Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

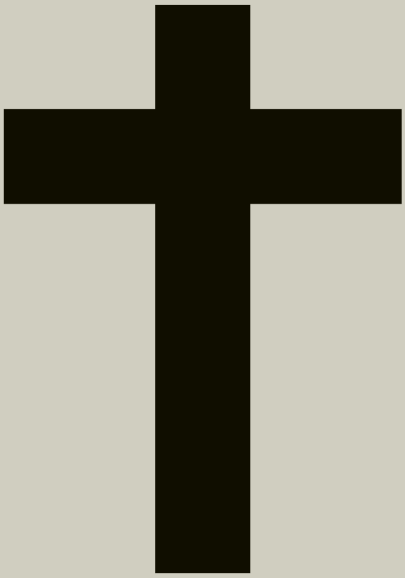

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Fau Alanga'inga Faolu Ana Ala'anga Kwara'ae

The New Testament and Genesis in the Kwara'ae language of the Solomon Islands

Niu Testament na Stat long langguis Kwara'ae

copyright © 2003 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kwara'ae

Translation by: SITAG

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-11-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
100e8c4b-3c10-5adf-8b7e-9b5cdcfb9b38

Contents

Jenesis 1
Matthew 88
Mark 155
Luke 196
John 265
Acts 314
Rom 377
1 Korint 406
2 Korint 435
Galesia 453
Efesus 464
Filipae 474
Kolose 481
1 Tesalonika 488
2 Tesalonika 494
1 Timoti 498
2 Timoti 506
Titus 512
Filemon 516
Hebrus 518
James 539
1 Peter 547
2 Peter 555
1 John 560
2 John 567
3 John 569
Jude 571
Reveleson 574

JENESIS

Na sata ˈi Genesis neˈe fadalana neˈe ˈuri: Na safalilana ru ki taˈifau. Na buka neˈe alaˈa sulia ru maˈi ua ˈi naˈo ki ana kaidaˈi God saungaˈinia ru ki taˈifau saena magalia. Ma buka neˈe ka alaˈa logo sulia kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae, faˈinia na fulilana maˈi taˈangaˈa saena magalia, ma kulu ka nonifii maˈi saena taˈangaˈa leleka ka dao ˈi taˈena.

Na buka neˈe, nia ˈaˈemae maˈi sulia fulilana na magalia neˈe maˈi ˈi naˈo ma sulia logo neˈe God ili ˈuana ˈadoˈa faˈinia ngwae ma noaˈa nia kasi mamalo faˈasia faˈarongoˈa ˈania liana fuana ngwae nia ki. Genesis neˈe toˈo ana ro maˈe alaˈanga ˈinotoˈa ki. Etana faˈi boˈi alaˈanga ˈita maˈi ana bali buka taˈi ru leleka ka sui ana bali buka akwala ma taˈi ru. Nia alaˈa sulia na kaidaˈi God nia saungaˈinia magalia faˈinia na ngwae neˈe kira eta tua saena na magalia. Nia alaˈa logo sulia sa Adam faˈinia ˈi Eve, sa Kein ma sa Abel, faˈinia sa Noa ma na faka doe ba nia saungaˈinia. Nia alaˈa logo sulia na **fera keta ˈato** ba ngwae ki kira iliili ˈuana saungaˈilana ˈi Babilon.

Ruana faˈi boˈi alaˈanga ana na buka neˈe nia ˈita ana bali buka akwala ma ro ru ka dao ana lima akwala **ru ˈafu ki.** Na bali buka neˈe nia toˈo ana ˈaˈemae sulia fuuˈi ngwae **neˈe** ˈi Israel ki, kira futa olitada. Na faˈinaˈonaˈo kira neˈe sa Abraham, na ngwae neˈe na fitoˈonga nia ana God ngasingasiˈa liu. Ma nia ka roˈosulia fatalana God. Buri ˈana nia ka ˈaˈemae laˈu sulia ngela nia sa Aesak faˈinia koˈo nia sa Jakob neˈe kira saea logo ˈani sa Israel. Ngwae neˈe sa Jakob toˈo ana akwala ngela ma ro ngela neˈe na fuuˈi ngwae ˈi Israel ki kira futa olitada.

Ana suilana na buka neˈe, na ˈaˈemae alaˈa naˈa sulia sa Josef, ta ngela ana sa Jakob. Ru neˈe fuli fuana sa Josef neˈe kwaiˈia tala fuana sa Jakob faˈinia ngela nia ki ma na tuaˈa nia kira ka leka ˈuana saena fanoa ˈi Ejipt.

Ru doe saena ˈaˈemae neˈe ki neˈe sulia ru neˈe God nia fulia fuana fuuˈi ngwae nia. Na etangilana buka neˈe, ˈaˈemae sulia kaidaˈi God nia saungaˈinia magalia neˈe, ma na suilana God ka fata alangaˈi faˈinia fuuˈi ngwae nia ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nia ke tagi leˈa sulia fuuˈi ngwae nia. Na ˈaˈemae saena na buka neˈe ki ˈidufaˈi leka sulia God faˈinia na ru neˈe God nia fuliˈi ki, ma ka alaˈa logo sulia na kwai matalangaˈi ˈanga God ana ru noaˈa ˈiri saga ki. Ma God ka nangasia logo na fuuˈi ngwae nia. God nia talaˈia fuuˈi ngwae nia, ma nia ka ˈafida logo. Ma nia ka faˈataˈinia logo na falafala leˈa nia ki saena maurilada. Na buka neˈe fulangaˈinia faˈamamanalana fuuˈi ngwae ˈi Israel fuana ˈafilana na ngwae neˈe kira futa ˈi burida ki fasi ˈiri faˈamamanalada ke ngasi, ma ka teo tari ma noaˈa kasi funu.

Na ˈaˈemae saena na buka neˈe ki niˈi ˈuri:

- God neˈe saungaˈinia na magalia neˈe faˈinia na ru ki taˈifau saena. 1:1-2:15
- Na taˈangaˈa nia eta fuli maˈi saena magalia neˈe ma na ngwae ki taˈifau kira ka nonifii. 3:1-24.
- Na isuisuˈa sulia sa Adam leleka dao ana sa Noa. 4:1-5:52
- Na ˈaˈemae sulia sa Noa faˈinia na faˈi asi doe ba kurua fanoa ki taˈifau. 6:1-10:32
- Na faˈi lalafe keta liu ngwae ki saungaˈinia ˈi Babilon. 11:1-9.
- Na ˈaˈemae sulia ngwae ki ˈita ana sa Siem leleka ka dao ana sa Abraham. 11:10-32
- Na ˈaˈemae sulia uulu koˈo bora kulu ki sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob. 12:1-35:29.
- Na ˈaˈemae sulia fuuˈi ngwae sa Esau na ngela ˈi naˈo sa Aesak. 36:1-43.
- Na ˈaˈemae sulia sa Josef faˈinia ngwae futa nia ki. 37:1—45:28

Sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira tua ˈi Ejipt 46:1—55:26.

God saungaˈinia na magalia

1 Ana etangilana, God saungaˈinia
ˈafutana na magalia ma na ma-
manga.
2 Na magalia nia fioroˈa, ma na
kafo doe ka fungu fafia, ma maˈe
rodo ka buta fafia. Ma na Mangona
God tua ma ka ˈasua fafona na kafo
neˈeri.*

Na etana asoa

3 Ma God ka fata ˈuri,
“Madakolaˈanga ke dao naˈa maˈi.”
ˈUnaˈeri goˈo na madakolaˈanga ka
fuli naˈa diˈia nama neˈe nia saea.
4 Ma God ka saleleˈa faˈinia na
madakolaˈanga, ma nia ka alua naˈa
na dangi ma na rodo kera ka tua
matali.
5 Ma nia ka faˈasata na
madakolaˈanga neˈeri ˈani na Asoa,
ma nia ka saea na maˈerodo neˈeri
ˈani na Rodo. Ma na asoa neˈeri ka
sui naˈa. Ma na asoa neˈeri naˈa
neˈe na etana asoa ana na magalia.

Na ruana asoa

6-7 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Alua
ta kula ke teo ˈi safitana na kafo
neˈeri ˈiri ke daroˈia na kafo ka teo
ˈi lifua ma na kafo ka teo ˈi olofa.”
Ma na kula neˈeri ka raˈe maˈi diˈia
God nia oga. Na kula neˈeri nia fulia
ma kafo ka daroˈia ta kafo ka teo ˈi
lifua ma ta kula ka teo ˈi olofa.
8 Ma nia ka faˈasata kula neˈeri
ˈani na mamanga. Ma na asoa
neˈeri ka sui, na ruana asoa ana
magalia.

Na uula asoa

9 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Kafo
loˈoko teo ˈi olofana mamanga,
muke fiku taˈifau fasi ˈiri kula langa
langa ke raˈe maˈi,” ma na ru neˈeri
ka fuli diˈia nama ba nia saea.
10 Ma nia ka saea na kula langa
langa neˈeri ˈania Ano, ma nia ka
saea na kafo neˈeri ˈania na Asi. Ma
God ka lisia na raoˈa nia ma nia ka
saleleˈa faˈinia.
11 Ma God ka fata laˈu ˈuri,
“Ru matamata marako toˈo toˈo
ki taˈifau, muke bulao ana ano
neˈe. Ma na ano ka toˈo nama ana
ru matamata marako toˈo toˈo ki
taˈifau faˈinia maga ru kira ki. Ma
na maga ru neˈeri ki ke alu laˈu na
ru neˈe kira leka faˈasia.” Ma ru
neˈeri ki ka fuli nama diˈia neˈe nia
saea.
12 Na ru matamata marako ˈoro ki
neˈe taˈe maˈi ma ka bulao maˈi na
ano neˈe, ma na maga ru kira ki ka
alu laˈu na ru neˈe kira leka faˈasia.
Ma God ka lisia na raoˈa nia ma nia
ka saleleˈa faˈinia.
13 ˈIu na asoa neˈeri ka sui naˈa,
na uula asoa ana magalia neˈeriˈa.

Na faina asoa

14 Ma God ka fata laˈu ˈuri,
“Madakolaˈanga ki muke raˈe maˈi
ˈi lofana mamanga ˈiri muke daroˈia
na dangi ma na rodo. Na ru neˈe
ki fuana faˈataˈilana asoa ki, ma faˈi
ngali ki, ma na kaidaˈi ki.†
15 Na ru neˈe ki ke baˈa teo
ˈi lifua saena na mamanga ma
kike rara maˈi ˈi ano fasi ˈiri ka
toˈo ana madakolaˈanga.” Ma na
madakolaˈanga neˈeri ki ke fuli
nama diˈia nia saea naˈa.
16 Nia ka saungaˈinia madaˈafi ka
sina ngasingasiˈa fasi ˈiri ka sina
ana asoa ki. Ma nia ka saungaˈinia
na madamo neˈe nia noaˈa kasi sina
ngasingasiˈa diˈia na madaˈafi, fasi
ˈiri ke sina ana rodo. Ma nia ka
saungaˈinia laˈu goˈo na bulubulu
ki.
17 ˈIu God aluda kira ka tua
saena na mamanga ma kira ka rara
maˈi ˈi ano fasi ˈiri ke toˈo ana
madakolaˈanga.
18 ˈIu na madaˈafi inaˈu ana sinaˈa
ana na asoa, ma na madamo ka
inaˈu ana sinaˈa ana rodo. Ma kera
ka toˈolangaˈinia dangi ka matali
faˈasia na rodo. Ma God ka lisia na
raoˈa nia ma nia ka saleleˈa faˈinia.

* **1:2** nama ˈoko saiana rokisilana ˈuri: Ana etangilana, kaidaˈi God talaˈae fuana saungaˈinia ˈafutana na magalia ma na mamanga, na magalia nia fioroˈa, ma na kafo doe ka fungu fafia, ma maˈe rodo ka buta fafia. Ma na Mangona God tua ma ka ˈasua fafona na kafo neˈeri. † **1:14** nama kaidaˈi ana fangaˈa ki

19 ˈIu ma asoa neˈeri ka sui, ma na
faina asoa ana magalia neˈeriˈa.

Na limana asoa

20 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na
iˈa matamata toˈotoˈo ki, muke tua
saena asi ma muka faˈafungua. Ma
na faˈi noˈo matamata toˈotoˈo,
muke tua muka lofo kwailiu saena
na mamanga.”
21 Nia ka saungaˈinia iˈa doe ki
saena asi, ma gwaˈi iˈa matamata
toˈotoˈo ki logo neˈe kira faˈafungua
na asi. Ma nia ka saungaˈinia na
faˈi noˈo matamata toˈotoˈo ki. Ma
God ka lisia na raoˈa nia ma nia ka
saeleˈa faˈinia.
22 Ma nia ka faˈaleˈada ma ka
fata ˈuri ada, “Na gwaˈi iˈa ki, nia
leˈa fuamuˈa muke alu ngela ˈoro
ˈamuˈa fasi ˈiri kamu ke faˈafungua
asi neˈe. Ma na faˈi noˈo ki logo, nia
leˈa fuamuˈa muke toˈo ana ngela
ˈoro ki, fasi ˈiri muke baˈa ˈoro
laˈu.”
23 ˈIu ma asoa neˈeri ka sui, niaˈa
na limana asoa ana magalia.

Na onona asoa

24 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na
ru mauri ki, kamu ke tua saena
ano neˈe. Nia ke toˈo nama ana
ru ˈaeˈaela ki ˈi fanoa, ma na ru
ˈaeˈaela doe ki ma na ru ˈaeˈaela
tiˈitiˈi ki saena masuˈua.” Ma na ru
neˈeri ki ka taˈe maˈi ka diˈia nama
neˈe nia saea.
25 Nia ka saungaˈinia ru matamata
ki neˈe kira toˈo ana mauriˈa neˈe
kira tua saena ano neˈe. Nia ka
saungaˈinia ru ˈaeˈaela ˈi fanoa ki,
ma na ru ˈaeˈaela doe ki ma na
ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi ki saena masuˈua.
Ma God ka lisia na raoˈa nia ma nia
ka saeleˈa faˈinia.
26 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Nia
leˈa fuana kuke saungaˈinia ngwae
ki fasi ˈiri kira ka diˈia logo kuluˈa,
ma kira usulia kuluˈa taˈifau naˈa.
Kira ke baˈa gwaungaˈi fafia na iˈa
ki, faˈinia faˈi noˈo ki, ma na ru
ˈaeˈaela ˈi fanoa ki, ma ma na ru
ˈaeˈaela doe ki ma na ru ˈaeˈaela
tiˈitiˈi ki saena masuˈua.”‡
27 ˈUnaˈeri God ka saungaˈinia na
ngwae ki fasi ˈiri kira ka diˈia logo
niaˈa, ma kira usulia niaˈa taˈifau
naˈa. God nia saungaˈinia ngwae ki
ˈania ngwangwane ma na kini.
28 Ma God ka faˈaleˈadaroˈo ma ka
fata ˈuri fuadaroˈo, “Nia leˈa fuana
koroˈo ke toˈo ana ngela ˈoro ki ˈiri
kike baˈa tua ana kula ki taˈifau
saena magalia. Ma moke ˈaˈana
fafia ru ki taˈifau saena magalia.
Nau ku alu koroˈo ke gwaungaˈi
fafia na iˈa ki, faˈinia na faˈi noˈo
ki, ma ru ki taˈifau neˈe kira mauri
ma kika tua saena na magalia neˈe.”
29 Sui God ka fata laˈu ˈuri, “Ron-
goa basi, ru matamata marako toˈo
toˈo ki taˈifau faˈinia maga ru kira
ki ma na fuaˈi ru kira ki, nau ku
aluda taˈifau naˈa fuamuroˈo. Na
ru neˈeri ki, kike kwatea fanga fua-
muroˈo.
30 Bore ma nau ku alua ru mata-
mata marako toˈo toˈo ki taˈifau niˈi
fanga fuana na ru mauri ki taˈifau
saena ano neˈe: na ru ˈaeˈae ki, na
faˈi noˈo ki, ma na ru ˈaeˈaela tiˈitiˈi
ki saena masuˈua.” ˈIu na ru neˈeri
ki fuli ka diˈia nama ba nia saea.
31 Ma God ka lisia na raoˈa nia ki
taˈifau ma nia ka saeleˈa liu faˈinia.
Na onona asoa ana magalia naˈa
neˈeriˈa.

2

1 ˈUnaˈeri na raoˈa God ki ana
saungaˈilana na mamanga ma na
ano faˈinia na ru neˈe teo saeni ki
niˈi sui naˈa.

Na fiuna asoa

2 Na raoˈa neˈeri God fulia ka
sui naˈa, ma na fiuna asoa nia ka
mamalo.
3 Ma nia ka faˈaleˈa fiuna asoa,
ma ka toˈolangaˈinia fiuna asoa ana
wiki nia abu, osiˈana nia mamalo
naˈa, duˈungana na raoˈa nia fuana
saungaˈilana na ru ki taˈifau nia sui
naˈa.

*God nia saungaˈinia na ngwang-
wane eta eta faˈinia na kini eta eta*

4 Na ˈaˈemae sulia God neˈe
saungaˈinia naˈa na mamanga ma

‡ **1:26** Ana kaidaˈi neˈe God saungaˈinia na ngwae, nia saungaˈinia fuana ngalilana na falafala nia ki talana.

na ano faˈinia na ru ki taˈifau neˈe
tua adaroˈo nia ˈuri:
Ana kaidaˈi neˈe Iawe na God nia
saungaˈinia na mamanga faˈinia na
ano ma na ru neˈe teo adaroˈo ki,
5 noaˈa ta ru ˈiri bulao ˈua ana na
ano, osiˈana noaˈa nia kasi kwatea
ˈua na uta, ma ka noaˈa ˈua ta
ngwae neˈe ke oˈo ˈua ta oˈola.
6 Na maˈe busu ki goˈo neˈe kwate
ma ano ka ngwangasiˈoraˈa.
7 ˈIu na God Iawe ngalia na buli
ano ma ka saungaˈinia ˈani taˈi ng-
wae, ma nia ka ufi sulia ngongorana
fasi ˈiri nia ka toˈo ana mauriˈa.
ˈUnaˈeri mala neˈe ngwae ka fiˈi
mauri.
8 Sui, ˈi bali ana fanelana madaˈafi
ana taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi
Iden, na God Iawe nia sasi akaˈu ana
taˈi kula leˈa liu, ma nia ka ngalia na
ngwae neˈe nia saungaˈinia, ma nia
ka kwate nia ka tua ana.
9 Ma nia ka alua na ˈai matamata
toˈotoˈo ˈoro ki saena kula neˈeri.
Ma na ˈai neˈeri ki lisilada leˈa/
kwanga liu ma na fuaˈi ru ki ka
leˈa liu fuana ˈanilani. Ma saena
tofongana kula neˈeri, ta ro ˈai laˈu
neˈe kera uu ˈi neˈeri. Ta ˈai neˈe
fufuana ke kwate ngwae ke mauri,
ma taˈi neˈe fufuana ke kwatea ma
ngwae ki ka saiana tae neˈe taˈa ma
tae neˈe leˈa.
10 ˈIu taˈi kafo nia busu maˈi ˈi
Iden ma nia ka afe saena oˈola
neˈeri ˈiri ke faˈangwangasiˈora.
Ana kaidaˈi na kafo neˈeri nia afe
naˈa kwau faˈasia ˈi Iden, nia ka alu
laˈu ta fai kafo matamata.
11 Etana kafo neˈe kira saea ˈani ˈi
Pison neˈe afe kwau saena kula kira
saea ˈani ˈi Havila, kula neˈe gol leˈa
liu nia ana.
12 Ma gol neˈeri nia sikasika liu.
Ma na ru moko leˈa liu neˈe kira
saea ˈani ‘beliam’ teo ˈi Havila, ma
na fau lisilana leˈa liu neˈe kira saea
ˈani ‘oniks’ teo ˈi neˈeri logo.
13 Ma ruana kafo neˈe kira saea
ˈani ˈi Gihon, ma nia ka afe kwailiu
saena fanoa ˈi Kus.
14 Ma uula kafo neˈe kira saea ˈani
ˈi Taegris nia teo karangi ana fanoa
ˈi Asiria, ana bali ˈuana fanelana
sina. Ma faina kafo neˈe kira saea
ˈani ˈi Iufretes.
15 ˈIu na God Iawe ngalia ngwae
neˈeri ma ka alua nia ka tua ana
kula leˈa neˈeri fasi ˈiri nia ka oˈo
ˈi saena ma ka lia sulia na ru neˈe
teo ˈi neˈeri ki.
16 Ma na God Iawe ka fata to-
tongaˈi ˈuri fuana, “ˈOke ˈania fuaˈi
ru ki ana ˈai ki saena na kula neˈe.
17 Bore ma taˈi ˈai goˈo neˈe nia
abu noaˈa ˈoe kosi ˈania fuaˈi ru
ki ana. Na ˈai neˈe ke kwatea ma
ngwae ki ka saiana tae neˈe taˈa ma
tae neˈe leˈa.* Diˈia ˈoko ˈania na
fuaˈi ru ki ana ˈai neˈe, ˈoke baˈa
mae nama ana asoa neˈeri.”
18 Ma na God Iawe ka fata ˈuri,
“Noaˈa nia ˈiri leˈa fuana ngwae
neˈe ke tua taˈifilia. Nia leˈa fuana
nai saungaˈinia nama ta taˈi ng-
wae kwaima fuana neˈe totolia ke
kwaiˈafi ana.”
19 ˈI naˈo, na God Iawe ngali na
buli ano ka saungaˈinia ˈania na
ru ˈaeˈaela ki neˈe ke leka fafona
ano, faˈinia faˈi noˈo ki neˈe kike
lofo kwailiu ˈi lifua saena mamanga.
Niniˈari, Iawe ngalida maˈi fuana
ngwae neˈeri fasi ˈiri nia lisia na
ngwae faˈasatada. Na sataˈi ru neˈe
ngwae neˈe ke saeda ˈania neˈe niˈi
teo tari naˈa ˈunaˈeri.
20 Na ngwae ka faˈasata na ru
ˈaeˈaela ki ˈi fanoa, ma na ru
ˈaeˈaela ki saena masuˈua, ma na
faˈi noˈo ki logo. Bore ma noaˈa nia
ˈiri dao toˈona ta ru neˈe ka kwaima
ma ka kwaiˈafi ana ngwae.
21 Goˈo, na God Iawe ka kwatea
ngwae neˈeri ka maliu liu. Sui nia
ka lafua taˈi suli karokaro ana ma ka
fono logo ˈusia kula neˈe nia lafua
maˈi faˈasia ana.
22 Ma nia ka ngalia suli karokaro
neˈeri, ma ka saungaˈinia taˈi kini,
ma nia ka ngalia maˈi fuana na
ngwae neˈeri.

* **2:17** nama “Na fufuana neˈe kwatea ma ngwae ki talada ka filia tae neˈe taˈa ki ma tae neˈe leˈa ki.” This means that people can choose to live apart from God and not obey His Word. People can choose what is good and bad for themselves. But living apart from God and disobeying His word brings death. God is the only sourse of life.

23 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri lisia
nia ka fata ˈuri fuana God, “Reala
kwa! Niaˈa diˈia logo nauˈa! Na
sulina saka maˈi ana suliku, na
sulina saka maˈi ana suliku, ma
nonina ka saka maˈi ana noniku.
Satana naˈa neˈe ‘kini’, osiˈana nia
saka maˈi ana ngwangwane.”
24 Duˈungana ru neˈeri, ngwae
ke faˈasia na maˈa nia faˈinia teˈa
nia, ma ka tua ratai faˈinia na ˈafe
nia, ma kera ke alua naˈa taˈi man-
ataˈanga diˈia taˈi ngwae goˈo.
25 Ma na ngwae neˈeri faˈinia ˈafe
nia kera ka dadara goˈo ˈadaroˈo,
ma noaˈa kera kasi ˈeke goˈo
ˈanidaroˈo talada.

3

Na ngwae faˈinia ˈafe nia kera aburongo ana fatalana God

1 ˈIu ana ru ki taˈifau neˈe God
Iawe nia saungaˈinida na faˈi loi
naˈa neˈe taˈi ru neˈe nia kwaˈatafa
liu fuana ˈosoˈa. ˈUnaˈeri ana taˈi
asoa, na faˈi loi leka maˈi ma ka
saefilo ˈuri ana kini neˈeri, “ˈUri
ma nia mamana neˈe God nia saea
fuamuroˈo noaˈa koroˈo kasi ˈania
fufuana ˈai ki taˈifau saena oˈola
neˈe?”
2 Ma kini neˈeri ka fata ˈuri,
“Noaˈa ˈuiri ˈiira laˈu. Keroˈo ke
ˈania goˈo ˈamiroˈo fufuaˈi ru ki ana
ˈai ki saena oˈola neˈe,
3 bore ma God ka saea, ‘Taˈi ˈai
neˈe uu goˈo saena tofongana oˈola
neˈe noaˈa koroˈo kasi ˈania nama
koroˈo kasi sama toˈona fuaˈi ru ki
ana. Si diˈia koroˈo ˈoia ru abu
neˈeri koroˈo ke baˈa mae.’ ”
4 Bore ma faˈi loi neˈeri nia fata
lala ˈuri, “Alaˈanga neˈana noaˈa ˈiri
mamana. Koroˈo kasi mae goˈo.
5 God fata ˈunaˈeri osiˈana nia
saiana ka sui naˈa, si diˈia koroˈo
ˈania fuaˈi ˈai neˈana, maamuroˈo
ke baˈa ˈifi, ma koroˈo ke baˈa diˈia
logo niaˈa, ma koroˈo ka sai logo ana
falafala neˈe taˈa ki ma na falafala
neˈe leˈa ki logo.”
6 Na kini neˈe nia lisia na ˈai neˈe
lisilana leˈa liu, ma fuaˈi ru ki bore
ka leˈa logo fuana ˈanilani. Ma
nia ka oga liua naˈa neˈe nia ke
kwaˈatafa. Goˈo nia ka ngalia naˈa ti
fuaˈi ru ana ˈai neˈeri, ma ka ˈania
naˈa, ma nia ka kwatea logo fuana
araˈi nia, ma nia ka ˈania logo.
7 Tona goˈo ma maadaroˈo ka ˈifi
naˈa, ma kera ka lia saiana neˈe
keraˈa tua dadara naˈa. Kaidaˈi
neˈeri kera ka taia naˈa raˈi figi ki,
ma kera ka toro naˈa ˈaniˈi fafi-
daroˈo.
8 Ma nia saˈulafi naˈa, na God
Iawe nia liliu logo ˈana ana kula
neˈeri, kera rongoa ma kera ka leka
ago naˈa ˈadaroˈo faˈasia God ˈi
safitana na ˈai ki ana kula neˈeri.
9 Bore ma na God Iawe nia ri kwau
ˈuana na ngwae neˈeri ka ˈuri, “Se,
ˈuri ma ˈaeˈo naˈa ˈi faˈi kwa?”
10 Ma na ngwae neˈeri olisia ma ka
ˈuri, “ˈIu nau ku rongoa ˈoko leka
maˈi, ma nau ku maˈu, niniˈa nau
ku leka ku ago ˈi neˈe, osiˈana nau
ku dadara.”
11 ˈUnaˈeri ma God ka fata ˈuri
fuana, “ˈUri ma sa tai neˈe saea neˈe
ˈoko dadara kwa? ˈUri ma ˈoko
ˈania fuana ˈai ba nau ku luia koroˈo
kasi ˈania?”
12 Ma na ngwae neˈeri ka fata ˈuri,
“ˈIu, bore ma na kini ba ˈoko alua ka
tua faˈi nau niniˈa kwatea fuaˈi ˈai
neˈe fuaku, ma nau ku ˈania naˈa.”
13 ˈUnaˈeri goˈo na God Iawe ka
fata ana na kini neˈeri ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe ˈoko sasi ˈuri kwa?”
Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri, “Na
faˈi loi naˈa niniˈa soke nau kwate
ma nau ku ˈania fuana ˈai neˈe.”

God matalangaˈinida

14 ˈIu na God Iawe nia fata ˈuri
fuana faˈi loi neˈeri, “Duˈungana
neˈe ˈoko sasi ru neˈe, na
ˈafitaˈiˈanga ke dao toˈomu. Ana ru
ˈaeˈaela ki taˈifau, ˈaeˈo goˈo neˈe
ˈoke toˈo ana ˈafitaˈiˈanga neˈe. Nia
ka ˈita ana kaidaˈi neˈe, ˈoke ango
naˈa ˈania olofamu, ma ˈoke ˈania
naˈa gegeo ana ano sulia bongi firi
leleka ka dao ana kaidaˈi ˈoke mae.
15 Nai baˈa kwatea kini neˈe ke
ˈailangaˈi koroˈo kwailiu, moke tu-
ani fuˈali lamuroˈo toˈotoˈo kasi
mango. Na kwalafa ˈoe ma na
kwalafa kini neˈe kera ke tua ˈani
malimae ˈanga adaroˈo. Ma na
kwalafa nia ke baˈa bulia ngisia

gwaumu, ma ˈoke baˈa ˈalea buira ˈaena.”
16 God ka fata laˈu ˈuri fuana kini neˈe, “Nai baˈa kwate ke ˈafitaˈi fuamu ana kaidaˈi ˈoke ina. ˈOke baˈa fii liu ana kaidaˈi ˈoke faˈafuta ngela. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈoke oga nama ˈamu na araˈi ˈoe, ma nia ke gwaungaˈi fuamu.”*
17 ˈUnaˈeri God ka fata laˈu ˈuri fuana ngwangwane neˈeri, “Ana kaidaˈi neˈe, nai baˈa faˈalia ano neˈe ke taˈa naˈa, duˈungana ˈoko rongo sulia fatalana ˈafe ˈoe, ma ˈoko ˈania naˈa fuana ˈai ba nau ku luia faˈasiˈo noaˈa ˈoe kosi ˈania. Ana kaidaˈi firi ana maurilamu, ˈoke baˈa inaˈu naˈa ana rao laga ulafu ˈanga ˈuana fanga lamu.
18 Na kwalo ngarangaraˈa ki ma na ˈai taˈa ki kike bulao maˈi saena na ano. ˈOke baˈa ˈania goˈo ˈamu na ru neˈe bulao ki saena ano.
19 ˈOke baˈa rao laga ulafu, ma ˈoko ˈidaˈida, fasi ˈiri na ano ke toˈo ana fanga leleka ka dao ana kaidaˈi ˈoke mae, ma na nonimu ke oli saena na ano niniˈa nau ku saungaˈiniˈo maˈi ana. Nau ku saungaˈiniˈo ana na ano, ma ˈoke baˈa oli laˈu saena na ano.”
20 Ma satana na ngwae neˈeri neˈe sa Adam.† Ana kaidaˈi neˈeri nia ka saea na ˈafe nia ˈani ˈi Eve, osiˈana niaˈa naˈa neˈe na teˈa na ngwaˈi toˈa mauri ki.
21 ˈIu na God Iawe saungaˈinia ifi fuadaroˈo ana ˈuliˈulina na ru mauri ˈaeˈaela ki, ma ka faˈatoroda roˈo ˈania.

God alua sa Adam ma ˈi Eve ˈi maa faˈasia na kula leˈa neˈeri

22 Ma na God Iawe ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe na ngwae nia raˈe maˈi ka diˈia naˈa kuluˈa, osiˈana nia sai naˈa ana falafala taˈa ki ma na falafala leˈa ki. Kaidaˈi neˈe kulu kasi alaˈania noaˈa nia kasi ngalia laˈu fuaˈi ru ki faˈasia na ˈai ana mauriˈa. Si diˈia nia ˈania fuaˈi ru ki ana na ˈai neˈe, noaˈa nia kasi mae naˈa.”
23 Sui, na God Iawe ka alua naˈa ngwae neˈeri ˈi maa faˈasia na kula leˈa neˈeri ˈi Iden. ˈIu, God nia saungaˈinia na ngwae ana na ano. Ma nia ka alua ngwae neˈe ka rao naˈa saena na ano neˈe, ma ka oˈofia naˈa oˈola nia ki.
24 ˈI buri ˈana God ka alua ngwae neˈeri ˈi maa, nia ka alua na ˈainsel ki ka folo ˈusia bali ˈuana fanelana sina ana kula leˈa neˈeri ˈi Iden. Ma kira ka folo suli bongi firi ˈania sele ni ofoˈa ki. Na sele neˈeri ki, na meamea ana mafula neˈe ke duˈa maˈi ˈi maani, ma ka liu kalia kula neˈeri ma noaˈa kasi mamalo. Na God Iawe nia sasi ˈunaˈeri ˈiri ka fonea na ngwae ki noaˈa kira kasi leka karangi maˈi ana na ˈai neˈe fufuana kwatea ngwae ke mauri firi.

4

Sa Kein saungia sa Abel

1 ˈIu sa Adam faˈinia ˈafe nia ˈi Eve, keroˈa tua fiku naˈa leleka nia ka ina ma ka faˈafuta naˈa taˈi ngela ngwane sa Kein.* Ma ˈi Eve ka fata ˈuri, “ˈIu Iawe nia kwaiˈafi aku niniˈa nau ku ngali maˈi na ngela ngwane.”
2 Ma ˈi buri ˈana, nia ka faˈafuta laˈu ruana ngela ngwane sa Abel.
Ma kaidaˈi sa Abel nia ˈaˈana maˈi, nia ka sarea ma ka lia sulia na sipsip ki. Ma sa Kein ngwae ni rao saena oˈola.
3 Ana ta kaidaˈi, sa Kein ka ngalia naˈa ti fanga saena oˈola nia, ka kwateˈe ˈani na foˈosi nia fuana Iawe.
4 Bore ma sa Abel nia ngalia bibi sipsip eta futa ana na sipsip nia ki, ma nia ka saungia ka mae, ma nia ka ngalia na fasi ru saela ki, ma nia ka foˈosi ani fuana Iawe. Ma Iawe ka saeleˈa liu faˈinia sa Abel ma na foˈosi nia,
5 bore ma noaˈa nia kasi ala goˈo fafia sa Kein faˈinia na foˈosi neˈe nia duˈafia. ˈUnaˈeri sa Kein ka saetaˈa ka lilisu liu naˈa, ma na maana ka rada naˈa.

---

* **3:16** nama Sui bore ˈana ˈoke oga gwaungaˈi fafi araˈi ˈoe, nia ke ˈaˈana fuamu.” † **3:20** Ana alaˈanga ˈi Hebru, sa ‘Adam’ fadalana neˈe ‘Ngwae etaeta’. * **4:1** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Kein’ fadalana neˈe ‘Ngali maˈi’.

6 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana sa
Kein, “Faˈuta neˈe ˈoko saetaˈa liu
ma maamu ka rada naˈa ˈira kwa?
7 Diˈia ˈoke sasi na ru saga, na
maamu bore ka lia sae leˈa logo.
Bore ma diˈia ˈoke ˈaila ˈani sasi
na ru saga, taˈangaˈa neˈe nia diˈia
ta ru kwasi neˈe tua karangi amu,
ma ka kwaimaˈa kwali fuana faˈali
lamu. Taˈangaˈa neˈe oga liua ke
liufiˈo, bore ma ˈoke liufia nama.”
8 Ana taˈi asoa sa Kein fata ˈuri
fuana ngwae futa nia sa Abel, “Koro
leka saena oˈola.” Ana kaidaˈi
keraˈa tua saena oˈola, sa Kein ka
fuˈalia ngwae futa nia, ma ka saun-
gia ka mae naˈa.
9 ˈUnaˈeri ˈi buri ˈana, Iawe ka
saefilo ˈuri ana sa Kein, “ˈUri ma
ngwae futa ˈoe sa Abel nia ˈi faˈi?”
Bore ma sa Kein ka fata lala ˈuri,
“Nau ku ˈiri saiana. ˈUri ma na
raoˈa nai lala neˈe fuana liaˈa sulia
na ngwae futa nau?”
10 Sui Iawe ka fata ˈuri ana,
“Faˈuta neˈe ˈoko sasi na ru taˈa
neˈe kwa? Nau ku rongoa na ˈabuna
ngwae futa ˈoe inaˈu ana angiˈa
maˈi fuaku faˈasia ˈi ano, ma nia ka
amasi nau fuana faˈasaga lana na ru
neˈe!
11-12 Kaidaˈi ˈoko saungia na ng-
wae futa ˈoe, na ˈabuna nia afe
toli saena ano, ma na ano ka ˈifi
fuana ngali lana ˈabuna. Osiˈana
ru neˈeri na ˈafitaˈi ˈanga ke baˈa
dao nama fafiˈo. Kaidaˈi ˈoko oˈolia
na oˈola ˈoe, noaˈa nia kasi alua
ta fanga. ˈI niniˈari noaˈa ˈoe kosi
toˈo naˈa ana ta ano ˈamu saena
magalia neˈe sulia kaidaˈi ki taˈifau
ana maurilamu. ˈAeˈo ngwae naˈa
fuana liu kwailiu ˈanga, ma noaˈa
ˈoe kosi mango.”
13 Goˈo, sa Kein ka fata ˈuri fuana
Iawe, “Na kwaˈikwaˈinga neˈana
nia ˈato liu naˈa fuaku.
14 Kaidaˈi neˈe ˈoko lali nau naˈa
faˈasia na ano neˈe ma noaˈa nau
kusi tua laˈu ana kula neˈe ˈoko
tua ana. Ma kaidaˈi ki taˈifau ana
mauri laku, nai baˈa dau goˈo ˈani
liu kwailiu ˈanga naˈa. Ma si diˈia ta
ngwae goˈo ˈana ke dao toˈoku, ma
nia ka saungi nau, nai mae naˈa!”
15 Bore ma Iawe nia fata ˈuri ana
sa Kein, “Noaˈa goˈo. Si diˈia ta
ngwae saungiˈo ˈoko mae, nai baˈa
kwatea kwaˈikwaˈinga nia ke fiu fau
ki ka liufia kwaˈikwaˈinga ˈoe.” Sui,
na Iawe ka alua maˈetoto ana, fasi
ˈiri diˈia ta ngwae bore ˈana dao
toˈona noaˈa nia kasi saungia ka
mae.
16 Goˈo, sa Kein ka leka naˈa kwau
ˈana faˈasia kula Iawe nia tua ana.
Ma nia ka tua naˈa ana bali ana fane
lana madaˈafi ana ˈi Iden na kula
kira saea ˈani ˈi Nod.†

Na ˈato kaleˈa sa Kein

17 Sa Kein faˈinia ˈafe nia kera
tua fiku naˈa, leleka ˈafe nia ka ina
naˈa, ma nia ka faˈafuta taˈi ngela
ngwane, kera ka faˈasata ˈani sa
Enok. Ana kaidaˈi neˈeri, sa Kein ka
saungaˈinia taˈi fanoa, ma ka saea
ˈani ˈi Enok sulia satana na ngela
nari nia.
18 Sa Enok alua sa Irad. Sa Irad
alua sa Mefujael. Sa Mefujael ka
alua sa Metusael. Ma sa Metusael ka
alua sa Lamek.
19 Araˈi neˈe sa Lamek, nia toˈo
ana ro ˈafe ki ˈi Ada ma ˈi Sila.
20 ˈI Ada faˈafuta ngela ngwane
neˈe satana sa Jabal, ma na ngwae
neˈe kira futa olitana sa Jabal ki,
kira tua goˈo saena babala ki, ma
na raoˈa kira neˈe ngwae kira sare
buluka goˈo ma na nanigot ma na
sipsip ki.
21 Na satana na ngwae futa sa
Jabal neˈe sa Jubal, ma na ngwae
neˈe kira futa maˈi olitana sa Jubal
ki, kira sai leˈa liu ana kidili lana na
gita ma faˈinia ufi lana ˈau ki.
22 Ma ˈi Sila ka faˈafuta taˈi ngela
ngwane neˈe satana sa Tubalken,
ma na ngwae neˈe futa olitana sa
Tubalken ki, kira sai leˈa liu ana
saungaˈilana na ru fuana raoˈa ki
ˈania na barasi ma na aean. Na
ngwaingwaena sa Tubalken neˈe sa-
tana ˈi Naama.

† **4:16** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ˈi ‘Nod’ fadalana neˈe ‘Kula neˈe noaˈa ngwae kasi tua toˈo ana. Nia liu kwailiu ˈanga’.

23 Sa Lamek nia ngu fuana ro ˈafe
nia ki ka ˈuri, “ˈI Ada ma ˈi Sila
ro ˈafe nau ki, moro sailinga leˈa
maˈi fuaku. Diˈia ta ngwae nama ta
ˈalako kwaˈi nau, nai baˈa saungia
ka mae.‡
24 Diˈia ta ngwae saungia sa
Kein ka mae, God ke baˈa kwatea
kwaˈikwaˈinga nia ke fiu fau ki ka
liufia kwaˈikwaˈinga sa Kein. Bore
ma, diˈia ta ngwae faˈalia nauˈa,
kwaˈikwaˈinga nia ke fiu akwala ma
fiu fau ki ka liufia kwaˈikwaˈinga sa
Kein.”

Sa Set faˈinia ngwaˈi ngela nia

25 Sa Adam faˈinia ˈafe nia ˈi Eve
keroˈa tua fiku nama ˈadaroˈo ka
leleka ˈi Eve ka faˈafuta laˈu ta taˈi
ngela ngwane neˈe sa Set. Ma ˈi Eve
ka fata ˈuri, “God nia kwatea laˈu
maˈi ta ngela ngwane laˈu fuaku,
ˈiri ka didifulia sa Abel ba sa Kein
saungia ka mae naˈa.”§
26 Sui ˈunaˈeri laˈu ˈi buri ˈana,
sa Set araˈi ma ka alua taˈi ngela
ngwane ma ka faˈasata ˈani sa Enos.
Ana kaidaˈi neˈeri mala na ngwae ki
ka fiˈi talaˈae fuana foˈosia God ˈani
satana Iawe.

5

Na ˈato kaleˈa Sa Adam talaˈae ana sa Set leleka maˈi ka dao ana sa Noa

1 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa
Adam nia ˈuri:
Ana kaidaˈi neˈe God saungaˈinia
na ngwae ki fasi ˈiri kira ka diˈia
logo niaˈa.
2 God nia saungaˈinia ngwae ki
ˈania ngwangwane ma na kini. Ma
nia ka faˈaleˈadaroˈo, ma nia ka
saeda roˈo ˈani na Ngwae.
3 Sa Adam tuatua ka dao ana 130 faˈi
ngali ki sui, nia ka alua laˈu
taˈi ngela ngwane neˈe diˈia
logo niaˈa talana. Ma nia ka
saea na ngela neˈeri ˈania sa
Set.
4 Sui sa Adam nia ka tua laˈu sulia
800 faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi
neˈeri nia ka alua laˈu ti ngela ng-
wane ma ti ngela kini laˈu.
5 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua
naˈa sulia 930 faˈi ngali ki.
6 Kaidaˈi sa Set nia dao ana 105 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Enos.
7 Sui sa Set ka tua laˈu sulia 807 faˈi
ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini laˈu.
8 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua
naˈa sulia 912 faˈi ngali ki.
9 Kaidaˈi sa Enos nia dao ana 90 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Kenan.
10 Sui sa Enos ka tua laˈu sulia 815
faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi neˈeri
nia ka alua laˈu ti ngela ngwane ma
ti ngela kini laˈu.
11 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua
naˈa sulia 905 faˈi ngali ki.
12 Kaidaˈi sa Kenan nia dao ana 70
faˈi ngali ki, nia ka alua sa
Mahelalel.
13 Sui sa Kenan ka tua laˈu sulia 840
faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi neˈeri
nia ka alua laˈu ti ngela ngwane ma
ti ngela kini.
14 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua
naˈa sulia 910 ngali ki.
15 Sa Mahelalel tua sulia 65 faˈi ngali
ki ka sui, nia ka fiˈi alua sa
Jered.
16 Sui sa Mahelalel ka tua laˈu sulia
830 akwala faˈi ngali ki, nia ka alua
laˈu ti ngela ngwane faˈinia ti ngela
kini laˈu.
17 Ma ana kaidaˈi nia mae nia tua
naˈa sulia 895 faˈi ngali ki.
18 Kaidaˈi sa Jered nia tua ka dao
naˈa ana 162 faˈi ngali ki, nia
ka alua sa Enok.
19 Sui sa Jered ka tua laˈu sulia 800
faˈi ngali ki, ana kaidaˈi neˈeri nia
ka alua laˈu ti ngela ngwane ma ti
ngela kini laˈu.
20 Ma kaidaˈi nia mae, nia tua ka dao
naˈa ana 962 faˈi ngali ki.
21 Kaidaˈi sa Enok nia dao ana 65
faˈi ngali ki, nia ka alua sa
Metusala.
22 Sui sa Enok ka tua laˈu sulia 300
faˈi ngali ki, ma nia ka donga God

‡ **4:23** nama Nau ku saungia taˈi ngwae ka mae, duˈungana nia kwaˈi nau. Nau ku saungia taˈi ngwae ˈalako ka mae, osiˈana nia fuˈali nau.

§ **4:25** Ana alaˈanga ˈi Hebru ‘Set’ neˈe rongo lana diˈia fadalana neˈe ‘Kwatea’.

ana maurilana ta'ifau. Ma nia ka alua la'u ti ngela ngwane fa'inia ti ngela kini.
23-24 Nia ka donga God ana manatalana ta'ifau leleka God ka lafua fa'asia na magalia ne'e kaida'i nia mauri go'o 'ana. Ma noa'a ta ngwae kasi lisia na'a. Ana kaida'i ne'eri nia dao na'a ana 365 fa'i ngali ki.
25 Kaida'i sa Metusala nia dao ana 187 fa'i ngali ki, nia ka alua sa Lamek.
26 Sui sa Metusala ka tua la'u sulia 782 fa'i ngali ki, ma nia ka alua la'u ti ngela ngwane ma ti ngela kini.
27 Ma kaida'i nia mae, nia dao na'a ana 969 fa'i ngali ki.
28 Kaida'i sa Lamek nia dao ana 182 fa'i ngali ki, nia alua ta'i ngela ngwane.
29 Nia ka fata 'uri, "Na ngela ne'e nia ke ba'a kwai'afi akulu, fasi 'iri kulu ka ta'i mamalo ti'iti'i basi ana rao'a ngasi kulu ki ana ano ne'e, nini'a Iawe matalanga'inia ka sui na'a." Ma nia ka saea na ngela ne'eri 'ani sa Noa.*
30 Sui sa Lamek tua la'u sulia 595 fa'i ngali ki. Ma ana kaida'i ne'eri nia ka alua la'u ti ngela ngwane ma ti ngela kini la'u go'o.
31 Ma kaida'i nia mae nia dao na'a ana 777 fa'i ngali ki.
32 Kaida'i sa Noa nia dao ana 500 fa'i ngali ki, nia alua uulu ngela ngwane ki. Ma nia ka fa'a satada 'ania sa Siem, sa Ham, ma sa Jafet.

6

Na tualana ngwae ki ta'a liu

1 Ana kaida'i na ngwae ki 'oro na'a saena na magalia ne'e, ma na kini 'oro ki kira futa logo,
2 na ngela ngwane God ki kira lisia ngela kini Ngwae ki lisilada le'a liu, ma kira ngali ta kini go'o ada kira oga kike korea, ma kika koreda to'oto'o na'a.
3 'Una'eri na Iawe ka fata 'uri, "Noa'a nia 'iri le'a ne'e Mango 'aku ka teo tari ana ngwae ki. Kira'a na ngwae saena magalia ki go'o nini'a ne'e ta asoa kike ba'a mae. 'Ita 'i ta'ena kike ba'a tua go'o sulia 120 fa'i ngali ki."
4 Ma ana kaida'i ne'eri ma 'i buri 'ana logo, ngwae doe liu ki* kira tua logo saena magalia. Na ngwae ne'eri ki futa ana kini Ngwae ki ba na ngela ngwane God ki kira ki koreda ma kika tuatua fa'inida 'i na'o ki. Na ngwae doe liu ne'eri ki 'i na'o, kira'a ngwae mala fuana fu'anga ki, ma satada ka talo liu ana fanoa ki.
5 Ma kaida'i ne'eri Iawe ka lisia na ngwae ana magalia kira ta'a liu na'a. Kaida'i ki ta'ifau manatalada ngwae ki ta'ifau ka ta'a.
6 Ma na manatana Iawe ka kwaimanatai liu na'a. Nia manata sulia ne'e nia saunga'inida ma ka aluda saena magalia ne'e, ma na manatana ka dila liu na'a sulia.
7 Sui Iawe ka fata la'u 'uri, "Nau kui ba'a fa'asuia na ngwae ba nau ku saunga'inida ki fa'asia na magalia ne'e. Ma na ru 'ae'aela ki, fa'inia ti ru ne'e ango fafona ano, ma na fa'i no'o ki logo, nai ba'a fa'asuida. Nau'a go'o ne'e nau ku saunga'inida. Bore ma 'i ta'ena nau ku manataida liu."
8 Bore ma sa Noa go'o ne'e Iawe nia saele'a liu fa'inia.

Sa Noa saunga'inia ta'i faka doe liu

9-10 Na 'a'emae sulia sa Noa nia 'uri:
Sa Noa to'o ana uulu ngela ngwane ki, ma satada ne'e sa Siem, sa Ham, ma sa Jafet. Sa Noa go'o ne'e ta'i ngwae ne'e tua 'olo'olo, ma noa'a nia 'iri fulia ta ru fuana ngalia kwa'i kwa'inga ana kaida'i nia tua saena magalia, ma nia ka donga God ana manatalana ta'ifau.
11 Bore ma na ngwae ki ta'ifau ana magalia, kira abula rora ka ta'a lilisu na'a 'i na'ona God. Kira tuani fuli bare'a ma kika dau go'o 'ani sau ngwae'a.

* **5:29** Ana ala'anga 'i Hebru 'Noa' ne'e rongo lana di'ia fadalana ne'e 'Kwai'afi'. * **6:4** ngwae doe liu ki Nefilim lisia Numbas 13:33.

12 God lisia maˈi na magalia neˈe
ki, lisilana taˈa ka lilisu naˈa, osiˈana
na ngwae ki taˈifau na falafala kira
ki taˈa liu naˈa.
13 ˈUnaˈeri God ka fata ˈuri fuana
sa Noa, “Osiˈana na fanoa nini ˈi
ano nia fungu naˈa ˈani taˈangaˈa
neˈe na ngwae ki fulia, nai baˈa
faˈasuia ngwae ki taˈifau. Mamana
liu, naˈi baˈa malangisia na magalia
neˈe faˈinia na ngwae ki taˈifau.
14 Nia neˈe ˈoke ngalia na reba ˈai
leˈa ki naˈa, ma ˈoko saungaˈinia
taˈi faka doe liu, ˈoke saungaˈinia
kala maˈe luma ki ˈi saena, ma ˈoko
saia ˈi saena ma ˈi iila logo ˈania na
buli saia ki.
15 ˈOke saungaˈinia ketalana ke
baˈa dao ana 135 mita. Ma reba lana
ke dao ana 22 mita. Ma fanelana ke
dao ana 13 mita.
16 “Ma kaidaˈi ˈoko saungaˈinia
na luma ana na faka neˈeri, noaˈa
ˈoe kosi ˈodoa ˈi ninimana leleka ka
dao ˈi gwaofana. ˈOke alaˈania ro
bali ninimana ki ke ˈifi goˈo ˈani.
Gwauni ke raˈe ka bolo faˈinia taˈi
ˈoiˈa†. ˈOke saungaˈinia uulu tatafe
ki‡ ˈi saena, ma ˈoko saungaˈinia taˈi
sina maa ˈi ninimana.
17 “Nai baˈa kwatea maˈi taˈi kafo
afe doe liu ke fungulia magalia
neˈe, ka mumunia ru neˈe mauri ki
taˈifau ˈiri kike funu. Na ru saena
na magalia neˈe ki ke baˈa mae taˈi
taˈifau.
18 Bore ma ana kaidaˈi neˈe nau
kui baˈa fata ˈani taˈi fau alangaˈi
ˈanga faˈiniˈo, nai baˈa tagi suliˈo
saena na faka neˈeri ma faˈinia ˈafe
ˈoe ma na uulu ngela ˈoe ki faˈinia
uulu ˈafe kira ki. Kaumulu taˈifau
muke raˈe saena faka neˈeri fasi ˈiri
muke mauri.
19-20 Ma ˈoke baˈa ngalia ro faˈi
noˈo ki saena na faka neˈeri, ma ro
ru ˈanga ana ru ˈaeˈaela, ma na ru ki
taˈifau neˈe mauri fafona ano neˈe.
Na ru neˈeri ki ˈoke baˈa ngalia ta
taˈi ru ngwane faˈinia ta taˈi ru kini
saena na faka faˈi kaumulu ˈiri kike
mauri.
21 Ma ˈoke baˈa ngalia logo ti
fanga ˈi saena faka neˈeri ke totoli
kaumulu ma na ru neˈe kira mauri
ki logo.”
22 Sui sa Noa ka sasi naˈa sulia ru
ki taˈifau neˈe God nia fata totongaˈi
fuana.

7

God kwatea taˈi kafo afe doe liu ka faˈa kwaˈufia ru ki taˈifau

1 Aia, God nia ka fata ˈuri fuana sa
Noa, “Kaidaˈi neˈe naˈa ˈaeˈo faˈinia
na ˈafe ˈoe ma na ngela koroˈo ki,
muke leka naˈa saena na faka neˈe,
osiˈana nau ku lisia ka sui naˈa, taˈi
ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko ˈoloˈolo liu ka
liufia na ngwae ki saena magalia
neˈe.
2 ˈOke ngali akwala ma fai ru ana
ru ˈaeˈaela sikasika ki, ta fiu ru ana
ai ngwane ki, ma ta fiu ru ana ai kini
ki. Ma ˈoko ngalia logo ro ru ˈanga
ana ru neˈe noaˈa ˈiri sikasika ki, ta
taˈi ru ngwane faˈinia ta taˈi ru kini.
3 Ma ˈoko ngalia akwala ma fai ru
ana ta noˈo bore ˈana. Ta fiu ru
ngwane ma ta fiu ru kini. ˈOke sasi
nama ˈunaˈeri fasi ˈiri neˈe kaidaˈi
na kafo ke gwaˈu na ru neˈeri ki
taˈifau kike kale ma kike alu ngela
laˈu saena magalia taˈifau.
4 Kaidaˈi neˈe, fiu asoa ki naˈa
neˈe teo ma nau kui baˈa kwate
na uta doe ke dao maˈi, ma nia
ke baˈa toˈo sulia fai akwala asoa
ma fai akwala rodo, ma nai baˈa
malangisia na ngwae ki taˈifau ma
faˈinia ru ki taˈifau neˈe nau ku
saungaˈiniˈi saena na magalia neˈe.”
5 Ma sa Noa ka sasi sulia ru neˈe
God fata totongaˈi fuana.
6 Kaidaˈi na kafo afe doe neˈeri
dao ka mumunia ru ki taˈifau, sa
Noa nia tua naˈa sulia 600 faˈi ngali
ki.
7 Ma niaˈa faˈinia ˈafe nia, ma na
uulu ngela nia ki faˈinia uulu ˈafe
kira ki, kira ka ruˈu naˈa saena na
faka doe neˈeri, kira ka ago naˈa
faˈasia na kafo afe doe neˈeri.
8 Ma ru ˈaeˈaela neˈe sikasika ki,
faˈinia ai noaˈa ˈiri sikasika ki, ma
faˈi noˈo ki, ma ru angoango ki,

† **6:16** 45 sentamita ‡ **6:16** decks

9 kika leka naˈa saena faka neˈeri
faˈinia sa Noa, ma ru ki ana ro ruˈa,
kika leka fiku. Ta taˈi ru ngwane
faˈinia ta taˈi ru kini kira ka ruˈu
naˈa diˈia nama neˈe God nia fata
totongaˈi fuana sa Noa.
10 Ma na fiu asoa ki ˈi buri ˈana,
na kafo afe doe liu afe ka fungulia
na magalia.
11 Ana ruana madamo ana akwala
asoa ma fiuna asoa ana faˈi ngali
neˈe sa Noa nia dao naˈa ana ono
talangaˈi faˈi ngali ki, na kilu kafo ki
saena ano neˈe niˈi ka ˈifi, ma kafo
ka luluasa maˈi ka doe, ma maˈe uta
doe ki ka toˈo maˈi.
12 Ma na uta neˈeri ka toˈo toˈo
leleka ka dao ana fai akwala asoa
ma fai akwala rodo.
13 Ma ana asoa neˈeri nama neˈe
sa Noa faˈinia ˈafe nia ma uulu ngela
nia ki, sa Siem, sa Ham ma sa Jafet,
faˈinia uulu ˈafe kira ki, kira ka raˈe
naˈa saena na faka neˈeri.
14 Ma kwalu kaela ru ˈaeˈaela naˈa
saena magalia neˈe, kira leka naˈa
saena na faka faˈinia sa Noa. Nia
toˈo ana ru ˈaeˈaela ˈi fanoa ki
faˈinia ru ˈaeˈaela ki taˈifau saena
masuˈua, ai doe ki ma na ai tiˈitiˈi
ki, ma faˈi noˈo ki taˈifau, kira leka
logo saena na faka neˈeri.
15-16 Ru ki taˈifau neˈe kira toˈo
ana mauriˈa kira leka ro ruˈa, ai
ngwane faˈinia ai kini, kira leka
naˈa saena faka faˈinia sa Noa diˈia
ba God saea. Ma kaidaˈi kira tua
taˈifau naˈa saena faka neˈeri, Iawe
ka fono naˈa ˈusia sina maa ana na
faka.
17 Na kafo neˈe ka afe ka doe liu
laˈu, ma nia ka fungu naˈa fafia
magalia neˈe, leleka ka dao ana fai
akwala asoa ki. Ma kaidaˈi kafo
neˈeri fungu maˈi ka fungulia kula
neˈe faka nia teo ana, ma kafo ka
lafutaˈinia naˈa na faka neˈe, ma ka
faˈolangaˈinia, ma nia ka faˈofaˈo ka
leka leka naˈa ˈana.
18 Na kafo neˈe ka inaˈu ana
funguˈa fafia magalia neˈe, ma faka
neˈe nia faˈofaˈo ka leˈa goˈo ˈana,
19 leleka kafo neˈe ka fungu fafia
na faˈi ua ki, ma ka raˈe ka leleka
ˈana. Gwauna faˈi ua ki bore ka
fungu fafiˈi ka ˈato liu.
20 Fafona ua ki kafo fungu ka ˈato
liu, nia koso ka dao karangia fiu
mita ki.
21-23 Ru ki taˈifau neˈe toˈo ana
mangoˈi ru ki neˈe kira tua ana ma-
galia nini God saungaˈinida, kaidaˈi
neˈe nia kuruda, ma kira ka mae
taˈifau naˈa. Ngwae ki taˈifau
faˈinia ru ˈaeˈaela ki taˈifau ma
na ru angoango ki fafona ano neˈe
ma faˈi noˈo ki taˈifau, God nia
malingaˈinida taˈifau naˈa. Sa Noa
goˈo faˈinia luˈuluˈua nia, ma ru ki
taˈifau neˈe tua faˈinia saena faka
doe neˈe goˈo neˈe kira mauri.
24 ˈIu na kafo neˈeri fungu nama
ˈana ˈunaˈeri ka leka sulia taˈi ta-
langaˈi asoa ma lima akwala asoa.

8

1 Bore ma God nia manata nama
toˈona ˈua sa Noa, ma na ru ki
taˈifau neˈe kira tua faˈinia saena na
faka neˈeri, sui nia ka kwatea taˈi
maˈe iru iru ka iru fafia kafo neˈeri,
ma kafo ka talaˈae ka koso laˈu.
2 Nia ka fono ˈusia na kilu kafo
ki saena ano, fasi ˈiri kafo noaˈa
kasi busu tafa naˈa maˈi, ma nia ka
faˈasuia naˈa uta doe neˈeri.
3 Ma kafo neˈeri ka etangia naˈa
gwaˈunga leleka ka dao naˈa ana
talangaˈi asoa ma lima akwala asoa.
4 Na faka doe neˈeri ka teo naˈa
ˈi gwauna ua doe ˈi Ararat ki, ana
akwala asoa ma fiuna asoa saena
fiuna madamo.
5 Na kafo ka ˈidu ka koso laˈu,
ma ana tangafula madamo ana
faˈi ngali neˈe ana etana asoa ana
madamo, ti gwaˈi ua talaˈae ka raˈe
naˈa maˈi.
6 Buri ˈana fai akwala asoa ki laˈu,
sa Noa ka ˈifingia na maa olofolo
ana faka neˈeri,
7-8 osiˈana nia oga ke saiana fasi
diˈia kafo neˈeri nia gwaˈu naˈa ana
kula neˈeri. Aia, nia ka kwatea
kwau na taˈi faˈi noˈo doe neˈe sa-
tana na refen, ma ka faˈa lofotaˈinia
kwau. Bore ma faˈi noˈo neˈeri ka
leka ana kula ki taˈifau, ma nia ka
tuani lofo kwailiu goˈo ˈana, leleka
ka dao ana kaidaˈi kafo neˈeri gwaˈu
ka langa langa naˈa. Buri ˈana laˈu

sa Noa ka kwatea laˈu kwau na
bola, ma ka danga ˈania ka lofo laˈu
kwau,
9 bore ma na bola neˈeri noaˈa
kasi dao toˈona ta kula fuana tuaˈa,
osiˈana na kafo fungu goˈo ˈana
ˈua fafia ano, ma nia ka oli laˈu
maˈi saena na faka. Kaidaˈi nia oli
maˈi, sa Noa taga kwau limana sulia
sinamaa olofolo, ma na bola neˈeri
ka lofo maˈi, ma ka toˈo ana limana.
Ma sa Noa ka ngalia maˈi saena na
faka.
10 Nia masia laˈu fiu asoa ki ka
sui, nia ka fiˈi danga laˈu kwau ˈania
bola neˈeri.
11 Ma ka saˈulafi naˈa bola neˈeri
ka oli laˈu maˈi, ma nia ka ngalia
maˈi raˈi olif faolu ˈani kwakwana
ˈi neˈeri. Sa Noa ka sai ˈuri ana na
kafo neˈe gwaˈu karangi ka sui naˈa.
12 Nia ka masia laˈu ta fiu asoa ka
sui, ˈi neˈeri nia ka danga ˈania na
bola neˈeri ka leka laˈu kwau, bore
ma kaidaˈi neˈe, nia noaˈa ˈiri oli
naˈa maˈi siana.
13 Etana asoa ana madamo etaeta
ana faˈi ngali neˈeri, kaidaˈi neˈeri
sa Noa nia dao naˈa ana ono ta-
langaˈi faˈi ngali ma taˈi faˈi ngali,
kafo neˈe ka langa langa taˈifau naˈa
fafona magalia neˈe. Sui sa Noa nia
ˈifingia sinamaa ana na faka neˈeri,
ma na ano ˈekeˈeke ka tataˈe laˈu
maˈi.
14 Ma ana ro akwala ma faina
asoa ana ruana madamo ana faˈi
ngali neˈeri, na ano nia langa langa
taˈifau naˈa.
15 Sui God nia ka fata ˈuri fuana sa
Noa,
16 “Kaidaˈi neˈe naˈa, ˈafe ˈoe
faˈiniˈo, faˈinia uulu ngela ˈoe ki
faˈinia uulu ˈafe kira ki, kaumulu
taˈifau mulu saiana muke raˈe naˈa
maˈi faˈasia na faka neˈana.
17 Ma muke logea ru ki taˈifau
nena tua faˈiniˈo saena na faka, kike
raˈe logo maˈi, fasi ˈiri kike baˈa alu
ngela ˈiri kike ˈoro saena magalia
neˈe.”
18 ˈUnaˈeri sa Noa faˈinia
luˈuluˈua nia, kira ka raˈe naˈa maˈi
faˈasia faka neˈeri,
19 ma ru ki taˈifau neˈe kira tua
faˈinia, kira ka leka logo maˈi ˈi maa,
ma kira ka ruˈu maˈi ˈi maa sulia
fuuˈi tuaˈa kira ki sulida talada.

Sa Noa kwatea foˈosi fuana God

20 Aia, sa Noa nia ˈuia taˈi sulufaua
fuana foˈosilana Iawe, ma nia ka
ngalia ti ru ˈaeˈaela faˈinia ti faˈi
noˈo neˈe kira sikasika fuana ˈau
abuˈa, ma nia ka saungida kike
mae, ma ka doˈofida fafona sulufaua
neˈeri.
21 Iawe nia saeleˈa liu ana moko
leˈangaˈa ana foˈosi neˈeri ki, ma
nia ka manata ˈana talana ˈuri, “Nau
ku saiana falafala ngwae ki, ˈita
ana kaidaˈi neˈe kira tiˈitiˈi nama
ˈua, manatada nia teo sui naˈa ana
taˈangaˈa. Ka ˈunaˈeri bore ˈana,
noaˈa naisi baˈa faˈalia laˈu na ma-
galia neˈe duˈungana fuli ru lana
ngwae ki. Kaidaˈi neˈe nau ku
faˈafunua na ngwae ki faˈinia ru
toˈo ana mangoˈi ru ki, kira ka mae
ka sui taˈifau naˈa. Bore ma naisi
baˈa sasi naˈa ˈuri ˈi buri, diˈia nini
nau ku sasi ana kaidaˈi neˈe.
22 Kaidaˈi neˈe ka raˈe ˈalaˈa, na
magalia nia toˈo ana kaidaˈi fuana
fasi lana oˈola, ma nia ka toˈo ana
kaidaˈi fuana loi lana fuaˈi ru ki. Nia
toˈo ana kaidaˈi fuana gwariˈa, ma
nia ka toˈo logo ana kaidaˈi fuana
ˈakoˈako ˈanga. Nia toˈo ana kaidaˈi
fuana rauna ˈai ke aragwata, ma
nia ka toˈo logo ana kaidaˈi fuana
rauna ˈai ke ngosa laˈu. Nia toˈo ana
kaidaˈi ana dangi, ma ka toˈo logo
ana maˈerodo. Ma na ru ˈunaˈeri ki
noaˈa kira kasi sui, leleka ka dao ana
ˈisilana magalia.”

9

God fata alangaˈi faˈinia sa Noa

1 Sui God faˈaleˈa sa Noa, faˈinia
uulu ngela nia ki, ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Kaumulu ke toˈo ana ngela
ˈoro, fasi ˈiri magalia neˈe ke fungu
ˈanida.
2 Na ru ˈaeˈaela ki taˈifau ana
magalia neˈe, faˈinia faˈi noˈo ki
taˈifau, ma iˈa ki taˈifau, kira ke
maˈungi kamu naˈa. Ma na ru
ˈaeˈaela neˈe ki taˈifau, nau ku
aluda ˈi saena limamulu.

3 Etaeta nau ku kwatea goˈo ˈaku
ru saena oˈola ki fuamuˈa fuana
ˈanilaniˈi, bore ma ˈita ana kaidaˈi
neˈe, nau ku kwate na ru ˈaeˈaela ki
ma na faˈi noˈo ki, ma na gwaˈi iˈa ki
logo fuamuˈa, fasi ˈiri kira naˈa neˈe
diˈia fanga fuamuˈa fuana ˈanilani.
4 Bore ma noaˈa kamu kasi ˈania
sibolo neˈe na ˈabu teo ˈua ˈi saena.
Nau ku luia ru neˈeri duˈungana na
mauriˈa nia teo saena ˈabu.
5 Ma nai baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana ta ngwae neˈe nia saungia ta
ngwae ka mae. Ma si diˈia ta ru
ˈaeˈaela saungia ta ngwae ka mae,
kike baˈa saungia ka mae logo.
6 Na ngwae neˈe saungia ta ng-
wae ka mae, kike baˈa saungia nia
ke mae logo, duˈungana nau ku
saungaˈinia ngwae ka diˈia nauˈa
talaku.
7 Kamu ke toˈo nama ana ngela
ˈoro, ma ngela kaumulu ki kike toˈo
nama ana ngela ˈoro kira ki, fasi ˈiri
kike faˈafungua magalia neˈe.”
8 Sui God ka fata ˈuri fuana sa Noa
faˈinia ngwaˈi ngela ngwane nia,
9 “Kaidaˈi neˈe nau ku saea taˈi
fau alangaˈi ˈanga fuaumulu faˈinia
ngela neˈe kike baˈa futa olitamulu
ki,
10 ma faˈi noˈo ki, ma ru ˈaeˈaela
ki, ma ti ru laˈu neˈe toˈo ana
mangoˈi ru ki, neˈe kira tua faˈi
kaumulu saena faka neˈana.
11 Nau kui saea na fau alaˈangaˈi
ˈanga neˈe fuaumulu, noaˈa naisi
baˈa kwatea laˈu ta kafo afe doe ˈuri
ke oli laˈu maˈi fuana faˈa funua
ru ki taˈifau neˈe mauri, noaˈa ta
kafo doe ˈuri laˈu fuana faˈali lana
magalia neˈe.”
12 Ma God ka fata laˈu ˈuri, “Na
fau alangaˈi ˈanga nau niniˈa nau
ku fata ˈani faˈi kaumulu ma na ru
ki taˈifau neˈe kira mauri, noaˈa nia
kasi baˈa sui, ma maˈetoto nia neˈe
ka ˈuri:
13 Nai baˈa alua tafisiˈoro nau
ke teo saena gwaˈi salo, ma
tafisiˈoro neˈe na maˈetoto ana
fau alangaˈinga nau neˈe nau ku
alangani faˈi kaumulu.
14 Kaidaˈi nau ku kwatea maˈi
gwaˈi salo ki saena mamanga, na
tafisiˈoro ke saka naˈa maˈi ana
gwaˈi salo,
15 ma nai baˈa manata toˈo ana
na fau alangaˈinga nau neˈe nau
ku alangaˈi faˈi kaumulu ma ru ki
taˈifau neˈe mauri. Noaˈa naisi baˈa
faˈalia naˈa mangomuˈa ˈania ta faˈi
kafo doe laˈu ˈuri.
16 Kaidaˈi na tafisiˈoro ke saka
maˈi ana gwaˈi salo, nai baˈa lisia,
ma nau kui baˈa manata toˈona na
fau alangaˈi ˈanga neˈe nau ku alan-
gani faˈi kaumulu ma ru ki taˈifau
neˈe mauri. Na fau alangaˈi ˈanga
neˈe nau tutua kasi baˈa sui.”
17 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuana
sa Noa, “Na tafisiˈoro neˈe naˈa neˈe
na maˈetoto ana fau alangaˈinga
nau neˈe nau ku alangani faˈiniˈo
ma ru ki taˈifau neˈe mauri saena
magalia.”

Sa Noa faˈinia uulu ngela nia ki

18 Na uulu ngela sa Noa ki neˈe
kira leka maˈi faˈinia ana faka doe
neˈeri neˈe sa Siem, ma sa Ham, ma
sa Jafet. (Sa Ham ka alua sa Kenan.)
19 Ma ngwae ana magalia taˈifau,
kira futa maˈi ana kwalafa uulu
ngwae neˈe ki.
20 Sa Noa ngwae naˈa fuana
oˈongaˈa, ma niaˈa na ngwae etaeta
fuana oˈoli lana oˈola ˈani grep.
Nia saungaˈinia ˈani waen ana fuaˈi
grep ki.
21 Taˈi kaidaˈi nia kwaˈufia waen
neˈeri, ma nia ka burasia liu naˈa,
ma nia ka kanusua toro nia ki, ma
nia ka maliu dadara ˈana ˈi saena
na babala nia.
22 ˈIu ana kaidaˈi sa Ham nia
lisia neˈe maˈa nia maliu dadara
ˈunaˈeri, nia leka kwau ma ka
faˈarongoa ro ngwae futa nia ki.
23 ˈIu sa Siem ma sa Jafet kera
ka ngalia taˈi toro keta ˈi gwauna
ˈabaˈabada roˈo, ma kera ka leka
faˈiburi ˈuana babala maˈa kera, ma
kera ka suu fafia laˈu. Kera ka
faˈitaˈi matamata ana maadaroˈo,
fasi ˈiri kera kasi lisia laˈu neˈe maˈa
kera maliu dadara.
24 Aia kaidaˈi sa Noa nia ada laˈu
nia ka rongoa ru neˈe susu buri nia
sa Ham sasi ana,

25 sui nia ka fata ˈuri fuana olitana
sa Ham ki,
“Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa sa
Kenan faˈinia kwalafaˈa nia.
Kira ke baˈa rao laga ulafu
fuana kwalafaˈa ro ngwae
futa nia ki.
26 Baˈatafea na Iawe niaˈa na God
ana sa Siem. Na kwalafaˈa
sa Kenan ki ke baˈa rao
laga ulafu fuana kwalafaˈa sa
Siem.
27 Nau ku foˈo ˈiri neˈe God ke baˈa
faˈa ˈoroa ˈato kaleˈa sa Jafet,
ma kira ke baˈa tua ˈania
leˈangaˈa faˈinia kwalafaˈa sa
Siem, ma na kwalafaˈa sa Ke-
nan ke baˈa rao laga ulafu
logo fuada.”
28 Aia, buri ˈana kafo afe doe
neˈeri, sa Noa ka tua laˈu sulia 350
faˈi ngali laˈu.
29 Ma kaidaˈi nia mae, nia dao
naˈa ana 950 faˈi ngali ki ana mau-
rilana.

10

Kwalafa kira uulu ngela sa Noa ki

1 Na ˈaˈemae sulia kwalafa uula
ngela sa Noa ki, sa Siem, sa Ham,
ma sa Jafet, nia ˈuri: ˈI buri ˈana
kafo afe doe baera kira toˈo laˈu ana
ngela ˈoro kira ki.

Kwalafa sa Jafet

2 Na ngela ngwane sa Jafet ki, satada
neˈe sa Goma, ma sa Megog,
sa Madae, ma sa Javan, ma sa
Tubal, sa Mesek ma sa Tiras.
Ma kwalafa kira ki neˈe kira
toˈo ana sataˈi ru neˈe ki, kira
futa maˈi ana kwalafa kira ki.
3 Na ngela ngwane sa Goma ki,
satada neˈe sa Askenas, sa
Rifat, sa Togama. Ma na fuuˈi
ngwae ngwaˈi toˈa neˈe, kira
futa maˈi ana kwalafa kira ki.
4 Na ngela ngwane sa Javan ki, sa-
tada neˈe sa Elisa, sa Spen, sa
Saepras, ma sa Rojes.
5 Nia neˈe na kwalafa leka maˈi buri
ˈana sa Javan kira tua kwailiu ana
bubunga kira ki, ma ninimana na
asi.
Nia neˈe na kwalafa leka maˈi buri
ˈana sa Jafet ngwae ˈua baera.
Kira ka leka sulia kwalafa
toˈotoˈo kira ki, ma kira ka
toˈo ana alaˈanga toˈotoˈo
kira ki logo.

Kwalafa sa Ham

6 Na ngela ngwane sa Ham ki, na
satada neˈe sa Kus, sa Ijip, sa
Libia, ma sa Kenan. Ma na
ngwae ana fanoa neˈe ki, neˈe
kira toˈo ana sataˈi ru neˈe
ki, kira futa maˈi ana kwalafa
kira ki.
7 Na ngela ngwane sa Kus ki, na
satada neˈe sa Seba, sa Havila,
sa Sakta, sa Raama, ma sa
Sabteka. Ma ngela ngwane sa
Raama ki, neˈe sa Seba ma sa
Dedan. Ma ngwae nini ana
fanoa neˈe ki nini satada kira
futa ana kwalafa kira ki.
8 Ma sa Kus nia toˈo ana taˈi ngela
ngwane neˈe satana sa Nimrod, nia
neˈe ngwae etaeta saena magalia
neˈe nia ka ˈinotoa fafia kula ˈoro.
9 Kaidaˈi ˈoro na Iawe nia kwaiˈafi
ana, ma nia ta ngwae talingaˈi logo
fuana lululana ru ˈaeˈaela ki fuana
ˈanilana, nia neˈe leleka ka dao ˈi
taˈena, ngwae ki kira ka fata ˈuri,
“Nau ku foˈo ˈiri na Iawe ke baˈa
kwateˈo ta ngwae talingaˈi fuana
lululana ru ˈaeˈaela kwasi ki, diˈia
sa Nimrod ba ˈi naˈo.”
10 Etaeta nia gwaungaˈi fafia fai
fanoa doe ki neˈe kira saeda ˈania
ˈi Babilon, ˈi Erek, ˈi Akad ma ˈi
Kadne. Kira tua ana kula kira saea
ˈani ˈi Babilon.
11 Ma ˈi buri ˈana nia ka leka
ˈuana fanoa ˈaˈana kira saea ˈania ˈi
Asiria, ma nia ka saungaˈinia fanoa
doe ki neˈe kira saea ˈania ˈi Ninifa,
ma ˈi Rehobotir, ma ˈi Kala,
12 ma ˈi Resen. Fanoa doe neˈe
kira saea ˈania ˈi Resen, nia tua ˈi
tofongana ˈi Kala ma ˈi Ninifa.
13 Ma ngwaˈi toˈa neˈe kira futa maˈi
ana kwalafa sa Ijip, kira ana
kwalafa sa Lud, ma kwalafa
sa Anam, ma kwalafa sa
Lehab, ma kwalafa sa Naftu,
14 ma kwalafa sa Patrus ki, ma
kwalafa sa Kasluliu ki, ma kwalafa
sa Krit. Ma Krit neˈe, na ngwaˈi toˈa
ˈi Filistia naˈa neˈe, kira futa maˈi

ana kwalafa nia. Ma ngwae ana kula
ki neˈe kira toˈo ana sataˈi ru ki, kira
kwalafa kira naˈa.
15 Ma na ro ngela ngwane sa Kenan
ki, satadaroˈo neˈe sa Saedon
na faˈinaˈonaˈo nia, ma sa
Het. Ma toˈa neˈe kira saka
maˈi ana kwalafa ˈi buri ana
ro ngwae neˈeri ki, kira toˈo
ana satadaroˈo.
16 Ma ti kwalafa neˈe sa Kenan nia
koˈo naˈa ada ki, neˈe kwalafa sa
Jebus, ma kwalafa sa Amoro ki, ma
kwalafa sa Gigas ki.
17 Ma olitana Hivi ki, ma olitana Aki
ki, ma olitana Sini ki,
18 ma olitana Awad ki, ma olitana
Semar ki, ma olitana Hamat ki.
ˈI buri kwalafa sa Kenan ki, kira
ˈoro liu ma kira ka tuafia kula ˈoro
ki laˈu.
19 Ma ano kira ki ka doe liu
naˈa nia ka leka ka dao ana fanoa
doe kira saea ˈania ˈi Saedon ana
ˈaena fanoa, ma ka leka ka dao ana
fanoa doe kira saea ˈania ˈi Gerara,
karangia fanoa doe neˈe kira saea
ana ˈi Gasa ana ˈaena fanoa, ma
ka leka ka dao ana fanoa doe ki
neˈe kira saea ˈania ˈi Sodom ma
ˈi Gomora, ma ˈi Adma, ˈi Seboeim
karangi ana ˈi Lasa, neˈe kira tua ˈi
bali ana fanelana sina.
20 Nia neˈe fufuˈi ngwae kira futa
maˈi ana kwalafa sa Ham. Ngwaˈi
toˈa neˈeri kira tua kwailiu ana kula
toˈotoˈo kira ki, leka nama sulia
kwalafa kira ki talada, ma kira ka
toˈo ana alaˈanga toˈotoˈo kira ki
talada logo.

Kwalafa sa Siem

21 Ma sa Siem nia etaeta ngwaefuta
nia sa Jafet. Sa Siem nia toˈo
ana ngela ki. Ma na fuuˈi
ngwae sa Eba futa maˈi ana.
22 Na ngela ngwane sa Siem ki na
satada neˈe sa Elam, sa Asuru, sa
Afaksad, sa Lud, ma sa Aram. Ma
fuuˈi ngwae neˈe saka maˈi burida
ki, na satada neˈeriˈa.
23 Ma na ngela ngwane sa Aram ki
satada neˈe sa Us, sa Hul, sa
Geta, sa Mesek.
24 Sa Afaksad nia alua sa Sela, ma sa
Sela ka alua sa Eba.
25 Sa Eba ka alua ro ngela ngwane
ki, ma nia ka saea faˈinaˈonaˈo nia
ˈania sa Pileg, osiˈana nia futa ana
kaidaˈi ngwae ana magalia kira ka
daro ma ka talo. Ma nia ka saea
ruana ngela nia ˈania sa Joktan.
26 Ma ngela ngwane sa Joktan ki,
satada neˈe sa Almodad, sa
Selef, sa Hasamaret, sa Jera,
27 sa Hadoram, sa Usal, sa Dikla,
28 sa Obal, sa Abimael, sa Seba,
29 sa Ofir, sa Havila, ma sa Jobab.
Na ngwaˈi toˈa neˈeri kira koˈo bora
ana fuuˈi ngwae kira futa maˈi ana
sa Joktan.
30 Ma kula kira nia tua ana bali ana
fanelana sina, ˈi safitana faˈi ua ki,
nia eta ˈi Mesa leleka ka dao ˈi Sefa.
31 Nia naˈa na fuuˈi ngwae sa
Siem. Ngwaˈi toˈa neˈeri ki kira tua
ana kula ki taˈifau ana kula kira ki,
leka sulia kwalafa kira ki, ma kira
ka alaˈa ˈania alaˈanga toˈotoˈo kira
ki.
32 Nia naˈa neˈe na kwalafa sa
Noa neˈe futa maˈi ana, faˈinia tuaˈa
kira ki neˈe kira tua ˈani. Buri ˈana
kafo afe doe baera, ngwae ki taˈifau
ana magalia, kira futa maˈi ana uulu
ngela niniˈa sa Noa ki, ma kira ka
talo saena magalia.

11

ˈI Babilon, ngwae ki kira saungaˈinia taˈi luma neˈe raˈe ka leka ˈana ˈi lifua

1 ˈI naˈo maˈi, ngwae ana fanoa ki
ana magalia kira toˈo goˈo ana taˈi
alaˈanga goˈo, ma kira ka alaˈa goˈo
ˈani alaˈanga neˈeri goˈo.
2 Ma kaidaˈi kira ˈidu ˈuana bali
ana fanelana sina, kira ka dao
toˈona taˈi oleolea neˈe kira saea
ˈania ˈi Babilon. Ma kira ka
saungaˈinia fanoa doe kira ˈi neˈeri.
3 Ma kira ka fata ˈuri, “Reala
kwa! Kulu ngalia ta afu ano, ma
kulu ka saungaˈinia ˈania ti afu
brik, ma kulu ka doˈofiˈi ana mafula
fasi ˈiri ke ngasi.” Kaidaˈi kira
sasi ˈunaˈeri kira toˈo ana brik ˈoro
fuana saungaˈi lumaˈanga, ma kira
ka toˈo ana saia fuana ˈadolani. Kira
kasi rao ˈani fau ki ma sement.

4 Sui kira ka fata ˈuri, “Nia leˈa
fuakulu kuke saungaˈinia ta fanoa
doe fuakulu neˈe nia ke baˈa toˈo
ana ta luma ana neˈe raˈe ka leka
leka ˈana ka dao maˈi ana ma-
manga. ˈI neˈeri kuke baˈa toˈo ana
sataˈi ngwae doe, ma noaˈa kulu
kasi tua taka fili kulu saena magalia
neˈe taˈifau, bore ma kulu ke tua
fiku goˈo.”
5 Ma kaidaˈi kira saungaˈi fanoa
doe faˈinia luma neˈeri, Iawe ka
koso maˈi ka lisia raoˈa kira,
6 ma nia ka fata ˈuri, “Lia basi,
kira tua fiku goˈo diˈia taˈi ngwae,
ma kira ka alaˈa goˈo ˈania taˈi
alaˈanga. Na luma nini kira fiˈi
saungaˈinia goˈo na ru etaeta kira ke
sasi. ˈI buri, kira ke baˈa sasia ta ru
bore ˈana neˈe kira naia.
7 Ru leˈa fuana kuke koso toli
ma kuka kwatea alaˈalada ke
kwaidolangaˈi, fasi ˈiri kira kasi
rongo saiana alaˈalana ti ai.”
8 ˈIu Iawe ka kwate kira ka tua
kwailiu ana kula ki taˈifau ana mag-
alia, ma kira noaˈa kasi saungaˈinia
naˈa fanoa doe neˈeri.
9 Na satana fanoa neˈeri neˈe ˈi
Babilon,* osiˈana kula neˈeri na
Iawe nia kwatea alaˈanga ngwae ki
ka kwaidolangaˈi saena magalia, ma
ana kula neˈeri, ma nia ka lalia ng-
wae ki fasi ˈiri kike leka tua kwailiu
ana kula ki taˈifau saena magalia.

Kwalafa sa Siem leleka ka dao ana sa Abram

10 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa
Siem nia ˈuri:
Ana kaidaˈi kafo afe doe baera nia
sui naˈa, sa Siem nia dao naˈa
ana 98 fai ngali ki, ma ta ro fai
ngali laˈu ˈi buri, nia ka alua
sa Afaksad.
11 Sui sa Siem ka tua laˈu sulia ta 500
faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti
ngela ngwane ma ti ngela kini logo.
12 Kaidaˈi sa Afaksad nia dao ana
35 faˈi ngali ki, nia ka alua sa
Sela.
13 Sui sa Afaksad nia tua laˈu sulia
403 faˈi ngali ki, nia ka alua laˈu ti
ngela ngwane ma ti ngela kini logo.
14 Kaidaˈi sa Sela nia dao ana 30 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Eba.
15 Sui sa Sela tua laˈu sulia 403 faˈi
ngali ki, ma nia ka alu laˈu ngela
ngwane ki ma ai kini ki logo.
16 Kaidaˈi sa Eba nia dao ana 34 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Pileg.
17 Sui sa Eba ka tua laˈu sulia 430 faˈi
ngali ki, ma nia ka alua laˈu ngela
ngwane ki ma ngela kini ki logo.
18 Kaidaˈi sa Pileg nia dao ana 30 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Riu.
19 Sui sa Pileg nia tua laˈu sulia 209
faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti
ngela ngwane ma ti ngela kini logo.
20 Kaidaˈi sa Riu nia dao ana 32 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Sirag.
21 Sui sa Riu nia tua laˈu sulia 207
faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu ti
ngela ngwane faˈinia ti ngela kini
logo.
22 Kaidaˈi sa Sirag nia dao ana 30 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Neho.
23 Sui sa Sirag nia tua laˈu sulia 200
faˈi ngali ki, ma nia ka alua laˈu na
ngela ngwane ki ma ngela kini ki
logo.
24 Kaidaˈi sa Neho nia dao ana 29 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Tera.
25 Sui sa Neho ka tua laˈu sulia 119
faˈi ngali ki, nia ka alua laˈu ti ngela
ngwane ma ti ngela kini logo.
26 Ma sa Tera ka dao naˈa ana 70 faˈi
ngali ki, nia ka alua sa Abram,
sa Neho, ma sa Haran.
27-29 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa
Tera nia ˈuri:
Na ngela ngwane nia ki neˈe sa
Abram, sa Neho, sa Haran. Ma ngela
sa Haran ki neˈe sa Lot, ˈi Milka, ˈi
Iska. Sa Haran ni ka mae naˈa ana
fanoa doe nia ˈi Ur ana ˈi Kaldia,
bore ma maˈa nia sa Tera mauria
ˈua. Aia, sa Abram nia korea taˈi
ngela kini sariˈi neˈe satana ˈi Serae.
Ma sa Neho ka korea ˈi Milka kini
ngwaefuta nia.
30 ˈI Serae nia noaˈa kasi alua ta
ngela, osiˈana nia ˈabaraˈa.
31 Aia, sa Tera ka ngalia ngela nia
sa Abram faˈinia ˈi Serae ˈafe sa
Abram, ma nia ka ngalia koˈo tiˈitiˈi

* **11:9** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Babilon’ fadalana neˈe ‘Confused-kaubare’. Ma ˈi Babilon nia ta mae toto ana ngwae aburongo ana God.

nia sa Lot neˈe maˈa nia sa Haran,
ma kira ka leka faˈasia fanoa doe
ˈi Ur neˈe tua ˈi Kaldia, ma kira ka
leka ˈuana abaˈi kula ˈi Kenan. Bore
ma kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi
Haran, kira ka sasia naˈa fanoa kira
ˈi neˈeri.
32 Sa Tera nia ka mae naˈa ana
fanoa neˈeri kaidaˈi nia dao naˈa
ana 205 faˈi ngali ki.

12

God ri ˈuana sa Abram

1 Iawe nia fata ˈuri ana sa Abram,
"ˈAeˈo, ˈoke leka naˈa faˈasia fanoa
nini ˈoe, ma faˈasia kwalafa ˈoe, ma
faˈasia luˈuluˈua maˈa ˈoe, ma ˈoke
leka naˈa ˈuana na ano neˈe nai baˈa
faˈataˈinia amu.
2 "Nai baˈa kwatea ˈoke toˈo ana
kwalafa ˈoro,
ma kira ke baˈa tatakolaˈa ka
alu taˈi fuuˈi ngwae doe liu.
Nai baˈa faˈaleˈa ˈoe.
Nai baˈa lafutaˈinia satamu ke talo.
Ma ˈoke baˈa faˈaleˈa ngwae ki laˈu.
3 Na ngwae neˈe kira sasia ru leˈa ki
fuamu,
nai baˈa sasia logo ru leˈa ki
fuada.
Bore ma ngwae ki neˈe kira faˈali
ˈoe,
nai baˈa kwaˈikwaˈi kira.
Nai baˈa faˈaleˈa kwalafa ki taˈifau
ana magalia suliˈo."
4-5 Ana kaidaˈi neˈe sa Abram nia
dao naˈa ana fai akwala ma lima
faˈi ngali, Iawe ka saea fuana nia
ke faˈasia naˈa fanoa ˈania ˈi Haran.
Ma sa Abram nia roˈo sulia, ma nia
ka ngalia ˈafe nia ˈi Serae, ma sa
Lot na ngela ngwaefuta sa Abram,
faˈinia ngwae rao ˈoˈo kira ki, ma ru
ki taˈifau neˈe kira toˈo ani, kaidaˈi
kira tua ˈi Haran. Ma kira taˈifau,
kika faˈasia naˈa ˈi Haran, ma kira
ka leka naˈa ˈuana abaˈi kula ˈi
Kenan.
Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Kenan,
6 kira ka leka liliu naˈa ˈi Sekem.
Sui kira ka leka dao ana taˈi ˈai doe
ˈua neˈe nia tua ˈi More karangi
Sekem. Ana kaidaˈi neˈeri na fuuˈi
ngwae ˈi Kenan ki, kira tua ˈua goˈo
ˈada ana kula neˈeri.
7 Sui Iawe ka faˈataˈinia talana
fuana sa Abram, ma nia ka fata
ˈuri fuana, "Nai baˈa kwatea ano
neˈe fuana kwalafa ˈoe." Sui sa
Abram ka ˈuia taˈi sulufaua ana kula
neˈeri fuana foˈosilana Iawe neˈe
faˈataˈinia talana fuana.
8 ˈI buri ˈana nia ka ˈidu ˈuana
gwauna ua ki ana bali ana fanelana
sina ana fanoa doe kira saea ˈani ˈi
Betel. ˈIu sa Abram ka saungaˈinia
fanoa nia ˈi safitana ro fanoa doe
ki neˈe kira saea ˈanida ˈi Betel
ma ˈi Aiae. ˈI Betel nia tua ana
bali ˈi sulana sina. Ma ˈi Aiae ka
tua ana bali ˈi fanelana sina. Ma
ana kula neˈeri logo nia ˈuia taˈi
sulufaua fuana Iawe ma nia foˈosia
ˈani satana Iawe.
9 Ma ˈi buri ˈana, nia ka faˈasia
kula neˈeri, ma nia ka ˈidu laˈu
ˈuana abaˈi kula ˈi gwauna fanoa
Kenan neˈe kira saea ˈani Negev.

Sa Abram leka ˈuana ˈi Ejipt

10 Aia kaidaˈi sa Abram nia tua
ˈi Negev, taˈi fioloˈa doe liu ka dao
fafia kula ki taˈifau ˈi Kenan. Goˈo
sa Abram nia ka leka laˈu nama ˈana
ˈuana gwauna fanoa leleka ka dao
ana ˈi Ejipt fasi ˈiri kira taˈi tua
tiˈitiˈi ˈi neˈeri.
11 Ana kaidaˈi kira karangi dao
ana ˈi Ejipt, sa Abram ka fata ˈuri
fuana ˈafe nia ˈi Serae, "ˈAeˈo niniˈa,
ˈaeˈo taˈi ˈafe ˈoloˈolo lisilana leˈa
liu.
12 Kaidaˈi ngwae ana ˈi Ejipt kira
ke lisiˈo, kike baˈa fata ˈuri, 'Na ˈafe
neˈe, ˈafe ngwae loˈoko.' ˈUnaˈeri
kira ka saungi nau nau ku mae, ma
kira ka kwate ˈoko mauri.
13 Nia leˈa fuana ˈoke saea fuada
neˈe ˈaeˈo na ngwaingwaena nau
goˈo niniˈa. ˈUnaˈeri noaˈa kira kasi
saungi nau. Ma ru ki taˈifau ke baˈa
leˈa fuaka, osiˈana fatalamu."
14 ˈIu kaidaˈi kira dao ˈi Ejipt,
ngwae ˈi Ejipt ki kira ka lisia neˈe
ˈafe neˈe lisilana leˈa liu.
15 Ma kaidaˈi ngwae ˈaˈana
tatalafaˈa ki kira lisia, kira ka
faˈarongoa na tatalafaˈa neˈe ˈi
Serae taˈi kini lisilana leˈa ma ka
leˈa liu. ˈUnaˈeri na tatalafaˈa ka
baˈea nia ka tua ˈi luma nia.
16 Sui, tatalafaˈa ka kwatea naˈa
dauraˈia ka folia naˈa ˈania kini
neˈeri fuana sa Abram sulia nia

fia fasi na ngwaingwaena nia neˈe
ˈi Serae. Na tatalafaˈa neˈeri ka
kwatea na sipsip ki, ma nanigot ki,
ma buluka ki, ma dongki ki, ma
kamel ki, faˈinia na ngwae rao ˈoˈo
ki, ma kini rao ˈoˈo ki fuana sa
Abram.
17 Bore ma duˈungana na tata-
lafaˈa ngalia ˈi Serae ˈafe sa Abram
ka tua faˈinia, Iawe ka kwatea maˈi
mataˈinga taˈa ki fuana faˈalilana
tatalafaˈa neˈeri faˈinia na ngwae
nia ki.
18 ˈUnaˈeri nia ka saea sa Abram
ka leka maˈi siana, ma ka fata ˈuri
ana, “Faˈuta neˈe ˈoko sasi ˈuri aku
kwa? Faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi
saea fuaku neˈe na kini neˈe ˈafe
ˈoe?
19 ˈOko saea lala ˈania na ngwaing-
waena ˈoe goˈo, nia ne nau fasi kui
ngalia fuana ˈafe nau. Aia, ngalia
naˈa kwau na ˈafe ˈoe, moro ka leka
naˈa kwau.”
20 Sui na tatalafaˈa ka fata silolo
fuana ngwae nia ki, kira ka leka
baˈea sa Abram faˈinia ˈafe nia, kera
ka ngalia ru keraˈa ki taˈifau neˈe
kera toˈo ani, ma kera ka leka naˈa
faˈasia kula neˈeri.

13

Sa Abram ma sa Lot kera daro

1 Goˈo sa Abram faˈinia ˈafe nia
ma sa Lot na ngela ngwaefuta nia,
kira uulu ngwae ki, kira ka ngalia
ru kira ki taˈifau neˈe kira toˈo ani,
ma kira ka faˈasia naˈa ˈi Ejipt. Ma
kira ka leka liu naˈa ˈuana ˈi ˈaena
fanoa, leleka kira ka dao ˈi Negev
ana gwauna fanoa ˈi Kenan.
2 Sa Abram nia taˈi ngwae toˈoru,
neˈe nia toˈo ana sipsip ki, ma
nanigot ki, ma buluka nia ki, faˈinia
silva ki, ma gol ki logo.
3 Noaˈa kasi tau ˈi buri ˈana, nia
ka faˈasia kula neˈe, ma nia ka ˈidu
laˈu ˈuana ta kula laˈu, leleka nia
ka oli ka dao ana na fanoa ˈua ba
nia safitana fanoa doe ˈi Betel ma ˈi
Aiae.
4 ˈI neˈeri naˈa neˈe nia ka fiˈi ˈuia
na sulufaua ma ˈi neˈeri nia ka fiˈi
foˈosia laˈu Iawe.
5 Ma kaidaˈi sa Lot nia leka leka
faˈinia sa Abram, nia toˈo logo ana
sipsip ˈoro ma nanigot ki, ma buluka
ki, faˈinia na luˈuluˈua nia, ma ng-
wae ˈoro rao nia ki.
6 Sa Abram ma sa Lot kera toˈo
ana ru ˈoro liu ki neˈe kera noaˈa
kasi bolo naˈa faˈinia neˈe keraˈa
ke tua ana taˈi kula, osiˈana na ano
nia noaˈa kasi bolo naˈa faˈinia ru
ˈaeˈaela kera ki.
7 ˈUnaˈeri na ngwae ni rao neˈe
lia sulia na ru ˈaeˈaela keraˈa ki,
kira ka kwaifatai. Ma kaidaˈi neˈeri
laˈu goˈo, na fufuˈi ngwae sa Kenan
faˈinia fufuˈi ngwae sa Peris, kira
tua goˈo ˈada ana abaˈi kula neˈeri.
8 Sui sa Abram ka fata ˈuri fuana
sa Lot, “Koroˈa taˈi luˈuluˈua goˈo,
bore ma ngwae ni rao nau ki ma
ngwae ni rao ˈoe ki, kira inaˈu goˈo
ada ana kwaifataiˈanga. Ru neˈeri
nia noaˈa kasi saga nai.
9 Nia leˈa fuakoro, koro ke daroˈi
koro. Ano neˈe ki ne teo goˈo ˈana,
nia leˈa fuana ˈoke filia ta taˈi bali
neˈe ˈoko oga, sui nau ku ngali ta
bali.”
10 ˈIu sa Lot ka lia kalia, ma ka
lisia na oteotea doe fafona kafo ˈi
Jodan leleka ka dao fanoa ˈi Soa ana
gwauna fanoa. Ano neˈe, ano leˈa
liu mala. Nia lisia neˈe ano neˈe
nia toˈo ana kafo leˈa ka diˈia na
kula leˈa neˈe Iawe nia saungaˈinia
etaeta ana ˈi Iden, ma nia ka diˈia
na ano ˈi Ejipt logo. (Ma ana kaidaˈi
neˈeri, Iawe noaˈa kasi faˈalia ˈua ro
fanoa doe ˈi Sodom ma ˈi Gomora
ki.)
11-12 Aia sa Lot nia filia fuana ˈidua
ˈuana bali ana fanelana sina ana
oteotea fafona kafo ˈi Jodan, ma nia
ka tua ana, ma nia ka leka naˈa
ˈuana kula neˈeri. Sa Abram goˈo
neˈe tua buri ˈi Kenan, bore ma
sa Lot nia leka ka tua ˈi safitana
fanoa doe ki neˈe kira tua kalikalia
kafo ˈi Jodan, karangia fanoa doe ˈi
Sodom. Kera neˈe kera daroˈidaroˈo
goˈo ˈunaˈeri.
13 Na ngwaˈi toˈa ˈi Sodom ki, kira
taˈa liu naˈa, sulia kira inaˈu ana na
sasilana abula taˈangaˈa ˈi maana
Iawe.

Sa Abram leka ka tua ˈi Hebron

14 Buri ˈana neˈe sa Lot faˈasia ka
sui naˈa, Iawe ka fata ˈuri fuana sa
Abram, "ˈOke lia ana kula ki taˈifau
kalikaliˈo.
15 Na ano ki taˈifau nini ˈoko
lisiˈi, nai baˈa kwateˈe fuamu faˈinia
kwalafa ˈoe, na ano neˈe ru kamu
naˈa sulia kaidaˈi firi.
16 Nai baˈa kwatea kwalafa ˈoe,
kira ke baˈa ˈoro liu, ma noaˈa ta
ngwae kasi saiana toˈolada. Nia ke
baˈa ˈato liu fuana toˈolada, ka diˈia
logo neˈe nia ˈato liu fuana toˈolana
gegeona ano.
17 ˈOke tataˈe, ma ko leka liu naˈa
ana kula ki taˈifau fafona ano neˈe,
osiˈana nau ku kwatea naˈa ano
neˈe ki taˈifau fuamu."
18 Sui sa Abram ka faˈasia kula
neˈeri, ma nia ka leka ma ka sasia na
fanoa nia laˈu ˈi Hebron ana ano ba
karangi ana ai doe ki ˈi Mamre. ˈIu,
ana kula neˈeri, sa Abram ka ˈuia
taˈi sulufaua fuana foˈosilana Iawe.

14

Sa Abram faˈamauria sa Lot

1 Aia, ana kaidaˈi neˈeri, na fai
tatalafaˈa ana fai fanoa doe ki, kira
fiku kwailiu fuana fuˈanga. Na
satada neˈe sa Amrafel na tatalafaˈa
ˈi Babilon, sa Ariok na tatalafaˈa ˈi
Elasara, sa Kedolama na tatalafaˈa
ˈi Elam, ma sa Tidal na tatalafaˈa ˈi
Goem.
2 Na fai tatalafaˈa neˈe ki, kira leka
maˈi fuana fuˈalilana lima tatalafaˈa
ki ana lima fanoa doe ki, neˈe satada
sa Bera na tatalafaˈa ˈi Sodom, sa
Birsa na tatalafaˈa ˈi Gomora, sa
Sinab na tatalafaˈa ˈi Adma, sa Se-
meba na tatalafaˈa ˈi Seboeim, ma
tatalafaˈa ˈi Bela neˈe ta sata ana
fanoa doe neˈeri neˈe ˈi Soa.
3 Na lima tatalafaˈa neˈeri ki, kira
ngalia ngwae ni ofoˈa kira ki, kira
ka fiku maˈi ana oteote ˈi Sidim.
Kaidaˈi neˈe na Asi Mae naˈa neˈe
kurua kula neˈe.
4 Na lima tatalafaˈa neˈe ki, kira
tua naˈa sulia akwala ma ro faˈi
ngali ˈi olofana limana sa Kedolama
na tatalafaˈa. Taˈi faˈi ngali ˈi buri
ana, na lima tatalafaˈa ki kira taˈe
maˈi ma kira ka fuˈalia laˈu na
tatalafaˈa neˈe.
5 Ma taˈi faˈi ngali ˈi buri ru neˈeri,
na tatalafaˈa sa Kedolama faˈinia ta
uulu tatalafaˈa neˈe, kira kwaima,
ma na ngwae ni ofoˈa kira ki, kira
leka maˈi fuana fuˈanga ana kula
neˈeri. Etaeta, na fai tatalafaˈa kira
leka maˈi ana fanoa ˈi Astarot Ke-
naem, ma kika fuˈa faˈinia na ramo
ki ana fuuˈi ngwae sa Refaem, ma
kira ka liufida. Ma ˈi buri, kira ka
leka maˈi ana fanoa ˈi Ham, ma kika
fuˈa faˈinia fuuˈi ngwae sa Susim,
ma kira ka liufida logo. Kaidaˈi
kira dao maˈi saena oteotea ˈi Sabe
Kiriataem, kira ka fuˈa faˈinia fuuˈi
ngwae sa Emin, ma kira ka liufida
laˈu.
6 Kaidaˈi kira leka maˈi ana
gwauna ua ki ˈi Idom, kira ka fuˈa
faˈinia fuuˈi ngwae sa Hori, ma kira
ka liufida, ma kika lalida leleka ka
dao ana fanoa ˈi Elparan karangia
taˈi kula ˈeˈeredeˈa doe.
7 Sui fai tatalafaˈa neˈeri ki kira ka
oli ˈuana fanoa ˈi Kades neˈe ˈi naˈo
maˈi kira saea ˈania ˈi Enmispat.
Ma kira ka dau fafia na ano neˈe
fuuˈi ngwae ˈi Amalek. ˈI buri
ˈana kira ka leka laˈu ˈuana fanoa
ˈi Hasasontama, ma kira ka fuˈa
faˈinia fuuˈi ngwae sa Amoro neˈe
kira tua ˈi neˈeri, ma kira ka liufida
logo. Sui kira ka leka maˈi ma kika
fuˈa faˈinia na lima tatalafaˈa neˈeri
ki.
8 Sui na lima tatalafaˈa neˈeri ki,
kira ka ngalia ngwae ni fuˈanga kira
ki, kika leka maˈi ana ote ˈi Sidim,
kira ka salisali masia fuˈanga. Ma
kira ka fuˈa naˈa
9 faˈinia fai tatalafaˈa neˈeri ki.
10 Na ano ana oteotea neˈeri nia
ka matamata laˈu ana sulia na kilu
ˈoro ki neˈe teo kwailiu ana neˈe
kira fungu ˈania moˈa taˈa. Kaidaˈi
lima tatalafaˈa neˈeri ki kira talaˈae
fuana afirongwaˈanga, kira ka tafi
naˈa faˈasia fuˈanga neˈeri. ˈIu na
tatalafaˈa ˈi Sodom ma tatalafaˈa ˈi
Gomora faˈinia ngwae ni ofoˈa kera
ki kika tafi, bore ma kira ˈasida
saena kilu neˈeri ki. Bore ma ta uulu
tatalafaˈa faˈinia ngwae ni ofoˈa
kira ki tafi, ma kika ago ˈi gwauna
ua ki.
11 Aia na fai tatalafaˈa neˈeri ki

kira leka saena ro fanoa doe ˈi
Sodom ma ˈi Gomora, ma kira ka
ngalia taˈifau ru ki ana, faˈinia
fanga ki logo.
12 Ana kaidaˈi neˈeri sa Lot neˈe
na ngela ngwaefuta sa Abram, nia
tua ˈi Sodom, ma kira ka ngalia logo
faˈinia ru nia ki taˈifau.
13 Bore ma ta ngwae ana fanoa doe
neˈeri, nia tafi ma nia ka leka siana
sa Abram, nia ngwae ana kwalafaˈa
sa Eba, ma nia ka faˈarongoa ˈania
ru ki taˈifau fuana. Kaidaˈi neˈeri sa
Abram nia tua goˈo ˈana ana fanoa
nia karangia ˈai doe ki sa Mamre,
na ngwae ana kwalafa sa Amoro.
Sa Mamre neˈe faˈinia ro ngwaefuta
nia ki sa Eskol ma sa Anere, kira
uulu ngwae kwaima sa Abram ki,
ma kira alangaˈi faˈinia fuana fikuˈa
faˈinia kaidaˈi ana ta fuˈanga.
14 Sa Abram ka rongo faˈarongoˈa
neˈe fai tatalafaˈa neˈe ki kira daua
naˈa sa Lot ma kika ngalia ma kika
leka faˈinia, ˈunaˈeri nia ka saea
maˈi ngwae ni ofoˈa ana kula neˈeri
kike fiku maˈi, ma kira ka salisali
masia fuˈanga. Ngwaˈi toˈa neˈeri
kira ˈoro ka dao ana 318 ngwae ana
kiraˈa taˈifau. Ma kira ka leka ˈi buri
ana fai tatalafaˈa neˈeri ki, leleka ka
dao ana fanoa ˈi Dan, neˈe nia tua
tau liu ˈi ˈaena fanoa.
15 Saena rodo neˈeri, sa Abram nia
ka daroˈia ngwae nia ki ˈania fiku
taˈi ngwae ki fuana fuˈalilana na
malimae neˈeri ki, ma kira la liufida,
ma kira ka lalia malimae kira ki
leleka ka dao ana fanoa ˈi Hoba ana
bali loˈoko ana ˈi Damaskas.
16 ˈIu sa Abram ka olitaˈinia ru ki
taˈifau neˈe kira ngaliˈi ki. Nia ka
olitaˈinia logo sa Lot faˈinia ru nia
toˈo ani ki, faˈinia ngwaˈi kini ma
faˈinia ti ngwae neˈe kira ngalida ki.

Tatalafaˈa Melkisadek nia faˈaleˈa sa Abram

17 Kaidaˈi sa Abram nia oli maˈi
faˈasia fuˈanga neˈe nia liufia fai
tatalafaˈa ki, na tatalafaˈa ˈi Sodom
ka leka kwau masia ka kwaloa maˈi
ana oteote kira saea ˈania ˈi Sabe,
ta sata laˈu ana ote neˈeri neˈe na
oteotea tatalafaˈa.
18 Sui sa Melkisadek nia na tata-
lafaˈa ana fanoa doe ˈi Salem ma nia
ta fata abuˈa laˈu ana God neˈe tasa
ka liu, nia leka maˈi ana kula neˈeri,
nia ka kwatea fanga ma waen fuana
sa Abram.
19 Ma nia ka faˈaleˈa sa Abram, ma
ka fata ˈuri,
“Abram, God neˈe tasa ka liu neˈe
nia saungaˈinia mamanga ma
ano nia ke baˈa faˈaleˈa ˈoe.
20 Kulu tafea God neˈe tasa ka liu.
Niaˈa kwaiˈafi amu ˈoko li-
ufia na malimae ˈoe ki ana
fuˈanga.”
Sui sa Abram ka ngalia taˈifau ru
neˈe nia ngaliˈi maˈi faˈasia fai tata-
lafaˈa neˈe kiri, ma nia ka daroˈia
ˈania akwala kabu ru, ma nia ka
kwate ta taˈi kabu fuana sa Melk-
isadek na tatalafaˈa.
21 Sui tatalafaˈa ˈi Sodom ka fata
ˈuri ana sa Abram, “Ru neˈe ki
taˈifau niniˈa ˈoko ngalia ana fai
tatalafaˈa neˈe ki, ˈoko saiana ˈoke
goniˈi naˈa fuamu. Bore ma ngwae
nau ki goˈo neˈe, ˈoke olitaˈinida
maˈi fuaku.”
22 Bore ma sa Abram ka fata ˈuri
ana, “ˈI maana God Iawe neˈe tasa
ka liu neˈe nia saungaˈinia na ma-
manga, ma ano, nau ku sasia taˈi
alangaˈi ˈato ˈania satana,
23 nau noaˈa naisi dau fafia ta ru
ana ru ˈoe ki. Ta ˈaba dadalo ˈua
fuana firiˈilana butu ˈoe ki, niˈi ke
baˈa oli nama fuamu, ˈasu ˈubani
ˈoe koto fata ˈuri aku ana ta kaidaˈi,
‘Nauˈa goˈo neˈe nau ku faˈatoˈoru
sa Abram.’
24 Noaˈa naisi gonia ta ru ana
ru nini nau ku ngaliˈi maˈi fuaku
ki. Na fanga neˈe na ngwae nau
ki kira aniˈi ka sui goˈo ki neˈe
nau ku saeleˈa aniˈi. Bore ma uulu
ngwae kwaima nini nau ki sa Anere,
sa Eskol, ma sa Mamri, neˈe kira
fiku faˈinau fuana fuˈanga, kira goˈo
neˈe nia leˈa fuana ˈoke alaˈania
kira ke lafua kabu kira ki faˈasia ru
neˈana ki.”

15

God nia alangaˈi ka kwatea ano ˈi Kenan fuana kwalafa sa Abram

1 Buri ˈana kaidaˈi neˈeri Iawe
ka fata faˈinia sa Abram saena
taˈi maliu boleˈa ka fata ˈuri ana,
“Abram kwa! Noaˈa ˈoe kosi maˈu.
Nai baˈa liaˈa leˈa suliˈo ˈasu ˈubani
ta ru taˈa ka fiˈi faˈali ˈoe. Ma nai
baˈa kwaiara ˈoe.”
2 Bore ma sa Abram ka fata ˈuri,
“God kwa! ˈAeˈo Iawe, faˈuta neˈe
ˈoko oga kwaiaralaku? Nau ku ˈiri
toˈo ana ta ngela neˈe ke baˈa ngalia
fuliku ma ka ngalia ru neˈe nau ku
toˈo ani ki. Na ngwae rao ˈoˈo neˈe
sa Eliesa na ngwae ˈi Damaskas goˈo
neˈe ke baˈa ngalia fuliku kaidaˈi nai
mae ana.
3 Noaˈa ˈoko ˈiri kwatea ta ngela
fuaku. Ma kaidaˈi nau ku mae,
na ngwae rao ˈoˈo neˈe goˈo neˈe
ke baˈa ngalia na ano nini nau ki
faˈinia ru nau ku toˈo ani ki taˈifau.”
4 Sui nia ka rongoa laˈu neˈe Iawe
fata ˈuri ana, “Na ngwae rao ˈoˈo
neˈana noaˈa kasi ngalia taˈifau ru
ˈoko toˈo ani ki, taˈi ngela mamana
ˈoe naˈa talamu neˈe ke baˈa futa
amu, nia naˈa neˈe ke baˈa ngalia
fulimu.”
5 Buri ˈana, Iawe ka ngalia sa
Abram ka leka ˈi maa, ma nia ka
fata ˈuri ana, “ˈOke lia alaˈa saena
mamanga kwa! Ma ˈoko ili ˈuana
toˈolana bulubulu loeri ki. ˈOko fia
ˈoko saiana toˈolada leleka ka sui
kwa? Sali nia noaˈa ne! Nau ku saea
fuamu, na ngela neˈe ke baˈa futa
maˈi ana kwalafa ˈoe, kike baˈa ˈoro
liu diˈia na bulubuluna salo loeri.”
6 Sa Abram nia faˈamamana Iawe,
ma osiˈana neˈe nia faˈamamana
ˈunaˈeri, Iawe ka lisia nia na ngwae
ˈoloˈolo.
7 Aia Iawe ka fata ˈuri ana, “Nauˈa
naˈa neˈe Iawe, nau ku talaˈiˈo maˈi
faˈasia fanoa doe ˈi Ur ana ˈi Kaldia,
ˈiri ˈoke leka maˈi ana kula neˈe fasi
ˈiri nai kwatea ano neˈe ki na ru ˈoe
ki.”
8 Bore ma sa Abram ka lidi ˈuri
ana, “God kwa! ˈUri ma nai baˈa sai
faˈuta ana neˈe ano neˈe ru nau?”
9 Ma Iawe nia ka fata ˈuri ana,
“Leka ˈoko ngalia maˈi ta taˈi bu-
luka, ma ta taˈi nanigot, ma ta taˈi
sipsip ngwane neˈe kira tua naˈa
sulia uulu faˈi ngali ki. Ma ˈoko
ngalia maˈi ta taˈi bola ma ta taˈi
faˈi fao fiˈi doe, ˈoke ngalida maˈi
siaku.”
10 ˈIu ma sa Abram nia ka leka
ma ka ngali taˈifau maˈi ana ru
neˈeri ki fuana Iawe. Ma nia ka
saungida ka mae, ma nia ka kakasia
na uulu ru ˈaeˈaela neˈeri ki ˈania ro
balibali ruˈa, ma nia ka aluda ˈania
ro tatalaˈi ru ki, neˈe ta taˈi balibali
ru ana ru ˈaeˈaela neˈeri ki nia tua
taˈi bali, ma ta balibali ru ai ka tua
ana ta bali. Bore ma ro faˈi noˈo
neˈeri ki, nia ˈiri kakasi kera.
11 Na faˈi noˈo doe neˈe kira tua
fuana ˈanilana noni ru mae ki, kira
leka maˈi, bore ma sa Abram ka
lalida.
12 Kaidaˈi sina nia talaˈae ka kuru
naˈa, sa Abram ka maliu liu naˈa
diˈia naˈa ta ngwae mae, ma nia ka
maliu bolea, nia lisia taˈi maˈerodo
doe nia leka maˈi ma ka suˈu fafia,
ma nia ka maˈu liu.
13 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana,
“Na ngela ˈoe ki neˈe kira ke baˈa
saka maˈi burimu, kike baˈa leka tua
ana ta kula matamata neˈe kira ke
baˈa diˈia ngwae kwaita ki ana kula
neˈeri. ˈIu kira ke baˈa rao ˈoˈo goˈo
fuana ngwae ki ana kula neˈeri, ma
ngwae ana na kula neˈeri kira ke
baˈa faˈakaisida liu naˈa leleka na
fai talangaˈi fai ngali ki ka sui,
14 bore ma nai baˈa nangasia
ngwaˈi toˈa neˈe kira ke faˈakaisi
kamu. Ma kaidaˈi ngela ˈoe ki ke
baˈa faˈasia fanoa neˈeri kira ke
baˈa ngalia ru ˈoro leˈa ana fanoa
neˈeri faˈinida.
15 Ma ˈaeˈo sa Abram, ˈoke baˈa
mauri tau, leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe ˈoko ngwaro ko kokoˈo naˈa,
ma ˈoke fiˈi mae ˈani aroaroˈa ma
kira ke baˈa kwaiato leˈa amu.
16 Bore ma ngelamu neˈe kira ke
futa maˈi ana kwalafa ˈoe, kike baˈa
tua ana ta fanoa matamata sulia
kaidaˈi tau, sui mala fuuˈi ngwae ˈoe
fiˈi oli laˈu maˈi ana ano neˈe. Noaˈa
naisi baˈa lalia basi fuuˈi ngwae
sa Amoro neˈe kira tua ˈi Kenan
ana kaidaˈi neˈe, leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe na falafala kira ki ke
taˈa liu mala. Ana kaidaˈi neˈeri
mala neˈe nai fiˈi nangasida, ma nau

ku fiˈi lalida faˈasia fanoa neˈe, sui mala ngela neˈe futa ana kwalafa ˈoe ki, kira ka fiˈi oli laˈu maˈi ana kula neˈe.”
17 Aia kaidaˈi neˈe sina nia kuru ka sui naˈa ma kula neˈeri ka maˈerodoˈa naˈa, tona bore sa Abram nia lisia taˈi fai tini nia fungu naˈa ana mafula neˈe sasuna nia sasu maˈi faˈasia, ma taˈi bobo raˈi ˈai neˈe mafula dua ka doe ana. ˈIu na ro ru neˈeri ki kera leka ˈi safitana ˈania ro tatalaˈi ru ˈaeˈaela ba kiri.
18 Ma ana asoa neˈeri nama Iawe ka sasia fau alangaˈinga faˈinia sa Abram, ma nia ka fata ˈuri, “Nai baˈa kwatea na ano neˈe ki fuana fuuˈi ngwae ˈoe neˈe kira futa olitamu. Na ano neˈe nia ˈita ana kafo tiˈitiˈi neˈe ana gwauna fanoa, neˈe maˈetoto ano ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt, leleka ka dao ana kafo ˈi Iufretes ana ˈaena fanoa.
19-21 Na ngwaˈi toˈa neˈe kira tua ˈua ana ano neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe, kira ana fuuˈi ngwae sa Ken, olitana sa Kenis, olitana sa Kadmon, olitana sa Het, olitana sa Peris, olitana sa Refaem, olitana sa Amoro, olitana sa Kenan, olitana sa Gigas, ma olitana sa Jebus.”

16

ˈI Hega alua ta ngela ngwane fuana sa Abram

1 Aia nia leleka maˈi ka dao ana kaidaˈi neˈe ˈi Serae, na ˈafe sa Abram, nia noaˈa kasi toˈo ana ta ngela. Bore ma nia toˈo ana taˈi kini rao ˈoˈo, nia kini ˈi Ejipt, ma satana neˈe ˈi Hega.
2 Goˈo ˈi Serae ka saea fuana sa Abram ka ˈuri, “Nia leleka maˈi ka dao naˈa ˈuri, Iawe nia lui nau noaˈa naisi alu ngela. Nau ku fia ru neˈe leˈa, ˈoke leka teo goˈo faˈinia kini rao ˈoˈo nau, sali nia saiana ke alua ta ngela fuaku.”

Ma sa Abram ka alafafia alaˈanga nia.
3 Ma kira tua naˈa sulia akwala faˈi ngali ka sui naˈa ˈi Kenan, kaidaˈi ˈi Serae nia saea fuana araˈi nia sa Abram ka ngali ˈi Hega.
4 Aia ma sa Abram ka teo naˈa faˈinia ˈi Hega leleka ma nia ka ina naˈa. Ma kaidaˈi nia saiana neˈe nia ina ka sui naˈa, na manata ka lafua liua naˈa, ma nia ka inaˈu ana lia fafilana ˈi Serae.
5 ˈUnaˈeri ˈi Serae ka fata ˈuri fuana sa Abram, “Na kini neˈe na gwauna taˈa liu naˈa aku, ma ˈaeˈo naˈa niniˈa ˈoko sasia ru neˈe. Nau ku kwatea maˈi ka ˈafe ˈoe, bore ma kaidaˈi nia saiana neˈe nia ina naˈa, nia lafe liu naˈa, ma kaidaˈi ˈoro ki goˈo neˈe nia lia toli goˈo ˈana ana nauˈa. Ru neˈe nia kasi leˈa. Nau ku oga Iawe ka matalangaˈi koro fasi ˈiri ke faˈataˈi koro sa taˈi neˈe saga akoro.”
6 Ma sa Abram ka fata ˈuri ana, “Aia, nia leˈa goˈo ˈana, kini rao ˈoˈo neˈe nia ru ˈoe niniˈa, ma nia ka tua goˈo ˈi olofana limamu. ˈOko saiana ˈoke sasia goˈo ˈamu ta ru ana niaˈa neˈe ˈoko oga.”

Aia ma ˈi Serae ka tua naˈa fuana faˈalagalana ˈi Hega, ma leleka ˈi Hega ka tafi naˈa.
7 Ma nia ka leka tua naˈa ˈana ana taˈi kula ˈeˈeredeˈa ˈi ninimana taˈi mae kafo busu neˈe teo ˈi ninimana tala neˈe leka ˈuana ˈi Suru ana gwauna fanoa. Ma na ˈainsel Iawe nia leka maˈi ma ka lisia ana kula neˈeri,
8 ma nia ka saefilo ˈuri ana, “Hega kwa! ˈOko talaˈae ko leka maˈi faˈasia ˈi faˈi niniˈa? Ma ˈoke leka ˈi faˈi niniˈa? ˈAeˈo niniˈa na kini rao ˈoˈo ba ˈi Serae niniˈa!”

Ma ˈi Hega ka fata ˈuri, “Nau ku tafi maˈi faˈasia kini ˈaˈana nau ˈi Serae niniˈa.”
9 Ma ˈainsel neˈeri nia ka fata ˈuri ana, “ˈOke oli nama fuana ˈi Serae, ma ˈoko roˈo nama sulia fatalana laˈu.”
10 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata laˈu ˈuri fuana, “Na ngela neˈe ke baˈa futa maˈi amu ki, nai baˈa kwateda kira ke ˈoro liu, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo faˈinia toˈolada.
11 Ana kaidaˈi neˈe, ˈoko ina naˈa, ma ˈoke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane. Ma ˈoke baˈa faˈasata nama ˈania sa Ishmael, duˈungana ˈoko

nonifii liu naˈa, ma ˈoko angi maana
Iawe, ma nia ka rongo ˈoe.*
12 Bore ma ngela nari ˈoe nia ke
baˈa diˈia ta dongki kwasi neˈe nia
donga manataˈanga nia ki talana.
Ma nia ke baˈa fuˈalia ngwae ki ma
ngwae ki taˈifau kike baˈa fuˈalia.
Nia ke baˈa tua tau taˈifilia faˈasia
luˈuluˈua nia."
13 Sui ˈi Hega ka manata ˈana ˈuri
talana, "Reala kwa! Nau ku lisia
naˈa Iawe neˈe nia lisi nau ma nia
lia sulia nau." ˈUnaˈeri ˈi Hega nia
ka kwatea ta sata laˈu fuana Iawe,
sata neˈeri ˈuri, "El Roe" fadalana
neˈe ˈuri, "God nia lisi nau ma nia
lia sulia nau."
14 ˈUnaˈeri neˈe ka talaˈae maˈi
ana kaidaˈi neˈeri leleka ka dao ˈi
taˈena, na ngwae ki kira ka saea na
maˈe kafo busu neˈe nia ˈi safitana
ro fanoa doe neˈeri ki ˈi Kades ma
ˈi Bered ˈania ˈi "Bere Lahai Roe"
fadalana neˈe "ˈI maˈe busu na God
niniˈa nia mauri, ma niniˈa nia ka
lisi nau maˈi."
15 Sui ˈi buri ˈana ˈi Hega nia
ka faˈafuta taˈi ngela ngwane neˈe
maˈa nia nama neˈe sa Abram, ma
sa Abram ka faˈasata ˈania sa Ish-
mael.
16 Ana kaidaˈi neˈeri sa Abram nia
tua naˈa sulia na kwalu akwala faˈi
ngali ma ono faˈi ngali.

17

God ka fada laˈu sulia fau alangaˈinga nia faˈinia sa Abram

1 Aia sa Abram nia dao naˈa ana
siko akwala ma siko faˈi ngali, Iawe
nia leka maˈi ma ka fata ˈuri fuana,
"Nauˈa naˈa neˈe God neˈe nau ku
toˈo ana ngasingasiˈanga ki taˈifau.
ˈOke roˈo nama suli nau, ma ˈoke
sasia nama na ru ˈoloˈolo ki, fasi ˈiri
2 nai baˈa sasia na fau alangaˈinga
faˈiniˈo, ma nai baˈa kwatea ngela ki
neˈe kira ke futa maˈi ana kwalafa
ˈoe kike baˈa ˈoro liu."
3 Sui sa Abram nia ka ˈoto gwau
toli leleka na maana ka toˈo toˈona
ano. Ma God ka fata ˈuri fuana,
4 "Bali nau ana fau alangaˈinga
nini nai baˈa sasia faˈiniˈo nia ˈuri:
Nau ku alangaˈi fuamu, ˈoke toˈo
ana kwalafa ˈoro, ma kira ke baˈa
tatakolaˈa ka alu fuuˈi ngwae ˈoro
liu ki.
5 Noaˈa kira kasi baˈa saeˈo naˈa
ˈania sa Abram. Nia eta ana kaidaˈi
neˈe ka oli alaˈa, na satamu sa
Abraham, osiˈana nau ku sasia ˈoko
koˈo bora ana fuuˈi ngwae ˈoro liu
ki.
6 Nai baˈa kwatea ˈoke toˈo
ana ngela ˈoro, ma kira ke baˈa
tatakolaˈa ka alu fuuˈi ngwae ˈoro
liu ki, ma ti ai ada kike baˈa tata-
lafaˈa ana kula kira ki.
7 Na fau alangaˈinga nini nau ku
sasia faˈiniˈo ana kaidaˈi neˈe, nia
ke baˈa teo tari faˈiniˈo ma faˈinia
ngela neˈe kike baˈa futa maˈi ana
kwalafa ˈoe. Nauˈa naˈa neˈe God
ˈoke foˈosia. Ma nauˈa naˈa neˈe
God na ngelamu neˈe kike baˈa futa
maˈi ana kwalafa ˈoe, kira ke foˈosia
logo.
8 Kaidaˈi neˈe kamu tua ana ano
neˈe, diˈia goˈo amuˈa ta ngwae
kwaita, bore ma nai kwate naˈa ano
neˈe fuamu faˈinia ngelamu neˈe
kira futa maˈi ana kwalafa ˈoe. Na
ano neˈe ki ru kwalafa sa Kenan ki,
niˈi ke baˈa ru kamu ki naˈa. Ma
kamu ke baˈa toˈo naˈa ana ano neˈe
sulia kaidaˈi firi, ma nauˈa naˈa neˈe
God kamu ke foˈosia."
9-11 Sui God ka fata laˈu ˈuri
fuana, "Bali ˈoe ana fau alangaˈinga
nini nia ˈuri: ˈAeˈo faˈinia ngwae
neˈe kira ke baˈa futa maˈi ana
kwalafa ˈoe, kamu alangaˈi ke roˈo
sulia nau. Na toto neˈe faˈataˈinia
kamu dauˈa sulia alangaˈinga kamu
nia ˈuri: Kamuˈa ngwangwane ki
taˈifau kamu ke ˈolo faˈataˈinia
nama.
12 Talaˈae naˈa ana kaidaˈi neˈe
kamu ke ˈolo faˈataˈinia ana ngela
ngwane tiˈitiˈi neˈe kira futa maˈi
ana kwalafa ˈoe, neˈe nia futa ka tua
sulia kwalu asoa ki. Ma kamu ke
ˈolo faˈataˈinia logo na ngwae rao
ˈoˈo kamu ki neˈe kamu folida maˈi
ana ngwae kwaita ki.
13 Ngwae ki taˈifau neˈe kira tua
faˈi kamu, kamu ke ˈolo faˈataˈinia

* **16:11** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Ishmael' fadalana neˈe 'Nia rongoa'.

nama. Na falafala neˈeri na
toto neˈe nia faˈataˈi firi ana na
alangaˈinga nau ku sasia faˈi kamu,
nia kasi baˈa sui.
14 Ta ngwae neˈe nia noaˈa kasi
ˈolo faˈataˈinia, noaˈa naisi baˈa lia
saiana neˈe nia ta ngwae ana ngwae
nau ki, osiˈana nia kasi dau sulia na
bali nia ana alangaˈinga nini nau ku
sasia ka sui naˈa maˈi faˈi kamu.”
15 God nia ka fata laˈu ˈuri, “Eta
ˈi taˈena, ˈoe kosi saea naˈa ˈafe ˈoe
ˈania ˈi Serae. Kaidaˈi neˈe satana ˈi
Sera naˈa.
16 Nai baˈa faˈaleˈa nia ma nia
ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane
fuamu. Ma osiˈana neˈe nau ku
faˈaleˈa nia ˈi Sera, nai kwatea nia
ke baˈa teˈa fuana ngwae ana fuuˈi
ngwae ˈoro ki. Ma na tatalafaˈa ki
ke saka maˈi faˈasida.”
17 Sui sa Abraham ka ˈoto gwau
toli leleka maana ka toˈo toˈona ano,
bore ma nia talaˈae ka gaˈa lala
kaidaˈi nia manata ˈuri, “Reala kwa!
ˈAfitaˈi liu ta ngwaeˈa neˈe tua sulia
100 faˈi ngali ka alua ta ngela. Ma
ˈi Sera bore nia ka siko akwala faˈi
ngali naˈa ana, nia bore noaˈa kasi
bolo naˈa faˈinia alu ngelaˈa.”
18 Sui sa Abraham ka saefilo ˈuri
ana God, “Faˈuta, diˈia nau ku mae,
ˈaeˈo alaˈania neˈe sa Ishmael ke
ngali ru ki taˈifau neˈe ˈoke kwateˈe
fuaku?”
19 Bore ma God nia fata ˈuri,
“Noaˈa kasi ˈuira laˈu! Na ˈafe ˈoe
ˈi Sera ke baˈa faˈafuta taˈi ngela
ngwane, ma ˈoke baˈa saea ˈania sa
Aesak. Nai baˈa dau sulia na fau
alangaˈinga nau faˈinia, ma faˈinia
kwalafa nia. Na fau alangaˈinga
nari nau, nia noaˈa kasi baˈa sui.
20 Nau ku rongoa naˈa na tae neˈe
ˈoko saefiloa fuana sa Ishmael, nai
baˈa faˈaleˈa, fasi ˈiri nia ke toˈo ana
ngela ˈoro, ma ngela ˈoro laˈu ke
baˈa futa ana kwalafa nia. Nia ke
baˈa maˈa fuana na akwala ma ro
ngwae ˈaˈana, ma nai baˈa kwatea
kwalafa nia ke alu ta fuuˈi ngwae
doe liu.
21 Bore ma nai baˈa dau sulia na
fau alangaˈinga nau faˈinia ngela
ˈoe sa Aesak neˈe ˈi Sera ke baˈa alua
ana kaidaˈi ˈuri nama ana faˈi ngali
loeri maˈi.”
22 Kaidaˈi God nia alaˈa faˈinia sa
Abraham ka sui, nia ka leka naˈa
ˈana.
23-24 Ana faˈi asoa neˈeri, sa Abra-
ham ka sasi naˈa diˈia neˈe God
nia saea fuana. Sa Abraham ma
ngela nia sa Ishmael, faˈinia ngwae
ki taˈifau neˈe kira tua faˈinia, kira
ka ˈolo faˈataˈinia naˈa. Na ngwae
neˈe futa saena luma nia, ma ngwae
rao ˈoˈo nia ki taˈifau neˈe nia folida,
kira bore kira ˈolo faˈataˈinia naˈa
taˈifau logo. Ana kaidaˈi neˈeri nia
dao naˈa ana siko akwala ma siko
faˈi ngali ana.
25 Ma na ngela nia sa Ishmael ka
dao naˈa ana akwala ma uulu faˈi
ngali.
26 Sa Abraham faˈinia sa Ishmael
keroˈa ka ˈolo faˈataˈinia ana taˈi
asoa neˈeri nama,
27 faˈinia ngwae neˈe futa saena
luma nia ki ma na ngwae kwaita ki
logo.

18

God nia dao toˈona sa Abraham

1 Iawe nia leka laˈu maˈi saena
sa Abraham karangia ana ai doe ki
ˈi Mamre. Ana taˈi kaidaˈi saena
tofongana asoa, kaidaˈi sina nia
ˈakoˈako liu, sa Abraham nia tua
ˈana maana sinamaa ana babala
nia.
2 Nia lia kwau, nia ka lisia na
uulu ngwae ki, kira uu goˈo ada
ana ˈi maana. Kaidaˈi nia lisia
na uulu ngwae neˈeri ki, nia tataˈe
ˈaliˈali, ma ka leka saka fuana na
uulu ngwae neˈeri ki. Ma kaidaˈi nia
dao karangida, nia ka ˈoto gwau toli
leleka maana ka toˈo toˈona ano,
3 sui nia ka fata ˈuri, “Uulu ngwae
neˈe ki, nia leˈa liu mala neˈe kau-
mulu leka maˈi muka dao ana fanoa
nau. Reala ˈae, noaˈa kamu kasi liu
daofaˈi liu, mulu leka muka mango
tiˈitiˈi basi faˈi kaimili. Nau ku
saeleˈa liu mala fuana ˈafilamuˈa.
4 Nai baˈa leka ngalia maˈi kala
kafo fasi ˈiri muke taufia ˈaemuˈa.
Kamu saiana muke mango tiˈitiˈi
basi ˈi nununa ˈai neˈe ki.

5 Kaidaˈi neˈe nai leka ngalia basi maˈi ta kala fanga fuaumulu ˈiri muke faˈangasi basi ˈania fuana lekaˈa. Nia leˈa liu mala neˈe kamu leka maˈi muka dao ˈi fanoa kami ˈuri, ma nau ku saeleˈa liu mala fuana ˈafilaumulu.”

Sui uulu ngwae neˈeri ki kira ka fata ˈuri, “Baˈafakuˈa liu, kaimili saeleˈa liu mala fuana neˈe ˈoko sasi ˈuira.”

6 Sui sa Abraham ka lima lakolako ka leka ruˈu saena babala nia, ma ka ˈuri ana ˈi Sera, “ˈAliˈali! Leka ngalia maˈi ta kala buta flaoa leˈa mala ma ˈoko sasia maˈi ta kala afu beret.”

7 Ma nia ka lalili ana kula neˈe na buluka nia ki tua ana, ma nia ka efoa mala taˈi bibi buluka kubu leˈa. Sui nia ka saea fuana taˈi ngwae ni rao nia ka ˈaliˈali ka saungia ka mae, ma ka salisali ana ti fasi buluka fuana uulu ngwae neˈeri ki, kira ke ˈaniˈi.

8 Ma kaidaˈi fanga ki duˈa naˈa, nia ka ngalia ti meleke ma ti krim faˈinia fanga neˈeri ki, ma ka ngalia fuana uulu ngwae neˈeri ki, ˈi ˈaena ˈai neˈe kira tua ana, ma nia ka alua fanga ki ˈi naˈoda. Kaidaˈi neˈe kira fanga ˈada, nia ka lia sulida.

9 Ma uulu ngwae neˈeri ki kira ka lidi ˈuri ana sa Abraham, “Faˈuta na ˈafe ˈoe ˈi Sera nia mo ˈi faˈi?”

Ma nia ka fata ˈuri, “Nia tua goˈo ˈana saena babala loˈoba.”

10 Taˈi ngwae adulu ana uulu ngwae neˈeri ki ka fata ˈuri fuana sa Abraham, “Ana faˈi ngali loeri maˈi, ana madamo neˈe logo, nai baˈa oli maˈi, kui lisi kamu laˈu, ma ana kaidaˈi neˈeri ˈafe ˈoe ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane.”

ˈIu ˈi Sera nia tua ˈi buri ana sa Abraham, ˈi saena na babala karangi na sinamaa, ma nia rongoa alaˈanga neˈeri.

11 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Abraham ma ˈi Sera kera ngwaro naˈa, ma ˈi Sera noaˈa kasi toˈo naˈa ana mataˈinga kini ki.

12 Ma nia ka tua ka manata ana ˈuri, “Nau ku ngwaro ka sui naˈa. ˈAfitaˈi liu nai baˈa saeleˈanga sulia alua ta ngela. Ma araˈi nau bore nia ka ngwaro ka sui naˈa.” Sui na liana ka gaˈagaˈala ˈana talana.

13 Goˈo Iawe ka fata ˈuri ana sa Abraham, “Faˈuta neˈe ˈi Sera ka gaˈa? Faˈuta neˈe nia ka saea neˈe nia ngwaro ka sui naˈa, ma nia noaˈa kasi bolo neˈe nia ke faˈafuta ta ngela?

14 Nauˈa naˈa neˈe Iawe. Noaˈa goˈo ta ru kasi ˈafitaˈi fuana Iawe ka sasia. Faˈi ngali loeri, nai baˈa oli laˈu maˈi kui lisi kamu laˈu, ma ana kaidaˈi neˈeri ˈi Sera ke baˈa toˈo naˈa ana taˈi ngela ngwane.”

15 ˈI neˈeri ˈi Sera ka maˈu liu, ma nia ka ˈoso ka ˈuri, “Nau noaˈa kusi gaˈa goˈo ba.”

Bore ma Iawe nia fata ˈuri, “Noaˈa, ˈoko gaˈa ba!”

Sa Abraham lidilana God fuana manatalana ngwae ˈi Sodom ki

16 Kaidaˈi uulu ngwae baera kira fanga ka sui, kira ka leka ˈuana fanoa doe ˈi Sodom. Ma kaidaˈi uulu ngwae neˈeri ki kira leka, sa Abraham leka logo faˈinida fuana faˈasilana uulu ngwae neˈeri ki saena taˈi tala.

17 Ma kaidaˈi kira leka goˈo ˈada, Iawe nia manata ˈuri, “Ru niniˈa nai baˈa sasiˈi ki, noaˈa naisi sofongaˈinida faˈasia sa Abraham.

18 Na ngela neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa nia ki, kike baˈa ˈoro liu mala, ma kira ke alua fuuˈi ngwae ngasingasiˈa. Ma nai baˈa rao ˈania ngwae neˈe fuana faˈaleˈalana fuuˈi ngwae ki taˈifau ana magalia nege.

19 Nai kwatea ma nia ke faˈamanata ngela nia ki, ma ngwaˈi toˈa neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa nia ki, fasi ˈiri kike roˈosuli nau, ma kira ke sasi sulia falafala saga, ma ka leˈa ki. Ma si diˈia kira sasi ˈunaˈeri, nai baˈa sasia ru ki taˈifau neˈe nau ku fata alangaˈiniˈi ka sui naˈa fuana.”

20 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana sa Abramham, “Nau ku sai naˈa ana ru taˈa ki neˈe ngwaˈi toˈa ˈi Sodom ma ˈi Gomora kira fuliˈi.

21 Nia taˈa ka tasa, ma nia kwate ma nau kui koso nama toli ana ro

fanoa doe neˈe ki fasi ˈiri nai dao toˈoni niˈi mamana nama ka noaˈa.”
22 Sui, ro ngwae ka liu dao faˈi liu
ˈuana ˈi Sodom. Bore ma Iawe nia
tua buri faˈinia sa Abraham.
23 Sui sa Abraham ka leka karangi
ana Iawe, ma ka saefilo ˈuri ana,
“Faˈuta kwa, ˈuri ma ˈoke baˈa saun-
gia logo ngwae leˈa ki faˈinia ngwae
taˈa ki?
24 Si diˈia ˈoko dao toˈona na lima
akwala ngwae leˈa ki kira tua goˈo
ˈada ˈi Sodom, ˈoke baˈa alaˈania
ngwae ki taˈifau ana fanoa doe fuiri
kike mauri osiˈana lima akwala ng-
wae leˈa neˈeri ki.
25 Nau ku fia, noaˈa ˈoe kosi
malangisia kiraˈa taˈifau ˈunaˈeri.
Si diˈia ˈoko malangisia fanoa doe
neˈe na ngwaˈi toˈa taˈa ma ngwaˈi
toˈa leˈa kike mae taˈifau goˈo,
sasiˈa ˈunaˈeri noaˈa laˈu falafala
ˈoe neˈeriˈa. Noaˈa ˈoe kosi sasi bolo
fuana ngwae taˈa ki faˈinia ngwae
leˈa ki. ˈAeˈo naˈa neˈe ngwae fuana
na matalangaˈilana na magalia, ma
kwai matalangaˈilamu fuana ngwae
nia ka saga.”
26 ˈUnaˈeri Iawe ka fata ˈuri, “Si
diˈia nau ku dao toˈona na lima
akwala ngwae leˈa ki kira tua goˈo
ˈada ˈi Sodom, nai baˈa alaˈania
ngwae ki taˈifau ana fanoa doe fuiri
kike mauri osiˈana lima akwala ng-
wae leˈa neˈeri ki.”
27 Sui sa Abraham ka fata laˈu ˈuri,
“Iawe ˈae, ˈoe kosi manata suli nau
neˈe nauˈa na ngwae goˈo, nau ku
uu ˈi naˈomu fuana fataˈa sulia ru
neˈe. Nau ku saiana neˈe nau ku ˈiri
toˈo ana ta ngasingasiˈanga fuana
alaˈanga ˈuri.
28 Bore ma, si diˈia ˈoe noaˈa
kosi dao ana ta lima akwala ngwae
leˈa ki, bore ma ˈoko dao goˈo ana
ta fai akwala ma lima ngwae goˈo
neˈe tua, ta tae neˈe ˈoke baˈa sasia
kwa! ˈUri ma ˈoko saiana ˈoke
baˈa malangisia goˈo ˈamu ngwae ki
taˈifau ana fanoa doe fuiri, osiˈana
neˈe lima ngwae leˈa ki kira oli-
doko?”
Ma Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia
nau ku dao toˈona fai akwala ma
lima ngwae leˈa kira tua goˈo ˈada,
nau noaˈa kusi malangisia fanoa doe
neˈana.”
29 ˈUnaˈeri sa Abraham ka fata
laˈu ˈuri, “Sali ta fai akwala ngwae
leˈa ki goˈo neˈe kira tua.”
Sui Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia nau
ku dao toˈona ta fai akwala ngwae
leˈa ki neˈe kira tua ana, noaˈa naisi
malangisia fanoa doe neˈeri.”
30 Ma sa Abraham ka fata laˈu
ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoe kosi oga taˈa
fuaku, bore ma nai alaˈa laˈu ne.
Faˈuta kwa, si diˈia ta uula akwala
ngwae leˈa ki goˈo neˈe kira tua, ˈuri
ma ˈoke malangisia goˈo ˈamu fanoa
doe fuiri?”
Ma Iawe ka fata ˈuri, “Si diˈia
neˈe nau ku dao toˈona neˈe ta uulu
akwala ngwae leˈa ki neˈe kira tua,
noaˈa naisi malangisia.”
31 Sui sa Abraham ka fata laˈu ˈuri,
“Aofia ˈae, ˈoe kosi fia laˈu neˈe nau
ku manata lafu nau, kaidaˈi nau ku
alaˈa faˈiniˈo ˈuri, faˈuta si diˈia ta
ro akwala ngwae leˈa ki goˈo neˈe
kira tua?”
Ma nia ka fata ˈuri, “Si diˈia neˈe
nau ku dao toˈona ta ro akwala ana
ngwae leˈa ki neˈe kira tua, nau
noaˈa naisi malangisia.”
32 Sa Abraham ka fata laˈu ˈuri,
“Iawe ˈae, noaˈa ˈoe kosi oga taˈa,
nia naˈa ne na alaˈanga isi nau, ma
noaˈa naisi baˈa alaˈa laˈu. Faˈuta
kwa, si diˈia ta taˈi akwala ngwae
leˈa ki goˈo neˈe kira tua.”
Ma Iawe ka ˈuri fuana, “Si diˈia
neˈe nau ku dao toˈona ta taˈi ak-
wala ngwae leˈa ki neˈe kira tua,
nau noaˈa naisi malangisia fanoa
doe neˈana.”
33 Ma kaidaˈi keroˈa alaˈa ka sui
naˈa, Iawe ka faˈasia naˈa sa Abra-
ham, ma sa Abraham ka oli naˈa ˈi
fanoa nia.

19

God faˈalia ˈi Sodom ma ˈi Gomora

1 ˈUnaˈeri ro ngwae neˈeri ki kera
ka leka naˈa ˈuana ˈi Sodom, keraˈa
neˈeriˈa na ro ˈainsel ki, ma saˈulafi
naˈa neˈe kera dao ana fanoa neˈeri.
Ma sa Lot nia tua goˈo ˈana karangia
na maana maˈe taˈelo ana faˈi labu

ana fanoa doe neˈeri. Ma kaidaˈi nia
lisidaroˈo, nia tataˈe ka leka kwa ka
alaˈa faˈinidaroˈo. Nia ka ˈoto gwau
toli ˈi naˈodaroˈo leleka maana ka
toˈo toˈona ano,
2 ma nia ka fata ˈuri, “Ro ngwae
ˈaˈana moro leka maˈi, kulu ke
leka ˈi luma nau fasi ˈiri nai ˈafi
amoro. Koroˈo saiana moro ke tau-
fia ˈaemuroˈo, ma koroˈo ka maliu
naˈa ˈi neˈe. Ma rorodo, koroˈo
ke baˈa ada ˈaliˈali goˈo ˈofodangi
taˈa, ma moro ka leka ˈamuroˈo ana
lekaˈa koroˈo.”
Bore ma ro ngwae neˈeri, kera
ka fata ˈuri, “Noaˈa, nia leˈa goˈo
ˈana. Keroˈo ke baˈa leka maliu
saena labata ana maˈe taˈelo ana
faˈi labu neˈe.”
3 Bore ma sa Lot ka gani ngangata
laˈu adaroˈo leleka kera ka alafafia
neˈe kera ke leka ˈi luma nia. Sui,
sa Lot ka saea fuana ngwae ni rao
nia ki ˈiri kike daua ti afu beret neˈe
noaˈa ta isi ana, ma kira ka salisali
ana fanga leˈa ki fuana ro ngwae
neˈeri ki. Kaidaˈi fanga neˈeri ki dua
naˈa, kira ka kwatea kera ka fanga
naˈa.
4 Sui ma kera ka fiˈi leka maliu,
na ngwae ana fanoa neˈeri eta ana
ngwae fiˈi doe ki leleka ka dao ana
ngwae ngwaro ki, kira fiku kalikalia
maˈi luma neˈeri.
5 ˈUnaˈeri kira ka ako maˈi ˈuri
fuana sa Lot, “Ro ngwae baera ki
kera ˈi faˈi kwa? Ba kera leka
maˈi siamu taˈena saˈulafi? Kwatea
keraˈa maˈi fuaimili, kami oga mike
ˈusu faˈinidaroˈo.”
6 Bore ma sa Lot leka kwau ˈi maa,
ma ka fono usia sinamaa ˈi burina,
7 sui nia ka fata fuada, “Kwaima
kina ˈae, na falafala nini kamu ki
taˈa liu mala. Reala ˈae, noaˈa kamu
kasi sasia laˈu ru taˈa ˈira.
8 Na ro ngela kini sariˈi nau ku
tua goˈo adaroˈo, ma noaˈa ta ngwae
ˈiri teo ˈua faˈinidaroˈo, nai baˈa
ngalidaroˈo maˈi fuaumulu fuana
ta tae neˈe kamu oga muke sasia
adaroˈo. Bore ma ro ngwae dao neˈe
ki, kera naˈa saena luma nau, ma
nau ku lia leˈa sulidaroˈo.”
9 Bore ma kira taˈifau kira ka fata
ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi fone kaimili.
ˈAeˈo noaˈa laˈu ngwae ana fanoa
neˈe. ˈOko ˈiri toˈo ana ta ngasin-
gasiˈanga neˈe ˈoke fata ˈunaˈeri
fuaimili. ˈOko ˈasiˈo, ko leka, uu
faˈasia tala. Diˈia noaˈa, kaimili ke
baˈa faˈaliˈo ka liufia kera ne!”
ˈIu ma kira ka sulangaˈinia sa Lot
ˈi maa, ma kira ka leka naˈa maˈi
fuana fogalana sinamaa neˈeri.
10 Bore ma ro ngwae neˈeri ki ˈi
saena luma, kera ka ˈifingia sina-
maa, ma kera ka dau ana sa Lot, ma
kera ka lalafia maˈi saena luma laˈu,
ma kera ka fono ˈusia sinamaa.
11 Ma kera ka kwatea ngwaˈi toˈa
neˈe kira ˈi maa, na maada ka rodo,
ma kira ka sama gagalo naˈa ˈuana
sinamaa neˈeri.
12 Goˈo ma ro ngwae neˈeri ki
kera ka fata ˈuri fuana sa Lot, “Si
diˈia ˈoko toˈo ana ti ngwaefuta amu
neˈe kira tua saena fanoa neˈe, ˈoke
leka ngalida naˈa. ˈOke leka ngalia
ngela ˈalako ˈoe ki, faˈinia kini sariˈi
ˈoe ki, ma funga ˈoe ki, faˈinia ta
ngwaefuta bore ˈana ˈoe neˈe kira
tua ana fanoa neˈe, ˈoke leka ngalida
naˈa ma muka leka naˈa faˈasia
fanoa neˈe.
13 Duˈungana keroˈo ke baˈa
malangisia naˈa fanoa doe neˈe.
Iawe nia sai naˈa ana sulia abula
taˈangaˈa neˈe ki, ma nia ka kwate
keroˈo maˈi fuana malangisilana
fanoa neˈe taˈifau naˈa.”
14 Sui sa Lot ka leka lisia ro ngwae
neˈe kera ke baˈa korea ro kini sariˈi
nia ki, ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Moro ˈaliˈali naˈa. Kuke baˈa leka
naˈa faˈasia fanoa neˈe. Kaidaˈi
neˈe goˈo Iawe ke baˈa malangisia
naˈa fanoa neˈe taˈifau!” Bore ma
kera ka fia fasi nia ˈoidorole goˈo
adaroˈo, ma kera kasi leka goˈo
maˈi.
15 Ana ˈofodangi taˈa ˈua, na ro
ˈainsel neˈeri ki kera ka fata fuana
sa Lot fasi ˈiri nia ke ˈaliˈali. Kera
fata ˈuri, “ˈOke ˈaliˈali naˈa, ngalia
ˈafe ˈoe faˈinia ro sariˈi ˈoe ki, ma
mulu ka leka naˈa kwau. Diˈia
noaˈa, kaidaˈi keroˈo ke malangisia
fanoa doe neˈe, kaumulu ke baˈa
mae naˈa ˈi saena.”

16 Kaidaˈi sa Lot nia tua ka dole
ana ˈi neˈeri, Iawe ka manataia.
Goˈo ro ngwae neˈeri ki ka dau ana
limana faˈinia ro sariˈi ki, ma kera
ka talaˈida kira ka leka faˈasia fanoa
neˈeri.
17 Sui ta taˈi ai adaroˈo ka fata
ˈuri fuada, “Mulu tafi ni maelamuˈa
naˈa, noaˈa kamu kasi lia faˈi buri
ˈuana fanoa neˈe, muke tafi naˈa
ˈuana gwauna ua toˈoba ki. Noaˈa
kamu kasi mango leleka kamu ka
faˈasia kula ote neˈe toli, ma kamu
ka raˈe gwauna ua toˈoba ki. ˈI
neˈeri naˈa neˈe kamu ke mauri
ana. Diˈia noaˈa goˈo, kamu ke mae
naˈa.”
18-19 Bore ma sa Lot nia ka fata
ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ˈae, noaˈa goˈo,
noaˈa ˈoe kosi sasi kami kasi leka
tau laˈu ˈunaˈeri. Nau ku saiana
neˈe ˈoko kwaima liu aku, ma ˈoko
faˈamauri nau naˈa. Bore ma si diˈia
nau ku tafi laˈu ˈuana gwauna faˈi
ua toˈoba ki, ta ru doe ke baˈa fuli
fuaku tofongana taˈi tala loeri, ma
noaˈa naisi dao goˈo ˈi gwauna faˈi
ua ma nau kui baˈa eta mae goˈo
ˈaku.
20 Faˈuta, ˈuri ma ˈoko lisia kwau
kala fanoa tiˈitiˈi loko ˈi loˈoba? Nia
karangi goˈo loko, ma nau ku saiana
nai tafi tua ana. Kala fanoa tiˈitiˈi
goˈo lokonia, ma nau ku saiana nai
baˈa mauri goˈo ana.”
21 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri, “Nia
leˈa goˈo ˈana. Noaˈa naisi faˈalia
fanoa loˈoba.
22 Bore ma ˈoke tafi ˈaliˈali, noaˈa
naisi sasia ta ru leleka ˈoko dao ana
fanoa loˈoba.” ˈIu osiˈana neˈe sa
Lot nia saea fanoa neˈeri tiˈitiˈi goˈo,
kira saea fanoa neˈeri ˈania ˈi Soa.*
23 Kaidaˈi sa Lot nia dao ˈi Soa, na
sina nia raˈe naˈa maˈi.
24 Tona goˈo ma Iawe ka kwatea
naˈa maˈi toli salfa† neˈe kwasu ka
ˈasia naˈa maˈi faˈasia na mamanga
fafona ro fanoa neˈeri ki ˈi Sodom
ma ˈi Gomora.
25 Na mafula neˈeri ka faˈali taˈa
naˈa ana fanoa ki taˈifau ana abaˈi
kula neˈeri. Nia ka saungia ngwae
ki taˈifau ana fanoa neˈeri ki, ma ru
neˈe bulao logo ki.
26 Bore ma kaidaˈi neˈeri, na ˈafe
sa Lot ka lia faˈi buri goˈo, nia ka
faˈitaˈi ka iliˈi fauˈa ana fiki asi.
27 Sui ˈofodangi taˈa goˈo ana ru-
ana asoa naˈa, sa Abraham ka leka
ˈaliˈali naˈa ana kula ba nia alaalaˈa
faˈinia Iawe ana ˈi naˈo,
28 ma nia ka lia toli ana ˈi Sodom
ma ˈi Gomora ma na abaˈi kula
kalikalia ro fanoa neˈeri ki, ma nia
ka lisia na sasu nia raˈe maˈi ana
kula neˈeri, diˈia sasuna ta mafula
doe neˈe duˈa maˈi.
29 Kaidaˈi God nia malangisia
fanoa ki taˈifau ana oteote doe
neˈeri neˈe sa Lot nia tua ana, bore
ma nia ka manata toˈona ganiˈa sa
Abraham. Ma God ka alafafia sa Lot
ka tafi etaea nia malangisia fanoa
neˈeri ki.

Sa Lot nia koˈo ana ngwaˈi toˈa ana kwalafa ˈi Moab ma ˈi Amon ki

30 ˈI buri, sa Lot maˈu ˈania tuaˈa
ana fanoa kira saea ˈania ˈi Soa, ma
nia faˈinia ro sariˈi nia ki, kira ka
faˈasia fanoa neˈeri, ma kira ka raˈe
alaˈa gwauna faˈi ua, ma kira ka
leka tua saena taˈi faoda.
31 Ana taˈi kaidaˈi, na faˈinaˈonaˈo
ana ro ngela kini neˈeri ki, nia fata
ˈuri fuana ai burina, “Na maˈa koro
nia ngwaro naˈa, ma kula neˈe ta
ngwae ˈiri tua naˈa ana fasi ˈiri ke
kore koro, ma koro ka toˈo ana ti
ngela.
32 Nia leˈa diˈia koro ke
faˈakwaˈufia maˈa koro ˈania waen
ˈoro ki, ma kaidaˈi neˈe gwauna ka
lilinga, ta taˈi ai akoro ka leka teo
faˈinia. Nia ˈunaˈeri neˈe koro ke
baˈa alua ti ngela fuana kwalafa
nia.”
33 ˈIu ma saena rodo neˈeri,
kera ka faˈakwaˈufia leleka nia
ka gwaulilinga naˈa, sui goˈo
faˈinaˈonaˈo ka leka teo naˈa faˈinia,
bore ma sa Lot ka gwaulilinga ka ˈiri
saiana na tae neˈe nia fulia.
34 Sui ma asoa ˈi buri, na
faˈinaˈonaˈo neˈeri ka fata ˈuri
fuana ai burina, “Na rodo nini sui

* **19:22** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Soa’ fadalana neˈe ‘Tiˈitiˈi’. † **19:24** salfa Na one ngwabinabina sakosakoˈa neˈe duˈalana ˈakoˈako liu ma ka moko bosoˈa.

toli nau ku teo faˈinia maˈa koro, taˈena koro ke baˈa faˈakwaˈufia laˈu saena rodo neˈe, ma ˈaeˈo laˈu neˈe ˈoke teo faˈinia. ˈUnaˈeri neˈe koro ke alua ti ngela fuana ladolana kwalafa nia."
35 ˈIu saena rodo neˈeri kera ka faˈakwaˈufia, nia ka kwaˈu ka gwaulilinga ka taˈa naˈa, ma ruana ngela neˈeri ka leka ka teo laˈu faˈinia. Bore ma sa Lot ka gwaulilinga ka ˈiri sai naˈa ana tae neˈe nia sasia.
36 ˈI neˈeri na ro sariˈi neˈeri ki kera ka ina ana maˈa kera.
37 Na faˈinaˈonaˈo ka faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma nia ka saea ˈania sa Moab. Ma kira ka faˈasata fuuˈi ngwae nia ˈani ˈi Moab.
38 Ma ruana ngela kini ka faˈafuta logo na ngela ngwane, ma nia ka saea ˈani sa Benami, ma kira ka faˈasata fuuˈi ngwae nia ˈania Amon naˈa.

20

Sa Abraham ma tatalafaˈa sa Abimelek

1 ˈIu sa Abraham nia faˈasia ˈi Mamre, ma nia ka ˈidu ana abaˈi kula ˈi Negev neˈe tua ˈi gwauna fanoa ˈi Kenan, ma nia ka tua ana fanoa Gerara tofongana fanoa ˈi Kades ma fanoa ˈi Suru. Kaidaˈi nia ˈidu,
2 nia saea naˈa ˈafe nia ˈi Sera ˈania ngwaingwaena nia goˈo. Ma kaidaˈi tatalafaˈa sa Abimelek neˈe nia gwaungaˈi ˈi Gerara, nia saiana ru neˈeri, ma ka kwatea kwaˈu na ngwae nia, kira ka baˈea maˈi ˈi Sara ka tua saena luma nia.
3 Ana taˈi rodo Iawe nia leka maˈi siana tatalafaˈa ˈania taˈi maliu boleˈa, nia ka fata ˈuri ana, "ˈOke baˈa mae ne, osiˈana ˈafe nini ˈoko ngalia, na kwasitoˈola niniˈa."
4 Ka dao ana kaidaˈi neˈeri, sa Abimelek ˈiri taˈi karangi tiˈitiˈi nama ana ˈafe neˈe, ma nia ka fata ˈuri, "Aofia kwa, nau noaˈa kusi fulia ta roraˈa. Faˈuta ˈoke baˈa faˈali nau naˈa faˈinia ngwaˈi toˈa nau?
5 Sa Abraham ka saea neˈe ˈafe neˈe na ngwaingwaena nia, ma kini neˈe ka saea neˈe na ngwaefuta nia neˈe sa Abraham. Kaidaˈi nau ku ngalia kini neˈe, ana manataˈanga nau, nau ku saiana nau noaˈa kusi fulia ta roraˈa."
6 God nia fata laˈu saena maliu boleˈa neˈe ka ˈuri, "ˈIu, nau ku saiana kaidaˈi ˈoko sasia ru neˈeri, ana manataˈanga ˈoe, ˈoko sasia ru saga. ˈUnaˈeri goˈo, nau ku foneˈo faˈasi fulia ta roraˈa fafi nau, ma nau ku foneˈo faˈasi ˈoko sama toˈona nonina ˈi Sera.
7 Ma kaidaˈi neˈe naˈa, ˈoke olitaˈinia fuana araˈi nia! Na araˈi nia, niaˈa ta taˈi profet, ma nia ke baˈa foˈo fuamu fasi ˈiri ˈoe kosi mae. Bore ma nau ku faˈabasu ˈoe, si diˈia ˈoe kosi olitaˈinia, ˈaeˈo faˈinia ngwaˈi toˈa ˈoe, kaumulu taˈifau muke baˈa mae."
8 ˈUnaˈeri ana laˈa bilabila ˈua, sa Abimelek ka ri maˈi ˈuana ngwae faˈinaˈonaˈo nia ki, ma nia ka faˈarongoda ˈania maliu boleˈanga neˈeri. Ma kira ka maˈu liu naˈa.
9 Sui nia ka ri maˈi ˈuana sa Abraham, ma ka fata ˈuri fuana, "Faˈuta neˈe ˈoko sasia ru neˈe aimili kwa! Ta tae neˈe nau ku sasia ka taˈa amu? Faˈuta neˈe ˈoko sasia ˈafitaˈinga doe neˈe ka dao amiˈa kwa! Nia noaˈa ˈiri bolo faˈinia neˈe ˈoke sasia ru neˈe aku.
10 Faˈuta neˈe ˈoko sasi ˈuri ana ru neˈe?"
11 Goˈo sa Abraham ka fata ˈuri, "Nau ku fia fasi noaˈa ta ngwae ana fanoa neˈe kasi manata doe goˈo ana God, ma kira kata fiˈi saungi nau ka mae ma ka fiˈi ngali ˈafe nau.
12 ˈIu nia mamana, ˈi Sera na ngwaingwaena nau niniˈa. Na maˈa nau niniˈa alua, bore ma keroˈo kasi futa laˈu ana taˈi teˈa, nia ne nau ku korea.
13 ˈIu kaidaˈi God nia ri ˈuaku, nai leka faˈasia fanoa maˈa nau, ma nau ku leka ˈuana ta fanoa matamata, nau ku fata ˈuri fuana ˈafe nau, 'Si diˈia koro leka tua faˈinia ti ngwae matamata, nia leˈa fuana ˈoke saea neˈe ˈaeˈo ngwaingwaena nau. Ru ˈunaˈeri neˈe faˈataˈinia neˈe na liamu teo liu aku.' "
14 ˈUnaˈeri sa Abimelek ka olitaˈinia ˈi Sera siana araˈi nia,

ma nia ka kwatea na sipsip ki, ma
buluka ki, ma na ngwae rao ˈoˈo ki
logo.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuana, “Na
ano neˈe ki ru nau ki ne. ˈOko
saiana ˈoke leka tua ana ta kula goˈo
ˈana neˈe ˈoko lisia ka leˈa fuana
tuaˈa.”
16 Ma sa Abimelek ka fata ˈuri
ana kini neˈe, “Kaidaˈi neˈe nai
baˈa kwatea 1,000 selene* fuana ng-
waefuta ˈoe, fuana faˈamadakolana
manataˈanga ti ngwae, ˈasu ˈubani
ti ngwae kira ka fiˈi manata taˈa
fuamu ana kaidaˈi nini ˈoko tutua
faˈinau. ˈIu ngwae ki taˈifau kira ke
baˈa saiana neˈe ˈoko ˈiri fulia ta ru
rora.”
17-18 Kaidaˈi na tatalafaˈa sa
Abimelek nia ngalia ˈi Sera saena
luma nia, Iawe nia luia na ngwaˈi
ˈafe ana luma neˈeri, noaˈa kira kasi
ina naˈa. Osiˈana ru ˈunaˈeri naˈa
neˈe sa Abraham nia ka foˈo fuana
tatalafaˈa neˈe, ma God ka gura laˈu,
ma nia ka gura logo ˈafe nia, ma kini
rao ˈoˈo nia ki, fasi ˈiri kira ke ina
laˈu ma kika alu ngela nama.

21

ˈI Sera faˈafuta ngela ngwane nia sa Aesak

1 ˈIu God nia dao na kwaiˈafi
ˈi Sera, diˈia nama ba nia fata
alangaˈinia.
2 Ana kaidaˈi neˈe sa Abraham nia
ngwaro ka kokoˈo naˈa, ˈi Sera ka
ina naˈa, ma nia ka faˈafuta taˈi
ngela ngwane keraˈa. ˈI Sera nia
faˈafuta na ngela neˈe ana kaidaˈi
saga neˈe God nia ˈolea nia ka futa.
3 Ma sa Abraham ka saea ˈania sa
Aesak.
4 Kaidaˈi sa Aesak nia dao ana
kwaula bongi nia, sa Abraham ka
sasia na ˈolo faˈataˈi ˈanga ana, diˈia
ba God nia saea nama.
5 Ana kaidaˈi sa Aesak nia futa
ana, sa Abraham nia talangaˈi faˈi
ngali sui naˈa ana.
6 ˈIu ma ˈi Sera ka fata ˈuri, “God
kwate nau ku saeleˈa liu, ma nau
ku gaˈa koko. Ma ngwae neˈe kira
rongo sulia ru neˈe, kira ke baˈa
saeleˈa faˈinau, ma kira ka gaˈa koko
logo.
7 ˈI naˈo maˈi, noaˈa ta ngwae
saiana ka fata ˈuri ana sa Abraham,
‘ˈI Sera ke faˈafuta ta ngela.’ Sui
bore ˈana sa Abraham keroˈo ka
ngwaro ka kokoˈo naˈa, nau ku alua
goˈo aku na ngela ana.”

Sa Abraham baˈea kwau ˈi Hega ma sa Ishmael fasi ˈiri keraˈa ke faˈasia fanoa nia

8 ˈIu sa Aesak nia doe naˈa, ma
kaidaˈi nia abu susu naˈa, sa Abra-
ham nia ka sasi taˈi fangaˈa doe liu
ana asoa neˈeri.
9 Ana kaidaˈi ˈi Sera lisia sa Ish-
mael ke ˈoidorole ˈania sa Aesak. Sa
Ishmael ta ngela ana sa Abraham
neˈe ˈi Hega kini ˈi Ejipt nia alua.
10 ˈUnaˈeri ˈi Sera ka fata ˈuri ana
sa Abraham, “ˈOke baˈea kwau na
kini rao ˈoˈo neˈe faˈinia ngela nia,
kera ke leka faˈasia fanoa neˈe. Nau
noaˈa kusi oga na ngela neˈe nia ke
ngalia ti ru. Na ngela nau sa Aesak
lala neˈe ke ngalia ru neˈe ˈoko toˈo
ani ki taˈifau.”
11 Alaˈanga neˈeri sasia sa Abra-
ham ka manata ˈabera liu, sulia sa
Ishmael neˈe na ngela leˈa nia logo.
12 Bore ma God nia ka fata ˈuri
ana, “ˈOe kosi manata ˈabera goˈo
ana kini rao ˈoˈo neˈana faˈinia
ngela nia. Sasia lala tae neˈe ˈi Sera
saea fuamu, osiˈana nauˈa ba nau
ku fata alangaˈinia fuamu neˈe ˈoke
baˈa toˈo ana ngela ˈoro neˈe kira
ke futa maˈi ana kwalafa ˈoe ma
kwalafa sa Aesak neˈe kira ke baˈa
saka maˈi ana.
13 Bore ma nai baˈa kwatea logo
na ngela ˈoro ki ke futa logo ana
kwalafa sa Ishmael neˈe kira ke baˈa
ˈoro liu, ma kira ke baˈa tataˈe ta tai
fuuˈi ngwae ngasingasiˈa, osiˈana
nia ta ngela logo amu.”
14 Ana ˈofodangi taˈa ˈua ana
ruana asoa, sa Abraham nia ka
ngalia na fanga ki faˈinia faˈi kafo
doe, ka kwatea fuana kini rao ˈoˈo
neˈeri. Nia ka alaˈania ngela neˈeri

* **20:16** selene neˈe nia 1,000 sekel, nia bolo faˈinia 11.5 kilos silva.

fuana, ma nia ka baˈedaroˈo faˈasia
fanoa neˈeri. ˈUnaˈeri kera ka leka
dalafa goˈo adaroˈo saena abaˈi kula
ˈeˈeredeˈa kira saea ˈania ˈi Bere-
seba.
15 Kera ka liu dalafa goˈo adaroˈo
saena ˈeˈerede neˈeri leka leleka na
kafo keraˈa ka sui naˈa. Goˈo na kini
neˈeri ka faˈasia naˈa ngela nia ˈi
olofana kala ˈai tiˈitiˈi.
16 Buri ˈana nia ka taˈi leka tiˈitiˈi
laˈu kwau sulia taˈi talangaˈi mita
goˈo, ma nia ka tua ˈi ano. Sui nia ka
manata ˈana ˈuri, “Noaˈa nau kusi
oga naˈa lisilana ngela nau neˈe ke
mae.” Sui nia ka tua ˈana ana kula
neˈeri fuana angiˈa.
17 ˈIu God nia rongoa angilana
ngela fiˈi doe neˈeri, goˈo na ˈainsel
nia ˈi langi ka fata maˈi fuana ˈi
Hega ka ˈuri, “Hega kwa! Faˈuta
neˈe liamu ka ˈabera liu naˈa ˈuri?
ˈOe kosi maˈu goˈo! God nia rongoa
naˈa angilana ˈalako ˈoe.
18 Tataˈe ko uu, leka siana ˈalako
ˈoe, ma ka dau ˈi limana, ma ka
taˈea, osiˈana nai baˈa kwatea na
ngela ˈoro ke futa maˈi ana kwalafa
nia, ma kira ta fuuˈi ngwae ngasin-
gasiˈa.”
19 Buri ˈana goˈo God nia ka
faˈataˈinia taˈi maˈe kafo fuana ˈi
Hega neˈe kira ˈilia naˈa maˈi naˈo
neˈe na kafo nia ˈi saena, ma nia ka
leka ufia maˈi na faˈi kafo nari nia,
ma nia ka ngalia maˈi siana ngela
nia ka kwaˈufia.
20-21 ˈIu kaidaˈi ngela neˈeri nia fiˈi
doe maˈi, God nia dangiˈi lia leˈa
sulia. Nia tua saena kula ˈeˈeredeˈa
neˈeri ˈi Paran, ma kaidaˈi nia doe
ka alua naˈa ngwae, nia ta ngwae
logo fuana fanaˈa ˈania na basi ma
sima. Sui teˈa nia ka baˈea maˈi taˈi
ngela kini ˈi Ejipt nia ka korea.

Sa Abraham sasi ta alangaˈinga faˈinia sa Abimelek

22 ˈIu ana kaidaˈi neˈeri, sa
Abimelek na tatalafaˈa faˈinia sa
Fikol, na gwaungaˈi ana na ngwae
ni ofoˈa nia ki, kera leka maˈi
fuana lisilana sa Abraham. Sui na
tatalafaˈa neˈeri ka fata ˈuri ana,
“Nau ku lisia naˈa neˈe God nia tua
faˈiniˈo ana ru ki taˈifau ˈoko sasi.
23 ˈUnaˈeri nau ku oga ˈoke fata
alangaˈi fuaku ˈi maana God ko ˈuri,
‘ˈOe kosi soke nau faˈinia ngelaku,
ma ngela neˈe ke baˈa futa maˈi ana
kwalafa nau ki. Na manataˈanga
nau ki nia teo ngangata firi amu,
nia ne ˈoke fata alangaˈi nama fuaka
neˈe manataˈanga ˈoe ke baˈa teo
tari ngangata aku, faˈinia logo na ng-
wae ana fanoa nini ˈoko tua ana.’ ”
24 ˈUnaˈeri sa Abraham nia ka fata
ˈuri, “Nau ku fata alangaˈi ˈi maana
God, nai baˈa sasia.”
25 Sui nia ka fata buri ana sa
Abimelek ka ˈuri, “Tatalafaˈa neˈe
kwa! Na ngwae ni rao ˈoe ki kira
leka maˈi ma kira ka ngalia naˈa taˈi
maˈe kafo ˈilia kami, ma kira ka luia
naˈa ana ngwae nau ki faˈasia ufi
kafoˈa ana.”
26 Bore ma sa Abimelek ka ˈuri,
“ˈIu kwaimanatai, nau noaˈa kusi
saiana sa tai neˈe nia sasia ru
neˈana, ma noaˈa ˈoko ˈiri tai
faˈarongo nau nama, etana neˈe nau
ku fiˈi rongoa ru neˈana.”
27 ˈUnaˈeri goˈo sa Abraham nia
ka ngalia ti sipsip faˈinia ti buluka
ana, ma nia ka kwatea fuana tata-
lafaˈa neˈeri, ma nia ka fata alangaˈi
faˈinia.
28 Buri ˈana nia ka ngalia na fiu
sipsip kini tiˈitiˈi ki ma ka alu fiku
ani.
29 Sui na tatalafaˈa ka lidi ˈuri ana,
“Faˈuta laˈu neˈe ˈoko alu matali
ana fiu sipsip kini tiˈitiˈi neˈana ki?”
30 ˈUnaˈeri sa Abraham nia ka
fata ˈuri, “Nau ku oga ˈoke ngalida
fuamu, falafala neˈe nia faˈataˈinia
neˈe nauˈa mamana neˈe nau ku
ˈilia na maˈe kafo neˈe, ma na maˈe
kafo neˈe ru nau.”
31 ˈUnaˈeri neˈe ngwaˈi toˈa ˈi
naˈo kira ka saea kula neˈeri ˈania ˈi
Bereseba nama na “Maˈe kafo ˈilia
ana fata alangaˈinga,” osiˈana kera
ro ngwae neˈe ki, kera fata alangaˈi
ana kula neˈeri.
32 Na kaidaˈi alaˈanga neˈeri ki
niˈi saga ka sui naˈa, na tatalafaˈa
sa Abimelek faˈinia sa Fikol, kera ka
oli laˈu ˈuana ˈi Filistia.
33 Sa Abraham nia ka fasia taˈi ˈai
ˈi Bereseba. Na ˈai neˈeri kira saea

ˈania Tamaris. Ma ana kula neˈeri,
nia ka foˈosia God neˈe mauria firi
ˈani satana Iawe.
34 ˈI buri ˈana kaidaˈi neˈeri, sa
Abraham nia ka tua tau ano neˈeri
ana ngwaˈi toˈa ˈi Filistia.

22

God nia ka ilitoˈona fitoˈonga sa Abraham

1 ˈIu, ˈi buri ˈana kaidaˈi neˈe,
God nia ka ilitoˈona na fitoˈonga
sa Abraham, nia ka fata ˈuri fuana,
“Abraham kwa!”
Sa Abraham ka olisia ka ˈuri, “ˈIu,
nauˈa niniˈa.”
2 Sui God nia ka fata ˈuri, “Na
ngela neˈe ˈoe sa Aesak, nia taˈi
ngela mutaˈi neˈe ˈoko toˈo goˈo
ana niniˈa, ma ˈoko kwaima liu
mala ana. Nau ku oga ˈoke ngalia,
ma ˈoko leka ˈuana abaˈi kula ˈi
Moraea. Nai baˈa faˈataˈinia taˈi faˈi
ua ana kula neˈeri neˈe ˈoke baˈa
saungia ngela neˈe ana, ma ˈoke
duˈafia ˈania na foˈosi fuaku.”
3 Ana laˈa bilabila ˈua ana asoa ˈi
buri, sa Abraham ka kwaˈia na soˈi
fuana duˈafilana foˈosi, ma nia ka
alua naˈa ˈi fafona na dongki nia.
Ma nia ka ngalia ngela nia sa Aesak
faˈinia na ro ngwae rao nia ki, ma
kira ka leka naˈa ˈuana na kula neˈe
God saea fuana.
4 Ma na uula asoa ana lekaˈa kira,
sa Abraham ka lisia naˈa kwau na
kula neˈeri bore ma nia taˈi tau ˈua.
5 Ma nia ka fata ˈuri fuana na
ro ngwae ni rao ni ki, “Moro
kwaimaˈakwali basi ˈi neˈe faˈinia
na dongki neˈe. Keroˈo sa Aesak,
keroˈo ke baˈa etaeta basi ˈi loˈoba
fuana foˈosiˈanga. Sui keroˈo ka fiˈi
oli laˈu maˈi siamuroˈo.”
6 Sui sa Abraham nia ka dau ana
na sele ma na mafula, ma nia ka
kwatea ifi soˈi ki fuana sa Aesak ka
ˈakaˈi, ma kera ka leka naˈa.
7 Kaidaˈi kera leka ˈua goˈo
adaroˈo, sa Aesak nia ka fata ˈuri,
“Maˈasi kwa!”
Sa Abraham ka olisi ˈuri ana,
“Ngela nau ˈae, nia faˈuta?”
Sui sa Aesak ka fata ˈuri, “Kulu
toˈo ana na mafula ma na ifi soˈi
ki, ˈuri ma na kala sipsip fuana
foˈosiˈanga nia ˈi faˈi?”
8 Sui sa Abraham ka fata ˈuri ana,
“Ngela nau ˈae, God naˈa neˈe ke
baˈa kwatea maˈi na kala sipsip
fuana foˈosi ˈanga.”
ˈUnaˈeri kera ka leka adaroˈo,
9 ma kaidaˈi kera dao naˈa ana
kula neˈe God nia saea, sa Abraham
ka ˈuia taˈi fulikooˈa, ka salisali ana
ifi soˈi ki ˈi fafona, ma nia ka firiˈia
na ngela nia, ma nia ka alua ˈi
fafona ifi soˈi neˈeri ki.
10 Ma nia ka ngalia na sele fuana
saungilana ke mae naˈa.
11 Bore ma na ˈainsel Iawe nia ka
fonea. Nia tua ˈi langi, ma ka ri
maˈi ka ˈuri, “Ai Abraham, Abraham
kwa!”
Sui sa Abraham ka olisia ka ˈuri,
“ˈIu, nauˈa niniˈa!”
12 Goˈo ma ˈainsel neˈeri nia ka
fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi saungia
ngela nena ˈoe, nama ˈoko sasia ta
ru ka toˈea! Niniˈari nau ku sai
naˈa ana ˈoko manata doe ana God.
Ma ˈoko maˈudi fuana kwatelana
ma noaˈa ˈoe kosi dau fafia taˈi
ngela mutaˈi ˈoe neˈe ˈoko toˈo ana,
ma ˈoko alaˈania goˈo ˈamu fuana
maeˈa.”
13 Sa Abraham nia ka lia kalikalia,
ma nia ka lisia taˈi sipsip ngwane
neˈe na konana nia firu ana rara
ˈai ana ai tiˈitiˈi. ˈUnaˈeri goˈo nia
ka leka ngalia naˈa maˈi na sipsip
neˈeri, ma ka olisia naˈa ˈania na
ngela nari nia. Sui nia ka sasia naˈa
ˈania foˈosi ana God.
14 ˈUnaˈeri nia ka saea naˈa na
kula neˈeri ˈania, “Iawe nia ke kwa-
tea.” Nia ne leleka maˈi ka dao ˈi
taˈena, na ngwae ki kira ka alaˈa
ˈuri, “ˈI gwauna faˈi ua Iawe, nia ke
kwatea.”
15 Sui na ˈainsel Iawe nia ka fata
ˈuri maˈi ˈi langi
16 fuana sa Abraham ka ˈuri,
“Osiˈana neˈe ˈoko maˈudi ko kwa-
tea taˈi ngela mutaˈi ˈoe neˈe ˈoko
toˈo ana, ma ˈoko ˈiri daufafia
faˈasia nau, nau ku fata alangaˈi
ˈania sataku talaku,
17 mamana liu nai baˈa faˈaleˈa
ˈoe, ma ngwae neˈe kike baˈa futa
maˈi ana kwalafa ˈoe ki, kike baˈa

ˈoro liu mala. Kike baˈa ˈoro ka diˈia
na bulubulu ana salo, ma ka diˈia na
one ninimana na asi. Ma kike baˈa
inaˈu ana liufilana malimae kira ki.
18 Nai baˈa faˈaleˈa kwalafa ki
taˈifau ana magalia sulia kwalafa
ˈoe, osiˈana ˈoko roˈo sulia fata-
laku."
19 Sui sa Abraham faˈinia sa Aesak
kera ka oli naˈa maˈi siana ro ngwae
ni rao nia ki, ma kira ka oli laˈu maˈi
ˈuana ˈi Bereseba. Ma nia ka sasia
fanoa nia ˈi neˈeri, ma nia ka tua
naˈa ana.

Sulia ˈi Rebeka

20 Buri ˈana kaidaˈi neˈeri, sa
Abraham nia ka rongoa faˈarongoa
neˈe na ngwaefuta nia sa Neho
faˈinia na ˈafe nia ˈi Milka, kera toˈo
ana na kwalu ngela ngwane ki.
21-23 Na satada neˈe sa Us, na
faˈinaˈonaˈo, ma sa Bus, sa Kemuel
(nia na maˈa sa Aram), sa Kessed, sa
Haso, sa Pildas, sa Jidlaf, sa Betuel
ni na maˈa ˈi Rebeka. Nia naˈa na
satana kwalu ngela sa Neho ki neˈe
ˈi Milka nia faˈafutaˈi.
24 Ma sa Neho neˈe nia ka toˈo laˈu
ana ta ˈafe neˈe satana ˈi Reuma,
ma nia ka alua na fai ngela ngwane
ki laˈu, na satada neˈe sa Teba, sa
Gaham, sa Tahas, ma sa Mahaka.

23

ˈI Sera nia mae, ma sa Abraham nia ka folia taˈi afu ano fuana kwaiatolana

1 ˈI Sera nia tua leleka ka dao ana
taˈi talangaˈi faˈi ngali ma ro akwala
ma fiu faˈi ngali sui nia ka mae naˈa.
2-3 Nia mae ana abaˈi kula ˈi Kenan
ana fanoa ˈi Kiriataba, neˈe niniˈari
kira saea ˈania ˈi Hebron. ˈUnaˈeri
sa Abraham nia ka kwaimanatai liu
naˈa, ma ka angi liu naˈa ˈuana ˈafe
nia neˈe nia mae naˈa. ˈI buri ˈana
nia ka tataˈe faˈasia kula neˈe kira
faˈateoˈa ˈafe nia ana, nia ka leka
lisia na ngwaˈi toˈa ˈaˈana ana fuuˈi
ngwae sa Het, ma nia ka fata ˈuri
fuada,
4 "Nau ku tua ana fanoa kaumulu,
bore ma nau na ngwae kwaita goˈo.
ˈIu na ˈafe nau nia mae naˈa, ma
nau ku oga nai folia ta afu ano faˈasi
kamu, fasi ˈiri nai kwaiatoa ana."
5 Bore ma kira ka fata ˈuri,
6 "Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoke rongo
maˈi sulia alaˈa laimili. ˈAeˈo naˈa
ta faˈinaˈonaˈo ngasingasiˈa fuaim-
ili. ˈOko saiana ˈoke leka goˈo ˈamu
ana ta kula ni alu ngwaeˈa aimili ma
ˈoko kwaiatoa ˈafe ˈoe ana kula leˈa
mala. Diˈia ˈoko filia ta kula ni alu
ngwaeˈa aimili ma ˈoko kwaiatoa
ˈafe ˈoe, noaˈa ta ngwae aimili kasi
foneˈo goˈo."
7 Sa Abraham nia tataˈe ma ka ˈoto
gwau toli fuada,
8 ma ka fata ˈuri, "Si diˈia neˈe
kamu saeleˈa mamana, ma kamu
ka alaˈania neˈe nai kwaiatoa na
ˈafe nau ana kula neˈe ngwaˈi toˈa
kaumulu, kamu ke saefiloa maˈi sa
Efron na ngela sa Soha,
9 fasi ˈiri nia ke faˈafoli ˈania na
kala afu ano tiˈitiˈi loˈoko na faoda
nia teo ana, loˈoko kira saea ˈania ˈi
Makpela, loˈoko nia teo ˈi ninimana
oˈola nia. Ngwae futa kina ˈae, moro
saefiloa maˈi ˈiri nia ke alaˈania
nai folia ˈi maamulu ˈania folifoliˈa
aliˈafu nia fasi ˈiri nai toˈo naˈa ana
diˈia na kula ni alu ngwaeˈa kami."
10 Sui ngwaˈi toˈa ana fuuˈi ngwae
sa Het, kira ka tua goˈo ˈada ana
sinamaa ana faˈi labu ana fanoa doe
neˈeri.* Ma kaidaˈi neˈeri sa Efron
logo neˈe nia tua faˈi kira, ma nia ka
fata ˈuri ˈi maada,
11 "Araˈi ˈaˈana kwa! Na alaˈalaku
neˈe ˈuri nau ku saeleˈa liu fuana
kwatelana ano neˈe ki fuamu faˈinia
faoda loˈoko. ˈI maana ngwaˈi toˈa
nini ˈi fanoa nau, nau ku kwatea
goˈo fuamu ˈi niniˈari naˈa, fasi ˈiri
ˈoke kwaiatoa ˈafe ˈoe ana."
12 Ma ˈi maada, sa Abraham nia ka
ˈoto gwau toli laˈu,
13 ma nia ka fata ˈuri fuana sa
Efron, "Ngwadela ˈae, ˈoke rongoa
basi alaˈalaku. Nau ku oga nai
foli taˈifau naˈa ana folifoliˈa ana
afu ano neˈe. Ngwadela ˈae, ngalia
naˈa mani neˈe ki, fasi ˈiri nai leka
kwaiatoa ˈafe nau ana ano neˈeri."

* **23:10** ana falafala kira, na sinamaa ana faˈi labu ana fanoa neˈeri naˈa neˈe kula fuana ngwae ka fikua ka alaˈa sulia ru talingaˈi ki.

14 Sui sa Efron nia ka fata ˈuri,
15 “Araˈi ˈaˈana kwa! Na folifoliˈa
ano neˈe na 400 selene ki ana silva.†
Bore ma na ru ˈoˈo goˈo ˈana ˈi
safitakoro neˈeriˈa. Nia leˈa, leka
kwaiatoa ˈafe ˈoe naˈa.”
16 Sa Abraham alafafia neˈe nia ke
kwatea na folifoliˈa neˈe sa Efron
saea kwau ˈi maana na ngwaˈi toˈa
ana fanoa neˈeri. ˈIu ˈi maana
ngwaˈi toˈa neˈeri nia ka ilia na kulu
kulu fana na mani nia ki ma nia
bolo naˈa faˈinia 400 selene ki ana
silva. Ngwae ki taˈifau alafafia na
kulu kulu fana na mani neˈeri nia
saga.
17 ˈUnaˈeri neˈe sa Abraham nia
ka ngalia naˈa na afu ano ˈi
Makpela, neˈe nia teo ana bali
fanelana sina ana ˈi Mamre. ˈI
naˈo na ano neˈeri nia ana sa Efron,
bore ma niniˈari na ano sa Abra-
ham naˈa. Kera faˈasaga ru neˈeri.
ˈUnaˈeri sa Abraham folia na afu
ano faˈinia faoda neˈe, ma na ˈai
neˈe teo ana ki logo faˈasia sa Efron.
18 Ma fuuˈi ngwae sa Het neˈe kira
tua logo ana fiku alaˈanga neˈeri,
kira ka sai leˈa naˈa ana na ano
neˈeri neˈe na ru sa Abraham naˈa.
19 ˈI buri ˈana naˈa sa Abraham
nia ka leka ka kwaiatoa naˈa ˈafe nia
ˈi Sera saena faoda neˈe ˈi Makpela
karangia ˈi Mamre ana ˈi Kenan.
20 Ma ˈi neˈeri na ano neˈe na ru
na fuuˈi ngwae sa Het ˈi naˈo faˈinia
na faoda neˈe teo ana, ma ˈi niniˈari
na ano sa Abraham naˈa. ˈI buira
nia ka rao naˈa ˈania faoda neˈeri
fuana kwaiatolana ngwae mae kira
ki ana kwalafa nia.

24

Sa Aesak nia araˈi

1 ˈIu sa Abraham nia ngwaro liu
naˈa, ma Iawe ka faˈaleˈa nia ana ru
nia sasiˈi ki taˈifau.
2-4 ˈUnaˈeri nia ka saea maˈi na
taˈi ngwae ana ngwae ni rao ni
ki, neˈe nia ngwae ˈaˈana naˈa ana
ngwae rao nia ki. Ma sa Abraham
ka fata ˈuri fuana, “Nau ku oga
ˈoko leka ma ko ngalia maˈi taˈi
kini sariˈi fuana ngela nau sa Aesak.
ˈOko alua naˈa limamu ˈi olofana
ˈaeku ma ko sasia fata alangaˈinga
ˈi maana Iawe na God ˈi langi ma ˈi
ano, ˈoko fata ˈuri, ‘Noaˈa naisi filia
ta sariˈi ˈi neˈe ˈi Kenan fuana ˈalako
ˈoe ke korea. Nai baˈa oli nama ana
fuuˈi ngwae ˈoe neˈe maˈa ˈoe futa
ana. Ma nai baˈa filia nama ta kini
neˈe futa ana ta taˈi ngwae ada fasi
ˈiri ˈalako ˈoe ke korea.’ ”
5 Bore ma na ngwae rao neˈeri ka
saefilo ˈuri ana, “Ngwae ˈaˈana kwa!
Faˈuta diˈia nau ku filia ta kini bore
ma nia kasi oga lekaˈa maˈi faˈinau,
nai baˈa sasi laˈu ta taˈe? Nai baˈa
kwatea laˈu ngela ngwane ˈoe ke
leka tau laˈu saena maˈe fanoa ba
ˈoko leka maˈi faˈasia ˈi naˈo?”
6 Bore ma sa Abraham ka fata
ˈuri fuana, “Noaˈa! Noaˈa ˈoe kosi
kwatea ngela ngwane nau ka oli
ˈuana kula neˈana!
7 Iawe nia na God ˈi langi, nia ngali
nau ka sui naˈa faˈasia abaˈi kula
neˈana maˈa nau, ma nau ku faˈasia
ka sui naˈa na fanoa neˈana fuuˈi
ngwae nau kira tua ana. Iawe nia sa-
sia taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa
fuaku neˈe na ano nini kulu tua
ana kaidaˈi neˈe nia ke baˈa kwatea
maˈi fuana ngela neˈe kike baˈa
futa maˈi ana kwalafa nau. Ma nia
ke baˈa asungaˈinia ˈainsel nia ka
eta eta amu kaidaˈi neˈe ˈoke baˈa
saiana ˈoke dao toˈona taˈi ngela
kini sariˈi ana kula neˈeri fasi ˈiri
ngela ngwane nau ke korea.
8 Bore ma si diˈia ngela kini neˈe
ˈoko filia, nia kasi oga lekaˈa maˈi
faˈiniˈo, ˈunaˈeri ˈoko aloge naˈa
faˈasia fata alangaˈinga neˈe fuaku.
Bore ma nau kusi oga neˈe ˈoke
ngalia ngela ngwane nau ku leka
ˈuana fanoa neˈana.”
9 Nama goˈo na ngwae ni rao
neˈeri ka alua naˈa limana ˈi olofana
ˈaena sa Abraham ma ka sasia fata
alangaˈinga neˈeri, diˈia ba sa Abra-
ham eta saea fuana.
10 Sui, na ngwae ni rao baera ka
ngalia akwala kamel ngwae ˈaˈana
ma faˈinia ru matamata ˈoro lisilana
leˈa ki neˈe ngwae ˈaˈana kwateˈe
fuana kwatelana fuana ngwaˈi toˈa

† **23:15** selene neˈe nia 400 sekel, nia bolofaˈinia 4.5 kilo silva.

loˈoba, ma nia ka leka naˈa ˈuana abaˈi kula neˈeri. Nia leka ka liu ana fanoa doe ˈi Mesopotemia, ana bali ˈi ˈaena fanoa doe neˈe sa Neho nia tua ana. Nia leka sulia asoa ˈoro ki,
11 ma kaidaˈi nia dao ana maˈe fanoa neˈeri, nia ka leka mamalo karangia taˈi maˈe kafo ˈilia ana kula neˈeri, ma nia ka kwatea kamel nia ki kira ka mamalo logo. Ana kaidaˈi neˈeri na madaˈafi nia ka koso naˈa, ma ngwaˈi kini ana fanoa neˈeri kira leka maˈi ˈuana maˈe kafo neˈeri fuana ufi kafoˈa.
12 Ma nia ka foˈo ka ˈuri, “Aofia, ˈoe Iawe na God ngwae ˈaˈana nau, sa Abraham. ˈOke kwatea raoˈa neˈe nau ke ngwaluda taˈena. Nau ku amasiˈo ˈoke faˈataˈinia neˈe ˈoko alafe fuana ngwae ˈaˈana nau, ma ˈoko dau sulia na fata alangaˈinga ba ˈoe fuana.
13 Kaidaˈi nini nau ku tua ˈi maana maˈe kafo ˈilia neˈe, ngwaˈi kini fiˈi doe ana fanoa neˈe kike baˈa leka maˈi ana kula neˈe fuana ufi kafoˈa.
14 Nai baˈa lidi ˈuri ana ta taˈi ai adulu, ‘ˈUri ma ˈoko saiana ˈoke kwatea ta kala kafo fuaku, ˈiri nai kwaˈu?’ Sui nia ke fata ˈuri, ‘Nia leˈa goˈo ˈana, ˈoke kwaˈu, nai baˈa leka ngali kafo logo fuana kamel ˈoe ki.’ Aia, nau ku amasiˈo, ˈoke alaˈania na alaˈanga neˈeri naˈa neˈe na maˈetoˈo neˈe ˈoko filia ngela kini neˈeri, fuana ngwae ni rao ˈoe sa Aesak ke baˈa korea. ˈUnaˈeri neˈe nau ku saiana ˈoko dau sulia fata alangaˈilamu fuana ngwae ˈaˈana nau sa Abraham.”
15 Ana kaidaˈi ngwae neˈe ˈiri faˈasuia ˈua na foˈongaˈa nia, taˈi ngela kini fiˈi doe ka dao naˈa ana kula neˈeri, nia ngalia taˈi faˈi botel fuana kafo ˈi gwauna ˈabaˈabana. Kini sariˈi neˈeri satana neˈe ˈi Rebeka. Nia na defo sa Betuel. Sa Betuel nia futa ana ˈi Milka ma sa Neho. Sa Neho neˈeri ngwae futa sa Abraham.
16 ˈI Rebeka taˈi ngela kini sariˈi neˈe lisilana ˈoloˈolo liu, ma nia noaˈa kasi teo ˈua faˈinia ta ngwae. Nia ka koso saena kilu kafo neˈeri ma ka faˈafungua faˈi botel kafo nia ma ka oli maˈi.
17 Ma ngwae rao nini sa Abraham ka lalili siana, ma ka fata ˈuri fuana, “Nau ku kwaiamasi amu ˈoko saiana ˈoke kwatea fuaku ta kala kafo fuaku ana faˈi botel kafo neˈana ˈoe fasi ˈuri nai kwau?”
18 Tona bore ma, sariˈi neˈe faˈakosoa naˈa na faˈi botel kafo faˈasia gwauna ˈabaˈabana, ma ka daua kwau fuana ngwae neˈeri ka kwau, ma nia ka fata ˈuri, “Araˈi ˈaˈana kwa, kwaˈu!”
19 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri kwau ka sui naˈa, sariˈi neˈeri ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke mango basi, nai baˈa leka ngali kafo maˈi fuana kamel ˈoe ki fasi ˈiri kike kwaˈu logo.”
20 Ma lima lakolako goˈo nia ka ˈiria na kafo neˈeri saena faˈi botel kafo nia ˈuana kula ru ˈaeˈaela ki fuana kwaˈunga, ma nia ka lalili ka oli ˈuana kilu kafo fuana faˈafungulana kafo saena faˈi botel kafo nia, ma nia ka inaˈu ana ngali kafoˈa maˈi, leleka na kamel neˈeri ki, kira ka kwaˈu ka sui taˈifau.
21 Ma na ngwae neˈeri nia tua aroaro ma ka bubungia goˈo ˈana sariˈi neˈeri, ma nia ka manata ˈana sulia diˈia neˈe Iawe kwatea raoˈa nia ka leka leˈa naˈa.
22 Ma kaidaˈi kamel ki kwaˈu ka sui naˈa ngwae neˈe ka ngalia taˈi komeˈe gol neˈe kululana nia lima gram ki, ma nia ka dauraˈinia ˈi maana ngongorana kini neˈeri. Ma nia ka lafua ro gol sen neˈe kululadaroˈo taˈi talangaˈi gram, ma nia ka alua ˈi limana.
23 Ma nia ka lidi ˈuri ana, “Nau ku oga ˈoke saea fuaku. Sa tai mo neˈe satana maˈa ˈoe? Nauˈa faˈinia na ngwae nau ki, kaimili lulu ˈuana ta taˈi kula fuana maliu ˈanga ana. ˈUri ma ˈoko fia kaimili saiana mike leka maˈi ka tua ˈi luma nia?”
24 Aia sariˈi neˈeri nia ka olisi ˈuri ana, “Na satana maˈa nau neˈe sa Betuel, na ngela sa Neho ma ˈi Milka.
25 Ma na luma kami toˈo ana kula kaumulu saiana muke tua ana, ma nia ka toˈo ana kula logo fuana camel ki, ma fanga ˈoro kira teo goˈo ˈana.”

26 Ma na ngwae neˈeri ka ˈoto
gwau toli leleka maana ka toˈo ˈi
ano, ma nia ka foˈosia Iawe,
27 ma nia ka fata ˈuri, “Iawe, ˈoe
God ngwae ˈaˈana nau sa Abraham.
Nau ku baˈatafea satamu, ˈoko gonia
nama ˈamu ˈua na fata alangaˈinga
ba ˈoko sasia faˈinia. ˈOko ngali nau
saga maˈi aku ˈuana luma ta taˈi
ngwae ana fuuˈi ngwae nia.”
28 Goˈo ˈi Rebeka ka lalili ˈuana ˈi
luma, ma nia ka faˈarongo ˈani ru ki
taˈifau fuana fuuˈi ngwae teˈa nia.
29-30 Ma sa Laban na sasina ˈi
Rebeka nia tua. Ana kaidaˈi sa
Laban lisia na komeˈe gol neˈeri ana
ngongorana ˈi Rebeka, ma faˈinia
ro gol sen ki tua ˈi limana, ma ka
rongoa nia faˈarongo ˈania alaˈanga
neˈe ngwae neˈeri nia saea ki, nia
ka leka kwau faˈasia luma ka lalili
fuana lisilana na ngwae neˈeri. Ng-
wae neˈeri uu ˈana ˈua ˈi maana kilu
kafo, karangia kula kamel nia ki tua
ana. Kaidaˈi sa Laban dao maˈi,
31 nia ka fata ˈuri fuana, “Leka
maˈi kwa! Koro ke leka ˈi luma.
ˈAeˈo taˈi ngwae neˈe Iawe nia
faˈaleˈa. Nia ˈiri leˈa neˈe ˈoke
uu goˈo ˈamu ˈuri ana kula neˈe.
Nau ku toˈo ana kula ka sui naˈa
maˈakwaliˈo ˈi luma kaimili, ma
kula fuana kamel ˈoe ki tua logo
naˈa.”
32 Sui sa Laban ka baˈea ngwae
neˈeri ˈi luma, ma ka lafua ru ki
faˈasia ngwaˈi ana camel ki, ma ka
kwatea na fanga fuana kamel neˈeri
ki, ma nia ka fiˈi aluda ana kula
kira ka maliu ana. Buri ˈana nia ka
ngali maˈi kafo fuana ngwae neˈeri
faˈinia ngwae nia ki fuana kira ka
taufia ˈaeda ana.
33 Bore ma kaidaˈi ngwae sa La-
ban ki ngalia maˈi fanga ki, ngwae
neˈeri ka fata ˈuri, “Nau noaˈa naisi
fanga basi ˈua, nau ku toˈo ana taˈi
alaˈanga neˈe nai eta saea nama
fuaumulu.”
Sa Laban ka fata ˈuri, “Nia leˈa,
faˈarongo kaimili ˈamu ˈania.”
34 Ma na ngwae neˈeri ka fata ˈuri,
“Nauˈa taˈi ngwae rao goˈo, ma na
ngwae ˈaˈana nau neˈe sa Abraham.
35 Iawe nia faˈaleˈa ngwae ˈaˈana
nau ˈania ru ˈoro ki mala. Ma
nia ka lafutaˈinia niaˈa taˈi ngwae
toˈoru neˈe nia toˈo ana sipsip ki, ma
nanigot ki, ma na buluka ki, ma nia
ka toˈo ana silva ki, ma na gol ki,
ma na ngwae rao ˈoˈo ki, ma na kini
rao ˈoˈo ki, ma na kamel ki faˈinia
dongki ki logo.
36 Ma na ˈafe nia ˈi Sera, nia
faˈafuta taˈi ngela ngwane kaidaˈi
nia ngwaro ka kokoˈo naˈa, ma na
ngwae ˈaˈana nau ka kwatea ru nia
ki taˈifau naˈa fuana ngela nia.
37 Ma nia ka saea taˈi ru fuaku, ma
nia ka kwatea nau ku fata alangaˈi
ana taˈi falafala neˈe nai baˈa sasi
diˈia nama neˈe nia saea. Nia ˈuri,
‘Noaˈa ˈoe kosi filia ta sariˈi ˈi neˈe
ˈi Kenan fuana ˈalako nau ke korea.
38 ˈOke oli nama ana fuuˈi ngwae
nau neˈe maˈa nau futa ana. Ma
ˈoko filia nama ta kini neˈe futa ana
ta taˈi ngwae ada fasi ˈiri ˈalako neˈe
nau ka korea.’
39 Ma nau ku saefiloa ngwae
ˈaˈana nau ku ˈuri, ‘Faˈuta, diˈia nau
ku filia ta taˈi sariˈi, bore ma noaˈa
nia kasi leka maˈi faˈinau, taˈe neˈe
nai baˈa sasia laˈu?’
40 Bore ma nia ka fata ˈuri,
‘Kaidaˈi ki taˈifau nau ku kwairoˈoi
ana Iawe, ma nia ke baˈa kwatea na
ˈainsel nia ka leka faˈiniˈo ˈi toˈoba,
ma na raoˈa ˈoe ke baˈa ngwaluda.
Ma nia ke baˈa talangwaraˈu goˈo
fuamu neˈe ˈoke dao toˈona ta taˈi
sariˈi fiˈi doe ana fuuˈi ngwae nau
neˈe kira futa maˈi ana maˈa nau,
fasi ˈiri ngela nau ke korea.
41 Taˈi falafala goˈo neˈe teo
fuamu fuana logelamu faˈasia
alangaˈinga ba ˈoe, diˈia ˈoko leka
siada, ma kira kasi saiana ˈafilamu,
nia neˈe kwate ma ˈoke aloge faˈasia
na alangaˈinga neˈe.’
42 “Ana kaidaˈi kami dao ˈi maana
kilu kafo neˈe ˈi taˈena, nau ku foˈo
ku fata ˈuri, ‘Iawe, ˈoe God ngwae
ˈaˈana nau sa Abraham. Nau ku
kwaimasi amu ˈoke kwatea raoˈa
nau ka ngwaluda.
43 Kaidaˈi neˈe nau ku tua naˈa
ana kilu kafo neˈe, diˈia ta sariˈi
fiˈi doe nia leka maˈi ka ngali kafo

ana kilo kafo neˈe, nai baˈa saefilo
ˈuri ana, “Nau ku amasiˈo ˈuri ma
ˈoko saiana ˈoke kwatea ta kala kafo
saena faˈi botel kafo ˈoe fasi ˈiri nai
kwaˈu kwa?”
44 Ma nia ka fata ˈuri, “Leˈa goˈo
ˈana, ˈoke kwaˈu, ma nai baˈa ngali
kafo logo fuana kamel ˈoe ki.” ˈIu
nau ku amasiˈo alaˈania alaˈanga
neˈeri na toto neˈe ˈoko filia naˈa
sariˈi neˈe ˈiri ngela ngwane ngwae
ˈaˈana nau nia ke baˈa korea.
45 Kaidaˈi nau ku foˈo goˈo ˈaku
ˈua ˈunaˈeri saena manataˈanga
nau, ˈi Rebeka ka dao naˈa maˈi.
Ma nia ka ngalia faˈi kafo ki ˈi
gwauna ˈabaˈabana, ma nia ka koso
toli saena kilu kafo ka ongi kafo. Ma
nau ku fata ˈuri fuana, “ˈOko saiana
ˈoke kwatea ta kala kafo fuaku, nau
ku oga nai kwaˈu”
46 Tona bore ma nia faˈakosoa
naˈa faˈi kafo neˈeri ˈi gwauna
ˈabaˈabana, ma ka fata ˈuri, ‘Leˈa
goˈo ˈana, ˈoke kwaˈu. Ma nai baˈa
ngali kafo fuana kamel ˈoe ki logo.’
Ma nau ku kwaˈu, ma nia ka kwate
kafo fuana kamel nau ki, kira ka
kwaˈu logo.
47 Ma nau ku lidi ˈuri ana, ‘Sa tai
neˈe satana maˈa ˈoe?’ Ma nia ka
fata ˈuri, ‘Satana maˈa nau neˈe sa
Betuel. Niaˈa ngela sa Neho ma ˈi
Milka.’ Sui nau ku dauraˈinia na
kome ngongorana, ma nau ku alua
ro saen ki ˈi limana.
48 Sui nau ku bobo uruuru ma ku
baˈatafea Iawe, duˈungana nia na
God ngwae ˈaˈana nau sa Abraham,
ma nia ka ngali saga maˈi aku ˈuana
luma kwalafa ngwae ˈaˈana nau.
Ma nau ku lisia taˈi kini sariˈi neˈeri
nia na koˈo na ngwaefuta ngwae
ˈaˈana nau. Ma neˈe na ngela ngwae
ˈaˈana nau ke baˈa korea kini sariˈi
neˈeri.
49 Nia ke baˈa faˈuta niniˈa? Si
diˈia kamu oga mike faˈataˈinia neˈe
kamu alafe fuana ngwae ˈaˈana nau,
ma kamu dau sulia ˈoga amulu, nau
ku gani kamu muke faˈarongo nau
nama. Bore ma diˈia noaˈa, kamu
ka saea fasi ˈiri nai baˈa sasia laˈu
ta lia ˈi ngwae.”
50 Sa Laban ma maˈa nia sa Betuel
ka fata ˈuri, “Ru neˈana nia saka
maˈi ana Iawe! Keroˈo noaˈa kasi
saea naˈa ta ru ana. Nia leˈa goˈo
ˈana.
51 Na sariˈi neˈe niniˈa tua goˈo
ˈana. Nia ke baˈa leka faˈi kaumulu,
kaidaˈi kamu ke oli ana ˈi fanoa
kamu. Nia leˈa fuana nia ka ˈafe
fuana ngela ngwae ˈaˈana ˈoe, diˈia
nama neˈe Iawe nia saea.”
52 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri
rongoa alaˈanga neˈeri, nia ka bobo
uruuru ma ka baˈatafea Iawe.
53 Goˈo nia ka lafua maˈi na ˈaba
ifi kwanga ki, ma kekefa neˈe kira
saungaˈiniˈi ˈani silva ma gol ki ba
kira ngaliˈi maˈi, ma nia ka kwate
taˈifau ani fuana ˈi Rebeka. Ma
nia ka ngalia ti ru matamata laˈu
neˈe folilani doe liu, ma ka kwateˈe
fuana ngwaefuta sariˈi neˈe faˈinia
teˈa nia.
54 Ma na ngwae neˈeri faˈinia na
ngwae nia ki kira fiˈi nguta, ana
rodo neˈeri kira ka maliu ana luma
neˈeri. Ma ˈofodangi nia ka fata ˈuri
fuana ngwaˈi toˈa ana luma neˈeri,
“Nia leˈa fuaumulu muke alaˈani
nai oli naˈa ˈuana ngwae ˈaˈana
nau.”
55 Bore ngwaingwaena ˈi Rebeka
ma teˈa nia kera ka fata ˈuri, “Noaˈa,
alaˈania ˈi Rebeka ke tua sulia basi
ta kaidaˈi tiˈitiˈi faˈi kaimili, ru diˈia
ta akwala asoa goˈo ˈi buria nia ka
fiˈi leka ˈana.”
56 Bore ma na ngwae neˈeri nia
ka fata ˈuri, “Noaˈa, nau ku amasi
kaumulu noaˈa kamu kasi lui nau
laˈu. Iawe nia kwatea na raoˈa
nau ku leka leˈa liu. Nau ku gani
kamu muke alaˈani nau nai oli siana
ngwae ˈaˈana nau.”
57 Sui kira ka fata ˈuri, “ˈOke
mango basi. Kulu saea sariˈi neˈe
ke leka maˈi fasi ˈiri kulu ke rongoa
manataˈanga nia.”
58 Goˈo kera ka ri maˈi ˈuana, ma
kera ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae
neˈe oga ke oli ˈi taˈena. ˈOko
saeleˈa goˈo ˈamu neˈe ˈoke leka
naˈa faˈinia niniˈari?”
Ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu, nia leˈa
goˈo ana.”
59 Ma kera ka alaˈania ˈi Rebeka ka
leka faˈinia na ngwae neˈeri faˈinia

ngwae nia ki. Ma kira ka kwatea taˈi
kini rao neˈe lia maˈi sulia eta ana
kaidaˈi nia tiˈitiˈi ka leka faˈinia.
60 Ana kaidaˈi nia salisali fuana
faˈasilana kula neˈeri, na fuuˈi ng-
wae nia kira ka faˈaleˈa kika fata
ˈuri,

"Ngwaingwaena kamu, kaimili foˈo
fasi ˈiri ˈoke baˈa raˈe maˈi
ko teˈa fuana ngwae ˈoro liu
ki neˈe liufia na mole ana
ngwae.

Ma kwalafa ˈoe kike baˈa liufia
fanoa doe malimae kira ki."

61 Ma ˈi Rebeka faˈinia kini rao
ˈoˈo nia ki, kira ka leka faˈinia, kira
ka raˈe fafona kamel ki, ma kira ka
donga ngwae rao sa Abraham, ma
kira ka leka naˈa ˈada.
62 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Aesak
nia ka faˈasia na maˈe busu ana kafo
neˈe satana, "Maˈe busu God mauri
neˈe nia lia maˈi fuaku." Ma sa
Aesak ka leka tua ˈi Negev ana abaˈi
kula ˈi gwauna fanoa ˈi Kenan.
63 Ana taˈi asoa, kaidaˈi sina ka
suˈu naˈa, nia ruˈu ˈi maa ka leka
liliu, ma nia ka lisia ti kamel kira
leka maˈi.
64 Ana kaidaˈi ˈi Rebeka nia lisia,
nia lofo ˈi ano faˈasia kamel nia,
65 ma nia ka saefiloa ngwae ni rao
sa Abraham ka ˈuri, "Sa tai neˈe
satana ngwae loˈoko nia leka maˈi?"

Ma na ngwae ni rao neˈeri ka
fata ˈuri, "Na ngela ngwane ngwae
ˈaˈana nau loˈoko nia." Goˈo ˈi
Rebeka ka ngali ifi ka sufafia maana
faˈasia.*
66 Kaidaˈi kira leka kika dao siana
sa Aesak na ngwae ni rao neˈeri ka
alaˈa sulia fuana ma ka faˈarongo
ˈani ru ki taˈifau neˈe fuli maˈi
loˈoba.
67 Ma sa Aesak ka baˈea sariˈi
neˈeri ka tua naˈa saena gwaurau
neˈe teˈa ni ˈi Sera neˈe tua ana ˈi
naˈo. Ma sa Aesak ka korea naˈa ˈi
Rebeka, ma ka kwaima liu ana kini
neˈe, ma na kwaimanatai ˈanga sa
Aesak ˈuana teˈa nia ka sui naˈa.

25

Ti ngela laˈu ana fuuˈi ngwae sa Abraham

1 Sa Abraham nia korea laˈu ta
ˈafe matamata neˈe satana ˈi Ketura.
2 ˈAfe neˈe ka faˈafuta ngwaˈi
ngela ngwane na satada neˈe sa
Simran, sa Joksan, sa Medan, sa
Midian, sa Isbak, ma sa Suaha.
3 Sa Joksan neˈe na maˈa sa Seba
ma sa Dedan, ma ngwae neˈe futa
maˈi ana fufuˈi ngwae sa Dedan
neˈe kira ana kwalafa sa Asuru, ma
na kwalafa sa Letus faˈinia kwalafa
sa Leum.
4 Sa Midian neˈe ngela nia ki neˈe
sa Efaha, sa Efa, sa Hanok, sa Abida,
ma sa Eldaha, na kwalafa neˈeri ki
neˈe futa ana ˈi Ketura.
5 Ma sa Abraham ka alaˈa to-
tongaˈi nia ke baˈa alua ru ki taˈifau
neˈe nia toˈo ani saena limana ngela
nia sa Aesak.
6 Bore ma kaidaˈi nia tua ˈua, nia
kwatea na kwateˈa ki fuana ta ngela
ngwane ana ba nia alua ana ta ro
ˈafe ana. Ma nia ka kwateda kwau
kira ka leka tau naˈa ana ta bali kula
ˈi fanelana sina neˈe tau faˈasia kula
sa Aesak tua ana.

Sa Abraham mae ma sa Aesak ma sa Ishmael kera ka kwaiatoa

7-8 Sa Abraham nia ngwaro liu
naˈa ana kaidaˈi nia mae, na anona
ka leka tua faˈinia anona maˈa nia
faˈida ba kira mae naˈa ˈi naˈo. Nia
toˈo ana maurilana leˈa, ma kaidaˈi
nia mae, nia dao naˈa ana taˈi ta-
langaˈi faˈi ngali ma fiu akwala ma
lima faˈi ngali.
9 Na ro ngela neˈe nia ki, sa Aesak
ma sa Ishmael kera ka kwaiatoa ˈi
saena faoda neˈe satana ˈi Makpela
neˈe tua ana taˈi afu ano neˈe nia ˈi
fanelana sina ana ˈi Mamre. Kaidaˈi
ˈi naˈo, afu ano neˈe ru sa Efron, taˈi
ngwae ana fuuˈi ngwae sa Het, na
satana maˈa nia neˈe sa Soha.
10 Bore ma ˈi buri ˈana neˈe sa
Abraham folia ano neˈeri ana ngwae
neˈe, na ano neˈeri ru nia naˈa. Ana
kula neˈeri naˈa neˈe kera kwaiatoa

* **24:65** it was the custom at the marriage ceremony for the bride to wear a veil over her face when she was presented to her husband. This may be why Jacob did not recognize Leah at the wedding ceremony in Genesis 29.

nonina sa Abraham, ma ana faoda
neˈeri logo neˈe kira kwaiatoa logo
ˈi Sera saena ˈi naˈo.
11 Kaidaˈi ˈi buira neˈe sa Abra-
ham nia mae naˈa, ngela nia sa
Aesak ka leka ka saungaˈinia naˈa
fanoa nia karangia maˈe busu kafo
ˈi Bere Lahai Roe.* Ana kaidaˈi
neˈeri God ka faˈaleˈa sa Aesak.

Na kwalafa sa Ishmael

12-13 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa
Ishmael nia ˈuri:
Sa Ishmael nia ngela sa Abraham,
ma teˈa nia neˈe ˈi Hega kini ˈi Ejipt
nia na kini rao ˈi Sera. Sa Ishmael
toˈo ana ngela ngwane ki, satada
neˈe sa Nebaeot, sa Kedar, sa Adbeel,
sa Mibsam,
14 sa Misma, sa Duma, sa Masa,
15 sa Hadad, sa Tema, sa Jaturu, sa
Nafis, ma sa Kedema.
16 Na fufuˈi ngwae neˈe futa ana
akwala ma ro ngela sa Ishmael ki,
kira saea satana mae fanoa ki ma
fanoa neˈe kira leka tua ˈani ki ka
donga logo satana akwala ma ro
ngela neˈe ki.
17 ˈUnaˈeri sa Ishmael ka mae
naˈa, ma anona ka leka tua faˈinia
anona maˈa nia faida ba kira mae ˈi
naˈo. Ma kaidaˈi nia mae ana nia
dao ana taˈi talangaˈi fai ngali ma
uulu akwala ma fiu fai ngali.
18 Na olitana sa Ishmael noaˈa
kira ˈiri tua faˈinia kwalafa sa Abra-
ham, kira tua ana ano ˈi safitana ro
fanoa ˈi Havila ma ˈi Suru, bali ana
fanelana sina ana ˈi Ejipt, ana tala
neˈe ki faˈasia ˈi Ejipt ma ki leka
ˈuana ˈi Asiria.

Sa Aesak alua ro ˈiˈiu ki sa Esau ma sa Jakob

19 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa
Aesak, na ngela sa Abraham, nia
ˈuri:
20 Kaidaˈi sa Aesak nia korea ˈi
Rebeka, nia tua naˈa sulia fai ak-
wala faˈi ngali ki. ˈI Rebeka neˈe
ngela kini sa Betuel, taˈi ngwae ˈi
Mesopotemia ana abaˈi kula kira
saea ˈani ˈi Aram. Ma sa Laban na
sasina ˈi Rebeka.
21 Sa Aesak ka foˈosia Iawe
duˈungana ˈafe nia ˈabaraˈa, ma
Iawe ka rongoa foˈongaˈa nia.
Kaidaˈi neˈeri ˈafe neˈe ka ina naˈa
ma nia ke baˈa faˈafuta ro ˈiˈiu ki.
22 Bore ma kaidaˈi kera noaˈa kasi
futa ˈua, kera diˈia neˈe kera ka fuˈa
ˈi saena sirana teˈa keraˈa, ˈunaˈeri
ˈi Rebeka ka fata ˈuri, “Faˈuta? Tae
neˈe sasi ma nau ku ˈuri reala.” Sui
nia ka saefilo Iawe ˈuana ru neˈeri.
23 Sui Iawe ka fata ˈuri fuana, “Ro
ngela ki neˈe tua saena siramu, na
ai buri ke baˈa ngasingasi liufia na
ai etaeta. Kera ke baˈa koˈo bora
fuana ro fufuˈi ngwae matamata ki.
Na fufuˈi ngwae ana ai buri ke baˈa
ke baˈa ngasingasi liufia na fufuˈi
ngwae ana ai etaeta.”
24 ˈUnaˈeri nia ka dao naˈa ana
madamo fuana kini neˈeri fuana
faˈafutalana ngela, goˈo nia ka
faˈafuta ro ngela ngwane nia ki neˈe
kera ro ˈiˈiu ki.
25-26 Na faˈinaˈonaˈo nonina meo
ma ka rangoˈa taˈifau diˈia ifi kira
saungaˈinia ˈani ˈuˈuila nanigot,
ˈunaˈeri kira ka saea ˈania sa Esau.†
Ana kaidaˈi kera futa, na ngela ˈi
buri dau ngasi maˈi ana ˈaena ngela
ˈi naˈo, ˈunaˈeri kera ka saea ˈani sa
Jakob.‡ Ana kaidaˈi neˈeri sa Aesak
nia tua naˈa sulia ono akwala faˈi
ngali ki.

Sa Esau faˈi danga ˈania gwaˈi ngwaluda nia

27 Kaidaˈi ro ngela ngwane neˈe ki
doe maˈi, sa Esau sai liu ana luluˈa
ˈuana ru kwasi ˈaeˈaela ki, ma nia
noaˈa kasi oga tuaˈa ˈi fanoa, nia
oga lala tuaˈa saena masuˈua. Bore
ma sa Jakob nia ngwae nene goˈo
ˈana, ma kaidaˈi ˈoro nia oga liua
lala tuaˈa ˈi fanoa.
28 Ana kaidaˈi ˈoro sa Aesak nia
kwaima ana sa Esau, osiˈana nia
oga liua ˈanilana fasina ru kwasi
ˈaeˈaela ki, bore ma ˈi Rebeka
kwaima lala ana sa Jakob.
29 Ana taˈi asoa, kaidaˈi sa Esau
leka lulua ru kwasi ˈaeˈaela ki, sa
Jakob nia tua goˈo ˈana ˈi luma, ka

* **25:11** lisia Genesis 16:14 † **25:25-26** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Esau’ fadalana neˈe ‘Ifula’.
‡ **25:25-26** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Jakob’ fadalana neˈe ‘Nia daua ˈaena’ ma ‘nia sokea/deceives’.

saungaˈi fanga goˈo ana ˈania faˈi
bin meo ki. Kaidaˈi sa Esau nia oli
maˈi nia ka fiolo liu naˈa,
30 ma nia ka fata ˈuri ana sa Jakob,
“Se, nau ku fiolo liu naˈa kwa! ˈOke
ngalia maˈi ˈaliˈali na sufusufu meo
neˈana.” Nia neˈe ngwae ki kira ka
saea ˈani sa Idom.§
31 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri,
“Si diˈia ˈoko fata alangaˈi ma
ˈoko saea ˈoke kwate taˈifau naˈa
ngwaluduˈa ˈoe ki sulia ˈaeˈo na
faˈinaˈonaˈo fuaku, diˈia ˈunaˈeri
nia leˈa nai baˈa kwate ti fanga
fuamu.”
32 Goˈo sa Esau ka fata ˈuri, “Leˈa,
nia leˈa goˈo ˈana. Karangi nau ku
maelia naˈa fioloˈanga neˈe. Diˈia
nau ku mae, ru neˈe ki kasi ˈafi nau
goˈo ne.”
33 Bore ma sa Jakob fata ˈuri, “Leˈa
goˈo ˈana, bore ma etaeta ˈoke sasia
ta taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa
neˈe gwaˈi ngwaluda neˈe ˈoko toˈo
naˈa ana niniˈari, nauˈa naˈa neˈe
nai ngalia laˈu.”
Sui sa Esau ka sasia taˈi fata
alangaˈinga ngasingasiˈa fuana sa
Jakob ma nia ka fata ˈuri, “Sa Jakob
naˈa neˈe ke baˈa toˈo ana ru ki
taˈifau neˈe faˈinaˈonaˈo goˈo neˈe
ka toˈo ani faˈasia maˈa nia.”
34 Goˈo sa Jakob ka ngalia naˈa
maˈi fanga ki faˈinia beret ma ka
kwate fuana sa Esau. Ru neˈeri
faˈataˈi leˈa naˈa ana neˈe sa Esau
noaˈa ˈiri manata kulukulufaˈa goˈo
ana na gwaˈi ngwaluda sulia nia na
faˈinaˈonaˈo.

26

God dau ana alangaˈinga ba nia faˈinia sa Abraham ma sa Aesak logo

1 Ana kaidaˈi sa Aesak tua ˈi Bere
Lahai Roe, taˈi fioloˈa doe liu ka
dao fafida, ka diˈia logo kaidaˈi ana
ˈafitaˈi ˈanga ba dao fafida ˈi naˈo
ana kaidaˈi sa Abraham tua ana. Sui
sa Aesak ka leka ˈuana ˈi Gerara taˈi
kula ana kula ngwaˈi toˈa ˈi Filistia
ki. Nia leka ka tua faˈinia tatalafaˈa
sa Abimelek, nia neˈe tatalafaˈa kira.
2 Kaidaˈi neˈeri Iawe ka dao maˈi
siana sa Aesak ka fata ˈuri fuana,
“ˈOe kosi koso toli ko tua ˈi Ejipt.
ˈOke baˈa leka tua ana kula neˈe nai
baˈa saea fuamu.
3 ˈOke tua basi ˈamu ˈuri ana
kula neˈe. Nai baˈa tua faiˈiniˈo,
ma nai baˈa faˈaleˈa ˈoe. Ma nai
baˈa kwatea ano neˈe ki fuamu, ma
ngela neˈe ke baˈa futa maˈi ana
kwalafaˈa ˈoe ki logo. Nai dau nama
ˈaku ana alangaˈinga ba nau ku
sasia faˈinia maˈa ˈoe sa Abraham.
4 Na ngwaˈi ngela neˈe kike baˈa
futa maˈi ana kwalafaˈa ˈoe kike
baˈa ˈoro liu, diˈia na bulubulu na
salo. Nai baˈa kwate ano neˈe fuada.
Nai baˈa faˈaleˈa kwalafa ki taˈifau
ana magalia sulia kwalafa ˈoe.
5 Nau ku dau ana alangaˈinga
nau, osiˈana ˈi naˈo sa Abraham
kwairoˈoi aku, ma ka leka sulia na
taki nau ki, ma fatalaku.”
6 ˈUnaˈeri sa Aesak ka leka naˈa
nia ka tua naˈa ˈi Gerara.
7 Kaidaˈi ngwae ana fanoa neˈeri
ki kira lisia ˈi Rebeka kira ka saefilo
ˈuri ana sa Aesak, “Faˈuta? ˈUri ma
kini neˈe ˈafe ˈoe niniˈa?” Ma nia
ka fata ˈuri fuada, “Noaˈa, nia na
ngwaingwaena nau.” Nia sofongaˈi
ˈunaˈeri ana sulia kini neˈe lisilana
leˈa liu mala, ma nia ka maˈu, ˈasu
ˈubani ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri
kira ka saungia, ma ka ngalia ˈafe
nia.
8 Sa Aesak faˈinia ˈafe nia, kera
taˈi tua ka tau tiˈitiˈi ana fanoa
neˈeri. Ana taˈi faˈi asoa sa
Abimelek na tatalafaˈa nia tua ˈana
ˈi luma nia, nia ka kelefai sulia
ˈolofolo, nia ka lisia sa Aesak nia
lolofafia ˈafe nia.
9 Sui nia ka ri ˈuana sa Aesak
ka leka maˈi siana, nia ka fata ˈuri
fuana, “Se, faˈuta neˈe ˈoko saea
fasi ˈafe neˈe na ngwaingwaena ˈoe
kwa? Na ˈafe ˈoe goˈo niniˈa.”
Sui sa Aesak ka fata ˈuri, “Nau ku
fiˈa kira kata saungi nau ma kika
ngalia ˈafe nau.”
10 Sui sa Abimelek ka fata ˈuri,
“Faˈuta neˈe ˈoko sasia ru neˈe
aimili kwa? Lisia basi! Nia ta-
langwaraˈu goˈo ˈana fuana ta taˈi

§ **25:30** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Idom’ fadalana neˈe ‘Meo’.

ngwae ana ngwae nau ki neˈe ke
leka teo faˈinia ˈafe ˈoe. Ma diˈia nia
ˈunaˈeri nia ke baˈa taˈa fuaimili,
bore ma roraˈa ˈoe naˈa."
11 Ma nia ka fata ngasingasiˈa
fuana ngwae ki ka ˈuri, "Diˈia ta
ngwae nia sasi ta ru ka taˈa ana
ngwae neˈe nama ana ˈafe nia, nia
ke baˈa mae."

Sa Aesak faˈinia ngwae ana ˈi Filistia kira fuˈa faˈinia kafo

12 Ana faˈi ngali neˈeri nama neˈe
sa Aesak oˈolia na oˈola nia ana kula
neˈeri. Iawe nia faˈaleˈa sa Aesak.
Fuana ta taˈi magana witi neˈe nia
fasiˈi ki, nia loia maˈi 100 magana
witi.
13 Na raoˈa nia ki ka leka leˈa liu,
ma nia taˈi ngwae toˈoru liu.
14 Ma duˈungana neˈe nia toˈo ana
sipsip ˈoro ki, ma buluka ˈoro ki,
ma ngwae ni rao ˈoro ki, ˈunaˈeri
ngwaˈi toˈa ˈi Filistia kira ka oga
guˈuguˈu liu fuana.
15 ˈI naˈo kaidaˈi maˈa nia mauri
ˈua na ngwae rao maˈa nia ki kira
ˈilia na kilu kafo ki kwailiu ana kula
neˈeri, bore ma ngwae ˈi Filistia ki
kira oga guˈuguˈu liu, kira ka leka
kika ˈili fafia kilu kafo neˈeri ki laˈu.
16 ˈUnaˈeri sa Abimelek na tata-
lafaˈ ka fata ˈuri ana sa Aesak,
"ˈAeˈo niniˈa na ngwae ngasingasiˈa
liu mala ma ˈoko liufi kaimili taˈifau
naˈa. ˈOke leka faˈasia kula neˈe
naˈa."
17 Sui sa Aesak ka faˈasia kula
neˈeri, nia ka leka sasia na fanoa nia
ana oteotea ˈi Gerara.
18 Aia, na kilu kafo neˈe teo ˈi
neˈeri ki, maˈa nia sa Abraham neˈe
ˈiliˈi, bore ma ˈi buri ˈana neˈe nia
mae naˈa, na ngwaˈi toˈa ˈi Filistia
ki kira ka ˈili fafiˈi laˈu. ˈI neˈeri sa
Aesak ka oli ma ka ˈilida laˈu, ma
nia ka saea nama ˈani sata ˈi ru neˈe
maˈa nia eta saeda ˈaniˈi.
19 Kaidaˈi neˈeri na ngwae rao sa
Aesak ki kira ka ˈilia ta taˈi kilu kafo
saena ote neˈeri ma kira dao toˈona
kafo leˈa.
20 Bore ma ngwaˈi toˈa neˈe kira
folo ˈusia sipsip kira ki ˈi Gerara
kira ka olisuˈusuˈu faˈinia kilu kafo
neˈeri ki, ma kira ka fata ˈuri fuana
ngwae rao sa Aesak ki, "Kafo neˈe
ru kami niniˈa." Goˈo sa Aesak ka
faˈasata kilu kafo neˈeri ˈani ˈi Esek
neˈe fada ˈani "Olisuˈusuˈu."
21 Kaidaˈi ngwae nia ki kira ˈilia
laˈu ta kilu kafo, kira ka olisuˈusuˈu
logo faˈinia. Nia ka saea logo kilu
kafo neˈeri ˈani Sitna nama Fuˈanga.
22 Sui laˈu, nia ka ˈidua fanoa
nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu faˈasia kula
neˈeri, ma ngwae ni rao nia ki
kira ka ˈilia laˈu ti kilu kafo.
Ma ana kaidaˈi neˈeri kira ka ˈiri
olisuˈusuˈu naˈa. Sui ma ka saea
kilu kafo neˈeri ˈani Rehobot neˈe
fada ˈani "Kula Abitako." Ma nia ka
fata ˈuri, "Kaidaˈi neˈe Iawe kwatea
naˈa kula doe neˈe fuakulu. Taˈena
raoˈa kulu ki ke baˈa leka leˈa."
23 Buri ˈana neˈe sa Aesak nia
faˈasia laˈu kula neˈeri, nia ka leka
tua ana kula kira saea ˈani Bereseba.
24 Ana kaidaˈi nia dao ˈi neˈeri,
Iawe ka dao maˈi siana saena rodo
ka fata ˈuri fuana, "Nauˈa God ana
maˈa ˈoe sa Abraham. ˈOe kosi
maˈu, osiˈana nau ku tua faˈiniˈo.
Nau ku sasia taˈi fata alangaˈinga
faˈinia sa Abraham neˈe kwairoˈoi
aku. Ma osiˈana fata alangaˈi neˈeri,
nai baˈa faˈaleˈa ˈoe, ma nau ku
kwatea kwalafa ˈoe kike ˈoro liu."
25 Ma ana kula neˈe nia ˈuia taˈi
sulufaua fuana Iawe ma nia foˈosia
ˈani satana Iawe. Ma nia ka sasia
naˈa fanoa nia ana kula neˈeri, ma
ngwae ni rao nia ki kira ka ˈilia laˈu
ta kilu kafo fuada.

Na tatalafaˈa sa Abimelek sasia alangaˈinga faˈinia sa Aesak

26 Aia na tatalafaˈa sa Abimelek
faˈinia sa Ahusat, na ngwae
faˈamanata nia, ma sa Fikol, na
faˈinaˈonaˈo ana fuani ˈoro nia, kira
faˈasia ˈi Gerara kira leka fuana
lisilana sa Aesak.
27 ˈUnaˈeri sa Aesak ka saefilo
ˈuri ada, "Faˈuta neˈe kamu ka leka
maˈi fuana lisilaku re! Kaidaˈi ba
sui, kaumulu ka ˈiri oga nau, ma
kaumulu ka lali nau faˈasia kula
kamu."
28 Goˈo kira ka fata ˈuri, "Niniˈari
kaimili saiana neˈe Iawe nia tua
faˈiniˈo. Ma kaimili ka manata
ˈuri, nia leˈa fuamili kaimili ka

sasia ta fata alangaˈinga ngasingasiˈa faˈiniˈo neˈe noaˈa kulu kasi fuˈalikulu. Kaimili oga ˈoke fata alangaˈi ˈuri:

29 Noaˈa ˈoe kosi faˈali kaimili, diˈia ˈi naˈo ba kaimili ˈiri faˈaliˈo goˈo. ˈI naˈo ba kaimili leˈa fuamu. Ma kaidaˈi ˈoko faˈasi kaimili, noaˈa kami kasi faˈaliˈo goˈo. Ma ana kaidaˈi neˈe nia madako neˈe Iawe nia faˈaleˈa ˈoe."

30 Sui sa Aesak ka saungaˈinia taˈi fafangaˈa fuana kira ka fanga fiku faˈinia.

31 ˈOfodangi laˈa bilabila ˈua ana asoa ˈi buri, niaˈa faˈinia tatalafaˈa neˈeri, kera ka sasia naˈa alangaˈinga ngasingasiˈa ˈi maana God neˈe noaˈa kera kasi sasia ta mae. Sui sa Aesak ka saea alaˈanga ˈani olioliˈa ana tatalafaˈa neˈeri faˈinia ngwae nia ki, ma kira ka oli ˈi fanoa kira, ma kira taˈifau kira ka maˈe ngwane leˈa laˈu.

32 Ma ana asoa neˈe nama na ngwae rao sa Aesak ki kira ˈilia taˈi kilu kafo, ma kira ka leka maˈi, kira ka faˈarongoa ˈani kilu kafo neˈeri, ma kira ka fata ˈuri, "Kaimili dao naˈa toˈona kafo ana kula neˈe."

33 ˈUnaˈeri nia ka saea kilu kafo neˈeri ˈani Seba neˈe fada ˈani "Alangaˈinga Ngasingasiˈa." Nia neˈe buri ˈana kira ka saea fanoa neˈe tua karangia kilu kafo neˈe ˈani ˈi Bereseba, neˈe fada ˈani "ˈI kilu kafo ana alangaˈinga ngasingasiˈa."

Sa Esau kore kini kwaita ki

34 Kaidaˈi sa Esau dao naˈa ana fai akwala faˈi ngali, nia ka korea ro ˈafe kwaita ki neˈe futa ana kwalafa sa Het. Nia ngalia ˈi Judit na kini sa Beeri ma ˈi Basemat na kini sa Elon.

35 Ru neˈe kwatea sa Aesak ma ˈi Rebeka kera ka taˈi noni taˈa ma kera ka liadila liu.

27

Sa Aesak faˈaleˈa sa Jakob

1 Ana kaidaˈi neˈe sa Aesak nia ngwaro liu naˈa, ma na maana bore ka rodo, nia kasi lia naˈa. Taˈi asoa nia ri maˈi ˈuana na faˈinaˈonaˈo nia sa Esau ka leka maˈi siana, ma nia ka fata ˈuri fuana, "Ngela nau ˈae."

Ma sa Esau ka fata ˈuri, "ˈIu maˈasi."

2 Goˈo maˈa nia ka fata ˈuri, "ˈOko lisia naˈa niniˈa nau ku ngwaro naˈa, ma nau ku sai ana nia kasi tau goˈo nau ku mae naˈa.

3 Nia leˈa fuamu ˈoke ngali na basi ma maˈe sima ˈoe, ˈoko leka lulua maˈi ta ru ˈaeˈaela fasi ˈuri ˈoke doˈofia maˈi fasina nai ˈania.

4 ˈOke doˈofia diˈia neˈe nau ku oga, neˈe nia rakufa mala sui ˈoko ngalia maˈi fuaku. ˈI buri ˈana neˈe nau ku ˈania ka sui, nai baˈa faˈaleˈa ˈoe ˈi naˈo mala nau ku fiˈi mae."

5 ˈUnaˈeri kaidaˈi sa Aesak nia fata fuana sa Esau, na ˈafe nia ˈi Rebeka ka fafarongoa alaˈanga neˈeri. Kaidaˈi sa Esau leka kwau ka lulu sibolo,

6 ˈi Rebeka ka fata ˈuri fuana sa Jakob na ruana ngela adaroˈo, "Rongo basi! Kaidaˈi neˈe goˈo neˈe nau ku rongoa maˈa ˈoe saea fuana ngwae futa ˈoe

7 ka fata ˈuri, 'ˈOke leka lulua maˈi ta sibolo ko doˈofia maˈi fuaku. ˈI buri ˈana neˈe nau ku ˈania ka sui nai baˈa faˈaleˈa ˈoe ˈi maana Iawe mala nau ku fiˈi mae.

8 Ngela nau ˈae, ˈoke rongo leˈa fuana alaˈalaku, ma ˈoko sasi diˈia neˈe nau ku saea fuamu.

9 ˈOke leka ana kula loˈoko na nanigot kulu ki tua ana, ma ˈoko efoa ta ro nanigot tiˈitiˈi neˈe figula leˈa, ma ˈoko ngalia maˈi fasi ˈiri nai doˈofia fasina ka leˈa mala diˈia neˈe maˈa ˈoe oga liua.

10 Sui ˈoko leka kwatea fuana maˈa ˈoe fasi ˈiri nia ke faˈaleˈa ˈoe mala nia ka fiˈi mae.' "

11 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, "Teˈasi kwa! ˈOko saiana sa Esau na nonina rangoˈa taˈifau, bore ma nau ku ˈiri toˈo ana.

12 Si diˈia maˈa nau nia sama toˈo aku, nia ke baˈa sai goˈo aku neˈe nau ku soke. ˈUnaˈeri noaˈa nia kasi faˈaleˈa nau, bore ma nia ke baˈa kwatea ru taˈa ki ke dao toˈoku."

13 Goˈo teˈa nia ka fata ˈuri fuana, "Ngela nau ˈae, diˈia nia sasia ru taˈa ki ka dao toˈomu, alaˈania ru

ta'a ne'eri ke leka ma'i fuaku ta-
laku. 'Oke sasia lala ru nau ku saea
fuamu. 'Oke leka ngalia ma'i ta ro
nanigot."
14 'Una'eri sa Jakob ka leka saun-
gia ro nanigot ne'eri ki na'a, nia ka
ngalida ma'i ka kwatea fuana te'a
nia, go'o te'a nia ka do'ofia ka di'ia
ne'e ma'a nia oga.
15 Sui te'a nia ka ngalia toro le'a
sa Esau ki ne'e teo 'i luma, ka ngali'i
ma'i sa Jakob ka ru'ufi'i.
16 Sui nia ka ngalia 'u'uila nanigot
ne'eri ka alua 'i limana ma 'i luana
logo kula noa'a ta ifu ana.
17 Sui, nia ka ngalia fasina nanigot
ma na afu beret nia fi'i do'ofi'i go'o,
ka kwate'e kwau fuana sa Jakob.
18 Sui sa Jakob ka ngali'i kwau
fuana ma'a nia ma ka fata 'uri,
"Ma'asi kwa!"
Go'o ma'a nia ka fata 'uri, "'Iu,
'ae'o sa tai nini'a?"
19 Go'o sa Jakob ka fata 'uri,
"Nau'a sa Esau, na ngela 'i na'o 'oe.
Nau ku sasia ka sui na'a tae ba 'oko
saea fuaku. Nia na'a ne na sibolo ki
nau ku ngalia ma'i. Nau ku amasi'o
'oke gwauru ko 'ania, fasi 'iri 'oke
fa'ale'a nau."
20 Kaida'i ne'eri ma'a nia ala'a
'uri, "Ngela nau 'ae, 'oko 'ali'ali
liu! 'Oko dao go'o fa'uta to'ona ru
'ae'aela ne'e nini'a?"
Ma nia ka fata 'uri, "Iawe na
God 'oe, nini'a 'afi nau fuana dao'a
to'ona."
21 Sui ma'a nia ka fata 'uri, "Ngela
nau 'ae, 'ae'o sa Esau mamana na'a
nini'a? 'Oke leka karangi ma'i 'iri
nai sama to'omu."
22 Go'o sa Jakob ka leka karangia
ma'a nia, ma nia ka sama to'ona
ma ka fata 'uri, "Nau ku rongoa
lingamu di'ia lingana sa Jakob, bore
ma limamu ne'e limana sa Esau
na'a."
23 Nia noa'a kasi sai go'o ana
ngwae ne'e sa Jakob, du'ungana ifu
ne'e ki ana nanigot ne'e teo kwailiu
'i limana nia di'ia nama limana
sa Esau. Kaida'i nia salisali fuana
fa'ale'alana,
24 nia saefiloa ta'i ru la'u ka
'uri, "'Ae'o sa Esau mamana na'a
nini'a?"
Ma sa Jakob ka olisi 'uri ana, "'Iu
ma'asi. Nau'a na'a nini'a."
25 Kaida'i ne'eri ma'a nia ka fata
'uri, "Ngela nau 'ae, 'oko ngalia
ma'i na sibolo ne'ana nai 'ania. Ma
buri 'ana, kaida'i nau ku fanga ka
sui, nau kui ba'a fa'ale'a'o."
Sa Jakob ka ngalia ma'i fanga
fuana ma'a nia. Ma 'i buri nia ka
ngalia logo ma'i ta waen ma ma'a
nia 'ania.
26 Sui, sa Aesak ka fata 'uri fuana,
"Ngela nau 'ae, leka ma'i fuana
nono'ilana nau'a."
27 Ma kaida'i nia leka ma'i fuana
nono'ilana ma'a nia, ma'a nia ka
moko saiana toro nia, sui nia ka
fa'ale'a na'a. Nia fata 'uri, "Ngela
nau 'ae, na mokolana toro 'oe nia
le'a liu ka di'ia mokolana ta o'ola
ne'e Iawe nia fa'ale'a.
28 Ala'ania God ka kwatea uta 'oro
fuana fa'aisila lana ano, fasi 'iri ano
ka le'a ma ka kwatea fanga 'oro le'a.
Ala'ania nia ka kwatea fuamu fua'i
ai le'a ki ana 'ai grep fuana waen
'oro.
29 Ala'ania fuu'i ngwae 'oro
ki kira ke rao fuamu ma kike
ro'osuli'o. 'Oke gwaunga'i fafia
ngwaefuta 'oe ki ma kike ro'osuli'o.
God ke ba'a sasia ru le'a ki fuana
na ngwae ne'e kira sasia ru le'a
ki fuamu. Bore ma nia ke ba'a
kwa'ikwa'i silolo na ngwae ne'e
kira fa'ali 'oe."
30 Ana kaida'i sa Aesak fa'ale'a sa
Jakob ka sui go'o, sa Jakob ka tata'e,
ka leka na'a 'ana 'i maa. Bore ma
tona go'o fa'ina'ona'o sa Esau ba
leka kwa'i sibolo ma'i, nia oli na'a
ma'i luma.
31 Nia ka du'afia fanga ne'eri ki
di'ia ne'e 'ani to'onilana rakufa liu,
sui nia ka ngalia ma'i fuana ma'a
nia, go'o nia ka fata 'uri, "Ma'asi
kwa, nia na'a ne na sibolo nau ku
ngali'i ma'i ki. Nau ku amasi'o 'oke
gwauru ko fanga na'a, fasi 'iri 'oke
fa'ale'a nau."
32 Bore ma ma'a nia ka lidi 'uri
ana, "Ai, 'ae'o sa tai nini'a?"

Ma nia ka fata ˈuri, “Nauˈa sa
Esau niniˈa ngela ˈi naˈo ˈoe.”
33 ˈUnaˈeri maˈa nia ka tona ka
lebelebe liu naˈa, ma ka fata ˈuri,
“Bore ma sa tai mo neˈe saungia
ru ˈaeˈaela ka duˈafia ka sui niniˈa
ka ngalia naˈa maˈi fuaku? Nau
ku fanga ka fiˈi sui goˈo ne, kaidaˈi
ˈoko ˈiri ruˈu maˈi ˈua. Ma nau
ku faˈaleˈa niaˈa, ma na faˈaleˈanga
neˈeri ru nia firi naˈa.”
34 Kaidaˈi sa Esau rongoa alaˈanga
neˈeri, nia ka kwaimanatai liu naˈa,
ma nia ka angi ka oˈomae liu naˈa,
ma nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae,
ˈOke faˈaleˈa nau logo maˈi.”
35 Bore ma maˈa nia ka fata ˈuri,
“Na ngwaefuta ˈoe leka maˈi ka ˈoso
leˈa goˈo aku. Ma nia ka ngali na
faˈaleˈanga ba ˈoe.”
36 Sui sa Esau ka fata ˈuri, “Nia
ne ruana faˈi kaidaˈi naˈa neˈe nia
aurafu nau, ma ka bili nau ana.
ˈUnaˈeri neˈe nia ka sata ana sa
Jakob. Etaeta nia ngalia ka sui naˈa
gwaˈi ngwaluda nau, sulia nau na
faˈinaˈonaˈo. Ma niniˈari nia ka
ngali taˈifau laˈu ana faˈaleˈanga
nau. Faˈuta? ˈUri ma ta faˈaleˈanga
noaˈa ˈiri teo naˈa ˈiri ˈoke kwatea
fuaku?”
37 ˈUnaˈeri maˈa nia ka fata ˈuri,
“Nau ku kwatea sasimu ka ˈaˈana
fuamu, ma fuuˈi ngwae ˈoe faˈinia
ngelamu neˈe ke baˈa futa maˈi buri,
kira ke baˈa rao fuana. Ma nau ku
kwate fanga ma waen fuana. Ngela
nau ˈae, noaˈa ta ru ˈiri ore naˈa
neˈe nai baˈa kwatea fuamu.”
38 Bore ma sa Esau ka ˈingoa laˈu
maˈa nia ka saefilo ˈuri, “Maˈasi,
faˈuta, ˈuri ma ˈoko toˈo goˈo ana
taˈi faˈaleˈanga baniˈa? Nau ku
amasiˈo ˈoke faˈaleˈa nau logo?” Ma
nia ka angi koko ka doe liu.
39 Maˈa nia ka fata ˈuri, “Ngela
nau ˈae, fanoa ˈoe ke baˈa tua tau
faˈasia na ano leˈa, ma ka tau logo
faˈasia kula uta ka toˈo ana.
40 ˈOke baˈa fuˈa ˈani sele ni ofoˈa
ˈoe ˈiri ˈoke mauria. Ma ˈoke baˈa
rao naˈa fuana sasimu. Bore ma
kaidaˈi ˈoko uu ngasingasiˈa ˈusia,
ˈoke baˈa aloge goˈo ˈamu faˈasia,
ma ˈoko faˈasia goˈo ˈamu.”
41 Buri ˈana sa Esau noaˈa liu
kasi oga naˈa sa Jakob, osiˈana
maˈa kera nia kwate taˈifau naˈa na
faˈaleˈanga fuana sa Jakob. ˈUnaˈeri
nia ka manata ˈuri, “Nia noaˈa ka
tau, maˈa nau ke mae, ma kaimili
ke baˈa kwaimanatai ma mika angi
ˈuana. Sui mala, nai baˈa saungia
ngwaefuta nau ka mae.”
42 Kaidaˈi teˈa kera rongoa neˈe sa
Esau naia ke saungia sa Jakob, nia ka
ri maˈi ˈuana sa Jakob ka leka maˈi
siana, ma nia ka fata ˈuri fuana,
“Ngela nau ˈae, fafarongo basi. Na
ngwaefuta ˈoe nia naia saungilamu.
43-44 ˈOke sasi sulia tae neˈe nau ku
saea fuamu. ˈOke tafi ˈuana ˈi Ha-
ran. Ma ˈoke tua faˈinia ngwaefuta
nau sa Laban, leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe manatana ngwaefuta
ˈoe ka aroaro ma saetaˈangaˈa nia
ka koso,
45 ma ka takadalafa na ru niniˈa
ˈoko sasia ana. Ana kaidaˈi neˈeri
mala naˈi baˈa fiˈi asungaˈinia ta
ngwae ni rao ka oli maˈi faˈiniˈo ˈi
neˈe. Nia ˈiri leˈa fuana neˈe nai
faˈasia ro ngela nau ki ana taˈi asoa
neˈeri nama.”

Sa Aesak kwatea sa Jakob ka leka lisia sa Laban

46 Buri ˈana ˈi Rebeka ka fata
ˈuri fuana sa Aesak, “Nau ku ˈaila
liu naˈa ˈania ro kini niniˈa ana
fuuˈi ngwae sa Het ki niniˈa sa Esau
koreda. Si diˈia sa Jakob ke korea
laˈu ta kini ana fuuˈi ngwae sa Het,
sali nia leˈa fuaku nai mae goˈo
aku.”

28

1-3 Aia, sa Aesak ka ri ˈuana sa
Jakob ka leka maˈi ka lisia, ma nia ka
alaˈa totongaˈi ˈuri fuana, “ˈOe kosi
korea ta kini ˈi neˈe ˈi Kenan. ˈOke
oli nama ˈuana ˈi Mesopotemia, na
fanoa koˈo ˈoe sa Betuel. Sa Laban
na ngwaefuta teˈa ˈoe, nia tua ana
fanoa neˈeri. Nia leˈa fuamu diˈia
ˈoke korea ta taˈi ngela kini ana.”
Nia ka faˈaleˈa, ma ka ˈuri fuana,
“Alaˈania God neˈe toˈo ana ngasin-
gasiˈanga ki taˈifau ka faˈaleˈa ˈoe,
ma ka kwatea fuamu ngela ˈoro ki,

ma na kwalafa ana ngwaˈi ngela neˈe kike baˈa futa maˈi amu ki, kike baˈa ˈoro liu.
4 Alaˈania God ka kwatea fuamu faˈinia ngwae neˈe kike baˈa futa amu ki na leˈangaˈa nia kwatea fuana koˈo ˈoe sa Abraham. ˈI naˈo maˈi, God nia alangaˈi ke kwatea na ano nini fuana sa Abraham. Ana kaidaˈi neˈe, kulu tua diˈia ngwae kwaita ki ana ano neˈe. Bore ma ˈoke baˈa toˈo ana na ano neˈe diˈia ba God alangaˈi ka sui.”
5 Buri ˈana ka sui goˈo, sa Aesak ka alaˈania sa Jakob ka leka naˈa ana. Sui sa Jakob ka leka naˈa ˈuana ˈi Mesopotemia, fasi ˈiri nia ke leka tua faˈinia ngwai nia sa Laban. Sa Laban, na ngwaefuta ˈi Rebeka nia na teˈa sa Jakob ma sa Esau. Maˈa nia sa Betuel, ma taˈi ngwae ˈi Mesopotemia nia tua ana abaˈi kula ˈi Aram.

Sa Esau kore kini kwaita laˈu

6 Sa Esau rongo ka sui naˈa neˈe sa Aesak kwatea ka sui naˈa ngwangwaneˈanga fuana sa Jakob, ma kwatea ka leka naˈa ˈi Mesopotemia ke lulua ta kini fuana korelana. Nia ka rongoa naˈa logo, kaidaˈi maˈa keraˈa nia faˈaleˈa sa Jakob, ma nia ka fata luia noaˈa nia kasi korea ta kini ˈi Kenan.
7 Ma nia ka rongoa logo neˈe ngwaefuta nia roˈo sulia tae neˈe maˈa nia faˈinia teˈa nia kera saea.
8 Aia sa Esau ka lia saiana naˈa neˈe maˈa kera noaˈa kasi oga neˈe ro ngela nia ki kera ke korea ta kini ˈi Kenan.
9 Sa Esau toˈo ana ro ˈafe ki ka sui naˈa, bore ma nia ka leka laˈu siana sa Ishmael ba maˈa nia sa Abraham, ma ka korea ta taˈi kini ana, ka alua laˈu uula ˈafe. Kini neˈeri satana ˈi Mahalat, ma nia na sasina ˈi Nebaeot na faˈinaˈonaˈo sa Ishmael.

God nia alangaˈi fuana sa Jakob

10 Sa Jakob nia faˈasia ˈi Bereseba, nia ka leka nama ˈi Haran,
11 kaidaˈi nia dao ana taˈi kula, na sina nia suu toli naˈa, ma nia ka tua ana kula neˈeri ka maliu. Nia ka teo ka maliu, ma ka bogwau ana taˈi gwaˈi fau.
12 ˈUnaˈeri sa Jakob ka maliu bole, nia lisia taˈi faˈi lalaefa nia uu, ma ˈaena neˈe ka uu ˈi ano, bore ma na isilana alaˈa ka teo ˈi langi. Ma nia ka lisia na ˈainsel ki kira koso maˈi ma kika raˈe alaˈa sulia faˈi lalaefa neˈeri.
13 Sui nia ka lisia Iawe nia uu maˈi gwauna faˈi lalaefa neˈeri, ma ka ˈuri fuana, “Nauˈa naˈa neˈe Iawe, na God koˈo ˈoe sa Abraham ma maˈa ˈoe sa Aesak. Nai baˈa kwatea na ano niniˈa ˈoko maliu ana fuamu ma kwalafa ˈoe.
14 Kira ke baˈa ˈoro liu, ka diˈia gegeona ano. Ma na ano neˈe kira toˈo ana, nia ke baˈa doe liu laˈu ana bali ki taˈifau diˈia ˈi gwauna fanoa, ˈi fanelana sina, ma suulana sina. Ma na ngwae na fanoa mata-mata saena magalia kike ba saefilo nau fuana faˈaleˈalada, ka diˈia logo niniˈa nau ku faˈaleˈa ˈoe faˈinia ngwae neˈe kike baˈa futa maˈi ana kwalafa ˈoe.
15 Aia ˈoke manata nama toˈona neˈe nai baˈa tua faˈiniˈo ku lia suliˈo ana kula ki taˈifau neˈe ˈoko leka ana, ma nai baˈa olitaˈiniˈo logo maˈi ana kula neˈe laˈu. Noaˈa naisi baˈa danga ˈaniˈo, nai baˈa sasia ru ki taˈifau neˈe nau ku fata alangaˈi niˈi fuamu.”
16 Buri ˈana sa Jakob ka ada, ma ka ˈuri, “Mamana naˈa, kula neˈe Iawe tua ana, bore ma nau ku ˈiri sai nama ana.”
17 Sui nia ka maˈu, ma ka fata ˈuri, “Nau ku maˈu liu ˈania kula neˈe! Kula neˈe na luma God, ma na sinamaa ˈi langi mamana naˈa niniˈa.”
18 Ana ˈofodangi makalokaloˈa goˈo ˈua, sa Jakob ka tataˈe naˈa ka ngalia na gwaˈi fau ba nia bogwau ana, ma ka faˈa uua, ka sasia na ru fuana mamanata ˈanga toˈona ana kula neˈeri. Nia ka ngalia kala fiki ngwaingwai olif ma ka kisitaˈinia ˈi fafona ka faˈa abua fuana God.

* **28:19** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Betel’ fadalana neˈe ‘Luma God’.

19 Etaeta satana fanoa doe neˈe nia
tua ana ˈi Lus, bore ma kaidaˈi neˈe
nia saea naˈa ˈani Betel.*
20 Sui ˈi buri ˈana sa Jakob ka sasia
taˈi fata alangaˈinga fuana Iawe ka
ˈuri, “Si diˈia ˈoko tua faˈinau ma
ˈoko inaˈu ana kwatelana fanga ma
toro fuaku,
21 ma ˈoko ngali nau ko baˈa olitaˈi
leˈa maˈi aku ana kula niniˈa maˈa
nau laˈu, ˈirai ˈaeˈo na God nau.
22 Na fau neˈe nau ka kataˈinia
fuana manata firi ˈanga toˈona ru
neˈe, kula neˈe kami ke baˈa foˈosi
ˈoe ana. Ma ru ki taˈifau neˈe
ˈoke baˈa kwateˈe fuaku, nai daroˈia
ˈani akwala balibali ru, ma nai baˈa
kwate ta taˈi bali ana akwala bal-
ibali ru neˈeri fuamu.”

29

Sa Jakob leka ˈuana luma sa Laban

1 ˈI buri ˈana sa Jakob ka leka tau
ana lekaˈa nia, ˈunaˈeri nia ka dao
ana bali fanoa ˈaˈana ˈi fanelana
sina.
2 Kaidaˈi nia lia kwau, nia ka
lisia taˈi kilu kafo neˈe tua ana
kula abitako. Ma na uulu amuˈi
sipsip ki neˈe kira teo ˈada karangia,
duˈungana ngwae folo ˈusia sipsip
ki kira ke kwate firi ana kafo ana
kilu kafo neˈeri fuada. Na maana
kilu kafo neˈeri na taˈi fau doe nia
bokota ˈua.
3 Kaidaˈi na amuˈi sipsip neˈeri ki
kira ka fiku taˈifau ana kula neˈeri
ngwae folo ˈusida ki. Kira ka gilosia
kwau fau faˈasia ma kira ka kwatea
kafo fuada. Ma ˈi buri ˈana kika ka
gilo olitaˈinia fau ka bokota laˈu kilu
kafo neˈeri.
4 Sa Jakob ka saefilo ˈuri ana
ngwae neˈe kira folo ˈusia sipsip
ki neˈe kira tua ana kula neˈeri,
“Kwaima kina, kaumulu faˈasia ˈi
faˈi?” Ma kira ka fata ˈuri, “Kaimili
faˈasia ˈi Haran.”
5 Buri ˈana nia ka fata laˈu ˈuri,
“Faˈuta, ˈuri ma kaumulu sai ana
sa Laban, nia kala koˈo tiˈitiˈi sa
Neho?” Ma kira ka olisi ˈuri ana,
“ˈIu, kaimili saiana.”
6 Sui nia ka fata laˈu ˈuri, “Faˈuta,
ˈuri ma nia tua ka leˈa goˈo ana?”
Ma kira ka olisi ˈuri ana, “ˈIu, nia
tua ka leˈa goˈo ana. ˈOke lia
kwau na ngela kini loˈoko leka maˈi
faˈinia sipsip ki satana ˈi Rachel.”
7 Goˈo nia ka fata ˈuri, “Kwaima
nau kina, na sina nia ˈua ˈi langi
ne. Kaidaˈi neˈe noaˈa ˈua fuana
ngalilana maˈi sipsip ki ana ta kula.
Nia leˈa fuana muke kwatea na kafo
fuada, sui kamu ka fiˈi baˈeda kira
ka fiˈi fanga laˈu.”
8 Bore ma kiraˈa taˈifau kika fata
ˈuri, “Noaˈa, kaimili ˈiri saiana sasia
ˈira. Kaimili ke masia amuˈi sipsip
ki taˈifau kike dao fiku maˈi, sui
kaimili taˈifau fiˈi fiku gilosia na fau
neˈe. Sui mala kami ka fiˈi kwate
kafo fuada.”
9 Ana kaidaˈi sa Jakob alaˈa goˈo
ˈana ˈua faˈinia ngwae neˈeri ki,
sariˈi neˈeri ka leka maˈi faˈinia
sipsip maˈa nia ki. Nia neˈe lia sulia
sipsip neˈeri ki.
10 Ma kaidaˈi sa Jakob nia lisia na
sariˈi neˈe ngwai nia, faˈinia sipsip
neˈeri ki, nia tataˈe ka leka kwau
ˈuana kilu kafo, ma ka gilosia kwau
na fau doe neˈeri goˈo taka filia, ma
ka kwatea kafo fuana sipsip neˈeri
ki.
11 Buri ˈana nia ka leka nonoˈia
ˈi Rachel, ma ana kaidaˈi neˈeri nia
ka angi naˈa, osiˈana nia saeleˈa liu
mala.
12 Ma nia ka fata ˈuri fuana,
“Nauˈa na ngela ˈi Rebeka ne. Na
maˈa ˈoe nia ngwai nau.” Sui ngela
kini neˈe ka lalili ka faˈarongoa
alaˈanga neˈe ˈania maˈa nia.
13 Ma kaidaˈi maˈa nia rongoa
alaˈanga niniˈa ana ngwai nia, nia
ka lalili maˈi ma ka lolofafia, ma ka
nonoˈia, ma ka leka faˈinia ˈi luma
nia. ˈUnaˈeri sa Jakob ka alaˈa leˈa
fuana sulia ru ki taˈifau neˈe fuli.
14 Buri ˈana ngwai nia ka fata
ˈuri fuana, “ˈIu, nia mamana naˈa!
Koroˈa taˈi ˈabu goˈo ne!” Sa Jakob
ka tua ana fanoa neˈe sulia taˈi
madamo.

Sa Jakob korea ˈi Lia ma ˈi Rachel

15 Buri ˈana sa Laban ka fata ˈuri
ana sa Jakob, “ˈAeˈo na ngwai nau,
bore ma nia ˈiri leˈa neˈe ˈoke rao

ˈoˈo goˈo ˈamu fuaku. Ta tae neˈe
ˈoko oga nai baˈa foliˈo ˈania?”

16 Ma ngwae neˈe nia toˈo ˈana ro
kini sariˈi ki, Ai eta futa neˈe satana
ˈi Lia, ma ruana sariˈi ana neˈe ˈi
Rachel.
17 ˈI Lia maana leˈa liu, bore ma ˈi
Rachel neˈe maana ˈoloˈolo liu mala
diˈia bola ki.
18 ˈUnaˈeri ma sa Jakob nia
kwaima liu ana ˈi Rachel, ma nia
ka fata ˈuri fuana ngwai nia, “Nau
ku saeleˈa neˈe nai rao sulia fiu faˈi
ngali ki fuamu, si diˈia ˈoko alaˈania
nai korea ruana sariˈi amu.”

19 Sui sa Laban ka fata ˈuri, “Nia
leˈa fuana neˈe nai kwatea fuamu
ka liufia ta ngwae laˈu, ˈunaˈeri ˈoke
tua naˈa ˈamu ˈuri faˈi nau.”
20 Goˈo sa Jakob ka inaˈu naˈa
ana raoˈa fuana ngwai nia sulia fiu
faˈi ngali ki, fasi ˈiri nia ke korea ˈi
Rachel. Bore ma fiu faˈi ngali neˈeri
ki diˈia goˈo ˈana ta ro nama ta uulu
asoa ana, osiˈana nia kwaima liu
ana sariˈi neˈeri.
21 Kaidaˈi fiu faˈi ngali neˈeri ki
sui, nia ka fata ˈuri ana funga nia,
“Na kaidaˈi nau nia sui naˈa, ala
maˈi ˈani kini nau nai korea naˈa.”

22 ˈUnaˈeri sa Jakob ka sasia
taˈi fafangaˈa doe ana ara araˈinga
neˈeri ka saea maˈi ngwae ki.

23-24 Bore ma saena rodo neˈeri,
nia noaˈa kasi ngalia ˈi Rachel ka
leka fuana sa Jakob, nia ngalia lala
ˈi Lia, na kini eta futa nia, ka leka
kwatea fuana. Sui nia ka kwatea
na kini rao ˈoˈo neˈe kira saea ˈania
ˈi Silpa ka leka faˈinia fuana raoˈa
saena luma nia. ˈUnaˈeri sa Jakob
ka teo naˈa faˈinia ˈi Lia ana rodo
neˈeri.
25 Aia ˈofodangi nia lia, bore ma
nia ka tona liu naˈa, osiˈana ˈi Lia
lala neˈe nia teo faˈinia. Sui nia
ka leka ka fata ˈuri fuana sa Laban,
“Faˈuta neˈe ˈoko sasia ru neˈe aku
kwa! Nau ku laga liu naˈa ana raoˈa
fuamu fasi ˈiri nai ngalia ˈi Rachel.
Faˈuta neˈe ˈoko ˈoi aku ˈuri?”

26 Bore ma funga nia ka fata ˈuri,
“Na falafala ana fanoa kami nia
noaˈa kasi ˈunaˈeri. Noaˈa kami
kasi alaˈania neˈe ngela kini ˈi buri
ka eta ˈafe, ma ai ˈi naˈo ka ˈafe ˈi
buri.
27 Alaˈania ru fuana fafangaˈa ana
ara araˈinga ˈoe ki ke masia ana
kini eta futa ka leka basi ˈana sulia
fiu asoa neˈe ki, buri ˈana ˈoko fiˈi
alangaˈi ko rao sulia ta fiu faˈi ngali
laˈu. Kaidaˈi fiu asoa neˈe ki ka sui,
kami ke baˈa kwatea laˈu ruana ai
fuamu.”
28 ˈI neˈeri sa Jakob ka alafafia ke
sasi ˈunaˈeri, ma kaidaˈi fiu asoa
ana fafangaˈa neˈeri nia sui naˈa, na
funga nia ka kwatea laˈu ˈi Rachel
fuana.
29 Ma nia ka kwatea ta sariˈi rao
ˈoˈo fuana, neˈe kira saea ˈani ˈi
Bilha nia ka leka faˈinia, fasi ka rao
saena luma nia.
30 ˈUnaˈeri sa Jakob ka teo naˈa
faˈinia ˈi Rachel saena rodo neˈeri,
nia kwaima liu laˈu ana ka liufia ˈi
Lia. Sui nia ka rao laˈu sulia ta fiu
faˈi ngali fuana funga nia.

Kaela sa Jakob

31 Kaidaˈi Iawe nia lisia neˈe sa
Jakob kwaima ana ˈi Rachel ka liufia
ˈi Lia, nia ka kwatea ˈi Lia ka ina,
bore ma ˈi Rachel noaˈa kasi ina.
32 Noaˈa kasi tau goˈo ˈi Lia ka ina
naˈa, ma ka faˈafuta taˈi ngela ng-
wane goˈo nia ka fata ˈuri, “Iawe nia
lisia naˈa ˈatoˈanga nau ki. Kaidaˈi
neˈe naˈa na araˈi nau ka kwaima
aku.” Ma nia ka saea ngela neˈeri
ˈania sa Ruben.*
33 ˈI buri ˈana nia ka ina laˈu, ma
nia ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane
ana, sui nia ka fata ˈuri, “Iawe
kwatea ngela neˈe fuaku, sulia nia
rongoa araˈi nau kasi kwaima liu
goˈo aku.” Ma nia ka saea ngela
neˈeri ˈania sa Simion.†
34 ˈUnaˈeri nia ka ina laˈu, ma
ka faˈafuta laˈu ta ngela ngwane
ana, nia ka fata ˈuri, “Ngela nini
nau ke baˈa kwatea araˈi nau ke
manata ngasingasiˈa aku, osiˈana

* **29:32** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Ruben’ fadalana neˈe ‘Nia lisia ˈatoˈanga nau ki’. † **29:33** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Simion’ fadalana neˈe ‘Nia rongoa’. ‡ **29:34** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Lifae’ fadalana neˈe ‘Tua karangia’.

nau ku alua naˈa uulu ngela ngwane
ki fuana." Ma nia ka saea ngela
neˈeri ˈania sa Lifae.‡
35 Ma ana taˈi kaidaˈi laˈu, nia
ka ina ma ka faˈafuta laˈu ta ngela
ngwane nia ka fata ˈuri, "Kaidaˈi
neˈe nai baˈatafea ˈaku Iawe, ma nia
ka faˈasata ˈania sa Juda.§ Buri ˈana
ma noaˈa nia kasi ina naˈa."

30

1 Kaidaˈi ˈi Rachel nia saiana nia
noaˈa kasi ina naˈa nia siana nia
kasi leˈa ana, ma nia talaˈae liana
ka guˈuguˈu fuana sasina, ma nia
ka fata ˈuri fuana sa Jakob, "ˈOke
kwatea nama ta ngela fuaku si diˈia
noaˈa, nia leˈa fuaku nai mae goˈo."
2 ˈUnaˈeri sa Jakob ka talaˈae
fuana saetaˈanga fuana, nia ka fata
ˈuri fuana, "ˈUri ma ˈoko fia fasi nai
sasia ru neˈe God saiana ka sasia?
Niaˈa neˈe luiˈo faˈasia inaˈa."
3 Goˈo ˈi Rachel ka fata ˈuri, "ˈIrai
nia leˈa, na kini rao nau ˈi Bilha
niniˈa tua goˈo ˈana. Nia leˈa fuana
ˈoke leka maliu faˈinia, fasi ˈiri nia
ke faˈafuta ta ngela fuaku. Falafala
ˈunaˈeri naˈa neˈe nai baˈa toˈo ana
ngela nau ki ana."
4 Sui nia ka kwatea kwau kini rao
neˈeri ka leka tua faˈinia sa Jakob,
ma ka teo faˈinia.
5 Goˈo kini neˈeri ka ina naˈa, ma
ka faˈafuta taˈi ngela ngwane ana sa
Jakob.
6 Sui ˈi Rachel ka fata ˈuri, "God
nia lisia maˈi na ˈatoˈanga niniˈa
teo fafi nau, ma nia faˈataˈinia neˈe
noaˈa laˈu roraˈa nau. Nia rongoa
foˈolaku, ma nia ka kwatea ngela
ngwane neˈe fuaku." Ma nia ka saea
ngela neˈeri ˈani sa Dan.*
7 Sui ˈi buri ˈana ˈi Bilha ka ina
laˈu, ma ka faˈafuta ta ngela ngwane
laˈu ana sa Jakob.
8 ˈI neˈeri ˈi Rachel ka fata ˈuri,
"Nau ku fuˈa ngasingasiˈa ˈusia ai
naˈoku, ma nau ku liufia naˈa." Ma
nia ka saea ngela neˈeri ˈani sa
Naftali.†
9 Ana kaidaˈi ˈi Lia nia saiana neˈe
noaˈa kasi ina naˈa, nia ka fatamana
kini rao ˈoˈo nia ˈi Silpa ka leka
maliu faˈinia sa Jakob logo.
10 Kaidaˈi ˈi Silpa ka faˈafuta taˈi
ngela ngwane ana sa Jakob,
11 goˈo ˈi Lia ka fata ˈuri, "Ngwae
neˈe nia ˈoilakiˈa fuaku!" Ma nia ka
saea ngela neˈe ˈania sa Gad.‡
12 Sui kini rao neˈe ka faˈafuta laˈu
ta ngela ngwane ana sa Jakob,
13 Ma ˈi Lia ka fata ˈuri, "Nau ku
saeleˈa liu naˈa. ˈAfe ki taˈifau kike
baˈa sae nau ˈani ˈi Saeleˈa." Ma nia
ka saea ngela neˈe ˈania sa Asa.§
14 Kaidaˈi kira ka loia na witi ki
saena oˈola ngela tiˈitiˈi neˈeri, sa
Ruben ka leka ˈi oˈola, ma ka dao
toˈona ti fuaˈi ru ana Mandrek, nia
ka gweea ti faˈi ru ma ka ngalia maˈi
ka kwatea fuana teˈa nia. ˈUnaˈeri
ˈi Rachel ka saefilo ˈuri ana ˈi Lia,
"Nau ku amasiˈo ˈoke kwatea maˈi
ti fuaˈi ru fuaku ana Mandrek neˈe
ngela ˈoe nena ngaliˈi maˈi."
15 Bore ma ˈi Lia ka fata lala
ˈuri, "ˈOko ngalia naˈa ˈamu na
araˈi nau! Faˈuta laˈu neˈe ˈoko
iliili ˈuana ngalilana laˈu na fufuna
Mandrek neˈe ngela nau nia ngaliˈi
maˈi fuaku? Taˈi noaˈa goˈo!" Bore
ma ˈi Rachel ka fata ˈuri, "Diˈia ˈoko
kwateˈa fuaˈi ru neˈana ki fuaku,
nai baˈa alaˈani ˈoke teo faˈinia sa
Jakob saena rodo neˈe maˈi."
16 ˈUnaˈeri ana agi saˈulafi neˈe
sa Jakob oli maˈi faˈasia ˈi oˈola ˈi
Lia ka leka kwau ka saka fuana,
ma ka fata ˈuri fuana, "Rodo taˈena
ˈoke leka maˈi ko teo faˈinau sulia
nau ku foliˈo naˈa ˈania fuaˈi ˈai ki
ana Mandrek, neˈe ngela nau nia
kwateˈe fuaku." Ma ana rodo neˈeri,
sa Jakob ka leka maliu faˈinia ˈi Lia.
17 Buri ˈana God ka rongoa
foˈongaˈa ˈi Lia, sui nia ka ina laˈu
ma ka faˈafuta limana ngela ngwane
sa Jakob.

§ **29:35** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Juda' fadalana neˈe 'Baˈatafea' * **30:6** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Dan' fadalana neˈe 'Nia faˈataˈinia neˈe noaˈa laˈu roraˈa nau'. † **30:8** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Naftali' fadalana neˈe 'Nau ku fuˈa ngasingasiˈa'. ‡ **30:11** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Gad' fadalana neˈe 'ˈOsi'. § **30:13** Ana alaˈanga ˈi Hebru, 'Asa' fadalana neˈe 'Saeleˈa'.

18 Sui nia ka fata ˈuri, “God nia
kwate nau ana tae neˈe nau ku folia,
osiˈana nau ku kwatea naˈa kini rao
nau ku leka tua faˈinia araˈi nau.”
Ma nia ka saea ngela neˈeri ˈania sa
Isakar.*
19 Nia ka ina laˈu ma ka alua
onona ngela ngwane ana sa Jakob.
20 Sui nia ka fata ˈuri, “God nia
kwatea taˈi kwateˈa ˈoˈo leˈa fuaku.
Kaidaˈi neˈe araˈi nau ke baˈa man-
ata lafu nau, duˈungana nau ku
faˈafuta naˈa ono ngela ngwane ki
fuana.” Ma nia ka saea ˈani sa
Sebulun.†
21 Ma ˈi buri ˈana nia ka faˈafuta
taˈi ngela kini nia ma nia ka saea
ˈania ˈi Daena.
22 Buri ˈana God ka manata toˈona
ˈi Rachel, ma ka rongoa foˈongaˈa
nia, ma nia ka kwatea nia ka bolo
faˈinia ka alu ngela laˈu.
23 Ma nia ka ina laˈu, ma ka alua
taˈi ngela ngwane nia ma ka fata
ˈuri, “God ngalia naˈa ekeˈa ba nau.”
24 Ma nia ka saea ˈania sa Josef‡
ma nia ka ˈuri, “Alaˈania Iawe ka
kwatea laˈu ta ngela ngwane fuaku.”

God kwatea toˈoruˈa sa Jakob ka tatakolaˈa

25 Sui buri ˈana neˈe sa Josef nia
futa, sa Jakob ka fata ˈuri fuana
funga nia, “Nia leˈa fuana neˈe ˈoke
alaˈani kaimili ke oli naˈa ˈi fanoa
nau.
26 Nau ku rao ngasi liu fuana
folilana ro ˈafe nini nau ki faˈinia
ngwaˈi ngela nini nau ki. Nau
ku amasi ˈoe ˈoke ala naˈa maˈi
anidaroˈo saena limaku, faˈinia
ngela nau ki fasi ˈiri kaimili ke leka
naˈa. ˈOko sai leˈa naˈa ana raoˈa
leˈa ˈoro nini nau ku sasiˈi fuamu.”
27 Bore ma funga nia ka fata
ana, “Nau ku oga nai saea taˈi
ru. Na maˈetoto nini nau ku lisiˈi
ki, niˈi faˈataˈinia fuaku neˈe Iawe
nia faˈaleˈa nau osiˈana ˈoko tua
faˈinau.
28 Nia leˈa fuana ˈoke saea fuaku
ta tae neˈe nai baˈa foliˈo ˈania, ˈiri
neˈe nai foliˈo ˈani.”
29 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “ˈOko
sai ana ka sui naˈa rao laga ulafuˈa
nau ku sasiˈi fuamu ki, ma ˈoko logo
ana neˈe ru ˈaeˈaela ˈoe ki kira ˈoro
kaidaˈi nau ku lia sulida.
30 Kaidaˈi nau ku eta dao ana
fanoa neˈe, ru ˈoe ki noaˈa kasi ˈoro
goˈo, bore ma kaidaˈi neˈe kira ˈoro
liu naˈa. Na raoˈa nau ku sasiˈi
fuamu ki, Iawe faˈaleˈa ˈoe. Bore
kaidaˈi neˈe naˈi sasia nama ti ru
fuana ˈafilana ngela nau ki naˈa.”
31 Bore ma funga nia ka saefilo
laˈu ˈuri ana, “Diˈia nia ˈuira, ta tae
neˈe nai kwatea fuamu kwa?” Goˈo
nia ka fata ˈuri, “Noaˈa nau kusi oga
neˈe ˈoke foli nau ˈania ta mani. Nai
baˈa saea kwau taˈi ru, si diˈia ˈoko
alafafia ru neˈeri nai lia laˈu sulia ru
ˈaeˈaela ˈoe ki.
32 ˈOke baˈa alaˈania nau nai leka
lia ˈaku talaku ana ru ˈaeˈaela ˈoe
ki taˈena. Na sipsip neˈe goa taˈifau
ki faˈinia nanigot tiˈitiˈi neˈe kira
ˈiri goa taˈifau ki, neˈe kira toˈo ana
kala kwakwaoˈa tiˈitiˈi ki ˈi nonida,
ai neˈeri ki neˈe nai baˈa ngalida
fuaku. Ma nia naˈa neˈe folifoliˈa
nau.
33 Ma nia ka talangwaraˈu goˈo
ana fuamu fuana sasilana diˈia nau
ku sasia ka saga nama ka noaˈa.
Kaidaˈi ˈoko lisia neˈe nau ku toˈo
ana nanigot neˈe goa taˈifau ki,
ma ku toˈo ana sipsip neˈe ˈiri
goa taˈifau ki, ˈirai kaumulu saiana
muke saea neˈe nau ku bili.”
34 Sui funga nia ka fata ˈuri, “Nia
leˈa goˈo ˈana kuke baˈa sasi diˈia
neˈe ˈoko saea.”
35 Bore ma asoa neˈeri nama goˈo,
sa Laban leka ka ngalia na nanigot
nia ki neˈe noaˈa kira kasi goa
taˈifau ki neˈe kala kwaoˈa tiˈitiˈi
neˈe teo ˈi nonida ki, faˈinia sipsip
ki neˈe kira goa taˈifau, ma nia ka
aluda saena limana ngwaˈi ngela
ngwane nia kira ka lia sulida.
36 Nia ka alaˈania ti ai saena li-
mana sa Jakob, ma niaˈa faˈinia
ngwaˈi ngela nia kira ka ngalia ru
ˈaeˈaela nia ki kira ka leka faˈasia

* **30:18** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Isakar’ fadalana neˈe ‘Kwaiara’. † **30:20** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Sebulun’ fadalana neˈe ‘Manata lafu’. ‡ **30:24** Ana alaˈanga ˈi Hebru, ‘Josef’ fadalana neˈe ‘Alaˈania nia kwatea taˈi laˈu’.

kula neˈe sa Jakob tua ana, ma kira
ka ngasingasiˈa sulia uulu asoa ki,
ma kira faˈinia ru ˈaeˈaela neˈeri ki
kira ka tua tau faˈasia sa Jakob.

37-38 ˈUnaˈeri sa Jakob ka tufua
rarana ˈai neˈe taˈetaˈeda marako
ki. Ma nia ka ragia ti taˈetaˈe ˈai
ana ˈai neˈeri ki fasi ˈiri ke alua kula
kwao ana. Goˈo nia ka alua faˈi
aˈo aˈo neˈeri ki ana kula nanigot
ki leka maˈi fuana kwaˈu kafoˈa
ana, kaidaˈi kira kwaˈu, kira ka
bubungia faˈi aˈo aˈo neˈeri ki. Nia
ka ngalia rarana ˈai neˈe kira saea
ˈani Popla. Nia sasi ˈunaˈeri osiˈana
kaidaˈi na nanigot kira leka maˈi
fuana kwaˈunga ana kafo neˈeri,
na nanigot ngwane ki ka raˈefida
nanigot kini ki.

39 Ana kaidaˈi neˈe taˈi nanigot
ngwane nia ka raˈefia ta nanigot
kini, kira ka bubungia fai ˈai neˈeri
ki, na bibi nanigot neˈe ke baˈa futa
ana nanigot kini neˈeri ka noaˈa
kasi goa taˈifau, nia ka taˈi toˈo ana
kwaoˈa ki ˈi nonina.

40 ˈUnaˈeri sa Jakob ka daroˈia
ru ˈaeˈaela neˈeri ki, nia ka ngalia
sipsip ki faˈasia nanigot ki, ma ka
aluda sipsip ki kwau ana kula neˈe
kira saiana kike lisia na sipsip funga
nia ki neˈe kira goa ma kika goa bore
ma kira taˈi kwakwaoˈa tiˈitiˈi ˈi
nonida ki. Sui nia ka fikua ai nia ka
tua fiku noaˈa kasi dola laˈu faˈinia
ai funga nia ki, ma ka ˈunaˈeri neˈe
nia ka sasi kika ˈoro laˈu.

41 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe nanigot
kini ngasingasiˈa ki kira oga nanigot
ngwane ki, nia ka ngalia na faˈi ˈai
neˈeri ki ka alua ana kula fuana
kwaˈu kafoˈa. Sui kaidaˈi na nanigot
ngwane ki kira ka raˈefida ma kira
ka bubungia na faˈi ˈai neˈeri kira
ka toˈo ana toto kwao ki ˈi nonida.

42 Bore ma kaidaˈi nia lisia na
nanigot neˈe noaˈa kasi ngasingasiˈa
kira leka maˈi, nia ka lafua faˈi ˈai
neˈeri ki laˈu. Sui kasi tau goˈo na
nanigot neˈe noaˈa kasi ngasingasiˈa
ki, nia neˈe ai funga nia ki. Bore ma
ai neˈe ngasingasiˈa taˈifau ki, ai nia
ki. Ka ˈunaˈeri neˈe nia taˈi ngwae
toˈoru liu.

43 Nia ka toˈo ana sipsip ˈoro,
faˈinia nanigot ˈoro, ma ngwae rao
ˈoˈo ˈoro, ma kini rao ˈoˈo ˈoro, ma
kamel ˈoro, ma dongki ˈoro logo.

31

Sa Jakob tafi faˈasia funga nia sa Laban

1 Ana taˈi asoa sa Jakob rongoa
neˈe lumaˈa nia ki kira alaˈa sulia.
Kira ˈuri, “Lumaˈa kulu sa Jakob nia
ngalia taˈifau naˈa ana ru maˈa kulu
ki. Ma nia ka toˈo ru naˈa, ana ru
neˈe maˈa kulu nia toˈo ani ki ˈi
naˈo.”

2 ˈUnaˈeri sa Jakob ka lisia logo
neˈe funga nia kasi kwaima leˈa
naˈa ana diˈia ba nia sasia maˈi
etaeta.

3 Buri ˈana Iawe ka fata ˈuri fuana,
“ˈOke oli naˈa ˈuana tuaˈa neˈe koˈo
ˈoe ma maˈa ˈoe ma fuuˈi ngwae ˈoe
neˈe kira tua maˈi ana. Ma nai baˈa
leka faˈiniˈo.”

4 Sui sa Jakob ka kwatea alaˈanga
fuana ro ˈafe nia ki ˈi Rachel ma
ˈi Lia, fasi ˈiri kera ke leka saka
fuana ana kula abitakoˈa neˈe na ru
ˈaeˈaela nia ki tua ana.

5 Nia ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Nau
ku lisia naˈa neˈe maˈa koroˈo noaˈa
kasi kwaima leˈa naˈa faˈinau, diˈia
ba nia sasasia maˈi etaeta. Bore ma
God niniˈa maˈa nau, nia tua faˈi
nau leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe.

6 Koroˈo saiana ka sui naˈa neˈe
nau ku lagaˈi rao naˈa fuana sasi-
lana raoˈa maˈa koroˈo ki.

7 Bore ma nia ka ˈidufaˈi aurafu
nau logo ˈana. Kaidaˈi ˈoro sui naˈa
nia rokisia na folifoliˈa neˈe nia foli
nau ˈani. Bore ma God noaˈa kasi
alaˈania neˈe nia ka faˈali nau.

8 Kaidaˈi nia ˈuri, folifoliˈa ˈoe
ˈoke baˈa ngalia na nanigot tiˈitiˈi
neˈe ki nini kira goa, bore ma kira
toˈo lala ana kala kwaoˈa ki ˈi non-
ida, sui na nanigot kini nia ki ka
kalea na ngela ˈi ru ˈunaˈeri ki logo.
Bore ma kaidaˈi nia ka ˈuri folifoliˈa
ˈoe naˈa neˈe ˈoke baˈa ngalia kala
nanigot neˈe kira goa, bore ma kira
toˈo logo ana kala toto kwao ki ˈi
nonida.” Ma na nanigot kini nia
ki kira ka kalea logo ngela ˈi ru
ˈunaˈeri ki diˈia neˈe nia saea.

9 ˈUnaˈeri neˈe God ka ngalia ru
ˈaeˈaela neˈeri ki faˈasia limana
maˈa koroˈo, ma ka aluˈi lala saena
limaku.
10 Ana kaidaˈi nanigot kini ki oga
nanigot ngwane ki ka raˈefida, nau
ku lisia taˈi maliu boleˈa. Ana maliu
boleˈa neˈeri nau ku lisia na nanigot
ngwane ki neˈe kira raˈefia ae kini
neˈeri ki, kira goa bore ma kira toˈo
logo ana toto kwao ki ˈi nonida. Ti
ai kira kwao tatala asiˈa ma ti ai ada
ka toˈo ana toto kwao doe ki ana
nonida, ma ti ai ada kira ka toˈo ana
kala toto kwao ki ˈi nonida.
11 Sui ˈainsel God ka sae nau saena
maliu boleˈa neˈeri, ma nia ka fata
ˈuri, "Jakob." Ma nau ku olisi ˈuri
ana, "ˈIu."
12 Sui nia ka fata ˈuri, "Lisia basi,
na nanigot loˈoko raˈefia na nanigot
kini goa loˈoko bore ma kira toˈo
ana toto kwao ki ˈi nonida. Nau ku
sasia ru neˈe ka fuli ˈuri, sulia nau
ku lisia falafala taˈa ninˈa sa Laban
nia sasia amu.
13 Nauˈa na God ba nau ku
dao maˈi siamu ˈi Betel, kula ba
ˈoko kisitaˈinia ngwaingwai olif ana
taˈifau ba ˈoko faˈa abu ma na ru
fuana mamanata ˈanga firi toˈoku.
Ma ana kula neˈeri logo ba ˈoko sa-
sia taˈi fata alangaˈinga ngasingasiˈa
fuaku. Kaidaˈi neˈe nau ku ogaˈo
ˈoke faˈasia kula neˈe ma ˈoko oli ˈi
fanoa ˈaˈana ba ˈoko futa maˈi ana."
14 ˈUnaˈeri ˈi Rachel ma ˈi Lia kera
ka fata ˈuri fuana, "Na maˈa keroˈo
noaˈa kasi baˈa toˈo naˈa ana ta ru
neˈe nia ke alua saena limamiroˈo
kaidaˈi nia ka kwaimaˈa kwali fuana
maeˈa.
15 Nia lisi keroˈo ka diˈia neˈe
keroˈo noaˈa laˈu ngela nia ki,
keroˈo ka diˈia naˈa ta ngwae kwaita
goˈo ˈana. Nia ˈoifoli ˈani keroˈo
fuamu, ma mani ki taˈifau neˈe nia
ngalia ana folilamiroˈo, kaidaˈi neˈe
nia foli aniˈi ka sui naˈa.
16 Aia, God nia ngalia naˈa ru
ki taˈifau faˈasia maˈa keroˈo, ma
nia ka kwatea naˈa fuamu. Ma
ana kaidaˈi neˈe, ru ki taˈifau ru
keroˈo ki naˈa, faˈinia ngela keroˈo
ki. ˈOke sasi naˈa diˈia neˈe God
saea fuamu."
17-18 Sui sa Jakob ka salisali ana ru
nia ki taˈifau ˈiri ke oli ˈuana maˈa
nia ˈi Kenan. Kira ka kwatea ro ˈafe
nia ki faˈinia ngela nia ki, kira ka
leka ˈi fafona kamel ki, ma ngwae
nia ki kira ka leka ˈi naˈo faˈinia
ru nia ki taˈifau neˈe nia toˈo ani
kaidaˈi nia tua ˈi Mesopotemia.
19 Bore ma kaidaˈi sa Laban leka
kwau fuana sufilana ifuna sipsip nia
ki, ˈi Rachel ka leka bilia kala god
kala ˈosoˈoso maˈa nia ki neˈe teo ˈi
luma.
20 ˈIu sa Jakob ˈiri saea fuana
funga nia neˈe nia ke baˈa leka,
nia sofongaˈinia liua na nai ˈi ruuˈa
neˈeri. Nia tafi goˈo ˈana faˈasia.
21 Nia ngali taˈifau ru nia ki ˈaliˈali
goˈo kira ka tafi naˈa. Kira ka
toˈofolo ana kafo ˈi Iufretes, kira ka
leka ˈuana faˈi ua ˈi Gilead ki.
22 Buri ˈana uulu asoa ki, sa Laban
ka rongoa faˈarongoˈa neˈe funga
nia sa Jakob nia tafi naˈa.
23 Goˈo nia ka ngalia ngwae ana
fuuˈi ngwae nia, kira ka leka ˈi
burida. Buri ˈana fiu asoa ki sa
Laban ka dao fafia ana faˈi ua ˈi
Gilead ki.
24-25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa
Jakob faˈinia ngwaˈi toˈa nia ka
saungaˈinia naˈa na fanoa kira ˈi
gwauna taˈi faˈi ua ˈi Gilead. Ma ana
rodo neˈeri, God ka leka maˈi siana
sa Laban ana taˈi maliu boleˈa ma
ka fata ˈuri fuana, "ˈOke madafiˈo
ˈokoto fiˈi sasia ta alaˈanga silolo
fuana funga ˈoe sa Jakob."
26 Sui sa Laban ka leka siana funga
nia ma ka fata ˈuri, "Faˈuta neˈe
ˈoke ngalia ro kini nau ki, ma ˈoko
tafi ago ˈuri? ˈOko sasi diˈia neˈe
ˈoko liufidaroˈo ana ta maˈe. ˈOko
ˈiri taˈi saea naˈa ta alaˈanga fuaku!
27 Faˈuta neˈe kaumulu ka ˈoi
ˈaku ˈuri, ma kamu ka tafi? Si
diˈia kamu faˈarongo nau ˈania
lekalamuˈa etaeta ˈirai nai ngali ng-
wae ni kwaˈi gita faˈinia ngwae ni
masaˈa ˈania kete ki, ˈirai nai baˈa
ngulia faˈi ngu ni oli oliˈa ˈania
falafala leˈa.
28 Lisia basi! ˈOko ˈiri alaˈania
neˈe nai nonoˈia kala koˈo nini nau
ki faˈinia ro kini nini futa aku ki, ma

nau ku oli oli ada. ˈOko bolebole'a
liu na'a kwa!
29 Nau ku bolo fa'inia nai fa'ali
kaumulu go'o ˈaku ta'ifau. Bore ma
rodo ne'e, God ma'a kaumulu nia
leka ma'i siaku ana maliu bole'a,
ma ka ala'a ngasingasi'a fuaku ˈiri
noa'a naisi ala'a silolo fuamu.
30 Nau ku saiana ne'e ˈoko oga
liua na'a olia ˈuana fanoa ˈoe, bore
ma fa'uta lala ne'e ˈoko bilia kala
god kala'a nau ki ne'e ni'i teo saena
luma nau?"
31 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, "Noa'a
naisi saea leka laku fuamu sulia nau
ku ma'u, ˈasu ˈubani nau ku saea
fuamu, ma ˈoko fi'i ngali ro ˈafe nau
ki fa'asi nau.
32 Bore ma si di'ia ˈoko dao to'ona
ta ai aimili nia bilia na god ˈoe ki,
na ngwae ne'eri ke ba'a mae. Na
ngwae nini ana fufu'i ngwae ˈoe ki
ne'e kike fa'amamana aku. ˈOke
lia ˈamu ˈuana god ˈoe ki. Ma si
di'ia ˈoke dao to'ona ta ru amu, ˈoke
ngalia." Bore ma nia noa'a kasi sai
go'o ana ne'e ˈi Rachel go'o ne'e
bilia god kala'a ne'eri ki, ma ka
agota'i ni'i.
33 Sui sa Laban ka leka lulu
kwailiu ˈuana god kala'a ne'e ki
saena babala sa Jakob, ma nia ka
leka sasi logo ˈuna'eri saena babala
ˈi Lia, ma saena babala ro kini rao
ˈo'o, ma ro kini nia ki logo, bore ma
nia noa'a ˈiri dao to'oda. Sui ni ka
ru'u ˈi saena babala ˈi Rachel.
34 Bore ma ˈafe ne'e sofonga'inia
saena ta'i ngwa'i ana kula ni
gwauru ˈanga fafona kamel nia, nia
ka tua fafia na ngwa'i ni ru ne'eri.
Sui bore ˈana nia ka dao ma'i ka lulu
kwailiu ana kula ki ta'ifau saena
babala ne'eri, noa'a nia kasi dao
to'ona.
35 Sui ˈi Rasel ka fata ˈuri ana ma'a
nia, "Kwaimanatai liu na'a ma'asi
ˈae, nau ku mata'i ne, ma nau kusi
bolo fa'inia uu'a ˈi maamu, nau ku
amasi'o ˈoe kosi saeta'a la'u fuaku."
Ma sa Laban ka lia ana kula ki
ta'ifau ˈuana god kala'a nia ki bore
ma nia kasi dao na'a to'ona.
36 ˈUna'eri sa Jakob ka balufia
funga nia ka ˈuri, "ˈUri ma tae ne'e
nau ku sasia ka ta'a kwa! Nau ku
ˈiri ˈoia na taki ne'e kaumulu ka
leka ma'i muka lali nau ˈuri! Nia
ˈiri saga ne'e kamu ka sasi ˈuri.
37 Mulu leka lia ˈi safitana ru
lo'oko nau ki, bore ma tae ne'e
kamu ke dao to'ona? Di'ia kamu
lisia ta ru, muka ngalia ma'i! Ngwae
kulu ki ne tua go'o ˈada. Moro alua
ˈi maada, fasi ˈiri kike lia saiana sa
tai aumulu ne'e saga.
38 Ro akwala fa'i ngali ki na'a ne'e
nau ku ina'u ana rao'a fuamu. Ma
ana kaida'i ˈoro go'o ana ne'e sipsip
ˈoe ki ma nanigot ˈoe ki kira to'o ana
ngela ˈi ru ˈoro ki, bore ma ta ta'i
sipsip ngwane nama ta ta'i nanigot
ngwane noa'a nau kusi ngalia nama
fa'asi'o fuana ˈanilana ˈaku.
39 Kaida'i ki ta'ifau na ru kwasi
ki kira fa'alia na ru ˈae'aela ˈoe ki,
nau'a go'o ne'e nai didifulia. Nau
noa'a kusi ngalia na'a ma'i siamu
ˈiri ˈoke lisia. Falafala ˈoe na'a ne'e
di'ia ta ru ˈae'aela amu nia no'ana
ana dangi nama ana rodo, nau'a
nama ne'e nai didifulia.
40 Kaida'i ˈoro ki nau ku saiana
noniku nia ta'a. Ana dangi, na
mada'afi nia sina fifi aku, ma nau
ku maruku liu na'a, ma ana rodo
nau ku gwari liu na'a, ma nau kusi
maliu.
41 Ana kaida'i firi sulia ro akwala
fa'i ngali, nau ku tua fa'i kaumulu
ki, kamu sasi nama di'ia ne'e nau'a
ta ngwae rao laga ulafu, ma ru ne'e
kamu kasi rokisia go'o. Nau ku rao
sulia fai akwala fa'i ngali ki fuana
ngalilana ro kini ˈoe ki, ma nau
ku ina'u ana rao'a sulia ono fa'i
ngali ki la'u fuana ru ˈae'aela nini
ˈoe ki. Ma ana ono fa'i ngela ne'e
ki, ˈoko rokisia folifoli'a nau ana
kaida'i ˈoro.
42 Bore ma di'ia God nini ko'o nau
ki nia kasi ˈafi'afi nau, ˈirai ˈoko lali
nau ka sui na'a. Ma noa'a naisi
ngalia na'a ta ru. Bore ˈana ma God
nia tua fa'i nau, ma ˈoe kosi lali nau.
Ko'o nau sa Abraham nia fo'osia ˈi
na'o ma fa'inia ma'a nau sa Aesak
logo ne'e ina'u ana fo'osilana ma
ka fu'usi doe ana. Bore ma nia ka
lisia go'o ˈana na ˈato'anga nini nau
ku to'o ana, ma rao ngasi'a nini
nau ku fulia, ma saena rodo ne'e

nia fa'ata'inia ana maliu bole'a ne'e 'oko fa'ata'inia sa tai akoro ne'e saga."

Sa Laban fata alanga'i fa'inia sa Jakob

43 Sui sa Laban ka fata 'uri fuana funga nia, "Na ro 'afe ne'e ki, ro kini nau ki nini'a. Na ngela kero'a ki fa'inia ru 'ae'aela ne'e ki ru nau ki ta'ifau. Ru ne'e ki ta'ifau ru nau ki go'o. Bore ma du'ungana nau noa'a kusi sasia ta ru fuana goniladaro'o ro kini nau ki fa'inia ngela kira ki.
44 Nau ku salisali na'a nai sasia fata alanga'inga fa'inidaro'o. Nia le'a kuke sasia ta'i sulufaua doe 'i ne'e, fasi 'iri ke di'ia toto kulu ana alanga'inga nini kulu."
45 'Una'eri sa Jakob ka ngali ta'i fau doe ka fa'auua 'i ne'eri ka sasia ta'i ru fuana mamanata 'anga to'ona.
46 Ma nia ka fata 'uri fuana ngwae ana fufu'i ngwae nia ki, "Muke leka ngalia ma'i gwa'i fau ki, kuke ba'a saunga'inia ta'i sulufaua ana kula ne'e." Buri 'ana kike ba'a sasia kala fafanga'a, karangia sulufana ne'e fuana toto ana ru ne'e.
47 Sui sa Laban ka saea sulufaua ne'eri 'ania ala'anga nia, "Jegara Sahaduta," ne'e fadalana, "Sulufaua ana toto kulu." Ma sa Jakob ka saea sulufaua ne'e 'ania ala'anga nia, "Galeed," ne'e fadalana 'una'eri logo.
48 Go'o sa Laban ka fata 'uri ana, "Na sulufau ne'e nia ke ba'a di'ia toto fuakoro, ana fata alanga'inga nini'a koro." Nia ne'e sa Jakob ka saea kula ne'e 'ani Galeed.
49 Go'o sa Laban ka fata 'uri fuana, "Ala'ania Iawe ke filo koro kaida'i koro leka fa'asikoro." Nia ne'e sa Jakob ka saea kula ne'eri 'ania 'i Mispa nama kula fuana filolana.
50 Ma nia ka fata la'u 'uri, "Di'ia 'oko sasia ta ru ka ta'a ana ro kini ne'e nau ki nama 'oko korea lala ta 'afe la'u, nia le'a fuana 'oke manata to'ona God ne'e lisi koro, sui bore 'ana ta ngwae kasi filo koro.
51 Na sulufaua ne'e nau ku alua 'i safitakoro, ma na fau nini 'oko fa'auua di'ia ta ru ni manata firi'anga to'ona kera ke ba'a tua 'i ne'e.
52 Na sulufaua ne'e fa'inia ru fuana mamanata 'anga to'ona ne'e kera ro toto ana fata alanga'i lakoro. Noa'a naisi ba'a leka liufia sulufaua ne'e fuana fa'alilamu. Ma 'ae'o logo 'oe kosi liufia na sulufaua ne'e fa'inia na ru fuana mamanata 'anga firi to'ona ne'e ana ta kaida'i go'o 'ana fuana fu'alilaku.
53 Ala'ania God ma'a koro ki sa Abraham ma sa Neho ke mata-langa'inia ta ai akoro ne'e nia ke 'oio alanga'inga ne'e!" 'Una'eri sa Jakob ka alanga'i 'ania satana God ne'e ma'a nia sa Aesak fo'o satana, di'ia ne'e nia ka dau sulia alanga'inga nini'a sa Laban sasia fa'inia.
54 Buri 'ana nia ka saungia ta'i ru 'ae'aela ma ka fo'osi 'ania 'i gwauna ua ne'eri ma nia ka saea ngwae ana kwalafa nia ki kira ka leka ma'i kika 'ado fa'inia fuana 'anilana fo'osi ne'eri. Ma kaida'i fuana 'anilana fo'osi ne'eri, ma kaida'i kira fanga ka sui ana rodo ne'eri, kira ka teo na'a ma'i gwauna fa'i ua ne'eri.
55 Ana 'ofodangi la'a bilabila, sa Laban ka nono'ia kala ko'o nia ki, fa'inia ro kini nia ki fuana olioli'a ada. Sui nia ka fa'asia fanoa ne'eri, ma ka oli 'i fanoa nia.

32

Sa Jakob salisali fuana lisilana sa Esau

1 Ana kaida'i sa Jakob nia leka kwau, na 'ainsel ki kira leka ma'i ma kika saka fuana.
2 Ma kaida'i nia lisi kira, nia ka fata 'uri, "Kula ne'e nia kula na 'ainsel God ki kira sasia fuana fanoa kira. Sui nia ka saea kula ne'eri 'ania 'i Mahanaem nama ro fanoa."
3-5 Sa Jakob ka asunga'inia ti ngwae kira ka ngalia ala'anga nia ka leka fuana ngwaefuta nia sa Esau 'uana fanoa 'a'ana kira saea 'ani 'i Seiri, ne'e ta sata 'i Idom. Nia saea fuada 'iri kike fata 'uri fuana sa Esau, "Ara'i kwa, ngwae ni rao 'oe sa Jakob, nia asunga'i kaimili mika

leka maˈi mike faˈarongo ˈoe ˈania fatalana. Nia fata ˈuri: Araˈi ˈaˈana nau ˈae. ˈI naˈo nau ku faˈasia kula neˈe ma nau ku leka tua faˈinia sa Laban, ma nau ku tua faˈinia leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe, ma nau ku oli naˈa maˈi, nau ku toˈo ana buluka ki ma dongki ki, ma sipsip ki, ma nanigot ki, ma na ngwae rao ˈoˈo ki ma kini rao ˈoˈo ki. Nia ne nau ku kwatea kwau alaˈanga neˈe fuamu, si diˈia ˈoko saeleˈa fuana lisilaku." Goˈo nia ka asungaˈinia ngwae ki kira ka leka etaeta ana fuana lisilana sa Esau.

6 Kaidaˈi ngwae neˈeri kira oli maˈi, kika fata ˈuri fuana, "Kaimili leka lisia ngwae futa ˈoe ka sui naˈa. Kaidaˈi neˈe nia faˈasia naˈa fanoa nia ka leka naˈa maˈi fuana sakaˈa fuamu. Ma nia toˈo ana fai talangaˈi ngwae ki kira ka leka maˈi faˈinia."

7 ˈUnaˈeri sa Jakob ka maˈu liu, sui nia ka daroˈia ngwae neˈe kira tua faˈinia ki, faˈinia logo ru ˈaeˈaela nia ki ˈania na ro fikutaˈi lekaˈa ki.

8 ˈUnaˈeri nia ka manata ˈuri, "Diˈia sa Esau nia leka maˈi, ma ka saungia naˈa ta taˈi fikutaˈi ngwae, sali ta fikutaˈi ngwae kira saiana kike tafi."

9 Sui nia ka foˈosia God ka ˈuri, "Aofia Iawe, ˈaeˈo God koˈo nau sa Abraham ma maˈa nau sa Aesak. Nau ku amasiˈo ˈoke rongo nau maˈi. ˈOko saea fuaku nai oli nama maˈi ˈi fanoa nau ma luˈuluˈua nau, ma ˈoko fata alangaˈi ˈuri ˈoke baˈa kwatea maurilaku ka leˈa.

10 Falafala ˈoe ki fuaku nia ˈuri. Kaidaˈi ki sui ˈoko kwaima liu aku, ma kaidaˈi ki sui ˈoko dau sulia fata alangaˈinga ˈoe ki fuaku. Bore ˈana ma nauˈa taˈi ngwae taˈa goˈo ˈana niniˈa, nau ngwae rao ˈoe goˈo, ma nia ka ˈiri saga goˈo fuamu neˈe ˈoke sasia ti ru leˈa fuaku ˈuri, ˈI naˈo maˈi kaidaˈi nau ku toˈofolo ana kafo ˈi Jodan, nau ku ˈiri toˈo nama ana ta ru, faˈi kubu goˈo neˈe nau ku dau fafia. Bore ma niniˈari nau ku oli maˈi, nau ku toˈo ana ro fikutaˈi ngwae faˈinia ma ti ru matamata laˈu.

11 Aofia Iawe ˈae, nau ku amasi ˈoe ˈoke faˈamauri nau faˈasia na ngwae futa neˈe nau. Nau ku maˈu liu, ˈasu ˈubani nia ka dao maˈi ma ka saumusi kaimili faˈinia kini neˈe ki ma ngela ki logo.

12 ˈI naˈo ba, ˈoko fata alangaˈi ˈuri, 'ˈOke baˈa sasia ru ki taˈifau ke leˈa ana maurilaku, ma ˈoke baˈa sasia ngela neˈe futa ana kwalafa nau ki, kira ke baˈa ˈoro liu neˈe noaˈa ta ngwae saiana kasi toˈoda, kira ke ˈoro diˈia na one ninimana asi. Nau ku amasiˈo ˈoe kosi manata bura ana alangaˈinga nini ˈoe fuaku.' "

13 Ana rodo nia ka maliu naˈa ana kula neˈeri, ma ˈofodangi, nia filia ti ru ˈaeˈaela fuana kwatela fuana ngwaefuta nia.

14 Na kwateˈa neˈeri nia toˈo ana ro talangaˈi nanigot kini ki, faˈinia ro akwala nanigot ngwane ki ana etana fikutaˈi ru, ma ro talangaˈi sipsip kini ki faˈinia ro akwala sipsip ngwane ki ana ruana fikutaˈi ru,

15 ma na uulu akwala kamel kini ki faˈinia kaela kamel kira ki ana uula fikutaˈi ru ma na fai akwala buluka ki faˈinia akwala buluka ngwane ki, ana faina fikutaˈi ru ma na ro akwala dongki kini ki faˈinia akwala dongki ngwane ana limana fikutaˈi ru.

16 Nia ka daroˈida ˈania lima fikutaˈi ru ki, ma nia ka alua lima ngwae rao ki kira ka lia sulida taˈifau neˈe taˈi ngwae fuana taˈi fikutaˈi ru. Sui nia ka fata ˈuri fuada, "ˈIu nia leˈa, muke etaeta ˈi naˈo bore ma kamu kasi leka fiku. Na fikutaˈi nanigot kike baˈa etaeta, ma na fikutaˈi sipsip kike taˈi kwaimaˈakwali tiˈitiˈi sui kika fiˈi leka ˈi buri, sui uulu fikutaˈi ru neˈeri ki kira ka fiˈi dongada logo ˈunaˈeri."

17 Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe lia sulia nanigot ki, "Si diˈia na ngwaefuta nau saka fuamu sulia tala, ma nia ka saefilo ˈuri amu, 'ˈOke leka ˈi faˈi niniˈa? Na nanigot neˈe ki ru sa tai ki niniˈa? Sa tai mo neˈe araˈi ˈaˈana ˈoe?'

18 ˈUnaˈeri ˈoke baˈa fata ˈuri fuana, 'Araˈi ˈaˈana kwa! Nanigot neˈe ki, ru ngwae ni rao ˈoe sa Jakob.

ˈAeˈo naˈa neˈe araˈi ˈaˈana nia, ma nia naˈa ne na kwateˈa ˈoˈo neˈe nia kwatea maˈi fuamu. Nia ke lekaleka maˈi ˈua ˈi burummili.’ ”
19 Ma nia ka saea nama taˈi alaˈanga neˈeri laˈu fuana fai ngwae ni rao neˈe kira lia sulia ti ru ˈaeˈaela laˈu. Nia fata ˈuri, “Si diˈia kaumulu saka fuana ngwaefuta nau, kaumulu taˈifau muke saea goˈo taˈi alaˈanga neˈeri nama logo.
20 Ma kaumulu noaˈa mu kasi manata bura ana alaˈanga ˈuri, ‘Ngwae ni rao ˈoe sa Jakob nia ke leka leka ˈua maˈi ˈi burimili. Ma nia kasi tau, nia ka dao ˈi neˈe.’ ”
ˈUnaˈeri sa Jakob ka manata ˈana ˈuri, “Si diˈia nau ku eta kwatea na kwateˈa neˈe ki. Sali nia ke sasia manataˈanga nia ke leˈa tiˈitiˈi fuaku. Ma ˈi buri ˈana neˈe nai baˈa lisia. Sali nia ke saeleˈa fuana lisilaku.”
21 Sui nia ka kwatea na kwateˈa neˈeri ki ka etaeta, bore ma nia ka tua goˈo ana kula neˈeri saena rodo neˈeri.

Sa Jakob fuˈa faˈinia taˈi ngwae

22 Ma saena rodo neˈeri sa Jakob nia tataˈe ma ka ngalia ro ˈafe nia ki faˈinia ro kini rao ˈoˈo kera ki faˈinia akwala ma taˈi ngela nia ki ma kira ka faˈasia kula neˈeri ma kira ka toˈofolo ana kafo ˈi Jebok nia ka ngalida ka toˈofolo faˈinida ˈi bali loˈoba.
23 Ana kaidaˈi kira ˈi bali loˈoba ka sui nia ka oli maˈi ma nia ka kwatea ru nia ki taˈifau ka toˈofolo ana kafo neˈeri.
24 Sui nia ka tua buri talana ana ta bali kafo neˈeri neˈe kira tua ana. Goˈo taˈi ngwae ka leka maˈi ma ka dau nia, kera ka kwainamutaˈi leleka karangi sina ka raˈe maˈi.
25 Kaidaˈi ngwae neˈeri saiana nia kasi liufia naˈa sa Jakob, nia ka fele giroa faˈi ˈagena ma faˈi ˈagena sa Jakob ka adunga naˈa.
26 Sui ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “ˈOke danga naˈa ˈani nau! Karangi ka dangi naˈa ne!” Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri, “Noaˈa! Nai baˈa danga ˈaniˈo si diˈia ˈoko faˈaleˈa nau basi!”
27 Sui ngwae neˈeri ka lidi ˈuri ana, “ˈUri ma satamu sa tai kwa?” Ma nia ka olisi ˈuri ana, “Sataku sa Jakob ne.”
28 Goˈo ngwae neˈeri ka fata ˈuri, “Satamu ke baˈa noaˈa laˈu sa Jakob. Satamu sa Israel naˈa, duˈungana ˈoko fuˈa saulia God, ma na ngwae logo, ma ˈoko liu.”
29 Buri ˈana sa Jakob ka lidi ˈuri ana ngwae neˈeri, “ˈUri ma satamu sa tai?” Bore ma ngwae neˈeri ka olisi ˈuri ana, “Faˈuta neˈe ˈoko oga saiˈa ana sataku?” Goˈo nia ka faˈaleˈa nia naˈa.
30 Sui sa Jakob ka fata ˈuri, “Reala kwa! Nau ku lia leˈa naˈa ana maana God ˈania maaku, bore ma nau ku mauri goˈo ˈaku ˈua!” Goˈo nia ka saea kula neˈeri ˈania ˈi Peniel, nama “Maana God.”
31 Ma kaidaˈi nia faˈasia ˈi Peniel, na sina nia fane ngasi naˈa, ma nia ke leka labusula naˈa, sulia ˈaena taˈa naˈa.
32 Ka eta ana kaidaˈi neˈeri leleka ka dao ˈi taˈena, na ngwae ana fuuˈi ngwae ˈi Israel kira kasi ˈania ta fasi ru ana kula neˈe na suli nia lado ana nonina ru ˈaeˈaela ki, osiˈana kaidaˈi ngwae neˈeri nia giroa faˈi ˈagena sa Jakob.

33

Sa Jakob saka fuana ngwaefuta nia

1 Sa Jakob lia kwau ka lisia na ngwae futa nia sa Esau faˈinia fai talangaˈi ngwae nia ki neˈe kira leka maˈi. Sui nia ka daroˈia ngela nia ki kira ka leka tua faˈinia teˈa kira ki.
2 ˈUnaˈeri nia ka kwate kira ka uu tatalaˈa taˈifau etaeta, ro kini rao ˈoˈo ki faˈinia ngela keraˈa ki, ˈi buri ˈi Lia faˈinia ngela nia ki, ˈi burida laˈu, ˈi Rachel faˈinia ngela nia sa Josef.
3 Sui nia ka leka ˈi naˈoda ka saka fuana sasina, ma kaidaˈi nia dao karangia, nia ka bobo uruuru fiu faˈi kaidaˈi ki ˈi ano leleka na maana ka toˈo toˈona ˈi ano.
4 Bore ma sa Esau ka lalili maˈi ka saka fuana, nia ka lolea ngwaefuta

nia ma nia ka lolo ngiringiri ana ma
ka nonoˈia. Ma kera ka angi taˈifau.
5 Kaidaˈi sa Esau lisia ˈafe neˈeri ki
faˈinia ngela ki neˈe kira tua faˈinia,
nia ka saefilo ˈuri ana, “ˈAfe nini
kira tua faˈiniˈo, ma ngela nini kira
faˈiniˈo ki ngela sa tai ki niniˈa?” Sui
sa Jakob ka olisi ˈuri ana, “Ngwae
ˈaˈana God nia sasi leˈa fuaku. Nia
niniˈa kwatea ngela neˈe ki fuaku.”
6 Ma ro kini rao neˈe ki faˈinia
ngela keraˈa ki, kira leka karangi,
ma kira ka bobo uruuru naˈona sa
Esau.
7 ˈI Lia faˈinia ngela nia ki logo
kira leka ma kira ka bobo uruuru,
buira ˈi Rachel ma sa Josef, kera leka
maˈi ma kera ka bobo uruuru logo ˈi
naˈona sa Esau.
8 Ma sa Esau ka saefilo ˈuri ana,
“ˈUri ma na lima amuˈi ru ˈaeˈaela
neˈe nau ku saka maˈi fuana sulia
tala, ru fuana tae ki baniˈa?” Ma
sa Jakob ka olisi ˈuri ana, “Ngwae
ˈaˈana ru neˈana ki ru ˈoe ki, fasi
ˈiri ˈoke saeleˈa fafi nau.”
9 Goˈo sa Esau ka fata ˈuri, “Noaˈa
ngwaefuta nau ku toˈo naˈa ana ru
ˈoro ki. Gonia ˈamu ru neˈana ki.”
10 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri,
“Noaˈa ˈoke ngalia ˈamu ru neˈe ki.
Diˈia ˈoko saeleˈa fafi nau, nau ku
oga ˈoke ngalia naˈa ˈamu kwateˈa
neˈe nau. Kaidaˈi neˈe nau ku
saeleˈa liu neˈe nau ku lisia laˈu
maomu nia diˈia neˈe nau ku lisia
maana God.
11 ˈOke ngalia naˈa ˈamu kwateˈa
nini nau ku ngalia maˈi fuamu. God
nia sasia ru leˈa fuaku, ma nau
ku toˈo ana ru ˈoro ki naˈa.” Sa
Jakob ka ˈingoa ngwaefuta nia fuana
ngalilana ru neˈeri ki, leleka nia ka
ngalia nama kwateˈa neˈeri.
12 Buri ˈana sa Esau ka ˈuri, “Leˈa
liu koro leka, nai baˈa leka faˈiniˈo.”
13 Bore ma sa Jakob ka fata ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana, nia leˈa goˈo ˈana,
bore ma ˈoko sai ana, na ngela nau
ki kira ˈiri ngasingasiˈa. Ma nau ku
manata toˈona ru ˈaeˈaela neˈe ki
logo neˈe kira ngelaˈa. Si diˈia nau
ku kwatea kira ka leka ngasingasiˈa
fuana asoa laˈulaˈu, ˈirai kira ke
baˈa mae taˈifau.
14 Nia leˈa fuana ˈoke etaeta ˈamu
kaimili ke baˈa leka maˈi buri, ˈiri
kaili ke leka sarafaˈi. Kaimili ke baˈa
ara faˈinia kwau lekaˈa, diˈia neˈe
ngela neˈe ki ma ru ˈaeˈaela ki kamu
leka naˈa maˈi, kaili ke baˈa ˈado
naˈa faˈi kamu ˈi Idom.”
15 Sui sa Esau ka fata ˈuri, “Nia
leˈa ˈirai nai faˈasia ti ngwae aku
kike tua faˈiniˈo.” Bore ma nia ka
ˈuri, “Noaˈa araˈi ˈaˈana ˈoe kosi
ˈabera liu goˈo. Nia leˈa goˈo ˈana.
Diˈia ˈoko saeleˈa fafi nau, nia leˈa
naˈa fuaku neˈeriˈa.”
16 Ana asoa neˈeri nama neˈe sa
Esau faˈasia kula neˈeri, nia ka oli
ˈuana ˈi Idom.
17 Bore ma sa Jakob ka leka ˈuana
kula kira saea ˈania ˈi Sukot, nia ka
saungaˈinia taˈi luma nia, ma nia
ka saungaˈinia babala ki fuana ru
ˈaeˈaela nia ki. Nia neˈe kira ka
saea kula neˈeri ˈania ˈi Sukot nama
“Babala ki.”
18 Sa Jakob ka faˈasia ˈi
Mesopotemia ka raˈe ˈalaˈa maˈi ka
mauri ana fanoa ˈaˈana neˈe kira
saea ˈania ˈi Kenan. Nia ka leka
ka tua ana maˈe fanoa doe neˈe
kira saea ˈani ˈi Sekem, ma nia
ka saungaˈinia fanoa nia ana kula
abitako karangia fanoa doe neˈeri.
19 Nia ka foli dangalu naˈa ana ano
neˈeri ˈani taˈi talangaˈi ngisingisi
silva ana ngela sa Hamor ki, maˈa
sa Sekem.
20 Nia ka ˈuia taˈi fuli kooˈa ana
kula neˈeri, nia ka saea ˈania ˈi El
Elohe Israel neˈe fadalana, “God nia
God Israel.”

34

Sa Sekem tuaraˈinia ˈi Daena ka teo faˈinia

1 Ana taˈi asoa, ngela kini sa Jakob
ma ˈi Lia, satana ˈi Daena nia leka
ana taˈi fanoa doe neˈe kira saea
ˈani ˈi Sekem, kira leka lisia ti kini
ana kula neˈeri.
2 Ma sa Hamor ta taˈi ngwae ana
kwalafa sa Hivi, nia neˈe gwaungaˈi
ana maˈe fanoa neˈeri, ma nia toˈo
ana taˈi ngela ngwane nia neˈe sa-
tana sa Sekem. Ana kaidaˈi ˈalako
neˈeri lisia ˈi Daena nia ka lolea ma
ka ˈingoa ka teo faˈinia.

3 Ma ana kaidaˈi nia lisia sariˈi neˈeri ta taˈi kini lisilana teˈa liu, nia ka oga liua naˈa, nia ka gaea naˈa fasi nia ke oga.
4 Ma nia ka fata ˈuri fuana maˈa nia, “Maˈasi ˈae, nau ku oga liua naˈa nai korea kini neˈe. ˈOke leka ko ili toˈona ganilana maˈi ana maˈa nia.”
5 Sui sa Jakob ka rongoa alaˈanga neˈe ngwae neˈeri nia faˈalia ngela kini nia, osiˈana neˈe ngela ngwane nia ki kira lia sulia ˈua na ru ˈaeˈaela nia ki, nia noaˈa kasi saea ta ru, nia ka maˈakwalida kike dao basi.
6-7 Ana kaidaˈi neˈe ngela ngwane nia ki kira oli naˈa maˈi siana, sa Hamor faˈinia ˈalako nia, kera raˈe maˈi, kera ka lidia sariˈi neˈeri. Bore ma kaidaˈi neˈe ngwaingwaena nia ki kira rongoa alaˈanga neˈe, ˈalako neˈeri ˈingoa ngwaingwaena kira ka teo faˈinia, kira ka saetaˈa lilisu naˈa. ˈI maada na falafala neˈeri nia taˈa liu mala, ma noaˈa ta ngwae kasi bolo naˈa fuana sasilana. Ma kira ka lisia ru neˈe ˈalako neˈe sasia, nia kwatea luˈuluˈua kira ka ˈeke liu naˈa.
8 Sui na maˈa ˈalako neˈeri ka fata ˈuri ada, “Ngela ˈalako neˈe nau nia oga liua naˈa sariˈi nini ˈoe, nia leˈa diˈia ˈoke alaˈania nia ke korea.
9 Nia leˈa fuana kuke alua ta taˈi alaˈanga neˈe ˈalako kamu ki kike baˈa kore kini amiˈa, ma ˈalako kamu ki ka kore kini amuˈa.
10 Ma kamu saiana muke baˈa tua faˈi kami saena ano neˈe kami. Kamu ke baˈa tua ana ta kula goˈo ˈana neˈe kamu oga ˈi neˈe. Ma kamu saiana muke fulia goˈo amuˈa ta ru ni toˈomaniˈa faˈi kami, ma kamu saiana muke toˈo ana ta ano ˈamuˈa ana kula neˈe.”
11 Na ˈalako neˈeri ka fata ˈuri fuada, “Reala kwa! Diˈia kamu alafafia alaˈanga neˈeri, nai baˈa kwatea goˈo ˈaku ta ru goˈo ˈana neˈe kamu oga.
12 Nia leˈa diˈia kamu saea maˈi ta fita ru neˈe kamu oga nai kwatea fuamuˈa. Ma kamu saiana muke faˈaraˈea folifoliˈa ana sariˈi neˈe ke dao ana ta fita ru mala neˈe kamu oga. Diˈia kamu alaˈania nia ke ˈafe fuaku, ta folifoliˈa mala ˈana faˈuta neˈe kamu alua, nai baˈa folia.”
13 Bore ma osiˈana neˈe nia sasia ˈekeˈa doe ana sariˈi neˈe, na ngwae futa nia ki kira tataˈe maˈi, ma kira ka sokea ˈalako neˈe faˈinia maˈa nia.
14 Kira fata ˈuri, “Nia leˈa goˈo ˈana bore ma kaimili noaˈa kami kasi alaˈania ngwaingwaena kami kasi ˈafe fuana ta ngwae neˈe noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia, nia neˈe kwate ma kami ke baˈa ˈeke liu.
15 Taˈi falafala goˈo neˈe ˈuri, ‘Diˈia kaumulu raˈe maˈi ka diˈia kaimili neˈe ngwae ki taˈifau aumulu kamu ke ˈolo faˈataˈinia nama, nia neˈe kaimili ke alafafia.
16 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, ˈalako kamu ki kike kore kini amiˈa, ma ˈalako kami ki kike baˈa kore kini amuˈa. Nia ˈunaˈeri neˈe kuke baˈa diˈia ngwae ana taˈi fufuˈi ngwae goˈo.
17 Bore ma diˈia kamu kasi alafafia ru neˈe, na ngwae kamu ki kira ka ˈolo faˈataˈinia, kami ka ngalia ngwaingwaena kami mika leka faˈasia ˈi neˈe.’ ”
18 Nia leˈa goˈo ana, sa Hamor faˈinia ˈalako nia kera rongoa alaˈanga neˈeri nia saga goˈo ˈana.
19 Goˈo ˈalako neˈeri ka leka ka sasi diˈia neˈe kira saea nama fuana osiˈana nia oga liuˈa naˈa kini neˈeri. Sa Sekem ta taˈi ngwae fiˈi doe neˈe kira manata lafua ka liufia ti ˈalako ana luˈuluˈua kira.
20 Sui kera ka leka tua ˈi maana sinamaa ana faˈi labu ana fanoa doe neˈeri, na kula neˈeri ana falafala kira, kula naˈa fuana alaˈanga sulia fuli ruuˈa kira ki ana. Na maˈa ˈalako neˈeri ka fata ˈuri ana ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri,
21 “Reala, ngwaˈi toˈa neˈe kira oga kike kwaima leˈa faˈi kulu ne. Nia leˈa fuana kuke alaˈanida kike tua saena ano kulu kike fuli ru ˈada. Ano neˈe doe liu mala ne, ma nia ka bolo goˈo ana fuakulu taˈifau. Ma nia ka leˈa fuakulu kuke alaˈania ˈalako kulu ki kike korea kini kira ki, ma ˈalako kira ki ka korea kini kulu ki.
22 Bore ma taˈi ru goˈo neˈe fonea

ru neˈeri, na falafala kira, na ngwangwane ki kike ˈolo faˈataˈinia. Ma kira ka saea diˈia kulu oga kike tua faˈi kulu, ˈiri kuke alua goˈo taˈi fuuˈi ngwae, kulu ngwangwane ki taˈifau kuke ˈolo faˈataˈinia nama.
23 Ma mulu lisia basi! Si diˈia kulu alafafida ma kira ka tua faˈi kulu na ru ˈaeˈaela kira ki taˈifau ma ti ru laˈu kike baˈa ru kulu ki logo. Nia leˈa kuke alafafia kulu ke sasi diˈia neˈe kira saea, ma kira ke baˈa tua faˈi kulu."
24 Ma na ngwae ana fanoa doe neˈeri kira ka alafafia na fatalana ro ngwae neˈeri ki. Ma ngwaˈi toˈa ana fanoa neˈeri taˈifau kira ka ˈolo faˈataˈinia naˈa.
25 Ma buri ˈana uulu asoa ki, ngwangwane ana fanoa doe neˈeri, kira saiana ˈolo faˈataˈinia kira ki gagaˈai ˈua. ˈUnaˈeri goˈo ro ngela sa Jakob ki neˈe satadaroˈo sa Simion ma sa Lifae, na ro ngwae futa mamana sasiˈi neˈeri, kera ka ngalia ro sele ni ofoˈa kera ki, ma kera ka saumusia ngwangwane ana fanoa doe neˈeri,
26 faˈinia sa Hamor ma ˈalako nia. Ma kera ka ngalia ngwaingwaena kera faˈasi luma ˈalako neˈeri ma kira ka leka naˈa faˈasia luma neˈeri.
27 Kaidaˈi ngwangwane ki kira mae ka sui naˈa, ti ngwaefuta adaroˈo sa ro ngwane kira ka leka maˈi saena fanoa neˈeri, ma kira ka ngalia ru ngwae ana fanoa neˈeri ki taˈifau, ma kira ka faˈalia naˈa fanoa doe neˈeri. Ma na falafala neˈeri neˈe kira ka duˈua na ˈekeˈa doe neˈe ˈalako neˈeri nia sasia ana ngwaingwaena kira.
28 Kira ka ngalia sipsip faˈinia nanigot, faˈinia buluka ma dongki kira ki, ma ti ru matamata laˈu neˈe teo saena fanoa doe neˈeri ma ano kalikalia kula neˈeri.
29 Ma kira ka ngalia kini ki, ma ngela ana fanoa neˈeri, ma ru ki taˈifau ana luma kira ki. Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ngalia leˈalana ru neˈe teo ana fanoa neˈeri, ma kira ka ngalida ma kira ka leka naˈa ˈada.
30 Sui sa Jakob ka fata ˈuri fuana ro ngela nia ki, "Ro ngwane! Koroˈo sasia naˈa taˈi fuli bareˈa doe fuaku. Kaidaˈi neˈe fufuˈi ngwae ˈi Kenan faˈinia fufuˈi ngwae ˈi Peris, ma ti ngwae matamata neˈe kira tua kwailiu ana fanoa ˈaˈana neˈe, kira kasi oga nau naˈa, kike baˈa abula sauli nau, bore ma kulu ˈiri ˈoro goˈo. Si diˈia kira fiku, ma kika fuˈali kulu, kulu kasi baˈa liu naˈa."
31 Bore ma keraˈa ka fata ˈuri ana, "Faˈuta? ˈOko oga kike sasia ngwaingwaena keroˈo ke diˈia ta kini sesele goˈo ana?"

35

God faˈaleˈa sa Jakob ˈi Betel

1 ˈUnaˈeri Iawe ka fata ˈuri ana sa Jakob, "ˈOke oli ˈuana ˈi Betel ko tua ˈi neˈeri, ˈOke ˈuia nama ta fuli fuˈa fuana foˈosilaku. Nauˈa naˈa neˈe God ba nau ku dao toˈomu ana kaidaˈi ba ˈoko tafi faˈasia ngwaefuta ˈoe sa Esau."
2 Sui sa Jakob sa fata ˈuri fuana luˈuluˈua nia ma faˈinia ngwae ki taˈifau neˈe kira tua faˈinia, "Kaumulu muke toˈosia na god ana ti fanoa matamata neˈe kaumulu toˈo ani saena luma kamu ki. Kamu ke faˈasikasika kamu talamuˈa ˈi maana God, ma kamu ka ofi ˈania ifi faolu ki.
3 Kulu ke baˈa faˈasia kula neˈe, ma kulu ka leka tua ˈi Betel. Ma ana kula neˈeri nai baˈa ˈuia ta sulufaua fuana foˈosilana God. Kaidaˈi ki, kaidaˈi nau ku toˈo ana ˈafitaˈi ˈanga, nia ka ˈafi nau, ma ka tua tari faˈi nau ana kula nau ku liu ani ki."
4 Ma kira ka ngalia god ana ti fanoa matamata ki, ma kome ˈi alingada ki logo neˈe kira aluˈi, ma kira ka ngalia maˈi ru ki taˈifau, ma kira ka kwatea fuana sa Jakob. Ma nia ka leka kwau faˈasia fanoa doe neˈeri, ma ka kwaiatoa ru neˈeri ki ˈaena ai Ok karangia fanoa doe ˈi Sekem.
5 Kaidaˈi sa Jakob ma ngwaˈi ngela nia kira faˈasia kula neˈeriˈa, kira leka bore ma noaˈa ta ngwae kasi leka ˈi burida ka lalida, duˈungana God nia kwatea ngwae ki ana na fanoa neˈeri kira ka maˈungida liu.

6 ˈUnaˈeri kira ka dao naˈa ana
fanoa doe ˈi Lus neˈe sata ˈua ana
ˈi Betel, neˈe tua ana fanoa ˈaˈana
neˈe kira saea ˈani ˈi Kenan.
7 Nia ka ˈuia taˈi sulufaua ana kula
neˈeri, ma nia ka saea kula neˈeri
ˈania ˈi El Betel, neˈe fadalana "God
ˈi Betel," osiˈana ˈi naˈo kaidaˈi
ba nia tafi faˈasia sasina, God dao
toˈona ana kula neˈeri.
8 Sui na kini ngwaro neˈe kira
saea ˈania ˈi Debora ka mae ana
kula neˈeri, ma kira ka kwaiatoa ˈi
ˈaena taˈi ai Ok bali ˈuana gwauna
fanoa ana ˈi Betel. Ma osiˈana
ru neˈeri, kira saea ˈai Ok neˈeri
ˈani Aloubakut, neˈe fadalana "Ai
Ok neˈeri kula fuana angiˈa." Na
kokoˈo neˈe nia lia sulia ˈi Rebeka,
ˈafe sa Aesak, kaidaˈi ˈi Rebeka
tiˈitiˈi ˈua.
9 Tala ˈae maˈi ana kaidaˈi neˈe
sa Jakob nia faˈasia ˈi Mesopotemia,
leleka maˈi ka dao ˈi Betel, God nia
dao laˈu toˈona, ma ka faˈaleˈa.
10 God eta fata maˈi ˈuri fuana ba,
"Satamu neˈe sa Jakob, bore ma eta
ˈi taˈena satamu neˈe sa Jakob naˈa."
Sui God ka saea ˈania sa Jakob.
11 Ma nia ka fata ˈuri fuana,
"Nauˈa naˈa neˈe God, nau ku toˈo
ana ngasingasiˈanga ki taˈifau. ˈOke
toˈo ana ngela ˈoro neˈe kike baˈa
futa maˈi ana kwalafa ˈoe. ˈAeˈo
ˈoke baˈa koˈo fuana ngwae ana
kula ˈoro ki, ma na tatalafaˈa ki kike
baˈa futa ana kwalafa ˈoe.
12 ˈI naˈo nau ku kwatea na ano
neˈe fuana sa Abraham ma sa Aesak
ma nai baˈa kwatea laˈu fuamu ma
na kwalafa ˈoe neˈe kira futa amu."
13 Sui God ka faˈasia laˈu.
14 ˈUnaˈeri sa Jakob ka faˈauua taˈi
gwaˈi fau laˈu ana kula neˈeri, nia
ka kisitaˈinia waen ma olif ngwaing-
wai ka kwatea ka abu ma nia na ru
fuana manata ˈanga toˈona kaidaˈi
neˈe God alaˈa faˈinia.
15 Ma nia ka saea laˈu kula neˈeri
ˈania ˈi Betel.

Maelana ˈi Rachel

16 Sa Jakob faˈinia ngwae nia ki,
kira faˈasia ˈi Betel ma kira ka leka
ˈuana kula kira saea ˈania ˈi Efrat.
Bore ma kaidaˈi kira ˈua sulia tala, ˈi
Rachel ka saiana neˈe nia ke faˈafuta
laˈu ta ngela ana. Bore ma nia ka
toˈo ana ˈafitaˈi ˈanga, sulia ngela
neˈeri kasi futa ˈaliˈali.
17 Ma kaidaˈi ˈi Rachel nia faˈafuta
na ngela neˈeri nia ka nonifii liu
naˈa. Ma na kini neˈe ka kwaiˈafi
ana nia ka lisia na ngela, nia fata
ˈuri, "Rachel, ta ngela ngwane laˈu
niniˈa. ˈOe kosi maˈu."
18 Bore ma ˈi Rachel karangi ka
mae naˈa, ma nia ka saea ngela
neˈeri ˈania sa Benoni fadalana neˈe
"Ngela nau ku nonifii ana." Ma
kaidaˈi nia faˈasata ngela neˈeri ka
sui nia ka mae naˈa. Bore ma
buri ˈana, sa Jakob ka saea ˈani sa
Benjamin neˈe fadalana "Ngela neˈe
ke baˈa toˈo ana mauriˈa leˈa."
19 Maelana ˈi Rachel neˈe ˈunaˈeri.
Ma kira ka kwaiatoa ˈi ninimana
tala neˈe leka ˈuana kula kira saea
ˈania ˈi Efrat neˈe niniˈari kira saea
ˈani ˈi Betlehem.
20 Siu sa Jakob ka faˈauua taˈi
gwaˈi fau ana kula neˈeri fuana
mamanata ˈanga toˈona kilu gwaˈu
neˈeri leleka ka dao ˈi taˈena.
21 Buri ˈana sa Israel ka faˈasia
kula neˈeri ka leka ˈuana ˈi gwauna
fanoa leleka ka liufia luma ni lialiaˈa
ana kula neˈe kira saea ˈania ˈi Eda.
Ma kira ka saungaˈinia fanoa kira ˈi
neˈeri.
22 Kaidaˈi kira tua ana kula neˈeri
sa Ruben ka leka teo faˈinia kini rao
neˈe kira saea ˈani ˈi Bilha, neˈe ta
ˈafe ana maˈa nia. Ma kaidaˈi maˈa
nia rongoa alaˈanga neˈeri nia ka
saetaˈa liu.

Ngela sa Jakob

Sa Jakob nia toˈo ana akwala ma
ro ngela ngwane.
23 Ngela ˈi Lia ki neˈe sa Ruben
faˈinaˈonaˈo sa Jakob, ma sa Simion,
sa Lifae, sa Juda, sa Isakar, ma sa
Sebulun.
24 Ma ngela ˈi Rachel ki neˈe sa
Josef, ma sa Benjamin.
25 Ma na ngela ˈi Bilha na kini rao
ˈi Rachel neˈe sa Dan, sa Naftali.
26 Ma ngela ˈi Silpa na kini rao ˈi
Lia ki neˈe sa Gad ma sa Asa.

Sa Aesak nia mae

27 ˈUnaˈeri sa Jakob ka leka ˈi Kiri-
ataba neˈe niniˈari satana ˈi Hebron

neˈe karangia ˈi Mamre. ˈI neˈeri neˈe kula koˈo nia sa Abraham nia tua ana ˈi naˈo, ma buri ˈana na maˈa nia sa Aesak ka tua laˈu ana. Ana kaidaˈi neˈeri, nia ka leka tua naˈa faˈinia maˈa nia.

28-29 Sa Aesak tua leleka nia ka ngwaro liu naˈa, nia ka fiˈi mae, ma nia ka leka sulia koˈo bora nia ki ˈi naˈo ba kira mae ka sui naˈa. Ma kaidaˈi nia mae, nia tua naˈa sulia taˈi talangaˈi ma kwalu akwala faˈi ngali. Ro ngela neˈe nia ki, sa Esau ma sa Jakob naˈa neˈe kera kwaiatoa.

36

Ngwae neˈe kira futa maˈi ana kwalafa sa Esau

1 Sa Esau neˈe ta sata laˈu ana sa Idom. Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Esau nia ˈuri:

2 Nia korea ro kini ki ˈi Kenan, neˈe satadaroˈo ˈi Ada, ma ˈi Oholibama. ˈI Ada neˈe maˈa nia sa Elon ngwae ana kwalafa sa Het, ma ˈi Oholibama neˈe maˈa nia sa Ana, ma nia na koˈo tiˈitiˈi sa Sebeon nia ngwae ana kwalafa sa Hivi.

3 Ma nia ka korea laˈu ta kini neˈe satana ˈi Basemat, ma maˈa nia neˈe sa Ishmael ma na ngwaingwaena leˈa sa Nebaeot.

4-5 Ma ngela sa Esau ki neˈe satada sa Elifas, neˈe teˈa nia ˈi Ada, ma sa Jehus, sa Jalam, sa Kora ma teˈa kira ˈi Oholibama, ma sa Rehuel neˈe teˈa nia ˈi Basemat. Ngela sa Esau ki neˈeriˈa, neˈe kira futa ana fanoa ˈaˈana neˈe kira saea ˈani ˈi Kenan.

6 ˈUnaˈeri sa Esau ka ngalia uulu ˈafe neˈe ki, faˈinia ngela nia ki faˈinia ngwae neˈe kira tua faˈinia ki, ma faˈinia ru ˈaeˈaela nia ki, ma ru nia ki taˈifau neˈe nia toˈo ani ki ˈi Kenan, nia ka faˈasia ngwaefuta nia sa Jabok ma nia ka leka tua naˈa ˈana ana ta fanoa matamata.

7 Nia ka faˈasia, osiˈana ano neˈe kera tua ana noaˈa ˈiri bolo faˈinidaroˈo naˈa, fuana kwatelana fanga fuana ru ˈaeˈaela keroˈa ki sulia ru ˈaeˈaela keraˈa ki ˈoro liu naˈa.

8 ˈUnaˈeri sa Esau leka ka tua naˈa ˈi gwauna faˈi ua ana fanoa kira saea ˈani ˈi Idom neˈe sata ˈua nia ˈi Seir.

9 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa Esau neˈe kira tua ˈi gwauna faˈi ua ki ˈi Idom, nia ˈuri:

10-13 Na fuuˈi ngwae neˈe kira futa maˈi ana kwalafa sa Esau neˈe ˈuri. Ngela nia sa Elifas neˈe ˈi Ada nia alua, nia alua lima ngela ngwane ki. Satada neˈe sa Teman, sa Omar, sa Sefo, sa Gatam, ma sa Kenas. Sa Elifas nia toˈo ana taˈi kini rao neˈe satana ˈi Timna, ma nia ta ˈafe logo ana neˈeriˈa. ˈAfe neˈeri ka alua taˈi ngela ngwane na satana neˈe sa Amalek. Ngela sa Esau, sa Rehuel neˈe ˈi Basemat nia alua, nia toˈo ana faˈi ngela ngwane ki neˈe satada sa Nahat, sa Sera, sa Sama, ma sa Misa.

14 Ma uulu ngela sa Esau ki, sa Jehus, sa Jalam, sa Kora neˈe kira futa ana ˈi Oholibama uulu ngwae neˈeri ki kira toˈo laˈu ana ti ngela ada.

15-16 Nia ne na kwalafa sa Esau neˈe kira alua maˈa kira ki. Na kwalafa sa Teman ki faˈinia kwalafa sa Omar ki, ma kwalafa sa Sefo ki, ma kwalafa sa Kenas ki ma kwalafa sa Kora ki, ma kwalafa sa Gatam ki, ma kwalafa sa Amalek ki. Na fufuˈi ngwae neˈeri ki neˈe koˈo kira sa Elifas, kiraˈa neˈe kira futa maˈi ana ˈi Ada ˈafe sa Esau.

17 Na kwalafa sa Nahat, ma kwalafa sa Sera, ma kwalafa sa Sama, ma kwalafa sa Misa ma kwalafa koˈo kira sa Rehuel, kiraˈa neˈe futa ana ˈi Basemat na ˈafe sa Esau.

18 Ma kwalafa sa Jehus, ma kwalafa sa Jalam ki ma kwalafa sa Kora ki, na kwalafa neˈeri ki neˈe koˈo kira sa Esau, kiraˈa neˈe kira futa maˈi ana ˈi Oholibama na ˈafe sa Esau na maˈa kini neˈeri neˈe sa Ana.

19 Kiraˈa taˈifau neˈe kwalafa sa Esau.

Fufuˈi ngwae neˈe kira futa ana kwalafa sa Seiri

20-21 ˈI naˈo maˈi ti fuuˈi ngwae matamata lala neˈe kira tuafia kula neˈeri neˈe kira saea ˈania ˈi Idom. Kira futa ana ta taˈi ngwae neˈe

satana sa Seiri na kwalafa sa Hori.
Sa Seiri nia toˈo ana fiu ngela ki neˈe
futa ana kwalafa nia neˈe koˈo kira
ta ngwae ana ta kwalafa matamata.
Na satada neˈe sa Lotan, sa Sobal, sa
Sibeon, sa Ana, sa Dison, sa Esa, ma
sa Disan.
22 Sa Lotan nia koˈo ana kwalafa
sa Hori faˈinia kwalafa sa Heman.
Ma sasina neˈe ˈi Timna.
23 Sa Sobal nia koˈo ana kwalafa sa
Alvan ma kwalafa sa Manahat, ma
kwalafa sa Ebal, ma kwalafa sa Sefo
faˈinia kwalafa sa Onam.
24 Sa Sibeon nia alua ro ngela
ngwane ki na satadaroˈo neˈe sa
Aea, ma sa Ana. Na Ana neˈe ba
dao toˈona maˈe busu kafo ˈakoˈako
ba nia tua ana kula langalanga. Na
lisia maˈe busu neˈe kaidaˈi nia tua
ana abaˈi kula ˈeˈerede neˈe nia folo
ˈusia na dongki maˈa nia ki.
25-26 Sa Ana sa Dison ke maˈa ana
ma sa Dison na koˈo kira kwalafa
sa Hemdan ma kwalafa sa Esban,
ma kwalafa sa Itran ma kwalafa sa
Keran. Ana neˈe nia alua taˈi ngela
kini neˈe satana ˈi Oholibama.
27 Sa Esa na koˈo kira kwalafa sa
Bilhana, ma kwalafa sa Saavan ma
kwalafa sa Akan.
28 Sa Disan na koˈo kira kwalafa sa
Us, ma kwalafa sa Aran.
29-30 ˈUnaˈeri neˈe kira ka toˈo
ana kwalafa sa Lotan ki ma kwalafa
sa Sobal, ma kwalafa sa Sibeon ki
ma kwalafa sa Ana ki, ma kwalafa
sa Dison ki ma kwalafa sa Esa ki,
ma kwalafa sa Disan ki. Nia neˈe
kwalafa sa Hori ki, neˈe kira eta tu-
afia fanoa neˈe kira saea ˈani Idom.

Na tatalafaˈa ki ana fufuˈi ngwae ˈi Idom

31 ˈI naˈo maˈi kaidaˈi fuuˈi ngwae
ˈi Israel noaˈa kira ˈiri toˈo ˈua ana
ta tatalafaˈa fuada talada, bore ma
ngwaˈi toˈa ˈi Idom ki kira eta toˈo
naˈa ana tatalafaˈa kira satada neˈe
ˈuri.
32 Etaeta kira toˈo ana tatalafaˈa sa
Bela neˈe maˈa nia sa Beo, ma nia
ana maˈe fanoa doe kira saea ˈania
ˈi Dinaba.
33 Burina kira ka toˈo ana tata-
lafaˈa sa Jobab na maˈa nia neˈe sa
Sera, ma nia ngwae ˈi Bosera.
34 ˈI buri ˈana niaˈa kira ka toˈo
ana sa Husam ka tatalafaˈa, na ng-
wae ˈi Teman.
35 Buri ˈana niaˈa, kira ka toˈo ana
tatalafaˈa sa Hadad, na maˈa nia sa
Bedad, ma nia ana fanoa doe kira
saea ˈania ˈi Aut. Tatalafaˈa Hadad
nia leka ka fuˈalia Midian ki ana
fanoa ˈaˈana kira saea ˈani Moab ma
ka liufida.
36 ˈI buri ˈana niaˈa kira ka toˈo
ana tatalafaˈa sa Samlah na ngwae
ˈi Masreka.
37 ˈI buira kira ka toˈo ana tata-
lafaˈa sa Siaol, na ngwae ˈi Rehobot
fanoa doe kira saungaˈinia karangia
kafo ˈi Iufretes.
38 ˈI buira kira ka toˈo ana tata-
lafaˈa Balanan neˈe maˈa nia sa
Akbor.
39 ˈI buri ˈana niaˈa kira ka toˈo
ana tatalafaˈa sa Hadad na fanoa
doe nia neˈe kira saea ˈani ˈi Pao,
na ˈafe nia neˈe ˈi Mehetabel, neˈe
teˈa nia ˈi Matred, ma koˈo nia neˈe
sa Mesahab.
40-43 Na kwalafaˈa sa Esau ki
neˈeriˈa neˈe kira tua ˈi Idom.
Kiraˈa na kwalafa sa Timna, ma
kwalafa sa Alvah, ma kwalafa sa
Jetet, ma kwalafa ˈi Oholibama ma
kwalafa sa Elaha, ma kwalafa sa
Pinon, ma kwalafa sa Kenas, ma
kwalafa sa Teman ma kwalafa sa
Mibsar, ma kwalafa sa Magdiel, ma
kwalafa sa Iram. Kiraˈa taˈifau ana
kwalafa sa Esau. Ma kaidaˈi ki kula
kira tua ani ki, kira faˈasata ˈania
koˈo kira ki.

37

ˈAˈemae sulia sa Josef faˈinia ngwae futa nia ki

1 Sa Jakob tua ˈua ˈana ana fanoa
ˈaˈana kira saea ˈani ˈi Kenan, kula
neˈe maˈa nia tua ana ˈi naˈo.
2 Na ˈaˈemae sulia kwalafa sa
Jakob nia ˈuri:

Sa Josef taˈi ngwae fiˈi doe neˈe
nia doe naˈa maˈi sulia akwala ma
fiu faˈi ngali ki, ma ana kaidaˈi ˈoro
ki nia leka faˈinia ngwaefuta nia ki
fuana foloˈa ˈusia sipsip ma nanigot
maˈa kira ki. Na ngwaefuta nia ki
neˈe ngela ˈi Bilha, ma ˈi Silpa ta ro
ˈafe ana maˈa kira. Kaidaˈi ˈoro nia
ngali alaˈanga fuana maˈa kira, ru

ta'a ne'e ngwaefuta nia ki kira sasi'i ki.
3 Osi'ana ma'a kira nia alua kaida'i nia ngwaro na'a, nia ka kwaima ana sa Josef ka liufia na'a ti ngwaefuta ana. Nia ka taia ta'i to'ongi keta fuana ne'e kedokedo'a liu.
4 'Una'eri ngwaefuta nia ki kira ka lisia ne'e ma'a kira kwaima ana ka liufida, go'o kira ka 'aila liu na'a 'ania, ma kira ka ilangani liu na'a, ma noa'a kira kasi ala'a le'a na'a fuana.
5-7 Ma ana ta'i rodo nia ka maliu bole, ma asoa 'i buri, nia ka ala'a sulia maliu bole'a ne'eri fuana ngwae futa nia ki. Nia fata 'uri, "'Ai reala, mulu rongoa basi ma'i maliu bole'a nau ana rodo sui toli, nau ku maliu bole, ma nau ku lisia kulu uu ta'ifau saena o'ola witi, ma kulu ka fo'ota na fofo witi ne'e to'o na'a ana fua'i ru ki. Ma fofo ai ne'e nau ku fo'ota nia uu saga, bore ma fofo ru ne'e kaumulu fo'ota'i ki, kira uu kalia ma kira ka bobo uruuru ma kira ka fa'a 'a'ana fofo ai nau." Bore ma kaida'i kira rongoa ala'anga ne'eri, kira ka 'aila la'u 'ania.
8 Ma kira ka fata 'uri ana, "Fa'uta, 'oko fia fasi 'oke ba'a tatalafa'a, ma 'oko 'a'ana fuaimili nini'a kwa?" Ma kira ka 'aila liu na'a 'ania fa'inia maliu bole'a nia ki, ma ala'anga ne'e nia sae'e ki.
9 Sui 'i buri nia ka lisia la'u ta maliu bole'a ma nia ka leka ala'a sulia fuada ka 'uri, "Nau ku lisida la'u ta maliu bole'a ne'e mada'afi ma na madamo ma akwala ma ta'i fa'i bulubulu kira bobo uruuru ma kira ka fa'a 'a'ana nau."
10 Ma nia ka fa'arongoa logo ma'a nia 'ania maliu bole'a ne'eri, go'o ma'a kira ka fata 'uri ana, "Maliu bole'a fa'uta na'a nini'a re! 'Oko fia nau'a fa'inia te'a 'oe fa'inia ngwae futa 'oe ki mike ba'a leka ma'i mika bobo uruuru fuamu? Falafala fa'uta ne'e 'una'eri?"
11 'Una'eri ngwae futa nia ki kira ka manata 'ugalia, bore ma ma'a kira tua ka manata ana sulia fadalana ru ne'eri ki.

Ngwaefuta sa Josef ki kira 'oifoli 'ania fuana rao 'o'o 'anga

12 Ana ta'i kaida'i, ngwae futa sa Josef ki kira leka 'uana 'i Sekem fuana folo'a 'usia sipsip fa'inia nanigot ma'a kira ki.
13 Sui ma'a kira sa Israel ka fata 'uri fuana sa Josef, "Nau ku oga 'oke leka 'uana kula ngwaefuta 'oe ki tua ana fuana lia'a sulia ru 'ae'aela nau ki." Ma nia ka fata 'uri, "Nia le'a go'o 'ana. Nai ba'a leka."
14 Go'o ma'a kira ka fata 'uri fuana, "Nau ku oga 'oke leka ngali ma'i ti ala'anga fa'asia na ngwaefuta 'oe ki, fasi 'iri nai saiana ne'e kira tua le'a go'o ada, ma ru 'ae'aela kira ki le'a go'o 'ana nama fa'uta. Buri 'ana 'oko oli ma'i, ko fa'arongo nau." 'Una'eri ma'a nia ka asunga'inia ka leka kwau.

Ana kaida'i ne'eri sa Jakob nia tua go'o ana oteotea 'i Hebron, ma sa Josef ka fa'asia kula ne'eri, ma ka liu ka leka na'a. Ana kaida'i nia dao 'i Sekem,
15 nia ka leka liu ana kula abitako karangi fanoa doe ne'eri, ma ta'i ngwae ka saka fuana ma ka fata 'uri ana, "Sa tai ne'e 'oko lulua?"
16 Ma nia ka fata 'uri, "Nau ku lulua ngwaefuta nau ki ne. Kira folo 'usia sipsip ki ma nanigot ma'a kami ki. 'Uri ma 'oko 'iri lisida ana ta kula?"
17 Sui ngwae ne'eri ka fata 'uri, "'Iu, nau ku lisida, bore ma kira fa'asia na'a kula ne'eri. Nau ku rongoa kira saea kike leka 'uana 'i Dotan." 'Una'eri sa Josef ka leka 'i burida, ma kaida'i nia dao 'i Dotan, nia ka lisida na'a.
18 Kaida'i sa Josef nia dao tau 'ua ma'i, kira ka lisia na'a, ma kira ka naia na'a ne'e kike saungia nia ka mae.
19 Kira ka ala'a 'uri talada, "Mulu saungia ngwae ba fuana maliu bole'a nena nia na'a ma'i.
20 Kulu saungia ke mae, kulu ka 'ui 'ania nonina saena ta ta'i kilu kafo ana kilu kafo ne'e ki. Kuke ba'a leka saea fuana ma'a kulu ne'e ta ru kwasi ne'e saungia ka mae na'a, ma ka 'ania. Ru ne'eri ne'e ke ba'a fonea maliu bole'a ba nia ki."

21 Bore ma kaidaˈi sa Ruben nia
rongoa alaˈalada, nia ka ili ˈuana ke
faˈamauria sa Josef.
22 Nia ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu
kasi saungia. Noaˈa kulu kasi
faˈalia. Nia leˈa fuana kulu ke ˈui
goˈo ˈania saena ta kilu kafo ana kilu
kafo saena kula ˈeˈerede neˈe.” Nia
fata ˈunaˈeri duˈungana nia naia ke
faˈamauria faˈasida, ma ˈi buri ˈana
nia ke baˈa ngalia ka oli faˈinia siana
maˈa kira.
23-24 Ana kaidaˈi sa Josef nia leka
karangi goˈo maˈi, kira ka loba naˈa,
kira ka kanusua naˈa ifi keta nia, ma
kira ka ˈui ˈania toli saena taˈi kilu
kafo neˈe langalanga naˈa.

25 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa ˈada,
kika lisia taˈi fikutaˈi ngwae ˈoifoli
ana kwalafa sa Ishmael neˈe kira
ˈita maˈi faˈasia ˈi Gilead neˈe kira
leka ˈuana ˈi Ejipt. Na kamel kira ki
ngalia koko ru ˈoro ki, diˈia ru fuana
guraˈa ki ma ti ru laˈu neˈe moko ufi
ufi leˈa liu.
26 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri
fuana ngwaefuta nia ki, “Diˈia kulu
saungia na ngwaefuta kulu, ma kulu
ka sofongaˈinia goˈo akulu ru neˈe,
kulu kasi liufia goˈo ta ru.
27 Nia leˈa kulu ke ˈoifoli goˈo
ˈania ana ngwae loˈoko ki. ˈUnaˈeri
neˈe noaˈa kulu kasi faˈalia,
duˈungana ngwaefuta kulu goˈo
niniˈa! Ma kuluˈa taˈifau kulu futa
goˈo ana taˈi maˈa.” Ma kiraˈa
taˈifau kika alafafia, bore ma sa
Ruben neˈe noaˈa ˈiri tua faˈinida.
28 ˈUnaˈeri kaidaˈi ngwae ˈoifoli
ki ˈi Midian kira leka karangi maˈi,
kira ka leka lafua maˈi sa Josef
faˈasia kilu kafo neˈeri laˈu, ma kira
ka foli ˈania ana ngwae ˈoifoli neˈeri
ki fuana ro akwala selen silva ki,
ma ngwaˈi toˈa neˈeri kira ka ngalia
naˈa ˈuana ˈi Ejipt.

29 Bore ma kaidaˈi sa Ruben oli
laˈu ˈuana kilu kafo neˈeri, nia
noaˈa kasi lisia naˈa sa Josef ˈi saena.
Ma nia ka saiana nia taˈa liu naˈa
ana, ma nia ka gasia na toro nia
talana, osiˈana nia kwaimanatai liu
naˈa.

30 Nia ka oli siana ngwaefuta nia
ki, ma ka ˈuri, “Ai reala kwa! Sa
Josef nia noaˈa naˈa saena kilu kafo
loˈoba. Tae naˈa nini nai baˈa
sasia?”
31 ˈUnaˈeri kira ka ngalia taˈi
nanigot, kira ka saungia, kira ka
alua toˈongi sa Josef saena ˈabuna
nanigot neˈeri.
32 Burina kaidaˈi kira ngalia
toˈongi kika oli faˈinia fuana maˈa
kira, kika fata ˈuri ana, “Maˈasi,
kaimili dao toˈona toˈongi neˈe.
ˈOke lia leˈa ana. Sali toˈongi ba
sa Josef taka niniˈa?”
33 Ma sa Jakob ka lia saiana toˈongi
neˈeri ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu, toro
nia naˈa niniˈa. Ngela nau niniˈa
ta ru ˈaeˈaela nini saungia ka mae
naˈa! Ta taˈi ru ˈania ka sui naˈa.”
34 ˈUnaˈeri sa Jakob ka gasia na
toro nia ki osiˈana nia kwaimanatai
liu naˈa. Sui nia ka ofi naˈa ˈania
muˈimuˈi na toro, ma nia ka angi
tau liu naˈa ˈuana ngela nia.
35 Ma ngwaˈi ngela ngwane nari
nia faˈinia ngela kini nia ki kika leka
ili ˈuana gwalelana, bore ma noaˈa
nia kasi saeleˈa naˈa. Nia ka inaˈu
naˈa ana alaˈanga ˈuri, “Nai baˈa
kwaimanatai ˈuri ˈuana ngela nau,
leleka ka dao ana kaidaˈi nai mae.”
Ma nia ka inaˈu ana angia ˈuana
ngela nia.
36 Bore ma ana kaidaˈi neˈeri,
ngwaˈi toˈa ˈi Midian, kira ngalia sa
Josef ˈuana ˈi Ejipt, kira ka ˈoifoli
laˈu ˈania ana ngwae ˈaˈana ana
fanoa neˈeri. Ngwae ˈaˈana neˈeri,
satana sa Potifa, nia neˈe na ngwae
gwaungaˈi fuana ngwae ki neˈe kira
lia sulia luma tatalafaˈa.

38

Sa Juda ma ˈi Tamara

1 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Juda ka
faˈasia na ngwaefuta nia ki, nia ka
leka tua ana luma taˈi ngwae na
satana sa Hirah neˈe tua ana fanoa
doe ˈi Adulam.
2 Ana kula neˈeri sa Juda ka lisia
kini sariˈi sa Sua taˈi ngwae ˈi Ke-
nan, ma nia ka korea naˈa.

3 Kero'a ka tua fiku na'a, ma 'afe
nia ka ina ma ka fa'afuta ta'i ngela
ngwane, ma ma'a nia ka saea 'ania
sa Era.
4 Sui 'i buri 'ana 'afe ne'eri ka
fa'afuta ta ngela ngwane la'u, nia ka
saea 'ani sa Onan.
5 Ma 'i buri la'u nia ka fa'afuta
la'u ta ngela ngwane, ma nia ka saea
'ania sa Sela. Kaida'i ngela ne'eri
nia futa, kera tua na'a ana ta kula
ne'e kira saea 'ani 'i Kesib.
6 Buri 'ana sa Juda ka leka lia
'uana ta ngela kini sari'i fuana
'alako nia sa Era, 'una'eri nia ka
ba'ea ma'i ta'i sari'i ne'e satana 'i
Tamar, ma 'alako ne'eri ka korea.
7 Bore ma falafala 'alako ne'eri
ta'a, ka 'iri saga 'i maana Iawe, go'o
Iawe ka saungia nia ka mae.
8 Sui sa Juda ka fata 'uri ana
ruana ngela ne'e sa Onan, "Nia le'a
fuana 'oke ngalia 'uruna ngwaefuta
'oe. Ara'i nia na ngwaefuta te'a 'oe
mala, ma nia le'a fuana 'oke tua
fa'inia 'una'eri ne'e na ngwaefuta
'oe ba mae na'a saiana ke ba'a to'o
ana ngela nia ki."
9 Bore ma ruana ngwaefuta ne'eri
sai le'a ana di'ia 'afe ne'eri nia
fa'afuta ngela ki, na ngela ne'eri ki
noa'a la'u ngela nia ki bore ma kira
ngela ngwaefuta nia ki lala ba mae
ka sui na'a. Ma nia ka ngalia kini
ne'eri, bore ma kaida'i nia ka teo
fa'inia, nia sasia ru ne'e kini ne'eri
kasi to'o ana ngela ne'e kike saea
'ania satana ngwaefuta nia.
10 Bore ma falafala ne'eri noa'a
kasi saga 'i maana Iawe, 'una'eri
Iawe ka saungia nia ka mae logo.
11 Sui sa Juda ka fata 'uri ana 'uru
ne'eri, "'Oke oli na'a 'i lima ma'a
'oe, ma 'oko aroaro na'a 'amu.
Ma noa'a 'oe kosi 'afe la'u, leleka
ngela 'isi'isi ne'e nau sa Sela ka
'a'ana." Nia ala'a 'una'eri sulia
nia ma'u, 'asu 'ubani Iawe ka fi'i
saungia ngela 'isi'isi ne'eri ka mae
logo, di'ia logo ba nia saungia ro
ngwaefuta nia ki. Ma gwa'i 'uru
ne'eri ka oli na'a 'i luma ma'a nia.
12 'I buri 'ana ne'e 'afe sa Juda
nia mae, ma sa Juda ka angi
'uana leleka ka dao ana suilana
kwaimanatai 'anga, nia fa'inia ng-
wae kwaima nia sa Hirah kera ka
leka 'i Timna. Ana kula ne'eri
ngwae nia ki kira sufia ifuna sipsip
nia ki ana.
13 Na gwa'i 'uru ne'eri nia rongoa
ne'e ma'a ara'i nia mae 'una'eri,
nia ka leka 'uana 'i Timna ka lulua
ngwae rao nia ki.
14 Sui nia ka lafua toro bulibuli nia
ki ne'e nia ru'ufi'i sulia nia na 'uru,
ma nia ka ru'ufia la'u ti toro, ma
nia ka alua ta'i 'aba toro ka fonea
maana, fasi 'iri ngwae ki noa'a kasi
lia saiana, nia ka leka 'uana fanoa
'a'ana kira saea 'ania 'i Enaem, nia
ka leka tua 'i maana sinamaa ana
fa'i labu doe. Fanoa doe ne'eri tua
sulia tala leka 'uana 'i Timna. Nia
sasi 'una'eri sulia nia sai le'a ana sa
Sela, susu buri ana ara'i nia 'i na'o,
nia doe na'a, bore ma ma'a 'alako
ne'e noa'a 'iri saea fuana ne'e ke
leka ma ka korea.
15 Ma kaida'i sa Juda nia lisia, nia
ka manata 'uri, "Sali ta kini sesele
go'o 'ana nini'a, osi'ana nia fonea
maana 'ania 'aba ifi 'una'eri."
16 Nia ka leka karangia 'i nini-
mana tala, nia ka fata 'uri fuana,
"Ai, nau ku oga nai teo fa'ini'o."
Bore ma nia 'iri saiana go'o ne'e
kini ne'e na 'uruna ro ngela ngwane
na'o nia ki. 'Una'eri kini ne'eri ka
saefilo 'uri ana, "Ta fita ru ne'e 'oke
ba'a foli nau 'ania?"
17 Ma nia ka fata 'uri, "Nai ba'a
ngalia ta'i kala nanigot nau, nau
ku kwatea kwau fuamu." Sui
kini ne'eri ka fata 'uri, "Le'a
go'o 'ana, bore ma 'oke kwatea
ma'i ti ru fuaku ke fa'ata'inia na
alanga'ilamu ne'e nai eta dau ana 'i
na'o, leleka kala nanigot ne'ana ka
dao ma'i."
18-19 'Una'eri nia ka saefilo 'uri
ana, "Ru fa'uta ne'e 'oko oga nai
kwatea fuamu?" Sui kini ne'eri
ka fata 'uri, "'Oke kwate'a ma'i ru
ba fuana totolana kerekere'a 'oe ki,
fa'inia gwa'i dadalo 'oe, ma fa'i
kuba 'oe." Nia ka kwatea ro ru
ne'eri ki fuana. Ma nia ka leka
ka teo na'a fa'inia. Buri 'ana, kini
ne'eri ka oli 'i fanoa nia sui nia
ka lafua na 'aba ifi ne'e nia fonea

ˈania maana, ma nia ka ruˈufia laˈu toˈongi bulibuli nia ki neˈe nia ruˈu ruˈufiˈi, osiˈana nia na gwaˈi ˈuru. Noaˈa ˈiri tau goˈo nia ka lisia neˈe nia ina naˈa.
20 ˈUnaˈeri sa Juda ka kwatea taˈi kala nanigot fuana kwaima nia sa Hirah, ma nia ka kwatea nia ke olitaˈinia maˈi ro ru ba nia faˈasia maˈi faˈinia kini baera. Bore ma ngwae neˈeri kasi dao toˈona kini baera.
21 Nia ka saefiloa ngwae ˈi Eneam ki ka ˈuri, “Na kini sesele ba tuatua ˈi ninimana tala nia tua ˈi faˈi ba?” Bore kiraˈa taˈifau kika fata ˈuri, “Kaimili noaˈa ˈiri toˈo ana ta kini sesele ana fanoa neˈe.”
22 Sui nia ka oli maˈi siana sa Juda, ma ka fata ˈuri fuana, “Nau noaˈa kusi dao toˈona kini baera. Ma ngwaˈi toˈa ˈi Enean kika saea kira noaˈa kasi toˈo ana ta kini sesele ˈi fanoa kira.”
23 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri, “Alaˈania nia ke gonia ˈana ro ru ba kiri. Nia leˈa ˈasu ˈubani ngwae ki kira kata gaˈasi nau. Na roraˈa nia naˈa. Nau ku kwate naˈa kala nanigot fuana, bore ˈoe kosi dao toˈona.”
24 ˈIu, karangi uulu madamo ki ka sui naˈa, na faˈarongoˈa ˈuri ka dao siana sa Juda, “Na ˈafe ba ngela ˈoe, nia kini seseleˈa baera, ma kaidaˈi neˈe nia ina naˈa.” Ma nia ka fata ˈuri, “Mulu ngalia ˈi maa faˈasia fanoa doe, ma muka doˈofia nia ka mae.”
25 Ma kaidaˈi kira abalangaˈinia kini neˈeri ˈi maa nia ka kwatea kwau ro ru ba nia kwatea fuana nia ka goniˈi ki nia ka kwatea kwau alaˈanga ˈuri, “ˈOko lisia ru ba ngwae baera nia aluˈi aku ki ne na toto ana kerekereˈa, faˈinia gwaˈi dadalo nia ma faˈi kuba nia ne. Nau ku ina naˈa, bore ma ngwae neˈe kwatea ngela fuaku, ro ru neˈe ki, ru nia ki. ˈOko lisia naˈa? ˈOke saea nia ke leka maˈi siaku, ro ru neˈe ki, ru sa tai ki niniˈa?”
26 Sui sa Juda ka lia saiana ro ru neˈeri ki, ma nia ka fata ˈuri, “Kini neˈana bali nia saga, nauˈa neˈe nau ku rora. Nau ku bolo fuana nai ngalia nia ka korea ngela ˈisiˈisi nau, bore ma nau ku ˈiri sasia.” ˈI buri naˈa noaˈa nia kasi teo naˈa faˈinia kini neˈeri.
27 Kaidaˈi ˈi Tamara nia karangi faˈafuta na ngela neˈeri, kira lisia nia ke baˈa faˈafuta ro ˈiˈiu ki.
28 Ma kaidaˈi nia faˈafuta, taˈi ana ro ˈiˈiu neˈeri ki, nia ruˈungaˈinia maˈi limana ˈi maa ka sakatafa, sui kini neˈe lia sulia ka ngalia ˈaba kwalo meo ka firiˈia ˈi limana ngela neˈeri, nia ka fata ˈuri, “Nia neˈe ai eta futa adaroˈo.”
29 Bore ma ngela neˈeri lalafia limana ma ka olitaˈinia ˈi saena laˈu. Ma ngwaefuta nia naˈa neˈe ka eta futa. Goˈo kini neˈeri ka fata ˈuri ana ngela neˈeri, “Falafala ˈoe neˈe ˈunaˈeri, ˈaeˈo ngwae fuana suˈumaˈilamu talamu.” Nia neˈe kira ka saea ˈani sa Peres neˈe fadalana, “Nia suˈumaˈinia talana ka eta ruˈu maˈi.”
30 ˈI buri ˈana na ngwaefuta nia neˈe na aba kwalo meo nia ˈi limana fiˈi futa maˈi, ma kira ka saea ˈani sa Sera neˈe fadalana, “Meo.”

39

Sa Josef rao fuana sa Potifa

1 Kaidaˈi ngwae ana kwalafa sa Ishmael ki kira ngalia sa Josef ˈuana ˈi Ejipt, kira ka ˈoifoli laˈu ˈania. ˈUnaˈeri taˈi ngwae ˈaˈana ana tatalafaˈa ana fanoa neˈeri satana sa Potifa ka folia niaˈa. Ma niaˈa naˈa neˈe gwaungaˈi fuana ngwae lialia ana luma tatalafaˈa.
2 Iawe nia tua faˈinia sa Josef, ma ru nia sasiˈi ki ka leˈa liu. Sa Josef tua saena luma sa Potifa, ngwae neˈe ngwae ˈi Ejipt nia ˈaˈana fuana.
3 Sa Potifa lisia neˈe Iawe tua faˈinia sa Josef nia ka sasia raoˈa nia ki ka leka leˈa liu mala.
4 ˈUnaˈeri nia ka saeleˈa liu fafia, ma nia ka tua faˈinia ana kaidaˈi ˈoro fuana ˈafilana. Ma nia ka filia sa Josef ka faˈinaˈonaˈo ana ru ki saena luma nia, faˈinia ru ki taˈifau neˈe nia toˈo ani.
5 Ma ka eta ana kaidaˈi neˈeri, osiˈana raoˈa leˈa sa Josef ki, Iawe ka faˈaleˈa ngwae neˈeri, ma ru ki

ta'ifau saena luma nia, ma saena o'ola nia ru ki ka leka le'a.
6 'Una'eri sa Potifa ka alua ru
ki ta'ifau ne'e nia to'o ani saena
limana sa Josef, ma nia noa'a kasi
'abera la'u 'ania ta ru. Nia tua go'o
'ana fuana manata'anga sulia fanga
nia ki.

'Afe sa Potifa fulia fuli bare'a ana sa Josef

Sa Josef nia ta ta'i ngwae fi'i doe
ne'e lisilana le'a liu.
7 Noa'a kasi tau go'o 'afe sa Potifa
ka kwaiogai na'a ana, ma nia ka
lidia fuana teo'a fa'inia.
8-9 Bore ma sa Josef noa'a kasi oga
falafala 'una'eri, nia ka fata 'uri
fuana 'afe ne'eri, "Noa'a liu, 'oe
kosi sasi 'una'eri aku! Lisia basi
kwa! Kaida'i ne'e ngwae 'a'ana nau
nia noa'a kasi 'abera na'a 'ania ta
ru saena luma nia, osi'ana nau ku
tua fa'inia. Nia alu nau ku 'a'ana
na'a ana ru nia to'o ani ki. Ma nau
ku to'o ana ngasingasi'anga fuana
rao'a 'ania ru nia to'o ani saena
luma ne'e. Bore ma 'ae'o ne'e ru
nia talana, osi'ana 'ae'o ne'e 'afe
nia, ma nau noa'a liu kusi sasia ta
ru ana. Si di'ia nau ku teo fa'ini'o
'irai ru ta'a liu, noa'a liu nau kusi
fuli ru ta'a 'uira. Ma nia ka kwatea
ta'anga'a 'i maana God logo."
10 Asoa ki ta'ifau go'o ne'e 'afe
ne'eri tuara'i nia fuana leka teo'a
fa'inia, bore ma nia noa'a kasi oga
go'o falafala 'una'eri ki. Ma nia ka
noa'a kasi oga logo tua'a karangia.
11 Leleka, ana ta'i asoa, kaida'i nia
leka 'i saena luma fuana sasilana
rao'a nia, ka noa'a ta ngwae ne'e ka
tua fa'inia.
12 'Una'eri go'o 'afe ne'eri ka
dau ngiringiri na'a ana to'ongi nia
ma ka fata 'uri ana sa Josef, "Nau
ku amasi'o 'oke teo na'a ma'i fa'i
nau!" Bore ma sa Josef ka fai danga
'ania toro keta nari nia, ma ka tafi
na'a 'i maa.
13 Kaida'i 'afe ne'e lisia nia tafi
na'a fa'asia to'ongi nia,
14 nia ka ri 'uana ti ngwae rao ne'e
kira rao ana ta luma kira ka leka
ma'i. Go'o nia ka fata 'uri fuada, "Ai
reala. Mulu lisia! Ngwae nini ana
kwalafa sa Eba ngwae ta'a liu mala!
Nia fa'a 'eke kulu ne! Ara'i nau
ngalia ma'i 'i ne'e fuana tae nini'a?
Nia ru'u ma'i saena ma'e luma nau
ma nia ka tuara'i nau fuana teo'a
fa'inia, bore ma nau ku ako doe.
15 Ma ana kaida'i nia rongoa ne'e
nau ku ako 'una'eri, nia ka tafi 'i
maa fa'asia to'ongi ne'e nia."
16 Nia ka gonia na'a 'ana toro sa
Josef leleka ara'i nia ka oli ma'i
luma.
17 'Una'eri nia ka saea nama ana
ta'i ala'anga ne'eri fuana, nia ka
fata 'uri, "Na ngwae rao 'o'o nini
ana kwalafa sa Eba nini 'oko ngalia
ma'i, nia leka ma'i saena mae luma
nau ta'ena, nia sasia nau ku 'eke.
18 Bore ma kaida'i nau ku ako doe,
nia ka tafi 'i maa fa'asia to'ongi nini
nia."
19 Kaida'i ngwae ne'eri rongoa
ala'anga ne'e 'afe nia saea, nia ka
saeta'a liu.
20 'Una'eri nia ka asunga'inia ng-
wae nia ki ka leka daua sa Josef,
ma kira ka 'ui 'ania saena lokafo.
Nia lokafo ne'eri, kaida'i 'oro kira
alua ngwae rao tatalafa'a ki 'i saena.
Sui bore 'ana sa Josef ka tua saena
lokafo,
21 Iawe nia tua tari go'o 'ana
fa'inia, ma nia ka 'oilakita'inia. Ma
ngwae 'a'ana ana lokafo ne'eri ka
saele'a fafia sa Josef,
22 'una'eri nia ka alua ka lia sulia
ti ngwae lokafo ne'e kira tua saena
lokafo ne'eri, ma nia ka kwatea
ka 'a'ana ana rao'a saena lokafo
ne'eri.
23 Sui ngwae 'a'ana ne'eri kasi
'abera na'a 'ania rao'a ne'eri ki,
sulia Iawe nia tua fa'inia sa Josef,
ma nia ka sasia rao'a ne'eri ki ka
le'a liu.

40

Sa Josef fada ro maliu bole'a ki

1 Sui buri 'ana ti'iti'i go'o, ro
ngwae rao tatalafa'a ki kera kwatea
tatalafa'a ka saeta'a liu fuadaro'o ro
ngwae ne'eri ki, ta'i ngwae 'a'ana
fuana ngwa'i to'a kira lia sulia na
waen tatalafa'a, ma ta'i ka 'a'ana

fuana ngwaˈi toˈa kira rao ana beret
tatalafaˈa.
2 Tatalafaˈa nia saetaˈa liu
fuadaroˈo,
3 goˈo nia ka aludaroˈo saena
lokafo neˈe sa Potifa ˈaˈana ana. Nia
neˈe taˈi lokafo nini sa Josef nia tua
logo ana.
4 ˈUnaˈeri sa Potifa ka alu keraˈa
saena limana sa Josef ka lia sulia
kera, ma kera taˈi tua tau tiˈitiˈi
saena lokafo neˈeri.
5 Ana taˈi rodo, kaidaˈi kera tua
ˈua saena lokafo, kera maliu bole,
ma fadalana ro maliu boleˈa neˈeri
ki ka matamata daofaˈi liu naˈa.
6 Sui ˈofodangi kaidaˈi sa Josef
leka maˈi fuana lisi ladaroˈo, nia
lisia kera manata ˈabera liu naˈa.
7 Nia ka saefilo ˈuri adaroˈo, “Nau
ku lisia koroˈo manata ˈabera ana
taˈi ru. Ru faˈuta niniˈa?”
8 Ma kera ka ˈuri, “ˈOko saiana
rodo sui, keroˈo maliu bole, bore
noaˈa ta ngwae ana kula neˈe saiana
ke saea fadalana ro maliu boleˈa
neˈe ki fuamiroˈo.” Ma nia ka fata
ˈuri fuadaroˈo, “God talana goˈo
neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga fuana
saelana fadalana maliu boleˈa. Bore
ˈana, moro ili sae toˈona maˈi ro
maliu boleˈa neˈana ki fuaku.”
9 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe ˈi naˈo
nia ˈaˈana ana ngwae nia kira lia
sulia waen tatalafaˈa, nia ka fata
ˈuri, “Nau ku maliu boleˈa fasi nau
ku lisia taˈi ˈai grep.
10 ˈAi grep neˈeri toˈo ana uulu
rara ˈai ki ana, ma kaidaˈi rara ˈai
neˈeri ki toˈo ana raˈi ru ki, tona
bore ma nia toˈo logo ana taka ru
ki, ma nia ka toˈo naˈa ana fuaˈi ru
ki ana ma kira ka kwasa naˈa.
11 Nau ku dau ana titiu ni kwaˈu
tatalafaˈa, nau ku ngalia fuana ˈai
grep neˈeri, ma nau ku losia suluna
saena titiu ni kwaˈu neˈeri, buri
ˈana nau ku kwatea kwaˈu titiu ni
kwaˈu neˈeri fuana tatalafaˈa.”
12 Sui sa Josef ka fata ˈuri, “Na
fadalana maliu boleˈa neˈana ˈuri,
uulu rara grep neˈana ki, na uulu
asoa ki neˈana.
13 Kaidaˈi noaˈa kasi dao ˈua ana
uulu asoa ki, tatalafaˈa ke baˈa
ngaliˈo faˈasia luma lokafo, ma nia
ke baˈa alu ˈoke oli laˈu ana raoˈa
ba ˈoko sasasia ˈi naˈo. ˈOko saiana
ˈoke baˈa kwatea nama ˈamu titiu ni
kwaˈu tatalafaˈa fuana, diˈia nama
ba ˈoko sasasia ˈi naˈo, kaidaˈi ba
ˈoko ˈaˈana fuana ngwae kira lia
sulia waen nia.
14 Ma kaidaˈi neˈe ˈoke leka
faˈasia luma lokafo, ˈoe kosi
takadalafa nau! ˈIu, ˈoke manatai
nau, ma ˈoko faˈarongoa tatalafaˈa
ˈani nau fasi ˈiri nia ka lafu nau logo
faˈasia luma lokafo.
15 ˈOko lisia! Nauˈa kwalafa sa
Eba ne, bore ma etaeta kira bili nau
faˈasia fanoa kami, ma kira ka ngali
nau maˈi neˈe. Ma kaidaˈi nau ku
tua ˈi neˈe, nau ku ˈiri sasia ta ru
neˈe bolo faˈinia kike ˈui ˈani nau
saena luma ni lokafo neˈe.”
16 Ana kaidaˈi ta ngwae rongoa
neˈe fadalana maliu boleˈa neˈeri
neˈe sa Josef saea ka mamana, nia
ka fata ˈuri, “Nauˈa logo nau ku lisia
ta taˈi maliu boleˈa. Nau ku maliu
bole ˈuri, uulu kukudu ˈi beret ki uu
fafona gwauku.
17 ˈI saena kukudu isi ˈi fafo, na
kwalu kaela afu keke goˈo neˈe teo
ˈi saena ma nau ku ngaliˈi fuana
tatalafaˈa. Bore ma noˈo ki kira
ˈania afu keke neˈeri ki.”
18 Sui sa Josef ka fata ˈuri,
“Fadalana maliu boleˈa ˈoe nia ˈuri.
Uulu kukudu neˈana ki neˈe uulu
asoa ki neˈe saena luma lokafo.
19 Nia ˈiri dao ˈua ana uulu asoa ki,
kike baˈa sikilia gwaumu, ma kike
baˈa dauraˈinia nonimu ana ta taˈi
faˈi ˈai. Ma faˈi noˈo ki kike leka
maˈi ma kira ke ˈania fasi ˈi nonimu
ki.”
20 Ana uula asoa ana saena lokafo
na tatalafaˈa ka sasia taˈi fafangaˈa
ana kaidaˈi nia futa ana. Nia sasia
taˈi fafangaˈa doe liu ma nia ka
laefia ngwae ˈaˈana nia ki ka leka
maˈi. Ma ˈi maana ti ngwae ˈaˈana
ana nia ka lafua maˈi ro ngwae ba
nia ki laˈu neˈe kera tua saena luma
lokafo.
21 Ngwae ba ˈi naˈo nia ˈaˈana ana
ngwae ki fuana liaˈa sulia waen nia,
nia ka alua laˈu ana raoˈa ba nia.
22 Bore ma ngwae ba ˈi naˈo nia
ˈaˈana fuana ngwae saungaˈilana
beret nia, kira ka saungia nia ka

mae, ma kira ka daura'inia nonina
ana ta'i fa'i 'ai. Ru ki ta'ifau fuli
di'ia nama ne'e sa Josef eta saea.
23 Bore ma ngwae ne'e 'a'ana
fuana ngwae ki ne'e lia sulia waen
tatalafa'a nia noa'a 'iri manata na'a
to'ona sa Josef, nia takadalafa liu
na'a.

41

Sa Josef saea fadalana maliu bole'a tatalafa'a

1 Buri 'ana ro fa'i ngali ki na
tatalafa'a 'i Ejipt nia ka to'o ana ta'i
maliu bole'a. Nia lisia fasi nia uu 'i
ninimana kafo 'i Nael.
2 'Una'eri nia ka lisia fiu buluka ki
ra'e ala'a ma'i fa'asia kafo, ma kira
ka 'ani karasi ninimana kafo ne'eri.
Ma fiu buluka ne'eri ki doe liu, ma
'uli'ulida ka ngwasinasina logo.
3 Buri 'ana ta fiu buluka ka ra'e
ma'i fa'asia kafo ne'eri, ma kira ka
tua karangia logo na buluka ba kira
eta ta'e ma'i ki. Buluka ne'eri ki,
suli 'o'o ki na'a ma lisilada ka ta'a
liu.
4 Ma ai ne'e suli 'o'o o'a ki, kira
ka 'ania ai ne'e doe le'a ki leleka ka
sui. Go'o tatalafa'a ka ada.
5 Buira nia ka maliu la'u, ma ka
lisia la'u ta maliu bole'a. Nia lisia
fasi ta'i 'ai 'ai'i witi nia to'o ana fiu
fingi ru doe ki ana, ne'e kwaima'a
kwali na'a fuana ngalilani ma'i.
6 Sui nia ka lisia la'u ta 'ai'ai'i witi
ne'e nia to'o ana fingi ru ti'iti'i ne'e
sa'osa'ofi'a liu ma ka karangi mae
na'a, sulia iru 'ako'ako ana 'e'erede
nia 'ako'ako liu.
7 Go'o fiu fingi ru ti'iti'i ne'eri ki
kira ka 'ania na fingi ru doe lia le'a
ki. Ma tatalafa'a ka ada la'u, nia ka
saiana ne'e nia maliu bole go'o.
8 Bore ma 'ofodangi na tatalafa'a
ka manata 'abera liu na'a, sui nia
ka ri'i 'uana ma'i ngwae liato'o ana
fanoa ne'eri kike leka ma'i fuana
lisilana. 'Una'eri nia ka fa'arongo
kira ana ro maliu bole'a ne'eri ki,
bore ma ta ngwae 'ada noa'a 'isi
saea fadalana ro maliu bole'a nia ki
fuana.
9 'Una'eri mala ngwae ne'e nia
'a'ana ana ngwa'i to'a fuana lia'a
sulia waen nia, nia ka fi'i fata 'uri
fuana, "Tatalafa'a kwa! nau ku fi'i
manata to'ona ta'i ru nau ku fata
alanga'i fuana sasilana bore ma nau
ku manata bura ana.
10 'I na'o ba 'oko ogata'a fuaku
fa'inia ngwae ba 'a'ana fuana
ngwa'i to'a fuana saunga'ilana
beret 'oe, ma 'oko alu kamiro'o
saena luma ni lokafo, saena luma
ngwae fa'ina'ona'o ana ngwae lialia
ana luma 'oe.
11 Ta'i rodo kero'o maliu bole, ma
fadalana ro maliu bole'a kero'o ki
ka matamata daofa'i liu na'a.
12 Ta'i ngwae fi'i doe ana
kwalafa sa Eba ne'e rao 'o'o fuana
fa'ina'ona'o 'oe, nia tua fa'i kero'o
saena luma ni lokafo. Kaida'i kero'o
fa'arongoa 'ani ro maliu bole'a
kero'o ki fuana, nia saea fadalana
ro maliu bole'a ne'eri ki fuamiro'o.
13 Ma buri 'ana ru ki ta'ifau ka
di'ia nama ne'e nia sae'e. Nau'a
'oko alu nau la'u ana rao'a nau,
bore ma ta ngwae 'oko kwatea
ngwae 'oe ki fuana saungilana ka
mae."
14 'Una'eri na tatalafa'a ka kwatea
kwau ngwae rao nia ki ka ba'ea
ma'i sa Josef. Ma ka 'iri tau go'o
kira ka leka ba'ea ma'i fa'asia luma
ni lokafo. Nia ka sufi guguru ma ka
rokisia toro nia, ma ka leka uu 'i
na'ona tatalafa'a.
15 Sui tatalafa'a ka fata 'uri fuana,
"Josef kwa! Nau ku lisia ta'i maliu
bole'a, bore ma noa'a ta ngwae ana
kula ne'e saiana saelana fadalana
fuaku. Bore ma ta'i ngwae nia saea
fuaku ka 'uri, 'Kaida'i 'oko rongoa
maliu bole'anga 'oko saiana 'oke
saea fadalana.' "
16 Bore ma sa Josef ka fata lala
'uri, "Nau noa'a naisi saiana sae-
lana fadalana maliu bole'a ki. Bore
ma God na'a ne'e ke ba'a saea
fadalana maliu bole'anga 'oe, ne'e
'oke ba'a saele'a ana."
17 Go'o tatalafa'a ka fata 'uri,
"Ana maliu bole'anga nau, nau ku
lisia fasi nau ku uu 'i ninimana kafo
'i Nael.
18 'Una'eri fiu buluka ki ka ra'e
ma'i fa'asia kafo ne'eri, ma kira ka
'ani karasi ninimana kafo. Na fiu

buluka neˈeri ki doe ka leˈa liu, ma
nonida ka ngwasinasina logo.
19 Ma ˈi buri ˈana ta fiu buluka
laˈu ka raˈe maˈi faˈasia kafo ma
kiraˈa suli ˈoˈo ki naˈa ma ka lia
taˈa logo. Kira lia taˈa liu ka liufia
ti buluka neˈe nau ku lilisiˈi ana ti
kula ˈi Ejipt.
20 Goˈo kira ka ˈania ai nonina leˈa
ki leleka ka sui.
21 Bore ma ta ngwae noaˈa kasi lia
sai goˈo ana neˈe kira ˈania buluka
doe neˈeri ki sulia kira suli ˈoˈo
ˈanga goˈo, diˈia logo ˈae etaeta ba
kiri. Buri ˈana nau ku ada naˈa.
22 Sui buri ˈana nau ku lisia laˈu
ta maliu boleˈa, nau ku lisia taˈi
ˈai ˈaiˈi witi neˈe toˈo ana fingi ru
doe ki kwaimaˈa kwali naˈa fuana
ngalilana maˈi.
23 Sui nau ku lisia laˈu ta ˈai ˈaiˈi
witi neˈe toˈo ana fiu fingi ru tiˈitiˈi
ki ana neˈe saˈosaˈofia liu, karangi
mae naˈa, osiˈana iru ˈakoˈako ana
kula ˈeˈerede ˈakofia liu na witi
neˈeri.
24 ˈUnaˈeri fiu fingi witi tiˈitiˈi
saˈosaˈofia neˈeri kika ˈania fingi ru
doe lia leˈa neˈeri ki. Nau ku saea
ro maliu boleˈa nini nau ki fuana
ngwae lia toˈo neˈe ki bore ma noaˈa
ta ngwae ada kasi saea fadalana ro
maliu boleˈanga neˈe ki fuaku.”
25 Sui sa Josef ka fata ˈuri ana tata-
lafaˈa, “Ro maliu boleˈanga neˈana
ki fadalani taˈi ru goˈo. God saea
naˈa fuamu ru neˈe nia ke baˈa fulia.
26 Na fiu buluka leˈa neˈana ki, nia
fada ˈani fiu faˈi ngali ki. Ma fiu
fingi witi leˈa neˈana ki, nia fada
logo ˈani fiu faˈi ngali ki logo. Ro
maliu boleˈanga neˈana ki fadalani
taˈi ru goˈo.
27 Na fiu buluka suli ˈoˈo aˈa
neˈana ki, neˈe kira saka maˈi
faˈasia saena kafo ˈi buri, faˈinia
fingi witi tiˈitiˈi neˈe saˈosaˈofiˈa
karangi ka mae naˈa, kira fada ˈani
fiu faˈi ngali ana fioloˈanga ma
ˈatoˈanga ana fanga.
28 Ru neˈe ke baˈa dao maˈi diˈia
naˈa ba nau ku saea fuamu. God
nia faˈataˈinia fuamu tae neˈe nia
karangi ke fulia.
29 Fuana fiu faˈi ngali etaeta ki na
oˈola ˈi Ejipt ki taˈifau ke fungu ana
fanga.
30 Bore ma buira fiu faˈi ngali
ana fioloˈanga ma kaidaˈi fanga ke
ˈato ke baˈa dao maˈi. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, ngwae ki noaˈa kira
kasi manata naˈa toˈona kaidaˈi kira
toˈo ana fanga ˈoro, osiˈana kaidaˈi
ˈato neˈe nia ke faˈalia naˈa fanoa
taˈifau.
31 Ngwae ki taˈifau kike baˈa
takadalafa kaidaˈi leˈa neˈe kira eta
toˈo ana sulia fioloˈa neˈe ke dao
maˈi, buri ˈana ke baˈa taˈa lilisu
mala.
32 Ro maliu boleˈa neˈe ki fadalani
taˈi ru goˈo niniˈa. Ma ai neˈe
faˈataˈinia neˈe God salisali naˈa
ana ru neˈe, ma nia karangi ka dao
naˈa maˈi.
33 “ˈIu ˈoke filia nama ta taˈi ng-
wae sai ˈi ru neˈe ke lia saiana ru
neˈe ke baˈa dao maˈi ki, ma ˈoke
alua nia ngwae ˈaˈana leˈa ˈoe ana
fanoa neˈe.
34 Ma ˈoke alua ti ngwae ˈaˈana
laˈu kira ka rao ˈi olofana niaˈa fasi
ˈiri kike lia saiana fanga neˈe ngwae
ki ngaliˈi maˈi. Ana fiu faˈi ngali
etaeta neˈe ki, na fanga ke baˈa ˈoro
liu mala, ma faˈi ngali ki taˈifau
kaidaˈi ngwae ki kira ngalia maˈi
fanga kira ke daroˈia nama ˈania
lima kabu ki na fai kabu ru ki ru
kira, ma taˈi kabu ru ngwae neˈeri
ka ngalia ka goni leˈa ana.
35 Ana kaidaˈi leˈa neˈeri, faˈi
ngali ki taˈifau kira ke alu leˈa nama
ana fanga ka teo leˈa saena fanoa
doe ki, ma kira ngwae ni ofoˈa ki
kira ke lia nama sulia.
36 ˈUnaˈeri fanga neˈeri ki ke teo
kwaimasi fuana fiu faˈi ngali ana
fioloˈanga ki ma kaidaˈi ˈato neˈe ke
dao maˈi fafia fanoa neˈe. Falafala
ˈunaˈeri neˈe, ngwae ki noaˈa kira
kasi baˈa maelia fioloˈanga ana
fanoa neˈe.”

Sa Josef ˈaˈana ana fanoa ˈi Ejipt

37 ˈUnaˈeri tatalafaˈa faˈinia
gwaungaˈi nia kira ka saeleˈa fafia
nai ˈi ru ˈanga neˈeri,
38 ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuada,
“Sa Josef, ngasingasiˈanga God tua

fa'inia mamana na'a. Noa'a kulu
kasi dao na'a la'u to'ona ta ngwae
ne'e lia to'o ka liufia nia'a."
39 Ma nia ka fata 'uri fuana sa
Josef, "God 'oe fa'ata'inia ru ne'e ki
fuamu. Nau ku lia sai na'a ana 'oko
sai 'i ru liu, ma 'oko lia saiana ru
ne'e ke fuli ki ka liufia ta ngwae.
40 'Uri, nai ba'a alua 'ae'o ta
ngwae 'a'ana aku fuana lia'a sulia
fanoa ne'e nau, ma ngwae nau ki
ta'ifau kike kwairo'oi ana fatalamu.
Ka 'una'eri 'ae'o ne'e na ruana
ngwae aku, ma ka noa'a la'u ta
ngwae ne'e ka to'o ana ngasingasi
'anga ana fanoa ne'e ka di'ia 'ae'o.
41 Kaida'i ne'e nau ku alu'u 'oko
'a'ana ana ma'e fanoa ana fanoa
ne'e."
42 'Una'eri na tatalafa'a ka
kanusua ta'i kome efoa 'i 'u'una
ne'e nia alua ana kaida'i ki nia ka
toto nia 'ani kerekere'a, go'o nia ka
alua ana 'u'una sa Josef. Ma nia
ka ngalia ta'i toro kwao nia ka toro
'ania, ma nia ka daura'inia kwala
kekefa gol 'i luana.
43 Nia ka ngalia ruana kad nia ne'e
na hos nia tara, ma ka kwate fuana
sa Josef fuana leka'a 'ania. Ma
kaida'i sa Josef liu kwau kaida'i 'oro
ki na ngwae lialia 'afia tatalafa'a
ne'e kira leka 'i na'ona, kira ako
doe kika 'uri, "Bobo uruuru! Bobo
uruuru!" Nia na'a ne'e falafala
tatalafa'a nia sasia fuana sa Josef
ne'e lia sulia ma'e fanoa ana fanoa
'a'ana ne'eri.
44 Ma tatalafa'a ka fata 'uri fuana,
"Nau'a na'a ne'e na tatalafa'a, ma
fatalaku ne'e 'uri, ngwae ki ta'ifau
ana tua'a ne'e di'ia kira oga sasi-
lana ta rao'a, nama kira ka leka ana
ta kula, kira ke eta lidi 'oe basi."
45-47 Sui tatalafa'a nia ka kwatea
ta sata la'u fuana sa Josef. Ma sata
ne'eri ne'e sa Safenat Paneh, ne'e
sata faolu nia, ma nia ka ngalia
ta'i sari'i ana fanoa ne'eri, ma ka
kwatea fuana nia ka korea. Sari'i
ne'eri ne'e satana 'i Asenat. Nia
ana fanoa doe 'i Heliopolis, ma ma'a
nia sa Potifera ma nia'a ta'i fata abu
ana falafala ana kula abu kira saea
'ani 'i On.

Na kaida'i ne'e sa Josef nia tala'ae
ka rao fuana tatalafa'a 'i Ejipt, nia
tua na'a sulia uulu akwala fa'i ngali
ki. Nia leka kwau ana kula tata-
lafa'a nia tua ana ma kaida'i ki
saena fiu fa'i ngali ne'eri ki, nia liu
ana kula ki ta'ifau ana fanoa ne'eri.
Ma saena fiu fa'i ngali ne'eri ki nia
to'o ana kaida'i le'a fuana o'ola witi
ki ka to'o ana fanga 'oro.
48 'Iu ma fanoa doe ki ta'ifau ne'e
nia leka ani, nia ngalia witi ki, ma ka
goni'i le'a saena luma ni goni ru'a
saena fanoa ne'eri.
49 Sa Josef ukua witi ki, leleka ka
'oro liu di'ia na'a one sulia asi ne'e
noa'a ta ngwae kasi saiana to'olana.
50 Ma kaida'i ne'e fiolo'a doe
ne'eri 'iri ra'e 'ua ma'i sa Josef
fa'inia 'afe nia kera to'o na'a ana
ro ngela ngwane ki.
51 Kaida'i ngela 'i na'o nia futa, sa
Josef fata 'uri, "God kwatea nau ku
takadalafa na'a rao'a ulafu ba nau
ku sasi'i ma'i Ejipt ki. Ma ru ta'a
ba kiri ta'ifau ba ngwa'i ngela ma'a
nau kira sasia aku." Ma nia ka saea
ngela ne'eri 'ani sa Manase.
52 Ma buri 'ana ruana ngela ana
ka futa nia ka fata 'uri, "God kwatea
ngela ne'e ki fuaku ana kula ne'e ru
'afita'i ki fuli fuaku." Ma nia ka saea
ruana ngela 'ani sa Ifrem.
53 'Una'eri fiu fa'i ngali ne'e o'ola
ki to'o ana fanga 'oro, ma na ngwae
'i Ejipt ki ka saele'a, kaida'i le'a
ne'eri sui na'a.
54 'Una'eri fiu fa'i ngali fuana
fiolo'anga ma kaida'i 'ato fuana
to'onga ana fanga ka dao na'a, ma
ka di'ia nama ba sa Josef nia saea 'i
na'o. Ma ti fanoa 'a'ana ngwae ki
noa'a kasi to'o na'a ana fanga, bore
ma 'i Ejipt fanga 'oro nia teo.
55 Sui kaida'i ngwa'i to'a 'i Ejipt
kira tala'ae ana olidoko'a ana fanga,
kira fiolo'a na'a. 'Una'eri kira ka
leka ma'i kira ka saefiloa tatalafa'a
fuana kwatelana fanga fuada. Go'o
tatalafa'a ka saea fuada kira ka leka
siana sa Josef, ma kira ke sasia tae
ne'e nia saea.
56 Ma kaida'i 'ato ana fiolo'anga
nia dao ka ta'a liu na'a, sa Josef ka
'ifingia luma ni goni fanga'a ki, ma

ka alaˈania ngwae ki kira ka leka maˈi kika folia witi ana fanoa neˈeri.
57 ˈUnaˈeri ngwae ana fanoa ˈaˈana ki taˈifau logo neˈe kira leka maˈi Ejipt fuana folilana witi, osiˈana fioloˈanga neˈeri dao ana fanoa ki taˈifau saena magalia naˈa.

42

Ngwaefuta sa Josef ki leka ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa

1 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jakob tua tua maˈi ˈana ˈi Kenan, ma kaidaˈi nia rongoa kira ˈoifoli ˈani witi ˈi Ejipt, nia ka fata ˈuri fuana ngwaˈi ngela nia, “Faˈuta neˈe kaumulu kasi sasia ta ru?
2 Nau ku rongoa neˈe kira ˈoifoli naˈa ˈania witi ˈi Ejipt. ˈUnaˈeri kaumulu ke leka folia nama maˈi ti fanga fuakulu, nia taˈa neˈe kuke mae ana fioloˈanga.”
3 Sui goˈo akwala ngwaefuta sa Josef kira ka faˈasia ˈi Kenan ma kira ka leka ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa ˈada.
4 Bore ma sa Jakob noaˈa kasi saiana neˈe ke alaˈania sa Benjamin na sasina sa Josef fuana lekaˈa faˈinida, osiˈana nia maˈu ˈasu ˈubani ti ru kata fuli fuana sulia tala.
5 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngela sa Jakob kira ka leka faˈinia ti ngwae ˈi Kenan neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt fuana foli fangaˈa sulia kaidaˈi ˈato ma fioloˈa dao naˈa fafia fanoa kira.
6 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Josef naˈa neˈe lia sulia fanoa ˈaˈana neˈeri, ma nia ka ˈoifoli ˈania fanga ana ngwae ki ana fanoa matamata ki saena magalia. Sui ngwaefuta nia ki kira leka maˈi, ma kira ka bobo uruuru ˈi naˈona leleka maada ka foto ana ano.
7 Ma kaidaˈi nia lisida, nia lia saiada neˈe kiraˈa ngwaefuta nia ki goˈo, bore ma nia fata ˈania alaˈanga ˈi Ejipt, ma nia ka toˈo ana taˈi ngwae fuana rokisilana fatalana fasi ˈiri noaˈa kira kasi lia saiana. Ma nia balufida ka ˈuri, “Kaumulu leka maˈi faˈasia ˈi fai?” Ma kira ka olisi ˈuri ana, “Kaimili faˈasia ˈi Kenan ne, ma kaimili leka maˈi fuana foli fangaˈa ˈamiˈa.”
8 Sa Josef lia sai goˈo ana na ngwaefuta nia ki, bore ma kira ˈiri lia sai nama ana.
9 ˈUnaˈeri nia ka manata toˈona ro maliu boleˈa nia ki ba nia lisiˈi ˈi naˈo, neˈe kira bobo uruuru fuana. Nia fata ngasingasiˈa fuada ka ˈuri, “Sali kaumulu leka goˈo maˈi fuana saiˈa ana fanoa neˈe kami taka nini. Kaumulu oga muke dao toˈona kamiˈa, sali kami ngasingasiˈa nama noaˈa fasi ˈiri kamu ke leka maˈi fuana fuˈali lamiˈa.”
10 Bore ma kira fata ˈuri, “Noaˈa kwala ngwae ˈaˈana, nia ˈiri ˈuira laˈu. Kaimili niniˈa diˈia goˈo ngwae ˈoe ki. Kaimili leka goˈo maˈi fuana foli fangaˈa ˈamiˈa.
11 Kaimili taˈifau ngwaefuta ki ne, ma kami sa toˈo goˈo ana taˈi maˈa. Kaimili noaˈa kasi leka laˈu maˈi fuana iro fanoa ˈanga. Kaimili leka saga goˈo maˈi.”
12 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuada, “Noaˈa! Kaumulu leka maˈi muka sai aimili ne!”
13 ˈUnaˈeri kira ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana kwa! Kaimili niniˈa ngela ana taˈi ngwae goˈo niniˈa, ma kami tua ˈi Kenan. Etaeta kaimili akwala ma ro ngela, bore ma ta taˈi ngwaefuta aimili nia noˈana, ma susu buri kaimili nia tua maˈi faˈinia maˈa kami ˈi fanoa.”
14 Bore ma nia ka fata ˈuri, “Nau ku saea ka sui naˈa ba! Kaumulu leka goˈo maˈi fuana irolana fanoa neˈe!
15 Nai dao nama toˈona neˈe kaumulu alaˈa mamana! Nia leˈa, nia mamana ˈani satana tatalafaˈa, nau ku saea ru mamana fuaumulu. Si diˈia susu buri kamu noaˈa kasi leka maˈi ana kula neˈe, ˈirai noaˈa kamu kasi baˈa leka naˈa faˈasia ˈi neˈe.
16 Ta taˈi ai aumulu ke leka ka ngalia nama maˈi! Kaumulu ai neˈe ki kaumulu ke tua saena luma lokafo, leleka kaimili ka dao toˈona neˈe fata laumulu nia mamana nama ka noaˈa. Si diˈia noaˈa, nau ku saea naˈa ru mamana fuaumulu, kaimili ke sai leˈa naˈa

ana neˈe kaumulu leka goˈo maˈi
fuana irolana fanoa neˈe.”
17 Ma nia ka aluda saena lokafo
sulia uulu asoa ki.
18 Ma uula asoa, nia ka fata ˈuri
ada, “Nauˈa ngwae fuana manata
lafulana God, ma diˈia kaumulu sasi
diˈia neˈe nau ku saea, nai baˈa
alaˈani kamu ke mauri.
19 Diˈia kaumulu oga neˈe muke
faˈataˈinia fatalamuˈa mamana, nia
leˈa ta taˈi ai aumulu ke tua saena
luma lokafo neˈe, ma ti ai muke sa-
iana muke ngalia fanga niniˈa kamu
folia, ma muka oli muka kwatea
fanga neˈe ki fuana ngela kamu ki
neˈe kira fiolo goˈo ada kaidaˈi neˈe.
20 Bore ma kamu ke ngalia nama
maˈi susu buri ngwaefuta kamu ke
leka maˈi fuaku, fasi ˈiri nai lisia
niaˈa. Diˈia nia ˈunaˈeri neˈe, ke
baˈa faˈataˈinia neˈe fatalaumulu
nia mamana, ka ˈunaˈeri noaˈa naisi
saungi kaumulu ka mae.”

Ma ngwaˈi ngwaefuta neˈeri kira
ka alafafia fatalana,
21 ma kira ka alaˈa ˈuri fuada
talada, “Se reala! Kaidaˈi neˈe kulu
toˈo naˈa ana kwaˈikwaˈinga faˈasia
ru taˈa ba kulu sasia ana ngwaefuta
kulu ˈi naˈo! Kulu lisia ka sui naˈa
ru taˈa neˈe kulu sasiˈi ana ki, bore
ma kaidaˈi nia angi fuakulu fasi ˈiri
kulu ka ˈafia, noaˈa kulu kasi rongoa
na fatalana. Kaidaˈi neˈe ru doe
neˈe ka dao naˈa fafi kulu!”
22 ˈUnaˈeri sa Ruben ka fata ˈuri
fuada, “Ana kaidaˈi baera, nau ku
saea naˈa fuaumulu ba nia ngwae
fiˈi doe goˈo ne, noaˈa kaumulu
kasi faˈalia laˈu, bore ma noaˈa
kaumulu kasi saiana rongolana fa-
talaku. Kaidaˈi neˈe kulu toˈo naˈa
ana kwaˈikwaˈinga duˈungana mae-
lana.”
23 Sa Josef nia rongo saiana
alaˈanga kira ki taˈifau, bore ma
kira ˈiri sai goˈo ana neˈe niaˈa ng-
waefuta kira, osiˈana kiraˈa taˈifau
alaˈa fuana ta ngwae matamata lala
neˈe rokisia fatalada fuana.
24 Ma nia ka leka faˈasida ka angi,
ma kaidaˈi nia saiana nia leˈa laˈu,
nia ka oli maˈi. Nia ka ngalia sa
Simion ma ka firiˈia ˈi maada.

Ngwaefuta sa Josef ki oli ˈuana ˈi Kenan

25 Goˈo sa Josef ka fata ˈuri fuana
ngwae ni rao nia, “Mulu faˈafungua
fanga ki saena ngwaˈi ngwaˈi toˈa
neˈana ki. Kira folia fanga neˈana
ki naˈa, bore ma mani neˈe ngwae
neˈana ki taˈifau kira foli aniˈi, niˈi
ke oli saena ngwaˈi kira ki faˈinia
fanga kira. Ma kamu ka kwatea
fanga fuada fuana ˈanilana sulia
tala.” Ma ngwae ni rao nia ki ka sasi
naˈa ˈunaˈeri.
26 ˈUnaˈeri ngwaefuta nia ki kira
ka alua na ngwaˈi ni fanga ki fafona
dongki kira ki, ma kira ka leka naˈa.
27 Ana rodo kaidaˈi kira mamalo,
ta taˈi ada ka ˈifingia ngwaˈi nia ka
kwatea fanga fuana dongki nia, goˈo
nia ka tona ˈania mani nia neˈe teo
goˈo ˈani saena ngwaˈi faˈinia fanga
ki.
28 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Ei
reala kwa! Kira olitaˈinia goˈo mani
nau ki! Niˈi teo goˈo ˈani faˈinia
fanga ki saena ngwaˈi nau.” Man-
ataˈanga kira ki taˈa liu naˈa, sulia
kira maˈu liu. Sui kira ka saefilo
ˈuri ada talada, “Tae naˈa niniˈa God
sasia akulu re?”

29 Ma kaidaˈi kira oli laˈu maˈi
siana maˈa kira ˈi Kenan, kira ka
faˈarongoa ˈani ru ki taˈifau neˈe
dao toˈoda.
30 Kira fata ˈuri, “Ngwae loˈoko
lia sulia tuaˈa ˈi Ejipt, nia fata
balubaluˈa liu naˈa fuaimili. Nia fia
fasi kaimili leka lala fuana irolana
fanoa nia.
31 Ma kaimili ka fata ˈuri fuana,
‘Kaimili noaˈa ˈiri leka laˈu maˈi
fuana irolana fanoa ˈoe. Kaimili
leka lala maˈi fuana foli fangaˈa.
32 Kaimili niniˈa ngela ana taˈi
maˈa goˈo. Etaeta kaimili akwala
ma ro ngela, bore ma ta taˈi ng-
waefuta aimili nia noˈana, ma susu
buri kaimili nia tua goˈo maˈi faˈinia
maˈa kami ˈi Kenan.’ ”
33 Goˈo ngwae neˈeri nia ka ˈuri,
“ˈIrai taˈi ru neˈe nai faˈamamana
fatalaumulu faˈinia nama ka noaˈa.
Taˈi aumulu nia ke baˈa tua faˈinau
ˈi neˈe. Ma kaumulu ti ai kamu ka

oli fa'inia fanga fuana ngela kamu
ki ne'e kira fiolo ma'i fanoa.
34 Bore ma kamu ke ngalia nama
ma'i na ngwaefuta 'isi'isi ba kamu
'i ne'e fasi 'iri nai lisia. Ru 'una'eri
ne'e nau ku saiana kaumulu noa'a
la'u ngwae iro fanoa ki, ma fatalau-
mulu ka mamana. 'Una'eri mala,
nau ku fi'i ala'ania ngwaefuta kamu
ka oli ka tua fa'i kamu, ma kamu
ke ba'a leka go'o amu'a ana ta kula
ana fanoa ne'e, ne'e kamu oga."
35 Ma kaida'i kira kisita'inia
ngwa'i kira ki, kira'a ta'ifau kira
lisia ngwa'i mani kira ki teo go'o
fa'inia fanga ki. Ma kaida'i kira
lisia mani ne'eri ki, kira ma'u liu,
ma ma'a kira bore ka ma'u liu logo.
36 Ma nia ka fata 'uri ada, "Fa'uta,
'uri ma kaumulu oga nai koloa na'a
'aku na ngela ne'e nau ki nini'a?
Sa Josef no'ana na'a! Ma sa Simion
ka no'ana la'u, ma kaida'i ne'e
kaumulu oga la'u ngalilana sa Ben-
jamin? Ru ne'e ki ta'ifau leka na'a
ma'i fuana fa'alilaku go'o."
37 'Una'eri sa Ruben ka fata 'uri
fuana ma'a nia, "Ma'asi kwa! Ru
le'a go'o ne'e 'oke alua sa Benjamin
saena limaku, ma nai ba'a olita'inia
logo ma'i fuamu. Si di'ia nau noa'a
kusi olita'inia ma'i, 'irai 'oke ba'a
saungia na'a amu ro ngela ngwane
lo'oko nau ki."
38 Bore ma ma'a kira ka fata 'uri
fuada, "Noa'a nia 'ato liu na'a fuaku
ne'e nai ala'ania ngela nau ka leka
fa'i kamu. Na ngwaefuta le'a nia
mae na'a ma nia ta'ifilia go'o ne'e
tua ne'e nia futa ana 'afe nau 'i
Rachel. Sali ta ru ta'a kata fi'i dao
la'u to'ona sulia tala. Nau ku ng-
waro liu na'a, ma si di'ia 'oko sasia
ta ru ta'a ka dao to'ona, nai ba'a
mae go'o ana kwaimanatai 'anga."

43

Sa Benjamin leka 'i Ejipt fa'inia ngwaefuta nia ki

1 Ma kaida'i 'ato fuana to'onga
ana fanga nia lilisu na'a 'i Kenan,
2 ma kaida'i sa Jakob fa'inia
ngwa'i ngela nia kira fa'asuia na'a
fanga ne'e ngela nia kira ki kira folia
ma'i Ejipt nia ka fata la'u 'uri fuada,
"Kamu ke oli la'u 'i Ejipt muke folia
la'u ti fanga fuakulu."
3 Bore ma sa Juda nia fata 'uri ana,
"Ma'asi kwa! Ngwae 'a'ana lo'oko
'i Ejipt nia ala'a ngasingasi'a fuaim-
ili, nia saea di'ia kaimili oli la'u 'i
buri ma ngwaefuta ne'e kami noa'a
kasi leka fa'i kaimili, nia noa'a liu
kasi oga na'a lisilana ma'amili la'u.
4 Si di'ia 'oko ala'ania ngwaefuta
ne'e kaimili ka leka fa'i kaimili, 'irai
kaimili saiana mike ba'a leka foli
fanga.
5 Bore ma si di'ia noa'a 'oe kosi
ala'ania, 'irai noa'a kaimili saiana
mi kasi leka, osi'ana ngwae lo'oko
fata 'uri, 'i buri di'ia kaumulu
leka ma'i ma di'ia ngwaefuta kamu
noa'a kasi leka ma'i fa'i kaumulu,
nau noa'a kusi oga lisilana maa
mulu 'i ne'e."
6 'Una'eri sa Jakob ka fata 'uri,
"Fa'uta ne'e kaumulu ka saea fuana
ngwae ne'ana ne'e kaumulu to'o
ana ta ngwaefuta la'u? Kaumulu
sasia na'a foli bare'a 'oro fuaku."
7 Bore ma kira ka fata 'uri, "Nia'a
na'a ne'e saefiloa lidi'a 'oro aimili
'uana kaimili fa'inia lu'ulu'ua ne'e
kaimili. Nia saefilo 'uri, 'Ma'a kamu
nia tua 'ua? Kaumulu to'o la'u ana
ta ngwaefuta?' Kaimili ka olisia go'o
na lidi'a nari nia ki. Kaimili ke sai
fa'uta ana ne'e nia ke ba'a saefilo
kaimili fuana ngalilana ngwaefuta
ne'e kami fuana leka'a fuana?"
8 Sui sa Juda ka fata 'uri ana,
"'Oke alua 'alako ne'e saena li-
maku, fuana kaimili ke leka na'a
kaida'i ne'e, fasi 'iri ta ai akulu
noa'a kasi ba'a mae ana fiolo'anga.
9 Nau ku alanga'i nai ba'a lia
le'a sulia, ma 'o'oga'a nai na'a
fuana olita'ilana ma'i ne'e. Ma
si di'ia nia noa'a kasi oli ma'i
fuamu, nau'a na'a ne'e nai ba'a
ngalia kwa'ikwa'inga firi ana ru
ne'e leleka nau ku mae.
10 Ala'anga ne'e ki nini dau kaim-
ili liu na'a, sali di'ia kaimili kasi
manisui'a ana kaida'i 'oro 'uri ki,
sali kaimili leka ro ru na'a 'uana
fanga ki."

11 Ma maˈa kira ka fata ˈuri,
"Nia leˈa. Diˈia nia ˈirai, kamu ke
toˈongia ru leˈa ˈi neˈe ki saena
ngwaˈi kaumulu ki, fasi ˈiri kau-
mulu ke kwate na kwatea fuana
ngwae ˈaˈana neˈana. Kaumulu
ke ngalia ta kala insens, faˈinia ta
kala ngingidua ma faˈinia raˈi ru
fuana alulana ana fanga neˈe kwa-
tea fanga ˈanilana ka rukufa ma
fuana pistasio faˈinia ti fuaˈi amon.
12 Ma kaumulu ka olitaˈinia mani
ba ana eta lekaˈa kaumulu, faˈinia ta
mani laˈu ana lekaˈa neˈe. Kaidaˈi
ba sui, kira olitaˈinia mani kaumulu
ki saena ngwaˈi kaumulu ki, sali ta
taˈi roraˈa kira goˈo.
13 Mulu ngalia ngwaefuta kamu
muka leka naˈa niniˈari fuana ng-
wae loˈoko.
14 God toˈo ana ngasingasi ˈanga
ki taˈifau, alaˈania nia ke kwatea
ngwae neˈana ke kwaima aumulu,
nia ke baˈa alaˈania fuaumulu muke
ngalia ta ngwaefuta amuˈa faˈinia sa
Benjamin, fasi ˈiri kera ke oli maˈi
faˈi kaumulu. Noaˈa naisi saea naˈa
ta ru. Diˈia nau ku koloa naˈa ro
ngela neˈe nau ki, leˈa goˈo ˈana, alu
ke ˈunaˈeri naˈa ˈana."
15 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngwaefuta
neˈeri kira ka ngalia ru neˈeri ki,
faˈinia mani ana lekaˈa ba sui, ma
ti mani laˈu, ma kira ka ngalia susu
buri neˈeri sa Benjamin faˈi kira ma
kira ka leka naˈa. Kaidaˈi kira dao ˈi
Ejipt, kira ka leka uu laˈu ˈi naˈona
sa Josef.
16 Ma kaidaˈi nia lisia neˈe susu
buri neˈeri leka maˈi faˈinida, nia
ka fata ˈuri ˈana ngwae rao ˈoˈo
neˈe ˈaˈana ana ru saena luma nia,
"ˈOke baˈea kwau ngwaˈi toˈa neˈe
saena luma nau, kike baˈa fanga faˈi
nau ana tufungana asoa. Ma kaidaˈi
ˈoko leka ˈoke saungia taˈi buluka,
ma ko salisali ana fanga fuaimili."
17 Ma ngwae ˈoˈo neˈeri ka sasi
diˈia naˈa neˈe sa Josef saea ma nia
ka baˈeda ˈuana luma sa Josef.
18 Bore ma kaidaˈi nia baˈeda
kwau kira maˈu liu, ma kira ka fata
ˈuri, "Kira baˈe kulu ˈuana luma
neˈe fafia mani ba kira aluˈi saena
ngwaˈi kulu, ki kaidaˈi ba sui. Kike
baˈa dau kulu naˈa ma kira ka ngalia
na dongki kulu ki, ma kira ke sasia
kulu ke rao ˈoˈo fuada."
19 Ma kaidaˈi kira leka dao ana
sinamaa ana luma sa Josef, kira ka
fata ˈuri ana ngwae rao ˈoˈo neˈeri,
20 "Ngwae ˈaˈana, kaimili toˈo ana
taˈi ru fuana saelana fuamu. Kaimili
leka maˈi ana fanoa neˈe ˈi naˈo
fuana foli fangaˈa.
21-22 Ma kaidaˈi kami oli, kami ka
mango sulia tala mika maliu ana
rodo, ma kaimili ka ˈifingia ngwaˈi
kaimili ki, ma kaimili taˈifau ka lisia
mani kaimili ki teo faˈinia fanga
saena ngwaˈi kaimili ki. Kaimili ˈiri
saiana, sa tai neˈe alua mani ki ka oli
saena ngwaˈi kami ki. Niˈi teo goˈo
ˈani, nia ne kaimili olitaˈiniˈi maˈi
mika kwateˈe fuamu. Ma kaimili
ka ngalia laˈu maˈi ti mani fuana
folilana fanga ana lekaˈa neˈe kami
maˈi."
23 Bore ma ngwae rao ˈoˈo neˈeri
ka fata ˈuri, "Kaumulu noaˈa mu
kasi manata ˈabera, ma noaˈa mu
kasi maˈu. Na mani ba ˈi naˈo
ki, nau ku ngaliˈi ka sui naˈa ba.
God kamu ana kwalafa sa Eba neˈe
God maˈa kamu, nia nena alua mani
saena ngwaˈi kamu ki." Goˈo ngwae
rao ˈoˈo neˈeri ka baˈea maˈi sa
Simion siada laˈu.
24 Ma nia ka ngalida saena luma sa
Josef, ma ka ngalia maˈi kafo fuana
taufilana ˈaeda, ma nia ka kwatea
fanga fuana dongki kira ki.
25 Kira rongoa naˈa neˈe kike baˈa
fanga faˈinia sa Josef ana tufungana
asoa, ma kira leka ma kika ngalia
maˈi na kwateˈa neˈe kira ngaliˈi
maˈi ki, ma kira ka salisali ani fuana
kwatelani fuana kaidaˈi nia ke dao ˈi
luma.
26 Ma tufungana asoa, kaidaˈi sa
Josef leka maˈi luma, kira leka ma
kira ka ngalia maˈi kwatea ki ma
kira ka leka maˈi saena luma. Ma
kira ka bobo uruuru ˈi naˈona fuana
faˈadoelana leleka maada ka toˈo ˈi
ana, ma kira ka kwatea na kwateˈa
neˈeri fuana.
27 Sui nia ka saefilo ˈuri ada,
"Faˈuta kaumulu leˈa goˈo ˈaumulu?

Ma kaidaˈi ba sui kaumulu faˈarongo nau ˈania maˈa kamu, faˈuta nia leˈa goˈo ˈana?”
28 Ma kira ka fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ˈae, maˈa kaimili manata doe amu, nia tua leˈa goˈo ˈana, ma nia ngasingasiˈa ua.” Ma kira ka bobo uruuru laˈu fuana faˈadoelana.
29 Ma kaidaˈi sa Josef lisia ngwaefuta leˈa nia sa Benjamin neˈe kera futa ana taˈi teˈa, nia ka saefilo ˈuri, “O sali na ngwaefuta ˈisiˈisi ba kamu taka nama neˈe kamu saea fuaku kaidaˈi ba sui?” Sui nia ka fata ˈuri ana sa Benjamin, “Ngela nau ˈae, alaˈani God ka kwatea mauriˈa leˈa fuamu.”
30 ˈAliˈali goˈo sa Josef ka tataˈe ka ruˈu saena maˈe luma nia ka angi, sulia kaidaˈi nia lisia ngwaefuta nia, nia saeleˈa liu.
31 Buira neˈe nia taufia maana, nia ka kwatea manatana ka aroaro, nia ka leka laˈu maˈi maa, nia ka ri ˈuana ngwae rao saena luma nia kira ka ngalia maˈi fanga.
32 Nia tua ana ta tatafe ni fanga, ma ngwaefuta nia ki kira ka tua ana ta tatafe ni fanga, ma ngwaˈi toˈa ˈaˈana ana fanoa neˈeri neˈe kira fanga faˈinia kira tua logo ana ta tatafe ni fanga, sulia nia abu kira ka fanga faˈinia kwalafa sa Eba.
33 ˈUnaˈeri ngwae rao neˈeri ka kwatea ngwaefuta neˈeri kira ka tua ana tatafe neˈe kira taˈifau kira faˈi naˈo kwau ˈuana sa Josef. Nia talaˈae ana ai eta futa ana tatafe kira ka tua tatalaˈa diˈia neˈe kira futa ˈani, leleka ai futa ˈisi ka tua naˈa ˈi ˈisilana tatafe ni fanga neˈeri. Ma kaidaˈi kira lisia neˈe ngwae neˈeri sasia kira ka tua tatalaˈa ˈunaˈeri, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka lia fuada talada kwailiu.
34 Ma ngwae saena luma ki kira ka ngalia fanga faˈasia tatafe ni fanga sa Josef ma ka kwateˈe fuada. Ma fanga neˈe kira ngaliˈi fuana susu buri neˈeri, nia bolo mala faˈinia fanga fuana lima ngwae ki. Ma falafala neˈeri neˈe kwatea ma kira ka fanga faˈinia sa Josef, ma kika kwaˈu leleka kira ka abusu lui naˈa.

44

Titiu ni kwau sa Josef nia noˈana

1 Sui sa Josef ka fata ˈuri ana ngwae rao ˈoˈo nia neˈe ˈaˈana ana ru ki saena luma nia, “ˈOke faˈafungua fanga saena ngwaˈi ngwae neˈana ki, leleka ka fungu leˈa mala. Ma ˈoko alua mani kira ki ka oli taˈifau saena ngwaˈi kira ki laˈu faˈinia fanga ki.
2 Ma ˈoko ngalia titiu ni kwau ngwasinasina ba nau ˈoko alua ˈi saena ngwaˈi susu buri kira faˈinia mani nia ki neˈe nia foli fanga aniˈi.” Goˈo ngwae neˈeri ka sasi naˈa diˈia neˈe sa Josef nia saea fuana.
3 Sui ruana asoa ˈofodangi goˈo ˈua, na ngwae rao ˈoˈo sa Josef ki kira ka ˈafia sa Juda faˈinia ngwaefuta nia ki fuana alulana ngwaˈi ki fafona dongki kira ki, ma kira ka leka naˈa.
4 ˈIu kaidaˈi noaˈa kira ˈiri leka tau ˈua, sa Josef ka fata ˈuri ana ngwae rao ˈoˈo nia, “Aia, ˈaliˈali ko lalili ˈi buira toˈa baera kaidaˈi ˈoko dao toˈoda, ˈoke fata ˈuri fuada, ‘Ngwae ˈaˈana nau nia sasia ru leˈa liu fuaumulu! Faˈuta kaumulu ka sasia ru taˈa neˈe ana?
5 Faˈuta neˈe kaumulu ka bilia titiu ni kwau ngwasinasina nia? Titiu neˈe naˈa neˈe nia ˈidufaˈi kwaˈu ana ma nia ka rao logo ˈani fuana daoˈa toˈona fadalana maliu boleˈa ki. Falafala nini kamu sasia nia taˈa liu mala.’ ”
6 Ma kaidaˈi ngwae rao ˈoˈo neˈe dao fafida, nia saea alaˈanga fuada.
7 Bore ma kiraˈa taˈifau kika fata ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ˈae, kaimili noaˈa ˈiri sai naˈa ana sasilana ta ru ˈuira. Nia noaˈa ˈiri leˈa fuamu neˈe ˈoke suˈumani alaˈanga neˈana maˈi aimili.
8 ˈOko sai naˈa ana na mani nini kaimili lisia saena ngwaˈi kaimili ki, kaidaˈi ba sui, kaidaˈi kami faˈasia ˈi Kenan, kaimili olitaˈiniˈi maˈi fuamu ba. Kaimili ke bili faˈuta laˈu ana gol nama silva saena luma ngwae ˈaˈana ˈoe?
9 ˈOke ili lulu ˈuana! Si diˈia ˈoko dao toˈona titiu neˈana ana taˈi aimili, nia leˈa ˈirai nia ke mae

nama. Ma kaimili ti ai, kaimili
ke baˈa rao ˈoˈo naˈa fuana ngwae
ˈaˈana ˈoe.”
10 Goˈo ngwae neˈeri ka fata ˈuri,
“Leˈa goˈo ˈana, nia ke baˈa ˈuira
naˈa. Bore ma ngwae neˈe bilia titiu
ni kwau neˈeri, nia ke baˈa rao ˈoˈo
fuana ngwae ˈaˈana nau, bore ma
kaumulu ti ai, kamu saiana muke
leka aloge.”
11 Ma ˈaliˈali goˈo kira ka ngalia
kwau na ngwaˈi fanga ana dongki
kira ki, kira ka faˈakosoˈi ma kira ka
ˈifingiˈi.
12 Ma ngwae rao ˈoˈo ka lia ˈi
saena ngwaˈi kira ki, nia eta ana
ngwaˈi ngwae eta futa leleka ka dao
ana ngwaˈi ngwae futa ˈisiˈisi. Ma
na ngwaˈi ngwae ˈisiˈisi nia ka dao
toˈona titiu ni kwaˈu ˈi saena.
13 Ma bara ngwaˈi asina neˈeri ka
taˈa liu mala ada ma kira ka gasia
toˈongi kira ki. Kira ka alua laˈu
ngwaˈi neˈeri ki fafona dongki ki,
ma kira ka oli laˈu ˈi fanoa doe.
14 Ma kaidaˈi kira dao laˈu ˈi luma
sa Josef, ma nia tua goˈo ˈana ˈi
neˈeri, ma kira ka bobo uruuru ˈi
naˈona leleka maada ka toˈo ˈi ano.
15 Ma nia ka fata ˈuri ada, “Faˈuta
neˈe kaumulu ka fulia ru taˈa ˈuri?
Kaumulu noaˈa mu kasi sai laˈu ana
nau ngwae ˈaˈana ˈuri saiana nai
lia saiana maˈe toto ki ma fadalana
maliu boleˈa ki logo? Nau ku sai
goˈo ˈaku ana tae neˈe kaumulu
sasia.”
16 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana ta tae laˈu neˈe kaim-
ili ke baˈa saea. Kaimili rora ka
sui naˈa. God faˈataˈinia naˈa neˈe
kaimili rora. Nia leˈa neˈe ngwae
kamu dao toˈona titiu ni kwau saena
ngwaˈi nia, nia neˈe ke rao ˈoˈo
fuamu, bore ˈana ma kaimili taˈifau
naˈa.”
17 Bore ma sa Josef nia ka fata ˈuri,
“Noaˈa, nauˈa noaˈa kusi sasia ru
ˈuira. Ngwae neˈe bili goˈo titiu ni
kwaˈu neˈe ke baˈa rao ˈoˈo fuaku.
Kaumuluˈa ti ai, muke oli goˈo siana
maˈa kamu.”

Sa Juda lidi fuana sa Benjamin

18 Buri ˈana sa Juda ka ˈidu
karangia sa Josef ma ka fata ˈuri,
“Ngwae ˈaˈana, rongoa basi kala
alaˈanga nau. Nau ku saiana ˈaeˈo
ngwae ˈaˈana mamana, ma ˈoko
bolo faˈinia tatalafaˈa ana fanoa
neˈe, bore ma ngwadela ˈoe kosi oga
taˈa fuaku.
19 Kaidaˈi sui, ˈoko saefilo ˈuri
aimili, ‘Faˈuta ˈuri ma maˈa kamu
tua ˈua? Kaumulu toˈo ana ta
ngwaefuta laˈu tua ˈua?’
20 Ma kaimili ka ˈuri, ‘ˈIu, maˈa
kami tua goˈo ˈana, bore ma nia
ngwaro naˈa. Ma susu buri kami
tua goˈo ˈana, nia futa kaidaˈi maˈa
kami nia ngwaro naˈa. Na teˈa susu
buri neˈeri nia alua goˈo ro ngela
ki, bore ma ai eta futa nia noˈana
naˈa, ma susu buri goˈo neˈe tua.
Ma maˈa kami nia kwaima liu ˈana.’
21 Ma ˈaeˈo ba ˈoko fata ˈuri
fuaimili, ‘Nia leˈa mulu leka ngalia
maˈi siaku ˈiri nai lisia.’
22 Bore ma kaimili fata ˈuri, ‘Ng-
wae ˈaˈana ˈae, ngela neˈeri noaˈa
kasi faˈasia naˈa maˈa kami. Diˈia
nia faˈasia maˈa kami. Maˈa ke baˈa
mae naˈa.’
23 Ma ˈaeˈo ba ˈoko fata ˈuri,
‘Leˈa goˈo ˈana, si diˈia ngwaefuta
nena kamu noaˈa kasi leka maˈi faˈi
kamu, nau noaˈa kusi oga lisilana
maa mulu laˈu ˈi neˈe.’ ”
24 “Ma kaidaˈi kami oli siana maˈa
kami, kaimili saea alaˈa lamu fuana.
25 Ma buri ˈana kaidaˈi maˈa kami
fata ˈuri fuaimili, ‘Leˈa, mulu koso
laˈu toli ˈi Ejipt, ma muka folia ta
kala fanga laˈu ˈakulu.’
26 Bore ma kaimili ka fata ˈuri,
‘Kaimili noaˈa kasi leka.’ Ngwae
loˈoko nia saea naˈa fuaimili ka ˈuri,
‘Si diˈia ngwaefuta ˈisiˈisi kamu
noaˈa kasi leka maˈi faˈi kamu. Nau
noaˈa kusi oga naˈa lisilana maa
mulu laˈu. ˈIu nia ke leka nama
faˈi kaimili. Tala neˈe fuaimili neˈe
ˈunaˈeri naˈa. Diˈia noaˈa, kaimili
kasi leka naˈa.’
27 Goˈo maˈa kami ka fata ˈuri,
‘Kaumulu saiana neˈe teˈa nia alua
goˈo ro ngela ngwane ki.
28 Ta taˈi ai adaroˈo nia noˈana
naˈa faˈasi nau. Sali ti ru ˈaeˈaela
kwasi taka neˈe ˈania, sulia kaidaˈi

nia leka faˈasi nau, nau ku ˈiri lisia naˈa, leleka ka dao ˈi taˈena.
29 Nau ku ngwaro liu naˈa. Diˈia
kamu ngalia laˈu kwau ai neˈe, sali
ta ru taˈa ke baˈa sasia laˈu ˈi loˈoba,
ˈirai nai kwai kwaimanatai ka dao
ana kaidaˈi nai mae.’ ”
30-31 ˈUnaˈeri sa Juda ka fata laˈu
ˈuri, “Ngwae ˈaˈana ˈae, diˈia kaim-
ili oli siana maˈa kamu, ma susu
buri neˈe noaˈa kasi leka faˈi kaim-
ili, ma maˈa kami noaˈa kasi lisia,
nia ke baˈa mae goˈo. ˈUri ma
ˈoko manata faˈuta ana tae neˈe ke
baˈa fuli diˈia kaimili dao ˈi fanoa,
ma maˈa kami noaˈa kasi lisia faˈi
kami? Nia ne mangona maˈa kami
naˈa ne, ma si diˈia noaˈa nia kasi
lisia faˈi kaimili, ˈirai kaimili naˈa
neˈe kwatea nia ke mae.
32 Ma nau ku fata alangaˈi naˈa
fuana, ku ˈuri, ‘Nai lia sulia susu
buri neˈe.’ Nau ku fata ˈuri fuana,
‘Maˈasi, diˈia noaˈa nia kasi oli maˈi
siana, nauˈa naˈa neˈe nai baˈa
ngalia kwaˈi kwaˈinga ana ru neˈe
leleka nau ku mae.’
33 Ngwae ˈaˈana, nau ku
kwaimaˈa kwali goˈo ˈaku fuana
tuaˈa ˈi neˈe fuana ngalilana fuila,
fasi ˈiri nai rao ˈoˈo fuamu. Bore
ma ngwade ˈae, alaˈania nia ke oli
faˈinia ngwaefuta nini nau ki.
34 Si diˈia nau ku oli bore ma nia
noaˈa kasi oli faˈinau, nau noaˈa
kusi oga naˈa lisilana ˈatoˈanga doe
neˈe ke dao toˈona maˈa nau.”

45

Sa Josef fulani niaˈa fuana ngwaefuta nia ki

1 Sa Josef noaˈa kasi sofongaˈinia
naˈa abulaˈanga nia, ma nia ka sa-
iana neˈe nia ke baˈa angi ˈi maana
ngwae rao ˈoˈo nia ki goˈo nia ka
saea kira ka leka ˈi maa. Kaidaˈi ng-
waefuta nia ki goˈo neˈe tua faˈinia,
nia ka fiˈi talingaˈinia fuada sa tai
neˈe niaˈa.
2 Ma nia ka angi doe liu, ma
ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt neˈe kira tua
maˈi maa kira ka rongoa, ma kira
ka leka ma kika faˈarongoa ˈania
ngwaˈi toˈa neˈe kira tua ana luma
tatalafaˈa.
3 Sui sa Josef ka fata ˈuri fuana ng-
waefuta nia ki, “Nauˈa sa Josef goˈo
niniˈa. ˈUri ma nia mamana neˈe
maˈa nau nia mauri ˈua?” Bore ma
kaidaˈi kira rongoa alaˈanga neˈeri,
kira ka maˈu liu, ma kira kasi saea
naˈa ta ru.
4 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri fuada,
“Ngwadela kina mulu ˈidu karangi
maˈi.” Ma kira ka ˈidu karangia
maˈi ana, ma nia ka fata laˈu ˈuri,
“Nauˈa sa Josef naˈa niniˈa. Nauˈa
naˈa niniˈa ngwaefuta kamu ba
kamu ˈoifoli ˈania ˈi naˈo, diˈia ta
ngwae rao ˈoˈo ka leka maˈi neˈe.
5 Bore ma noaˈa kamu kasi man-
ata ˈabera nama muka oga taˈa
fuamuˈa talamuˈa sulia kamu ˈoifoli
ˈani nau maˈi neˈe. Ru neˈe noaˈa
laˈu naiˈi ru ˈanga kamu, na naiˈi
ruˈa God lala, neˈe nia eta kwate
nau maˈi aumulu ˈi neˈe, fasi ˈiri nai
faˈamauria mangoˈi ngwae ki.
6 Na ruana faˈi ngali goˈo ana
ˈatoˈanga neˈe noaˈa ta fanga kasi
bulao ˈi neˈe, na ngwae ki noaˈa kasi
baˈa oˈolia oˈola ma kika kasi ngalia
ta fanga ana oˈola.
7 God neˈe sasia ma nau ku eta
leka maˈi aumulu ˈi neˈe fasi ˈiri nai
faˈamauri kaumulu ˈania falafala
niniˈa kulu taˈifau ˈarefo liu ana,
fasi ˈiri nai sasia tala fuana toˈa neˈe
kira ke baˈa futa maˈi buri mulu
noaˈa kira kasi noˈana bore ma kike
tua leˈa.
8 Nia noaˈa laˈu kaumulu neˈe
kwate nau maˈi neˈe. God lala
neˈe kwate nau maˈi. Nia lafu nau
ta ngwae ˈaˈana ana tatalafaˈa, ma
nau ku gwaungaˈi ana ru ana luma
nia ki logo, ma nau ku lia logo sulia
fanoa ki taˈifau ana tuaˈa neˈe.
9 “Mulu ˈaliˈali muka oli fuana
maˈa kulu, ma kaumulu ka
faˈarongo ˈani fata laku fuana,
muke ˈuri, ‘Nauˈa ngela ˈoe sa Josef.
God kwate nau ku lia sulia fanoa ki
taˈifau ana tuaˈa nini ˈi Ejipt. Nia
leˈa fuamu ˈoke faˈasia fanoa ˈoe
ma ˈoko leka maˈi ko tua faˈinau.
10 ˈOke baˈa tua ˈi Gosen, fasi ˈiri
ˈoke tua karangi nau. Ma ˈaeˈo
faˈinia ngwaefuta nau ki, ma faˈinia

kala koˈo ˈoe ke, faˈinia ru ˈaeˈaela
kamu ki, ma ti ru neˈe ˈoko toˈo ani
ki, kaumulu saiana muke tua taˈifau
ˈi neˈe.
11 Diˈia kaumulu leka maˈi muka
tua ˈi Goshen, nau ku saiana nai lia
leˈa suliˈo. Na ˈatoˈanga nini ana
fioloˈa nia ke leka laˈu sulia lima
faˈi ngali ki, ma nau noaˈa kusi oga
ˈaeˈo faˈinia ngwaefuta nau ki ma
ru ˈaeˈaela kamu ki neˈe kike baˈa
mae ana fioloˈanga.’ ”

12 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “ˈIu,
kaumulu niniˈa faˈinia ˈaeˈo sa Ben-
jamin, kaumulu taˈifau sai leˈa ana
neˈe nauˈa sa Josef mamana naˈa
niniˈa.
13 Kaumulu ke saea fuana maˈa
kia neˈe tatalafaˈa kwatea ngasin-
gasiˈanga ki taˈifau ana fanoa neˈe
saena limaku ma kaumulu ka saea
ru neˈe ki taˈifau fuana neˈe kau-
mulu lisiˈi ˈi neˈe. Mulu ˈaliˈali naˈa
muka baˈea maˈi siaku.”
14 Ma nia ka daua ngwaefuta nari
nia ma ka talaˈae ana angia. Ma
ngwaefuta nia ka lolofafia. Ma nia
ka angi logo.
15 Ma nia leka ma ka lolofafia logo
ti ngwaefuta ana, ma ka nonoˈida
ma nia ka angi. Buri ˈana ngwaefuta
nia ki kira fiˈi alaˈa naˈa faˈinia.

16 ˈUnaˈeri kaidaˈi na tatalafaˈa
faˈinia gwaungaˈi nia ki ˈi luma nia,
kira rongoa neˈe ngwaefuta sa Josef
ki kira dao, kira ka saeleˈa liu.
17 ˈUnaˈeri tatalafaˈa leka maˈi ma
ka fata ˈuri fuana sa Josef, “Nau
ku saeleˈa liu. ˈOke saea fuana
ngwaefuta ˈoe ki, ko ˈuri, ‘Kira ke
ngalia ngwaˈi kira ki fuana dongki
kira ki, ma kira ka oli laˈu ˈi Kenan,
18 ma kira ka baˈea maˈi maˈa
kamu faˈinia ngela kira ki, ma kika
oli laˈu maˈi siaku ana kula neˈe.
Nai baˈa kwatea afu ano leˈa ˈi Ejipt
fuada, ma kira ke baˈa ˈania fanga
leˈa neˈe kulu toˈo ani ˈi neˈe.
19 Ma ˈoko saea nama logo fuada
neˈe kira ke ngalia nama ti kati ˈi
neˈe Ejipt, fuana ngalilana maˈi ˈafe
kira ki, faˈinia ngela tiˈitiˈi ki. Ma
kira ka ngali nama maˈi maˈa kamu
logo.
20 ˈOke saea fuada kira kasi ˈabera
fuana ngalilana maˈi ru kira ki
taˈifau, osiˈana ru ˈoro leˈa nini kulu
toˈo ani ki ˈi Ejipt kuke baˈa kwateˈe
fuada.’ ”
21 ˈUnaˈeri ngwaefuta sa Josef ki
kira ka sasi diˈia neˈe nia saea nama.
Sa Josef ka kwatea kati doe liu ki
fuada diˈia nama neˈe nia saea ma
nia ka kwatea fanga fuada fuana
ˈanilana sulia tala,
22 ma nia ka kwatea toro faolu ki
logo fuada. Bore ma ngwaefuta leˈa
nari nia, nia kwatea mala lima toro
faolu ki fuana, faˈinia uulu talangaˈi
mani ana mani ngwasinasina ki.
23 Ma nia ka kwatea akwala
dongki ka leka siana maˈa nia neˈe
ngalia ru leˈa liu ki faˈasia ˈi Ejipt,
ma ta akwala dongki laˈu neˈe kira
ngalia witi ma beret ma ti fanga
fuana ˈanilana sulia tala kaidaˈi kira
ke leka maˈi,
24 ma nia ka kwatea kira ka leka,
ma kaidaˈi kira salisali fuana lekaˈa,
nia ka fata ˈuri fuadulu, “Kaidaˈi
kaumulu leka, kaumulu kasi fuˈali
kamu talamuˈa.”
25 ˈUnaˈeri ngwaˈi ngwaefuta
neˈeri kira ka faˈasia ˈi Ejipt, ma
kira ka oli siana maˈa kira ˈi Kenan.
26 Kaidaˈi kira dao ˈi fanoa, kira
ka fata ˈuri fuana, “Maˈasi! Sa Josef
noaˈa ˈiri mae! Nia mauri goˈo
ˈana, ma kaidaˈi neˈe nia naˈa neˈe
lia sulia fanoa ki taˈifau ˈi Ejipt.”
ˈUnaˈeri maˈa kira ka lebe liu ˈani
alaˈanga neˈeri, bore ˈana nia noaˈa
kasi faˈamamanada.
27 Bore ma kaidaˈi kira saea ru
ki taˈifau neˈe sa Josef saea fuada,
ma nia ka lisia na kati ki neˈe nia
kwateˈe maˈi fuana ngalilana ˈuana
ˈi Ejipt, na manatana ka fiˈi leˈa laˈu.
28 Goˈo nia ka fata ˈuri, “ˈIu, nia
mamana naˈa ngela nau nia mauri
ˈua! Nai leka lisia nama sui nau ku
fiˈi mae.”

46

Sa Jakob faˈinia ngwaˈi ngela nia kira leka tua ˈi Ejipt

1 ˈUnaˈeri sa Jakob ka salisali
naˈa ana ru nia ki taˈifau, nia ka
talaˈae naˈa ana lekaˈa nia ˈuana

ˈi Ejipt. Kaidaˈi nia leka maˈi ka dao ˈi Bereseba, nia ka sasia kula ni foˈosi fuana foˈosilana Iawe neˈe God maˈa nia sa Aesak.
2 Saena rodo neˈeri goˈo, Iawe ka fata ˈuri fuana ana taˈi maliu boleˈa, "Jakob, Jakob kwa!" Ma nia ka olisi ˈuri ana, "ˈIu, nauˈa niniˈa."
3 Ma God ka fata laˈu ˈuri fuana, "Nauˈa naˈa neˈe Iawe, God maˈa ˈoe. ˈOe kosi maˈungia lekaˈa ˈuana ˈi Ejipt sulia fanoa neˈeri neˈe nai baˈa kwatea ngela neˈe kike baˈa futa maˈi burimu ki kike ˈoro liu.
4 Nai baˈa leka faˈiniˈo, ma buri ˈana nai baˈa lafua ai neˈe ke futa maˈi burimu ki, kike oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Kenan. Ma ana kaidaˈi ˈoke baˈa mae, sa Josef talana naˈa neˈe ke tua faˈiniˈo fuana bokotalana maamu."
5 Buri ˈana sa Jakob ka faˈasia ˈi Bereseba ka leka naˈa ˈuana ˈi Ejipt. Na ngela nia ki kira ka alu nia faˈinia ngela tiˈitiˈi kira ki ma ˈafe kira ki, kika tua saena na kati ki ba tatalafaˈa ˈi Ejipt nia kwateˈe maˈi.
6-7 Ma kira ka ngalia logo na ru ˈaeˈaela kira ki ma ti ru laˈu neˈe kira toˈo ani kaidaˈi kira tua ˈi Kenan, ma kira ka leka faˈiniˈi ˈi Ejipt. Ma nia ka ngalia kwalafa nia taˈifau: ngela ngwane nia ki, faˈinia ngwaˈi ngela kini nia, ma ngela ngwane kira ki faˈinia ngela kini kira ki, kira leka ma kika tua naˈa ˈi Ejipt.

Ngwaˈi ngela sa Jakob neˈe kira leka tua ˈi Ejipt

8 Nia ne ngwaˈi ngela sa Jakob neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt. Ngela ˈi naˈo nia neˈe sa Ruben,
9 faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Hanok, sa Palu, sa Hesron, sa Kami.
10 Ma tai neˈe sa Simion faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Jemuel, sa Jamin, sa Ohad, sa Jakin, sa Soha, ma sa Siaol neˈe nia ngelana ta kini ˈi Kenan.
11 Ma tai neˈe sa Lifae faˈinia ngela nia ki, neˈe satada sa Gerson, sa Kohat, sa Merari.
12 Ma tai neˈe sa Juda faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Sela, sa Peres, sa Sera. Ta ro ngela ana neˈe satadaroˈo sa Era, ma sa Onan kera mae naˈa ˈi Kenan. Ro ngela sa Peres ki, satadaroˈo sa Hesron ma sa Hamul.
13 Ma tai neˈe sa Isakar faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Tola, sa Pua, sa Jasub, sa Simron.
14 Ma tai neˈe sa Sebulun faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Sered, sa Elon, sa Jaliel.
15 Nia ne ngela ngwane futa ana sa Jakob ma ˈi Lia faˈinia kala koˈo keraˈa ki, kaidaˈi kira tua ˈua ˈi Mesopotemia. Ma kera ka toˈo goˈo ana tai ngela kini logo, ma satana neˈe ˈi Daena. Kiraˈa neˈeriˈa ˈorolada dao ana uulu akwala ma uulu ngwae.
16 Ma tai neˈe sa Gad faˈinia ngela nia ki, neˈe satada sa Sefon, sa Hagi, sa Suni, sa Esbon, sa Eri, sa Arodi, sa Areli.
17 Ma tai neˈe sa Asa faˈinia ngela nia ki neˈe satada sa Imna, sa Isva, sa Isvi, sa Beria faˈinia ngwaingwaena kira ˈi Sera. Ro ngela sa Beria ki satadaroˈo neˈe sa Heba ma sa Malkiel.
18 Nia ne ngela futa ana sa Jakob ki ma ˈi Silpa faˈinia koˈo tiˈitiˈi keraˈa ki. ˈI Silpa nia kini rao ˈoˈo neˈe sa Laban kwatea fuana kini nia ˈi Lia kira ˈorolada dao ana taˈi akwala ma ono ngwae.
19 Sui sa Jakob faˈinia ˈafe nia ˈi Rachel kera alua ro ngela ngwane ki satadaroˈo neˈe sa Josef ma sa Benjamin.
20 ˈI Ejipt sa Josef nia korea ngela kini taˈi ngwae ˈi Heliopolis neˈe satana sa Potifera, nia na fata abu ˈi Heliopolis. Kini neˈeri satana ˈi Asenat, ma kera ka alua ro ngela ngwane ki, satadaroˈo neˈe sa Manase ma sa Ifrem.
21 Ma ngela sa Benjamin ki, satada neˈe sa Bela, sa Bekere, sa Asbel, sa Gera, sa Naman, sa Ehi, sa Ros, sa Mupim, sa Hupim, ma sa Ada.
22 Nia ne ngela neˈe futa ana sa Jakob ma ˈi Rachel faˈinia koˈo tiˈitiˈi keraˈa ki. Kiraˈa ˈorolada dao ana akwala, ma fai ngwae.

23 Ta ngela ana neˈe sa Dan faˈinia
ngela nia neˈe satana sa Husim.
24 Ma tai neˈe sa Naftali faˈinia
ngela nia ki, neˈe satada sa Jasiel, sa
Guni, sa Jesa, sa Silem.
25 Nia ne ngela neˈe futa ana sa
Jakob ma ˈi Bilha faˈinia koˈo keraˈa
ki. ˈI Bilha nia kini rao neˈe sa
Laban kwatea fuana ngela kini nia
ˈi Rachel. Na ˈorolada dao ana fiu
ngwae ki.
26 Ngwaˈi ngela neˈe kira futa ˈi
buira sa Jakob ma gwaˈi toˈa neˈe
kira leka faˈinia ˈi Ejipt kira ˈoro ka
dao ana ono akwala ma ono ngwae,
kira ˈiri toˈoa goˈo ˈafe kira ki na
ngela nia ki.
27 Sa Jakob faˈinia afutana ngela
nia ki neˈe kira leka tua ˈi Ejipt,
faˈinia sa Josef ma ro ngela nia ki
neˈe futa ana fanoa neˈeri, kiraˈa
taˈifau fiu akwala ki.

Sa Jakob faˈinia ngela nia ki dao ˈi Ejipt

28 ˈUnaˈeri sa Jakob kwatea sa
Juda ka leka etaeta ˈi naˈo fasi ˈiri
ke leka lisia sa Josef ka saea fuana ke
leka saka fuana ˈi Gosen. Ma kaidaˈi
sa Jakob faˈi kira dao ˈi Gosen,
29 sa Josef leka ˈania kati nia neˈe
hos nia tara, ka leka maˈi ka saka
fuana maˈa nia. Kaidaˈi kera saka
fuadaroˈo, sa Josef alua limama ka
lolo ˈi buira luana maˈa nia, nia ka
lolofafia, nia ka angi sulia kaidaˈi
tau.
30 ˈUnaˈeri maˈa nia ka fata ˈuri
fuana, “Ngela nau ˈae, kaidaˈi neˈe
diˈia nau ku mae, nia taˈa goˈo, sulia
nau ku lisia naˈa maamu, ma nau ku
sai leˈa ana neˈe ˈoko mauri ˈua.”
31 Ma sa Josef ka fata ˈuri fuana
ngwaefuta nia ki faˈinia ngela kira
ki, “Nai leka saea fuana tatalafaˈa
neˈe kaumulu naˈa ˈi neˈe. Nai baˈa
fata ˈuri fuana, na ngwaefuta nau ki
faˈinia ngela kira ki, neˈe kira tua
ˈi Kenan, kaidaˈi neˈe kiraˈa taˈifau
kira dao naˈa maˈi fuana tuaˈa faˈi
nau.
32 Kiraˈa ngwaˈi toˈa fuana liaˈa
sulia sipsip ki, kira toˈo ana sipsip
ki, ma nanigot ki, ma buluka ki
faˈinia ti ru laˈu ada neˈe kira ngaliˈi
maˈi. Ma kike baˈa lia sulia goˈo ru
ˈaeˈaela kira ki ˈi neˈe.
33 Ma diˈia tatalafaˈa ri ˈuamulu
fuana lisilana, ma nia ka saefilo
ˈuri aumulu, ‘Raoˈa faˈuta ki neˈe
kaumulu saiana sasilani?’
34 Kamu ka alaˈa leˈa fuana neˈe
eta maˈi naˈo, kaumulu ngwaˈi toˈa
fuana liaˈa sulia ru ˈaeˈaela ki goˈo
diˈia koˈo kia ki ˈi naˈo. Ka ˈunaˈeri
neˈe nia saiana ke baˈa alaˈani kau-
mulu ka saungaˈi nia fanoa kamu ˈi
neˈe. Nia ka fata ˈuri sulia falafala
kira ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ki, kira
noaˈa kasi oga tua fikuˈa faˈinia
ngwae lia sulia sipsip ki.”

47

1 ˈUnaˈeri sa Josef ka ngalia lima
ngwaefuta nia ki, kira ka leka lisia
tatalafaˈa. Kaidaˈi kira dao ˈi luma
tatalafaˈa, sa Josef ka fata ˈuri fuana,
“Maˈa nau faˈinia ngwaefuta nau
kira dao naˈa. Kira ngalia sipsip
ki, ma nanigot ki ma buluka kira
ki faˈinia ti ru laˈu ada, ma kira ka
faˈasia ˈi Kenan, ma kira ka dao naˈa
ana fanoa neˈe. Ma kaidaˈi neˈe kira
tua naˈa ˈi Gosen.”
2 Ma nia ka saea satada ngwaefuta
nia ki fuana tatalafaˈa.
3 Goˈo tatalafaˈa ka saefilo ˈuri
ada, “Raoˈa faˈuta ki neˈe kaumulu
saiana sasilana?” Ma kira ka fata
ˈuri, “Tatalafaˈa kaimili niniˈa ng-
wae goˈo fuana liaˈa sulia sipsip ki,
diˈia nama koˈo kami ki maˈi ˈi naˈo.
4 Kaimili leka maˈi neˈe sulia ˈi
Kenan, kaidaˈi ˈato ana fioloˈa nia
ngasingasiˈa liu, ma ru ˈaeˈaela
kami ki noaˈa kira kasi toˈo naˈa ana
ta fanga. ˈOke alaˈani kaimili mike
sasia fanoa kaimili ana fanoa ˈaˈana
nini ˈoe, ana ano nini ˈi Gosen.”
5 Ma tatalafaˈa ka fata ˈuri fuana
sa Josef, “Kaidaˈi neˈe maˈa ˈoe
faˈinia ngwaefuta ˈoe ki kira leka
naˈa maˈi siamu,
6 na fanoa neˈe ˈifi fuada. Nia
leˈa fuana ˈoke alaˈanida kike
saungaˈinia fanoa kira ˈi Gosen, ana
ano leˈa ˈi neˈe ki. Ma diˈia ti ai ada
kira leˈa fuana liaˈa sulia ru ˈaeˈaela
ki, nia leˈa fuamu ˈoke aluda fuana
kike lia sulia ru ˈaeˈaela nau ki.”

7 Buri ˈana sa Josef ka ngalia maˈa
nia ka dao siana tatalafaˈa. Ma sa
Jakob ka faˈaleˈa tatalafaˈa.
8 Sui tatalafaˈa ka saefilo ˈuri ana,
“Kwala araˈi kwa, ta fita faˈi ngali
naˈa neˈe ˈoko tua sulia?”
9 Ma nia ka fata ˈuri, “Nauˈa niniˈa
taˈi talangaˈi ma uulu akwala faˈi
ngali ki goˈo niniˈa, ma kaidaˈi ˈoro
ana maurilaku, nau ku tua ˈiduˈidu
ana kula ki. Maurilaku noaˈa ˈiri
diˈia koˈo nau faˈida ˈi naˈo neˈe
kira tua tau ma kira ka leka ana kula
ki taˈifau. Maurilaku nia ngwaraˈu
goˈo ma nau ku dao toˈona kaidaˈi
ˈato ki.”
10 Ma nia ka faˈaleˈa tatalafaˈa
neˈeri, ma nia ka fata ni olioliˈa ana,
ma nia ka ruˈu naˈa ˈi maa.
11 Sui sa Josef ka saungaˈinia
fanoa maˈa nia faˈinia ngwaefuta
nia ki, ana fanoa ˈaˈana neˈeri. Ma
nia ka ngalida kira ka tua karangia
ˈi Rameses fanoa doe, ma nia ka
kwatea ano leˈa ki ana kula neˈeri
fuada, diˈia tatalafaˈa ba saea nama.
12 Ma nia ka kwatea fanga fuada
neˈe bolo faˈinia ˈorolada.

ˈAto ˈanga fuana toˈonga ana fanga nia nama ana ˈua

13 ˈUnaˈeri ˈatoˈanga ana daoˈa
toˈona fanga nia ka lilisu laˈu, ma
noaˈa naˈa ta fanga saena oˈola ki.
Ma na fioloˈa neˈeri ka taˈa liu mala
ana ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ma ngwaˈi
toˈa ˈi Kenan logo.
14 Ma kaidaˈi ˈoro, kaidaˈi ngwae
ki kira foli fanga ana sa Josef, nia ka
dau fafia mani neˈeri ki ma ka goniˈi
saena luma tatalafaˈa.
15 Ana ta kaidaˈi buri, ngwae ˈi
Ejipt ki ma ˈi Kenan ki, noaˈa kira
kasi toˈo naˈa ana ta mani goˈo
ngwae ˈi Ejipt ki kira leka maˈi
fuana lisilana sa Josef, ma kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke kwatea nama
fanga fuaimili! Na mani kami ki
sui dangalu naˈa. Ma si diˈia ˈoko
ˈiri dao naˈa toˈona ta kula fuaimili,
kami ke baˈa mae naˈa.”
16 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Nia
leˈa diˈia mani kamu ki sui, kau-
mulu ke ngalia maˈi ru ˈaeˈaela
kamu ki, ma nai baˈa olisia kwau
ˈania fanga fuamuˈa.”
17 Ma kira ka ngalia kwau na ru
ˈaeˈaela kira ki siana, ma nia ka
kwatea kira ka rao ˈania fuana foli
fangaˈa fuada. Ana faˈi ngali neˈeri
kira ka ngalia maˈi hos ki, ma sipsip
ki, ma nanigot ki, ma buluka ki,
ma dongki kira ki fuana, ma nia ka
alaˈani kira ka foli fanga ada ˈania
ru ˈaeˈaela neˈeri ki.
18 Bore ma faˈi ngali ˈi buri laˈu,
kira leka maˈi ma kira ka fata laˈu
ˈuri fuana, “Araˈi ˈaˈana ˈae, mani
kami ki sui naˈa, ma ru ˈaeˈaela
kaimili ki ka sui naˈa maˈi fuamu.
Kaimili ˈiri toˈo naˈa ana ti ru laˈu
neˈe kaimili ke kwate fuamu. Kaim-
ili ngwae ki goˈo neˈe tua, faˈinia
ano kaimili ki.
19 ˈIu kaimili amasi ˈoe, ˈoe kosi
alaˈani kami fuana maeˈa! ˈOke dao
toˈona ta kula fuamiˈa. ˈOe kosi
alaˈani ano kami ki ka gwaˈu laˈu. Si
diˈia ˈoko kwatea fanga fuamiˈa, na
fanga neˈeri naˈa neˈe ke foli kami
faˈinia ano kaimili ki, ma ano neˈeri
ki ru tatalafaˈa naˈa, ma kaimili
ke baˈa rao ˈoˈo naˈa fuana. Bore
ma kaimili oga ˈoke kwatea fanga
fuaimili, fasi ˈiri noaˈa kami kasi
mae, ma ˈoko kwatea maˈi magana
witi fuaimili, fasi ˈiri kami ke fasiˈi
ˈania oˈola kaimili ki.”
20 Ma ka ˈunaˈeri, nia ka folia
ano ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt ki ka alua
naˈa ano tatalafaˈa. Na kaidaˈi ˈato
neˈe raˈe maˈi ka lilisu liu fafida
nia kwatea ma kira taˈifau kika
ˈoifoli ˈania ano kira ki ˈuana fanga,
ma ano ana fanoa neˈe taˈifau ano
tatalafaˈa naˈa.
21 Ka ˈunaˈeri, kwatea ngwaˈi toˈa
ˈi Ejipt kira ka rao ˈoˈo naˈa fuana
tatalafaˈa.
22 Nia foli musia naˈa ano ngwae
ki fuana tatalafaˈa, bore ma ano
na fata abu ki goˈo neˈe niaˈa kasi
foliˈi, osiˈana kaidaˈi ki tatalafaˈa
nia kwatea kala mani ki fuana fata
abu ki fasi ˈiri kike foli fanga ˈada
aniˈi. Ma kaidaˈi ˈato neˈeri noaˈa
kasi sasia neˈe kira ka ˈoifoli ˈani
ano kira ki.
23 Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae
ki, “Kamu ke sai nama ana neˈe nau

ku foli kamu ka sui naˈa ne, faˈinia ano kamu ki logo. Kaidaˈi neˈe ano ki taˈifau ru tatalafaˈa ki naˈa, ma kaumulu niniˈa ngwae rao ˈoˈo nia ki logo. Bore ma kaumulu saiana muke oˈolia oˈola ki ana ano neˈe ki, na magana witi tua goˈo ˈana fuana muke leka fasia.
24 Bore ma kaidaˈi neˈe diˈia kamu ngalia fanga neˈana ki, kamu ke baˈa daroˈia ˈania lima kabu ru ki, ta taˈi kabu ru tatalafaˈa, ma fai kabu ki neˈe fuamuˈa faˈinia ngela kamu ki fuana ˈanilana, ma fasilana laˈu ana oˈola kamu ki."
25 ˈUnaˈeri kira ka fata ˈuri fuana, "Ngwae ˈaˈana ˈae, ˈoko faˈamauria mango mia. ˈOko leˈa aimili. Kaimili saeleˈa goˈo ˈaimili neˈe mike rao ˈoˈo fuana tatalafaˈa!"
26 ˈUnaˈeri nia ka alua taˈi taki ˈi Ejipt neˈe nia ˈuri, ana faˈi ngali ki taˈifau na ngwae ki taˈifau kike daroˈia fanga neˈe kira ngaliˈi maˈi ana oˈola lima kabu ru ki, ma ta taˈi kabu kike kwatea fuana tatalafaˈa. Ma taki neˈeri nia teo ˈua leleka ka dao ˈi taˈena. Na ano fata abu ki goˈo neˈe noaˈa laˈu ano tatalafaˈa ana kaidaˈi neˈeri.

Ru ˈisi neˈe sa Jakob nia oga

27 ˈUnaˈeri sa Jakob faˈinia kwalafaˈa nia kira tua ˈi Ejipt ana kula kira saea ˈani Gosen, ma kira ka toˈoru liu, ma kira ka toˈo logo ana ngela ˈoro.
28 Sa Jakob tua ana kula neˈeri fuana akwala ma fiu faˈi ngali, leleka ka dao ana taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fiu faˈi ngali ki ana.
29 Ma kaidaˈi nia saiana nia karangia naˈa kaidaˈi nia fuana maeˈa, nia ka saea ngela nia sa Josef ka leka maˈi ka lisia. Ma nia ka fata ˈuri fuana, "Leka maˈi, diˈia ˈoko kwaima liu aku, ˈoke alua maˈi limamu ˈi olofana sasafaku, ma ˈoko fata alangaˈi fuaku neˈe ˈoe kosi baˈa kwaiato nau ˈi neˈe ˈi Ejipt.
30 Ana kaidaˈi nai mae, ˈoke ngali nau nama faˈasia ˈi neˈe, ma ˈoko aka nau ko leka kwaiato nau ana kula ba kira kwaiatoa koˈo nau faˈida ana."

Then Josef said, "I will do what you say to me."
31 Bore ma nia ka fata laˈu ˈuri, "ˈOke alangaˈi ˈania satana God neˈe ˈoke baˈa sasi ˈunaˈeri." Ma sa Josef alangaˈi nia ke baˈa sasia ru neˈeri. Ma ana kaidaˈi neˈeri, maˈa nia ka bobo uruuru saena ˈifitaˈi nia, ma ka baˈatangoa God.

48

Sa Jakob nia faˈaleˈa sa Efrem ma sa Manase

1 Ana ta kaidaˈi buri, sa Josef nia rongoa neˈe maˈa nia mataˈi liu. Goˈo nia ka ngalia ro ngela nia ki sa Manase ma sa Ifrem kira ka leka lisia.
2 Ana kaidaˈi sa Jakob rongoa neˈe ngela nia leka maˈi fuana lisilana, sui bore ˈana nia ka teo ana ˈifitaˈi, nia suˈute ka tataˈe ka tua nama saena ˈifitaˈi.
3 ˈUnaˈeri nia ka fata ˈuri ˈana sa Josef, "God neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ki, nia dao siaku ˈi Lus ana fanoa ˈaˈana ˈi Kenan ma nia ka faˈaleˈa nau.
4 Nia fata ˈuri fuaku, 'Nai baˈa kwatea ngela ˈoro fuamu, ma ana ngela neˈe kike baˈa futa maˈi burimu ki, kike baˈa ˈoro liu. Ano neˈe nai baˈa kwatea naˈa fuada, ma ano kira fuana kaidaˈi firi naˈa.' "
5 Ma nia ka fata laˈu ˈuri, "Josef, ro ngela nini ˈoe ki neˈe kera eta futa ˈi neˈe kaidaˈi noaˈa nau kusi leka ˈua maˈi neˈe, keraˈa ro ngela nau ki naˈa. Nau ku lisia sa Ifrem faˈinia sa Manase, kera diˈia naˈa ro ngela nau ki naˈa, diˈia ro ngela nau ki sa Ruben ma sa Simion.
6 Si diˈia ˈoko alua laˈu ti ngela, kiraˈa neˈe na ngela ˈoe ki talamu, ma kike baˈa toˈo ana ano nini nau ku kwatea fuana sa Efrem ma sa Manase.
7 Nau ku sasi ˈunaˈeri ana ro ngela ngwane neˈe ˈoe ki sulia nau ku kwaimanatai liu ana teˈa ˈoe ˈi Rachel neˈe nia mae maˈi Kenan ana kaidaˈi nau ku oli maˈi faˈasia ˈi Mesopotemia ma nau ku kwaiatoa ˈi ninimana tala neˈe leka ˈuana fanoa doe kira saea ˈani Efrat." Kaidaˈi

ne'e kira saea 'i Eprat 'ani 'i Betlehem na'a.
8 Ma kaida'i nia lisia ro ngela nini
sa Josef ki, nia ka saefilo 'uri ana,
"Sa tai fa'ida nini'a ro ngela ngwane
ne'e ki?"
9 Ma sa Josef ka fata 'uri, "Na ro
ngela ngwane nau ki nini'a, ne'e
God kwateda fuaku kaida'i nau ku
tua 'i ne'e."
Sui sa Jakob ka fata 'uri, "'Oke
ba'edaro'o ma'i karangi nau, fasi
'iri nai fa'ale'adaro'o."
10 Kaida'i ne'e sa Israel nia ngwaro liu na'a, ma maana ka ta'a
na'a, ma nia noa'a kasi lia madako
na'a. Sa Josef ka ba'ea ma'i ro ngela
ne'e ki siana, ma nia ka ofi kera'a
ma ka nono'idaro'o,
11 ma nia ka fata 'uri ana sa Josef,
"'I na'o nau ku fia fasi naisi ba'a
lisi'o la'u, bore ma nini'ari God nia
ala'ani nau fuana lisilana ro ngela
ne'e 'oe ki."
12 Ma kera ka tua 'i fafona 'aena
fasi 'iri nia ke fa'ata'inia ne'e nia
lisidaro'o ka di'ia ro ngela mamana
nia ki. Sui sa Josef ka lafudaro'o
la'u, ma nia ka bobo uruuru 'i
na'ona ma'a nia, leleka maana ka
to'o 'i ano.
13 'Una'eri sa Josef ka alua sa
Ifrem ana bali mauli ana ma'a nia,
ma ka alua sa Manase ana bali
'olo'olo nia.
14 Bore ma ma'a nia ka alu
kwairokisi ana limana, ma sui bore
'ana sa Ifrem na ruana ngwae, nia
alua lima 'olo'olo nia 'i gwauna,
ma nia ka alua lima mauli nia ana
gwauna sa Manase na ai eta futa.
15 'Una'eri nia ka fa'ale'a sa Josef
ana satana God, na God sa Abraham
ma sa Aesak. Nia fata 'uri, "Na God
ko'o nau, nia God ma'a nau, ma nia
God nau, kaida'i 'oro nia tala'i nau
leleka ka dao 'i ta'ena,
16 ma 'ainsel nia ka fa'amauri nau
fa'asia ru ke fa'ali nau ki. Ala'ani
nia ke fa'ale'a ro ngela ngwane
ne'e ki. Ala'ani sataku, ma satana
ma'a nau, ma satana ko'o nau ke
kwatea ngasingasi'anga talau fuana
ro ngela ne'e ki. Ma kera ke manata
to'ona sata'i ru ne'e firi. Ala'ani
kera ke ba'a to'o ana ngela 'oro ki,
ma ngela 'oro ki la'u ke ba'a futa 'i
buridaro'o."
17 Ma kaida'i sa Josef lisia ma nia
ne'e alu lima 'olo'olo nia 'i gwauna
sa Ifrem, nia ka kwaimanatai 'uana
ngela nia. Ma nia ka dau ana limana
ma'a nia ka 'idua fa'asia gwauna
sa Ifrem ma ka alua 'i gwauna sa
Manase.
18 Ma nia ka fata 'uri, "Ma'asi
'ae, noa'a 'oe kosi sasi la'u 'uri, sa
Manase na'a ne'e eta futa, 'oke alua
nama lima 'olo'olo 'oe 'i gwauna."
19 Bore ma ma'a nia ka fata 'uri,
"Ngela nau, nau ku saiana, bore ma
nau kusi sasi 'uira. Ngela ne'e kike
ba'a futa ma'i buira sa Manase kira
na fuu'i ngwae ngasingasi'a. Bore
ma ruana ai ne'e ke ba'a ngasingasi'a liufia nia'a, ma ngela ne'e
kike ba'a futa ma'i burina ki kike
ba'a 'oro liu."
20 Nia fa'ale'a kera ana asoa
ne'eri, ma nia ka fata 'uri, "Ro
ngwane, ngela ne'e kike futa ma'i
buriku ki, kike ba'a rao 'ani satamuro'o fuana fa'ale'alana ti ngwae.
Kike ba'a fata 'uri, 'Ala'ani God
ke fa'ale'a 'oe di'ia nia fa'ale'a sa
Ifrem ma sa Manase.' " Ka 'una'eri
ne'e nia ka alua sa Ifrem ka etaeta,
ma sa Manase 'i buira.
21 Ma nia ka fata 'uri ana sa Josef,
"Ngela nau 'ae. Karangi nau ku
mae na'a. Bore ma God ke ba'a
tua fa'i kaumulu, ma nia ke ba'a
ngali kaumulu ka oli 'uana kula
ko'o kamu ki.
22 Na ano nini 'i Sekem nia le'a
liu mala, ma nau ku kwatea na'a
fuamu. Nau ku ngalia kula ne'e
fa'asia kwalafa'a sa Amoro ana
fu'anga. Nau noa'a kusi kwatea ano
ne'e fuana ngwaefuta 'oe, nau ku
oga nai kwatea fuamu talamu, ma
ru 'oe na'a."

49

Ala'anga 'isi sa Jakob ki

1 'Una'eri sa Jakob ka saea ngwa'i
ngela nia ka leka ma'i siana, ma
nia ka fata 'uri fuada, "Mulu
leka karangi nau ma'i fasi 'iri nai
saea fuamu'a ru ne'e ke ba'a dao
to'omulu ki.

2 Kaumulu ngela nauˈa sa Jakob ki,
mulu leka karangi nau maˈi, muka
fafarongo leˈa maˈi aku sa Israel.
Nauˈa naˈa neˈe maˈa kamu.
3 “Ruben, ˈaeˈo ngela eta futa nau,
ˈaeˈo naˈa neˈe ngasingasiˈanga
nau. Kaidaˈi nau ku araˈi ma ku
ngasingasiˈa ˈua, ˈaeˈo naˈa neˈe
ngela eta futa nau. Satamu nia
dufaˈa liu, ma ˈoko ngasingasiˈa
liufia ti ngwaefuta amu.
4 ˈOko diˈia ta kafo afe doe ma
noaˈa ta ngwae kasi fonea. Bore
ma eta ˈi taˈena, satamu noaˈa kasi
lafua liufia ngwaefuta ˈoe ki, sulia
ˈoko sai goˈo ˈamu ana neˈe nauˈa
na maˈa ˈoe, bore ma ˈoko faˈa ˈeke
nau liu, kaidaˈi ˈoko teo faˈinia kini
rao ˈoˈo nau neˈe nia ta ˈafe logo
aku.
5 “Sa Simion ma sa Lifae, koroˈo
taˈi ngwae ngwaefuta ki goˈo.
Koroˈo rao ˈania ru ni fuˈanga
koroˈo ki fuana faˈalilana ti ngwae.
6 Nau noaˈa kusi ˈado faˈinia
alaˈanga ago koroˈo ki. Kaidaˈi
koroˈo oga taˈa, koroˈo ke saungia
ti ngwae ka mae. Ma koroˈo ka leka
tufua lololi ˈi burina ˈaena buluka ki
ma moro ka gaˈa gaˈa goˈo amuroˈo
ˈanida.
7 Alaˈani God ke nangasi koroˈo
faˈinia oga taˈangaˈa kamuroˈo ki
neˈe ngasingasiˈa ma falafala koroˈo
ki fuana faˈalagalana laˈu liu ngwae
ki. Nai baˈa daroˈia ngwaˈi ngela
neˈe kike futa maˈi burimu roˈo ma
kike tua kwailiu safitana ti ngwae
neˈe kira ke baˈa futa maˈi buriku.
8 “Juda ngwaefuta ˈoe ki kira
ke baˈa baˈatafe ˈoe, ˈoke baˈa
faˈakosoa malimae ˈoe ki, leleka kira
ka tua goˈo ˈi olofana ngasingasil-
amu. Ngwaefuta ˈoe ki kike bobo
uruuru fuana faˈa ˈaˈana lamu.
9 ˈOko diˈia ta lion ba leka fuana
saungilana ta ru ˈaeˈaela fuana
ˈanilana. Kaidaˈi nia oli maˈi saena
kilu nia, nia teo ka ˈoˈolosia na
noina, ma ngwae ki taˈifau kika
maˈungia, ma noaˈa ta ngwae sa-
iana neˈe ke leka faˈa ada.
10 Ta taˈi ai ada neˈe ke baˈa futa
maˈi burimu, nia ke baˈa tatalafaˈa,
ma ai neˈe kike baˈa futa maˈi buri
ana, kike baˈa dau firi fafia ngasin-
gasiˈanga ana tatalafaˈa ˈanga. Ma
kiraˈa goˈo neˈe kike baˈa tatalafaˈa,
leleka ngasingasiˈanga ka leka ana
ngwae neˈe toˈo ana sagaˈa fuana
daulana ngasingasiˈanga neˈeri, ma
ngwae ki taˈifau kike kwairoˈoi ana.
11 Ngwae neˈeri ke baˈa firiˈia na
dongki nia ana ˈai grep, ma ka firiˈia
dongki fiˈi doe nia ana rara ˈai leˈa
mala ana ˈai grep, sulia ˈai grep ki
ˈoro liu ma nia kasi ˈabera goˈo si
diˈia dongki neˈeri ˈania rauna ˈai
grep neˈeri. Ana kaidaˈi neˈeri, kula
neˈeri ke baˈa fungu ana grep fuana
sasilana ˈania waen leˈa.
12 Tatalafaˈa neˈeri maana ke baˈa
meo liu osiˈana nia kwaˈufia waen
ˈoro, ma lifana ke baˈa kwao liu
sulia nia kwau liua susu ˈoro.
13 “Sebulun, ˈoke baˈa saungaˈinia
fanoa ˈoe karangia asi. Fanoa ˈoe
ke baˈa kula fuana agoˈa neˈe faka
ki kike ago ana, ma ano ˈoe ke
baˈa leka daofaˈi liu leleka ka dao
ˈi Saedon.
14 “Isakar, ˈoko diˈia dongki rao ki
neˈe nia saeleˈa goˈo fuana tagalana
ˈaena ma nia ka maliu safitana ro
ngwaˈi nia ngaliˈi ki.
15 Kaidaˈi nia lisia kula neˈe nia
tua ana neˈe leˈa, ma ano nia tua
ana leˈa, nia fiˈi saeleˈa laˈu fuana
ngalilana ru kulu ki, ma nia ta
ngwae rao ˈoˈo.
16 “Dan, ˈaeˈo ˈoke baˈa kwaitalaˈi
ngasingasiˈa. Ma ˈoke baˈa lia leˈa
sulia ngwae neˈe kike futa maˈi
burimu ki, ka diˈia logo ai neˈe kike
baˈa futa maˈi buri ana ngwaefuta
ˈoe ki.
17 Bore ma ngwae ki taˈifau neˈe
kike baˈa futa maˈi burimu, kike
baˈa lialia liu diˈia faˈi loi ki neˈe
boboro ˈi ninimana tala, kike baˈa
diˈia fai baˈeko tolo neˈe toˈo ana
io saena kwakwana, ana kaidaˈi nia
ˈalea ˈaena hos, hos neˈeri ka uu
ˈani ro ˈae nia ki, ma ngwae neˈe
ka tua ˈi fafona ka ˈasia, ma ka
fotongaˈinia ngwaˈi nia ana ano.
18 Aofia Iawe, nau ku masiˈo naˈa
fasi ˈiri ˈoke faˈamauri nau.

19 “Gad, na ngwae bili ki kike baˈa
leka maˈi fuana fuˈanga faˈi ˈoe,
bore ma ˈoke baˈa liufida, ma ˈoke
baˈa lalida logo.
20 “Asa, ano ˈoe ke baˈa toˈo ana
fanga leˈa ki, ma fanga neˈe ˈoko
sasiˈi ki, tatalafaˈa bore saiana ke
aniˈi goˈo ˈana.
21 “Naftali, ˈoke baˈa diˈia taˈi
kirio neˈe nia aloge fuana siu
kwailiu ˈanga saena asi, ma ngela
nia ki lisilada ka leˈa liu.
22 “Josef, ˈoko diˈia taˈi ˈai grep
neˈe nia bulao karangi ana, mae
kafo busu, ma nia ka toˈo ana fuaˈi
ru ˈoro ana, ma rarana ka doe ma
ka tatara toli fafona sulufaua.
23 Na malimae ˈoe ki, kira ke
leka maˈi fuana fuˈalilamu, ma kike
fanasiˈo ˈani basi ma sima kira ki.
24 Bore ma God nauˈa sa Jakob,
nia ngasingasiˈa liu. God nauˈa sa
Israel, nia ke baˈa lia leˈa sulia ai
neˈe kike baˈa futa maˈi burimu,
diˈia ba ta ngwae lia leˈa sulia amuˈi
sipsip nia, ma ka tagi sulida. Ma
nia ke baˈa lia leˈa suliˈo, ma nia
ke baˈa faˈangasingasiˈo ma limamu
neˈe ˈoko dau fafia ˈania basi noaˈa
kasi baˈa lebelebe.
25 Ngela nau ˈae, God neˈe toˈo
ana ngasingasiˈanga ki taˈifau, ma
niaˈa God nau, nia ke baˈa ˈafi ˈoe,
ma ka faˈa leˈa ˈoe. Ma nia ke
baˈa faˈakosoa maˈi uta ka ˈasia
maˈi fafiˈo, ma ke baˈa kwatea kafo
fuamu neˈe raˈe alaˈa maˈi faˈasia
na kafo busu maˈi ano. Ma nia ke
baˈa kwatea ngela ˈoro fuamu, ma
ngela neˈeri ki kike doe leˈa, ma kika
ngasingasiˈa. Ma ru ˈaeˈaela ˈoe ki
kike baˈa toˈo ana ngela ˈoro logo.
26 Faˈi ua doe neˈe ki niniˈa teo
ˈua naˈa maˈi naˈo, niˈi ke baˈa tua
tari naˈa ma noaˈa kasi sui, ma ru
leˈa ki neˈe saka maˈi faˈasida niˈi
ˈoro liu, bore ma nauˈa maˈa ˈoe,
ma ru leˈa niniˈa nau ku saea fuana
faˈaleˈa lamu, niˈi leˈa ka liufia laˈu
ru leˈa neˈeri ki. Ma ˈaeˈo sa Josef,
ˈoko leˈa ka tasa ana ngwaefuta nini
ˈoe ki. Ma alaˈania ru leˈa ki niˈi ke
tua amu.
27 “Benjamin, ˈoke diˈia kui kwasi
neˈe ˈafaˈafa ma ka ˈafaˈafa, neˈe
ˈofodangi ma na rodo nia saumaelia
ru ki, ma ka ˈanida.”
28 Kira naˈa ne akwala ma ro ng-
waefuta neˈe kira koˈo ana akwala
ma ro kwalafa sa Israel, neˈe sata
etaeta nia sa Jakob. Ma nia ne na
alaˈanga araˈi ngwaro neˈe kwatea
fuana ngwaˈi ngela nia ma ka saea
alaˈanga ˈisi nia ma ka kwatea ng-
wangwane ˈanga nia fuada taˈifau
neˈe bolo faˈinida.
29-30 Ma sa Jakob ka alaˈa totongaˈi
ˈuri fuada, “Nau ku karangi mae
naˈa. Bore ma kaumulu ke kwa-
iato nau nama ana faoda ba kira
kwaiatoa maˈa nau faˈida ˈi naˈo
ana. Kamu ke baˈa ngalia noniku
ka oli ˈuana ˈi Kenan ana kula neˈe
kira saea ˈani ˈi Makpela, ninimana
ˈi Mamre bali fanelana sina. Ano
neˈeri ˈi naˈo nia ru taˈi ngwae ana
kwalafa sa Het, neˈe satana sa Efron,
ma nia toˈo ana taˈi faoda saena fau.
Afu ano neˈeri koˈo nau neˈe folia
fuana kwaiatoˈanga.
31 Faoda neˈe naˈa neˈe kira kwa-
iatoa nonina ro koˈo nau ki sa Abra-
ham, ma ˈi Sera. Ma ana kula neˈeri
logo kira kwaiato nonina maˈa nau
ma teˈa nau, ma nau ku kwaiatoa
logo ˈi Lia ana.
32 Maˈa kulu nia foli musia naˈa
ano neˈe ana kwalafa sa Het. Ma
na afu ano neˈe faˈinia faoda nini
ana fau ru kulu ki. Kaumulu muke
kwaiato nau ana kula neˈeri.”
33 Kaidaˈi nia faˈasuia alaˈanga
neˈeri ki fuana ngela nia ki goˈo,
nia ka teo kwau saena ˈifitaˈi ma ka
maˈe naˈa.

50

Kira kwaiato sa Jakob

1 ˈUnaˈeri sa Josef ka ego kwau
ana maˈa nia, ma ka daua maˈa nia,
ma ka angi doe liu ˈuana, ma nia ka
nonoˈia maana.
2 Ma nia ka ri ˈuana ngwaˈi toˈa ˈi
Ejipt neˈe kira rao fuana kira ka leka
maˈi, ma nia ka saea fuada neˈe kira
sai leˈa ana falafala fuana sasilana
nonina ngwae mae neˈe noaˈa kasi
ngwaˈa, fasi ˈiri kira ke sasi logo
ˈunaˈeri ana nonina maˈa nia.

3 Raoˈa neˈeri kira ke rao ana
sulia fai akwala asoa ki. Ma fai
akwala asoa neˈeri ki naˈa neˈe
kaidaˈi leˈa fuana sasilana raoˈa
neˈeri. Ma ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt
kira ka kwaimanatai ˈuana sulia fiu
akwala asoa ki.
4 Ma kaidaˈi fuana kwaimanatai
ˈanga nia sui, sa Josef ka fata ˈuri
ana ngwae ˈaˈana tatalafaˈa ki, "Ng-
wadela kina, mulu leka saea fata-
laku fuana tatalafaˈa.
5 Kaidaˈi maˈa nau karangi mae,
nia kwatea nau ku fata alangaˈi ˈani
satana God neˈe nai baˈa olitaˈinia
nama nonina fuana kwaiatolana ˈi
Kenan, ana taˈi faodaˈi fau neˈe nia
salisalia naˈa ana. ˈOke alaˈani nau
nai leka fuana kwaiatolana maˈa
nau, ma buri ˈana nai baˈa oli laˈu
maˈi."
6 Sui na tatalafaˈa ka olitaˈinia
maˈi alaˈanga ka ˈuri, "Nia leˈa
goˈo ˈana. ˈOko saiana ˈoke leka
kwaiatoa maˈa ˈoe diˈia nama neˈe
ˈoko fata alangaˈi fuana ka sui naˈa
fuana sasilana."
7 ˈUnaˈeri sa Josef leka ka kwa-
iatoa naˈa maˈa nia. Na ngwae
ˈaˈana tatalafaˈa ki, faˈinia ti ngwae
laˈu fuana ˈafilana, ma gwaungaˈi ki
taˈifau ˈi Ejipt kira leka faˈinia.
8 Ma ngela nia ki logo, faˈinia
ngwaefuta nia ki, ma ti ngwae laˈu
ana fuuˈi ngwae kira, kira leka
taˈifau. Kira ngela tiˈitiˈi ki faˈinia
ru ˈaeˈaela kira ki goˈo neˈe tua ˈi
Gosen.
9 Ngwaˈi toˈa neˈe leka ˈi buri
ˈana, ti ai ada leka saena kati neˈe
hos tara, ma ti ai ada ka tua fafona
hos, ma kira ka leka ˈoroˈa liu.
10 Ana kaidaˈi kira dao ˈi Atad ta
bali ana kafo ˈi Jodan bali fanelana
sina, kira ka angi sulia kaidaˈi tau.
Kula neˈeri kula fuana ˈefolana witi
ana, bore ma kula neˈeri sa Josef nia
tua sulia fiu asoa, ma nia ka angi
ˈuana maˈa nia.
11 Kaidaˈi ngwaˈi toˈa ˈi Kenan
kira lisia neˈe ngwaˈi toˈa neˈe kira
angi liu naˈa, kira ka fata ˈuri, "Re-
ala, ngwaˈi toˈa ˈi Ejipt kira angi liu
naˈa ˈuana maˈa kira." Kula neˈeri
ˈi naˈo kira saea ˈani ˈi Atad, kira ka
saea laˈu ˈania ˈi Abelmisraem neˈe
fadalana ˈuri, "Kwaimanatai ˈanga
ngwae ˈi Ejipt ki."
12 Ka ˈunaˈeri neˈe ngwaˈi ngela
sa Jakob kira ka sasi naˈa diˈia maˈa
kira nia saea.
13 Kira ngalia nonina ka oli ˈuana
ˈi Kenan ˈi Makpela ana bali loˈoko
ana ˈi Mamre bali fanelana sina, ma
kira ka kwaiatoa saena faodaˈi fau,
ana afu ano neˈeri etaeta kula sa
Efron ngwae ana kwalafa sa Het,
bore ma sa Abraham nia folia ana,
ma nia ano naˈa fuana kwaiato
ˈanga kira.
14 Ma kaidaˈi sa Josef kwaiatoa ka
sui naˈa, nia faˈinia ngwaefuta nia
ki, ma ti ngwae laˈu kira faˈasia
kula neˈeri, ma kira ka oli laˈu maˈi
ˈuana ˈi Ejipt.

Sa Josef faˈatolia laˈu manata ngwaefuta nia ki

15 Kaidaˈi ngwaefuta sa Josef ki
lisia neˈe maˈa kira mae naˈa, kira
ka alaˈa ˈuri fuada talada, "Faˈuta,
diˈia sa Josef nia manata nama ˈana
toˈona ru taˈa ba kulu sasiˈi ana
ˈi naˈo, ma nia ka oga ke duˈua
laˈu ru taˈa ba kulu sasiˈi ana ˈi
naˈo ki akulu, kuke baˈa faˈuta naˈa
niniˈa?"
16 Ma kira ka kwatea alaˈanga ka
leka ˈuana ma kika fata ˈuri, "ˈI naˈo
kaidaˈi maˈa kulu tua ˈua,
17 nia saea taˈi alaˈanga fuaimili
fasi ˈiri kaimili ke saea fuamu. Nia
fata ˈuri ba, 'ˈI naˈo ba ngwaefuta
ˈoe ki kira sasia ru rora liu ki amu,
ma kira ka fulia taˈangaˈa. Nau ku
amasiˈo ˈoke rufuanata ada.' ˈIu,
kaimiliˈa ngwae rao God maˈa kulu
logo niniˈa. ˈOke rufuanata aimili
faˈinia taˈangaˈa nini kami ki." Ma
kaidaˈi sasina ki kira fafarongoa
ˈania alaˈanga neˈeri, nia ka angi.
18 Goˈo ngwaefuta nia ki kira ka
leka ma kira ka bobo uruuru ˈi
naˈona kika faˈadoea, ma kira ka
fata ˈuri, "Kaimili ngwae rao ˈoˈo
ˈoe ki naˈa ne."
19 Bore ma nia ka fata lala ˈuri
fuada, "Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu.
Nau noaˈa kusi sasia tae neˈe God
goˈo neˈe saiana sasilana.

20 Kaumulu neˈe naia sasilana ru taˈa ki aku, bore ma God bulasia naiˈi ru ˈanga kamu, ma ka sasia ka leˈa. Nia rao ˈania naiˈi ru ˈanga kaumulu fuana faˈamaurilana ngwae ˈoro. Kira mauri ka dao ˈi taˈena, osiˈana ru taˈa neˈeri ki neˈe kaumulu sasiˈi.
21 Nia ne noaˈa mu kasi maˈu. Nai baˈa tagi suli kamu faˈinia ngela kamu ki." Ru ˈunaˈeri neˈe nia ka alaˈa leˈa fuada, ma nia ka sasia kira ka manata leˈa laˈu.

Maelana sa Josef

22-23 Sui sa Josef faˈinia luˈuluˈua maˈa nia kira tua ˈi Ejipt. Sa Josef tua ˈua kaidaˈi sa Ifrem toˈo ana ngela nia ki ma kala koˈo nia ki logo. Ma nia ka lisia kala koˈo sa Manase ki logo ana ngela nia sa Makiri neˈe faˈafutaˈi, ma nia ka saea ngela sa Makiri ki, neˈe nia lisida ka diˈia na ngela leˈa nia ki. Ma kaidaˈi nia mae, nia dao ana taˈi talangaˈi ma akwala faˈi ngali ana.
24 Ma na alaˈanga ˈisi nia fata ˈuri ana ngwaefuta nia ki, "Nau ku karangi mae naˈa, bore ma God ke baˈa lia suli kamu, ma nia ke baˈa lafu kamu faˈasia ˈi neˈe. Ma nia ke baˈa ngali kamu ka olifaˈi kamu laˈu ˈuana fanoa ba nia alangaˈinia ana maˈa kulu ki sa Abraham, sa Aesak, sa Jakob ka ˈuri, nia ke baˈa kwatea fuakulu."
25 Sui nia ka kwatea kira ka sasia fata alangaˈinga ngasi ngasiˈa fuana. Nia fata ˈuri, "Kaumulu ke fata alangaˈi ˈania satana God, kaidaˈi nia ke baˈa ngali kaumulu faˈasia ˈi neˈe, ma kamu ka oli laˈu ˈuana ˈi Kenan, kaumulu ke baˈa ngalia na suliku ki faˈi kaumulu logo." Ma kira ka fata alangaˈi ˈunaˈeri neˈe kira baˈa sasi nama ˈunaˈeri.
26 Buri ˈana goˈo sa Josef ka mae, kaidaˈi nia dao ana taˈi talangaˈi ma akwala faˈi ngali. Ma kira ka sasia na nonina noaˈa kasi ngwaˈa, ma kira ka alu leˈa ana saena faˈi kisi kaidaˈi kira tua ˈua ˈi Ejipt.

Na Faˈarongoˈa Leˈa Neˈe Sa Matthew Nia Keresia

Sa Matthew ta ngwae ana akwala ma ro ngwae fafarongo ba sa Jesus ki. Sa Matthew keresia buka neˈe fuana fuuˈi ngwae nia ˈi Jiu. ˈIta ana kaidaˈi na profet ki saena Fau Alangaˈinga ˈUa, kira alaˈa sulia God ke baˈa kwatea maˈi taˈi ngwae faˈamauri neˈe kira saea ˈania na Christ nama na Mesaea. Na Jiu ki kira kwaimaˈa kwali naˈa ana niaˈa. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, kaidaˈi sa Jesus dao naˈa maˈi kira manata ˈuri, "Nia noaˈa laˈu na Christ neˈeri. Nia noaˈa laˈu na Mesaea." Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaˈi ngwae Jiu ki, kira ˈaila ˈani sa Jesus. Na ngwae Jiu ki fia fasi na Christ ke dao ˈani ngasingasiˈanga doe, ma ka tatalafaˈa fafia ngwae ki taˈifau. Kira kasi fia nia totolia fuana na Christ ka mae ana ˈai rara folo. ˈIu sa Matthew keresia buka neˈe fuana ˈafilada ˈiri kika lia saiana neˈe sa Jesus na Christ mamana, ma nia tatalafaˈa mamana kira. Kaidaˈi ˈoro sa Matthew nia faˈataˈinia alaˈanga saena Kerekereˈa Abu neˈe kira alaˈa sulia na Christ. Ma nia ka faˈataˈinia neˈe alaˈanga ki niˈi dao mamana, kaidaˈi sa Jesus dao maˈi ka tua saena magalia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Futalana maˈi sa Jesus & 1:1—2:23
- ˈI naˈona neˈe sa Jesus tatabula na raoˈa nia & 3:1—4:11
- Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Galili & 4:12—18:35
- Sa Jesus talaˈae ana raoˈa nia ˈi Judea & 19:1—20:34
- Na asoa ˈisiˈisi ki sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem & 21:1—25:64
- Sa Jesus mae ma ka mauri laˈu & 26:1—28:20

Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ
(Luke 3:23-38)

1 Isufutaˈanga sulia sa Jesus na Christ. Nia futa maˈi ana sa David na ngwae tatalafaˈa neˈe nia futa maˈi ana kwalafa sa Abraham.
2 Ma na isufutaˈanga neˈe, nia talaˈae maˈi ana sa Abraham.
Na ngela sa Abraham neˈe sa Aesak,
sa Aesak alua sa Jakob,
ma sa Jakob ka alua sa Juda faˈinia ngwaefuta nia ki.
3 Ma na ngela sa Juda ki neˈe sa Peres faˈinia sa Sera. (Teˈa kera satana ˈi Tama.)
Ma na ngela sa Peres neˈe sa Hesron,
sa Hesron neˈe alua sa Ram.
4 Sa Ram ka alua sa Aminadab,
sa Aminadab ka alua sa Nason,
sa Nason ka alua sa Salmon.
5 Sa Salmon ka alua sa Boas, ma teˈa nia satana ˈi Rahab.
Sa Boas ka alua sa Obed, ma teˈa nia satana ˈi Rut.
Sa Obed ka alua sa Jesi.
6 Sa Jesi neˈe alua sa David na ngwae tatalafaˈa Israel.
Sa David ka alua sa Solomon, ma teˈa nia neˈe ˈuruna sa Iuraea.
7 Sa Solomon ka alua sa Rihoboam,
sa Rihoboam ka alua sa Abaeja,
sa Abaeja ka alua sa Asa.
8 Sa Asa ka alua sa Jehosafat,
sa Jehosafat ka alua sa Joram,
sa Joram ka alua sa Iusaea.
9 Sa Iusaea ka alua sa Jotam,
sa Jotam ka alua sa Ehas,
sa Ehas ka alua sa Hesikaea.
10 Sa Hesikaea ka alua sa Manase,
sa Manase ka alua sa Emon,
sa Emon ka alua sa Josaea.
11 Sa Josaea ka alua sa Jekonaea faˈinia na ai burina ki.
Kira futa ka sui mala na malimae kira ki ka fiˈi ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana fanoa ˈaˈana ˈi Babilon.
12 ˈI buri ana na malimae kira ki ka ngalia ngwae ˈi Israel ki ˈuana ˈi Babilon,
sa Jekonaea ka fiˈi alua sa Sialtiel.
Ma sa Sialtiel ka alua sa Serababel.
13 Sa Serababel ka alua sa Abaeud,
sa Abaeud ka alua sa Elaeakim,
sa Elaeakim ka alua sa Aso.
14 Sa Aso ka alua sa Sadok,
sa Sadok ka alua sa Akim,
sa Akim ka alua sa Eliud.

15 Sa Eliud ka alua sa Elaesa,
sa Elaesa ka alua sa Matan,
sa Matan ka alua sa Jakob.
16 Sa Jakob ka alua sa Josef araʼi
ʼi Mary teʼa sa Jesus neʼe
kira saea logo ʼani na Christ,
osiʼana niaʼa neʼe na ngwae
God nia filia fuana tatalafaʼa
ʼanga.

17 Ma talaʼae maʼi ana sa Abraham leleka ka dao ana sa David na ngwae tatalafaʼa, akwala ma fai unitaʼi ngwae. Sui ka talaʼae maʼi ana sa David na ngwae tatalafaʼa leleka maʼi ka dao ana kaidaʼi ba malimae kira ki ngalia ngwae ʼi Israel ki ʼuana ʼi Babilon, taʼi akwala ma fai unitaʼi ngwae. Ma ka talaʼae ana kaidaʼi ngwae Israel ki kira leka ʼuana ʼi Babilon leleka maʼi ka dao ana kaidaʼi sa Jesus na Christ nia futa, taʼi akwala ma fai unitaʼi ngwae laʼu.

Na futalana maʼi sa Jesus na Christ
(Luke 2:1-7)

18 Na futalana maʼi sa Jesus na Christ nia ʼuri: Kaidaʼi kira alu fafia ʼi Mary na teʼa sa Jesus fuana sa Josef, ma noaʼa kera kasi tua fiku ʼua, ʼi Mary ka saiana nia kulufaʼa naʼa sulia na Anoʼi ru Abu.
19 Ma sa Josef, na ngwae neʼe kira alu fafia fuana, nia ka manata ʼuana ka ilangaʼinia, osiʼana niaʼa na ngwae saga. Bore ma nia ʼaila ʼani faʼaʼekelana ʼi maana ngwae ki, ma ka manata ʼuana ka ilangaʼi ago ana.
20 Bore ma kaidaʼi nia ka manata goʼo ʼana ʼua sulia na ru neʼeri ki, na ʼainsel God ka faʼataʼi fuana ʼi saena maliu boleʼa ka ʼuri, "Josef ʼae, ʼaeʼo ngwae ana kwalafa sa David, ʼoe kosi maʼu ʼani korelana ʼi Mary fuana na ʼafe ʼoe. Duʼungana nia kulufaʼa lala sulia na Anoʼi ru Abu.
21 Ma nia ke baʼa faʼafuta taʼi ngela ngwane, ma ʼoke saea ʼani sa Jesus (neʼe fadalana 'Faʼamauri'), sulia nia ke baʼa faʼamauria na ngwae nia ki faʼasia na abula taʼangaʼa kira ki."
22 Ma na ru neʼe ki ka fuli fasi ʼiri ka faʼamamana ru ba God nia faʼarongo maʼi ʼani, ana kaidaʼi ba profet nia fata ʼuri,
23 "Taʼi sariʼi abugani ke baʼa ina ma ka faʼafuta taʼi ngela ngwane, ma kira ke saea ʼani sa Emanuel."✡ Ma fadalana sata neʼeri: "God nia tua faʼi kia."
24 Ma kaidaʼi sa Josef ada naʼa, nia ka sasi naʼa sulia ru neʼeri ki neʼe ʼainsel God saeʼe fuana. Ma nia ka korea naʼa ʼi Mary.
25 Bore ma noaʼa kera ʼiri tua fiku ʼua leleka ka dao ana kaidaʼi ʼi Mary nia faʼafuta na ngela ngwane. Ma sa Josef ka faʼasata ʼani sa Jesus.

2

Na ngwae neʼe kira saiana na bulubulu ki

1 Ana kaidaʼi neʼe sa Herod tatalafaʼa naʼa, sa Jesus nia futa ʼi Betlehem, na fanoa ʼi saena na abaʼi kula ʼi Judea. Ma noaʼa kasi tau goʼo ʼi buri ʼana, ti ngwae faʼasia ʼi fanelana sina neʼe kira saiana na bulubulu ki, kira ka dao maʼi ʼi saena na fanoa doe ʼi Jerusalem.
2 Ma kira ka saefiloa ngwae ki ma kika ʼuri, "ʼUri ma na ngela ba ke baʼa tatalafaʼa fuana Jiu ki, nia futa ʼi faʼi? Kami saiana nia futa ʼi neʼe, osiʼana kaidaʼi kaimili tua ʼua maʼi ʼi fanelana sina, kami lisia naʼa faʼi bulubulu neʼe faʼataʼinia futalana maʼi, ma kami ka leka maʼi ʼiri mika bobo uruuru, ma mika faʼa aofia."
3 Ma na manatana sa Herod na ngwae tatalafaʼa nia manata ʼabera liu kaidaʼi nia rongo sulia na ru neʼeri, ma na ngwae ʼi Jerusalem ki logo.
4 Ma nia ka ri ʼuana na fata abu doe ki, ma na ngwae faʼamanata ana taki ki, fuana kira ka fiku maʼi, ma nia ka saefilo ʼuri ada, "ʼUri ma ʼi faʼi neʼe na Christ baera ke baʼa futa maʼi ana?"
5 Ma kira olisia kira ka fata ʼuri, "ʼI Betlehem ba, na fanoa saena abaʼi

✡ **1:23** Aesea 7:14

kula ˈi Judea. Osiˈana na kerekereˈa
profet ba fata ˈuri,
6 ‘Betlehem ˈae, na fanoa saena
abaˈi kula ˈi Judea, noaˈa ˈoe
kosi tiˈitiˈi ˈi safitana fanoa
ˈinotoˈa ki ˈi Judea, osiˈana
taˈi ngwae ˈinotoˈa ke baˈa
leka maˈi faˈasi ˈoe, fasi ˈiri
ke talaˈia na ngwae nau ki ˈi
Israel.’ ”✡

7 Ma sa Herod ka ri ago maˈi ˈuana
na ngwae neˈe dao maˈi ki faˈasia
fanelana sina fuana alaˈanga agoˈa,
ˈiri nia ke dao toˈona kaidaˈi tae
neˈe kira eta lisia na faˈi bulubulu
baera.
8 Ma nia ka baˈe kira kwau ˈuana
ˈi Betlehem, ka fata ˈuri, “Muke leka,
muka lulu ngangata ˈuana na ngela
neˈeri. Ma diˈia kamu ka dao toˈona,
muke faˈarongo nau maˈi, fasi ˈiri
nauˈa bore nau kui leka fuana faˈa
aofialana.”
9-10 Ma ˈi buri ˈana sa Herod nia
fata ˈunaˈeri ka sui, kira ka leka
naˈa ˈada. Ma ana kaidaˈi kira dao
naˈa kwau sulia na tala, kira ka lisia
laˈu faˈi bulubulu ba kira eta lilisia
logo maˈi ˈi fanelana sina. Kira ka
saeleˈa liu ana kaidaˈi kira lisia laˈu.
Ma faˈi bulubulu neˈeri ka etaeta
ˈi naˈo ada leleka ka daudau bolo
faˈinia na kula ba sa Jesus nia teo
ana.
11 Kira ruˈu ˈi luma, ma kira ka
lisia na ngela faˈinia teˈa nia ˈi Mary.
Kira ka bobo uruuru kika faˈa aofia
na ngela neˈeri, ma kira ka ˈifingia
na ngwaˈi kira ki, ma kira ka kwatea
naˈa kwateˈa liulani doe ki fuana:
gol, ma na ru neˈe sasuna moko leˈa,
ma na ngwaingwai moko leˈa ki.*
12 Sui kira ka oli naˈa ˈada sulia
ta tala matamata ˈuana fanoa kira,
osiˈana God nia lui totongaˈi ada
saena maliu boleˈa, ma ka saea
noaˈa kira kasi oli laˈu siana sa
Herod.

Na tafiˈa ˈuana ˈi Ejipt

13 Ma ˈi buri ˈana na ngwae neˈeri
ki kira oli naˈa ˈada ˈuana fanoa
kira, na ˈainsel God ka faˈataˈi fuana
sa Josef ˈi saena na maliu boleˈa, ma
ka fata ˈuri, “Josef ˈae, ˈoke tataˈe,
ko ngalia na ngela neˈe faˈinia teˈa
nia, muka tafi ˈuana ˈi Ejipt, ma
kamu ka tua maˈi ˈi neˈeri leleka ka
dao ana kaidaˈi nau kui saea muke
oli laˈu maˈi. Osiˈana sa Herod nia
lulu ˈuana na ngela neˈe fasi ˈiri ke
saungia.”
14 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka
ngalia na ngela faˈinia teˈa nia ˈi
Mary, ma kira ka leka saena rodo
neˈeri ˈuana maˈe fanoa ˈi Ejipt.
15 Ma kira tua ˈi neˈeri leleka sa
Herod ka mae. Ma na ru neˈeri ka
faˈamamana naˈa tae ba God saea
fuana na profet ba keresia ka ˈuri,
“Nau ku ri maˈi ˈuana na ngela nau
faˈasia ˈi Ejipt.”✡
16 Ma kaidaˈi sa Herod na ng-
wae tatalafaˈa ka saiana neˈe ng-
wae neˈeri ki kira leka maˈi faˈasia
fanelana sina kira ˈosoa niaˈa, na
liana ka saetaˈa liu. Ma nia ka
kwatea fatalana fuana ngwae fuani
oro nia ki fasi ˈiri kike saungia
taˈifau kaela ngela ngwane ki ˈi
Betlehem ma ana maˈe fanoa ka-
likalia ki taˈifau. Nia falamaada
ˈiri kike saungia kaela ngela ngwane
neˈe noaˈa kasi dao ˈua ana ro
faˈi ngaliˈa, diˈia na alaˈanga ba na
ngwae baera ki sulia kaidaˈi ba faˈi
bulubulu baera nia eta faˈataˈi ana.
17 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe kira
tua saena ˈi Betlehem, kira ka angi
ˈuana ngela kira ki neˈe mae naˈa.
Kira angi ˈunaˈeri, diˈia ba sa Jere-
maea na profet nia saea naˈa maˈi ˈi
naˈo,
18 “Kira rongoa lingaˈi angiˈa neˈeri
leka maˈi faˈasia na fanoa ˈi
Rama neˈe lingaˈi oˈomaeˈa
doe.
ˈI Rachel ka angisia ngela tiˈitiˈi nia
ki.
Kaidaˈi nia angi, noaˈa ta ng-
wae kasi gwaˈoa niaˈa, sulia
neˈe ngela nia ki kira mae
taˈifau.”✡

Na oliˈa maˈi faˈasia ˈi Ejipt

✡ **2:6** Maeka 5:2 * **2:11** gold, incense, ma myrrh ✡ **2:15** Hosea 11:1 ✡ **2:18** Jeremaea 31:15

19 Ma ˈi buri ˈana sa Herod ka mae
naˈa, na ˈainsel God ka faˈataˈi laˈu
ˈi saena maliu boleˈa fuana sa Josef
ˈi Ejipt,
20 ma ka fata ˈuri, “Josef ˈae,
tataˈe, ˈoke ngalia naˈa ngela faˈinia
teˈa nia ˈi Mary, muka oli naˈa ˈuana
ˈi Israel, osiˈana ngwae ba kira sasi
ˈuana saungilana na ngela neˈe, kira
mae naˈa.”
21 Ma sa Josef ka tataˈe, ma ka
ngalia naˈa ngela faˈinia teˈa nia ˈi
Mary, ma kira ka oli naˈa ˈuana ˈi
Israel.
22 Bore ma kaidaˈi sa Josef nia ron-
goa sa Akilas nia tatalafaˈa didifulia
maˈa nia sa Herod ˈi Judea, nia ka
maˈu ˈani tuaˈa ˈi neˈeri. Ma na
ˈainsel ka saea laˈu fuana ˈi saena
na maliu boleˈa, fasi ˈiri kike leka
ˈuana na abaˈi kula ˈi Galili.
23 Nia neˈe kira ka tua ana fanoa ˈi
Nasaret ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.
Ma ka faˈamamana naˈa tae ba na
profet ki kira alaˈa ˈuri ana, “Kira
ke baˈa saea ˈani na ngwae faˈasia
ˈi Nasaret.”

3

Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Ma bara faˈi ngali ˈi burina,
kaidaˈi sa Jesus nia ˈaˈana naˈa,
sa John ngwae ni Siuabu ka
dao maˈi, ma ka etangia naˈa
faˈamanataˈanga saena na abaˈi
kula kwasi ˈi Judea, ka fata ˈuri,
2 “Muke kakari alifaˈi faˈasia na
abulaˈanga taˈa kamu ki, sulia
kaidaˈi neˈe God ke gwaungaˈi fafia
na ngwae nia ki karangi dao naˈa.”
3 Sa John na ngwae ba na profet
Aesea nia fata maˈi sulia, ma ka ˈuri,
“Taˈi ngwae ka ri ˈi saena na abaˈi
kula kwasi neˈe noaˈa kasi
bolo faˈinia ta ngwae ka tua
ana.
Ma nia ka ˈuri, ‘Na Aofia nia ke dao
maˈi!
Muke faˈasaga na tala fuana!’ ”✡
4 Sa John ruˈufia na ifi ˈani ifuna
kamel, ma ka nikia na foˈosae nia ˈi
liˈitana ana na ˈuˈuila buluka. Ma
na fanga nia neˈe siko ki ma na
ngingidua kwasi.*
5 Ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka
maˈi siana faˈasia na fanoa ba ˈi
Jerusalem, ma na fanoa ki taˈifau ˈi
saena abaˈi kula ˈi Judea, ma faˈasia
na fanoa ki taˈifau karangia na kafo
ˈi Jodan.
6 Ma kira ka fulangaˈinia
taˈangaˈa kira ki, ma nia ka siuabu
kira ˈi saena kafo ˈi Jodan.
7 Ma kaidaˈi sa John ka lisia na
ngwae ˈoro ana Farasi ki ma na
Sadusi ki kira leka logo maˈi siana
fasi ˈiri nia ka siuabu kira, nia ka
fata ˈuri fuada, “Kamu diˈia goˈo
ˈamuˈa kaela baˈeko tolo ki! Noaˈa
nau ku ˈiri saea laˈu fuamuˈa neˈe
na siuabuˈanga ke faˈatafi kamu
faˈasia na kwaˈikwaˈinga God, sui
bore ˈana noaˈa kamu kasi kakari
alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru neˈe nia
faˈataˈinia kamu kakari alifaˈi naˈa
faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki.
9 Ma noaˈa kamu kasi manata
ˈuri ˈi saena liamuˈa, ‘Kamiˈa na
ngwae neˈe kami futa naˈa maˈi
ana kwalafa sa Abraham. ˈAfitaˈi
ta kwaˈikwaˈinga faˈasia God ka
dao amiˈa.’ Ma nau ku sae
saga ana fuamuˈa, nia talangwaraˈu
goˈo ˈana fuana God ka ngalia ti
gwaˈi fau ana fau neˈe ki, ma ka
saungaˈinia ˈani kwalafa sa Abra-
ham ki!
10 Ana kaidaˈi neˈe, God sasi akaˈu
naˈa ana kwaˈikwaˈinga, diˈia ta
ngwae ba nia dau ana kwaˈikwaˈi,
ma ka sasi akaˈu fuana na tufulana
ˈai ki. Ma na ˈai ki taˈifau neˈe noaˈa
kasi fungu ˈani ta fuaˈi ai leˈa ki, nia
ke tufuda ma ka toˈosida ˈi saena
mafula.
11 “Nau ku siuabu kamu ˈani kafo
fasi ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kamu
kakari alifaˈi naˈa faˈasia na ab-
ulaˈanga taˈa kamu ki. Bore ma
taˈi ngwae neˈe ke leka maˈi buriku,

✡ **3:3** Aesea 40:3 * **3:4** Na toro ma na fanga neˈe nia talangwaraˈu fuana daoˈa toˈona saena abaˈi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruˈufia ifi neˈe. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

nia ke baˈa siuabu kamu ˈani na Anoˈi ru Abu ma na mafula. Ma nia talingaˈi ka liufi nau, ma nau noaˈa naisi leˈa ka bolo faˈinia naˈa ngalilana na taˈe butu nia ki.
12 Ma nia sasi akaˈu naˈa fuana matalangaˈilana ngwae ki taˈifau, ka diˈia ta ngwae ba nia efoa na maga ru leˈa ki faˈasia na taˈetaˈeru ki. Ma nia ka fikua na maga ru leˈa ki ˈi saena luma ni goniruˈa. Ma nia ka doˈofia naˈa taˈetaˈeru ki ˈi saena na mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.”

Na siuabuˈanga sa Jesus (Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka leka maˈi faˈasia abaˈi kula ˈi Galili ˈuana kafo ˈi Jodan siana sa John fasi ˈiri sa John ke siuabu nia.
14 Bore ma sa John ka ili ˈuana na rokisilana na manatana sa Jesus, ka ˈuri, “Nia bolo faˈinia ˈaeˈo neˈe ˈoke siuabu nau, ma ˈoko leka lala maˈi siaku fuana nau kui siuabu ˈoe.”
15 Ma sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri, “Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ˈoke sasi naˈa maˈi ˈamu ta ru fuaku, osiˈana sasilana na ru neˈe, koro sasi naˈa ru ki taˈifau neˈe God nia oga.” Ma sa John ka ala naˈa fafia.
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus siuabu ka sui naˈa, nia ka tataˈe maˈi faˈasia kafo. Ma ˈi langi ka ˈifi fuana, ma nia ka lisia na Anoˈi ru Abu God ka koso maˈi diˈia ta bola, ma ka toˈo ˈi fafona.
17 Ma taˈi lingalinga ˈi ru nia talo maˈi faˈasia ˈi langi ma ka ˈuri, “Nia naˈa neˈe ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe liu ana, ma nau ku saeleˈa liu faˈinia.”

4

Sa Saetan ilitoˈona sa Jesus (Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Ma ˈi buri ˈana na ru neˈe, na Anoˈi ru Abu ka talaˈia sa Jesus ˈuana abaˈi kula kwasi fasi ˈiri sa Saetan ke ilitoˈona.
2 Ma sa Jesus ka abu fanga sulia fai akwala faˈi asoa ki, ma fai akwala faˈi rodo ki, ma nia ka fiolo liu naˈa.
3 ˈUnaˈeri, sa Saetan ka leka maˈi siana, ka fata ˈuri, “Osiˈana neˈe ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke fata fuana gwaˈi fau neˈe ki ˈiri ke alua ta beret.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu ba saea, ‘Na ngwae noaˈa kasi mauri goˈo ana fanga taˈifilia. Bore ma, nia mauri naˈa ˈani alaˈanga ki taˈifau neˈe saka maˈi faˈasia God.’ ”✡
5 Sui sa Saetan ka talaˈi laˈu sa Jesus ˈuana na fanoa abu ˈi Jerusalem, ma nia ka faˈauua ana taˈi kula neˈe nia raˈe liu ˈi langi, fafona na Luma Abu God.
6 Ma ka fata ˈuri fuana, “Osiˈana ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke lofo toli ˈi ano faˈasia ˈi neˈe, sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘God ke kwatea maˈi na ˈainsel nia ki fuamu, ma kike sakuˈu, fasi ˈiri na ˈaemu bore kasi foto ana ta gwaˈi fau.’ ”✡
7 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Ma na Kerekereˈa Abu ba fata logo ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi ilitoˈona God ˈoe.’ ”✡
8 Sui sa Saetan ka talaˈia laˈu sa Jesus ˈuana gwauna totoloa fane liu neˈeri, ma ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga ki taˈifau ana magalia ma na kwangaˈa kira ki fuana sa Jesus.
9 Ma sa Saetan ka fata ˈuri, “Na ru neˈe ki taˈifau goˈo nau ku kwateda fuamu, diˈia ˈoko bobo uruuru ˈi maana ˈaeku, ma ˈoko faˈa aofia nau.”
10 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Saetan ˈae, ˈoke leka tau kwau faˈasi nau! Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, ‘Taˈifilia God ˈoe goˈo neˈe ˈoke faˈa aofia, ma ˈoko rao fuana.’ ”✡
11 Sui ana kaidaˈi neˈeri, sa Saetan ka leka naˈa faˈasia sa Jesus. Ma na ˈainsel ki kira ka leka maˈi, ma kika kwaiˈafi naˈa ana niaˈa.

Sa Jesus etangia naˈa raoˈa nia (Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)

✡ **4:4** Diutronomi 8:4 ✡ **4:6** Sam 91:11 ✡ **4:7** Diutronomi 6:16 ✡ **4:10** Diutronomi 6:13

12 Kaidaˈi sa Jesus rongoa neˈe
kira alua naˈa sa John saena na luma
ni lokafo, nia ka oli ˈuana abaˈi kula
ˈi Galili.
13 Ma nia kasi tua saena fanoa
nia ˈi Nasaret. Nia ka leka, ka tua
lala ˈana ˈi Kapaneam, na fanoa ˈi
ninimana na ˈosi ˈi Galili, ana na
abaˈi kula ˈi Sebulun ma ˈi Naftali.
14 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka
faˈamamana na fatalana profet Ae-
sea ba ˈuri,
15 "Na fanoa ˈi Sebulun ma na fanoa
ˈi Naftali, kira tua saena abaˈi
kula ˈi Galili, ma kira tua sulia
tala ˈuana ˈosi doe, ma ka
tua taˈi bali ana kafo ˈi Jodan,
kula neˈe ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki kira tua ana.
16 Na ngwae neˈeri ki, kira tua saena
na maˈerodo, kike baˈa lisia
madakoˈanga doe.
Ma sa tai faˈida neˈe kira tua saena
fanoa rorodoˈa ana maeˈa
neˈe, madakoˈanga ka tala
ˈafi kira."✡

17 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus
ka faˈarongo ˈani faˈarongoˈa nia
ka ˈuri, "Muke kakari alifaˈi faˈasia
na abulaˈanga taˈa kamu ki, sulia
kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia ng-
wae nia ki nia dao karangi kamu
naˈa!"

Sa Jesus laefia fai ngwae dee ki (Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Ana kaidaˈi sa Jesus liu sulia na
ˈosi ˈi Galili, nia ka lisia sa Simon
(neˈe nia saea logo ˈani sa Peter)
faˈinia sa Andrew na ngwaefuta nia.
Keroˈa ro ngwae dee ki. Keroˈa dee
adaroˈo ˈani furai kera saena ˈosi ˈi
Galili.
19 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, "Moro leka maˈi faˈinau,
koroˈo ro ngwae dee iˈa ki, bore
ma nai baˈa faˈamanata koroˈo ˈani
ngali ngwaeˈa maˈi fuaku."
20 Ma kaidaˈi neˈeri nama goˈo,
kera ka faˈasia naˈa na furai keroˈa
ki, ma kera ka leka naˈa faˈinia.
21 Sui sa Jesus ka leka laˈu kwau,
ma ka lisia laˈu ta ro ngwae, sa
James ma sa John na ro ngela sa
Sebedi ki. Kera tua adaroˈo ˈi saena
na gwaˈi baru faˈinia maˈa kera sa
Sebedi, ma kira subungia furai kira
ki. Sa Jesus ka saedaroˈo.
22 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, kera
ka faˈasia naˈa adaroˈo na gwaˈi
baru faˈinia na maˈa kera, ma kera
ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus leka kwailiu faˈinia raoˈa nia (Luke 6:17-19)

23 Sa Jesus ka liufia naˈa fanoa ki
ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili, ma ka
faˈamanata na ngwae ki saena na
luma fuana foˈongaˈa Jiu ki. Ma nia
ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na Gwaungaˈi ˈanga God,
ma ka gura na ngwae neˈe kira
mataˈi ˈani mataˈinga matamata ki
taˈifau neˈe saungida.
24 Ma na alaˈanga ki sulia sa Jesus
ka talofia fanoa ki taˈifau ˈi saena
abaˈi kula ˈi Siria. Ma ngwae ˈoro
ki neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga
matamata ˈoro ki, kira ka ngalida
maˈi siana. Na ngwae neˈe nonida
fii liu, ma ngwae neˈe anoˈi ru taˈa
ki ka kwaiˈida, ma na ngwae neˈe
baˈasi saungida ki, ma ngwae neˈe
ˈaeda ka mae, kira leka maˈi siana.
Ma sa Jesus ka gurada taˈifau.
25 Ma na ngwae ˈoro liu ki logo,
kira ka leka sulia sa Jesus ana
kaidaˈi neˈeri. Ngwae faˈasia abaˈi
kula ˈi Galili, ma fanoa ˈi Jerusalem,
ma ti fanoa laˈu saena abaˈi kula ˈi
Judea, ma ana abaˈi kula ˈi Dekapo-
lis, ma faˈasia na bali kafo ˈi Jodan
raˈe lana sina.

5

Na faˈamanataˈanga sa Jesus (Luke 6:20-23)

1 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus nia
lisia naˈa fikuˈa doe neˈeri, nia ka
raˈe ˈi gwauna na kula neˈe taˈi
fane, ma ka tua ˈi ano. Ma na
fafarongo nia ki kira ka fiku kalia,
2 ma nia ka talaˈae naˈa ana
faˈamanatalada, ka ˈuri,

✡ **4:16** Aesea 9:1, 2

3 “Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe
kira saiana kira dalaˈa ˈi
maana God, osiˈana neˈe kira
ka toˈo naˈa ana ru leˈa ki,
kaidaˈi God ka gwaungaˈi fafi
kira.
4 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe
kira kwaimanatai ki, osiˈana
God ke baˈa gwaleda.
5 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe
kira faˈatiˈitiˈi kira talada ki,
osiˈana God ke baˈa kwatea
na magalia neˈe fuada.
6 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe
kira oga liua sasilana ru
ˈoloˈolo ki, osiˈana God ke
baˈa faˈatolia maurilada.
7 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe
manatada ofia ngwae mata-
mata ki, osiˈana God ke baˈa
ofida logo.
8 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe
liada sakadola fuana God,
osiˈana kira ke baˈa lisia God.
9 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe
kira rao fuana na aroaroˈa
ˈi safitana ngwae ki, osiˈana
God ke baˈa sae kira ˈani na
ngela nia ki.
10 Saesaeleˈanga fuada ngwae neˈe
kira faˈakaisida duˈungana
sasilana ru saga ki, osiˈana
neˈe kira toˈo naˈa ana ru leˈa
ki, kaidaˈi God ka gwaungaˈi
fafi kira.

11 “Saesaeleˈanga fuamuˈa kaidaˈi neˈe ngwae ki kira ka fata buri amuˈa, ma kira ka faˈakaisi kamu, ma kira ka saea ru taˈa ˈoro ki amuˈa osiˈana kamuˈa naˈa neˈe fafarongo nau ki.
12 Nau ku saea ru neˈeri osiˈana kike baˈa sasia logo ru taˈa ki fuamuˈa neˈe ngwae ki kira sasi ana profet ki maˈi ˈi naˈo. Muke saeleˈa amuˈa, osiˈana God ke baˈa kwatea kwaiaraˈanga doe neˈe nia gonia fuamuˈa ˈi langi.”

Fiki asi faˈinia na unu (Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 Sa Jesus inaˈu ana fatalana ka ˈuri, “Na fiki asi neˈe faˈaleˈa na fanga fuamuˈa. Ma kamu logo muke diˈia na fiki asi fuana faˈaleˈalana na ngwae ki taˈifau. Bore ma diˈia neˈe asilalana nia leka faˈasia, nia ˈafitaˈi liu ˈoko faˈa asila laˈu. Ma noaˈa kasi leˈa naˈa fuana sasilana laˈu ˈani ta ru, ma nia leˈa fuana muke ˈui naˈa amuˈa ˈani ˈi maa, fasi ˈiri na ngwae ki kike uria naˈa ˈada.
14 “Kaumulu diˈia logo na faˈi unu fuana na ngwae ki taˈifau saena magalia. Na luma neˈe kira saungaˈinia ˈi gwauna faˈi ua nia ˈafitaˈi ka ago.
15 Ma noaˈa ta ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu, sui ka alua ˈana ˈi olofana na dako. Kaidaˈi nia faˈaduˈa faˈi unu ka sui mala, nia ka ngalia, ka dauraˈinia ana kula ˈi langi, fasi ˈiri ka rara fuana na ngwae ki taˈifau ˈi saena na luma.
16 Ma ka ˈunaˈeri logo, na faˈi unu kamu ka sina kwau ˈi naˈo ana ngwae ki taˈifau, fasi ˈiri ana kaidaˈi kira lisia na ru leˈa neˈe kamu sasiˈi ki, kika fiˈi baˈatafea na Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi ˈi langi.

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses

17 “Noaˈa kamu kasi fia fasi nau ku leka maˈi fuana na faˈasuilana na taki sa Moses ki ma na faˈamanataˈanga na profet ki. Nau kusi leka laˈu maˈi fuana na faˈasuilada, bore ma nau ku leka lala maˈi fuana na faˈa aliˈafulana na faˈamanataˈanga kira ki.
18 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, ana kaidaˈi neˈe ˈi langi ma na magalia kira teo ˈua, noaˈa ta ru tiˈitiˈi ana na taki ki kasi sui leleka ka dao ana ta kaidaˈi neˈe ru ki taˈifau ana na taki ki ke dao mamana.
19 Nia neˈe, sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi roˈosulia ta taki tiˈitiˈi, ma ka faˈamanata ti ngwae fuana ˈaila ˈanga ana ta taki tiˈitiˈi logo, God ke baˈa alu nia ka ˈisiˈisi ana na ˈInotoˈanga nia. Bore ma sa tai neˈe ka roˈosulia na taki ki ma ka faˈamanata ti ngwae fuana roˈosulilana diˈia niaˈa, God ke baˈa alu nia ke ˈaˈana ˈi saena na ˈInotoˈanga nia.

20 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia
noaˈa kamu kasi sasi leˈa ka liufia
na ngwae faˈamanata ana taki ki,
ma na Farasi ki ana sasiˈa sulia ru
neˈe God nia oga, nia ˈafitaˈi liu
muke tua faˈinia ngwae neˈe God ke
gwaungaˈi fafida ki.

Faˈamanataˈanga sulia saetaˈanga

21 “Kaumulu rongoa taˈifau naˈa
na fataˈa totongaˈi neˈe kira saea
fuana koˈo bora kia ki ˈi naˈo ba
ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi sau ngwae.
Diˈia sa tai bore ˈana neˈe ka sau
ngwae, kike baˈa ngali nia ˈi naˈona
na ngwae kwaigiosi ki.’✡
22 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku
saea fuamuˈa, sa tai neˈe ka saetaˈa
fuana na ngwaefuta nia, kike baˈa
ngali nia ˈi naˈona na ngwae ni
kwaigiosi ki. Ma sa tai neˈe ka saea
fuana na ngwaefuta nia, ‘ˈAeˈo na
ru ˈoˈo goˈo ˈana,’ kike baˈa ngalia
ˈi naˈona na ngwae ni kwaigiosi ki.
Ma sa tai neˈe ka saea na ngwaefuta
nia ˈani, ‘Na ru boleboleˈa,’ nia
ke baˈa leka saena tala ˈuana na
mafula neˈe duˈaduˈa noaˈa kasi
mae.
23 Ta neˈe, diˈia ˈoko sasi akaˈu
naˈa ana kwai suˈusiˈanga ˈoe fuana
God fafona na fuli fuˈa, ma ˈoko
manata toˈona noaˈa kasi madako
ˈua ˈi safitamuroˈo toˈolamu sulia
na roraˈa ˈoe,
24 ˈoke faˈasia basi kwai suˈusiˈa
ˈoe ˈi maana fuli fuˈa, sui ˈoko oli,
ma ˈoko fata kwaima basi faˈinia.
Sui ˈi buri, ˈoko oli maˈi, ma ko
fiˈi kwate na kwai suˈusiˈanga ˈoe
fuana God.
25 “Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe
fuana kwai matalangaˈinga, ˈoko
fata kwaima basi faˈinia, kaidaˈi
noaˈa koroˈo kasi dao ˈua. Si diˈia
koroˈo dao naˈa, nia ke baˈa kwate
ˈoe naˈa fuana na ngwae kwaigiosi,
ma ˈi buri ˈana nia ka matalangaˈi
ˈoe, nia ka fiˈi kwate ˈoe laˈu fuana
ngwae firi ngwae ki, ma na ngwae
firi ngwae ki ka fiˈi alu ˈoe laˈu
saena lokafo.
26 Nau ku saea fuamu, diˈia
nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi ˈoko ruˈu
faˈasia na lokafo leleka ˈoko kwatea
nama na mani ˈisi ˈoe neˈe nia bolo
faˈinia kwaˈikwaˈinga ˈoe.

Faˈamanataˈanga sulia araˈinga

27 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na
fataˈa totongaˈi ki kira saea, ‘Noaˈa
ˈoe kosi kakabara.’✡
28 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea
fuamuˈa, sa tai bore ˈana neˈe
bubungia ta kini ˈani lia ˈi ngwae ni
kakabaraˈanga, nia kakabara ka sui
naˈa ˈani liana.
29 Nia neˈe, diˈia ˈoko oga ˈoke
fulia ta ru taˈa ˈani bali maa ˈoloˈolo
ˈoe, ˈoko lafua, ma ˈoko ˈui ˈania
faˈasi ˈoe. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana
fuamu diˈia ˈoko ˈui ˈania ta bali ana
na nonimu, ˈasu ˈubani God ka fiˈi
ˈui ˈania na nonimu taˈifau ˈi saena
na mafula ana kula ni maeˈa.
30 Ma diˈia ˈoko oga ˈoke fulia ta ru
taˈa ˈani bali lima ˈoloˈolo ˈoe, ˈoke
siki muusia ma ˈoko ˈui ˈania faˈasi
ˈoe. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana diˈia
ˈoko ˈui ˈania ta bali ana nonimu,
ˈasu ˈubani God ka fiˈi ˈui ˈania na
nonimu taˈifau ˈi saena na mafula
ana kula ni maeˈa.

Faˈamanataˈanga sulia kwai ilangaˈi ˈanga

(Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na
fataˈa totongaˈi ki kira saea, ‘Sa tai
bore ˈana neˈe ilangani na ˈafe nia,
nia ka kwatea kerekereˈa ana kwai
ilangaˈinga fuana.’✡
32 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku
saea fuamuˈa, noaˈa ta ngwae kasi
ilangani na ˈafe nia. Diˈia ngwae
ilangani ˈafe nia, niaˈa neˈe kwatea
ˈafe nia ka kakabara. Ma diˈia ta
ngwae ka korea laˈu na kini neˈeri,
na ngwae neˈeri nia kakabara logo
ˈi naˈona God. Taˈi ru goˈo neˈe
ngwae saiana ka ilangaˈinia na ˈafe
nia duˈungana, diˈia nia kakabara
ana ta ngwae matamata.
33 “Kamu rongoa logo na fataˈa to-
tongaˈi ki kira saea fuana na ngwae

✡ **5:21** Eksodas 20:13; Diutronomi 5:17 ✡ **5:27** Eksodas 20:14; Diutronomi 5:18 ✡ **5:31** Diutronomi 24:1 ✡ **5:33** Nambas 30:2

ki ˈi naˈo ˈua naˈa maˈi, ‘Diˈia ˈoko faˈangasingasia alangaˈinga ˈoe ˈani satana God, tama noaˈa ˈoe kosi ˈoia naˈa alangaˈinga ˈoe.’✡
34 Ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ta ru. Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi langi, osiˈana God nia gwaungaˈi neˈeri.
35 Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani magalia, osiˈana God nia gwaungaˈi logo ˈi neˈeri. Ma ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani ˈi Jerusalem, sulia nia neˈe fanoa na ngwae tatalafaˈa doe ka tasa.
36 Ma noaˈa ˈoe kosi faˈangasia alangaˈinga ˈoe ˈani gwaumu, sulia nia ˈafitaˈi ˈoko saungaˈinia taˈi ifu ˈi gwaumu ka kwao nama ka goa.
37 Diˈia ˈoko alangaˈi, saea goˈo, ‘ˈIu.’ Nama diˈia ˈoe kosi alangaˈi, saea goˈo ‘Noaˈa.’ Ma diˈia ˈoko saea laˈu ta ru, na ru neˈeri nia leka naˈa maˈi faˈasia sa Saetan na ngwae taˈa.”

Faˈamanataˈanga sulia kwaiduˈui ˈanga
(Luke 6:29-30)

38 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki fata ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae ka faˈalia na maana ta ngwae, kike faˈalia logo maana ngwae neˈeri. Ma gwaˈi lifa logo fuana duˈulana ta gwaˈi lifa.’✡
39 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa ˈoe kosi duˈua ta ru neˈe ta ngwae sasia ka taˈa fuamu. Diˈia ta ngwae ka fidalia na bali sate ˈoloˈolo ˈoe, ˈoko alaˈania nia ka fidalia laˈu ta bali sate mauli amu.
40 Ma diˈia ta ngwae ka ngali ˈoe ˈuana na matalangaˈinga fuana ngalilana na toˈongi fafo doe ˈoe, ˈoke alaˈania nia ke ngalia logo na toˈongi sae ˈoe fuana.
41 Ma diˈia ta ngwae ka suˈumaˈinia ˈoko ngalia na ˈoko ru nia sulia taˈi kadi tala, ˈoko ngalia laˈu sulia ruana kadi tala.
42 Ma ˈoke kwatea fuana ta ngwae neˈe nia ke gania ta ru amu. Ma kaidaˈi ta ngwae ka oga na ngali langalana ta ru amu, ˈoko kwatelanga ana fuana.

Muke alafe fuana ngwae ki ka diˈia logo God alafe fuana ngwae ki
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 “Kamu rongoa taˈifau naˈa na fataˈa totongaˈi ki fata ˈuri, ‘Muke alafe ˈamuˈa fuana na ngwae kwaima kamu ki,✡ ma muke suulangaˈinia na malimae kamu ki.’
44 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke alafe fuada na malimae kamu ki, ma muke foˈo fuada sa tai neˈe kira faˈakaisi kamu.
45 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, muke alu naˈa na ngela na Maˈa kamu maˈi ˈi langi. Sulia nia saungaˈinia na sina, ma ka rara ˈafia na ngwae taˈa ki, ma na ngwae leˈa ki taˈifau goˈo, ma ka kwatea na uta fuada sa tai faˈida neˈe kira fulia ru leˈa ki, ma fuana sa tai faˈida neˈe kira fulia ru taˈa ki.
46 Diˈia muke alafe goˈo amuˈa fuana na ngwae neˈe kira alafe fuamuˈa, God noaˈa kasi kwaiara kamu goˈo. Osiˈana na ngwae ˈaurafu ni goni maniˈa ana takisi bore, kira sasia logo ru neˈeri!
47 Ma diˈia kamu fata leˈa goˈo ˈamuˈa faˈinia na kwaima kamu ki, noaˈa kamu kasi matamata goˈo faˈasia na ngwae ki taˈifau. Sulia na ngwae kira kina God ki bore, kira sasia logo ru neˈeri!
48 Muke saga taˈifau naˈa, diˈia na Maˈa kamu ˈi langi ba saga taˈifau.”

6

Faˈamanataˈanga sulia sasilana na ru leˈa ki

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke madafi kamu, ˈasu ˈubani muke sasia goˈo amuˈa na ru leˈa kamu ki, fasi ˈiri ngwae ki kike lisia,

✡ **5:38** Eksodas 21:24; Diutronomi 19:19; Levitikus 24:20 ✡ **5:43** Levitikus 19:18

ma kika aura'e kamu fa'ini'i. Di'ia
kamu sasi 'una'eri, noa'a kamu kasi
ngalia ta kwaiara'a fa'asia na Ma'a
kamu ma'i langi.
2 Di'ia 'oko kwatea na kwate'a
fuana 'afilana ngwae dala'a ki,
noa'a 'oe kosi fa'afulanga'inia
fuana ngwae ki fasi 'iri kike ba'atafe
'oe fafi'i. Sulia na falafala ne'eri,
ngwae kwalabasa ki kira sasi. Kira
kwai'afi ana ngwae dala'a ki saena
luma fuana fo'onga'a ki ma sulia
na tala doe ki logo, fasi 'iri ngwae ki
ta'ifau kira ka ba'atafeda. Ma nau
ku saea fuamu'a, God noa'a kasi
kwatea ta kwaiara'a fuada, sulia
kira ngalia na'a na kwaiara'a kira
ki.
3 Ma kaida'i 'oko kwatea ta ru
fuana kwai'afi'anga, noa'a 'oe kosi
fa'ata'inia fuana ta ngwae, fasi 'iri
ta kwaima amu bore noa'a kasi
saiana.
4 Kaida'i 'oko kwatea ta ru fuana
ta ngwae, 'oke sofonga'inia fa'asia
ta ngwae bore 'ana noa'a kasi lisia
nama ka saiana. Sui bore 'ana 'oko
kwate ago ana, na Ma'a 'oe ne'e nia
tua ma'i langi, nia ka lisia tae ki
ne'e 'oko sasia, ma nia ka kwatea
kwaiara'a fuamu."

Fa'amanata'anga sulia na fo'onga'a
(Luke 11:2-4)

5 Sa Jesus ka fata la'u 'uri,
"Kaida'i kamu fo'o, noa'a kamu
kasi di'ia ngwae kwalabasa ne'e
kira fo'o go'o 'ada fasi 'iri ne'e
ngwae ki ka lisida. Sulia ana kaida'i
kira fo'o, kira oga liu uu'a saena
luma fuana fo'onga'a ki, nama sulia
tala doe ki, fasi 'iri ne'e ngwae ki
kira ka lisida, ma kika aura'eda. Ma
nau ku saea fuamu'a, kira ngalia
na'a na kwaiara'a kira ki fa'asia na
ngwae ne'e kira aura'eda ki.
6 Ma ana kaida'i 'oko fo'o, 'oke
leka ana ta kula ne'e tua banita'i,
ma 'oko tua 'i ne'eri, ma 'oko
fo'osia God, ma noa'a ta ngwae kasi
lisia. Sui bore 'ana noa'a ta ngwae
kasi lisi 'oe ana kaida'i 'oko fo'o,
Ma'a 'oe ne'e tua ma'i 'i langi ne'e
ke ba'a lisi'o. Ma nia logo ne'e ke
ba'a kwaiara 'oe fuana tae ki ne'e
'oko sasi'i.
7 "Ana kaida'i kamu fo'o, noa'a
kamu kasi di'ia la'u ngwae ne'e
kina God ki. Sulia ana kaida'i kira
fo'o, kira fata keta liu, ma noa'a
kira kasi sai madako ana na tae ki
ne'e kira sae'e. Manatada fia di'ia
kira fo'o keta 'una'eri, God ke ba'a
rongoda.
8 Ma noa'a kamu kasi sasi la'u
di'ida, sulia Ma'a kamu ma'i 'i
langi nia saiana ta'ifau na'a tae ki
ne'e kamu bo'obo'o 'uana, sui mala
kamu fi'i gania.
9 "'Iu, ana kaida'i kamu fo'o,
muke fata 'uri,
'Ma'a kami 'i langi 'ae,
Kami oga ngwae ki ta'ifau kike
fa'adoea satamu, osi'ana nia
abu liu.
10 Dao ma'i 'ani gwaunga'i 'anga
'oe fafia maurilana ngwae ki
ta'ifau.
Ma na kwaiogai'anga 'oe kike sasia
na'a 'i ano di'ia logo 'i langi.
11 'Oke kwatea ma'i fuami'a na
fanga ne'e bolo fuana asoa
ne'e.
12 'Oke rufuanata ana ta'anga'a
kami ki, di'ia logo ne'e kami
rufuanata ana ta'anga'a ng-
wae ki ta'ifau ne'e kira fulia
ru ta'a ki ami'a.
13 'Oe kosi danga 'ani kami fuana
ilito'onga ka liufi kami.
Ma 'oko olita'i kami fa'asia sa Sae-
tan.'

14 "Aia, ma di'ia kamu rufuanata
ana sa tai ne'e fulia ru ta'a amu'a,
Ma'a kamu ma'i 'i langi nia ka
rufuanata logo ana ta'anga'a kamu
ki.
15 Ma di'ia kamu kasi rufua-
nata ana sa tai ne'e nia fulia ru
ta'a amu'a, Ma'a kamu ma'i 'i
langi bore noa'a kasi rufuanata logo
amu'a."

Fa'amanata'anga sulia abu fanga'a

16 Sa Jesus ka fata la'u 'uri,
"Ana kaida'i kamu abu fanga fuana
fo'onga'a ngasingasi'a, noa'a kamu
kasi di'ia ngwae kwalabasa ki. Sulia

ana kaidaˈi kira abu fanga, kira lia diˈia ngwae kira kwaimanatai fasi ˈiri neˈe ngwae ki ka lisi neˈe kira abu fanga, ma kika fataleˈa ada. Aia, ma nau ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe ki ˈafitaˈi kira ka ngalia ta kwaiaraˈa laˈu, sulia ngwae ki kira kwatea naˈa na kwaiaraˈa kira ˈani tafelada. Ma God noaˈa kasi kwatea naˈa ta kwaiaraˈa fuada.
17 Bore ma ana kaidaˈi ˈoke abu fanga, ˈoke siu ˈamu, ma ˈoko salaifu ˈamu diˈia ˈoko sasia sulia asoa ki,
18 fasi ˈiri ta ngwae kasi lia saiamu neˈe ˈoko abu fanga. Ma sui bore ˈana ta ngwae kasi lia saiamu, Maˈa ˈoe ˈi langi ka lisi ˈoe, ma nia ka kwatea na kwaiaraˈa fuamu osiˈana na tae ki neˈe ˈoko sasiˈi. Nia saiana ka lisiˈo sulia asoa ki, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi lisia.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa (Luke 12:33-36)

19 Sui, sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu kasi gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi neˈe saena magalia ana na kula neˈe sufusufu ma na furaˈa ke faˈalia, ma na ngwae bili ki ka bilia.
20 Muke gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi langi, kula sufusufu ma na furaˈa kasi faˈalia, ma na ngwae bili noaˈa kasi bilia.
21 Osiˈana kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo ˈi langi, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi na toˈoruˈa kamu nia teo saena magalia, na maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana ru saena na magalia ki.

22 “Si diˈia maamu leˈa, ˈoko tua saena na madakolaˈa ana faˈamanata ˈanga God, osiˈana na maamu neˈe dau talaˈia maˈi madakolaˈa saena nonimu.
23 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa, ma ˈoko tua goˈo ˈamu saena maˈerodo. Muke madafi kamu, si diˈia kamu ilangani na madakolaˈa God, saena maurilamuˈa nia rodoˈa liu mala.”

Sa Jesus faˈamanata sulia God faˈinia toˈoruˈa (Luke 16:13; 12:22-31)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “ˈAfitaˈi ta ngwae ka rao fuana ta ro ngwae ˈaˈana matamata. Diˈia nia ˈunaˈeri, nia ke baˈa malimaeˈa ana ta ngwae ˈaˈana, ma ka kwaima ana ta ngwae ˈaˈana. Ma nia ka rao leˈa fuana ta ngwae, ma ka danga faˈiburi ˈani ta ngwae. Nia neˈe, ka ˈafitaˈi liu diˈia neˈe muke rao fuana God ma na mani laˈu ana taˈi kaidaˈi.
25 “Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata ˈabera sulia tae neˈe kamu ke ˈania, ma muka kwaˈufia, ma tae neˈe kamu ke toro ˈani fafia nonimuˈa. Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na fanga, ma na noni neˈe, nia leˈa ka tasa liufia na toro.
26 Lisia na faˈi noˈo ki saena mamanga, noaˈa kira kasi ˈabera goˈo sulia raoˈa ana ta oˈola. Ma noaˈa kira kasi loia goˈo ta fanga, ma kira kasi saungaˈinia goˈo ta babala fuana alu fangaˈa. Bore ma Maˈa kamu ˈi langi sareda goˈo ˈana. Aia, God nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala faˈi noˈo ki. Nia neˈe, God ka sare kamu goˈo ˈana.
27 Sui bore ˈana kamu ka manata ˈabera sulia mauriˈa kamu ki, nia ˈafitaˈi liu kamu ka sasi maurilamuˈa ka taˈi tau tiˈitiˈi laˈu.
28 “Ma faˈuta mo neˈe muka manata ˈabera sulia na toro ki? Muke lisia basi na takana ˈai neˈe kira afola ki. Noaˈa kira kasi rao goˈo, ma noaˈa kira kasi saungaˈinia goˈo ta toro fuada.
29 Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa Solomon na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.
30 Ma na takana ˈai ki, kira teo goˈo ˈada sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma kira ka ˈui logo ˈanida saena mafula. Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, God nia faˈaruˈufida ˈani ru leˈa ki. ˈUri ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga kamu ki nia tiˈitiˈi.
31 “Ta neˈe, noaˈa kamu kasi manata ˈabera ˈuri, ‘Na fanga, ma na ru

ni kwaˈufilana, nama na toro nau ki
ke baˈa leka maˈi faˈasia ˈi faˈi?’
32 ˈIu, na ngwae tua kwaikinai ana
God ki, kira saiana manata ˈaberaˈa
sulia ru neˈeri ki. Ma kamuˈa, Maˈa
kamu ˈi langi nia saiana ka sui naˈa
neˈe kamu boˈoboˈo ˈuana ru neˈeri
ki.
33 Muke oga liu lala ˈamuˈa na
mauriˈa neˈe God nia gwaungaˈi
fafia ka tasa faˈinia sasilana na ru
saga ki. Muke oga liu ˈamuˈa ru
neˈe ki ka liufia na ru matamata
ki taˈifau, ma nia ke baˈa kwatea
fuamuˈa na ru ki taˈifau neˈe kamu
boˈoboˈo ˈuana ki.
34 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi
manata ˈabera sulia boˈoboˈo ˈanga
fuana rorodo. Teo naˈa ˈana fuana
rorodo. Noaˈa kasi bolo fuana muke
fikua na ˈabera ˈanga rorodo ki
faˈinia na ˈabera ˈanga ki ana asoa
taˈena logo. Osiˈana asoa taˈena
toˈo ana ˈaberaˈanga bolo faˈinia
taˈena.”

7

*Faˈamanataˈanga sulia mata-
langaˈilana ta ngwae
(Luke 6:37-38, 41-42)*

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi matalangani ta
ngwae matamata, ˈasu ˈubani God
ka matalangaˈi kamu logo.
2 Diˈia kamu matalangani ta ng-
wae, God ke matalangaˈi ˈunaˈeri
logo amuˈa. Ma taki tae neˈe kamu
matalangaˈinia ˈani ta ngwae, na
taki neˈeri logo neˈe God ke baˈa
matalangaˈi kamu ˈani.
3 ˈOko toˈo ana taˈangaˈa doe ki,
bore ma ˈoko balufia goˈo ˈamu ta
ngwae neˈe nia toˈo ana taˈangaˈa
tiˈitiˈi. ˈOko diˈia taˈi ngwae neˈe
nia lisia na gegeo ˈi saena na maana
sa toˈolana, bore ma nia kasi lisia
goˈo ta buli ano doe neˈe nia saena
maana talana.
4 Ma ˈoko fata ˈuri fuana na ngwae
matamata, ‘ˈOko fulia ta ru neˈe nia
taˈa, alaˈania nai faˈasaga mauril-
amu.’ Bore ma ˈoe kosi manata
ˈabera goˈo sulia taˈangaˈa doe neˈe
ˈoko sasiˈi ki.
5 ˈAeˈo ngwae kwalabasa. ˈOke
faˈasia basi na taˈangaˈa ˈoe ki. Sui,
ˈoko fiˈi bolo fuana kwaiˈafiˈanga
kwau ana ta ngwae matamata fuana
na taˈangaˈa nia ki.
6 “Ma noaˈa kamu kasi kwatea ru
abu ki fuana kui ki, sulia kira ke
abula, ma kike baˈa ˈale kamu. Ma
noaˈa kamu kasi kwatea na laungi
kamu ki fuana gwata ki, ˈasu ˈubani
kira kata uria goˈo ˈada.”*

*Faˈamanataˈanga sulia tae neˈe
God sasia ana kaidaˈi kulu gania
(Luke 11:9-13)*

7 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kamu
ke gani ana God ˈiri muke ngalia
ru neˈe kamu gani ˈuana. Kamu ke
lulua ru kamu boˈoboˈo ˈuani ki ana
God, ma nia ka ˈafi kamu, ˈiri muke
lisia. Kamu ke faˈafo ana sinamaa,
ma God ke ˈifi fuamuˈa.
8 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe
kira gani ana God, kira ngalia naˈa
ru neˈe kira gania. Ma na ngwae
ki taˈifau neˈe kira lulua ru kira
boˈoboˈo ˈuani ki ana God, kira ka
lisia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈafo ana sinamaa, ma God ke
ˈifi fuada.
9 “ˈUri ma, sa tai aumulu ana maˈa
ki, neˈe diˈia na ngela ˈoe nia ganiˈo
ˈuana fanga, ˈoke kwatea lala na fau
fuana?
10 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani
ˈuana ta iˈa, ˈoke kwatea lala faˈi loi
fuana? Noaˈa liu!
11 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau
ngwae taˈa ki, kaumulu saiana kwa-
telana na ru leˈa ki fuana ngela
kaumulu ki. Bore ma na Maˈa kamu
neˈe nia ˈi langi, nia leˈa ka tasa liufi
kamu. ˈUnaˈeri neˈe nia ka kwatea
na ru leˈa ki fuana ngwae ki neˈe
kira gani nia ˈuana.
12 “Ta tae neˈe kamu oga ana
ngwae matamata ki kike sasia
fuamuˈa, muke sasia logo fuada.
Sulia nia neˈe na fadalana na
faˈamanataˈanga ana taki sa Moses
ki, ma na profet ki taˈifau.”

* **7:6** Jesus fata ˈuri ka faˈataˈinia neˈe Faˈarongoˈa Leˈa noaˈa ˈiri totolia ngwae aburongo neˈe ˈidufaˈi ˈaila ˈani.

Na tala ˈuana mauriˈa ma ˈuana maeˈa
(Luke 13:24)

13 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Muke ruˈu kwau ana sinamaa neˈe susukuru, sulia na tala ma na sinamaa neˈe doe ma ka reba, nia leka ˈuana na maeˈa firi. Ma na lekaˈa sulia ka talangwaraˈu goˈo ˈana, ma na ngwae ˈoro liu ki neˈe kira leka sulia na tala neˈeri.
14 Aia, na tala ma na sinamaa neˈe susukuru nia leka ˈuana na mauriˈa firi, ma na lekaˈa sulia ka ˈafitaˈi, ma bara ngwae goˈo neˈe kira leka sulia.”

Sulia na profet ˈosoˈoso ki
(Luke 6:43-44)

15 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Muke madafi kamu faˈasia na profet ˈosoˈoso ki. Muke madafi kamu sulia kira lia diˈia ngwae leˈa ki, bore ma na manatalada neˈe diˈia kui kwasi ki neˈe kira oga faˈali lamuˈa.
16 Ma muke baˈa lia sai goˈo ˈamuˈa ana na profet ˈosoˈoso neˈeri ki ˈani ru taˈa neˈe kira sasiˈi ki. Kulu saiana ˈai ki taˈifau nia leˈa nama ka taˈa, osiˈana fufuaˈi ru kira ki neˈe kira fungu ˈani. Ma nia ˈafitaˈi ta ngwae ka fisua na fufuana ˈai leˈa faˈasia na kwalongarangaraˈa.
17 Ma na ˈai leˈa nia fungu nama ˈani fuaˈi ru leˈa ki, ma na ˈai taˈa ki ka fungu logo ˈani fuaˈi ru taˈa ki.
18 ˈAi leˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru taˈa, ma na ˈai taˈa ˈafitaˈi ka fungu ˈani fuaˈi ru leˈa.
19 Na ˈai ki taˈifau goˈo neˈe noaˈa kasi fungu ˈania ta fuaˈi ru leˈa, kira ka tufuda, ma kika ˈui ˈanida ˈi saena mafula.
20 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke baˈa lia saiana na profet ˈosoˈoso ki ˈani ru neˈe kira sasiˈi ki.”

Faˈi asoa ana kwai matalangaˈinga
(Luke 13:25-27; 6:47-49)

21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa laˈu na ngwae ki taˈifau neˈe kira fata ˈuri aku, ‘Aofia ˈae! Aofia ˈae!’ kira ke tua faˈinia ngwae neˈe God ke gwaungaˈi fafida ki. Ma sa tai faˈida neˈe kira sasi sulia na kwaiogaiˈanga Maˈa nau ˈi langi goˈo neˈe, kike tua faˈinia ngwae neˈe God ke baˈa gwaungaˈi fafida ki.
22 Ma na ngwae ˈoro ki kike baˈa fata ˈuri fuaku ana faˈi asoa ana matalangaˈinga neˈeri, ‘Aofia ˈae, kaimili faˈatalo naˈa sulia fatalana God ˈani na satamu, ma kami ka ifulani na anoˈi ru taˈa ki ˈani na satamu, ma kami ka sasia ru ˈoro ni ˈarefoˈanga ki ˈani satamu.’
23 Bore ma nai baˈa fata madako ˈuri fuada, ‘Nau noaˈa kusi sai aumulu. Kaumulu na ngwae taˈa ki. Muke leka tau kwau faˈasi nau!’

24 “Nia neˈe, na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa alaˈanga nau ki, ma kira ka sasi sulia, kira diˈia na ngwae liatoˈo neˈe nia saungaˈinia na luma nia ˈi fafona na diro ˈai ki neˈe nia ˈilia ka koso lalo.
25 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka igo, ma na iru doe ka kwaiˈia na luma neˈeri, bore ma na luma neˈeri kasi ˈasia goˈo, sulia nia uu ngasi ˈi fafona na diro ˈai ngasi ki.

26 “Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa na alaˈanga nau ki, ma noaˈa kasi sasi sulia, kira diˈia na ngwae boleboleˈa neˈe saungaˈinia na luma nia ˈi fafona one, ma noaˈa nia kasi ˈilia diro ˈai ki kasi koso lalo goˈo.
27 Na uta doe ka toˈo, ma na kafo ki ka igo, ma na iru doe ka kwaiˈia na luma neˈeri, ma na luma neˈeri ka ˈasia, ma ka mangisi taˈifau naˈa.”

28 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈamanata na ngwae ki ˈani na ru ki taˈifau ka sui, kira ka ˈarefo liu,
29 sulia kira sai leˈa ana neˈe sa Jesus nia faˈamanata ˈani ngasingasiˈanga ma na mamanaˈanga maˈi ana God. Noaˈa nia kasi donga laˈu sai ˈi ruˈanga ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, osiˈana kira faˈamanata lala ˈani ngasingasiˈanga kira ki talada.

8

Sa Jesus gura ngwae mataˈi
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia koso naˈa
maˈi ˈana faˈasia ˈi gwauna faˈi ua
neˈeri, na fikuˈa doe liu kira ka leka
maˈi sulia.
2 Ma taˈi ngwae neˈe kuu saungia
nonina ka leka maˈi, ma ka bobo
uruuru naˈona sa Jesus, ma ka fata
ˈuri, "Araˈi kwa, diˈia ˈoko maˈudi,
ˈoko saiana ˈoke gura nau goˈo ˈamu
kwa."
3 Sui sa Jesus ka taga kwau na
limana, ma ka sama toˈona nonina,
ma ka fata ˈuri, "ˈIu, nau ku maˈudi.
ˈOko mafo naˈa." Ma ˈaliˈali ˈi buri
ˈana alaˈanga neˈeri ki sa Jesus saea
goˈo, na kuu neˈeri ka siki naˈa
faˈasia ngwae neˈeri.
4 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
"Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ta
ngwae ˈani ru neˈe nau ku sa-
sia fuamu. Bore ma ˈoke leka
basi, ma ˈoko faˈataˈinia naˈa non-
imu fuana na fata abu God, ˈoko
alaˈania fata abu God ka iroˈo. Sui
ma ˈoko kwatea na kwaisuˈusiˈanga
ˈoe diˈia ba sa Moses nia saea
fuana kwatelana, fasi ˈiri ke kwatea
faˈamamanaˈanga fuana na ngwae
ki taˈifau neˈe nonimu nia mafo
naˈa." Ma sa Jesus ka kwatea ngwae
neˈeri ka leka naˈa ˈana.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae
(Luke 7:1-10)

5 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia dao
naˈa ana fanoa ˈi Kapaneam, taˈi
ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae ni
fuˈa ki faˈasia ˈi Rom, nia ka leka
maˈi siana sa Jesus, ma ka gania
fuana ke ˈafia
6 ma ka ˈuri, "Aofia ˈae, na ngwae
ni rao nau, nia mataˈi liu, ma ka teo
goˈo ˈana, ma ka kina faˈitaˈilana
nonina, ma na nonina ka fii liu."
7 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "Leˈa
goˈo ˈana, nau kui baˈa leka maˈi
ˈuana ˈi luma ˈoe fuana guralana."
8 Ma ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe ka
fata laˈu ˈuri fuana sa Jesus, "Kwala
Aofia kwa, noaˈa nau kusi totolia
fasi ˈiri nau ku kwalo ˈoe ˈi saena
luma nau. ˈOke saea goˈo maˈi
ta alaˈanga, si diˈia ˈoko saea bore
ˈamu maˈi ta alaˈanga, na ngwae rao
nau nia ke baˈa ˈakwa naˈa.
9 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo
ˈamu fuana sasilana ru neˈeri,
duˈungana nauˈa talaku na ngwae
nau ku rao ˈi olofana na ngwae doe
ki, ma nau ku toˈo ana ngwae ni
fuˈa ki neˈe kira rao ˈi olofana na
gwaungaˈinga nau. Ma diˈia nau ku
fata ˈuri fuana ta ngwae, 'ˈOke leka,'
ma nia ka leka naˈa. Ma diˈia nau
ku fata ˈuri fuana ta ngwae, 'ˈOke
leka maˈi,' nia ka leka logo maˈi. Ma
diˈia nau ku saea ta ngwae rao nau
ma nau ku ˈuri, 'ˈOke sasia nama ru
neˈe,' nia ka sasia naˈa."
10 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo na ru
neˈe, nia ka ˈarefo liu. Ma nia ka
abula fuana ngwae neˈe kira leka
sulia ki, ma ka fata ˈuri fuada, "Nau
ku saea fuamuˈa, naisi lisia ˈua ta
ngwae neˈe nia faˈamamana ka ˈuri,
sui bore ˈana saena ˈi Israel.
11 Ma nau ku saea fuamuˈa, ng-
wae ˈoro neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
kike leka maˈi faˈasia fanoa ˈoro ki
saena magalia fuana ˈadoˈa faˈinia
na koˈo bora kia ki sa Abraham, sa
Aesak, ma sa Jakob ana maoma ana
saeleˈanga ˈi langi.
12 Ma ˈorolada Jiu ki neˈe fuila
kira ka ˈado ana ru leˈa ki ana ˈi
langi, God ke baˈa lalida ˈuana kula
rorodoˈa. Ma kaidaˈi kira tua ana
kula neˈeri, kike baˈa angi, ma kike
ˈala girigiri ˈani lifada, osiˈana kira
nonifii."
13 Ma sa Jesus ka kakari abula laˈu
fuana ngwae doe neˈeri, ka fata ˈuri
fuana, "ˈOko oli kwau. Nau ku sasia
naˈa ru neˈe ˈoko gania, osiˈana
ˈoko faˈamamana ana nauˈa." Ma
ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
ngwae rao ba nia ka ˈakwa naˈa.

Kaidaˈi sa Jesus gura ngwae
mataˈi ˈoro
(Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Ma ana taˈi asoa, sa Jesus ka
leka maˈi ˈi luma sa Peter. Kaidaˈi sa
Jesus ruˈu ˈi luma, nia ka lisia funga
kini sa Peter nia teo goˈo ˈana, neˈe
nia mataˈi ana ˈakoˈakoˈa doe.

15 Ma sa Jesus ka sama toˈona limana na kini neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na ˈakoˈakoˈanga neˈe ka sui naˈa faˈasia. Nia ka ˈakwa naˈa, ma ka tataˈe ka sasi fanga naˈa ˈana fuana sa Jesus.
16 Ma kaidaˈi nia saˈulafi naˈa, ngwae ana fanoa neˈeri kira ka ngalia maˈi ngwae ˈoro ki siana neˈe anoˈi ru taˈa ki kira ruˈufida. Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru taˈa neˈeri ki faˈasida ˈani fatalana goˈo. Ma nia ka gura logo ngwae mataˈi ki taˈifau.
17 Kaidaˈi nia sasia na ru neˈeri ki, nia faˈamamana na fatalana na profet Aesea ba keresia ka fata ˈuri, "Niaˈa neˈe faˈamauri kia faˈasia na mataˈinga kia ki."✡

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala (Luke 9:57-62)

18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae ˈoro kira fiku maˈi kalikalia, nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, "Kulu toˈofolo ˈuana bali ˈosi loˈoko."
19 Ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae faˈamanata ana taki ki ka leka maˈi siana sa Jesus ka fata ˈuri, "Ngwae Faˈamanata ˈae, nau ku oga nai leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore ˈana neˈe ˈoke leka ˈuana."
20 Kaidaˈi sa Jesus rongoa na ru neˈe, nia ka fata ˈuri, "Noaˈa nia kasi talangwaraˈu. Na kui kwasi ki kira toˈo ana na kula kira ki fuana teoˈa, ma na noˈo ki logo kira ka toˈo ana na nuˈi kira ki. Bore ma nauˈa, na Ngela Ngwae, noaˈa nau kusi toˈo ana ta luma ˈaku talaku fuana maliuˈa ana."
21 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki, ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri, "Araˈi kwa, ˈoke alaˈani nau ˈiri nau kui leka, ku tua basi faˈinia maˈa nau, leleka nia ka mae mala, nau ku kwaiatoa ka sui, nau ku fiˈi dongaˈo."
22 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri, "Noaˈa. ˈOke leka naˈa maˈi faˈinau ana kaidaˈi neˈe. Alaˈania na ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈo ana mauriˈa ana God ki, kike kwaiatoa naˈa ˈada na ngwae mae kira ki."

Kaidaˈi sa Jesus nia balufia na iru ma na nafo (Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Ma sa Jesus ka taˈe saena gwaˈi baru faˈinia fafarongo nia ki.
24 Ma ana kaidaˈi kira ˈidu tau naˈa kwau, maˈe kauburu ka dao ˈaliˈali maˈi, ma na asi ka lualuaˈa, ma ka magara naˈa maˈi fafia na gwaˈi baru neˈeri. Ma na gwaˈi baru neˈeri ka karangi kuru naˈa. Bore ma sa Jesus nia ka maliu goˈo ˈana saena gwaˈi baru neˈeri.
25 Na fafarongo nia ki kira ka faˈa ada, kira ka fata ˈuri, "Aofia kwa! ˈOke faˈamauri kulu! Kulu karangi mae naˈa."
26 Ana kaidaˈi neˈeri sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Faˈuta neˈe kamu ka maˈu? Nau ku lisia na faˈamamana ˈanga kamu aku noaˈa ˈiri doe." Sa Jesus ka fata ˈunaˈeri fuada taˈifau ka sui, nia ka tataˈe, ma ka fata ngasingasiˈa fuana iru ma na nafo, fasi ˈiri kira ka tua aroaro. Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na iru ma na nafo ki kera ka tua aroaro naˈa, ma ka folaˈa naˈa.
27 Ma na fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu, ma kika fata ˈuri, "Ngwae faˈuta naˈa niniˈa re? Na iru ma na nafo ki bore kira roˈo naˈa sulia!"

Sa Jesus ifulani anoˈi ru taˈa ki faˈasia ro ngwae ki (Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ana ta bali ˈosi ana maˈe fanoa ˈi Gadara, sa Jesus ka dao toˈona ro ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki tua adaroˈo. Ro ngwae neˈe ki kera tua maˈi saena maˈe faoda ana alu ngwae maeˈa saena. Ma osiˈana keroˈa balubaluˈa liu, neˈe kwate ma noaˈa ta ngwae kasi dao karangia goˈo kula neˈe kera tua ana.
29 Ana kaidaˈi anoˈi ru ki neˈe tua ana ro ngwae neˈeri ki, kira lisia sa Jesus, kira ka ri ˈuri, "Ngela God ˈae, tae neˈe ˈoko oga ˈoke sasia aimili? Faˈuta ˈoko leka maˈi fuana faˈakaisi laimili ˈi naˈona mala na kaidaˈi neˈe faˈakaisi ˈanga ke dao?"

✡ **8:17** Aesea 53:4

30 Ana kaidaˈi neˈeri, na gwata
ˈoro ki kira fanga karangia ˈi neˈeri.
31 Na anoˈi ru neˈeri ki kira
ˈengo ana sa Jesus kika ˈuri, “Diˈia
ˈoko ifulani kaimili, ˈoke lali kaimili
ˈuana saena gwata loˈoko ki.”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana
anoˈi ru neˈeri ki, “Mulu leka naˈa!”
Ma kira ka faˈusaka, ma kira ka
leka naˈa ˈuana saena gwata neˈeri
ki. Ma gwata neˈeri ki taˈifau kira
leka toli naˈa sulia ninimana faulifu
neˈeri ˈuana saena ˈosi baera. Ma
kira ka mae taˈifau ˈi neˈeri.
33 Ma na ngwae neˈe kira lia sulia
gwata neˈeri ki, kira ka lalili ˈuana
fanoa kira. Ma kira ka alaˈa sulia ru
neˈe sa Jesus sasia, ma na tae neˈe
nia fuli fuana na ro ngwae baera ki
faˈinia na anoˈi ru ba kiri.
34 Ma na ngwae ki taˈifau ana
maˈe fanoa neˈeri kira ka leka
taˈifau maˈi fuana lisilana sa Jesus.
Ana kaidaˈi kira dao siana, kira ka
ˈengoa niaˈa fasi ˈiri nia leka faˈasia
fanoa kira.

9

Sa Jesus gura taˈi ngwae nonina mae
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Aia, sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki, kira raˈe ˈi saena gwaˈi baru,
ma kira ka toˈofolo laˈu ana gwaˈi
ˈosi doe neˈeri ˈi Galili. Ma kaidaˈi
kira dao naˈa ana fanoa nia ˈi Ka-
paneam,
2 ti ngwae kira ka ngalia maˈi taˈi
ngwae neˈe nonina mae ˈi fafona
ˈifitaˈi siana sa Jesus, ˈiri nia ka
gura. Ma kaidaˈi sa Jesus ka lisia
naˈa faˈamamanaˈanga kira, nia ka
fata ˈuri fuana ngwae nonina mae
neˈeri, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu
ngwade, nau ku rufuanata naˈa ana
taˈangaˈa ˈoe ki taˈifau neˈe ˈoko
sasiˈi.”
3 Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae
faˈamanata ana taki ki kira ka man-
ata ˈuri, “Talitoˈona goˈo God neˈe
saiana rufuanatalana taˈangaˈa ki.
Nia ka faˈabolotaˈinia naˈa faˈinia
God.”
4 Ma sa Jesus nia sai logo ana
manataˈanga kira ki saena liada, ma
nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu kasi
manata taˈa laˈu ˈunaˈeri.”
Ma sa Jesus saiana logo neˈe kira
faˈamamana talitoˈona goˈo God
neˈe ke gura ngwae ki.
5 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri,
“Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae
nonina taˈu neˈe ku ˈuri, ‘Taˈangaˈa
ˈoe ki, nau ku rufuanata naˈa ani,’
kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia
fuli. Bore ma diˈia nau ku fata ˈuri,
‘Tataˈe ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri kamu
ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia
aku fuana guraˈa.
6 Kaidaˈi nai baˈa gura ngwae
neˈe, nai faˈataˈinia fuamuˈa neˈe
nauˈa, Ngela Ngwae, nau ku toˈo
ana ngasingasiˈanga fuana rufuana-
talana ana taˈangaˈa ki.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana
ngwae nonina taˈu neˈeri, “ˈOke
tataˈe naˈa, ngalia ˈifitaˈi ˈoe, ma
ˈoko leka naˈa ˈi fanoa ˈoe.”
7 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo, ngwae
neˈeri ka tataˈe, ma ka oli naˈa
ˈuana fanoa nia.
8 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
lisia tae neˈe sa Jesus nia fulia, kira
ˈarefo, ma kika maˈu. Ma kira ka
baˈatafea God sulia nia kwatea na
ngasingasiˈanga ˈunaˈeri fuana na
ngwae ki.

Sa Jesus ri ˈuana sa Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka
naˈa faˈasia kula neˈeri, nia ka lisia
sa Matthew. Nia tua goˈo ˈana ana
kula fuana gonilana mani ana takisi,
si neˈe nia rao ˈi neˈeri. Ma sa Jesus
ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka maˈi
faˈinau.” Ma sa Matthew ka tataˈe,
ma ka leka naˈa ˈana faˈinia.
10 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia
baˈea sa Matthew fuana fafarongo
nia, nia ka leka fanga naˈa ˈi luma
nia. Ma na ngwaˈi toˈa goni mani
ana na takisi ki tua logo ˈi neˈeri. Ma
ti ‘ngwae aburongo’ logo, kira fanga
logo faˈinia sa Jesus ma na fafarongo
nia ki.

11 Ma kaidaˈi neˈe Farasi ki kira
lisia ru neˈe, kira ka fata fuana na
fafarongo nia ki kika ˈuri, “Nia bolo
faˈinia nia kasi fanga laˈu faˈinia
‘ngwae aburongo ki’.”
12 Sa Jesus ka rongoa ru neˈeri, ma
ka fata ˈuri, “Ngwae neˈe noaˈa kira
kasi mataˈi ki, kira kasi oga goˈo ta
ngwae kwaigurai, bore ma ngwae
neˈe kira mataˈi ki tari, kira ka
boˈoboˈo ˈuana ngwae kwaigurai.
13 Muke manata basi sulia
fadalana Kerekereˈa Abu ba ˈuri,
‘Nau ku oga kamu ke kwaimanatai
fuana ngwae ki, ma noaˈa laˈu na
kwaisuˈusiˈanga kamu ki.’✡ Nau ku
ˈiri leka laˈu maˈi fuana laefilana
ngwae ˈoloˈolo ki ˈiri kike kakari
alifaˈi, bore ma na ngwae neˈe
abulalada taˈa ki lala tari neˈe nau
ku leka maˈi fuana laefilada ˈuana
rokisi manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa (Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Buri ˈana ru neˈeri ki, na fa-
farongo sa John ngwae ni Siuabu ki,
kira ka leka maˈi siana sa Jesus, kika
fata ˈuri, “Kaimili faˈinia na Farasi
ki, kami saiana mika abu fanga.
Ma faˈuta mo neˈe fafarongo ˈoe ki
noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri?”
15 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira
tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga
neˈe kika kwaimanatai. Duˈungana
neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo
ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira
saeleˈa. Bore ma kaidaˈi ke dao
maˈi aigaˈi neˈe kike baˈea na araˈi
faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira
fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira
kwaimanatai. Nia neˈe noaˈa kasi
bolo faˈinia na fafarongo nau ki neˈe
kike abu fanga kaidaˈi nau ku tua
ˈua goˈo ˈaku faˈinida.”
16 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Noaˈa ta ngwae kasi subungia ta
toro neˈe nia muu naˈa ˈani ta
ngisingisi toro faolu. Si diˈia nia sa-
sia ˈunaˈeri, na ngisingisi toro faolu
neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri
duˈungana toro faolu nia lukuluku
ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi
na maˈekwakwa neˈe ka doe liu.
17 “Ma muke sai logo ana, neˈe
noaˈa kasi bolo fuana ta ngwae
ka alua naˈa waen faolu ˈi saena
ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot,
duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi
baˈu. Si diˈia nia sasia ˈunaˈeri,
kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro
goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi
ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka
kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka
taˈa naˈa. Nia neˈe ngwae ke alua
nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi
ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu fasi
ˈiri ro ru neˈeri ki noaˈa kasi taˈa.”

Sa Jesus nia gura ro kini ki (Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ˈua,
taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae
Jiu ki ka leka maˈi. Ma nia ka bobo
uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka
fata ˈuri, “Na sariˈi nau fiˈi maemae
goˈo. Nau ku oga ˈoko leka maˈi ˈiri
ˈoke alua limamu fafia ˈiri nia ka
mauri laˈu ˈana.”
19 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki kira ka leka faˈinia ngwae
neˈeri.
20 Ma ana kaidaˈi kira leka ˈua
goˈo ˈada, taˈi ˈafe neˈe gwaˈi ˈabu
tafangia, ma nia ka mataˈi ˈani sulia
akwala ma ro faˈi ngali ki, nia ka
leka maˈi burina sa Jesus, ma ka
sama toˈona mumuduˈana ifi keta
nia.
21 Osiˈana na kini neˈe nia manata
ka ˈuri, “Sui bore ˈana diˈia nau ku
sama toˈona na mumuduˈana ifi sa
Jesus, nau ku ˈakwa naˈa.”
22 Kaidaˈi nia sama toˈona na mu-
muduˈana ifi nia, sa Jesus ka alifaˈi,
ma ka lisia naˈa kini neˈeri, ma ka
fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi manata
ˈabera laˈu. ˈOko ˈakwa naˈa, sulia
ˈoko faˈamamana ana nauˈa.” Ma
ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
mataˈinga neˈeri ka sui naˈa faˈasia.
23 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki kira dao, kika ruˈu
ˈi luma ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri,
kira ka lisia na ngwae ki kira ufia

✡ **9:13** Hosea 6:6

naˈa ˈau ana maeˈa, ma na ngwae
ˈoro ki laˈu goˈo kira fiku ˈi neˈeri,
ma kira ka angi.
24 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana
ngwae neˈeri ki, “Kaumulu taˈifau
goˈo muke ruˈu ˈi maa. Ngela kini
neˈe noaˈa kasi mae goˈo, bore ma
nia maliu goˈo ˈana.” Kaidaˈi kira
rongoa sa Jesus nia fata ˈunaˈeri,
kira ka gaˈasia lala niaˈa.
25 Ma ˈi buri ˈana na ngwae ki
kira ka leka faˈasia, sa Jesus ka ruˈu
kwau saena mae luma neˈeri, ma
ka sama ˈi maana na limana sariˈi
neˈeri, ma nia ka tataˈe.
26 Buri ˈana ru neˈe sa Jesus nia
sasia, na alaˈanga sulia fiˈi talofia na
abaˈi kula neˈeri taˈifau.

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki

27 Buri ˈana sa Jesus nia leka kwau
faˈasia kula neˈeri, na ro ngwae
maada rodo ki kira donga sa Jesus,
kera ka ri, ma keka fata ˈuri, “Ngwae
neˈe futa ana kwalafa sa David na
ngwae tatalafaˈa ˈae, ˈoke manatai
keroˈo!”
28 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia
ruˈu ˈi saena taˈi luma, ro ngwae
maada rodo neˈeri ki kera ka ruˈu
logo ˈi burina. Ma sa Jesus ka
fata ˈuri fuadaroˈo, “ˈUri ma koroˈo
faˈamamana ana nauˈa fasi nau
ku bolo fuana guralana na maa-
muroˈo?”
Ma kera ka olisia keka fata ˈuri,
“ˈIu, Aofia.”
29 Ma sa Jesus ka sama toˈona na
maadaroˈo, ka fata ˈuri, “Osiˈana
neˈe koroˈo faˈamamana, ru neˈeri
ka fuli mamana naˈa fuamuroˈo.”
30 Ma na maada ka lia naˈa, ma sa
Jesus ka fata ngasingasiˈa fuadaroˈo
noaˈa kera kasi faˈarongo ˈani ta
ngwae.
31 Ma sui ana kaidaˈi kera ruˈu
naˈa kwau, kera fiˈi alaˈa naˈa
adaroˈo sulia sa Jesus siana sa tai
faˈida neˈe kera dao toˈona saena
bali abaˈi kula neˈeri.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kwakwana kulu

32 Aia, ma kaidaˈi ro ngwae ba kiri
kera ruˈu kwau, ti ngwae kira ngalia
laˈu maˈi taˈi ngwae siana sa Jesus.
Na kwakwana ngwae neˈeri nonoto,
sulia taˈi anoˈi ru taˈa neˈe ruˈufia.
33 Ma sa Jesus ka ifulani anoˈi ru
taˈa neˈeri faˈasia ngwae neˈeri. Sui,
na ngwae neˈe ka fata logo ˈana. Ma
na ngwae neˈe kira fiku ana kaidaˈi
neˈeri, kira ka ˈarefo liu ana, ma
kira ka fata ˈuri, “Noaˈa kulu kasi
lilisia ˈua maˈi ta ru ˈuri ˈi fanoa kia
ˈi Israel!”
34 Bore ma na Farasi ki, kira ka
fata ˈeˈe ana sa Jesus kika ˈuri ˈada,
“Ngwae gwaungaˈi ana anoˈi ru
taˈa ki neˈe kwatea ngasingasiˈanga
fuana ngwae neˈe ka ifulani ˈana
anoˈi ru taˈa ki.”

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana Jiu ki

35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana
ana fanoa doe ki ma na maˈe fanoa
ki, nia ka faˈamanata saena luma
fuana foˈongaˈa kira ki, ma ka fu-
langaˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia
ˈInotoˈanga God, ma ka gura ng-
wae neˈe kira mataˈi ˈani mataˈinga
matamata toˈotoˈo ki taˈifau.
36 Ma sa Jesus nia lisia na ngwae
neˈe ki, ma ka kwaimanatai liu
fuada sulia kira ngwataˈutaˈu, ma
kira kasi totolia ˈafilada talada. Kira
diˈia sipsip ki neˈe noaˈa ta ngwae
fuana liaˈa sulida.
37 Ma nia neˈe sa Jesus ka fata ˈuri
fuana fafarongo nia ki, “Na ngwae
neˈe ki diˈia na unitaˈi ˈai nia maua
naˈa saena oˈola ma niˈi ka ˈoro liu.
Bore ma na ngwae rao ki neˈe noaˈa
kasi ˈoro ˈiri kike talaˈida ˈuana
God.
38 Aia, ˈunaˈeri kamu ke foˈo, ma
muke gania God neˈe ˈaˈana ana
raoˈa fasi ˈiri ke kwatea maˈi ngwae
ni rao ki kike talaˈida ˈuana God.”

10

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Sa Jesus ka saea naˈa maˈi ak-
wala ma ro ngwae ni fafarongo
nia ki siana, ma ka kwatea naˈa
ngasingasiˈanga fuada fuana ifu-
langaˈilana na anoˈi ru taˈa ki, ma

fuana na guralana na mataˈinga
matamata ˈoro toˈotoˈo ki taˈifau.
2 Ma na satana na akwala ma ro
ngwae lifurongo nia ki neˈe ˈuri:
etana, sa Simon (neˈe nia saea logo
ˈani sa Peter), ma na ngwaefuta nia
sa Andrew, ma sa James ma sa John,
ro ngela sa Sebedi ki.
3 Ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma
sa Tomas, ma sa Matthew, na ngwae
ba fuana gonilana mani ana takisi,
ma sa James na ngela sa Alfeas, ma
sa Tadeas,
4 ma sa Simon, ta ngwae ana
ngwaˈi toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana
na ngwaˈi toˈa ˈi Rom faˈasia ˈi Is-
rael, ma sa Judas Iskariot na ngwae
ba nia ke baˈa ˈolosaea sa Jesus
fuana malimae nia ki.

Sa Jesus asungaˈinia na akwala ma ro ngwae lifurongo ki (Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Ma sa Jesus ka asungaˈinia na
akwala ma ro ngwae neˈeri ki, ka
ˈuri, “Noaˈa kamu kasi leka ˈi safi-
tada ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, ma
kamu kasi ruˈu ˈi saena ti fanoa ana
ngwae ˈi Samaria ki.
6 Muke leka lala ˈaumulu fuada na
ngwae ˈi Israel ki, neˈe kira diˈia na
sipsip ki neˈe kira oˈosi naˈa ˈada.
7 Ma ana kaidaˈi kamu leka, kamu
ka fulangaˈinia ˈuri, ‘Kaidaˈi God ke
gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, nia
dao karangi kamu naˈa!’
8 Ma kamu ke gura ngwae mataˈi
ki, ma kamu ke taˈea ngwae mae
ki, ma kamu ke gura na ngwae neˈe
kuu nia faˈalida ki, ma kamu ke
ifulani na anoˈi ru taˈa ki. Kaumulu
ngali sakongaˈi ana, ˈunaˈeri neˈe
muke kwate ˈoˈo logo.
9-10 Na ngwae ni rao, nia bolo
faˈinia na ngwae ki ka lia sulia.
Nia neˈe ana kaidaˈi kaumulu leka,
noaˈa kamu kasi manata ˈabera
ˈuana dauˈa fafia ta mani. Noaˈa
kamu kasi ngalia ta ngwaˈi. Ma
noaˈa kamu kasi ngalia ta ro toˈongi
nama ta taˈe butu, nama ta faˈi kuba
bore.
11 “Ma diˈia kamu dao ana ta
fanoa, muke lia ˈuana ta ngwae neˈe
oga ke kwalo kamu ˈuana ˈi saena
luma nia. Ma muke tua faˈinia ng-
wae neˈeri leleka ka dao ana kaidaˈi
muke leka faˈasia maˈe fanoa neˈeri.
12 Ma ana kaidaˈi kamu ruˈu
ˈi saena ta luma, muke fata ˈuri
fuana ngwae neˈe kira tua neˈeri
ki, ‘God ke faˈaleˈa kamu, ma na
aroaroˈanga nia ka tua faˈi kamu ˈi
saena na luma neˈe.’
13 Diˈia neˈe ngwae saena luma
neˈeri kira ka kwaima faˈi kamu,
na faˈaleˈanga kamu ke baˈa tua
logo faˈi kira. Ma diˈia noaˈa, na
faˈaleˈanga neˈeri ka oli logo maˈi
fuamuˈa.
14 Aia, ma diˈia kamu dao ana
ta fanoa, ma noaˈa ta luma nama
noaˈa ta ngwae kasi maˈudi goˈo
fuana kwalo lamuˈa, nama kira ka
ˈaila ˈania rongolana fatalamuˈa,
muke leka faˈasia na kula neˈeri. Ma
ana kaidaˈi kamu leka faˈasia, muke
kwaˈi tafula ano faˈasia ˈaemuˈa
diˈia na faˈabasuˈanga naˈa fuada
neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira,
duˈungana kira ˈaila ˈania ron-
golana fatalana God.
15 Ma nau ku saea ru mamana
fuaumulu, ana faˈi asoa neˈe God
ke baˈa matalangani na magalia,
na kwaˈikwaˈinga neˈe nia ke baˈa
kwatea fuana ngwae neˈeri ki ka
doe ka tasa liufia matalangaˈinga
neˈe God ke baˈa kwatea fuana ng-
wae taˈa ba kiri saena ro maˈe fanoa
ba ˈi Sodom ma ˈi Gomora ki.”

Sulia na faˈakaisi ˈanga (Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Muke fafarongo leˈa, nau ku baˈe
kamu kwau ˈuana na ˈafitaˈiˈanga,
osiˈana kamu leka naˈa diˈia sipsip
ki siana ngwae taˈa ki neˈe kira
diˈia naˈa kui kwasi ki neˈe kira oga
faˈalilamuˈa. Nia neˈe, muke lialia
leˈa, ma noaˈa kamu kasi sasi ta ru
rora neˈe kika fafi kamu ˈani.
17 Muke lia suli kamu, osiˈana ti
ngwae kira ke baˈa dau kamu, ma
kira ka talaˈi kamu siana ngwae
kwaigiosi ki, ma kika ulasi kamu
saena luma ni foˈongaˈa kira ki.

18 Duˈungana neˈe kamu leka suli
nau, kike baˈa tara kamu siana ng-
wae faˈinaˈonaˈo ma na tatalafaˈa
kira ki fuana matalangaˈilamuˈa.
Ma ana kaidaˈi kira sasi naˈa
ˈunaˈeri, muke faˈarongo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa fuada ma fuana
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Kaidaˈi kira ngali kamu ˈi
naˈona ngwae ni kwaigiosi ki, noaˈa
kamu kasi manata ˈabera ˈuana ta
tae neˈe muke saea ma muke baˈa
fata faˈuta ˈani, osiˈana God naˈa
neˈe ke baˈa kwatea alaˈanga ki
fuamuˈa fuana saelani ana kaidaˈi
neˈeri.
20 Noaˈa kamu kasi baˈa alaˈa
taˈifili kamu naˈa. Na Anoˈi ru God
na Maˈa kamu maˈi langi neˈe ke
baˈa faˈafata kamu.
21 “Ngwae ˈoro ki, kike baˈa
ngalia ngwae asina kira ki neˈe kira
faˈamamana aku fuana ngwae ki ˈiri
kika saungida. Ma ngwae ˈoro ki
logo, kike baˈa sasi logo ˈunaˈeri ana
ngela kira ki neˈe kira faˈamamana
aku. Ma ngela ˈoro ki logo, kike baˈa
malimae naˈa ana maˈa ma teˈa kira
ki, ma kika ngalida siana ngwae ki
fuana saungilada.
22 Na ngwae ˈoro ki, kika ila ˈani
kamu sulia kamu na fafarongo nau
ki. Ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe
ka faˈamamana ngasi, leleka ka dao
ana na ˈisilana kaidaˈi ana ˈafitaˈi
ˈanga, God ke baˈa faˈamauri nia.
23 Diˈia ngwae ana taˈi fanoa
kira faˈakaisi kamu, muke tafi,
muke leka faˈasia maˈe fanoa neˈeri
ˈaliˈali, ma kamu ka leka laˈu
ˈaumulu ˈuana ta fanoa matamata.
Nau ku saea fuamuˈa, ˈafitaˈi kamu
ka faˈasuia goˈo na raoˈa kamu ana
maˈe fanoa Israel ki, ˈi naˈo ana
nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa dao
maˈi.
24 “Aia, na ngwae neˈe nia saesaeˈi
ru goˈo ˈana, nia ˈafitaˈi ka doe liufia
na ngwae neˈe faˈamanata nia. Ma
na ngwae ni rao noaˈa kasi doe liufia
na araˈi gwaungaˈi nia.
25 Nia ka leˈa fuana ngwae sae-
saeˈi ru ke baˈa usulia na ngwae
faˈamanata nia. Ma na ru neˈe kira
sasia ana ngwae gwaungaˈi, ke baˈa
sasia logo ana ngwae rao nia ki.
Ma diˈia nauˈa, na ngwae gwaungaˈi
kamu, kira sae nau ˈania sa Saetan*
neˈe ngwae gwaungaˈi ana anoˈi ru
taˈa ki, ˈirai ma kamuˈa bore, kike
baˈa sae kamu ˈania ta sata neˈe taˈa
ka tasa.”

Muke maˈungia God (Luke 12:2-9)

26 Sa Jesus ka fata laˈu fuana na
fafarongo nia ki ka ˈuri, “Noaˈa
kamu kasi maˈu ˈani na ngwae ki.
Ru ki taˈifau neˈe ngwae ki kira so-
fongaˈinia, God ke baˈa faˈataˈinia.
Ma na ru ago ki taˈifau, God ke baˈa
fata sulia.
27 Ma na ru neˈe nau ku saea
fuamuˈa ˈi saena na rodo, muke
saea laˈu goˈo ana ˈataˈata asoa.
Ma ru neˈe nau ku kwaroro ana
fuamuˈa, muke fata abitako fuada
na ngwae ki taˈifau.
28 Ma noaˈa kamu kasi maˈungia
na ngwae ki neˈe kira saungia
na nonimuˈa ka mae, bore ma
nia ˈafitaˈi fuana na saungilana na
mangoˈi ru. Muke maˈungia lala
God, osiˈana niaˈa neˈe bolo faˈinia
naˈa malangisilana na mango ˈi ru
ma na noni ru saena na kula neˈe
mafula duˈaduˈa kasi mae.
29 Ma na noˈo tiˈitiˈi ki bore
neˈe miga, nia ˈafitaˈi fuana kala
taˈi noˈo ada ka ˈasia ˈi ano diˈia
na Maˈa kamu ˈi langi noaˈa kasi
alaˈania.
30 Aia, ma kamuˈa bore, na ifu ana
gwaumuˈa ki, God nia saiani taˈifau
goˈo.
31 Nia neˈe noaˈa kamu kasi maˈu,
osiˈana God nia manata doe ana
ngwae ki ka liufia na faˈi suba miga
ˈoro neˈe ki!
32 “Ma sa tai neˈe ka fulangaˈinia
fuana na ngwae ki fasi nia ka
faˈamamana nau, nau ku fu-
langaˈinia ˈunaˈeri logo fuana na
Maˈa nau ˈi langi.
33 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka tofe
nau ˈi maana ngwae ki, nai baˈa

* **10:25** Bielsebul nia ta sata logo ana sa Saetan.

tofe logo fafia fuana na Maˈa nau ˈi langi.”

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa kamu kasi fia laˈu fasi nau ku leka maˈi faˈinia na aroaroˈa fuana magalia. Noaˈa nau kusi ngalia goˈo maˈi aroaroˈa. Nau ku leka maˈi fasi ˈiri sa tai neˈe noaˈa kasi faˈamamana aku, kira ke baˈa fuˈa faˈinia na ngwae nau ki.

35-36 Na malimae ngwae, niaˈa neˈe ta ngwae goˈo ana kwalafa nia. Sulia ngwae ˈalako ki, kike baˈa fuˈa faˈinia maˈa kira ki. Ma na kini sariˈi ki, kike baˈa fuˈa faˈinia teˈa kira ki. Aia, na kini neˈe ˈafe maˈi ki bore, kike baˈa fuˈa faˈinia funga kini kira ki.

37 “Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe ana na maˈa nia nama na teˈa nia ka liufi nau, nia noaˈa kasi totolia ka donga nau. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe fuana na ngela nia ki ka liufi nau, nia noaˈa kasi totolia ka donga nau.

38 Ma nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka diˈia ta fafarongo aku, si diˈia nia noaˈa kasi maˈudi fuana donga laku, sui bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.

39 Ma sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau duˈungana ni oga ka sasi ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe noaˈa nia kasi sasi sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, ma nia maˈudi ke mae osiˈana nia donga nau, nia ka toˈo ana mauriˈa firi.

Kwaiaraˈa ki
(Mark 9:41)

40 “Ma sa tai bore ˈana neˈe nia kwalo kamu, nia kwalo nau logo. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwalo nau, nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.

41 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa na profet, osiˈana neˈe ngwae neˈeri nia rao fuana God, nia ke baˈa ngalia naˈa kwaiaraˈa diˈia logo na kwaiaraˈa neˈe God kwatea fuana na profet. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka kwaloa na ngwae saga, sulia na ngwae neˈeri nia saga, nia ke baˈa ngalia naˈa kwaiaraˈa diˈia naˈa ngwae saga.

42 Ma nau ku saea ru mamana fuamuˈa, diˈia ta ngwae ka kwatea ta maˈe kafo gwari fuana ta taˈi ngwae ana na fafarongo neˈe nau ki, sulia neˈe niaˈa na fafarongo nau, nia ke baˈa ngalia logo ta kwaiaraˈa.”

11

Sulia sa John ngwae ni Siuabu
(Luke 7:18-35)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa fuana na akwala ma ro fafarongo nia ki ka sui, nia ka leka laˈu fuana faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia faˈamanatalana ngwae ana maˈe fanoa ki kalikalia ˈi Galili.

2 Ana kaidaˈi neˈeri sa John ngwae ni Siuabu nia tua ˈi saena na luma ni lokafo, nia ka rongoa na raoˈa neˈe sa Jesus Christ nia sasiˈi ki, ma nia ka kwatea ti ngwae ana fafarongo nia ki kira ka leka siana sa Jesus.

3 Ma kira saefiloa, kira ka fata ˈuri, “ˈOke faˈarongo kami maˈi. ˈUri ma ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ neˈe sa John saea ke baˈa dao maˈi, nama kami ke masia laˈu ˈaimili ta ngwae matamata?”

4 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kamu ke oli, ma muka faˈarongoa sa John ˈani na ru neˈe kamu rongoˈi ma kamu ka lisiˈi ki.

5 Na ngwae neˈe maada rodo ki, kira ka lia laˈu. Ma na ngwae neˈe ˈaeda mae ki, kira ka fali laˈu. Ma na ngwae neˈe kuu faˈalida ki, na nonida ka mafo naˈa. Ma na ngwae neˈe alingada bani ki, kira ka rongo laˈu. Ma na ngwae neˈe kira mae naˈa ki, kira ka mauri laˈu.✡ Ma na Faˈarongoˈanga Leˈa baera, ba nau ku fata naˈa sulia fuana ngwae dalaˈa ki.✡

✡ **11:5** Aesea 35:5-6 ✡ **11:5** Aesea 61:1

6 Ma ˈoilakiˈa fuana sa tai neˈe
noaˈa kasi manata ruarua ana
nauˈa.”
7 Kaidaˈi neˈe na fafarongo sa
John ki kira oli naˈa, sa Jesus ka
fata sulia sa John fuana na fikuˈa
neˈeri, ka ˈuri, “Ana kaidaˈi kamu
leka siana sa John saena abaˈi kula
kwasi, sa tai nini kamu leka fuana
lisilana ˈi neˈeri? Ta ngwae neˈe
manata ruarua ka diˈia goˈo ˈana ta
gwango rade neˈe nia saola ana iru?
Noaˈa! Sa John nia noaˈa laˈu ngwae
ˈunaˈeri.
8 ˈUri ma, tae neˈe kamu leka
fuana lisilana? Ta ngwae neˈe nia
toro ˈania ifi neˈe folilana doe?
Noaˈa! Osiˈana ngwae neˈe kira toro
ˈunaˈeri ki, kira tua ˈi saena luma
ngwae tatalafaˈa ki.
9 Kamu ke faˈarongo nau maˈi.
Tae neˈe kamu leka kwau fuana
lisilana? Ta profet? ˈIu! Nia ta
profet mamana logo! Ma nia liufia
mala na profet ˈi naˈo ki taˈifau.
10 Sa John naˈa ba kira kerekere
sulia saena Kerekereˈa Abu ana
kaidaˈi God nia fata fuana na Christ
ka ˈuri, ‘Lia basi, nai baˈa kwatea
kwau na ngwae ni ngali alaˈanga
nau ˈi naˈo amu, fasi ˈiri nia ke sasi
akaˈu ana ngwae ki fuamu.’
11 “Nau ku saea ru mamana
fuamuˈa, sa John nia talingaˈi ka
liufia na ngwae ki taˈifau neˈe kira
futa maˈi ˈi saena magalia neˈe. Sui
ka ˈunaˈeri bore ana, na ngwae neˈe
kira tiˈitiˈi ki saena na Gwaungaˈi
ˈanga God, kira talingaˈi ka tasa ka
liu ana sa John.*
12 Aia, talaˈae maˈi ana kaidaˈi
sa John nia etangia faˈarongoˈa
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa leka ka dao
taˈena, na ngwae taˈa ki kira ka
fuˈalia Gwaungaˈi ˈanga God, ma
kira sasi ˈuana laulana Gwaungaˈi
ˈanga God.
13 Na taki sa Moses ki, ma na
profet ki taˈifau leleka ka dao ana
kaidaˈi sa John, kira fata faˈatalo
maˈi sulia daolana maˈi na Christ.
14 Kira saea sa Elaeja na profet
ke baˈa oli laˈu maˈi ˈi naˈona na
Christ. Ma nia leˈa fuana kamu ka
faˈamamana neˈe sa John naˈa neˈe
sa Elaeja baera.
15 Muke fafarongo leˈa ana
alaˈanga neˈe nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuada, “Nau kui faˈabolotaˈinia
fuamuˈa na tua lamuˈa ngwae ana
taˈena, kamuˈa diˈia na kaela ngela
neˈe kira fiku ˈi maana usiˈa ˈani
ro fikuˈa ki. Ma kira ka ri kwailiu
fuada,
17 ‘Kaimili ufi ˈau, ma kamu kasi
ngwaˈe goˈo sulia. Ma kaimili ka
ngulia na faˈi ngu sulia maeˈa fuau-
mulu, ma kamu kasi kwaimanatai
goˈo.’
18 Kaidaˈi sa John ngwae ni Siuabu
nia dao maˈi, nia abu fanga, ma
noaˈa kasi kwaˈufia ta waen, ma
kira ka saea fasi nia toˈo ana anoˈi
ru taˈa.
19 Sui, kaidaˈi nauˈa, na Ngela
Ngwae, nau ku dao maˈi, nau ku
fanga fiku, ma nau ku kwaˈu faˈinia
ngwae ki, ma kamu ka fata logo
ˈuri, ‘Kamu lisia! Nia fanga doe,
ma ka kwaˈu doe ana waen, ma nia
ka kwaima faˈinia ngwae neˈe kira
goni mani ana takisi ki ma ngwae
abulalada taˈa ki logo.’ Bore ma,
ngwae neˈe kira roˈosulia na liatoˈo
God ki, kira faˈataˈinia neˈe God nia
mamana.”

Fanoa doe ki noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus (Luke 10:13-15)

20 Buri ˈana sa Jesus fata ˈunaˈeri
ka sui, nia ka talaˈae ka fata dalea
naˈa maˈe fanoa ba nia sasia maˈi na
faˈanadaˈa ˈoro ki ana, sulia ngwae
ana maˈe fanoa neˈeri ki kira kina
kakari alifaˈi ˈanga faˈasia taˈangaˈa
kira ki.
21 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia
taˈa lilisu naˈa fuamuˈa neˈe kamu
tua ˈi Koresin. Ma kamuˈa neˈe
kamu tua ˈi Betsaeda ka ˈunaˈeri
logo. Osiˈana kamu ˈiri faˈamamana

* **11:11** Sa Jesus saea ru neˈe osiˈana noaˈa ta raoˈa ˈiri talingaˈi ka liufia talongaˈilana neˈe na Christ ke baˈa dao likotaˈi maˈi. Na raoˈa neˈe ba sa John sasia.

na fa'anada'a 'oro ba nau ku sasia fuamu'a ki. Di'ia kira sasi fa'anada'a ne'eri ki 'i Taea ma 'i Saedon† 'i na'o, na ngwae 'i ne'eri ki kira ka tua 'i ano, ma kira ka ru'ufia toro bili'a ki, ma kira ka rafua nonida ana fu'a, fasi 'iri ka fa'ata'inia ne'e kira kakari alifa'i ta'ifau na'a fa'asia abula ta'anga'a kira ki.

22 Ru mamana ne'e nau ku saea fuamu'a, ana fa'i asoa God ke ba'a matalanga'inia ngwae ana magalia ne'e, na kwa'ikwa'inga kamu ke ba'a tasa ka liufia na ngwae 'i Taea fa'inia Saedon ki.

23 "Aia, kamu'a na tua'a 'i Kapaneam, kamu fia God ke ba'a lafu kamu 'uana 'i langi. Bore ma, nia ke ba'a 'ui lala 'ani kamu 'i saena kilu ana nonifii'a. Sulia na fa'anada'a ba nau ku sasi'i 'i ma'e fanoa kamu ki, si di'ia nau ku sasia ma'i 'una'eri 'i Sodom, 'irai ngwae 'i Sodom ki kira ka kakari alifa'i na'a, ma God noa'a kasi malangisia fanoa kira ki.

24 Nia ne'e, nau ku saea fuamu'a, ana fa'i asoa ne'e God ke ba'a matalangani na ngwae ana magalia, na kwa'ikwa'inga kamu ke ba'a tasa ka liufia na ngwae 'i Sodom ki."

Leka ma'i muka mamalo
(Luke 10:21-22)

25 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka fo'o ka fata 'uri, "Ma'asi, 'ae'o ne'e 'oko gwaunga'i fafia ru ki ta'ifau 'i langi ma 'i ano logo. Nau ku ba'atafe 'oe, du'ungana ne'e 'oko fa'ata'inia Gwaunga'i 'anga 'oe fuana ngwae ne'e kira di'ia ngela ti'iti'i ki, ma 'oko sofonga'inia ru ne'e ki fa'asia ngwae ne'e kira aura'eda du'ungana kira liato'o, ma kika lia saiana ru 'oro ki.

26 'Iu Ma'asi, na ru ne'eri ki nia 'una'eri na'a sulia na kwaiogai'anga 'oe 'ua na'a ma'i 'i na'o."

27 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana na fiku'a ne'eri, "Ma'a nau nia kwatea ru ki ta'ifau na'a fuaku. Ma ta'ifilia na Ma'a go'o ne'e nia saiaku na Ngela nia. Ma ta'ifilia logo na Ngela talana ne'e nia saiana Ma'a nia, ma ta'ifili go'o ngwae ne'e na Ngela nia filida fuana fa'ata'ilana fuada ki, ne'e kira saiana na Ma'a.

28 "Na fata'a totonga'i ne'e na ngwae fa'amanata ana taki sa Moses ki kira alua fuamu'a ki, ni'i kwate ma kamu ka laeorooro na'a olofani'i. Mulu leka ma'i siaka, ma nai ba'a lafuta'inia fa'asi kamu.

29 Ma muke kwairo'oi aku, ma nai ba'a fa'amanata kamu, sulia na falafala nau ki enoeno ma ka aroaro, ma muke dao to'ona na mamalo'anga fuana na mangomu'a.

30 Osi'ana na kwai tala'i 'anga nau fuamu, nia talangwara'u fuana dongalana."

12

Sa Jesus na'a ne'e ngwae 'inoto'a ana asoa Sabat
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 Ma ana kaida'i ne'eri, ana ta'i Sabat asoa ana mamalo'anga, sa Jesus fa'inia na fafarongo nia ki kira leka, ma kira ka liu to'o folo ana ta'i o'ola ana witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma ana kaida'i ne'eri, na fafarongo nia ki kira fiolo, ma kira ka fisua fingi ru ki, ma kira ka 'ania.

2 Ma ti ngwae ana Farasi ki kira lisida. Ma kira ka balufia sa Jesus kira ka 'uri, "'Oko lisia! Na ru ne'e fafarongo 'oe ki kira sasia, nia 'oia na taki sa Moses ki, du'ungana kamu loia witi ne'e ana Sabat, asoa ana mamalo'a!"

3 Ma sa Jesus ka olisida ka 'uri, "Nau ku saiana kaumulu to'oma'i sulia saena Buka Abu na ru ba sa David na tatalafa'a nia sasi 'i na'o. Ana kaida'i ne'eri, sa David fa'inia ngwae nia ki kira fiolo liu,

4 nia ka leka 'i saena na luma God, ma na 'ingata'i fata abu ka kwatea fuana sa David na beret ne'e kira 'au abua fuana God. Ma sa David ka 'ania na'a beret ne'eri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira ka 'ania. Bore ma na taki kulu ala'ani fuana talito'ona go'o na fata abu God ki ne'e kira saiana 'anilana.

† **11:21** Na ro fanoa doe ne'e ki, kira talo fa'inia ta'anga'a kira ki.

Ma noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God nia saetaˈa fuana sa David.”✡
5 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi sulia saena Buka Abu, na taki ki sulia fata abu ki ba kira rao saena Luma Abu God ana Sabat, asoa ana mamaloˈanga. Kira ka rao bore ˈada ˈunaˈeri noaˈa God kasi matalangaˈinida goˈo.
6 Aia, nau ku saea fuamuˈa, na raoˈa nau ku sasi neˈe doe ka tasa liufia na Luma Abu God, ma nauˈa niniˈa naˈa faˈi kamu.
7 ˈIu, God nia fata ˈuri, ‘Nau ku oga kamu ke kwaimanatai fuana ngwae ki, ma noaˈa laˈu na kwaisuˈusiˈanga kamu ki.’✡ Ma diˈia kamu ka saiana fadalana na ru neˈe, nia ˈafitaˈi fuana muka matalangani na ngwae nau ki, osiˈana neˈe noaˈa kira kasi rora goˈo.
8 Duˈungana neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia goˈo ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae (Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈasia na kula neˈe, nia ka leka saena taˈi luma fuana foˈongaˈa.
10 Ma taˈi ngwae limana mae tua logo saena luma fuana foˈongaˈa neˈeri. Ma ti ngwae kira saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “ˈUri ma nia bolo goˈo ˈana fuana guralana ngwae mataˈi ki ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga kwa?” Kira saefiloa ˈunaˈeri fasi ˈiri kira ka dao toˈona ta ru fuana fata maanalana sa Jesus ana ˈoilana taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira manata sulia nia diˈia raoˈa.
11 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “Muke faˈarongo nau basi, diˈia ta ngwae amuˈa, na sipsip nia ˈasia saena ta kilu ana Sabat, ˈuri ma nia kasi leka ma ka lafua laˈu faˈasia na kilu ana faˈi asoa neˈeri?
12 Kaumulu saiana, God lisia ngwae neˈe talingaˈi ka liufia na sipsip. Aia, sulia ngwae neˈe nia talingaˈi ˈunaˈeri, noaˈa nia kasi rora goˈo fuana sasilana ta ru leˈa fuana ma ˈafilana ta ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga.”
13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe limana mae, “ˈOke taga maˈi limamu.” Ma ngwae neˈeri ka taga na limana. Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na limana ba mae ka leˈa logo ˈana diˈia ruana ta bali lima.
14 Ma ana kaidaˈi na Farasi ki kira lisia na ru neˈe, kira ka ruˈu taˈifau ˈi maa. Ma kira ka fiku lokoˈi ru naˈa fuana saungilana sa Jesus.
15 Kaidaˈi sa Jesus nia rongoa goˈo ˈana neˈe kira fiku lokoˈi ru fasi ˈiri kika saungia, nia ka leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri. Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka leka sulia sa Jesus, ma nia ka gura ngwae ˈoro neˈe kira mataˈi ki, ma kira ka ˈakwa taˈifau naˈa.
16 Ma sa Jesus ka fata luida noaˈa kira kasi alaˈa suli nia siana ta ngwae laˈu.
17 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈamamana na fatalana God ba profet Aesea nia saea ka ˈuri,
18 “Na ngwae rao nau niniˈa, nau ku filia fasi ˈiri ka sasia raoˈa nau.
Nau ku alafe liu fuana, ma nau ku saeleˈa liu sulia.
Nai baˈa kwatea kwau na Anoˈi ru nau fasi ˈiri ka tua faˈinia.
Aia, na ngwae neˈe nia ka kwatea logo kwai matalangaˈinga ˈoloˈolo fuada ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
19 Noaˈa nia kasi tua ˈani kwaingilongiloi ˈanga, ma noaˈa kasi ri kwaa, ma noaˈa nia kasi fata auraˈea maana fanoa ki.
20 Noaˈa nia kasi baˈa danga faˈiburi ˈani na ngwae dalaˈa ma ngwae ngwataˈutaˈu ki.
Ma nia ke baˈa kwatea kwai matalangaˈinga ˈoloˈolo fuana na ngwae ki.

✡ **12:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9 ✡ **12:7** Hosea 6:6

21 ˈAni na ngwae neˈe, ngwae ˈoro
faˈasia na fanoa ki taˈifau,
kira ke baˈa fitoˈo ana.”✡

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Sui buri ˈana, ti ngwae kira
ngalia maˈi taˈi ngwae siana sa Jesus
fuana guralana. Ngwae neˈe, anoˈi
ru taˈa nia sura ana, ma na maana
ka rodo, ma kwakwana ka noto. Ma
sa Jesus ka gura na ngwae neˈeri, ma
nia ka lia ma ka fata naˈa laˈu.
23 Na fikuˈa neˈeri ka ˈarefo liu,
ma kira ka saefilo kira kwailiu kika
ˈuri, “ˈUri ma na ngwae neˈe nia
neˈe ngwae ba God nia filia, ma ke
baˈa futa maˈi ana kwalafa sa David
na ngwae tatalafaˈa taka niniˈa?”
24 Ma kaidaˈi ti Farasi kira rongoa
na ru neˈeri ki, kira ka fata ˈuri,
“Noaˈa laˈu niaˈa niniˈa. Sa Jesus
nia ifulani naˈa anoˈi ru taˈa ki
ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan* na
ˈingataˈi anoˈi ru taˈa.”
25 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia
sai goˈo ana na manatalada, nia ka
fata ˈuri fuada, “Diˈia ngwaˈi toˈa
saena ta fanoa doe kira fuˈali kira
talada, ˈirai na fanoa doe neˈeri ke
takalo naˈa. Ma diˈia ta fanoa, nama
na ngwae ma na ˈafe ma na ngela
nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada, nia
ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.
26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan
neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan
ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka
sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu
goˈo.
27 “ˈIu, ma kaumulu saea nau
ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani
ngasingasiˈanga sa Saetan. ˈIrai ma
ngasingasiˈanga sa tai mo niniˈa ti
fafarongo aumulu ifulani anoˈi ru
taˈa ki ˈani? Sa Saetan? Noaˈa
liu! Duˈungana ru neˈeri ki, nia
faˈataˈinia neˈe kaumulu rora.
28 “Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki
ˈani ngasingasiˈanga God. Ma nia
ka faˈataˈinia naˈa fuamuˈa neˈe na
ˈInotoˈanga God fafia ngwae ki dao
karangi naˈa maˈi siamuˈa.
29 “Aia, diˈia ta ngwae goˈo ˈana
oga ka ifulani ta anoˈi ru taˈa, ngwae
neˈeri ke ngasingasiˈa ka liufia sa
Saetan. Ka diˈia logo ta ngwae
neˈe oga ke ruˈu saena luma na
ngwae ngasingasiˈa fuana ngalilana
ru nia ki. Nia ke ngasingasiˈa ka
liufia mala ngwae neˈeri, fasi ˈiri ke
talangwaraˈu fuana firiˈilana ngwae
ngasingasiˈa neˈeri, sui mala nia ka
fiˈi ngali ru nia ki.
30 “Aia, sa tai neˈe noaˈa nia kasi
leka maˈi buriku, nia na malimae
nau. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi
kwaiˈafi aku fuana fikulana maˈi ng-
wae ki siana God, nia ka takalongaˈi
kira naˈa faˈasia God.
31-32 Sulia nia ˈunaˈeri, nau ku
saea fuamuˈa, God saiana ke baˈa
rufuanata ana ru taˈa ki taˈifau goˈo
neˈe ngwae nia sasia ma na ru taˈa
nia ka saea. Ma diˈia ta ngwae ka
fata taˈa aku na Ngela Ngwae, God
saiana ka rufuanata ana. Bore ma
diˈia ta ngwae ka fata faˈalia na
raoˈa Anoˈi ru Abu, noaˈa liu God
ka rufuanata ngwae neˈeri, sui bore
ˈana kaidaˈi neˈe, nama ta kaidaˈi
neˈe nia maˈi ˈua.”

Taˈi ˈai faˈinia na fuaˈi ru
(Luke 6:43-45)

33 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Kau-
mulu saiana diˈia kamu toˈo ana ˈai
leˈa, na fuaˈi ru bore ka leˈa logo.
Ma diˈia kamu toˈo ana ˈai taˈa,
na fuaˈi ru bore ka taˈa naˈa logo.
ˈUnaˈeri logo ana ngwae. Sulia ru
leˈa ki leka maˈi faˈasia na ngwae
leˈa, ma ru taˈa ki ka leka maˈi
faˈasia na ngwae taˈa.
34 Ma kamu diˈia goˈo amuˈa kaela
na baˈeko tolo ki! Ma ˈafitaˈi liu
kamu ka saea ta ru ka leˈa, sulia
na manataˈanga kamu ki niˈi taˈa.
Tae neˈe nia tua saena manataˈanga
ngwae, nia neˈe ka sakatafa maˈi
neˈe ngwae ka alaˈa ˈani.
35 Na ngwae neˈe leˈa, na fatalana
bore ke baˈa leˈa logo. Ma na ngwae
neˈe taˈa, na fatalana bore ke taˈa
logo.

✡ **12:21** Aesea 42:1-4 * **12:24** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

36 “Nau ku saea fuamuˈa, kaidaˈi
ana kwaˈikwaˈinga, God ke baˈa
matalangaˈinia ngwae ki taˈifau
saena magalia fuana alaˈanga taˈa
kira saeˈe ki.
37 Ma God ke baˈa matalangaˈi
ngwae ˈani fatalada talada. Diˈia
alaˈanga ta ngwae ka leˈa, God
ke baˈa fulangani ngwae neˈe ni
ˈoloˈolo. Ma diˈia alaˈanga ta ngwae
ka taˈa, God ke baˈa fulangani na
ngwae neˈe ni rora.”

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa (Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Sui ti ngwae faˈamanata ana
taki ki ma ti Farasi, kira leka maˈi
siana sa Jesus, kira ka fata ˈuri
fuana, “Faˈamanata ˈae, kaimili oga
liu ˈoko sasia ta faˈanadaˈa, fasi ˈiri
ke faˈataˈinia mamanaˈanga God
neˈe kwateˈo maˈi.”
39 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Kamu ngwae ana taˈena, kamu
ngwae taˈa ki. Duˈungana kamu
oga lisilana ta faˈanadaˈa neˈe
ke faˈataˈinia ngasingasiˈanga God,
bore ma nia ˈafitaˈi fuamuˈa fuana
lisilana. Kamu ke baˈa lisia goˈo
amuˈa na faˈanadaˈa diˈia na ru ba
nia fuli fuana sa Jona na profet ˈi
naˈo.
40 Sa Jona ba tua saena ogana
gwaˈa sasu sulia uulu faˈi asoa ma
uulu faˈi rodo ki. Aia, ma nauˈa, na
Ngela Ngwae, nai baˈa ˈunaˈeri logo.
Nai baˈa tua saena ano sulia uulu
faˈi asoa ma uulu faˈi rodo ki.
41 Ma ana kaidaˈi God ka mata-
langaˈinia ngwae ki, na ngwae neˈe
kira tua ˈi Ninifa, kira tataˈe fasi
ˈiri kira ka alaˈa sulia na roraˈa
kamu ki. Kira sasi ˈunaˈeri, sulia
kira kakari alifaˈi naˈa faˈasia na
taˈangaˈa kira ki, ana kaidaˈi sa Jona
fulangaˈinia fuada. Ma taˈi ngwae
nia talingaˈi ka liufia sa Jona nia tua
naˈa faˈi kamu. Sui ka ˈunaˈeri bore,
noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi goˈo
faˈasia na taˈangaˈa kamu ki.
42 Ma ana kaidaˈi God ke
matalangaˈinia na ngwae ki, na
gwaungaˈi kini ˈi Siba, nia ka tataˈe
logo fuana alaˈanga sulia na roraˈa
kamu. Na kini neˈe nia sasi ˈunaˈeri,
sulia nia leka maˈi faˈasia fanoa
nia neˈe tau liu mala fuana na
rongolana liatoˈonga sa Solomon na
ngwae tatalafaˈa. Ma taˈi ngwae
talingaˈi ka liufia sa Solomon nia tua
goˈo ˈana faˈi kamu. Sui ka ˈunaˈeri
bore ˈana, noaˈa kamu kasi oga goˈo
na rongolana.”

Olilana maˈi anoˈi ru taˈa (Luke 11:24-26)

43 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu,
“Kaidaˈi kira ifulaˈinia anoˈi ru taˈa
nia leka faˈasia ta ngwae, nia ka liliu
saena kula kwasilaˈa, ma ka lulu
ˈuana ta kula fasi ˈiri nia ke tua laˈu
ana. Ma diˈia nia lulu ma ka noaˈa
naˈa,
44 nia ke manata ˈuri, ‘Nai oli
ˈuana na ngwae ba nau ku tu-
atua maˈi ana ˈi naˈo, ma nau ku
leka maˈi faˈasia.’ Ana kaidaˈi nia
oli maˈi ka dao, nia ka lisia ng-
wae baera nia faˈasikasika ma ka
faˈasaga naˈa maurilana taˈifau.
45 Kaidaˈi nia lisia neˈe nia
ˈunaˈeri, nia ka oli ma ka talaˈia
laˈu maˈi ta fiu anoˈi ru neˈe taˈa
ka tasa liufia niaˈa, kira ka leka
maˈi, ma kira ka tua naˈa ˈi saena
ngwae baera. Ana kaidaˈi neˈeri,
na tualana ngwae neˈeri ka fiˈi taˈa
ka liufia naˈa ˈi naˈo. Ma nia ka
ˈunaˈeri logo fuamuˈa ngwae ana
taˈena, kamu ngwae taˈa ki, ma
tualamuˈa ka fiˈi taˈa ka liufia naˈa
ˈi naˈo, osiˈana kamu ˈaila ˈani
nau.”

Tuaˈa mamana sa Jesus, kira ng-wae neˈe roˈosulia God (Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa
ˈua fuana ngwae ki, teˈa nia faˈinia
ngwaefuta nia ki kira ka dao maˈi.
Ma kira ka uu goˈo ˈada ˈi maa, ma
kira ka fata maˈi ˈuana fasi ˈiri kira
ka alaˈa faˈinia.
47 Ma taˈi ngwae ana ngwae neˈeri
ki ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Teˈa
ˈoe faˈinia ngwaefuta ˈoe ki, kira uu
goˈo maˈi ˈada ˈi maa, ma kira ka
oga kike alaˈa faˈi ˈoe.”

48 Sa Jesus olisia ka ˈuri, “Nau ku
saea sa tai faˈida neˈe teˈa nau ma
na ngwaefuta nau ki.”
49 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka
faˈataˈinia na fafarongo nia ki, ma
ka fata ˈuri, “Muke lisia basi. Kira
neˈe kira diˈia naˈa teˈa nau ki ma
na ngwaefuta ki.
50 Sulia sa tai neˈe sasi sulia na
kwaiogaiˈanga Maˈa nau maˈi langi,
nia neˈe ngwaefuta nau, ma na ng-
waingwaena nau, ma na teˈa nau.”

13

Na tarifulaˈa sulia na ngwae neˈe fasia na maga ru ki
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Ana faˈi asoa neˈeri logo, sa
Jesus ka ruˈu kwau faˈasia luma
neˈeri, ma ka leka ˈi ninimana
na ˈosi, ma ka tua ˈi ano fuana
faˈamanataˈanga.
2 Ma sulia na fikuˈa doe liu kira
fiku kalia, nia ka raˈe saena taˈi
gwaˈi baru, ma ka tua ˈi saena, ma
na ngwae ki kira ka uu kwau ˈi ˈaˈe
one.
3 Sui nia ka faˈarongo kira ˈani ru
ˈoro ki ˈani alaˈanga tarifulaˈa ki, ka
ˈuri, “Taˈi ngwae nia leka ka tasalia
maga witi ki ˈi saena oˈola nia.
4 Ma kaidaˈi nia tasalia maga witi
neˈeri ki, ti maga witi kira ˈasia sulia
na talalinga, ma na noˈo ki kira ka
lofo maˈi, ma kira ka ˈanida taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida
ana kula faula ki, kula neˈe ano kasi
doe. Ma kira ka bulao ˈaliˈali sulia
neˈe ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana kaidaˈi neˈe sina nia taˈe
maˈi, nia ka sinafia na witi neˈe
masubu ki, ma kira ka kuku logo,
sulia neˈe lali ru ki kasi koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi
safitana na kwalo ˈabui ki, ma kwalo
neˈeri ka nuku fafia na witi ki.
8 Ma ti maga witi laˈu niˈi ˈasida
ˈi saena na ano leˈa, ma kaidaˈi kira
taˈe maˈi, kira ka fungu ana fuaˈi
ru ˈoro ki. Ma ti witi kira ka fungu
ˈania taˈi talangaˈi faˈiruˈa, ma ti
witi kira ka fungu ˈania ono akwala
faˈiruˈa, ma ti witi laˈu kira ka fungu
ˈania uulu akwala faˈiruˈa.”
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana
ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae oga ka sai
leˈa ana ru neˈe ki, ni ka sailinga leˈa
mala.”

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Na fafarongo nia ki leka maˈi
siana, ma kira ka saefilo ˈuri ana,
“Faˈuta neˈe ˈoko fata fuana na
ngwae ki ˈani alaˈanga ana tari-
fulaˈanga ki kwa?”
11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Kaidaˈi sui ki, God noaˈa kasi
faˈamadakola ˈua faˈuta neˈe nia
ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia
ki. Bore ma taˈena, na madakolaˈa
niniˈa dao naˈa fuamuˈa. Ma na
ngwae neˈe noaˈa laˈu fafarongo
nau ki, noaˈa naisi faˈamadakola
fuada.
12 Sa tai bore ˈana neˈe ka
toˈo ana ta madakolaˈa tiˈitiˈi sulia
ˈInotoˈanga God, God ke baˈa luda
gwauna fuana, fasi ˈiri nia ka toˈo
ana madakolaˈa ˈoro ka aliˈafu goˈo.
Bore ma sa tai neˈe noaˈa kasi
roˈosulia faˈamanata ˈanga neˈe ki,
ta madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana
neˈe nia toˈo ana sulia ˈinotoˈanga
God, God ke ngali olitaˈinia faˈasia.
13 Aia, nau ku fata fuada ˈani
alaˈanga tarifulaˈa ki, osiˈana ng-
wae neˈe ki lisia naˈa ru nau ku
sasiˈi ki, bore ma noaˈa kira kasi lia
saiana. Kira rongoa alaˈanga laku,
bore ma noaˈa kira kasi malinganiˈi.
14 Nia ˈuri ˈiri ka faˈamamana na
alaˈanga ba sa Aesea na profet nia
saea ˈi naˈo ba ˈuri,
‘Kira ke fafarongo ma kike fa-
farongo, bore ma noaˈa kira
kasi saiana faˈarongoˈa God.
Ma kira ke lia ma kira ke lia, bore ma
noaˈa kira kasi lisia tae neˈe
God ka sasi fuada.
15 Osiˈana neˈe manatada ka
oˈeoˈela, ma kike bania na
alingada, ma kike bokota logo
na maada.
ˈAsu ˈubani maada kata lisia, nama
alingada kata rongoa, ma na

manatada ka malingaˈinia fatalana God, ma kika faˈitaˈi maˈi ˈuaku ma nau ku gurada.’ ”✡

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “ˈOilakiˈa liu fuaumulu, sulia neˈe maamulu lisia naˈa raoˈa nau ku sasiˈi ki, ma na alingamuˈa ka rongoa faˈamanataˈanga nau ki.
17 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na profet ˈoro ki, ma na ngwae saga ki ˈi naˈo, kira oga lisilana ru neˈe kamu lisiˈi ki, bore ma noaˈa kira kasi lisia. Ma kira oga naˈa rongolana na ru neˈe kamu rongoˈi ki, ma noaˈa kira kasi rongoa.

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na ngwae ba nia tasali maga ru (Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 “Muke fafarongo naˈa ˈuana na fadalana alaˈanga tarifulaˈanga neˈe sulia na ngwae neˈe tasali maga witi.
19 Ti ngwae neˈe kira rongoa na faˈarongoˈanga sulia na ˈInotoˈanga God, ma noaˈa kira kasi malingani, ˈunaˈeri sa Saetan ka leka maˈi, ma ka laua naˈa fatalana God faˈasida neˈe kira rongoa. Kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida sulia na talalinga, ma na noˈo ki kira ka ˈania.
20 Ma na maga witi neˈe kira ˈasiˈi ˈi fafona ano neˈe nia faula, nia diˈia na ngwae neˈe kira rongoa fatalana God, ma kira ka ngalia faˈinia na saeleˈanga.
21 Bore ma fatalana God noaˈa kasi lalisusu goˈo saena maurilada. Kira ka faˈamamana goˈo sulia kaidaˈi tiˈitiˈi. Bore ma kaidaˈi ilitoˈonga ma faˈakaisiˈanga nia dao goˈo maˈi duˈungana kira faˈamamana ana fatalana God, ma kira kasi faˈamamana naˈa.
22 Ma ti ngwae neˈe kira diˈia maga witi neˈe kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui ki. Kira rongoa na fatalana God, bore ma kira manata ˈabera ˈada sulia ru ki ana mauriˈa kira, ma kira ka manata doe ana na mani. Ma ru neˈeri ki, nia diˈia na kwalo ˈabui ki nia nuku fafia na fatalana God saena maurilada. Noaˈa kira kasi rokisi goˈo saena maurilada ka diˈia na witi neˈe noaˈa kasi fungu goˈo ˈani ta fuaˈi ru.
23 Ma ti ngwae laˈu neˈe kira diˈia na maga witi neˈe kira ˈasida ˈi saena ta ano leˈa. Kira rongoa fatalana God, ma kira ka malingani, ma kika faˈataˈinia tuaˈa ˈoloˈolo ka diˈia witi neˈe nia fungu ˈani fuaˈi ru ki. Ti witi neˈe taˈi talangaˈi fuaˈi ruˈanga, ma ti witi neˈe ono akwala fuaˈi ruˈanga, ma ti witi uulu akwala fuaˈi ruˈanga.”

Tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

24 Sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈanga fuada, ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga God diˈia na ngwae neˈe ka fasia na maga ru ki saena na oˈola nia.
25 Ma ana taˈi rodo, kaidaˈi neˈe ngwae ki kira maliu ˈada, na malimae ka leka maˈi ma ka fasia ti maga laua taˈa ˈi safitana na maga ru leˈa ki. Sui nia ka leka naˈa ˈana.
26 Ma kaidaˈi neˈe maga ru leˈa ki kira bulao maˈi, ma kira ka talaˈae fungu, na maga laua taˈa ba kiri kira ka bulao logo.
27 Na ngwae ni rao nia ki, kira ka leka maˈi siana, ma kika saefiloa ˈuri, ‘Araˈi kwa, ˈoko fasia na maga ru leˈa ki ba. Ma na laua loˈoko ki niˈi leka maˈi faˈasia ˈi fai?’
28 Ma nia ka olisida ka ˈuri, ‘Ta malimae naˈa neˈana nia sasia na ru neˈeri.’ Ma na ngwae ni rao nia ki, kira ka saefiloa ˈuri, ‘ˈOko oga mike leka ma kami ka failia na laua taˈa neˈe ki?’
29 Nia ka olisida ka ˈuri, ‘Noaˈa, ˈasu ˈubani ana kaidaˈi kamu failia na laua loˈoko ki, kamu kata faˈalia logo ti ˈai leˈa faˈinia.
30 Muke alu kera ke taˈe fiku naˈa adaroˈo leleka ka dao ana kaidaˈi ni goniruˈa. Ma ana kaidaˈi neˈeri, nai baˈa saea fuana na ngwae neˈe kira gonia na ru nau ki, ku ˈuri: Muke

✡ **13:15** Aesea 6:9-10

lafua na laua ki ˈi naˈo, ma kamu ka
firi fikuda, ma kamu ka duˈafia. Sui
kamu ka fiˈi lafua na ru leˈa ki, ma
kamu ka ngalia maˈi ˈuana saena
babala ni taingaˈiˈanga nau.’ ”

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi bore ma nia ka doe ana aliˈafulana (Mark 4:30-32; Luke 13:18-21)

31 Sui sa Jesus ka saea laˈu taˈi tar-
ifulaˈanga ka ˈuri, “Na ˈInotoˈanga
God nia ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia
maga ˈai tiˈitiˈi liu neˈe kira saea
ˈani mastad, ma ka fasia ˈi saena na
oˈola nia.
32 Ma sui bore ˈana na maga ru
neˈeri ka tiˈitiˈi liu ana na maga ru
ki taˈifau, kaidaˈi nia taˈe maˈi, nia
ka alua naˈa na ˈai neˈe doe ka liufia
naˈa na ˈai ki taˈifau ˈi saena na
oˈola neˈeri. Ma kaidaˈi na ˈai neˈe
doe ka ulubono, na noˈo ki kira ka
saungaˈinia na nuˈi kira ki ana na
rarana ˈai neˈeri.”
33 Sui sa Jesus ka fata laˈu
ˈani ta tarifulaˈanga ka ˈuri, “Na
ˈInotoˈanga God nia diˈia na isi
tiˈitiˈi fuana faˈa ubulana na beret,
neˈe ta kini nia ngalia, ma ka dola
faˈinia flaoa ˈoro, leleka ka nongalia
na kaˈakaˈa neˈeri ka ubu, ma ka
fane.”
34 Sa Jesus ˈidufaˈi alaˈa sulia na
ru neˈe ki taˈifau goˈo ˈani na tari-
fulaˈanga ki fuana na fikuˈa neˈeri.
35 Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ka
faˈamamana na alaˈanga God neˈe
profet nia keresia ka ˈuri,

“Nau kui baˈa fata ˈani tarifulaˈanga
ki fuana ngwae ki.
Ma nai baˈa fada na ru neˈe ago
ki ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi
nau ku saungaˈinia naˈa na
magalia.”✡

Sa Jesus fada tarifulaˈanga sulia na laua taˈa ki

36 Sui sa Jesus ka faˈasia naˈa
fikuˈa neˈeri ma ka ruˈu saena luma.
Ma na fafarongo nia ki kira ka
dao maˈi siana, ma kira ka fata
ˈuri, “ˈOke fada basi fuamiˈa na
tarifulaˈanga ba sulia na laua neˈeri
ki saena na oˈola.”
37 Nia ka olisida ka ˈuri, “Na ng-
wae neˈe nia fasia na maga ru leˈa
ki, naˈa neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae.
38 Ma na oˈola naˈa neˈe magalia,
ma na maga ru leˈa ki naˈa neˈe na
ngwae God ki olofana ˈInotoˈanga
nia. Ma na laua neˈeri ki neˈe na
ngwae roˈosulia sa Saetan ki.
39 Ma na malimae neˈe nia fasia
na laua ki, naˈa neˈe sa Saetan.
Ma kaidaˈi ana goniruˈa naˈa neˈe
ˈisilana na magalia, ma na ngwae
neˈe kira goniru naˈa neˈe na ˈainsel
ki.
40 Kaidaˈi neˈe ngwae ni rao ki
kira gonia na laua ki, ma kira ka
duˈafia ˈi saena na mafula, nia ka
diˈia logo ana ˈisilana na magalia.
41 Nai baˈa kwatea ˈainsel ki, ma
kira ka gonia ngwae ki taˈifau neˈe
kira sasia ru taˈa ki, ma na ngwae
neˈe kira faˈarora naˈa ngwae ki, ma
na ˈainsel ki kira ka lafuda faˈasia
na ˈinotoˈanga nau.
42 Ma kira ka ˈui ˈani kira ˈi saena
mafula, kula neˈe kira ke baˈa angi,
ma kira ka ˈala girigiria na lifada.
43 Aia, na ngwae saga ki, kira
ka sina diˈia na madaˈafi saena na
ˈinotoˈanga na Maˈa kira. Muke
manata leˈa sulia na ru neˈeri.”

Na tarifulaˈanga ki

44 Sa Jesus ka fata logo ˈuri fuana
na fafarongo nia ki, “Na ˈInotoˈanga
God nia diˈia na mani doe neˈe
kira sofongani saena na oˈola. Ma
kaidaˈi taˈi ngwae lisia, nia ka so-
fongaˈinia logo ˈana. Ma nia ka
saeleˈa liu, ma nia leka ma ka ˈoifoli
ˈani na ru nia ki taˈifau, ma ka folia
naˈa oˈola neˈeri, fasi ˈiri ka ngali
ˈana mani doe neˈeri.
45 “Ma na ˈInotoˈanga God nia
diˈia logo na ngwae ˈoifoli neˈe nia
lulu ˈuana na fau ngwairoiro leˈa ki
neˈe folilani doe liu.
46 Kaidaˈi nia dao toˈona kala taˈi
fau ngwairoiro neˈe liulana doe liu,
nia ka leka, ka ˈoifoli ˈani na ru nia
ki taˈifau, ma ka fiˈi folia.
47 “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia
logo na furai neˈe kira dee ˈani ˈi

✡ **13:35** Sam 78:2

saena na asi, ma kira ka deea ˈani
kwalukaela iˈa matamata ki taˈifau.
48 Ma kaidaˈi nia fungu, na ngwae
neˈe kira dee ki kira olongaˈinia ˈi
sara, ma kira ka tua ˈi ano. Sui
kira ka gonia naˈa iˈa leˈa ki saena
kukudu ki, ma kira ka ˈui ˈania na
iˈa taˈa ki.
49 Nia ka ˈunaˈeri logo ana ˈisilana
na magalia. Na ˈainsel ki kike leka
maˈi, ma kira ka daroˈia na ngwae
taˈa ki faˈasia na ngwae leˈa ki.
50 Ma na ngwae taˈa ki, kira ka
ˈui ˈanida ˈi saena na mafula, ma ˈi
neˈeri kira ka angi, ma kira ka ˈala
girigiri ˈani lifada."
51 Sui sa Jesus ka saefiloda ka fata
ˈuri, "Kaumulu saiana ru neˈeri ki?"
Ma kika olisia kira ka ˈuri, "ˈIu."
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
"Kamuˈa na ngwae neˈe nau ku
faˈamanata kamu naˈa. ˈUnaˈeri
kamu ka faˈamanata ˈania alaˈanga
sulia ˈInotoˈanga God. Kamu sai leˈa
ana na Kerekereˈa Abu saena Fau
Alangaˈinga ˈUa ma na fataˈa faolu
neˈe nau ki."

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa
ˈani tarifulaˈanga neˈeri ki ka sui,
nia ka leka naˈa faˈasia maˈe fanoa
neˈeri.
54 Ma nia ka oli laˈu maˈi ana maˈe
fanoa nia ˈi Nasaret. Ma nia ka
leka ˈi saena luma fuana foˈongaˈa
fuana faˈamanatalana ngwae ki. Ma
ana kaidaˈi ngwae ki kira rongoa,
kira ka ˈarefo liu, ma kira ka fata
ˈuri, "Na ngasingasiˈanga ana sa
tai niniˈa kwate nia ka faˈamanata
ˈania fatalana God ˈuri, ma faˈinia
sasilana na faˈanadaˈa ki?
55 Kulu sai goˈo akulu ana neˈe
ngwae neˈe, niaˈa na ngela sa Josef
goˈo niniˈa, na ngwae ni saiana
saungaˈilana ru ki ˈani ˈai ki, ma
teˈa nia ˈi Mary. Na ngwaefuta nia
ki neˈe sa James, sa Josef, sa Simon,
ma sa Judas goˈo.
56 Ma na ngwaingwaena nia ki,
kira tua goˈo ˈada faˈi kulu ˈi neˈe.
Faˈuta neˈe nia ka liatoˈo liu ˈuri?"
57 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira ka
ˈaila ˈani sa Jesus.

Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Na
profet nia ˈafitaˈi fuana ngwae futa
nia ki faˈinia na ngwae ana maˈe
fanoa nia ki, kira ka fuˈusi doe ana
niaˈa."
58 Ma sa Jesus noaˈa kasi sasia
na ru faˈanadaˈa ˈoro ki ana maˈe
fanoa nia, sulia na ngwae neˈeri ki,
kira ˈaila kasi faˈamamana ana.

14

Kaidaˈi kira saungia sa John ngwae ni Siuabu
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod
Antipas neˈe ngwae tatalafaˈa ˈi
Galili, nia ka rongoa faˈarongoˈa
sulia sa Jesus,
2 ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈe kira rao faˈinia ki, "Ngwae
neˈe, niaˈa sa John ngwae ni siuabu
nia mauri laˈu! Nia niniˈa ke sasia
laˈu na ru ni ˈarefoˈa ki."
3-4 Ana kaidaˈi sa John nia mauri
ˈua, sa Herod neˈe korea ˈi Herodias
na ˈafe ngwaefuta nia sa Filip. Ma
sa John ka balufia sa Herod ka ˈuri,
"Na taki God noaˈa kasi alafafia neˈe
ˈoke korea ˈafe ngwaefuta ˈoe." Nia
neˈe sa Herod ka kwatea ti ngwae
fasi ˈiri kika daua sa John, ma kira
ka firiˈia, ma kira ka alua saena
luma ni lokafo. Sa Herod nia sasia
ru neˈe sulia na ˈafe nia ˈi Herodias
neˈe oga.
5 Ana kaidaˈi sa John tua saena
luma ni lokafo, sa Herod ka oga liu
saungilana, bore ma nia maˈu ˈani
ngwae ki, sulia kira saea sa John
niaˈa ta ngwae ana profet ki.
6 Sui ana taˈi asoa, sa Herod ka
saungaˈinia taˈi fangaˈa doe fuana
manataˈanga toˈona faˈi asoa nia
futa ana. Ana fangaˈa neˈeri, na
sariˈi ˈi Herodias nia leka maˈi
ka ngwaˈe fuana sa Herod faˈinia
kwaima nia ki fasi ˈiri kira ka ada
ana. Kaidaˈi sa Herod ka lisia sariˈi
neˈe nia ngwaˈe, nia ka saeleˈa liu
faˈinia.

7 Ma nia ka eta fataˈa naˈa fuana sariˈi neˈeri ka ˈuri, “Nai baˈa kwatea ta tae goˈo ˈana neˈe ˈoko gani nau ˈuana.”
8 Aia, teˈa na sariˈi neˈe ka alaˈa fuana sariˈi, nia ka fata ˈuri, “ˈOke gani, ˈoko fata ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi gwauna sa John ngwae ni Siuabu fuaku ana kaidaˈi neˈe naˈa. ˈOko alua maˈi fafona ta taˈe ru.’ ” Ma na sariˈi neˈe ka sasi ˈunaˈeri.
9 Ma kaidaˈi sa Herod ka rongoa ru neˈe, nia ka kwaimanatai liu. Sui bore ˈana, nia ka sasia naˈa ˈana, sulia nia eta fataˈa naˈa, ma na kwaima nia ki kira ka rongoa taˈifau naˈa.
10 Ma nia ka kwatea ngwae rao nia ki ka leka kika siki musia maˈi gwauna sa John ngwae ni Siuabu saena luma ni lokafo.
11 Ma kira ka ngalia maˈi gwauna sa John fafona taˈe ru, ma kira ka kwatea naˈa fuana sariˈi ˈi Herodias. Ma na sariˈi neˈe ka ngalia ka kwatea naˈa fuana teˈa nia.
12 Kaidaˈi na fafarongo sa John ki kira rongoa na ru neˈe, kira leka maˈi, kira ka ngalia nonina, kika kwaiatoa naˈa saena na kilu gwaˈu. Sui, kika leka kika faˈarongoa sa Jesus ˈani.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongo sulia na ru neˈeri nia fuli fuana sa John, nia ka faˈasia naˈa kula neˈeri, ma ka leka taˈifili nia saena gwaˈi baru ˈuana kula neˈe noaˈa ta ngwae kasi tua ana. Na ngwae ki kira rongoa ru neˈe sa Jesus sasia, ma kira ka faˈasia na fanoa kira ki, ma kika donga buri ˈana sulia tala.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus koso ma ka lisia na fikuˈa doe, nia ka kwaimanatai fuada, ma ka gura na ngwae neˈe kira mataˈi ki.
15 Ma ana saˈulafi neˈeri, na fafarongo nia ki kira leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri, “Kula neˈe noaˈa kasi tua karangia ta fanoa, ma nia karangi ka rodo naˈa. ˈOke kwatea na fikuˈa neˈe kika leka naˈa ˈada, fasi ˈiri kira ka leka ˈuana na maˈe fanoa ki ˈiri neˈe kike foli fanga ˈada.”
16 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa kira kasi leka. Kaumulu neˈe muke kwatea ta fanga fuada fuana ˈanilana.”
17 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili toˈo goˈo ana lima afu beret ki ma ro gwaˈi iˈa ki.”
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke ngaliˈi maˈi ˈi neˈe siaku.”
19 Ma nia ka kwatea na ngwae ki kira ka tua ˈi ano ˈi saena na karasi. Sui nia ka ngalia na lima afu beret ba kiri ma ro gwaˈi iˈa neˈeri ki. Ma ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God. Sui nia ka ngiia afu beret neˈeri ki, ma ka kwatea fuada na fafarongo nia ki, ma kira ka daroˈia fuada na ngwae neˈeri ki.
20 Na ngwae neˈeri ki taˈifau, kira ka fanga leleka kira ka abusu naˈa. Sui na fafarongo nia ki kira ka gonia na fanga neˈe ore ki ˈi saena taˈi akwala ma ro kukudu, leleka niˈi ka fungu taˈifau.
21 Ma na ngwae ba kira fanga ki bolo faˈinia lima toˈoni ngwane, ma noaˈa kira kasi toˈomani goˈo na kini ki ma na ngela ki.

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na kafo
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia asungaˈinia na fafarongo nia ki kira ka etaeta ˈuana ta bali ana ˈosi neˈeri saena na baru. Ma nia ka tua buri fasi ˈiri ke saea fuana na fikuˈa neˈeri kira ka leka naˈa ˈada.
23 Ma buri ˈana neˈe ngwae ki kira oli naˈa, nia ka raˈe taˈifili nia gwauna taˈi kula fane ˈiri nia ka foˈo. Ma ana faˈi rodo neˈeri, nia ka tua ˈana taˈifili nia ˈi neˈeri.
24 Ma kaidaˈi neˈeri, neˈe gwaˈi baru baera ka tau naˈa faˈasia ˈi sara, ma na nafo ki ka kwaiˈia sulia nia naˈofia na iru.
25 Ma ana kadi rodo ˈi ˈofodangi, sa Jesus ka fali naˈa maˈi ˈi fafona na kafo, ma ka leka naˈa maˈi fuada.

26 Ma ana kaidaˈi kira lisi nia ka
fali maˈi ˈi fafona na kafo, kira ka
maˈu liu. Ma kira ka ri ˈuri, “Na
anoano ru!” Ma kira ka fai araarai.
27 Ma ˈaliˈali goˈo sa Jesus ka fata
fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
maˈu laˈu! Nauˈa goˈo niniˈa.”
28 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri,
“Aofia ˈae, diˈia ˈaeˈo mamana naˈa
neˈana, ˈoke fata maˈi ˈuaku ˈiri nau
kui leka kwau ˈuamu ˈi fafona na
kafo neˈe.”
29 Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu, leka
maˈi.”
Sui sa Peter ka koso faˈasia na
gwaˈi baru, ma ka talaˈae fali ˈi
fafona na kafo ˈuana sa Jesus.
30 Sui ana kaidaˈi nia ka lisia na
iru doe, nia ka maˈu ma ka talaˈae
ka kuru naˈa ˈi saena na kafo. Ma
nia ka ri ka ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoke
faˈamauri nau!”
31 Ma ka ˈaliˈali goˈo sa Jesus ka
kwate lima kwau ˈuana, ka dau ana
niaˈa, ma ka fata ˈuri, “Na fitoˈonga
ˈoe nia tiˈitiˈi liu. Faˈuta neˈe ˈoko
manata ruarua ana nauˈa?”
32 Ma ana kaidaˈi kera raˈe naˈa
ˈi saena na gwaˈi baru, na iru ka
aroaro naˈa.
33 ˈUnaˈeri goˈo na ngwae neˈe
kira tua ˈi saena na gwaˈi baru ki,
kira ka faˈa aofia kika ˈuri, “ˈAeˈo
naˈa neˈe Ngela God mamana naˈa.”

Kaidaˈi sa Jesus nia gura ngwae mataˈi ki
(Mark 15:1-9)

34 Ma kaidaˈi kira toˈofolo saena
ˈosi, kira ka koso naˈa ana taˈi maˈe
fanoa kira saea ˈani Genesaret.
35 Ma na ngwae ana maˈe fanoa
neˈeri ki, kira ka lia saiana sa Jesus.
Ma kira ka kwate alaˈanga fuana ti
maˈe fanoa laˈu sulia sa Jesus, fasi
ˈiri ngwae neˈeri ki, kira ka baˈea
maˈi ngwae mataˈi kira ki ka leka
maˈi siana. Ma kira ka ngalia maˈi
ngwae mataˈi ˈoro ki siana.
36 Ma na ngwae ki ka gania sa
Jesus fasi ˈiri ka alaˈania na ngwae
mataˈi neˈeri ki kira ka sama ˈada
toˈona ˈaena na ifi nia. Ma sa tai
faˈida neˈe kira sama toˈona ifi nia,
kira ka ˈakwa naˈa.

15

Sulia na faˈamanataˈanga na koˈo kira ki
(Mark 7:1-13)

1 Sui ti Farasi ma na faˈamanata
ana taki ki, kira ka leka maˈi faˈasia
ˈi Jerusalem siana sa Jesus fuana
saefilolana.
2 Kira ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe
fafarongo ˈoe ki kasi roˈosulia na
faˈamanataˈanga neˈe koˈo bora kia
ki alua naˈa maˈi fuaka, osiˈana
noaˈa kira kasi taufia goˈo na limada
ˈi naˈo, ma kira fiˈi fanga?”
3 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Kamuˈa logo, faˈuta neˈe kamu ka
sasi amuˈa sulia faˈamanataˈanga
kamu ki talamuˈa, ma noaˈa kamu
kasi sasi sulia taki God ki?
4 God fata ˈuri, ‘ˈOke faˈadoea na
maˈa ˈoe ma na teˈa ˈoe.’ Ma ‘Diˈia
sa tai neˈe nia taofia maˈa nia nama
teˈa nia, kira ke saungia ka mae.’✡
5 Bore ma, kamu faˈamanata rora
lala ˈuri, diˈia ta ngwae nia toˈo ana
ti ru neˈe nia saiana ke ˈafia ˈani
maˈa nia nama teˈa nia, ma ka fata
lala ˈuri, ‘Nai baˈa kwatea naˈa ru
baera ki fuana God.’
6 Kamu saea, nia leˈa goˈo ˈana
fuana neˈe nia kasi ˈafia naˈa maˈa
nia ma na teˈa nia ˈani ru baera
ki ba nia eta fataˈa ˈani fuana
God. Ma diˈia nia ˈunaˈeri, na
faˈamanataˈanga neˈe kamu alua,
nia ka kware teˈeteˈe naˈa ana fa-
talana God.
7 Ma kaumulu ka saea kamu
roˈosulia God, ma noaˈa nia kasi
mamana goˈo. Sa Aesea nia fata
mamana kaidaˈi ba nia alaˈa suli
kamu, diˈia ba nia keresia neˈe God
fata ˈuri,
8 ‘Na ngwaˈi toˈa neˈe ki kira faˈadoe
nau goˈo ˈada ˈani alaˈanga
kira ki, bore ma na manatada
nia tau liu faˈasi nau.
9 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada,
duˈungana kira faˈamanata
goˈo ˈada sulia taki kira ki
talada, ma kira ka saea fasi
taki God ki naˈa neˈeriˈa!’ ”✡

✡ **15:4** Eksodas 20:12; Diutronomi 5:16 ✡ **15:9** Aesea 29:13

Sulia na fanga
(Mark 7:14-23)

10 Ma sa Jesus ka saea maˈi na
ngwae ˈoro ki siana, ma ka fata ˈuri
fuada, “Mulu fafarongo maˈi fuaku,
ma muke saiana.
11 Noaˈa laˈu ta ru neˈe ta ngwae
nia ke ˈania, neˈe nia kwatea na
suaˈa fuana. Noaˈa! Na alaˈanga
neˈe ruˈu maˈi faˈasia kwakwana
ngwae lala neˈe nia faˈasua na mau-
rilana ngwae.”

12 Sui na fafarongo sa Jesus ki, kira
ka leka maˈi siana, kira ka fata ˈuri
fuana, “Na ru ba ˈoko saeˈe ki, na
Farasi ki rongoa, ma na manatada
noaˈa kasi leˈa sulia.”

13 Ma sa Jesus ka olisida ka
ˈuri, “God ke baˈa faˈalia na
faˈamanataˈanga rora ki, osiˈana
neˈe noaˈa kasi leka maˈi faˈasi nia,
diˈia ta ngwae neˈe nia failia na ru
taˈa neˈe kira bulao maˈi karangia
ru neˈe nia fasiˈi ki.
14 Noaˈa kamu kasi manata ˈabera
ˈani Farasi neˈeri ki. Sulia kira
diˈia goˈo ˈada na ngwae maa rodo
neˈe nia talaˈia logo ta ngwae maa
rodo. Ma kamu ka sai logo ana, diˈia
ta ngwae neˈe maana rodo ma ka
talaˈia logo ta ngwae neˈe maana
rodo, keraˈa ka ˈasidaroˈo taˈifau
goˈo ˈi saena mae kilu.”

15 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana
sa Jesus, “ˈOke fada basi maˈi na
fadalana alaˈanga ba ˈoko fiˈi saeˈe
goˈo maˈi fuaimili ki.”

16 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri,
“Kaumulu fafarongo nau ki naˈa,
bore ma noaˈa kamu kasi kwaˈatafa
ˈua logo diˈia kiraˈa.
17 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi
saiana ru neˈe ki? ˈIu, na ru neˈe
ta ngwae ˈania ke baˈa leka daofaˈi
liu naˈa ˈana ˈi saena ogana, ma ˈi
buri nia ke baˈa ruˈu laˈu goˈo maˈi
ˈana faˈasia saena nonina.
18 Bore ma ta alaˈanga taˈa neˈe
nia ruˈu maˈi faˈasia kwakwana
ngwae, nia ˈita maˈi faˈasia saena
manatana ngwae. Na ru neˈeri
lala neˈe ke faˈasua na maurilana
ngwae.
19 Ma ru taˈa neˈe ka ruˈu maˈi
faˈasia saena manatalana ngwae
ki neˈe ˈuri: saungwaeˈa, kak-
abaraˈanga, sasi taˈangaˈa faˈinia
ta ngwae, sokeˈa fafia ta ngwae,
bililana na ru ta ngwae, faˈinia na
alaˈanga taˈa sulia ta ngwae.
20 Aia, ru neˈeri ki saiana ka
faˈasua maurilana ngwae ˈi naˈona
God. Bore ma na tau limaˈanga ˈi
naˈona fanga, diˈia na falafala neˈe
koˈo bora kia ki kira faˈamanata kia
maˈi ˈani, sui bore ˈana ta ngwae
noaˈa kasi sasia sulia, na maurilana
kasi taˈa goˈo.”

Sa Jesus nia gura taˈi kini noaˈa
laˈu Jiu
(Mark 7:24-30)

21 Sa Jesus ka leka naˈa faˈasia na
kula neˈeri, ma ka leka naˈa ˈuana
na abaˈi kula ˈi Taea ma ˈi Saedon.
22 Ma taˈi kini neˈe noaˈa laˈu Jiu
saena tuaˈa ˈi Kenan ka leka maˈi
siana, ma ka ri ˈuri, “Aofia ˈae, ˈoe
na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke
manatai nau maˈi! Na anoˈi ru taˈa
neˈe nia ruˈufia na defo nau, ma ka
nonifii liu.”
23 Sa Jesus noaˈa kasi olisia goˈo
ˈani ta alaˈanga. Ma na fafarongo
nia ki kira ka leka maˈi siana sa
Jesus, ma kira ka ˈuri, “ˈOke baˈea
nia ka leka kwau ˈana, sulia nia
donga kulu goˈo ˈana, ma nia ka isi
liu naˈa.”
24 Sa Jesus ka fata fuana kini
neˈeri ka ˈuri, “God kwate nau goˈo
maˈi fuana na ngwae Jiu ki neˈe kira
diˈia na sipsip neˈe kira oˈosi naˈa
ˈada ki.”
25 Sui na kini neˈeri ka leka maˈi,
ma ka bobo uruuru naˈa ˈana ˈi
naˈona ˈaena ka ˈuri, “Aofia kwa,
ˈoke kwaiˈafi maˈi aku!”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa
kasi saga fuana ngalilana na fanga
ngela ki, ma ka ˈui ˈania fuana na
kui ki.”
27 Na kini neˈeri ka ˈuri, “ˈIu. Bore
ma na kui ki saiana kika ˈania goˈo
ˈada na ngisingisi fanga neˈe ˈasia
faˈasia na tatafe na ngwae neˈe kira
sareda ki.”

28 Sui sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“Kini neˈe ˈae, na faˈamamanaˈanga
ˈoe nia doe liu! Ma na ru neˈe ˈoko
gania, nai kwatea fuamu.” Ma na
defo nia ka ˈakwa naˈa ana kaidaˈi
neˈeri nama goˈo.

Sa Jesus gura ngwae mataˈi ˈoro ki

29 Kaidaˈi sa Jesus nia leka maˈi
faˈasia maˈe fanoa neˈeri, nia ka oli
maˈi sulia tala neˈe liu ninimani ˈosi
doe ˈi Galili. Ma nia ka raˈe gwauna
taˈi ua, ma ka tua ˈi neˈeri.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae
ˈoro liu ki kira ka leka maˈi siana.
Ma kira ka ngalia logo maˈi ngwae
ˈoro mataˈi ki, ti ngwae ˈaeda ka
mae ma na limada ka mae, ti ng-
wae maada ka rodo, ma ti ngwae
kwakwada ka nonoto. Kira aluda
ˈi naˈona ˈaena sa Jesus, ma nia ka
gurada, ma kira ka ˈakwa taˈifau.
31 Ma na ngwae neˈeri ki neˈe kira
fiku fuana bubuˈa, kira ka ˈarefo
liu ana kaidaˈi kira lisia ngwae neˈe
kwakwada nonoto ki, ma kira ka
alaˈa laˈu. Ma ngwae neˈe ˈaeda
mae ma na limada mae ki kira ka
leˈa laˈu. Ma sa tai neˈe noaˈa kira
kasi fali leˈa, kira ka fali leˈa naˈa.
Ma na ngwae neˈe maada ka rodo,
kira ka lia laˈu. Ma sulia neˈe kira
lisia ru neˈeri ki, kira fiˈi auraˈea
God ˈi Israel.

Sa Jesus faˈa ˈoroa fanga tiˈitiˈi (Mark 8:1-10)

32 Sui sa Jesus ka saea maˈi na
fafarongo nia ki siana, ka ˈuri fuada,
“Nau ku kwaimanatai liu fuana ng-
wae neˈe ki, osiˈana kira tua faˈi
kulu sulia uulu asoa ki ka sui naˈa,
ma na fanga kira ki ka sui naˈa. Ma
noaˈa nau kusi oga olitaˈilada ˈuana
fanoa kira ki ana kaidaˈi kira fiolo
ˈuri, ˈasu ˈubani ta ngwae ˈada kata
ngwataˈutaˈu, ma ka maefelo sulia
tala.”
33 Na fafarongoa nia ki olisia kira
ka fata ˈuri fuana, “Saena fanoa
gwaˈu ˈuri kulu ke baˈa dao toˈona
na fanga ˈi faˈi ˈiri ka bolo faˈinia
ngwae ˈoro ˈuri kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka
ˈuri, “Fita afu beret ki neˈe kamu
toˈo ana?”
Fafarongo nia ki olisia kira ka
fata ˈuri fuana, “Fiu afu ru ki goˈo,
faˈinia bara gwaˈi iˈa goˈo neˈe kami
toˈo ana.”
35 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka
saea ngwae ki kira ka tua ˈi ano.
36 Sui, nia ka ngalia fiu afu beret
ki faˈinia gwaˈi iˈa neˈeri ki, ka
baˈatafea God. Sui nia ka ngiia,
ma ka kwatea fuana fafarongo nia
ki, ˈiri kira ka daroˈia fuana ngwae
neˈeri ki.
37 Ma ngwae neˈeri ki, kira fanga
taˈifau, ma kira ka abusu. Buri ˈana
kira fanga ka sui, na fafarongo ki
kira ka faˈafungua fiu kukudu ki
ˈani orengana fanga neˈe ore.
38 Ngwae neˈe kira ˈania fanga
neˈeri, kira fai toˈoni ngwane ki.
Noaˈa kira kasi toˈomani goˈo na
kini ma na ngela ki.
39 Aia, ma buri ˈana kira fanga ka
sui naˈa, sa Jesus ka fiˈi olitaˈinida
ˈuana ˈi fanoa kira ki. Ma nia faˈinia
na fafarongo nia ki, kira ka koso, ma
kika raˈe saena taˈi gwaˈi baru, kira
ka leka ˈuana maˈe fanoa kira saea
ˈani Magadan.

16

Na ngwae ki ilitoˈona sa Jesus (Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Aia, ti Farasi faˈinia ti Sadusi,
kira ka leka maˈi siana sa Jesus ˈiri
kika ilitoˈona goˈo ˈada, ma kira
ka saefiloa fasi ˈiri nia ka fulia ta
faˈanadaˈa ˈiri ka faˈataˈinia God
neˈe asungaˈi nia ka leka maˈi.
2 Sa Jesus ka olisida ka fata ˈuri
fuada, “Ana kaidaˈi neˈe sina ka suu,
diˈia kamu lisia neˈe gwaˈi salo ki
niˈi meo, kamu saiana uta noaˈa
kasi toˈo rorodo.
3 ˈIu, ma ˈi ˈofodangi, diˈia kamu
lisia neˈe gwaˈi salo ki niˈi meo ma
ka goa, kamu ke saiana logo neˈe uta
ke baˈa toˈo. Kamu saiana lisilana
mamanga, bore ma noaˈa kamu kasi
lia saiana ru neˈe God fulia ana
kaidaˈi neˈe ki.

4 Kamu ngwae ta'ena ne'e kamu
sasia ru ta'a 'oro ki, ma noa'a kamu
kasi fa'amamana go'o ana God.
Kamu ka oga lisilana fa'ata'inga
ki. Bore ma nau noa'a kusi ba'a
sasi go'o ta fa'anada'a fuamu'a.
Na fa'anada'a ne'e nau ku sasia
fuana kamu ka lisia go'o ne'e na
fa'anada'a ne'e nia fuli fuana na
profet sa Jona 'i na'o."

Buri 'ana sa Jesus nia fata 'una'eri
ka sui, nia ka leka na'a 'ana fa'asi
kira.

Sulia na Farasi ki ma na Sadusi ki (Mark 8:14-21)

5 Ana kaida'i sa Jesus fa'inia na
fafarongo nia ki kira to'ofolo 'uana
na bali 'osi lo'oko, na fafarongo
nia ki noa'a kasi to'o ana ta beret,
osi'ana ne'e kira manata bura 'ani
ngalilana fa'i kira.
6 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuada,
"Kamu ke lia le'a suli kamu fa'asia
na isi fuana beret ana Farasi ki ma
na Sadusi ki logo."

7 Ma ana kaida'i ne'e fafarongo
nia ki kira rongoa na ala'anga ne'eri
ki, kira ka fata na'a 'ada sulia 'i
safitana kira ta'ifilida, ma sulia kira
fia fasi sa Jesus nia ka fata sulia
beret mamana, ma kira ka 'uri, "Sali
sa Jesus nia fata 'una'eri, osi'ana
ne'e noa'a kulu 'iri ngalia ma'i ta
beret taka nini'a!"
8 Ma osi'ana sa Jesus nia sai go'o
ana manatalana na fafarongo nia
ki, nia ka fata 'uri, "Fa'uta ne'e
kamu ka manata 'abera liu sulia
ne'e kamu kasi ngalia ma'i ta beret?
Na fa'amamana'anga kaumulu ki
ti'iti'i liu!
9 Noa'a kamu kasi malinga'inia
'ua na manatai ngwae saena na ru
nini nau ku saea fuamu'a? Ma
kamu manata bura na'a 'ani lima
afu beret ba nau ku sarea 'ani
lima to'oni ngwae ki, ma kamu ka
fa'afungua kukudu 'oro 'ani fanga
ba ore ki.
10 Sali bore kamu manata bura
na'a logo 'ani fiu afu beret ki go'o
ba nau ku sarea 'ani fai to'oni
ngwae ki, ma kamu ka fa'afungua
kukudu 'oro ba kiri 'ani fanga ne'e
ore ki.
11 Fa'uta ne'e noa'a kamu kasi
saiana tae ne'e nau ku fata sulia?
Noa'a la'u na beret ne'e nau ku fata
sulia. Tae ne'e nau ku saea na'a
ne'e kamu ke madafi kamu fa'asia
na isi ne'e ke fa'a ubua na beret na
Farasi ki ma na Sadusi ki."
12 Buri 'ana nia fata 'una'eri ka
sui, na fafarongo ki kira fi'i saiana
tae ne'e sa Jesus nia fata sulia. Nia
fata lala sulia na fa'amanata'anga
Farasi ki ma na Sadusi ki.

Na fa'amamana'anga sa Peter (Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Kaida'i sa Jesus nia dao ana
na aba'i kula 'i Sesarea Filipae, nia
ka saefiloa na fafarongo nia ki ka
'uri, "'Uri ma ngwae ki kira sae nau,
Ngela Ngwae, 'ani sa tai?"
14 Kira olisia kika 'uri, "Ti ngwae
kira sae'o 'ani sa John ngwae ni
Siuabu ne'e nia mauri la'u, ma
ti ngwae kira sae'o 'ani sa Elaeja
ne'e nia mauri la'u. Ma ti ngwae
la'u kira ka sae'o 'ania sa Jeremaea
nama ta ngwae ana profet ki ne'e
nia mauri la'u."
15 Sui sa Jesus ka saefiloda ka 'uri,
"'Irai ma kaumulu mo, kamu sae
nau mo 'ani sa tai?"
16 Ma sa Simon Peter ka olisia
ka 'uri, "'Ae'o na'a ne'e na Christ,
na ngwae God nia filia fuana
fa'amaurilana ngwae nia ki, na
Ngela God ne'e mauri firi."
17 Ma sa Jesus ka fata 'uri, "Si-
mon na ngela sa John 'ae, nia
'oilaki'a fuamu. Sulia ta ngwae kasi
fa'ata'inia ru ne'e fuamu. Bore
ma na ma'a nau 'i langi ne'e nia
fa'ata'inia fuamu.
18 Ma nau ku saea fuamu, 'oe sa
Peter, ne'e fadalana ba na fau, ka
di'ia na fau ne'e kira saunga'inia na
luma fafona. Nai alu 'ae'o ta ngwae
lalifu ne'e 'oke fa'angasingasia ng-
wae ne'e kira ke ba'a fa'amamana
aku ki. Ma na ngasingasilana mae'a
noa'a kasi bolo fa'inia liufilada.
19 Ma nau ku kwatea ngasin-
gasi'anga fuamu ne'e nia di'ia na kii
ana sina maa ana Gwaunga'i 'anga

God. Fuana ta tae neˈe ˈoko luia ngwae ki noaˈa kasi sasia saena magalia, God ka alafafia logo fatalamu ˈi langi. Ma ta tae neˈe ˈoko alaˈania ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia, God ka alaˈania logo maˈi ˈi langi."

20 Sui sa Jesus ka fata totongaˈi fuana na fafarongo nia ki, ˈiri noaˈa kira kasi faˈarongoa ta ngwae fasi niaˈa neˈe na Christ.

Sa Jesus nia fata sulia na maelana (Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

21 ˈIta ana kaidaˈi neˈeri ka leka, sa Jesus ka talaˈae ana fata faˈamadakolana fuana na fafarongo nia ki ka ˈuri, "Nai leka nama ˈuana ˈi Jerusalem. Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kike baˈa faˈafii nau, ma kike saungi nau. Ma ana uulu faˈi asoa, God ke baˈa taˈe nau laˈu ˈuana na mauriˈa."

22 Ma sa Peter ka talaˈia kwau, ma ka balufia ka ˈuri, "Aofia ˈae, God luia! Na ru neˈe ki, noaˈa kasi fuli fuamu!"

23 Ma sa Jesus ka kakari abula, ma ka fata ˈuri fuana sa Peter, "Saetan ˈae, leka tau kwau ˈamu faˈasi nau! ˈOko uu sauli nau. Sulia neˈe manatalamu ˈita maˈi faˈasia na ngwae ki goˈo ˈana, ma noaˈa laˈu faˈasia God."

24 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, "Sa tai bore ˈana neˈe oga ke donga nau, noaˈa nia kasi manata ˈabera sulia ru nia ogaˈi ki goˈo ˈana talana. Nia ke donga nau lala ˈana, ana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke mae ana ˈai rara folo.

25 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi donga nau duˈungana nia oga ke sasi ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia ki talana, nia ke baˈa talafia na mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai bore ˈana neˈe ke mae fuaku, nia ke toˈo ana mauriˈa firi.

26 Diˈia neˈe ta ngwae ka toˈo ana ru ˈoro saena magalia neˈe, ma nia ka mae, ma nia ka tua tau faˈasia God, ru neˈeri kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa fuana. Noaˈa ta ngwae kasi totolia folilana na mauriˈa firi ˈani ta mani.

27 Nau ku saea ru neˈe osiˈana nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa leka maˈi faˈinia na ˈainsel nau ki, ana ˈInotoˈanga na Maˈa nau, ma nai baˈa kwatea na kwaiaraˈa nama na kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae ki taˈifau, osiˈana na ru neˈe kira sasia.

28 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ti ngwae aumulu noaˈa kira kasi mae leleka kira ka lisia nau ku dao maˈi, ma nau ku gwaungaˈi."

17

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasingasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia (Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Na ono faˈi asoa ki ˈi buri, sa Jesus ka talaˈia sa Peter, ma na ro ngwae asina ki sa James ma sa John taˈifilida ˈuana ˈi gwauna taˈi faˈi ua neˈe fane.

2 Ma kaidaˈi kira lia kwau, kira ka lisia naˈa maana sa Jesus nia rokisi. Na maana ka ngwasinasina diˈia na sina, ma na ifi nia ki ka kwao liu.

3 Ma na uulu ngwae fafarongo neˈe ki, kira ka lisia sa Moses faˈinia sa Elaeja kera alaˈa adaroˈo faˈinia sa Jesus.

4 Ma sa Peter ka fata ˈuri kwau fuana sa Jesus, "Aofia ˈae, nia leˈa liu neˈe kulu ka tua naˈa akulu ˈi neˈe. Diˈia ˈoko oga, nai saungaˈinia ta uulu babala, ta ai fuamu, ta ai fuana sa Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja."

5 Ma ana kaidaˈi sa Peter nia fata goˈo ˈana ˈua ˈunaˈeri, taˈi gwaˈi salo neˈe ngwasinasina liu uku maˈi, ma nunufilana ka buta fafida, ma kira ka rongoa naˈa lingalinga ˈi ru nia fata maˈi ˈuri faˈasia saena na gwaˈi salo neˈeri, "Na ngela mutaˈi nau niniˈa neˈe nau ku alafe liu naˈa ana. Nau ku saeleˈa faˈinia. Kamu ke rongo sulia niaˈa!"

6 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo nia ki kira rongoa naˈa lingalinga ˈi ru neˈe, kira ka maˈu liu, ma kira ka teo naˈa ˈada fafia na maada ˈi ano.

7 Ma sa Jesus ka dao maˈi siada, ma ka sama toˈoda, ka fata ˈuri,

"Muke tataˈe. Noaˈa kamu kasi maˈu."
8 Ma ana kaidaˈi kira lia kwau, noaˈa kira kasi lisia naˈa ta ngwae, bore ma taˈifilia sa Jesus goˈo.
9 Ma ana kaidaˈi kira koso maˈi faˈasia ˈi gwauna faˈi ua neˈeri, sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri, "Noaˈa kamu kasi faˈarongoa ta ngwae ana ru niniˈa kamu lisiˈi ki, leleka ka dao ana kaidaˈi God ke taˈe nau, na Ngela Ngwae, faˈasia na maeˈa."
10 Uulu fafarongo nia ki saefiloa kira ka ˈuri, "Faˈuta neˈe faˈamanata ana taki ki kira saea sa Elaeja ke baˈa oli laˈu maˈi, sui mala na ngwae ba God filia ka fiˈi leka maˈi?"
11 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Nia mamana. Sa Elaeja neˈe ke eta oli naˈa maˈi, ˈiri ka ˈafia ngwae ki fuana na sasi akaˈu ˈanga.
12 Ma nau ku saea laˈu fuamuˈa, sa Elaeja nia dao maˈi ka sui naˈa. Bore ma na ngwae ki noaˈa kasi lia sai goˈo ana. Nia neˈe, kira ka sasia goˈo ˈada ru taˈa ki ana niaˈa sulia na kwaiogaiˈanga kira ki. Ma kike baˈa sasi ˈunaˈeri logo ana nauˈa."
13 Ana kaidaˈi uulu fafarongo neˈeri ki kira rongoa, kira fiˈi saiana neˈe sa Jesus alaˈa fuada sulia sa John ngwae ni Siuabu.

Sa Jesus nia ifulani na anoˈi ru taˈa
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43)

14 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia uulu fafarongo nia ki kira koso maˈi ˈuana ˈaena ua neˈeri, na ngwae ˈoro ki kira fiku naˈa, ma taˈi ngwae ka leka maˈi, ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena sa Jesus, ma ka fata ˈuri,
15 "Aofia ˈae, ˈoke manataia maˈi na ngela ngwane nau, osiˈana neˈe na noˈomae nia saungia. Na mataˈinga neˈe sasi ma nia ka boleboleˈa, ma ana kaidaˈi ˈoro nia ˈui ˈani niaˈa naˈa saena mafula, ma ˈi saena kafo logo.
16 Nau ku ngalia maˈi fuana fafarongo ˈoe ki. Bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada fuana guralana."
17 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Kamuˈa manatamuˈa ngasi liu, ma ngwae taˈa ki! Noaˈa kamu kasi faˈamamana nau ˈua! Nau ku noni maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga nini kamu. Nau ku tua faˈi kamu ka dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu ka faˈamamana nau naˈa." Sui nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈeri, "ˈOke ngalia maˈi na ngela ˈoe ˈi neˈe."
18 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuana na anoˈi ru taˈa neˈeri, ma nia ka leka faˈasia ngela neˈeri. Ma na ngela neˈeri ka ˈakwa naˈa ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo.
19 Sui, kaidaˈi kira tua taˈifilida, na fafarongo ki leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka saefiloa kika ˈuri, "Faˈuta neˈe nia ˈafitaˈi fuaimili fuana ifulangaˈilana na anoˈi ru taˈa baera kwa?"
20-21 Ma sa Jesus olisida ka fata ˈuri, "Nia ˈunaˈeri, osiˈana neˈe faˈamamanaˈanga kaumulu nia olidoko liu. Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia na faˈamamanaˈanga kaumulu ana God doe ka diˈia bore ˈana na maga ˈai tiˈitiˈi neˈe kira saea ˈani mastad, kaumulu saiana muke sasia goˈo ˈaumulu na tae neˈe nia ka ˈafitaˈi. Diˈia nia ˈunaˈeri, faˈi ua loˈoko bore, kamu ka ˈidua faˈasia fuila ˈani fatalaumulu. Ma diˈia kamu faˈamamana ana ngasingasiˈanga ana God, noaˈa ta ru kasi ˈafitaˈi fuana muke sasia."*

Ruana kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 9:30-32; Luke 9:43-45)

22 Ma ana kaidaˈi fafarongo nia ki kira fiku maˈi ˈi Galili, sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Nauˈa, na Ngela Ngwae, kike baˈa kwate nau fuana malimae nau ki,
23 ˈiri kira ka saungi nau. Bore ma ana uulu faˈi asoa, God ke baˈa taˈe nau laˈu ˈuana mauriˈa." Ma kaidaˈi fafarongo ki kira rongoa

* **17:20-21** Ti kerekereˈa ˈua ana sa Matthew, kira ˈadoa laˈu verse 21, "Taˈifilia foˈongaˈa faˈinia abu fangaˈa goˈo neˈe nia bolo faˈinia ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta ru."

sa Jesus nia fata ˈunaˈeri, kira ka kwaimanatai liu.

Kaidaˈi sa Jesus folia takisi fuana Luma Abu God

24 Ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira leka maˈi ˈuana fanoa ˈi Kapaneam, na ngwae kira goni mani ana takisi fuana Luma Abu God ki, kira leka maˈi siana sa Peter, ma kira ka saefiloa, "ˈUri ma ngwae faˈamanata kaumulu saiana ka kwatea logo mani neˈe kami liu fuana gonilana fuana Luma Abu God?"

25 Ma sa Peter olisida ka ˈuri, "ˈIu, nia saiana ka kwatea."

Ma kaidaˈi sa Peter ka ruˈu saena luma, sa Jesus eta saefiloa basi ka ˈuri, "Simon ˈae, ˈoko manata faˈuta? Tai naˈa neˈe tatalafaˈa ana magalia saiana ka ngalia mani faˈasida? Na ngela kira ki talada, nama faˈasia ngwae kwaita ki?"

26 Sa Peter olisia ka ˈuri, "Faˈasia ngwae kwaita ki."

Ma sa Jesus ka ˈuri, "Nia ˈunaˈeri, na ngela kira ki noaˈa kasi kwatea goˈo na takisi neˈe. Nia neˈe, diˈia nau noaˈa kusi kwatea bore na takisi fuana Luma Abu na Maˈa nau, nia leˈa goˈo ˈana.

27 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, noaˈa kasi leˈa kulu ka faˈalia na manataˈanga kira ki fuakulu. ˈOke leka ˈi saena ˈosi, ˈoko aˈoa maˈi. Na gwaˈi iˈa neˈe ˈoko eta lafua, ˈoko ˈifingia kwakwana, ˈoke baˈa lisia mani neˈe bolo faˈi koro fuana folilana takisi fuana taˈi faˈi ngali. Ngalia mani neˈeri, ma ˈoko kwatea fuada."

18

Sa tai neˈe doe?
(Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 Ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo sa Jesus ki kira leka maˈi siana, ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri, "ˈUri ma? Kaidaˈi God ke baˈa gwaungaˈi, sa tai ana kaimili neˈe ke ˈinotoˈa ka tasa kwa?"

2 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka saea maˈi taˈi kala ngela siana, ma ka faˈauua ˈi safitada.

3 Ma nia ka fata ˈuri, "Ru mamana nau ku saea fuaumulu, diˈia kamu ka olisia na abulaˈanga kamu, ma kamu ka faˈatiˈitiˈi kaumulu talamuˈa diˈia kala ngela ki, kamu totolia fuana God ka gwaungaˈi fafi kamu.

4 Ma sa tai neˈe ka faˈatiˈitiˈi nia ˈi talana diˈia kala ngela neˈe, nia ke ˈinotoˈa kaidaˈi God ke gwaungaˈi.

5 Diˈia sa tai neˈe ˈoko kwaloa ta ngela ˈuri duˈungana neˈe nia faˈamamana nau, ˈoko kwalo nau laˈu goˈo.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa
(Mark 9:42-48; Luke 17:1-2)

6 "Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana kike firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kika ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.

7 Kwaimanatai fuana ngwae ˈi saena magalia sulia ru ˈoro fuana faˈaroralada niˈi ke baˈa leka talau. Ma kwaimanatai liu fuana ngwae neˈe ke baˈa sasia ru neˈeri ki fasi ˈiri ka kwatea ngwae ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku.

8 "Ma diˈia limamu nama ˈaemu kwate ˈoko ˈasi faˈasia fitoˈonga ˈoe aku, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru lima nama ngurunguru ˈae, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia ro lima ki nama ro ˈae ki, kula neˈe mafula nia duˈaduˈa kasi mae.

9 Ma diˈia maamu kwate ˈoko ˈasi faˈasia fitoˈonga ˈoe aku, ˈoke lafua ˈamu faˈasiˈo, ma ˈoke toˈosia. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko ruˈu ˈi saena mauri ˈi langi faˈinia taˈi bali maa, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana mafula neˈe noaˈa kasi mae faˈinia ro bali maa ki."

Na sipsip ba nia oˈosi
(Luke 15:3-7)

10-11 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Noaˈa kamu kasi silolongaˈinia na kala ngela neˈe ki. Sulia neˈe ˈainsel

kira ki faˈarongoa ˈani God na Maˈa nau ˈi langi, sulia tae neˈe kamu sasi ada.
12 “Ma diˈia ta ngwae ka toˈo ana taˈi talangaˈi sipsip, ma taˈi ai ada ka oˈosi naˈa, ma tae neˈe ngwae neˈe ke baˈa sasia? Ngwae neˈe ke baˈa faˈasia siko akwala ma siko sipsip ki ana kula kira fanga ana, ma ka leka ka lulu ˈuana taˈi sipsip neˈe nia oˈosi ma ka noˈana.
13 Kaidaˈi nia dao naˈa toˈona, nia saeleˈa ka tasa liufia naˈa saeleˈanga nia faˈinia na sipsip neˈe kira tua goˈo ˈada faˈinia.
14 Na Maˈa kamu maˈi langi, nia ka manata logo ˈunaˈeri, sulia noaˈa nia kasi oga fuana ta kala ngela ana neˈe ka funu sulia na abula taˈangaˈa nia ki.”

Roraˈa ta ngwae

15 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Diˈia neˈe toˈolamu sasia ta ru ka rora fuamu, ˈoke leka siana, ˈoko faˈarongoa ˈani na roraˈa nia ˈi safitamuroˈo taˈifili koroˈo. Ma diˈia nia ka fafarongo fuamu, moro ka kwaima laˈu.
16 Ma diˈia nia kasi fafarongo fuamu, ˈoko talaˈia ta taˈi ngwae nama ta ro ngwae laˈu faˈi ˈoe, ˈiri kera ka faˈamamana ru ki taˈifau neˈe ˈoko saea, fasi ˈiri ˈoko sasi sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, ‘Na ro ngwae nama ta uulu ngwae fasi ˈiri kira ka faˈamamana na alaˈanga neˈe nia saea.’
17 Ma diˈia noaˈa nia kasi ala goˈo fafia fata faˈamamana ˈanga kira, ˈoko faˈarongoa ˈani na fikutaˈi ngwae God ki. Ma diˈia neˈe fikutaˈi ngwae God ki bore, nia kasi fafarongo goˈo fuada, ˈoko alua ˈi maa faˈasia fiku taˈi ngwae kamu ka diˈia na ngwae kira kina God, nama ta ngwae taˈa neˈe nia gonia na mani ana takisi.
18 “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ta tae neˈe kamu luia ngwae ki noaˈa kasi sasi saena magalia, God alafafia logo ˈi langi. Ma ta tae neˈe kamu alaˈania ngwae ki ka sasi ˈi saena magalia, God alaˈania logo maˈi ˈi langi.
19 “Nau ku saea laˈu fuaumulu, diˈia ta ro ngwae ana kaumulu kera ka alafafia ta ru ˈi saena magalia, ma kera ka foˈo ˈuana, na Maˈa nau ˈi langi nia ke baˈa kwatea fuadaroˈo.
20 Sulia diˈia ta ro ngwae nama ta uulu ngwae kira fiku ana ta kula, osiˈana kira faˈamamana nau, nau ku tua logo ˈi neˈeri faˈi kira.”

Sulia na rufuanataˈanga ana taˈangaˈa

21 Sa Peter dao siana sa Jesus, ma ka saefiloa ka ˈuri, “Aofia ˈae, ta fita kaidaˈi neˈe nau ku saiana nai rufuanata ana toˈolaku, kaidaˈi nia ka sasia ta ru ka taˈa fuaku? Nia leleka ka dao ana fiu kaidaˈi ki?”
22 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nau ku saea fuamu, noaˈa laˈu fiu kaidaˈi ki, bore ma ana kaidaˈi ki taˈifau goˈo neˈe ˈoke rufuanata ana.
23 Nau ku saea ˈunaˈeri osiˈana gwaungaˈi ˈanga God diˈia ta ngwae tatalafaˈa neˈe nia oga na faˈasagalana na ngali langaˈanga ki faˈinia na ngwae rao nia ki.
24 Aia, na etana ngwae ni rao ka dao maˈi neˈe nia ngali langa ana moleˈe mani.
25 Ma na ngwae ni rao neˈeri noaˈa kasi bolo naˈa faˈinia na duˈulana na ngali langaˈanga nia, ma na ngwae tatalafaˈa neˈe asungaˈinia fasi ˈiri kira ka ˈoifoli ˈani niaˈa, faˈinia na ˈafe nia, ma na ngela nia ki, ma na ru nia ki taˈifau fuana na duˈulana na ngali langaˈanga nia.
26 “Ma na ngwae rao neˈeri leka maˈi ka bobo uruuru ˈi naˈo ana na ngwae tatalafaˈa neˈe, ma ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau basi faˈi nau, ˈiri nai baˈa duˈua na ru ˈoe ki taˈifau.’
27 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka kwaimanatai fuana, ma nia ka rufuanata naˈa ana ngali langaˈa nia ˈiri nia kasi duˈua naˈa, ma nia ka alaˈania ka leka naˈa ˈana.
28 “Aia, ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa, nia ka

saka fuana taˈi ngwae ana na ngwae rao ki neˈe nia ngali langa ana kala bara mani siana. Nia ka daua, ma ka talaˈae naˈa ˈinilana kukuna, ma ka fata ˈuri, ‘ˈOke duˈua naˈa ru ba ˈoko ngali langa ani siaku ki!’
29 “Ma ngwae rao neˈeri ka bobo uruuru, ma ka amasia ka ˈuri, ‘ˈOke mabetau basi faˈi nau, ma nai baˈa duˈu fuamu.’
30 “Bore ma nia ka ˈaila, ma ka ngali nia, ma ka alu nia saena na luma ni lokafo, leleka nia ka duˈua nama na ngali langaˈa neˈeri.
31 Ma kaidaˈi ti ngwae rao kira lisia na ru neˈeri, manatalada ka kwaimanatai liu. Ma kira ka leka siana na ngwae tatalafaˈa neˈeri, ma kira ka faˈarongoa ˈani na ru ki taˈifau.
32 “Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka saea maˈi na ngwae rao etaeta neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo na ngwae taˈa liu! Nau ku rufuanata naˈa ana ngali langaˈa ba ˈoe ki taˈifau, sulia ˈoko amasi nau ˈuana.
33 Fuila ˈoke kwaimanatai goˈo fuana na ngwae rao neˈeri, diˈia ba nau ku sasia logo fuamu.’
34 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈeri ka saetaˈa liu, ma ka kwatea fuana na kwaˈilana saena na luma ni lokafo, leleka nia ka duˈua nama na ru ki taˈifau neˈe nia ngali langa ani.”
35 Ma sa Jesus ka faˈasuia na tarifulaˈa neˈeri ka ˈuri, “Ma na ru neˈeri logo neˈe na Maˈa nau ˈi langi ke baˈa sasia fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi rufuanata mamana goˈo ana toˈolamuˈa faˈida.”

19

Sulia na ilangaˈilana na ˈafe (Mark 10:1-12)

1 Kaidaˈi sa Jesus alaˈa ka sui naˈa, nia ka leka faˈasia abaˈi kula neˈeri ˈi Galili. Ma nia ka leka toˈofolo ana kafo ˈi Jodan, ma ka dao ana ta bali ana abaˈi kula ˈi Judea.
2 Ma na ngwae ˈoro liu kira leka sulia. Ma na ngwae neˈe kira mataˈi ki, sa Jesus ka gurada ma kira ka ˈakwa.
3 Ma ti Farasi kira leka logo maˈi fuana na ilitoˈolana goˈo ˈada sa Jesus. Ma kira saefiloa, kika ˈuri, “ˈUri ma ana na taki sa Moses, nia leˈa goˈo ˈana fuana ngwae ka ilangaˈinia na ˈafe nia ˈuana ta ru bore ˈana neˈe nia oga?”
4 Sa Jesus olisida ka ˈuri, “ˈUri ma noaˈa kamu kasi manata leˈa sulia ru neˈe kaumulu toˈomaˈiniˈi saena Kerekereˈa Abu? Na Kerekereˈa Abu fata ˈuri, ‘Ana etangilana maˈi, God nia saungaˈinia ngwae ki ˈania ngwangwane ma na kini.’
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata logo ˈuri, ‘Duˈungana ru neˈeri, ngwae ka faˈasia na maˈa nia faˈinia teˈa nia, ma ka tua ratai faˈinia na ˈafe nia, ma kera ke alua naˈa taˈi manataˈanga diˈia taˈi ngwae goˈo.’
6 Noaˈa laˈu ta ro ngwae toˈotoˈo, bore ma diˈia taˈi ngwae naˈa. ˈUnaˈeri ru neˈe God firi fikua ka sui naˈa, noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ke logea laˈu.”
7 Ma na Farasi ki kira saefiloa laˈu kira ka fata ˈuri, “Ma taˈi taki sa Moses fata ˈuri, ‘Sa Moses nia alaˈania neˈe ngwae ke keresia ta ˈaba ru ana kwai ilangaˈinga, ma ka kwatea fuana na ˈafe nia ˈiri nia ka ilangaˈinia naˈa.’ Ma faˈuta neˈe sa Moses ka alaˈania fuana ngwae ki kika sasi ˈunaˈeri?”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Sa Moses nia alaˈania fuamuˈa Jiu ki fuana ilangaˈilana ˈafe kamu ki, osiˈana nia ˈafitaˈi fuana faˈamanata lamuˈa, osiˈana neˈe manatamuˈa ngasi liu. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ˈi naˈo maˈi ana kaidaˈi God nia saungaˈinia na ngwae ma na kini, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri.
9 Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia ˈafe ta ngwae noaˈa kasi kakabara goˈo ˈana, ma na araˈi nia ka ˈaila ˈania ma ka korea lala ta kini laˈu, na ngwae neˈe nia rora naˈa ˈania kakabaraˈanga.”
10 Buri ˈana sa Jesus ka fata ˈunaˈeri fuada taˈifau, fafarongo nia ki kira ka fata ˈuri fuana, “Ma diˈia

nia ˈafitaˈi liu fuana ngwae ka ilangani na ˈafe nia ˈunaˈeri, ni leˈa fuana ngwae noaˈa kasi araˈi goˈo.”
11 Ma sa Jesus ka ˈuri fuada, “Ngwae ˈoro ki noaˈa ˈiri sai leˈa ana ru mamana sulia araˈinga. Bore ma bara ngwae goˈo neˈe God kwatea liatoˈo fuada ˈiri kike malingaˈinia faˈamanataˈanga neˈe.
12 Nau ku saea ru neˈe osiˈana ti ngwae noaˈa kasi araˈi, sulia talaˈae ana kaidaˈi kira futa maˈi ana noaˈa ta ru ˈiri ˈoloˈolo saena na nonida, nia neˈe sasia noaˈa kira kasi bolo fuana araˈinga. Ma ti ngwae noaˈa kasi araˈi sulia na ngwae ki kira saungaˈinia na nonida neˈe sasia ma noaˈa kira kasi bolo naˈa fuana araˈinga. Ma ti ngwae noaˈa kira kasi araˈi ˈiri kika rao tatai naˈa fuana God. Ma na ngwae neˈe kira totolia kika araˈi, alaˈani kika leka sulia na faˈamanataˈanga niniˈa sulia araˈinga neˈe.”

Sa Jesus faˈaleˈa kaela ngela ki (Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, ti ngwae kira ngalia maˈi na kaela ngela ki siana sa Jesus, fasi ˈiri nia alua limana fafida, ma ka foˈo fafida. Ma na fafarongo nia ki ka balufida.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke alaˈania na kala ngela ki ka leka maˈi siaku, noaˈa kamu kasi luida laˈu. Sulia God nia gwaungaˈi fafia ngwae neˈe enoeno ka diˈia kala ngela neˈe ki.”
15 Sui sa Jesus ka alua naˈa limana ˈi fafona kala ngela neˈeri ki, ma ka faˈaleˈa kira. Sui, nia ka leka naˈa ˈana.

Sulia na toˈoruˈa (Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈalako nia leka maˈi siana sa Jesus, ma ka saefilo ˈuri, “Faˈamanata ˈae, na ru leˈa tae ki neˈe nau ku sasi ˈiri nau ku toˈo ana na mauriˈa firi?”
17 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Faˈuta neˈe ˈoko saefilo nau sulia na ru leˈa ki kwa? Taˈi God goˈo neˈe nia leˈa. Diˈia ˈoko oga ˈoke toˈo ana mauriˈa firi faˈinia God, ˈoke roˈo sulia na taki nia ki neˈe nia saeˈe.”
18 Ma na ngwae neˈeri ka saefiloa laˈu sa Jesus ka ˈuri, “Taki tae ki kwa?”
Sa Jesus ka olisi ˈuri ana, “ˈOe kosi sau ngwae, ˈoe kosi kakabara, ˈoe kosi bilia ta ru, ˈoe kosi soke fafia ta ngwae.
19 Ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe. Ma ˈoke alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.”
20 Sui ngwae ˈalako neˈe ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ru neˈeri ki, nau ku sasi naˈa maˈi suliˈi. ˈUri ma tae laˈu neˈe nai sasia laˈu kwa?”
21 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri fuana, “Diˈia ˈoko oga ˈoe tua leˈa taˈifau, leka ˈoko ˈoifoli ˈani ru ˈoe ki taˈifau, ngalia mani neˈeri, ˈoko kwatea fuana ngwae dalaˈa ki, ma ˈoke baˈa toˈo ana toˈoruˈa ˈi langi. Sui ˈoko fiˈi leka maˈi suli nau.”
22 Ma ana kaidaˈi ngwae ˈalako neˈeri ka rongoa na ru neˈeri ki, na liana ka kwaimanatai liu naˈa, ma nia ka leka naˈa ˈana, sulia nia na ngwae toˈoru liu.
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia ki, “Nau ku saea fuamuˈa, nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
24 Ma nau ku saea logo fuamuˈa, nia ˈafitaˈi liu fuana ta kamel ke ruˈu sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi ka liu laˈu fuana ta ngwae toˈoru neˈe God ke gwaungaˈi fafia maurilana.”
25 Aia, ma ana kaidaˈi fafarongo nia ki kira rongoa naˈa ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu, ma kika fata ˈuri, “Ma diˈia nia ˈafitaˈi fuana ngwae toˈoru ki ˈunaˈeri, sa tai mo neˈe ka bolo fuana mauriˈa firi?”
26 Ma ana kaidaˈi sa Jesus alaˈa, nia ka lia saga kwau fuana fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu fuana na ngwae ki ke toda mauriˈa firi, bore ma fuana God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo. Na

ru ki taˈifau nia talangwaraˈu goˈo
ˈana fuana God.”
27 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Peter ka
saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Ma kaimili
faˈuta mo? Osiˈana kami faˈasia
naˈa toˈoruˈa kaimili ki taˈifau, ma
kami ka leka naˈa suliˈo. Ma tae
neˈe God ke kwatea fuaimili?”
28 Ma sa Jesus ka olisia fuada ka
ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa, ana
kaidaˈi God ke baˈa alua na mag-
alia faolu, nauˈa, na Ngela Ngwae,
nai baˈa tua ana fuli tuaˈa nau
fuana na matalangaˈilana ngwae ki
taˈifau. Ana kaidaˈi neˈeri, kaumulu
akwala ma ro ngwae fafarongo nau
ki, kamu ke baˈa tua faˈi nau ana
kula ana ˈinotoˈanga fuana mata-
langaˈilana ngwae ki ana akwala ma
ro kwalafa ana Israel ki.
29 Ma sa tai neˈe ka faˈasia luma
nia, ma na ngwaefuta nia ki, ma na
ngwaingwaena nia ki, ma na maˈa
faˈinia teˈa nia, ma ngela nia ki,
nama ta ano bore ˈana, sulia nia
leka suli nau, na ngwae neˈeri nia
ke baˈa ngalia ru leˈa ˈoro ki liufia ru
ba nia toˈo ana ˈi naˈo ki. Ma God ke
baˈa kwatea logo mauriˈa firi fuana.
30 Ma ngwae ˈoro neˈe kira ˈaˈana
ana kaidaˈi neˈeri, kike baˈa tiˈitiˈi.
Ma ngwae ˈoro neˈe kira faˈatiˈitiˈi
kira ana kaidaˈi neˈe, kike baˈa
ˈaˈana.”

20

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao ki

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana
na fafarongo nia ki, “Na ˈInotoˈanga
God nia ˈuri: Nia diˈia na ngwae
neˈe toˈo ana ano, ma ka leka ˈi
ˈofodangi fuana na laefilana ngwae
ki fuana raoˈa ˈi saena oˈola nia.
2 Ma nia ka alafafia na folilada
ˈani mani neˈe bolo fuana taˈi asoa,
ma ka baˈeda naˈa fuana raoˈa
saena na oˈola nia.
3 “Ma ana sikona kadi sina ˈi
ˈofodangi, nia ka leka laˈu, ma ka
lisia ti ngwae neˈe kira uu ˈoˈo goˈo
ˈada ˈi saena usiˈa, ma noaˈa kira
kasi sasia goˈo ta ru.
4 Ma nia ka ˈuri fuada, ‘Kaumulu
ke leka logo maˈi, ˈiri kuke rao ˈi
saena na oˈola nau, ma nau kui baˈa
foli kaumulu ˈani ru neˈe totolia.’
5 Ma kira ka leka naˈa.
“Ma tofongana asoa, ma ana uula
kadi sina asoa, nia ka leka laˈu, ma
ka sasi logo ˈunaˈeri.
6 Ma saˈulafi naˈa, nia ka leka ma
ka dao toˈona ti ngwae neˈe kira uu
ˈoˈo goˈo ˈada maana fuli usiˈa. Ma
nia ka saefiloda ka ˈuri, ‘Faˈuta neˈe
kamu ka uu ˈoˈo goˈo aumulu ˈi neˈe
sulia asoa laˈulaˈu neˈe, ma noaˈa
kamu kasi sasia goˈo ta ru?’
7 “Ma kira olisia kika ˈuri, ‘Noaˈa
ta ngwae kasi sae kaimili goˈo.’
“Ma nia ka fata ˈuri fuada, ‘Kau-
mulu ke leka logo maˈi, ˈiri kuke rao
ˈi saena na oˈola nau.’
8 “Ma kaidaˈi neˈe sina ka suu
naˈa, ngwae neˈe toˈo ana oˈola, ka
fata ˈuri fuana na ngwae ˈaˈana ana
na raoˈa nia, ‘ˈOke saea maˈi na
ngwae rao ki, ma ˈoko foli kira ˈani
na mani kira ki. ˈOke talaˈae ana na
ngwae ba nau ku saeda ˈisi, leleka
ka dao ana na ngwae ba nau ku eta
saeda ki.’
9 “Na ngwae rao ba nia saeda ˈi
buri ˈi saˈulafi ki, kira dao maˈi, ma
nia ka folida ˈani mani neˈe totolia
taˈi asoa fuana taˈi ngwae.
10 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ba nia
saeda maˈi ˈi naˈo kira dao maˈi,
kira fia fasi nia ke baˈa foli kira ka
taˈi doe. Bore ma kira taˈifau kira
ngalia goˈo mani neˈe totolia taˈi
asoa fuana taˈi ngwaeˈa.
11 Ma kaidaˈi kira ngalia naˈa,
kira ka ngunungunu buri fuana na
ngwae neˈe toˈo ana na oˈola, kira
ka fata ˈuri,
12 ‘Na ngwae nini ˈoko saeda maˈi
buri, kira rao goˈo sulia kaidaˈi
tiˈitiˈi, ma ˈoko folida ka bolo logo
faˈi kaimili neˈe kami ngali kuluˈa
naˈa ana na raoˈa sulia faˈi asoa
laˈulaˈu neˈe, ma na sina ka sina fifi
liu naˈa aimili.’
13 “Ma nia ka olisia taˈi ngwae ada
ka ˈuri, ‘Kwala ngwade ˈae, nau kusi
ˈaurafu ˈoe goˈo. ˈOko alafafia na
raoˈa fuana taˈi mani goˈo ba.
14 Ngalia naˈa fofoliˈa ˈoe, ma ˈoko
leka naˈa kwau ˈamu. Nau ku oga

nai kwatea fuana ngwae neˈe nau
ku laefia ˈisiˈisi ka diˈia logo neˈe
nau ku kwate fuamu.
15 Ma nau ku toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana sasilana tae neˈe
nau ku oga kui sasia ˈania na
mani nau talaku. Faˈuta ˈoko ˈuga,
osiˈana nau ku kwate ru doe fuana
ngwae matamata loˈoko ki?’ ”
16 Ma ˈisilana sa Jesus ka fata ˈuri,
“Nia neˈe, na ngwae neˈe ˈisiˈisi
niniˈari, ke baˈa etaeta laˈu. Ma na
ngwae neˈe kira etaeta niniˈari, kike
baˈa ˈisiˈisi laˈu.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia leka ˈuana
ˈi Jerusalem, nia ka talaˈia na fa-
farongo nia ki kira ka leka karangi
nia taˈifilida, ma nia ka alaˈa fuada
taˈifilida ka ˈuri,
18 “Kamu ke fafarongo leˈa maˈi
fuaku. Kulu leka kwau ˈuana ˈi
Jerusalem. Ma taˈi ngwae ke baˈa
kwate nau, na Ngela Ngwae, fuana
fata abu doe ki, ma na faˈamanata
ana taki ki, fasi ˈiri kira ka mata-
langaˈi taˈa aku fuana na saungi-
laku.
19 Ma kike baˈa kwate nau fuana
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma
kike baˈa ˈoidorole ˈani nau, ma
kika ulasi nau. Sui kike baˈa fotoˈi
nau ana ˈai rara folo fuana saungi-
laku. Aia, ma ana uula asoa, God ke
baˈa taˈe nau laˈu fuana mauri.”

Na teˈa ro fafarongo ki gania sa Jesus ˈuana kwaiˈadomi ˈanga
(Mark 10:35-45)

20 Buri ˈana ru neˈeri, ˈafe sa
Sebedi faˈinia na ro ngela nia ki,
sa James ma sa John, kira ka dao
maˈi fuana lisilana sa Jesus. Na
kini neˈeri ka leka maˈi, ka bobo
uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka
gania ˈuana sasilana ta ru fuana ro
ngela nia ki.
21 Ma sa Jesus ka saefiloa kini neˈe
ka ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga?”
Nia ka fata ˈuri, “Nau ku oga
ˈoke eta fataˈa fuaku ˈoko alaˈania
ro ngela neˈe nau ki, kera ka tua
karangi ˈoe, ta ngwae ka tua ˈi bali
ˈoloˈolo amu, ma ta ngwae ˈi bali
mauli ˈamu, kaidaˈi ˈoke tatalafaˈa
ˈi saena ˈInotoˈanga ˈoe.”
22 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka
fata ˈuri fuana ngela neˈeri ki, “Ru
neˈe koroˈo gania, koroˈo noaˈa ˈiri
sai goˈo ana na fadalana. Koroˈo
totolia goˈo ˈamuroˈo nonifiiˈanga
diˈia neˈe nai baˈa nonifii ˈania?”
Ma kera ka fata ˈuri, “ˈIu, keroˈo
totolia goˈo ˈamiroˈo.”
23 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu
fuadaroˈo, “Nia mamana na non-
ifiiˈanga neˈe ke baˈa dao ana
koroˈo. Bore ma fuana ta ngwae
neˈe ka tua bali ˈoloˈolo aku, ma
ta ngwae bali mauli aku diˈia neˈe
koroˈo oga, noaˈa laˈu nauˈa neˈe
nai filia. Taˈifilia Maˈa nau maˈi
langi goˈo ˈana neˈe saiana kwate-
lana fuana sa tai faˈida neˈe nia
filida fuana ka sui naˈa.”
24 Kaidaˈi neˈe akwala fafarongo
neˈeri ki kira rongoa ru neˈe, kira ka
saetaˈa fuana ro ngwae asina neˈeri
ki.
25 Nia neˈe, sa Jesus ka sae kira
taˈifau goˈo maˈi siana, ka fata
ˈuri, “Kaumulu saiana na ngwae
gwaungaˈi ki neˈe kira gwaungaˈi
fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma
kira sai liu ana usungaˈilana ngwae
ki fuana sasilana ru kira ogaˈi ki.
26 Sui bore ˈana, noaˈa nia
kasi ˈunaˈeri laˈu ˈi safitamuˈa.
Diˈia ta ngwae aumulu nia oga
ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia
ngwae rao kaumulu.
27 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe
nia oga ka ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo
fuana ngwae ki.
28 Nia ka sasi diˈia nauˈa, na Ngela
Ngwae. Duˈungana nau noaˈa kusi
leka maˈi ˈiri neˈe ngwae ki kira ka
rao fuaku. Ma nau ku leka lala maˈi
ˈiri nai rao fuana ngwae ki taˈifau,
ma nau ku kwatea naˈa maurilaku
fuana faˈamaurilana na ngwae ˈoro
ki faˈasi taˈangaˈa kira ki.”

Sa Jesus gura ro ngwae maada rodo ki
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ma ana kaidaˈi sa Jesus faˈinia
fafarongo nia ki kira leka kwau
ˈuana ˈi Jerusalem, kira ka liufia
naˈa kwau maˈe fanoa ˈi Jeriko. Ma
kaidaˈi kira ka leka faˈasia na fanoa
neˈeri, na ngwae ˈoro liu kira leka
maˈi sulida.
30 Ma na ro ngwae maada rodo ki
kera tua ninimana tala. Ma kaidaˈi
kera rongoa sa Jesus leka maˈi sulia
tala, kera ka ri naˈa, kera ka ˈuri,
"ˈAeˈo na ˈalako ana kwalafa sa
David, ˈoke manatai keroˈo maˈi."
31 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
rongo kera, kira ka balufi kera, ma
kika ˈuri, "Moke tua aroaro!" Bore
ma kaidaˈi kira fata ˈunaˈeri, kera
fiˈi ri doe ka tasa laˈu ˈuri, "ˈAeˈo
na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke
manatai keroˈo maˈi."
32 Ma kaidaˈi sa Jesus rongo kera
ri maˈi ˈunaˈeri, nia ka uutoˈo, ma
ka saeda maˈi, ma ka saefiloda ka
ˈuri, "Tae neˈe koroˈo oga nai sasia
fuamuroˈo?"
33 Kera olisia, keka ˈuri fuana,
"Keroˈo oga ˈoke ˈifingia maamiroˈo
fasi ˈiri keroˈo ke lia laˈu."
34 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka
kwaimanatai liu fuadaroˈo, ma nia
ka sama toˈona maadaroˈo. Ma
ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na
maadaroˈo ka lia naˈa, ma kera ka
leka naˈa faˈinia sa Jesus.

21

Ngwae ˈoro ki baˈatafea sa Jesus
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki kira dao karangia naˈa ˈi
Jerusalem, ana fanoa ˈi Betfeis, ˈi
gwauna faˈi ua ˈi Olif. ˈI neˈeri, sa
Jesus ka kwatea ta ro ngwae ana na
fafarongo nia ki, kera ka etaeta ˈi
naˈo,
2 ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo,
"Moke leka ˈuana fanoa loˈoko
neˈana koroˈo leka kwau ˈuana,
ma koroˈo ke baˈa dao toˈona taˈi
dongki, kira firiˈia ˈi neˈeri faˈinia
na bibina. Koroˈo ka logedaroˈo, ma
moro ka ngalida maˈi siaku.
3 Ma diˈia ta ngwae ka saefilo
koroˈo, koroˈo ka saea fuana moka
ˈuri, 'Na Aofia neˈe ogaˈi.' Ma
ˈunaˈeri nia ke baˈa alaˈanida fua-
muroˈo."
4 Ru neˈe nia fuli fasi ˈiri ka
faˈamamana tae ba na profet nia
saea ka ˈuri,
5 "Muke saea fuana ngwae ki ˈi
Jerusalem muka ˈuri,
'Lisia basi.
Na ngwae tatalafaˈa kamu, nia leka
naˈa maˈi siaumulu.
Nia ka faˈatiˈitiˈi nia, ma ka leka
maˈi ˈi fafona na dongki.
Nia ka leka maˈi ˈi fafona na kala
dongki.' "✡

6 Ma na ro ngwae ana na fa-
farongo nia ki, kera ka etaeta naˈa ˈi
naˈo, ma kera ka sasia naˈa ru neˈe
sa Jesus saea fuadaroˈo ki.
7 Kera talaˈia maˈi na dongki
neˈeri faˈinia na bibina, ma kira ka
safataˈinia na ifi kira ki ˈi fafona
ilina bibina, ma sa Jesus ka tua ˈi
fafona.
8 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira
safataˈinia na ifi kira ki sulia na
tala, ma ti ngwae kira ka tufua na
uila niniu ki, ma kira ka safataˈinia
sulia na tala fuana faˈaˈinotoˈalana
sa Jesus.
9 Na fikuˈa doe neˈe kira etaeta ˈi
naˈo ana sa Jesus, ma kira ka ˈisi
kwau ˈi burina, kira ako ma kika
ˈuri,
"Auraˈe ˈanga fuana ngela ana
kwalafa sa David na tata-
lafaˈa!
Ma God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae
neˈe nia leka maˈi ˈani na
ngasingasiˈanga ˈoe!✡
Kulu baˈatafea God!"

10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ˈi
Jerusalem, na fanoa ka ngalu liu
naˈa, ma ti ngwae kira saefiloda kira
ka ˈuri, "Sa tai niniˈa?"
11 Ma na fikuˈa neˈeri kira ka ˈuri,
"Niaˈa sa Jesus na profet, na ngwae

✡ **21:5** Sekaraea 9:9 ✡ **21:9** Sam 118:26

fa'asia na fanoa 'i Nasaret 'i saena
na aba'i kula 'i Galili."

Sa Jesus balufia ngwae ne'e kira fa'alia Luma Abu God ki
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Kaida'i sa Jesus leka ma'i ka dao
saena Luma Abu God, nia ka lalia na
ngwae ne'e kira usi 'ada 'i ne'eri
ki. Ma nia ka giosia na tatafe ana
ngwae ne'e kira rokisi mani ne'eri
ki, ma ka gilosia na ru fuana tua'a
na ngwae ne'e kira 'oifoli 'ani na
fa'i fao ki.
13 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana
ngwae ne'eri ki, "Na Fatalana God
saena Kerekere'a Abu nia fata 'uri,
'Na Luma nau, na luma ni fo'o.'
Bore ma kamu fa'ita'inia ka alua
lala kula fuana bililana ru ngwae
ki."
14 Ana kaida'i ne'eri, ti ngwae
maada rodo, ma ti ngwae 'aeda mae,
kira leka logo ma'i siana sa Jesus
saena Luma Abu God, ma nia ka
gurada ta'ifau.
15 Aia, ma na fata abu doe ki, ma
na fa'amanata ana taki ki, kira ka
saeta'a liu kaida'i kira lisia ru le'a
ki ne'e sa Jesus nia sasi'i, ma kira
ka rongoa kala ngela ki kira ri kika
'uri, "Aura'e 'anga fuana ngela ana
kwalafa sa David na tatalafa'a!"
16 Ma na fata abu doe ki fa'inia
na fa'amanata ki, kira ka fata 'uri
fuana sa Jesus, "'Oko rongoa tae
ne'e kira saea! Fa'uta ne'e noa'a
'oe kosi luida kwa?"
Ma sa Jesus ka olisida ka 'uri,
"'Iu, nau ku rongoa. Noa'a kamu
'iri to'omani go'o ala'anga ba saena
Kerekere'a Abu? Nia fata 'uri, '
'Oko
fa'amanata na kaela ngela ki fasi 'iri
kira ka ba'atafe 'oe talamu.' "✡
17 Sui 'i buri 'ana, sa Jesus fa'inia
na fafarongo nia ki, kira ka leka na'a
fa'asia 'i Jerusalem, ma kira ka leka
'uana 'i Betani. Ma kaida'i nia rodo
na'a, kira ka teo 'i ne'eri.

Sa Jesus agia na 'ai figi
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 'Ofodangi ana ruana asoa,
kaida'i sa Jesus fa'inia na fa-
farongo nia ki kira oli ma'i 'uana 'i
Jerusalem, ma sa Jesus ka fiolo.
19 Ma nia ka lisia ta'i 'ai figi ne'e
uu 'i ninimana tala, ma ka leka 'i
'aena, bore ma noa'a nia kasi lisia
go'o ta fua'i ru ana, ma na rauna
go'o ne'e ulubono. Ma nia ka fata
'uri fuana 'ai figi ne'eri, "Osi'ana
noa'a 'oe kosi alua go'o ta fua'i ru,
'ira 'ita ana kaida'i ne'e noa'a 'oe
kosi fungu la'u!" Ma ana kaida'i
ne'eri nama go'o, na 'ai ne'eri ka
kuku na'a.
20 Kaida'i fafarongo ki kira lisia ru
ne'eri, kira ka 'arefo liu. Ma kira
ka saefiloa 'uri, "Tae ne'e sasi ma
na 'ai ne'e ka mae 'ali'ali go'o 'ana
'uri kwa?"
21 Ma sa Jesus olisida ka 'uri,
"Nau ku saea fuamu'a, di'ia kamu
fa'amamana ma noa'a kamu kasi
manata ruarua, kaumulu saiana
muke sasia go'o 'aumulu ru doe ki
liufia ru ne'e nau ku sasia ana 'ai
figi ne'e. Di'ia kamu saea fuana fa'i
ua ne'e, '
'Oke leka, 'oko tua saena
asi,' 'ira nia ke ba'a leka go'o 'ana.
22 Di'ia kamu fo'osia God, ma
kamu ka fa'amamana ne'e God ke
sasi ru ne'e kamu gania, nia ke sasi
go'o 'ana."

Na ngasingasi'anga sa Jesus
(Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Aia, ana kaida'i sa Jesus nia
oli la'u saena Luma Abu God
fuana fa'amanatalana ngwae ki,
na fata abu doe ki, ma ti ngwae
fa'ina'ona'o ana Jiu ki, kira ka leka
ma'i siana. Ma kira ka saefiloa 'uri,
"Na ngasingasi'anga tae ne'e 'oko
to'o ana fuana na sasilana ru ne'e ki
kwa? Ma sa tai mo ne'e nia kwatea
na mamana'anga ne'e fuamu?"
24 Ma sa Jesus ka olisida ka 'uri,
"'Iu, nau ku saefilo kaumulu basi
'uana ta'i ru. Di'ia kamu olisia, nau
ku fi'i fa'arongo kaumulu ana na
mamana'anga ne'e nau ku to'o ana
fuana sasilana ru ne'e ki.
25 'Iu, kamu ke saea basi fuaku,
na mamana'anga ne'e sa John nia

✡ **21:16** Sam 8:2

toˈo ana fuana na siuabuˈanga, nia ˈita maˈi faˈasia ˈi fai? Nia ˈita maˈi ana God, nama nia ˈita maˈi ana na ngwae ki goˈo?”

Ma kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga ˈi safitada kwailiu kira ka ˈuri, “Tae neˈe kulu ke saea? Diˈia kulu olisia ma kulu ka ˈuri, ‘Faˈasia maˈi God,’ nia ke baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta mo neˈe kamu kasi faˈamamana sa John?’

26 Ma diˈia kulu fata ˈuri, ‘Ngwae goˈo ˈana neˈe kwatea ngasingasiˈanga fuana sa John ka siuabu ana ngwae ki, noaˈa laˈu God,’ ngwae ki kira ke baˈa saetaˈa fuakulu.” Kira maˈu, sulia na ngwae ki kira saea sa John niaˈa neˈe na profet.

27 Nia neˈe kira ka olisia ˈuri goˈo ˈada ana fuana sa Jesus, “Kaimili kina goˈo sa tai neˈe saea fuana sa John ka siuabua ngwae ki.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu, diˈia nia ˈunaˈeri, noaˈa nau kusi saea logo fuamuˈa sa tai neˈe kwatea na ngasingasiˈanga neˈe fuaku.”

Tarifulaˈanga sulia na ro ˈalako ki

28 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Kamu manata faˈuta sulia ru neˈe? Taˈi ngwae nia toˈo ana ro ngela ngwane ki. Ma nia ka leka siana na ngela ˈi naˈo, ma ka fata ˈuri fuana, ‘ˈAlako nau ˈae, taˈena ˈoke leka, ma ˈoke rao ˈi saena na oˈola ba kulu.’

29 “Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Nau ku ˈaila goˈo kwa.’ Ma sui ˈi buri, nia ka rokisia na manataˈanga neˈeri, ma ka leka naˈa ˈi saena na oˈola.

30 Ma ˈi buri, na maˈa ka leka laˈu siana na ruana ngela ana, ma ka saea logo taˈi alaˈanga neˈeri. Ma na ngela neˈe ka olisia ka ˈuri, ‘Nia leˈa goˈo ˈana nai baˈa leka.’ Bore ma noaˈa nia kasi leka goˈo.

31 “ˈUri ma sa tai adaroˈo naˈa neˈe sasia ru ba na maˈa kera nia oga?”

Ma kira olisia kika ˈuri, “Na ngela ba ˈi naˈo.”

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na ngwae taˈa ki neˈe kira gonia na mani ana na takisi, ma na kini sesele ki, kike baˈa eta ruˈu ˈi saena na mauriˈa neˈe God nia gwaungaˈi fafia ˈi naˈo ana kamuˈa.

32 Sa John ngwae ni Siuabu ba dao naˈa maˈi siaumulu fuana na faˈataˈilana na tuaˈa neˈe God nia oga fuamuˈa muke tua sulia, ma noaˈa kamu kasi faˈamamana goˈo ana niaˈa. Bore ma, na ngwae ˈaurafu ki neˈe kira gonia mani ana na takisi, ma na kini sesele ki, kira ka faˈamamana ana niaˈa. Ma sui bore ˈana muka lisia na ru neˈeri ki, noaˈa kamu kasi faˈamamana goˈo ana sa John, ma noaˈa kamu kasi rokisia goˈo manatamuˈa.”

Na tarifulaˈanga sulia na ngwae rao taˈa ki
(Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 Sa Jesus ka fata laˈu fuada ka ˈuri, “Muke rongoa basi taˈi tarifulaˈanga neˈe laˈu. Taˈi ngwae nia fasia na oˈola. Ma nia ka saungaˈinia sakali kalikalia, ma ka ˈilia taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma ka saungaˈinia taˈi luma fuana na foloˈa. Ma nia ka alua na oˈola nia saena limana ngwae ki neˈe kira rao ˈi saena. ˈUnaˈeri, nia ka leka naˈa ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.

34 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia maua, nia ka kwatea na ngwae ni rao nia ki fuana na ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola nia, fasi ˈiri kira ke kwatea maˈi ta bali ana fuaˈi ru neˈe kira loiˈi ki.

35 “Ma na ngwae neˈe lia sulia na oˈola ki, kira daua na ngwae rao nia ki, ma kira ka ulasia taˈi ngwae, ma ruana ngwae kira ka saungia ka mae naˈa, ma uula ngwae kira ka ˈuia naˈa ˈani fau fuana saungilana.

36 Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae rao ˈoro laˈu fuada ka liufia ˈi naˈo. Ma na ngwae neˈe kira lia sulia na oˈola neˈeri, kira ka sasi ˈunaˈeri logo ada.

37 Ma ˈisilana, nia ka kwatea naˈa
ngela mutaˈi nia fuada. Ma nia ka
manata ˈuri, ‘Kike baˈa fuˈusi doe
goˈo ˈada ana na ngela nau.’
38 “Sui ma ana kaidaˈi neˈe ngwae
neˈeri ki kira lisia naˈa ngela nia,
kira ka saea kwailiu naˈa fuada
kira ka ˈuri, ‘Nia naˈa neˈe ngela
na ngwae neˈe toˈo ana na oˈola
neˈe. Kulu saungia ka mae, fasi ˈiri
kuke ngalia ˈakulu na ru neˈe nia ki
taˈifau.’
39 Ma kira daua, ma kika ˈui ˈania
ˈi maa faˈasia na oˈola neˈeri, ma
kira ka saungia ka mae.
40 “ˈUnaˈeri ma kaidaˈi neˈe ng-
wae neˈe toˈo ana na oˈola ka dao
maˈi, tae neˈe nia ke baˈa sasia
fuana na ngwae neˈe kira lia sulia
na oˈola ki?”
41 Ma kira olisia kika ˈuri, “Nia ke
baˈa saungia na ngwae taˈa neˈeri
ki ka mae, ma nia ka kwatea laˈu na
oˈola nia fuana ti ngwae matamata
neˈe kike baˈa kwatea ta bali fuana
ana kaidaˈi ˈana goniruˈa.”
42 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Nia mamana kamu toˈomani na
Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri,
‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi
luma ki kira ˈaila ˈania, nia
neˈe na fau neˈe talingaˈi ka
liufia na fau ki taˈifau ana
ˈodoa.
God neˈe fulingani ru neˈeri, ma na
lisilana ka leˈa liu.’✡

43 “Ma nia neˈe nau ku saea
fuamuˈa, na ngwanganeˈanga ana
gwaungaˈinga God ke baˈa lafua
faˈasi kamu, ma ka kwatea ˈana
fuada na ngwae neˈe kira roˈosulia
ki.
44 Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈasia
fafona fau neˈeri, nia ke mangisia
naˈa. Ma diˈia sa tai neˈe fau neˈeri
ka ˈasia fafia, na nonina ka meme
taˈifau naˈa.”
45 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe
ki ma na Farasi ki, kira rongoa
tarifulaˈa neˈeri, kira lia saiana sa
Jesus nia fata sulida.
46 Ta neˈe kira oga kira ka daua.
Bore ma kira maˈu, osiˈana neˈe
ngwae ˈoro ki kira fiku ana kaidaˈi
neˈeri, kira faˈamamana ana sa Je-
sus neˈe niaˈa na profet.

22

Sa Jesus faˈabolotaˈinia niaˈa faˈinia na tatalafaˈa
(Luke 14:15-24)

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tari-
fulaˈanga fuada na ngwae ki ka ˈuri,
2 “Na ˈInotoˈanga God nia
ˈuri: Taˈi ngwae tatalafaˈa nia
saungaˈinia na fafangaˈa ana
araˈinga fuana na ˈalako nia neˈe
ke araˈi.
3 Ma nia ka kwatea na ngwae rao
nia ki fuada na ngwae ki neˈe nia
laefida maˈi ki fuana na fafangaˈa
neˈeri, fasi ˈiri kira ka leka maˈi.
Bore ma kira ka ˈaila lala ˈani lekaˈa
maˈi.
4 “Sui nia ka kwatea laˈu ti ngwae
rao, ka fata ˈuri fuada, ‘Kamu ke
faˈarongoa na ngwae neˈe nau ku
laefida ki, na fangaˈa nau kwaibo-
bori naˈa. Nau ku saungia taˈifau
naˈa na buluka doe nau ki ma na
kala buluka leˈa nau ki, ma na ru
ki taˈifau ka kwaibobori naˈa. Muke
leka naˈa maˈi ana na fafangaˈa
nau.’
5 “Bore ma noaˈa kira kasi oga
goˈo roˈongaˈa sulia, ma kira ka leka
matamata lala ˈada. Ta ngwae ka
leka naˈa ˈana saena oˈola nia, ma
ta ngwae ka leka naˈa ˈana saena na
sitoa nia.
6 Ma ti ngwae kira daua naˈa ng-
wae rao neˈeri ki, kira ka kwaiˈida,
ma kira ka saungida.
7 Ma na ngwae tatalafaˈa neˈe ka
saetaˈa liu, ma nia ka kwatea naˈa
ngwae fuani oro nia ki, ma kira ka
saungia naˈa ngwae neˈeri ki neˈe
kira saungia naˈa ngwae rao nia ki.
Ma kira ka duˈafia naˈa fanoa doe
kira.
8 “Sui nia ka fata ˈuri fuana na ng-
wae rao nia ki, ‘Na fangaˈa kwaibo-
bori naˈa, bore ma na ngwae ba nau
ku laefida ki, kira kasi totolia lekaˈa
maˈi ana na fafanga faˈi kaimili.

✡ **21:42** Sam 118:22-23

9 Kamu ke leka sulia na tala ki,
ma kamu ka saea maˈi na ngwae ki
taˈifau neˈe kamu dao toˈoda, kira
ka leka maˈi ana fangaˈa neˈe.’
10 Ma na ngwae rao ki kira ka
leka sulia na tala ki, ma kika fikua
maˈi na ngwae ki taˈifau neˈe kira
dao toˈoda. Ma na fangaˈa ana na
araˈinga neˈeri ka fungu ˈani ngwae
leˈa ki ma na ngwae taˈa ki.
11 “Sui kaidaˈi neˈe ngwae tata-
lafaˈa ka dao maˈi fuana lisilana na
ngwae neˈe kira dao ki, nia ka lisia
taˈi ngwae neˈe noaˈa kasi toro goˈo
ˈani na toro ana na araˈinga.
12 Ma na ngwae tatalafaˈa ka fata
ka ˈuri, ‘Noaˈa ˈoko ˈiri toro goˈo
ˈani na toro fuana fangaˈa ana
araˈinga, ˈunaˈeri noaˈa ˈiri leˈa
fuana ˈoe tua ˈi neˈe.’ Ma na ngwae
neˈeri noaˈa kasi saea naˈa ta ru.
13 “Sui na ngwae tatalafaˈa ka saea
fuana na ngwae rao nia ki ka ˈuri,
‘Kamu ke firi fafia na limana ma na
ˈaena ngwae neˈe, ma kamu ka ˈui
ˈani niaˈa saena na kula rorodoˈa
neˈe ˈi maa, ana kula neˈe ngwae ke
angi ma ka ˈala girigiri ana lifada,
osiˈana kira nonifii.’ ”
14 Sui sa Jesus ka fata naˈa ˈuri,
“Na ngwae ˈoro ki mala neˈe God
laefida, bore ma bara ngwae goˈo
neˈe nia filida.”

Sa Jesus olisia na saefiloˈa sulia na takisi (Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Na ngwae Farasi ki kira leka,
ma kira ka lokoˈi ru fuana na
faˈaroralana sa Jesus ˈani ru neˈe
nia saeˈe ki.
16 Ma kira ka kwatea fafarongo
kira ki faˈinia ti ngwae neˈe oga
kwalafa sa Herod ka tatalafaˈa siana
sa Jesus. Ma kira ka fata ˈuri,
“Ngwae Faˈamanata ˈae, kaimili sa-
iana ru ˈoko saeˈe ki, ru mamana
ki taˈifau goˈo. ˈOko faˈamanata
goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma
kwaiogaiˈanga God fuana na ngwae
ki. Ma ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia ta
ngwae ˈani ta tae neˈe kira manata
sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata
goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana na ng-
wae.
17 ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili!
ˈUri ma na taki kia, nia luia na
kwatelana na mani ana takisi fuana
na ngwae gwaungaˈi ana ˈafutana
ˈi Rom? ˈUri ma nia bolo faˈinia
kaimili ke kwatea takisi baera, nama
noaˈa?”
18 Ma sa Jesus ka sai naˈa ana na
manataˈanga taˈa kira, ma ka fata
ˈuri, “Kaumulu na ngwae kwalabasa
ki, faˈuta neˈe kamu ka sasi ˈuana
na faˈaroralaku?
19 Muke faˈataˈinia basi na mani
neˈe kamu folia ˈani na takisi.” Ma
kira ka ngalia maˈi taˈi selene, kira
ka faˈataˈinia fuana.
20 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri,
“Na nununa sa tai niniˈa? Ma na
satana sa tai mo niniˈa?”
21 Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na
nununa ma na satana na tatalafaˈa
ˈi Rom.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ke
kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom
na ru nia ki, ma kamu ka kwatea
logo ru God ki fuana God.”
22 Ma kaidaˈi kira rongoa naˈa na
olisiˈanga neˈeri ka leˈa ˈunaˈeri,
kira ka ˈarefo liu, ma kira ka leka
naˈa ˈada faˈasia.

Sulia na tataˈe oliˈa faˈasia maeˈa (Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Ma ana faˈi asoa neˈeri logo, ti
Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus.
Na Sadusi ki kira saea fasi na ngwae
ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia
na maeˈa.
24 Ma kira ka saefiloa sa Jesus, kira
ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata
kwa, sa Moses nia keresia na taki
fuaka ka alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ng-
wae nia mae, ma na ˈafe nia ka
mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi
toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta nia
ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri,
fasi ˈiri kera ka toˈo ana ta ngela
fuana ka talafuila na ngwae neˈe nia
mae naˈa.’
25 Ma taˈi kwalafa ana kuluˈa Jiu
ki, kira toˈo ana fiu ngwae asina ki.
Ma na ngwae etaeta ka korea taˈi
sariˈi. Aia, ma ana kaidaˈi kera kasi

toˈo ˈua ana ta ngela, ngwae neˈeri
ka mae naˈa ˈana.
26 Na ruana ngwae ka korea laˈu
na kini neˈeri. Aia, ma noaˈa kera
kasi toˈo ˈua ana ta ngela logo, ma
nia ka mae logo ˈana. Uula ngwae
ka korea laˈu, ma ka mae logo.
Nia ˈunaˈeri leleka fiu ngwae asina
neˈeri ki, kira maemae ka sui.
27 Buri ˈana bara ngwae asina neˈe
kira mae, kini neˈe bore ka mae naˈa
logo.
28 Aia, ma na kini neˈe nia ˈafe
ˈafe maˈi fuana fiu ngwae asina neˈe
ki. Diˈia ˈunaˈeri, kaidaˈi ngwae ki
kira tataˈe faˈasia maeˈa, sa tai ana
fiu ngwae asina neˈeri ki neˈe araˈi
mamana nia?”
29 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri,
“Kaumulu rora naˈa, sulia kamu
kasi sai goˈo ana na Kerekereˈa Abu
ki ma na ngasingasiˈanga God.
30 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae
ki kike tataˈe laˈu fuana na mauriˈa,
kira diˈia naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi
langi neˈe noaˈa kira kasi kore kini
naˈa.
31 “ˈIu, nau ku faˈamanata kamu
sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa.
Nau ku saiana kamu toˈomani sulia
ba God saea ˈua naˈa maˈi ka ˈuri,
32 ‘Nauˈa na God sa Abraham,
ma na God sa Aesak, ma na God
sa Jakob.’ Na fadalana neˈe ˈuri,
ngwae neˈeri ki neˈe kira mae naˈa,
God nia saea neˈe nia God kira ˈua,
osiˈana kira mauri naˈa faˈinia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro
ki kira fiku kalia sa Jesus, kira ron-
goa na ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu
ana faˈamanataˈanga nia.

Na taki talingaˈi ka tasa
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira
rongoa sa Jesus neˈe faˈanotoa naˈa
Sadusi ki ˈani na olisiˈanga nia, kika
fiku maˈi siana.
35 Ma taˈi ngwae ada neˈe
faˈamanata ˈani taki ki, nia ka iliili
ˈuana ka faˈarora sa Jesus ˈani na
saefiloˈa ka ˈuri,
36 “Ngwae faˈamanata ˈae, na taki
tae neˈe talingaˈi ka liufia taki kia ki
taˈifau kwa?”
37 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“ ‘ˈOke alafe ana God ˈoe, ˈania
manatamu taˈifau, ma ˈani man-
gomu taˈifau, ma ˈani liamu taˈifau.’
38 Niaˈa naˈa neˈe taki etaeta ma
ka talingaˈi ka tasa.
39 Ma ruana taki ka diˈia logo ka
ˈuri, ‘ˈOke alafe fuana toˈolamu ka
diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu
talamu.’
40 Ma na taki faˈasia sa Moses ki
taˈifau, ma na faˈamanataˈanga na
profet ki kira fiku taˈifau goˈo ana
ro taki neˈe ki.”

Sa Jesus niaˈa ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Ana kaidaˈi ti Farasi kira fiku
kalia sa Jesus, nia saefiloda ka ˈuri,
42 “Na Christ, ngwae neˈe God nia
filia fuana faˈamaurilana ngwae ki,
kaumulu saea nia futa maˈi ana sa
tai niniˈa?”
Kira ka olisi ˈuri ana, “Na Christ ke
baˈa futa maˈi ana kwalafa sa David
na tatalafaˈa.”
43 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu,
“Diˈia nia ka futa goˈo ˈana ana
kwalafa sa David na ngwae tata-
lafaˈa, faˈuta mo neˈe na Anoˈi ru
Abu ba nia faˈafata sa David ka ˈuri,
44 ‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma
ˈoko gwaungaˈi faˈinau, ma-
sia kaidaˈi nau kui alua mal-
imae ˈoe ki ke roˈosuliˈo.’✡
45 “Sa David ˈana talana neˈe nia
saea na Christ ˈani na ‘Aofia.’ Nia
neˈe, na Christ nia noaˈa laˈu ˈalako
ana kwalafa sa David goˈo ˈana.
Niaˈa Aofia nia logo.”
46 Ma ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa
ta ngwae ada kasi bolo naˈa fuana
olisilana ˈani ta ru. Ma kira ka ˈeke
naˈa ˈada fuana saefilolana laˈu sa
Jesus.

✡ **22:44** Sam 110:1

23

Sulia na Farasi ki faˈinia na ngwae faˈamanata ana taki ki
(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus ka
fata fuana na ngwae neˈe kira fiku
maˈi ki, ma na fafarongo nia ki ka
ˈuri,
2 "Na ngwae faˈamanata ana
taki ki, ma na Farasi ki, kira
toˈo ana ngasingasiˈanga fuana na
faˈamanataˈanga ˈani taki sa Moses
ki.
3 Nia neˈe, kamu ka roˈosulida, ma
kamu ka sasia na ru ki taˈifau neˈe
kira saea fuamuˈa. Bore ma noaˈa
kamu kasi sasi laˈu sulia na ru neˈe
kira sasiˈi ki, osiˈana noaˈa kira kasi
sasi goˈo sulia na ru neˈe kira fata
sulia.
4 Kira alua laˈu ti taki ˈoro neˈe
ˈafitaˈi fuana na ngwae ki ka roˈo
sulia, bore ma noaˈa kira kasi
maˈudi goˈo fuana kwaiˈafiˈanga
ana ngwae ki fuana sasiˈa sulia na
taki neˈeri ki.
5 "Ma kira sasi naˈa ru ki taˈifau
fasi ˈiri na ngwae ki ka lisida ma ka
fia fasi kira ngwae leˈa ki. Ma na
ru ˈuri ki neˈe kira sasiˈi. Kira ka
firiˈia ˈi maana darada ma ˈi limada
na reba ru doe ki neˈe kira keresia
na Kerekereˈa Abu ki ana. Ma kira
taia na namunamuna ifi kira ki ka
keta.
6 Ma kira ka oga liu na tuaˈa ana
kula ˈinotoˈa ana na fangaˈa ki, ma
kula ˈinotoˈa ki fuana tuaˈa saena
luma fuana foˈongaˈa ki.
7 Ma kira ka oga liu na faˈadoelada
ˈi maana usiˈa ki, ma kira oga
ngwae ki ka fata ˈuri ada, 'Ngwae
Faˈamanata nau, neˈe nau ku roˈo
sulia fatalamu.'
8 "Bore ma noaˈa kasi leˈa fuana
ta ngwae goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri
amuˈa, 'Ngwae Faˈamanata nau,
neˈe nau ku roˈo sulia fatalamu,'
osiˈana nauˈa goˈo neˈe taˈi ngwae faˈamanata kamu, ma kaumulu na barangwai asina saena fikuˈa faˈamamanaˈanga.
9 Ma noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa ta ngwae faˈamanata saena magalia neˈe ˈani alaˈanga ˈuri, 'Maˈa kami,' osiˈana kaumulu ke faˈaˈinotoˈa goˈo taˈi Maˈa kamu neˈe nia tua maˈi langi.
10 Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe ka fata ˈuri amuˈa, 'Ngwae ˈaˈana,' osiˈana kaumulu toˈo goˈo ana taˈi ngwae ˈaˈana, ma niaˈa naˈa neˈe nauˈa, na Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana faˈamaurilana ngwae ki.
11 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka ˈaˈana ˈi safitamuˈa, nia ka diˈia naˈa ngwae rao.
12 Ma ta ngwae neˈe ka faˈadoea nia ˈana talana, God ke baˈa faˈatiˈitiˈia niaˈa. Ma ta ngwae bore ˈana neˈe ka faˈatiˈitiˈi nia ˈana talana, God ke baˈa fuˈusi doe ana."

Sa Jesus foneda faˈasia taˈangaˈa gwaungaˈi ngwae Jiu ki
(Mark 12:40; Luke 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13-14 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
"Nia taˈa liu fuamuˈa na faˈamanata
ana taki ki ma kamuˈa na Farasi
ki, kamu ngwae kwalabasa ki! God
ke baˈa kwaˈi kamu, osiˈana neˈe
kamu fono ˈusia na sinamaa ana
ˈInotoˈanga God faˈasia na ngwae
ki. Kamuˈa logo noaˈa kamu kasi
oga goˈo neˈe muka ruˈu saena
ˈInotoˈanga God, ma kamu ka fonea
ngwae neˈe kira faˈisuˈusuˈu ˈuana
ruˈungaˈa.*
15 "Nia taˈa fuamuˈa na
faˈamanata ana taki ki ma kamu na
Farasi ki na ngwae kwalabasa neˈe
kamu ˈoi ˈana ngwae ki, fasi ˈiri
kira ka saea kamu ˈani na ngwae
leˈa ki. Aia, God ke baˈa kwaˈi

* **23:13-14** verse 14 noaˈa kasi tua saena ˈorolana kerekereˈa ˈua sa Matthew, "Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa na Farasi ki neˈe mulu sasia na ru ki fasi ˈiri ngwae ki kira ka sae kamu na ngwae leˈa ki. Bore ma God ka baˈa kwaˈi kamu, sulia mulu mala taˈa ana gwaˈi ˈuru ki ma muke laua na luma kira ki fuamuˈa. Sui bore ˈana kamu ka ˈunaˈeri, kamu ka sasia foˈongaˈa keta ki, fasi ˈiri na ngwae ki kira ka saea kamu na ngwae God ki. Sulia mulu sasi ˈunaˈeri, na kwaˈikwaˈinga kamu ki ka baˈa doe ka tasa."

kamu, sulia kamu laga ulafu liu ˈani
galilana kula ki taˈifau, saena asi
ma saena tolo, ˈuana daoˈa toˈona
ta ngwae, fasi ˈiri ka leka sulia
na taki sa Moses ki. Aia, ma ana
kaidaˈi ngwae neˈe ka leka goˈo suli
kaumulu, kamu fiˈi sasi akaˈu goˈo
ana niaˈa fuana lekaˈa ˈuana kula
ana maeˈa. Ma na kwaˈikwaˈinga
nia ke baˈa tasa ka liufia kaumulu
sulia na abulalana taˈa ka liufi
kaumulu taˈifau naˈa.
16 “Nia taˈa fuamuˈa, ma kau-
mulu diˈia naˈa ngwae maa rodo ki
neˈe kira talaˈia na ngwae ki. Nia
neˈe, God ke kwaˈi kamu liu, sulia
kamu faˈamanata ˈuri ana ngwae
ki, ‘Sui bore ˈana sa tai neˈe ka
faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na
Luma Abu God, nia leˈa goˈo ˈana
diˈia noaˈa nia kasi sasi tae neˈe
nia alangaˈi fuana. Bore ma diˈia
nia ka faˈangasia alangaˈinga nia
ˈani na gol ba saena Luma Abu God,
nia neˈe ka abu liu fuana ˈoilana
alangaˈi ˈanga nia.’
17 Kamu maa rodo, ma muka bole-
boleˈa liu. Tae neˈe doe, na gol nama
na Luma Abu God neˈe sasia gol neˈe
ka abu? Na Luma Abu God neˈe doe
ka liufia na gol!
18 Ma muke faˈamanata logo na
ngwae ki ˈuri, ‘Sui bore ˈana sa tai
neˈe ka faˈangasia alangaˈinga nia
ˈani na fuli fuˈa, nia leˈa goˈo ˈana
diˈia noaˈa nia kasi sasia tae neˈe
nia alangaˈi ˈani. Ma diˈia nia ka
faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na
kwaisuˈusiˈanga neˈe tua fafona fuli
fuˈa, nia neˈe abu ka tasa fuana
ˈoilana alangaˈi ˈanga ba nia.’
19 Kamu maa rodo. Tae
neˈe doe, kwaisuˈusiˈanga nama
na fuli fuˈa neˈe nia kwatea
kwaisuˈusiˈanga neˈe ka abu? Na
fuli fuˈa neˈe ˈinotoˈa ka liufia na
kwaisuˈusiˈanga.
20 Duˈungana na fuli fuˈa
neˈe ˈinotoˈa ka liufia na
kwaisuˈusiˈanga, ma sa tai neˈe nia
faˈangasia alangaˈinga nia ˈani na
fuli fuˈa, tama nia alangaˈi ˈani na
fuli fuˈa loˈoko faˈinia kwaisuˈusiˈa
ki taˈifau neˈe kira tua ˈi fafona fuli
fuˈa neˈeri.
21 Ma sa tai bore ˈana neˈe
ka faˈangasia alangaˈinga nia ˈani
Luma Abu God, ˈunaˈeri tama nia
alangaˈi naˈa ˈani God neˈe nia tua
saena Luma Abu neˈeri.
22 Ma diˈia ta ngwae ka faˈangasia
alangaˈinga nia ˈani ˈi langi, tama
nia alangaˈi ˈani fuli tuaˈa God
neˈeriˈa, ma God neˈe tua logo ˈi
langi.
23 “Nia taˈa fuamuˈa na ngwae
faˈamanata ana taki ki ma kamuˈa
na Farasi ki, kamu ngwae kwal-
abasa ki. God ke baˈa kwaˈi
kamu. Kamu kwatea tangafula ana
ru ki fuana God ˈani kala ru neˈe
kamu fasiˈi saena oˈola kamu ki
fuana faˈa rakufa lana fanga kamu
ki,† ma noaˈa kamu kasi manata
ˈabera goˈo fuana roˈongaˈa sulia
faˈamanataˈanga doe ana taki ki.
Na faˈamanataˈanga doe ana taki ki
fata ˈuri, ‘Ngwae ka sasia naˈa ru ki
taˈifau neˈe ˈoloˈolo fuana ngwae ki.
Nia ka kwaimanatai fuana ngwae
ma ka saea ru mamana ki.’ Muke
sasia naˈa ru neˈeri ki, faˈinia na ru
tiˈitiˈi ki saena taki ki logo.
24 Kamu diˈia na ngwae maa rodo
neˈe talaˈia na ngwae ki. Kamu
saiana goˈo amuˈa manata ˈabera
ˈuana lekaˈa sulia kala ru saena taki
ki. Ma noaˈa kamu kasi manata
ˈabera goˈo ˈani ru doe ki saena
taki ki. Kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri,
ru neˈe nia lia diˈia kamu lafua
goˈo ˈaumulu na lango faˈasia tae
neˈe kamu kwaˈufia, bore ma muke
onomia goˈo ˈaumulu na kamel doe.
25 “Nia taˈa fuamuˈa na
faˈamanata ana taki ki ma kamu na
Farasi ki neˈe kamu saiana sasilana
ru ki fasi ˈiri ngwae ki kira ka
saeleˈa ˈani kamu. Aia, God ke
baˈa kwaˈi kamu, osiˈana kamu
madafia liu saˈulana nonina na
titiu fuana fanga ki, bore ma kamu
faˈafunguˈi ˈani na fanga neˈe kamu
ngali ˈani suulangaˈi lana ngwae ki
sulia guguta ˈanga.
26 Kamu na Farasi ki neˈe diˈia
maamuˈa nia rodo! Mulu rokisia

† **23:23** Mint, Dill, ma Cummin

naˈa manataˈanga kamu ki ka sikasika. Diˈia neˈe manataˈanga kamu ki sikasika, na abulaˈanga kamu ki bore ka sikasika logo. ˈUnaˈeri, na maurilamuˈa diˈia na titiu ki neˈe sikasika ˈi nonina ma saena logo.

27 "Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki ma kamu na Farasi ki, kamu kwatea ngwae ki kira ka saea kamu na ngwae leˈa ki. Bore ma God ke baˈa kwaˈi kamu, sulia kaumulu diˈia kilu gwaˈu ki neˈe kira rafua lisilana ka leˈa ˈi maa, bore ma ˈi saena nia fungu ˈani suli faˈinia na nonina ngwae neˈe kira mae, ma kira ka ngwaˈa naˈa ki.

28 Ru neˈe nia mamana ˈani kamu, sulia tae ki neˈe kamu sasia nia lia leˈa liu maana ngwae ki. Bore ma na manataˈanga kamu ki taˈa liu, ma kamu ka saiana na sokelana ngwae.

29-30 "Nia taˈa fuamuˈa na faˈamanata ana taki ki, ma kamuˈa logo na Farasi ki, kamu saiana sasilana na ru ki fuana ngwae ki kira ka saea kamu ngwae leˈa liu. Bore ma God ke baˈa kwaˈi kamu, sulia kamu saea diˈia kamu tuatua ana kaidaˈi ˈi naˈo, noaˈa kamu kasi ˈafia goˈo na koˈo bora kamu ki fuana saungilana na profet ki. Ma ˈi taˈena muka alua naˈa fau leˈa fafona kilu gwaˈu na profet neˈeri ki ma na ngwae leˈa ki ˈi naˈo fuana faˈakwangalana.

31 Kaidaˈi kamu saea kira na koˈo kamu ki, nia faˈataˈinia kamu futa olitana naˈa na kwalafa koˈo taˈa kamu ki neˈe kira saungia na profet ki ˈi naˈo.

32 Aia, ma diˈia ˈunaˈeri, faˈasuia naˈa amuˈa na raoˈa neˈe koˈo kamu ki etangia maˈi ˈi naˈo!

33 Kamuˈa naˈa neˈe abulaˈanga kamu ki diˈia na faˈi loi ki. Ka ˈafitaˈi liu fasi kamu ka tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga ˈani mafula ana kula ni maeˈa.

34 Duˈungana ru neˈeri ki, nau ku saea ru neˈe fuamuˈa, nai baˈa kwatea ti profet ma ti ngwae sae ˈi ru ma ti faˈamanata siaumulu. Ma ti ai ada muke baˈa saungida ma muke fotoˈida ana ˈai rara folo. Ma ti ai ada muke baˈa dauda ma muke ulasida saena luma fuana foˈongaˈa kamu ki, ma muke lali kwailiu ada faˈasia saena fanoa kamu ki.

35 Nia neˈe kwatea God ke baˈa kwaˈi kamu fafia na saungilana na ngwae leˈa taˈifau, talaˈae maˈi ana maelana sa Abel, na ngwae saga, leleka maˈi ka dao ana maelana sa Sekaraea, na ngela sa Barakaea neˈe kamu saungia ka mae karangia na fuli foˈosi saena Luma Abu God.‡

36 Nau ku saea fuamuˈa neˈe matalangaˈinga fuana maelana ngwae neˈeri ki taˈifau ke baˈa tua fafomuˈa ngwae ana kaidaˈi neˈe."

Sa Jesus nia kwaimanatai fuana ngwae ana ˈi Jerusalem
(Luke 13:34-35)

37 Ma sa Jesus ka lia kwau fuana fanoa ˈi Jerusalem, ma ka fata ˈuri, "Ngwae ana Jerusalem ˈae! Kamu ba ˈuilaˈi fau ana na profet ba God nia asungaˈinida maˈi fuamuˈa ki, ma muka saungida. Ana kaidaˈi ˈoro nau ku oga muke leka maˈi siaku ˈiri nau ku lia suli kamu diˈia ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana ˈabaˈabana. Bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo.

38 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, God ke baˈa leka faˈasi kamu, ma ka danga faˈiburi naˈa ˈani fanoa kamu.

39 Ma nau ku saea fuamuˈa, noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu, leleka ka dao ana na kaidaˈi neˈe muke fata ˈuri, 'God, ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!' "✡

24

Sa Jesus saea na malimae ki ke malangisia na Luma Abu God
(Mark 13:1-27; Luke 21:5-28)

1 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka faˈasia

‡ **23:35** Sa Abel na ngwae ˈoloˈolo etaeta neˈe kira saungia saena Fau Alangaˈinga ˈUa. Ma sa Sekaraea na ngwae ˈoloˈolo ˈisiˈisi neˈe kira saungia logo saena na Fau Alangaˈinga ˈUa. ✡ **23:39** Sam 118:26

Luma Abu God. Ma ana kaidaˈi sa
Jesus ka leka kwau, na fafarongo nia
ki kira ka leka maˈi siana, ma kira
ka fata ˈuri, “ˈOko lisia basi ˈamu na
Luma Abu leˈa neˈe ki.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈIu,
ˈoko lisia na luma doe neˈe ki. Noaˈa
ta taˈi gwaˈi fau ˈi neˈe ana Luma
Abu God ke baˈa teo laˈu ˈi fuila.
Kira taˈifau kike baˈa takalo ˈi ano.”
3 Buri ˈana, sa Jesus ka raˈe
gwauna faˈi ua ˈi Olif, ma ana
kaidaˈi nia tua ˈana, na fafarongo
nia ki kira leka maˈi siana, ma kira
ka tua taˈifili kira. Ma kira ka
saefiloa sa Jesus kika ˈuri, “Kaidaˈi
tae neˈe na ru nini ˈoko saea fuaimili
ki ke baˈa dao maˈi? Aia, ma tae
neˈe ke baˈa dao maˈi fasi ˈiri ke
faˈataˈinia kaidaˈi ˈoe fuana oliˈa
maˈi faˈinia kaidaˈi neˈe magalia ke
baˈa sui ana?”
4-5 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri
fuada, “Muke lia suli kamu, sulia
ngwae ˈoro ki neˈe kike baˈa leka
maˈi ˈi nunufana sataku, ma kike
soke kamu, kike fata ˈuri, ‘Nauˈa
na Christ, na ngwae ba God filia.’
Ma ana kaidaˈi kira sasia naˈa ru
neˈeri ki, na ngwae ˈoro ki kike baˈa
faˈamamana ana sokeˈa nari kira
ki. Aia, ma kamu ke lia suli kamu,
ˈasu ˈubani ta ngwae ada kata soke
kamu, ma muke faˈamamana ana
sokeˈa kira ki.
6 Ma taˈi ru laˈu, muke baˈa
rongoa lingana fuˈanga ana fanoa
karangi ki, ma na alaˈanga ki sulia
fuˈanga ki ana ti fanoa tau logo
maˈi. Ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa
kamu kasi manata ˈabera sulida. Ru
ˈunaˈeri ki ke baˈa dao nama maˈi,
bore ma noaˈa kasi faˈataˈinia laˈu
ˈisilana magalia neˈeriˈa.
7 Na maˈe fanoa ki kike baˈa
fuˈalida kwailiu, ma na ˈinotoˈanga
ki kike fuˈalida kwailiu. Ma na
unifioloˈa ma tikitiki ki ke liu ana
kula ki taˈifau.
8 Ma ru neˈeri ki niˈi neˈe etangi-
lana nonifiiˈa, diˈia goˈo ˈana na kini
faˈafuta ba nia talaˈae ka ngela fii.
9 “Ana kaidaˈi neˈeri logo, na
ngwae ana maˈe fanoa matamata
kwailiu saena magalia neˈe ki, noaˈa
kira kasi oga kamu, sulia kamuˈa
na ngwae nau ki. Ma ti ngwae
ada kike baˈa dau kamu, ma kike
kwate kamu fuana malimae kamu
ki fuana kwaˈilamuˈa ma fuana
saungilamuˈa.
10 Ma ngwae ˈoro ki neˈe
kira faˈamamana ana nauˈa,
noaˈa kira kasi ngangata ana
faˈamamanaˈanga. Ma ngwae ki
kike baˈa malimaeˈa ana kiraˈa
kwailiu. Ma kira ke kwatea na
ngwae God ki fuana malimae kira
ki.
11 Ma ana kaidaˈi neˈeri, profet
ˈosoˈoso ˈoro kira ke dao maˈi, ma
kira ke talaˈia, ma kike sokea ng-
wae ˈoro ki, ma kike leka sulia na
faˈamanataˈanga rora kira ki.
12 Ma kike baˈa sasia ru rora
ˈoro liu ki. Ma sulia ru neˈe, na
alafeˈanga ngwae ˈoro ki ke baˈa
ngwataˈutaˈu.
13 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia
sa tai neˈe nia ngangata fuana lekaˈa
sulia God leleka ka dao ˈisilana
kaidaˈi neˈeri, nia neˈe God ke baˈa
faˈamauria.
14 Ma Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe
sulia ˈInotoˈanga God, kike baˈa
faˈarongo ˈani saena magalia fuana
ngwae ki taˈifau. Buri ˈana naˈa,
ˈisilana magalia fiˈi dao maˈi.
15 “Ma kaumulu ke baˈa lisia na
Ru Sua ke tataˈe maˈi ana kula abu.
Na ru taˈa neˈeri ke faˈasua na
Luma Abu God, ma ke sasi ˈiri God
ke malangisia. Aia, ru neˈe profet
Daniel eta fata naˈa maˈi sulia ˈi
naˈo.” (Na alaˈanga fuana na ngwae
neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri: ˈOko
malingaˈi leˈa ana na fadalana ru
neˈe.)
16 “Kaidaˈi muke lisia na ru neˈe ki
ka dao maˈi, na ngwae ki neˈe kira
tua ana na abaˈi kula ˈi Judea, kike
tafi ˈuana gwauna faˈi ua ki.
17 Ana kaidaˈi neˈeri, diˈia ta ng-
wae ka tua maˈi ˈi maa ana luma
nia, nia ka tafi ˈaliˈali, ma noaˈa nia
kasi manata laˈu ˈuana ruˈungaˈa
saena luma nia ˈuana ngalilana ta ru
ˈana.
18 Ma sa tai neˈe ka tua maˈi ˈana
saena oˈola, noaˈa nia kasi oli laˈu
maˈi luma ˈuana ta toro ˈana.

19 Kwaimanatai'anga doe liu
fuada bara kini ne'e kira ina ki,
ma kira ka fa'asusufia kala ngela
ti'iti'i ki ana kaida'i ne'eri, sulia
nia 'afita'i liu kira ka tafi 'ali'ali.
20 'Iu, muke fo'o ma muka gania
God, fasi 'iri ru ne'e noa'a kasi fuli
la'u ana ma kamu ka tafi ana kaida'i
ana gwari'a, nama na Sabat, asoa
ana mamalo'a.
21 Du'ungana na nonifii'anga ana
fa'i asoa ne'eri ki, nia ke ba'a ta'a
ka liufia na nonifii'anga ne'e ngwae
saena magalia ki kira saiana, 'ita 'ua
ma'i ana safalilana kaida'i God nia
saunga'inia na magalia ka dao ana
kaida'i ne'e. Ma noa'a na'a ta ru
'una'eri ne'e ke fuli ma'i 'i buri.
22 Ma di'ia God kasi fa'adokodokoa
kaida'i ana nonifii'anga, nia 'afita'i
ne'e ta ngwae ke mauri. Ma nia
fa'adokodokoa kaida'i ne'eri fuana
le'alana ngwae ne'e nia filida ki.

23 "'Iu, di'ia ta ngwae ka fata 'uri
fuaumulu, 'Lisia basi, nia na'a ne na
Christ,' nama ka fata 'uri, 'Lisia basi,
nia na'a 'i lo'oko,' noa'a kamu kasi
fa'amamana nia.
24 Sulia na ngwae 'oso'oso ki ke
ba'a dao ma'i, ma kike fata 'uri,
'Nau'a na Christ,' fa'inia na ngwae
'oso'oso ki kike fata 'uri, 'Nau'a ta
profet.' Ma kike fulia fa'anada'a
doe ki fasi 'iri ke tala'i rora ana na
ngwae ne'e God nia filida ki bore ma
nia 'afita'i liu fuada.
25 Nia ne'e, sui bore 'ana ru ne'e
ki noa'a kira kasi dao 'ua ma'i, nau
ku saea na'a fuamu'a 'i na'o, fasi
'iri muke saiana.
26-27 "Ana kaida'i nau, na Ngela
Ngwae, nau ku oli ma'i, ngwae ki
ta'ifau kike ba'a lisi nau. Di'ia logo
ne'e kamu saiana lisilana meamea
kaida'i nia mea ma'i ana bali
tata'elana sina leka ka dao ma'i bali
sulana sina saena mamanga. Aia,
di'ia ti ngwae kira fata 'uri fuamu'a,
'Na Christ tua saena aba'i kula
kwasi,' noa'a kamu kasi leka 'uana
kula ne'eri. Di'ia ti ngwae kira fata
'uri fuamu'a, 'Christ ba ago 'i ne'e,'
noa'a kamu kasi fa'amamana ana
ala'anga 'una'eri ki.
28 "Na olilaku ma'i noa'a ta ngwae
kasi talafia, ka di'ia logo ne'e na afa
noa'a kasi talafia ta ru mae.

Sa Jesus fata sulia olilana ma'i (Mark 13:24-31; Luke 21:25-33)

29 "'I buri 'ana kaida'i ne'e non-
ifii'anga ne'eri ki ka sui mala,
'God ke fonea na mada'afi, ma
na madamo, ma noa'a kero'a
kasi sina.
Ma God ke kwate na bulubulu ki
kike ba'a 'asida fa'asia ma-
manga.
Ma God ke sasi na ru 'i langi ki, kike
leka rora fa'asia fulida.'✡

30 "Buri 'ana ru ne'e ki, na
ma'etoto ana olilaku ma'i fi'i
fa'ata'i ma'i saena mamanga.✡
Ma ana kaida'i ne'eri go'o, na
ngwae ki ta'ifau saena magalia,
kike angi sulia kira ka lisi nau ku
oli ma'i fafona gwa'i salo saena
mamanga, ma nai ba'a leka ma'i
fa'inia ngasingasi'anga nau fa'inia
na madako'anga doe nau.
31 Ma na 'ainsel ke ufia na bungu
ke ba'a angi doe fuana fikulana na
ngwae nau ki ne'e nau ku filida
ta'ifau na'a. Ana kaida'i ne'eri, nau
ku kwatea ma'i 'ainsel nau ki, 'iri
kike ba'a ukua ma'i ngwae nau ki
ta'ifau fa'asia na fanoa ki ta'ifau
saena magalia."
32 Go'o, sa Jesus ka fata sulia
tarifula'a ka 'uri, "Kamu ke manata
basi sulia na 'ai figi ki. Kaida'i
kamu lisia na rauna nia ngosa, muke
saiana na kaida'i fuana unita'i
'ako'ako'a nia dao karangi na'a.
33 Ka 'una'eri logo, kaida'i kamu
lisia na nonifii'anga ne'eri ki ta'ifau
ke ba'a dao ma'i, muke saiana na
olilaku ma'i nia karangi na'a.
34 Ru mamana ne'e nau ku saea
fuamu'a, ngwae ki ta'ifau ne'e kira
mauri ana kaida'i ne'e, kira kasi
mae 'i na'ona ru ne'eri ki ta'ifau ke
ba'a dao ma'i.*

✡ **24:29** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15 ✡ **24:30** 1 Tesalonika 4:16 * **24:34** nama Ru mamana ne'e nau ku saea fuamu'a, magalia ne'e noa'a kasi mango 'i na'ona ru ne'eri ki ta'ifau ke ba'a dao ma'i.

35 Na ru ki taˈifau maˈi langi ma
saena magalia kike baˈa sui. Bore
ma na fatalaku goˈo neˈe tuatua
noaˈa kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 “Noaˈa ta ngwae kasi saiana
kaidaˈi nai baˈa oli maˈi ana. Na
ˈainsel ki bore noaˈa kasi sai logo
ana, ma nauˈa, na Ngela bore, nau
kusi sai logo ana. God na Maˈa
taˈifilia goˈo neˈe nia saiana.
37 Na olilaku maˈi ke baˈa diˈia ru
ba fuli ana kaidaˈi ba sa Noa.
38 Ana faˈi asoa ba ˈi naˈo ki, ana
na igo doe baera, na ngwae ki kira
fanga ma kira ka kwaˈu ˈada, ma
na ngwae ki ma na kini ki kira ka
araˈi ˈada ma kira ka kwate kini
ˈada kwailiu, leleka ka dao goˈo ana
faˈi asoa ba sa Noa nia raˈe saena na
faka doe ba nia.
39 Bore ˈana, kira kina ˈua na tae
neˈe ka dao maˈi, leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe igo doe baera dao maˈi,
ma ka lauda naˈa ˈana. Ma nia ke
baˈa dao logo maˈi ˈuri ana kaidaˈi
nai baˈa dao maˈi ana.
40 Ana kaidaˈi neˈeri, ro ngwae ki
kera rao saena na oˈola. Ma nau ku
ngalia ta taˈi ngwae faˈi nau, ma ta
taˈi ngwae nau ku faˈasia.
41 Ma ro kini ki logo kera ka rao
adaroˈo ana fanga ki, ma ta taˈi ai
nau ku ngalia, ma ruana nau ku
faˈasia.
42 Muke lialia leˈa, sulia kamu kina
faˈi asoa tae neˈe nau, na Aofia
kamu, nai dao maˈi ana.
43 Muke manata toˈona ru neˈe,
diˈia na ngwae ana luma ka sai goˈo
ˈana ana kaidaˈi neˈe ngwae bili ke
baˈa dao maˈi ana, nia ka lialia leˈa
ma noaˈa kasi alaˈania na ngwae bili
neˈeri ka ruˈu maˈi saena luma nia.
44 Nia neˈe, muke kwaimasi logo,
sulia nai baˈa dao maˈi ana kaidaˈi
neˈe noaˈa kamu kasi saiana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki
(Luke 12:41-48)

45 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri
fuana na fafarongo ki, “Kamu diˈia
na ngwae rao neˈe nia liatoˈo ma nia
ka rao saga. Ma na araˈi ˈaˈana ke
alua nia ka lia sulia na ngwae rao
ki, ma ka kwatea na fanga fuada ana
kaidaˈi fuana kwate fangaˈa.
46 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae
rao neˈeri neˈe ngwae ˈaˈana nia
dao toˈona ma nia sasi ru neˈeri ki,
ana kaidaˈi neˈe nia dao maˈi ana ˈi
luma nia!
47 Nau ku saea na ru mamana
fuamuˈa, na ngwae ˈaˈana alu nia
ka lia sulia ru nia ki taˈifau.
48 “Bore ma, diˈia nia na ngwae
rao taˈa, nia ka manata ˈuri, ‘Na
ngwae ˈaˈana nau, daolana maˈi nia
tau ˈua.’
49 Ma nia ka talaˈae fuana
kwaˈilana na ngwae rao ki, ma
nia ka tua ni fanga naˈa ˈana ma
ka kwaˈu lilinga naˈa ˈana faˈinia
ngwae kwaˈu lilinga ki.
50 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao
maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi
kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi
neˈe nia kina goˈo ˈana.
51 Na ngwae ˈaˈana ke kwatea
na kwaˈikwaˈinga ˈafae fuana niaˈa,
ma ka alua niaˈa faˈinia ngwae
kwalabasa ki neˈe sokeˈe roˈo sulia
God. Ma kaidaˈi nia ka tua ana kula
neˈeri, nia ka angi angi goˈo ˈana
faˈinia na ˈala girigiri ˈanga, osiˈana
nia ka nonifii liu.”

25

Tarifulaˈanga sulia taˈi akwala kini sariˈi

1 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Ana kaidaˈi neˈe nau ku oli laˈu
maˈi, na ˈInotoˈanga God ke baˈa
diˈia na akwala kini sariˈi neˈe kira
ngalia naˈa faˈi unu kira ki, ma
kira ka kwaimaˈakwali ana na araˈi
faolu neˈe ke leka maˈi ka ngalida
ˈuana saena na fafangaˈa ana ara
araˈinga.
2 Ma ta lima kini sariˈi ada kira taˈi
boleboleˈa, ma ta lima ai ada kira ka
manataˈa.
3 Na kini sariˈi boleboleˈa neˈeri
ki kira ngalia naˈa faˈi unu kira
ki, bore ma noaˈa kira kasi ngalia

goˈo ta suliˈi ru neˈe ka bolo fuana
faˈaduˈalana unu kira ki faˈinida.
4 Ma na ai neˈe manataˈa ki kira
ngalia na biˈi suliˈi ru doe fuana
faˈaduˈalana unu faˈinia na faˈi unu
kira ki.
5 Ma na araˈi faolu neˈeri noaˈa
kasi dao ˈaliˈali, ma na kini sariˈi
neˈeri ki maada ka mamaliuˈa
taˈifau, ma kira ka maliu naˈa ˈada.
6 “Ma saena tofongana rodo, na
ngwae ki kira ri kika ˈuri, ‘Na araˈi
faolu nia dao naˈa maˈi! Muke leka,
ma muke saka fuana.’
7 Na akwala kini sariˈi neˈeri kira
ka tataˈe, ma kira ka faˈaduˈa na faˈi
unu kira ki.
8 Ma na kini sariˈi boleboleˈa
neˈeri ki kira ka fata ˈuri fuana na
kini sariˈi manataˈa neˈeri ki, ‘Muke
kwatea ta suliˈi ru fuana duˈangaˈa
ˈaimili, sulia neˈe suliˈi ru kaimili
ki fuana duˈangaˈa karangi ka sui
naˈa.’
9 “Sui kira olisida kika ˈuri, ‘Noaˈa
goˈo, osiˈana noaˈa nia kasi bolo
naˈa faˈi kulu taˈifau. Muke leka
ˈaumulu ana ta luma, ˈiri muke
folia ta suliˈi ru fuana duˈangaˈa
ˈaumulu.’
10 Ma kaidaˈi kira leka fuana
foliˈa, na araˈi faolu neˈeri ka dao
maˈi. Ma na sariˈi neˈeri ki neˈe
kira sasi akaˈu, kira ka leka naˈa
ˈada faˈinia ˈuana na fangaˈa ana
araˈinga. Ma kira ka fono naˈa ˈusia
na sinamaa.
11 “Ma ˈi buri ˈana na kini sariˈi ba
kiri, kira ka dao logo maˈi, kira ka
ˈuri, ‘Araˈi ˈae! ˈOke ˈifingia kwau
na sinamaa famiˈa!’
12 Ma na araˈi faolu neˈeri ka
olisida ka ˈuri, ‘Ru mamana nau
ku saea fuamuˈa, nau ku kina kau-
mulu.’ ”
13 Ma sa Jesus ka faˈasuia naˈa
tarifulaˈanga neˈe ka ˈuri, “Ta neˈe,
kamu ke lialia leˈa, sulia kamu kina
faˈi asoa nama kaidaˈi neˈe nai baˈa
dao laˈu maˈi ana.”

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ngwae ˈinotoˈa
(Luke 19:11-27)

14 Sui sa Jesus ka saea laˈu na tar-
ifulaˈanga neˈe fuana na fafarongo
nia ki ka ˈuri, “Ana kaidaˈi nai baˈa
oli maˈi, na ˈInotoˈanga God nia
diˈia taˈi ngwae ba nia leka ana ta
kula tau, ma ka saea naˈa ngwae rao
nia ki, ma ka kwate kira ka lia sulia
na toˈoruˈa nia ki.
15 Ma nia ka kwatea lima toˈoni
selene ki fuana taˈi ngwae. Ma
fuana ta ngwae laˈu, nia ka kwatea
ro toˈoni selene ki. Ma fuana ta
ngwae laˈu, nia ka kwatea taˈi toˈoni
selene. Nia ka kwatea ka bolo naˈa
faˈinia na sai ˈi ruˈanga kira ki. Sui
nia ka leka naˈa ˈana ana lekaˈa nia.
16 Ma na ngwae neˈe ngalia naˈa
lima toˈoni selene ki, nia ka rao ˈani,
ma ka toˈo laˈu ana ta lima toˈoni
selene.
17 Ma na ngwae ba ngalia naˈa ro
toˈoni selene ki, nia ka rao logo ˈani,
ma ka toda ta ro toˈoni selene laˈu.
18 Bore ma na ngwae ba ngalia
taˈi toˈoni selene, nia ka leka, ma ka
ˈilia taˈi kilu saena na ano, ma ka
sofongaˈinia ˈana selene ba na araˈi
ˈaˈana nia kwatea fuana.
19 “Ma buri ˈana kala kaidaˈi tau,
na araˈi ˈaˈana ba kira ka oli maˈi,
ma nia oga ka saiana selene ba nia
ki faˈinida.
20 Ma na ngwae ba ngalia lima
toˈoni selene ki, ka ngalia laˈu maˈi
ta lima toˈoni selene, ma ka fata ˈuri,
‘Araˈi ˈaˈana ˈae, ˈoko kwatea lima
toˈoni selene ki fuaku ba. ˈOke lisia
basi, nau ku toda laˈu ta lima toˈoni
selene fafia.’
21 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka
olisia ka ˈuri, ‘ˈOe ngwae ni rao
leˈa nau. Nau ku saiana, nau ku
manata fitoˈamu! ˈOko rao leˈa ˈani
ru tiˈitiˈi ki, nia neˈe nau ku alu ˈoe,
ˈoko doe fafia naˈa ru ˈoro ki. ˈOke
leka maˈi, ma ˈoko saeleˈa ˈamu faˈi
nau.’
22 “Ma na ngwae neˈe ngalia ro
toˈoni selene ki ka dao logo maˈi.
Ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae,
ˈoko kwatea goˈo ro toˈoni selene ki
fuaku ba. ˈOke lisia basi, nau ku
toda laˈu ta ro toˈoni selene fafia.’
23 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka
olisia ka ˈuri, ‘ˈOe ngwae ni rao leˈa
nau, nau ku saiana nau ku fitoˈamu!
ˈOko rao leˈa ˈani ru tiˈitiˈi ki. Nia
neˈe nai baˈa alu ˈoe, ˈoke doe fafia

na ru ˈoro ki. ˈOke leka maˈi, ma
ˈoko saeleˈa ˈamu faˈi nau.’
24 “Sui na ngwae ba ngalia taˈi
toˈoni selene, ka dao maˈi. Ma
nia ka fofoni ru goˈo ˈana ka fata
ˈuri, ‘Araˈi ˈaˈana ˈae, nau ku sa-
iana ˈaeˈo na ngwae neˈe fatalamu
ˈinikere. ˈOko loia naˈa ru ki goˈo
ˈamu ana kula neˈe noaˈa ˈoe kosi
fasia, ma ˈoko ngalia goˈo ˈamu ru
ngwae matamata ki.
25 Nia neˈe nau ku maˈu, ma nau
ku leka sofongaˈinia naˈa selene ba
ˈoe saena na ano. ˈOko lisia mani ba
ˈoe nama goˈo niniˈa.’
26 “Ma na araˈi ˈaˈana nia ka olisia
ka ˈuri, ‘ˈAeˈo na ngwae rao taˈa, ma
ˈoko ˈaila busu. ˈOko sai goˈo ˈamu
ana neˈe nau ku loia ru ana kula
neˈe noaˈa kusi fasia, ma ku ngalia
goˈo ˈaku ru ngwae matamata ki.
27 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri,
faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi alua ˈamu
na selene nau ki saena kula ni alu
maniˈa fasi ˈiri ka ˈoro, ma ka dao
ana kaidaˈi nau ku oli maˈi ana, nau
ku ngalia naˈa selene neˈeri ma na
selene tarenga ki faˈinia.’
28 “Sui na araˈi ˈaˈana neˈeri ka
fata ˈuri fuana na ngwae ni rao nia
ki laˈu, ‘Muke ngalia naˈa selene
neˈe ki faˈasia, ma kamu ka kwatea
fuana na ngwae neˈe toˈo ana taˈi
akwala toˈoni selene.
29 Sulia na ngwae ki taˈifau neˈe
kira toˈo ana ru ˈoro ki, nai baˈa
kwatea laˈu ti ru fuada, fasi ˈiri kira
ka toˈo ana ru ki ka tatakolaˈa. Ma
sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi toˈo
ana ta ru, ma nia ka toˈo ana ta
ru tiˈitiˈi bore ˈana, nai baˈa lafua
faˈasi nia.
30 Ma na ngwae ni rao neˈe, muke
ˈui ˈania ˈi maa saena na maˈe rodo,
kula neˈe ngwae ki ka angi angi goˈo
ˈada faˈinia na ˈala girigiri ˈanga,
osiˈana nia nonifii liu.’ ”
31 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana
na fafarongo nia ki, “Kaidaˈi nauˈa,
na Ngela Ngwae, nai baˈa oli laˈu
maˈi ˈuana na tatalafaˈanga faˈinia
na ˈainsel ki, nai baˈa tua ana fuli
gwauruˈa na ngwae tatalafaˈa.
32 Ma na ngwae ki taˈifau faˈasia
fanoa ki taˈifau kike baˈa fiku maˈi
ˈi naˈoku. Ma nai baˈa daroˈia na
ngwae ki taˈifau, diˈia ta ngwae ba
nia lia sulia na sipsip ki ka daroˈia
na sipsip ki faˈasia na nanigot ki.
33 Ma nau ku alua naˈa ngwae
saga ki ˈi bali ˈoloˈolo aku, ma na
ngwae taˈa ki ˈi bali mauli aku.
34 “Sui nau ku fata ˈuri fuana ng-
wae neˈe kira tua ˈi bali ˈoloˈolo aku,
‘Kaumulu naˈa ngwae neˈe Maˈa
nau faˈasaeleˈa kamu ki. Muke ruˈu
maˈi ˈi saena ˈInotoˈanga neˈe nia
sasi akaˈu ana fuamuˈa ˈita naˈa
maˈi ana etangilana naˈa maˈi na
magalia.
35 Sulia kaidaˈi nau ku fiolo ana,
kamu kwatea fanga fuaku. Ma
kaidaˈi nau ku silikwaˈu ana, kamu
kwatea kafo fuaku. Ma bore ˈana
nau na ngwae dao faˈasia ta fanoa
matamata, kamu kwalo nau ˈuana
saena luma kamu ki.
36 Ma kaidaˈi ka noaˈa ˈaku ta
toro, kamu kwate toro fuaku. Ma
kaidaˈi nau ku mataˈi, kamu lia sulia
nau. Ma kaidaˈi nau ku tua ˈi saena
luma ni lokafo, kamu maa toˈoku.’
37 “Sui naˈa ngwae saga ki kira ka
olisia kika ˈuri, ‘Aofia kwa, kaidaˈi
tae neˈe kami lisia ˈoko fiolo, ma
kami ka sareˈo? Kaidaˈi tae neˈe
ˈoko silikwaˈu, ma kami ka kwatea
kafo fuamu?
38 Ma kaidaˈi tae neˈe ˈoe na ng-
wae dao faˈasia na fanoa matamata,
ma kami ka kwalo ˈoe ˈi luma, nama
kaidaˈi tae neˈe noaˈa ˈamu ta toro,
ma kami ka kwate toro fuamu?
39 Ma kaidaˈi tae neˈe kami lisia
neˈe ˈoko mataˈi ana, nama ˈoko tua
saena na luma ni lokafo, ma kami ka
leka maa toˈomu?’
40 “Ma nau ku olisida nau ku ˈuri,
‘Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
kaidaˈi kamu sasia ta ru ˈunaˈeri
fuana ta ngwae bore ˈana neˈe
noaˈa kira kasi lia doe ana, kamu
sasia naˈa fuaku.’
41 “Sui nai baˈa fata ˈuri fuada na
ngwae neˈe kira tua ˈi bali mauli
aku, ‘Kamu ke leka tau kwau faˈasi
nau. God ke baˈa kwaˈi kamu. Ma
kamu ke leka saena na mafula neˈe
tuatua firi, neˈe God nia sasi akaˈu
ana fuana sa Saetan ma na ˈainsel
taˈa nia ki.

42 Sulia nau ku fiolo, ma kamu
kasi kwatea goˈo ta fanga fuaku.
Ma kaidaˈi nau ku silikwaˈu, noaˈa
kamu kasi kwatea goˈo ta kafo
fuaku.
43 Ma kaidaˈi nau ku dao maˈi,
kamu kasi kwalo nau goˈo fuana
luma kamu ki. Ma kaidaˈi ka noaˈa
ˈaku ta toro, noaˈa kamu kasi kwate
toro goˈo fuaku. Ma kaidaˈi nau ku
mataˈi ma ku tua ˈi saena na luma
ni lokafo, noaˈa kamu kasi lia goˈo
suli nau.’
44 “Ma kira ka olisia kira ka
ˈuri, ‘Aofia kwa, kaidaˈi tae neˈe
kami lisiˈo, ˈoko fiolo, nama ˈoko
silikwaˈu, nama ˈoe na ngwae dao,
nama ka noaˈa ˈamu ta toro, nama
ˈoko mataˈi nama ˈoko tua ˈi saena
na luma ni lokafo, ma noaˈa kami
kasi ˈafiˈo goˈo?’
45 “Ma nau ku olisida ku ˈuri,
‘Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
kaidaˈi kamu kasi kwaiˈafi ana ta
ngwae bore ana neˈe noaˈa kira kasi
lia doe ana, kamu sasia naˈa fuaku.’
46 “Sui kira ka leka naˈa ˈada
ˈuana na kwaˈikwaˈinga neˈe tuatua
firi, ma na ngwae saga ki kira ka
leka naˈa ˈuana na mauriˈa firi.”

26

Ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki lokoa saungilana sa Jesus
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈamanata
ˈani ru neˈe ki ka sui, nia ka fata ˈuri
fuana na fafarongo nia ki,
2 “Kaumulu saiana ka sui naˈa,
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa ke baˈa
fuli fafonai. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
kike baˈa kwate nau, na Ngela Ng-
wae, fuana malimae nau ki, ˈiri kike
foto fafi nau ana ˈai rara folo.”
3 Ma ana taˈi kaidaˈi neˈeri logo,
na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka fiku
saena luma doe na ˈingataˈi fata abu
neˈe satana sa Kaeafas.
4 Ma kira ka lokoa, fasi ˈiri kike
dao toˈona ta kaidaˈi fuana kike dau
ago ana sa Jesus, ma kira ka saungia.
5 Ma kira ka fata kwailiu ˈuri,
“Noaˈa kulu kasi daua ana faˈi asoa
ana fangaˈa, ˈasu ˈubani ngwae ki
kira kata fuˈali kulu.”

Taˈi kini nia kisitani ngwaingwai moko leˈa fafona gwauna sa Jesus
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki, kira leka kwau ˈuana ˈi
Betani, kira ka tua saena luma sa
Simon, na ngwae ba na kuu saungia
ˈi naˈo.
7 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fanga,
taˈi kini leka maˈi siana faˈinia na
biˈi nura neˈe kwanga liu,* ma
nia fungu ˈani na ngwaingwai neˈe
moko ufiufi leˈa, ma na folilana ka
doe liu. Nia leka maˈi, ma ka kisitani
ˈi fafona gwauna sa Jesus.
8 Ma ana kaidaˈi neˈe fafarongo
nia ki kira lisia, kira ka saetaˈa, ma
kika fata ˈada talada ˈuri, “Faˈuta
neˈe kini neˈe ka faˈalia ngwaingwai
leˈa neˈe?
9 Ngwaingwai neˈe, diˈia kulu foli
ˈani, mani doe neˈe kulu ke baˈa
ngalia ˈuana. Ma kulu ka ngalia na
mani neˈeri fuana ˈafilana ngwae
dalaˈa ki!”
10 Ma sulia sa Jesus nia sai goˈo
ˈana ana tae neˈe kira fata sulia,
nia ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe
kamu ka fata ˈunaˈeri, ma kamu ka
faˈaˈekea kini neˈe? Ru leˈa liu neˈe
nia sasia naˈa fuaku.
11 Na ngwae dalaˈa ki kira tua goˈo
ˈada faˈi kamu sulia asoa ki. Bore
ma nauˈa, kaidaˈi dokodoko goˈo
ˈana neˈe nai baˈa tua faˈi kamu.
12 Ma ana kaidaˈi na kini neˈe nia
kisitani na ngwaingwai neˈe ana na
noniku, nia sasi akaˈu ana nauˈa
masia kwaiatolaku saena kilu gwaˈu
ana faˈi asoa ana maelaku.
13 Ma nau ku saea fuamuˈa, ana
fanoa ki taˈifau saena magalia neˈe
na Faˈarongoˈanga Leˈa kira ke fa-
tataloˈania sulia, tae neˈe kini neˈe
nia sasia fuaku, kike baˈa rongoa
naˈa logo fuana na manataˈanga
toˈona.”

* **26:7** Na kufikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster, na fau neˈe madumadu liu.

Sa Judas nia alafafia ke foli ˈani sa Jesus fuana malimae ki
(Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Buri ˈana ru neˈe ki sui, taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo sa Jesus ki, satana sa Judas Iskariot ka leka siana na fata abu doe ki.
15 Ma ka saefilo kira ka ˈuri, "Diˈia nau ku kwatea sa Jesus fuaumulu, tae neˈe kamu ke baˈa kwatea fuaku?" Ma kira ka toˈomani uulu akwala selene ki, ma kira ka kwatea fuana.
16 Talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ka lialia naˈa ˈuana ta kaidaˈi neˈe bolo fuana kwatelana sa Jesus fuada.

Sa Jesus ˈania naˈa Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
(Mark 14:12-21; Luke 22:7-13, 21-23; John 13:21-30)

17 Ma ana etana asoa ana fangaˈa neˈe kira saea ˈani, "Beret neˈe noaˈa ta Isi ana," na fafarongo ki kira leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka saefilo ˈuri ana, "ˈI fai neˈe ˈoko oga kami ka sasi akaˈu ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa fuamu?"
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Kamu ke leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem. Ana kaidaˈi kamu dao siana taˈi ngwae neˈe nau ku filia, kamu ka fata ˈuri fuana, 'Ngwae faˈamanata kaimili, nia saea kaidaˈi nia dao karangi naˈa. Nia faˈinia na fafarongo nia ki kike ˈania na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa ˈi luma ˈoe.' "
19 Ana kaidaˈi neˈe, fafarongo ki kira leka, ma kika alaˈa faˈinia na ngwae neˈeri diˈia ba sa Jesus saea naˈa fuada, ma kira ka sasi akaˈu naˈa ana fangaˈa neˈeri.
20 Ma ˈi saˈulafi, sa Jesus ka tua ˈi neˈeri ˈiri ka fanga faˈinia na akwala ma ro fafarongo nia ki.
21 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, taˈi ngwae ana kaumulu ke kwate nau fuana malimae nau ki."
22 Kaidaˈi na fafarongo ki kira rongoa ru neˈe, kira ka kwaimanatai liu. Ma taˈi taˈi ngwaeˈa ada kira fiˈi talaˈae ana saefilolana sa Jesus kika ˈuri, "Aofia kwa, ˈuri ma ˈoko fata ˈani nauˈa neˈeriˈa?" Ma kiraˈa taˈifau goˈo neˈe kira fata ˈunaˈeri.
23 Sui sa Jesus ka ˈuri, "Taˈi ngwae aumulu, neˈe nia ke tongani afu beret nia ˈi saena na dako faˈi nau, nia neˈe ke baˈa kwate nau fuana malimae nau ki.
24 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae diˈia na Kerekereˈa Abu ba saea ka sui naˈa maˈi naˈo. Ma kwaimanatai liu fuana na ngwae neˈe ke baˈa kwate nau fuana malimae nau ki. Nia leˈa fuana na ngwae neˈeri diˈia nia kasi futafuta goˈo."
25 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Judas ba, na ngwae neˈe ke baˈa kwatea sa Jesus fuana malimae nia ki, nia ka fata ˈuri, "Ngwae faˈamanata kwa. ˈUri ma ˈoko saea ˈani nauˈa neˈeriˈa kwa?"
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "ˈAeˈo talamu neˈe ˈoko saea naˈa."

Na fangaˈa na Aofia
(Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

26 Ma ana kaidaˈi kira fanga, sa Jesus ka ngalia afu beret, ma nia ka baˈatafea God, sui ka ngiia, ma ka kwatea fuana na fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri, "Muke ngalia, ma muka ˈania, nia naˈa neˈe noniku."
27 Sui nia ka ngalia na titiu ni kwaˈunga, ma ka baˈatafea God, sui ka kwatea fuada, ma ka fata ˈuri, "Kaumulu taˈifau, muke kwaˈufia.
28 Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe God faˈangasia ˈani na fau alangaˈinga faolu, sulia neˈe ˈabuku ke baˈa igo fuana ngwae ˈoro ki, fasi ˈiri God ka rufuanata naˈa ana taˈangaˈa ki.
29 Ru mamana nau ku saea fuaumulu, nau kusi kwaˈufia laˈu na waen neˈe leleka ka dao ana faˈi asoa nau ku kwaˈufia naˈa waen faolu faˈi kaumulu ˈi saena na ˈInotoˈanga Maˈa nau."
30 Sui kira ka ngulia faˈi ngu, ma kira ka leka ˈuana faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif.

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Ana faˈi rodo neˈe, kaumulu taˈifau goˈo muke tafi faˈasi nau. Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, ‘God ke saungia ngwae neˈe nia lia sulia na sipsip ki, ma na sipsip ki taˈifau kika takalo.’✡
32 Ka ˈunaˈeri bore ana, ˈi buri ˈana nau kui tataˈe laˈu ˈuana mauriˈa, nau kui etaeta ˈi naˈo aumulu ˈuana ˈi Galili.”
33 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa ˈafitaˈi nau ku leka faˈasi ˈoe, sui bore ˈana ngwae neˈe ki kira ka leka faˈasiˈo!”
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Nau ku saea fuamu, ˈi naˈona neˈe karai ke angi ˈi saena faˈi rodo taˈena, ˈoke baˈa sae uuluˈfau ana neˈe ˈoko kina nau.”
35 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri, “Sui bore ˈana nau ku mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi nau ku saea fasi nau ku kinaˈo!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo, kira ka fata logo ˈunaˈeri.

Sa Jesus foˈosia God ana kula kira saea ˈani ˈi Getsemani
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Sui sa Jesus ka leka faˈinia na fafarongo nia ki ana taˈi kula kira saea ˈani ˈi Getsemani, ma nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke tua ˈaumulu ˈi neˈe ana kaidaˈi nau ku leka kwau ˈi loˈoko ˈiri nai foˈo.”
37 Ma nia ka talaˈia sa Peter, ma na ro ngela sa Sebedi ki faˈinia. Ma nia ka fiˈi eta ˈaena kwaimanatai ˈanga doe liu faˈinia liadilaˈa.
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na liaku nia figwanu ka doe liu, ma nia bolo faˈinia naˈa saungilaku. Muke tua ˈi neˈe, kamu ke ada, ma muke lialia faˈi nau.”
39 Sui nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu faˈasi kira, ma ka bobo uruuru leleka na maana darana ka toˈo naˈa ˈi ano, ma ka foˈo ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia nia talangwaraˈu goˈo ˈana, ˈoko lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia na kwaiogai ˈanga ˈoe lala niniˈa.”
40 Sui sa Jesus ka oli siana na uulu fafarongo nia ki, ma ka lisia kira maliu naˈa, ma nia ka fata ˈuri fuana sa Peter, “Kwala Peter kwa, faˈuta neˈe kamu kasi ada faˈi nau sulia ta taˈi kaidaˈi?
41 Kamu ke ada, muke lialia ˈani foˈongaˈa sasi na ilitoˈonga kata liufi kamu. Sulia kaumulu oga sasilana ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa nia ngwataˈutaˈu liu.”
42 Sa Jesus ka leka laˈu, ma ka foˈo ana ruana kaidaˈi ka ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia noaˈa kasi bolo fuana ˈoke fonea na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau, leˈa goˈo ˈana, nau ku roˈo naˈa ˈaku sulia na kwaiogai ˈanga ˈoe.”
43 Ma kaidaˈi nia oli maˈi siada na fafarongo nia ki, nia ka lisia kira maliu laˈu, sulia na maada mamaliuˈa liu naˈa.
44 Ma sa Jesus ka leka laˈu faˈasida, ma ka foˈo laˈu ana uula kaidaˈi, ka saea logo na alaˈanga ba kiri.
45 Sui nia ka leka laˈu siada na uulu fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Kaumulu maliu ˈua niniˈa? Ma kamu ka mamalo ˈua niniˈa? Lia basi, kira ke kwate nauˈa naˈa, na Ngela Ngwae, saena limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi baera nia dao naˈa maˈi!
46 Mulu tataˈe, kulu ka leka naˈa. Kamu lisia na ngwae ba ke kwate nau fuana na malimae nau ki, nia dao naˈa maˈi.”

Kira daua sa Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Ma ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈua, sa Judas, taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo ba nia ki, ka dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa doe leka maˈi faˈinia faˈasia na fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki. Ma kira ka ngalia maˈi na sele ni ofoˈa ki, ma na subi ki.
48 Aia, sa Judas kwatea ka sui naˈa maˈetoto fuada ka ˈuri, “Na ngwae

✡ **26:31** Sekaraea 13:7

ne'e nau ku nono'ia, nia'a na'a ne'e
na ngwae ne'e kamu oga."†
49 Ma 'ali'ali nia ka leka saga
na'a siana sa Jesus ma ka fata 'uri,
"Ngwae fa'amanata kwa, aroaro'a
tua fa'i 'oe." Sui nia ka nono'ia.
50 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana,
"Kwala ngwade, sasia na'a ru ne'e
'ali'ali."
Sui kira ka 'idu karangi ma'i ana,
ma kira ka daua sa Jesus, ma kira ka
dau ngasi na'a fafia.
51 Ma ta'i ngwae ana fafarongo sa
Jesus ki ka lafua na'a nini ni ofo'a
nia, ma ka kwai'ia na'a ngwae rao
na 'ingata'i fata abu, ma ka kwa'i
tafia na'a na bali alinga 'olo'olo nia.
52 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana,
"'Oke alua 'amu na sele ni ofo'a 'oe
fuila, sulia sa tai fa'ida ne'e kira fu'a
'ani sele ni ofo'a, kira ke ba'a mae
logo 'ani sele ni ofo'a.
53 Nau ku oga 'oke saiana, di'ia
nau ku gania Ma'a nau, nia fi'i
kwatea ma'i na 'ainsel 'oro ki liufia
akwala ma ro fuani oro ki!
54 Ma di'ia nau ku saea na 'ainsel
ki ka 'afi nau 'una'eri, noa'a
naisi fa'amamana na ru ne'e na
Kerekere'a Abu saea sulia na Christ
ka nonifii 'ani ki."
55 Sui sa Jesus ka fata 'uri fuana
ngwae ki, "'Uri ma, kaumulu fia
nau'a ta ngwae bili nini'a? Nia nini
muka dao na'a ma'i fa'inia na sele
ki, ma na subi ki fuana daulaku?
Tau na'a ma'i, nau ku fa'amanata
kamu 'i saena na Luma Abu God,
bore ma kamu kasi dau nau go'o.
56 Na ru ne'e ki ta'ifau ka fuli
'una'eri fasi 'iri ka fa'amamana
na kerekere'a na profet ki ana
Kerekere'a Abu."
Sui na fafarongo nia ki ta'ifau
go'o kira ka danga fa'iburi na'a
'ani, ma kira ka tafi na'a 'ada.

Kira matalanga'inia sa Jesus
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Ma na ngwae ne'e kira daua
sa Jesus ki, kira ka tala'i nia
'uana saena luma sa Kaeafas, na
'ingata'i fata abu. Ma na ngwae
fa'amanata ana taki ki, fa'inia na
ngwae fa'ina'ona'o ki logo, kira fiku
'i ne'eri.
58 Ma sa Peter nia 'isi buri tau
na'a kwau, ma ka dao logo 'i saena
na labata ana na luma 'ingata'i fata
abu, ma ka ru'u kwau saena labata,
ma ka tua siana ngwae folo ki, fasi
'iri nia ka lisia tae ne'e kira ke sasia
ana sa Jesus.
59 Ma na fata abu doe ki, fa'inia na
fikuta'i ngwae loko'i ru ta'ifau, kira
sasi 'uana dao to'ona ti ala'anga
'oso'oso sulia sa Jesus, ne'e bolo
fa'inia kika saungia du'ungana.
60 Sui bore 'ana ngwae 'oro fata
'oso'oso ki kira leka logo ma'i,
noa'a kira kasi dao go'o to'ona ta
ru. Sui 'i buri, ta ro ngwae 'oso'oso
kera ta'e ma'i, kera ka fata 'uri,
61 "Na ngwae ne'e nia fata 'uri,
'Nau ku saiana nai osia na Luma
Abu God, ma nau ku saunga'i faolu
logo 'aku ana saena uulu fa'i asoa
ki.' "
62 Sui na 'ingata'i fata abu ka
tata'e, ka fata 'uri fuana sa Jesus,
"'Uri ma, noa'a 'oe kosi olisia go'o
ta ru, ana ru ta'a ne'e kera saea amu
ki?"
63 Bore ma, sa Jesus ka noto go'o
'ana. Ma na 'ingata'i fata abu ka
fata la'u 'uri, "Nau ku saefilo 'oe
'iri 'oke talitali 'ani satana God ne'e
mauri, ma 'oko saea fuami'a fasi
'ae'o ne'e na Christ, na Ngela God,
nama noa'a?"
64 Sa Jesus ka fata 'uri fuana,
"Nia ne'ana 'oko saea na'a. Ru
mamana nau ku saea fuamu'a, 'ita
ana kaida'i ne'e ka oli 'ala'a, muke
lisi nau, na Ngela Ngwae, nau ku
tua 'i bali 'olo'olo ana God ne'e
ngasingasi'a ka tasa, ma nau ku leka
ma'i 'i fafona gwa'i salo ki 'i langi."
65 Go'o na 'ingata'i fata abu
ne'eri, nia ka gasia na toro keta nia
talana ka fa'ata'inia na saeta'anga
nia, ma ka fata 'uri, "Kulu kasi oga
la'u ta ngwae ni fata fa'amamana!

† **26:48** Di'ia na falafala ana Jiu ki, na kwainono'ianga fa'ata'inia kwaima'anga ma fu'usi doe'a fuana na fa'amanata fa'asia na fafarongo nia.

Kulu rongoa ta'ifau na'a nia fa'abolota'inia na'a fa'inia God.
66 Kamu manata fa'uta?"
Ma kira olisia kika 'uri, "Nia totolia nia ke mae na'a."
67 Sui kira ka ngisulia maana, ma kira ka kwai'ia. Ma ti ngwae kika fidalia, kira ka 'uri,
68 "Christ 'ae, di'ia 'ae'o na'a ta profet, 'oko saea ma'i, sa tai ne'e fidali 'oe 'uri?"

Sa Peter nia tofea sa Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Ma sa Peter ka tua saena labata, ma ta'i kini sari'i rao ka leka ma'i siana ka fata 'uri, "'Oko tua logo fa'inia sa Jesus, na ngwae nini'a fa'asia 'i Galili."
70 Sui sa Peter ka tofe 'i na'oda ka 'uri, "Nau ku 'iri saiana ru ne'e 'oko saea."
71 Sui, sa Peter leka ka tua karangia ana ma'e tafaa, ma ta'i kini sari'i rao la'u ka lisia, ma ka fata 'uri fuana ngwae ne'e kira tua ne'eri ki, "Na ngwae ne'e tuatua logo fa'inia sa Jesus, na ngwae ne'e fa'asia 'i Nasaret."
72 Ma sa Peter ka tofe la'u, ma nia talitali ka 'uri, "Nau ku 'iri saiana na ngwae ne'ana."
73 Ma noa'a kasi tau go'o 'i buri 'ana, na ngwae ne'e kira uu 'i ne'eri ki, kira leka siana sa Peter, ma kira ka fata 'uri fuana, "'Ae'o logo ta ngwae ada mamana na'a, sulia na lingana fatalamu ne'e fa'ata'i 'oe."
74 Kaida'i ne'eri nia ka talitali la'u ka 'uri, "Di'ia nau ku soke, God ke ba'a kwa'i nau. Noa'a nau ku 'iri saiana na ngwae ne'ana."
Ma 'una'eri go'o, karai ka angi na'a.
75 Ma sa Peter nia manata to'ona ala'anga ba sa Jesus saea, "'I na'o ana na karai ka angi saena fa'i rodo ne'e ta'ena, 'oko saea uulufau ana ne'e 'oko kina nau." Kaida'i sa Peter ka manata to'ona ru ne'eri, nia ka ru'u kwau 'i maa, ma ka angi ikaika na'a 'ania liadila'anga doe liu.

27

Kira ngalia sa Jesus siana sa Paelat
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Ana 'ofodangi la'a bilabila, na fata abu doe ki ta'ifau fa'inia na ngwae fa'ina'ona'o ki, kira ka loko'i ru na'a fuana saungilana sa Jesus.
2 Sui kika firi'ia, ma kira ka tala'ia na'a siana sa Paelat, na ngwae gwaunga'i fa'asia 'i Rom.

Sa Judas nia mae
(Acts 1:18-19)

3 Ma sa Judas, na ngwae ba kwatea sa Jesus fuana malimae nia ki, ana kaida'i nia saiana kira matalangani na'a sa Jesus fuana na maelana, nia ka manata oli, ma ka oli fa'inia na uulu akwala selene baera ki fuada na fata abu doe ki ma na ngwae fa'ina'ona'o ki, ma ka fata 'uri,
4 "Nau ku abula ta'a na'a, sulia nau ku kwatea na'a ngwae saga fuana saungilana."
Sui kira olisia kika 'uri, "Ma noa'a la'u 'abera'anga kaimili ne'ana. Sulia bali ne'eri na bali 'oe lala 'amu ne'ana."
5 Ma sa Judas ka 'ui 'ania na selene ne'eri ki 'i saena na Luma Abu God, ma ka leka na'a 'ana. Nia ka leka kwau 'i maa, ma ka li'o na'a 'ana talana.
6 Ma na fata abu doe ki, kira ka ngalia na selene ne'eri ki, ma kira ka fata 'uri, "Noa'a kasi bolo ana taki kulu fuana kulu ka alua na'a selene ne'e ki fa'inia na mani ana na Luma Abu God, osi'ana selene ne'e na mani ana sau ngwae'a na'a."
7 Ma kira ka ala'a ka sui na'a, kira ka alafafia ma kika folia 'ani ta'i afu ano, na ano ta'i ngwae ne'e saunga'i titiu. Ma kira ka rokisia ano ne'e 'ani kula fuana alulana ngwae mae ki ana, na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki saena.
8 Du'ungana ne'e nia folia na ano ne'eri 'ani na mani ne'e nia ngalia fuana saungilana na ngwae, kira ka saea ano ne'e 'ani, "Ano ana 'Abu" leleka ka dao 'i ta'ena.

9 ˈUnaˈeri, kira ka faˈamamana alaˈanga na profet Jeremaea ba fata ˈuri, “Kira ngalia naˈa uulu akwala selene baera ki, na mani ba na ngwae ˈi Israel ki kira folia ˈani na ngwae,
10 ma kira ka kwatea ˈuana folilana na ano na ngwae neˈe saungaˈinia titiu ki, diˈia ba God nia saea fuaku.”

Sa Paelat nia matalangani sa Jesus
(Mark 15:2-15; Luke 23:3-5, 13-25; John 18:33—19:16)

11 Ma sa Jesus ka uu ˈi naˈona sa Paelat, na ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom. Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈOe na ngwae tatalafaˈa Jiu ki niniˈa?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea naˈa.”
12 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, kira fai fafia sa Jesus, noaˈa nia kasi olisida ˈani ta alaˈanga.
13 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana, “ˈOe kosi rongo goˈo na ru taˈa ˈoro niniˈa kira fai fafiˈo ˈani ki?”
14 Ma sa Jesus noaˈa kasi olisida goˈo ˈani ta alaˈanga. Nia neˈe sa Paelat ka ˈarefo liu ana.
15 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ngwae gwaungaˈi faˈasia ˈi Rom, nia ˈidufaˈi logea taˈi ngwae neˈe Jiu ki kira oga faˈasia na lokafo.
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ka tua logo saena luma ni lokafo neˈe satana sa Barabas, na ngwae ki taˈifau kira saiana.
17 Nia neˈe, kaidaˈi neˈe ngwae ki kira fiku maˈi, sa Paelat ka saefiloda ka ˈuri, “Sa tai neˈe kaumulu oga nai logea fuamuˈa, sa Barabas, nama sa Jesus neˈe kira saea ˈani na Christ?”
18 Nia ka fata ˈunaˈeri, sulia nia saiana neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira kwatea sa Jesus fuana sulia kira ogalaˈa goˈo niaˈa.
19 Ma kaidaˈi sa Paelat nia tua ana kula ni matalangaˈinga, na ˈafe nia ka kwatea ta alaˈanga fuana ka ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi sasi ta ru ana na ngwae ˈoloˈolo neˈana. Sulia nau ku maliu bole, ma ku figwanu liu sulia niaˈa saena faˈi rodo ba sui.”
20 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira fata liana na ngwae ki, fasi ˈiri kira ka gania sa Paelat fuana logelana sa Barabas, ma ka alua sa Jesus fuana maeˈa.
21 Ma sa Paelat ka saefiloda na fikuˈa neˈeri laˈu ka ˈuri, “Sa tai ana keroˈa neˈe kamu oga ˈiri nai logea?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Sa Barabas.”
22 Sa Paelat ka fata ˈuri, “Ma tae neˈe nai baˈa sasia ana sa Jesus, neˈe kira saea ˈani na Christ?”
Kira taˈifau kira ka fata ˈuri, “ˈOke foto fafia ana ˈai rara folo.”
23 Ma sa Paelat ka fata ˈuri laˈu, “Osiˈana ta tae taˈa neˈe nia sasia?”
Sui kira ka ako doe kika ˈuri, “Fotoˈia ana ˈai rara folo.”
24 Ma kaidaˈi sa Paelat lisia nia ˈafitaˈi ka sasia naˈa ta ru, ma na fuˈanga ka karangi talaˈae, nia ka ngalia kafo, ma ka taufia naˈa limana ˈi naˈo ˈada taˈifau, ka fata ˈuri, “Noaˈa nau kusi oga na maelana na ngwae neˈe. Bali kaumulu naˈa neˈeriˈa.”
25 Na fikuˈa taˈifau kira olisia, kika ˈuri, “Na maelana ke teo fafi kaimili, ma fafia na ngela kami ki.”
26 Aia, sa Paelat ka logea kwau sa Barabas fuada, ma ka kwatea na ngwae fuani oro nia ki kira ka ulasia sa Jesus. Sui nia ka kwatea fuada ˈiri kika fotoˈia ana na ˈai rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus
(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Ma na ngwae fuani oro sa Paelat ki, kira talaˈia sa Jesus saena na luma sa Paelat, ma na fuani oro neˈeri ki taˈifau, kira ka fiku maˈi kalia sa Jesus.
28 Ma kira ka kanusua naˈa ifi nia, ma kira ka faˈaruˈufia ˈani ifi meo boraboraˈa.
29 Sui kira ka ngalia na ˈeregwau ana kwalo ngarangaraˈa, ma kira ka alua fafona gwauna, ma kira ka kwatea taˈi rara ˈai fasi ˈiri ka dau ana ˈani bali lima ˈoloˈolo nia, diˈia

nia'a ta ngwae tatalafa'a. Ma kira
ka bobo uruuru fuana, ma kira ka
'oidorole 'ani, kira ka 'uri, "'Oke
mauri tau 'amu, na ngwae tatalafa'a
Jiu ki."
30 Ma kira ka ngisulia, ma kira ka
ngalia na rara 'ai baera, ma kira ka
kwai'ia na gwauna.
31 Kaida'i kira 'oidorole ana ka
sui, kira ka kanusua la'u na ifi
baera, ma kira ka fa'aru'ufia la'u
'ani ifi nia ki, sui kira ka tala'ia
kwau fuana na foto'ilana ana 'ai
rara folo.

Kira foto fafia sa Jesus ana 'ai rara folo
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Ma kaida'i kira leka na'a kwau,
kira ka lisia ta'i ngwae fa'asia 'i
Saeren, ne'e satana sa Simon. Ma na
ngwae fuani oro ki, kira ka kwatea
fasi 'iri nia ngalia na 'ai rara folo sa
Jesus.
33 Sui kira dao ana kula kira
saea 'ani 'i Golgota. (Na fadalana
ala'anga Golgota, "Na kula ana lasi
ngwae".)
34 'I ne'eri, kira kwatea na waen
ne'e kira dola 'ani 'ai 'afae* fuana
sa Jesus. Ma sa Jesus ka kwa'u
to'ona, ma noa'a nia kasi kwa'ufia
go'o.
35 Sui kira ka foto fafia ana na 'ai
rara folo, ma kira ka masa 'ani na
ru di'ia daisi fuana kika daro'ia na
ifi nia ki.
36 Sui kira ka tua 'i ano, ma kika
lialia 'afia go'o 'ada.
37 Ma 'i gwauna na 'ai rara folo
kira alua na kerekere'a 'uri, "NA
NGWAE NE'E SA JESUS, NA NGWAE
TATALAFA'A NA JIU KI."
38 Sui, kira ka foto'ia logo ro ng-
wae bili ki ana na 'ai rara folo ki
fa'inia, ta ngwae bali 'olo'olo ana,
ma ta ngwae ana bali mauli.
39 Ma na ngwae ne'e kira liu ki,
kira ka nanga nangata'inia gwauda,
ma kira ka fata buri tolinga'i kwau
fuana sa Jesus, ma kira ka fata 'uri,
40 "'Oko saea 'oko osia na'a Luma
Abu God, ma 'oko saunga'i faolu
la'u ana sulia uulu fa'i asoa ki go'o.
Aia, di'ia 'ae'o na Ngela God, 'oko
fa'amauri 'oe basi talamu, ma 'oko
koso ma'i fa'asia na 'ai rara folo
ne'ana."
41 Ma na fata abu doe ki kira ka
'oidorole logo 'ani 'una'eri, fa'inia
na ngwae fa'amanata ana taki ki,
ma na ngwae fa'ina'ona'o ki, kira
ka 'uri,
42 "Nia ba fa'amauria na ngwae
matamata ki, ma noa'a nia kasi
fa'amauria go'o nia'a talana. Di'ia
nia na ngwae tatalafa'a kia ngwae
Jiu ki, nia ka koso ma'i fa'asia
na 'ai rara folo, fasi 'iri kulu ka
fa'amamana ana nia'a.
43 Nia fito'o ana God, ma ka
fata 'uri, 'Nau'a ne'e na Ngela
God.' Kulu lialia basi 'iri kuke lisia
ne'e God ke ba'a fa'amauria nama
noa'a."
44 Ma na ro ngwae ta'a ne'e kira
foto'ida fa'inia ki, kera fata buri
tolinga'i logo 'una'eri ana nia'a.

Maelana sa Jesus
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Ka 'ita ana tofongana asoa,
leleka ka dao ana uula kadi sina, na
ma'e rodo ka buta fafia na fanoa ki
ta'ifau 'i ne'eri.
46 Ma sa'ulafi, sa Jesus ka ako doe
ka 'uri, *"'Ilae, 'Ilae, lema sabaktani."*
Na fadalana ne'e 'uri, "God nau 'ae,
God nau 'ae, fa'uta ne'e 'oko danga
fa'i buri 'ani nau?"
47 Ma ti ngwae ne'e tua karangi
ana, kira rongoa, ma kira ka fata
'uri, "Nia ri 'uana sa Elaeja."
48 Ma ta'i ngwae ada ka lalili ka
ngalia ma'i ta'i lumulumu asi, ma
ka fa'afungua 'ani na waen 'afae,
ma ka usui'a ana ma'e 'ai, ma
ka kwatea fuana fasi 'iri nia ka
kwa'ufia.
49 Ma ti ngwae la'u kira ka
'uri, "Mango basi, kulu ka lisia
di'ia sa Elaeja nia dao ma'i fuana
fa'amaurilana nama noa'a."

* **27:34** 'ai 'afae: nia ta kuinini ne'e kira dola fa'inia waen fuana fa'agwarilana fii'a.

50 Sui, sa Jesus ka ako doe laˈu, ma
ka mae naˈa.
51 Ma ifi doe neˈe bokota naˈa kula
abu saena Luma Abu God ka gaa
ˈania ro baliˈi ru, ka ˈita maˈi ˈi
gwauna leleka ka dao ˈi ano. Ma na
tikitiki ka liu, ma na fau ki ka foga,
52 ma ti faoda gwaˈu kira ka ˈifi,
ma na ngwae ˈoro ana ngwae God
ki neˈe kira mae naˈa, kira ka mauri
laˈu.
53 Ma kira ka ruˈu faˈasia faoda
kira ki. Ma buri ˈana sa Jesus ka
tataˈe oli logo, kira ka ruˈu saena
fanoa abu ˈi Jerusalem. Ma na
ngwae ˈoro ki kira ka lisida.
54 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana
fuani oro neˈe kira saungia sa Jesus,
faˈinia na fuani oro nia ki, ana
kaidaˈi kira lisia na tikitiki, ma na ru
matamata ki taˈifau logo neˈe fuli,
kira ka maˈu liu ma kira ka fata
ˈuri, “Nia mamana liu naˈa, niaˈa na
Ngela God.”
55 Ma ti kini ˈoro logo neˈe kira
leka ˈi buri ˈana sa Jesus ˈita maˈi
ˈi Galili ma kira ˈafia, kira tua logo
ˈi neˈeri, ma kira ka lialia tau logo
maˈi ˈada.
56 Ta ai ada neˈe ˈi Mary faˈasia
ˈi Magdala, ma ˈi Mary na teˈa sa
James ma sa Josef, ma ˈafe sa Sebedi,
ma ti kini laˈu.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 Ana kaidaˈi nia saˈulafi naˈa ma
ka karangia rodo, taˈi ngwae toˈoru
nia leka maˈi. Niaˈa taˈi ngwae
faˈasia fanoa ˈi Arimetea, ma na
satana sa Josef. Ma nia taˈi ngwae
fafarongo sa Jesus logo.
58 Ma nia ka leka siana sa Paelat,
ma ka gania na nonina sa Jesus. Ma
sa Paelat ka saea kira ka kwatea
fuana.
59 Ma sa Josef ka ngalia naˈa non-
ina sa Jesus, ma ka buta ˈani ˈaba ifi
kwao faolu.
60 Sui nia ka alua saena na faoda
gwaˈu faolu nia, neˈe kira saruˈia ˈi
saena na fau doe. Sui nia ka bokota
naˈa maana na faoda neˈeri ˈani na
babaˈi fau doe, sui ka leka naˈa ˈana.
61 ˈI Mary faˈasia Magdala, ma ta
Mary laˈu, kera tua tua ˈi maa ana
na faoda neˈeri.
62 Ma ana faˈi asoa ˈi buri ˈana,
na Sabat asoa ana mamaloˈanga, na
fata abu doe ki, ma na Farasi ki, kira
fiku fuana lokoˈi ru ˈanga faˈinia sa
Paelat.
63 Ma kira ka fata ˈuri fuana,
“Ngwae ˈaˈana ˈae, kaimili manata
toˈona kaidaˈi ngwae ˈosoˈoso neˈe
nia mauri ˈua, nia fata ˈuri, ‘Nai
baˈa mauri laˈu ana uula asoa!’
64 Ma ˈoko faˈarongoa ngwae ˈoe
ki kika leka, ma kika folo ˈafia na
faodaˈi ngwae mae leleka ka dao
ana uula asoa. Noaˈa kasi leˈa
neˈe na fafarongo nia ki kira ka
ngalia ˈada na nonina, ma kira ka
sofongaˈinia, ma kira ka sokea ng-
wae ki, kira ka saea fasi sa Jesus nia
mauri laˈu. Ma ˈoko saiana fasi diˈia
kira soke ˈunaˈeri, nia ke baˈa taˈa
ka liufia naˈa sokeˈa ba nia eta sokea
maˈi ˈani ngwae ki.”
65 Ma sa Paelat ka ˈuri fuada, “Aia,
diˈia ˈunaˈeri, kaumulu neˈe kamu
ka filia ti ngwae ana fuani oro nau
ki, fasi ˈiri kira ka leka folo, ma kira
ka folo leˈa ˈafia na faoda neˈeri.”
66 Ma ana kaidaˈi fata abu doe
ki, ma na Farasi ki kira rongoa
ru neˈeri, kira ka sasi akaˈu naˈa,
ma kira ka leka naˈa ˈuana na
faoda neˈeri. Ma kaidaˈi kira dao
ana faoda neˈeri, kira ka alua naˈa
maˈetoto ana faoda neˈeri, ˈiri diˈia
ta ngwae ka ˈidua bore na sinamaa
ana faoda, kira ka saiana. Ana
kaidaˈi neˈeri logo, kira ka alua naˈa
ngwae folo ki.

28

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 ˈI buri ˈana na Sabat, faˈi
asoa ana mamaloˈanga, kaidaˈi nia
laˈa bilabila ˈua ana na Sande ˈi
ˈofodangi, ˈi Mary faˈasia ˈi Mag-
dala, ma ta Mary laˈu, kera ka leka
ˈuana na faoda baera ˈiri kera ka
lisia.
2 Ma ngwano ma na tikitiki doe nia
ˈiginia, ma taˈi ˈainsel God ka koso

maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka gilosia
naˈa babaˈi fau baera faˈasia maana
na faoda, ma ka tua ˈi fafona.
3 Na lisilana diˈia naˈa meamea
ma na ifi nia ki ka kwao liu.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae folo
ki kira lisia, kira ka maˈu liu, ma
kira ka ˈasida, ma kira ka lebelebe,
ma kika diˈia naˈa ˈada na ngwae
mae ki.
5 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu.
Nau ku saiana koroˈo lulu ˈuana sa
Jesus ba kira saungia ana ˈai rara
folo.
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe.
Nia mauri naˈa diˈia ba nia saea
fuamuˈa. Moro leka maˈi ˈi neˈe, ma
moro ka lisia amuroˈo kula ba nia
teo teo ana.
7 Aia, moro ka leka ˈaliˈali naˈa,
ma moro ka faˈarongo ˈuri ana fa-
farongo nia ki, ‘Sa Jesus nia mauri
naˈa, ma nia ka leka ˈi naˈo mulu
ˈuana ˈi Galili, ma kamu ke baˈa
lisia naˈa ˈi neˈeri.’ Ma moro ka
manata toˈona ru neˈeri nau ku saea
fuamuroˈo ki.”
8 ˈUnaˈeri goˈo, kera ka leka
ˈaliˈali naˈa faˈasia faoda ˈani
maˈungaˈa. Ma sui bore ˈana, kera
ka saeleˈa liu. Ma kera ka lalili ˈiri
kike faˈarongoa na fafarongo nia ki.
9 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus
ka saka fuadaroˈo, ka fata ˈuri, “Na
aroaroˈa ka tua faˈi koroˈo.” Ma
kera ka leka maˈi siana, ma kera ka
bobo uruuru fuana, ma kera ka dau
kwau ˈi ˈaena, ma kera ka faˈa aofia.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Noaˈa moro kasi maˈu.
Moro leka, ma moro ka faˈarongoa
na ngwaefuta nau ki, fasi ˈiri kike
leka ˈuana ˈi Galili. Ma kike baˈa lisi
nau naˈa ˈi neˈeri.”

Na sokeˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki

11 Ana kaidaˈi ro kini neˈe ki kira
oli kwau sulia na tala, ti ngwae ana
ngwae folo neˈeri ki, kira leka naˈa
faˈasia faoda gwaˈu sa Jesus, ma
kira ka oli naˈa ˈuana ˈi Jerusalem.
Kaidaˈi kira dao ana maˈe fanoa doe
neˈeri, kira ka alaˈa naˈa sulia ru ki
taˈifau neˈe kira lisia siana fata abu
doe ki.
12 Ma kaidaˈi neˈe fata abu doe
ki, ma ti ngwae faˈinaˈonaˈo laˈu
ana Jiu ki, kira ka alaˈa fiku ka sui
naˈa, kira ka kwatea mani doe fuana
ngwae ni folo ki.
13 Kaidaˈi kira kwatea mani neˈe
fuada ngwae folo ki, kira ka fata
ˈuri, “Kamu ke soke ˈuri fuana ng-
wae ki taˈifau, ‘Kaidaˈi kami maliu
saena rodo, na fafarongo sa Jesus ki
kira leka maˈi, ma kira ka bilia na
nonina.’ ”
14 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo neˈe
ki, kira fata logo ˈuri, “Diˈia sa
Paelat nia rongoa na ru neˈe, noaˈa
kamu kasi manata ˈabera laˈu, sulia
kaimili neˈe kami ke baˈa faˈasaga
fuana, ˈiri noaˈa nia kasi saetaˈa
fuaumulu.”
15 Ma kaidaˈi ngwae folo neˈe ki
kira ngalia mani neˈeri ka sui naˈa,
kira ka leka, ma kira ka sasi naˈa
ˈada ru neˈe fata abu doe ki ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira saea
fuada. Ma na alaˈanga neˈeri ana
sokeˈa ka talofia taˈifau naˈa Jiu ki,
leleka dao ˈi taˈena.

Sa Jesus dao tafangaˈi fuana fa-farongo nia ki

(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Na akwala ma taˈi ngwae fa-
farongo nia ki kira leka naˈa ˈuana
ˈi Galili, ˈuana taˈi faˈi ua neˈe sa
Jesus saea fuada fasi ˈiri kira ka leka
ˈuana.
17 Ma kaidaˈi kira lisia naˈa sa
Jesus, kira ka faˈa aofia, ˈunaˈeri
bore ˈana ti ngwae ada kira ka
manata ruarua ˈua.
18 Ma sa Jesus ka dao maˈi siada,
ka fata ˈuri, “God nia kwate dangalu
naˈa ana ngasingasi ˈanga ki taˈifau
ˈi langi ma saena magalia fuaku.
19 Nia neˈe, kamu ke leka, ma
kamu ke faˈamanata na ngwae ki
taˈifau ana fanoa ki taˈifau, ˈiri kira
na ngwae fafarongo nau ki logo. Ma
kamu ke siuabuda ˈani satana na
Maˈa, ma na Ngela, ma na Anoˈi ru
Abu.
20 Ma kamu ke faˈamanatada fasi
ˈiri kira ka roˈosulia na ru ki taˈifau
neˈe nau ku faˈamanata kamu naˈa

ˈani. Ma nai tua faˈi kamu leleka ka
dao ana na suilana na magalia.”

Na Faʼarongoʼa Leʼa Neʼe Sa Mark Nia Keresia

Sa Mark noaʼa laʼu ta lifurongo ana sa Jesus, bore ma nia rao fiku faʼinia sa Peter (1 Peter 5:13). ʼUnaʼeri nia sai leʼa ana na Faʼarongoʼa Leʼa faʼasia sa Peter. Sa Mark keresia buka neʼe fuana ngwae noaʼa laʼu Jiu ki neʼe kira tua ʼi Rom.

Buka neʼe fata goʼo sulia na tualana sa Jesus ma na faʼamanata ʼanga nia ki. Sa Mark inaʼu ana saelana na faʼanadaʼa neʼe sa Jesus nia sasiʼi ki, osiʼana na faʼanadaʼa neʼe ki faʼataʼinia neʼe nia fuliʼi nama ʼani na ngasingasiʼanga ana God, ma ka faʼataʼinia logo neʼe niaʼa ngela God neʼe leka maʼi fuana faʼamaurilana ngwae ki. Na taʼi faʼanadaʼa ngasingasiʼa neʼe sa Jesus faʼataʼinia ʼania maelana ma na tataʼe olilana. Bore ma Jiu ki taʼifau kira fia kaidaʼi na Christ dao maʼi, nia ka tatalafaʼa firi naʼa saena ʼinotoʼanga nia fuada, ma nia ka fuʼalia ʼinotoʼanga ʼi Rom. Na Farasi ki, ma na Sadusi ki, ma na gwaungaʼi ngwae Jiu ki, kira ʼaila ʼani sa Jesus si neʼe noaʼa kira ʼiri faʼamamana neʼe sa Jesus leka maʼi faʼasia God.

Sa Mark keresia na Faʼarongoʼa Leʼa neʼe ana kaidaʼi neʼe ngwae gwaungaʼi ʼi Rom kira faʼakaisia na ngwae faʼamamana ki. Sa Mark oga ka radua sa tai neʼe ke toʼomani na Faʼarongoʼa Leʼa neʼe, nia ke fitoʼo ana na ngasingasiʼanga sa Jesus neʼe ke ʼafida faʼasia mataʼinga ki, ma anoʼi ru taʼa ki, ma na maeʼa. Sa Mark oga logo ka faʼamanata oli adaʼa neʼe na mauriʼa faolu sulia na fitoʼo ʼanga noaʼa ʼiri talangwaraʼu. **Na ru talingaʼi ki saena buka neʼe:**

ʼI naʼona neʼe sa Jesus talaʼae ana raoʼa nia 1:1-13
Sa Jesus sasi na raoʼa nia ʼi Galili 1:14—9:50
Lekalana sa Jesus faʼasi ʼi Galili ʼuana ʼi Jerusalem 10:1-52
Wiki ʼisiʼisi neʼe sa Jesus nia tua ʼi Jerusalem 11:1—13:37
Sa Jesus mae ma ka tataʼe oli laʼu 14:1—16:20

*Sa John saea ngwae ki kike sasi akaʼu fuana daoʼa toʼona na Christ**
(Matthew 3:1-12; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Na etangilana maʼi na Faʼarongoʼa Leʼa neʼe sulia sa Jesus Christ na Ngela God neʼe ʼuri:
2 Nia talaʼae diʼia maʼi sa Aesea na profet ba nia keresia ru neʼe God nia saea fuana na Christ neʼe ʼuri,
"Nai baʼa kwatea kwau na ngwae ni
ngali alaʼanga nau ʼi naʼomu,
fasi ʼiri nia ke sasi akaʼu ana
ngwae ki fuamu.
3 Taʼi ngwae nia ri fuana ngwae ki
saena na abaʼi kula kwasi.
Ma nia ka ʼuri, 'Na Aofia nia ke dao
maʼi!
Kamu ke faʼasaga na tala fuana!' "✡

4-6 ʼUnaʼeri sa John nia ka dao naʼa maʼi saena abaʼi kula kwasi neʼe noaʼa kasi bolo faʼinia ta ngwae ka tua ana. Nia ruʼufia na ifi ʼania ifuna kamel, ma nia ka nikia na foʼosae nia ana na ʼuʼuila buluka. Ma nia ka ʼania na siko ki ma na ngingidua kwasi.†

Ma nia siuabua ngwae ki, ma ka alaʼa fuana ngwae ki, ka fata ʼuri, "Muke kakari alifaʼi faʼasia taʼangaʼa kamu ki, ma muke siuabu ʼiri God ke rufuanata ana taʼangaʼa kamu ki." Ma na ngwae ʼoro ki faʼasia na abaʼi kula ʼi Judea, ma na fanoa ʼi Jerusalem, kira ka leka maʼi fuana rongolana na fatalana sa John. Kira ka fulangaʼinia taʼangaʼa

* **1:** Christ na sata ʼi ru fuana ngwae neʼe God filia ka leka maʼi fuana faʼamaurilana ngwae God ki. Kira saea logo ʼani na Mesaea. ✡ **1:3** Malaki 3:1; Aesea 40:3 † **1:4-6** Na toro ma na fanga neʼe, nia talangwaraʼu fuana daoʼa toʼona saena abaʼi kula kwasi. Sa Elaeja na profet ruʼufia ifi ʼuri. 2 Kings 1:8; Matthew 17:11-13.

kira ki, ma nia ka siuabuda saena kafo ˈi Jodan.
7 Ma sa John ka fata ˈuri fuana ngwae ki, “Taˈi ngwae ke baˈa leka maˈi ˈi buriku, nia talingaˈi ka liufi nau, ma nau kusi bolo faˈinia neˈe nai orooro, ma ku logea na taˈe butu nia ki.
8 Ma nau ku siufi kamu goˈo ˈaku ˈani kafo, bore ma nia neˈe ke baˈa siuabu kamu ˈani na Anoˈi ru Abu.”

Na siuabulana ma na ilitoˈolana sa Jesus
(Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21-22; 4:1-13)

9 Noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus ka dao naˈa maˈi faˈasia na fanoa ˈi Nasaret saena na abaˈi kula ˈi Galili. Nia ka dao naˈa maˈi siana sa John ˈiri ke siuabu. Ma sa John ka ngalia ka lolomani nia saena na kafo ˈi Jodan.
10 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tataˈe maˈi faˈasia saena kafo, nia ka lisia na lofana salo nia ˈifi, ma na Anoˈi ru Abu ka koso maˈi fafia diˈia ta bola.
11 Ma taˈi lingalingaˈi ru nia talo maˈi faˈasia ˈi langi ma ka ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe ngela mutaˈi nau neˈe nau ku alafe liu amu, ma nau ku saeleˈa liu faˈiniˈo.”
12 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo, na Anoˈi ru Abu ka talaˈia sa Jesus ˈuana saena abaˈi kula kwasi.
13 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia fai akwala asoa ki, ma sa Saetan ka ilitoˈona. Na ru ˈaeˈaela kwasi ki, kira tua logo ˈi neˈeri, bore ma na ˈainsel ki kira ka leka maˈi, ma kika kwaiˈafi ana.

Sa Jesus nia filia fai ngwae ki fuana fafarongo nia ki
(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 ˈI buri ˈana neˈe kira alua naˈa sa John saena na lokafo, sa Jesus ka leka ˈi Galili ma ka faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe leka maˈi faˈasia God.
15 Nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi nia karangi naˈa maˈi fuana neˈe God ke ˈinotoˈa fafia na ngwae nia ki. Muke kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki, ma muke faˈamamana na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe.”
16 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia leka sulia na ˈosi ˈi Galili, nia ka lisia sa Simon faˈinia ngwaefuta nia sa Andrew. Keroˈa ro ngwae dee ki. Keroˈa dee adaroˈo ana furai kera saena na ˈosi neˈeri.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka maˈi faˈinau, koroˈo ro ngwae dee iˈa ki, bore ma nai baˈa faˈamanata koroˈo ˈani ngali ngwaeˈa maˈi fuaku.”
18 Ma kaidaˈi neˈeri nama goˈo, kera ka faˈasia naˈa na furai keroˈa ki, ma kera ka leka naˈa faˈinia.
19 Ma sa Jesus ka leka tiˈitiˈi laˈu kwau, nia ka lisia sa James faˈinia sa John, na ro ngela sa Sebedi ki. Kera tua adaroˈo ˈi saena na gwaˈi baru, ma kera ke subungia furai keroˈa.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisidaroˈo goˈo, nia ka sae keroˈa naˈa, ma kera ka faˈasia naˈa maˈa kera sa Sebedi ˈi saena na gwaˈi baru faˈinia na ngwae ni rao ki, ma kera ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ifulangaˈilana ano ˈi ru taˈa ki
(Luke 4:31-37)

21 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki, kira dao ana fanoa ˈi Kapaneam. Ma ana na Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus ka ruˈu ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa, ma ka faˈamanata ngwae ˈoro ki.
22 Kaidaˈi kira rongoa, kira ka ˈarefo liu ana na faˈamanataˈanga nia, sulia kira sai leˈa ana neˈe sa Jesus nia faˈamanata ˈani ngasingasiˈanga ma na mamanaˈanga maˈi ana God. Noaˈa nia kasi donga laˈu sai ˈi ruˈanga ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, osiˈana neˈe kira faˈamanata lala ˈani ngasingasiˈanga kira talada.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia, nia ka ako ma ka ˈuri,
24 “Jesus ˈae! ˈAeˈo na ngwae ˈi Nasaret! Tae niniˈa ˈoke sasia aimili? Sali ˈoke leka maˈi fuana malangisi laimili taka niniˈa! Nau

ku sai goˈo ˈaku amu, ˈaeˈo neˈana
Ngwae Abu God!”
25 Ma sa Jesus ka balufia na ano
ˈi ru taˈa neˈeri ka ˈuri, “ˈOke noto
amu kwa, ma ˈoko ruˈu maˈi ˈi maa
faˈasia na ngwae neˈana!”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri, nia
ka ako doe, ma ka lebesia na ngwae
neˈeri, ma ka ruˈu tafa naˈa maˈi
faˈasia.
27 Ma na toˈa neˈe kira fiku ˈi
neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu, ma
kira ka lidi kwailiu ada ma kika
ˈuri, “Na tae naˈa neˈe ˈuri re? Ta
faˈamanataˈanga faolu taka niniˈa?
Ngwae neˈe nia fata ˈani na ngasin-
gasiˈanga. Nia baˈea ano ˈi ru taˈa
ki, ma kira ka roˈosulia na fatalana.”
28 ˈI neˈeri goˈo, ˈaliˈali goˈo
alaˈanga sulia sa Jesus ka talo naˈa
saena abaˈi kula kalikali ana ˈi
Galili.

Sa Jesus nia gura na toˈa ˈoro neˈe kira mataˈi ki
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia sa James,
ma sa John, kira leka naˈa kwau
faˈasia na luma fuana foˈongaˈa
neˈeri, kira ka leka ˈuana luma sa
Simon ma sa Andrew.
30 Kaidaˈi sa Jesus nia dao saena
luma neˈeri, kira faˈarongoa neˈe na
funga kini sa Simon nia mataˈi ˈani
ˈakoˈakoˈanga, ma nia ka maliu goˈo
ˈana saena na ˈifitaˈi nia.
31 Ma sa Jesus nia ka leka siana
kini neˈeri, ma ka dau ˈi limana,
ma ka taˈea. Ma na ˈakoˈakoˈanga
neˈeri ka sui naˈa faˈasia, ma kini
neˈeri ka kwatea fanga fuada.
32 Ma ana faˈi saˈulafi neˈeri,
kaidaˈi sina nia suu, ma ana asoa Jiu
ki fuana mamaloˈanga nia sui naˈa,
na ngwae ki ka ngalia maˈi ngwae
mataˈi ki, ma toˈa ano ˈi ru taˈa
ruˈufida ki logo siana sa Jesus.
33 Ma toˈa ana fanoa neˈeri kira
ka fiku taˈifau maˈi ˈi maana luma
neˈeri.
34 Ma sa Jesus ka gura naˈa ngwae
ˈoro ki neˈe kira mataˈi ana na
mataˈinga ˈoro toˈotoˈo ki. Ma nia
ka ifulangaˈinia logo na ano ˈi ru
taˈa ˈoro ki. Ma nia kasi alaˈania
neˈe ano ˈi ru taˈa neˈeri ki kike fata,
sulia kira sai sui goˈo ana neˈe niaˈa
Ngela God.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ˈi Galili
(Luke 4:42-44)

35 Ma ˈofodangi goˈo, kaidaˈi nia
rorodoˈa ˈua, sa Jesus nia ada ka
tataˈe, ma ka ruˈu kwau ˈi maa
faˈasia na luma neˈeri. Ma nia ka
leka foˈo ˈana ana kula neˈe nia
aroaro.
36 Ma sa Simon faˈinia na ngwae
kwaima nia ki kika lulu ˈuana.
37 Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira
ka fata ˈuri fuana, “Ngwae ki taˈifau
kira lulu ˈuamu.”
38 Ma sa Jesus ka olisida ma ka
ˈuri, “Nau ku saiana, bore ma kulu
leka kwau ana ti maˈe fanoa karangi
logo, fasi ˈiri nau kui faˈamanatada
logo, duˈungana ru neˈeri na raoˈa
nau ku leka naˈa maˈi fuana.”
39 ˈUnaˈeri goˈo, sa Jesus nia ka
leka saena maˈe fanoa ki taˈifau
saena abaˈi kula ˈi Galili, ma ka
fulangaˈinia fatalana God ˈi saena
Luma fuana foˈongaˈa kira ki, ma ka
ifulangaˈinia ano ˈi ru taˈa ki faˈasia
na ngwae ki.

Na faˈanadaˈa sa Jesus fulia neˈe fikua maˈi ngwae ki siana
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 ˈUnaˈeri laˈu, taˈi ngwae kuuˈa
nia leka maˈi siana sa Jesus, ma ka
bobo uruuru ˈi ˈaena, ma ka amasia
ka ˈuri, “Diˈia ˈoko maˈudi, ˈoke
gura nau kwa.”
41 Ma sa Jesus ka kwaimanatai liu
ana, ma ka taga naˈa limana kwau,
ma ka sama toˈona na ngwae neˈeri,
ka fata ˈuri, “Nau ku maˈudi kwa.
Na nonimu neˈe ke mafo naˈa!”
42 Ma ˈaliˈali goˈo na kuu neˈeri
ka siki naˈa faˈasia, ma na nonina
ka mafo taˈifau naˈa.
43 Sa Jesus ka fata totongaˈi fuana
ngwae neˈeri ka ˈuri,
44 “Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu
ta ngwae ana ru neˈe nau ku sa-
sia fuamu. Bore ma ˈoke leka
basi, ma ˈoko faˈataˈinia naˈa non-
imu fuana na fata abu God, ˈoko

ala'ania fata abu God ka iro'o. Sui ma 'oko kwatea na kwaisu'usi'anga 'oe di'ia ba sa Moses nia saea fuana kwatelana, fasi 'iri ke kwatea fa'amamana'anga fuana na ngwae ki ta'ifau ne'e nonimu nia mafo na'a." Ma sa Jesus ka kwatea ngwae ne'eri ka leka na'a 'ana.

45 Bore ma, na ngwae ne'eri nia leka, ma ka ala'a kwailiu ana saena fanoa ki ta'ifau sulia tae ne'e sa Jesus nia sasia ana nonina ka le'a na'a. Osi'ana fa'arongo'anga ne'eri talofida na'a ne'e, ngwae 'oro ki kira ka fiku fafia sa Jesus fuana rongolana. 'Una'eri ma nia ka 'afita'i na'a fuana sa Jesus ne'e ke leka tafanga'i ma'i saena fanoa kira ki, ma nia ka tua nene go'o 'ana ana kula aroaro ki. Ka 'una'eri bore 'ana, na ngwae saena fanoa ki ta'ifau kira leka go'o ma'i 'ada siana sa Jesus.

2

Sa Jesus to'o ana ngasingasi'anga fuana rufuanatalana 'ani ta'anga'a (Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Ma 'i buri 'ana bara fa'i asoa sui, sa Jesus ka oli la'u ma'i 'uana 'i Kapaneam. Ma kira ka fa'arongo kwailiu 'ani ne'e nia tua go'o 'ana saena luma ba nia 'idufa'i dao dao ana saena fanoa ne'eri.

2 'Una'eri na ngwae 'oro ki kira ka fiku na'a ma'i siana sa Jesus, leleka na luma ne'eri kira ka tuafia ka fungu liu na'a, ma ka noa'a na'a ta kula ni tua'a 'i saena luma ne'eri. Ma 'i maa bore, ngwae 'oro ki kira fiku logo ana. Ma sa Jesus ka fulanga'inia fatalana God fuada.

3 Ma ana kaida'i ne'eri logo, na fai ngwae ki kira leka ma'i, kira ka ngalia ma'i ta'i ngwae ne'e nonina mae.

4 Ma osi'ana ne'e fiku'a doe ne'eri, nia ka 'afita'i na'a fuada ngalilana kwau siana sa Jesus. 'Una'eri go'o, kira ka ra'e 'i fafona luma fa'inia na ngwae ne'eri. Ma kira ka tafangia ta'i ma'ekwakwa doe 'i fafona luma bolo fa'inia kula ne'e sa Jesus nia tua ana, ma kira ka fa'akosoa na ngwae ne'eri 'i fafona 'ifita'i nia siana sa Jesus.

5 Ma kaida'i sa Jesus nia lia saiana fa'amamana'anga kira, nia ka fata 'uri fuana na ngwae nonina mae ne'eri, "'Alako 'ae, nau ku rufuanata na'a ana na ta'anga'a 'oe ki fa'asi'o."

6 Ma kaida'i ne'eri, ti ngwae fa'amanata ana taki ki kira tua logo 'i ne'eri, ma kira ka manata 'ada 'uri talada,

7 "Reala kwa! Noa'a nia kasi bolo fa'inia ne'e nia ka fata 'una'eri. Ngwae ki noa'a kasi saiana rufuanatalana ta'anga'a ki. Talito'ona go'o God ne'e saiana rufuanatalana ta'anga'a ki. Nia fa'abolota'inia na'a fa'inia God."

8 Bore ma sa Jesus ka saiana manatalada, ma ka fata 'uri fuada, "Kamu kasi manata la'u 'una'eri." Ma sa Jesus saiana logo ne'e kira fa'amamana talito'ona go'o God ne'e ke gura ngwae ki. Go'o 'una'eri nia ka fata 'uri,

9 "Di'ia nau ku fata 'uri fuana ngwae nonina mae ne'e, 'Ta'anga'a 'oe ki rufuanata na'a,' kaumulu kasi lisia go'o ne'e nia fuli. Bore ma di'ia nau ku fata 'uri, 'Tata'e, ngalia 'ifita'i 'oe, ma 'oko fali,' 'i ne'eri kamu ka fi'i lisia ne'e ngasingasi'anga nia aku fuana gura'a.

10 Kaida'i nai gura ngwae ne'e, nai fa'ata'inia fuamu'a ne'e nau'a, Ngela Ngwae, nau ku to'o ana ngasingasi'anga fuana rufuanatalana na ta'anga'a ki." 'Una'eri nia ka fata 'uri fuana na ngwae ne'eri ne'e nonina mae,

11 "Nau ku saea fuamu, 'oke tata'e, ngalia na'a 'ifita'i 'oe, ma 'oko leka na'a 'i luma 'oe."

12 Ma ngwae ne'eri tata'e, ka ngalia na'a 'ifita'i nia, ma ka leka na'a. 'Una'eri, kira ta'ifau kira lisia, ma kika 'arefo liu. Kaida'i ne'eri, kira ka tafea God, ma kira ka fata 'uri, "Noa'a kulu kasi lilisia 'ua ta ru 'uri!"

Na Farasi ki noa'a kira kasi oga sa Jesus ne'e ka dola ngwae

aburongo ki
(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia
oli laˈu ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma
fikuˈa doe kira ka leka maˈi siana,
ma nia ka talaˈae ka faˈamanata
kira.
14 Ma ana kaidaˈi nia liu kwau
sulia ˈosi neˈeri, nia ka lisia sa Lifae,
na ngela sa Alfeas. Nia tua goˈo ˈana
ana kula fuana ngalilana mani ana
takisi, osiˈana neˈe nia rao ˈi neˈeri.
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "ˈOke
leka maˈi faˈinau." Ma sa Lifae ka
tataˈe, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia.
15 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Jesus nia
baˈea sa Lifae fuana fafarongo nia,
nia ka leka fanga naˈa ˈi luma nia.
Ma na ngwaˈi toˈa ngali mani ana
na takisi ki tua logo ˈi neˈeri, ma ti
"ngwae aburongo"* logo, kira fanga
faˈinia sa Jesus ma na fafarongo nia
ki. Na ngwae ˈoro ˈunaˈeri ki, kira
leka faˈinia sa Jesus.
16 Ti Farasi† neˈe kira faˈamanata
ˈani taki sa Moses ki, kira lisia neˈe
sa Jesus nia fanga faˈinia "ngwaˈi
toˈa aburongo ki" ma na ngwaˈi toˈa
kira ngali mani ana takisi ki. Goˈo
Farasi ki kira ka fata ˈuri fuana fa-
farongo sa Jesus ki, "Nia bolo faˈinia
nia kasi fanga laˈu faˈinia ngwae
ˈufuni ki."
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa
ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuada,
"Kamu saiana, noaˈa laˈu na ngwae
ˈakwa ki neˈe kira oga na ngwae
kwaigurai. Ngwae mataˈi ki tari,
kira ka oga na ngwae kwaigurai fasi
ˈiri ke gurada. Nau ku ˈiri leka
laˈu maˈi fuana na ngwae tualada
ˈoloˈolo naˈa ki ˈi naˈona God, bore
ma nau ku leka lala maˈi fuana
ngwae abula taˈa ki."

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga
ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Ana taˈi kaidaˈi, ti fafarongo
ana sa John ngwae ni siuabu, ma na
fafarongo Farasi ki, kira abu fanga
fuana foˈongaˈa. Ma ti ngwae kira
ka leka maˈi, ma kira ka fata fuana
sa Jesus kika ˈuri, "Fafarongo sa
John ki, ma na fafarongo na Farasi
ki, kira abu fanga. Nia ˈiri leˈa fuana
na fafarongo ˈoe ki neˈe noaˈa kira
kasi abu fanga."
19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
"Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira
tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga,
kika abu fanga. Duˈungana neˈe,
kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana
ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa.
Noaˈa daofaˈi liu kira ka abu fanga,
osiˈana kira tua ana fafangaˈa.
20 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi
aigaˈi neˈe kira ke baˈea na araˈi
faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira
fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira
kwaimanatai. Nia neˈe noaˈa kasi
bolo faˈinia na fafarongo nau ki neˈe
kira ke abu fanga kaidaˈi nau ku tua
ˈua goˈo aku faˈi kira."
21 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Noaˈa
ta ngwae kasi subungia ta toro neˈe
nia muu naˈa ana ta ngisingisi toro
neˈe nia faolu. Si diˈia nia sasia na
ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu
neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri,
duˈungana toro faolu nia lukuluku
ˈi buri ˈana saˈulana, ma nia ka sasi
na maˈekwakwa neˈe doe.
22 Ma muke saiana logo, noaˈa nia
kasi bolo fuana ta ngwae ka alua
naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi
ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana
ngwaˈi ru ˈua neˈeri kasi baˈu. Si
diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi na
waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia
ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri,
ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma
na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa.
Nia neˈe ngwae ke alua nama waen
faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu
neˈe nia saiana ke baˈu."

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga
fafia asoa ana mamaloˈanga
(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

* **2:15** ngwae aburongo Na Farasi saea ta ngwae ka aburongo sulia nia aburongo ana taki Farasi ki. † **2:16** Taˈi fikutaˈi ngwae ana Jiu ki neˈe kira manata doe sulia roˈongaˈa sulia taki sa Moses nia keresia faˈinia logo faˈamanataˈanga kira ki talada.

23 Ana taˈi Sabat, asoa ana ma-
maloˈanga, sa Jesus ma na fafarongo
nia ki, kira leka sulia na tala neˈe
nia liu ˈi saena oˈola witi, na ru kira
saungani fuana beret. Ma kaidaˈi
kira liu ana, na fafarongo nia ki kira
ka loia fingi witi ki, ma kira ka ˈania.
24 Ma na Farasi ki kira lisia, ma
kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
"Lisia basi kwa! Ru neˈe kaumulu
sasia nia ˈoia na taki sa Moses,
osiˈana kamu loia witi neˈe ana
Sabat, asoa ana mamaloˈanga."
25-26 Ma sa Jesus ka olisida ma
ka ˈuri, "Nau ku saiana kaumulu
toˈomaˈi saena Buka Abu sulia ru ba
sa David nia sasia, kaidaˈi ba sa Abi-
ata nia ˈingataˈi fata abuˈa. Kaidaˈi
baera, sa David faˈinia ngwae nia
ki kira fiolo liu, sulia noaˈa naˈa ta
fanga fuada. Ma nia ka leka ˈi saena
na luma God, ma na ˈingataˈi fata
abu kwatea fuana sa David na beret
neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma
sa David ka ˈania naˈa beret neˈeri,
ma ka kwatea logo fuana ngwae nia
ki, ma kira ka ˈania. Bore ma na
taki kulu alaˈani fuana taˈifilia goˈo
na fata abu God ki neˈe kira saiana
ˈanilana. Ma noaˈa kulu kasi lisia
saena Buka Abu neˈe God ni saetaˈa
fuana sa David."✡
27 Sui goˈo sa Jesus ka fata
ˈuri fuana na Farasi ki, "God nia
saungaˈinia asoa ana mamaloˈanga
fuana ˈafilana ngwae ki. Ma noaˈa
nia kasi saungaˈinia laˈu asoa ana
mamalo ˈanga fuana ngwae neˈe ke
lae roroto olofana.
28 Duˈungana neˈe nauˈa, na Ngela
Ngwae, nau ku toˈo ana na ngasin-
gasiˈanga fuana saelana ru ki fuana
ngwae ki kira saiana kike sasia goˈo
ˈada ana asoa ana mamaloˈanga."

3

*Ngwae ki manata ˈuana saungi-
lana sa Jesus*
(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Ta kaidaˈi logo, sa Jesus nia
ka leka laˈu saena na luma fuana
foˈongaˈa, ma taˈi ngwae neˈe li-
mana mae, nia tua ˈi neˈeri.
2 Ma ti Farasi ˈi neˈeri, kira ka
lialia diˈia sa Jesus ke gura ngwae
neˈeri ana asoa ana mamaloˈanga
ana Sabat. Diˈia ˈunaˈeri, kira ka
fata maana sa Jesus ana ˈoilana
taki God ana guraˈa, ru neˈeri kira
manata sulia neˈe diˈia raoˈa.
3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana
na ngwae neˈe limana mae, "Tataˈe
maˈi ˈi neˈe, ko uu ˈi naˈo ana ngwae
ki taˈifau."
4 Goˈo, sa Jesus ka lidia na Farasi
ki ka ˈuri, "Tae neˈe taki kulu
nia alaˈania fasi ˈiri kulu ka sasia
ana asoa ana mamaloˈanga? Nia
alaˈania sasilana ru leˈa ki, nama
sasilana ru taˈa ki? Nia alaˈania
na faˈamaurilana ta ngwae, nama
saungilana ta ngwae?"

Bore ma kira kasi saea goˈo ta ru.
5 Sa Jesus nia lia kalikalida, ma
nia ka lia saetaˈa, osiˈana neˈe kira
noaˈa kasi kwaimanatai naˈa ana
ngwae mataˈi neˈeri, ma nia ka
kwaimanatai logo fuada sulia man-
atada ngasi liu naˈa. Sui goˈo, ma
nia ka fata ˈuri fuana na ngwae
neˈeri, "Taga maˈi na limamu." Ma
nia ka taga naˈa limana, goˈo ma na
limana ka leˈa naˈa.
6 ˈUnaˈeri goˈo Farasi ki kira ka
ruˈu kwau ˈi maa, ma kira ka alaˈa
fiku faˈinia ti ngwae ana ngwaˈi toˈa
sa Herod* ki, ma kira ka manata
ˈuana saungilana sa Jesus.

*Na fiku taˈi ngwae ˈoro ki leka
maˈi siana sa Jesus*

7-8 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia
ki, kira ka faˈasia ngwaˈi toˈa neˈeri,
ma kira ka leka ˈuana na ˈosi ˈi
Galili. Na ngwae ˈoro kira ka leka
logo ˈi buri ˈada. Kira leka maˈi
faˈasia na abaˈi kula ˈi Galili, ˈi
Judea ma ˈi Idumea ki. Ma ti
ngwae logo faˈasia ˈingataˈi fanoa ˈi
Jerusalem, ma faˈasia na bali fanoa
ana raˈelana sina ana kafo ˈi Jodan.
Ma ti ngwae kira ka leka maˈi faˈasia

✡ **2:25-26** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9 * **3:6** Fiku taˈi ngwae sa Herod nia ti ngwaˈi toˈa Jiu ki neˈe kira oga sa Herod faˈinia ngwae nia kira ke ˈaˈana fuada.

na fanoa ki kalikalia ˈi Taea ma ˈi Saedon. Na fikuˈa doe neˈeri, kira leka maˈi siana sa Jesus, sulia kira rongoa ru doe ki neˈe nia sasiˈi.
9 Sulia na fikuˈa neˈeri doe liu, sa Jesus ka saea fuana fafarongo nia ki fasi ˈiri kike sasi akaˈu ana na gwaˈi baru, ˈasu ˈubani na ngwaˈi toˈa kira kata kwaibekesi.
10 Nia gura ngwae ˈoro ki ka sui naˈa, nia neˈe ngwae ˈoro mataˈi ki ka suˈumaˈi kira kwau, fasi ˈiri kike sama toˈona nama sa Jesus ˈiri kike ˈakwa.
11 Ma kaidaˈi na ngwaˈi toˈa ano ˈi ru taˈa ki nia ruˈufida kira lisia, kira ka bobo uruuru ˈi naˈona, ma kira ka ri ma kika ˈuri, "ˈAeˈo naˈa neˈe, na Ngela mamana God!"
12 Bore ma sa Jesus fata ka luia liu na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki, fasi ˈiri kira kasi faˈarongoa laˈu ta ngwae ˈani niaˈa.

Sa Jesus nia filia na akwala ma ro lifurongo ki
(Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka raˈe ˈalaˈa ˈi gwauna taˈi faˈi ua, ma ka baˈea maˈi ngwae ki fuana raoˈa faˈinia. Goˈo kira ka leka maˈi siana,
14 ma nia ka filia na akwala ma ro ngwae, ma ka faˈasata kira ˈani lifurongo ki. Ma nia ka fata ˈuri fuada, "Nau ku fili kamu fasi ˈiri muke tua tari faˈinau, ma nau ku baˈe kamu logo fuana faˈamanataˈanga sulia fatalana God fuana ngwae ki.
15 Ma kamu ka toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana na ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ki."
16 ˈIu, na satana na akwala ma ro ngwae neˈe nia filida ki: sa Simon, neˈe sa Jesus nia faˈasata logo ˈani sa Peter,
17 ma sa James faˈinia sa John na ro ngela sa Sebedi ki, neˈe sa Jesus nia faˈasata kera ˈani "Boneges," na fadalana neˈe ngwae neˈe saetaˈa ladaroˈo ˈaliˈali diˈia na kwangakwanga.
18 Ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa Batolomiu, ma sa Matthew, ma sa Tomas, ma sa James, ngela sa Alfeas, ma sa Tadeas, ma sa Simon, ta ngwae ana ngwaˈi toˈa Jiu neˈe kira oga lalilana na ngwaˈi toˈa ˈi Rom faˈasia Israel.
19 Ma sa Judas Iskariot na ngwae nia ke baˈa ˈolosaea sa Jesus fuana malimae nia ki.

Ngasingasiˈanga sa Jesus nia tasa liu ana sa Saetan
(Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka oli logo saena luma ba nia ˈidufaˈi dao dao ana. Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka inaˈu naˈa maˈi ana fikuˈa. ˈUnaˈeri noaˈa naˈa ta kaidaˈi fuana sa Jesus ma na fafarongo nia ki fuana sasilana ta ru ma na fangaˈa bore.
21 Ma kaidaˈi neˈe ngwaefuta nia ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka leka siana fuana olitaˈilana ˈuana ˈi fanoa, sulia kira fata ˈuri, "Nia boleboleˈa liu naˈa."
22 Ma ti ngwae faˈamanata ana taki sa Moses neˈe kira leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem, kira ka fata ˈuri, "Sa Jesus nia ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa Saetan, na ˈingataˈi ano ˈi ru taˈa."†
23 Nia neˈe, sa Jesus ka saea maˈi ngwae ki ka fata ˈuri fuada ˈania tarifulaˈa ki ka ˈuri, "Sa Saetan nia ˈafitaˈi ka ifulani ano ˈi ru taˈa ki faˈasia ngwae nia ki.
24 Diˈia ngwaˈi toˈa saena ta fanoa doe kira fuˈali kira talada, ˈirai na fanoa doe neˈeri ke angosi, ma ka takalo naˈa.
25 Ma diˈia neˈe ngwae, ma na ˈafe, ma na ngela nia ki, kira fuˈa faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi fuana kira ka tua fiku.
26 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka sulia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo, ma ngasingasiˈanga nia fafida ka dao ana ˈisilana."
27 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka saea laˈu taˈi tarifulaˈa, ka fata ˈuri,

† **3:22** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

"Diˈia ta ngwae goˈo ˈana oga ka ifulani ta ano ˈi ru taˈa, ngwae neˈeri ke ngasingasiˈa ka liufia sa Saetan. Ka diˈia logo ta ngwae neˈe oga ke ruˈu saena luma na ngwae ngasingasiˈa fuana ngalilana ru nia ki. Nia ke ngasingasiˈa ka liufia mala ngwae neˈeri, fasi ˈiri ke talangwaraˈu fuana firiˈilana ngwae ngasingasiˈa neˈeri sui mala nia ka fiˈi ngali ru nia ki.✡

28 "Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na abula taˈangaˈa ki, ma na fata faˈalilana God neˈe ngwae ki kira sasi, God nia rufuanata goˈo ˈana.
29 Bore ma, diˈia ta ngwae ke inaˈo ana fata faˈalilana na Anoˈi ru Abu, God noaˈa kasi rufuanata, sulia taˈangaˈa neˈeri nia teoteo firi."
30 Sa Jesus nia fata ˈunaˈeri sulia na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira saea nia toˈo ana na ano ˈi ru taˈa.

Tuaˈa mamana sa Jesus neˈe ngwae neˈe kira roˈosulia God
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, teˈa sa Jesus ma na ngwaefuta nia ki, kira ka dao naˈa. Ma kira ka uu goˈo ˈada ˈi maana luma, ma kira ka kwate alaˈanga kwau fuana sa Jesus, ma kira ka lidi ˈuana.
32 Na ngwaˈi toˈa ˈoro liu ki neˈe kira tua kalikalia sa Jesus, ma kira ka faˈarongoa kika ˈuri, "Teˈa ˈoe, ma na ngwaefuta ˈoe ki, kira uu maˈi ˈi maa, kira oga lisilamu."
33 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Nai saea fuamuˈa ˈi tai neˈe teˈa mamana nau, ma ngwaefuta nau ki!"
34 Goˈo kaidaˈi nia ka lia kwau fuana na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe kira tua kalikalia, nia ka fata ˈuri, "Nia naˈa neˈe ngwaˈi toˈa kira diˈia naˈa teˈa nau ki, ma na ngwaefuta nau ki!
35 Sulia sa tai goˈo ˈana neˈe nia sasia ru neˈe God nia ogaˈi ki, nia naˈa neˈe ngwaefuta nau, ma na ngwaingwaena nau, ma teˈa nau."

✡ **3:27** Aesea 49:24-26

4

Na tarifulaˈa sulia na ngwae neˈe nia tasali maga ru ki saena oˈola nia
(Matthew 13:1-9; Luke 8:19-21)

1 Ana taˈi kaidaˈi laˈu, sa Jesus nia faˈamanata ˈi ninimana ˈosi ˈi Galili. Ma na fikuˈa doe liu kira ka fiku kalikalia, ma nia ka raˈe saena taˈi gwaˈi baru, ma ka tua ˈi saena, ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi laˈu folo saena ˈosi. Ma na fikuˈa neˈeri, kira ka uu kwau ˈi ninimana ˈosi.
2 Ma sa Jesus ka faˈamanata ˈani ru ˈoro ki fuada ana tarifulaˈa ki ma ka ˈuri,
3 "Mulu fafarongo basi! Taˈi ngwae nia leka ka tasalia na maga witi ki ˈi saena oˈola nia.
4 Ma kaidaˈi nia tasalia na maga witi neˈeri ki, ti maga witi kira ˈasia sulia na talalinga, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka ˈanida taˈifau.
5 Ma ti maga witi kira ka ˈasida ana kula faula ki, kula neˈe ano kasi doe. Ma kira ka bulao ˈaliˈali, sulia neˈe ano nia kasi ˈoro.
6 Ma ana ta kaidaˈi neˈe sina nia taˈe maˈi, nia ka sinafia na witi neˈe masubu ki, ma kira ka kuku logo, sulia neˈe lali ru ki noaˈa kasi koso lalo.
7 Ma ti maga witi kira ˈasida ˈi safitana na kwalo ˈabui ki, ma kwalo neˈeri ka nuku fafia na witi ki, ma witi neˈeri ki noaˈa kasi fungu goˈo.
8 Ma ti maga witi laˈu, kira ˈasida ˈi saena na ano neˈe nia leˈa, ma kaidaˈi kira taˈe maˈi, kira ka fungu ana fuaˈi ru ˈoro ki. Ma ti witi kira ka fungu ana uulu akwala faˈiruˈa, ma ti witi kira ka fungu ana ono akwala faˈiruˈa, ma ti witi laˈu kira ka fungu ana taˈi talangaˈi faˈiruˈa."
9 Ma sa Jesus ka faˈasuia fatalana ka ˈuri, "Diˈia ta ngwae oga ka sai leˈa ana ru neˈe ki, nia ka sailinga leˈa mala."

Sa Jesus ka alaˈa ˈani tarifulaˈanga ki fuana ngwae ˈoro, bore ma nia faˈamadakola ru ki taˈifau fuana fafarongo nia ki
(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈana
taˈifilia, na akwala ma ro fafarongo
ba nia ki, faˈinia ta bali ana ngwae
neˈe kira rongoa na fatalana, kira ka
leka maˈi siana. Ma kira ka lidia
fasi ˈiri nia ke fada madakola ana
fadalana tarifulaˈa neˈeri ki.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri,
"Kaidaˈi sui ki, God noaˈa kasi
faˈamadakola ˈua faˈuta neˈe nia
ke baˈa gwaungaˈi fafia ngwae nia
ki. Bore ma taˈena, na madakolaˈa
niniˈa dao naˈa fuamuˈa. Ngwae
neˈe noaˈa kira kasi oga fafarongo
aku, nau ku fata ˈani tarifulaˈa ki,
ma noaˈa naisi faˈamadakola
12 fasi ˈiri,
'Kira ke lia, ma kira ke lia, bore ma
noaˈa kira kasi lisia tae neˈe
God nia sasi fuada.
Ma kira ke fafarongo, ma kike fa-
farongo, bore ma noaˈa kira
kasi saiana faˈarongoˈa God.
Sulia diˈia kira lia saiana, ma kira
ka rongo saiana, ˈirai kira ke
abula maˈi fuana God, ma nia
ke rufuanata ana taˈangaˈa
kira ki.' "✡

Sa Jesus nia fada tarifulaˈanga fuana fafarongo nia ki
(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saefilo ˈuri
ada, "ˈUri ma noaˈa kamu kasi sai
goˈo ana tarifulaˈa neˈe? Diˈia
noaˈa kamu kasi saiana tarifulaˈa
neˈe, kamu ke fiˈi sai mo faˈuta ana
tarifulaˈa ki?
14 Na ngwae ba nia tasali maga
witi, nia tasalia na fatalana God ba.
15 Ma ngwae neˈe kira rongoa na
fatalana God, kira diˈia na maga witi
neˈe nia ˈasia sulia na talalinga. Ma
kaidaˈi kira rongoa, sa Saetan nia
leka maˈi, ma ka lafua logo ˈana
fatalana God faˈasida.
16 Ma ti ngwae laˈu kira diˈia
na maga witi neˈe kira ˈasida ana
kula faula. Kaidaˈi kira rongoa na
fatalana God, kira ngalia, ma kira ka
saesaeleˈa liu.
17 Bore ma fatalana God noaˈa kasi
lalisusu goˈo saena maurilada. Nia
neˈe fitoˈonga kira ki ka mauri goˈo
sulia kala kaidaˈi tiˈitiˈi. Ma kaidaˈi
neˈe kira dao toˈona ˈafitaˈiˈanga,
ma na nonifiiˈanga ki duˈungana
faˈarongoˈa leˈa neˈe, kira ka danga
ˈania goˈo na fatalana God.
18 Ma ti ngwae neˈe kira diˈia
maga witi neˈe kira ˈasida ˈi safitana
na kwalo ˈabui ki. Kira rongoa na
fatalana God,
19 bore ma kira manata ˈabera
ˈada sulia ru ki ana mauriˈa kira,
ma kira ka manata doe ana na mani.
Ma ru neˈeri ki, nia diˈia na kwalo
ˈabui ki nia nuku fafia na fatalana
God saena maurilada. Noaˈa kira
kasi rokisi goˈo saena maurilada, ka
diˈia na witi neˈe noaˈa kasi fungu
goˈo ˈani ta fuaˈi ru.
20 Ma ti ngwae laˈu neˈe kira diˈia
na maga witi neˈe kira ˈasida ˈi
saena ta ano leˈa. Kira rongoa
fatalana God, ma kira ka roˈosulia,
ma kira faˈataˈinia tuaˈa ˈoloˈolo, ka
diˈia witi neˈe nia fungu ana fuaˈi
ru ki. Ti witi neˈe uulu akwala
fuaˈi ruˈanga, ma ti witi neˈe ono
akwala fuaˈi ruˈanga, ma ti ai neˈe
taˈi talangaˈi fuaˈi ruˈanga."

Sa Jesus faˈabasua na ngwaˈi toˈa ka sailinga leˈa mala
(Luke 8:16-18)

21 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus ka saefilo
laˈu ˈuri ada, "Nia faˈuta? ˈUri ma
diˈia ta ngwae ngalia maˈi na unu,
nia ke alua goˈo ˈana ˈi olofana ta
dako nama ta ˈifitaˈi? Noaˈa goˈo!
Nia ke alua nama ˈi fuila ˈi lifua!
22 Ta ru ngwae ki noaˈa ˈiri sai sai
ana ˈi naˈo, kike baˈa saiana.
23 Diˈia ta ngwae neˈe oga ka sai
leˈa ana ru neˈe ki, nia ka sailinga
leˈa mala."
24 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri
fuada, "Muke manata leˈa sulia ru
neˈe kamu rongoˈi ki. God ke baˈa
kwate tatakolaˈa ana liatoˈo ˈanga
fuamuˈa, si diˈia kamu roˈosulia na
faˈamanataˈanga nau ki.
25 Sa tai bore ˈana neˈe toˈo ana
ta madakolaˈa ˈanga tiˈitiˈi sulia
ˈinotoˈanga God, God ke baˈa luda
gwauna fuana. Bore ma sa tai neˈe

✡ **4:12** Aesea 6:9-10

noaˈa kasi roˈosulia faˈamanata ˈanga neˈe ki, ta madakolaˈanga tiˈitiˈi bore ˈana neˈe nia toˈo ana sulia ˈinotoˈanga God, God ke ngali olitaˈinia faˈasia.”

Taˈifilia God goˈo neˈe faˈa uua na ˈinotoˈanga nia

26 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuada, “Na ˈInotoˈanga God nia diˈia na ngwae neˈe nia fasia ta maga ru ˈi saena na oˈola nia.
27 Nia ada, ka liliu ˈana asoa ki, ma ka maliu ˈana saena rodo ki. ˈUnaˈeri bore ˈana, kaidaˈi neˈe maga ru ki nia bulao, ma ka tataˈe naˈa, noaˈa laˈu ˈaberaˈanga nia. Osiˈana ngwae neˈe noaˈa kasi sai logo ˈana ana ru neˈe nia sasia maga ru ka bulao.
28 Na ano talana naˈa neˈe nia faˈamauria maga ru neˈeri ki niˈi ka doe, ma ka fungu ˈani fuaˈi ru ki. Na ˈingataˈi ˈai nia raˈe maˈi ˈi naˈo, sui na fingi ru ki, ˈi buri na maga ru ki fiˈi raˈe maˈi.
29 Ma kaidaˈi neˈe maga ru neˈeri ki nia maua, na ngwae neˈeri ka talaˈae fuana sikililana naˈa fingi ru ki, sulia nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana loi ruˈa.”

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana
(Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

30 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri, “Nai fata laˈu kwau sulia ta ˈaˈemae neˈe ke faˈataˈinia na ru neˈe bolo faˈinia ˈinotoˈanga God fafia ngwae nia ki.
31 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae nia ngalia na magana ˈai neˈe kira saea ˈani mastad, nia tiˈitiˈi ka liufia magana ˈai ki taˈifau, ma nia ka fasia saena ano.
32 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia fasia ka sui, na maga ru baera ka taˈe, ma ka alua naˈa ˈai. ˈAi neˈeri doe ka liufia naˈa ˈai ˈoro ki. Ma nia ka toˈo ana na rara ˈai doe ki, ma na noˈo ki kira ka lofo maˈi, ma kira ka saungaˈinia na nuˈi kira ki ana.”
33 ˈUnaˈeri neˈe, sa Jesus ka fata fuana na ngwae ki ana tarifulaˈa neˈeri ki, ma nia ka saea ru neˈe nia bolo faˈinia kike saiana ki.
34 Ma nia ka fata fuada ˈania tarifulaˈa ki. Bore ma, kaidaˈi neˈe nia tua ˈana taˈifilia faˈinia na fafarongo nia ki, nia ka fiˈi faˈamadakola ru ki taˈifau fuada.

Sa Jesus nia toˈo ana ngasingasiˈanga fafia kauburu
(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Nia saˈulafi naˈa ana asoa neˈeri, sa Jesus nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Kulu toˈofolo basi ˈuana bali ˈosi loˈoba.”
36 Ma kika faˈasia naˈa fikuˈa neˈeri, ma kira ka leka faˈinia sa Jesus ˈi saena baru neˈeri neˈe nia ka tua ˈi saena. Ma ti baru logo teo ˈi neˈeri.
37 Ma na iru doe nia taˈe maˈi, ma na nafo ka magara naˈa maˈi saena na baru neˈeri, ma ka karangi kuru naˈa.
38 Ma sa Jesus nia maliu ˈana ˈi burina na baru, ma ka alu gwau ana bogwau nia. Ma na fafarongo nia ki kira ka faˈaada, ma kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa, kulu karangi kuke mae naˈa! ˈOe kosi manata ˈabera goˈo niniˈa?”
39 Ma sa Jesus ka tataˈe, ma ka balufia na iru neˈeri ka ˈuri, “ˈOke aroaro naˈa!” Ma nia ka fata logo fuana na nafo neˈeri ka ˈuri, “Kamu ke tua nene naˈa!” ˈUnaˈeri goˈo, na iru baera ka aroaro naˈa, ma ˈosi ka folaˈa naˈa.
40 Ma nia ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, “Faˈuta neˈe kamu ka maˈu? Nau ku lisia na faˈamamana ˈanga kamu aku noaˈa ˈiri doe.”
41 Ma kira ka maˈu kika felo naˈa, ma kira ka lidi kwailiu ada kira ka ˈuri, “Ngwae faˈuta naˈa niniˈa re? Na iru ma na nafo bore kika roˈo naˈa sulia!”

5

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia
(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira toˈofolo ˈuana bali ˈosi ˈi

Galili, ma kira ka dao ana bali ˈosi
neˈe ana abaˈi kula ˈi Gerasa.
2 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso
faˈasia na baru, taˈi ngwae neˈe ano
ˈi ru taˈa nia ruˈufia ka leka maˈi
faˈasia na faoda fuana kwaiatoˈa ki,
ma nia ka leka maˈi siana sa Jesus.
3 Na ngwae neˈeri tualana saena
faoda ˈunaˈeri ki, ma noaˈa ta ng-
wae kasi bolo faˈinia firiˈilana ˈani
ta sene.
4 Sulia kaidaˈi ˈoro ki, kira firi fafia
na limana ma na ˈaena ˈani sene
ki, sui nia ka muusia goˈo na sene
neˈeri ki, ma ka ˈoia goˈo ˈana na
sene neˈeri ki ˈi ˈaena. Ma noaˈa
ta ngwae kasi ngasingasiˈa kasi bolo
faˈinia na daulana.
5 Ma na rodo ki ma na asoa ki,
nia tua ˈi safitana na faoda ana
kwaiatoˈa ki, ma nia ka raˈe saena
faˈi ua ki, ma nia ka ako, ma ka
afasia talana ˈani naki ki.
6 Kaidaˈi nia tua tau maˈi, nia ka
lisia sa Jesus, ma ka lalili maˈi, ma
ka bobo uruuru ˈi naˈona.
7-8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“Ano ˈi ru taˈa neˈe, ˈoke ruˈu maˈi
ˈi maa faˈasia na ngwae neˈe.”
Ma nia ka ako doe ka ˈuri, “Je-
sus! ˈAeˈo, na Ngela God neˈe nia
ngasingasiˈa liu. Na tae neˈe ˈoko
oga ˈoke sasia aku? Nau ku amasiˈo
ˈania satana God, ˈoe kosi kwatea ta
kwaˈikwaˈinga fuaku!”
9 Sui sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri,
“Satamu sa tai kwa?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Na
sataku sa Fuani Oro, sulia kaimili
ˈoro liu.”
10 Ma nia ka amasia sa Jesus
fasi ˈiri noaˈa nia kasi baˈeda laˈu
faˈasia na bali fanoa neˈeri.
11 Ma na ngwaˈi gwata ˈoro liu
kira fanga goˈo ada logo ˈi babaraˈo
ana ua neˈeri.
12 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki,
kira amasia sa Jesus kira ka ˈuri,
“ˈOke kwate kaimili fuana na gwata
loˈoko ki, fasi ˈiri kaimili ke ruˈu
ˈaimili ˈi saeda.”
13 Ma sa Jesus ka alaˈanida, ma
na ano ˈi ru taˈa neˈeri ki kira ka
ruˈu maˈi faˈasia ngwae neˈe, ma
kira ka leka, kika ruˈu ˈi saena na
gwata neˈeri ki. Ma na ngwaˈi gwata
neˈeri nia bolo faˈinia na ro toˈoni
gwata ki, ma kira ka lalili saena
kwata ˈato neˈeri, ma kira ka ˈasia
ˈi saena na ˈosi neˈeri, ma kira ka
kwaˈu kika mae taˈifau naˈa.
14 Ma ngwae neˈe kira lia sulia na
gwata neˈeri ki, kira ka tafi, ma kira
ka faˈarongo ˈani ru neˈe nia fuli
ana gwata ki ˈi saena fanoa neˈeri,
ma na fanoa tiˈitiˈi kalikalida ki. Ma
na ngwae ˈoro ki kira ka leka fuana
lisilana ru neˈe nia fuli.
15 Ma ana kaidaˈi kira dao siana
sa Jesus, kira ka lisia naˈa ngwae
baera neˈe ano ˈi ru taˈa ˈoro ki
kira ruˈufia, nia tua naˈa ˈana ˈi
neˈeri, ma nia ka toro naˈa, ma nia
ka manata saga naˈa. Ma na ngwae
ki kira ka maˈu, kira ka ˈarefo liu.
16 Ma na ngwae neˈe kira lisia ru
neˈeri nia fuli, kira ka alaˈa fuana
ngwae ki sulia na ngwae ano ˈi ru
taˈa ki tuatua ana, ma kira ka alaˈa
logo sulia na gwata neˈeri ki.
17 Ma buri ˈana, ngwaˈi toˈa neˈeri
kika ˈengoa sa Jesus ka leka faˈasia
na bali fanoa kira.
18 Ma kaidaˈi sa Jesus nia raˈe naˈa
saena na baru, na ngwae ba na ano
ˈi ru taˈa ki kira ruˈufia ˈi naˈo,
nia ka ˈengoa sa Jesus ˈiri ke leka
faˈinia.
19 Bore ma sa Jesus kasi alaˈania,
ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈi
fanoa siana na ngwae ˈoe ki, ma
ˈoko faˈarongoda ˈani ru leˈa ki
taˈifau neˈe God nia sasia fuamu, ma
na kwaimanataiˈanga nia fuamu.”
20 Ma na ngwae neˈeri nia leka,
ma ka faˈarongoa naˈa ngwae ki
ana abaˈi kula ˈi Dekapolis ana ru
ki taˈifau neˈe sa Jesus nia sasia
fuana. Ma na ngwae ki taˈifau kira
ka ˈarefo liu.

Sa Jesus toˈo ana ngasingasiˈanga fafia mataˈinga ki ma na maeˈa (Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Sa Jesus nia toˈofolo laˈu kwau
ˈuana ta bali ˈosi. Ma ana kaidaˈi
nia ka dao naˈa ana ta bali, ngwae
ˈoro ki kira ka fiku kalikalia.
22 Ma taˈi ngwae ada neˈe ngwae
fai naˈonaˈo saena na Luma fuana

foˈongaˈa ana fanoa neˈeri, satana
sa Jaeras, ka leka maˈi. Ma kaidaˈi
nia lisia sa Jesus, nia ka bobo uruuru
ˈi maana ˈaena,
23 ma nia ka amasia ma ka ˈuri,
“Kala defo nau nia teo naˈa fuana
maelana. ˈOke leka maˈi, ˈiri ˈoke
alua na limamu ˈi fafona, fasi ˈiri nia
ke ˈakwa ma ka mauri.”
24 Ma sa Jesus ka leka naˈa faˈinia.
Ma na fikuˈa doe kika leka ˈi burina,
ma kira ka kwaibekesi naˈa.
25 Ma taˈi ˈafe neˈe na gwaˈi ˈabu
tafangia sulia taˈi akwala ma ro faˈi
ngali sui naˈa, nia tua logo ˈi neˈeri.
26 Ma nia ka nonifii liu naˈa. Ma
nia ka faˈalia naˈa mani ˈoro nia ki
fuana na ngwae kwaigurai ˈoro ki,
bore ma tualana kasi leˈa goˈo. Nia
fiˈi taˈa ka tasa liu mo.
27 Ma kaidaˈi neˈe nia rongoa
alaˈanga sulia sa Jesus, nia ka kwako
maˈi ˈi burina ˈi safitana na fikuˈa
neˈeri, nia ka sama toˈona na ifi keta
sa Jesus.
28 Sulia nia manata ˈuri, “Diˈia
nau ku sama toˈona bore aku na
mumuduˈana ifi nia, nai leˈa naˈa.”
29 Ma kaidaˈi neˈe nia sama toˈona
goˈo ifi sa Jesus, ˈaliˈali naˈa ˈabu
neˈe tafangia nia ka langa naˈa, ma
nia ka saiana na nonina nia ˈakwa
naˈa faˈasia na mataˈinga nia.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo,
sa Jesus nia saiana neˈe ngasin-
gasiˈanga nia gura ta ngwae. Ma
nia ka abula ˈi safitana na fikuˈa
neˈeri, ma ka lidida ka ˈuri, “Sa tai
naˈa niniˈa sama toˈona kwau na ifi
nau?”
31 Ma na fafarongo nia ki, kira
ka olisia kika ˈuri, “ˈOko lisia goˈo
ˈamu na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe nini
kira bekesiˈo naˈa. Faˈuta neˈe ˈoko
lidi ˈuana fasi ta ngwae nia sama
toˈomu?”
32 Bore ma sa Jesus ka lia kwailiu
fasi ˈiri ke lisia sa tai neˈe nia sasia
ru neˈe.
33 Ma na ˈafe neˈe nia saiana ru
neˈe fuli fuana, ma nia ka leka
lebelebe maˈi ˈani maˈungaˈa, ma
ka bobo uruuru ˈi maana ˈaena
sa Jesus. Ma nia ka faˈarongoa
mamana ana ru neˈe nia sasiˈi ki.
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈAfe neˈe ˈae, God nia guraˈo naˈa
sulia neˈe ˈoko faˈamamana nau.
ˈOke leka naˈa ˈamu, ma ˈoe kosi
manata ˈabera, ma ˈoko ˈakwa naˈa
faˈasia na mataˈinga ˈoe.”
35 Ma kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa
goˈo ˈana ˈua, ti ngwae kira ka dao
maˈi faˈasia na luma sa Jaeras, ma
kira ka fata ˈuri fuana sa Jaeras,
“Kala defo ba ˈoe nia mae naˈa.
ˈOe kosi faˈa ˈabera laˈu na ngwae
faˈamanata.”
36 Ma sa Jesus kasi ˈabera goˈo
sulia ru neˈe kira saea, ma ka fata
naˈa ˈuri fuana sa Jaeras, “Noaˈa ˈoe
kosi fitala laˈu. ˈOke faˈamamana
nau lala ˈamu.”
37 Ma nia kasi alaˈania ta ngwae
ke leka faˈinia, taˈifilia goˈo sa Pe-
ter, ma sa James, ma sa John na
ngwaefuta nia sa James.
38 Ma kaidaˈi kira dao ˈi luma
sa Jaeras, sa Jesus ka rongoa
na isiˈa faˈinia na angiˈa ma na
oˈomaeˈanga nia doe liu.
39 Ma nia ka ruˈu kwau, ma ka
fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu
angi, ma muka oˈomae ka ˈuri naˈa?
Ngela neˈe noaˈa kasi mae, nia
maliu goˈo ˈana ne.”
40 Bore ma, kira ka fiˈi gaˈasia lala
sa Jesus. Ma nia ka baˈeda kwau ˈi
maa, ma ka talaˈia na maˈa nia, ma
teˈa ngela neˈeri, ma na fafarongo
nia ki neˈe kira tua faˈinia, ma kira
ka ruˈu saena maˈe luma neˈe ngela
neˈeri nia teo ana.
41 Ma nia ka dau ana na limana na
ngela neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana,
“Talita kom!” Na fadalana nia ˈuri,
“Kala defo ˈae, nau ku saea fuamu
ˈoke tataˈe!”
42 Ma nia ka tataˈe, ma ka uu, ma
ka fali. Na ngela neˈeri taˈi akwala
ma ro faˈi ngali goˈo neˈe sui fafia
futalana. Ma kira ka ˈarefo liu ana
ru neˈeri.
43 Bore ma sa Jesus fata ka luida,
fasi ˈiri noaˈa kira kasi faˈarongoa
laˈu ta ngwae ˈani ru neˈeri. Ma nia
ka saea kira ka kwatea fanga fuana
na ngela neˈeri ˈiri nia ke ˈania.

6

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira faˈasia na kula neˈeri, ma kira ka oli ˈuana fanoa neˈe nia doe maˈi saena ˈi Nasaret.
2 Ma ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia ka faˈamanata ˈi saena na luma fuana foˈongaˈa. Ma toˈa ˈoro ki kira rongoa, ma kira ka ˈarefo liu. Ma kira ka saefiloda kwailiu ma kika ˈuri, "Na ngasingasiˈanga ana sa tai niniˈa kwate nia ka faˈamanata ˈania fatalana God ˈuri, ma faˈinia sasilana na faˈanadaˈa ki?
3 Na ngwae neˈe kulu sai leˈa goˈo ana. Nia ngwae saungaˈi luma niniˈa. Teˈa nia ba ˈi Mary goˈo. Ti ngwaefuta ana ba sa James, ma sa Josef, ma sa Judas, ma sa Simon. Ma na ngwaingwaena nia ki kira tua goˈo ˈada ˈi neˈe." ˈUnaˈeri, kira ka ˈaila ˈani niaˈa.
4 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, "Na ngwae ana fanoa ki kira saiana kira ke faˈadoea na profet. Bore ma ngwae ana fanoa nia ˈi talana, ma na ngwaefuta nia ki, ˈafitaˈi kira ka faˈadoea."
5 Ma nia kasi bolo naˈa faˈinia sasilana laˈu faˈanadaˈa ˈoro ki ˈi neˈeri. Ma nia ka alua na limana fafia bara ngwae mataˈi ma ka gurada.
6 Ma nia ka ˈarefo liu, osiˈana na ngwae ki noaˈa kasi faˈamamana.

Sa Jesus nia asungani kwau na ngwae lifurongo ki
(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

ˈUnaˈeri sa Jesus nia leka ana maˈe fanoa ki kalikalia ˈi neˈeri, ma ka faˈamanata na ngwae ki.
7 Nia ka ri ˈuana na akwala ma ro ngwae ana fafarongo nia ki siana, ma nia ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada fuana ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka baˈeda maˈi taˈifau, ma ka alu na ro ngwaeˈa kera ka leka fiku.
8 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi fuada ka ˈuri, "Noaˈa kamu kasi ngalia ta ru fuana lekaˈa neˈe, taˈifilia faˈi kuba goˈo neˈe kamu ke ngalia. Ma noaˈa kamu kasi ngalia fanga, ma ta ngwaˈi, ma ta mani.
9 Kamu ke ruˈufia na taˈe butu ki, bore ma kamu kasi ngalia laˈu ruana ˈaba toro rengorengo.
10 Ma kaidaˈi ta ngwae nia kwalo kamu, kamu ke tua faˈinia, leleka ka dao ana kaidaˈi kamu ke leka faˈasia na fanoa neˈeri.
11 Ma diˈia kamu dao ana na fanoa, ma na ngwae ki ˈi neˈeri noaˈa kasi kwalo kamu, ma kira kasi oga goˈo rongolamuˈa, kamu ka leka amuˈa faˈasida. Ma kamu ke tafula fulafulana ano faˈasia na ˈaemuˈa ˈuana na faˈabasuˈanga naˈa fuada neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira, duˈungana kira ˈaila ˈania rongolana fatalana God."
12 Ma kira ka leka, ma kira ka fulangaˈinia fuana ngwae ki ˈiri kike rokisi faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki.
13 Ma kira ka ifulani naˈa ano ˈi ru taˈa ˈoro ki, ma kira ka ngwaia naˈa ngwae mataˈi ˈoro ki, ma kira ka gurada laˈu goˈo.

Na maelana sa John ngwae ni Siuabu
(Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 ˈIu, sa Herod na tatalafaˈa nia rongoa ru neˈe ki sulia sa Jesus neˈe nia faˈamanata ma ka gura ngwae ki. Ma satana sa Jesus ka talofia naˈa fanoa ki taˈifau. Ma ti ngwae kira ka ˈuri, "Sa John ngwae ni siuabu nia mauri laˈu! Nia niniˈa ke sasia laˈu na ru ni ˈarefoˈa ki."
15 Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri, "Niaˈa sa Elaeja."
Ma ti ngwae kira ka fata ˈuri, "Niaˈa ta profet, diˈia na profet ba ˈi naˈo ki maˈi."
16 Ana kaidaˈi sa Herod nia rongoa ru neˈeri ki neˈe na ngwae ki fata ˈunaˈeri sulia sa Jesus, nia ka fata ˈuri, "Sa John na ngwae ba nau ku kwatea fuana siki musilana gwauna, nia tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa niniˈa."

17-20 Sa Herod nia korea logo ˈi Herodias, na ˈafe ngwaefuta nia sa Filip. Ma sa John ka fata fata ˈuri fuana sa Herod, “Na taki God nia luia ˈoe kosi korea ˈafe ngwaefuta ˈoe.” ˈUnaˈeri, liana ˈi Herodias ka taˈa liu naˈa fuana sa John, ma nia ka oga saungilana, bore ma ka ˈafitaˈi liu fuana, duˈungana sa Herod nia saiana sa John nia na ngwae saga, ma na ngwae nia abu. Sa Herod nia maˈungia sa John, ma nia ka gonia sa John. Sa Herod talana neˈe nia udua ngwae ki fuana daulana sa John, ma kira ka alua ˈi saena lokafo faˈasia ˈi Herodias. ˈIu, sa Herod nia oga liua naˈa rongolana sa John, bore ˈana nia ka manata ˈabera kaidaˈi neˈe nia rongoa.

21 Goˈo ma ˈi Herodias ka dao toˈona taˈi kaidaˈi leˈa nia fuana saungilana sa John. Ana faˈi asoa neˈe sa Herod nia faˈadoea asoa neˈe nia futa ana, nia ka saungaˈinia taˈi fangaˈa fuana na ngwae doe nia ki, ma na ngwae doe nia ki fuana fuˈanga, ma na faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili.

22 Ma kaidaˈi neˈe, sariˈi ˈi Herodias nia ruˈu maˈi ma ka ngwaˈe, sa Herod faˈinia na ngwae nia ki neˈe kira fanga faˈinia, kika saeleˈa liu faˈinia. Ma sa Herod ka fata ˈuri fuana na sariˈi neˈeri, “ˈOke gani nau maˈi ˈuana ta ru neˈe ˈoko oga, nau kui kwatea fuamu.”

23 Ma nia ka fata alangaˈi ana alafuˈa fuana ka ˈuri, “Ta tae neˈe ˈoko gania aku, nau kui kwatea fuamu, sui bore ˈana ta bali ana na ˈinotoˈanga nau.”

24 Ma na sariˈi neˈeri ka ruˈu kwau ˈi maa ka leka naˈa siana teˈa nia, ma ka saefilo ˈuri, “Ta tae neˈe nai baˈa gania?”

Ma teˈa nia ka olisia ka ˈuri, “Na gwauna sa John ngwae ni siuabu.”

25 Ma na sariˈi neˈeri ka oli ˈaliˈali siana sa Herod, ma ka gani ka ˈuri, “Nau ku oga ˈoke kwatea maˈi na gwauna sa John Siuabu fuaku ˈi fafona ta taˈe ru ana kaidaˈi neˈe naˈa.”

26 Ma sa Herod ka kwaimanatai liu duˈungana ru neˈeri. Sui bore ˈana, sulia na fata alangaˈinga neˈe nia sasia ˈi naˈona na ngwae ki neˈe kira fanga faˈinia, nia kasi luia naˈa faˈasia.

27 Ma nia ka kwatea taˈi ngwae ni ofo fuana ngalilana maˈi na gwauna sa John. Ma na ngwae neˈeri ka leka ˈi saena na lokafo, ma ka siki muusia na luana sa John,

28 ma ka ngalia maˈi na gwauna ˈi fafona na taˈe ru dakodakoˈa, ma ka kwatea fuana sariˈi neˈeri, ma nia ka kwatea fuana teˈa nia.

29 Ma kaidaˈi neˈe fafarongo sa John ki kira rongoa ru neˈeri, kira leka maˈi, ma kira ka ngalia naˈa nonina, ma kira ka kwaiatoa naˈa.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwae ki

(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Na ngwae lifurongo ki kira oli naˈa maˈi, ma kira ka fiku taˈifau maˈi siana sa Jesus, ma kira ka faˈarongoa ˈani ru neˈe kira sasiˈi, ma kira faˈamanata suliˈi ki.

31 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈabera liu, sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira dao faˈi oli ana kula neˈe kira tua ana. Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira noaˈa kasi toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana fangaˈa bore. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Mulu leka maˈi faˈinau ˈuana ta kula buringaˈi, fasi ˈiri kuke mamalo basi ˈakulu.”

32 Ma kira ka leka taˈifilida ˈania baru ˈuana kula neˈe aroaro.

33 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na ngwae ˈoro ki faˈasia na fanoa ki taˈifau kira lia saiada, ma kira ka lalili ˈi naˈoda, ma kira ka eta dao ada ˈi neˈeri.

34 Ma kaidaˈi sa Jesus nia koso faˈasia na baru, nia ka lisia na fikuˈa doe neˈeri, ma nia ka kwaimanatai liu ada, sulia kira diˈia naˈa sipsip ki neˈe noaˈa ta ngwae fuana liaˈa sulida. Ma nia ka faˈamanata kira ˈani ru ˈoro ki.

35 Ma kaidaˈi neˈe na sina nia ego folo naˈa, fafarongo nia ki kira ka

leka maˈi siana, ma kira ka fata ˈuri,
“Kula neˈe noaˈa ta ngwae ˈiri tua
ana, ma na sina ka ego folo naˈa.
36 ˈOke baˈea na ngwaˈi toˈa neˈe
ki kira ka leka naˈa ˈada, ˈiri kira ka
leka ana maˈe fanoa neˈe kalikalida
ki, ˈiri kike foli fanga.”
37 Bore ma nia olisida ka ˈuri,
“Kaumulu, muke kwatea fanga
fuada.”
Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “ˈUri
ma ˈoko oga kaimili ke kwatea maˈi
mani ˈoro ki* fuana folilana beret
ˈiri ke bolo faˈinia sarelana fikuˈa
neˈe?”
38 Ma sa Jesus ka lidi kira ka
fata ˈuri, “Ta fita afu beret neˈe
kamu toˈo ana? Leka muke lia maˈi
ˈuani.”
Ma kaidaˈi kira dao toˈona, kira
ka fata ˈuri, “Lima afu beret ki goˈo
faˈinia na ro gwaˈi iˈa ki.”
39 ˈUnaˈeri sa Jesus ka saea fuana
fafarongo nia ki ˈiri kika saea fuana
ngwae ki kira ke tua ˈi ano ˈani
gwaˈi tuaˈa ki ˈi fafona na karasi
faka marako.
40 Ma kira ka tua ˈi ano ˈani
talangaˈi ngwae ˈanga, ma ti gwaˈi
tuaˈa na lima akwala ngwaeˈa.
41 Ma sa Jesus ka ngalia na lima
afu beret neˈeri ki ma na ro gwaˈi
iˈa neˈeri ki, ma ka lia ˈalaˈa ˈuana
ˈi langi, ma ka baˈatafea God. Ma
nia ka ngiia afu beret neˈe ki, ma
ka kwatea fuana fafarongo nia ki,
fasi ˈiri kira ka daroˈia fuana ngwaˈi
toˈa neˈeri. Ma nia ka daroˈia logo
na ro gwaˈi iˈa neˈeri ki fuada.
42 Ma na ngwae ˈoro neˈeri ki kira
ka fanga, ma kira ka abusu taˈifau
naˈa.
43 Goˈo, na fafarongo nia ki kira ka
gonia naˈa orengana na beret ma na
iˈa neˈeri ki, ma kira ka faˈafungua
taˈi akwala ma ro kokofi ki.
44 Na lima toˈoni ngwae ki neˈe
kira fanga.†

Sa Jesus nia leka ˈi fafona na ˈosi (Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri, sa
Jesus nia asungaˈinia na fafarongo
nia ki kira ka etaeta ˈuana ta bali
ana ˈosi neˈeri saena na baru ˈuana
fanoa ˈi Betsaeda. Ma nia ka tua
buri fasi ˈiri ke saea fuana na fikuˈa
neˈeri kira ka leka naˈa ˈada.
46 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia olioli
ana ngwae ˈoro neˈeri ki, nia ka leka
ˈi gwauna taˈi faˈi ua fasi ke foˈo
ˈana.
47 Ma kaidaˈi nia talaˈae ka rodo
naˈa maˈi, na baru baera nia naˈa
saena tofongana ˈosi, ma sa Jesus
tua goˈo ˈana ˈua taˈifilia ˈi sara.
48 Ma nia ka lisia na fafarongo
nia ki, kira laga ulafu liu naˈa ana
falutaˈanga, duˈungana kira naˈofia
naˈa iru. Ma ana agi rodo ˈofodangi,
sa Jesus ka leka ˈi fafona na kafo,
ma ka leka maˈi fuada. Ma nia ka
karangi liufida naˈa.
49 Ma ana kaidaˈi kira lisia neˈe
nia leka ˈi fafona na kafo, kira ka fia
fasi nia na anoano ru. Ma kira ka fai
araarai,
50 duˈungana kira maˈu liu naˈa,
ana kaidaˈi kira lisia nia leka fafona
kafo.
Ma sa Jesus nia ka ˈaliˈali ma ka
fata kwau fuada ka ˈuri, “Nauˈa goˈo
niniˈa! Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu.”
51 ˈUnaˈeri goˈo, nia ka taˈe ˈi
saena na baru faˈinida, ma na iru ka
aroaro naˈa. Ma kira ka ˈarefo liu,
52 duˈungana noaˈa kira kasi
saiana na malingaˈilana ngasin-
gasiˈanga sa Jesus toˈo ana fuana
sarelana lima toˈoni ngwae baera ki
ˈani lima afu beret ki goˈo. Sulia
manata ˈanga kira ki dole liu fuana
malingaˈilana na ru neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia gura na ngwae mataˈi ki (Matthew 14:34-36)

53 Kira toˈofolo ana ˈosi neˈeri,
ma kira ka koso ana bali fanoa ˈi
Genesaret, ma kira ka gwalua na
baru ˈi neˈeri.
54 Ma kaidaˈi kira faˈasia na baru,
na ngwae ˈi neˈeri ki, kira ˈaliˈali
kira ka lia saiana sa Jesus.

* **6:37** mani ˈoro Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki. † **6:44** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

55 Ma na ngwae ki kira ka lalili
saena ˈafutana bali fanoa neˈeri, ma
kira ka ngalia maˈi na ngwae mataˈi
ki ˈi fafona na tatafe ki ˈuana kula
ki neˈe kira rongoa sa Jesus nia tua
ana.
56 Ma kula ki taˈifau neˈe sa Jesus
nia leka ana, na ngwae ki kira ngalia
maˈi na ngwae mataˈi ki ˈuana foli
usiˈa ki, ma kira ka gania sa Jesus
fuana na ngwae mataˈi ki ˈiri kira ka
sama toˈona namunamuna ifi keta
nia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira sama toˈona, ma kira ka ˈakwa
naˈa.

7

Na falafala ngwae Farasi ki (Matthew 15:1-9)

1 Na Farasi ki ma ti ngwae
faˈamanata ana na taki ki, kira leka
maˈi faˈasia ˈi Jerusalem, ma kira ka
fiku kalia sa Jesus.
2 Ma kira ka lisia ti ngwae ana
fafarongo nia ki noaˈa kasi taufia
goˈo limada ˈi naˈo, ma kira fiˈi
fanga. Noaˈa kira kasi taufia limada
diˈia na falafala neˈe Farasi ki kira
saea fuana na ngwaˈi toˈa Jiu ki kira
ke sasi sulia.*
3 Aia, na Jiu ki ma tasa naˈa
na Farasi ki logo, kira sasi sulia
falafala neˈe koˈo bora kira ki kira
faˈamanata nama maˈi ˈania. Nia
ˈafitaˈi kira ka fanga diˈia noaˈa kira
kasi taufia limada diˈia na falafala
ana tau limaˈanga.
4 Ma kaidaˈi kira oli maˈi faˈasia
na usiˈa, nia ˈafitaˈi kira kasi fanga,
diˈia noaˈa kira kasi tau lima basi
sulia na falafala kira naˈa. ˈUnaˈeri
kira ka roˈo sulia na falafala ˈoro
kira ki, diˈia na taufilana titiu ki, ma
na faˈi tini ki, ma na dako ki.
5 ˈUnaˈeri na Farasi ki, ma na
ngwae faˈamanata ana taki ki, kira
ka lidia sa Jesus ma kira ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe fafarongo ˈoe ki noaˈa
kasi roˈosulia na faˈamanataˈanga
neˈe koˈo bora kia ki kira alua naˈa
maˈi fuaka, osiˈana noaˈa kira kasi
taufia goˈo na limada ˈi naˈo basi,
ma kira fiˈi fanga?”
6 Ma nia ka olisida ma ka ˈuri,
“Sa Aesea nia fata mamana kaidaˈi
ba nia alaˈa suli kamu. Kamuˈa
na ngwae ˈosoˈoso ki, diˈia ba nia
keresia ka ˈuri,
‘God nia saea, na ngwaˈi toˈa neˈe
ki, kira faˈadoe nau goˈo ˈada
ˈani alaˈanga kira ki, bore ma
na manatada nia tau liu faˈasi
nau.
7 Kira foˈosi nau ˈoˈo goˈo ˈada,
duˈungana kira faˈamanata
goˈo ˈada sulia taki kira ki
talada, ma kira ka saea fasi
taki God ki naˈa neˈeriˈa!’✡

8 “Kamu aburongo ana taki God
ki, ma muka roˈosulia amuˈa lala na
faˈamanataˈanga na ngwae ki.”
9 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri
fuada, “Kamu sai liu naˈa ana
ilangaˈilana ma rokisilana taki God
ki, ma muka roˈosulia lala amuˈa
sulia na falafala kamu ki talamuˈa.
10 Sulia sa Moses ba nia fata ka
ˈuri, ‘ˈOke faˈadoea na maˈa ˈoe, ma
na teˈa ˈoe.’ Ma ‘Diˈia sa tai neˈe nia
taofia maˈa nia nama teˈa nia, kira
ke saungia ka mae.’
11 Bore ma, kamu faˈamanata rora
ˈuri, diˈia ta ngwae nia toˈo ana ti ru
neˈe nia saiana ke ˈafia ˈani maˈa
nia nama teˈa nia, ma ka fata lala
ˈuri, ‘Nai baˈa kwatea naˈa ru baera
ki fuana God.’
12 Kamu saea, nia leˈa goˈo ˈana
fuana neˈe nia noaˈa kasi ˈafia naˈa
maˈa nia ma na teˈa nia ˈani ru
baera ki ba nia eta fataˈa ˈani fuana
God.
13 Ma diˈia nia ˈunaˈeri, na
faˈamanataˈanga neˈe kamu alua,
nia ka kware teˈeteˈe naˈa ana fata-
lana God. Ma ru ˈoro taˈa ˈunaˈeri
ki neˈe kamu sasiˈi.”

Ru ki neˈe ke faˈasua na ngwae (Matthew 15:10-20)

14 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka ri laˈu
maˈi ˈuana na fikuˈa doe neˈeri
siana, ma ka fata ˈuri fuada, “Mulu

* **7:2** Ngwae Jiu ki toˈona taki ki neˈe kira ka eta taufia basi na limana sui mala kira fiˈi fanga.
✡ **7:7** Aesea 29:13

fafarongo maˈi fuaku, ma muke sa-
iana.
15-16 Noaˈa ta ru neˈe ta ngwae nia
ke ˈania neˈe nia kwatea na suaˈa
fuana. Na ru neˈe sasia taˈangaˈa ki,
nia ˈita maˈi faˈasia na lia na ngwae
lala, nia neˈe ka kwatea ngwae ka
sua.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia
naˈa fikuˈa neˈeri, nia ka ruˈu saena
luma, ma na fafarongo nia ki kira ka
lidia fasi ˈiri nia ka fada na alaˈanga
neˈeri ki.
18 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“ˈUri ma noaˈa kaumulu kasi sai
goˈo ana ru neˈe ki niniˈa? Na
ru neˈe ngwae nia ˈania noaˈa kasi
faˈasua na ngwae ˈi naˈona God,
19 duˈungana fanga noaˈa nia kasi
leka ˈi saena na lia na ngwae. Nia
leka goˈo ˈana saena na ogana, ma
ka sakatafa logo ˈana ˈi maa faˈasia
na nonina.” Ana alaˈanga sa Jesus
naˈa neˈe, nia saea na fanga ki
taˈifau, nia leˈa goˈo ˈana fuana
ˈanilaniˈi.
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ta
ru neˈe ta ngwae nia fulia ka taˈa ma
ka saea ka rora, nia neˈe faˈasua ˈi
naˈona God.
21 Osiˈana na manataˈanga taˈa ki
nia saka maˈi faˈasia saena na liana
ngwae, nia ka sasia ru taˈa ki, ma
nia ka bili, ma nia ka sau ngwae,
22 ma nia ka kakabara, ma nia
ka guguta, ma nia ka sasia ru taˈa
ˈoro ki, ma ka sokea na ngwae ki,
ma ka kwaimamagolai, ma ka alaˈa
ˈosoˈoso ˈana sulia ta ngwae, ma nia
ka manata lafua talana, ma nia ka
bolebole ˈa.
23 Ma duˈungana ru ˈoro taˈa
neˈeri ki taˈifau nia ruˈu maˈi
faˈasia na manatalana, nia ka
faˈasua na ngwae ˈi naˈona God.”

Mamanalana raoˈa sa Jesus nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki (Matthew 15:21-28)

24 Sui goˈo, sa Jesus ka leka naˈa
faˈasia na kula neˈeri, ma ka leka
ˈuana na bali fanoa ˈi Taea. Ma
nia ka ruˈu ˈi saena taˈi luma, sulia
noaˈa nia kasi oga ta ngwae ke
saiana neˈe nia tua ˈi neˈeri, sui bore
ˈana nia ˈafitaˈi fuana nia ka ago.
25 Ma taˈi kini ka rongo sulia neˈe
sa Jesus nia dao, ma nia ka leka
ˈaliˈali maˈi, ma ka bobo uruuru ˈi
maana ˈaena sa Jesus.
26 Ma na kini neˈeri, nia neˈe kini
kwaita faˈasia ˈi Fonisia saena tuaˈa
ˈi Siria, ma nia noaˈa laˈu kini Jiu,
ma na sariˈi nia na ano ˈi ru taˈa nia
ruˈufia. ˈUnaˈeri, nia ka amasia sa
Jesus fasi ˈiri ke ifulani na ano ˈi ru
taˈa neˈeri faˈasia na sariˈi nia.
27 Ma sa Jesus ka fata sulia na Jiu
ki neˈe diˈia na ngela ki ka ˈuri,†
“Mike sarea basi amiˈa na ngela ki
ˈi naˈo. Noaˈa nia kasi leˈa fuamiˈa
ka eta ˈui ˈania basi na fanga ngela
ki fuana na kui ki.”
28 Ma na kini neˈeri nia olisia
ma ka ˈuri, “Aofia ˈae, na kui ki
bore, kira saiana kira ka ˈania logo
orengana fanga neˈe nia ˈasia ˈi
olofana tatafe ni fangaˈa na ngela
ki.”
29 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe. Na
ano ˈi ru taˈa baera, nia leka
naˈa faˈasia na sariˈi ˈoe. Osiˈana
olisiˈanga neˈeri nia faˈataˈinia ˈoko
faˈamamana.”
30 Ma nia ka oli ˈi fanoa, ma ka
lisia na sariˈi ba nia maliu goˈo ˈana
ˈi saena na ˈifitaˈi. Ma na ano ˈi
ru taˈa baera ka leka mamana naˈa
faˈasia.

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae neˈe alingana bani ma na kwakwana ka kulu

31 Sui sa Jesus nia faˈasia naˈa
bali fanoa ˈi Taea, ma ka daofaˈi liu
faˈasia ˈi Saedon, ma bali fanoa ˈi
Dekapolis, ma ka koso naˈa kwau
fafona na ˈosi ˈi Galili.
32 Ma ngwae ki ˈi neˈeri, kira ka
ngalia maˈi taˈi ngwae neˈe alingana
bani ma na kwakwana ka kulu siana
sa Jesus, ma kira ka amasia sa Jesus
fasi ˈiri nia ke alua na limana ˈi
fafona na ngwae neˈe.
33 Ma sa Jesus ka talaˈia ˈuana taˈi
kula taˈifilidaroˈo faˈasia na fikuˈa

† **7:27** Sa Jesus nia alaˈa ˈani tarifulaˈa ˈi neˈe sulia mamanalana raoˈa nia neˈe nia eta ˈafia basi ngwae Jiu ki.

neˈeri, ma nia ka ruˈungaˈinia na ˈuˈuna ˈi saena na alingana ngwae neˈeri. Ma nia ka ngisu ana na ˈuˈuna, ma ka sama toˈona na meana na ngwae neˈe.
34 Goˈo, nia ka lia ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka mango doe, ma ka fata ˈuri fuana ˈani fatalana, *"Efata!"* na fadalana neˈe ˈuri, "ˈIfi naˈa!"
35 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na alingana na ngwae neˈeri ka ˈifi, ma nia ka rongo naˈa, ma na kwakwana ka sasala naˈa, ma nia ka talaˈae ka fata madakola naˈa.
36 ˈUnaˈeri, sa Jesus ka luia na ngwae ki noaˈa kasi faˈarongoa laˈu ti ngwae. Sui bore ˈana nia ka lui totongaˈi ana, na ngwae ki kira ka donga alaˈa sulia sa Jesus neˈe nia gura na ngwae neˈeri ka leleka naˈa ˈana.
37 Ma na ngwae ki neˈe kira rongoa, kira ka ˈarefo liu naˈa, ma kira ka fata ˈuri, "Reala! Nia sasia ru ki taˈifau ka leˈa liu! Nia saungaˈinia na ngwae neˈe alingana bani ma ka rongo naˈa, ma na ngwae neˈe kwakwana nia nonoto bore, ka fata naˈa."

8

Sa Jesus nia sarea na fai toˈoni ngwae ki
(Matthew 15:32-39)

1 Noaˈa kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, taˈi fikuˈa doe ka fiku maˈi. Ma kaidaˈi neˈeri noaˈa naˈa ta fanga ada, sa Jesus ka saea maˈi fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri,
2 "Nau ku kwaimanatai naˈa ana ngwaˈi toˈa neˈe, sulia kira tua faˈinau sulia uulu asoa ki, ma ka noaˈa naˈa ta fanga ada taˈena.
3 Ma diˈia niniˈa kira fiolo, ma nau ku olitaˈinida ˈi fanoa, kira ke baˈa ˈasida sulia tala, sulia ta bali ada neˈe fanoa kira ki tua tau."
4 Ma na fafarongo nia ki kira ka saefilo ˈuri, "ˈI faˈi neˈe kuke dao toˈona ta fanga neˈe ke bolo faˈinia na sarelana ngwaˈi toˈa ˈoro ˈuri ki saena na abaˈi kula kwasi neˈe kasi bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana ˈuri?"
5 Ma sa Jesus ka lidida ma ka ˈuri, "Ta fita afu beret neˈe kamu toˈo ana?"
Ma kira ka olisia kika ˈuri, "Fiu afu beret ki."
6 Ma sa Jesus ka saea fuana na fikuˈa neˈeri kira ka tua ˈi ano. Goˈo, nia ka ngalia na fiu afu beret neˈeri ki, ma ka baˈatafea God, sui ka ngiia ma ka kwatea fuana fafarongo nia ki, ma kira ka daroˈia ana na fikuˈa neˈeri.
7 Ma kira toˈo logo ana bara gwaˈi iˈa tiˈitiˈi. Ma sa Jesus nia ka kwatea logo baˈatafea fuana God, ma ka saea fuana fafarongo nia ki kira ka daroˈia logo ana na ngwaˈi toˈa neˈeri.
8 Ma kira ka fanga leleka kira ka abusu taˈifau. Ma ˈi buri, na fafarongo nia ki kira ka gonia naˈa ngisingisi fanga neˈe nia ore ˈi saena fiu kokofi ki leleka ka fungu.
9 Ma na fikuˈa neˈeri, nia bolo faˈinia na fai toˈoni ngwae ki. Sui sa Jesus ka olitaˈinida naˈa ˈuana fanoa kira,
10 ma niaˈa faˈinia na fafarongo nia ki, kira ˈaliˈali kira ka raˈe ˈi saena gwaˈi baru, ma kira ka leka ˈuana na bali fanoa ˈi Dalmanuta.

Na Farasi ki kira gania sa Jesus fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa
(Matthew 16:1-4)

11 Ma ti Farasi kira leka maˈi, ma kira ka olisuˈusuˈu faˈinia sa Jesus, ma kira oga fasi ˈiri kike ilitoˈona. Nia neˈe kira ka gania fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa, fasi ˈiri ke faˈataˈinia mamanaˈanga God neˈe kwate maˈi niaˈa.
12 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka mango doe, ma ka fata ˈuri, "Faˈuta neˈe ngwae ki ana talaˈi ngwae neˈe kira ka gania faˈanadaˈa ki re? Nau ku saea na ru mamana fuamuˈa, nau noaˈa kusi faˈataˈinia goˈo ta faˈanadaˈa fuana na talaˈi ngwae neˈe."

Na Farasi ki ma sa Herod noaˈa kasi faˈamamana sa Jesus neˈe na Christ
(Matthew 16:5-12)

13 Ma nia ka faˈasida, ma ka raˈe
logo ˈana ˈi saena gwaˈi baru, ma ka
toˈofolo ˈuana ta bali ˈosi.
14 Kaidaˈi kira saena ˈosi naˈa, na
fafarongo nia ki kira manata bura
ana ngalilana maˈi ti afu beret, bore
ma taˈi afu beret goˈo neˈe kira toˈo
ana saena na gwaˈi baru.
15 Ma sa Jesus ka faˈabasuda ma
ka ˈuri, “Kamu ke lia leˈa suli kamu
faˈasia na isi fuana beret ana Farasi
ki ma sa Herod logo.”
16 Ma kira ka alaˈa ˈi safitada
kwailiu, ma kira ka ˈuri, “Nia fata
ˈunaˈeri sulia neˈe noaˈa kulu ˈisi
ngalia maˈi ta afu beret.”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus nia saiana
neˈe kira kina neˈe nia fata su-
lia na faˈamanataˈanga taˈa Farasi
ki ma sa Herod, nia ka fata ˈuri
fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka alaˈa
sulia neˈe noaˈa kamu ˈisi ngalia
maˈi ti afu beret? Noaˈa kamu
ˈisi malingaˈi ru ˈua ana manatai
ngwae saena na ru nini nau ku
saea fuamuˈa? Nau ku lisia man-
atamuˈa dole liu fuana kamu ka
faˈamamana.
18 Kamu lisia ma muka rongoa na
ru ˈoro nau ku sasiˈi ki, bore ma
noaˈa kaumulu kasi malingaˈiniˈi
goˈo. Noaˈa kamu ˈisi manata goˈo
toˈona,
19 kaidaˈi ba nau ku ngiia na lima
afu beret baera ki fuana na lima
toˈoni ngwane baera ki? Ma ta fita
kokofi ba kamu gonia naˈa ngisingisi
fanga baera ˈi saena leleka ka
fungu?”
Ma kira ka olisia kira ka ˈuri, “Na
taˈi akwala ma ro kokofi.”
20 Ma sa Jesus nia lidi laˈu ka
ˈuri, “Ma kaidaˈi ba nau ku ngiia fiu
afu beret ki fuana fai toˈoni ngwae
ki, na fita kokofi ki ba kamu gonia
ngisingisina fanga ˈi saena leka ka
fungu?”
Ma kira ka olisia ma kira ka ˈuri,
“Na fiu kokofi ki.”
21 Ma nia ka saefilo ˈuri ada,
“Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi saiana
tae neˈe nau ku fata sulia?”

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo

22 Kira dao ana na fanoa ˈi Bet-
saeda, ma ngwae ki kira ka ngali
maˈi taˈi ngwae neˈe maana nia
rodo, ma kira ka gania sa Jesus fasi
ˈiri nia ke sama toˈona.
23 Ma sa Jesus ka dau ˈi limana na
ngwae neˈeri, ma ka talaˈia ˈuana
ˈi maa faˈasia na fanoa neˈeri. Ma
sa Jesus ka ngisu ˈi saena na maana
na ngwae neˈeri, ma nia ka alua na
limana fafia. Sui, nia lidia ka ˈuri,
“ˈOko lisia ta ru?”
24 Goˈo, na ngwae baera nia ka lia
ˈalaˈa, ma ka fata ˈuri, “Nau ku lisia
na ngwae ki, kira diˈia ˈai ki, ma kira
fali.”
25 ˈUnaˈeri sa Jesus ka alua laˈu
na limana fafia na maana na ngwae
neˈeri. Ma na ngwae neˈeri ka lia
mamana naˈa, ma ka lia madako
naˈa ana ru ki taˈifau.
26 Ma sa Jesus ka baˈea naˈa ˈuana
na luma nia, ma ka fata ˈuri fuana,
“Noaˈa ˈoe kosi leka ˈua ˈuana fanoa
neˈeri.”

Sa Peter nia fulangaˈinia sa Jesus neˈe na Christ
(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Sui sa Jesus ma na fafarongo
nia ki, kira ka leka ˈuana fanoa ki
kalikalia na fanoa ˈi Sesarea Filipae.
Ma ana kaidaˈi kira leka ˈada, nia ka
lidia fafarongo nia ki ka ˈuri, “ˈUri
ma ngwae ki kira sae nau ˈani sa tai
niniˈa re?”
28 Ma kira ka olisia kira ka ˈuri,
“Ti ngwae ki kira saea ˈaeˈo ˈania
sa John ngwae ni siuabu neˈe nia
mauri laˈu, ma ti ngwae kira ka
saea ˈaeˈo ˈania sa Elaeja neˈe nia
mauri laˈu, ma ti ngwae laˈu kira ka
saea ˈaeˈo ˈania ta ngwae ana profet
baera ki neˈe nia mauri laˈu.”
29 Ma sa Jesus lidida laˈu ka ˈuri,
“Ma kamuˈa, kamu sae nau mo ˈani
sa tai?”
Ma sa Peter ka olisia ma ka ˈuri,
“ˈAeˈo na Christ, ngwae God nia filia
fuana ˈafilana ngwae nia ki.”
30 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi
fuada ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
faˈarongo laˈu ˈani nau fuana ta
ngwae.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Ma sa Jesus ka talaˈae fuana
faˈamanatalana fafarongo nia ki ka
ˈuri, “Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai
baˈa nonifii ana ru ˈoro ki. Ma na
faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata abu doe
ki, ma na ngwae faˈamanata ana
na taki ki, kike baˈa ilangaˈi nau.
Ma kike baˈa saungi nau, ma ana
uula faˈi asoa, nau kui tataˈe faˈasia
maeˈa.”
32 Ma nia ka fata madako sulia ru
neˈeri. Ma sa Peter ka talaˈia tiˈitiˈi
kwau, ma ka balufia.
33 Bore ma sa Jesus nia abula, ma
ka lia fuana fafarongo nia ki, ma ka
balufia sa Peter ka ˈuri, “Saetan leka
tau kwau fasi nau kwa. Na man-
ataˈanga ˈoe ki neˈe manataˈanga
ngwae ki goˈo, nia noaˈa laˈu na
manataˈanga God.”

34 Goˈo ˈunaˈeri, sa Jesus ka saea
maˈi na fikuˈa neˈeri ma na fa-
farongo nia ki siana, ma ka fata ˈuri,
“Sa tai bore ˈana neˈe oga ke donga
nau, noaˈa nia kasi manata ˈabera
sulia ru nia ogaˈi ki goˈo ˈana talana.
Nia ke maˈudi fuana dongalaku, sui
bore ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma
ke mae ana ˈai rara folo.
35 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi
donga nau, duˈungana nia oga ke
sasi ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia
ki talana, nia ke baˈa talafia na
mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai
bore ˈana neˈe ke mae fuaku ma
fuana na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, nia
ka toˈo ana mauriˈa firi.
36 Diˈia neˈe na ngwae ka toˈo ana
ru ki taˈifau saena magalia, ma nia
mae, ma nia tua tau faˈasia God, ru
neˈeri kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa
fuana.
37 Noaˈa ta ngwae kasi totolia fo-
lilana na mauri firi ˈani ta mani.
38 Ma diˈia ta ngwae nia ˈeke
ˈani nau faˈinia fatalaku ˈi saena
asoa taˈa ki, neˈe ngwae ki noaˈa
kasi foˈosia God, ˈirai ana kaidaˈi
nau kui dao maˈi faˈinia na ngwasi-
nasinaˈanga Maˈa nau ma na ˈainsel
abu ki, Nauˈa, na Ngela Ngwae, nai
baˈa ˈeke logo ˈania.”

9

1 Goˈo sa Jesus ka fata laˈu ka
ˈuri, “Nau ku saea naˈa fuamuˈa,
ti ngwae aumulu ˈi neˈe logo, kira
noaˈa kasi mae leleka kike lisia God
ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki
ˈania ngasingasiˈanga.”

Sa Jesus nia faˈataˈinia na ngasin-
gasiˈanga nia faˈinia raraˈa nia
(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 ˈI buri ˈana ono asoa ki, sa Jesus
ka talaˈia sa Peter, ma sa James, ma
sa John, ma kira raˈe ˈuana gwauna
taˈi faˈi ua neˈe fane, ma kira ka
tua taˈifili ˈada ˈi neˈeri. Ma ana
kaidaˈi kira lia, kira ka lisia sa Jesus
nia rokisi ˈi naˈoda,
3 ma na ifi nia ka ngwasinasina,
ma ka kwao liu. Ma nia kwao ka
liufia mala ta ifi kwao neˈe ta ngwae
saena fanoa neˈe ˈi ano neˈe ke
taufia.
4 Ma na uulu fafarongo neˈeri ki
kira ka lisia sa Elaeja ma sa Moses,
kera dao tafangaˈi maˈi siada, ma
kera ka alaˈa faˈinia sa Jesus.
5 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana
sa Jesus, “Aofia kwa, nia leˈa liu
fuakulu kuke tua ˈakulu ˈi neˈe. Alu
kaimili ke saungaˈinia uulu babala
ki, ta ai fuamu, ta ai fuana sa Moses,
ma ta ai fuana sa Elaeja.”
6 Sa Peter nia fata ˈunaˈeri, sulia
noaˈa nia kasi saiana naˈa ta ru neˈe
nia ke saea, duˈungana kira maˈu liu
naˈa.
7 Ma taˈi gwaˈi salo ka dao maˈi
ma na nunufilana ka buta fafida. Ma
taˈi lingaˈi ru nia talo maˈi faˈasia
na gwaˈi salo neˈeri ma ka ˈuri,
“Na ngela mutaˈi nau neˈe nau ku
alafe liu naˈa ana. Muke rongo sulia
niaˈa!”
8 Ma kira ka lia ˈaliˈali kalikalida,
ma kira kasi lisia naˈa ta ngwae
faˈinida, taˈifilia goˈo sa Jesus.
9 Kaidaˈi kira koso naˈa maˈi
faˈasia faˈi ua neˈeri, sa Jesus ka
fata luida ka ˈuri, “Noaˈa kamu kasi
faˈarongoa ta ngwae ana ru niniˈa
kamu lisia, leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe nauˈa, na Ngela Ngwae, nai
tataˈe faˈasia na maeˈa.”

10 Ma kira ka roˈosulia na fatalana,
ma kira ka fata ˈi safitada kwailiu,
ma kira ka ˈuri, “Na manataˈi ngwae
faˈuta niniˈa nia saea, ‘Nai tataˈe
faˈasia na maeˈa re?’ ”
11 Ma kira ka lidia, kira ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe ngwae faˈamanata ana
taki kira ka saea sa Elaeja neˈe ke
baˈa eta dao maˈi?”✡
12 Ma sa Jesus ka olisida ma
ka ˈuri, “Sa Elaeja eta dao ma-
mana maˈi ˈi naˈo, fasi ˈiri nia
ke sasi akaˈu ana ru ki taˈifau.
Bore ma kamu ˈisi rorongoa ba na
Kerekereˈa Abu ba saea neˈe, Ngela
Ngwae ke baˈa nonifii liu nama ma
na ngwae ki kira ke ilangaˈinia.
13 Nau ku saea fuamuˈa, sa Elaeja
nia eta dao naˈa, ma na ngwae ki
kika sasia naˈa ru taˈa neˈe kira oga
kike sasi ana, diˈia Kerekereˈa Abu
ba nia fata naˈa maˈi sulia.”✡

Sa Jesus nia gura taˈi ngela neˈe ano ˈi ru taˈa nia ruˈufia (Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43)

14 Ma kaidaˈi kira dao maˈi fuana
ˈafutana fafarongo ki, kira ka lisia
taˈi fikuˈa doe kira fiku kalida. Ma
ti ngwae faˈamanata ana taki ki kira
olisuˈusuˈu faˈinida.
15 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
lisia sa Jesus, kira ka ˈarefo liu, ma
kira lalili kwau, ma kira ka kwalo
saesaeleˈa ana.
16 Ma sa Jesus ka lidia fafarongo
nia ki ka ˈuri, “Ru faˈuta niniˈa
kamu olisuˈusuˈu faˈinida fani?”
17 Ma taˈi ngwae ˈi saena na
fikuˈa neˈeri, nia olisia ka ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, nau ku ngalia maˈi
kala ˈalako nai fuamu. Na ano ˈi ru
taˈa nia ruˈufia, ma noaˈa nia kasi
fata naˈa.
18 Ma kaidaˈi na ano ˈi ru taˈa
neˈeri nia dao ana, nia ke ˈui
ˈania ˈi ano. Ma na kwakwana ka
ngisungisuˈa, nia ke ˈala girigiri, ma
na nonina ka gagaˈai taˈifau. Ma
nau ku amasia na fafarongo ˈoe ki
fasi ˈiri kira ka lalia na ano ˈi ru taˈa
neˈe, bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.”
19 Ma sa Jesus ka saea fuada
ka ˈuri, “Kamu noaˈa mu kasi
faˈamamana nauˈa ˈua! Nau ku
noni maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga
nini kamu. Nau ku tua faˈi kamu
ka dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu ka
faˈamamana nau naˈa. Ngalia maˈi
na ngela neˈeri fuaku.”
20 Ma kira ka ngalia maˈi na ngela
neˈeri fuana sa Jesus.
Ma kaidaˈi neˈe ano ˈi ru taˈa
neˈeri nia lisia sa Jesus, nia ka ˈui
ˈania na ngela neˈeri ˈi ano, ma
ka failadusu, ma na kwakwana ka
ngisungisuˈa taˈifau naˈa.
21 Ma sa Jesus ka lidia na maˈa
ngela neˈeri ka ˈuri, “ˈI angita mala
neˈe nia talaˈae ˈuri kwa?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Nia ˈita
naˈa maˈi ˈua ana kaidaˈi nia tiˈitiˈi.
22 Ma kaidaˈi ˈoro neˈe nia ˈui
ˈania saena na mafula ma ˈi saena
na kafo, fasi ˈiri ke saungia ke mae.
Ma diˈia nia bolo goˈo ˈana fuamu,
ˈoke manatai keroˈo maˈi, ma ˈoko
kwaiˈafi amiroˈo.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu,
ˈoke faˈamamana nau! Na ru ki
taˈifau nia talangwaraˈu goˈo ˈana
fuana sa tai neˈe nia faˈamamana
nau.”
24 Ma ˈaliˈali goˈo maˈa ngela
neˈeri ka ako ka ˈuri, “Nau
ku faˈamamana! Bore ˈana
ˈafi nau maˈi, fasi ˈiri neˈe
faˈamamanaˈanga nau ke ngasin-
gasiˈa ma ka lalifu!”
25 Ma kaidaˈi sa Jesus lisia na
fikuˈa neˈeri kira lalili maˈi ˈuana
kula neˈeri, nia ka fata ˈuri fuana na
ano ˈi ru taˈa neˈeri, “ˈAeˈo na ano
ˈi ru nini ˈoko faˈabania alingana
ngela neˈe, ma ˈoko faˈanotoa na
kwakwana ngela neˈe, nau ku baeˈo
ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa, ma ˈoe kosi
oli kosi ruˈufia laˈu na ngela neˈe.”
26 Ma na ano ˈi ru taˈa neˈe ka ri,
ma ka lebesia na ngela neˈeri, ma ka
ruˈu naˈa maˈi ˈi maa faˈasia. Ma na
ngela neˈeri na lisilana ka diˈia naˈa
neˈe nia mae. Ma na ngwae ˈoro
kira ka fata ˈuri, “Nia mae naˈa.”
27 Bore ma, sa Jesus ka dau ana
limana na ngela neˈeri, ma ka taˈea,
ma nia ka tataˈe.

✡ **9:11** Malaki 4:5 ✡ **9:13** Mark 1:1-8

28 Ma kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu saena luma, na fafarongo nia ki kira ka lidia kaidaˈi kira tua taˈifilida ma kira ka ˈuri, “Faˈuta neˈe nia ˈafitaˈi fuaimili fuana ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa baera kwa?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Taˈifilia foˈongaˈa goˈo neˈe nia bolo faˈinia ifulangaˈilana na ano ˈi ru taˈa ˈuri ki, ma noaˈa laˈu ta ru.”

Sa Jesus nia fata laˈu sulia na maelana
(Matthew 17:22-23; Luke 9:43-45)

30 Kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ma na fafarongo nia ki kira faˈasia kula neˈeri, ma kira ka leka liu naˈa ˈuana bali fanoa ˈi Galili. Ma sa Jesus ka ˈiri oga neˈe ta ngwae ke saiana kula neˈe kira tua ana,
31 duˈungana nia faˈamanata fafarongo nia ki ka ˈuri, “Nau, na Ngela Ngwae, kike baˈa kwate nau fuana malimae nau ki, ma kike saungi nau. Ma uulu asoa ki ˈi buri, nai baˈa tataˈe oli laˈu faˈasia maeˈa.”
32 Bore ma fafarongo sa Jesus ki noaˈa kasi saiana na tae neˈe nia saea, ma kira ka maˈu ˈania lidilana.

Noaˈa kamu kasi olisuˈusuˈu sulia gwaungaˈinga bore ma muke rao fuamuˈa kwailiu
(Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Ma kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Kapaneam, ma kira ka ruˈu ˈi saena luma, sa Jesus ka lidia na fafarongo nia ki ka ˈuri, “Na tae ba kamu olisuˈusuˈu maˈi faˈinia sulia na tala?”
34 Bore ma kira kasi saea ta ru, duˈungana kira olisuˈusuˈu maˈi faˈinia sa tai adulu neˈe ka doe ka gwaungaˈi fafida taˈifau.
35 Ma sa Jesus ka tua ˈi ano, ma ka saea maˈi na akwala ma ro fafarongo ba nia ki siana, ma ka fata ˈuri, “Diˈia sa tai neˈe nia oga ke faˈinaˈonaˈo, nia ke alu niaˈa ka ˈisi, ma nia na ngwae ni rao fuana ngwae ki taˈifau.”
36 Sui sa Jesus ka talaˈia maˈi taˈi ngela, ma ka faˈauua ˈi safitada. Nia ka ofia na ngela neˈeri, ma ka fata ˈuri fuada,
37 “Diˈia sa tai neˈe ke kwaloa ta ngela tiˈitiˈi ˈuri ana sataku, nia kwalo nau logo. Ma diˈia sa tai neˈe nia kwalo nau, noaˈa nia kasi kwalo nau laˈu taˈifili nau, bore ma nia kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Luke 9:49-50)

38 Sa John nia fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae Faˈamanata kwa, kaimili lisia taˈi ngwae nia ifulani na ano ˈi ru taˈa ki ana satamu. Ma kaimili ka luia nia noaˈa kasi sasia ru neˈeri, sulia nia noaˈa laˈu ta ngwae ana fikuˈa kulu.”
39 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi luia laˈu, sulia sa tai neˈe nia sasia ta faˈanadaˈa ana sataku, nia ˈafitaˈi neˈe nia ke saea laˈu ta ru taˈa aku.
40 Diˈia ta ngwae neˈe noaˈa nia kasi malimae akulu, nia ngwae kulu neˈana.
41 Nau ku saea ru mamana fuaumulu, diˈia ta ngwae neˈe nia kwatea ta maˈe kafo fuaumulu, sulia kaumulu na ngwae nau ki, nia ke baˈa ngali mamana naˈa ana kwaiaraˈanga nia.

Sa Jesus faˈabasua ngwae ki ˈani taˈangaˈa
(Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 “Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana kira ke firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma kira ka ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.
43-44 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani limamu, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurunguru lima, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga faˈinia ro lima ki, kula neˈe mafula nia duˈaduˈa kasi mae.
45-46 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasi ta ru taˈa ˈani ˈaemu, ˈoke siki muusia faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo ˈana

fuamu diˈia ˈoko tua tau ˈamu saena
mauriˈa ˈi langi faˈinia na ngurun-
guru ˈae, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso
ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga
faˈinia na ro ˈae ki.
47 Ma diˈia ˈoko oga ˈoe sasia
ta ru taˈa ˈani maamu, ˈoke lafua
ˈamu faˈasiˈo. Nia taˈi leˈa goˈo
ˈana fuamu diˈia ˈoko ruˈu ˈi saena
na ˈInotoˈanga God faˈinia taˈi bali
maa, ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi koso
ˈi saena kula ana kwaˈikwaˈinga
faˈinia ro bali maa ki.
48 Na kula neˈeri, na ngwangwa
ki neˈe kira ˈania na ngwae ki, ma
noaˈa kira kasi mae, ma na ma-
fula neˈe nia duˈafia ngwae ki nia
duˈaduˈa firi.
49 “Sulia kira alua na mafula ˈi
fafona ngwae ki taˈifau, diˈia neˈe
meme asi kira takalongaˈinia saena
ta fanga.
50 “Ma na fiki asi nia leˈa mo, bore
ma si diˈia neˈe asilalana nia noaˈa
naˈa faˈasia, nia ˈafitaˈi liu kira ka
sasia ˈani ta ru ˈiri ka asila laˈu.
“ˈUnaˈeri logo, muke faˈasaeleˈa
ngwae ki diˈia logo na meme asi
neˈe faˈaleˈa na fanga. Ma muke
tua ˈani aroaroˈanga ˈi safitamuˈa
kwailiu.”

10

Sa Jesus nia faˈamanata sulia ilangaˈilana ˈafe
(Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

1 Sui ma sa Jesus ka faˈasia ˈi
Kapaneam, ma ka leka ˈuana na bali
fanoa ˈi Judea, ma ka toˈofolo ana
kafo ˈi Jodan. Ma ngwae ˈoro ki
kira ka fiku maˈi siana, ma nia ka
faˈamanata kira, diˈia ba nia ˈita ka
faˈamanata naˈa maˈi.
2 Ma ti Farasi kira ke leka siana
sa Jesus, ma kira ka iliili ˈuana
faˈaroralana faˈasia na taki sa
Moses, ma kira ka ˈuri, “ˈUri ma,
na taki sa Moses nia alaˈania goˈo
ˈana neˈe ngwae ke ilangaˈinia na
ˈafe nia kwa?”
3 Ma sa Jesus ka olisida ma ka
ˈuri, “Na tae ba sa Moses nia fata
totongaˈi fuamuˈa ˈania sulia ru
neˈe?”
4 Ma kira ka fata ˈuri, “Sa Moses
nia alaˈania neˈe ngwae ke keresia
ta ˈaba ru ana kwai ilangaˈinga, ma
ka kwatea fuana na ˈafe nia, fasi ˈiri
nia ka logea naˈa.”
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa
Moses nia keresia na taki neˈe
fuamuˈa sulia nia ˈafitaˈi fuana
faˈamanata lamuˈa.
6 Bore ma, ˈita nama maˈi ana
kaidaˈi God nia saungaˈinia na ru
ki taˈifau, na Kerekereˈa Abu nia
saea, ‘Nia saungaˈinia ngwae ki ˈani
ngwangwane ma kini.
7 Duˈungana ru neˈeri, ngwae ka
faˈasia na maˈa nia faˈinia teˈa nia,
ma ka tua ratai faˈinia na ˈafe nia,
8 ma kera ke alua taˈi man-
ataˈanga diˈia taˈi ngwae goˈo.’ Nia
noaˈa laˈu ta ro ngwae toˈotoˈo, bore
ma diˈia taˈi ngwae naˈa.
9 Nia neˈe, ru God nia firi fikua ka
sui naˈa ˈunaˈeri, noaˈa nia kasi leˈa
fuana ta ngwae ke logea laˈu.”
10 Ma kaidaˈi sa Jesus faˈinia na
fafarongo nia ki kira oli ˈi luma, kira
ka lidia ˈuana malutana ru neˈeri.
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Ta ng-
wae bore ˈana neˈe nia ilangaˈinia
na ˈafe nia, ma ka korea lala ta ˈafe
matamata, nia kakabara naˈa fafia
na ˈafe nia.
12 Ma nia ˈunaˈeri logo, diˈia ta
ˈafe nia ilangaˈinia na araˈi nia,
ma ka ˈafe laˈu fuana ta ngwae
matamata, nia kakabara naˈa fafia
na araˈi nia.”

Sa Jesus nia faˈaleˈa na ngela tiˈitiˈi ki
(Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Ti ngwae kira ngalia maˈi na
kaela ngela tiˈitiˈi siana sa Jesus,
fasi ˈiri nia ka sama toˈoda ma ka
faˈaleˈada, bore ma fafarongo nia ki
kira ka balufida.
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia
ru neˈeri, nia ka saetaˈa, ma ka
fata ˈuri fuada, “Muke alaˈania na
kaela ngela tiˈitiˈi kira ke leka maˈi
siaku, ma noaˈa kamu kasi foneda
laˈu. Duˈungana sa tai neˈe nia man-
ata mamana ka diˈia ngela tiˈitiˈi

ki, nia bolo fuana tuaˈa olofana
ˈInotoˈanga God.
15 Nau ku saea ru mamana
fuamuˈa, diˈia ta ngwae neˈe noaˈa
nia kasi faˈamamana diˈia ta ngela
tiˈitiˈi, nia ˈafitaˈi liu nia ka ruˈu ˈi
saena na ˈInotoˈanga God.”
16 Ma nia ka ofia na ngela tiˈitiˈi
neˈeri ki, ma ka alua na limana ada,
ma ka faˈaleˈada.

Na ngwae toˈoru
(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)

17 Kaidaˈi sa Jesus nia talaˈae ka
leka laˈu kwau sulia taˈi tala, taˈi
ngwae nia lalili maˈi, ma ka bobo
uruuru ˈi naˈona. Ma nia ka lidia ka
ˈuri, “Ngwae faˈamanata leˈa ˈae, ta
tae leˈa neˈe nau kui sasia ˈiri nai
toˈo ana na mauriˈa firi?”
18 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri,
“Faˈuta neˈe ˈoko sae nau ˈani ng-
wae leˈa? Noaˈa ta ngwae ˈiri leˈa
goˈo, taˈifilia God goˈo neˈe nia leˈa.
19 Nia leˈa ˈoko saiana alaˈanga
totongaˈi God ki ba ˈuri, ‘ˈOe kosi
sau ngwae, ma ˈoe kosi ˈusu, ma ˈoe
kosi bili, ma ˈoe kosi soke fafia ta
ngwae, ma ˈoe kosi ˈosoa ta ngwae,
ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma
teˈa ˈoe.’ ”✡
20 Ma nia ka fata ˈuri, “Ngwae
Faˈamanata kwa, nia ˈita nama maˈi
ana kaidaˈi nau ku tiˈitiˈi, nau ku
roˈosulia na taki neˈeri ki taˈifau.”
21 Goˈo, sa Jesus ka lia kwau fuana
ˈania alafeˈanga, ma ka fata ˈuri
fuana, “Taˈi ru goˈo neˈe nia noaˈa
ˈua. ˈOke leka kwau, ma ˈoko ˈoifoli
ˈania na ru ba ˈoe ki taˈifau, ma
ˈoko ngalia mani neˈeri ki, ma ˈoko
kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki,
ma ˈoko fiˈi toˈo ana na toˈoruˈa ˈi
langi. ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi
suli nau.”
22 Ma kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri
nia rongoa goˈo ru neˈeri ki, na
maana ka ˈaruˈaru naˈa. Ma
nia ka leka naˈa ˈana faˈinia na
kwaimanataiˈanga, duˈungana neˈe
niaˈa ngwae toˈoru liu.
23 Sui ma sa Jesus ka lia fuana
na fafarongo nia ki, ma ka fata
ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na
ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena
ˈInotoˈanga God.”
24 Ma na fafarongo nia ki kira ka
ˈarefo liu naˈa ana alaˈanga neˈeri
ki. Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri
fuada, “Ngela nau kina, nia ˈafitaˈi
liu naˈa fuana na ruˈungaˈa saena
ˈInotoˈanga God.
25 Nia ˈafitaˈi liu neˈe ta kamel ke
ruˈu sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi
ˈi ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi ka liufia
laˈu fuana ta ngwae toˈoru ke ruˈu
ˈi saena na ˈInotoˈanga God.”
26 Ma na fafarongo nia ki kira
ka ˈarefo liu, osiˈana kira fia fasi
na toˈoruˈanga neˈe na faˈaleˈanga
maˈi faˈasia God. Ma kira saefilo
kwailiu ada, kira ka ˈuri, “ˈIrai ma
noaˈa ta ngwae goˈo neˈe ke toda
mauriˈa firi reala?”
27 Ma sa Jesus ka lia funufunu
fuada ma ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi
fuana na ngwae ki ke toda mauriˈa
firi, bore ma fuana God noaˈa nia
kasi ˈafitaˈi goˈo. Na ru ki taˈifau nia
talangwaraˈu goˈo ˈana fuana God.”
28 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana,
“Kaimili faˈasia naˈa ru ki taˈifau
ˈiri mika donga ˈoe naˈa!”
29 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“ˈIu, nau ku saea fuamuˈa, diˈia ta
ngwae neˈe ke faˈasia na luma nia,
nama na ngwaefuta nia ki, nama
na ngwaingwaena nia ki, nama na
maˈa nia, nama teˈa nia, nama na
ngela nia ki, nama na ano nia,
duˈungaku faˈinia na Faˈarongoˈa
Leˈa neˈe,
30 nia ke baˈa ngalia laˈu ru neˈeri
ki ka ˈoro ka liufia kaidaˈi neˈe.
Nia ke baˈa ngalia ru ˈoro ana na
luma ki, ma na ngwaefuta ki, ma
na ngwaingwaena ki, ma teˈa ki, ma
na ngela ki, ma na ano. Ma nia ke
baˈa toda logo nonifiiˈa ki. Ma ana
kaidaˈi neˈe ke baˈa dao maˈi, nia ke
baˈa toˈo ana mauriˈa firi.
31 Bore ˈana na ngwae ˈoro neˈe
kira etaeta ˈi naˈo ki, kike baˈa
ˈisiburi, ma na ngwae ˈoro neˈe kira
ˈisiburi ki, kike baˈa etaeta ˈi naˈo.”

✡ **10:19** Eksodas 20:12-20; Diutronomi 5:16-20

Na uula kaidaˈi neˈe sa Jesus nia fata sulia na maelana
(Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira leka sulia na tala ˈuana ˈi Jerusalem, ma sa Jesus ka etaeta ada. Ma fafarongo nia ki kira ka ˈarefo liu, ma ti ngwae logo neˈe kira leka kwau ˈi burida, kira ka maˈu liu. Ma sa Jesus ka talaˈia na akwala ma ro fafarongo nia ki ka taˈi ˈidu tau laˈu kwau faˈasia ngwae ki. Ma nia ka fiˈi faˈarongoda ˈani na ru ki neˈe ke baˈa fuli fuana.
33 Ma nia ka fata ˈuri, "Mulu fafarongo! Kulu raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi Jerusalem, ma kira ke baˈa ˈolosae nau, na Ngela Ngwae, fuana na fata abu doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata ki ana taki. Ma kike baˈa matalangaˈi nau fuana maelaku, ma kike kwate nau fuana na ngwae kwaita ki.
34 Ma na ngwae neˈeri ki kike baˈa ˈoidorole ˈani nau, ma kike ngisuli nau, ma kike kwaiˈi nau, ma kike saungi nau. Ma ana uula asoa, nai baˈa tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa."

Sa James faˈinia sa John kera gania sa Jesus
(Matthew 20:20-28)

35 ˈUnaˈeri goˈo, sa James ma sa John, ro ngela sa Sebedi ki, kera ka leka maˈi siana sa Jesus, ma kera ka fata ˈuri, "Ngwae Faˈamanata kwa, keroˈo oga ˈoke kwatea taˈi ru neˈe keroˈo gania amu."
36 Ma sa Jesus ka lidi ˈuri adaroˈo, "Tae neˈe koroˈo oga nai sasia fuamuroˈo?"
37 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, "Kaidaˈi neˈe ˈoke baˈa ˈinotoˈa fafia magalia faˈinia ru ki taˈifau, ˈoke alaˈania ta ngwae amiroˈo ke tua ˈi bali ˈoloˈolo amu, ma ta ngwae ana bali mauli amu fuana gwaungaˈinga fafia ngwae ki."
38 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, "Koroˈo kina goˈo ru neˈe koroˈo gania. Koroˈo bolo goˈo amuroˈo faˈinia nonifiiˈanga nini nai baˈa nonifii ˈania?"
39 Ma kera ka olisia kera ka ˈuri, "Keroˈo bolo goˈo amiroˈo fuana sasilana."
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuadaroˈo, "ˈIu, nia leˈa koroˈo ke baˈa nonifii logo diˈia nauˈa.
40 Bore ma noaˈa nau kusi filia sa tai neˈe ke tua ˈi bali ˈoloˈolo aku ma neˈe ˈi bali mauli aku. Talitoˈona God goˈo neˈe ke kwatea kula ˈunaˈeri ki fuana sa tai faˈida neˈe nia ka sasi akaˈu ada masida."
41 Ma kaidaˈi na akwala fafarongo neˈeri ki kira rongoa ru neˈeri, kira ka saetaˈa fuana sa James ma sa John.
42 Ma sa Jesus nia fikuda ma ka fata ˈuri fuada, "Kaumulu saiana na ngwae gwaungaˈi ki neˈe kira gwaungaˈi fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma kira sai liu ana usungaˈilana ngwae fuana sasilana ru kira ogaˈi ki.
43 Sui bore ˈana, noaˈa nia kasi ˈunaˈeri laˈu ˈi safitamuˈa. Diˈia ta ngwae aumulu nia oga ka faˈinaˈonaˈo, nia ke saiana nia ngwae rao kaumulu.
44 Ma diˈia sa tai aumulu neˈe nia oga ka ˈinotoˈa, nia ke rao ˈoˈo fuana ngwae ki taˈifau.
45 Osiˈana nauˈa, na Ngela Ngwae, nau noaˈa kusi leka maˈi fasi ˈiri na ngwae ki kike rao fuaku. Bore ma nau ku leka lala maˈi fasi ˈiri nau kui rao fuana na ngwae ki taˈifau, ma nau ku kwatea na maurilaku fuana faˈamaurilana na ngwae ˈoro ki."

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae maana rodo
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira dao naˈa maˈi ana fanoa ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi kira faˈasia naˈa fanoa neˈeri faˈinia na fikuˈa doe neˈeri, taˈi ngwae neˈe maana rodo nia tua goˈo ˈana ˈi ninimana na tala fuana na ganiˈa. Na satana sa Batimeas, na ngela sa Timeas.

47 Ma kaidaˈi nia rongoa sa Jesus,
na ngwae ˈi Nasaret, nia ka leka
maˈi, nia ka ako ka ˈuri, “Jesus ˈaeˈo
na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke
manatai nau maˈi.”
48 Ma na ngwae ki kira ka kwai-
fone ana, ma kira ka saea fuana
fasi ˈiri nia tua aroaro. Bore ma
nia fiˈi ako ka tasa liu mala ka ˈuri,
“ˈAlako ana kwalafa sa David ˈae,
ˈoke manatai nau maˈi!”
49 Ma sa Jesus ka uutoˈo ma ka fata
ˈuri, “Mulu saea maˈi.”
Ma kika ri ˈuana sa Batimeas, kira
ka ˈuri, “ˈOke saeleˈa naˈa amu!
Tataˈe naˈa, sa Jesus nia saeˈo naˈa.”
50 Goˈo nia ka toˈosia ifi fafo doe
nia, ma ka tataˈe ˈaliˈali, ma ka leka
siana sa Jesus.
51 Ma sa Jesus ka lidia ka ˈuri, “Tae
neˈe ˈoko oga nai sasia fuamu kwa?”
Ma na ngwae maana rodo neˈeri
olisia sa Jesus ka ˈuri, “Faˈamanata
ˈae, nau ku oga nai lia logo kwa.”
52 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“Leka naˈa kwau amu. Lia naˈa
duˈungana neˈe ˈoko faˈamamana
nau.”
Ma ˈaliˈali na maana ka lia naˈa,
ma nia ka donga naˈa sa Jesus sulia
na tala.

11

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na fanoa ˈi Jerusalem
(Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus faˈinia na fa-
farongo nia ki kira dao karangia
na fanoa ˈi Jerusalem, kira dao ana
fanoa ˈi Betfeis ma ˈi Betani, gwauna
faˈi ua kira saea ˈani ˈi Olif. Goˈo,
nia ka kwatea ta ro ngwae ana
fafarongo nia ki, kera ka etaeta ˈi
naˈo.
2 Ma nia ka fata ˈuri fuadaroˈo,
“Moro leka ana fanoa loˈoko koroˈo
naˈofia kwau. Ma kaidaˈi koroˈo
dao ˈi neˈeri, koroˈo ke lisia taˈi
dongki. Kira firiˈia goˈo ˈada dongki
neˈeri, ma noaˈa ta ngwae kasi
raˈeraˈe ˈua fafona. Koroˈo ke logea,
ma moro ka talaˈia maˈi ˈi neˈe.
3 Ma diˈia ta ngwae nia lidi koroˈo,
‘Faˈuta neˈe koroˈo ka logea na
dongki neˈe re?’ Moro ke saea
fuana, ‘Na Aofia nia boˈoboˈo ˈuana,
ma nia ke baˈa olitaˈi ˈaliˈali logo
maˈi ana ˈi neˈe.’ ”
4 Ma kera ka leka, ma kera ka lisia
taˈi kala dongki kira firiˈia goˈo ˈada
ˈi ninimana na tala ˈi maana taˈi
luma. Ma kaidaˈi kera logea naˈa,
5 ti ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri,
kira ka lidia keroˈa ka ˈuri, “Tae
neˈe koroˈo logea na kala dongki
neˈe fuana?”
6 Ma kera ka olisida diˈia ba sa
Jesus nia saea fuadaroˈo, ma na
ngwae neˈeri ki kira ka alaˈania
fuadaroˈo.
7 Ma kera ka talaˈia maˈi na kala
dongki neˈeri siana sa Jesus, ma
kera ka safataˈinia na ˈaba ifi kera ki
ˈi fafona, ma sa Jesus ka raˈe fafona.
8 Na ngwae ˈoro ki kira ka
safataˈinia na ˈaba ifi keta kira ki ˈi
sulia na tala, ma ti ngwae kira ka
tufua na uila niniu ki, ma kira ka
safataˈinia sulia na tala. Kira sasia
ru neˈeri fuana faˈadoelana sa Jesus.
9 Ma ngwae ki taˈifau neˈe leka
faˈinia, ti ngwae kira ka etaeta ˈi
naˈo, faˈinia ti ngwae neˈe kira ˈisi,
kira ako ma kira ka ˈuri,

“Auraˈea God!
Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia na ngwae
neˈe nia leka maˈi ˈani na
ngasingasiˈanga ˈoe!
10 Ma God ˈoke ˈoilakitaˈinia maˈi
daolana na ˈinotoˈanga neˈe
nia diˈia na ˈinotoˈanga sa
David koˈo bora kia!
Auraˈea God nia tua ˈi langi!”

11 Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena na
fanoa ˈi Jerusalem, ma ka leka ˈi
saena na Luma Abu God. ˈUnaˈeri,
nia ka lia kwailiu, ma ka lisia ru ki
taˈifau. Bore ma sulia nia karangi
rodo naˈa, nia ka leka naˈa ˈuana
ˈi Betani faˈinia na akwala ma ro
fafarongo nia ki.

Sa Jesus nia agia na ˈai kira saea ˈani na figi
(Matthew 21:18-19)

12 Ma ana faˈi asoa ˈi buri, kaidaˈi
sa Jesus ma na fafarongo nia ki kira
oli naˈa maˈi faˈasia ˈi Betani, sa
Jesus ka fiolo.
13 Ma nia ka lia kwau, ma ka lisia
taˈi ˈai uluuluˈa neˈe kira saea ˈani
na figi. Ma nia ka leka karangia fasi
ˈiri ke lisia ta fuaˈi ru ana. Bore ma
kaidaˈi nia dao ˈi ˈaena, nia ka lisia
goˈo ana na raˈi ru ki, sulia kaidaˈi
neˈeri na ˈai figi ki kira lua ˈao.
14 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
ˈai figi neˈeri, "Ta ngwae kata ˈani
ˈania laˈu ta fuaˈi ru amu!" Ma na
fafarongo nia ki kira ka rongoa ru
neˈeri.

Sa Jesus nia leka ˈi saena na Luma Abu God
(Matthew 21:12-17; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi
Jerusalem, sa Jesus ka leka ˈi saena
na Luma Abu God. ˈUnaˈeri, nia
ka lalia na ngwae ki taˈifau neˈe
kira foli ma kira ka ˈoifoli ana ru
fuana kwaisuˈusiˈanga ki, ma kira
ka obosia ngwae ki ˈi neˈeri. Ma nia
ka giosia na tatafe ana ngwae neˈeri
ki neˈe kira rokisi mani ki, ma ka
giosia na ru fuana tuaˈa ana ngwae
ki neˈe kira ˈoifoli ana na faˈi fao ki.
16 Ma noaˈa nia kasi alaˈania ta
ngwae ke ngalia ta ru ˈi saena na
ana Luma Abu God.
17 Ma nia ka faˈamanata na ngwae
ki, ka fata ˈuri, "God nia saea ˈi
saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri,
'Na luma nau, kira saea ˈani na luma
fuana foˈongaˈa fuana na ngwae
ana magalia ki taˈifau.' Bore ma
kamu faˈitaˈinia ka alua lala kula
fuana bililana ngwae ki."
18 Ana kaidaˈi, na fata abu doe ki
faˈinia na ngwae faˈamanata ana na
taki ki, kira rongoa ru neˈeri, ma
kira ka talaˈae kika lulu ˈuana ta
ru kike sasia fuana saungilana sa
Jesus. Ma kira ka maˈungia, sulia
neˈe fikuˈa neˈeri taˈifau, kira ˈarefo
liu ana na faˈamanataˈanga nia.
19 Nia saˈulafi naˈa, sa Jesus ma na
fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa
faˈasia ˈi Jerusalem.

Faˈataˈinga ana ˈai figi
(Matthew 21:20-22)

20 Ana ˈofodangi ana faˈi asoa ˈi
buri, sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki kira ka leka kwau sulia na
tala. Kira lisia na ˈai figi baera nia
kuku taˈifau naˈa leka ka koso naˈa
sulia na lalina.
21 Ma sa Peter ka manata toˈona
ru ba sa Jesus nia sasia ana ˈai
neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana, "Ng-
wae faˈamanata ˈae, lisia basi na ˈai
figi ba ˈoko agia, nia mae naˈa!"
22 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri,
"Kamu ka manata mamana naˈa
ana God.
23 Nau ku saea fuamuˈa, diˈia
kamu ke fata ˈuri fuana faˈi ua
neˈe, 'ˈOke tataˈe, ma ˈoko ˈui ˈaniˈo
talamu saena na asi,' ma noaˈa
kamu kasi manata ruarua ˈi saena
na liamuˈa, ma kamu ka manata
mamana ana ru neˈe kamu saea nia
ke fuli, ru neˈeri ke fuli goˈo ana
fuamuˈa.
24 Ta neˈe, nau ku saea fuamuˈa
ˈuri, kaidaˈi kamu foˈo, ma muke
gani ˈuana ta ru, kamu ke man-
ata mamana diˈia neˈe kamu ngalia
naˈa, ma God ke baˈa kwatea goˈo
ˈana ru neˈe kamu gani ˈuana.
25-26 ˈIu, kaidaˈi kamu foˈo, muke
rufuanata ana taˈangaˈa neˈe ta ng-
wae nia sasia amuˈa, ˈiri neˈe Maˈa
kamu neˈe nia tua maˈi ˈi langi ke
rufuanata logo ana taˈangaˈa kamu
ki."

Gwaungaˈi ngwae Jiu ki kira kwaingilongiloi sulia gwaungaˈinga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Sa Jesus faˈinia fafarongo nia
ki, kira oli laˈu maˈi ˈuana ˈi
Jerusalem. Ma kaidaˈi sa Jesus
leka kwau ˈi saena Luma Abu God,
na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana na taki ki, ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, kira ka leka
maˈi siana.
28 Ma kira ka lidi ˈuri ana, "Na
mamanaˈanga tae neˈe ˈoko toˈo
ana fuana na sasilana ru neˈe ki
kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea
na mamanaˈanga neˈe fuamu?"

29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
"ˈIu, nau ku lidi kaumulu basi ˈuana
taˈi ru. Diˈia kamu olisia, nau
ku fiˈi faˈarongo kaumulu ana na
mamanaˈanga neˈe nau ku toˈo ana
fuana sasilana ru neˈe ki.
30 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku,
na mamanaˈanga neˈe sa John nia
toˈo ana fuana na siuabuˈanga nia
ˈita maˈi faˈasia ˈi fai? Nia ˈita maˈi
ana God, nama nia ˈita maˈi ana na
ngwae ki goˈo?"
31 Ma kira ka talaˈae ana
olisuˈusuˈunga ˈi safitada kwailiu
kira ka ˈuri, "Tae neˈe kulu ke saea?
Diˈia kulu olisia ma kulu ka ˈuri,
'Faˈasia maˈi God,' nia ke baˈa fata
ˈuri, 'ˈIrai ma faˈuta mo neˈe noaˈa
kamu kasi faˈamamana sa John?'
32 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo
fuana neˈe kulu ka fata ˈuri, 'Nia
ˈita goˈo maˈi ana na ngwae ki.' "
Kira sasi ˈuri osiˈana kira maˈungia
na ngwae ki, duˈungana na ngwae
ki taˈifau kira saiana sa John nia na
profet mamana.
33 Nia neˈe, kira olisia sa Jesus ma
kira ka ˈuri, "Kaimili kina goˈo."

Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
"Nauˈa bore naisi faˈarongo kamu
logo ana na mamanaˈanga faˈuta
neˈe nau ku sasia ˈani ru neˈe ki."

12

Na tarifulaˈa sulia na ngwae ni rao ˈi saena oˈola
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Sui, sa Jesus nia alaˈa fuana
gwaungaˈi ngwae Jiu baera ki ˈani
tarifulaˈa ka ˈuri, "Taˈi ngwae
nia fasia na oˈola. Ma nia ka
saungaˈinia sakali kalia, ma ka ˈilia
taˈi kilu fuana na ngisilana na fuaˈi
ˈai ki fuana saungaˈilana waen, ma
ka saungaˈinia taˈi luma fuana na
foloˈa. Ma nia ka alua na oˈola nia
saena limana ngwae ki neˈe kira rao
ˈi saena. ˈUnaˈeri, nia ka leka naˈa
ˈana ˈuana ta maˈe fanoa.
2 Ma kaidaˈi neˈe oˈola neˈeri nia
maua, nia ka kwatea na ngwae ni
rao nia fuana na ngwae neˈe kira
rao ˈi saena oˈola nia, fasi ˈiri kike
kwatea maˈi ta bali ana fuaˈi ru neˈe
kira loiˈi ki.
3 Bore ma ngwae ni rao neˈeri ki
kira firi ngasi ana, ma kira ka ulasia,
ma kira ka olitaˈi ˈoˈo goˈo ˈada ana.
4 Goˈo, na ngwae ba nia toˈo ana
na oˈola neˈeri ka kwatea laˈu ta
ngwae ni rao. Ma na ngwae ni rao ˈi
saena oˈola, kira ka kwaiˈia gwauna,
ma kira ka mala taˈa liu naˈa ana.
5 ˈUnaˈeri na ngwae ba toˈo ana na
oˈola, nia ka kwatea laˈu ta ngwae
ni rao, ma kira ka saungia ka mae
naˈa. Ma kira ka sasi logo ˈunaˈeri
ana na ngwae ˈoro neˈe nia baˈeda
ˈi buri ki. Kira ulasia ti ngwae, ma
kira ka saungia ti ngwae ka mae.
6 ˈIu, ma taˈi ngwae naˈa neˈe
nia toˈo ana fuana baˈelana, taˈi
ngela mutaˈi nia naˈa neˈe ngwae
neˈeri. Ma nia ka baˈea kwau, ma
ka manata ˈuri, 'Kira ke baˈa fuˈusi
doe ana ngela nau.'
7 Bore ma, ngwae neˈe kira rao ˈi
saena oˈola, kira fata fuada kwailiu
ma kira ka ˈuri, 'Nia naˈa neˈe na
ngela na ngwae ba nia toˈo ana na
oˈola. Leka maˈi kuke saungia, fasi
ˈiri kulu ka toˈo ˈakulu ana ru nia ki
taˈifau.'
8 Ma kira ka ngalia na ngela neˈeri,
kira ka saungia ka mae, goˈo kira ka
ˈui ˈania naˈa nonina ˈi maa faˈasia
saena na oˈola neˈeri."
9 Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri,
"Tae neˈe na ngwae neˈe nia toˈo
ana na oˈola neˈeri ke baˈa sasia?
Nia ke baˈa dao maˈi, ka saumusia
na ngwae neˈeri ki. Sui nia ka
kwatea naˈa oˈola nia fuana ngwae
matamata ki.
10 Nia mamana kamu toˈomani na
Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri,
'Na fau neˈe na ngwae saungaˈi
luma ki kira ˈaila ˈania, nia
neˈe na fau neˈe talingaˈi ka
liufia na fau ki taˈifau ana
ˈodoa.
11 God neˈe faˈafulingani ru neˈeri,
ma na lisilana ka leˈa liu.' "✡

12 Na faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira oga
kike daua sa Jesus, osiˈana kira sa-

✡ **12:11** Sam 118:22-23

iana neˈe sa Jesus nia fata sulia tarifulaˈa neˈeri fuana giosilada. Bore ma, kira maˈu ˈani fikuˈa neˈe, ma kira ka faˈasia, ma kira ka leka naˈa ˈada.

Na kwatelana na mani ana na takisi fuana na tatalafaˈa ˈi Rom
(Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Ti faˈinaˈonaˈo, kira kwatea ti Farasi ma ti ngwae ana ngwae sa Herod ki fuana saefilolana sa Jesus fasi ˈiri kike faˈarora niaˈa.
14 ˈIu, kira dao naˈa siana, ma kika fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata ˈae, kaimili saiana ru ˈoko saeˈe ki, ru mamana ki taˈifau goˈo. ˈOko faˈamanata goˈo ˈamu sulia mamanaˈanga ma kwaiogaiˈanga God fuana na ngwae ki. Ma ˈoe kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani ta tae neˈe kira manata sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi manata goˈo ˈuana na ˈinotoˈalana na ngwae. ˈIu, ˈoke saea basi fuaimili! Nia faˈuta? Na taki kia, nia luia na kwatelana na mani ana takisi fuana na ngwae gwaungaˈi ana ˈafutana ˈi Rom? Nia faˈuta? Nia bolo faˈinia kaimili ke kwatea takisi baera, nama noaˈa?”
15 Bore ma, sa Jesus nia sai goˈo ana sokeˈa kira, ma nia ka olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka sasi ˈuana na faˈaroralaku? Mulu ngalia maˈi ta selene. Nai lisia basi.”
16 Ma kira ka ngalia maˈi taˈi selene, ma nia ka saefiloda ka ˈuri, “Na nununa sa tai niniˈa? Ma na satana sa tai mo niniˈa?”
Ma kira olisia, kira ka ˈuri, “Na nununa ma na satana na tatalafaˈa ˈi Rom.”
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamu ka kwatea fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru nia ki, ma kamu ka kwatea logo ru God ki fuana God.”
Ma kira ka ˈarefo liu ˈania.

Tarifulaˈa sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa
(Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi siana sa Jesus. Na Sadusi ki kira saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
19 Ma kira ka saefiloa sa Jesus kira ka fata ˈuri, “Ngwae Faˈamanata kwa, sa Moses nia keresia na taki fuaka ka alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua, bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana ta ngela, na ngwaefuta nia ka korea laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri kera ka toˈo ana ta ngela fuana ka talafuila na ngwae neˈe nia mae naˈa.’
20 ˈIu, ma ana taˈi kaidaˈi, fiu ngwae asina ki kira tua. Ma na ngwae ˈi naˈo ka korea ta kini, ma ka noaˈa kasi alua goˈo ta ngela, ma ngwae neˈeri ka mae naˈa ana.
21 Sui ma, ruana ngwae ka korea laˈu na kini baera, ma noaˈa nia kasi alua logo ta ngela, ma ka mae logo ˈana. Sui ma uula ngwae ka ˈunaˈeri logo.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina ki taˈifau. Na fiu ngwae asina neˈeri ki taˈifau goˈo neˈe kira korea kini neˈeri, ma ka noaˈa kira kasi toˈo goˈo ana ta ngela, ma kira ka mae taˈifau naˈa. Ma ˈisilana, kini neˈeri ka mae logo.
23 ˈUri ma, ana asoa neˈe God ke taˈea ngwae mae ki taˈifau faˈasia maeˈa, sa tai ada neˈe na ˈafe nia? Sulia na fiu ngwae asina neˈeri ki ba kira korekorea na kini neˈeri taˈifau.”
24 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Kaumulu rora liu naˈa, sulia kamu kasi sai goˈo ana na Kerekereˈa Abu ki, ma na ngasingasiˈanga God.
25 Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae mae ki kira ke tataˈe laˈu fuana na mauriˈa, kira diˈia naˈa ˈada na ˈainsel ki ˈi langi neˈe noaˈa kira kasi kore kini naˈa.
26 ˈIu, nau ku faˈamanata kamu sulia na tataˈenga faˈasia na maeˈa. Nau ku saiana kamu toˈomani naˈa ˈi saena na kerekereˈa sa Moses ana kula ba sulia na mafula nia duˈafia na busuˈi ˈai baera. God ka fata fuana sa Moses ka ˈuri, ‘Nauˈa na God sa Abraham, ma na God sa Aesak, ma na God sa Jakob.’

27 Na fadalana neˈe ˈuri, ngwae neˈeri ki neˈe kira mae naˈa, God nia saea neˈe nia God kira ˈua, osiˈana kira mauri ˈua faˈinia. Kaumulu rora liu naˈa!”

Na fata totongaˈinga neˈe ˈinotoˈa
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Ma taˈi ngwae faˈamanata ana taki sa Moses, nia ka rongoa alaˈanga neˈeri ki. Ma nia ka saiana na olisiˈanga leˈa neˈe sa Jesus sasia fuana ngwae Sadusi ki. Ma nia ka leka maˈi, ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Na taki faˈuta neˈe nia doe ka liufia na taki sa Moses ki taˈifau kwa?”
29 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na taki doe ka liufia taki ki taˈifau neˈe nia ˈuri, ‘Ngwae Jiu ki, muke fafarongo basi! Na God kia, nia taˈi God goˈo.
30 ˈOke kwaima ana God ˈoe ˈani manatamu taˈifau, ma ˈani mangomu taˈifau, ma ˈani liamu taˈifau, ma ˈani ngasingasi lamuˈa taˈifau.’
31 Ma na ruana taki ka ˈuri, ‘ˈOke alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe ˈoko alafe fuamu talamu.’ Noaˈa naˈa ta taki laˈu neˈe nia doe ka liufia na ro taki neˈeri ki.”
32 Ma na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ngwae faˈamanata ˈae, na olisiˈanga ˈoe nia leˈa liu. Nia ka mamana, taˈifilia na Aofia goˈo ˈana neˈe God, ma noaˈa naˈa ta god matamata laˈu.
33 Ma ngwae ki kira ke alafe nama ana God ˈania mangoda taˈifau, ma ˈania na liada taˈifau, ma ˈania na ngasingasilada taˈifau. Ma kira ka alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe kira ke alafe fuada talada. Ngwae neˈe roˈosulia ro taki neˈeri ki, kira sasi ru talingaˈi ka liufia kwatelana na kwaisuˈusiˈanga fuana God.”
34 Ma sa Jesus ka lia saiana na liatoˈongaˈa nia, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOko karangi naˈa fuana God ke gwaungaˈi fafia maurilamu.”

Ma buri ˈana naˈa, noaˈa ta ngwae kasi noniraˈa naˈa fuana saefilolana sa Jesus laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Matthew 22:41-46; Luke 20:41-44)

35 ˈUnaˈeri sa Jesus ka faˈamanata saena na Luma Abu God, nia ka saefilo ˈuri, “Nia faˈuta neˈe ngwae faˈamanata ana na taki sa Moses ki, kira saea na Christ neˈe ngwae ana na kwalafa sa David?
36 Na Anoˈi ru Abu ba nia faˈafata sa David ka ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko gwaungaˈi faˈinau, masia kaidaˈi nau kui alua malimae ˈoe ki ka roˈosuliˈo.’✡

37 “Sa David ana talana neˈe nia saea na Christ ˈani na ‘Aofia.’ Nia neˈe, na Christ nia noaˈa laˈu ˈalako ana kwalafa sa David goˈo ˈana. Niaˈa Aofia nia logo.”

Na fikuˈa doe neˈeri, kira saeleˈa liu kaidaˈi kira fafarongoa sa Jesus.

Sa Jesus nia faˈamaˈu ˈania faˈamanataˈanga ana ngwae faˈamanata ana taki ki
(Matthew 23:1-36; Luke 20:45-47)

38 Ma sa Jesus ka faˈamanatada ka ˈuri, “Muke madafi kamu faˈasia na faˈamanata ana taki sa Moses ki, sulia kira oga liuˈa faˈinia toro rengorengo keta ki. Ma kira ka oga liu logo fasi na ngwae ki kike faˈaˈinotoˈada, ma ke fata leˈaleˈa fuada ˈi maana usiˈa ki.
39 Ma kira ka oga tuaˈa ˈi naˈo ana kula ˈinotoˈa ni tuaˈa ki saena luma fuana foˈongaˈa ki, ma ana kula leˈa ki kaidaˈi ana fangaˈa ki.
40 Sui bore ˈana, ngwae neˈe ki kira bilia na luma ma na ru gwaˈi ˈuru ki toˈo ani. Ma kira ka foˈo keta fasi ˈiri na ngwae ki ke tangoda. ˈIu, na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki neˈe kwaˈikwaˈinga kira ke baˈa taˈa liu fuada!”

✡ **12:36** Sam 110:1

Na kwateˈa na gwaˈi ˈuru
(Luke 21:1-4)

41 Sa Jesus nia tua saena na Luma
Abu God karangia na kufikufi ru
fuana alu maniˈa ˈi saena. Nia ka
lisia ngwae neˈe kira kwatea mani
kira ki. Ma na ngwae ˈoro neˈe kira
toˈoru ki kira ka kwatea mani ˈoro.
42 Sui, nia ka lisia taˈi gwaˈi ˈuru
dalaˈa liu. Nia leka maˈi, ma ka
kwatea logo ro maga mani tiˈitiˈi ki.
43 Ma sa Jesus ka saea maˈi na
fafarongo nia ki, ma ka fata ˈuri
fuada, "Ru mamana nau ku saea
fuaumulu, tae neˈe na gwaˈi ˈuru
dalaˈa neˈe nia kwateˈa, nia doe
ka liufia ngwae ki taˈifau neˈe kira
kwate mani doe.
44 Osiˈana ngwae neˈe kira toˈoru
ki, kira kwatea goˈo ˈada kala bali
tiˈitiˈi ana toˈoruˈa kira ki. Bore ma,
gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe, nia kwate
taˈifau naˈa ana ru ki neˈe nia toˈo
ani fuana tualana."

13

Kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga
(Matthew 24:1-14; Luke 21:5-19)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasia na
Luma Abu God, taˈi ngwae ana fa-
farongo nia ki ka fata ˈuri fuana,
"Ngwae faˈamanata kwa, lisia basi
na fau doe neˈe ki, ma na luma leˈa
neˈe ki ana Luma Abu God!"
2 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, "ˈIu,
ˈoko oga na luma doe neˈe ki ana
Luma Abu God taka, ne baˈa! Noaˈa
ta taˈi gwaˈi fau ˈi neˈe ana Luma
Abu God ke baˈa teo laˈu ˈi fuila.
Kira taˈifau kike baˈa takalo ˈi ano."
3 Ma kaidaˈi sa Jesus nia tua
gwauna faˈi ua ˈi Olif neˈe nia tua
bolo faˈinia na Luma Abu God, sa
Peter, ma sa James, ma sa John, ma
sa Andrew taˈifilida, kira leka maˈi
siana, ma kira ka saefilo ˈuri ana,
4 "ˈOke saea basi fuaimili, ˈi angita
neˈe ru neˈe ki ke baˈa dao maˈi? Ma
ta tae neˈe ke baˈa fuli, fasi ˈiri ke
faˈataˈinia kaidaˈi fuana ru neˈe ki
taˈifau ke fuli, ma ka dao ˈani?"
5 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
"Kamu ke lialia leˈa, ma noaˈa kamu
kasi alaˈania ta ngwae ka talaˈi rora
amuˈa.
6 Sulia neˈe ngwae ˈoro ki kira
ke baˈa dao maˈi ˈani sataku, ma
kike fata ˈuri, 'Nauˈa naˈa neˈe na
Christ!' Ma kike talaˈi rora ana
ngwae ˈoro ki.
7 Ma kaidaˈi kamu rongoa fuˈanga
ki, ma na alaˈanga sulia na fuˈanga
ki, noaˈa kamu kasi figwanu. Ru
ˈunaˈeri ki ke baˈa dao maˈi, bore
ˈana na ˈisilana ru ki taˈifau noaˈa
ˈua.
8 Na maˈe fanoa ki kira ke fuˈalida
kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kira
ke fuˈalida kwailiu. Ma na tikitiki
ki ke liu ana kula ki taˈifau, ma na
unifioloˈa ki ke liu. Ma ru neˈeri ki
kira neˈe etangilana nonifiiˈa, diˈia
goˈo ˈana na kini faˈafuta ba nia
talaˈae ka ngelafii.

9 "Ma kaumulu ke lialia leˈa. Ti
ngwae ki ke baˈa dau kaumulu,
ma kira ke ngali kaumulu fuana
na matalangaˈi lamuˈa. Kike baˈa
nangasi kamu ˈi saena na luma
fuana foˈongaˈa ki. Sulia kamu
faˈamamana nau, kike kwate kamu
ke uu ˈi naˈofana na gwaungaˈi ki
ma na ngwae ˈinotoˈa ki. Kaidaˈi
neˈeri kamu ke faˈarongoda ˈani
nauˈa.
10 Ma kamu ke fata sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ki
taˈifau saena magalia.
11 Ma kaidaˈi kira ke dau kau-
mulu, ma kira ka ngali kamu
ˈuana na matalangaˈilamuˈa, noaˈa
kamu kasi manata ˈabera ˈuana
ta alaˈanga faˈuta neˈe kamu ke
saea. Kamu ke saea goˈo amuˈa ta
alaˈanga neˈe Anoˈi ru Abu nia kwa-
tea fuaumulu ana kaidaˈi neˈeri.
Sulia alaˈanga ki neˈe kamu ke baˈa
saea, nia noaˈa laˈu na fatalaumulu
talamuˈa. Na alaˈanga neˈeri ki, nia
ka leka maˈi faˈasia na Anoˈi ru Abu.
12 Ma na ngwae ki, kike kwatea
na ngwaefuta kira ki talada fuana
saungilada. Ma na maˈa ki, kira ke
sasi ˈunaˈeri logo ana ngela kira ki.
Ma na ngela ki, kira ke olisuˈusuˈu
ma kike baˈa kwatea na maˈa ma
teˈa kira ki fuana saungilada.

13 Ma na ngwae ki taˈifau, kira
ke baˈa suulangaˈi kaumulu, osiˈana
kaumulu na ngwae nau ki. ˈIu, ma
diˈia sa tai neˈe nia manata mamana
aku ka dao ana faˈi asoa isi, God ke
baˈa faˈamauria.

Osilana Luma Abu God
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 "Ma kaumulu ke baˈa lisia na
Ru Sua ke tataˈe maˈi ana kula abu
neˈe fuila noaˈa nia kasi uu ana. Na
ru taˈa neˈeri ke faˈasua na Luma
Abu God, ma ke sasi ˈiri God ke
malangisia." (Na alaˈanga fuana na
ngwae neˈe nia toˈomaˈi nia ˈuri:
ˈOko malingaˈi leˈa ana na fadalana
ru neˈe.) "Kaidaˈi muke lisia na ru
neˈe ki ke dao maˈi, na ngwae ki
neˈe kira tua ana na abaˈi kula ˈi
Judea, kira ke tafi ˈuana gwauna faˈi
ua ki.
15 Ma ta ngwae neˈe ˈoko tua ˈi
gwaofana luma, tafi naˈa, noaˈa ˈoe
kosi koso laˈu maˈi ˈuana saena na
luma ˈoe fuana ngalilana ta ru.
16 Ma na ngwae neˈe ˈoko tua ˈi
saena na oˈola ˈoe, tafi naˈa, noaˈa
ˈoe kosi oli laˈu ˈi fanoa ˈuana na
toro keta ˈoe.
17 Ma ana faˈi asoa neˈeri ki, nia
ke baˈa taˈa fuana na ˈafe ina ki,
osiˈana neˈe nia ˈafitaˈi fuada neˈe
kike tafi, ma ka taˈa logo fuana na
ˈafe ki neˈe kira toˈo ana na ngela
tiˈitiˈi ki.
18 Kamu ke foˈo fuana God fasi ˈiri
ru neˈeri ki noaˈa kasi dao laˈu maˈi
ana kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa.
19 Duˈungana na nonifiiˈanga ana
faˈi asoa neˈeri ki, nia ke baˈa taˈa
ka liufia na nonifiiˈanga neˈe ngwae
saena magalia ki kira saiana, ˈita ˈua
maˈi ana safalilana kaidaˈi God nia
saungaˈinia na magalia ka dao ana
kaidaˈi neˈe. Ma nia noaˈa naˈa ta
ru ˈunaˈeri neˈe ke fuli maˈi ˈi buri.
20 Ma diˈia God kasi faˈadokodokoa
kaidaˈi ana nonifiiˈanga, nia ˈafitaˈi
neˈe ta ngwae ke mauri. Ma nia
faˈadokodokoa kaidaˈi neˈeri fuana
leˈalana ngwae neˈe nia filida ki.
21 "ˈIu, diˈia ta ngwae fata ˈuri
fuaumulu, 'Lisia basi, nia naˈa neˈe
na Christ,' nama ka fata ˈuri, 'Lisia
basi, nia naˈa ˈi loˈoko,' noaˈa kamu
kasi faˈamamana nia.
22 Sulia na ngwae ˈosoˈoso ki ke
baˈa dao maˈi, kira ke fata ˈuri,
'Nauˈa na Christ,' faˈinia na ngwae ˈosoˈoso ki kira ke fata ˈuri,
'Nauˈa na profet.' Ma kira ke sasia
faˈanadaˈa ki fasi ˈiri ke talaˈi rora
ana na ngwae neˈe God nia filida ki,
bore ma nia ˈafitaˈi liu fuada.
23 Kamu ke lialia leˈa! Nau ku
faˈarongo kaumulu naˈa ˈi naˈo, sui
mala ru neˈe ki ka fiˈi dao maˈi.

Na daolana maˈi na Ngela Ngwae
(Matthew 24:29-35; Luke 21:25-33)

24 "Ma kaidaˈi neˈe nonifiiˈanga
neˈeri ke sui,
'God ke fonea na madaˈafi, ma
na madamo, ma noaˈa keroˈa
kasi sina.
25 Ma God ke sasi na bulubulu ki,
kira ke baˈa ˈasida faˈasia ma-
manga.
Ma God ke sasi na ru ˈi langi ki, kira
ke leka rora faˈasia fulida.'✡

26 "ˈUnaˈeri mala, nauˈa na
Ngela Ngwae, nau ku fiˈi dao tafa
maˈi. Nau kui dao maˈi faˈinia
na ngasingasiˈanga doe, ma na
ngwasinasinaˈanga doe ˈi fafona na
gwaˈi salo ki.
27 Ma nau kui baˈa kwatea na
ˈainsel nau ki saena magalia taˈifau,
fasi ˈiri kira ke ukua maˈi na ngwae
neˈe God filida ki."

Ru neˈeri ki taˈifau neˈe Jesus saea fuada ke baˈa dao mamana

28 Goˈo, sa Jesus ka fata sulia
tarifulaˈa ka ˈuri, "Kamu ke manata
basi sulia na ˈai figi ki. Kaidaˈi
kamu lisia na rauna nia ngosa, muke
saiana na kaidaˈi fuana unitaˈi
ˈakoˈakoˈa nia dao karangi naˈa.
29 Ka ˈunaˈeri logo, kaidaˈi kamu
lisia na nonifiiˈanga neˈeri ki ke
baˈa dao maˈi, muke saiana na
olilaku maˈi nia karangi naˈa.
30 Ru mamana neˈe nau ku saea
fuamuˈa, ngwae ki taˈifau neˈe kira

✡ **13:25** Aesea 13:10; 34:4; Esikiel 13:7; Joel 2:10, 31; 3:15

mauri ana kaidaˈi neˈe, noaˈa kira
kasi mae ˈi naˈona ru neˈeri ki
taˈifau ke baˈa dao maˈi.*
31 ˈI langi ma na magalia neˈe ke
baˈa sui, bore ma fatalaku noaˈa
kasi sui.

Noaˈa ta ngwae kasi saiana asoa nama kaidaˈi neˈeri
(Matthew 24:36-44)

32 "Noaˈa ta ngwae kasi saiana
kaidaˈi mamana neˈe nau kui oli
maˈi ana. Na ˈainsel ki ˈi langi
bore noaˈa kasi saiana, ma nauˈa na
Ngela bore, noaˈa naisi sai logo ana.
God na Maˈa taˈifilia goˈo neˈe nia
saiana.
33 Kamu ke lialia leˈa, ma muke
kwaimasi, sulia kamu kina ˈi angita
neˈe kaidaˈi neˈeri ke dao maˈi ana.
34 Na olilaku maˈi neˈe ke diˈia
ta ngwae neˈe nia leka ana fanoa
tau, ma ka alua na luma nia saena
limana na ngwae ni rao nia ki. Nia
kwatea raoˈa ki fuada toˈotoˈo. Ma
nia ka saea fuana na ngwae neˈe nia
lia sulia sinamaa fasi ˈiri ke lialia
leˈa masia daolana.
35 Nia neˈe, kamu ke lialia leˈa,
sulia nia noaˈa kamu kasi saiana na
kaidaˈi neˈe nai baˈa dao maˈi, diˈia
ngwae ˈaˈana ana luma. Nia ke dao
maˈi saˈulafi taka, nama saena to-
fongana na rodo, nama kalokaloˈa,
nama ˈofodangi kaidaˈi sina fiˈi raˈe
maˈi.
36 Ma diˈia nia dao ˈaliˈali goˈo
maˈi, nia ka taˈa liu fuamuˈa, diˈia
nia dao toˈomulu kaidaˈi neˈe kamu
maliu.
37 Ma ta ru neˈe nau ku saea
fuaumulu, na ru ba nau ku saea logo
fuana na ngwae ki taˈifau nia ˈuri:
Kamu ke lialia leˈa!"

14

Na fata abu doe ki kira saungaˈinia manataˈanga ago fuana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Ro faˈi asoa ki ˈi naˈona na
Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa,* ma na
fangaˈa neˈe Jiu ki kira saiana
ˈanilana na beret neˈe nia noaˈa ta
isi ˈi saena. Na fata abu doe ki,
ma na ngwae faˈamanata ana taki
ki, kira ka fiku lokoˈi ru fuana dau
agolana ma saungilana sa Jesus.
2 Kira fata ˈuri, "Noaˈa kulu kasi
sasia ana kaidaˈi ana Fangaˈa, ˈasu
ˈubani na ngwae ki kira ka fiˈi
fuˈalikulu."

Taˈi kini nia ngwaia sa Jesus ana fanoa ˈi Betani
(Matthew 26:6-13; John 12:1-8)

3 Ana kaidaˈi sa Jesus nia tua
ˈi saena maˈe fanoa ˈi Betani, nia
ka fanga ˈi saena luma sa Simon
na ngwae neˈe kuu nia saungia ˈi
naˈo. Ma taˈi kini ka leka maˈi siana
faˈinia na biˈi nura neˈe kwanga
liu,† ma nia fungu ˈani na ngwaing-
wai neˈe moko ufiufi leˈa,‡ ma na
folilana ka doe liu. Nia ˈifingia
na maana biˈi nura neˈeri, ma ka
kisitani naˈa ngwaingwai moko leˈa
neˈeri fafona gwauna sa Jesus.
4 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi
neˈeri, kira ka saetaˈa, ma kira
ka fata fuada kwailiu kira ka ˈuri,
"Fuila noaˈa nia kasi faˈalia na ng-
waingwai moko leˈa neˈe re!
5 Fuila nia ka ˈoifoli ˈani ˈuana ti
mani ˈoro,§ fasi ˈiri nia ke ngalia
mani neˈeri, ma ka kwatea fuana na
ngwae dalaˈa ki." Ma kira ka balufia
kini neˈeri.
6 ˈUnaˈeri sa Jesus nia ka rongoa,
ma ka fata ˈuri, "Mulu alua nia tua
ˈana! Noaˈa kamu kasi fata faˈalia
laˈu. Nia sasia raoˈa leˈa liu fuaku.
7 Na ngwae dalaˈa ki kira tua tari
goˈo ˈada faˈi kamu. Ma diˈia kamu
oga, kamu ke ˈafida goˈo amuˈa ana

* **13:30** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi. * **14:1** Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa Fangaˈa neˈe Jiu ki sasi fuana manataˈanga toˈona kaidaˈi koˈo bora kira ki leka faˈasia Ejipt. † **14:3** Na kukfikufi ru neˈe kwanga liu neˈe kira saea ˈani alabaster na fau neˈe madumadu liu. ‡ **14:3** Na ngwaingwai neˈe moko ufiufi leˈa neˈe kira saea ˈani nad. § **14:5** mani ˈoro Faˈafoli ˈani ˈuana mani bolo faˈinia folifoliˈa ana taˈi faˈi ngali.

ta kaidaˈi. Bore ma nau noaˈa kusi tua tau goˈo faˈi kamu.
8 Nia sasia ru neˈe nia bolo faˈinia sasilana. Nia kisitaˈinia na ngwaingwai moko leˈa neˈe ˈi noniku ˈi naˈo ana maelaku fuana sasi akaˈu ˈanga fuana kwaiatolaku.
9 Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, ana kula ki taˈifau saena magalia neˈe kira ke alaˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, kira ke baˈa alaˈa logo sulia ru neˈe nia sasia aku fuana manataˈanga toˈona."

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana na malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Luke 22:3-6)

10 Sui sa Judas Iskariot, taˈi ngwae ana na akwala ma ro fafarongo nia ki, nia leka fuana na fata abu doe ki, ka faˈarongoda ˈuri, "Nai baˈa kwatea sa Jesus fuaumulu."
11 Ma kira ka saeleˈa liu sulia ru neˈe nia saea, ma kira ka alangaˈi fuana kwatelana selene fuana. Ma sa Judas ka talaˈae naˈa fuana liaˈa ˈuana ta kaidaˈi leˈa fuana kwatelana sa Jesus fuada.

Na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa
(Matthew 26:17-25; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

12 Ana etana faˈi asoa ana Fangaˈa ana beret neˈe nia noaˈa ta isi ˈi saena, faˈi asoa neˈeri neˈe kira saungia kala sipsip fuana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa. Kaidaˈi neˈeri, fafarongo sa Jesus ki kira ka saefilo ˈuri ana, "ˈI fai neˈe ˈoko oga kaimili ke leka ma mika sasi akaˈu ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa fuamu?"
13 Ma sa Jesus ka fata fuana ta ro ngwae ada ka ˈuri, "Moro ruˈu saena ˈi Jerusalem, ma taˈi ngwae neˈe nia ngalia na faˈi kafo, nia ke baˈa saka fuamuroˈo. Moke leka ˈi burina
14 ˈuana ta luma ˈi neˈeri neˈe nia ruˈu ˈi saena. Moro ke saefilo ˈuri ana na ngwae neˈe nia toˈo ana na luma neˈana, 'Na ngwae Faˈamanata nia saea neˈe maˈe luma ˈi faˈi neˈe nia ke ˈania na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa faˈinia na fafarongo nia ki?'
15 Ma nia ke baˈa faˈataˈinia taˈi maˈe luma doe neˈe nia tua ˈi lifua. ˈI neˈeri na ru ki taˈifau nia kwaimaˈakwali naˈa. Ma moro ka sasi akaˈu ana na ru ki taˈifau fuakulu ˈi neˈeri."
16 ˈUnaˈeri ma, na ro fafarongo neˈeri ki kera leka, ma kera ka ruˈu naˈa ˈi Jerusalem, ma kera ka lisia na ru ki taˈifau nia diˈia nama neˈe sa Jesus nia saea fuadaroˈo. Ma kera ka sasi akaˈu ana ru ki taˈifau fuana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa.
17 Ma nia saˈulafi naˈa, sa Jesus ka dao maˈi faˈinia na akwala ma ro fafarongo nia ki.
18 Ma kaidaˈi kira fanga, sa Jesus ka fata ˈuri, "Na ru mamana nau ku saea fuaumulu, taˈi ngwae aumulu ke baˈa kwate nau fuana na malimae nau ki. Taˈi ngwae aumulu neˈe nia fanga goˈo ˈana faˈinau ana kaidaˈi neˈe."
19 Ma na fafarongo nia ki, kira ka talaˈae naˈa ana liadilaˈanga, ma kira ka saefiloa sa Jesus, taˈi taˈi ngwaeˈa, ma kira ka ˈuri, "Noaˈa naisi kwateˈo fuana malimae ˈoe ki kwa!"
20 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, "Nia neˈe taˈi naˈa aumulu na akwala ma ro fafarongo nau ki, ma nia ta ngwae neˈe ke alua afu beret nia ˈi saena na dako faˈinau.
21 Ma nau, na Ngela Ngwae, nai baˈa mae diˈia na Kerekereˈa Abu ki ba fata suli nau. ˈUnaˈeri bore ana, kwaimanatai liu fuana na ngwae neˈe ke baˈa kwate nau fuana na malimae nau ki! Nia leˈa fuana na ngwae neˈeri diˈia nia noaˈa kasi futafuta goˈo."

Na fangaˈa Aofia saˈulafi
(Matthew 26:26-30; Luke 22:14-20; 1 Korint 11:23-25)

22 Ma kaidaˈi kira fanga naˈa, sa Jesus nia ngalia taˈi afu beret, ma ka baˈatafea God, sui ka ngiia. Nia ka kwatea fuana na fafarongo nia ki, ka fata ˈuri, "Ngalia muke ˈania. Nia naˈa neˈe noniku."
23 Sui nia ka ngalia na titiu ˈi waen, ma ka baˈatafea God, sui ka

kwatea fuada. Ma kira taˈifau kika
kwaˈu ana.
24 Ma nia ka fata ˈuri, “Nia naˈa
neˈe ˈabuku neˈe nia igo fuana ng-
wae ˈoro ki fuana faˈangasilana na
fau alangaˈinga faolu God.✡
25 Ru mamana nau ku saea fuau-
mulu, nau noaˈa kusi kwaˈufia naˈa
na waen neˈe leleka ka dao ana faˈi
asoa nau kui kwaˈufia laˈu na waen
neˈe, kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia
ngwae ki taˈifau.”
26 Buri ˈana kira ka ngulia faˈi ngu,
sui kira ka leka ˈuana na ua ˈi Olif.*

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke baˈa tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Kaumulu taˈifau goˈo neˈe kamu
ke baˈa tafi faˈasi nau. Sulia na
Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri,
‘God ke saungia ngwae neˈe nia lia
sulia na sipsip ki, ma na sipsip
ki taˈifau kira ka takalo.’✡

28 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈi buri
ˈana nau kui tataˈe laˈu ˈuana
mauriˈa, nau kui etaeta ˈi naˈo au-
mulu ˈuana ˈi Galili.”
29 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri,
“Nia ˈafitaˈi liu neˈe nau kui leka
faˈasiˈo, sui bore ˈana ngwae ki
taˈifau kira ke leka faˈasiˈo!”
30 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa
Peter, “Nau ku saea fuamu. Naˈona
na karai ke angi ro ru saena rodo
neˈe ˈi taˈena, ˈoke tofe uulufau ˈoko
kina nau.”
31 Ma sa Peter nia olisi ngasin-
gasiˈa ana ka ˈuri, “Sui bore ˈana
nau ku mae faˈi ˈoe, nia ˈafitaˈi nau
ku saea fasi nau ku kina ˈoe!”
Ma na fafarongo ki taˈifau goˈo
neˈe, kira saea logo taˈi ru neˈeri.

Sa Jesus nia foˈo ˈi Getsemani
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Sui sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki, kira ka leka ˈuana taˈi kula
kira saea ˈani ˈi Getsemani. Kaidaˈi
kira dao naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kamu ke tua ˈaumulu ˈi neˈe
kaidaˈi nau kui foˈo ˈaku.”
33 Sui nia ka talaˈia sa Peter, ma
sa James, ma sa John faˈinia. Ma nia
ka kwaimanatai liu ma ka liadila.
34 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na
liaku nia figwanu ka doe liu, ma nia
bolo faˈinia naˈa saungilaku. Muke
tua ˈi neˈe, kamu ka ada, ma muke
lialia faˈinau.”
35 Ma nia ka ˈidu tiˈitiˈi kwau, ma
ka bobo uruuru ˈi ano. Ma nia ka
foˈo fasi ˈiri diˈia nia talangwaraˈu
goˈo ˈana, kwate noaˈa nia kasi liu
saena kaidaˈi ana nonifiiˈanga.
36 Ma nia ka foˈo ka ˈuri, “Maˈa
ˈae, na ru ki taˈifau nia talang-
waraˈu goˈo ˈana fuamu. ˈOke lafua
ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi
nau. Sui bore ˈana, nia noaˈa laˈu na
kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia
kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
37 Sui sa Jesus ka oli maˈi, ma ka
dao toˈona na uulu fafarongo nia ki,
kira maliu goˈo ˈada. Ma nia ka
fata ˈuri fuana sa Peter, “Simon ˈae,
faˈuta neˈe ˈoko maliu kwa? Fuila
ˈoke ada faˈinau sulia ta taˈi agi rodo
tiˈitiˈi bore ˈana.”
38 Ma nia ka fata ˈuri fuada,
“Kamu ke ada, muke lialia ˈani
foˈongaˈa sasi na ilitoˈonga kata liufi
kamu. Sulia kaumulu oga sasilana
ru leˈa ki, bore ma nonimuˈa nia
ngwataˈutaˈu liu.”
39 Ma sa Jesus ka leka laˈu
faˈasida, ma ka foˈo, ma ka saea logo
taˈi alaˈanga ba kiri.
40 Sui nia ka oli laˈu maˈi fuada,
ma ka dao toˈoda kira maliu laˈu,
sulia neˈe maada mamaliuˈa liu. Ma
noaˈa kira kasi sai naˈa ana na ru
neˈe kira ke saea fuana.
41 Ma kaidaˈi nia oli laˈu maˈi ana
uula kaidaˈi, nia ka fata ˈuri fuada,
“Kaumulu maliu ˈua niniˈa? Nia
leˈa naˈa! Lia basi, kira ke kwate
nau naˈa, na Ngela Ngwae, saena
limana na ngwae taˈa ki. Na kaidaˈi
baera nia dao naˈa maˈi!
42 Tataˈe, kulu leka naˈa. Lia basi,
na ngwae ba nia kwate nau fuana na
malimae nau ki, nia dao naˈa maˈi!”

✡ **14:24** Jeremaea 31:31 * **14:26** ua ˈi Olif Na ua neˈe, na ˈai neˈe kira saea ˈani Olif ki ˈoro liu ana. ✡ **14:27** Sekaraea 13:7

Na daulana sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa goˈo ˈana, sa Judas, taˈi ngwae ana
na akwala ma ro fafarongo nia ki,
ka dao naˈa maˈi. Taˈi fikuˈa doe
leka maˈi faˈinia faˈasia na fata abu
doe ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma na
ngwae faˈamanata ana taki ki. Ma
kira ka ngalia maˈi na sele ni ofoˈa
ki ma na subi ki.
44 Ma sa Judas, na ngwae neˈe
ke kwate sa Jesus fuada, nia ka
kwatea na maˈetoto fuana fikuˈa
neˈeri ka ˈuri, "Na ngwae neˈe nau
kui nonoˈia,† na ngwae neˈe kamu
oga. Kamu ke daua, ma kamu ke
talaˈia kwau."
45 ˈUnaˈeri, sa Judas nia dao, nia
ka leka naˈa kwau siana sa Jesus,
ma ka fata ˈuri, "Ngwae Faˈamanata
ˈae!" Goˈo, nia ka nonoˈia naˈa.
46 Ma kira ka daua naˈa sa Jesus,
ma kira ka loba.
47 ˈIu, ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi
ngwae neˈe nia tataˈe karangi goˈo
ana, nia lafua naˈa sele nia, ma ka
kwaˈi muusia na alingana na ngwae
rao ˈingataˈi fata abu.
48 Ma sa Jesus ka saefilo ˈuri ada,
"ˈUri ma kaumulu fia nauˈa ta ng-
wae bili niniˈa? Nia niniˈa muka
dao naˈa maˈi faˈinia na sele ki, ma
na subi ki fuana daulaku?
49 Tau naˈa maˈi, nau ku
faˈamanata kamu ˈi saena na Luma
Abu God, bore ma noaˈa kamu kasi
dau nau goˈo. Ma na ru niniˈa
kamu sasia, nia faˈamamana na
Kerekereˈa Abu."
50 ˈUnaˈeri goˈo, fafarongo nia ki
taˈifau kira ka faˈasia, ma kira ka
tafi naˈa ˈada.
51 Ma taˈi ngwae fiˈi doe neˈe nia
toro goˈo ana na toro folo, nia leka
maˈi buri ˈana sa Jesus. Ana kaidaˈi
kira daua naˈa ngwae fiˈi doe neˈe,
52 na toro nia ka angosi naˈa
faˈasia, ma nia ka tafi dadara naˈa
ˈana.

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona faˈinaˈonaˈo ki
(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 ˈUnaˈeri, kira ka talaˈia sa
Jesus ˈuana luma ˈingataˈi fata
abu. Ma na fata abu doe ki, ma
na faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae
faˈamanata ana na taki ki, kira fiku
ˈi neˈeri.
54 Ma sa Peter nia ˈisi buri tau naˈa
kwau, ma ka ruˈu logo saena na faˈi
labu ana luma na ˈingataˈi fata abu.
Nia ka tua ˈana ˈi neˈeri faˈinia na
ngwae folo ki, ma nia ka rara ˈana
ˈi ninimana na mafula.
55 Goˈo, na fata abu doe ki, ma na
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru taˈifau, kira
ka sasi ˈuana daoˈa toˈona ta ru taˈa
fuana fafilana ana sa Jesus fasi ˈiri
kira ke saungia, bore ma kira kasi
dao toˈona goˈo ta ru ana niaˈa.
56 Ma na ngwae ˈoro ki, kira ka
soke fafia sa Jesus, bore ma alaˈanga
kira ki noaˈa kasi alu taˈi ru.
57 Ma ti ngwae kira tataˈe logo, ma
kira ka soke fuana sa Jesus kira ka
ˈuri,
58 "Kaimili rongoa nia fata ˈuri,
'Nau kui baˈa osia na Luma Abu God
neˈe ngwae ki kira saungaˈinia, ma
ˈi saena uulu faˈi asoa ki, nau kui
saungaˈinia laˈu ta Luma Abu neˈe
noaˈa laˈu na ngwae ki neˈe kira
saungaˈinia.' "
59 Ma kiraˈa bore, na alaˈanga kira
ki noaˈa kasi alu taˈi ru.
60 Ma na ˈingataˈi fata abu nia uu
ˈi naˈoda, ma nia ka lidia sa Jesus
ka ˈuri, "ˈUri ma, noaˈa ˈoe kosi toˈo
goˈo ana ta alaˈanga fuana olisilana
alaˈanga neˈe ki, neˈe ngwae neˈe ki
kira fai fafiˈo ˈania?"
61 Bore ma sa Jesus noto goˈo ˈana,
ma ka noaˈa kasi olisia goˈo. Ma na
ˈingataˈi fata abu nia saefiloa laˈu ka
ˈuri, "ˈUri ma, ˈaeˈo neˈe na Christ
baera, na Ngela God?"
62 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
"ˈIu, nauˈa neˈe niaˈa. Ma ˈoke
baˈa lisia nauˈa, na Ngela Ngwae, ke

† **14:44** Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈianga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

tua ˈi bali lima ˈoloˈolo ana na God
ngasingasiˈa. Nai baˈa gwaungaˈi
faˈinia, ma nau kui oli maˈi faˈasia
ˈi langi fafona na gwaˈi salo ki.”
63 Goˈo na ˈingataˈi fata abu neˈeri
nia ka gasia na toro keta nia talana
ka faˈataˈinia na saetaˈanga nia, ma
ka fata ˈuri, “Kulu kasi oga laˈu ta
ngwae ni fata faˈamamana!
64 Kaumulu tala rongoa naˈa nia
faˈabolotaˈinia faˈinia God! Kamu
manata faˈuta ana?”
Ma kira taˈifau goˈo, kira ka saea
fasi nia rora naˈa, ma nia bolo
faˈinia kira ke saungia naˈa.
65 Ma ti ngwae ada kira ka talaˈae
fuana ngisulilana sa Jesus, ma kira
ka firi bokota na maana, ma kira ka
kumua. Ma kira ka fata ˈuri, “Saea
basi sa tai neˈe nia kumuˈu?” Ma na
ngwae folo ki kira ka talaˈia, ma kira
ka suulangani kwai liu ana.

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Sa Peter nia tua ˈua goˈo ˈana
ˈi saena faˈi labu, kaidaˈi kira mata-
langani sa Jesus. Taˈi kini sariˈi
rao fuana ˈingataˈi fata abu nia dao
maˈi.
67 Ma kaidaˈi nia lisia sa Peter neˈe
nia rara ˈana, nia ka lia saga kwau
fuana, ma ka fata ˈuri, “ˈOko tua
logo faˈinia sa Jesus, na ngwae ba
faˈasia na maˈe fanoa ˈi Nasaret.”
68 Ma sa Peter nia tofe ka ˈuri,
“Nau ku kina, nau kusi saiana ru
neˈe ˈoke fata sulia.” Ma nia ka
ruˈu kwau ana maˈe taˈelo. Ma ana
kaidaˈi neˈe goˈo, na karai ka angi
naˈa.
69 Ma na kini sariˈi rao baera
nia lisia laˈu ˈi neˈeri, ma ka fata
ˈuri fuana ngwae ki neˈe kira uu
kalikalia ˈi neˈeri, “Nia ta ngwae
logo ada ne!”
70 Ma sa Peter ka tofea logo.
Ma kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi buri ˈana, na
ngwae ki neˈe kira uu karangi, kira
ka fata ˈuri laˈu fuana sa Peter, “Nia
ˈafitaˈi liu ˈoko tofea fasi ˈaeˈo noaˈa
laˈu ta ngwae ada, sulia ˈaeˈo logo
neˈe ˈoko leka maˈi faˈasia na abaˈi
kulu ˈi Galili.”
71 Sui sa Peter ka talitali ka
ˈuri, “Alu God ke kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuaku, diˈia nau
kusi fata mamana! Nau noaˈa kusi
saiana na ngwae neˈe kamu fata
sulia!”
72 Ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo,
na karai ka ruana fai angiˈa naˈa.
Ma sa Peter ka manata toˈona na
alaˈanga ba sa Jesus nia saea fuana
ba nia ˈuri, “ˈI naˈona na karai ka
angi ro fau, ˈoko sae uulu fau ana,
ˈoko kina nau.” Ma kaidaˈi sa Peter
nia manata toˈona ru neˈeri, nia ka
angi ikaika naˈa.

15

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Paelat
(Matthew 27:1-2, 11-16; Luke 23:1-5, 13-25; John 18:28—19:16)

1 Ana ˈofodangi laˈa bilabila, na
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru kira fiku
ˈaliˈali maˈi. Goˈo na fata abu doe
ki, ma na faˈinaˈonaˈo ki, ma na
ngwae faˈamanata ana taki sa Moses
ki, kira ˈi saena fikutaˈi ngwae neˈe.
Kira fiku lokoˈi ru fuana tae neˈe
kira ke sasi ana sa Jesus. Sui kira ka
firiˈia sa Jesus ˈani sene, ma kira ka
talaˈia kwau fuana kwatelana fuana
sa Paelat, na ngwae doe faˈasia ˈi
Rom.
2 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri,
“ˈUri ma ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ng-
wae ˈi Jiu ki kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia
neˈana ˈoko saea naˈa.”
3 Na fata abu doe ki kira ka fai
fafia ana ru rora ˈoro ki.
4 Ma sa Paelat ka saefiloa laˈu ka
ˈuri, “ˈOke rongoa basi na ru ˈoro ki
neˈe kira fai fafiˈo naˈa ˈani! ˈUri
ma ˈoe kosi olisida laˈu kwa?”
5 Bore ma sa Jesus noaˈa kasi saea
goˈo ta alaˈanga, ma sa Paelat ka
ˈarefo liu.
6 ˈIu, ana na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, sa Paelat nia ˈidufaˈi logea
taˈi ngwae faˈasia na lokafo neˈe
ngwae ki kira gani ˈuana.
7 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae
neˈe satana sa Barabas nia tua logo
ˈi saena lokafo, osiˈana nia logo neˈe
taˈi ana ngwae taˈa neˈe kira sau

ngwae ana fuˈanga faˈinia ngwae
Rom ki.
8 ˈUnaˈeri na fikuˈa ki kira fiku
maˈi, kira ka gania sa Paelat fuana
ke logea taˈi ngwae faˈasia na lokafo
sulia falafala neˈe nia ˈidufaˈi sasia
maˈi ana kaidaˈi ˈunaˈeri ki.
9 Ma nia ka saefilo kira ma ka ˈuri,
“ˈUri ma kaumulu oga nau kui logea
na tatalafaˈa Jiu ki fuamuˈa?”
10 Sulia sa Paelat saiana naˈa neˈe
fata abu doe ki kira kwatea maˈi
sa Jesus siana, duˈungana manataˈi
ngwae ogalaˈa kira goˈo.
11 Bore ma, na fata abu doe ki kira
fataliana na fikuˈa neˈeri, fasi ˈiri
kike gania sa Paelat fuana logelana
maˈi sa Barabas fuada.
12 Ma sa Paelat ka saefilo laˈu ˈuri
ana na fikuˈa neˈeri, “ˈIrai ma ta
tae neˈe nau kui sasia ana na ngwae
neˈe kamu saea ˈani tatalafaˈa Jiu
ki?”
13 Ma kira ka ako kira ka ˈuri,
“ˈOke fotofafia ana ˈai rara folo!”
14 Ma sa Paelat nia saefiloda ka
ˈuri, “Ta roraˈa tae neˈe nia sasia?”
Ma kira ka ako doe liu laˈu, kira
ka ˈuri, “Fotofafia ana ˈai rara folo!”
15 Ma sa Paelat ka logea kwau
sa Barabas fuada, sulia nia oga ke
faˈasaeleˈa na manatalana na fikuˈa
neˈeri. Sui, nia ka kwatea sa Jesus
fuana na nangasilana, ma ka kwatea
fuana fotoˈilana ˈi tufungana na ˈai
rara folo.

Na ngwae ana ofoˈa ki kira ngongoa sa Jesus
(Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka
talaˈia naˈa kwau sa Jesus ˈi saena
na faˈi labu ana luma doe sa Paelat,
ma kira ka karumia maˈi na ngwae
ana ofoˈa ki taˈifau.
17 Ma kira ka faˈaruˈufia ˈani
taˈi ifi borabora ˈa keta, ma kira ka
ˈerea na taˈi ˈeregwau ana kwalo
ngarangaraˈa, ma kira ka duˈua ˈani
gwauna diˈia ta tatalafaˈa.
18 Sui kira ka ilifaˈinia na
faˈadoelana ma kira ka fata ˈuri,
“Na tatalafaˈa Jiu ki, ˈoke mauri tau
amu!”
19 Sui kira ka kwaiˈia gwauna ˈani
afu ˈai, ma kira ka ngisulia, ma kira
ka bobo uruuru ˈi naˈona, diˈia neˈe
kira faˈadoea.
20 Ma kaidaˈi neˈe kira ngongoa
ka sui naˈa, kira ka kanusua na ifi
borabora ˈa keta nia faˈasia. Sui kira
ka faˈaruˈufia laˈu ˈani ifi nia talana.
ˈUnaˈeri kira ka talaˈia naˈa fuana
na fotoˈilana ana ˈai rara folo.

Kira fotofafia sa Jesus ana ˈai rara folo
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau
sulia na tala, kira dao toˈona taˈi
ngwae satana sa Simon, maˈa sa
Aleksanda, faˈinia sa Rufus. Niaˈa
na ngwae faˈasia na fanoa ˈi Saeren.
Nia leka maˈi ma ka ruˈu saena ˈi
Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi ˈi
maa. Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira
ka suˈumaˈinia fasi ˈiri nia ngalia na
ˈai rara folo sa Jesus.
22 Ma kira ka talaˈia kwau sa Jesus
ˈuana taˈi kula neˈe kira saea ˈani ˈi
Golgota. Ma fadalana neˈe ˈuri, “Na
Lasi Ngwae.”
23 Ma kira ka kwatea na waen
neˈe kira dola faˈinia ru neˈe kira
saea ˈani Mira, taˈi suluˈi ru fuana
faˈamabelana fiiˈa, bore ma sa Jesus
noaˈa kasi kwaˈufia goˈo.
24 Ma kira ka fotofafia ˈi tu-
fungana ˈai rara folo. Ma kira
ka daroˈia na ifi nia ki ˈi safi-
tada kwailiu. Kira ka masa diˈia
daisiˈanga fasi ˈiri kira ke dao
toˈona sa tai ada neˈe ke ngalia ta
ifi.
25 Ana na sikona kadi sina
ˈofodangi, kira fotofafia ana ˈai rara
folo.
26 Ma kira ka alua ˈi gwauna ˈai
rara folo taˈi kerekereˈa ana kwai-
giosi ˈanga. Kira keresia ka ˈuri, “NA
NGWAE TATALAFAˈA JIU KI.”
27-28 Ma kira ka fotofafia logo ro
ngwae bili ki ˈi tufungana na ro
ˈai rara folo ki faˈinia sa Jesus. Ta
ngwae ˈi bali ˈoloˈolo ana, ma ta
ngwae ˈi bali mauli ana.
29 Ma na ngwae ki kira liu, kira
ka nanga nangataˈinia gwauda, ma
kira ka fata buri tolingaˈi kwau
ana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri,

"Kwaraˈae! ˈOko saea ˈoke osia na Luma Abu God, ma ˈoko saungaˈinia goˈo sulia uulu asoa ki bani kwa!
30 ˈOke faˈamauriˈo talamu! Koso maˈi faˈasia na ˈai rara folo neˈana!"
31 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana taki ki, kira ka fata logo ˈunaˈeri. Ma kira ka fata ˈoidorole ana sa Jesus, ma kira ka fata ˈuri fuada kwailiu, "Nia faˈamauria ngwae matamata ki, bore ma noaˈa nia kasi faˈamauria niaˈa talana!
32 Kulu lia basi diˈia niaˈa na Christ, na tatalafaˈa Jiu ki. Nia ke baˈa koso goˈo maˈi faˈasia na ˈai rara folo loeri, ˈiri kulu ke faˈamamana niaˈa!"
Ma na ro ngwae neˈe kira fotoˈida ana ˈai rara folo ki faˈinia sa Jesus, kera bore, kera fata buri tolingaˈi logo ana sa Jesus.

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

33 ˈIta ana tofongana asoa, na ˈafutana abaˈi kula neˈe nia rodoˈa, leleka ka dao ana sina nia egofolo.
34 Ma ana uula kadi sina saˈulafi, sa Jesus nia ako doe ma ka ˈuri, *"Eloi, Eloi, lama sabaktani?"* Na fadalana alaˈanga neˈeri ki nia ˈuri kwau, "God nau ˈae, God nau ˈae, faˈuta naˈa neˈe ˈoko faˈasi dangalu naˈa aku?"
35 Ma ti ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira ka rongoa, ma kira ka fia fasi nia ri ˈuana sa Elaeja.
36 Ma taˈi ngwae ˈada lalili kwau, ma ka tongani taˈi lumulumu ˈasi saena waen ˈafae, ma ka alua ˈi maana taˈi maˈe ˈai, ma ka kwatea kwau ˈi maana ngiduna sa Jesus, fasi ˈiri nia ka kwaˈufia, ma nia ka fata ˈuri, "Kulu lia basi, sali sa Elaeja ka leka maˈi ma ka lafua maˈi ˈi ano faˈasia na ˈai rara folo!"
37 Ma sa Jesus ka ako doe, sui nia ka mae naˈa.
38 Ma na ifi doe neˈe nia bokota na kula abu ˈi saena na Luma Abu God nia ka gaa ˈita maˈi ˈi gwauna leleka ka dao ˈi ˈaena.
39 Ma na ngwae ˈaˈana ana ngwae ni ofoˈa ki, neˈe nia uu ˈi neˈeri ˈi ˈaena na ˈai rara folo, nia rongoa na rilana, ma ka lisia na maelana, nia ka fata ˈuri, "Nia mamana liu, na ngwae neˈe na Ngela God naˈa!"
40 Ma ti kini kira tua logo ˈi neˈeri, ma kira ka lialia tau naˈa kwau. ˈI Mary kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary neˈe teˈa sa James na ngela ˈi buri sa Joses, ma ˈi Salome.
41 Kira leka logo ˈi burina sa Jesus ana kaidaˈi nia tua ˈua ˈi Galili, ma kira ka kwaiˈafi ana. Ma na kini ˈoro ki logo neˈe kira leka maˈi faˈinia ˈuana ˈi Jerusalem, kira tua logo ˈi neˈeri.

Na alulana sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42-43 Ma nia ka saˈulafi naˈa, sa Josef na ngwae faˈasia fanoa ˈi Arimetea, nia ka leka maˈi. Nia taˈi ngwae talingaˈi ana na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈe nia lia kwaimasi logo ˈuana lisilana kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki. Nia nonираˈa, ma ka leka maˈi siana sa Paelat. Ma nia ka gani ˈuana na nonina sa Jesus, sulia faˈi asoa neˈeri na asoa ana na sasi akaˈu ˈanga masia na Sabat, na asoa ana mamaloˈanga.
44 Ma sa Paelat ka ˈarefo neˈe nia rongoa sa Jesus nia mae naˈa. Ma nia ka ri ˈuana ngwae ˈaˈana ana ngwae ni ofoˈa ki, ma ka saefiloa diˈia sa Jesus mae naˈa.
45 Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Paelat nia rongoa ngwae ˈaˈana neˈeri nia saea neˈe nia mae naˈa, sa Paelat fiˈi alaˈania sa Josef ka ngalia nonina sa Jesus.
46 ˈUnaˈeri, sa Josef ka folia taˈi ˈaba ifi kwao, ma ka kanusua nonina sa Jesus ˈi ano, ma ka buta ana ifi neˈeri, ma ka alua ˈi saena na faoda gwaˈu neˈe kira ˈilia ˈi saena na fau. Sui ka gilosia taˈi babaˈi fau doe, ma ka bokota naˈa maana na faoda gwaˈu neˈeri.
47 Ma ˈi Mary na kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary neˈe teˈa sa Joses, kera

lisia naˈa kula neˈe kira kwaiatoa sa Jesus ana.

16

Na tataˈelana sa Jesus faˈasia maeˈa
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Ma ˈi buri ˈana na Sabat, na asoa ana mamaloˈanga nia sui naˈa, ˈi Mary kini ˈi Magdala, ma ˈi Mary na teˈa sa James, ma ˈi Salome, kira folia maˈi na ru moko leˈa ki fuana na ngwailana ana nonina sa Jesus.
2 Ana ˈofodangi makalokaloˈa ˈua ana Sande, kidaˈi sina ni raˈe naˈa, kira ka leka maˈi ˈuana na faodaˈi ngwae mae.
3 Kidaˈi kira leka, kira ka saefiloda kwailiu, kira ka ˈuri, "Sa tai neˈe ke baˈa gilosia na babaˈi fau baera faˈasia maana faoda baera?" Sulia fau neˈeri nia doe liu.
4 Sui, kidaˈi kira dao ana, kira ka lisia na babaˈi fau baera abuli naˈa.
5 Ma kidaˈi kira ruˈu kwau ˈi saena na faoda, kira ka lisia taˈi ngwae fiˈi doe nia ruˈufia ifi kwao, ma ka tua ana bali ˈoloˈolo saena faoda neˈeri. Ma kira ka maˈu liu.
6 Ma nia ka fata ˈuri, "Noaˈa kamu kasi maˈu. Nau ku saiana kamu lulu ˈuana sa Jesus, na ngwae ˈi Nasaret neˈe kira saungia ˈi tufungana na ˈai rara folo. Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe. Sulia nia tataˈe naˈa faˈasia maeˈa! Mulu lisia na kula ba kira kwaiatoa ana!
7 Muke leka kwau siana fafarongo nia ki faˈinia sa Peter, ma kamu ka faˈarongo ˈuri ada naˈa, 'Sa Jesus leka naˈa ˈi naˈo maˈakwali kaumulu ˈi Galili, kamu ke baˈa lisia ˈi neˈeri, diˈia ba nia saea naˈa fuamuˈa.' "
8 Ma na kini neˈeri ki kira ka ruˈu naˈa kwau ˈi maa, ma kira ka lalili naˈa faˈasia na faoda neˈeri, sulia kira maˈu, ma kira ka lebelebe liu. Noaˈa kira kasi saea naˈa ta ru fuana ta ngwae, sulia kira maˈu liu.

Sa Jesus nia daotafa fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

9 Ana ˈofodangi laˈa bilabila ana Sande, sa Jesus nia mauri laˈu, ma ka daotafa fuana ˈi Mary kini ˈi Magdala, na kini ba sa Jesus nia ifulangaˈinia na fiu ano ˈi ru taˈa baera ki faˈasia.
10 Ma ˈi Mary ka leka siana na fafarongo nia ki. Kira kwaimanatai, ma kira ka angi liu naˈa. Ma ˈi Mary ka faˈarongoda.
11 Ma ana kidaˈi neˈe kira rongoa neˈe sa Jesus nia mauri, ma ˈi Mary ka lisia naˈa, kira noaˈa kasi faˈamamana goˈo ˈi Mary.

Sa Jesus nia faˈataˈi fuana ro fafarongo nia ki
(Matthew 28:16-20; Luke 24:13-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

12 Ma ˈi buri laˈu, sa Jesus ka dao tafa logo fuana ta ro fafarongo ana, kidaˈi kera leka naˈa sulia na tala faˈasia ˈi Jerusalem.
13 Ma kera ka oli maˈi, ma kera ka faˈarongoa laˈu ti fafarongo ada, bore ma kira kasi faˈamamana goˈo.

Sa Jesus nia daotafa fuana fafarongo nia ki

14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka daotafa fuana na akwala ma taˈi ngwae ana fafarongo nia ki, kidaˈi kira fanga ˈada. Ma nia ka balufi kira sulia kira kasi faˈamamana, ma sulia manatada ngasi liu fuana na faˈamamanalana ngwae ki neˈe kira lisia naˈa ˈi buri ˈana neˈe nia tataˈe faˈasia maeˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada, "Muke leka ˈi saena ˈafutana na magalia, ma muke faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana na ngwae ki taˈifau.
16 Ma sa tai neˈe nia faˈamamana na Faˈarongoˈa Leˈa, ma ka siuabu, nia ke baˈa mauri firi faˈinia God. Ma sa tai neˈe noaˈa nia kasi faˈamamana, God ke baˈa matalangaˈinia.
17 Ma na ngwae ki neˈe kira faˈamamana, kira ke toˈo ana ngasingasiˈanga fuana sasilana faˈanadaˈa ˈuri ki: Kike ifulani ano ˈi ru taˈa ki ˈani na sataku, ma kira

ka fata ˈani na alaˈanga matamata
ki neˈe kira ˈiri saisaiana.
18 Ma diˈia kira daua ta baˈeko tolo
nama kira ka kwaˈufia bore ti kafo
ni maelilani noaˈa nia kasi faˈalida
goˈo. Ma diˈia kira alu lima ˈi fafona
na ngwae mataˈi ki, kira ka ˈakwa
naˈa.”

Sa Jesus nia fane naˈa ˈuana ˈi langi
(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 ˈI buri ˈana neˈe na Aofia sa
Jesus nia alaˈa faˈi kira, nia ka fane
naˈa ˈuana ˈi langi, ma ka tua ˈi
bali ˈoloˈolo ana God ka gwaungaˈi
faˈinia.
20 Ma na fafarongo nia ki kira
ka leka, ma kira ka lifurongo ˈani
fatalana God ana kula ki taˈifau. Ma
na Aofia ka rao faˈinida, ma ka kwa-
tea na ngasingasiˈanga fuada fuana
sasilana faˈanadaˈa ki, fasi ˈiri ke
faˈataˈinia na faˈamanataˈanga kira
nia mamana.

Na Faˈarongoˈanga Leˈa Neˈe Sa Luke Nia Keresia

Sa Luke taˈi ngwae kwaigurai neˈe nia sai liu ana keresilana buka leˈa ki. Sa Luke noaˈa laˈu na fafarongo sa Jesus Christ kaidaˈi sa Jesus mauri, ma niaˈa ka noaˈa logo ta Jiu, ma na alaˈanga nia neˈe Grik. ˈI naˈo ma nia fiˈi keresia na buka neˈe, kaidaˈi ˈoro ki nia tua faˈinia sa Paul na lifurongo. Ana ti kaidaˈi logo, nia leka ˈi Jerusalem fuana lisilana kula neˈe ru ki fuli ana kaidaˈi ana sa Jesus. ˈI buri mala, nia ka fiˈi keresia buka neˈe. Nia ka keresia laˈu ta buka sulia tae neˈe lifurongo ki sasia, neˈe kira saea ˈani Acts.

Sa Luke keresia buka neˈe fuana ngwae ˈaˈana sa Tiofilas. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, nia keresia logo fuana ngwae ˈoro neˈe kira noaˈa laˈu ngwae Jiu ki, ˈiri kike saiana toˈomaˈilana. Sa Luke keresia buka neˈe logo fuana faˈataˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus nia ru mamana liu. Ma nia oga ke faˈataˈi madako ana neˈe sa Jesus leka maˈi fuana faˈamaurilana ngwae ki taˈifau saena magalia. Ti ru neˈe sa Luke nia kerekere suliˈi ki neˈe sa Jesus nia fuˈusi doe ana kini ki, ma nia ka maˈudi liu fuana kwaiˈafilana ngwae taˈa ki, ma ngwae dalaˈa ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Futalana ma doelana sa Jesus, ma sa John Siuabu & 1:5—2:52
- ˈI naˈo ana sa Jesus ka fiˈi talaˈae ana raoˈa nia & 3:1—4:13
- Sa Jesus fulia raoˈa nia ˈi Galili & 4:14—9:50
- Sa Jesus leka ka dao ˈi Jerusalem & 9:51—19:27
- Wiki ˈisi sa Jesus tua ˈi Jerusalem & 19:28—21:38
- Sa Jesus mae ma ka mauri faolu laˈu & 22:1-24

1 Kwala Tiofilas kwa, na ngwae ˈoro ki kira kerekere sulia ru ki taˈifau neˈe sa Jesus nia fuliˈi safitamiˈa.
2 Kira keresia ru neˈe kami rongoa faˈasia na ngwae neˈe kira lia talitali ana ru neˈeri ki. Ma ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri ki neˈe fuli, kira ka fata logo sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri fuamiˈa.
3 Nia neˈe ngwae ˈinotoˈa sa Tiofilas, nau ku manata sulia nia leˈa nau kui kerekere sulia ru neˈe ki fuamu, osiˈana nau ku sai leˈa ana ru ki taˈifau, nia ˈita nama maˈi ana etangilana alaˈanga neˈe.
4 Ma nau ku kere sulia ru neˈe ki fasi ˈiri ˈoke saiana na mamanalana taˈifau ru neˈe kira faˈamanata ˈani fuamu.

Kaidaˈi na ˈainsel faˈarongo ˈani futalana sa John Siuabu

5 Ana na kaidaˈi sa Herod nia gwaungaˈi fafia abaˈi kula ˈi Judea, taˈi fata abu neˈe satana sa Sekaraea nia tua logo ana kaidaˈi neˈeri, ma niaˈa ana fiku taˈi fata abu fuana foˈongaˈa sulia sa Abaeja. Na ˈafe nia ˈi Elisabet nia saka logo maˈi ana na kwalafa fata abu ki neˈe kira ˈita maˈi ana sa Aaron, ngwaefuta sa Moses.
6 Na abula ladaroˈo taˈifau nia saga, ma ka ˈoloˈolo ˈi naˈona God, sulia kera roˈo leˈa liu sulia na taki God ki faˈinia na alaˈanga totongaˈi nia ki taˈifau.
7 Bore ma taˈi ru goˈo, neˈe noaˈa kera kasi toˈo ana ta ngela, osiˈana ˈi Elisabet nia ˈabaraˈa. Ma niaˈa faˈinia araˈi nia sa Sekaraea bore, keroˈa ngwaro logo naˈa.
8 Taˈi asoa sa Sekaraea nia leka saena Luma Abu God, osiˈana kaidaˈi neˈeri na kaidaˈi na fiku taˈi fata abu sa Sekaraea ˈiri ke sasia na raoˈa fata abu ki.
9 Na falafala ana fata abu ki fuana fililana taˈi fata abu laˈu fuana doˈofilana ˈai moko leˈa, neˈe nia ˈuri: Kira ka ˈui ˈania ru diˈia daisi fuana fililana sa tai laˈu neˈe ka sasia raoˈa fata abu fuana doˈofilana ˈai moko leˈa ˈi fafona fulifuˈa saena Luma Abu God. Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka filia sa Sekaraea, ma nia ka ruˈu ˈi saena Luma Abu,

10 ma na ngwae ˈoro neˈe kira
ka tua ˈi maa ki, kira ka foˈo ana
kaidaˈi neˈe nia doˈofia na ˈai moko
leˈa neˈeri.
11 Ma taˈi ˈainsel God ka faˈataˈi
fuana, nia uu ˈi bali ˈoloˈolo ana
fulifuˈa neˈeri.
12 Kaidaˈi sa Sekaraea nia lisia na
ˈainsel neˈeri, nia ka lebe ma ka
maˈu liu.
13 Bore ma, na ˈainsel neˈeri ka
fata ˈuri fuana, “Sekaraea, noaˈa ˈoe
kosi maˈu laˈu! God nia rongoa na
lingana foˈongaˈa ˈoe, ma na ˈafe
ˈoe ˈi Elisabet ke baˈa faˈafuta taˈi
ngela ngwane. Ma ˈoke saea ˈani sa
John.
14 ˈOke baˈa saeleˈa liu, ma na
ngwae ˈoro ki logo, kira ka saeleˈa
ana kaidaˈi neˈe nia ke futa maˈi
ana!
15 Osiˈana niaˈa na ngwae
talingaˈi ˈi naˈona God. Noaˈa nia
kasi kwaˈufia ta waen nama ta ru
ni kwaˈufilana ngasingasiˈa neˈe
lilinga. Ma ana kaidaˈi nia fiˈi futa
maˈi, na Anoˈi ru Abu ka tua naˈa
faˈinia.
16 Nia ke baˈa olitaˈinia maˈi na
ngwae ˈoro ki ˈi Israel fuana God
kira.
17 Ma nia ke baˈa etaeta naˈa
maˈi ˈi naˈo ana na Aofia, ma ke
baˈa ngasingasiˈa diˈia sa Elaeja
na profet. Sa tai faˈida neˈe kira
olisuˈusuˈu, nia ke fikuda laˈu, fasi
ˈiri na maˈa ki, ma na ngela kira ki,
kira ke alafe fuada kwailiu. Ma nia
ke baˈa rokisia manatana na ngwae
aburongo ki, ˈiri kira ka manata
saga. Ma nia ke baˈa sasi akaˈu ana
na ngwae ki fuana na Aofia, ˈiri kira
ke masia na daolana maˈi.”

18 Sui, sa Sekaraea ka fata ˈuri
fuana ˈainsel neˈeri, “Nau kui baˈa
sai faˈuta ana mamanalana ru
neˈeri? Sulia nauˈa faˈinia ˈafe nau,
keroˈo ngwaro taˈifau naˈa.”

19 Ma na ˈainsel nia olisia ka fata
ˈuri: “Nauˈa sa Gebriel neˈe nau ku
tua faˈinia God sulia asoa ki taˈifau.
Ma God naˈa niniˈa asungaˈi nau
maˈi, ˈiri nai alaˈa faˈiniˈo, ma nau
ku faˈarongo ˈoe ˈani na faˈarongoˈa
leˈa neˈe.

20 Ma diˈia ˈoe kosi faˈamamana
goˈo ana faˈarongoˈanga neˈe nau,
ˈoke lisia na mamanalana ana
kaidaˈi neˈe God nia ˈolea fuana ru
neˈe ka fuli ana. Ma osiˈana ˈoe
kosi faˈamamana ana fatalaku, na
kwakwamu ke kulu, ma noaˈa ˈoe
kosi alaˈa tafa leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe ru neˈe nau ku eta fata
ˈani ˈi naˈo fuamu ka mamana.”
21 Ana kaidaˈi neˈeri na ngwae
neˈe kira tua masia sa Sekaraea ki,
kira ka ˈarefo liu, sulia nia tua tau
maˈi ˈi saena Luma Abu.
22 Ma kaidaˈi sa Sekaraea nia leka
maˈi ˈi maa siana ngwae neˈeri ki,
na kwakwana ka kulu naˈa, ma
noaˈa nia kasi alaˈa naˈa faˈinia na
ngwae neˈeri ki. ˈUnaˈeri goˈo na
ngwae ki taˈifau, kira ka manata
naˈa ˈuri: “Mamana liu, sali nia lisia
ta faˈataˈinga ˈi saena Luma Abu.”
Si neˈe kwakwana nia kulu naˈa, ma
nia ka alaˈa goˈo ˈani limana fuana
ngwae ki.
23 Ma na kaidaˈi nia ki fuana raoˈa
saena Luma Abu God nia sui naˈa, sa
Sekaraea fiˈi oli laˈu ˈuana luma nia.
24 Ma noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi
buri ˈana, na ˈafe nia ˈi Elisabet
ka ina naˈa, ma sulia lima madamo
ki, nia kasi liliu naˈa ˈi maa faˈasia
luma kera,
25 ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi
neˈe, God nia ˈafi nau naˈa, ma ka
lafu nau naˈa faˈasia ˈekeˈa ba nau
ku tua maˈi saena ˈani ˈabaraˈanga
ˈi maana ngwae ˈoro ki.”

Kaidaˈi na ˈainsel nia faˈarongo ˈani futalana sa Jesus

26 Kaidaˈi ˈi Elisabet nia ina ka tua
naˈa sulia ono madamo ki, God ka
kwatea maˈi ˈainsel Gebriel ˈuana
taˈi fanoa saena abaˈi kula ˈi Galili
neˈe kira saea ˈani ˈi Nasaret.
27 Nia ngalia maˈi taˈi faˈarongoa
fuana taˈi sariˈi neˈe kira alu fafia
fuana ngwae neˈe satana sa Josef
fasi ˈiri ka korea. Sa Josef nia futa
maˈi olitana na kwalafa sa David na
tatalafaˈa. Na satana sariˈi neˈeri ˈi
Mary.
28 Na ˈainsel nia leka maˈi, ka
fata ˈuri fuana, “Asoa leˈa kwau!
God nia tua faˈi ˈoe, ma ka faˈaleˈa

ˈoe, ma na kwaiˈofeˈa nia fuamu ka lilisu!”
29 Kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa na fatalana ˈainsel neˈeri, nia ka manata ˈabera, ma ka lulu ˈuana na fadalana na alaˈanga neˈeri neˈe ˈainsel nia saea fuana.
30 Sui na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri fuana, “Mary kwa, noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu, duˈungana God nia ˈofeˈo.
31 Duˈungana nia fili ˈoe, ˈoke baˈa ina, ma ˈoke faˈafuta taˈi ngela ngwane, ma ˈoko faˈasata ˈani sa Jesus.
32 Ma nia ke baˈa ˈinotoˈa liu, ma kira ka saea ˈani Ngela God. God kwatea nia ke gwaungaˈi, diˈia koˈo bora nia sa David.
33 Ma nia ka gwaungaˈi fuana Jiu ki neˈe fuuˈi ngwae ana sa Jakob tuatua firi, ma na ˈInotoˈanga noaˈa nia kasi sui!”
34 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri fuana ˈainsel neˈeri, “Nau ku abungaˈi nau ˈua goˈo ˈaku kwa. ˈUri ma alaˈanga ˈoko saea fuaku ke baˈa mamana faˈuta?”
35 Ma na ˈainsel neˈeri nia olisia ka ˈuri, “Na Anoˈi ru Abu ke baˈa koso maˈi fafiˈo, ma na ngasingasiˈanga God ka tua faˈiniˈo. Osiˈana niniˈa na Ngela Abu neˈeri, kira ke saea ˈani na Ngela God.
36 ˈOko saiana toˈolamu ˈi Elisabet. Na ngwae ki taˈifau kira saea nia ˈafitaˈi naˈa fuana nia ka toˈo ana ta ngela. Sui bore ˈana nia ka ngwaro, ma taˈena nia ina ka tua naˈa sulia ono madamo ki.
37 Osiˈana noaˈa ta ru kasi ˈafitaˈi goˈo fuana God.”
38 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri, “Nau ku oga ru niniˈa ˈoko saea fuaku ki ke fuli mamana naˈa maˈi fuaku, osiˈana nau na kini rao God.” Kaidaˈi ˈi Mary nia fata goˈo ˈunaˈeri, na ˈainsel ka leka naˈa ˈana faˈasia.

ˈI Mary nia leka siana ˈi Elisabet

39 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, ˈi Mary ka sasi akaˈu, ma ka leka ˈaliˈali naˈa ˈuana kala fanoa ˈi tolo ana bali abaˈi kula ˈi Judea.
40 Kaidaˈi nia dao, nia ka ruˈu ˈi luma sa Sekaraea, ma ka fata leˈa leˈa fuana ˈi Elisabet.
41 Ma kaidaˈi ˈi Elisabet nia rongoa na fatalana ˈi Mary, na ngela neˈe nia ina ˈani lebe ka saola saena sirana. Ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana ˈi Elisabet,
42 ma nia ka fata doe ma ka ˈuri, “Na ˈoilakiˈa fuamu liufia na kini ki taˈifau, ma na ˈoilakiˈa logo fuana na ngela neˈe ˈoko ina ˈani.
43 Noaˈa nau ku ˈiri totolia neˈe ru doe neˈe ka fuli fuaku, sulia na teˈa Aofia nau ka leka maˈi fuana na lisilaku!
44 Duˈungana kaidaˈi nau ku rongoa goˈo na alaˈanga ˈoe ki, na ngela niniˈa nau ku ina ˈani ka leotaˈi naˈa saena siraku, osiˈana nia saeleˈa liu.
45 Na ˈoilakiˈanga fuamu osiˈana ˈoko faˈamamana ana fatalana God fuamu ke fuli.”

ˈI Mary nia tafea God

46 Ma ˈi Mary ka fata ˈuri,
“Na manatalaku tafea God,
47 ma na mangoku nia saeleˈa sulia God neˈe nia faˈamauri nau.
48 Nau ku ngu tafea aku, sulia nia manata toˈo aku, nau na kini ku enoeno goˈo aku, ma ku tua goˈo aku fuana na raoˈa fuana.
Nia ˈita ˈi taˈena ka oli alaˈa, na ngwae ki taˈifau kira ka saea nau ku tua ˈani ˈoilakiˈa doe,
49 sulia na ru doe ki neˈe God nia sasiˈi fuaku ˈani ngasingasilana taˈifau.
Ma na satana God abu.
50 Nia ˈita ka leka naˈa maˈi sulia na unitaˈi ngwae ki taˈifau, nia faˈataˈinia kwaimanataiˈanga nia fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira fuˈusi doe ana.
51 Nia taga na limana neˈe nia ngasingasiˈa liu, ma ka takalongaˈinia na ngwae neˈe kira fataleˈa ada ˈi talada ki.
52 Nia faˈakosoa na tatalafaˈa ngasingasiˈa ki faˈasia na ˈinotoˈanga kira ki, ma ka faˈaˈinotoˈa ngwae kira enoeno ki.

53 Na ngwae kira fiolo ki, nia sare
kira ˈani ru leˈa ki, ma nia
ka sasi ngwae toˈoruˈa ki ka
dalaˈa.
54-55 Nia manata toˈona na fata
alangaˈinga nia* sasia fuana
koˈo bora kia ki, ma ka
kwaiˈafi aka na ngwae rao nia
ki ˈi Israel.
Noaˈa nia kasi manata bura ana
faˈataˈilana kwaimanataiˈanga
nia eta fataˈa ˈani fuana sa
Abraham, ma fuaka logo na
kwalafa nia ki tuatua firi!”
56 ˈI Mary nia tua faˈinia ˈi Elisabet
sulia uulu madamo ki, sui nia ka fiˈi
oli ˈuana fanoa nia.

Na futalana sa John Siuabu

57 Kaidaˈi fuana ˈi Elisabet ka
faˈafuta nia dao naˈa, nia ka faˈafuta
taˈi ngela ngwane.
58 Na ngwae kwaima nia ki, ma na
ngwae goˈo ana kwalafa nia ki, kira
rongoa na ru leˈa neˈe God nia sasia
fuana, ma kira ka saeleˈa liu fafia.
59 Fiu asoa ki sui buri ˈana
futalana ngela neˈeri, kira ka
roˈosulia na falafala Jiu ki fuana
ˈolo faˈataˈinia. Ma kira ka oga
kike faˈasata nia ˈani maˈa nia sa
Sekaraea.
60 Bore ma teˈa nia olisida ka ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi saea ˈani sata
neˈana! Na satana sa John lala.”
61 Ma na ngwae ki taˈifau kira
olisia kira ka ˈuri, “Noaˈa ta ngwae
ana kwalafa koroˈo ˈiri toˈo ana sata
neˈeri.”
62 Sui kira ka alaˈa ˈani limada,
kira ka kwatea maˈetoto fuana maˈa
nia sa Sekaraea, ma kira ka saefilo
ˈuana sata tae neˈe nia oga kira ke
faˈasata ˈani ngela neˈe.
63 Ma sa Sekaraea ka kwaikarui,
ma ka gania ˈuana taˈi ˈaba ru fuana
kerekereˈa, ma nia ka kerekere ka
ˈuri, “Na satana ngela neˈe sa John.”
Ma ngwae ki taˈifau kira ka ˈarefo
liu.
64 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, na
ngiduna sa Sekaraea ka fata tafa, ma
nia ka tafea God.
65 Ma na ngwae ki taˈifau goˈo
neˈe kira fiku maˈi ˈi neˈeri, kira
ka ˈarefo liu, ma na faˈarongoˈanga
sulia na ru neˈeri ki ka talofia naˈa
ngwae kira tua ˈi tolo ki, saena
ˈafutana abaˈi kula ˈi Judea.
66 Ma na ngwae ki taˈifau goˈo
neˈe kira rongoa ru neˈeri ki, kira
ka manata kalida, ma kira ka fata
ˈuri, “Na ngela neˈe ke baˈa alua
ta ngwae faˈuta niniˈa?” Kira fata
ˈunaˈeri, sulia kira saiana na ngasin-
gasiˈanga God nia tua faˈinia ngela
neˈeri.

Sa Sekaraea nia tafea God

67 Ma na Anoˈi ru Abu ka tua naˈa
faˈinia sa Sekaraea maˈa sa John,
ma sa Sekaraea ka fatataloˈania na
faˈarongoˈanga God ka fata ˈuri,
68 “Kuke tafea God neˈe niaˈa God
ana ngwae Jiu ki.
Nia leka maˈi fuana ˈafilaka na
ngwae nia ki, ma fuana na
faˈamaurilaka.
69 Nia ke kwatea maˈi fuaka taˈi ng-
wae Kwaifaˈamauri neˈe nia
toˈo ana ngasingasiˈanga doe,
neˈe nia leka maˈi faˈasia
kwalafa sa David na tata-
lafaˈa, na ngwae rao na Aofia.
70 Nia fata alangaˈinia maˈi fuaka
ru neˈe ki, ana fatalana profet
abu ki ˈi naˈo,
71 fasi ˈiri nia ke faˈamauri kia
faˈasia na malimae kia ki ma faˈasia
na ngasingasiˈanga ana ngwae neˈe
kira ogalaˈa fuaka ki.
72 Nia ka alangaˈi maˈi nia ke
faˈataˈinia na kwaimanataiˈanga
nia fuana koˈo bora kia ki, ma
nia ka manata toˈona na fau
alangaˈinga abu nia
73 neˈe nia sasia fuana koˈo bora kia
sa Abraham, ma nia ke baˈa lafu kia
faˈasia na malimae kia ki,
74 fasi ˈiri kuke rao fuana ma noaˈa
kulu kasi maˈu,
75 ma fasi ˈiri kuke tua saga ˈi maana
sulia asoa ki taˈifau.”

76 Ma sa Sekaraea ka fata ˈuri
fuana ngela nia sa John,

* **1:54-55** fata alangaˈinga God eta fataˈa fuana sa Abraham saena Genesis 17:7.

"Ngela nau ˈae, kira ke saeˈo ˈani
profet God neˈe ˈinotoˈa fafia
ru ki taˈifau.
Ma ˈoke etaeta ˈi naˈo ana na Aofia,
fasi ˈiri ˈoko saea ngwae ki
kira ka sasi akaˈu ana mauri-
lada maˈakwalia niaˈa.
77 Ma ˈoke faˈarongoa na ngwae
nia ki, neˈe kira ke toˈo ana
mauriˈa kaidaˈi God ke rufua-
nata ana taˈangaˈa kira ki.
78 Sulia God kia, nia kwaimanatai liu
fuaka.
Diˈia na sina neˈe raˈe maˈi faˈinia
madakolaˈa,
79 na ngwae Faˈamauri kia nia
dao maˈi faˈasia God faˈinia
madakolaˈanga fuana ai neˈe kira
tua saena maˈe rodo ana maeˈa.
Ma nia kwaiˈafi aka ˈiri ke talaˈi kia
ˈuana na aroaroˈanga faˈinia
God."

80 Ma ngela neˈeri sa John ka doe ana noni, ma na manatana taˈifau ka ngasingasiˈa. Ma kaidaˈi nia doe, nia ka tua saena abaˈi kula kwasi, leleka ka dao ana asoa nia sakatafangaˈi fuana ngwae ˈi Israel ki.

2

Sa Jesus nia futa (Matthew 1:18-25)

1 Ana kaidaˈi neˈeri ana teˈeteˈelana sa John, na ngwae gwaungaˈi ana fanoa doe ˈi Rom neˈe satana sa Ogastas, nia alua taˈi taki fuana ngwae ana fanoa ki taˈifau olofana ˈinotoˈanga nia, fasi ˈiri kike leka ˈi fanoa koˈo bora kira ki fuana na keresilana satada.
2 Ma nia na etana kerekereˈa neˈe kira sasia kaidaˈi sa Kwirinias nia ˈinotoˈa fafia profins ˈi Siria.
3 Ma na ngwae ki taˈifau, kira ka leka fuana na keresilana satada, taˈi taˈi ngwaeˈa ke oli ˈuana fanoa nia.
4 Ma sa Josef ka leka logo maˈi faˈasia na fanoa nia ˈi Nasaret ana abaˈi kula ˈi Galili, ma ka leka ˈuana abaˈi kula ˈi Judea ˈuana na maˈe fanoa sa David na tatalafaˈa neˈe kira saea ˈani ˈi Betlehem, osiˈana sa Josef nia na ngwae ana kwalafa sa David.
5 Sa Josef nia leka fuana ka keresia na satana faˈinia ˈi Mary, na kini ba kira alu fafia fuana. Ma ana kaidaˈi neˈeri, ˈi Mary nia ina naˈa.
6 Ma ana kaidaˈi kera tua ˈi Betlehem, nia ngela fii naˈa fuana faˈafutaˈanga.
7 Ma nia ka faˈafuta na ngela etaeta nia, ma ka ˈafua ˈani ifi ki, ma ka faˈateoa ˈi saena kula ni sare bulukaˈanga, osiˈana noaˈa naˈa ta luma fuana kera ka folia kera ka tua ana.

ˈAinsel ki faˈarongo ˈania futalana sa Jesus

8 Ma na ngwaˈi toˈa kira lia sulia sipsip ki, kira tua karangia logo na fanoa neˈeri, ma kira ka lia sulia na sipsip kira ki ˈi saena rodo.
9 Ma na ˈainsel God ka faˈataˈi fuada, ma na madakolana God ka rara ˈafida, ma kira ka maˈu liu.
10 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata ˈuri fuada, "Noaˈa kamu kasi maˈu laˈu, osiˈana nau ku ngalia maˈi faˈarongoˈanga leˈa neˈe nia faˈasaeleˈa ngwae ki taˈifau.
11 ˈI taˈena na Faˈamauri kamu nia futa ˈi saena maˈe fanoa sa David ˈi Betlehem, ma nia neˈe na Christ na Aofia.
12 Ma na maˈetoto fuamuˈa nia ˈuri: Muke baˈa lisia taˈi ngela tiˈitiˈi neˈe kira ˈafua ˈani ifi ki, ma nia teo ana kula fuana sarelana buluka ki."
13 ˈAsu bore ma moleˈe ˈainsel faˈasia ˈi langi kira ka fiku faˈataˈi laˈu faˈinia ˈainsel baera, ma kira ka tafea God kira ka ˈuri,
14 "Fuˈusi ˈinotoˈa ana God ˈi langi.
Ma na aroaroˈa fuana ngwae ki
ˈi ano neˈe God nia saeleˈa
faˈinida."

15 ˈI buri ˈana neˈe ˈainsel ki kira oli naˈa ˈuana ˈi langi, na ngwae lia sulia sipsip neˈeri ki kira ka alaˈa kwailiu fuada kira ka ˈuri, "Kulu leka basi ˈuana ˈi Betlehem fasi ˈiri kulu ke lisia na ru niniˈa God nia fata sulia fuakulu."

16 Ma kira ka leka ˈaliˈali, ma kira
ka dao toˈona ˈi Mary faˈinia sa
Josef, ma kira ka lisia na ngela tiˈitiˈi
neˈe nia teo ana kula fuana sare
bulukaˈanga.
17 Ma kaidaˈi kira lisia, kira ka fata
sulia na ru neˈe na ˈainsel ki kira
saea fuada sulia na ngela neˈeri.
18 Ma na ngwae ki kira ka rongoa,
ma kira ka ˈarefo liu ana alaˈanga
neˈe kira faˈarongo ˈani.
19 Ma ˈi Mary nia manata toˈona
ru neˈeri ki, ma ka goniˈi saena
maurilana ka tau.
20 Ma na ngwae folo ˈusia sipsip
ki kira ka oli, ma kira ka baˈatafea
God fafia ru ki taˈifau neˈe kira
rongoa, ma kira ka lisia logo neˈe nia
mamana ka diˈia nama neˈe ˈainsel
saea fuada.
21 Ma ana wiki ˈi buri, kaidaˈi
neˈe kira ˈolo faˈataˈinia ana ngela
neˈeri, kera ka faˈasata ˈani sa Jesus,
na sata ba na ˈainsel nia saea fuana
ˈi Mary, kaidaˈi nia kasi ina ua.

Kira ngalia sa Jesus ˈuana saena Luma Abu

22 Ma na kaidaˈi nia dao naˈa
fuana sa Josef faˈinia ˈi Mary kera
ka faˈasikasika naˈa diˈia na taki
ba sa Moses* nia saea ˈi burina
faˈafutaˈanga. ˈUnaˈeri goˈo, kera
ka ngalia na ngela neˈeri ˈuana
saena Luma Abu God ˈi Jerusalem
ˈiri kera ka kwatea fuana God,
23 diˈia ba kira keresia ka sui naˈa
ˈi saena taki God ki kira ˈuri, “Na
ngela ngwane etaeta, kira ke kwatea
nama fuana God.”
24 Kera ke kwatea logo na
kwaisuˈusiˈanga ˈani ro faˈi fao ki,
nama ta ro faˈi bola, diˈia na taki
God nia oga fuana faˈasikasika lana
ˈi Mary.
25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ng-
wae satana sa Simion nia tua ˈi
Jerusalem. Niaˈa na ngwae leˈa, ma
ka dangiˈi foˈosia God, ma ka tua
ni kwaimasi ˈuana kaidaˈi God ke
faˈamauria na ngwae Israel ki. Ma
na Anoˈi ru Abu nia ka tua ana,
26 ma ka saea nia ke mauri leleka
ka dao ana kaidaˈi nia ke lisia na
Christ neˈe God nia fata alangaˈi
ˈani fuana lafulana ngwae nia ki.
27 Na Anoˈi ru Abu nia talaˈia sa
Simion ka leka ˈuana Luma Abu
God, ma nia ka dao toˈona sa Josef
faˈinia ˈi Mary, kaidaˈi kera ngalia
maˈi na ngela tiˈitiˈi neˈeri sa Jesus,
ˈiri kera ka sasia na ru ki neˈe taki
nia saea fuana sasilana.
28 ˈUnaˈeri goˈo, sa Simion ka toˈia
naˈa ngela neˈeri ˈani limana, ma ka
baˈatafea God ka ˈuri,
29 “God ˈae, kaidaˈi neˈe fata
alangaˈinga ba ˈoe nia ma-
mana naˈa.
Nia neˈe, nauˈa na ngwae raˈo ˈoe,
nau ku fiˈi bolo naˈa fuana
maeˈa, ma nau ku saeleˈa liu.
30 Duˈungana kaidaˈi neˈeri, nau ku
lisia naˈa ˈania maaku talaku
na ngwae neˈe ˈoko kwatea
maˈi ˈiri ke faˈamauria na
ngwae ki.
31 Nia na ngwae neˈe ˈoko sasi akaˈu
ana, fasi ˈiri ngwae ki taˈifau
kira ke lisia.
32 Ngwae ni Faˈamauri neˈe, nia
diˈia na unu, osiˈana nia ke
faˈataˈinia na kwaiogaiˈanga
ˈoe fuana ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki.
Ma nia ka faˈa ˈinotoˈa kami ngwae
Jiu ki neˈe ngwae ˈoe ki.”

33 Ma na maˈa nia ma na teˈa
nia, kera ka ˈarefo liu kaidaˈi kera
rongoa ru neˈeri ki sa Simion nia
alaˈa sulia na ngela neˈe.
34 Ma sa Simion ka faˈaleˈa kera.
Sui, nia ka fata ˈuri fuana ˈi Mary,
na teˈa nia, “Na ngela neˈe na
ngela God nia filia ˈua naˈa maˈi,
na ngwae ˈoro ki ˈi Israel kira ke
toˈo ana mauriˈa ana niaˈa, ma na
ˈorolana logo ngwae ki ˈi Israel mau-
rilada mae osiˈana kira ˈiri saiana
niaˈa. Niaˈa neˈe na maˈetoto ke
faˈataˈinia God fuana ngwae ki, ma
ˈorolana ngwae ki kira ˈaila ˈania,

* **2:22** Levitikus 12:6-8 ˈI burina ˈafe Jiu nia faˈafuta na ngela ngwane, kira saea ni sua. ˈUnaˈeri neˈe nia tua ˈi luma sulia uulu akwala ma uulu asoa ki burina ˈolo faˈataˈinia ka sui mala, nia ka fiˈi kwatea kwai suˈusi ˈanga fuana na Aofia.

35 ˈunaˈeri nia ke faˈataˈinia na
manata ago ˈanga kira ki. Ma na
kwaimanataiˈanga doe ke baˈa dao
amu, ka diˈia ta naifi neˈe ke toˈo
mala ana nonimu ka fii liu."
36 Ma na taˈi gwaˈi ˈuru kini nia
tua logo ana kaidaˈi neˈeri, na sa-
tana ˈi Ana, ma nia taˈi profet logo,
ma nia ka ngwaro naˈa. Nia na
ngela kini sa Faniuel ana kwalafa sa
Asa. Ana kaidaˈi nia sariˈi, nia ˈafe
ma ka tua faˈinia araˈi nia sulia fiu
faˈi ngali ki goˈo,
37 ma ˈi burina araˈi nia mae,
nia ˈuru ka tua naˈa sulia kwalu
akwala ma fai faˈi ngali. Nia tua
goˈo ˈana, ma ka ˈidufaˈi leka saena
Luma Abu God fuana abu fangaˈa
ma na foˈosilana God sulia asoa ma
rodo.
38 Ana kaidaˈi neˈeri logo, nia dao
toˈona sa Josef faˈinia ˈi Mary, ma ka
baˈatafea God, ma ka alaˈa sulia na
ngela neˈeri fuana ngwae ki taˈifau
neˈe kira tua goˈo ˈada masia kaidaˈi
God ke faˈamauria ngwae Jerusalem
ki.
39 Kaidaˈi sa Josef faˈinia ˈi Mary
kera faˈasuia na ru ki taˈifau neˈe
taki God nia saea, kera ka oli naˈa
ˈuana fanoa kera ˈi Nasaret, fanoa
neˈe saena abaˈi kula ˈi Galili.
40 Na ngela neˈeri nia doe maˈi,
ma ka ngasingasiˈa, ma ka toˈo ana
liatoˈo. Ma kwaiˈofeˈanga God ka
tua faˈinia.

Sa Jesus nia tua saena na Luma Abu God

41 Ana faˈi ngali ki taˈifau, na maˈa
sa Jesus ma teˈa nia kera leka ˈuana
fanoa doe ˈi Jerusalem fuana faˈi
asoa doe ana Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa.
42 Ma kaidaˈi sa Jesus nia dao ana
akwala ma ro faˈi ngali, kira ka leka
ana fangaˈa neˈeri sulia na falafala
kira.
43 ˈI buri ˈana fangaˈa neˈeri nia
sui, na maˈa nia ma teˈa nia kera ka
oli naˈa adaroˈo, ma sa Jesus ka tua
goˈo ˈana ˈi Jerusalem, ma kera kasi
saiana.
44 Kera fia fasi nia leka naˈa faˈinia
na fikuˈa neˈeri, ma kera ka leka
naˈa adaroˈo sulia faˈi asoa laˈulaˈu
neˈeri. Sui, kera ka fiˈi talaˈae ˈuana
lululana ˈi safitana na ngwaefuta
kera ki, ma na ngwae kwaima kera
ki.
45 Ma kaidaˈi kera lulu, ma kera
kasi lisia, kera ka oli, kera ka lulu
laˈu maˈi ˈi Jerusalem.
46 Ma na uula faˈi asoa, kera
fiˈi dao toˈona saena Luma Abu
God. Nia tua ˈana faˈinia ngwae
faˈamanata ana Jiu ki, ma nia ka
fafarongoda, ma ka saefiloda sulia
ru kira faˈamanata ˈani.
47 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
rongo nia, kira ka ˈarefo liu ana sai
ˈi ruˈanga nia ma ana olisiˈanga nia
ki.
48 Ma kaidaˈi sa Josef ma ˈi Mary
kera lisia, kera ka ˈarefo liu. Ma teˈa
nia ka fata ˈuri fuana, "Ngela nau
ˈae, ˈoko sasi faˈuta amiroˈo niniˈa?
Na maˈa ˈoe ma nauˈa, keroˈo lulu
maˈi ˈuamu, ma keroˈo ka manata
ˈabera liu."
49 Ma sa Jesus ka olisi kera ka ˈuri,
"Faˈuta neˈe koroˈo ka lulu maˈi
ˈuaku ana kula ki dalafa? Fuila
koroˈo ka sai goˈo ana neˈe nau
ku tua goˈo aku ˈi neˈe saena luma
Maˈa nau."
50 ˈUnaˈeri ma kera kasi sai goˈo
ana na fadalana na alaˈanga neˈe
nia saea fuadaroˈo.
51 Sui, sa Jesus ka oli faˈi kera
ˈuana ˈi Nasaret, ma ka roˈo naˈa
ˈana sulidaroˈo. Ma teˈa nia ka man-
ata naˈa sulia ru neˈeri ki taˈifau
sulia kaidaˈi tau.
52 Ma sa Jesus ka doe maˈi ana
noni, ma na liatoˈo ˈanga nia ka doe
logo, ma God faˈinia ngwae ki kika
saeleˈa logo faˈinia.

3

Sa John saea ngwae ki kike sasi akaˈu fuana daoˈa toˈona na Christ

(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-28)

1 Ana kaidaˈi neˈeri, nia dao naˈa
ana akwala ma lima faˈi ngali neˈe
sa Taebirias nia ˈinotoˈa ana fanoa
doe ˈi Rom, ma sa Pontias Paelat ka
ˈinotoˈa fafia ˈi Judea, ma sa Herod
nia ngwae ˈinotoˈa fafia ˈi Galili, ma

sa Filip na ngwaefuta nia ka lia sulia
ˈi Iturea ma ˈi Trakonaetis, ma sa
Lisanias ka lia sulia abaˈi kula ˈi
Abilin.
2 Kaidaˈi neˈeri logo, sa Anas ma
sa Kaeafas keroˈa ro ˈingataˈi fata
abu ki ana fanoa ˈi Jerusalem. Ma
ana kaidaˈi neˈeri, na fatalana God
ka dao maˈi siana sa John na ngela
sa Sekaraea, kaidaˈi nia tua naˈa ˈi
saena abaˈi kula kwasi.
3 Ma sa John ka leka ana abaˈi
kula kalikalia kafo ˈi Jodan. Ma nia
ka fata ˈuri fuana ngwae ki, "Muke
kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa
kamu ki, ma muke siuabu, ˈiri God
ke rufuanata ana taˈangaˈa kamu
ki."
4 Nia diˈia nama ba sa Aesea na
profet nia keresia✡ ka ˈuri,
"Taˈi ngwae nia ke baˈa ri ˈi saena
abaˈi kula kwasi ka ˈuri,
'Na Aofia nia ke dao maˈi!
Kamu ke faˈasaga na tala fuana!
5 Ma muke faˈafungua na oteotea
ki, ma muke faˈaotea na
laˈebusua ki ma faˈi ua ki.
Ma muke faˈasaga na tala eˈeoˈa
ki, ma muke faˈadada na tala
kilukiluˈa ki.
6 Ma ngwae ki taˈifau kike baˈa lisia
neˈe God ke faˈamaurida.' "

7 Ma ngwae ˈoro ki kira leka
maˈi siana sa John fasi ˈiri nia
ke siuabuda. Ma sa John ka fata
ˈuri fuada, "Kamu diˈia goˈo amuˈa
kaela na baˈeko tolo ki! Noaˈa nau
ku ˈiri saea laˈu fuamuˈa neˈe na
siuabuˈanga ke faˈatafi kamu faˈasia
na kwaˈikwaˈinga God sui bore ˈana
noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi.
8 Muke sasia lala ru ki neˈe nia
faˈataˈinia kamu kakari alifaˈi naˈa
faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki!
Ma noaˈa kamu kasi manata ˈuri
ˈi saena liamuˈa, 'Kami na ngwae
kami futa maˈi ana kwalafa sa Abra-
ham naˈa. ˈAfitaˈi ta kwaˈikwaˈinga
faˈasia God ka dao amiˈa.' Ma
nau ku sae saga ana fuamuˈa, nia
talangwaraˈu goˈo ana fuana God
ka ngalia ta gwaˈi fau ana fau ki,
ma ka saungaˈinia ˈani kwalafa sa
Abraham ki!
9 Ana kaidaˈi neˈe, God nia
sasi akaˈu naˈa ana kwaˈikwaˈinga,
diˈia ta ngwae ba nia dau ana ta
kwaˈikwaˈi, ma ka sasi akaˈu fuana
tufulana ˈai ki. Ma na ˈai ki taˈifau
neˈe noaˈa kasi fungu ˈani ta fuaˈi ai
leˈa ki, nia ke tufuda, ma ka toˈosida
ˈi saena mafula."
10 Sui, na ngwae ki kira ka saefiloa
sa John kira ka ˈuri, "Ta tae neˈe
kami ke sasia ka faˈataˈinia neˈe
kami kakari alifaˈi kwa?"
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, "Diˈia
sa tai neˈe nia toˈo ana ro ifi ki,
nia ka kwatea na ruana ifi fuana ta
ngwae neˈe noaˈa nia kasi toˈo ana
ta ifi. Ma diˈia ta ngwae neˈe nia
toˈo ana fanga ki, nia ka daroˈia."
12 Ma ti ngwae kwalabasa ana
gonilana mani fuana takisi, kira dao
logo maˈi fuana siuabuˈanga, ma
kira saefilo kira ka ˈuri, "Ngwae
faˈamanata kwa, ta tae mo neˈe
kami ke sasi ka faˈataˈinia neˈe kami
kakari alifaˈi kwa?"
13 Ma sa John nia olisida ka ˈuri,
"Muke fikua goˈo mani neˈe nia
bolo faˈinia mani neˈe taki nia saea.
Noaˈa kamu kasi gani liufia na mani
neˈeri."
14 Ma ti ngwae ni ofoˈa kira ka sae-
filoa logo kira ka ˈuri, "Ma kaimili
niniˈa, ta tae neˈe kami ke sasi ka
faˈataˈinia neˈe kami kakari alifaˈi
kwa?"
Ma nia ka fata ˈuri fuada, "Kamu
kasi tuaraˈinia ta ngwae fuana kwa-
telana mani fuaumulu. Ma noaˈa
kamu kasi gaurafua ta ngwae. Ma
muke saeleˈa goˈo amuˈa fafia na
mani neˈe kira foli kaumulu ˈania."
15 Ngwae ki kira kwaimamani ana
daolana maˈi na Christ, na ngwae
neˈe God filia ka lafua ngwae nia
ki, ˈunaˈeri ma kira fia ˈuri, "Sali sa
John naˈa neˈe na Christ."
16 Bore ma sa John ka fata lala ˈuri
fuada, "Nau ku siufi kamu goˈo ˈaku
ˈani kafo, bore ma ngwae neˈe ke
baˈa dao maˈi nia talingaˈi ka liufi
nau. Ma nau noaˈa kusi bolo faˈinia
neˈe nai logea na taˈe butu nia ki ˈi

✡ **3:4** Aesea 40:3-5

ˈaena. Ma nia ke baˈa siuabu kamu
ˈani Anoˈi ru Abu ma ˈani mafula.
17 Ma nia sasi akaˈu naˈa fuana
matalangaˈilana ngwae ki taˈifau,
ka diˈia ta ngwae ba nia efoa na
maga ru leˈa ki faˈasia na taˈetaˈeru
ki. Ma nia ka fikua na maga ru leˈa
ki ˈi saena na luma ni goniruˈa, ma
ka duˈafia naˈa taˈetaˈeru ki saena
na mafula neˈe noaˈa nia kasi mae.”
18 Ma sa John ka fata sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa fuada ˈani
alaˈanga ˈoro ˈuri ki, ma nia ka
iribobo ada fasi ˈiri kira ke rokisia
falafala kira ki.
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo,
sa John ka fata ngasingasiˈa liu
fuana sa Herod, na ngwae neˈe nia
gwaungaˈi fafia abaˈi kula neˈeri,
duˈungana sa Herod nia korea ˈi
Herodias, na ˈafe ngwaefuta nia sa
Filip, ma nia ka sasia naˈa ru taˈa
ˈoro ki logo.
20 Ma ta ru laˈu neˈe taˈa ka tasa
naˈa neˈe sa Herod nia sasia neˈe,
nia ngalia sa John, ma ka alua saena
lokafo.

Na siuabuˈanga sa Jesus
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Ma ˈi naˈona kaidaˈi sa John nia
tua saena lokafo, nia siuabua naˈa
ngwae ˈoro ki. Sa Jesus nia leka
maˈi, ma sa John ka siuabua logo.
Ma ana kaidaˈi nia foˈo, na lofana
salo ka ˈifi,
22 ma na Anoˈi ru Abu nia koso
maˈi fafia diˈia ta bola. Ma taˈi
lingaˈi fataˈa nia talo maˈi faˈasia ˈi
langi ka ˈuri, “ˈAeˈo naˈa neˈe ngela
nau neˈe nau ku alafe liu amu. Nau
ku saeleˈa liu faˈiniˈo.”

Na kwalafa ana ˈaˈebaralana maˈi sa Jesus
(Matthew 1:1-17)

23 Ana kaidaˈi sa Jesus nia bolo
faˈinia uulu akwala faˈi ngali burina
futa lana, nia ka talaˈae ka leka liliu
naˈa fuana faˈamanataˈanga. Ma na
ngwae ki taˈifau, kira manata fasi sa
Jesus nia na ngela sa Josef goˈo. Bore
ma
Sa Josef neˈeri neˈe nia futa maˈi
ana sa Hilae.
24 Sa Hilae nia futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae,
sa Lifae ka futa ana sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Janae,
sa Janae ka futa ana sa Josef.
25 Sa Josef na ngela sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Emos,
sa Emos ka futa ana sa Neham,
sa Neham ka futa ana sa Eslae,
sa Eslae ka futa ana sa Nagae.
26 Sa Nagae neˈe ngela sa Meata,
sa Meata ka futa ana sa Matataeas,
sa Matataeas ka futa ana sa Semein,
sa Semein ka futa ana sa Josek,
sa Josek ka futa ana sa Joda.
27 Sa Joda na ngela sa Joanan,
sa Joanan ka futa ana sa Risa,
sa Risa ka futa ana sa Serababel,
sa Serababel ka futa ana sa Sialtiel,
sa Sialtiel ka futa ana sa Nirae.
28 Sa Nirae na ngela sa Melkae,
sa Melkae ka futa ana sa Adae,
sa Adae ka futa ana sa Kosam,
sa Kosam ka futa ana sa Elmadam,
sa Elmadam ka futa ana sa Ere.
29 Sa Ere na ngela sa Josua,
sa Josua ka futa ana sa Eliesa,
sa Eliesa ka futa ana sa Jorim,
sa Jorim ka futa ana sa Matat,
sa Matat ka futa ana sa Lifae.
30 Sa Lifae na ngela sa Simion,
sa Simion ka futa ana sa Juda,
sa Juda ka futa ana sa Josef,
sa Josef ka futa ana sa Jonam,
sa Jonam ka futa ana sa Elaeakim.
31 Sa Elaeakim na ngela sa Milia,
sa Milia ka futa ana sa Mena,
sa Mena ka futa ana sa Matata,
sa Matata ka futa ana sa Netan,
sa Netan ka futa ana sa David na
tatalafaˈa.
32 Sa David na ngela sa Jesi,
sa Jesi ka futa ana sa Obed,
sa Obed ka futa ana sa Boas,
sa Boas ka futa ana sa Salmon,
sa Salmon ka futa ana sa Nason.
33 Sa Nason na ngela sa Aminadab,
sa Aminadab ka futa ana sa Admin,
sa Admin ka futa ana sa Anae,
sa Anae ka futa ana sa Hesron,
sa Hesron ka futa ana sa Peres,
sa Peres ka futa ana sa Juda.
34 Sa Juda na ngela sa Jakob,
sa Jakob ka futa ana sa Aesak,
sa Aesak ka futa ana sa Abraham,

sa Abraham ka futa ana sa Tera,
sa Tera ka futa ana sa Neho.
35 Sa Neho na ngela sa Sirag,
sa Sirag ka futa ana sa Riu,
sa Riu ka futa ana sa Pileg,
sa Pileg ka futa ana sa Eba,
sa Eba ka futa ana sa Sela.
36 Sa Sela na ngela sa Keinan,
sa Keinan ka futa ana sa Afaksad,
sa Afaksad ka futa ana sa Siem,
sa Siem ka futa ana sa Noa,
sa Noa ka futa ana sa Lamek.
37 Sa Lamek na ngela sa Metusala,
sa Metusala ka futa ana sa Enok,
sa Enok ka futa ana sa Jered,
sa Jered ka futa ana sa Mahelalel,
sa Mahelalel ka futa ana sa Kenan.
38 Sa Kenan na ngela sa Enos,
sa Enos ka futa ana sa Set,
sa Set ka futa ana sa Adam na ngela God.

4

Sa Saetan nia ilitoˈona sa Jesus (Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Na Anoˈi ru Abu nia sura ana sa Jesus, ma sa Jesus ka oli maˈi faˈasia na kafo ˈi Jodan, ma na Anoˈi ru Abu ka talaˈia ˈuana saena abaˈi kula kwasi.
2 Ma sa Saetan ka ilitoˈona ˈi neˈeri sulia fai akwala faˈi asoa ki. Ma sulia asoa neˈeri ki, sa Jesus kasi ˈania goˈo ta fanga, ma nia ka fiolo liu naˈa.
3 Ma sa Saetan ka fata ˈuri fuana, “Osiˈana neˈe ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke fata fuana gwaˈi fau neˈe ˈiri ke alua ta afu beret.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Na ngwae noaˈa kasi mauri goˈo ˈani fanga taˈifilia.’ ”
5 Sui sa Saetan ka talaˈia ˈuana gwauna totoloa neˈe fane liu, ma ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, nia ka faˈataˈinia naˈa fuana na ˈinotoˈanga ki taˈifau ana magalia.
6 Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Nai baˈa kwatea na ˈinotoˈanga neˈe ki taˈifau, ma na ru leˈa ki taˈifau fuamu. Osiˈana na ru neˈe ki, na ru nau ki goˈo taˈifau, ma nau ku saiana nai kwateˈe taˈifau goˈo fuana ta ngwae goˈo ˈana neˈe nau ku filia.
7 Ma diˈia ˈoko bobo uruuru, ma ˈoko foˈosi nau, nau kui kwatea na ˈinotoˈanga neˈe taˈifau goˈo fuamu.”
8 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia saea, ‘Taˈifilia God ˈoe goˈo neˈe ˈoke foˈosia, ma ˈoke rao fuana.’ ”
9 Sui, sa Saetan ka talaˈi laˈu ˈuana na fanoa doe ba ˈi Jerusalem, ma nia ka faˈauua ana taˈi kula neˈe nia raˈe liu ˈi langi fafona na Luma Abu God. Ma nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Diˈia ˈaeˈo na Ngela God, ˈoke lofo toli ˈi ano faˈasia ˈi neˈe.
10 Sulia na Kerekereˈa Abu✡ nia saea,
‘God ke baˈa kwatea maˈi na ˈainsel nia ki, ˈiri kira ka tagi suliˈo.
11 Ma kira ka sakua ˈaeˈo, fasi ˈiri na ˈaemu bore kasi foto ana ta gwaˈi fau.’ ”
12 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu✡ nia fata logo ˈuri, ‘Noaˈa ˈoe kosi ilitoˈona God ˈoe.’ ”
13 ˈI buri ˈana sa Saetan nia ilitoˈona sa Jesus ˈani ru neˈeri ki taˈifau, nia ka leka naˈa faˈasia sa Jesus, ma ka maˈasia ta kaidaˈi leˈa ka oli.

Sa Jesus ka talaˈae ana raoˈa nia (Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

14 Ma na ngasingasiˈanga ana na Anoˈi ru Abu nia tua faˈinia sa Jesus, ma nia ka oli naˈa ˈuana na abaˈi kula ˈi Galili. Ma na alaˈanga sulia ka talofia saena na bali abaˈi kula neˈeri taˈifau.
15 Ma nia ka faˈamanata saena na luma fuana foˈongaˈa kira ki, ma na ngwae ki taˈifau kira ka auraˈea niaˈa.

Na ngwae ˈi Nasaret ki kira ˈaila ˈania sa Jesus (Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Sui sa Jesus ka leka ˈuana ˈi Nasaret, fanoa ba nia doe maˈi saena. Ma ana Sabat, na asoa ana mamaloˈanga, nia ka leka ˈi saena

✡ **4:4** Diutronomi 8:3 ✡ **4:8** Diutronomi 6:13 ✡ **4:10** Sam 91:11, 12 ✡ **4:12** Diutronomi 6:16

na luma fuana foˈongaˈa sulia na
falafala nia. Ma nia ka tataˈe fuana
na toˈomaˈilana na Kerekereˈa Abu,
17 ma kira ka kwatea fuana na
kerekereˈa na profet Aesea nia kere-
sia. Ma nia ka ˈifingia, ma ka
dao toˈona kula neˈe sa Aesea nia
keresia✡ ka fata ˈuri,
18 "Na Anoˈi ru God nia sura naˈa
aku, osiˈana nia fili nau ˈiri
nai fata sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa fuana ngwae dalaˈa ki.
Ma nia ka kwate nau maˈi ˈiri nai
faˈatalo ˈania fuana ngwae ki
neˈe kira tua ˈi saena lokafo,
kira ke baˈa aloge.
Ma nai baˈa gura na ngwae neˈe
maada rodo ki.
Ma nai baˈa logea na ngwae ki neˈe
kira mala taˈa ada ki.
19 Ma nai faˈarongo ˈania kaidaˈi nia
dao naˈa maˈi fuana na Aofia
ka faˈamauria na ngwae nia
ki."

20 Kaidaˈi sa Jesus nia toˈomani
ka sui, nia ka laˈu naˈa fafia na
kerekereˈa neˈeri, ma ka olitaˈinia
fuana ngwae neˈe nia lia sulia luma
fuana foˈongaˈa, ma ka tua ˈi ano
ka faˈamanata. Ma na ngwae ki
taˈifau neˈe kira tua ˈi saena na
luma fuana foˈongaˈa neˈeri, kira ka
bubu totongaˈi naˈa fuana.
21 Ma nia talaˈae ka alaˈa fuada ka
ˈuri, "Kerekereˈa Abu neˈe, nia fuli
mamana naˈa ˈi taˈena, ana kaidaˈi
neˈe kamu rongoa nau ku toˈomani
kwau fuamuˈa."
22 Ma na ngwae ki taˈifau kira ka
fataleˈa leˈa ana, ma kira ka ˈarefo
liu duˈungana alaˈalana leˈa. Ma
kira ka fata ˈuri, "ˈUri ma noaˈa laˈu
na ngela ba sa Josef goˈo niniˈa re?
Ma nia saea neˈe nia faˈamamana
na Kerekereˈa Abu neˈe."
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
"Nau ku saiana kamu ke fata ˈuri
fuaku, 'Ngwae kwaigurai ˈae, ˈoke
gura ˈoe basi talamu.' Ma kamu
ke fata logo ˈuri fuaku, 'ˈOke sasia
basi saena fanoa ˈoe na ru ba kami
rongoa ˈoko sasiˈi ki maˈi ana fanoa
ˈi Kapaneam.' "

24 Sui sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, "Nau ku saea na ru mamana
fuamuˈa, nia ˈafitaˈi fuana kira ka
kwaloa na profet ˈi saena fanoa nia
talana.
25 Nau ku saea laˈu fuamuˈa, na
kini ˈoro Jiu ki neˈe kira ˈuru, kira
tua ˈi Israel ana kaidaˈi sa Elaeja
nia tua ana. Ma kaidaˈi baera na
uta noaˈa kasi toˈo sulia uulu faˈi
ngali ma ono madamo ki, ma na
fioloˈa doe ka liu logo ana fanoa kia
ki taˈifau.
26 Ma God noaˈa kasi kwatea laˈu
sa Elaeja siana gwaˈi ˈuru neˈe kira
ˈi Israel ki. Bore ma nia kwatea
lala sa Elaeja siana taˈi gwaˈi ˈuru
neˈe noaˈa laˈu kini Jiu neˈe nia tua
ˈi Serefat, fanoa saena abaˈi kula ˈi
Saedon.
27 Ma na ngwae ˈoro Jiu ki ˈi Israel
na kuu nia saungida, ana kaidaˈi sa
Elaesa nia profet. Ma nia noaˈa kasi
gura goˈo ta ngwae ada. Taˈifilia
goˈo sa Neman na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu neˈe leka maˈi faˈasia fanoa
ˈi Siria goˈo neˈe sa Elaesa nia gura."
28 Ma kaidaˈi kira rongoa ru
neˈeri, na ngwae ki taˈifau saena
na luma fuana foˈongaˈa, kira ka
saetaˈa. Kira saetaˈa duˈungana
neˈe sa Jesus saea God ke baˈa ˈafia
lala na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
ma kira ka noaˈa.
29 Ma kira ka tataˈe, ma kira ka
lalia sa Jesus faˈasia na fanoa neˈeri.
Ma kira ka tori kwailiu ana sa Je-
sus ˈuana gwauna faˈi ua neˈe kira
saungaˈinia na fanoa kira ˈi fafona,
fasi ˈiri kira ka ˈui ˈania sa Jesus ˈi
ano, ˈiri nia ke mae.
30 Bore ma, nia dola goˈo ˈana ˈi
safitana na fikuˈa neˈeri, ma ka leka
naˈa ˈana faˈasida.

Na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa nia saungia
(Mark 1:21-28)

31 Sui, sa Jesus ka leka ˈuana
ˈi Kapaneam, taˈi fanoa ana abaˈi
kula ˈi Galili. Ma ana taˈi Sabat,
na asoa ana mamaloˈanga, nia ka
faˈamanata ngwae ki ˈi neˈeri.

✡ **4:17** Aesea 61:1-2

32 Ma na ngwae neˈe kira fiku maˈi
siana ˈi saena luma fuana foˈongaˈa,
kira ˈarefo liu ana faˈamanataˈanga
nia ki, osiˈana sa Jesus nia alaˈa
ˈani ngasingasiˈanga ma na ma-
manaˈanga maˈi ana God.
33 Ma taˈi ngwae neˈe anoˈi ru taˈa
ruˈufia, nia tua logo ˈi neˈeri. Goˈo
nia ka ako ka ˈuri,
34 "Sa Jesus ngwae ˈi Nasaret ˈae,
nau ku saiamu ˈaeˈo na Ngwae Abu
God. Tae nini ˈoko oga ˈoke sasi
aimili? Sali ˈoko leka maˈi fuana
malangisi laimili taka niniˈa?"
35 Sa Jesus ka balufia na anoˈi ru
taˈa neˈeri, ka ˈuri, "ˈOke noto ˈamu,
ma ˈoko ruˈu maˈi ˈi maa faˈasia
ngwae neˈana!" Ma na anoˈi ru taˈa
neˈeri ka ˈui ˈania ngwae neˈeri ˈi
ano ˈi naˈona fikuˈa neˈeri, ma ka
fiˈi ruˈu tafa naˈa maˈi faˈasia. Ma
na ngwae neˈeri noaˈa kasi maala
goˈo.
36 Na ngwae neˈe kira fiku ˈi neˈeri
ki, kira ˈarefo liu, ma kira ka saefilo
kwailiu ada, ma kira ka ˈuri, "Na
faˈamanataˈanga tae naˈa neˈe ˈuri
re? Ngwae neˈe nia ifulangani na
anoˈi ru taˈa ki ˈani mamanaˈanga
faˈinia ngasingasiˈanga, ma kira ka
sakatafa taˈifau maˈi ˈi maa!"
37 Ma na alaˈanga sulia sa Jesus
ka talo ana fanoa ki taˈifau kalikalia
abaˈi kula neˈeri.

Sa Jesus nia gura na ngwae ˈoro ki
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Sui sa Jesus nia ka leka faˈasia
na luma fuana foˈongaˈa, ma ka
leka ˈi luma sa Simon. ˈUnaˈeri ma
na funga kini sa Simon, nia mataˈi
ˈania ˈakoˈakoˈanga doe ana kaidaˈi
neˈeri. Ma kira ka gania sa Jesus fasi
ˈiri ke gura.
39 ˈUnaˈeri goˈo sa Jesus leka ka uu
ˈi ninimana ˈifitaˈi kini neˈeri, ma
nia ka fiˈi balufia na ˈakoˈakoˈanga
neˈeri faˈasia. Ma na ˈafe neˈeri ka
ˈakwa naˈa, ma nia tataˈe ka duˈuru,
ma ka kwatea naˈa fanga fuada.
40 Ana kaidaˈi neˈe sina nia suu
naˈa, ma ana asoa Jiu ki fuana ma-
maloˈanga ni sui naˈa, ngwae ˈoro ki
kira ngalia maˈi na ngwae kwaima
kira ki neˈe mataˈinga toˈotoˈo ki
saungida siana sa Jesus. Ma sa
Jesus ka alua limana ˈi fafida, ma ka
gurada taˈifau.
41 Ka ˈunaˈeri laˈu, anoˈi ru taˈa
ˈoro ki kira tafi faˈasia ngwae ki,
ma kira ka ako ˈuri, "ˈAeˈo na Ngela
God!"
Ma sa Jesus ka lui totongaˈi ana
anoˈi ru taˈa neˈeri ki noaˈa kira
kasi alaˈa, osiˈana kira saiana ka sui
naˈa neˈe niaˈa na Christ, na ngwae
God nia filia fuana lafulana ngwae
nia ki.

Sa Jesus nia faˈatalo saena abaˈi kula ki ˈi Israel
(Mark 1:35-39)

42 ˈOfodangi kaidaˈi nia laˈa naˈa,
sa Jesus nia leka faˈasia fanoa ˈi
Kapaneam, ka leka ˈuana taˈi kula
neˈe aroaro. Ma na ngwae ki kira ka
talaˈae kika lulu ˈuana, ma kaidaˈi
kira dao toˈona, kira ka fata ˈuri
fuana, "ˈOe kasi leka faˈasia na
fanoa neˈeri."
43 Bore ma sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, "God nia kwate nau
maˈi fuana faˈataloˈanga ˈania na
Faˈarongoˈa Leˈa, ˈunaˈeri neˈe nai
leka nama kwau saena ti fanoa
matamata logo, ˈiri nai talongaˈinia
neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae
nia ki."
44 Ma sa Jesus ka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa saena luma fuana
foˈongaˈa ki ana abaˈi kula ki ˈi
Israel.

5

Sa Jesus nia filia na fafarongo etaeta nia ki
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia uu
ka faˈamanata ˈi ninimana ˈosi doe
ˈi Galili, ma na ngwae ˈoro ki kira
faisuˈusuˈu maˈi siana fuana ron-
golana na fatalana God.
2 Ma nia ka lisia na ro gwaˈi baru
na ngwae dee ki kira faˈasiˈi ka teo
goˈo ˈani ˈi malitako, ma kira ka
taufia na furai kira ki.

3 Ma sa Jesus nia ka raˈe ˈi saena gwaˈi baru sa Simon, ma ka saea fuana nia ke usungaˈi tiˈitiˈi kwau ana faˈasia ˈi sara. Ma sa Jesus ka tua ˈi saena na gwaˈi baru neˈeri, ma ka inaˈu ana faˈamanatalana na ngwae ki.

4 Ma kaidaˈi nia faˈamanata na ngwae ki ka sui naˈa, nia ka fata ˈuri fuana sa Simon, "Muluˈ usungaˈinia laˈu kwau na gwaˈi baru neˈe ˈuana kula ˈato, sui kamu ka ala ˈania na furai kamu ki fuana deelana maˈi na iˈa ki."

5 Ma sa Simon ka olisia ma ka ˈuri, "Faˈamanata ˈae, kaimili rao laga ulafu naˈa maˈi sulia rodo laˈulaˈu neˈe, bore ma noaˈa kami kasi deea goˈo ta iˈa. Bore ma sulia fatalamu, nau kui ala naˈa aku ˈani furai neˈe ki."

6 Ma kaidaˈi kira ala ˈani na furai neˈeri ki, kira ka deea naˈa iˈa ˈoro liu ki, ma na furai ki karangi ka muu naˈa.

7 Sui kira ka karumia maˈi na ngwae kwaima kira ki ˈi saena ta gwaˈi baru laˈu, fasi ˈiri kira ke leka maˈi, kira ke kwaiˈafi ada. ˈUnaˈeri kira ka dao maˈi, ma kira ka faˈafungua ro gwaˈi baru neˈeri ki ˈani iˈa leleka karangi kira ka kuru goˈo.

8 Ma kaidaˈi sa Simon Peter nia lisia na ru neˈeri, nia leka maˈi ka bobo uruuru ˈi naˈona sa Jesus, ma ka fata ˈuri, "Aofia ˈae, leka kwau ˈamu faˈasi nau! Nauˈa na ngwae taˈa liu!"

9 Sa Simon faˈinia na ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu ana iˈa ˈoro neˈe kira deea.

10 Ma na ro ngwae neˈe kera rao faˈinia sa Simon, neˈe satada sa James ma sa John, na ro ngela sa Sebedi ki, kera ka ˈarefo liu logo. Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa Simon, "Noaˈa ˈoe kosi maˈu laˈu. ˈI naˈo ba ˈoko deea iˈa ki, bore ma ˈita ˈi taˈena ka oli ˈalaˈa, ˈoke deea lala na ngwae ki ˈiri kira ke faˈamamana ana God."

11 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi sara, kira ka faˈasia naˈa gwaˈi baru ki sulia one, ma kira ka faˈasia ru ki taˈifau, ma kira ka leka naˈa faˈinia sa Jesus.

Sa Jesus gura taˈi ngwae kuuˈa (Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia tua ˈi saena taˈi fanoa, ma taˈi ngwae neˈe kuu nia saungia, nia tua logo ˈi neˈeri. Kaidaˈi nia lisia sa Jesus, nia leka maˈi siana, ka bobo uruuru ˈi naˈona, ma ka gania ka fata ˈuri, "Araˈi kwa, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoko saiana ˈoke gura nau goˈo ˈamu kwa."

13 Sui sa Jesus ka taga kwau na limana, ma ka sama toˈona nonina, ma ka fata ˈuri, "ˈIu, nau ku maˈudi. ˈOke mafo naˈa." Ma ˈaliˈali ˈi buri ˈana alaˈanga neˈeri ki sa Jesus saea goˈo, na kuu neˈeri ka siki naˈa faˈasia ngwae neˈeri.

14 Sui sa Jesus ka olitani kwau na ngwae neˈeri ka fata ˈuri fuana, "Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa laˈu ˈani ta ngwae ana ru neˈe ki. Bore ma ˈoke leka basi ˈamu siana na fata abu, ma ˈoke faˈataˈinia na nonimu fuana, ˈiri nia ke saiana neˈe ˈoko ˈakwa naˈa. Sui ˈoko kwatea na kwaisuˈusiˈanga sa Moses nia saea ˈiri ngwae ki taˈifau kira ka faˈamamana neˈe na kuu neˈe teoteo ˈi nonimu nia siki naˈa."

15 Nia ka ˈunaˈeri bore ˈana, na faˈarongoˈanga sulia ru neˈe sa Jesus fuliˈi ki, nia talofia naˈa kula ˈoro ki, ma na ngwae ˈoro ki kira ka leka maˈi siana fuana rongolana faˈamanataˈanga nia ki, ma fasi ˈiri sa Jesus ka gurada logo faˈasia na mataˈinga kira ki.

16 Ma kaidaˈi ˈoro, sa Jesus nia leka nama faˈasia ngwae ki ˈuana kula aroaro ki fuana foˈongaˈa.

Sa Jesus gura na ngwae neˈe nonina taˈu (Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Taˈi asoa, kaidaˈi sa Jesus nia faˈamanata saena taˈi luma, ti Farasi faˈinia ngwae faˈamanata ana taki ki, kira tua logo ˈi neˈeri. Kira leka maˈi faˈasia fanoa ˈoro ki ana abaˈi kula ˈi Galili faˈinia ˈi Judea, ma ˈi Jerusalem. Ma na ngasingasiˈanga

God ka tua faˈinia sa Jesus, ˈiri nia
ka gura ngwae neˈe kira mataˈi ki.
18 Ma ti ngwae ngalia maˈi taˈi
ngwae neˈe nonina taˈu, kira ngalia
maˈi ˈi fafona ˈifitaˈi. Kira ka sasi
ngangata ˈuana ruˈungaˈa ˈi luma
faˈinia, fasi ˈiri kira ka alua ˈi
naˈona sa Jesus, fuana nia ka gura.
19 Bore ma osiˈana na fikuˈa
neˈeri doe liu, ngwae kwaima ana
ngwae neˈe kasi bolo naˈa fuana
ruˈungaˈa kwau ˈi luma siana sa
Jesus. ˈUnaˈeri kira ka ngalia ngwae
neˈeri, kira ka raˈe faˈinia ˈi fafona
luma, ma kira ka tafangia taˈi maˈe
kwakwa doe, kira ka faˈakosoa maˈi
na ngwae neˈeri ˈi fafona ˈifitaˈi
siana sa Jesus.
20 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia na
faˈamamanaˈanga kira, nia ka fata
ˈuri fuana ngwae neˈe nonina taˈu,
“Ngwade ˈae, nau ku rufuanata naˈa
ana taˈangaˈa ˈoe ki.”

21 Ma na ngwae faˈamanata ana
taki ki faˈinia Farasi ki, kira ka
ngununguru buri fuada kwailiu ma
kira ka fata ˈuri, “Reala kwa! Nia
saea niaˈa ta ngwae faˈuta mala
niniˈa? Nia faˈabolotaˈinia naˈa
faˈinia God. Ngwae ki noaˈa kasi ru-
fuanata ana taˈangaˈa ki. Talitoˈona
goˈo God neˈe saiana rufuanatalana
taˈangaˈa ki.”

22 Sa Jesus nia sai logo ana man-
ataˈanga kira ki saena liada, ma
nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu kasi
manata laˈu ˈunaˈeri.”

Ma sa Jesus sai logo ana neˈe kira
faˈamamana talitoˈona goˈo God
neˈe ke gura ngwae ki.
23 Goˈo ˈunaˈeri nia ka fata ˈuri,
“Diˈia nau ku fata ˈuri fuana ngwae
nonina taˈu neˈe ku ˈuri, ‘Taˈangaˈa
ˈoe ki, nau ku rufuanata naˈa ani,’
kaumulu kasi lisia goˈo neˈe nia
fuli. Bore ma diˈia nau ku fata ˈuri,
‘Tataˈe, ma ˈoko fali,’ ˈi neˈeri kamu
ka fiˈi lisia neˈe ngasingasiˈanga nia
aku fuana guraˈa.
24 Kaidaˈi nai gura ngwae neˈe,
nai faˈataˈinia fuamuˈa neˈe nauˈa,
Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana
ngasingasiˈanga fuana nai rufua-
nata ana taˈangaˈa ki.”

Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana
ngwae nonina taˈu neˈeri, “Nau ku
saea fuamu, ˈoke tataˈe naˈa, ngalia
ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈi
fanoa ˈoe.”
25 Ma na ngwae neˈeri, ˈaliˈali
nia ka tataˈe naˈa ˈi naˈoda, goˈo
nia ka ngalia ˈifitaˈi neˈe nia teo ˈi
fafona, ma ka oli ˈi fanoa faˈinia
baˈatafeˈanga doe fuana God.
26 Ma kira taˈifau kira ka ˈarefo
liu naˈa, ma kira ka baˈatafea God.
Ru neˈe kira lisia kira ˈarefo liu,
kika ˈuri, “ˈIu, ru ni ˈarefoˈa doe liu
niniˈa kulu lisia ˈi taˈena.”

Sa Jesus nia ri ˈuana sa Lifae (Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Buri ˈana ru neˈeri, sa Jesus nia
leka kwau ˈi maa, ma ka lisia sa
Lifae, na ngwae ni gonilana mani
ana takisi, nia tua ana kula neˈe nia
rao ana. Sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈOke leka maˈi faˈinau.”
28 Sa Lifae ka tataˈe, ma ka faˈasi
buri ana ru nia ki taˈifau, ma ka leka
faˈinia sa Jesus.
29 Sui sa Lifae ka sasia taˈi fangaˈa
doe fuana sa Jesus ˈi luma nia. Ma
ana kaidaˈi neˈeri logo, na ngwae
ˈoro neˈe kira gonia mani ˈani takisi
ki faˈinia ti ngwae laˈu, kira fanga
faˈinia sa Jesus.
30 Ti Farasi ma ngwae faˈamanata
ana taki ki kira ka saetaˈa, ma kira
ka fata ˈuri fuana fafarongo sa Jesus
ki, “Nia bolo faˈinia nia kasi fanga
ma ka kwaˈu laˈu faˈinia ngwae
goni mani ana takisi ma ngwae taˈa
ˈufuni ki.”
31 Sa Jesus nia olisida ka fata
ˈuri, “Ngwae neˈe noaˈa kira kasi
mataˈi ki, kira kasi oga goˈo ta ng-
wae kwaigurai, bore ma ngwae neˈe
kira mataˈi ki tari, kira ka boˈoboˈo
ˈuana ngwae kwaigurai.
32 Nau ˈiri leka laˈu maˈi fuana
laefilana ngwae ˈoloˈolo ki ˈiri kira
ke kakari alifaˈi, bore ma na ngwae
neˈe abulalada taˈa ki lala tari, nau
ku leka maˈi fuana laefilada ˈuana
rokisi manataˈanga.”

Aofia dao naˈa, kwaimanataiˈanga ke noaˈa, muke sae saeleˈa
(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Ti ngwae kira fata ˈuri fuana sa Jesus, “Ana kaidaˈi ˈoro ki, na fafarongo sa John ki kira abu fanga fuana foˈongaˈa, ma na fafarongo Farasi ki kira ka ˈunaˈeri logo. Bore ma na fafarongo ˈoe ki, kira fanga ma kira ka kwaˈu goˈo ˈada.”

34 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri, “Nia kasi bolo faˈinia toˈa neˈe kira tua ana fafangaˈa ana ara araˈinga neˈe kira ka abu fanga. Duˈungana neˈe, kaidaˈi araˈi faolu nia goˈo ˈana ˈua faˈinida ngwae ki, kira saeleˈa.

35 Bore ma kaidaˈi ke dao maˈi aigaˈi neˈe kira ke baˈea na araˈi faolu faˈasida. ˈUnaˈeri mala, kira fiˈi abu fanga laˈu, osiˈana neˈe kira kwaimanatai. Ta neˈe noaˈa ˈiri bolo fuana na fafarongo nau ki kira ka abu fanga goˈo ˈada kaidaˈi nau ku tua faˈinida.”

36 Sui sa Jesus ka fata ˈani tarifulaˈa fuada logo ˈuri, “Nia kasi bolo fuana muke ngali ta ngisingisi toro faolu fuana subungilana ta toro neˈe nia ˈua. Si diˈia ta ngwae sasia na ru neˈeri, na ngisingisi toro faolu neˈeri ka gasia na toro ˈua neˈeri, duˈungana toro faolu nia lukuluku ˈi buri ˈana ngwasilana, ma na toro faolu kasi lia leˈa goˈo faˈinia na toro ˈua.

37 Ma muke sai logo ana, noaˈa nia kasi bolo fuana ta ngwae ka alua naˈa waen faolu ˈi saena ngwaˈi ˈua ana ˈuˈuila nanigot, duˈungana ngwaˈi ru ˈua neˈeri noaˈa kasi baˈu. Si diˈia nia sasia ru ˈunaˈeri, kaidaˈi na waen neˈeri ke totoro goˈo maˈi, nia ka foga naˈa ngwaˈi ru ˈua neˈeri, ma na waen neˈeri ka kisitaˈi, ma na ngwaˈi ru neˈeri ka taˈa naˈa.

38 Nia neˈe ngwae ke alua nama waen faolu ˈi saena na ngwaˈi ru faolu neˈe nia saiana ke baˈu.

39 “Ta ngwae neˈe ˈidufaˈi kwaˈufia goˈo ana waen ˈua, noaˈa nia kasi oga na waen faolu. Osiˈana nia fata ˈuri, ‘Na waen ˈua neˈe kwaˈufilana mamasiˈa ka leˈa kwa.’ ”

6

Sa Jesus nia ˈaˈana fuana Sabat
(Matthew 12:1-14; Mark 2:23—3:6)

1 Taˈi Sabat, asoa ana mamaloˈanga, sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki kira leleka, ma kira ka liu toˈo folo ana taˈi oˈolaˈi witi, na ru kira saungani fuana beret. Ma kaidaˈi kira liu ana, na fafarongo nia ki kira ka loia ti fingi ru, ma kira ka ˈasaˈasanga saena limada, ma kira ka ˈania.

2 Ma kaidaˈi ngwae ana Farasi ki kira lisia, kira ka fata ˈuri, “Ru neˈe kaumulu sasia nia ˈoia na taki sa Moses, osiˈana kamu loia witi neˈe ana Sabat, asoa ana mamaloˈa.”

3 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saiana kaumulu toˈomaˈi sulia saena Buka Abu na ru ba sa David na tatalafaˈa nia sasia ˈi naˈo. Ana kaidaˈi neˈeri, sa David faˈinia ngwae nia ki kira fiolo liu,

4 nia ka leka ˈi saena na luma God, ma na ˈingataˈi fata abu ka kwatea fuana sa David na beret neˈe kira ˈau abua fuana God. Ma sa David ka ˈania naˈa beret neˈeri, ma ka kwatea logo fuana ngwae nia ki, ma kira ka ˈania. Bore ma na taki kulu alaˈani fuana talitoˈona goˈo na fata abu God ki neˈe kira saiana ˈanilana. Ma noaˈa kulu kasi lisia saena Buka Abu neˈe God nia saetaˈa fuana sa David.”✡

5 Sui sa Jesus ka fata naˈa ˈuri, “Nau, na Ngela Ngwae, nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana saelana ru ki fuana ngwae ki kira saiana kike sasia goˈo ˈada ana asoa ana mamaloˈanga.”

6 Ma ana ta asoa ana Sabat logo, sa Jesus ka leka saena luma fuana foˈongaˈa ma ka faˈamanata. Ma taˈi ngwae nia tua logo ˈi neˈeri neˈe lima ˈoloˈolo ana nia mae.

7 Ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki, ma na Farasi ki, kira ka tua logo ˈi

✡ **6:4** 1 Samuel 21:1-6; Levitikus 24:9

ne'eri, ma kira ka lialia 'uana di'ia
sa Jesus ke gura ngwae ne'eri ana
Sabat, asoa ana mamalo'a. Di'ia
'una'eri, kira ka fata maana sa Jesus
ana 'oilana taki God ana gura'a, ru
ne'eri kira manata sulia ma nia di'ia
rao'a.
8 Ma sa Jesus nia saiana go'o 'ana
manatada, ma nia ka fata 'uri fuana
ngwae ne'e limana mae, "Tata'e
ma'i, 'oko uu ma'i 'i na'ona ngwae
ki ta'ifau." Ma ngwae ne'eri ka
tata'e, ma ka leka ma'i siana sa
Jesus.
9 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana
Farasi ki, ma na ngwae fa'amanata
ana taki ki, "Nau ku saefilo kamu
basi. Tae ne'e taki kulu nia ala'ania
fasi 'iri kulu ka sasia ana asoa ana
mamalo'anga? Nia ala'ania sasi-
lana ru le'a ki, nama sasilana ru ta'a
ki? Nia ala'ania na fa'amaurilana ta
ngwae, nama saungilana ta ngwae?"
10 Sa Jesus nia fata 'una'eri ka sui,
nia ka lia kwailiu fuada, go'o nia ka
fata 'uri fuana ngwae ne'e limana
nia mae, "Taga ma'i limamu." Ma
nia ka taga, ma na limana ka le'a
na'a.
11 Ana kaida'i kira lisia, kira ka
saeta'a liu, ma kira ka ala'a fiku ma
kira ka manata 'oi ru 'uana tae ne'e
kike sasia ana sa Jesus.

Sa Jesus filia na lifurongo nia ki (Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Ana ta kaida'i logo, sa Jesus ka
ra'e 'uana gwauna fa'i ua 'iri nia ka
fo'o. Ma saena rodo la'ula'u ne'eri,
nia ka fo'osia God.
13 Kaida'i nia 'ofodangi na'a, nia
ka saea ma'i fafarongo nia ki siana,
ma ka filia akwala ma ro ngwae, ma
ka saeda 'ani lifurongo ki.
14 Na satada: sa Simon ne'e sa
Jesus fa'asata 'ani sa Peter, ma sa
Andrew na ngwaefuta nia, ma sa
James, ma sa John, ma sa Filip, ma
sa Batolomiu,
15 ma sa Matthew, ma sa Tomas,
ma sa James na ngela sa Alfeas, ma
sa Simon ta ngwae ana ngwae Jiu ki
ba kira oga lalilana ngwae 'i Rom ki
fa'asia 'i Israel,
16 ma sa Judas na ngela sa James,
ma sa Judas Iskariot na ngwae ne'e
nia ke ba'a 'olosaea sa Jesus fuana
malimae nia ki.

Sa Jesus nia fa'amanata ma ka gura na ngwae ki (Matthew 4:23-25)

17 Sa Jesus nia koso ma'i fa'asia 'i
gwauna ua ne'eri fa'inia na akwala
ma ro lifurongo nia ki, ma ka uu ana
kula ote fa'inia na fiku'a doe ne'eri
ne'e ti ngwae la'u ana fafarongo nia
ki. Ma ti ngwae 'oro la'u ne'e kira
leka ma'i fa'asia aba'i kula 'i Judea,
ma fa'inia fanoa doe 'i Jerusalem,
ma na fanoa ki 'i Taea ma 'i Saedon
ne'e kira tua 'i sulia asi, kira tua
logo 'i ne'eri.
18 Kira leka ma'i fuana rongolana
sa Jesus, ma 'iri sa Jesus ke gurada
fa'asia na mata'inga kira ki. Ma na
ngwae ne'e kira to'o ana ano'i ru
ta'a ki, kira leka logo ma'i, ma sa
Jesus ka gurada.
19 Na ngwae ki ta'ifau kira ili-
ili 'uana sama'a to'ona sa Jesus,
osi'ana na ngasingasi'anga nia leka
kwau fa'asia fuana guralana na ng-
wae ki ta'ifau.

Saesaele'anga ma kwaimanatai'anga (Matthew 5:1-12)

20 Sa Jesus ka lia kwau fuana
fafarongo nia ki ma ka fata 'uri,
"Saesaele'anga fuamu'a ngwae ne'e
kamu dala'a ki, osi'ana ne'e
God ka gwaunga'i fafi kamu.
21 Saesaele'anga fuamu'a ngwae
ne'e kamu fiolo ana kaida'i
ne'e ki, osi'ana kamu ke ba'a
abusu.
Saesaele'anga fuamu'a ngwae ne'e
kamu angi ana kaida'i ne'e ki,
osi'ana kamu ke ba'a ga'a.
22 Saesaele'anga fuamu'a kaida'i
na ngwae ki kira ke silo-
longa'i kamu, ma kike ifu-
langa'i kamu, ma kira ka fata
fa'ali kamu, ma fu'usi ta'a
amu'a, osi'ana kamu ro'osuli
nau na Ngela Ngwae.
23 Kamu ke saesaele'a, ma
muke ngwa'e sakasaka 'ani

saeleˈanga doe kaidaˈi neˈe
ngwae ki kike sasi ˈunaˈeri
amuˈa, osiˈana na kwaiaraˈa
doe nia maˈakwali kamu ˈi
langi. Nau ku saea ru neˈeri
osiˈana kira ke baˈa sasia logo
ru taˈa fuamuˈa neˈe koˈo
bora kira ki sasia ana profet
ki maˈi ˈi naˈo.
24 Bore ma, nia ke taˈa ka lil-
isu fuamuˈa na ngwae neˈe
kamu toˈo ana toˈoruˈa ki ana
kaidaˈi neˈe, osiˈana ngwang-
waneˈanga ki kamu toˈo ani
ka sui naˈa.
25 Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa
na ngwae neˈe kamu fanga
abusu ki ana kaidaˈi neˈe,
osiˈana kamu ke baˈa fiolo.
Nia ke taˈa ka lilisu fuamuˈa na
ngwae neˈe kamu gaˈa ki ana
kaidaˈi neˈe, osiˈana kamu ke
baˈa oˈomae, ma muke angi.
26 Nia taˈa ka lilisu fuamuˈa kaidaˈi
neˈe ngwae ki kira fataleˈa
amuˈa, osiˈana na koˈo bora
kira ki, kira sasia logo ru
neˈeri ki fuana na profet
ˈosoˈoso ki.”

Alafeˈanga fuana malimae (Matthew 5:38-48; 7:12)

27 Sa Jesus nia faˈamanata logo
ka ˈuri, “Nau ku saea fuamuˈa na
ngwae neˈe kamu rongo sulia fata-
laku, muke kwaima ana na malimae
kamu ki, ma muke sasi leˈa fuana
ngwae neˈe kira silolongaˈi kamu ki.
28 Ma muke foˈosia God, ˈiri nia
ke faˈaleˈa ngwae neˈe kira agia
kamuˈa, ma muke foˈo fuana na
ngwae neˈe kira sasia ru taˈa ki
amuˈa.
29 Ma diˈia ta ngwae ka fidalia na
satemu, ˈoke alaˈania nia ka fidalia
laˈu ta bali sate. Ma diˈia ta ngwae
ka ngalia na toˈongi fafo doe ˈoe,
ˈoke alaˈania nia ke ngalia logo na
toˈongi sae ˈoe fuana.
30 Ma ˈoke kwatea fuana ta ngwae
bore ˈana neˈe nia ke gania ta ru
amuˈa. Ma diˈia ta ngwae nia ngalia
ta ru ana ru ˈoe ki, noaˈa ˈoe kosi
gania laˈu fuana olitaˈilana fuamu.
31 Ta tae neˈe kamu oga na ngwae
matamata ki kira ke sasia fuamuˈa,
kamu ke sasia logo fuada.
32 “Ma diˈia kamu kwaima goˈo
amuˈa ana ngwae neˈe kira kwaima
amuˈa ki, noaˈa kamu kasi ngalia
goˈo ta kwaiaraˈanga. Osiˈana na
ngwae taˈa ki bore, kira kwaima
logo ana ngwae neˈe kira kwaima
ada ki.
33 Ma diˈia kamu sasi leˈa goˈo
ˈamuˈa fuana ngwae neˈe kira
sasi leˈa fuamuˈa ki, noaˈa kamu
kasi ngalia goˈo ta kwaiaraˈanga.
Osiˈana neˈe ngwae abula taˈa ki
bore, kira sasi logo ˈunaˈeri.
34 Ma diˈia kamu kwate ru goˈo
ˈamuˈa fuana ngwae neˈe kira sa-
iana kike duˈua fuamuˈa, noaˈa
kamu kasi ngalia goˈo ta kwa-
iaraˈanga. Osiˈana neˈe ngwae
abula taˈa ki bore, kira sasi logo
ˈunaˈeri fuana ngwae abula taˈa ki,
fasi ˈiri kira ka duˈua nama fuada.
35 Bore ma kamu ke kwaima
nama ana malimae kamu ki, ma
muke sasi leˈa fuada, ma kamu
ke kwate ru ma noaˈa kamu kasi
masia laˈu na duˈulana. Diˈia kamu
sasi ˈunaˈeri, kamu ke baˈa ngalia
na kwaiaraˈanga doe, ma na ab-
ulalamuˈa neˈe ke diˈia God na
maˈa kamu neˈe nia ˈinotoˈa ka
tasa. Osiˈana God nia sasi leˈa fuana
ngwae taˈa ki ma ngwae neˈe noaˈa
kira kasi saeleˈa faˈinia tae neˈe God
sasia fuada.
36 Muke kwaimanatai ana ngwae
ki, ka diˈia logo na Maˈa kamu neˈe
nia kwaimanatai amuˈa.

Faˈamanataˈanga sulia matalangaˈilana ta ngwae (Matthew 7:1-5)

37 “Noaˈa kamu kasi mata-
langaˈinia ta ngwae matamata,
ˈasu ˈubani God kata matalangaˈi
kamu logo. Ma noaˈa kamu kasi
saea na kwaˈikwaˈinga fuana ti
ngwae matamata, ma God noaˈa
kasi kwatea logo na kwaˈikwaˈinga
fuamuˈa. Muke rufuanata nama
ana ngwae ki, ma God ke rufuanata
kamu logo.

38 Muke kwate nama ru ki fuana
ngwae ki, ma God ke kwate ru logo
fuamuˈa. Ma God ke baˈa kwatea
na kwateˈa neˈe nia diˈia ta ngwae
ba nia faˈafungua ta ngwaˈi ru neˈe
nia nekea, leleka nia ka fungufungu
ma ka ˈalasaka naˈa. Ma God ke
baˈa kwate fuamuˈa, diˈia logo neˈe
kamu kwatea fuana na ngwae mata-
mata ki."

Na tualana fafarongo ki

39 Sa Jesus nia fata logo sulia
tarifulaˈa fuada ka ˈuri, "Ta ngwae
neˈe maana nia rodo, nia ˈafitaˈi ka
talaˈia laˈu ta ngwae neˈe maana
rodo. Diˈia nia sasi ˈunaˈeri, keroˈa
taˈifau goˈo neˈe kera ke ˈasia saena
kilu.
40 Aia, na ngwae neˈe nia saesaeˈi
ru goˈo ˈana, nia ˈafitaˈi ka liufia
na ngwae neˈe faˈamanata nia. Ma
diˈia na ngwae saesaeˈi ru nia ngali
taˈifau ru neˈe ngwae faˈamanata
nia kwate fuana ki, nia diˈia naˈa na
ngwae faˈamanata nia.
41 "ˈOko toˈo ana taˈangaˈa doe ki,
bore ma ˈoko balufia naˈa ˈamu ta
ngwae neˈe nia toˈo ana taˈangaˈa
tiˈitiˈi. ˈOko diˈia taˈi ngwae neˈe
nia lisia na gegeo ˈi saena na maana
toˈolana, bore ma nia kasi lisia goˈo
ta buli ano doe neˈe nia saena
maana talana.
42 Ma ˈoko fata ˈuri fuana na
ngwae matamata, 'ˈOe kosi sasia ta
ru neˈe nia taˈa.' Bore ma ˈoe kosi
manata ˈabera goˈo ana taˈangaˈa
doe neˈe ˈoko sasiˈi ki. ˈAeˈo ng-
wae kwalabasa. ˈOke faˈasia basi
na taˈangaˈa ˈoe ki. Sui, ˈoko
fiˈi bolo fuana kwaiˈafiˈanga kwau
ana ta ngwae matamata fuana na
taˈangaˈa nia ki."

Na ˈai faˈinia na fufuaˈi ru (Matthew 7:16-20; 12:33-35)

43 Sa Jesus ka fata logo ˈania taˈi
tarifulaˈa fuada ka ˈuri, "Na ˈai neˈe
nia bulao ka leˈa, nia ˈafitaˈi ka
fungu ˈani fuaˈi ru taˈa ki. Ka diˈia
logo, na ˈai neˈe nia bulao ka taˈa,
nia ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi ru
leˈa ki.
44 Kulu saiana ˈai ki taˈifau,
osiˈana fufuaˈi ru kira ki neˈe kira
fungu ˈani. Ma nia ˈafitaˈi ta ngwae
ka fisua na fufuana ˈai leˈa faˈasia
na kwalongarangaraˈa.
45 Ma na ngwae leˈa nia sasia
logo na ru leˈa ki sulia na manataˈi
ngwae raola nia. Ma na ngwae taˈa
nia sasia logo na ru taˈa ki sulia na
manataˈi ngwae bulibuli nia. Na ru
neˈe nia tua ˈi saena na manatalana
ngwae, nia neˈe ka ruˈu maˈi ˈi maa
ˈani fatalana."

Fafarongo mamana (Matthew 7:24-27)

46 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈuri,
"Faˈuta neˈe, ana kaidaˈi kamu alaˈa
faˈinau, kamu ka saea nau ˈani
Aofia, bore ma noaˈa kamu kasi sasi
goˈo sulia na ru neˈe nau ku saeˈe
fuamuˈa ki?
47 Sa tai bore ana neˈe nia leka
maˈi siaku, ma ka rongo sulia na
fatalaku, ma ka sasi sulia, nai
faˈataˈinia fuamuˈa na fitoˈonga nia,
ma na tualana.
48 Nia diˈia na ngwae neˈe nia
saungaˈinia luma nia, ma nia ka ˈilia
na diro ˈai ki ka koso lalo. Aia, ma
ana kaidaˈi na uta ka toˈo, ma na
kafo nia afetafa maˈi, nia ˈafitaˈi ka
malangisia, osiˈana nia saungaˈinia
luma nia ˈi fafona na diro ˈai ki neˈe
nia ˈilia ka koso lalo.
49 Ma na ngwae neˈe nia rongoa
na fatalaku, ma noaˈa kasi sasi sulia,
nia diˈia ngwae neˈe nia saungaˈinia
luma nia fafona one, noaˈa nia kasi
ˈilia diro ˈai kasi koso lalo goˈo.
Kaidaˈi kafo nia afetafa maˈi, ma ka
foto ana luma neˈeri, luma neˈeri ka
ˈasia, ma ka takalo taˈifau naˈa."

7

Sa Jesus gura taˈi ngwae rao (Matthew 8:5-13)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia faˈasuia naˈa
fatalana fuana ngwae ki, nia ka leka
naˈa ˈuana fanoa ˈi Kapaneam.
2 Ma taˈi ngwae ˈi neˈeri, nia
mataˈi ka doe ma ka karangi mae
naˈa. Na ngwae neˈeri, niaˈa na

ngwae rao ana taˈi gwaungaˈi ngwae ramo ana fuˈanga ki faˈasia na fanoa doe ˈi Rom. Ma gwaungaˈi ngwae ramo neˈeri, nia lia doe liu ana na ngwae rao nia.
3 Ma kaidaˈi neˈe gwaungaˈi ngwae ramo neˈeri nia rongoa neˈe sa Jesus nia dao maˈi, nia ka kwatea ti ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, fasi ˈiri kira ka saea sa Jesus ke leka maˈi, ˈiri ke gura na ngwae rao nia.
4 Kaidaˈi kira dao siana sa Jesus, kira ka amasia, kira ka ˈuri, "Na gwaungaˈi ngwae ramo neˈe nia bolo faˈinia ˈoke kwaiˈafi ana na ngwae rao nia,
5 osiˈana gwaungaˈi ngwae ramo neˈeri nia kwaima liu fuamiˈa Jiu ki, ma nia ka saungaˈinia taˈi luma fuana foˈongaˈa fuamiˈa ˈi neˈe."
6 ˈUnaˈeri sa Jesus ka leka naˈa faˈinida. Ma kaidaˈi nia dao karangia naˈa kwau na luma, na ngwae gwaungaˈi neˈeri ˈi Rom ka kwatea laˈu kwau na ngwae kwaima nia ki, ˈiri kira ke fata ˈuri fuana, "Araˈi ˈaˈana neˈe kwa, ˈoe kosi ˈabera laˈu. Nau noaˈa kusi totolia neˈe ˈoke leka maˈi ˈi saena luma nau.
7 Ma nau bore kusi bolo logo fuana lekaˈa kwau fuamu talaku. ˈOke fata goˈo maˈi ˈamu, ma na ngwae ni rao nau ka ˈakwa naˈa.
8 Nau ku saiana ˈoko bolo goˈo ˈamu fuana sasilana ru neˈeri, duˈungana nauˈa talaku na ngwae nau ku rao ˈi olofana na ngwae doe ki, ma nau ku toˈo ana ngwae ni fuˈa ki neˈe kira rao ˈi olofana na gwaungaˈinga nau. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae ku ˈuri, 'ˈOke leka,' ma nia ka leka. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae ku ˈuri, 'ˈOke leka maˈi,' nia ka leka maˈi. Ma diˈia nau ku saea ta ngwae rao ulafu ma nau ku ˈuri, 'ˈOke sasia nama ru neˈe,' nia ka sasia naˈa."
9 Ana kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri, nia ka ˈarefo liu. Ma nia ka abula, ma ka fata ˈuri fuana na ngwae neˈe kira leka ˈi burina ki, "Nau ku saea fuamuˈa, nau noaˈa kusi lisia ˈua ta ngwae neˈe nia faˈamamana ka ˈuri, sui bore ˈana saena ˈi Israel."
10 Ma na ngwae ngali alaˈanga neˈeri ki, kira ka oli ˈuana ˈi luma na gwaungaˈi ngwae ramo baera, ma kira ka lisia na ngwae mataˈi baera nia ˈakwa naˈa.

Sa Jesus faˈamauria na ngwae neˈe nia mae naˈa

11 Ma noaˈa nia kasi tau goˈo ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, ma ngwae ˈoro ki logo, kira leka ˈuana taˈi fanoa neˈe kira saea ˈani ˈi Nen.
12 Ma kaidaˈi nia dao karangia maana na sakasakaˈa ana na fanoa neˈeri, taˈi fikuˈa kira ngalia maˈi taˈi ngwae mae, ma kira ka leka naˈa maˈi ˈi maa. Na ngwae mae neˈeri, niaˈa na ˈalako mutaˈi taˈi gwaˈi ˈuru. Ma na fikuˈa doe kira ka leka maˈi faˈinia fuana kwaiatolana.
13 Ma kaidaˈi sa Jesus, na Aofia, nia lisia na gwaˈi ˈuru neˈeri, nia ka kwaimanatai liu ana, ma ka fata ˈuri fuana, "ˈOe kosi angi laˈu."
14 Sui nia ka leka kwau, ma ka sama toˈona na tatafe neˈe ngwae mae neˈeri nia teo saena, ma na ngwae neˈe kira ngalia ngwae mae neˈeri ki, kira ka uu toˈo. Goˈo sa Jesus ka fata ˈuri, "Ngwae ˈalako neˈe kwa, nau ku saea fuamu, ˈoke tataˈe!"
15 Ma na ngwae ˈalako baera ka tataˈe naˈa, ma ka talaˈae ka alaˈa. Ma sa Jesus ka kwatea naˈa kwau fuana teˈa nia.
16 Ma na ngwae neˈe kira lisia ru neˈeri ki, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka baˈatafea God, kika ˈuri, "Taˈi profet ˈinotoˈa nia sakatafa naˈa maˈi ˈi safitakulu. God nia dao naˈa maˈi fuana ˈafilakulu na ngwae nia ki."
17 Ma na alaˈanga sulia sa Jesus, ka talo naˈa ˈi saena ˈafutana abaˈi kula ˈi Israel, ma na bali ana fanoa ki kalikalia logo.

Sa John ngwae ni Siuabu nia kwatea ro fafarongo nia ki siana sa Jesus (Matthew 11:2-19)

18 Ana kaidaˈi neˈe fafarongo sa John ki kira faˈarongo nia ˈania na

raolana sa Jesus, sa John ka saea
ma'i ro fafarongo nia ki siana,
19 ma ka ba'e kero'a ka leka kwau
siana sa Jesus, na Aofia, 'uana sae-
filolana kika 'uri, "'Uri ma 'ae'o
na'a ne'e na Christ, ngwae ne'e ke
ba'a dao ma'i nini'a, nama mike
masia la'u ta ngwae matamata?"

20 Ma ana kaida'i kera dao siana
sa Jesus, kera ka saefiloa 'uri ana,
"Sa John ngwae ni Siuabu nia ba'e
kero'o ma'i fuana saefilolamu, 'Uri
ma 'ae'o na'a ne'e na Christ, ngwae
ne'e ke ba'a dao ma'i, nama mike
masia la'u ta ngwae matamata?"

21 Ma ana kaida'i ne'eri logo, sa
Jesus nia gura ngwae mata'i 'oro ki,
ma nia ka ifulanga'inia na ano'i ru
ta'a ki fa'asia na ngwae ki, ma ka
gura na ngwae ne'e maada rodo ki.
22 Nia ne'e sa Jesus ka fata 'uri
fuadaro'o, "Moro oli kwau, moro
ka fa'arongoa sa John 'ania ru ki
ne'e koro'o lisi'i ki, ma moro ka
rongo'i ki 'i ta'ena. Ngwae maada
rodo ki, kira lia na'a. Ma ngwae
'aeda mae ki, kira ka fali na'a. Ma
na ngwae ne'e kuu nia saungida ki,
kira ka mafo na'a. Ma ngwae ne'e
alingada bani ki, kira ka rongo na'a.
Ma ngwae ne'e kira mae ki, kira ka
mauri la'u. Aia, ma na Fa'arongo'a
Le'a, nau ku fa'atalo na'a 'ani fuana
ngwae dala'a ki.
23 God ke 'oilakita'inia na ng-
wae ki ta'ifau ne'e noa'a kira kasi
ilanga'i nau, osi'ana na ru nau ku
sasi'i ki."

24 'I buri 'ana na ro fafarongo sa
John ki kera oli na'a, sa Jesus nia
tala'ae ka ala'a sulia sa John fuana
ngwae ne'e kira fiku 'i ne'eri ki ka
'uri, "Ana kaida'i kamu leka siana
sa John saena aba'i kula kwasi, ta
tae nini'a kamu leka fuana lisilana
'i ne'eri? Ta ngwae ne'e noa'a kasi
fa'amamana ka di'ia go'o 'ana ta
gwango rade ne'e nia saola ana iru?
Noa'a! Sa John nia noa'a la'u ngwae
'una'eri.

25 'Uri ma, tae ne'e kamu leka
fuana lisilana? Ta ngwae ne'e nia
toro 'ania ifi ne'e folilana doe?
Noa'a! Osi'ana ngwae ne'e kira toro
'una'eri ki, kira to'oru, ma kira ka
tua 'i saena luma le'a liu ki.
26 Kamu ke fa'arongo nau ma'i.
Tae ne'e kamu leka kwau fuana
lisilana? Na profet? 'Iu! Nia na
profet mamana! Ma nia liufia mala
na profet 'i na'o ki ta'ifau.
27 Sa John na'a ba kira kerekere
sulia saena Kerekere'a Abu ana
kaida'i God nia fata 'uri, 'Lia basi,
nai ba'a kwatea kwau na ngwae ni
ngali ala'anga nau 'i na'o amu, fasi
'iri nia ke sasi aka'u ana ngwae ki
fuamu.' "
28 Sa Jesus ka fata la'u 'uri,
"Nau ku saea fuamu'a, sa John
nia talinga'i ka liufia na ngwae ki
ta'ifau ne'e kira futa ma'i 'i saena
magalia ne'e. Sui ka 'una'eri bore
'ana, na ngwae ne'e kira fa'ati'iti'i
ada ki saena na 'Inoto'anga God,
kira doe ka tasa ka liu ana sa John."*
29 Ngwae ki ta'ifau ne'e kira ron-
goa fatalana, ma na ngwae goni
mani ana takisi ki bore, kaida'i kira
rongo sulia fatalana sa Jesus, kira ka
saiana ta'i tala God nia saga ma ka
mamana, osi'ana kira kakari alifa'i,
ma sa John ka siuabu kira ta'ifau.
30 Ma na Farasi ki fa'inia ngwae
fa'amanata ana taki ki, osi'ana ne'e
kira 'aila 'ania kakari alifa'i 'anga
ma na siuabu'anga ana sa John, kira
noa'a kasi oga go'o na ro'onga'a
sulia na kwaiogai'anga God ne'e nia
sasi aka'u ana fuada.
31 Ma sa Jesus ka fata la'u
'uri fuada, "Nau kui fa'abolota'inia
fuamu'a na tua lamu'a ngwae ana 'i
ta'ena, kamu'a di'ia na kaela ngela
32 ne'e kira fiku 'i maana usi'a
'ani ro fiku'a ki. Ma kira ka ri
kwailiu fuada, 'Kaimili ufi 'au, ma
kamu kasi ngwa'e go'o sulia. Ma
kaimili ka ngulia na fa'i ngu su-
lia mae'a fuaumulu, ma kamu kasi
kwaimanatai go'o.'

* **7:28** Sa Jesus saea ru ne'e osi'ana noa'a ta rao'a 'iri talinga'i ka liufia talonga'ilana ne'e na Christ ke ba'a dao likota'i ma'i. Na rao'a ne'e ba sa John sasia.

33 Kaidaˈi sa John Siuabu nia dao
maˈi, nia abu fanga, ma noaˈa kasi
kwaˈufia ta waen, ma kamu ka saea
fasi nia toˈo ana anoˈi ru taˈa.
34 Sui, kaidaˈi nauˈa, na Ngela
Ngwae, nau ku dao maˈi, nau ku
fanga fiku, ma nau ku kwaˈu faˈinia
ngwae ki, ma kamu ka fata logo
ˈuri, ‘Kamu lisia! Nia fanga doe,
ma ka kwaˈu doe ana waen, ma nia
ka kwaima faˈinia ngwae neˈe kira
goni mani ana takisi ki ma ngwae
abulalada taˈa ki logo.’
35 Bore ma, ngwae neˈe kira
roˈosulia na liatoˈo God ki, kira
faˈataˈinia neˈe God nia mamana.”

Sa Jesus nia saena luma sa Simon na Farasi

36 Taˈi ngwae ana Farasi ki neˈe
satana sa Simon, nia laefia sa Jesus
fasi ˈiri ke fanga faˈinia. Ma sa
Jesus ka leka ˈi luma nia, ma ka tua
egoego, ma ka fanga faˈinia.
37 Ma taˈi kini neˈe abulalana taˈa
nia tua logo ˈi saena na fanoa neˈeri.
Ana kaidaˈi neˈe kini neˈeri nia
saiana sa Jesus nia fanga ˈi saena
luma na Farasi neˈeri, nia ka ngalia
maˈi taˈi biˈi nura leˈa neˈe nia
fungu ˈania ngwaingwai neˈe nia
moko leˈa liu.
38 Ma nia ka ruˈu saena luma,
ka uu maˈi ˈi buri ˈana sa Jesus
talaˈana ˈaena, ma nia ka angi, ma
ka faˈaisila na ˈaena sa Jesus ˈani
na kafo ana maana. Sui, nia ka
ongoa ˈaena sa Jesus ˈani ifuna, ma
ka nonoˈia. Sui nia ka kisitaˈinia
na ngwaingwai moko leˈa neˈeri ˈi
fafona ˈaena sa Jesus.
39 Ma kaidaˈi neˈe Farasi ba nia
laefia sa Jesus, nia lisia na ru neˈeri,
nia ka manata ˈana ˈuri, “Diˈia na
ngwae neˈe niaˈa na profet, nia ke
saiana abulalana kini neˈe nia taˈa
liu.”
40 Ma sa Jesus ka saiana na man-
ataˈanga na Farasi neˈeri, ma nia ka
fata ˈuri fuana, “Simon kwa! Taˈi ru
neˈe nau ku oga nai saea fuamu.”
Ma sa Simon ka ˈuri, “Faˈamanata
ˈae, ˈoke saea maˈi fuaku kwa.”
41 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ro
ngwae ki kera ngali langa ana mani
faˈasia taˈi ngwae neˈe nia alaˈania
ngwae ki kira ka ngali langa ana
mani nia ki. Taˈi ngwae nia ngali
langa ana lima talangaˈi mani ki, ma
taˈi ngwae ka ngali langa ana lima
akwala mani ki.
42 Ma kera taˈifau goˈo noaˈa
kera kasi bolo faˈinia duˈulana mani
neˈeri ki, ma na ngwae neˈe nia
alaˈania ngali langaˈa fuadaroˈo ka
rufuanata na ngali langaˈa kera ki
taˈifau. ˈUri ma sa taˈi adaroˈo neˈe
nia saeleˈa ka tasa fuana, ana ro
ngwae neˈe nia kwatea mani neˈeri
ki fuadaroˈo?”
43 Ma sa Simon nia olisia ka ˈuri,
“Nau ku fia fasi na ngwae neˈe nia
ngalia mani ˈoro.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko olisi
saga ana.”
44 Sui sa Jesus ka abula fuana na
kini neˈeri, ma ka fata ˈuri fuana sa
Simon, “ˈOke lisia basi na kini neˈe.
Kaidaˈi nau ku ruˈu maˈi saena
luma ˈoe, ˈoko ˈiri kwatea goˈo kafo
fuaku fuana taufilana ˈaeku.† Bore
ma, nia taufia ˈaeku ˈani na kafo ana
maana, ma ka ongoa ˈani na ifuna
gwauna.
45 Ma ˈoko ˈiri kwalo nau goˈo ˈani
na nonoˈilaku. Bore ma kini neˈe,
nia ˈita ana kaidaˈi ba nau ku ruˈu
maˈi luma, nia ka inaˈu naˈa ana
nonoˈilana ˈaeku.
46 Ma ˈoko ˈiri ngwaia goˈo na
gwauku ˈani ta ngwaingwai. Ma
kini neˈe, nia kisitaˈinia na ngwaing-
wai moko leˈa neˈe ana ˈaeku.
47 Nia neˈe, nau ku saea fuamu, na
alafeˈanga doe nia, nia faˈataˈinia

† **7:44** Ana asoa ˈinotoˈa ki, na ngwae Jiu ki ˈidufaˈi sasi sulia na falafala ana ngwae Grik ki, ma na ngwae Rom ki, fuana teo ego egoˈa ˈani bali mauli, kira ka riri ˈani suˈusuˈuna lima mauli, ma kira ka fanga ˈani lima ˈoloˈolo. ˈUnaˈeri neˈe ka talangwaraˈu fuana na kini neˈe ka saˈua ˈaena. Kaidaˈi kira ruˈu maˈi ˈi luma, kira kwatea kafo fuana ngwae dao ki ˈiri kira taufia ˈaeda, osiˈana ngwae kira ka ruˈufia taˈe butu garagara neˈe kwate ma ˈaeda ka rafurafuˈa liu. Kwalolana ngwae dao ki bore, kira nonoˈia babalilida, ma asoa ˈinotoˈa ki na biˈi nura ana olif moko leˈa ki ka kisitani fafona gwauda.

ne'e na rora'a 'oro nia ki kira
aloge ta'ifau na'a. Bore ma, sa tai
ne'e rora'a nia ne'e kira rufuanata
ka ti'iti'i, na alafe'anga nia ti'iti'i
logo."
48 Sui sa Jesus ka fata 'uri fuana na
kini ne'eri, "Nau ku rufuanata na'a
ana na ta'anga'a 'oe ki."
49 Ma ti ngwae ne'e kira tua 'i
ne'eri, kira ka saeta'a fuana sa Je-
sus, ma kira ka fata 'uri 'i safitada
kwailiu, "Na ngwae fa'uta nini'a
ne'e ka rufuanata mala na ta'anga'a
ki 'uri re?"
50 Sui sa Jesus ka fata 'uri la'u
fuana na kini ne'eri, "'Oke leka
na'a, ma noa'a 'oe kosi manata
'abera na'a. God nia fa'amauri'o,
osi'ana 'oko fa'amamana."

8

Ti kini kira leka fa'inia sa Jesus

1 Ma 'i buri 'ana ru ne'eri ki,
sa Jesus ka leka daraninia na'a na
fanoa ti'iti'i ki, ma na fanoa doe
ki, ma nia ka fa'arongo 'ani na
Fa'arongo'a Le'a sulia ne'e God ke
ba'a gwaunga'i fafia ngwae nia ki.
Ma na akwala ma ro fafarongo nia
ki, kira leka logo fa'inia,
2 ma ti kini logo ne'e sa Jesus
ifulanga'inia na ano'i ru ta'a ki ma
na mata'inga ki logo fa'asida. Ma
kira'a ne'e: 'i Mary, kini 'i Magdala
ba sa Jesus nia ifulanga'inia na fiu
ano'i ru ta'a ki fa'asia,
3 ma 'i Joana, na 'afe sa Kusa na
ngwae 'a'ana ana ngwae ne'e kira
rao 'i saena na luma sa Herod na
tatalafa'a ki, ma 'i Susana, ma ti
kini 'oro la'u. Na kini ne'eri ki ne'e
kira foli ru 'ani mani kira ki fuana
'afilana sa Jesus fa'inia fafarongo
nia ki.

*Tarifula'a sulia ngwae taka-
longa'i maga 'ai*
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Na ngwae 'oro ki kira fiku ma'i
siana sa Jesus. Kira leka ma'i fa'asia
fanoa matamata kwailiu ki ta'ifau.
Sa Jesus fata 'ani tarifula'a fuada ka
'uri,
5 "Ta'i ngwae nia leka ka takaloa
maga 'ai ki saena o'ola witi nia.
Ma ana kaida'i nia takaloa maga 'ai
ki, ti maga ru ni'i 'asi'i sulia na
talalinga. Ma na ngwae ki kira liu,
ma kira ka urida, ma na no'o ki kira
ka 'ani'i logo.
6 Aia, ti maga ru ka 'asi'i fafona
ano faula. Ma ana kaida'i kira bulao
ma'i, nia 'ali'ali go'o kira ka kuku
na'a, sulia na ano ne'eri noa'a nia
kasi ngwangakwa'a.
7 Ma ti maga ru ka 'asi logo 'i
safitana na kwalo 'abui ki. Ma na
kwalo 'abui ki kira ka bulao ma'i
fa'inia na maga ru le'a ki, ma ka
nuku fafia na witi ne'eri ki.
8 Ma ti maga ru ka 'asi'i logo 'i
fafona ano le'a, ma kira ka bulao,
ma kira ka fungu 'ani fua'i ru 'oro
liu ki."
Ma sa Jesus ka fa'asuia fatalana ka
'uri, "Di'ia ta ngwae oga ka sai le'a
ana ru ne'e ki, nia ka sailinga le'a
mala."

*Sa Jesus ka ala'a 'ani tari-
fula'anga ki fuana ngwae 'oro, bore
ma nia fa'amadakola ru ki ta'ifau
fuana fafarongo nia ki*
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Sui na fafarongo sa Jesus ki
kira ka saefiloa 'uana na fadalana
tarifula'a ne'eri,
10 ma nia ka olisida ka 'uri,
"Kaida'i sui ki, God noa'a kasi
fa'amadakola 'ua fa'uta ne'e nia
ke ba'a gwaunga'i fafia ngwae nia
ki. Bore ma ta'ena, na madakola'a
nini'a dao na'a fuamu'a. Fuana
ta ngwae la'u, nau ku fata 'ani
tarifula'a ki, ma noa'a naisi
fa'amadakola, fasi 'iri,
'Kira ke fafarongo, ma kike fa-
farongo, bore ma noa'a kira
kasi saiana fa'arongo'a God.
Ma kira ke lia, ma kira ke lia, bore
ma noa'a kira kasi lisia tae
ne'e God sasia fuada.' "

*Fadalana na tarifula'a ba sulia na
ngwae takaloa maga 'ai*
(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 'Una'eri, sa Jesus ka fata la'u
'uri, "Na fadalana na tarifula'a

ne'eri: Na maga ru, nia di'ia na
fatalana God.
12 Na maga ru ne'e kira 'asida
sulia na talalinga ki, kira di'ia
ngwae ne'e kira rongoa fatalana
God, ma sa Saetan ka leka ma'i
ka lafua ala'anga ne'eri fa'asi kira.
Nia ne'e nia kwate noa'a kira kasi
fa'amamana fuana maurilada.
13 Ma na maga 'ai ne'e kira 'asi'i
'i fafona ano ne'e nia faula, nia di'ia
na ngwae ne'e kira rongoa fatalana
God, ma kira ka ngalia fa'inia na
saele'anga. Bore ma, fatalana God
noa'a kasi lalisusu go'o saena mau-
rilada. Kira ka fa'amamana go'o
sulia kaida'i ti'iti'i. Bore ma kaida'i
ilito'onga nia dao go'o ma'i, noa'a
kira kasi fa'amamana na'a.
14 Maga 'ai ne'e kira 'asida 'i
safitana na kwalo 'abui ki, nia di'ia
ngwae ne'e kira rongo, bore ma
kira ka manata 'abera 'ada sulia
ru matamata ki, di'ia na to'oru'a
ki, ma na saele'anga 'o'o saena
magalia ne'e nia su'usida. Nia ne'e
nia sasia kira ka doe 'idi'a.
15 Na maga ru ne'e kira 'asida 'i
fafona na ano ne'e nia le'a, nia di'ia
ngwae ne'e kira rongoa fatalana
God ma kira ka gonia saena man-
ata'i ngwae 'olo'olo ma ka le'a. Ma
kira ka su'ute 'ani fito'onga fuana
sasilana rao'a 'oro le'a ki."

Kamu ke rongoa ma muke kwairo'oi ana fatalana God
(Mark 4:21-25)

16 Sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Noa'a
ta ngwae kasi fa'adu'a na fa'i unu,
ma ka alua go'o 'ana 'i olofana ta
dako nama ta 'ifita'i. Bore ma nia ke
alua nama 'i fuila, fasi 'iri na ngwae
ne'e nia ru'u ma'i 'i luma nia ke
lisia.
17 "Nia ka 'una'eri logo ana na ta
ru ne'e nia tua ago ana kaida'i ne'e,
ta asoa ni'i ke ba'a sakatafa ta'ifau
ma'i. Ma ti ala'anga ne'e kira suu
fafia, nia ke ba'a ra'e tafa ta'ifau
ma'i 'i maa.
18 "Nia ne'e muke sailinga
le'a, osi'ana God ke ba'a kwate
tatakola'a ana liato'o 'anga
fuamu'a, si di'ia kamu ro'osulia
na fa'amanata'anga nau ki. Sa
tai bore 'ana ne'e nia to'o ana
ta madakola'anga ti'iti'i sulia
'inoto'anga God, God ke ba'a
luda gwauna fuana. Bore ma
sa tai ne'e noa'a kasi ro'osulia
fa'amanata'anga ne'e ki, ta
madakola'anga ti'iti'i bore 'ana
ne'e nia fia fasi nia to'o ana sulia
'inoto'anga God, God ke olita'inia
fa'asia."

Tua'a mamana sa Jesus ne'e ngwae ne'e kira ro'osulia God
(Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 'I buri 'ana, te'a sa Jesus fa'inia
na ngwaefuta nia ki, kira dao ma'i,
ma kira ka oga lisilana, bore ma
nia 'afita'i fuada fuana 'idu karangi-
lana, sulia na ngwae 'oro ki kira fiku
kalia sa Jesus ana kaida'i ne'eri.
20 Ma ta'i ngwae 'i saena fiku'a
ne'eri ka fata 'uri fuana sa Jesus,
"Te'a 'oe fa'inia na ngwaefuta 'oe
ki, kira uu go'o ma'i 'ada 'i maa, ma
kira oga lisilamu."
21 Sa Jesus ka fata 'uri fuada
ta'ifau, "Sa tai fa'ida ne'e kira
rongo, ma kira ka ro'osulia fatalana
God, kira na'a ne'e te'a nau ki, ma
na ngwaefuta nau ki."

Sa Jesus nia to'o ana ngasingasi'anga fuana fonelana iru fa'inia nafo
(Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Ta'i kaida'i, sa Jesus fa'inia na
fafarongo nia ki, kira ta'e 'i saena
ta'i gwa'i baru, ma nia ka fata 'uri
fuada, "Kulu to'ofolo basi 'uana bali
'osi lo'oba." Ma kira ka tala'ae, kira
ka to'ofolo na'a.
23 Ma ana kaida'i kira leka na'a
kwau, sa Jesus ka maliu 'ana. Ana
kaida'i ne'eri go'o, na iru doe nia
ta'e ma'i, ma na nafo ki ka magara
na'a ma'i saena na baru ne'eri, ma
na baru ne'eri karangi ka kuru na'a.
24 Fafarongo nia ki kira ka fa'aada
sa Jesus kira ka 'uri, "Ara'i kwa!
Kulu karangi kuru na'a!"

Sui sa Jesus ka tata'e ka balufia na
iru ma na nafo ne'e magara na'a,

ma kira ka roˈosulia, ma na ˈosi ka
fola naˈa.
25 Sui sa Jesus ka balufia fafarongo
nia ki ka ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu
kasi faˈamamana nau?”
Ma kira ka ˈarefo, ma kira ka
maˈu, ma kira ka saefilo kira kwailiu
kika ˈuri, “Ngwae faˈuta naˈa niniˈa
re? Nia fata totongaˈi goˈo, ma na
iru faˈinia nafo doe ki bore, kera ka
roˈo naˈa sulia.”

Sa Jesus gura taˈi ngwae neˈe toˈo ana anoˈi ru taˈa
(Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Sui sa Jesus faˈinia fafarongo
nia ki, kira ka toˈofolo saena ˈosi
neˈe leleka ka dao ana abaˈi kula ˈi
Gerasa, ana bali ˈosi neˈe teo kwai
toˈoi faˈasia abaˈi kula ˈi Galili.
27 Ana kaidaˈi sa Jesus nia koso
kwau ˈi sara faˈasia gwaˈi baru, nia
ka dao toˈona taˈi ngwae faˈasia
kula neˈeri. Na ngwae neˈeri, na
anoˈi ru taˈa ki kira tua faˈinia, ma
nia ka dadara goˈo ˈana sulia kaidaˈi
tau naˈa maˈi, ma noaˈa nia kasi
tua logo ˈi saena ta luma. Bore ma
nia tua goˈo ˈana ˈi saena na faoda
fuana kwaiatolana ngwae mae ki.
28-29 Ana kaidaˈi ˈoro sui naˈa maˈi
ki, kira firi fafia ro ˈae nia ki ma
limana logo, ma kira ka alua ngwae
fuana foloˈa ˈusia. Bore ma, nia ka
muusia goˈo ˈana na sene neˈeri ki,
ma na anoˈi ru taˈa neˈeri ki kira ka
lalia naˈa kwau ˈuana saena abaˈi
kula kwasi.
Ma kaidaˈi nia lisia goˈo sa Jesus,
nia ka ako doe, ma ka bobo uruuru
naˈa ˈi maana ˈaena sa Jesus. Sa
Jesus nia fata ˈuri fuana, “Anoˈi ru
taˈa neˈe, ˈoke ruˈu maˈi ˈi maa
faˈasia na ngwae neˈe.”
Ma ngwae neˈeri ka ri ˈuri, “Jesus
kwa, ˈAeˈo Ngela God neˈe ngasin-
gasiˈa liu! Tae neˈe ˈoko oga ˈoke
sasi aku? Nau ku ganiˈo ˈoe kosi
kwatea ta kwaˈikwaˈinga fuaku.”
30 Sa Jesus ka saefiloa, “Satamu sa
tai kwa?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “Sataku sa
Fuani oro.” Nia fata ˈunaˈeri sulia
na anoˈi ru taˈa ˈoro liu ki neˈe kira
ruˈufia.
31 Na anoˈi ru taˈa neˈeri ki kira
ka ˈengoa sa Jesus fasi ˈiri nia kasi
baˈeda fuana saena kula gwagwa
lingalinga fuana kwaˈikwaˈinga.
32 Ma na gwata ˈoro ki, kira fanga
ˈada ˈi babaraˈoa ana faˈi ua neˈe
karangi logo ana kula neˈeri. Ma na
anoˈi ru taˈa neˈeri ki, kira ka gania
sa Jesus fasi ˈiri kira ke ruˈufia ˈada
na gwata neˈeri ki. Ma sa Jesus ka
alaˈanida.
33 Kira sakatafa naˈa maˈi faˈasia
na ngwae baera, ma kira ka ruˈufia
naˈa na ngwaˈi gwata baera ki
taˈifau. Na ngwaˈi gwata baera ki
taˈifau, kira ka lalili saena kwata
ˈato neˈeri ˈuana saena ˈosi, ma kira
ka kwaˈu, ma kira ka mae taˈifau
naˈa.
34 Ana kaidaˈi ngwae neˈe kira lia
sulia ngwaˈi gwata neˈeri kira lisia
ru neˈeri, kira ka tafi, ma kira ka
faˈarongo ˈani saena fanoa neˈeri
ma na fanoa tiˈitiˈi kalikalia ki logo.
35 Na ngwae ki neˈe kira rongoa,
kira ka leka maˈi fuana lisilana ru
neˈe nia fuli. Ma ana kaidaˈi kira
dao maˈi siana sa Jesus, kira ka lisia
na ngwae neˈeri neˈe anoˈi ru taˈa
nia leka naˈa faˈasia, ma nia ka tua
naˈa ˈana ˈi maana ˈaena sa Jesus,
ma nia ka toro naˈa, ma nia ka
manata saga naˈa. Ma kira taˈifau
kira ka maˈu.
36 Ma ngwae neˈe kira lisia kaidaˈi
neˈe sa Jesus nia ifulangaˈinia naˈa
anoˈi ru taˈa neˈeri ki faˈasia na
ngwae neˈeri, kira ka alaˈa naˈa
sulia fuana ngwae neˈe fiku maˈi ki.
37 Sui ngwae ki taˈifau neˈe kira
tua ana abaˈi kula neˈeri, kira saea
fuana sa Jesus ˈiri ke leka faˈasida,
osiˈana kira maˈu liu. Sui sa Jesus
ka raˈe naˈa ˈi saena gwaˈi baru ka
salisali fuana lekaˈa.
38 Na ngwae ba na anoˈi ru taˈa
nia leka faˈasia, nia ˈengo ana sa
Jesus ka ˈuri, “ˈOke alaˈani nau ˈiri
nai leka faˈiniˈo.”
Bore ma sa Jesus ka baˈea kwau,
ka fata ˈuri fuana,
39 “ˈOke oli ˈamu ˈi fanoa ˈoe,
ma ˈoko faˈarongo ˈani ru neˈe God
nia fulia fuamu ki.” Sui, na ngwae

ne'eri ka oli na'a 'uana fanoa nia, ma ka ala'a na'a sulia ru ne'e sa Jesus nia fulia fuana ki.

Sa Jesus gura ro kini ki
(Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Sui, ana kaida'i sa Jesus nia oli la'u ma'i fa'asia bali 'osi lo'oba, ngwae ki kira ma'akwalia, ma kira ka saele'a liu fuana lisilana.
41 Ma ta'i ngwae ne'e satana sa Jaeras ka dao ma'i. Na ngwae ne'eri nia ta ngwae fa'ina'ona'o 'i saena luma fuana fo'onga'a. Nia leka ma'i ka bobo uruuru 'i 'aena sa Jesus, ma ka 'engoa na'a sa Jesus 'iri nia ke leka fa'inia 'uana luma nia.
42 Osi'ana ta'i kala defo muta'i nia ne'e nia mata'i, ma ka karangi mae na'a. Ta'i akwala ma ro fa'i ngali go'o ne'e nia doe ma'i sulia.

Ma ana kaida'i sa Jesus nia leka fa'inia, na ngwae 'oro kira fiku kalia logo.
43 Ma ta'i kini ne'e gwa'i 'abu nia tafangia tua logo 'i ne'eri. Na mata'inga ta'a ne'eri nia saungia na'a sulia akwala ma ro fa'i ngali ki. Ma nia ka fa'alia na'a to'oru'a nia ta'ifau fuana ngwae kwaigura ki, bore ma noa'a ta ngwae kasi gura go'o.
44 Ma na kini ne'eri ka kwako ma'i 'i burina sa Jesus, ma ka sama to'ona 'aena ifi sa Jesus, ma na gwa'i 'abu ne'eri ka langa na'a fa'asia ana kaida'i ne'eri nama.
45 Sa Jesus ka saefilo ka 'uri, "Sa tai nini'a sama to'oku?"

Ana kaida'i ne'eri, na fiku'a ne'eri ta'ifau kira ka tofe go'o 'ada.

Ma sa Peter ka fata 'uri, "Ara'i kwa, ngwa'i to'a 'oro nini'a kira bekesi'o na'a."
46 Bore ma sa Jesus ka fata 'uri, "Ta'i ngwae nia sama to'oku, osi'ana nau ku saiana kaida'i ne'e na ngasingasi'anga nau nia gura ta ngwae."
47 'Iu, na kini ne'eri nia saiana sa Jesus nia sai filoa na'a, ma nia ka fali ma'i, ma ka lebelebe, ma ka ma'u, ma nia ka bobo uruuru 'i na'ona 'aena sa Jesus. Ma kaida'i ngwa'i to'a 'oro ne'eri kira liafunufunu fuana, nia ka fa'arongo kira ta'ifau du'ungana tae ne'e nia sama to'ona sa Jesus, ma ka kwatea ne'e nia ka 'akwa 'ali'ali na'a.
48 Ma sa Jesus ka fata 'uri fuana, "Kini ne'e 'ae, God nia gura 'oe na'a, osi'ana ne'e 'oko fa'amamana nau. Leka na'a kwau amu, ma noa'a 'oe kosi manata 'abera na'a."
49 Kaida'i sa Jesus nia ala'a go'o ana 'ua, ta'i ngwae nia dao na'a ma'i fa'asia luma sa Jaeras, ka fa'arongoa sa Jaeras ka 'uri, "Na kala defo ba 'oe, nia mae na'a. Noa'a 'oe kosi fa'a 'abera la'u na ngwae fa'amanata."
50 Ma sa Jesus ka rongoa, ma ka fata 'uri fuana sa Jaeras, "Noa'a 'oe kosi ma'u. Di'ia 'oko fa'amamana nau, na kala defo 'oe ke le'a logo."
51 Ana kaida'i kira dao kwau 'i luma, sa Jesus ka tala'ia sa Peter, fa'inia sa John, ma sa James fa'inia ma'a ma te'a ngela ne'eri go'o, kira ka ru'u 'i luma. Sa Jesus ka luia ta ngwae la'u noa'a kasi leka fa'inida 'i luma.
52 Ma na fiku'a ne'eri ki ta'ifau, kira o'omae, ma kira ka angisia na ngela ne'eri. Sui sa Jesus ka fata 'uri, "Kamu kasi angi la'u. Na ngela ne'e noa'a nia kasi mae, bore ma nia maliu go'o 'ana."
53 Ma kira ka ga'asia lala sa Jesus, osi'ana kira saiana ne'e ngela ne'e nia mae mamana na'a.
54 Sui sa Jesus ka dau 'i limana na ngela ne'eri, ma ka ri ka 'uri, "Ngela ne'e 'ae, tata'e na'a!"
55 Ma na mangona ka oli la'u ma'i, ma nia ka tata'e. Ma sa Jesus ka saea fuada 'iri kira ke kwatea ta fanga fuana.
56 Na te'a nia fa'inia na ma'a ngela ne'eri, kira ka 'arefo liu ana ru ne'eri. Sui sa Jesus ka luida noa'a kira kasi ala'a la'u sulia ru ne'eri ki fuana ta ngwae.

9

Sa Jesus asunga'inia na lifurongo nia ki fuana rao'a
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Sa Jesus nia saea maˈi na akwala
ma ro fafarongo nia ki siana. Ma nia
ka kwatea na ngasingasiˈanga ma
na gwaungaˈi ˈanga fuana guralana
mataˈinga ki, ma na ifulangaˈilana
anoˈi ru taˈa ki.
2 Nia ka asungaˈinida kwau fuana
faˈafulangaˈilana na ˈInotoˈanga
God, ma guralana ngwae mataˈi ki.
3 Ma nia ka fata fuada ka ˈuri,
“Noaˈa kamu kasi dau fafia ta ru
fuana lekaˈa kamu. Kamu kasi
ngalia ta faˈi kuba, ma ta ngwaˈi, ma
ta fanga, ma ta mani, ma ta ro toro
fuana rokisiˈanga.
4 Ma ti ngwae ana ta luma neˈe
kira kwalo kamu, muke tua ba-
batoˈo ˈi saena luma neˈeri, leleka
ka dao ana kaidaˈi neˈe kamu ke
leka ana.
5 Diˈia ta ngwae ana ta fanoa neˈe
noaˈa kira kasi kwalo kamu, muke
leka ˈamuˈa faˈasida, ma kamu
ke tafula fulafulana ano faˈasia
na ˈaemuˈa diˈia na faˈabasuˈanga
naˈa fuada neˈe God ke baˈa mata-
langaˈi kira, duˈungana kira ˈaila
ˈania rongolana fatalana God.”
6 Ma na fafarongo ki kira ka
leka, ma kira ka liu naˈa ana
fanoa ki taˈifau fuana alaˈanga su-
lia Faˈarongoˈa Leˈa sulia God, ma
faˈinia guralana ngwae ki ana kula
ki taˈifau.

Kaidaˈi sa Herod nia rongoa alaˈanga ki sulia sa Jesus
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa
Herod Antipas na tatalafaˈa ˈi Galili,
nia rongoa na alaˈanga ki sulia ru
neˈe sa Jesus nia sasiˈi ki. Ma na
manatana ka bulia musia kula naˈa
sulia ti ngwae kira saea sa John
Siuabu neˈe nia mauri laˈu,
8 ma ti ngwae laˈu kira ka saea
niaˈa ˈani sa Elaeja na profet, ma
ti ngwae laˈu kira ka saea niaˈa
ta profet ˈua maˈi ˈi naˈo neˈe nia
tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
9 Goˈo ma sa Herod ka fata ˈuri,
“Sa John ba nau ku kwatea na ng-
wae ni ofoˈa ki ka siki muusia naˈa
gwauna! Ma na ngwae faˈuta niniˈa
kira alaˈa sulia ˈuri?” ˈUnaˈeri, ka
talaˈae ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod
oga liua lisilana sa Jesus.

Sa Jesus nia sarea na lima toˈoni ngwane ki
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

10 Ma ana kaidaˈi neˈe akwala
ma ro lifurongo sa Jesus ki kira oli
naˈa maˈi faˈasia faˈafulangaˈilana
na ˈInotoˈanga God ma na guralana
ngwae mataˈi ki, kira ka alaˈa sulia
ru neˈe kira sasiˈi ki. Sui, sa Jesus
faˈinia fafarongo nia ki, kira ka leka
taˈifilida ˈuana fanoa ˈi Betsaeda.
11 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, ng-
wae ki kira rongoa naˈa sa Jesus
nia liu, kira ka leka logo sulia. Ma
sa Jesus ka kwaloda, ma ka fata
sulia na ˈInotoˈanga God fuada, ma
ka faˈamauria naˈa ngwae neˈe kira
mataˈi ki.
12 Ma ˈi saˈulafi naˈa, kaidaˈi sina
karangi suu, na akwala ma ro fa-
farongo nia ki kira ka leka maˈi
siana, ma kira ka fata ˈuri, “ˈOke
olitaˈinia na fikuˈa neˈe, ˈiri kira ke
leka ˈada ana fanoa ki, ma kira ke
dao toˈona ta fanga faˈinia ta kula
fuana teoˈa, osiˈana neˈe kula neˈe
noaˈa ta ngwae kasi tua goˈo ana.”
13 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Kamu ke kwatea lala fanga fuada
fuana ˈanilana.”
Ma kira ka olisia kika ˈuri, “Kaim-
ili toˈo goˈo ana lima afu beret ki,
ma na ro gwaˈi iˈa ki. ˈUri ma ˈoko
oga kaimili ke leka folia maˈi fanga
fuana fikuˈa doe neˈe?”
14 Na fikuˈa neˈe nia bolo faˈinia
na lima toˈoni ngwae ki neˈe kira
tua ˈi neˈe.*
Sa Jesus ka fata ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, “Muke saea fuada
kira ke tua ˈi ano ˈani ti gwaˈi tuaˈa
ana lima akwala ngwaeˈa.”
15 Buri ˈana neˈe fafarongo ki kira
sasi ˈunaˈeri ka sui, na ngwae ki
taˈifau kira ka tua ˈi ano naˈa.

* **9:14** Kira kasi toˈoa goˈo ˈafe ki faˈinia ngela ki neˈe kira fanga logo saena fikuˈa neˈe.

16 Sui sa Jesus ka ngalia na lima
afu beret neˈeri ki, ma na ro gwaˈi
iˈa neˈeri ki, ma nia ka lia ˈalaˈa
ˈuana ˈi langi, ma ka baˈatafea God.
Sui nia ka ngiia na afu beret ki, ma
na iˈa ki, ma ka kwatea fuana na
fafarongo nia ki, ˈiri kira ka daroˈia
ana ngwae ki.
17 Ma kira taˈifau kira ka fanga,
ma kira ka abusu liu. Ma na fa-
farongo nia ki, kira ka gonia na
orengana fanga neˈe nia ore ˈi saena
akwala ma ro kokofi ki leleka ka
fungu.

Sa Peter faˈinia sa Jesus (Matthew 16:13-19; Mark 8:27-29)

18 Taˈi kaidaˈi sa Jesus nia foˈo
ana taˈifilia, ma na fafarongo nia
ki kira ka leka maˈi siana, ma nia
ka saefiloda ka ˈuri, “Ngwae ki kira
saea nau ˈania sa tai?”
19 Ma kira olisia kika ˈuri, “Ti
ngwae kira saea fasi ˈaeˈo sa John
Siuabu neˈe nia mauri laˈu. Ma ti
ngwae laˈu kira saea fasi ˈaeˈo sa
Elaeja neˈe nia mauri laˈu. Ma ti
ngwae laˈu kira saea fasi ˈaeˈo ta
ngwae ana na profet ba ˈi naˈo ki
maˈi neˈe nia mauri laˈu.”
20 Ma sa Jesus ka lidi kira ka ˈuri,
“Ma kaumulu sae nau mo ˈania sa
tai?”
Sa Peter nia olisia ka ˈuri, “ˈAeˈo
neˈe na Christ, na ngwae neˈe God
nia filia fuana ˈafilana ngwae nia
ki.”

Sa Jesus nia fata sulia na maelana (Matthew 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

21 Sui sa Jesus ka fata totongaˈi
fuada fasi ˈiri noaˈa kira kasi
faˈarongoa laˈu ta ngwae ana ru
neˈeri.
22 Ma nia ka fata logo ˈuri, “Nauˈa,
na Ngela Ngwae, nai baˈa nonifii ka
doe liu ˈani ru ˈoro ki. Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma na fata abu doe
ki, ma na ngwae faˈamanata ˈani
na taki ki, kira ke ilangaˈi nau. Ma
kira ke saungi nau, sui ana uula
asoa, God ke baˈa taˈe nau fuana
mauriˈa.”
23 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri
fuada taˈifau, “Sa tai bore ˈana neˈe
oga ke donga nau, noaˈa nia kasi
manata ˈabera sulia ru nia oga ki
goˈo ˈana talana. Asoa ki taˈifau nia
ke maˈudi fuana dongalaku, sui bore
ˈana kaidaˈi nia ke nonifii, ma ke
mae ana ˈai rara folo.
24 Sa tai bore ˈana neˈe ˈaila kasi
donga nau duˈungana nia oga ke
sasi ˈana sulia kwaiogaiˈanga nia
ki talana, nia ke baˈa talafia na
mauriˈa firi. Bore ma diˈia sa tai
bore ˈana neˈe noaˈa nia kasi man-
ata ˈabera sulia ru nia oga ki goˈo
ˈana talana, ma nia maˈudi ke mae
fuaku, nia ka toˈo ana mauriˈa firi.
25 Diˈia neˈe na ngwae toˈo ana ru
ki taˈifau saena magalia, kaidaˈi nia
mae, ma nia ke tua tau faˈasia God,
ru neˈeri kasi fulia goˈo ta leˈangaˈa
fuana.
26 Ma diˈia ta ngwae nia ˈeke ˈani
nau faˈinia fatalaku, ˈirai Nauˈa, na
Ngela Ngwae, nai baˈa ˈeke logo
ˈania, ana kaidaˈi nai dao maˈi
faˈinia na ngwasinasinaˈanga nau,
ma na ngwasinasinaˈanga Maˈa
nau, ma na ngwasinasinaˈanga
ˈainsel abu ki laˈu.
27 Nau ku saea naˈa fuamuˈa, ti
ngwae aumulu ˈi neˈe logo, noaˈa
kira kasi mae leleka kira ka lisia God
ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki.”

Sa Jesus nia faˈataˈinia raralana ma na ngasingasiˈanga nia (Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Bolo faˈinia kwalu asoa ki ˈi
buri ˈana neˈe sa Jesus saea ru
neˈeri ki, nia ka talaˈia sa Peter, ma
sa John, ma sa James, ma kira ka
raˈe ˈi gwauna taˈi faˈi ua fuana
foˈongaˈa.
29 Ma kaidaˈi sa Jesus nia foˈo
ana, na maana ka rokisi ka ngwasi-
nasina, ma na ifi nia ki ka kwao ma
ka ngwasinasina liu.
30 Ma ˈaliˈali goˈo ro ngwae ki
kera tua logo ˈi neˈeri, ma kera ka
alaˈa faˈinia sa Jesus. Keraˈa neˈe
sa Moses ma sa Elaeja.
31 Ma kera ka sakatafa maˈi
ˈi saena na ngwasinasinaˈanga ˈi

langi, ma kera ka alaˈa faˈinia
sa Jesus sulia na maelana ma
lekalana faˈasia na magalia ˈuana
ˈi langi neˈe nia ke faˈa aliˈafua ˈi
Jerusalem.
32 Bore ma sa Peter ma na ro
kwaima nia ki, kira ka maliu naˈa
ˈada. Sui ana kaidaˈi kira ada naˈa,
kira ka lisia na ngwasinasinalana sa
Jesus ma na ro ngwae neˈe kera uu
faˈinia ki.
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ro ngwae
neˈeri ki kera sasi fuana lekaˈa
faˈasia sa Jesus, sa Peter ka fata ˈuri
fuana, “Araˈi kwa, nia leˈa liu neˈe
kulu ka tua naˈa akulu ˈi neˈe. Alu
kaimili ke saungaˈinia uulu babala
ki, ta ai fuamu, ma ta ai fuana sa
Moses, ma ta ai fuana sa Elaeja.”
(Nia kina logo ˈana ru neˈe nia saea.)
34 Ma kaidaˈi sa Peter nia alaˈa
goˈo ana ˈua, taˈi gwaˈi salo nia dao
ma nunufilana ka buta fafida. Ma
na uulu fafarongo ki, kira ka maˈu
ana kaidaˈi neˈe gwaˈi salo neˈeri
nia leka maˈi ka dau fafida.
35 Ma taˈi lingaˈi fataˈa saka maˈi
faˈasia ˈi saena na gwaˈi salo neˈeri
ma ka ˈuri, “Niaˈa neˈe na ngela
nau. Nau nau ku filia naˈa. Muke
rongo sulia!”
36 Ma kaidaˈi lingaˈi fataˈa neˈeri
nia sui naˈa, taˈi sa Jesus naˈa
ˈana neˈe nia tua faˈinia na uulu
fafarongo nia ki ˈi neˈeri. Ma
kira ka noto fafia na ru neˈeri, ma
ana kaidaˈi neˈeri noaˈa kira kasi
faˈarongoa naˈa ta ngwae ana ru
neˈe kira lisia.

Sa Jesus nia ifulangani anoˈi ru taˈa faˈasia na ngwae fii doe
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Sui faˈi asoa ˈi buri ˈana ru
neˈeri ki, sa Jesus faˈinia uulu fa-
farongo nia ki, kira ka koso maˈi
faˈasia gwauna faˈi ua neˈe sa Jesus
nia rokisi ana, ma na ngwae ˈoro ki
kira ka saka toˈona sa Jesus.
38 Ma taˈi ngwae faˈasia na fikuˈa
neˈe nia ri ka fata ˈuri, “Faˈamanata
kwa, nau ku gani ˈoe, ˈoke ifulani
kwau anoˈi ru taˈa neˈe faˈasia na
ngela nau, sulia nia neˈe taˈi ngela
mutaˈi nau naˈa.
39 Na anoˈi ru taˈa nia olofia
ˈaliˈali goˈo, ma nia ka ako doe, ma
ka ˈui ˈania ˈi ano ma ka lebesia,
ma na kwakwana ka ngisungisuˈa.
Kaidaˈi nia saungia, nia ka ˈafitaˈi
liu fuana suiˈa faˈasia, ma ka
faˈakaisia liu naˈa.
40 Nau ku gania fafarongo ˈoe ki
fuana ifulangaˈilana faˈasia, ma ka
ˈafitaˈi liu fuada fuana sasilana.”
41 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Kamuˈa
manatamuˈa ngasi liu, ma ng-
wae taˈa ki! Kamu noaˈa kasi
faˈamamana nau ˈua! Nau ku noni
maruku naˈa ˈani abu fitoˈonga nini
kamu. Nau ku tua faˈi kamu ka
dao naˈa ˈuri, fuila kaumulu ka
faˈamamana nau naˈa.” Sui nia ka
fata ˈuri fuana ngwae neˈeri, “ˈOke
ngalia maˈi na ngela ˈoe ˈi neˈe.”
42 Ana kaidaˈi neˈe ngela neˈeri
nia dao maˈi ana kula neˈe sa Jesus
nia uu ana, na anoˈi ru taˈa neˈeri
nia ka fiˈi ˈui ˈania ngela neˈeri ˈi
ano, ma ka lebesia. Ma sa Jesus ka
balufia na anoˈi ru taˈa neˈeri, ma
nia ka fiˈi saka faˈasia ngela neˈeri,
ma na tualana ngela neˈeri fiˈi leˈa,
ma sa Jesus ka kwatea ngela neˈeri
fuana maˈa nia.
43 Ma na ngwae neˈe kira fiku
ki, kira ka ˈarefo liu ana ngasin-
gasiˈanga God.

Na ruana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa sulia na maelana
(Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira
ˈarefo goˈo ˈada ˈua ana ru neˈe sa
Jesus nia fulia ki, nia ka fata ˈuri
fuana fafarongo nia ki,
44 “Noaˈa kamu kasi manata bura
ˈani na ru neˈe nau ku saea fuamuˈa
ki. Nauˈa, na Ngela Ngwae, kira ke
kwate nau saena limana malimae
nau ki.”
45 Bore ma fafarongo nia ki kira
kasi saiana ta tae neˈe nia fada ˈani
alaˈanga neˈe nia saea. God nia
sofongaˈinia na fadalana alaˈanga
neˈe faˈasida. Ma kira maˈu logo
fuana saefilo lana fadalana alaˈanga
neˈeri.

Sa tai neˈe nia doe ka tasa
(Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Ma na olisuˈusuˈunga ka leka
ˈi safitana na fafarongo sa Jesus
ki, sulia sa tai ada neˈe ke doe ka
gwaungaˈi fafida taˈifau.
47 Ma sulia neˈe sa Jesus nia saiana
manatalada, nia ka ngalia taˈi ngela,
ma ka faˈauua ˈi safitada,
48 ma ka fata ˈuri fuada, “Diˈia sa
tai neˈe ˈoko kwaloa ta ngela ˈuri
duˈungana neˈe ˈoko faˈamamana
nau, ˈoko kwalo nau laˈu goˈo. Ma
diˈia sa tai neˈe ˈoko kwalo nau, ˈoko
kwaloa logo God neˈe nia asungaˈi
nau maˈi. Duˈungana sa tai neˈe
ˈoko faˈatiˈitiˈi ˈoe talamu ˈi safi-
tamuˈa, ˈaeˈo neˈe ngwae doe ka
gwaungaˈi fafi kamu taˈifau.”

Sa tai neˈe kasi uu bokota kamu, nia tua faˈi kamu
(Mark 9:38-40)

49 Sui sa John ka fata ˈuri, “Araˈi
kwa, kaimili lisia taˈi ngwae nia
ifulani na anoˈi ru taˈa ki ˈani
ngasingasiˈanga ˈoe, ma kaimili ka
fonea faˈasia sasilana, osiˈana noaˈa
nia kasi ˈado faˈi kulu.”
50 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Noaˈa kamu kasi fonea laˈu,
osiˈana sa tai neˈe noaˈa kasi uu
bokota kulu, nia na ngwae faˈi
kulu.”

Na ngwaˈe ˈi Samaria ki kira ˈaila liu ˈania sa Jesus

51 Kaidaˈi nia dao karangi naˈa
fuana sa Jesus ke fane naˈa ˈi langi,
nia ka manata doe ana lekaˈa ˈuana
ˈi Jerusalem.
52 Ma nia ka kwatea ngwae ki kira
ka etaeta ˈi naˈo ana. Kira leka, ma
kira ka dao ana taˈi fanoa ana na
abaˈi kula ˈi Samaria ˈiri kira ke sasi
akaˈu ana ru ki taˈifau maˈakwalia.
53 Bore ana na ngwae ki ˈi neˈeri
noaˈa kira kasi oga goˈo kwalolana,
sulia nia na ngwae Jiu lala neˈe nia
leka ˈuana ˈi Jerusalem.
54 Ma kaidaˈi na ro ngwae ana
fafarongo nia ki sa James ma sa
John, kera lisia ru neˈeri, kera ka
fata ˈuri fuana, “Aofia kwa, nia
faˈuta? ˈUri ma ˈoko oga keroˈo ke
gani ˈuana ta mafula faˈasia maˈi ˈi
langi ˈiri ke doˈofida taˈifau kwa?”
55 Sui sa Jesus ka abula ma ka
balufidaroˈo.
56 Ma kira ka leka naˈa ˈada ˈuana
ta fanoa matamata.

Dongalana sa Jesus neˈe ˈuri mala
(Matthew 8:19-22)

57 Ma ana kaidaˈi kira leka naˈa
sulia na taˈi tala, taˈi ngwae ka fata
ˈuri fuana sa Jesus, “Nau ku oga nai
leka faˈi ˈoe ˈi faˈi bore ˈana neˈe
ˈoke leka ˈuana.”
58 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“Noaˈa nia kasi talangwaraˈu. Na
kui kwasi ki kira toˈo ana na kula
kira ki fuana teoˈa, ma na noˈo ki
logo kira ka toˈo ana na nuˈi kira
ki. Bore ma nauˈa, na Ngela Ngwae,
nau noaˈa kusi toˈo ana ta luma
fuana maliuˈa ana.”
59 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana
ta ngwae laˈu, “ˈOke leka maˈi faˈi
nau.”
Bore ma na ngwae neˈeri ka fata
lala ˈuri, “Araˈi kwa, ˈoke alaˈani
nau ˈiri nau kui leka, ku tua basi
faˈinia maˈa nau, leleka nia ka mae
mala, nau ku kwaiatoa ka sui, nau
ku fiˈi dongaˈo.”
60 Ma sa Jesus ka olisia ma ka
ˈuri fuana, “Alaˈania na ngwae neˈe
noaˈa kira kasi toˈo ana mauriˈa
ana God ki, kira ka kwaiatoa naˈa
ˈada na ngwae mae kira ki. ˈAeˈo
niniˈa, ˈoke leka, ma ˈoko fata sulia
na ˈInotoˈanga God.”
61 Ma ta ngwae laˈu ka fata ˈuri,
“Araˈi kwa, nau kui leka mo ˈi
burimu. Bore ma, ˈoke alaˈani nau
ˈiri nai leka ma ku olioli basi ana
ngwae nau ki ˈi fanoa.”
62 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ta
ngwae neˈe nia oga ke leka faˈi nau,
ma nia ka manata doe sulia na ru
neˈe nia faˈasiˈi ki, noaˈa nia kasi
bolo faˈinia God ka ˈinotoˈa fafia
maurilana.”

10

Sa Jesus nia kwatea fiu akwala ma ro fafarongo nia ki

1 ˈI buri ˈana na ru neˈeri ki, na
Aofia sa Jesus ka filia fiu akwala ma
ro ngwae ki, ma ka kwatea kira ka
leka ro ngwaeˈa fasi ˈiri kira ke leka

ˈi naˈona ˈuana fanoa ki taˈifau goˈo
neˈe nia manata fuana lekaˈa ˈuani.
2 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Na
ngwae neˈe kira sasi akaˈu naˈa
fuana faˈamamanaˈanga ana God ki,
kira diˈia na ru ˈoro ki ˈi saena oˈola
fuana fikulani. Bore ma, ngwae
fuana fikulana na ru neˈeri ki, kira
kasi ˈoro. Nia neˈe, muke foˈosia
God ˈiri nia ke kwatea maˈi ngwae
ni rao ki faˈi kamu.
3 Muke leka naˈa. Nau ku asungaˈi
kamu diˈia na kala sipsip ki ˈi safi-
tana na kui kwasi ki, sulia ngwae
ˈoro ki kira oga kike faˈali kamu.
4 Noaˈa kamu kasi ngalia ta mani,
ma noaˈa ta ngwaˈi ni ru fuana alu
maniˈa ˈi saena, ma noaˈa ta taˈe
butu. Ma noaˈa kamu kasi ˈabera
ˈani alaˈanga faˈinia ta ngwae sulia
tala.
5 Ma kaidaˈi kamu ruˈu ana ta
luma, muke fata ˈuri, ‘God ke
faˈaleˈa kamu, ma na aroaroˈanga
nia ka tua faˈi kamu ˈi saena na
luma neˈe.’
6 Ma diˈia na ngwae neˈe nia
tua ˈi neˈeri nia kwalo kamu ˈania
aroaroˈa, na faˈaleˈanga kamu ke
tua logo faˈinia na ngwae neˈeri. Ma
diˈia ka noaˈa, na faˈaleˈanga neˈeri
ka oli logo maˈi fuamuˈa.
7 Muke tua ˈi saena na luma
neˈeri, ma muke ˈania, ma muke
kwaˈufia ta ru neˈe kira kwatea
fuamuˈa. Osiˈana na ngwae neˈe
nia rao, nia ke ngalia nama ˈana na
folifoliˈa nia. Kamu ke tua toˈo, ma
noaˈa kamu kasi lae luma kwailiu.
8 “Ma kaidaˈi kamu dao ana ta
fanoa, ma kira ka kwalo kamu,
muke ˈania fanga tae neˈe kira kwa-
tea fuamuˈa.
9 Ma muke gura na ngwae mataˈi
ki ˈi saena na fanoa neˈeri, ma muke
fata ˈuri fuana na ngwae ˈi neˈeri
ki, ‘Kaidaˈi God ke gwaungaˈi fafia
ngwae nia ki, nia dao karangi kamu
naˈa.’
10 Ma diˈia kamu dao ana ta fanoa,
ma noaˈa kira kasi kwalo kamu,
muke leka sulia na tala ˈi saena
fanoa neˈeri, ma kamu fata ka ˈuri,
11 ‘Na fulafulana ano ana fanoa
neˈe kamu niniˈa ratai olofana
ˈaemili, kami tafula naˈa kwau ˈusi
kamu. Niniˈa na faˈabasuˈanga
naˈa fuamuˈa neˈe God ke baˈa
matalangaˈi kamu duˈungana kamu
ˈaila ˈania rongolana fatalana God.
Kamu ke manata toˈona ru neˈe:
ˈInotoˈanga God nia dao karangi
kamu naˈa.’
12 Nau ku saea fuamuˈa, na asoa
ana kwaˈikwaˈinga neˈe ke dao
maˈi, God ke kwatea na mata-
langaˈinga fuana na ngwae ana
fanoa taˈa ba ˈi Sodom. Bore ma nia
ke baˈa kwatea na matalangaˈinga
doe ka tasa fuana ngwae ana fanoa
neˈe ka liufia ngwae ana fanoa ba ˈi
Sodom!”

Fanoa doe ki noaˈa kira kasi faˈamamana sa Jesus (Matthew 11:20-24)

13 Sa Jesus nia fata ˈuri, “Nia
taˈa lilisu naˈa fuamuˈa neˈe kamu
tua ˈi Koresin. Ma kamuˈa neˈe
kamu tua ˈi Betsaeda ka ˈunaˈeri
logo. Osiˈana kamu ˈiri faˈamamana
na faˈanadaˈa ˈoro ba nau ku sa-
sia fuamuˈa ki. Diˈia kira sasi
faˈanadaˈa neˈeri ki ˈi Taea ma ˈi
Saedon* ˈi naˈo, na ngwae ˈi neˈeri
ki kira ka tua ˈi ano, ma kira ka
ruˈufia toro biliˈa ki, ma kira ka
rafua nonida ana fuˈa, fasi ˈiri ka
faˈataˈinia neˈe kira kakari alifaˈi
taˈifau naˈa faˈasia abula taˈangaˈa
kira ki.
14 Aia, ana faˈi asoa God ke baˈa
matalangaˈinia ngwae ana magalia
neˈe, na kwaˈikwaˈinga kamu ke
baˈa tasa ka liufia na ngwae ˈi Taea
faˈinia Saedon ki.
15 ˈIu, kamuˈa na tuaˈa ˈi Ka-
paneam, kamu fia God ke baˈa lafu
kamu ˈuana ˈi langi. Bore ma, nia
ke baˈa ˈui ˈani kamu ˈi saena kilu
ana nonifiiˈa.”
16 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana
fafarongo nia ki, “Diˈia sa tai neˈe
nia rongo suli kamu, nia rongo logo
suli nau. Ma diˈia sa tai neˈe nia
ˈaila ˈani kamu, nia ˈaila logo ˈani
nau. Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈaila

* **10:13** ˈi Taea ma ˈi Saedon Na ro fanoa doe neˈe ki, kira talo faˈinia taˈangaˈa kira ki.

ˈani nau, nia ˈaila logo ˈania God neˈe nia asungaˈi nau maˈi.”
17 Ma na fiu akwala ma ro ngwae
baera kira ka leka naˈa. Ma ana
kaidaˈi kira oli maˈi, kira ka saeleˈa
liu, ma kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa,
na anoˈi ru taˈa ki bore kira roˈosuli
kaimili kaidaˈi kami ifulangaˈinida
ˈani ngasingasiˈanga ˈoe!”
18 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau
ku lisia na ngasingasiˈanga sa Sae-
tan karasu faˈasia ma ka ˈasi ka
inasisi maˈi ka diˈia na meamea
faˈasia ˈi langi.
19 Mulu rongo basi! Nau ku
kwatea naˈa na ngasingasiˈanga
fuamuˈa fasi ˈiri muke liu bore ana
baˈeko tolo ki ma na farifari ki,
ma noaˈa kira kasi ˈala fifi amuˈa.
Nau ku kwatea naˈa fuamuˈa na
ngasingasiˈanga neˈe doe ka liufia sa
Saetan na malimae kia. Noaˈa ta ru
ana sa Saetan kasi faˈafii kamu naˈa.
20 Kamu ka saeleˈa ˈamuˈa
duˈungana na anoˈi ru taˈa ki kira
roˈosuli kamu. Bore ma muke
saeleˈa liu mala ˈamuˈa duˈungana
God nia keresia naˈa na satamuˈa ˈi
langi.”

Sa Jesus nia saeleˈa ma ka baˈatafea God
(Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Ma ana kaidaˈi neˈeri, Anoˈi
ru Abu ka faˈasaeleˈa sa Jesus, ma
nia ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈaeˈo neˈe
ˈoko gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau
ˈi langi ma ˈi ano logo. Nau ku
baˈatafe ˈoe, duˈungana neˈe ˈoko
faˈataˈinia na ru neˈe ki fuana ng-
wae neˈe kira diˈia ngela tiˈitiˈi ki,
ma ˈoko sofongaˈinia ru neˈe ki
faˈasia ngwae neˈe kira auraˈeda
duˈungana kira liatoˈo, ma kira lia
saiana ru ˈoro ki. ˈIu Maˈasi, na ru
neˈeri ki nia ˈunaˈeri naˈa sulia na
kwaiogaiˈanga ˈoe ˈua naˈa maˈi ˈi
naˈo.”
22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Maˈa
nau nia kwatea ru ki taˈifau naˈa
fuaku. Ma taˈifilia na Maˈa goˈo
neˈe nia saiaku na ngela nia. Ma
taˈifilia logo na Ngela talana neˈe
nia saiana Maˈa nia, ma taˈifili goˈo
ngwae neˈe na Ngela nia filida fuana
faˈataˈilana fuada ki, neˈe kira sa-
iana na Maˈa.”
23 Sui sa Jesus ka abula fuana fa-
farongo nia ki taˈifilida, ka fata ˈuri
fuada, “ˈOilakiˈa fuamuˈa, osiˈana
kamu lisia na ru ni ˈarefoˈa neˈe ki
ˈi taˈena.
24 Nau ku saea fuamuˈa, na profet
ˈoro ki ma na tatalafaˈa ˈoro ˈi naˈo
ki, kira oga logo lisilana na ru neˈe
kamu lisia ˈi taˈena ki, bore ma nia
ˈafitaˈi liu fuada. Ma kira ka oga
liua logo rongolana na ru neˈe kamu
rongoa ˈi taˈena ki, bore ma nia
ˈafitaˈi logo fuada.”

Na tarifulaˈa sulia na ngwae leˈa ˈi Samaria

25 Taˈi ngwae faˈamanata ana na
taki ki, nia leka maˈi siana sa Jesus.
Nia oga ke ilitoˈona, ma ka fata ˈuri,
“Ngwae faˈamanata kwa, ta tae neˈe
nai baˈa sasia ˈiri nai toˈo ana na
mauriˈa firi?”
26 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri
fuana, “Tae neˈe na Kerekereˈa Abu
ki saea? ˈUri ma ˈoko malingaˈi
faˈuta ˈani?”
27 Ma na ngwae neˈeri nia olisia ka
alaˈa ˈuri, “ˈOke alafe ana God ˈoe,
ˈania manatamu taˈifau, ma ˈani
mangomu taˈifau, ma ˈani ngasin-
gasilamu taˈifau, ma ˈani liamu
taˈifau. Ma ˈoke alafe fuana
toˈolamu ka diˈia logo neˈe ˈoko
alafe fuamu talamu.”
28 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na
olisiˈanga ˈoe nia saga. ˈOke sasi
ˈunaˈeri, ma ˈoke mauri.”
29 Bore ma na ngwae faˈamanata
neˈeri, nia oga ke faˈataˈinia neˈe na
tualana saga goˈo ˈana, ma nia ka
saefiloa laˈu sa Jesus ka ˈuri, “Sa tai
mo neˈe na toˈolaku neˈe nai alafe
fuada?”
30 Ma sa Jesus saiana ngwae Jiu ki
ˈaila ˈania ngwae ˈi Samaria ma nia
ka olisia ka ˈuri, “Taˈi ngwae Jiu nia
tuatua maˈi ˈi Jerusalem ma ka leka
ˈuana ˈi Jeriko. Ma kaidaˈi nia leka
goˈo ˈana sulia na tala, na ngwae
fofolo bili ki kira ka saungia, ma kira
ka ngalia na ru nia ki taˈifau faˈinia
na toro nia ki. Ma kira ka kwaiˈia
leleka nia ka maefelo naˈa, ma kira

ka faidanga ˈania, ma kira ka leka naˈa ˈada faˈasia.
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi fata
abu ana na Luma Abu God nia leka
logo sulia na tala neˈeri, ma kaidaˈi
nia lisia na ngwae baera, nia ka rafi
logo ˈana sulia ta bali tala, ma ka
leka ˈana.
32 Sui, taˈi ngwae rao kwaiˈafi
saena na Luma Abu God nia ka leka
logo maˈi sulia na tala neˈeri. Ma
kaidaˈi nia dao ˈi neˈeri, nia ka lisia
na ngwae baera. Bore ma nia rafi
logo ˈana faˈasia ana ta bali tala, ma
ka leka logo ˈana faˈasia naˈa.
33 Sui taˈi ngwae faˈasia na abaˈi
kula kwaita ˈi Samaria nia leka logo
maˈi sulia na tala neˈeri. Kaidaˈi
nia lisia na ngwae baera, nia ka
kwaimanatai liu fuana.
34 Ma nia ka leka maˈi siana, ma
ka taufia na maala nia ki ˈani na
ngwaingwai ma na waen, ma ka
ˈafua. Sui nia ka lafua ˈi fafona na
dongki nia, ma ka ngalia naˈa ˈuana
taˈi luma fuana folilana fuana tuaˈa
ˈi saena, ma nia ka lia sulia ˈi neˈeri.
35 Ma ana ruana faˈi asoa, nia ka
lafua ro ngisingisi mani ki neˈe bolo
faˈinia folifoliˈa fuana ro asoa ki, ma
ka kwatea fuana na ngwae neˈe nia
lia sulia na luma neˈeri, ma ka fata
ˈuri fuana, ‘ˈOke lia sulia na ngwae
neˈe, ma ana kaidaˈi neˈe nai oli laˈu
maˈi, nai duˈua taˈifau na mani neˈe
ˈoko ˈafia ˈania ki.’ ”
36 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈOko manata faˈuta? Sa tai ana
uulu ngwae neˈeri ki kira saea ˈani
toˈolana fuana na ngwae ba na ng-
wae fofolo bili ki kira kwaiˈia?”
37 Ma na ngwae faˈamanata ana
taki ki ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe
nia kwaimanatai fuana.”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “ˈOke
leka, ma ˈoko sasi logo ˈunaˈeri.”

ˈI Mata faˈinia ˈi Mary

38 Kaidaˈi sa Jesus ma na fa-
farongo nia ki kira leka, kira ka dao
ana taˈi fanoa, ma taˈi kini neˈe
satana ˈi Mata ka kwaloa sa Jesus
ˈuana ˈi luma nia.
39 Ma na kini futa nia ˈi Mary ka
tua karangia na ˈaena na Aofia sa
Jesus, ma ka fafarongo ˈana fuana
na faˈamanataˈanga sa Jesus ki.
40 Ma na manatalana ˈi Mata ka
ˈabera sulia nia goˈo neˈe nia sasia
na raoˈa ki taˈifau ˈi luma. Ma
nia ka leka maˈi siana sa Jesus, ka
fata ˈuri fuana, “Aofia kwa, ˈUri ma,
ˈoko ˈiri manata ˈabera goˈo sulia na
sasiku neˈe nia faˈasi nau goˈo ˈana,
ma nau ku sasia goˈo ˈaku na raoˈa
neˈe ki taˈifau taˈifili nau kwa? ˈOke
saea fuana ˈiri nia ke leka maˈi ke
kwaiˈafi logo aku!”
41 Ma na Aofia olisia ka ˈuri, “Mata
kwa, ˈoko matafiru ma na manata-
lamu ka ˈabera naˈa sulia ru ˈoro ki.
42 Bore ma taˈi ru goˈo neˈe nia
talingaˈi. ˈI Mary nia filia na ru
talingaˈi, ma nia ˈafitaˈi ta ngwae ka
lafua naˈa faˈasia.”

11

Sa Jesus faˈamanata sulia na foˈongaˈa
(Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia foˈo
ˈana, ana taˈi kula. Ma kaidaˈi nia
foˈo ka sui goˈo, taˈi ngwae ana
fafarongo nia ki ka fata ˈuri fuana,
“Aofia kwa, ˈoke faˈamanata kami
ˈani foˈongaˈa, diˈia ba sa John nia
faˈamanata logo na fafarongo nia ki
ˈani foˈongaˈa.”
2 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Kaidaˈi kamu foˈo, kamu ke fata
ˈuri,
‘Maˈasi,
Kami oga ngwae ki taˈifau kike
faˈadoea na satamu, osiˈana
nia abu liu.
Dao maˈi ˈani gwaungaˈi ˈanga
ˈoe fafia maurilana ngwae ki
taˈifau.
3 Ma ˈoke kwatea maˈi fuamiˈa na
fanga neˈe nia bolo fuamiˈa
sulia asoa ki.
4 Ma ˈoke rufuanata na taˈangaˈa
kami ki, diˈia logo neˈe kami
rufuanata ana taˈangaˈa ng-
wae ki taˈifau neˈe kira sasia
ru taˈa ki fuamiˈa.
Ma ˈoe kosi danga ˈani kami fuana
ilitoˈonga ka liufi kami.’ ”

5 Ma sa Jesus ka fata ˈani taˈi
tarifulaˈa ˈuri fuana na fafarongo
nia ki, “Diˈia ta ngwae ana kaumulu
leka siana na ngwae kwaima nia ˈi
luma nia saena tofongana rodo, ma
ka fata ˈuri fuana, ‘Ngwade kwa, ˈoe
kwatea basi maˈi ta uulu afu beret
fuaku,
6 osiˈana taˈi ngwae kwaima nau
logo, nia tua tua maˈi ana fanoa tau,
ma nia ka dao maˈi siaku. Bore ma
noaˈa nau kusi toˈo ana ta fanga
neˈe nai kwatea fuana.’
7 Ma na ngwae kwaima neˈeri
nia saena luma ka fata ˈuri, ‘Noaˈa
ˈoe kosi faˈa ˈabera nau laˈu! Na
sinamaa nia fono naˈa, ma na ngela
nau ki kaimili ka maliu taˈifau naˈa.
Nia ˈafitaˈi nau ku tataˈe laˈu fuana
kwatelana ta ru fuamu.’
8 Aia, nau ku saea fuaumulu, bore
ˈana diˈia noaˈa nia kasi oga sasi-
lana ta ru, diˈia na ngwae neˈeri
nia gani, ma ka inaˈu ana ganiˈa,
na ngwae neˈe ˈi saena luma, nia ke
tataˈe ma ka kwatea goˈo na ru ki
taˈifau neˈe nia ogaˈi. Ma nia noaˈa
kasi sasia laˈu duˈungana na ngwae
neˈeri neˈe na ngwae kwaima nia,
bore ma osiˈana sulia neˈe nia inaˈu
naˈa ana ganiˈa.
9 Nia neˈe nau ku saea fuaumulu.
Kamu ke gani ana God ˈiri muke
ngalia ru neˈe kamu gani ˈuana.
Kamu ke lulua ru kamu boˈoboˈo
ˈuani ki ana God, ma nia ka ˈafi
kamu ˈiri muke lisia. Kamu ke
faˈafo ana sinamaa, ma God ke ˈifi
fuamuˈa.
10 Osiˈana na ngwae ki taˈifau neˈe
kira gani ana God, kira ka ngalia
naˈa ru neˈe kira gania. Ma na
ngwae ki taˈifau neˈe kira lulua ru
kira boˈoboˈo ˈuani ki ana God, kira
ka lisia. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira faˈafo ana sinamaa, ma God ke
ˈifi fuada.
11 “ˈUri ma, sa tai aumulu na
maˈa ki, neˈe diˈia na ngela ˈoe nia
gania iˈa, ˈoke kwatea lala na faˈi loi
fuana?
12 Ma diˈia na ngela ˈoe nia gani
ˈuana ta fakaleˈe karai, ˈoke kwatea
lala ta farifari fuana? Noaˈa liu!
13 Sui bore ˈana kamuˈa taˈifau
ngwae taˈa ki, kaumulu saiana kwa-
telana na ru leˈa ki fuana ngela
kaumulu ki. Bore ma na Maˈa kamu
neˈe nia ˈi langi, nia leˈa ka tasa liufi
kamu. ˈUnaˈeri neˈe nia ka kwatea
na Anoˈi ru Abu fuana ngwae ki
neˈe kira gani nia ˈuana!”

Sa Jesus ma sa Saetan (Matthew 12:2-30; Mark 3:20-27)

14 Ana taˈi kaidaˈi, sa Jesus nia
ifulani taˈi anoˈi ru taˈa faˈasia taˈi
ngwae neˈe kwakwana nia ˈato ˈani
fataˈa. Ma kaidaˈi anoˈi ru taˈa neˈe
nia tafi faˈasia, nia ka fata laˈu. Ma
na ngwaˈi toˈa ˈoro neˈe kira fiku ˈi
neˈeri, kira ka ˈarefo.
15 Ma ti ngwae ada kira ka fata
ˈuri, “Sa Jesus ifulani naˈa anoˈi
ru taˈa ki ˈani ngasingasiˈanga sa
Saetan, na ˈingataˈi anoˈi ru taˈa.”*
16 Ma ti ngwae ada, kira oga kike
ilitoˈona sa Jesus. Ma kira ka gania
fasi ˈiri nia ke fulia ta faˈanadaˈa,
fasi ˈiri ke faˈataˈinia neˈe nia toˈo
ana na ngasingasiˈanga faˈasia God.
17 Ma osiˈana neˈe sa Jesus nia sai
goˈo ana na manatalada, nia ka fata
ˈuri fuada, “Diˈia ngwaˈi toˈa saena
ta fanoa doe kira fuˈali kira talada,
ˈirai na fanoa doe neˈeri ke takalo
naˈa. Ma diˈia neˈe ngwae, ma na
ˈafe, ma na ngela nia ki, kira fuˈa
faˈi kira talada, nia ˈafitaˈi fuana
kira ka tua fiku.
18 Ma na ˈinotoˈanga sa Saetan
neˈe ˈunaˈeri logo. Diˈia sa Saetan
ke fuˈa faˈinia toˈa neˈe kira leka su-
lia, ˈirai kira ke takalo kwailiu goˈo.
Nau ku saea ru neˈeri ki, duˈungana
kamu saea nau ku ifulani anoˈi ru
taˈa ki ˈania ngasingasiˈanga sa Sae-
tan.
19 Aia, ma kaumulu saea nau
ku ifulani anoˈi ru taˈa ki ˈani
ngasingasiˈanga sa Saetan. ˈIrai ma
ngasingasiˈanga sa tai mo niniˈa ti
fafarongo aumulu ifulani anoˈi ru
taˈa ki ˈani? Sa Saetan? Noaˈa
liu! Duˈungana ru neˈeri ki, nia
faˈataˈinia neˈe kaumulu rora.

* **11:15** Ta sata logo ana sa Saetan neˈe sa Bielsebul.

20 Nau ku ifulani anoˈi ru taˈa ki
ˈani ngasingasiˈanga God. Ma nia
ka faˈataˈinia naˈa fuamuˈa neˈe na
gwaungaˈinga God fafia ngwae ki
dao karangi naˈa maˈi siamuˈa.”
21 Sa Jesus ka fata laˈu sulia taˈi
tarifulaˈa ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae
ramo nia sasi akaˈu ana raˈunga nia
ki fuana fuˈanga, ma ka folo leˈa
ˈusia luma nia, nia ˈafitaˈi ta ngwae
ka bilia na ru nia ki ˈi saena luma
nia.
22 Ma diˈia ta ngwae neˈe nia
ngasingasiˈa ka tasa mala ana niaˈa,
nia leka maˈi, ma ka fuˈa faˈinia,
ma ka liufia nia, na ngwae neˈeri
ka ngali taˈifau naˈa ˈana na ru ni
fuˈanga nia ki neˈe nia fitoˈo ˈani,
ma ka daroˈia taˈifau naˈa ru nia ki
taˈifau fuana ngwae kwaima nia ki.
23 “Ma sa tai neˈe noaˈa nia kasi
leka maˈi buriku, nia na malimae
nau. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi
kwaiˈafi aku fuana fikulana maˈi
ngwae ki siana God, nia takalongaˈi
kira naˈa faˈasia God.”

Olilana maˈi anoˈi ru taˈa (Matthew 12:43-45)

24 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Kaidaˈi kira ifulaˈinia anoˈi ru taˈa
nia leka faˈasia ta ngwae, nia ka liliu
saena kula kwasilaˈa, ma ka lulu
ˈuana ta kula fasi ˈiri nia ke tua laˈu
ana. Ma diˈia nia lulu ma ka noaˈa
naˈa, nia ke manata ˈuri, ‘Nai oli
ˈuana na ngwae ba nau ku tuatua
maˈi ana ˈi naˈo, ma nau ku leka
maˈi faˈasia.’
25 Ana kaidaˈi nia oli maˈi ka
dao, nia ka lisia ngwae baera nia
faˈasikasika ma ka faˈasaga naˈa
maurilana taˈifau.
26 Kaidaˈi nia lisia neˈe nia
ˈunaˈeri, nia ka oli, ma ka talaˈia
laˈu maˈi ta fiu anoˈi ru neˈe taˈa
ka tasa liufia niaˈa, kira ka leka
maˈi, ma kira ka tua naˈa ˈi saena
ngwae baera. Ana kaidaˈi neˈeri, na
tualana ngwae neˈeri ka fiˈi taˈa ka
liufia naˈa ˈi naˈo.”

Na saeleˈanga mamana

27 Kaidaˈi sa Jesus nia saea ru
neˈeri ki fuada taˈifau, taˈi ˈafe
ˈi saena fikuˈa neˈeri ka ako ˈuri,
“Na kini neˈe nia faˈafutaˈo ma ka
faˈasusufiˈo mo neˈe nia saeleˈa ka
tasa.”
28 Bore ma sa Jesus nia olisia ka
fata ˈuri, “Mamana liu. Bore ma
ngwae neˈe kira rongoa fatalana
God, ma kira ka roˈo sulia, kira lala
neˈe kira saesaeleˈa ka tasa.”

Ngwae ki kira oga sa Jesus ke fulia ti faˈanadaˈa (Matthew 12:38-42)

29 Ma kaidaˈi neˈe ngwaˈi toˈa ˈoro
kira fiku kalikalia maˈi sa Jesus, nia
ka fata ˈuri fuada, “Kamu na unitaˈi
ngwae neˈe, kamu na unitaˈi ngwae
taˈa. Duˈungana kamu oga lisilana
ta faˈanadaˈa neˈe ke faˈataˈinia
ngasingasiˈanga God, bore ma nia
ka ˈafitaˈi fuamuˈa fuana lisilana.
Kamu ke baˈa lisia goˈo ˈamuˈa na
faˈanadaˈa diˈia na ru ba nia fuli
fuana sa Jona na profet.†
30 Na ru neˈe fuli fuana sa Jona,
nia diˈia ta maˈetoto neˈe faˈataˈinia
fuana ngwaˈi toˈa ˈi Ninifa ki neˈe
nia leka maˈi faˈasia God. Na ru
neˈe fuli fuaku nia diˈia ta maˈetoto
neˈe faˈataˈinia logo neˈe God kwate
nau maˈi, na Ngela Ngwae, fuana
ngwae ki ana kaidaˈi neˈe.
31 Ma ana asoa neˈe God ke mata-
langaˈinia ngwae ki, na ˈafe ba nia
gwaungaˈi ana fanoa ˈi Siba, nia
ke baˈa tataˈe, ma ka faˈataˈinia
na taˈangaˈa kamu ki ngwaˈi toˈa
ana unitaˈi ngwae neˈe ki, osiˈana
neˈe abulaˈanga kamu ki nia rora
liu naˈa. Nia leka tau maˈi faˈasia
ˈisilana fanoa neˈe ˈi ano fuana ron-
golana liatoˈonga sa Solomon. Bore
ma, nauˈa, taˈi ngwae neˈe nau ku
talingaˈi ka tasa liufia sa Solomon,
nau ku tua ˈi neˈe ˈi taˈena, ma
kamu kasi rongo goˈo suli nau.
32 Ka diˈia logo ana asoa God
ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki,
na ngwae ˈi Ninifa ki kira ke baˈa
faˈataˈinia na taˈangaˈa kamu ki,
sulia kira kakari alifaˈi taˈifau naˈa
faˈasia roraˈa kira ki, kaidaˈi kira
rongoa na faˈataloˈanga sa Jona
fuada. Bore ma nau taˈi ngwae

† **11:29** Lisia Matthew 12:40

talingaˈi ka tasa liufia sa Jona, nau
ku tua naˈa ˈi neˈe ˈi taˈena, bore ma
noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi goˈo.”

Faˈamanataˈanga sa Jesus diˈia na unu
(Matthew 5:15; 6:22-23)

33 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Noaˈa ta
ngwae kasi faˈaduˈa na faˈi unu, ma
nia ka sofongaˈinia nama ka alua
ˈana olofana ta dako. Kaidaˈi nia
faˈaduˈa faˈi unu ka sui mala, nia
ka alua naˈa ana kula fuana dauraˈi
unuˈa, fasi ˈiri sa tai neˈe nia ruˈu
maˈi saena luma, nia saiana ka lisia
madakolana.
34 Diˈia noaˈa ˈoe kosi lisia na
madakolaˈa neˈe, maamu neˈe taˈa,
ma ˈoko tua goˈo ˈamu saena
maˈerodo. Si diˈia maamu leˈa ma
ˈoko tua saena na madakolaˈa neˈe,
osiˈana na maamu neˈe dau talaˈia
maˈi madakolaˈa saena nonimu.
35 Muke madafi kamu si diˈia
kamu ilangani na madakolaˈa nau,
ma saena maurilamuˈa nia rodoˈa.
36 Diˈia kamu fungu ˈani
madakolaˈa, noaˈa naˈa ta kula laˈu
ana nonimuˈa neˈe ka suˈusia na
madakolaˈa, ˈunaˈeri neˈe nia ka
diˈia neˈe kamu tua ana kula neˈe
unu nia duˈa ana.”

Sa Jesus balufia na Farasi ki ma na faˈamanata ki
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Ana kaidaˈi sa Jesus nia alaˈa ka
sui naˈa, taˈi ngwae ana Farasi ki ka
laefia fuana fangaˈa ˈi luma nia. Sa
Jesus ka leka faˈinia, ma ka fanga
faˈinia.
38 Ma na Farasi neˈe ka ˈarefo liu,
osiˈana nia lisia sa Jesus noaˈa nia
kasi taufia goˈo na limana ˈi naˈona
na fangaˈa.
39 Ma na Aofia sa Jesus ka fata
ˈuri fuana, “Kamu Farasi ki, kamu
manata ˈabera liu fuana taufilana
na ru ki ana bali ˈi maa ana titiu ni
kwaˈu ki, ma na ru ni fanga kamu ki.
Bore ma ˈi saena na maurilamuˈa
kira fungu ˈani ru taˈa ki taˈifau.
40 Kaumulu bolebole ˈa liu! God
nia saungaˈinia na bali ˈi maa
ana ru ki taˈifau, nia logo neˈe
saungaˈinia saena ru ki.
41 Aia, muke kwatea tae ki neˈe nia
saena titiu ni kwaˈu kamu ki faˈinia
tae ki neˈe nia ˈi saena ru ni fanga
kamu ki fuana ngwae dalaˈa ki, fasi
ˈiri na ru kamu ki taˈifau ke sikasika
ˈi maana God.
42 “Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi
ki, duˈungana kamu kwatea goˈo
ˈamuˈa fuana God ta bali ana
tangafulana ngisingisi fanga kamu
ki neˈe kamu fasia ˈi saena oˈola
kamu ki. Bore ma noaˈa kamu
kasi manata ˈabera goˈo fuana
faˈasagalana tuaˈa kamu ki faˈinia
toˈolamuˈa faˈida, ma na alafeˈanga
kamu ki fuana God. Nia leˈa neˈe
muke sasia kala ru ana kwatelana
tangafulana ngisingisi fanga kamu
ki fuana God, ma muke manata
toˈona logo na ru doe ana alafeˈanga
ana God, ma ngwae ana fanoa kamu
ki taˈifau.
43 “Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki,
duˈungana kaidaˈi kamu leka saena
luma fuana foˈongaˈa, kamu oga
tuaˈa ana fuli tuaˈa fuana ngwae
talingaˈi ki. Ma kaidaˈi kamu leka
ˈi maana usiˈa ki, kamu oga ngwae
ki kira ke faˈaˈinotoˈa kamu.
44 Taˈangaˈa fuamuˈa Farasi ki,
duˈungana kamu diˈia na kilu gwaˈu
ki neˈe noaˈa kira kasi ˈuia ta sulu-
faua ˈi fafona, ma kaidaˈi ngwae ki
kira liu ˈi fafona, noaˈa kira kasi lia
saiana na ru moko ngwaˈa neˈe nia
ˈi saena.”
45 Sui taˈi ngwae faˈamanata ana
taki ki ka fata ˈuri, “Faˈamanata
kwa, kaidaˈi ˈoko fata ˈunaˈeri, ˈoko
fata faˈali kaimili logo.”
46 Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Taˈangaˈa fuamuˈa faˈamanata
ana taki ki, duˈungana kamu
saungaˈinia taki ˈafitaˈi ˈoro ki
fuana ngwae ki, ma ka ˈafitaˈi liu
fuada fuana roˈosulilani, ma noaˈa
kamu kasi kwaiˈafi ada.
47 Taˈangaˈa logo fuamuˈa,
duˈungana kamu faˈakwanga fa-
fona kilu gwau profet ki ka lia leˈa
liu, na profet ba koˈo bora kamu ki
kira saungida.
48 Duˈungana ru neˈeri ki, neˈe nia
faˈataˈinia neˈe kamu alafafia sasiˈa

ta'a ne'e ko'o bora kamu ki kira
sasi ada. Du'ungana kira saungida,
ma kamu ka saunga'inia kilu gwa'u
kira ki.
49 Ma du'ungana ru ne'eri, God
ana liato'onga'a nia, nia ka fata 'uri,
'Nai ba'a kwatea kwau na profet,
ma na ngwae ni lifurongo ki fuada,
bore ma kira ka saungia ti ai ada, ma
kira ka fa'akaisia logo ti ai ada.'
50 Du'ungana nia 'una'eri, na
ngwae ki ana unita'i ngwae ne'e,
God ke ba'a matalanga'i kira fafia
na saungilana profet ki ta'ifau, 'ita
na'a ma'i ana etangilana fanoa ne'e
'i ano,
51 tala'ae ma'i ana maelana sa
Abel leleka ka dao ana maelana sa
Sekaraea‡ na ngwae ba kira saungia
saena Luma Abu God 'i safitana fuli
fu'a ma na kula abu. Ru mamana
ne'e nau ku saea fuamu'a, na ngwae
ki ana unita'i ngwae ne'e, God ke
matalanga'i kira fafia maelana ng-
wae ne'eri ki.
52 "Ta'anga'a fuamu'a fa'amanata
ana taki ki, du'ungana kamu
sofonga'inia na mamana'anga God,
fasi 'iri na ngwae ki noa'a kasi
sai la'u ana. Noa'a kamu kasi
fa'amamana logo ana, ma kamu ka
fonea na ngwae ki fa'asia sai'a ana."
53 Ma ana kaida'i sa Jesus nia leka
na'a fa'asia fanoa ne'eri, na ngwae
fa'amanata ana taki ki, ma na Farasi
ki, kira ka tala'ae fuana ngengelana,
ma kira ka saefiloa na'a ru 'oro ki.
54 Ma kira ka ili 'uana sokelana sa
Jesus fuana dao'a to'ona ta tae ne'e
nia saea ka rora.

12

*Fa'amanata'anga sulia kwal-
abasa'anga*
(Matthew 10:26-27)

1 Ana kaida'i ne'eri logo, ra'i ng-
wane uria, nia bolo fa'inia mole ana
to'oni ngwae, kira fiku ma'i fuana
rongolana sa Jesus. Ra'i ngwane
uria ne'eri doe liu ne'e kika urida
kwailiu na'a. 'I na'ona sa Jesus nia
ala'a fuana ra'i ngwane uria ne'eri,
nia eta fata 'uri fuana fafarongo
nia ki, "Muke madafi kamu fa'asia
ro'onga'a sulia manata'i ngwae ta'a
Farasi ki, osi'ana kira ngwae kwal-
abasa ki.
2 Ta tae ne'e ngwae kwalabasa
nia sofonga'inia, God ke ba'a
fa'asakalangani. Ma na ru ago ki,
kike sai logo ana.
3 Ma ta tae ne'e kamu saea 'i
saena ma'e rodo, kira ke rongoa
saena dangi dadara. Ma ta tae ne'e
kamu kwaroro 'ani saena alingana
ta ngwae ana ta kula banita'i ta'ifili
'amuro'o, kira ke fa'arongoa 'ani
ngwae ki ta'ifau 'iri kika rongo
abitako ana."

*God ta'ifilia go'o ne'e kamu ke
ma'ungia*
*(Matthew 10:28-33; 12:32; 10:19-
20)*

4 Sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Nau ku
saea fuamu'a ngwae kwaima nau
kina, noa'a kamu kasi ma'ungia sa
tai ne'e ke saungia na nonimu'a, ma
'i buri 'ana noa'a kira kasi sasia
go'o ta ru ta'a la'u ana mangomu'a.
5 Bore ma nau ku fa'ata'inia
fuamu'a ngwae ne'e muke
ma'ungia, muke ma'ungia God.
Osi'ana nia'a na'a ne'e nia saiana
ke saungia nonimu'a, ma nia ka
to'o logo ana ngasingasi'anga fuana
to'osilana mangomu'a saena kula
ni fa'akaisi 'anga. 'Iu, nau ku saea
la'u fuamu'a, God ta'ifilia go'o ne'e
muke ma'ungia.
6 "Na lima fa'i suba ki, kira folida
go'o 'ani kala ro mangisi'i mani
ti'iti'i ki. Fa'i suba ki kira ka miga
bore 'ada, God noa'a kasi takadalafa
go'o 'ana ta'i ai ada.
7 Na ifu ana gwaumu'a ki bore,
God sai go'o ani ta'ifau. Nia ne'e
noa'a kamu kasi ma'u, osi'ana God
nia manata doe ana ngwae ki ka
liufia na fa'i suba miga 'oro ne'e ki."
8 Sui sa Jesus ka fata la'u 'uri,
"Nau ku saea fuamu'a, di'ia ta

‡ **11:51** Sa Abel na ngwae 'olo'olo etaeta ne'e kira saungia saena Fau alanga'inga 'Ua. Ma sa Sekaraea na ngwae 'olo'olo 'isi'isi ne'e kira saungia logo saena na Fau alanga'inga 'Ua.

ngwae nia fulangaˈinia ˈi naˈona
ngwae ki neˈe nia na fafarongo nau,
ˈirai nauˈa, na Ngela Ngwae bore,
nai baˈa fulangaˈinia logo ˈi naˈona
ˈainsel God ki.
9 Ma diˈia ta ngwae ke tofe fafi nau
ˈi maana ngwae ki, nai baˈa tofe logo
fafia ngwae neˈeri ˈi naˈona ˈainsel
God ki.
10 "Ma diˈia ta ngwae ka fata faˈali
nau, God saiana ka rufuanata goˈo
ˈana ana. Bore ma diˈia ta ngwae ka
fata faˈalia na raoˈa Anoˈi ru Abu,
noaˈa liu God kasi rufuanata ana
ngwae neˈeri.
11 "Ma kira ke baˈa ngali kamu
ˈuana matalangaˈilamuˈa ˈi saena
luma fuana foˈongaˈa nama ˈi
naˈona ngwae ˈinotoˈa ki. Ana
kaidaˈi neˈeri, noaˈa kamu kasi
maˈu, ma noaˈa kamu kasi manata
ˈabera ˈuana ta alaˈanga faˈuta neˈe
muke baˈa saea, ma muke olisi kira
ˈani.
12 Sulia kaidaˈi neˈeri, na Anoˈi ru
Abu nia ke baˈa faˈamanata kamu
ˈani ru neˈe muke baˈa saeˈe ki."

Na tarifulaˈa sulia na ngwae toˈoru gwaubaliˈa

13 Taˈi ngwae ˈi saena na fikuˈa
neˈeri, nia fata ˈuri fuana sa Jesus,
"Faˈamanata kwa, ˈoke saea fuana
ai naˈo ku ke daroˈia na toˈoruˈa
keroˈo ki neˈe maˈa keroˈo nia
faˈasia fuamiroˈo."
14 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri,
"Kwala ngwade kwa, sa tai neˈe nia
kwatea na ngasingasiˈanga fuaku
fuana matalangaˈilana ma fuana
daroˈilana na ru ˈuri ki ˈi safita-
muroˈo?"
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada taˈifau,
"Muke manata leˈa, ˈasu ˈubani
kamu kata fiˈi guguta ru. Osiˈana na
mauriˈa mamana ngwae noaˈa laˈu
ana mani nama toˈoruˈa nia ki."
16 ˈUnaˈeri sa Jesus ka fata ˈania
tarifulaˈa fuada ka ˈuri, "Taˈi ngwae
toˈoru nia toˈo ana taˈi ano leˈa neˈe
nia fasi ru ˈi saena, ma ka loia na ru
leˈa ˈoro ki neˈe nia fasiˈi ˈi saena.
17 Ma nia ka tua ka manata ˈana
sulia niaˈa talana ma ka ˈuri, 'Tae
neˈe nai baˈa sasia naˈa? Osiˈana
noaˈa nau kusi toˈo naˈa ana ta kula
fuana na taingaˈilana na ru nau ki.
18 ˈIu, nau kui baˈa sasi ˈuri,
nau kui osia na babala nini nau
ku fiku ru ˈi saena ka sui, nau ku
saungaˈinia laˈu ti babala faolu neˈe
doe mala. Ma nau ku fiˈi gonia maˈi
na fuaˈi ru nau ki ma ti ru laˈu ˈi
neˈe.
19 Sui nau ku fii fata laˈu ˈuri
fuaku talaku, ˈOilakiˈa liu fuamu!
ˈOko toˈo naˈa ana ru leˈa ˈoro ki
neˈe ˈoko ogaˈi fuana faˈi ngali ˈoro
ki. ˈOke tua ko kakaruˈae naˈa
ˈamu! ˈOko fanga leˈa ˈamu, ma
ˈoko kwaˈu naˈa amu, ma ˈoko sasi
naˈa ru neˈe fuana ke faˈasaeleˈa
maurilamu.'
20 Bore ma God nia fata ˈuri fuana,
'ˈOko gwaubaliˈa liu! Saena faˈi
rodo neˈe taˈena nama neˈe ˈoke
mae, ma ˈoke ˈiri saiana sa tai neˈe
ke baˈa toˈo ana na ru neˈe ˈoko
goniˈi fuamu talamu ki.' "
21 Ma sa Jesus ka faˈasuia naˈa
faˈamanataˈanga neˈeri ka ˈuri,
"Nia ke baˈa fuli ˈunaˈeri logo fuana
na ngwae neˈe kira goni ru taˈifau
fuada talada ki, bore ma ˈi naˈona
God kira dalaˈa liu."

Fitoˈo ana God (Matthew 6:25-34)

22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana
fafarongo nia ki, "Nau ku saea
fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera sulia tae neˈe kamu ke ˈania,
ma tae neˈe kamu ke toro ˈani fafia
nonimuˈa.
23 Osiˈana na mauriˈa neˈe, nia
leˈa ka tasa liufia na fanga, ma na
noni neˈe nia leˈa ka tasa liufia na
toro.
24 Lisia na faˈi noˈo ki, noaˈa kira
kasi ˈabera goˈo sulia raoˈa ana ta
oˈola. Ma noaˈa kira kasi loia goˈo ta
fanga, ma kira kasi saungaˈinia goˈo
ta babala fuana alu fangaˈa. Bore
ma God sareda goˈo ˈana. Ma God
nia lia doe liu amuˈa ka liufia mala
faˈi noˈo ki. Nia neˈe, God ke sare
kamu goˈo ˈana.
25 "Sui bore ˈana kamu ka manata
ˈabera ˈania mauriˈa kamu ki, nia
ˈafitaˈi liu kamu ka sasia mauril-
amuˈa ka tau tiˈitiˈi laˈu.

26 Ma diˈia noaˈa kamu kasi bolo goˈo faˈinia sasilana kala ru fuana
faˈataulana maurilamuˈa, faˈuta
neˈe muke manata ˈabera lala ana
ru matamata ki?
27 “Muke lisia basi na takana ˈai
neˈe kira taka afola ki. Noaˈa
kira kasi rao goˈo, ma noaˈa kira
kasi saungaˈinia goˈo ta toro fuada.
Ma nau ku saea fuamuˈa, kira lia
kwanga ka tasa liufia toro neˈe sa
Solomon na tatalafaˈa nia ruˈufiˈi ki.
28 Ma na takana ˈai ki kira tua goˈo
ˈada sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma
kira ka ˈui logo ˈanida saena mafula.
Sui ka ˈunaˈeri bore ana, God nia
faˈaruˈufida ˈani ru leˈa ki. ˈUri
ma kamu fitala fasi God noaˈa kasi
faˈatoro kamu logo? Na fitoˈonga
kamu ki nia tiˈitiˈi.
29 “Ma noaˈa kamu kasi manata
ˈabera liu sulia tae neˈe muke ˈania,
ma tae neˈe muke kwaˈufia.
30 Osiˈana na ngwae tua kwaikinai
ana God ki neˈe kira saiana kike
manata ˈaberaˈa sulia ru neˈeri ki.
Ma kamuˈa, Maˈa kamu nia saiana
ka sui naˈa neˈe kaumulu boˈoboˈo
ˈuana ru neˈeri ki.
31 Muke manata nama sulia na
mauriˈa neˈe God nia gwaungaˈi
fafia, ˈiri nia ke kwatea fuamuˈa na
ru neˈe kamu ogaˈi ki.”

Faˈamanataˈanga sulia toˈoruˈa ˈi langi
(Matthew 6:19-21)

32 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Kamuˈa ngwae nau ki, sui bore
ˈana kamu ka diˈia na ngwaˈi sip-
sip tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi maˈu,
duˈungana God na Maˈa kamu,
nia saeleˈa liu fuana kwatelana
ˈinotoˈanga nia fuamuˈa.
33 Muke ˈoifoli ˈani ru kamu ki,
ma muke kwatea mani fuana ng-
wae dalaˈa ki. Diˈia kamu ke
sasi ˈunaˈeri, muke baˈa toˈo ana
suˈukela fuana goni maniˈa ki ˈi
langi neˈe nia ˈafitaˈi ka fura. Kamu
ke gonia na toˈoruˈa kamu ki ˈi
langi, ana kula neˈe nia ˈafitaˈi kira
ka faˈasuia, ma na kula neˈe ngwae
bili ki noaˈa kasi dao ana, ma noaˈa
ta sufusufu kasi faˈalida.
34 Osiˈana kaidaˈi na toˈoruˈa
kamu nia teo ˈi langi, na mauril-
amuˈa nia agwaˈi taˈifau naˈa ˈuana
ˈi langi. Ma kaidaˈi na toˈoruˈa
kamu nia teo saena magalia, na
maurilamuˈa ka agwaˈi taˈifau naˈa
ˈuana ru saena na magalia ki.

Ngwae rao ki muke lialia

35 “Kamu ke tua ni lialia masia ta
tae neˈe ke baˈa dao maˈi. Ma muke
ruˈufia na toro kamu ki, ma muke
faˈaduˈa na unu kamu ki,
36 diˈia nama ngwae rao ki neˈe
kira masia na ngwae ˈinotoˈa kira
neˈe ke oli maˈi faˈasia ta fafangaˈa
ana araˈinga. Kaidaˈi nia dao maˈi
ma ka faˈafo, kira ˈaliˈali goˈo kika
ˈifingia naˈa sinamaa fuana.
37 ˈOilakiˈa fuana na ngwae rao
neˈeri ki neˈe ngwae ˈinotoˈa kira
nia dao toˈoda, ma kira ada goˈo
ˈada ˈua, ma kira masia ana kaidaˈi
nia oli maˈi ana. Nau ku saea na
ru mamana fuamuˈa, nia ka sasi
akaˈu, ma ka faˈatuada taˈifau, ma
ka sareda.
38 ˈOilakiˈa fuada diˈia nia dao
toˈoda kira kwaimasi, diˈia nia ke
dao maˈi saena tofongana rodo,
nama agi rodo ˈi ˈofodangi!
39 “Ma muke manata toˈona ru
neˈe, diˈia na ngwae ana luma nia
saiana na kaidaˈi neˈe ngwae bili ke
dao maˈi ana, nia ˈafitaˈi na ngwae
bili ka ruˈu saena luma nia.
40 Kamuˈa logo, muke tua ni
kwaimasi aku, na Ngela Ngwae. Nau
kui baˈa dao maˈi ana na kaidaˈi
neˈe kamu fia noaˈa naisi dao maˈi
ana.”

Tarifulaˈa sulia ro ngwae rao ki
(Matthew 24:45-51)

41 Sa Peter ka fata ˈuri, “Aofia kwa.
ˈUri ma ˈoko saea na tarifulaˈa neˈe
fuaimili goˈo niniˈa, nama fuana na
ngwae ki taˈifau?”
42 Na Aofia nia olisia ka ˈuri,
“Kamu ke diˈia na ngwae rao neˈe
nia liatoˈo ma nia ka rao saga. Ma
na araˈi ˈaˈana ke alua nia ka lia
sulia na ngwae rao ki, ma ka kwatea
na fanga fuada ana kaidaˈi fuana
kwate fangaˈa.

43 Ma ˈoilakiˈa fuana na ngwae rao
neˈeri neˈe ngwae ˈaˈana nia dao
toˈona, ma nia sasia ru neˈeri ki ana
kaidaˈi neˈe nia dao maˈi ˈi luma
nia!
44 Nau ku saea na ru mamana
fuamuˈa, na ngwae ˈaˈana ka alua
nia ka lia sulia ru nia ki taˈifau.
45 Bore ma, ka taˈa liu diˈia na
ngwae rao neˈeri ka manata ˈuri,
‘Na ngwae ˈaˈana nau, daolana maˈi
nia tau ˈua,’ ma nia ka talaˈae fuana
kwaˈilana na ngwae rao ki, ma na
kini rao ki, ma nia ka tua ni fanga
naˈa ˈana ma ka kwaˈu lilinga naˈa
ˈana leleka gwauna ka lilinga naˈa.
46 Sui ma na ngwae ˈaˈana ka dao
maˈi ana ta asoa neˈe nia noaˈa kasi
kwaimaˈakwali ana, ma ana kaidaˈi
neˈe nia kina goˈo ˈana. Na ngwae
ˈaˈana ke kwatea na kwaˈikwaˈinga
ˈafae fuana niaˈa, ma ka alua ana
na kula fuana ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ki.
47 “Ma na ngwae rao neˈe nia
saiana tae neˈe na ngwae ˈaˈana nia
oga nia ka sasia, bore ma nia noaˈa
kasi sasi akaˈu ma kasi sasia goˈo
na ru neˈe na ngwae ˈaˈana nia oga,
kike baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga
doe fuana.
48 Bore ma na ngwae ni rao neˈe
noaˈa nia kasi saiana na ru neˈe
ngwae ˈaˈana nia oga, ma nia ka
sasia ru neˈe bolo faˈinia kika nan-
gasia faˈinia, kira ke baˈa kwatea
kwaˈikwaˈinga tiˈitiˈi goˈo fuana.
“Diˈia God nia kwate tatakolaˈa
ana ru ki fuana ta ngwae, God
nia oga ngwae neˈeri ka olitaˈi
tatakolaˈa logo ana ru ki fuana. Ma
diˈia God nia kwatea ru ˈoro liu ki
mala fuana ta ngwae, nia ka oga logo
ru ˈoro liu ki mala faˈasia ngwae
neˈeri.”

Barangisiˈa osiˈana faˈamamanalana sa Jesus
(Matthew 10:34-36)

49 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau
ku leka maˈi fuana doˈofilana na
magalia, ma nau ku oga na mafula
neˈeri ke talaˈae ke duˈa naˈa!
50 Nai baˈa ruˈu saena fiiˈa doe
liu neˈe nia diˈia kaidaˈi neˈe ngwae
nia lolomo saena kafo ana siuabuˈa.
Ma nau ku manata mu naˈa fuana
leleka na siuabuˈanga ana fiiˈa doe
neˈeri ka aliˈafu nama!
51 ˈUri ma kamu fia fasi nau ku
dao maˈi faˈinia aroaroˈa saena ma-
galia? Noaˈa liu! Bore ma nau ku
dao logo maˈi faˈinia barangisiˈa.
52 Nia eta ana kaidaˈi neˈe ka oli
ˈalaˈa, na luma neˈe lima ngwae
ki kira tua ˈi saena, kira ke takalo
osiˈana nauˈa. Uulu ngwae ki ana
ta bali, ma ro ngwae ki ana ta bali.
53 Na maˈa ki kira ke olisuˈusuˈu
faˈinia na ˈalako kira ki, ma na
ngwae ˈalako ki kira ke olisuˈusuˈu
faˈinia na maˈa kira ki. Ma na
teˈa ki kira ke olisuˈusuˈu faˈinia
na sariˈi kira ki, ma na sariˈi ki
kira ke olisuˈusuˈu faˈinia na teˈa
kira ki. Ma na funga kini ki kira
ke olisuˈusuˈu faˈinia na kini folia
kira ki, ma na kini folia ki kira
ka olisuˈusuˈu faˈinia na funga kini
kira ki.”

Ngwae ki kina mamanalana raoˈa sa Jesus ki
(Matthew 16:2-3)

54 Sa Jesus ka fata laˈu fuana raˈi
ngwane uria ka ˈuri, “Diˈia kamu
lisia gwaˈi salo ki kira raˈe maˈi
faˈasia sulana sina, muke saiana na
uta ke baˈa toˈo. Ma nia ke toˈo
mamana naˈa.
55 Ma diˈia na iru nia raˈe alaˈa
maˈi, muke saiana logo nia ke baˈa
ˈakoˈako. Ma nia ke baˈa ˈakoˈako
mamana naˈa.
56 Kamu ngwae kwalabasa ki!
Osiˈana kamu saiana lisilana ma-
manga faˈinia na magalia, bore ma
noaˈa kamu kasi lia saiana ru neˈe
God fulia ana kaidaˈi neˈe ki.”

ˈOke faˈasagaˈo faˈinia God
(Matthew 5:25-26)

57 Sa Jesus nia alaˈa laˈu ka fata
ˈuri, “Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi
filia ˈaumulu ru ˈoloˈolo ki fuana
sasilana?
58 Diˈia ta ngwae ke ngaliˈo fuana
kwai matalangaˈinga, ˈi naˈona
neˈe koroˈo ka alaˈa saena kwai
matalangaˈinga, ˈoke iliili ˈuana
faˈasagalana ru ki ˈi safitamuroˈo.
Si diˈia noaˈa ˈoe kosi sasi ˈunaˈeri,

ma nia ka ngaliˈo siana ngwae kwai-
giosi, ma ˈi buri ˈana nia ka mata-
langaˈi ˈoe, nia ka fiˈi kwate ˈoe laˈu
fuana ngwae firi ngwae ki, ma na
ngwae firi ngwae ki fiˈi alu ˈoe laˈu
saena lokafo.
59 Ma nau ku saea fuamuˈa, diˈia
nia ˈunaˈeri, nia ˈafitaˈi liu fuana
ˈoko ruˈu faˈasia na lokafo, leleka
ˈoke kwatea na mani ˈisi ˈoe neˈe
nia bolo faˈinia kwaˈikwaˈinga ˈoe.”

13

Kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa nama ˈoke mae

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, ti
ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri, kira
faˈarongoa sa Jesus ˈania na ngwae
faˈasia ˈi Galili ki neˈe sa Paelat nia
saungida ka mae, kaidaˈi kira foˈosi
ana God.
2 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Faˈuta?
Duˈungana neˈe kira saungia ngwaˈi
toˈa neˈeri, kira ka mae naˈa
ˈunaˈeri, kamu fia fasi kira na
ngwaˈi toˈa neˈe taˈangaˈa kira ki
nia doe ka liufia na ngwae Galili ki
taˈifau neˈeriˈa?
3 Noaˈa liu! Ma nau ku saea
fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi
kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa
kamu ki, kamuˈa taˈifau goˈo neˈe
muke baˈa mae logo diˈida.
4 Kamu manata faˈuta sulia na
akwala ma kwalu ngwae ba kiri
saena fanoa ˈi Saelom neˈe luma
doe nia ˈasia fafida, ma kira ka mae
taˈifau? ˈUri ma, kamu fia fasi ru
neˈeri nia faˈataˈinia neˈe kira naˈa
neˈe ngwae taˈa ki, ka liufia na
ngwae neˈe kira tua ˈi saena fanoa
ˈi Jerusalem ki?
5 Noaˈa! Nau ku saea fuamuˈa,
diˈia noaˈa kamu kasi kakari al-
ifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kamu ki,
kamuˈa taˈifau muke baˈa mae logo
diˈida.”

Na tarifulaˈa sulia na ˈai figi neˈe lua ˈao

6 Sui sa Jesus ka alaˈa fuada ˈania
tarifulaˈa neˈe ka ˈuri, “Taˈi ngwae
nia fasia taˈi ˈai neˈe kira saea ˈani
na figi ˈi saena na oˈola nia. Ana taˈi
kaidaˈi, nia leka ma ka lulu ˈuana
ti fuaˈi ru ˈi gwauna ˈai neˈeri, ma
noaˈa nia kasi lisia goˈo ta fuaˈi ru
ana.
7 Ma nia ka fata ˈuri fuana na
ngwae neˈe rao ˈi saena na oˈola
nia, ‘Lisia basi, uulu faˈi ngali ki
nau ku lialia maˈi ˈuana na fuaˈi ru
ki, ma noaˈa nau kusi lisia goˈo ta
fuaˈi ru ana. ˈUri ˈoke tufua naˈa
ˈamu! Faˈuta neˈe nia ka tua goˈo
ˈana fuana suˈusilana na ano fuana
raoˈa?’
8 Bore ma na ngwae ni rao neˈeri
nia olisia ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa,
ˈoke alaˈania na ˈai neˈe ka teo basi
ˈana sulia laˈu ta taˈi faˈi ngali. Nai
baˈa ˈilia ta kakaloa kalikalia, ma
nau kui alua tafu ki ˈi ˈaena, fasi ˈiri
ke faˈaleˈa na ano neˈe.
9 Ma diˈia na ˈai neˈe ka fungu ˈani
fuaˈi ru ki ana faˈi ngali loeri maˈi,
nia leˈa. Ma diˈia ka noaˈa, ˈoke
tufua naˈa ˈamu.’ ”

Sa Jesus nia gura taˈi ˈafe ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

10 Ana taˈi Sabat asoa ana ma-
maloˈa, sa Jesus nia faˈamanata ˈi
saena taˈi luma fuana foˈongaˈa.
11 Ma taˈi kini nia tua ˈi neˈeri
neˈe na anoˈi ru taˈa neˈe nia dosia
na sulina ka baˈu, ma nia ka mataˈi
sulia akwala ma kwalu faˈi ngali ki,
ma noaˈa nia kasi totolia neˈe nia uu
saga.
12 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia,
nia saea maˈi siana ka fata ˈuri
fuana, “ˈOke ˈakwa naˈa faˈasia na
mataˈinga niniˈa saungiˈo.”
13 Ma nia ka alua limana ˈi fafona
sulina, ma ana kaidaˈi neˈeri goˈo,
na kini neˈeri ka tataˈe saga, ma ka
baˈatafea God.
14 Ma kaidaˈi faˈinaˈonaˈo ana
luma fuana foˈongaˈa neˈeri nia
lisia sa Jesus sasi ru neˈeri ana
kini neˈe ana Sabat na asoa ana
mamaloˈanga, nia oli ma ka saetaˈa
liu, ma nia ka fata ˈuri fuana ngwae
neˈeri ki, “Ono asoa ki neˈe fuana
sasilana raoˈa kamu ki. Ma ana asoa
neˈeri ki logo neˈe, muke leka maˈi
fuana guraˈa. Noaˈa kamu kasi leka
maˈi fuana guraˈa ana Sabat asoa
ana mamaloˈanga.”

15 Ma na Aofia sa Jesus nia olisia
ka fata ˈuri, “Kamu ngwae kwal-
abasa ki! Osiˈana kamu ˈidufaˈi
sasia goˈo raoˈa ki kaidaˈi kamu
logea na buluka ma dongki kamu ki,
ma muke talaˈida ˈuana kafo fuana
faˈakwaˈufilada ana Sabat asoa ana
mamaloˈa.
16 Ma na kini neˈe, nia neˈe ana
kwalafa koˈo bora kia sa Abraham
logo, ma sa Saetan ka firi maˈi
fafia ˈani mataˈinga sulia akwala ma
kwalu faˈi ngali ki. Ma nia leˈa
fuana nai gura na mataˈinga neˈe
faˈasia ana asoa ana Sabat.”
17 Kaidaˈi sa Jesus nia fata
ˈunaˈeri, na malimae nia ki kira ka
ˈeke liu, ma na ngwae ki kira fiˈi
saeleˈa lala, osiˈana ru ni ˈarefoˈa
ki neˈe sa Jesus nia sasiˈi.

ˈInotoˈanga God etangilana tiˈitiˈi, bore ma nia ka doe ana aliˈafulana
(Matthew 13:31-33; Mark 4:30-32)

18 Sa Jesus alaˈa laˈu ka fata
ˈuri, “Nai alaˈa laˈu kwau sulia ta
ˈaˈemae neˈe ke faˈataˈinia na ru
neˈe bolo faˈinia ˈinotoˈanga God
fafia ngwae nia ki.
19 Nia ka ˈuri: Taˈi ngwae nia
ngalia na magana ˈai tiˈitiˈi neˈe
kira saea ˈani mastad, ma nia ka fa-
sia saena oˈola nia. Sui nia ka bulao
maˈi, ma ka alua na ˈai doe, ma na
noˈo ki kira ka leka maˈi, ma kira ka
tua, ma kira ka saungaˈinia na nuˈi
kira ki ana rarana ˈai neˈeri.”
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Nai alaˈa laˈu kwau sulia ta
ˈaˈemae neˈe ke faˈataˈinia na ru
neˈe ka bolo faˈinia ˈinotoˈanga God
fafia ngwae nia ki.
21 Nia diˈia na isi tiˈitiˈi fuana
faˈa ubulana na beret neˈe ta kini
nia ngalia, ma ka dola faˈinia flaoa
ˈoro, leleka ka nongalia na kaˈakaˈa
neˈeri ka ubu ma ka fane.”

Ngwae ˈoro noaˈa kira kasi mauri
(Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Kaidaˈi sa Jesus leka ˈuana ˈi
Jerusalem, nia ka liu daraninia naˈa
maˈe fanoa doe ki, ma na maˈe
fanoa tiˈitiˈi ki, ma ka faˈamanata
ngwae ˈoro ki.
23 Ma taˈi ngwae nia saefiloa
ma ka ˈuri, “Araˈi ˈae. ˈUri ma
ta bara ngwae goˈo neˈe God ke
faˈamaurida?”
Sa Jesus nia olisia ma ka ˈuri,
24 “Nau ku saea fuamuˈa, muke
fai suˈusuˈu, fasi ˈiri muke ruˈu
ana sinamaa neˈe nia susukuru neˈe
leka ˈuana ˈi langi. Duˈungana
na ngwae ˈoro kike sasi ˈuana na
ruˈungaˈa, ma nia ˈafitaˈi liu fuada
duˈungana na sinamaa ke baˈa fono
ˈusida.
25 Kaidaˈi ngwae ˈaˈana ana luma
ˈi langi nia ka tataˈe, ma ka fono
ˈusia na sina maa, kamu ke uu maˈi
ˈi maa, ma muke faˈafo ana maa,
ma muke fata ˈuri, ‘Araˈi ˈae, ˈoe
ˈifi kwau fuamiˈa.’ Bore ma nia ka
olisia ma ka ˈuri, ‘Noaˈa nau kusi
sai amuˈa, ma noaˈa nau kusi saiana
kula neˈe kamu leka maˈi faˈasia.’
26 Sui kamu ke olisi ˈuri ana,
‘Kami fangafanga faˈi ˈoe, ma mika
kwaˈu kwaˈu logo faˈi ˈoe, ma ˈoko
faˈamanata naˈa ˈi saena na fanoa
kami ki.’
27 Bore ma nia ka fata ˈuri, ‘Kamu
na ngwae taˈa ki, muke leka tau
kwau faˈasi nau. Nau kusi sai
amuˈa, ma noaˈa nau kusi saiana
kula neˈe kamu leka maˈi faˈasia.’
28 “Ma kaidaˈi kamu lisia sa Abra-
ham, ma sa Aesak, ma sa Jakob, ma
profet ki taˈifau ˈi saena ˈInotoˈanga
God, God ke toˈosi kamu ˈi maa,
muke baˈa kwaimanatai, muke angi,
ma muke saetaˈa faˈinia ˈala giri-
giriˈa ˈani lifamuˈa!
29 Ma na ngwae ki kike baˈa
dao maˈi faˈasia fanelana sina, ma
ˈi sulana sina, ma faˈasia gwauna
fanoa, ma ˈi ˈaena fanoa, ma kira
ka fiku ana fangaˈa loˈoko ˈi saena
ˈInotoˈanga God.
30 Sulia na ngwae neˈe kira ˈisiˈisi
ana kaidaˈi neˈe ki, kira ke baˈa
etaeta ˈi naˈo. Ma na ngwae neˈe
kira etaeta ˈi naˈo ana kaidaˈi neˈe
ki, kira ke baˈa ˈisiˈisi.”

Alafeˈanga sa Jesus fuana ˈi Jerusalem
(Matthew 23:37-39)

31 Ana kaidaˈi neˈeri, ti Farasi kira
leka maˈi siana sa Jesus, ma kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke leka faˈasia
ˈi neˈe ˈuana ta fanoa matamata,
osiˈana sa Herod na tatalafaˈa nia
oga liu saungilamu.”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Sa Herod nia diˈia na kui kwasi,
duˈungana nia ˈosoˈoso liu. Muke
leka saea fuana, taˈena faˈinia ro-
rodo, nai sasia nama ˈaku na raoˈa
nai ana ifulangaˈilana anoˈi ru taˈa
ki, ma guralana ngwae mataˈi ki.
Ma ana uula asoa, nau ku fiˈi
faˈasuia na raoˈa nau.
33 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau
ku daofaˈi liu nama ˈaku ˈuana ˈi
Jerusalem ˈi taˈena, ma ˈi rorodo,
ma saena asoa loeri ki laˈu. Osiˈana
noaˈa kasi bolo fuana kira ke saun-
gia na profet ana ta fanoa matamata,
bore ma saena ˈi Jerusalem goˈo.”
34 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Ngwae ana ˈi Jerusalem ˈae! Kamu
ba ˈuilaˈi fau ana na profet ba God
nia asungaˈinida maˈi fuamuˈa ki,
ma muka saungida. Ana kaidaˈi
ˈoro nau ku oga muke leka maˈi
siaku, fasi ˈiri nai lia suli kamu diˈia
ta karai nia ofia na bibina ˈi olofana
ˈabaˈabana. Bore ma noaˈa kamu
kasi oga goˈo.
35 Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa,
God ke baˈa leka faˈasi kamu, ma
ka danga faˈiburi naˈa ˈani fanoa
kamu. Ma nau ku saea fuamuˈa,
noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu, leleka
ka dao ana na kaidaˈi neˈe kamu ke
fata ˈuri, ‘God ˈoke ˈoilakitaˈinia na
ngwae neˈe nia leka maˈi ˈani na
ngasingasiˈanga ˈoe!’ ”✡

14

Sa Jesus nia gura taˈi ngwae ana asoa ana Sabat

1 Ana taˈi Sabat asoa ana ma-
maloˈanga, sa Jesus leka ka fanga
ana luma taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo
ana Farasi ki. Ma ana kaidaˈi neˈeri,
na ngwae ki kira ka lialia ˈuana
lisilana ta tae neˈe nia ke baˈa sasia.
2 Ma taˈi ngwae neˈe ro lima nia
ki ma na ro ˈaa nia ki kira ubu liu,
nia leka maˈi siana sa Jesus.
3 Ma sa Jesus ka saefiloa na Farasi
ki ma na faˈamanata ana taki ki ka
ˈuri, “Na taki kia ki alaˈania kulu
ka gura ta ngwae mataˈi ana Sabat,
nama noaˈa?”
4 Bore ma noaˈa kira kasi taˈi
olisia nama. Sui sa Jesus ka sama
toˈona ngwae mataˈi neˈeri, ma nia
ka ˈakwa naˈa, ma sa Jesus ka
alaˈania ka leka naˈa ˈana.
5 Sui sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri,
“ˈUri ma diˈia ta ngela amu nama
ta buluka amu, nia ˈasia ˈi saena
ta kilu ana na Sabat asoa ana ma-
maloˈanga, ˈoko saiana ˈoke leka
lafua goˈo ˈamu?”
6 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia
saefilo ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae kasi
taˈi olisia nama.
7 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia na
ngwae ki neˈe kira dao maˈi fuana
fangaˈa, ma kira ka filia ˈada kula
ˈinotoˈa ki fuana tuaˈa, nia ka fata
ˈani tarifulaˈa neˈe fuada ka ˈuri,
8 “Kaidaˈi ta ngwae nia laefiˈo
fuana ta fangaˈa ana araˈinga, noaˈa
ˈoe kosi tua ana fuli tuaˈa fuana
ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ˈasu ˈubani
kira kata fiˈi laefia logo ta ngwae
neˈe nia talingaˈi ka tasa amu.
9 Ma na ngwae neˈe nia laefi
koroˈo maˈi ka dao, ma ka fata ˈuri
fuamu, ‘ˈOke tataˈe basi, ˈiri ngwae
neˈe ke tua ˈi neˈana.’ ˈUnaˈeri ˈoko
fiˈi ˈeke liu lala, osiˈana kira ˈiduˈu
ˈoko tua naˈa ana kula ˈi ano fuana
na ngwae dalaˈa ki.
10 Aia, kaidaˈi ta ngwae nia laefiˈo,
tua lala ˈamu ana ta kula ˈi ano,
ma kaidaˈi na ngwae neˈe nia laefiˈo
maˈi nia dao, nia ka fata ˈuri fuamu,
‘Kwala ngwade, ˈoe ˈidu maˈi ˈuana
ta kula leˈa mala.’ ˈUnaˈeri, nia ka
faˈadoe ˈoe ˈi naˈoda na ngwae neˈe
kamu fiku ˈi neˈeri ki.
11 Osiˈana na ngwae neˈe nia
faˈadoe nia talana, God ke faˈatiˈitiˈi
nia. Ma na ngwae neˈe nia
faˈatiˈitiˈi nia ˈi talana, God ke
faˈadoea.”

✡ **13:35** Sam 118:26

12 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana
na ngwae neˈe nia saungaˈinia
na fangaˈa neˈeri, “Kaidaˈi ˈoko
saungaˈinia ta fangaˈa, noaˈa ˈoe
kosi laefia goˈo ˈamu maˈi na
kwaima ˈoe ki, ma na futaˈa ˈoe
ki, nama na ngwae toˈoru ki neˈe
kira tua karangiˈo. Duˈungana kira
saiana kira ke baˈa saungaˈinia ta
fangaˈa ˈunaˈeri, ma kira ke laefiˈo
logo fuana duˈulana logo na ru neˈe
ˈoko sasi fuada.
13 Bore ma kaidaˈi ˈoko
saungaˈinia ta fangaˈa, ˈoke laefia
maˈi na ngwae dalaˈa ki, ma na
ngwae neˈe ˈaeda nama limada mae
ki, ma na ngwae neˈe maada rodo
ki.
14 Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri, nia
ˈoilakiˈa fuamu. Sui bore ˈana noaˈa
kira kasi duˈu fuamu, God ke baˈa
duˈua fuamu, ana kaidaˈi neˈe ng-
wae saga ki kira tataˈe laˈu faˈasia
na maeˈa.”

Ta tarifulaˈa sulia na fafangaˈa ˈi langi
(Matthew 22:1-10)

15 Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ng-
wae ana ngwaˈi toˈa neˈe kira tua
fuana fangaˈa, nia rongoa tae neˈe
sa Jesus nia saea, nia ka fata ˈuri,
“Na ˈoilakiˈanga fuana ngwae neˈe
kira ke baˈa fanga ana fafangaˈa ˈi
saena ˈInotoˈanga God.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri,
“Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae nia
saungaˈinia taˈi fafangaˈa doe, ma
ka laefia maˈi ngwae ˈoro ki fuana
fangaˈa.
17 Ma ana kaidaˈi ru ki taˈifau nia
kwaimaˈakwali naˈa, nia ka kwa-
tea ngwae rao nia ka leka fuana
baˈelana maˈi ngwae neˈe nia saeda
fuana kika leka maˈi. Nia fata ˈuri,
‘Kamu ke leka naˈa maˈi sulia na ru
ki nia kwaimaˈakwali taˈifau naˈa.’
18 Bore ma kira ka talaˈae kira
ka fofoni ru, kira ka saea ru ki nia
suˈusida neˈe noaˈa kira kasi leka
maˈi. Taˈi ngwae nia fata ˈuri, ‘Nau
ku folia taˈi afu ano, ma nau ku oga
nai leka lisia basi. ˈOe faˈarongoa,
nau ku kwaimanatai liu.’
19 Ma ruana ngwae ka fata ˈuri,
‘Nau ku folia akwala buluka ana
kaidaˈi neˈe, ma nau ku oga nai
leka ilida basi, sali kira rao leˈa
nama noaˈa. ˈOke faˈarongoa nau
ku kwaimanatai liu noaˈa naisi leka
goˈo kwau.’
20 Ma uula ngwae ka fata ˈuri,
‘Nau ku fiˈi araˈi goˈo, ma nia
ka ˈafitaˈi liu fuaku fuana lekaˈa
kwau. ˈOe faˈarongoa nau ku
kwaimanatai.’
21 Kaidaˈi neˈe ngwae rao nia
oli maˈi, ma ka faˈarongoa ngwae
ˈaˈana nia ˈani ru neˈeri ki, ngwae
ˈaˈana neˈe nia saetaˈa liu, ma ka
fata ˈuri fuana ngwae rao nia, ‘ˈOke
leka ˈaliˈali sulia tala doe ki, ma
sulia tala tiˈitiˈi ki, ˈoko baˈea maˈi
na ngwae dalaˈa ki, ma na ngwae
neˈe ˈaeda nama limada mae ki, ma
na ngwae neˈe maada rodo ki, ma
faˈinia ti ngwae logo neˈe nonida
taˈu.’
22 Kaidaˈi ngwae rao neˈeri nia oli
maˈi, nia ka fata ˈuri fuana ngwae
ˈaˈana nia, ‘Araˈi ˈae, ru ba ˈoko
saeˈe fuaku ki, nau ku sasiˈi taˈifau
naˈa, ma kula ni tuaˈa ana fangaˈa
ˈoe noaˈa nia kasi fungu ˈua ana
ngwae ki.’
23 Ngwae ˈaˈana neˈe ka fata laˈu
ˈuri, ‘ˈOe leka laˈu sulia kala tala ki
neˈe kira tua tau, ˈoko laefida, ma
ˈoko ˈengoa laˈu maˈi ti ngwae fasi
ˈiri na luma nau ke fungu.
24 Ma nau ku saea fuamu, nia
ˈafitaˈi liu fuana ta ngwae ana ng-
wae ba nau ku laefida maˈi ˈi naˈo
ki, kira ke fanga ana fafangaˈa
nau.’ ”

Na ˈatoˈanga neˈe ngwae ke dao toˈona duˈungana raoˈa neˈe
(Matthew 10:37-38)

25 Ana taˈi kaidaˈi, na fikuˈa doe
kira leka faˈinia sa Jesus. Ma nia ka
abula ka fata ˈuri fuada,
26 “Ta ngwae neˈe nia oga ke
donga nau, nia ke alafe fuaku ka
liufia na maˈa nia, ma na teˈa nia,
ma na ˈafe nia, ma na ngela nia
ki, ma na ngwaefuta nia ki, ma

na ngwaingwaena nia ki, ma nia'a
talana logo.
27 Nia 'afita'i fuana ta ngwae ka
di'ia ta fafarongo aku, si di'ia nia
kasi ma'udi fuana dongalaku, sui
bore 'ana kaida'i nia ke nonifii, ma
ke mae ana 'ai rara folo.
28 "Di'ia ta ngwae amu'a nia oga
ke saunga'inia ta luma doe, nia ke
tua, ma ka manata basi sulia ta
fita mani ne'e nia to'o ana fasi 'iri
ke bolo fa'inia fa'asuilana na luma
ne'eri.
29 Di'ia nia kasi sasi 'una'eri, ma
nia ka alua na'a na fa'angasilana na
luma ne'eri ta'ifau, ma na ngwae
ki kira lisia noa'a nia kasi to'o
ana mani ne'e nia bolo fuana na
fa'asuilana, kira ke 'oidorole 'ania,
ma kira ka fata 'uri,
30 'Na ngwae ne'e nia tala'ae na'a
ana fa'a uulana na luma ne'e, bore
ma nia noa'a kasi totolia nia ka
fa'asuia.'
31 "Ma di'ia ta tatalafa'a ne'e nia
leka fa'inia ta'i akwala to'oni ng-
wae nia ki fuana na fu'anga fa'inia
ta tatalafa'a mo ne'e nia leka ma'i
fa'inia na ro akwala to'oni ngwae
nia ki fuana fu'anga, nia ke tua basi
'i ano ka manata 'ana sulia 'asu
'ubani noa'a nia kasi ngasingasi'a
kasi bolo go'o fuana na fu'alilana na
mae fa'inia na tatalafa'a ne'eri.
32 Ma di'ia nia noa'a go'o, nia ka
kwatea ta ngwae ana, 'iri ke leka,
ma ka gani 'uana na aroaro'anga 'i
safitadaro'o, ana kaida'i kira tua tau
'ua ma'i.
33 Ka 'una'eri logo, kamu ka eta
manata le'a basi sulia na fii'a ne'e
kamu ke dao to'ona kaida'i ne'e
kamu ke donga nau, di'ia ta ngwae
amu'a ne'e noa'a nia kasi danga
fa'iburi 'ani ru nia ki ta'ifau, nia
'afita'i liu nia ke donga nau."

Fiki asi dalakwai (Matthew 5:13; Mark 9:50)

34 Sa Jesus ka fata la'u 'uri, "Na
fiki asi nia na ru le'a. 'Una'eri
bore 'ana, di'ia ne'e asila lana nia
dalakwai na'a fa'asia, nia 'afita'i liu
'oko kwate nia ka asila la'u.
35 Ma noa'a nia kasi le'a na'a
fuana sasilana 'ani ta ru. Noa'a nia
kasi le'a na'a fuana ano ma fuana
'afilana ta ru. Ma nia bolo fa'inia
kira ka to'osia go'o 'ada. Kamu ke
sailinga le'a sulia na ala'anga ne'e
ki."

15

Na sipsip ne'e o'osi (Matthew 18:12-14)

1 Ana ta'i kaida'i, na ngwae 'oro
ne'e kira rao ana gonilana na mani
ana na takisi, ma na ngwae ne'e
kira fia fasi kira ngwae ta'a 'ufuni
ki logo, kira dao fuana na fafaron-
golana sa Jesus.
2 Na Farasi ki ma na ngwae
fa'amanata ana taki ki, kira etan-
gia ngununguna'anga kira ka 'uri,
"Na ngwae ne'e nia kwaloa na ng-
wae ta'a ki ma ka fanga go'o 'ana
fa'inida!"
3 Nia ne'e sa Jesus ka ala'a 'ani na
tarifula'a ki fuada ka 'uri,
4 "Di'ia ta ngwae amu'a nia to'o
ana ta'i talanga'i sipsip, ma ta'i
ai ada ka no'ana, tae ne'e ngwae
ne'eri ke sasi? Nia ke fa'asia na siko
akwala ma siko sipsip ne'eri ki, ma
nia ka leka ka lulu 'uana ta'i ai ne'e
nia no'ana, leleka nia ka dao nama
to'ona.
5 Ma kaida'i ne'e nia dao to'ona,
nia ka saele'a liu, ma ka ngalia 'i
gwauna 'aba'abana,
6 ma ka ngalia ma'i 'i fanoa. Sui
nia ka ri ma'i 'uana ngwae kwaima
nia ki, ma na ngwae ana fanoa nia
ki, fasi 'iri kika fiku ma'i, ma nia ka
fata 'uri fuada, 'Nau ku saele'a liu,
osi'ana nau ku dao na'a to'ona na
sipsip ba nau ba nia no'ana. Ta ne'e
muke saele'a fa'inau!' "
7 Ma sa Jesus ka fata la'u
'uri, "Nau ku saea fuamu'a, na
saele'anga doe 'una'eri logo 'i langi
fafia ta'i ngwae ne'e ta'a ma nia ka
kakari alifa'i. Na saele'anga fa'inia
ka liufia na saele'anga fafia siko
akwala ma siko ngwae ne'e kira
saga go'o 'ada ki."
8 Ma sa Jesus ka ala'a la'u 'ania
tarifula'a ka 'uri, "Di'ia ta kini ne'e
nia to'o ana ta akwala selene, ma ta
ta'i selene ka no'ana, tae ne'e nia ke

sasia? Nia ke faˈaduˈa ta unu, ma
ka salofia na luma nia, ma ka lulu
ana kula ki taˈifau leleka nia ka dao
nama toˈona.
9 Ma kaidaˈi nia dao naˈa toˈona,
nia ka ri naˈa ˈuana ngwae kwaima
nia ki, ma na ngwae ana fanoa nia
ki kira ka fiku maˈi siana, ma nia ka
fata ˈuri fuada, ‘Nau ku saeleˈa liu,
osiˈana nau ku dao naˈa toˈona na
selene ba nau ba noˈana. Nia neˈe
muke saeleˈa amuˈa faˈinau!’ ”
10 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri,
“Nau ku saea fuamuˈa, ru neˈeri ka
ˈunaˈeri logo ˈi langi. Na ˈainsel God
ki faˈinia God, kira saeleˈa liu fafia
taˈi ngwae neˈe nia abula taˈa, ma
nia ka kakari alifaˈi maˈi.”

Na ngela aˈabasa

11 Ma sa Jesus ka alaˈa laˈu ˈani
ta tarifulaˈa ka ˈuri, “Taˈi ngwae nia
toˈo ana ro ngela ngwane ki.
12 Na ngela ˈi buri nia fata ˈuri
fuana na maˈa nia, ‘Maˈasi, ˈoke
kwatea naˈa maˈi bali nau ana na
toˈoruˈa kulu.’ ˈUnaˈeri goˈo, na
ngwae neˈeri ka daroˈia naˈa na
toˈoruˈa kira ˈi safitana na ro ˈalako
nia ki.
13 Ma ˈi buri ˈana bara faˈi asoa
sui, na ˈalako ba ˈi buri ka ˈoifoli
naˈa ˈani na bali nia ana toˈoruˈa
kira, ma ka leka naˈa ˈana faˈinia
mani nia. Ma nia ka leka naˈa ˈana
ˈuana na fanoa tau, ma ka faˈalia
taˈifau naˈa ˈana na mani nia ki ana
na tuaˈa taˈa.
14 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia faˈasuia
naˈa na mani nia ki, na fioloˈa doe
ka liu ana na bali fanoa neˈeri, ma
noaˈa nia kasi toˈo naˈa ana ta ru.
15 Ma nia ka leka siana taˈi ngwae
ana fanoa neˈeri ka saefilo ˈuana ta
raoˈa, ma na ngwae neˈeri ka kwate
fuana na raoˈa bulibuli ana liaˈa
sulia na gwata nia ki.
16 Ma nia ka oga fasi ke ˈania ti
ngisingisi fanga ana na fanga gwata
ki, duˈungana ta ngwae ˈi neˈeri kasi
kwatea goˈo ta fanga fuana.
17 Bore ma kaidaˈi nia manata
leˈa, nia ka fata ˈuri fuana talana,
‘Na ngwae ni rao maˈa nau ki, kira
fanga leˈa taˈifau goˈo ˈada niniˈari,
ma kira ka abusu, ma nau niniˈa
nau ku fiolo goˈo ˈaku fuana na
maelaku!
18 Nia leˈa fuana nau kui oli siana
maˈa nau, ma nau ku fata ˈuri
fuana, Maˈasi kwa, nau ku rora liu
naˈa ˈi maana God, ma ˈi maamu
logo.
19 Nau noaˈa kusi totolia naˈa neˈe
ˈoke sae nau laˈu ˈani na ngela ˈoe.
ˈOke alaˈani nau kui rao naˈa ˈaku
fuamu diˈia ta ngwae ni rao ˈoe.’
20 Ma nia ka tataˈe, ma ka oli siana
maˈa nia.
“Ma kaidaˈi nia dao tau ˈua kwau
faˈasia ˈi fanoa, na maˈa nia ka
lia kwau, ma ka lisia. Ma nia ka
kwaimanatai liu ana na ngela nia.
Ma nia ka lalili kwau, ma ka ofia
maˈi na ngela nia, ma ka nonoˈia.
21 Ma na ngela neˈeri ka fata ˈuri
fuana, ‘Maˈasi, nau ku rora liu naˈa
ˈi maana God ma ˈi maamu logo.
Nau noaˈa kusi totolia naˈa neˈe
ˈoko sae nau laˈu ˈani na ngela ˈoe.’
22 Bore ma na maˈa nia ka ri ˈuana
na ngwae rao nia ki ka ˈuri, ‘Mulu
ˈaliˈali! Muka ngalia maˈi na toro
keta neˈe kwanga ka tasa, ma muka
faˈaruˈufi ˈania. Ma kamu ka alua
faˈi kome ana limana, ma kamu ka
alua na taˈe butu ki ˈi ˈaena.
23 Sui, kamu ka leka, muka saun-
gia maˈi na kala buluka kubu baera
fasi ˈiri kulu ke saungaˈinia na
fangaˈa ma kulu ka saeleˈa ˈakulu.
24 Duˈungana na ngela nau, nia
diˈia neˈe nia maemae naˈa, bore
ma nia ka mauri laˈu. Ma nia ka
diˈia neˈe nia noˈana, bore ma nau
ku lisia laˈu naˈa.’ Ma na fangaˈa
neˈeri ka talaˈae naˈa.
25 “Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngela
ˈi naˈo baera nia tua ˈua maˈi ˈana ˈi
saena na oˈola. Ma kaidaˈi neˈe nia
oli maˈi ma nia ka dao karangia naˈa
maˈi na luma, nia ka rongoa na lin-
gana na masaˈa ma na ngwaˈengaˈa.
26 Ma nia ka karumia maˈi taˈi
ngwae ana ngwae rao ki, ma ka
saefiloa ˈuana na tae funiˈa kira
ngwaˈe faˈinia.
27 Ma na ngwae ni rao neˈeri nia
olisia ka ˈuri, ‘Na ai burimu ba nia
oli naˈa maˈi ˈi fanoa, ma na maˈa
ˈoe ka saungia naˈa na kala buluka

kubu baera, osiˈana na ai burimu
nia mauri, ma ka oli maˈi ka dao
naˈa.’
28 Ma na ngela ˈi naˈo ka saetaˈa
liu, noaˈa nia kasi ruˈu naˈa kwau
saena luma. Ma na maˈa nia ka ruˈu
maˈi ˈi maa, ma ka ˈengoa ˈiri nia
ruˈu kwau saena luma.
29 Ma nia ka olisia na maˈa nia ma
ka fata ˈuri, ‘Lisia basi, nau ku rao
fuamu diˈia na ngwae rao ˈoˈo ˈoe
sulia faˈi ngali ˈoro neˈe ki, ma nau
ku roˈosulia na fatalamu. Sui bore
ˈana, ˈoe kosi kwatea goˈo ta kala
nanigot fuaku, fasi ˈiri nau ku sasi
ˈaku ta fangaˈa faˈinia na ngwae
kwaima nau ki!
30 Bore ma na ngela nini ˈoe, nia
faˈalia naˈa toˈoruˈa ˈoe ana na kini
sesele ki, ma kaidaˈi nia oli maˈi
ka dao ˈi fanoa, ˈoko saungia mala
na kala buluka kubu doe leˈa baera
fuana!’
31 Ma na maˈa nia ka olisia ka ˈuri,
‘Ngela nau ˈae, ˈoko tua tari naˈa
faˈi nau, ma na ru nau ki taˈifau,
neˈe ru ˈoe ki logo.
32 Sui bore ˈana, kulu ke sasi naˈa
ˈakulu na fangaˈa neˈe, ma kulu ka
saeleˈa ˈakulu, osiˈana na ai burimu
lisilana diˈia nia maemae naˈa, bore
ma nia ka mauri laˈu naˈa. Ma nia
ka nonoˈana naˈa, bore ma kaidaˈi
neˈe kulu ka lisia laˈu.’ ”

16

Na ngwae rao abu ˈoloˈolo

1 Sa Jesus ka fata laˈu ˈani tari-
fulaˈanga fuana fafarongo nia ki ka
ˈuri, “Taˈi ngwae toˈoru nia toˈo ana
taˈi ngwae ni rao neˈe nia alua ka
ˈaˈana fuana toˈoruˈa nia ki. Ma
na ngwae ki kira ka saea fuana na
ngwae toˈoru neˈeri neˈe na ngwae
rao nia, nia ˈaurafu, ma ka faˈalia
goˈo ˈana na toˈoruˈa nia ki.
2 Ma na ngwae toˈoru neˈeri ka
saea maˈi ngwae rao nia ma ka
saefiloa ka ˈuri, ‘Na tae neˈe nau ku
rongoa amu kwa? ˈOe keresia na
fita mani nau ki taˈifau neˈe ˈoko
rao ˈani, osiˈana neˈe noaˈa ˈoe kosi
ˈaˈana naˈa ana toˈoruˈa nau ki.’
3 “Ma na ngwae rao ˈaurafu neˈeri
ka manata ˈuri, ‘Na ngwae ˈaˈana
nau nia ke faˈasui nau naˈa faˈasia
na raoˈa nau. ˈUri ma ta tae naˈa
neˈe nau kui sasia ˈiri nai toˈo ana ta
raoˈa faolu? Nau kusi ngasingasiˈa
naˈa fuana ˈililana na kilu ki, ma
nau ku ˈeke liu logo ˈani ganiˈa.
4 Nau ku saiana ru neˈe nai baˈa
sasia ˈiri kaidaˈi nau ku sui faˈasia
na raoˈa nau, na ngwae ki kira ke
kwalo nau goˈo ˈada saena luma
kira ki.’
5 “Ma nia ka ri maˈi ˈuana na
ngwae neˈe kira ngali langa faˈasia
na ngwae ˈaˈana nia, ma nia ka fata
ˈuri fuana na etana ngwae, ‘Fita ru
neˈe ˈoko ngali langa ana faˈasia na
ngwae ˈaˈana nau?’
6 Nia ka olisia ka ˈuri, ‘Taˈi ta-
langaˈi biˈi* ngwaingwai.’ Ma na
ngwae rao ˈaurafu neˈeri ka fata
ˈuri fuana, ‘Na ˈaba ru ana na ngali
langaˈa ˈoe niniˈa, ˈoe tua, ma ˈoko
keresia lima akwala ru ki.’
7 Ma nia ka fata ˈuri fuana na
ruana ngwae, ‘Ma ˈaeˈo ta fita ru
neˈe ˈoko ngali langa ana?’ Ma nia
ka olisia ka ˈuri, ‘Na taˈi talangaˈi
ngwaˈi flaoa.’ Ma na ngwae rao
ˈaurafu neˈeri ka fata ˈuri fuana, ‘Na
aba ru ana na ngali langaˈa ˈoe ne,
ˈoke keresia kwalu akwala ru ki.’
8 Ma na ngwae ˈaˈana nia ka
baˈatafea na ngwae rao ˈaurafu
neˈeri fuana liatoˈongaˈa neˈe nia
sasia. Si neˈe na ngwae neˈe ki
saena magalia kira liatoˈo ka tasa
ana ru saena na magalia neˈe ka
liufia na ngwae ana na madakolaˈa
ki.
9 “Nau ku saea fuamuˈa, muke
kwatea na toˈoruˈa kamu ki fuana
ˈafilana ngwae matamata ki. Ma
kaidaˈi na mani kamu nia sui, God
ke baˈa kwalo kamu ˈi langi.
10 “Diˈia sa tai neˈe nia rao leˈa
ana toˈoruˈa tiˈitiˈi ki, nia ka rao leˈa
logo ana toˈoruˈa doe ki. Ma diˈia
sa tai neˈe nia rao ˈaila ana toˈoruˈa
tiˈitiˈi ki, nia ka rao ˈaila logo ana
toˈoruˈa doe ki.

* **16:6** Taˈi biˈi ngwaingwai diˈia 40 lita.

11 Ka ˈunaˈeri logo, diˈia noaˈa
kamu kasi rao leˈa ana na toˈoruˈa
ki saena magalia, God noaˈa kasi
faˈamamana kamu logo faˈinia na
toˈoruˈa mamana.
12 Ma diˈia kamu kasi rao leˈa ana
ru ta ngwae matamata, God noaˈa
kasi kwatea logo ru ki fuamuˈa ˈi
langi.
13 “Noaˈa ta ngwae rao kasi rao
fuana ta ro ngwae ˈaˈana matamata.
Diˈia nia ˈunaˈeri mo, nia ke baˈa
malimaeˈa ana ta ngwae ˈaˈana, ma
ka kwaima ana ta ngwae ˈaˈana. Ma
nia ka rao leˈa fuana ta ngwae, ma
ka danga faˈiburi ˈani ta ngwae. Ta
neˈe, nia ˈafitaˈi liu diˈia neˈe muke
rao laˈu fuana God, ma na mani laˈu
ana taˈi kaidaˈi.”
14 Ma kaidaˈi Farasi ki kira rongoa
ru neˈeri, kira ka ˈoidorole ˈani sa
Jesus, duˈungana kira ngwae oga
guguta liu ana mani ki.
15 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Kamu sasia ru leˈa ki ˈi naˈo ana
ngwae ki, fasi ˈiri kira ke baˈatafe
kamu. Bore ma God nia sai goˈo
ana mangomuˈa. Osiˈana ta tae neˈe
na ngwae nia manata doe ana, God
noaˈa kasi manata doe goˈo ana.”

Faˈamanataˈanga sulia taki sa Moses ki
(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Na
taki sa Moses ki, ma na kerekereˈa
ana na profet ki, nia rao ka talaˈi
kamu maˈi leleka ka dao ana kaidaˈi
sa John ngwae ni Siuabu nia dao
ana. Ma nia ka talaˈae maˈi
ana sa John nia faˈatalo ˈani na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia God neˈe ke
gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, na
ngwae ˈoro ki kira saeleˈa fuana
ruˈungaˈa ˈi saena na mauriˈa neˈe
God ke gwaungaˈi fafia.
17 Bore ma noaˈa ˈiri fada laˈu
neˈe na ngasingasiˈanga ana taki nia
sui, bore ana nia ka tiˈitiˈi. Na salo
ma na magalia ke baˈa sui, bore ma
na ngasingasilana na taki ki ka teo
tari noaˈa kasi sui.
18 “Diˈia ta ngwae ke ilangaˈinia
na ˈafe nia ma ka korea laˈu ta kini
matamata, nia ˈusu naˈa. Ma diˈia
ta ngwae ka korea na ˈafe neˈe kira
ilangaˈinia, nia ˈusu logo.”

Ngwae toˈoru faˈinia sa Lasaros

19 Sa Jesus ka alaˈa laˈu ma ka
ˈuri, “Taˈi ngwae toˈoru neˈe nia
toro ˈani na toro leˈa ki neˈe folilani
doe, nia ka tua ˈani tuaˈa leˈa sulia
asoa ki taˈifau.
20 Ma taˈi ngwae dalaˈa neˈe duˈa
sufusufu liu ana nonina, neˈe satana
sa Lasaros, nia tua ˈi ano ˈaena
na maa ana luma na ngwae toˈoru
neˈeri.
21 Ma sa Lasaros oga ka ˈania
orengana na fanga neˈe ˈasia faˈasia
na tatafe ni fanga na ngwae toˈoru
neˈeri. Ma kaidaˈi sa Lasaros nia tua
ˈi ano, na kui ki bore, kira dao maˈi,
ma kira ka milia na duˈaduˈa nia ki.
22 Sa Lasaros ka mae, ma na
ˈainsel ki kira ka ngalia ˈalaˈa siana
sa Abraham ˈuana na fangaˈa doe ˈi
langi. Ma na ngwae toˈoru neˈeri ka
mae logo, ma kira ka kwaiatoa naˈa.
23 Ma nia ka tua saena kula fuana
ngwae mae ki ˈani na nonifiiˈa doe.
Ma nia ka lia kwau ˈalaˈa, ma
ka lisia kwau sa Abraham ma sa
Lasaros tua ˈana faˈinia.
24 Ma nia ka ako kwau fuana sa
Abraham ma ka ˈuri, ‘Koˈosi Abra-
ham ˈae, ˈoke manatai nau maˈi.
Kwatea maˈi sa Lasaros, fasi ˈiri
ka kutumani maˈi na ˈuˈuna saena
kafo, ma ka faˈagwaria na meaku,
osiˈana nau ku tua naˈa ˈani na
nonifiiˈa ˈi saena na mafula neˈe.’
25 Bore ma sa Abraham ka fata
ˈuri fuana, ‘Ngela nau ˈae, ˈoke
manata toˈona basi ˈamu kaidaˈi
ba ˈoko mauri, ˈoko toˈo ana na
ru leˈa ˈoro ki, ma sa Lasaros ka
toˈo goˈo ˈana ana ru taˈa ki. Bore
ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka tua
naˈa saena saeleˈanga ˈi neˈe, ana
kaidaˈi neˈe ˈoko tua ˈamu saena na
nonifiiˈanga.
26 Ma ta ru laˈu, God nia alua
taˈi lagasinasina doe ˈi safitakulu,
ma noaˈa kasi bolo faˈinia ta ng-
wae ke toˈofolo kwau ˈuana bali
neˈana. Ma ka noaˈa kasi bolo

logo fuana neˈe ta ngwae ka toˈofolo maˈi siaimili.’
27 “Ma nia ka olisia ka ˈuri, ‘Koˈosi,
nau ku amasiˈo kwau fasi ˈiri ˈoke
kwatea sa Lasaros ˈuana luma maˈa
nau,
28 fasi ˈiri nia ka faˈabasua na
lima ngwaefuta nau ki, ˈasu ˈubani
kira kata leka logo maˈi ana kula ni
nonifiiˈanga neˈe.’
29 Ma sa Abraham nia olisia ka
fata ˈuri, ‘Na kerekereˈa sa Moses,
ma na profet ki niˈi teo taˈifau goˈo
ˈani faˈinida. Nia bolo fuana kira ka
roˈosuliˈi.’
30 Ma nia ka fata ˈuri, ‘Koˈosi
Abraham ˈae, noaˈa goˈo. Diˈia
ta ngwae neˈe nia maemae ma ka
mauri laˈu, ma nia leka siada tari,
kira ka kakari alifaˈi faˈasia na ab-
ulaˈanga taˈa kira ki.’
31 Ma sa Abraham ka fata
ˈuri fuana, ‘Diˈia noaˈa kira kasi
roˈosulia na kerekereˈa sa Moses ma
na profet ki, nia ˈafitaˈi goˈo fuana
kira ka faˈamamana, sui bore ˈana
diˈia ta ngwae ka tataˈe laˈu faˈasia
na maeˈa.’ ”

17

Taˈangaˈa
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1 Sa Jesus fata ˈuri fuana fafarongo
nia ki, “Na ru neˈe kwate ma ngwae
ki kira ka abula taˈa ki neˈe, niˈi ke
fuli nama. Bore ma nia ke baˈa taˈa
liu fuana ngwae neˈe nia kwatea ma
ru neˈeri ki ka fuli!
2 Diˈia ta ngwae ka kwatea ngwae
niniˈa kira enoeno ki ka ˈasi faˈasia
fitoˈonga kira aku, nia leˈa fuana
kira ke firiˈia ta fau doe ˈi luana, ma
kira ka ˈui ˈania ˈi saena na ˈatako.
3 Muke madafi kamu!
“Diˈia na toˈolamu nia abula taˈa,
ˈoke balufia. Diˈia nia kakari alifaˈi,
ˈoke rufuanata ana taˈangaˈa nia.
4 Ma diˈia na abulalana nia taˈa
fuamu ana fiu kaidaˈi ki saena taˈi
asoa, ma nia ka leka logo maˈi
fuamu burina fiu kaidaˈi neˈeri ki,
ma ka fata ˈuri, ‘Nau ku kakari
alifaˈi naˈa,’ ˈoke rufuanata naˈa
ana niaˈa.”
5 Na lifurongo nia ki kira ka fata
ˈuri fuana na Aofia sa Jesus, “ˈOke
faˈangasingasia na fitoˈonga kami
ki.”
6 Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Diˈia
kamu toˈo ana fitoˈonga tiˈitiˈi bore
ˈana ka diˈia ta maga mastad neˈe
nia tiˈitiˈi liu, kamu saiana muke
saea goˈo ˈamuˈa fuana ta ˈai doe,
‘Lafu faˈi lalimu, ma ˈoko uu kwau
ˈi saena na asi.’ Ma nia ke baˈa roˈo
goˈo ˈana sulia na fatalamuˈa.
7 “Diˈia ta ngwae amuˈa nia ka
toˈo ana ta ngwae ni rao neˈe nia
ˈilia na ano, nama ka lia sulia na
sipsip ki, ma kaidaˈi nia oli maˈi
faˈasia na oˈola, na tae neˈe ˈoke
saea fuana? ˈOke saea fuana nia ke
leka ˈaliˈali maˈi, ma ka fanga basi?
8 Noaˈa! ˈOke fata lala ˈuri fuana,
‘ˈOke doˈofia basi maˈi na fanga nau
ki, sui ˈoko toro faolu mala, ˈoko
ngali fanga maˈi, nai nguta ma ku
kwaˈu ka sui mala, ˈi buri, ˈoko fiˈi
nguta, ma ˈoko fiˈi kwaˈu ˈamu.’
9 Ma na ngwae gwaungaˈi neˈe
noaˈa kasi fata leˈa goˈo ana na
ngwae rao nia, duˈungana nia sasi
nama sulia na ru nia saea fuana.
10 Ka ˈunaˈeri logo fuamuˈa.
Kaidaˈi kamu sasia na ru ki taˈifau
ka sui neˈe God nia laefi kamu fuani,
muke fata ˈuri, ‘Kami na ngwae rao
ki goˈo niniˈa, kami sasi goˈo ˈamiˈa
na raoˈa neˈe ˈoga kami ki.’ ”

Sa Jesus nia gura na akwala ngwae

11 Sa Jesus nia leka ˈuana ˈi
Jerusalem, ma ka liu safitana abaˈi
kula ˈi Samaria ma ˈi Galili ki.
12 Ma kaidaˈi nia dao ana taˈi maˈe
fanoa, nia ka dao toˈona taˈi akwala
ngwae neˈe kuu nia saungida. Kira
uu tau maˈi,
13 ma kira ka ako doe maˈi kika
ˈuri, “Jesus na ngwae ˈaˈana kwa,
ˈoke manatai kami maˈi!”
14 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisida,
nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke
leka, muka faˈataˈinia nonimuˈa
fuana na fata abu God ki, fasi ˈiri
kira ke faˈamamana neˈe na non-
imuˈa mafo naˈa.” Ma kaidaˈi kira

leka naˈa, na nonida ka mafo taˈifau naˈa.
15 Kaidaˈi taˈi ngwae ada nia lisia neˈe nonina nia mafo naˈa, nia ka oli maˈi, ma ka ako doe, ma ka baˈatafea God.
16 Ma nia ka ˈasi ka lafafi maana ˈi ˈaena sa Jesus ma ka baˈatafea. Niaˈa neˈeriˈa noaˈa laˈu na ngwae Jiu, niaˈa lala faˈasia ˈi Samaria.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Na akwala ngwae mala ba nau ku gurada ma na nonida ka mafo naˈa. Ma ta siko ngwae laˈu, kira mo ˈi faˈi?
18 Faˈuta neˈe ngwae baera ki taˈifau noaˈa kasi oli maˈi fuana na baˈatafelana God, ma taˈifilia goˈo na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu niniˈa?"
19 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "Tataˈe, ˈoko leka naˈa ˈamu. God nia guraˈo naˈa duˈungana ˈoko faˈamamana nau."

Daolana maˈi Ngwae filia God (Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Ti Farasi kira saefiloa sa Jesus kika ˈuri, "Kaidaˈi faˈuta neˈe God ke baˈa gwaungaˈi fafia magalia kwa?"
Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, "Na kaidaˈi neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae nia ki, noaˈa kamu kasi lisia ˈani ta maˈetoto doe.
21 Ma noaˈa ta ngwae kasi fata ˈuri, 'Lisia basi, gwaungaˈinga God nia ˈi neˈe!' Nama ka ˈuri, 'Nia naˈa ˈi loˈoko!' Duˈungana na kula neˈe God nia gwaungaˈi ana nia lala ˈi saena maurilana ngwae ki."
22 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana fafarongo nia ki, "Na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, kaidaˈi muke oga lisilana na asoa nau, na Ngela Ngwae. Bore ma noaˈa kamu kasi lisia.
23 Ma ti ngwae kike baˈa fata ˈuri fuamuˈa, 'Lia basi, na Christ nia naˈa ˈi loˈoko!' Nama kike ˈuri, 'Lia basi, nia naˈa ˈi neˈe!' ˈUnaˈeri bore, noaˈa kamu kasi leka fuana liaˈa ˈuana.
24 Duˈungana na olilaku maˈi, na Ngela Ngwae, nia ke baˈa diˈia na meamea neˈe nia madako ˈi lofana mamanga, ma na madakolana ke rara saena mamanga taˈifau, ma ngwae ki taˈifau ka lisia.
25 Bore ma ˈi naˈona olilaku maˈi, nai baˈa nonifii, ma na ngwae ki kike baˈa ˈaila ˈani nau.
26 Kaidaˈi nau kui baˈa oli maˈi ana, nia ke diˈia logo kaidaˈi ana sa Noa.
27 Kaidaˈi sa Noa, na ngwae ki kira nguta, ma kira ka kwaˈu, ma ngwae ki faˈinia kini ki kira ka ˈafe ma kira ka araˈi. Goˈo kira ka lebe naˈa sulia faˈi asoa sa Noa nia raˈe saena faka doe, ma na kafo ka fungu maˈi, ma ka kuruda taˈifau naˈa.
28 Ma kaidaˈi nai baˈa oli maˈi ana, nia diˈia logo na asoa ba sa Lot, duˈungana ngwae ki kira nguta, ma kira ka kwaˈu, ma kira ka foli, ma kira ka ˈoifoliˈa, kira ka fasi fanga, ma kira ka saungaˈi luma.
29 Ana asoa neˈe sa Lot nia leka faˈasia ˈi Sodom, kira lebe, ma na mafula ma na fau ˈakoˈako ki ka ˈasi naˈa maˈi faˈasia ˈi langi ma ka duˈafida taˈifau.
30 Nia ke ˈunaˈeri logo ana faˈi asoa nau kui oli maˈi ana.

31 "Ma ana faˈi asoa neˈeri, na ngwae neˈe nia tua tua ˈi maa ana luma nia, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi saena fuana ngalilana ru nia ki. Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe nia saena oˈola, noaˈa nia kasi oli laˈu maˈi ˈi luma.
32 Muke manata toˈona ru neˈe fuli fuana ˈafe sa Lot.*
33 Diˈia sa tai neˈe nia oga ke dau fafia na maurilana fuana talana, nia ke baˈa mae. Ma diˈia sa tai neˈe ka danga ˈani na maurilana osiˈana nia donga nau, nia ke mauri mamana naˈa.
34 Nau ku saea fuamuˈa, ana faˈi rodo neˈeri, ro ngwae neˈe kira maliu saena taˈi ˈifitaˈi, taˈi ngwae God ke ngalia, ma taˈi ngwae ke ore.
35-36 Ro kini ki kera sasi fanga fiku, taˈi kini God ke ngalia, ma ta taˈi kini ke ore."

* **17:32** Nia akaˈu ana lia faˈi buriˈa ˈuana ˈi Sodom ma God ka kwaiˈia nia ka mae. Genesis 19:26

37 Ma na fafarongo nia ki ka sae-
filoa kika ˈuri, “Aofia kwa, ˈi faˈi mo
neˈe na ru neˈeri ki niˈi ke fuli ana
kwa?”
Ma sa Jesus olisida ka ˈuri, “Na
olilaku maˈi noaˈa ta ngwae kasi
talafia ka diˈia logo neˈe na afa kasi
talafia ta ru mae.”

18

Na gwaˈi ˈuru faˈinia ngwae kwai matalangaˈi

1 Sa Jesus nia alaˈa fuana fa-
farongo nia ki ˈania tarifulaˈa neˈe,
fasi ˈiri ke faˈataˈinia fuada neˈe
kira ke foˈo sulia asoa ki taˈifau, ma
noaˈa kira kasi fitala.
2 Nia ka fata ˈuri, “Taˈi ngwae ni
kwai matalangaˈi, nia tua ana taˈi
fanoa, ma noaˈa nia kasi faˈadufa
God, ma noaˈa nia kasi fuˈusi doe
goˈo ana ta ngwae.
3 Ma taˈi gwaˈi ˈuru ˈi saena na
fanoa neˈeri, nia leka maˈi sulia
asoa ki siana fuana ˈengolana ma
ka fata ˈuri, ‘Nau ku oga ˈoke kwa-
tea kwai matalangaˈi ˈanga ˈoloˈolo
fuaku fonea na malimae nau ki.’
4 Ma sulia kala kaidaˈi tau naˈa, na
ngwae ni kwai matalangaˈi neˈeri
kasi ala goˈo fafia. Sui ˈi buri nia ka
manata ˈuri fuana niaˈa talana, ‘Sui
bore ˈana noaˈa nau kusi faˈadufa
goˈo God, ma noaˈa nau kusi fuˈusi
doe goˈo ana ta ngwae,
5 nai kwate naˈa ˈaku kwai mata-
langaˈi ˈanga saga fuana na gwaˈi
ˈuru neˈe, nia faˈa ˈabera liu nau
ˈani lekaˈa maˈi siaku, ˈasu nia kata
fiˈi faˈalaga nau ˈani ˈidufaˈi lekaˈa
maˈi siaku!’ ”
6 Ma na Aofia sa Jesus ka fata
ˈuri, “Mulu rongoa basi na ru neˈe
ngwae kwai matalangaˈi taˈa neˈeri
nia saea.
7 ˈUnaˈeri bore nia kwatea na
matalangaˈi ˈanga ˈoloˈolo fuana,
nia neˈe noaˈa kamu kasi manata
ruarua ana God neˈe ka kwatea
ˈoloˈoloˈa fuana ngwae nia ki, neˈe
kira angisia sulia rodo ma dangi.
God noaˈa kasi dole fuana ˈafilada.
8 Nau ku saea fuamuˈa, God ka
kwate likotaˈi ana na ˈoloˈoloˈanga
fuada. Ma kaidaˈi nauˈa, na Ngela
Ngwae, nau kui oli maˈi saena ma-
galia, ˈuri ma nai baˈa dao toˈona
ngwae ˈoro ki neˈe kira faˈamamana
nau, nama ta bara ngwae goˈo?”

Na ro ngwae ki leka foˈo saena Luma Abu God

9 Sa Jesus nia alaˈa ˈania tar-
ifulaˈa fuana ti ngwae neˈe kira
faˈamamana kira talada fasi kira
saga ma kira ka sisikoˈa ˈani ti
ngwae mo, ka ˈuri,
10 “Ro ngwae ki kira leka ˈi saena
na Luma Abu God ˈiri keroˈa ka
foˈo. Taˈi ngwae neˈe Farasi, ma
taˈi ngwae neˈe nia rao ana gonilana
mani ana takisi.
11 Na Farasi neˈeri nia uu taˈifilia,
ma ka foˈo ˈuri, ‘God ˈae, nau ku
baˈatafeˈo osiˈana noaˈa nau kusi
diˈia na ngwae matamata ki taˈifau.
Sulia kira bili, ma kira ka sasia ru
taˈa ki, ma kira ka kakabara. Noaˈa
nau kusi diˈia na ngwae taˈa loˈoko
neˈe nia gonia na mani ana takisi.
12 Nau ku abu fanga ana ro asoa ˈi
saena taˈi wiki, ma nau ku kwatea
na tangafulana na toˈoruˈa nau ki
fuamu.’
13 “Bore ma na ngwae neˈe nia
gonia na mani ana takisi, nia uu tau
maˈi ˈana. Ma nia kasi taˈea goˈo
maana ˈuana ˈi langi, osiˈana nia
ˈeke liu naˈa. Ma nia ka faˈataˈinia
na olidokoˈa nia ˈani fidalilana na
fuˈufuˈuna, ma ka fata ˈuri, ‘God
ˈae, manatai nau maˈi, nau na ng-
wae abula taˈa!’ ”
14 Ma sa Jesus ka fata logo ˈuri,
“Nau ku saea fuamuˈa, na ngwae
neˈe nia olidokoˈa naˈa neˈe, God
nia faˈa ˈoloˈoloa ana kaidaˈi nia
ruˈu kwau ˈi maa, ma noaˈa laˈu na
Farasi. Osiˈana na ngwae ki neˈe
kira faˈadoe kira talada, God ke baˈa
faˈatiˈitiˈi kira. Ma na ngwae neˈe
kira faˈatiˈitiˈi kira talada ki, God ke
baˈa faˈadoe kira.”

Sa Jesus nia faˈaleˈa kaela ngela ki

(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Ti ngwae kira ngalia maˈi na
kaela ngela tiˈitiˈi siana sa Jesus,

fasi ˈiri nia ka sama toˈoda ma ka faˈaleˈada. Ma kaidaˈi fafarongo nia ki kira lisia, kira ka balufida.

16 Bore ma sa Jesus ka saea maˈi kaela ngela neˈeri ki siana, ma ka fata ˈuri fuada, “Muke alaˈania na kaela ngela tiˈitiˈi kira ke leka maˈi siaku, ma noaˈa kamu kasi foneda laˈu. Duˈungana sa tai neˈe nia manata mamana ka diˈia ngela tiˈitiˈi ki, nia bolo fuana tuaˈa olofana ˈInotoˈanga God.

17 Nau ku saea ru mamana fuamuˈa, diˈia ta ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana diˈia ta ngela tiˈitiˈi, nia ˈafitaˈi liu fuana God ka gwaungaˈi fafia maurilana.”

Faˈamanataˈanga sulia ngwae toˈoru
(Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Taˈi ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, nia saefiloa sa Jesus ka fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata leˈa neˈe kwa, ta tae leˈa neˈe nau kui sasia ˈiri nai toˈo ana na mauriˈa firi?”

19 Ma sa Jesus olisia ka ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko sae nau ˈani ngwae leˈa? Noaˈa ta ngwae ˈiri leˈa goˈo, taˈifilia God goˈo neˈe nia leˈa.

20 Nia leˈa ˈoko saiana alaˈanga totongaˈi God ki ba ˈuri, ‘ˈOe kosi sau ngwae, ma ˈoe kosi ˈusu, ma ˈoe kosi bili, ma ˈoe kosi soke fafia ta ngwae, ma ˈoko fuˈusi doe ana maˈa ˈoe ma teˈa ˈoe.’ ”

21 Ngwae neˈeri nia olisia ka fata ˈuri, “Nia ˈita nama maˈi ana kaidaˈi nau ku tiˈitiˈi, nau ku roˈosulia na taki neˈeri ki taˈifau* leleka ka dao ˈi taˈena.”

22 Ma kaidaˈi sa Jesus nia rongoa ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuana, “Taˈi ru goˈo neˈe nia noaˈa ˈua. ˈOke ˈoifoli ˈania na ru ba ˈoe ki taˈifau, ma ˈoko ngalia mani neˈeri ki, ma ˈoko kwatea fuana na ngwae dalaˈa ki, ma ˈoko fiˈi toˈo ana na toˈoruˈa ˈi langi. ˈUnaˈeri goˈo, ˈoko leka maˈi suli nau.”

23 Ma kaidaˈi ngwae neˈeri nia rongoa ru neˈeri, na liana ka dila liu, sulia nia na ngwae toˈoru.

24 Ma kaidaˈi sa Jesus nia lisia ngwae neˈeri na liana nia dila, nia ka fata ˈuri, “Nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana na ngwae toˈoru ki kike ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.

25 Nia ˈafitaˈi liu fuana ta kamel ke ruˈu sulia na maˈe kwakwa tiˈitiˈi ˈi ˈaena sugila. Nia ˈafitaˈi ka liu laˈu fuana ta ngwae toˈoru neˈe God ke gwaungaˈi fafia maurilana.”

26 Aia, kaidaˈi ngwae ki kira rongoa na alaˈanga neˈeri, kira ka saefiloa ˈuri, “ˈIrai ma noaˈa ta ngwae kasi toda goˈo mauriˈa firi kwa?”

27 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Na ru neˈeri nia ˈafitaˈi liu fuana ngwae, bore ma fuana God noaˈa nia kasi ˈafitaˈi goˈo.”

28 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Kaimili faˈasia naˈa toˈoruˈa kami ki taˈifau, ˈiri mika dongaˈo naˈa!”

29 Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈIu. Nau ku saea fuamuˈa, diˈia sa tai neˈe nia faˈasia na luma nia, ma na ˈafe nia, ma na bara ngwaefuta nia ki, ma maˈa nia ma na teˈa nia, ma na ngela nia ki, osiˈana ˈInotoˈanga God,

30 nia ke baˈa toda ru ˈoro ki saena magalia neˈe liufia ru ba nia faˈasiˈi ki. Ma ana mauriˈa faolu neˈe nia leka maˈi, ngwae neˈeri ke toˈo naˈa ana mauriˈa firi.”

Uula kaidaˈi sa Jesus nia fata sulia maelana
(Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka faˈinia fafarongo nia ki taˈifili kira, nia ka fata ˈuri fuada, “Kulu leka kwau ˈi Jerusalem fasi ˈiri kira ke faˈa aliˈafua na ru ba na profet ki kira keresia sulia nauˈa, na Ngela Ngwae, ana.

32 Kike baˈa kwate nau saena limana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, fasi ˈiri kira ke ˈoinonga ˈani nau,

* **18:21** Lisia ana buka Eksodas 20:12-16 logo ana buka Diutronomi 5:16-20.

ma kira ka fata buri tolingaˈi aku,
ma kira ka ngisuli nau. Kira ka ulasi
nau, ma kira ke saungi nau.
33 Ma ana uula faˈi asoa, nai baˈa
mauri laˈu."
34 Bore ˈana fafarongo ki noaˈa
kira kasi sai goˈo ana alaˈanga
neˈeri ki neˈe sa Jesus nia saea
fuada, osiˈana manatalada ngasi liu
fuana malingaˈilana na ru neˈe sa
Jesus fata sulia. Nia neˈe kwate ma
noaˈa kira kasi saiana tae neˈe sa
Jesus nia fata sulia.

Sa Jesus gura na ngwae maana rodo
(Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Kaidaˈi sa Jesus nia dao
karangia maˈe fanoa ˈi Jeriko,
taˈi ngwae maana rodo nia tua ˈi
ninimana tala. Ana asoa ki nia gani
mani ana ngwae ki.
36 Ma kaidaˈi nia rongoa ngwae
ˈoro ki kira liu, nia ka saefilo kira
ka fata ˈuri, "Tae neˈe ˈuri?"
37 Ma kira olisia kira ka fata ˈuri,
"Sa Jesus na ngwae ba ˈi Nasaret
niniˈa nia leka maˈi."
38 Ma ngwae maana rodo neˈeri
ka ako ma ka fata ˈuri, "Jesus ˈaeˈo
na ˈalako ana kwalafa sa David, ˈoke
manatai nau maˈi!"
39 Ma ngwae neˈe kira etaeta ˈi
naˈona kira ka balufia, ma kira ka
saea nia ke tua nene. Bore ma
nia fiˈi ako doe mo, ma ka fata
ˈuri, "ˈAeˈo na ngela ana kwalafa sa
David, ˈoke manataˈi nau maˈi!"
40 Ma sa Jesus ka mango ma ka
saea fuada ˈiri kira ka talaˈia maˈi
siana. Ma kaidaˈi nia dao karangi,
sa Jesus ka saefiloa,
41 "Tae neˈe ˈoko oga nai sasi
fuamu kwa?"
Ma ngwae maana rodo neˈeri ka
fata ˈuri, "Aofia kwa, nau ku oga fasi
ˈiri maaku ke lia."
42 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
"ˈOko lia naˈa. God nia guraˈo naˈa,
duˈungana ˈoko faˈamamana nau."
43 Ma ˈunaˈeri goˈo nia ka lia naˈa,
ma nia ka leka naˈa faˈinia sa Jesus,
ma nia ka baˈatafea God. Ma kaidaˈi
ngwae ki kira lisia, kira ka baˈatafea
logo God.

19

Sa Sakias

1 Sa Jesus nia dao ˈi Jeriko, ma ka
liu kwau ˈi saena.
2 Ma taˈi faˈinaˈonaˈo ana ngwae
goni mani ana takisi, neˈe satana sa
Sakias, nia ngwae toˈoru liu.
3 Ma nia ka sasi liu ˈuana lisi-
lana sa Jesus. Bore ma ka ˈafitaˈi,
duˈungana nia ngwae dokodoko liu,
ma noaˈa nia kasi lisia sa Jesus,
osiˈana na fikuˈa neˈeri fonea.
4 Ma nia ka lalili kwau ˈi naˈo ana
fikuˈa neˈeri, ma ka raˈe ˈi gwauna
taˈi ˈai neˈe kira saea ˈania Sikamo,
fasi ˈiri ke lisia sa Jesus neˈe nia leka
maˈi sulia na tala.
5 Kaidaˈi sa Jesus nia dao ana kula
neˈeri, nia ka lia kwau ˈalaˈa ˈi
gwauna, ma ka lisia sa Sakias, ma
ka fata ˈuri fuana, "Sakias kwa, koso
ˈaliˈali maˈi, osiˈana nai baˈa tua ˈi
luma ˈoe taˈena."
6 Sa Sakias ka saeleˈa liu, ma ka
koso ˈaliˈali maˈi, ma ka kwaloa
naˈa sa Jesus saena luma nia.
7 Na ngwae ki taˈifau kira lisia ru
neˈeri, ma kira ka ngununguu buri
ana, kika ˈuri, "Sa Jesus nia leka
naˈa fuana ka tua faˈinia na ngwae
taˈa ˈuri reala."
8 Ma sa Sakias tataˈe, ma ka fata
ˈuri fuana na Aofia sa Jesus, "Aofia
kwa, nai baˈa kwatea ta bali ana na
toˈoruˈa nai fuana na ngwae dalaˈa
ki. Ma diˈia nau ku ngali liua ti ru
ana ngwae ki, nai baˈa duˈu fai ru
ana fuana."
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
"Taˈena God nia faˈamauria naˈa
na tuaˈa neˈe, osiˈana ngwae
neˈe nia faˈamamana God diˈia
faˈamamanaˈanga ba na koˈo bora
kia sa Abraham.
10 Nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku
leka maˈi fuana lululana na ngwae
neˈe kira leka rora ki, fasi ˈiri nai
faˈamaurida logo."

Na tarifulaˈanga sulia olilana maˈi ngwae ˈinotoˈa
(Matthew 25:14-30)

11 Na fikuˈa doe neˈe kira sailinga
ru ki taˈifau neˈe sa Jesus saea.
Osiˈana nia dao karangia naˈa ˈi
Jerusalem, nia saea na tarifulaˈa
neˈe ˈiri ke faˈasaga manatada, si
kira fia fasi ˈInotoˈanga God ke fuli
ˈaliˈali goˈo.
12 Nia neˈe kwate sa Jesus ka fata
ˈuri fuada, “Taˈi ngwae ana tuaˈa
ˈinotoˈa, nia sasi akaˈu fuana ka
leka siana taˈi tatalafaˈa doe neˈe
nia tua tau maˈi, fasi ˈiri nia ke
gania ˈuana na gwaungaˈinga ma na
ˈinotoˈanga fasi ˈiri ana kaidaˈi nia
ka oli maˈi, nia ke tatalafaˈa fuana
fanoa nia.
13 Ma ˈi naˈona neˈe nia leka, nia
saea maˈi akwala ngwae rao nia ki
siana, ka kwatea na mani doe fuada,
ka fata ˈuri, ‘Muke rao ˈani mani
neˈe ki, fasi ˈiri muke ngalia laˈu ti
mani maana maˈakwali nau.’
14 Bore ma na ngwae ana ngwae
ˈinotoˈa neˈeri, kira ogalaˈa fuana,
ma kira ka kwatea ti ngwae fasi
ˈiri kira ke alaˈa faˈinia tatalafaˈa
doe neˈeri, osiˈana noaˈa kira kasi
oga goˈo neˈe na ngwae neˈeri ka
tatalafaˈa fuada.
15 “Ka ˈunaˈeri bore ˈana, na tata-
lafaˈa doe nia alua ngwae neˈeri
ka tatalafaˈa naˈa fuada, ma ana
kaidaˈi nia oli maˈi, nia ka saea
fuana ngwae ni rao ba nia ki ba nia
kwate mani fuada, fasi ˈiri ka dao
toˈona ta fita mani laˈu neˈe kira
toda maana na mani ba nia kwatea
fuada ki.
16 Na etana ngwae rao nia leka
maˈi, ka fata ˈuri, ‘Araˈi kwa, nau
ku toda ta akwala mani laˈu faˈinia
mani ba ˈoko kwatea fuaku ki.’
17 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka
fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo ngwae rao
leˈa. Duˈungana nau ku saiana
nau ku fitoˈo amu ana ru tiˈitiˈi ki,
ˈunaˈeri nau ku alua ˈoke lia sulia
akwala maˈe fanoa ki.’
18 ˈUnaˈeri ma ruana ngwae ni rao
leka maˈi ma ka fata ˈuri, ‘Araˈi
kwa, nau ku toda laˈu ta lima mani
faˈinia na mani ba ˈoko kwateˈe
fuaku ki.’
19 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka
fata ˈuri fuana, ‘ˈOke baˈa lia sulia
lima maˈe fanoa ki.’
20 Buri ˈana, uula ngwae ni rao ka
leka laˈu maˈi, ka fata ˈuri, ‘Araˈi
kwa, mani ˈoe ki ba nau ku ngaliˈi,
nau ku buta ngiringiri fafia ˈani ˈaba
ifi.
21 Sulia nau ku maˈu ˈani ˈaeˈo
ngwae ˈinikere. ˈOko diˈia ta ngwae
neˈe saiana ka ngalia goˈo ˈamu ru
ngwae matamata ki, ma ˈoko saiana
ˈoe ngalia logo fanga faˈasia oˈola
ngwae ki.’
22 Sui ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka
fata ˈuri fuana, ‘ˈAeˈo ngwae rao-
lamu taˈa. Nau kui matalangaˈi ˈoe
ˈani alaˈanga ˈoe ki talamu. ˈOko
saea fasi nau ngwae ˈinikere, ma
nau ku diˈia ta ngwae neˈe ngalia ru
neˈe noaˈa laˈu ru nau ki, ma nau ku
ngalia fanga faˈasia oˈola ti ngwae
ki.
23 Diˈia ˈoko manata ˈunaˈeri,
faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi ngalia
na mani nau, ma ˈoko alua ˈamu
saena kula ni alu maniˈa, fasi ˈiri
ana kaidaˈi nau ku oli maˈi, nau ku
ngalia ti selene tarenga ˈi maana?’
24 ˈUnaˈeri goˈo ngwae ˈinotoˈa
nia ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe
kira uu ˈi neˈeri, ‘Muke ngalia mani
neˈe faˈasia, ma muka kwatea fuana
ngwae neˈe nia toˈo ana akwala
mani.’
25 Kira ka fata ˈuri, ‘Aofia kwa, nia
toˈo naˈa ana akwala mani kwa.’
26 Ma ngwae ˈinotoˈa neˈeri olisia
ka ˈuri, ‘Nau ku saea fuamuˈa diˈia
sa tai neˈe nia rao leˈa ˈani ru neˈe
nau ku kwatea fuana, nau ku saiana
nai kwatea laˈu ti ru ˈoro fuana.
Bore ma diˈia sa tai neˈe noaˈa kasi
rao leˈa ˈani ta tae neˈe nau ku
kwatea fuana, sui bore ˈana ta ru
tiˈitiˈi neˈe nia toˈo ana, nau ku
saiana nai lafua faˈasia.
27 Bore ma fuana malimae nau ki
ba kira ˈaila ˈani neˈe nai tatalafaˈa
fuada, talaˈida maˈi, muke saungida
ˈi neˈe ˈi naˈoku.’ ”

Kaidaˈi ngwae ki kira manata doe

ana sa Jesus
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 Buri ˈana sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka leka kwau naˈa ˈi naˈoda ˈuana ˈi Jerusalem.
29 Ma kaidaˈi nia dao karangia fanoa ˈi Betfeis ma ˈi Betani siana gwaˈi ua kira saea ˈania ˈi Olif, nia ka kwatea ro fafarongo nia ki ˈi naˈo, ka fata ˈuri,
30 "Moro leka ana fanoa loˈoko moro leka kwau ˈuana. Ma kaidaˈi koroˈo dao ˈi neˈeri, koroˈo ke lisia taˈi dongki. Kira firiˈia goˈo ˈada dongki neˈeri, ma noaˈa ta ngwae kasi raˈeraˈe ˈua fafona. Koroˈo ke logea, ma moro ka talaˈia maˈi ˈi neˈe.
31 Ma diˈia ta ngwae nia saefilo koroˈo, 'Faˈuta neˈe koroˈo ka logea na dongki neˈe re?' Moro ke saea fuana, 'Na Aofia nia boˈoboˈo ˈuana.' "
32 Aia, ro ngwae neˈeri ki kera leka, ma kera ka dao toˈona, diˈia nama ba sa Jesus nia saea.
33 Kaidaˈi kera logea na dongki neˈeri, na ngwae neˈe toˈo ana dongki neˈe kira ka fata ˈuri, "Tae neˈe koroˈo logea na kala dongki neˈe fuana?"
34 Kera ka fata ˈuri, "Na Aofia nia boˈoboˈo ˈuana."
35 Ma kera ka talaˈia naˈa maˈi siana sa Jesus, ma kera ka alua ifi kera ki ˈi fafona ilina na dongki neˈeri, ma kira ka ˈafia sa Jesus ˈiri ka tua ˈi fafona.
36 Ma kaidaˈi sa Jesus nia leka kwau sulia tala, ngwae ki kira ka safataˈinia ifi kira ki sulia tala, fasi ˈiri nia ka fali ˈi fafoni.
37 Ma ana kaidaˈi nia dao karangia ˈi Jerusalem ana kula neˈe tala nia koso toli ˈuana faˈi ua ˈi Olif, neˈe ngwae ˈoro ana fafarongo nia ki kira tua ˈi neˈeri, ma kira ka talaˈae fuana baˈatafelana God ˈani taˈi akoˈa doe, fafia faˈanadaˈa doe ki neˈe kira lisiˈi.
38 Ma kira ka fata ˈuri,
"God ˈoke ˈoilakitaˈinia na tatalafaˈa neˈe nia leka maˈi ˈani na ngasingasiˈanga ˈoe!✡
Ma na aroaroˈanga faˈinia God.
Kuke baˈatafea God neˈe gwaungaˈi ˈanga nia tasa!"✡

39 Ma ti Farasi kira logo ˈi neˈeri, ma kira ka fata ˈuri fuana sa Jesus, "Faˈamanata kwa, ˈoke saea fuana fafarongo ˈoe ki, kira ke tua nene."
40 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Nau ku saea fuamuˈa, diˈia kira tua nene, na fau neˈe ki kike baˈa inaˈu ana baˈatafelana God."

Sa Jesus nia angi fafia ˈi Jerusalem

41 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia dao karangia ˈi Jerusalem, nia ka lia kwau, ma ka lisia na maˈe fanoa neˈeri, ma nia ka angi, duˈungana na liana nia kwaimanatai fuana ngwae neˈe kira tua ˈi neˈeri ki.
42 Ma ka fata ˈuri, "Nia leˈa diˈia kamu ka saiana ˈi taˈena na ru neˈe nia talaˈia ngwae ˈuana aroaroˈanga. Bore ma taˈena neˈe kamu kina goˈo.
43 Na kaidaˈi ke baˈa dao maˈi, fasi ˈiri na malimae kamu ki, kira ka leka maˈi, kira ka fuˈali kamu, ma kira ka fone kamu, ma ka ˈafitaˈi muke ruˈu ˈi maˈa.
44 Ma kira ke takalongaˈinia fanoa kamu ma na ngwae ki taˈifau ˈi saena. Ma ta taˈi gwaˈi fau bore kasi teo naˈa ana kula neˈe kira teo teo ana ˈi naˈo ana fanoa kamu. Kira ke faˈalia fanoa kamu, osiˈana noaˈa kamu kasi saiana na kaidaˈi God leka naˈa maˈi ana fuana faˈamaurilamuˈa."*

Sa Jesus nia ruˈu ˈi saena Luma Abu God
(Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Kaidaˈi sa Jesus nia ruˈu kwau saena na Luma Abu God, nia ka lalia na ngwae neˈe kira ˈoifoli ki.

✡ **19:38** Sam 118:26 ✡ **19:38** Sam 148:1 * **19:44** kaidaˈi God leka naˈa maˈi ana fuana faˈamaurilamuˈa Na ngwae Jiu ki kira kwaimasia na kaidaˈi God ke leka maˈi fuana faˈamaurida faˈasia malimae kira ki. Bore ma kaidaˈi sa Jesus dao, ˈorolana ngwae Jiu ˈaila ˈani nia.

46 Ma nia ka fata ˈuri fuada, “Ana
kerekere ˈua maˈi saena Kerekereˈa
Abu, God nia fata ˈuri, ‘Na luma nau,
na luma ni foˈo.’ Bore ma kamu
faˈitaˈinia ka alua lala kula fuana
bililana ru ngwae ki.”
47 Ma ana asoa ki taˈifau, sa Jesus
nia faˈamanata ˈi saena Luma Abu
God. Ma na fata abu doe ki, ma
ngwae faˈamanata ana taki ki, ma
ti faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira sasi
ˈuana saungilana sa Jesus.
48 Bore ma kira ka ˈiri dao toˈona
ta masikwaˈa, osiˈana ngwae ki kira
tua faˈinia sulia asoa ki fuana ron-
golana faˈamanataˈanga nia.

20

Saefiloˈa sulia mamanaˈanga sa Jesus
(Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Ana taˈi asoa, sa Jesus nia
faˈamanata ngwae ki ˈi saena Luma
Abu God. Ma nia ka faˈarongo logo
ˈania Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ana
kaidaˈi neˈeri, na fata abu doe ki, ma
ngwae faˈamanata ana taki ki, ma
ti faˈinaˈonaˈo logo, kira leka maˈi
siana sa Jesus.
2 Ma kira ka saefilo ˈuri ana, “Na
ngasingasiˈanga tae neˈe ˈoko toˈo
ana fuana na sasilana ru neˈe ki
kwa? Ma sa tai mo neˈe nia kwatea
na ngasingasiˈanga neˈe fuamu?”
3 ˈI neˈeri, sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “ˈIu, nau ku saefilo kaumulu
basi ˈuana taˈi ru.
4 ˈIu, kamu ke saea basi fuaku,
na ngasingasiˈanga neˈe sa John toˈo
ana fuana na siuabuˈanga, nia ˈita
maˈi faˈasia ˈi faˈi? Nia ˈita maˈi
ana God, nama nia ˈita maˈi ana na
ngwae ki goˈo?”
5 Ma kira ka saefilo ˈi safitada
kwailiu kira ka ˈuri, “Tae neˈe kulu
ke saea? Diˈia kulu olisia ma kulu
ka ˈuri, ‘Faˈasia maˈi God,’ nia ke
baˈa fata ˈuri, ‘ˈIrai ma faˈuta mo
neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana
sa John?’
6 Ma noaˈa nia kasi leˈa logo fuana
neˈe kulu ka fata ˈuri, ‘Nia ˈita goˈo
maˈi ana na ngwae ki,’ sulia na ng-
wae ki kira ke baˈa ˈuilaˈi fau akulu,
ma kira ke saungi kulu, osiˈana
kira faˈamamana ana sa John nia ta
profet logo.”
7 ˈI neˈeri, kira ka olisia sa Jesus
ma kira ka ˈuri, “Kaimili noaˈa kasi
sai goˈo ana.”
8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu
fuada, “Nauˈa bore noaˈa kusi
faˈarongo kamu goˈo ˈani na ngasin-
gasiˈanga faˈuta neˈe nau ku sasia
ˈani ru neˈe ki.”

Tarifulaˈa sulia na ngwae rao neˈe tualada taˈa ki
(Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 ˈI buri ˈana, sa Jesus ka
faˈarongo kira laˈu ˈani ta tari-
fulaˈanga ka ˈuri, “Taˈi kaidaˈi, taˈi
ngwae nia fasia taˈi oˈolaˈi grep, ma
nia ka alua ti ngwae rao kira ka lia
sulia oˈola neˈeri. Ma ngwae ˈaˈana
ana na oˈola neˈe ka leka ana taˈi
fanoa tau, ma noaˈa kasi oli ˈaliˈali
maˈi.
10 Leleka ka dao naˈa ana kaidaˈi
neˈe oˈola neˈeri maua, ngwae
ˈaˈana neˈeri ka kwatea taˈi ngwae
ni rao nia, fasi ˈiri ka ngalia maˈi
ti fuaˈi grep ana ˈai neˈe nia fasia
saena oˈola neˈeri. Bore ma kaidaˈi
ngwae ni rao neˈeri nia dao saena
oˈola neˈeri, na ngwae rao neˈe lia
sulia oˈola neˈeri ki, kira ka kwaiˈia,
sui kira ka olitaˈi ˈoˈo ana siana
ngwae ˈaˈana nia.
11 Ma na ngwae ˈaˈana neˈeri ka
kwatea laˈu ruana ngwae ni rao.
Bore ma ngwae rao neˈe lia sulia
oˈola neˈeri ki, kira ka kwaiˈia logo,
ma kira ka fata taˈa naˈa ana, ma
kira ka olitaˈi ˈoˈo logo ana.
12 ˈUnaˈeri, ngwae ˈaˈana neˈeri
ka kwatea laˈu uula ngwae ni rao
nia, ma kira ka kwaˈi maala logo
ana, ma kira ka ˈui ˈania faˈasia kula
neˈeri.
13 ˈI buri ˈana, na ngwae ˈaˈana
neˈeri ka manata ˈuri, ‘Ta tae laˈu
neˈe nai baˈa sasi? Bore nai kwatea
naˈa ˈaku na ngela ngwane nau neˈe
nau ku alafe liu naˈa ana. Ma niaˈa

naˈa neˈe ngwae rao neˈe lia sulia oˈola ki ke baˈa fuˈusi doe ana.’
14 Goˈo kaidaˈi ngwae neˈe kira
rao ana oˈola neˈeri, kira lisia na
ngwae neˈeri, kira ka fata ˈuri ˈi
safitada kwailiu, ‘Nia ngela mamana
ana ngwae ˈaˈana baera naˈa niniˈa,
neˈe nia ke baˈa ngali oˈola neˈe.
Kulu saungia ke mae fasi ˈiri kulu
ke ngalia naˈa ˈakulu na oˈola neˈe
fuakulu.’
15 ˈUnaˈeri goˈo kira ka kwaˈi
laelae sulia ngwae neˈeri ˈi maa
faˈasia saena oˈola baera, ma kira ka
saungia ka mae naˈa.”

Ma sa Jesus ka saefiloda ka ˈuri,
16 “Tae neˈe na ngwae ˈaˈana ana
na oˈola neˈeri ke baˈa sasia? Nia ke
baˈa dao maˈi, ka saungia na ngwae
neˈeri ki. Sui nia ka kwatea naˈa
oˈola nia fuana ngwae matamata
ki.”

Kaidaˈi ngwae ki kira rongoa na
alaˈanga neˈe sa Jesus, kira ka fata
naˈa ˈuri, “Noaˈa liu, nia ˈafitaˈi ka
ˈunaˈeri!”
17 Sui sa Jesus ka lia ngasingasiˈa
fuada, ka fata ˈuri, “Diˈia noaˈa
nia kasi ˈunaˈeri, tae neˈe fadalana
alaˈanga ba saena Kerekereˈa Abu✡
ba nia fata ˈuri,

‘Na fau neˈe na ngwae saungaˈi
luma ki kira ˈaila ˈania,
niaˈa neˈe na fau neˈe talingaˈi ka
liufia na fau ki taˈifau ana
ˈodoa.’

18 “Ma diˈia sa tai neˈe nia ˈasia
fafona fau neˈeri, nia ke mangisia
naˈa. Ma diˈia sa tai neˈe fau neˈeri
ka ˈasia fafia, na nonina ka meme
taˈifau naˈa.”
19 Ana kaidaˈi neˈeri, na fata abu
doe ki faˈinia na ngwae faˈamanata
ana taki ki, kira fiˈi lia saiana
alaˈanga sa Jesus nia alaˈa suli
kiraˈa, ma kira ka oga kike daua
ana kaidaˈi neˈeri. Bore ma kira ka
maˈu logo ˈada ˈani ngwae ki.

Na saefiloˈanga sulia takisi
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

20 Ma na faˈinaˈonaˈo ki kira ka ili-
ili ˈuana daoˈa toˈona ta masikwaˈa
fuana daulana sa Jesus. Ma kira ka
folia ti ngwae fasi ˈiri kira ka soke
ˈani saefilolana sa Jesus. Osiˈana
kira oga kira ke fai fafia ˈani ta ru
neˈe noaˈa kasi saga, fasi ˈiri neˈe ka
bolo faˈinia kwatelana kwau fuana
ngwae gwaungaˈi ˈi Rom neˈe lia
sulia ˈi Judea.
21 Kira dao siana, ma kira ka
fata ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa,
kaimili saiana ˈoko faˈamanata, ma
ˈoko saea na ru mamana ki. Ma ˈoe
kosi ˈado goˈo faˈinia ta ngwae ˈani
ta tae neˈe kira manata sulia. ˈOko
faˈamanata goˈo ˈamu sulia ma-
manaˈanga ma kwaiogaiˈanga God
fuana na ngwae ki.
22 Saea maˈi fuaimili, ˈUri ma
nia bolo goˈo ˈana fuakulu fuana
kwatelana mani ana takisi fuana
tatalafaˈa ˈi Rom nama noaˈa?”
23 Ma sa Jesus ka lia saiana na
ˈosoˈa kira, ma nia ka fata ˈuri,
24 “Faˈataˈinia basi maˈi taˈi se-
lene fuaku.” Ma kaidaˈi kira ngalia
maˈi taˈi selene fuana, nia saefiloda
ka ˈuri, “ˈUri ma, nununa sa tai
niniˈa ˈi fafona selene neˈe? Ma na
satana sa tai niniˈa?”

Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Na
ngwae tatalafaˈa ˈi Rom.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Diˈia ˈunaˈeri, kamu ka kwatea
fuana na tatalafaˈa ˈi Rom na ru nia
ki, ma kamu ka kwatea logo ru God
ki fuana God.”
26 Ma kira ka tua aroaro, osiˈana
kira ˈarefo liu ana olisiˈanga sa Je-
sus. Ma noaˈa kira kasi bolo naˈa
fuana neˈe kira ka dao toˈona ta
sokeˈa laˈu fuana sa Jesus ˈi maana
ngwae ki.

Na saefiloˈa ˈuana na tataˈe
ˈanga faˈasia maeˈa
(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Sui, ti Sadusi kira leka maˈi
siana sa Jesus. Na Sadusi ki neˈe kira
saea fasi na ngwae ki noaˈa kira kasi
tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa. Ma kira
ka saefiloa sa Jesus kira ka fata ˈuri,

✡ **20:17** Sam 118:22

28 “Ngwae Faˈamanata kwa, sa
Moses nia keresia na taki fuaka ka
alangaˈi ˈuri, ‘Diˈia ta ngwae nia
mae, ma na ˈafe nia ka mauri ˈua,
bore ma noaˈa nia kasi toˈo ana ta
ngela, na ngwaefuta nia ka korea
laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, fasi ˈiri
kera ka toˈo ana ta ngela fuana ka
talafuila na ngwae neˈe nia mae
naˈa.’
29 “ˈIu ma, ana taˈi kaidaˈi, fiu
ngwae asina ki kira tua. Ma na
ngwae ˈi naˈo korea kini, ma noaˈa
kasi alua goˈo ta ngela, ma ngwae
neˈeri ka mae naˈa ˈana.
30 “Ma na ruana ngwae ka korea
laˈu na gwaˈi ˈuru neˈeri, ma nia ka
mae logo.
31 Sui uula ngwae ka ˈunaˈeri logo.
Ma ka ˈunaˈeri logo fuana ai burina
ki taˈifau. Na fiu ngwae asina neˈeri
ki taˈifau goˈo, kira korekorea kini
neˈeri, ma noaˈa kira kasi toˈo goˈo
ana ta ngela, ma kira ka mae taˈifau
naˈa.
32 Ma ˈisilana, kini neˈeri ka mae
logo.
33 ˈUri ma, ana asoa neˈe God ke
taˈea ngwae mae ki taˈifau faˈasia
maeˈa, sa tai ada neˈe na ˈafe nia?
Osiˈana na fiu ngwae asina neˈeri ki
taˈifau goˈo ba kira korekorea kini
neˈeri.”
34 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri,
“Kaidaˈi neˈe, na ngwae ki ma na
kini ki, kira araˈi ma kira ka ˈafe.
35 Bore ma ana kaidaˈi neˈe nia
maˈi ˈua, na ngwae ki ma na kini ki
neˈe kira bolo faˈinia na tataˈenga
faˈasia na maeˈa, ma kira ka toˈo
naˈa ana na mauriˈa firi ˈi langi,
noaˈa kira kasi araˈi ma kira kasi
ˈafe naˈa,
36 duˈungana kira diˈia naˈa ˈada
na ˈainsel ki, ma noaˈa kira kasi mae
naˈa. Kiraˈa na ngela God ki naˈa,
osiˈana kira tataˈe naˈa faˈasia na
maeˈa.
37 “ˈUnaˈeri, ma na kerekereˈa sa
Moses nia faˈamadakola naˈa fuaka
neˈe na ngwae mae ki, kira ka
mauri laˈu. Osiˈana kaidaˈi ba God
nia faˈataˈinia fuana sa Moses ana
mafula ba duˈafia ˈai tiˈitiˈi baera,
sa Moses nia saea God ˈania, ‘God
sa Abraham, ma God sa Aesak, ma
God sa Jakob.’✡
38 Na fadalana ˈuri: Ti ngwae
neˈe kira mae naˈa, kira foˈosia goˈo
ˈada God, osiˈana kira mauri naˈa
faˈinia.”
39 Ma ti ngwae adulu na ngwae
faˈamanata ana taki ki, kira ka fata
ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, na
olisiˈanga ˈoe nia leˈa liu!”
40 Ma kira ka maˈu naˈa fuana
saefiloˈanga laˈu.

Sa Jesus nia ˈalako ana kwalafa sa David ma na Aofia nia logo
(Matthew 22:41—23:36; Mark 12:35-40)

41 Sui sa Jesus ka saefilo ˈuri
ada, “Nia faˈuta, neˈe kira saea na
Christ neˈe ngwae ana na kwalafa sa
David?
42 Sa David ba fata ˈuri ana ˈi
saena Kerekereˈa Sam ki,✡
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko
gwaungaˈi faˈinau,
43 masia kaidaˈi nau kui alua mali-
mae ˈoe ki ka roˈosuliˈo.’

44 “Sa David ˈana talana neˈe nia
saea na Christ ˈani na ‘Aofia.’ Nia
neˈe, na Christ nia noaˈa laˈu ˈalako
ana kwalafa sa David goˈo ˈana.
Niaˈa Aofia nia logo.”
45 Kaidaˈi ngwae ˈoro ki kira
sailinga, sa Jesus ka fata ˈuri fuana
na fafarongo nia ki,
46 “Muke madafi kamu faˈasia na
ngwae faˈamanata ana taki sa Moses
ki, sulia kira oga leka liliu faˈinia
toro rengorengo keta ki. Ma kira ka
oga liu logo fasi na ngwae ki kira ke
faˈaˈinotoˈada, ma ke fata leˈaleˈa
fuada ˈi maana usiˈa ki. Ma kira ka
oga tuaˈa ˈi naˈona kula ˈinotoˈa ni
tuaˈa ki saena luma fuana foˈongaˈa
ki, ma ana kula leˈa ki kaidaˈi ana
fangaˈa ki.
47 Sui bore ˈana, ngwae neˈe ki
kira bilia na luma ma na ru gwaˈi
ˈuru ki toˈo ani. Ma kira ka foˈo
keta, fasi ˈiri na ngwae ki ke fata leˈa

✡ **20:37** Eksodas 3:6 ✡ **20:42** Sam 110:1

sulida. ˈIu, na ngwae faˈamanata ana taki sa Moses ki, kwaˈikwaˈinga kira ke baˈa taˈa liu fuada!”

21

Sa Jesus tafea na kwateˈa taˈi gwaˈi ˈuru dalaˈa
(Mark 12:41-44)

1 Kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈua saena Luma Abu God, nia ka lialia, ma ka lisia ngwae toˈoru ki kira leka maˈi fuana kwate maniˈa saena na kufikufi ru fuana alu maniˈa ˈi saena.
2 Ma nia ka lisia logo taˈi gwaˈi ˈuru neˈe nia dalaˈa liu. Nia leka maˈi, ma ka kwatea ro mangisiˈi mani tiˈitiˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Ru mamana nau ku saea fuamuˈa, na kwateˈa neˈe gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe nia kwate, nia doe ka tasa liufia ngwae neˈe kira kwate mani doe ki.
4 Osiˈana ngwae toˈoru ki, kira kwatea goˈo ˈada ta bali tiˈitiˈi ana toˈoruˈa kira ki. Bore ma gwaˈi ˈuru dalaˈa neˈe, nia kwate taˈifau naˈa ana ru ki neˈe nia toˈo ana fuana tualana.”

Sa Jesus fata sulia malangisilana na Luma Abu God
(Matthew 24:1-21; Mark 13:1-19)

5 Ma ti fafarongo ana sa Jesus, kira ka tafea na Luma Abu God, sulia neˈe lisilana nia kwanga leˈa liu ana gwaˈi fau leˈa neˈe kira laungia ˈani ki ma ana kwateˈa ki logo neˈe kira kwatea fuana God. Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
6 “Ru neˈe ki taˈifau niniˈa kamu lisiˈi naˈa, na asoa nia ke dao maˈi neˈe noaˈa ta taˈi gwaˈi fau kasi teo ˈi fuila, bore ma kike takalo taˈifau ˈi ano!”
7 Ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata kwa, angita neˈe ru neˈeri ki ke dao maˈi ana? Ma ta tae neˈe ke baˈa fuli fasi ˈiri ke faˈataˈinia kaidaˈi fuana ru neˈe ki taˈifau ke fuli ma ka dao ana?”
8 Ma sa Jesus nia olisida ka ˈuri, “Kaumulu ke lialia leˈa, ma noaˈa kamu kasi alaˈania ta ngwae ka talaˈi rora amuˈa. Osiˈana na ngwae ˈoro ki kike baˈa dao maˈi ˈania sataku, ma kira ke fata ˈuri, ‘Nauˈa naˈa neˈe na Christ!’ Ma kira ke fata logo ˈuri, ‘Na kaidaˈi ˈolea nia dao naˈa!’ Noaˈa kamu kasi leka sulida.
9 Ma noaˈa kamu kasi maˈu ana kaidaˈi kamu rongoa na fuˈanga ki, ma na alaˈanga sulia na fuˈanga ki, duˈungana ru neˈeri ki ke fuli basi ˈi naˈo. Sui bore ˈana ru neˈeri ki ka fuli, na ˈisilana kaidaˈi noaˈa kasi karangi ˈua.”

10 Sui sa Jesus ka fata laˈu fuana fafarongoa nia ki ka ˈuri, “Na maˈe fanoa ki kira ke fuˈalida kwailiu, ma na ˈinotoˈanga ki kira ke fuˈalida kwailiu.
11 Ma na tikitiki doe ki ka dao, ma na fioloˈa ki, ma na unuˈi mataˈinga doe liu ki ke liu ana fanoa ki taˈifau, ma ru doe matamata fuana maˈungilana ki, ma na maˈetoto ka sakatafa maˈi faˈasia saena lofana mamanga.

12 “Ma ˈi naˈona ru neˈeri ki ka fuli, kike baˈa fulia ru taˈa ki amuˈa, osiˈana kamu roˈosuli nau. Kike baˈa firiˈi kamu, ma kira ke faˈanonifii kamu, ma kira ke kwate kamu saena na luma fuana foˈongaˈa ki fuana na ilitoˈolamuˈa, ma kira ke alu kamu ˈi saena na lokafo, ma kira ke ngali kamu ˈi naˈona faˈinaˈonaˈo ki fuana matalangaˈi lamuˈa.
13 Ka ˈunaˈeri ma na kaidaˈi neˈe leˈa naˈa fuamuˈa fuana fataˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa God neˈeriˈa.
14 Ma kamu kasi manata ˈabera laˈu ˈuana ta tae neˈe muke olisida ˈania.
15 Osiˈana nai baˈa kwatea taˈifau naˈa fuamuˈa na alaˈanga ana na liatoˈonga, ma noaˈa ta malimae amuˈa neˈe ke fata sauli kamu, nama ka fata dalea ru neˈe kamu saeˈe ki.
16 Ma na maˈa kamu ki, ma teˈa kamu ki, ma na ai burimuˈa ki, ma na ngwaefuta kamu ki, ma na kwaima kamu ki, kike baˈa kwate kamu fuana na faˈinaˈonaˈo ki. Ma ti ngwae amuˈa kike baˈa saungida.
17 Na ngwae ki taˈifau kike baˈa sulangaˈi kamu duˈungaku.

18 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, ˈafitaˈi
ta taˈi ifu tiˈitiˈi ana gwaumuˈa ka
noˈana.
19 Muke uu ngasi ˈani faˈamamanaˈanga
kamu ki, ma muke mauri firi.”
20 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri
fuada, “Kaidaˈi kamu lisia na ng-
wae ni fuˈa ki, kira ala kalia ˈi
Jerusalem, muke saiana kike baˈa
takalongaˈinia na fanoa doe neˈe.
21 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae
neˈe kira tua ˈi Judea, kira ke tafi
taˈifau ˈuana gwauna faˈi ua ki. Ma
ngwae neˈe kira tuatua saena maˈe
fanoa doe neˈe, kira ke tafi fasia.
Ma na ngwae neˈe kira tua kalikalia
maˈi noaˈa kira kasi oli laˈu maˈi
ˈuana fanoa doe neˈe.
22 Duˈungana kaidaˈi naˈa ana
matalangaˈinga niniˈa, fasi ˈiri na
tae ki ba kira kerekere sulia ˈi saena
Kerekereˈa Abu ke dao mamana
nama maˈi.
23 Ana kaidaˈi neˈeri, kwaimanatai
ˈanga doe fuana kini ki neˈe kira
ina, ma na kini neˈe kira faˈasususfia
kala ngela ki, osiˈana neˈe nia
ˈafitaˈi fuada neˈe kike tafi. Ma
na kwaimanatai ˈanga doe logo ke
baˈa toˈea ngwae ana fanoa neˈe,
duˈungana God ke kwaiˈia na ngwae
ˈi neˈeri ki.
24 Ti ngwae ada kira ke saungida
ˈani sele ni ofoˈa. Ma ti ngwae ada
kira ke dauda, ma kike firi fafida,
ma kira ka ngalida ˈuana fanoa
matamata ki. Ma na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, kike faˈalia fanoa
doe ˈi Jerusalem leleka ka dao ana
ˈisilana kaidaˈi kira ki.

Sa Jesus fata sulia olilana maˈi (Matthew 24:29-35; Mark 13:24-31)

25 “Ru matamata ki ke fuli fuana
na sina, ma na madamo, ma na
bulubulu ki. Ma na ngwae ana na
maˈe fanoa doe ki taˈifau ˈi saena
na magalia, kira ke fitala, ma kira
ka maˈu ˈania na ngalulana ma na
raˈelana asi, ma na rurulana faˈi
nafo ki.
26 Ma na ngwae ki kira ke maefelo
sulia kira maˈu liu, kaidaˈi kira
masia na daolana maˈi ru neˈe fafia
na magalia neˈe taˈifau. Osiˈana na
ru ˈi lofana mamanga ki, kira ke leka
rora.
27 ˈUnaˈeri mala, nauˈa, na Ngela
Ngwae, nau ku fiˈi dao sakatafa
maˈi. Nau kui dao maˈi faˈinia
na ngasingasiˈanga doe, ma na
madakoˈanga doe ˈi fafona na gwaˈi
salo ki.
28 Ma kaidaˈi na ru neˈeri ki nia
talaˈae ke fuli, muke uu, ma muke
lia alaˈa, osiˈana kaidaˈi God ke
faˈamauri kamu, nia dao karangi
naˈa maˈi.”
29 Sui sa Jesus ka fata sulia na
tarifulaˈa neˈe fuada ka ˈuri, “Muke
manata basi sulia ˈai neˈe kira saea
ˈania figi faˈinia ˈai ki taˈifau laˈu ˈi
neˈe.
30 Kaidaˈi kamu lisia na rauna nia
ngosa, muke saiana na kaidaˈi fuana
unitaˈi ˈakoˈakoˈa nia karangi naˈa.
31 Ka ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi
kamu lisia ru neˈeri ki nia fuli, muke
sai naˈa ana kaidaˈi fuana God ke
gwaungaˈi, nia dao karangi naˈa.
32 Ru mamana liu nau ku saea
fuamuˈa, ru neˈeri ki taˈifau ke
dao maˈi sui mala ngwae neˈe kira
mauri ana kaidaˈi neˈe ki, kike fiˈi
mae.*
33 Na mamanga ma na magalia
neˈe kike baˈa sui, bore ma fatalaku
tutua noaˈa kasi sui.
34 “Muke lia lia leˈa. Noaˈa kamu
kasi roˈo ana fangaˈa doe ki, ma na
kwaˈu lilingaˈanga ki, ma na man-
ata ˈaberaˈanga ki ana na mauriˈa
neˈe saena magalia. Diˈia kamu
sasi ˈunaˈeri, faˈi asoa neˈeri ka dao
faˈatona kamu diˈia ta ˈaisiki.
35 Sulia asoa neˈeri ka dao maˈi
fafia na ngwae ki taˈifau, ana kula
ki taˈifau ˈi saena magalia neˈe.
36 Muke lialia leˈa, ma muke foˈo
ana kaidaˈi ki taˈifau, fasi ˈiri muke
toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana
na mauriˈa ˈi saena ru neˈeri ki neˈe
ke fuli. Ma fasi ˈiri kamu kasi ˈeke

* **21:32** nama Ru mamana neˈe nau ku saea fuamuˈa, magalia neˈe noaˈa kasi mango ˈi naˈona ru neˈeri ki taˈifau ke baˈa dao maˈi.

laˈu kaidaˈi kamu ke uu ˈi naˈoku,
na Ngela Ngwae."
37 Ana asoa ki taˈifau, sa Jesus nia
faˈamanata ngwae ki saena Luma
Abu God. Ma saˈulafi ki nia ka leka
ˈuana gwauna faˈi ua ˈi Olif.
38 Ma ana ˈofodangi makalokaloˈa
ki taˈifau, ngwae ˈoro ki kira ka leka
maˈi saena Luma Abu God fuana
rongolana fatalana sa Jesus.

22

Na lokoˈi ruˈanga ngwae ki fuana saungilana sa Jesus
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Na kaidaˈi fuana Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa Jiu ki, nia karangi
naˈa. Ana fangaˈa neˈe, kira saiana
ˈanilana beret neˈe noaˈa ta isi ana.
2 Ma na fata abu doe ki, ma
na ngwae faˈamanata ana taki ki,
kira ka manata ˈuana sau ago lana
sa Jesus, osiˈana kira maˈungia na
ngwae ki.

Sa Judas nia alafafia na kwatelana sa Jesus fuana malimae nia ki
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Ma sa Saetan ka dao maˈi ˈi
saena manatana sa Judas Iskariot,
ta ngwae ana akwala ma na ro
fafarongoa ba sa Jesus ki.
4 Nia neˈe sa Judas ka leka kwau
siana fata abu doe ki, ma na
faˈinaˈonaˈo ki ana ngwae neˈe kira
lia sulia Luma Abu God, ma ka saea
fuada nia saiana ke kwaiˈafi naˈa
fuana daulana sa Jesus.
5 Ma kira ka saeleˈa liu, ma kira ke
kwate mani fuana.
6 Sa Judas ka alafafia, ma ka
talaˈae ka lia ˈuana ta kaidaˈi neˈe
noaˈa ta ngwae kasi tua faˈinia sa
Jesus, fasi ˈiri nia ka ˈolosaea sa
Jesus fuada.

Sa Jesus sasi akaˈu fuana faˈi asoa ana Fangaˈa Daofaˈi Liuˈa
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 ˈUnaˈeri, na asoa neˈe na ngwae
Jiu ki fuana ˈanilana beret neˈe
noaˈa ta isi ˈi saena, nia dao naˈa.
Asoa neˈeri, kira saungia logo kala
sipsip ki, ma kira ka sasi akaˈu ana
fanga fuana na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa.
8 Ma sa Jesus ka kwatea sa Pe-
ter faˈinia sa John ka fata ˈuri
fuadaroˈo, "Moro leka sasi akaˈu
ana fanga fuakulu fuana ˈanilana na
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa."
9 Kera ka saefilo ˈuri ana sa Jesus,
"ˈI faˈi neˈe ˈoko oga keroˈo ke sasi
akaˈu ana kula fuana fangaˈa?"
10 Sa Jesus olisi kera ka fata
ˈuri, "Kaidaˈi koroˈo dao kwau ana
fanoa, moke dao toˈona taˈi ngwae
nia ngalia na faˈi ru fuana ngali
kafoˈa. Moke leka sulia ˈuana luma
neˈe nia leka ˈuana.
11 Moke fata ˈuri fuana ng-
wae neˈe luma nia, 'Na ngwae
faˈamanata nia fata maˈi ˈuri
fuamu: ˈI faˈi neˈe maˈe luma
fuana nau kui ˈania na Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa faˈinia fafarongo nau
ki?'
12 Ma na ngwae neˈeri ke
faˈataˈinia maˈe luma doe ana luma
neˈeri nia tua ˈi lifua, kula neˈe ru ki
kira sasi akaˈu naˈa ani, ma ˈi neˈeri
moro ke sasi akaˈu ana fanga ki."
13 ˈUnaˈeri, kera ka leka naˈa, ma
kera ka dao toˈona ru ki taˈifau diˈia
nama ba sa Jesus nia saea fuadaroˈo.
Ma kera ka sasi akaˈu naˈa ana
fanga ˈi neˈeri.

Na fangaˈa na Aofia
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korint 11:23-25)

14 Nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana
ˈanilana na Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa, ma sa Jesus faˈinia na li-
furongo nia ki, kira ka tua naˈa ana
kula ni fangaˈa.
15 Ma nia ka fata ˈuri fuada, "Nau
ku oga liu naˈa ˈanilana na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa faˈi kaumulu, sui
mala nau ku fiˈi nonifii ˈaku.
16 Ma nau ku saea fuaumulu,
nia ˈafitaˈi nau ku ˈania laˈu na
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa faˈi
kamu, leleka ka dao ana kaidaˈi ana
faˈamamanalana ana kaidaˈi God ke
gwaungaˈi."

17 Sui sa Jesus ka ngalia na titiu,
ma ka baˈatafea God. Sui nia ka fata
ˈuri fuada, “Muke ngalia, ma muke
ˈado ana ˈi safitamulu.
18 Nau ku saea fuaumulu, ˈita
ˈi taˈena ka oli alaˈa, nau kusi
kwaˈufia laˈu na waen neˈe, leleka
ka dao ana kaidaˈi neˈe God ke
gwaungaˈi ana ke dao maˈi.”
19 Sui sa Jesus ka ngalia na beret,
ma ka baˈatafea God, sui nia ka
ngiia, ma ka kwatea fuada. Ma ka
fata ˈuri, “Na noniku neˈe nau ku
kwatea olisi kamu niniˈa. Muke
ˈani funifaraˈa ana ru neˈe fuana
manataˈanga toˈoku.”
20 ˈI buri ˈana na fangaˈa, nia
ngalia logo na titiu, ka fata ˈuri,
“Nia naˈa neˈe ˈabuku neˈe nia afe
ka foˈosi ˈani olisi kamu. ˈAni
ˈabuku, God ka faˈangasia na fau
alangaˈinga faolu.
21 “Lisia basi! Na ngwae neˈe ke
baˈa kwate nau fuana malimae nau
ki, nia tua goˈo ˈana faˈi nau ˈi neˈe
ana kula ni fangaˈa.
22 Duˈungana nauˈa, na Ngela Ng-
wae, nai baˈa mae diˈia nama God
nia oga fuaku. Bore ma nia taˈa liu
fuana na ngwae neˈe nia kwate nau
fuana malimae nau ki!”
23 Ma kira ka talaˈae fuana saefilo
kwailiuˈanga ˈi safitada ˈuana sa tai
ada neˈe ke baˈa sasi ru neˈeri.

Na olisuˈusuˈunga sulia na ˈinotoˈanga
(Matthew 20:25-26; Mark 10:42-43)

24 Ma na fafarongo nia ki kira ka
olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu fuana
sa tai ada neˈe nia talingaˈi ka tasa.
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Kaumulu saiana na ngwae
gwaungaˈi ki neˈe kira gwaungaˈi
fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki,
kira toˈo ana ngasingasiˈanga, ma
kira sai liu ana usungaˈilana ngwae
fuana sasilana ru kira ogaˈi ki. Ma
kira ka oga na ngwae ki kira ka
saeda ˈani na ngwae talingaˈi ki.
26 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi
sasi laˈu ˈunaˈeri ˈi safitamuˈa. Ma
sa tai aumulu neˈe nia kwaitalaˈi,
nia ke diˈia na ngwae neˈe nia
enoeno. Ma na ngwae neˈe nia
talingaˈi, nia ke diˈia na ngwae ni
rao.
27 ˈUri ma sa tai neˈe kira saea
neˈe nia ngwae talingaˈi, na ngwae
neˈe nia tua fuana na fangaˈa, nama
na ngwae neˈe nia rao fuana? Na
ngwae neˈe nia tua fuana fangaˈa
neˈe nia talangaˈi. Bore ma nau
ku tua ˈi safitamuˈa diˈia na ngwae
neˈe nia rao.
28 “Kamu tua naˈa faˈi nau ˈi saena
na ilitoˈonga nau ki taˈifau.
29 Diˈia na Maˈa nau nia kwatea
taˈifau naˈa gwaungaˈi ˈanga fuaku,
nauˈa bore nau ku kwatea logo na
gwaungaˈi ˈanga fuamuˈa,
30 fasi ˈiri muke fanga faˈi nau,
ma muke kwaˈu faˈi nau ˈi saena
ˈInotoˈanga nau. Ma kamu ke tua
ana kula ni tuaˈa ana na gwaungaˈi
ˈanga ki, ma muke gwaungaˈi fafia
na akwala ma ro fuuˈi ngwae ba ˈi
Israel ki.”

Sa Jesus eta fataˈa ˈani sa Peter ke tofea niaˈa
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana
sa Peter, “Simon Peter kwa! ˈOke
fafarongo basi. God nia alaˈania
naˈa sa Saetan, fasi ˈiri ke ili ˈuana
ke takalongaˈi kamu taˈifau faˈasi
nau, diˈia ngwae neˈe nia rao ˈi
saena oˈola fuana efolana maga ru
leˈa ki faˈasia na taˈetaˈe ru taˈa ki.
32 Ka ˈunaˈeri bore ana kwala
Simon, nau ku foˈo fuamu, fasi ˈiri
neˈe noaˈa ˈoe kosi oli faˈi buri
ˈani na fitoˈonga ˈoe. Ma ana ta
kaidaˈi neˈe ˈoke manata oli laˈu
maˈi ˈuaku, ˈoko faˈangasingasia
naˈa ngwae neˈe kira faˈamamana
nau ki.”
33 Ma sa Peter nia olisia ka ˈuri,
“Aofia ˈae, nau ku kwaimaˈakwali
goˈo ˈaku fuana lekaˈa faˈi ˈoe ˈi
saena lokafo ma fuana maeˈa faˈi
ˈoe!”
34 Ma sa Jesus nia olisia ka ˈuri,
“Peter kwa, nau ku saea fuamu,
ˈi taˈena saena faˈi rodo neˈe, ˈi
naˈona na karai nia ke baˈa angi,

ˈoke tofe uulu fau aku fasi ˈoko kina nau.”
35 Sui sa Jesus ka saefilo ˈuri ana fafarongo nia ki, “ˈUri ma kaidaˈi ba nau ku asungaˈi kamu kwau, ma noaˈa kamu kasi toˈo ana ta mani, nama ta ngwaˈi, nama ta taˈe butu, ˈuri ma kamu olidoko ana ta ru ba?”
Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Noaˈa goˈo.”
36 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Bore ma ana kaidaˈi neˈe, diˈia sa tai neˈe nia toˈo ana ta mani nama ta ngwaˈi, nia ka ngalia nama ˈana. Ma sa tai neˈe noaˈa kasi toˈo ana ta sele ni ofoˈa, nia ke ˈoifoli ˈani na toro ˈi sae doe nia, ma ka folia ta sele ˈana.*
37 Nau ku saea ru neˈe fuamuˈa, osiˈana neˈe Kerekereˈa Abu ba fata suli nau ˈuri, ‘Kira fikua faˈinia na ngwae taˈa ki.’✡ Ru neˈeri ke baˈa fuli naˈa fuaku, duˈungana na kerekereˈa ki taˈifau goˈo suli nau ke baˈa fuli mamana naˈa.”
38 Ma na fafarongo nia ki kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa, lisia basi, kulu toˈo naˈa ana ro sele ni ofoˈa ki ˈi neˈe!”
Ma nia ka olisida ka ˈuri, “Nia leˈa naˈa. Mango naˈa ˈira.”

Sa Jesus nia foˈo gwauna ua ˈi Olif (Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki, kira faˈasia naˈa fanoa doe neˈeri, ma kira ka leka naˈa ˈuana faˈi ua kira saea ˈani Olif, diˈia ba kira ˈidu faˈi leka leka ana kaidaˈi ki.
40 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈeri, nia ka fata ˈuri fuada, “Muke foˈo, ˈasu ˈubani na ilitoˈonga ki kata liufi kamu.”
41 Sui sa Jesus nia leka tiˈitiˈi laˈu kwau faˈasida ka bolo faˈinia ˈuiˈa ˈania na fau, ma ka bobo uruuru ˈi ano, ma ka foˈo.
42 Nia ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, diˈia ˈoko maˈudi, ˈoke lafua ˈamu na nonifiiˈanga neˈe faˈasi nau. Sui bore ˈana, noaˈa laˈu na kwaiogaiˈanga nau, bore ma sulia kwaiogaiˈanga ˈoe lala.”
43 Ma taˈi ˈainsel faˈasia ˈi langi nia dao maˈi, ma ka faˈangasingasia niaˈa.
44 Ma kaidaˈi neˈe liana nia fii liu, nia ka foˈo ngasingasiˈa laˈu. Ma na ˈidaˈida neˈe ˈi nonina udu ka ˈasi ˈi ano diˈia ta giragira ˈabu.
45 Ma kaidaˈi nia tataˈe faˈasia na foˈongaˈa, nia ka oli siana na fafarongo nia ki. Kira maliu ˈada, duˈungana kira esela liu duˈungana liadilaˈanga.
46 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu ka maliu re? Mulu tataˈe, ma muke foˈo, ˈasu ˈubani na ilitoˈonga ki kata liufi kamu.”

Kira daua sa Jesus (Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈua goˈo ˈana faˈinida, taˈi fikuˈa doe kira ka dao naˈa maˈi. Ma taˈi ngwae ana na fafarongo ba nia ki, neˈe satana sa Judas, nia talaˈida maˈi. Ma nia ka dao maˈi siana sa Jesus, ma ka nonoˈia.†
48 Bore ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Judas kwa, ˈoko kwate nau, na Ngela Ngwae, fuana na malimae nau ˈani nonoˈilaku!”
49 Ma kaidaˈi na fafarongo ki kira tua faˈinia sa Jesus, kira ka lisia ru neˈe, kira ka fata ˈuri, “Aofia kwa! ˈUri ma kaimili ke kumulida ˈani sele ni ofoˈa neˈe kami ki?”
50 Ma taˈi ngwae ada, ka kwaiˈia taˈi ngwae ni rao na ˈingataˈi fata abu, ma ka kwaˈi tafia naˈa na bali alinga ˈoloˈolo ana.
51 Goˈo sa Jesus ka fata ˈuri, “Mango naˈa ˈira!” Ma nia ka sama toˈona na alingana na ngwae neˈeri, ma ka gura nia naˈa.

* **22:36** Sa Jesus saea ru neˈe fuana ka faˈabasua fafarongo nia ki ˈiri kike sasi akaˈu si neˈe kike baˈa dao toˈona malimae ki neˈe ke faˈakaisida. ✡ **22:37** Aesea 53:12 † **22:47** nonoˈia Diˈia na falafala ana Jiu ki, na kwainonoˈi ˈanga faˈataˈinia kwaimaˈanga ma fuˈusi doeˈa fuana na faˈamanata faˈasia na fafarongo nia. Nia bolo faˈinia na fafarongo ka fata leˈaleˈa na faˈamanata nia ˈani nonoˈilana limana.

52 Sui sa Jesus ka fata fuana na fata
abu doe ki, ma na ngwae neˈe kira
folo ˈusia na Luma Abu God, ma na
ngwae ˈaˈana ki neˈe kira leka maˈi
neˈeri fuana na daulana, nia ka ˈuri,
"ˈUri ma, nauˈa ta ngwae bili niniˈa,
ˈiri kamu ke dao maˈi ˈuaku faˈinia
na sele ki ma na subi ki re?
53 Nau ku tua goˈo ˈaku siaumulu
ˈi saena na Luma Abu God sulia
asoa ki, bore ma noaˈa kamu kasi
sasi goˈo ˈuana daulaku. Bore ma
kaidaˈi kamu naˈa niniˈa, ˈiri kamu
ke rao naˈa ˈani na ngasingasiˈanga
sa Saetan, na ngwae neˈe gwaungaˈi
fafia maˈe rodo."

Sa Peter nia tofe fafia sa Jesus
(Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Sui kira ka daua naˈa sa Jesus,
ma kira ka talaˈia naˈa ˈi saena na
luma na ˈingataˈi fata abu. Ma
sa Peter ka leka daudau naˈa maˈi
burida ana ta agi tala neˈe tau logo
faˈasida.
55 Ma taˈi mafula kira kedea ˈi
tofongana kula abitako saena faˈi
labu ana luma, ma sa Peter ka tua
naˈa faˈinia na ngwae neˈe kira tua
kalikalia na mafula neˈeri ki.
56 Ma kaidaˈi taˈi kini sariˈi ni rao
nia lisia sa Peter neˈe tua ˈi neˈeri
karangia na mafula, nia ka lia filoa
mala ma ka fata ˈuri, "Na ngwae
neˈe nia tua logo faˈinia sa Jesus."
57 Bore ma sa Peter ka tofe ka ˈuri,
"Kini neˈe kwa, nau ku ˈiri saiana na
ngwae neˈana!"
58 Ma noaˈa kasi tau logo ˈi buri
ˈana, taˈi ngwae ka lisia sa Peter ma
ka fata ˈuri, "ˈOe ta ngwae logo ada
niniˈa!"
Bore ma sa Peter nia olisia ka ˈuri,
"Kwaraˈae, nau ku noaˈa kwa."
59 Ma fulingana kala kadi kaidaˈi
tiˈitiˈi laˈu ˈi buri ˈana, taˈi ngwae laˈu ka fata ngasingasiˈa ka
ˈuri, "Nia mamana. Na ngwae
neˈe nia tua logo faˈinia sa Jesus,
duˈungana niaˈa logo na ngwae
faˈasia ˈi Galili!"
60 Bore ma sa Peter nia olisia ka
ˈuri, "Se ngwae neˈe kwa, nau ku
kina na ru neˈe ˈoko fata sulia kwa!"
Ma kaidaˈi nia fata goˈo ˈana
ˈunaˈeri, na karai ka angi naˈa.
61 Ma na Aofia ka abula, ma ka lia
saga kwau fuana sa Peter. Ma sa Peter ka manata naˈa toˈona alaˈanga
ba na Aofia nia saea fuana ba ˈuri,
"ˈI naˈona karai ka angi, ˈoke tofe
uulu fau aku fasi ˈoko kina nau."
62 Ma sa Peter ka ruˈu kwau ˈi
maa, ma ka angi ikaika naˈa ˈania
liadilaˈanga doe liu.

Kira nangasia sa Jesus
(Matthew 26:59-68; Mark 14:55-65; John 18:19-24)

63 Ma na ngwae ni ofoˈa ki
neˈe kira folo kalia sa Jesus, kira
ˈoidorole ˈania, ma kira ka nangasia.
64 Ma kira ka firi bokota na maana,
ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri,
"ˈOke saea basi sa tai niniˈa nangasiˈo?"
65 Ma kira ka saea alaˈanga taˈa
ˈoro ki logo ana.
66 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia laˈa
naˈa, na ngwae kwai talaˈi Jiu ki,
ma na fata abu doe ki, ma na ngwae
faˈamanata ana na taki ki, kira alaˈa
fiku, ma kira ka talaˈia maˈi sa Jesus
fuada.
67 Ma kira ka fata ˈuri fuana, "ˈOke
saea fuaimili. ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na
Christ, na ngwae neˈe God nia filia
fuana faˈamaurilamiˈa?"
Ma nia olisida ka ˈuri, "Diˈia nau
ku saea fuamuˈa, nia ˈafitaˈi muka
faˈamamana nau.
68 Ma diˈia nau ku saefilo kamu
ˈuana taˈi ru, nia ˈafitaˈi muka
olisia.
69 Bore ma nia ˈita ana kaidaˈi
neˈe ka oli alaˈa, nauˈa, na Ngela
Ngwae, nai baˈa tua ˈi bali lima
ˈoloˈolo ana God neˈe nia ngasingasiˈa ka tasa, ma nau ku gwaungaˈi
faˈinia."
70 Ma kira taˈifau goˈo kira saefiloa kira ka ˈuri, "ˈUri ma ˈaeˈo
naˈa neˈe na Ngela God?"
Ma nia olisida ka ˈuri, "Nia neˈana
kamu tala saea naˈa."
71 Ma kira ka fata ˈuri, "Noaˈa
kulu kasi oga naˈa ta fata
faˈamamanaˈanga laˈu. Osiˈana
kulu tala rongoa taˈifau naˈa ana

fatalana neˈe nia saea niaˈa Ngela God!”

23

Sa Jesus nia uu ˈi naˈona sa Paelat (Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Ma na fikuˈa ana ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri taˈifau, kira tataˈe, ma kira ka talaˈia sa Jesus siana sa Paelat fuana na matangaˈilana.
2 Ma kira ka talaˈae fuana fai fafilana ˈania ru rora ki, ma kira ka ˈuri, “Kaimili dao toˈona na ngwae neˈe nia fata alingana na ngwae kami ki. Ma ka saea fuada fasi noaˈa kira kasi kwatea laˈu na mani ana na takisi fuana na tatalafaˈa ˈi Rom, ma nia ka saea fasi nia naˈa neˈe na Christ, na ngwae neˈe God nia filia fuana tatalafaˈanga.”
3 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe tatalafaˈa ngwae Jiu ki kwa?”

Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nia neˈana ˈoko saea naˈa.”
4 Sui sa Paelat ka fata ˈuri fuana na fata abu doe ki, ma na fikuˈa neˈeri, “Nau ku ˈiri dao toˈona goˈo ta roraˈa ana na ngwae neˈe fuana saungilana.”
5 Ma kira ka fata ngasingasiˈa ma kira ka ˈuri, “Bore ma saena abaˈi kula taˈifau ˈi Judea, na ngwae neˈe nia faˈalia naˈa ngwaˈi toˈa ˈania faˈamanataˈanga nia. Nia ˈita nama maˈi ˈi Galili leleka ka dao naˈa ˈi neˈe logo.”
6 Ma kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru neˈeri, nia ka saefiloda ka ˈuri, “ˈUri ma na ngwae neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi Galili niniˈa?”
7 Ma kaidaˈi nia saiana neˈe sa Jesus nia leka maˈi faˈasia na kula neˈe sa Herod nia gwaungaˈi fafia, nia ka kwate kwau sa Jesus siana sa Herod. Osiˈana sa Herod nia tua logo ˈi Jerusalem ana kaidaˈi neˈeri.
8 Ma kaidaˈi sa Herod nia lisia sa Jesus, nia ka saeleˈa liu, osiˈana nia rongoa na alaˈanga sulia, ma ka kwaimasi ana ka tau naˈa maˈi fuana na lisilana. Ma nia oga lisilana sa Jesus fuana sasilana ta ru ni ˈarefoˈanga ana.
9 Sa Herod nia saefiloa ru ˈoro ki ana, bore ma sa Jesus noaˈa kasi olisia goˈo ˈani ta ru.
10 Ma na fata abu doe ki, ma na ngwae faˈamanata ana na taki ki, kira uu logo ˈi neˈeri, ma kira ka alaˈa ngangata fuana giosilana sa Jesus.
11 Ma sa Herod faˈinia na ngwae ni fuˈanga nia ki, kira ka ˈoidorole ˈada ˈani sa Jesus, ma kira ka fata taˈa ana. Ma kira ka faˈaruˈufia ˈani taˈi ifi keta leˈa, ma kira ka oli laˈu faˈinia siana sa Paelat.
12 Ma nia ˈita ana faˈi asoa neˈeri, sa Herod ma sa Paelat kera fiˈi fiku kwaima laˈu. ˈI naˈo keroˈa na ro malimae ki.

Kira matalangani sa Jesus fuana maeˈa (Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39—19:16)

13 Sa Paelat ka fikua naˈa fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae ki.
14 Ma ka fata ˈuri fuada, “Kamu kwatea naˈa maˈi na ngwae neˈe siaku, muka saea fasi nia tala ˈi rora ana ngwae ki faˈasia na dongalana gwaungaˈi ˈi Rom. Ma lia basi, nau ku saefiloa ˈi maamulu, ma noaˈa nau ku ˈiri dao goˈo toˈona ta roraˈa ana faˈinia ru neˈe kamu giosia faˈinia ki.
15 Ma sa Herod bore kasi dao goˈo toˈona ta roraˈa ana, nia neˈe nia ka olitaˈinia logo maˈi ˈana. Na ngwae neˈe noaˈa kasi sasia goˈo ta ru neˈe nia rora fasi ˈiri nia ka mae.
16 Nia neˈe, nau ku kwatea goˈo kwau ˈiri kira ke kwaiˈia. Sui nau ku kwatea ka leka naˈa ˈana.”
17 Ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa Paelat ka logea taˈi ngwae neˈe nia tua ˈi saena lokafo fuana na Jiu ki, osiˈana na falafala kira neˈe ˈunaˈeri naˈa.
18 Bore ma kira taˈifau goˈo neˈe kira ako kira ka ˈuri, “Mulu saungia ngwae neˈe ke mae! Ma mulu

logea lala maˈi ˈamulu sa Barabas fuaimili!”
19 Sa Barabas kira alua saena na lokafo, osiˈana nia etangia na fuˈanga doe ˈi saena na fanoa doe neˈeri, ma niaˈa na ngwae sau ngwae.
20 Sa Paelat nia oga ke logea sa Jesus, ma nia ka saefiloa laˈu kwau na fikuˈa neˈeri.
21 Bore ma kira ka inaˈu ana akoˈa ma kira ka ˈuri, “Mulu saungia ke mae! Muka fotoˈia ana na ˈai rara folo!”
22 Ma sa Paelat ka fata ˈuri laˈu fuada ana uula kaidaˈi, “Bore ma ta roraˈa tae neˈe nia sasia? Noaˈa naisi dao goˈo toˈona ta ru neˈe nia sasi fasi ˈiri nia ke mae. Nia neˈe nai kwatea kwau ˈiri kike kwaiˈia goˈo, sui nai logea, ma nia ke leka naˈa ˈana.”
23 Bore ma kira ka ako ma ka inaˈu ana ma kira ka suˈusuˈu faˈinia fuana fotoˈilana sa Jesus ana ˈai rara folo. Ma na akoˈa kira ka liufia naˈa.
24 Ma sa Paelat ka kwatea na kwaˈikwaˈinga neˈe kira suˈusuˈu faˈinia osiˈana ganiˈa kira.
25 Ma nia ka logea sa Barabas na ngwae ba kira oga, na ngwae ba kira alua ˈi saena lokafo fuana etangilana na fuˈanga doe, ma na sau ngwaeˈa. Sui sa Paelat ka kwatea sa Jesus fuada, sulia na kwaiogaiˈanga kira.

Kira foto fafia sa Jesus ana na ˈai rara folo

(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Ma na ngwae ana ofoˈa ki, kira ka talaˈia naˈa sa Jesus fuana na maeˈa. Ma kaidaˈi kira leka kwau, kira ka saka toˈona taˈi ngwae neˈe satana sa Simon, faˈasia na fanoa ˈi Saeren. Kira daua sa Simon kaidaˈi nia leka maˈi ma ka ruˈu saena labu ˈi Jerusalem faˈasia taˈi kula maˈi ˈi maa. Ma kira ka alua naˈa ˈai rara folo ˈi gwauna ˈabaˈabana, ma kira ka suˈumaˈinia ˈiri nia ka ngalia ˈi burina sa Jesus.
27 Ma taˈi fikuˈa doe kira ka leka ˈi burina. Ma ti kini ˈi saena na fikuˈa neˈeri kira oˈomae, ma kira ka angisia.
28 Sa Jesus nia abula fuada ma ka fata ˈuri, “Kini ana ˈi Jerusalem ˈae! Noaˈa kamu kasi angi laˈu ˈuaku. Muke angisi kamu lala talamuˈa, ma na ngela kamu ki.
29 Osiˈana nia ke baˈa dao ana faˈi asoa neˈe ngwae ki kike fata ˈuri, ‘Na ˈoilakiˈa fuana na kini neˈe kira ˈabaraˈa ki, ma na kini neˈe noaˈa kasi faˈafuta ki, ma noaˈa kira kasi faˈasusu ki!’
30 Ma kaidaˈi neˈeri na ngwae ki kike baˈa fata ˈuri fuana na faˈi ua ki, ‘Muke ˈasi maˈi fafi kami.’ Ma kira ka fata ˈuri fuana na totoloa ki, ‘Muke ofo maˈi fafi kami.’
31 Osiˈana diˈia kira sasia ru ˈunaˈeri aku, na ngwae neˈe nau ku saga, kike baˈa sasia ru neˈe nia taˈa ka tasa amuˈa neˈe kamu toˈo ana na taˈangaˈa ki.”

32 Ma kira ka ngalia logo ro ngwae folofolo bili ki fuana na saungilada faˈinia sa Jesus.
33 Ma kaidaˈi kira dao ana kula neˈe kira saea ˈani “Na Lasi Ngwae,” kira ka fotoˈia sa Jesus ana na ˈai rara folo. Ma na ro ngwae folofolo bili ba kiri, kira ka fotoˈidaroˈo logo ana ro ˈai rara folo ki, taˈi ngwae ana bali ˈoloˈolo ana sa Jesus, ma ta ai ana bali mauli ana.
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Maˈasi, ˈoke rufuanata ada, osiˈana kira kina ru neˈe kira sasia.”

Ma na ngwae ni ofoˈa ki ka masa diˈia daisiˈanga, fasi ˈiri kira ke dao toˈona sa tai ada neˈe ke ngalia ta ifi ana sa Jesus.

35 Na ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri ki, kira ka ada goˈo ˈada ana, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka ˈoidorole ˈani kira ka ˈuri, “Nia faˈamauria na ngwae matamata ki. Diˈia nia neˈe na Christ, na ngwae neˈe God nia filia, nia totolia nia ke faˈamauria niaˈa talana.”
36 Ma na ngwae ni ofoˈa ki, kira ka ˈoidorole logo ana, ma kira ka leka kwau siana, ma kira ka kwatea na waen ˈafae fuana.

37 Ma kira ka fata ˈuri, “Diˈia
ˈaeˈo na tatalafaˈa ngwae Jiu ki, ˈoke
faˈamauriˈo talamu!”
38 Ma kira ka keresia na alaˈanga
ˈuri maˈi gwauna na ˈai rara folo,
“NIAˈA NAˈA NEˈE NA NGWAE TATA-
LAFAˈA JIU KI.”
39 Ma taˈi ngwae ana na ro ngwae
ba kira fotoˈida faˈinia sa Jesus,
nia ka fata buri tolingaˈi ana ka
ˈuri, “ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na Christ?
ˈOke faˈamauriˈo talamu ma keroˈo
logo!”
40 Bore ma na ruana ngwae ka
balufia ka ˈuri, “ˈUri ma, ˈoe kosi
maˈungia goˈo kwaˈikwaˈinga God
kwa? Kulu bolo taˈifau goˈo, osiˈana
kira kwatea goˈo taˈi kwaˈikwaˈinga
fuakulu.
41 Ma koroˈa niniˈa, na
kwaˈikwaˈinga neˈe nia saga goˈo
ˈana, osiˈana koro ngalia naˈa ˈi
maana ru taˈa neˈe koro sasiˈi ki.
Bore ma noaˈa nia kasi sasia goˈo ta
ru rora.”
42 Ma nia ka fata ˈuri fuana
sa Jesus, “Jesus ˈae, ˈoke manata
toˈoku, kaidaˈi ˈoke oli maˈi ˈani
gwaungaˈinga ˈoe.”
43 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“Nau ku saea na ru mamana fuamu,
ˈi taˈena ˈoke tua faˈi nau ˈi langi.”

Na maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Nia ˈita ˈi tofongana na asoa,
na sina ka bulumae, ma abaˈi kula
neˈeri taˈifau ka rodoˈa, leleka ka
dao ana uula kadi sina saˈulafi.
45 Ma na ifi doe neˈe nia bokota na
kula abu ˈi saena na Luma Abu God
ka gaa ˈani ro baliˈi ru ki.
46 Ma sa Jesus nia ka ako doe ka
ˈuri, “Maˈasi, nau ku kwatea naˈa
kwau na mangoku fuamu.” Nia ka
fata ˈunaˈeri ka sui goˈo, nia ka mae
naˈa.
47 Ma na faˈinaˈonaˈo ana ngwae
ni ofoˈa ki nia lisia ru neˈeri, ma
nia ka baˈatafea God ka ˈuri, “Nia
mamana, niaˈa na ngwae ˈoloˈolo!”
48 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri ki
kira fiku, ma kika bubungia, kira
lisia maelana sa Jesus ka sui, kira
taˈifau oli naˈa ˈada ˈi fanoa kira ki.
Ma kira ka fidalia fuˈufuˈuda fuana
faˈataˈilana na liadilaˈanga kira ki.
49 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
saiana sa Jesus, faˈinia na kini neˈe
kira leka ˈi burina faˈasia ˈi Galili
ki, kira uu tau goˈo ˈada, ma kira ka
lisia ru neˈeri ki taˈifau.

Kira kwaiatoa sa Jesus
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Ma taˈi ngwae faˈasia na
fanoa ˈi Arimetea ˈi saena na abaˈi
kula ˈi Judea, neˈe satana sa Josef,
nia tua logo ˈi neˈeri. Ma nia na
ngwae saga, ma na ngwae leˈa, ma
nia ka kwaimasi logo fuana lisilana
neˈe God ke gwaungaˈi fafia ngwae
nia ki. Ma sui bore ˈana nia ta
ngwae ana na fiku taˈi ngwae lokoˈi
ru Jiu ki, nia kasi ala goˈo fafia ru
neˈe kira saea, ma kira ka sasiˈi ana
sa Jesus ki.
52 Nia ka leka siana sa Paelat, ma
ka gani ˈuana na nonina sa Jesus.
53 Ma nia ka lafua naˈa nonina
sa Jesus, ma ka buta ˈani na ˈaba
ifi kwao. Ma nia ka alua ˈi saena
na faoda faolu fuana kwaiatolana
ngwae mae ki neˈe kira ˈilia ˈi saena
na fau doe.
54 Ma faˈi asoa neˈeri na Farere.
Ma na asoa fuana sasi akaˈu ˈanga
na Sabat, na asoa ana mamaloˈanga,
nia karangi talaˈae naˈa.
55 Na kini neˈe kira leka maˈi
burina sa Jesus faˈasia ˈi Galili ki,
kira leka logo faˈinia sa Josef. Ma
kira ka lisia naˈa faoda neˈeri, ma
kira ka lisia naˈa alulana sa Jesus ˈi
saena.
56 Sui kira ka oli ˈi fanoa, ma
kira ka sasi akaˈu ana ngwaingwai
ki, ma na ru moko leˈa ki fuana
na ongolana ˈania nonina sa Jesus.
Bore ma ana asoa ana Sabat, kira ka
mamalo naˈa, diˈia na taki nia saea.

24

Sa Jesus nia mauri laˈu
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Ma ana Sande ˈofodangi laˈa
bilabila, na ngwaˈi kini baera kira

ngalia na ngwaingwai moko leˈa ki
neˈe kira sasi akaˈu ani, ma kira ka
leka naˈa ˈi maana faoda neˈeri.
2 Ma kira ka lisia faoda neˈeri nia
ˈifi naˈa, duˈungana na babaˈi fau
noaˈa kasi teo naˈa ˈi maana na
faoda.
3 Ma kira ka ruˈu kwau, bore ma
noaˈa kira kasi lisia naˈa na nonina
na Aofia sa Jesus.
4 Ma kaidaˈi kira manata goˈo ˈada
ˈua sulia ru neˈeri, ro ˈainsel neˈe
kira ruˈufia na ifi neˈe ngwasinasina
liu ki, kera ka sakatafa maˈi, ma kira
ka uu ˈi sulida.
5 Na kini neˈeri ki kira ka maˈu
liu, ma kira ka gwautoli ˈi ano. Bore
ma na ro ngwae neˈeri ki, kera ka
fata ˈuri fuada, “Faˈuta neˈe kamu
ka lulu ˈuana na ngwae neˈe nia
mauri goˈo ˈana ˈi saena kula fuana
na ngwae mae ki re?
6 Noaˈa nia kasi tua naˈa ˈi neˈe,
nia mauri laˈu naˈa. Kamu manata
toˈona basi, nia faˈarongo kaumulu
taˈifau ana, kaidaˈi ba nia tua ˈua
faˈi kamu ˈi Galili. Nia fata ˈuri ba,
7 ‘Kike baˈa kwate nau, na Ngela
Ngwae, fuana na ngwae taˈa ki, ma
kira ke saungi nau ana na ˈai rara
folo, sui ana uula asoa, nau kui
mauri laˈu.’ ”
8 Sui na kini neˈeri ki kira ka
manata toˈona na fatalana.
9 Ma kira ka oli naˈa faˈasia na
faoda, ma kira ka faˈarongoa na
akwala ma taˈi ngwae ana fafarongo
nia ki, ma ti ngwae laˈu neˈe kira
dao toˈoda.
10 Na kini neˈe kira faˈarongoa na
lifurongo nia ki, neˈe ˈi Mary faˈasia
ˈi Magdala, ma ˈi Joana, ma ˈi Mary
na teˈa sa James, ma ti kini laˈu.

11 Bore ma na lifurongo ki kira ka
fia fasi na kini neˈeri ki kira alaˈa
bani goˈo ˈada, ma noaˈa kira kasi
faˈamamana goˈo fatalada.
12 Bore ma sa Peter nia tataˈe, ma
ka lalili ˈuana maana faoda. Ma nia
orooro kwau, ma ka lisia goˈo na ifi
kwao ki neˈe teo ˈi neˈeri. Sui nia ka
oli, ma ka ˈarefo liu ana ru neˈe nia
fuli.

Ro ngwae ki lisia sa Jesus nia mauri laˈu
(Mark 16:12-13)

13 Ana faˈi asoa neˈeri, ta ro ngwae
ana fafarongo sa Jesus ki, kera leka
ˈuana na fanoa ˈi Emeas. Nia bolo
faˈinia taˈi akwala kadi tala* faˈasia
ˈi Jerusalem.
14 Ma kera ka alaˈa adaroˈo sulia
ru neˈeri ki taˈifau neˈe nia fuli.
15 Ma kaidaˈi kera alaˈa adaroˈo,
sa Jesus nia leka karangi kera maˈi,
ma ka leka logo faˈi kera.
16 Kera ka lisia goˈo adaroˈo, bore
ma God noaˈa ˈiri alaˈani fuana kera
ka lia saiana.
17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, “Tae niniˈa koroˈo alaˈa
maˈi sulia kaidaˈi nini koroˈo leka
maˈi ana?”

Ma kera ka uu nene, ma manatal-
adaroˈo ka dila.
18 Ma taˈi ngwae adaroˈo neˈe
satana sa Kleopas, nia fata ka ˈuri,
“Nau ku fia sali ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko
tua ˈi Jerusalem, ma ˈoko kina goˈo
ˈamu na ru neˈe fuli saena asoa neˈe
ki.”
19 Ma sa Jesus nia saefiloda ka ˈuri,
“Ru faˈuta ki neˈana re?”

Ma kera olisia, kera ka ˈuri, “Ru
neˈe kira sasia ana sa Jesus, na
ngwae ba ˈi Nasaret. Na ngwae
neˈeri, niaˈa na profet, na ngwae
fuana alaˈanga ˈania fatalana God,
duˈungana God ma na ngwae ki kira
saiana na fatalana nia ngasingasiˈa,
ma na raolana ka talingaˈi liu.
20 Na fata abu doe kami ki, ma
na ngwae kwaitalaˈi ki, kira kwatea
fuana saungilana, ma kira ka fotoˈia
ana na ˈai rara folo.
21 Ma kaimili ka manata ˈaimili
sulia fasi nia naˈa neˈe ke baˈa logea
ngwae ˈi Israel ki. Ma taˈena na uula
asoa naˈa ˈi buri ˈana ru neˈe ki niˈi
fuli.
22 Ma kami ka ˈarefo liu,
duˈungana ti kini ana fikuˈa kaimili,
kira leka dao ana na faoda.
23 Bore ma noaˈa kira kasi lisia na
nonina. Ma kira ka oli maˈi, kira
ka saea neˈe kira lisia na ˈainsel

* **24:13** 11 kilomita

ki neˈe faˈarongoda ˈani neˈe nia
mauri laˈu.
24 Ma ti ngwae laˈu ana fikuˈa
kaimili, kira leka logo ana na faoda
neˈeri, ma kira ka dao toˈona nia
mamana naˈa, diˈia nama ba kini
neˈeri ki kira saea. Bore ma kira ka
ˈiri lisia naˈa nonina sa Jesus."

25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuadaroˈo, "Koroˈo boleboleˈa liu!
Ma na manatamuroˈo kasi ˈaliˈali
fuana na faˈamamana lana ru ba na
profet ki kira saea naˈa maˈi ˈi naˈo.
26 Na Christ ke nonifii basi, sui nia
ka fiˈi gwaungaˈi ˈania ˈinotoˈanga
doe."
27 Ma sa Jesus ka faˈamanata kera
ˈani ru ba kira saea sulia na Christ
ˈi saena na Kerekereˈa Abu ki. Nia
talaˈae ana na kerekereˈa sa Moses
ki ma na kerekereˈa na Profet ki.

28 Ma kaidaˈi kira dao karangia
naˈa fanoa neˈe kira leka ˈuana, sa
Jesus ka sasi diˈia nia ke liu dao faˈi
liu adaroˈo.
29 Ma kera ka luia, ma kera ka fata
ˈuri, "ˈOke tua basi maˈi ˈamu faˈi
keroˈo, osiˈana bali ana asoa nia liu
naˈa, ma karangi ka rodo naˈa." Ma
nia ka leka naˈa ˈana faˈinidaroˈo.
30 Kaidaˈi nia tua naˈa fuana
fangaˈa faˈi kera, nia ka ngalia afu
beret, ma ka baˈatafea God, sui ka
ngiia na beret neˈeri, ma ka kwatea
fuadaroˈo.
31 Kaidaˈi kera lisia ru neˈeri, God
ka alaˈanida kera ka fiˈi lia saiana,
ma nia ka noˈana naˈa faˈasidaroˈo.
32 Ma kera ka alaˈa kwailiu
fuadaroˈo, kera ka ˈuri, "Se! Kaidaˈi
ba nia alaˈa faˈi koro sulia maˈi
tala, ma ka faˈamanata koro ˈani na
Kerekereˈa Abu ki, koro saeleˈa liu."

33 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama
goˈo, kera tataˈe, kera ka oli laˈu
ˈuana ˈi Jerusalem. Ma kera ka dao
toˈona na akwala ma taˈi fafarongo
neˈe kira fiku goˈo ˈada, faˈinia ti
ngwae laˈu.
34 Ma ngwae ki saena fikuˈa neˈeri
ka faˈarongodaroˈo ˈuri, "Na Aofia
nia mauri laˈu, mamana naˈa! Nia
dao tafa fuana sa Simon!"

35 Ma kera ka alaˈa sulia na ru ba
nia fuli sulia na tala, ma sulia na
kaidaˈi kera lia saiana kaidaˈi nia
ngiia na afu beret.

Sa Jesus faˈataˈinia talana fuana fafarongo nia ki
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

36 Kaidaˈi ro ngwae neˈeri ki kera
alaˈa goˈo ˈadaroˈo fuada ˈua, sa
Jesus nia daotafa, ma ka uu ˈi safi-
tada, ma ka fata ˈuri fuadulu, "Na
aroaroˈanga ke tua faˈi kamu."
37 Ma kira ka lebe, ma kira ka
maˈu liu, osiˈana kira fia fasi kira
lisia ta anoano ru.
38 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Tae
neˈe sasia ma kamu ka maˈu? Noaˈa
kamu kasi manata ruarua!
39 Nauˈa goˈo niniˈa. Mulu lisia
ro lima nau ki faˈinia na ro ˈae
nau ki. Mulu sama toˈona basi
maˈi na noniku, ˈiri muke saiana,
duˈungana neˈe anoano ru noaˈa
kasi toˈo ana ta suli faˈinia ta fasiˈa,
diˈia niniˈa kamu lisia nau ku toˈo
ana."
40 Buri ˈana neˈe nia saea ru neˈeri
ki ka sui, nia ka faˈataˈinia naˈa fuila
mala ana nila ki ana ro lima nia ki
ma na ro ˈae nia ki fuada.
41 Ma kira ka saeleˈa liu faˈinia
na ˈarefoˈanga. Sui bore ˈana,
kira manata ruarua goˈo ˈada,
duˈungana noaˈa kira kasi sai leˈa
ˈua ana. Ma sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri fuada, "Mulu kwatea ta fanga
fuaku."
42 Ma kira ka kwatea taˈi afu iˈa
fuana.
43 Ma nia ka ngalia, ma ka ˈania ˈi
naˈoda.
44 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuada,
"Ru neˈe ki nau ku saea naˈa maˈi
ˈua fuamuˈa, kaidaˈi nau ku tua ˈua
maˈi faˈi kamu. Ru neˈe ki taˈifau
ba kira keresiˈi suli nau saena taki
sa Moses ki, ma ˈi saena kerekereˈa
Profet ki, ma ˈi saena Sam ki, kike
baˈa dao mamana naˈa maˈi."

Sa Jesus fane ˈuana ˈi langi
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

45 Sui sa Jesus ka ˈifingia manata-
lada ˈiri kike saiana na Kerekereˈa
Abu.
46 Nia ka fata ˈuri fuada, "Kira
kerekere suli nau, na Christ, nai baˈa

nonifii, ma ana uula asoa, nau kui
tataˈe laˈu faˈasia na maeˈa.
47 Ma nia ka ˈita maˈi ˈi Jerusalem
leleka ka dao saena fanoa ki taˈifau,
muke fata sulia na kakari alifaˈi
ˈanga ma na rufuanataˈanga ana
taˈangaˈa ki ˈani na sataku.
48 Ma kamuˈa naˈa neˈe muke
faˈarongo ˈania ru neˈe ki.
49 Ma nauˈa talaku, nai baˈa kwa-
tea fuamuˈa na Anoˈi ru Abu neˈe
Maˈa nau nia eta fataˈa ˈani. Ma
muke kwaimasi ˈi Jerusalem, leleka
na ngasingasiˈanga faˈasia ˈi langi
ka koso maˈi fafi kamu.”
50 Sui ma nia ka talaˈida naˈa
faˈasia ˈi saena fanoa doe neˈeri,
leleka kira ka dao ana fanoa ˈi
Betani, ma nia ka taˈea naˈa limana
ˈi langi, ma ka faˈaleˈa kira.
51 Ma kaidaˈi nia faˈaleˈa kira goˈo
ˈana ˈua, nia ka faˈasi kira, ma ka
fane naˈa ana ˈuana ˈi langi.
52 Ma kira ka faˈa aofia, sui kira ka
oli naˈa ˈada ˈi Jerusalem faˈinia na
saeleˈanga doe.
53 Ma ana kaidaˈi ˈoro ki kira tua
goˈo ˈada ˈi saena na Luma Abu God
fuana na baˈatafelana God.

Na Faʼarongoʼa Leʼa Neʼe Sa John Nia Keresia

Sa John na ngwae fafarongo sa Jesus niniʼa keresia buka neʼe. Sa John saea neʼe si diʼia ta ngwae oga ke lisia God, nia ke lia leʼa ana abulalana sa Jesus. Sa John nia keresia buka neʼe fuana ʼafilana ngwae ki fuana fitoʼonga ana sa Jesus Christ na Ngela God fasi ʼiri kike toʼo ana na mauriʼa mamana neʼe noaʼa kasi sui.

Saena buka neʼe, sa Jesus saea nia talana ʼani, "Nauʼa Niniʼa." Sataʼi ru neʼe, satana God niniʼa. God faʼataʼinia sata neʼe fuana sa Moses, kaidaʼi sa Moses nia lisia na mafula ba duʼa ana busu ʼai, bore ma na busu ʼai neʼeri noaʼa ta mafula ʼiri duʼafia. Ma kaidaʼi sa Jesus fata ʼuri, "Nauʼa Niniʼa," nia faʼataʼinia neʼe nia God.

Bali buka 2:1—12:50, sa John alaʼa sulia fiu faʼanadaʼa neʼe sa Jesus sasiʼi ki. Taʼi taʼi faʼanadaʼa faʼataʼi fuakulu ru sulia sa Jesus nia na Ngela God. Na faʼanadaʼa neʼe ki faʼataʼiniʼi sa Jesus naʼa neʼe na Christ, na ngwae ba God nia filia fuana ʼafilana na ngwae ki, ma niaʼa naʼa neʼe na Ngela God. Ma faʼanadaʼa neʼe ki faʼataʼiniʼi sa Jesus kwate ma mauriʼa firi.

Na ru talingaʼi ki saena na buka neʼe:

- ʼI naʼona neʼe sa Jesus talaʼae ana raoʼa nia & 1:1-51
- Sa Jesus sasi na raoʼa nia & 2:1—12:50
- Wiki ʼisi ʼisi sa Jesus tua ʼi Jerusalem & 13:1—17:26
- Sa Jesus mae ma ka mauri laʼu & 18:1—21:25

Na Christ nia alua naʼa ngwae

1 ʼIta ʼua naʼa maʼi ʼi naʼona mala neʼe God nia saungaʼinia na magalia, na ru neʼe kira saea ʼani na Alaʼanga nia tua naʼa, ma nia ka tua naʼa maʼi faʼinia God. Ma na Alaʼanga neʼeri, niaʼa neʼe God.

2 Ana etangilana, na Alaʼanga neʼe nia tua naʼa maʼi faʼinia God.

3 Ma God ka saungaʼinia na ru ki taʼifau ʼani niaʼa. ʼIu, na ru ki taʼifau neʼe God nia saungaʼiniʼi, nia saungaʼiniʼi ʼani na Alaʼanga.

4 Ma na mauriʼa mamana ka ʼita maʼi faʼasia na Alaʼanga neʼe. Ma na mauriʼa mamana neʼeri neʼe na madakolaʼa mamana neʼe faʼamadakola ru mamana ki sulia God fuana ngwae ki.

5 Ma na madakolaʼa neʼeri ka rara ʼi saena na maʼerodo, ma na maʼerodo ka noaʼa kasi faʼamaea.

6 God ka kwatea maʼi taʼi ngwae neʼe satana sa John ngwae ni Siuabu,

7 ka leka maʼi fuana na faʼarongolana na ngwae ki ʼani na madakolaʼa neʼe. Nia ka leka maʼi ka faʼarongo kira ʼani, fasi ʼiri na ngwae ki taʼifau kira ka rongoa ma kika faʼamamana.

8 Ma sa John ʼana talana noaʼa laʼu na madakolaʼa, nia leka lala maʼi fasi ʼiri ka faʼarongo ʼani na madakolaʼa neʼeri.

9 Sui, na madakolaʼa mamana neʼeri fiʼi leka maʼi ʼi saena magalia, ma ka raraʼafia na ngwae ki taʼifau.

10 Ma Alaʼanga neʼe nia tua naʼa ʼi saena magalia. God ka saungaʼinia naʼa magalia neʼe ʼani niaʼa, bore ma na ngwae ki noaʼa kira kasi lia sai goʼo ana.

11 Nia ka dao maʼi saena fanoa nia, bore ma na ngwae nia ki noaʼa kasi kwaloa goʼo.

12 Ma ti ngwae kira ka kwaloa, ma kira ka faʼamamana ana niaʼa, ma nia ka kwatea naʼa mamanaʼanga fuada ʼiri ka faʼitaʼinida ʼani na ngela God ki.

13 Kira futa faolu diʼia ngela God ki! Futaʼa faolu neʼe fuli maʼi ana God. Noaʼa nia ʼiri fuli sulia liaʼi ngwae ana magalia, nama ka futa ana ngwae saena magalia.

14 Na Alaʼanga neʼe ka alu naʼa ngwae, ma ka tua naʼa faʼi kia. Kami lisia naʼa na ʼinotoʼanga nia neʼe nia toʼo ana, osiʼana nia neʼe ngela

muta'i God na Ma'a. Na le'anga'a
ma na mamana'anga God ki ta'ifau
koso ma'i 'uakulu ana nia'a.
15 Sa John ngwae ni Siuabu ka
fa'arongo sulia nia'a, kaida'i ba nia
ako ka fata 'uri, "Nia na'a na ngwae
ba nau ku fata sulia ana kaida'i ba
nau ku fata 'uri, 'Na ngwae ne'e nia
leka ma'i 'i buriku, nia talinga'i ka
tasa liufi nau, osi'ana nia tua 'ua
na'a ma'i 'i na'ona mala ne'e nau
ku futa.' "
16 Ma sulia na kwai'ofe'anga doe
nia, Christ ka kwatea na'a ru le'a ki
ta'ifau fuaka sulia asoa ki.
17 God ka kwatea logo na taki nia
ki fuaka ana sa Moses. Bore ma
nia kwatea ma'i na kwai'ofe'anga
nia ma na mamana'anga sulia nia'a
'ani sa Jesus Christ.
18 Ma noa'a ta ngwae kasi lisia
God. Talito'ona go'o na Ngela God,
ne'e nia bolo fa'inia God na Ma'a,
ma ka tua fa'inia, nia'a ne'e ka
fa'ata'inia God fuaka.

Sa John Siuabu saea fuana ngwae ki ke sasi aka'u masia na Christ (Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19 Na ngwae fa'ina'ona'o ki ana
ngwae Jiu ki 'i Jerusalem, kira ka
kwatea na'a fata abu ki, ma na
ngwae kwai'afi ana fata abu ki, fasi
'iri kira ka saefiloa sa John 'uri,
"'Uri ma 'ae'o sa tai nini'a?"
20 Ma sa John ka olisi madako ada
ka 'uri, "Nau'a noa'a la'u na Christ,
na ngwae ba God filia fuana lafulana
na ngwae ki."
21 Ma kira ka saefiloa la'u kika
'uri, "Aia, 'irai ma 'ae'o sa tai mo
nini'a kwa? 'Ae'o sa Elaeja?"
Ma nia ka olisida la'u ka 'uri,
"Noa'a."
Ma kira saefiloa la'u kira ka 'uri,
"'Uri ma 'ae'o ne'e na profet ne'e
kami masia?"
Ma sa John ka olisida ka 'uri,
"Noa'a."
22 Ma kira ka saefilo 'isi la'u ana,
kira ka 'uri, "Aia, 'una'eri ma 'ae'o
sa tai lala nini'a? 'Oke saea ma'i
ta ru fuaimili, fasi 'iri kami ka
fa'arongoa 'ani na ngwae ne'e kira
asunga'i kaimili ma'i. Ta tae ne'e
'oko saea ma'i suli'o talamu?"
23 Ma sa John ka olisida 'ani
ala'anga ba sa profet Aesea nia kere-
sia ka 'uri, "Nau'a na ngwae ba ri 'i
saena na aba'i kula kwasi ka 'uri,
'Na Aofia ke dao na'a ma'i! Muke
fa'asaga na tala fuana.' "✡
24 Ma na ngwae ne'e leka ma'i
fa'asia na Farasi ki, kira saefiloa la'u
kira ka 'uri,
25 "Ma fa'uta ne'e 'oko siuabua na
ngwae ki, si di'ia ne'e 'ae'o noa'a
la'u na Christ, nama sa Elaeja, ma
nama na profet baera?"
26 Ma sa John ka olisida ka 'uri,
"Nau ku siuabu go'o 'aku 'ani na
kafo. Bore ma ta'i ngwae ne'e kamu
kina, nia uu go'o 'ana 'i safitamu'a.
27 Ma nia'a ne'e na ngwae ne'e ka
leka ma'i 'i buriku, bore ma noa'a
nau kusi totolia ne'e nai orooro, ma
ku logea na ta'e butu nia ki."
28 Ma ru ne'e ki ta'ifau ka fuli
'i Betani, na fanoa 'i bali 'uana
tata'elana sina ana kafo 'i Jodan,
kula ba sa John nia siuabua ngwae
ki ana.

Kala sipsip ni kwaisu'usi'anga God

29 Ana fa'i asoa 'i buri, sa John ka
lisia sa Jesus ka leka ma'i siana, ma
ka saea fuana ngwae ki, "Muke lisia,
nia'a ne'e na ngwae ne'e nia di'ia
na kala sipsip God ne'e ke lafua na'a
abula ta'anga'a na ngwae ki 'i saena
na magalia.
30 Nia'a na'a ne'e ngwae ba nau
ku fata sulia ana kaida'i ba nau ku
fata 'uri, 'Ta'i ngwae ke ba'a leka
ma'i 'i buriku. Nia ka talinga'i ka
tasa liufi nau, osi'ana nia tua 'ua
na'a ma'i 'i na'ona mala ne'e nau
ku futa.'
31 'I na'o ma'i, noa'a nau kusi lia
sai 'ua ana ta ngwae fa'uta ne'e
nia'a, 'una'eri bore 'ana nau ku
leka ma'i, ma nau ku siuabu 'ani
na kafo fasi 'iri na ngwae 'i Israel
ki kira ka saiana."
32 Ma sa John ka fata la'u 'uri,
"Nau ku lisia na Ano'i ru Abu ka

✡ **1:23** Aesea 40:3

koso maˈi faˈasia ˈi langi diˈia ta faˈi
bola, ma ka toˈo ˈi fafona.
33 Noaˈa nau kusi lia sai ˈua ana.
Bore ma God ba kwate nau maˈi fasi
ˈiri nau ku siuabu ˈani na kafo, nia
ka fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke baˈa lisia
na Anoˈi ru Abu ke koso maˈi, ma ke
toˈo ˈi fafona taˈi ngwae. Niaˈa naˈa
neˈe na ngwae neˈe ke baˈa siuabu
ˈani na Anoˈi ru Abu.’ ”
34 Ma sa John ka fata laˈu ˈuri,
“Nau ku lisia naˈa, ma nau ku saea
fuamuˈa, nia naˈa neˈe Ngela God.”

Na fafarongo etaeta sa Jesus ki

35 Ma ana taˈi faˈi asoa laˈu ˈi buri,
sa John ka uu logo ˈi neˈeri faˈinia ta
ro ngwae ana fafarongo nia ki.
36 Ana kaidaˈi sa Jesus ka liu ˈana,
sa John ka lisia, nia ka fata ˈuri, “Nia
naˈa na Kala Sipsip God.”
37 Ma na ro ngwae fafarongo nia
ki, kira rongoa ru neˈeri, ma keroˈa
ka leka naˈa adaroˈo sulia sa Jesus.
38 Ma sa Jesus ka abula, ma ka
lisidaroˈo kera leka suli nia, ma nia
ka saefilo keroˈa ka ˈuri, “Na tae
niniˈa koroˈo lulu ˈuana?”
Ma kera olisia kika ˈuri, “Rabae
kwa, ˈoko tua ˈi faˈi?” Na fadalana
rabae neˈe, “ngwae faˈamanata.”
39 Ma nia ka olisia keroˈa ka ˈuri,
“Moro leka maˈi, ˈiri moro ka lisia.”
Ma kera ka leka faˈinia, ma kera ka
lisia na kula neˈe nia tua ana. Ma
kera ka tua faˈinia sulia faˈi asoa
neˈeri. Ma agi asoa neˈeri ka bolo
naˈa faˈinia 4 kilokoˈi saˈulafi.
40 Ma taˈi ngwae adaroˈo neˈe
sa Andrew, na ngwaefuta sa Simon
Peter.
41 Ma sa Andrew fiˈi leka ma
ka dao toˈona sa Simon na ng-
waefuta nia, ma ka faˈarongo nia
ka ˈuri, “Keroˈo dao naˈa toˈona
na Mesaea.” Na fadalana alaˈanga
neˈeri neˈe na “Christ,” na ngwae
ba God nia filia fuana ˈafilana na
ngwae ki.
42 ˈUnaˈeri ma nia ka talaˈia sa
Simon siana sa Jesus.
Ma sa Jesus ka bubu totongaˈi
fuana, ma ka fata ˈuri, “ˈAeˈo sa
Simon, na ngela sa John, nau ku
faˈasata ˈoe naˈa ˈani sa Sifas.” Na
sata neˈeri neˈe kira saea logo ˈani
sa Peter, ma na fadalana neˈe, “Na
Fau.”

Sa Jesus saea sa Filip ma sa Nataniel fuana lekaˈa faˈinia

43 Sui ana ruana faˈi asoa, sa Jesus
ka manata ˈuana lekaˈa ˈuana abaˈi
kula ˈi Galili, ma nia ka dao toˈona
sa Filip, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
leka maˈi faˈi nau.”
44 Ma sa Filip niaˈa neˈe ngwae
faˈasia ˈi Betsaeda, na maˈe fanoa sa
Andrew ma sa Peter.
45 Aia, sa Filip ka dao toˈona sa
Nataniel, ma ka faˈarongo nia ka
ˈuri, “Kaimili dao naˈa toˈona na
ngwae ba sa Moses kerekere sulia
saena taki ki, ma na profet ki logo ba
kira kerekere sulia. Niaˈa sa Jesus
na ngela sa Josef faˈasia ˈi Nasaret.”
46 Ma sa Nataniel ka fata ˈuri,
“ˈOko fia ta ru leˈa ka leka maˈi
faˈasia ˈi Nasaret kwa?”
Ma sa Filip ka olisia ka fata
ˈuri fuana, “Leka maˈi ko tala lisia
ˈamu.”
47 Kaidaˈi sa Jesus nia lisia sa
Nataniel nia leka maˈi siana, nia
ka fata sulia ka ˈuri, “Na ngwae
neˈe nia bolo liu naˈa fuana kira ka
saea niaˈa ˈani ngwae Jiu mamana,
osiˈana noaˈa naˈa ta sokeˈa ana
niaˈa!”
48 Sa Nataniel ka olisia ka ˈuri,
“ˈOko sai faˈuta aku kwa?”
Ma sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri
fuana, “Nau ku lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai
figi ˈi naˈona neˈe sa Filip nia sae
ˈoe.”
49 Ma kaidaˈi sa Nataniel ka ron-
goa na ru neˈe, nia ka fata ˈuri,
“Faˈamanata ˈae, ˈaeˈo naˈa neˈe
Ngela God! ˈAeˈo neˈe na ngwae
tatalafaˈa ngwae Jiu ki!”
50 Sa Jesus ka ˈuri fuana, “ˈOko
fiˈi faˈamamana goˈo neˈeriˈa,
duˈungana ba nau ku saea nau ku
lisi ˈoe ˈi ˈaena ˈai figi? Ma nau ku
saea fuamu, ˈoke baˈa lisia ru doe ki
liufia mala ru neˈe.”
51 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri
fuada, “Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, muke baˈa lisia ˈi langi
ke ˈifi, ma muke baˈa lisia logo na

ˈainsel God ki kike raˈe ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma kike koso maˈi fafoku nauˈa, na Ngela Ngwae.”

2

Na araˈinga ˈi Kena

1 Buri ˈana ro asoa ki sui, taˈi ara araˈinga ka fuli ana taˈi maˈe fanoa neˈe satana ˈi Kena ˈi saena abaˈi kula ˈi Galili. Ma teˈa sa Jesus ka tua logo ˈi neˈeri ana kaidaˈi neˈeri.
2 Ma kira ka laefia logo maˈi sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki ˈuana na ara araˈinga neˈeri.
3 Ma kaidaˈi neˈe ngwae ki kira kwaˈu, ma na waen kira ka sui, teˈa sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa kira kasi toˈo naˈa ana ta waen.”
4 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Teˈa ˈae, noaˈa ˈoe kosi sae nau laˈu fuana sasilana ta ru, osiˈana na kaidaˈi nau noaˈa ˈua.”
5 Ma teˈa sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae rao ki, “Muke sasi sulia ta ru neˈe nia ke saea fuaumulu.”
6 Ma na ono kufikufi ru doe ki fuana ngali kafoˈa neˈe kira saungaˈinia ˈani fau niˈi teo ˈi neˈeri, fuana na tau limaˈanga fuana na ngwae ki sulia na falafala Jiu ki. Taˈi kufikufi ru nia bolo faˈinia ka ngalia 75 nama 115 lita kafo.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana na ngwae rao ki, “Kamu ka ongia na faˈi kufikufi ru neˈe ki ˈani na kafo.” Ma kira ka ongiˈi leleka ka fungu.
8 Sui nia ka fata ˈuri fuada, “Kamu ke ongia na kafo, ma kamu ka kwatea fuana na ngwae ˈaˈana ana na fangaˈa.”

Ma kira ka kwatea fuana,
9 ma nia ka kwaˈu toˈona na kafo neˈeri, neˈe ka alu naˈa na waen. Ma noaˈa nia kasi saiana na waen neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi. Bore ma na ngwae rao neˈe kira ongia maˈi na kafo neˈeri goˈo neˈe kira saiana taˈifau. ˈUnaˈeri na ngwae ˈaˈana neˈe ka ri maˈi ˈuana na araˈi faolu neˈeri,
10 ma ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae ki taˈifau kira kwatea na waen leˈa ˈi naˈo, ma ˈi buri ˈana na ngwae ki kira kwaˈu ka sui naˈa, nia ka fiˈi kwatea naˈa waen neˈe dalakwai. Ma ˈoko gonia na waen leˈa liu leleka ka dao naˈa ana kaidaˈi neˈe!”
11 Nia naˈa neˈe etana ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus nia sasi ˈi Galili, ˈi saena na fanoa ˈi Kena. Neˈeri nia ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nia, ma na fafarongo nia ki kira ka faˈamamana ana.
12 Ma ˈi buri, sa Jesus faˈinia teˈa nia, ma na ngwaefuta nia ki, ma na fafarongo nia ki, kira ka leka naˈa ˈuana na fanoa ˈi Kapaneam. Ma kira ka tua ˈi neˈeri sulia bara faˈi asoa.

Sa Jesus lalia na ngwae ki faˈasia saena na Luma Abu God
(Matthew 21:12-13; Mark 11:15-17; Luke 19:45-46)

13 Aia, ma karangia naˈa na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa na ngwae Jiu ki, sa Jesus ka leka ˈuana na fanoa doe ˈi Jerusalem.
14 Ma ˈi neˈeri saena Luma Abu God, nia ka lisia na ngwae neˈe kira ˈoifoliˈa ˈani na buluka ki, ma na sipsip ki, ma na bola ki fuana kwaisuˈusiˈanga. Ma nia ka lisia logo na ngwae neˈe kira rokisi ˈani na mani ki, kira tua ˈada ˈi ninimana na tatafe kira ki.
15 Ma nia ka saungaˈinia ru fuana kwaˈinga ˈani niliˈi kwalo ki, ma ka lalia naˈa buluka ki, ma na sipsip ki, ma na ru ki taˈifau faˈasia saena Luma Abu God. Ma nia ka gilosia naˈa tatafe na ngwae neˈe kira rokisi ˈani na mani ki, ma ka takalongaˈinia naˈa mani kira ki.
16 Ma nia ka kwaˈi laelae sulia na ngwae neˈe kira ˈoifoliˈa ˈani na bola ki ka ˈuri, “Kamu ke ngalia naˈa ru neˈe ki ˈi maa! Noaˈa kamu kasi saungaˈinia na Luma Maˈa nau ˈani kula ni usiˈa!”
17 Ma na fafarongo nia ki kira ka manata toˈona na Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri, “God ˈae, na alafeˈanga nau fuana na Luma ˈoe,

✡ **2:17** Sam 69:9

ka diˈia na mafula neˈe ˈako ˈi saena mangoku.”✡

18 Sui na ngwae gwaungaˈi Jiu ki kira ka saefiloa sa Jesus kira ka ˈuri, “Sa tai neˈe kwatea mamanaˈanga fuamu fuana sasilana ru neˈeri ki kwa? Diˈia God neˈe kwatea mamanaˈanga fuamu, faˈataˈinia ta faˈanadaˈa ˈiri neˈe kami ke faˈamamana amu!”

19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Diˈia muke osia bore na Luma Abu neˈe, nai baˈa faˈauua laˈu saena uulu faˈi asoa ki.”

20 Ma kira saefilo nia laˈu kira ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoke faˈauua laˈu saena uulu faˈi asoa ki goˈo kwa? Na Luma Abu God niniˈa, kira saungaˈinia mala sulia fai akwala ma ono faˈi ngali ki!”

21 Bore ma na Luma Abu neˈe sa Jesus nia fata sulia neˈe na nonina lala ˈana.

22 Ma ana kaidaˈi God ka taˈea niaˈa faˈasia na maeˈa neˈe na fafarongo nia ki fiˈi manata toˈona neˈe nia saea na ru neˈe, ma kika fiˈi faˈamamana ana na Kerekereˈa Abu ma na ru neˈe sa Jesus ka saea.

23 Ma ana kaidaˈi sa Jesus nia tua ˈi Jerusalem ana na Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, na ngwae ˈoro ki kira faˈamamana ana niaˈa, osiˈana kira lisia naˈa ru faˈanadaˈa ki neˈe nia sasiˈi.

24 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, sa Jesus noaˈa kasi fitoˈoda goˈo, osiˈana nia sai taˈifau goˈo ada.

25 Sui bore ˈana ta ngwae noaˈa kasi faˈarongo nia ˈani ta ru sulia na ngwae, nia sai goˈo ˈana ana na ru ki taˈifau saena manatalada.

3

Sa Jesus faˈinia sa Nikodimas

1-2 Ana taˈi kaidaˈi, taˈi ngwae ˈinotoˈa Jiu ki, nia leka maˈi siana sa Jesus. Na ngwae neˈeri satana sa Nikodimas, niaˈa ta ngwae ana Farasi ki. Nia leka maˈi siana sa Jesus saena rodo, ma ka fata ˈuri fuana, “Faˈamanata ˈae, kami saiana ˈaeˈo na ngwae faˈamanata neˈe God kwatea maˈi, osiˈana na ru faˈanadaˈa ki neˈe ˈoko fuliˈi, ˈafitaˈi ta ngwae ka sasia diˈia God noaˈa kasi tua faˈinia.”

3 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri fuana, “Ru mamana nau ku saea fuamu, ˈafitaˈi ta ngwae ka lisia na mauriˈa neˈe God gwaungaˈi fafia, diˈia noaˈa nia kasi futa faolu laˈu.”

4 Ma sa Nikodimas ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri, “Na ngwae neˈe doe naˈa, nia ke futa laˈu maˈi faˈuta kwa? ˈAfitaˈi liu fuana na ngwae neˈe ka oli laˈu saena sirana teˈa nia, ma ka futa laˈu maˈi!”

5 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Ru mamana nau ku saea fuamu. ˈAfitaˈi liu fuana ta ngwae ke ruˈu saena mauriˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia, diˈia noaˈa nia kasi futa ana kafo ma na Anoˈi ru Abu.*

6 Kaidaˈi ngwae nia futa ana na maˈa nia faˈinia na teˈa nia, nia sau ana ngwae. Ma sa tai neˈe ka futa ana Anoˈi ru Abu God, nia futa faolu maˈi faˈasia ˈi langi.

7 Noaˈa ˈoe kosi ˈarefo, osiˈana nau ku saea fuamu kamu ke futa faolu nama laˈu.

8 Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na iru. Sulia sui bore ˈoko rongoa na iru, noaˈa ˈoe kosi lisia goˈo neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi, nama ka leka ˈuana ˈi faˈi. Ma na Anoˈi ru Abu logo, noaˈa ˈoe kosi lisia nia ka rokisi faˈuta ana ngwae fuana ka alua na ngwae faolu.”

9 Sa Nikodimas ka saefiloa laˈu ka ˈuri, “ˈUri ma na ru neˈe ki ke mamana faˈuta kwa?”

10 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri fuana, “ˈAeˈo neˈe na faˈamanata ˈinotoˈa Jiu ki naˈa. Ma faˈuta neˈe noaˈa ˈoe kosi sai goˈo ana na fadalana ru neˈe ki?

11 Ru mamana nau ku saea fuamu, kami faˈarongo ˈani na ru neˈe kami saiani ki, ma mika fata sulia na ru neˈe kami lisiˈi ki. Ma noaˈa ta ngwae amuˈa kasi faˈamamana goˈo.

12 Aia, ma diˈia noaˈa kamu kasi faˈamamana ana na ru neˈe nau ku faˈarongo kamu ˈani sulia ru

* **3:5** Lisia Esikiel 36:25-26

ana magalia neˈe, kamu ka fiˈi faˈamamana mo faˈuta aku diˈia nau ku faˈarongo kamu ˈani na ru maˈi langi ki?
13 Ma nauˈa, na Ngela Ngwae, goˈo neˈe nau ku saiana na ru neˈe kira saungani maˈi ˈi langi, osiˈana nau ku koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma ka noaˈa ta ngwae laˈu neˈe ka leka maˈi faˈasia ˈi langi.
14 "Diˈia ana kaidaˈi ba ˈi naˈo, sa Moses nia saungaˈinia na faˈi loi ˈani na barasi baera ˈi saena na abaˈi kula kwasi, ma ka faˈauua ˈi langi ˈi gwauna na ˈai baera. Ma ka ˈunaˈeri logo, kira ke faˈauua na Ngela Ngwae ˈi langi gwauna na ˈai,
15 fasi ˈiri sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana ana nauˈa, kira ke mauri firi.
16 God faˈataˈinia na alafeˈanga doe nia fuana na ngwae ki taˈifau saena magalia neˈe ˈuri, nia ka kwatea maˈi taˈi Ngela mutaˈi nia, fasi ˈiri sa tai neˈe kira faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira kasi funu, bore ma kira ke baˈa mauri firi.
17 God noaˈa kasi kwatea maˈi na Ngela nia saena magalia fuana na matalangaˈilana na ngwae ki, bore ma nia ka kwatea lala maˈi fuana faˈamaurilada.
18 "Ma sa tai bore ˈana neˈe faˈamamana ana na Ngela nia, noaˈa God kasi matalangaˈinia. Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana niaˈa, God matalangaˈinia ka sui naˈa, osiˈana nia noaˈa kasi faˈamamana ana taˈi ngela mutaˈi nia.
19 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈuri, na ngwae neˈe diˈia na madakolaˈa, nia dao naˈa maˈi ˈi saena na magalia. Bore ma na ngwae ki, kira ka saeleˈa lala faˈinia na maˈerodo ka liufia lala na madakolaˈa, osiˈana na abulalada taˈa.
20 Duˈungana sa tai neˈe abulalana nia taˈa, nia ka ˈaila ˈani madakolaˈa, ma noaˈa nia kasi oga lekaˈa maˈi fuana madakolaˈa, osiˈana noaˈa nia kasi oga abula taˈangaˈa nia ki ka faˈataˈi.
21 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe fulirulana ka saga, nia leka maˈi fuana madakolaˈa, fasi ˈiri na madakolaˈanga ka faˈataˈinia na ru neˈe nia sasiˈi ki niˈi leka sulia kwaiogaiˈanga God."

Sa John Siuabu faˈaˈinotoˈa sa Jesus

22 Ma buri ˈana, sa Jesus faˈinia na fafarongo nia ki kira leka ˈuana ˈi Judea, ma kira ka tua ˈi neˈeri. Ma kira ka siuabua na ngwae ki ˈi neˈeri.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa John ka siuabua na ngwae ki ana maˈe fanoa ˈi Aenon karangia ˈi Salim. Sa John ka siuabuda ˈi neˈeri, osiˈana kula neˈe kafo nia ˈoro ana. Aia, ma ngwae ˈoro ki logo kira ka leka siana fuana siuabuˈanga.
24 (Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kira kasi alua ˈua sa John saena luma ni lokafo.)
25 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ana fafarongo sa John ki, kira olisuˈusuˈu faˈinia taˈi ngwae ana Jiu ki sulia na falafala Jiu ki sulia na taufilana nonida, fasi ˈiri kika sikasika ˈi naˈona God.
26 Ma fafarongo sa John ki kira leka siana sa John, ma kira ka saefiloa kira ka ˈuri, "Faˈamanata ˈae, ˈoko saiana na ngwae ba nia uu faˈi ˈoe bali loˈoba ana kafo ˈi Jodan, neˈe ˈoko saea ru leˈa ki sulia? Ana kaidaˈi neˈe, nia siuabua naˈa ngwae ki, ma na ngwae ˈoro ki, kira ka leka taˈifau naˈa siana!"
27 Ma sa John ka olisida ka ˈuri, "Na ngwae nia toˈo goˈo ana tae neˈe God kwatea fuana.
28 Kaumulu rongoa taˈifau naˈa ba nau ku saea fuamuˈa, nauˈa noaˈa laˈu na Christ, na ngwae neˈe God filia. Nauˈa ngwae nau ku leka maˈi ˈi naˈo fuana nai faˈatalo ˈani faˈarongoˈa sulia niaˈa.
29 Na Christ nia diˈia na ngwae ba nia araˈi faolu. Ma nau ku diˈia na ngwae kwaima ana araˈi faolu. Ma na ngwae kwaima ana araˈi faolu neˈeri, nia ka saeleˈa liu kaidaˈi neˈe ngwae araˈi faolu nia dao fuana araˈinga nia. Ma ka ˈunaˈeri logo ana nauˈa. Nau ku saeleˈa liu ana

kaidaˈi neˈeri, osiˈana sa Jesus nia
dao naˈa.
30 Kira ke baˈa faˈa ˈinotoˈa na
Christ. Ma nauˈa, kira ke baˈa
faˈatiˈitiˈi nau laˈu.
31 “ˈIu, ma na Christ leka maˈi
faˈasia ˈi langi, nia talingaˈi ka tasa
liufia ngwae ki taˈifau. Sa John
Siuabu nia ngwae ana magalia goˈo.
Ma nia ka saiana alaˈanga sulia ru
neˈe fuli saena magalia ki goˈo. Ma
nia mamana liu, na Christ leka maˈi
faˈasia ˈi langi, nia talingaˈi ka tasa
liufia ngwae ki taˈifau.
32 Nia alaˈa madako sulia tae
neˈe nia lisia, ma ka rongoa faˈasia
ˈi langi. Sui ka ˈunaˈeri bore
ˈana, noaˈa ta ngwae kasi oga goˈo
faˈamamanaˈanga ana tae ki neˈe
nia saeˈe.
33 Ma na ngwae neˈe nia
faˈamamana ana tae neˈe nia saea,
na ngwae neˈeri nia faˈataˈinia ru
neˈe God saea nia mamana.
34 Ma na Christ neˈe God kwa-
tea maˈi faˈasia ˈi langi, nia ka
faˈataloˈania fatalana God, osiˈana
God kwatea taˈifau naˈa Anoˈi ru
Abu nia fasi ˈiri ka ˈafia.
35 Ma God na Maˈa ka alafe liu
naˈa fuana Ngela nia, ma ka alua nia
ka gwaungaˈi fuana na ru ki taˈifau.
36 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana ana na Ngela neˈe, nia
ka mauri firi. Ma sa tai neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ana Ngela
neˈe, nia ka funu, si neˈe nia tua
tari naˈa olofana kwai matalangaˈi
ˈanga God.”

4

Sa Jesus alaˈa faˈinia na kini ˈi Samaria

1-3 Sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki, kira ka leka faˈasia ˈi Judea,
ma kira ka leka ˈuana ˈi Galili. Kira
leka, osiˈana sa Jesus nia saiana na
Farasi ki kira rongoa fasi nia sasi
na ngwae ˈoro liu ki kira ka leka
sulia ka liufia sa John Siuabu, ma ka
tasa laˈu faˈinia siuabulada. Sa Jesus
noaˈa kasi siuabua goˈo ta ngwae.
Bore ma na fafarongo nia ki lala
neˈe kira sasi ˈunaˈeri.
4 Ma ana kaidaˈi kira leka kwau
ˈuana ˈi Galili, kira ka liu nama ana
abaˈi kula ˈi Samaria.
5 Ma kira ka dao ana taˈi maˈe
fanoa neˈe satana ˈi Saeka ˈi saena
na abaˈi kula ˈi Samaria, neˈe nia teo
karangia na ano neˈe sa Jakob nia
kwatea fuana sa Josef na ngela nia
ˈi naˈo ˈua maˈi.
6 Ma na maˈe kafo ˈilia sa Jakob
ka teo logo ˈi neˈeri. Ma sa Jesus ka
noni maruku ana na lekaˈa, ma nia
ka tua ˈana ninimana na kafo ˈilia
neˈeri. Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia
bolo naˈa faˈinia na tofongana naˈa
asoa.
7-8 Ma na fafarongo nia ki, kira
ka leka ˈi fanoa neˈeri ˈiri kike foli
fanga. Ma taˈi kini faˈasia ˈi Samaria
ka leka maˈi fasi ˈiri ka ufi kafo. Ma
sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke
kwatea maˈi ta kafo, nai kwaˈu basi
kwa.”
9 Ma na kini neˈeri ka olisia ka
ˈuri, “Se kwala araˈi kwa, ˈaeˈo
na ngwae Jiu, ma nau na kini ˈi
Samaria. Faˈuta neˈe ˈoko gani nau
ˈuana kafo fuana kwaˈunga?” Nia
fata ˈunaˈeri, osiˈana neˈe ngwae Jiu
ki noaˈa kira kasi kwaima faˈinia na
ngwae Samaria ki.
10 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“Diˈia ˈoko saiana na tae neˈe God
kwatea, ma ˈoko saiana sa tai neˈe
ka gani ˈoe ˈuana kafo, sali ˈoko gani
nau lala ˈamu, ma nau ku kwatea na
kafo ana mauriˈa fuamu.”
11 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri
fuana, “Kwala araˈi kwa, noaˈa
ˈamu ta ru ni ufilana kafo, ma na
kilu kafo neˈe bore ka koso ka ˈato
liu logo. ˈOke baˈa dao mo toˈona
na kafo ana mauriˈa neˈana ˈi faˈi
kwa?
12 Na koˈo kia sa Jakob neˈe nia
kwatea na mae kafo ˈilia neˈe fuaka.
Ma nia, faˈinia na ngela nia ki, ma
na ru ˈaeˈaela sareˈe nia ki, kira
kwaˈu logo ana na maˈe kafo ˈilia
neˈe. ˈUri ma ˈoko fia fasi neˈe
ˈoko talingaˈi ka liufia sa Jakob kwa?
Nama faˈuta?”
13 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai
neˈe nia kwaˈufia na kafo neˈe, nia
saiana ke baˈa silikwaˈu laˈu.

14 Bore ma sa tai bore ˈana neˈe
ka kwaˈufia na kafo neˈe nau ku
kwatea, noaˈa nia kasi silikwaˈu
laˈu. Ma na kafo neˈe nau ku kwatea
fuana ka alu naˈa na maˈe busu neˈe
ka kwatea na mauriˈa firi fuana.”
15 Ma na kini neˈe ka fata ˈuri,
“Kwala araˈi kwa, ˈoke kwatea naˈa
kafo neˈana fuaku, fasi ˈiri noaˈa
naisi silikwaˈu laˈu, ma ka noaˈa
nau kusi leka laˈu maˈi ˈi neˈe fuana
ngali kafoˈa.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈOe leka, ˈoko saea maˈi na araˈi
ˈoe, ma moro ka oli maˈi ˈi neˈe.”
17 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri,
“Noaˈa nau kusi toˈo ana ta araˈi.”
Sa Jesus ka fata ˈuri, “ˈOko fata
mamana ana kaidaˈi neˈe ˈoko saea
noaˈa ˈoe kosi toˈo ana ta araˈi.
18 Osiˈana ˈoko toˈotoˈo ana na
lima araˈi ki, ma na ngwae neˈana
ˈoko tua faˈinia ana kaidaˈi neˈe,
niaˈa noaˈa laˈu na araˈi mamana
ˈoe. Na ru mamana neˈana ˈoko
saea fuaku.”
19 Ma na kini neˈe ka olisia ka ˈuri,
“Kwala araˈi kwa, nau ku saiana
ˈaeˈo ta profet.
20 Na koˈo kami ki ˈi Samaria, kira
foˈosia God ˈi gwauna faˈi ua neˈe.
Ma kamu na ngwae ˈi Jiu ki, kamu
saea kula fuana foˈosilana God neˈe
ˈi Jerusalem naˈa. ˈUri ma ˈi faˈi ana
ro kula neˈe ki neˈe mamana kwa?”
21 Ma sa Jesus ka fata fuana ka
ˈuri, “Kwala kini neˈe ˈae, ˈoke
faˈamamana nau, na kaidaˈi ke baˈa
dao maˈi fuana na ngwae ki neˈe
noaˈa kira kasi foˈosia naˈa na Maˈa
ˈi gwauna faˈi ua neˈe nama ˈi
Jerusalem bore.
22 Kamuˈa na ngwae ˈi Samaria ki,
kamu kina goˈo ˈamuˈa sa tai neˈe
kamu foˈosia. Bore ma kamiˈa na
ngwae ˈi Jiu ki, kami saiana sa tai
neˈe kami foˈosia, ma kami saiana
faˈataloˈa sulia na tala neˈe God
faˈamauria ngwae ki.
23-24 Bore ma ta kaidaˈi ke baˈa
dao maˈi, ma nia talaˈae naˈa,
kaidaˈi na Anoˈi ru ke faˈataˈinia
Mamanaˈanga God, nia kwate ka
talangwaraˈu ˈiri ngwae ki kike
foˈosia God ana kula ki taˈifau. God
neˈe na Anoˈi ru, ma na ngwae
ki neˈe kike foˈosia, kira ke futa
faolu nama ˈani na Anoˈi ru ana
Mamanaˈanga. Na ngwae ˈunaˈeri
ki neˈe saiana kike foˈosia na Maˈa.”
25 Ma na kini neˈeri ka fata ˈuri
fuana, “Nau ku saiana na ngwae
neˈe God nia filia neˈe kira saea ˈani
na Christ ke baˈa dao maˈi. Ma ana
kaidaˈi neˈe nia ke dao maˈi, nia
ke baˈa faˈarongo kia ˈani na ru ki
taˈifau.”
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Nauˈa
niniˈa naˈa.”
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fa-
farongo nia ki kira ka dao naˈa maˈi,
ma kira ka ˈarefo liu, osiˈana kira
lisia sa Jesus nia alaˈa ˈana faˈinia
na kini neˈe. Bore ma noaˈa ta
ngwae adulu kasi saefiloa goˈo na
kini neˈe, “Na tae neˈe ˈoko oga?”
Ma noaˈa kira kasi saefiloa goˈo sa
Jesus, “Faˈuta neˈe ˈoko alaˈa faˈinia
na kini neˈe?”
28 Ma na kini baera ka fai danga
naˈa ˈani na ru ni ngali kafoˈa nia,
ma ka oli ˈi fanoa, ma ka fata ˈuri
fuana na ngwae ki ˈi neˈeri.
29 “Muke leka maˈi, ˈiri muka lisia
ˈaumulu na taˈi ngwae neˈe nia
faˈarongo nau ˈani na ru ki taˈifau
neˈe nau ku sasiˈi. Sali niaˈa na
ngwae ba God filia taka niniˈa?”
30 Ma kika faˈasia na maˈe fanoa
baera, ma kira ka leka maˈi siana sa
Jesus.
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fa-
farongo nia ki kika saefiloa sa Jesus
kira ka ˈuri, “Ngwae faˈamanata ˈae,
ˈania basi ta fanga kwa!”
32 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Nau ku toˈo ana na fanga ni
ˈanilana nau neˈe kamu kina.”
33 Ma na fafarongo nia ki, kira ka
saefilo kira kwailiu kira ka ˈuri, “Sali
ta ngwae ngali fanga maˈi fuana
taka niniˈa?”
34 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Na fanga nau naˈa neˈe roˈongaˈa
sulia na fatalana God neˈe nia kwate
nau maˈi, ma na faˈasuilana na
raoˈa nia ki neˈe nia kwatea fuaku
fuana sasilana.
35 Aia, ma kamu toˈo ana na
taˈi tarifulaˈanga ba nia ˈuri, ‘Fai
madamo ki laˈu, sui mala na unuˈi

loi ruˈanga.’ Ma nau ku saea fuamuˈa, muke lisia basi na ngwae ki neˈe kira leka maˈi. Kira ka diˈia na oˈola neˈe nia maua naˈa, ma ka kwaimasi naˈa fuana loilana.
36 God ke kwaiara nama na ngwae neˈe nia loiru saena oˈola. Ma nia ka fikua naˈa na alu ruˈa ˈuana na mauriˈa firi, fasi ˈiri na ngwae neˈe nia fasi ru, ma na ngwae neˈe ka loi ru, kera ka saeleˈa taˈifau.
37 Ma na tarifulaˈanga ka mamana ana neˈe nia fata ˈuri, ‘Taˈi ngwae nia fasi ru, ma ta ngwae ka loia.’
38 Nau ku baˈe kamu fuana na loilana ru ki saena oˈola neˈe noaˈa kamu kasi rao ana. Osiˈana ti ngwae lala neˈe kira rao ana ma kamu ka ngali sakongaˈi naˈa ana leˈalana raolada.”
39 Ma na ngwae ˈoro ki ˈi saena na fanoa neˈe ana na abaˈi kula neˈe ˈi Samaria, kira faˈamamana ana sa Jesus, osiˈana na kini neˈe nia saea, “Nia faˈarongo nau ˈani ru ki taˈifau neˈe nau ku sasiˈi.”
40 Ma ana kaidaˈi kira ka leka maˈi siana sa Jesus, kira ka ˈengoa fasi ˈiri nia ka tua laˈu ˈana faˈinida. Ma sa Jesus ka tua laˈu ˈi neˈeri sulia ro asoa ki.
41 Ma na ngwae ˈoro ki laˈu neˈe kira ka faˈamamana, osiˈana na faˈarongoˈanga sa Jesus ki.
42 Ma kira ka saea fuana na kini neˈe ma kira ka ˈuri, “Kami faˈamamana naˈa neˈeriˈa, ma noaˈa laˈu sulia na ru ba ˈoko saeˈe fuamiˈa ki, bore ma duˈungana lala neˈe kami tala rongoa ˈamiˈa na fatalana logo. Ma mika saiana neˈe niaˈa mamana naˈa neˈe Ngwae Faˈamauri mamana fuana ngwae ki taˈifau.”
43 Buri ˈana sa Jesus faˈinia fafarongo nia ki kira tua ana maˈe fanoa neˈe sulia ro asoa ki sui, kira ka fiˈi leka ˈuana ˈi Galili.
44 Sa Jesus ˈana talana neˈe nia fata ˈuri, “Na ngwae ki noaˈa kira kasi fuˈusi doe goˈo ana ta profet saena fanoa nia ˈana talana.”
45 Ma kaidaˈi sa Jesus ka oli maˈi ˈuana ˈi Galili, na ngwae neˈeri ki kira kwalo nia, sulia kira leka logo ˈi Jerusalem ana Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka lisia na ru neˈe sa Jesus nia fuliˈi ˈi neˈeri ki.

Sa Jesus nia gura na ngela taˈi ngwae ˈinotoˈa

46 Sui sa Jesus ka oli laˈu ˈuana ˈi Kena na fanoa ˈi Galili, na kula ba nia rokisia na kafo ka alu naˈa na waen. Ma ana kaidaˈi nia tua ˈana ˈi neˈeri, na ˈalako taˈi ngwae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Kapaneam, nia mataˈi ka doe liu.
47 Ma ana kaidaˈi ngwae neˈe rongoa sa Jesus nia leka naˈa faˈasia ˈi Judea ma ka oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Galili, nia ka leka maˈi siana sa Jesus, ˈiri ka ˈengo nia fuana lekaˈa faˈinia ˈuana ˈi Kapaneam, ˈiri ke gura na ˈalako nia, osiˈana nia mataˈi ka karangi mae naˈa.
48 Buri ˈana ngwae neˈe fata ˈunaˈeri ka sui, sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Kamu oga goˈo ˈamuˈa lisilana ru ni faˈanadaˈa ki ma na ru ni ˈarefoˈanga ˈani ki, sui mala kamu fiˈi faˈamamana aku.”
49 Sui bore ˈana sa Jesus ka fata ˈunaˈeri, na ngwae neˈe nia inaˈu goˈo ˈana ana fuana alaˈanga ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia kwa, ˈoke leka basi maˈi faˈi nau, ˈasu ˈubani na ngela nau kata mae.”
50 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke oli ˈamu, na ˈalako ˈoe nia ˈakwa naˈa.”
Ma na ngwae neˈe ka leka, osiˈana nia faˈamamana ana na fatalana sa Jesus.
51 Ma kaidaˈi nia ka leka kwau ˈana sulia tala, na ngwae rao nia ki, kira ka lalili maˈi fuana faˈarongolana, ma kira ka fata ˈuri, “Kwala araˈi ˈae, na ngela ba ˈoe, nia ˈakwa naˈa, ma ka mauri naˈa!”
52 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka saefiloda, “Agi asoa tae neˈe na ˈalako nau nia ˈakwa ana?”
Ma kira olisia kika fata ˈuri, “Na ˈakoˈakoˈanga sui faˈasia ˈi roˈoki ana etana kadi sina ˈi asoa.”
53 Ma na maˈa ngela neˈe ka saiana agi asoa ba sa Jesus saea naˈa na alaˈanga ba kiri neˈeriˈa. Ma ˈi

buri ˈana ru neˈe, na ngwae ˈinotoˈa neˈe faˈinia na ngwae ki taˈifau saena luma nia, kira ka faˈamamana ana sa Jesus.

54 Ma ru neˈeri na ruana ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus ka fulia ana kaidaˈi nia oli maˈi faˈasia ˈi Judea ˈuana ˈi Galili.

5

Sa Jesus gura taˈi ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga

1 ˈI buri ˈana ru neˈeri ki, sa Jesus ka leka ˈuana ˈi Jerusalem, ana taˈi fafanga Jiu ki.

2 ˈI Jerusalem, taˈi namo kafo nia teo karangia na kula neˈe kira saea ˈani maˈe taˈelo ana sipsip. Aia, ma ˈani alaˈanga ngwae Jiu, kira saea na namo neˈeri ˈani ˈi Betsaeda. Ma na lima taofa keta ki neˈe kira teo ˈi ninimana na gwaˈi namo neˈeri.

3-4 Ngwae ˈoro liu ki neˈe kira teo saena taofa neˈeri ki. Ngwae neˈe kira mataˈi ˈani kwalukaela mataˈinga matamata ki kwailiu: ngwae maada ka rodo, ngwae nonida taˈu ki, ma ngwae limada ma na ˈaeda ka mae ki logo.*

5 Ma taˈi ngwae ka teo faˈi kira ˈi neˈeri, nia mataˈi naˈa sulia uulu akwala ma kwalu faˈi ngali ki.

6 Ma sa Jesus ka lisia nia teo goˈo ˈana ana kula neˈeri, ma nia ka saiana neˈe nia mataˈi ka tau liu naˈa, ma nia ka saefiloa na ngwae neˈeri ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko oga ˈoke ˈakwa?”

7 Ma na ngwae mataˈi neˈeri ka olisia sa Jesus ka ˈuri, “Araˈi kwa, noaˈa ta ngwae fuana neˈe ka ngali nau kwau ˈuana saena namo, ana kaidaˈi neˈe kafo ka salongwetengwete. Ana kaidaˈi ki taˈifau, kaidaˈi nau ku sasi faˈinia lekaˈa saena kafo neˈe, ta ngwae leka naˈa ˈana ˈi naˈo faˈasi nau.”

8 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Tataˈe, ˈoko ngalia naˈa ˈifitaˈi ˈoe, ma ˈoko leka naˈa ˈamu.”

9 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na ngwae neˈeri ka leˈa naˈa, ma nia ka tataˈe, ma ka ngalia naˈa ˈifitaˈi nia, ma ka leka naˈa ˈana.

Ma na asoa neˈeri na Sabat asoa ana mamaloˈanga.

10 Nia neˈe na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe nia ˈakwa naˈa, “Taˈena na asoa Sabat, ma ka abu liu ana taki kia ki fuana ˈoko ngalia na ˈifitaˈi ˈoe.”

11 Ngwae neˈeri ka fata ˈuri fuada, “Na ngwae neˈe nia gura nau neˈe nia saea nau ku ngalia ˈifitaˈi nau, ma nau ku fali.”

12 Ma kira ka saefiloa laˈu kira ka ˈuri, “Ngwae tae neˈe saea ˈoko sasia na ru neˈana kwa?”

13 Bore ma na ngwae neˈe ka kina logo ˈana sa Jesus, osiˈana na ngwae ˈoro liu ki neˈe kira tua ana kula neˈeri. Ma sa Jesus ka leka naˈa ˈana ˈi safitada.

14 Ma ˈi buri ˈana naˈa, sa Jesus ka fiˈi dao toˈona saena Luma Abu God, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOke fafarongo basi, ana kaidaˈi neˈe, ˈoko leˈa naˈa. Ma ˈoko kakari alifaˈi faˈasia abula taˈangaˈa ˈoe ki, ˈasu ˈubani ta ru taˈa liu kata fiˈi saungi ˈoe laˈu ˈi buri. Sulia ru neˈeri ke baˈa taˈa ka tasa liufia ru neˈe eta saungiˈo ˈi naˈo.”

15 Ana kaidaˈi ngwae neˈe nia ka ruˈu naˈa ˈi maa faˈasia na Luma Abu God, nia ka leka siana ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, ma ka fata ˈuri fuada, “Sa Jesus ba nia gura nau, ma nau ku ˈakwa laˈu.”

16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kira ka talaˈae naˈa ana malimaeˈanga ana sa Jesus, osiˈana nia gura na ngwae neˈe ana Sabat asoa ana mamaloˈanga.

17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Diˈia nama neˈe Maˈa nau nia rao

* **5:3-4** 3b-4. Ti kerekereˈa ˈua kira ˈadoa verse neˈe, “Ti ngwae kira masia ana kaidaˈi toˈoa ki kafo ka etangia saolaˈanga, 4 osiˈana kira fia goˈo neˈe na taˈi ˈainsel God koso maˈi ma ka salonga na kafo neˈeri. Ma sa tai neˈe eta koso saena kafo burina neˈe nia salongwetengwete nia ke ˈakwa, sui bore ˈana ta mataˈinga tae neˈe nia toˈo ana.”

sulia asoa ki, nauˈa bore nau ku rao
logo.”

18 Aia, ma osiˈana na alaˈanga
neˈeri ki, nia sasia ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki neˈe manatada
ka ngasingasiˈa liu fuana kike
saungia sa Jesus ka mae. Kira ka oga
saungilana, osiˈana nia kasi manata
doe ana falafala ki sulia na Sabat,
ma osiˈana logo neˈe nia saea God
naˈa neˈe Maˈa nia. Ma osiˈana neˈe
nia ka ˈunaˈeri, nia ka faˈataˈinia
fasi nia ka bolo faˈinia God.

19 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Ru mamana nau ku saea fuamuˈa.
Nauˈa, na Ngela God, ka ˈafitaˈi nau
ku sasia ta ru talaku. Nau ku saiana
nau ku sasia goˈo ˈaku ru neˈe nau
ku lisia ana Maˈa nau nia sasiˈi. Ma
tae neˈe Maˈa nau ka sasiˈi, nia logo
neˈe nau ku sasiˈi.
20 Osiˈana Maˈa nau nia alafe
fuaku, ma nia ka faˈataˈinia fuaku
na ru ki taˈifau neˈe nia ka sasiˈi.
Ma nia ke baˈa faˈataˈinia logo
fuaku na raoˈa doe ki laˈu neˈe liufia
mala guralana na ngwae neˈe, ma
muke ˈarefo liu ana ru niniˈa nau
ku sasiˈi.
21 Maˈa nau nia saiana ka taˈea
ngwae mae ki ma ka faˈamaurida.
Ma ru ˈunaˈeri logo neˈe nauˈa na
Ngela nia, nai baˈa sasia logo. Nau
ku kwatea mauriˈa logo fuana sa tai
faˈida neˈe nau ku filida.
22 Maˈa nau taˈifilia noaˈa kasi
matalangaˈinia ta ngwae, osiˈana
nia kwatea naˈa na mamanaˈanga
fuana kwai matalangaˈinga fuana
na Ngela nia.
23 Nia kwatea ru neˈe fuaku fasi
ˈiri na ngwae ki taˈifau kira ka
fuˈusi doe aku, diˈia logo neˈe kira
fuˈusi doe ana na Maˈa nau. Ma sa
tai neˈe noaˈa kasi fuˈusi doe ana
nauˈa, nia noaˈa kasi fuˈusi doe logo
ana Maˈa nau neˈe nia asungaˈi nau
maˈi.

24 “Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa. Diˈia sa tai neˈe nia ron-
goa na fatalaku, ma ka faˈamamana
ana God neˈe nia asungaˈi nau maˈi,
nia ka toˈo ana mauriˈa firi. Noaˈa
naisi matalangaˈinia naˈa. Ma nia
daofaˈi liu naˈa faˈasia maeˈa, ma ka
ruˈu naˈa saena mauriˈa mamana.
25 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, kaidaˈi ke baˈa dao maˈi,
ma nia ka dao naˈa maˈi, fuana sa
tai neˈe kira mae naˈa ki, kira ke
rongo nau, na Ngela God. Ma sa tai
neˈe kira roˈosuli nau, kira ke baˈa
mauri.
26 Ka diˈia na Maˈa neˈe na
gwalona mauriˈa mamana, ma nia
kwate nauˈa, na Ngela nia, nai baˈa
diˈia logo gwalona mauriˈa mamana
fuana ngwae ki.
27 Ma nia ka kwatea naˈa ma-
manaˈanga fuaku, fasi ˈiri nau
ku matalangaˈinia na ngwae ki,
duˈungana neˈe nauˈa na Ngela Ng-
wae.
28 Noaˈa kamu kasi ˈarefo ana ru
neˈe, kaidaˈi ke baˈa dao maˈi fuana
ngwae neˈe kira mae naˈa ki, kira ke
baˈa rongo nau,
29 ma kira ka ruˈu maˈi faˈasia na
kilu gwau kira ki, fasi ˈiri sa tai neˈe
kira sasia ru leˈa ki, kira ka tataˈe
maˈi, ma kira ka mauriˈa firi. Ma
sa tai neˈe kira sasia ru taˈa ki, kira
ka tataˈe maˈi, ma kira ke baˈa tua
saena na kwai matalangaˈinga firi.
30 Noaˈa nau kusi sasia ta ru sulia
manataku talaku. Nau ku saiana
nau ku matalangaˈinia ngwae sulia
tae neˈe nau ku rongoa God nia saea
fuaku. Na kwai matalangaˈi ˈanga
nau nia saga taˈifau, osiˈana God
baˈe nau maˈi, ma nau ku sasi sulia
na tae ki neˈe nia oga, ma noaˈa nau
kusi sasi sulia na kwaiogaiˈanga nau
talaku.
31 “Diˈia nau ku faˈarongo ˈania
ru suli nauˈa talaku, noaˈa ta ng-
wae kasi faˈamamana goˈo ana
faˈarongoˈanga nau.
32 Bore ma taˈi ngwae neˈe nia tua
goˈo ˈana, nia lala neˈe ka faˈarongo
ˈani tae neˈe nia saiana suli nau. Ma
nau ku saiana tae neˈe nia faˈarongo
ˈani suli nau nia mamana taˈifau.
33 Aia, ma kaumulu ba kwatea
kwau ngwae kamu ki siana sa John,
ma nia faˈarongo kamu ˈani ru ma-
mana suli nau.
34 Noaˈa naisi riri goˈo ana ta
ngwae neˈe ka fata faˈamamana leˈa

suli nau, sui bore ˈana nau ku fata
sulia fata faˈamamana ˈanga sa John
ˈiri ka ˈafi kamu ˈuana mauriˈa
faolu.
35 Ma sa John ka usulia ta faˈi unu
neˈe sina leˈa. Aia, ma sulia kaidaˈi
tiˈitiˈi, kamu ka saeleˈa sulia tae ki
neˈe nia saeˈe.
36 Bore ma nau ku toˈo logo ana ru
fuana fata faˈamamana ˈanga suli
nau neˈe talingaˈi ka liufia sa John:
na faˈamanata ˈanga nau ki faˈinia
na faˈanadaˈa neˈe nau ku fuliˈi ki.
Ma na ru neˈeri ki naˈa neˈe na
raoˈa neˈe nau ku sasiˈi sulia na
Maˈa neˈe nia kwateˈe fuaku nau
ku sasiˈi. Na raoˈa neˈe nau ki
faˈamamana neˈe Maˈa nau neˈe
asungaˈi nau maˈi.
37 Ma na Maˈa ˈana talana logo
neˈe fata faˈamamana ˈani nau.
Noaˈa kamu ˈiri rongoa lingana,
nama noaˈa kamu ˈiri lisia maana,
38 ma noaˈa kamu kasi kwaloa
goˈo fatalana saena maurilamuˈa,
osiˈana neˈe noaˈa kamu ˈiri
faˈamamana nau neˈe nia asungaˈi
nau maˈi.
39 Kamu ˈidufaˈi toˈomani na
Kerekereˈa Abu ki, osiˈana neˈe
kamu fia fasi kamu ke baˈa toˈo
ana na mauriˈa firi sulia. Ma
na Kerekereˈa Abu neˈeri ki nia
faˈataˈinia ru mamana ki taˈifau suli
nau.
40 ˈIu ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa
kamu kasi oga goˈo lekaˈa maˈi
siaku fuana nau ku faˈamauri kamu.
41 “Ma nauˈa neˈe, noaˈa nau kusi
lulu ˈuana ta ngwae fuana ka fuˈusi
doe aku.
42 Bore ma nau ku sai amuˈa neˈe
noaˈa kamu kasi toˈo goˈo ana ta
alafeˈanga fuana God.
43 Nau ku leka maˈi faˈinia na
mamana ˈanga Maˈa nau, bore ma
noaˈa kamu kasi kwalo nau goˈo.
Aia, ma diˈia ta ngwae nia leka
maˈi ˈana faˈinia mamana ˈanga nia
talana, kamu ka kwalo saesaeleˈa
ana.
44 Nia ˈunaˈeri osiˈana neˈe kamu
oga na ngwae ki kira ka tango kamu.
Bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo
na sasilana ru leˈa ki fasi ˈiri God ka
tango kamu. Ma diˈia nia ˈunaˈeri,
nia ˈafitaˈi liu naˈa fuana kamu ka
faˈamamana nau.
45 Noaˈa laˈu nauˈa neˈe nai giosi
kamu ˈi naˈona Maˈa nau. Sa Moses
ba nia keresia na taki ki neˈe kamu
faˈamamana ana, niaˈa lala neˈe ke
baˈa giosi kamu.
46 Diˈia kamu faˈamamana ana
sa Moses naˈa, fuila kamu ke
faˈamamana nau logo, osiˈana nia
ba kerekere maˈi sulia nauˈa.
47 Aia, ma osiˈana noaˈa kamu
kasi faˈamamana ana tae neˈe
sa Moses nia keresia suli nau,
nia ˈafitaˈi liu fuamuˈa muke
faˈamamana ana tae ki neˈe nau ku
saea fuamuˈa.”

6

Sa Jesus sarea na lima toˈoni ngwae ki
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Ma ˈi buri, sa Jesus ka toˈofolo
ana na ˈosi ˈi Galili neˈe kira saea
laˈu ˈani ˈosi ˈi Taebirias.
2 Ma taˈi fikuˈa doe ka leka ˈi
burina, osiˈana kira lisia na ru
faˈanadaˈa ki neˈe nia sasiˈi ˈani na
guralana na ngwae mataˈi ki.
3 Ma sa Jesus ka raˈe ˈi gwauna
taˈi kula neˈe fane, ma ka tua ˈi ano
faˈinia na fafarongo nia ki.
4 Ana kaidaˈi neˈeri, na Fangaˈa
ana na Daofaˈi Liuˈa na Jiu ki nia
karangi naˈa.
5 Sa Jesus ka lia kali nia, ma ka
lisia na fikuˈa doe liu kira dao maˈi
siana, ma ka fata ˈuri fuana sa Filip,
“ˈI faˈi neˈe kulu ke folia ta fanga
neˈe ke bolo fuana kulu ka sarea
ˈani na ngwae neˈe ki taˈifau?”
6 Nia ka fata ˈuri ˈani na ru neˈe
fasi ˈiri ka ilitoˈona sa Filip, ˈunaˈeri
bore ˈana nia ka sai naˈa ana ru neˈe
nia ke baˈa sasia.
7 Ma sa Filip ka olisia ka ˈuri, “Ta
ro talangaˈi mani* bore kasi bolo
goˈo faˈinia na folilana na fanga fasi
ˈiri diˈia kira ka fanga tiˈitiˈi bore
ˈada ana.”

* **6:7** ro talangaˈi mani Na ˈorolana mani neˈe nia bolo faˈinia folifoliˈa taˈi ngwae fuana kwalu madamo ki.

8 Ma taˈi ngwae ana fafarongo
nia ki sa Andrew, na ngwaefuta sa
Simon Peter, nia ka fata ˈuri,
9 “Taˈi ngela ngwane nia ˈi neˈe,
ma nia toˈo goˈo ana kala lima afu
beret ki faˈinia ro gwaˈi iˈa ki. Bore
ma nia ˈafitaˈi ka bolo faˈinia na
ngwae ˈoro neˈe ki.”
10 Ma sa Jesus ka saea fuada ka
ˈuri, “Kamu ke saea fuana na ngwae
ki, kira ka tua ˈi ano.” ˈI neˈeri na
karasi nia ˈoro liu ana. Ma na ngwae
ki taˈifau kira ka tua ˈi ano, ma nia
bolo faˈinia na lima toˈoni ngwane
ki.
11 Ma sa Jesus ka ngalia afu beret
neˈeri ki, ma ka baˈatafea God, ma
ka daroˈia fuana na ngwae ki neˈe
kira tua ˈi neˈeri. Ma nia ka sasi
ˈunaˈeri logo ana gwaˈi iˈa neˈeri ki.
Ma kira taˈifau, kira ngali ka bolo
faˈinia neˈe kira oga taˈifau.
12 Ma kaidaˈi kira abusu naˈa, nia
ka fata ˈuri fuana na fafarongo nia
ki, “Muke gonia naˈa ngisingisina
fanga neˈe ore, fasi ˈiri noaˈa kulu
kasi faˈali ta ru.”
13 Ma kira ka goni taˈifau ana, ma
kira ka faˈafungua taˈi akwala ma ro
kokofi ki ˈani na ngisingisina fanga
neˈe ore ana na lima afu beret ba
kira ˈaniˈi ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki
kira lisia ru faˈanadaˈa neˈe sa Jesus
nia sasia, kira ka fata ˈuri, “Na
profet ba nia ke baˈa dao maˈi saena
na magalia, mamana naˈa niniˈa!”
15 Ma sa Jesus ka leka naˈa kwau
ˈana faˈasi kira ˈuana na kula neˈe
fane taˈifilia, osiˈana nia ka saiana
kira karangi leka naˈa maˈi fuana
suˈungaˈilana fasi ˈiri nia ka uu taˈi
ngwae tatalafaˈa fuada.

Sa Jesus leka fafona ˈosi ˈi Galili (Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Ma ˈi saˈulafi ana kaidaˈi na
sina karangi ka suu naˈa, na fa-
farongo nia ki kira ka koso naˈa ˈada
ninimani ˈosi neˈeri.
17 Ma na rodo ka rodo naˈa maˈi.
Sa Jesus noaˈa kasi dao ˈua siada.
Ma kira ka taˈelia saena taˈi gwaˈi
baru, ma kira ka toˈo folo ana ˈosi
neˈeri ˈuana na maˈe fanoa kira
saea ˈani ˈi Kapaneam.
18 Ma ka dao ana kaidaˈi neˈeri
neˈe iru ka dao maˈi, ma na nafo ka
magara liu.
19 Ma ana kaidaˈi kira faluta ka
dao ana fulingana ta uulu nama ta
fai agi asi,† kira lia kwau, ma kira
ka lisia sa Jesus nia leka maˈi fafona
ˈosi, ma ka leka karangia naˈa maˈi
na gwaˈi baru. Ma na fafarongo nia
ki kira ka fai araarai.
20 Ma sa Jesus ka fata ˈuri kwau
fuada, “Noaˈa kamu kasi maˈu! Nau
goˈo niniˈa!”
21 Ma ˈi buri ˈana na ru neˈe, nia
ka raˈe faˈi kira saena baru, ma kira
ka saeleˈa liu. Ma ˈasu bore ma, kira
ka dao naˈa ana maˈe fanoa neˈe
kira leka ˈuana.
22-23 Ma kaidaˈi nia dangi faolu
naˈa maˈi, na ngwae ˈoro neˈe kira
tua ˈua ana bali ˈosi loˈoko, kira lulu
ˈuana sa Jesus ana kula ba sa Jesus
baˈatafea God fafia na fanga ba kiri,
ma ka fiˈi kwatea fuana ngwae ˈoro
baera ki. Ma kira ka lia saiana taˈi
gwaˈi baru goˈo ˈana neˈe teo ˈi
neˈeri. Ma kira ka sai logo ana neˈe
sa Jesus noaˈa kasi leka goˈo faˈinia
na fafarongo nia ki saena na gwaˈi
baru neˈeri. Ma kira ka sai logo
ana neˈe fafarongo ki kira leka goˈo
taˈifilida. Ma ti gwaˈi baru dao maˈi
faˈasia ˈi Taebirias, kira leka maˈi,
kira ka olo ˈi neˈeri.
24 Ma ana kaidaˈi neˈe fikuˈa
neˈeri kasi lisia naˈa sa Jesus ma
na fafarongo nia ki, kira taˈelia na
gwaˈi baru ki, kira ka leka, kira ka
lulu ˈuana sa Jesus ˈi Kapaneam.

Sa Jesus nia na beret ana mauriˈa

25 Ma kaidaˈi kira dao toˈona bali
ˈosi neˈeri, kira ka saefilo ˈuri ana,
“Ngwae faˈamanata kwa, kaidaˈi tae
goˈo neˈe ˈoko leka logo maˈi ˈi neˈe
kwa?”
26 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
kaumulu lulu ˈuaku, osiˈana neˈe
kamu ˈania afu beret baera ki ma
muka abusu, ma ka noaˈa laˈu

† **6:19** 5 nama 6 kilomita

duˈungana neˈe kamu malingaˈinia
na fadalana na ru faˈanadaˈa ba nau
ku sasiˈi ki.
27 Noaˈa kamu kasi rao ulafu laˈu
ˈuana na fanga neˈe ke baˈa funu
goˈo ˈana. Muke rao lala ˈuana
na fanga neˈe ka kwatea mauriˈa
firi fuamuˈa. Nauˈa, na Ngela Ng-
wae neˈe, nai baˈa kwatea fuamuˈa
na fanga ana mauriˈa firi neˈeri,
osiˈana God na Maˈa nia faˈataˈinia
neˈe niaˈa naˈa neˈe asungaˈi nau
maˈi.”
28 Ta neˈe na ngwae ki kira ka
saefilo nia kika ˈuri, “Na tae neˈe
mike sasia fasi ˈiri kami ka sasia na
raoˈa neˈe God nia oga fuaimili?”
29 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Na kwaiogaiˈanga God nia ˈuri:
Muke faˈamamana ana na ngwae
neˈe nia kwatea maˈi.”
30 Ma kira ka saefilo laˈu ˈuri ana,
“Ta ru faˈanadaˈa faˈuta neˈe ˈoke
baˈa fulia, fasi ˈiri kami ka lisia ma
kami ka faˈamamana amu? Ta tae
neˈe ˈoko sasia?
31 Na koˈo kia ki kira ˈania na
beret ba kira saea ˈani ‘mana’ ˈi
saena na abaˈi kula kwasi, diˈia ba
kira keresia naˈa ˈuri, ‘Sa Moses
nia kwatea na beret faˈasia ˈi langi
fuada fuana ˈanilana.’ ”
32 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
sa Moses noaˈa laˈu ba kwatea na
beret faˈasia ˈi langi fuamuˈa. Na
Maˈa nau lala neˈe kwatea na beret
mamana faˈasia ˈi langi fuamuˈa.
33 Na beret mamana neˈe God
nia kwatea, nia na ngwae neˈe ka
koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka
kwatea na mauriˈa fuana na ngwae
ki taˈifau saena na magalia.”
34 Ma kira ka fata ˈuri fuana,
“Kwala araˈi kwa, toˈo ˈi taˈena ka
oli ˈalaˈa, ˈoke kwatea naˈa beret
neˈe fuamiˈa.”
35 Sui sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau
naˈa neˈe beret ana mauriˈa. Ma
sa tai bore ˈana neˈe ka leka maˈi
siaku, nia ˈafitaˈi ka fiolo laˈu. Ma
sa tai bore ˈana neˈe ka faˈamamana
nau, nia ˈafitaˈi ka silikwaˈu laˈu.
36 ˈIu, ma nau ku saea fuamuˈa
ka sui naˈa, sui bore ˈana neˈe
muka lisi nau, noaˈa kamu kasi
faˈamamana nau.
37 Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe Maˈa
nau nia kwateda fuaku, kira ke baˈa
leka taˈifau goˈo maˈi siaku. Ma
sui bore ˈana sa tai neˈe nia oga
lekaˈa maˈi siaku, noaˈa nau kusi
ˈaila ˈania.
38 Nia ˈunaˈeri, osiˈana nau ku
koso maˈi faˈasia ˈi langi, ka noaˈa
laˈu fuana sasilana ru sulia kwaio-
gaiˈanga nau ki talaku. Nau ku leka
maˈi fuana sasilana lala ru neˈe God
asungaˈi nau maˈi neˈe nia oga.
39 Tae neˈe God nia oga neˈe nau
ku dau sulia na ngwae ki taˈifau
neˈe nia kwateda fuaku, ma taˈi
ai bore kasi noˈana, fasi ˈiri ana
asoa ˈisi nau ku fiˈi taˈeda ˈuana na
mauriˈa firi.
40 God na Maˈa nau nia oga sa
tai faˈida neˈe kira lia saiaku, ma
kira ka faˈamamana nau, kira ka
mauri firi. Ma nai baˈa taˈeda ˈuana
mauriˈa ana asoa ˈisi.”
41 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae
kika ngununguˈnu buri naˈa ana
niaˈa, duˈungana neˈe nia fata ˈuri,
“Nauˈa naˈa neˈe beret neˈe koso
maˈi faˈasia ˈi langi.”
42 Ma kira ka fata ˈuri fuada
kwailiu, “Na ngwae neˈe sa Jesus na
ngela sa Josef goˈo niniˈa, ma kulu
sai goˈo ˈakulu ana na maˈa nia, ma
na teˈa nia. Ma ka faˈuta neˈe nia
ka saea fasi nia koso maˈi faˈasia ˈi
langi?”
43 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Muke mango faˈasia na ngunun-
guˈnuˈanga ˈi safitamuˈa.
44 Maˈa nau neˈe asungaˈi nau
maˈi. Ma talitoˈona goˈo na ngwae
neˈe Maˈa nau talaˈida maˈi ˈuaku
ki neˈe kike leka maˈi siaku. Ma nai
baˈa taˈeda ˈuana na mauriˈa ana
faˈi asoa ˈisi.
45 Na profet ki kira kerekere kira
ka ˈuri, ‘God nia faˈamanata na
ngwae ki taˈifau goˈo.’ Ma sa tai
bore ˈana neˈe ka rongoa naˈa Maˈa
ma ka ngalia naˈa saiˈi ruˈa faˈasi
nia, kira ka leka maˈi siaku.
46 Ma noaˈa ta ngwae kasi lisia na
Maˈa. Taˈifilia goˈo na ngwae neˈe

ˈita maˈi faˈasia God goˈo neˈe nia
lisia na Maˈa.
47 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, sa tai neˈe nia
faˈamamana ana nauˈa, nia ka
mauri firi.
48 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana
na mauriˈa.
49 Na koˈo kamu ki kira ˈania na
beret ba kira saea ˈani ‘mana’ saena
abaˈi kula kwasi, ma kira ka mae
goˈo ˈada.
50 Bore ma na beret neˈe koso maˈi
faˈasia ˈi langi, ta ngwae bore ˈana
neˈe ka ˈania, ˈafitaˈi nia ka mae.
51 Ma nauˈa naˈa neˈe beret ana
na mauriˈa faˈasia ˈi langi. Diˈia ta
ngwae ka ˈania na beret neˈe, nia ka
mauri firi. Ma na beret neˈeri naˈa
neˈe fasiˈaku, neˈe nau ku kwatea
fasi ˈiri na ngwae ki saena magalia
kira ka mauri duˈungaku.”
52 Ma na ngwae ki kira ka talaˈae
olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu, ma
kira ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe ke
kwate faˈuta ana na fasiˈana fuaka
fuana ˈanilana niniˈa?”
53 Ma sa Jesus ka fata ˈuri
fuada, “Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, diˈia noaˈa kamu kasi
ˈania na fasiˈaku, ma noaˈa kamu
kasi kwaˈufia na ˈabuku, nia ˈafitaˈi
liu muke mauri firi.
54 Ma sa tai neˈe ka ˈania na
fasiˈaku, ma ka kwaˈufia na ˈabuku,
nia ka toˈo ana na mauriˈa firi, ma
nai baˈa taˈea ana faˈi asoa ˈisi.
55 Duˈungana na fasiˈaku naˈa
neˈe beret mamana, ma na ˈabuku
naˈa neˈe ru ni kwaˈufilana ma-
mana.
56 Ma sa tai neˈe ka ˈania na
fasiˈaku, ma ka kwaˈufia na ˈabuku,
nia ka tua tari aku, ma nau ku tua
tari ana niaˈa.
57 God neˈe kwatea mauriˈa, nia
neˈe kwatea nau maˈi. Ma nau
ku mauri logo osiˈana niaˈa. Ka
ˈunaˈeri logo sa tai neˈe ka ˈani nau,
nia ka mauri logo duˈungaku.
58 Ma nia naˈa neˈe beret neˈe
koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma nia
noaˈa kasi diˈia laˈu na beret ba na
koˈo kia ki, kira ˈania, ma kira ka
mae naˈa. Bore ma sa tai bore ˈana
neˈe ka ˈania na beret neˈe, nia ka
mauri tua tua firi.”
59 Sa Jesus ka saea na ru neˈe
ki kaidaˈi nia faˈamanata saena na
luma fuana foˈongaˈa ˈi Kapaneam.
60 Ma na fafarongo ˈoro nia ki
neˈe kira rongoa na ru neˈe sa
Jesus nia saeˈe ki, ma kira ka fata
ˈuri, “Na faˈamanataˈanga neˈe nia
ˈafitaˈi liu. Sa tai neˈe ke baˈa
faˈamamana?”
61 Ma sa Jesus ka saiana na fa-
farongo nia ki kira ngunungunu
buri ana duˈungana ru neˈe, ma
nia ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma na
alaˈanga neˈeri nia faˈali kamu?
62 Nia faˈuta diˈia neˈe kamu lisia
nauˈa, na Ngela Ngwae, nau ku oli
ˈuana na kula ba nau ku tua tua
maˈi ana ˈi naˈo?
63 Na ru neˈe ka kwatea na
mauriˈa neˈe na Anoˈi ru Abu. Ma
na ngasingasiˈanga ngwae, nia ru
ˈoˈo goˈo ˈana. Ma na alaˈanga neˈe
nau ku saea fuamuˈa ki neˈe kwate
kamu ka toˈo ana na Anoˈi ru Abu
neˈe kwatea na mauriˈa.
64 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ti ng-
wae aumulu noaˈa kasi faˈamamana
goˈo.” Osiˈana ˈita ˈua naˈa maˈi
ˈi naˈo, sa Jesus ka saiana taˈifau
naˈa sa tai ada neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, ma sa tai neˈe ke baˈa
kwate nia fuana na malimae nia ki.
65 Ma nia ka fata laˈu ˈuri
osiˈana neˈe ti ngwae ada noaˈa kasi
faˈamamana, “Nia ba nau ku saea
naˈa fuamuˈa neˈe noaˈa ta ngwae
kasi leka maˈi siaku, diˈia Maˈa nau
noaˈa kasi ngwaluda fuana.”
66 Ma ka ˈita ana kaidaˈi neˈeri,
na fafarongo ˈoro nia ki, kira abula
matamata naˈa ˈada, ma noaˈa kira
kasi leka naˈa faˈinia.
67 Ma sa Jesus ka saefiloa na ak-
wala ma ro ngwae fafarongo nia ki
ka ˈuri, “ˈUri ma kaumulu oga muke
leka logo faˈasi nau?”
68 Ma sa Simon Peter ka olisia ka
ˈuri, “Aofia kwa, ˈirai ma sa tai laˈu
neˈe kami ke leka siana? ˈAeˈo naˈa
neˈe ˈoko toˈo ana na alaˈanga ana
na mauriˈa firi ki.
69 Ma kaimili faˈamamana, ma
kami ka saiana ˈaeˈo naˈa neˈe Ng-
wae Abu neˈe ˈoko leka maˈi faˈasia
God.”

70 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Nauˈa
neˈe nau ku fili kamu naˈa akwala
ma ro ngwae ki. Ma sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, taˈi ngwae ana kamuˈa
nia diˈia na ano ˈi ru taˈa.”
71 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata
ˈunaˈeri, nia ka sai goˈo ˈana ana
sa Judas neˈeriˈa, na ngela sa Simon
Iskariot. Sa Judas sui bore ˈana
nia ta ngwae ana akwala ma ro
fafarongo nia ki, nia neˈe ke baˈa
kwatea sa Jesus fuana na malimae
nia ki.

7

Sa Jesus faˈinia na ngwaefuta nia ki

1 Ma ˈi buri ˈana naˈa ru neˈe ki,
sa Jesus ka liu kalia goˈo ˈana maˈe
fanoa ˈi Galili ki, osiˈana noaˈa nia
kasi oga ˈua lekaˈa ˈuana ˈi Judea,
duˈungana na ngwae faˈinaˈonaˈo
ana Jiu ki kira oga saungilana ˈi
neˈeri.
2 Ma taˈi fangaˈa Jiu ki nia karangi
naˈa. Ma na fangaˈa neˈeri kira saea
ˈania na “Babala ki.”
3 Aia, na ngwaefuta sa Jesus ki,
kira ka leka maˈi siana, ma kira ka
fata ˈuri fuana, “ˈOke leka ˈuana ˈi
Judea, ˈiri ˈoke faˈataˈinia laˈu ti ru
faˈanadaˈa, ˈiri na fafarongo ˈoe ki
kira ka lisia.
4 Osiˈana diˈia ta ngwae nia oga na
ngwae ki kira ka rongoa na satana
ma kira ka saiana, noaˈa nia kasi
sasi sofongaˈi ana ta ru. Diˈia ˈoko
sasia ru doe ˈoro ki, nia leˈa fuana
neˈe ˈoe leka ˈoko sasi tafangaˈi ana,
ˈiri neˈe na magalia taˈifau kira ka
saiana.”
5 Na ngwaefuta nia ki kira fata
ˈunaˈeri fuana, osiˈana kiraˈa bore
noaˈa kira kasi faˈamamana goˈo
ana niaˈa.
6 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Noaˈa nia kasi dao ˈua ana kaidaˈi
fuana nai leka. Bore ma kamu
saiana muke leka goˈo ˈamuˈa ana
ta kaidaˈi bore ˈana. Ma kaidaˈi ki
taˈifau bolo goˈo ˈana fuamuˈa.
7 Ngwae saena magalia neˈe ki
noaˈa kasi toˈo ana ta ru fuana kira
ka ˈaila ˈani kamu. Bore ma nauˈa
neˈe, kira ˈaila ˈani nau, osiˈana nau
ku sae tafangaˈi ana tae ki neˈe kira
sasiˈi ka taˈa.
8 Kamu ke leka ˈaumulu ana
fangaˈa. ˈIu, ma noaˈa nau kusi leka
goˈo, osiˈana noaˈa nia kasi dao ˈua
ana kaidaˈi nau.”
9 Nia fata ˈunaˈeri ka sui, ma nia
ka tua laˈu ˈana ˈi Galili.

Sa Jesus leka ana fangaˈa ana Babala ki

10 ˈI buri ˈana na ai burina sa Jesus
ki kira leka naˈa ˈada ana fangaˈa
doe neˈeri ˈi Jerusalem, sa Jesus ka
leka ˈi burida. Ma nia ka leka ago
goˈo ˈana, ˈasu ta ngwae kata fiˈi
saiana.
11 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu
ki, kira ka lulu ˈuana safitana na
fangaˈa neˈeri, ma kira ka saefiloda
kira ka ˈuri, “Na ngwae baera nia
naˈa ˈi faˈi?”
12 Ma ngwae ˈoro liu ki, kira ka
kwaroro ago suli nia kira ka ˈuri,
“Na ngwae baera niaˈa na ngwae
leˈa.”
Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia
talaˈia ngwae ˈoro liu ki fuana
lekaˈa sulia na sokeˈa nia ki.”
13 Sui bore ˈana kira ka fata
ˈunaˈeri, noaˈa ta ngwae ada kasi
alaˈa tafa goˈo ana manataˈanga
kira ki sulia sa Jesus, osiˈana kira
maˈu ˈani ngwae faˈinaˈonaˈo ana
Jiu ki.
14 Na fangaˈa neˈe nia leka naˈa
sulia fai asoa ka sui naˈa mala, sa
Jesus ka fiˈi ruˈu kwau saena Luma
Abu God, ma ka fiˈi talaˈae ana
faˈamanatalana na ngwae ki.
15 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki,
kaidaˈi kira rongoa, kira ka ˈarefo
liu ana faˈamanataˈanga nia. Ma
kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe noaˈa kasi
saesaeˈi ru goˈo maˈi ana ta fanoa.
Ma ka faˈuta mo neˈe nia ka saiana
na ru ki taˈifau?”
16 Ana kaidaˈi sa Jesus ka rongo
kira, nia ka olisi kira ka fata ˈuri,
“Faˈamanataˈanga nau noaˈa laˈu
na ru nau, na ru God ˈana neˈe nia
asungaˈi nau maˈi.
17 Tai neˈe oga ka sasia na kwaio-
gai ˈanga God, nia ke baˈa saiana tae

neˈe nau ku faˈamanata ˈani fuana ngwae ki, diˈia nia ka leka maˈi faˈasia God, nama na manataˈanga nau ki goˈo ˈaku talaku neˈe nau ku faˈarongo ˈani.

18 Diˈia ngwae ka faˈarongo goˈo ˈana ˈani ru sulia na manataˈanga nia ki talana, nia oga goˈo ˈana fuana ngwae ki kira ka tangoa. Bore ma na ngwae neˈe nia oga ngwae ki kira ka tangoa na ngwae neˈe nia asungaˈinia maˈi niaˈa neˈe na ngwae mamana, ma noaˈa nia kasi saiana sokeˈa."

19 Sui sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Sa Moses ba kwatea naˈa taki ki fuamuˈa. Ma noaˈa ta ngwae ana kamuˈa kasi sasi goˈo sulia taki neˈeri ki. Ma faˈuta neˈe kamu ka oga muke saungi nau nai mae?"

20 Ma na ngwae neˈe kira fiku ana kula neˈeri, kira ka fata ˈuri, "ˈAeˈo neˈana na ano ˈi ru taˈa nia manu amu! Sa tai neˈe oga ke saungiˈo kwa?"

21 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri, "Nau ku gura taˈi ngwae ana Sabat asoa ana mamaloˈanga, ma kamu ka ˈarefo liu ana.

22-23 Ma kamu saiana sa Moses kwatea taˈi taki fuaumulu, fuana kala ngela ngwane kamu ki ˈiri kira ka ˈolo faˈataˈinia. (Ma noaˈa laˈu sa Moses neˈe etangia, bore ma na koˈo bora kamu ki lala maˈi ˈi naˈo.) Si diˈia kaidaˈi leˈa fuana kamu ka ˈolo faˈataˈinia ana ngela kamu ki nia fuli naˈa ana na Sabat, kamu ka sasi nama, sui bore ˈana faˈi asoa ana mamaloˈanga ana Sabat ˈiri neˈe kamu kasi ˈoia na taki sa Moses sulia ˈolo faˈataˈinia ˈanga. Diˈia nia leˈa fuana kamu ka ˈolo faˈataˈinia ana Sabat, ma faˈuta mo neˈe kamu ka saetaˈa fuaku kaidaˈi ba nau ku gura na ngwae baera ana Sabat asoa ana mamaloˈanga?

24 Noaˈa kamu kasi matalangani nau laˈu sulia na liaˈi ngwae ana ru kamu lisia goˈo ˈamuˈa ˈi maa ki. Bore ma muke kwai matalangaˈi lala ˈani ˈoloˈoloˈa."

Ti ngwae fia sa Jesus neˈe na Christ

25 Ma ti ngwae ˈi Jerusalem kira ka fata ˈuri, "Na ngwae neˈe goˈo ba na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira oga saungilana!

26 Lia basi! Ngwae neˈe nia fata tafangaˈi goˈo ˈana, ma noaˈa kira kasi saea goˈo ta ru olisia niaˈa. Kira ka saiana taka neˈe niaˈa na Christ, na ngwae ba God filia fuana faˈamaurilana ngwae ki!

27 Bore ma kaidaˈi na Christ ke leka maˈi, noaˈa ta ngwae kasi saiana na kula neˈe nia leka maˈi faˈasia. Ma na ngwae neˈe, kulu sai goˈo ˈakulu ana kula neˈe nia leka maˈi faˈasia."

28 Aia, ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka faˈamanata na ngwae ki saena Luma Abu God. Ma nia ka fata doe ka ˈuri, "ˈUri ma kamu sai mamana aku, ma kamu ka saiana kula neˈe nau ku leka maˈi faˈasia? Bore ma noaˈa nau kusi leka maˈi ˈani na mamana ˈanga nau talaku! Ma na ngwae neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia saea ru mamana ki taˈifau, ma noaˈa kamu kasi sai goˈo ana niaˈa.

29 Bore ma nau ku saiana, osiˈana nia neˈe nia asungaˈi nau maˈi, ma nau ku leka maˈi faˈasia."

30 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ka oga daulana, bore ma ka ˈafitaˈi, osiˈana kaidaˈi nia noaˈa kasi dao ˈua fasi ˈiri kira ka sasi ˈunaˈeri ana.

31 Sui bore ˈana kira ka oga sasilana na ru neˈeri, ˈorolana ngwae ˈi saena fikuˈa neˈeri kira faˈamamana ana niaˈa. Ma kira ka fata ˈuri, "Talitoˈona na Christ goˈo neˈe saiana ka fulia na faˈanadaˈa nini nia fuliˈi ki."

32 Ma ana kaidaˈi neˈe Farasi ki kira rongoa ngwae ki kira kwaroro ˈada sulia sa Jesus ˈunaˈeri, kira faˈinia na fata abu doe ki, kira ka kwatea kwau ti ngwae folo neˈe kira folo ˈafia Luma Abu God, fasi ˈiri kira ka daua ana kaidaˈi neˈeri.

33 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Nai baˈa tua faˈi kamu goˈo ˈaku sulia kala kaidaˈi dokodoko, ma nai baˈa oli logo ˈaku siana na ngwae neˈe nia asungaˈi nau maˈi.

34 Sui kamu ke baˈa lulu nau, ma
ke baˈa ˈafitaˈi kamu ka dao toˈoku.
Osiˈana nia ˈafitaˈi kamu ka dao ana
kula neˈe nai baˈa tua ana.”
35 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu
ki kira ka lokoˈi ru ˈada ˈi safitada
kwailiu kika ˈuri, “Ngwae neˈe ke
baˈa leka ˈuana ˈi faˈi neˈe noaˈa
kulu kasi lisia? ˈUri ma nia ka leka
ˈuana fanoa Grik ki, na kula neˈe ti
ngwae akulu kira tua maˈi ana, fasi
ˈiri ka faˈamanatada taˈifau?
36 Ma nia ka saea logo kulu ke
baˈa lulu ˈuana, ma noaˈa kulu kasi
lisia niaˈa, osiˈana noaˈa kulu kasi
saiana daoˈa ana kula neˈe nia ke
baˈa tua ana. Aia, ma na tae neˈe
teo saena manatana ana kaidaˈi nia
fata ˈunaˈeri?”

Na Anoˈi ru Abu nia diˈia na kafo mauri

37 Aia, ma ana faˈi asoa ˈisi ana
fangaˈa neˈe, niaˈa faˈi asoa ˈinotoˈa
ka tasa. Ma ana faˈi asoa neˈeri, sa
Jesus ka tataˈe ka uu, ma ka fata doe
ka ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe nia
silikwaˈu, nia ka leka maˈi siaku ka
kwaˈu ˈana.
38 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka
faˈamamana nau, nia ke baˈa diˈia
tae ba na Kerekereˈa Abu nia saea,
‘Na kafo mauri ke baˈa igo maˈi
faˈasia na maurilana.’ ”✡
39 Ma sa Jesus ka saea ru neˈe,
osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe ke
baˈa leka maˈi fuada sa tai neˈe kira
faˈamamana ana. Aia ana kaidaˈi
neˈeri, God noaˈa kasi kwatea ˈua
maˈi na Anoˈi ru Abu siana sa tai
neˈe kira faˈamamana, osiˈana sa
Jesus noaˈa kasi fane ˈua fasi ˈiri ke
oli ˈuana saena ˈinotoˈanga nia.
40 Ti ngwae ana fikuˈa neˈe, kira
rongoa fatalana sa Jesus, kira ka
ˈuri, “Ngwae neˈe nia na profet
ˈinotoˈa neˈe kulu masia!”
41 Ma ti ngwae kira ka saea, “Nia
na Christ, na ngwae ba God filia
fuana faˈamaurilana ngwae ki!”
Aia, ma ti ngwae laˈu, kira ka saea,
“Na ngwae filia noaˈa kasi leka laˈu
maˈi faˈasia ˈi Galili!
42 Osiˈana na Kerekereˈa Abu nia
saea na Christ ke baˈa futa maˈi
ana kwalafa sa David na ngwae
tatalafaˈa, ma ke futa ˈi Betlehem,
maˈe fanoa neˈe sa David nia doe
logo maˈi ana.”
43 Ma na ngwae neˈe ki, noaˈa
kira kasi alua goˈo taˈi manataˈanga
sulia sa Jesus.
44 Ma bali ana ngwae kira oga liu
kira ka daua sa Jesus, bore ma noaˈa
ta ngwae kasi sasia goˈo ta ru ana.
45 Na ngwae folo baera ki noaˈa
kira kasi daua goˈo sa Jesus, ma kira
oli kwau siana na fata abu doe ki,
ma na Farasi ki. Ma kaidaˈi kira
dao naˈa, na fata abu doe ki, ma na
Farasi ki, kira ka fata ˈuri, “Faˈuta
neˈe noaˈa kamu kasi ngalia maˈi?”
46 Ma kira ka olisida ˈuri, “Kaimili
ˈarefo liu ana niaˈa, osiˈana noaˈa
ta ngwae kasi alaˈa ˈunaˈeri diˈia
niaˈa.”
47 Na Farasi ki kira ka fata ˈuri
fuada, “Sali kaumulu faˈamamana
logo ˈaumulu ana sokeˈa nia ki taka?
48 Noaˈa ta ngwae ana faˈinaˈonaˈo
kulu ki nama ta Farasi, kira kasi
faˈamamana goˈo ana!
49 Na fikuˈa neˈeri goˈo ˈana neˈe
kira faˈamamana ana niaˈa. Ma
noaˈa kira kasi sai goˈo ana na taki
sa Moses ki. Nia ˈunaˈeri ma God ke
baˈa kwaiˈida.”
50 Aia, ma taˈi ngwae ana na Farasi
ki satana sa Nikodimas ba nia leleka
maˈi siana sa Jesus ˈi naˈo, nia ka
fata ˈuri fuana na Farasi ki,
51 “Na taki kulu ki ba saea noaˈa
kulu kasi matalangani ta ngwae si
diˈia noaˈa kulu kasi rongo leˈa ana
fatalana ka sui mala kulu fiˈi ngalia
maˈi fuana na matalangaˈi lana.”
52 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa
Nikodimas, “ˈIrai ma ˈaeˈo logo ta
ngwae faˈasia ˈi Galili niniˈa? Diˈia
ˈoko toˈomaˈi leˈa ana Kerekereˈa
Abu, ˈoko lisia talamu. Na profet
ˈinotoˈa neˈe kulu masia noaˈa kasi
baˈa leka goˈo maˈi faˈasia ˈi Galili!”

Na kini kakabara

53 Aia, ngwae ki taˈifau kira oli
naˈa ˈuana na luma kira ki,

✡ **7:38** Esikiel 47:1; Sekaraea 14:8

8

1 bore ma sa Jesus ka raˈe ˈuana
gwauna faˈi ua neˈe kira saea ˈani
Olif.*
2 Ma ˈi ˈofodangi laˈa bilabila ana
faˈi asoa ˈi buri, nia ka oli laˈu
ˈuana saena Luma Abu God. Ma
na fikuˈa doe liu, kira ka fiku kalia
niaˈa, ma nia ka tua ˈi ano, ma ka
faˈamanatada.
3 Ma na ngwae faˈamanata ana
taki ki, ma na Farasi ki, kira ka
ngalia maˈi taˈi kini neˈe kira daua
faˈinia na ˈusuˈa. Ma kira ka faˈa
uua ˈi safitada.
4 Ma kira ka fata ˈuri fuana sa
Jesus, "Ngwae faˈamanata ˈae, na
kini neˈe kami daua faˈinia ˈusuˈa.
5 Aia, ma ˈi saena na taki neˈe sa
Moses nia kwatea fuaka ki, nia saea
fasi neˈe kini ˈuri, kika ˈuia ˈani na
fau ˈiri nia ka mae. Ma na tae neˈe
ˈoko saea ana niaˈa kwa?"
6 Kira saea ru neˈe ˈiri kira ka
ilitoˈona fuana kika dao toˈona ta ru,
fasi ˈiri kira ka giosia ˈani sa Jesus.
Ma sa Jesus ka gwauru ˈana ˈi ano,
ma ka kerekere ˈani ˈuˈuna ˈi fafona
ano.
7 Ma kaidaˈi kira saefilo goˈo ˈada,
nia ka tataˈe, ma ka fata ˈuri fuada,
"Sa tai amuˈa neˈe noaˈa kasi sasia
ta ru taˈa, nia ke eta ˈuia ˈani ta
gwaˈi fau."
8 Sui, nia ka gwauru laˈu, ma ka
kerekere laˈu ˈi fafona ano.
9 Ma kaidaˈi kira rongoa ru neˈe,
kira ka leka naˈa ˈada, taˈi taˈi ng-
waeˈa, talaˈae ana na ngwae ngwaro
ki. Ma kira ka faˈasia sa Jesus ka tua
naˈa taˈifili nia faˈinia na kini baera
neˈe nia uu goˈo ˈana ˈi neˈeri.
10 Ma nia ka tataˈe laˈu, ma ka fata
ˈuri, "Kini neˈe ˈae, na ngwae baera
ki, kira naˈa ˈi faˈi? Nia faˈuta?
Noaˈa ta ngwae ada kasi ore naˈa
fasi ˈiri nia matalangaˈi ˈoe kwa?"
11 Ma nia ka olisia ka ˈuri, "Ngwae
ˈaˈana ˈae, noaˈa naˈa ta ngwae."
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
"Ma nauˈa bore, noaˈa nau kusi
matalangaˈi ˈoe logo. ˈOke leka naˈa
ˈamu, ma talaˈae taˈena noaˈa ˈoe
kosi sasia naˈa ta ru taˈa laˈu."

Sa Jesus neˈe na madakolaˈanga

12 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri fuana
Farasi ki, "Nauˈa neˈe, nau ku diˈia
na madakolaˈanga fuana ngwae ki
saena magalia neˈe. Ngwae neˈe
nia leka maˈi suli nau, noaˈa nia
kasi liu ˈi saena maˈerodo. Nia ka
liu saena madakolaˈanga, ma nia ke
baˈa mauri firi."
13 Ma na Farasi ki kira ka fata
ˈuri fuana, "ˈAeˈo ˈamu talamu neˈe
ˈoko faˈarongo ˈaniˈo. Na fatalamu
sulia ˈaeˈo talamu noaˈa kasi ma-
mana."
14 Sa Jesus ka fata ˈuri, "Noaˈa
goˈo. Sui bore ˈana nau ku
faˈarongo ˈani nau talaku, tae neˈe
nau ku saeˈe ki niˈi mamana,
osiˈana nau ku saiana kula neˈe nau
ku leka maˈi faˈasia, ma ˈi faˈi neˈe
nai baˈa leka ˈuana. Ma noaˈa kamu
kasi sai goˈo ana kula neˈe nau ku
leka maˈi faˈasia, ma kula neˈe nai
baˈa leka ˈuana.
15 Kamu matalangani ru ki sulia
manataˈanga ngwae saena magalia
neˈe goˈo ˈana. Aia, ma noaˈa nau
kusi matalangani ta ngwae.
16 Bore ma diˈia nau ku matalan-
gani ta ngwae, nau ku matalangaˈi
sulia manata ˈanga saga. Nau noaˈa
kusi matalangani ta ngwae taˈifili
nau, ma keroˈo taˈifau goˈo Maˈa
neˈe nia asungaˈi nau maˈi neˈe rao
faˈi nau.
17 Na taki kamu ki saea ka sui
naˈa, diˈia ro ngwae ki kira alangaˈi
sulia ta ru, tae neˈe kera saea nia
mamana.
18 Nau ku faˈarongo ˈani nau ta-
laku, ma na Maˈa neˈe nia asungaˈi
nau maˈi, nia logo neˈe ka faˈarongo
ˈani nau."
19 Sui, kira ka saefiloa sa Jesus kika
ˈuri, "ˈUri ma maˈa ˈoe nia ˈi faˈi
kwa?"
Ma sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri,
"Noaˈa kamu kasi saiaku ma na
Maˈa nau bore. Diˈia kamu saiaku,
kamu ka sai logo ana Maˈa nau."
20 Sa Jesus ka saea na ru neˈe
ki ana kaidaˈi nia faˈamanata na
ngwae ki ˈi saena Luma Abu God,
ˈi saena agi luma neˈe kira alua

* **8:1** Kira saea ˈani ua Olif, osiˈana neˈe ˈai olif ki ˈoro ˈi neˈeri.

kufikufi ru neˈe kira alua ˈani na kwatea kira kiˈi saena. Aia, ma ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa ta ngwae kasi daua goˈo, osiˈana noaˈa kasi dao ˈua ana kaidaˈi nia.

Nia ˈafitaˈi kamu ka leka ˈuana na kula neˈe nai baˈa leka ˈuana

21 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, "Nai baˈa leka, ma muke baˈa lulu nau. Ma muke baˈa mae, ma God noaˈa kasi rufuanata goˈo ana taˈangaˈa kamu ki. Ma nia ˈafitaˈi kamu ka leka ana kula neˈe nai baˈa leka ˈuana."

22 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira ka fata ˈuri, "Nia saea ni ke baˈa ˈafitaˈi goˈo kulu ka leka ˈuana kula neˈe nia ke baˈa leka ˈuana. ˈUri ma nia ke baˈa saungi nia ˈana talana taka?"

23 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri, "Kaumulu leka maˈi faˈasia na fanoa neˈe ˈi ano goˈo. Bore ma nau ku leka maˈi faˈasia ˈi langi. Kaumulu neˈe faˈasia na magalia neˈe. Ma nauˈa noaˈa laˈu faˈasia na magalia.

24 Nia neˈe, nau ku saea ka sui naˈa muke baˈa mae, ma God noaˈa kasi rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki. Nia mamana naˈa, diˈia noaˈa kamu kasi faˈamamana neˈe Nauˈa Niniˈa,† God noaˈa kasi rufuanata ana taˈangaˈa kamu ki."

25 Sui kira saefiloa kira ka ˈuri, "ˈUri ma ˈaeˈo sa tai niniˈa?"

Ma sa Jesus ka olisida ka fata ˈuri, "Nau niniˈa diˈia nama ba nau ku eta saea naˈa fuamuˈa saena faˈamanataˈanga nau ki.

26 Nau ku toˈo ana na ru ˈoro liu ki neˈe nau ku saiana nau ku alaˈa suli kamu fuana matalangaˈilamuˈa ˈani. Ngwae neˈe nia asungaˈi nau maˈi, nia neˈe na ngwae mamana. Aia, ma tae neˈe nia saea fuaku, nia neˈe nau ku saea fuana ngwae ki taˈifau."

27 Ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana neˈe sa Jesus nia fata sulia Maˈa nia maˈi ˈi langi.

28 Nia neˈe, nia ka fata ˈuri fuada, "Kaidaˈi muke alu nau, na Ngela Ngwae, fafona ˈai rara folo, muke saiaku neˈe Nau Niniˈa. Ma ana kaidaˈi neˈeri, muke baˈa saiana neˈe noaˈa nau kusi sasia ta ru sulia na manatalaku talaku. Bore ma nau ku saea goˈo ru neˈe Maˈa nia faˈamanata nau ˈani, nia neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa.

29 ˈIu, ma Maˈa neˈe nia asungaˈi nau naˈa maˈi, nia ka tua faˈi nau sulia asoa ki. Noaˈa nia kasi danga ˈani nau, duˈungana nau ku sasia ru neˈe nia faˈasaeleˈa nia sulia asoa ki."

30 Ma ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana ana sa Jesus, kaidaˈi kira rongoa nia saea na ru neˈeri ki.

Sa Jesus faˈinia sa Abraham

31 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ana niaˈa ki, "Diˈia muke sasi sulia na faˈamanataˈanga nau ki, kamu na ngwae fafarongo mamana nau ki naˈa.

32 Ma muke baˈa saiana ru mamana ki sulia God, ma na ru mamana sulia God ki neˈe kwate kamu ke tua aloge."

33 Kira olisia sa Jesus, kira ka ˈuri, "Kami na ngwae ana kwalafa sa Abraham ki naˈa. Noaˈa kami ˈisi rao ˈoˈo laˈu fuana ta ngwae. Faˈuta neˈe ˈoko saea mike tua aloge?"

34 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuada, "Ru mamana nau ku saea fuamuˈa. Ngwae neˈe kira roˈosulia na falafala taˈa ki, na falafala taˈa neˈeri ki neˈe gwaungaˈi fafida, ma kira ka rao ˈoˈo naˈa ˈada ˈi olofana.

35 Na ngwae neˈe nia tua aloge, nia neˈe na ngwae neˈe nia futa ana kwalafa, ma ka toˈo ana mamanaˈanga fuana tuaˈa saena luma maˈa nia. Ma na ngwae neˈe ka rao ˈoˈo goˈo ˈana, nia noaˈa kasi tua mamana ana kwalafa.

36 Nia neˈe, diˈia nauˈa, na Ngela God, nau ku faˈasakadola kamu, nia neˈe kamu fiˈi aloge mamana.

† **8:24** Na sata neˈe, "Nauˈa Niniˈa," ba God saea ˈani niaˈa talana saena. Aesea 41:4, 43:10-13,25, 46:4, 48:12 ma Diutronomi 32:39

37 Nau ku saiana kamu na ngwae
ana kwalafa sa Abraham. Ka
ˈunaˈeri bore ˈana ma, kamu
ka oga saungilaku, osiˈana noaˈa
kamu kasi oga goˈo sasiˈa sulia na
faˈamanataˈanga nau ki.
38 Nau ku fata sulia tae neˈe Maˈa
nau nia faˈataˈinia fuaku. Aia, ma
kamu ka sasia tae ki neˈe maˈa
kamu nia saeˈe fuamuˈa."
39 Kira olisia sa Jesus kira ka ˈuri,
"Maˈa kami naˈa neˈe sa Abraham!"
Sa Jesus ka ˈuri fuada, "Diˈia
kamu na kwalafa sa Abraham ki
mamana, muke sasia logo na ru neˈe
nia saunganiˈi ki.
40 Aia, ma nau ku saea goˈo ˈaku
na ru mamana ki neˈe nau ku ron-
goa maˈi faˈasia God fuamuˈa sulia
asoa ki. Bore ma kamu ka oga goˈo
ˈaumulu saungilaku. Bore ma sa
Abraham noaˈa kasi sasia goˈo ta ru
ˈunaˈeri.
41 Kamu sasia goˈo ˈamuˈa na ru
neˈe maˈa kamu nia sasiˈi ki."
Kira ka fata ˈuri fuana, "Taˈifilia
God goˈo neˈe Maˈa kaimili, ma
kaimili neˈe na ngela mamana nia
ki."
42 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri,
"Diˈia God neˈe maˈa kamu ma-
mana, muke alafe fuaku, osiˈana
neˈe nau ku leka maˈi faˈasia God,
ma nau ku tua faˈi kamu ˈi neˈe.
Noaˈa nau kusi leka maˈi sulia na
mamana ˈanga nau talaku. God neˈe
asungaˈi nau maˈi.
43 Faˈuta neˈe noaˈa kamu kasi
rongo saiana fatalaku re? Nia
ˈunaˈeri osiˈana noaˈa kamu kasi
oga goˈo rongolana.
44 Aia, ma kamuˈa neˈana, na
maˈa kamu neˈe sa Saetan naˈa. Nia
neˈe, kamu ka oga sasilana na ru
ki, diˈia logo neˈe nia sasiˈi. Sa
Saetan neˈe nia na ngwae fuana
saungwaeˈa naˈa, sulia nia ˈita ka
sasia ˈua naˈa maˈi. Ma nia ka kina
na mamanaˈanga, osiˈana noaˈa nia
kasi toˈo ana ta tae neˈe ka mamana
ana niaˈa. Kaidaˈi nia sokea ˈana ta
ngwae, na falafala nia naˈa neˈeriˈa,
duˈungana nia neˈe ngwae fuana
sokeˈa naˈa, ma nia neˈe maˈa naˈa
fuana na ngwae soke ki taˈifau.
45 Ma ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, ru neˈeri neˈe sasia noaˈa
kamu kasi oga goˈo faˈamamana
laku.
46 Ma sa tai amuˈa neˈe saiana ka
faˈataˈinia na tae neˈe nau ku sasia
ka taˈa ana? Noaˈa! Aia, ma faˈuta
neˈe noaˈa kamu kasi faˈamamana
nau, kaidaˈi nau ku saea ru mamana
ki fuamuˈa?
47 Aia, sa tai neˈe kira ˈita maˈi
siana God, kira saiana kira ka rongo
sulia na fatalana. Ma kamuˈa neˈe,
noaˈa kamu kasi ˈita maˈi ana God.
Ma nia neˈe ka sasia noaˈa kamu
kasi sailinga."
48 Sui, kira ka fata ˈuri fuana sa
Jesus, "Na ru ba kami saea suliˈo nia
mamana ba kami saea ˈaeˈo ngwae
faˈasia Samaria, ma ˈoko toˈo ana na
ano ˈi ru taˈa."
49 Sa Jesus olisida ka fata ˈuri,
"Noaˈa goˈo, noaˈa nau kusi toˈo
ana ta anoˈi ru taˈa. Ma nau ku
faˈaˈinotoˈa na Maˈa nau, bore ma
noaˈa kamu kasi faˈaˈinotoˈa goˈo
nauˈa.
50 Ma noaˈa nau kusi oga goˈo
neˈe na ngwae ki kira ka fuˈusi
ˈinotoˈa aku. Maˈa nau lala neˈe
nia oga fuana ngwae ki kira ka
fuˈusi ˈinotoˈa aku. Ma niaˈa logo
neˈe ke baˈa kwai matalangaˈi ˈani
ˈoloˈoloˈa.
51 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, sa tai neˈe nia sasi sulia
faˈamanataˈanga nau, noaˈa nia
kasi mae."
52 Sui kira olisia sa Jesus kira
ka fata ˈuri, "Kaimili fiˈi saiamu,
neˈe ˈoko toˈo ana anoˈi ru taˈa!
Sulia koˈo kia sa Abraham nia mae
naˈa, ma na profet ki logo kira ka
mae. Faˈuta neˈe ˈoko saea diˈia
ngwae sasia sulia faˈamanataˈanga
ˈoe, noaˈa nia kasi mae?
53 Koˈo kia sa Abraham nia na
ngwae ˈinotoˈa, bore ma nia mae
naˈa. Ma ˈaeˈo neˈe, ˈoko fia fasi
ˈoko ˈinotoˈa ka liufia sa Abraham
kwa? Ma na profet ki logo ba kira
mae naˈa. ˈIrai ma ˈoko saeˈo mo
ˈania sa tai?"
54 Sa Jesus ka olisi kira ka ˈuri,
"Diˈia nauˈa goˈo ˈana neˈe nau
ku fuˈusi ˈinotoˈa ana nauˈa talaku,

ˈirai ˈinotoˈanga nau nia ru ˈoˈo goˈo ˈana. Aia, ma na ngwae fuana neˈe ka fuˈusi ˈinotoˈa aku neˈe Maˈa nau neˈe kamu saea nia neˈe God kamu.
55 Sui bore ˈana, noaˈa kamu kasi saiana goˈo God. Ma nau ku saiana niaˈa. Bore ma diˈia nau ku saea noaˈa nau kusi saiana, nau ku diˈia logo kamuˈa neˈe kamu sai liu ana sokeˈa. Aia, ma nau ku sai leˈa liu naˈa ana, ma nau ku sasi sulia fatalana.
56 Ma na koˈo kamu sa Abraham nia saeleˈa liu, osiˈana nia lisia naˈa daolaku maˈi. Ma nia ka lisia naˈa, ma ka saeleˈa liu sulia."
57 Ma kira ka fata laˈu ˈuri fuana, "Kwaraˈae! Lima akwala faˈi ngali ki kasi sui ˈua fafia futa lamu, ma ˈoko saea ˈoko lisia sa Abraham kwa?"
58 Sa Jesus ka olisi kira ka fata ˈuri, "Ru mamana nau ku saea fuamuˈa: Kaidaˈi sa Abraham noaˈa kasi futa ˈua, Nau Niniˈa, nau ku tua naˈa."
59 Ana kaidaˈi neˈeri, kira ka ngalia naˈa fau ki fuana ˈuimaelana, duˈungana nia fata ˈunaˈeri. Sui, nia ka ago naˈa faˈasi kira, ma ka leka naˈa faˈasia na Luma Abu God.

9

Sa Jesus nia gura na ngwae maana rodo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia liliu ˈana, nia ka lisia taˈi ngwae neˈe maana rodo ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nia futa ana.
2 Ma na fafarongo nia ki kira saefilo nia kira ka ˈuri, "Ngwae faˈamanata ˈae, na taˈangaˈa sa tai neˈe sasia na maana na ngwae neˈe ka rodo ˈita naˈa maˈi ana futalana kwa? Na abula taˈangaˈa nia ˈana talana nama na abula taˈalana na maˈa nia ma na teˈa nia?"
3 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, "Na maa rodo neˈe saungia, noaˈa laˈu sulia na abula taˈangaˈa nia ˈana talana, ma noaˈa laˈu na abula taˈalana na maˈa nia nama na teˈa nia. Na maana ka rodo fasi ˈiri muke lisia na ngasingasiˈanga God neˈe rao ana niaˈa.
4 Ana kaidaˈi nia dangi ˈua, kuke sasia nama na raoˈa God neˈe nia kwate nau maˈi fuana. Sulia na rodo nia karangi naˈa, kaidaˈi ba noaˈa ta ngwae kasi rao naˈa.
5 Kaidaˈi nau ku tua ˈua ˈi saena magalia, nauˈa neˈe na madakolaˈanga fuana na ngwae ana magalia."
6 Ma ˈi buri ˈana sa Jesus nia saea ru neˈe, nia ka ngisu saena ano, ma ka bunia moˈa ˈani ngisuna, ma ka ongoa ˈani na maana na ngwae neˈeri.
7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, "ˈOe leka ˈoko taufia naˈa maamu ˈi saena na namo ˈi Saelom." (Sata neˈe, na fadalana neˈe, "Alungaˈinia.") Ma na ngwae neˈeri ka leka ka taufia naˈa maana, ma nia ka lia naˈa.
8 Ma na ngwae ana fanoa nia, ma na ngwae neˈe kira lisia ba nia gani gani ru goˈo ˈana ˈi naˈo, kira ka saefiloda kwailiu, "Nia na ngwae ba nia tua ma ka gani gani ru goˈo ˈana niniˈa?"
9 Ma ti ngwae kika ˈuri, "Niaˈa naˈa niniˈa."
Ma ti ngwae laˈu kira ka fata ˈuri, "Noaˈa laˈu niaˈa niniˈa, bore ma lisilana diˈia na ngwae baera."
Ma na ngwae neˈeri ˈana talana ka fata ˈuri, "Nauˈa naˈa ngwae baera niniˈa."
10 Ma kira ka saefiloa, "Faˈuta neˈe na maamu ka ˈifi naˈa ˈira kwa?"
11 Ma nia ka olisida ka ˈuri, "Na ngwae neˈe satana sa Jesus neˈe nia saungaˈinia moˈa, ma ka ongoa ˈani na maaku. Ma nia ka saea fuaku nau ku leka, nau ku taufia naˈa maaku ˈi saena na namo ˈi Saelom. Sui nau ku leka, ma kaidaˈi nau ku taufia naˈa na maaku goˈo neˈe maaku ka lia naˈa."
12 Ma kira ka saefiloa laˈu ˈuri ana, "Ma nia naˈa ˈi faˈi kwa?"
Ma nia ka olisida ka ˈuri, "Nau ku kina."
13 Ma ˈi buri, kira ka talaˈia naˈa na ngwae baera siana na Farasi ki.
14 Aia, ma faˈi asoa neˈeri sa Jesus saungaˈinia na moˈa ma ka gura

naˈa maana na ngwae neˈeri, na faˈi asoa Sabat asoa ana mamaloˈanga.
15 Ma na Farasi ki kika saefiloa laˈu na ngwae neˈeri, “Faˈuta neˈe nia sasi ˈoko lia naˈa.” Ma nia ka saea ka ˈuri fuada, “Sa Jesus nia alua moˈa fafia na maaku. Sui nau ku taufia naˈa maaku, ma na maaku ka lia naˈa.”
16 Ma ti ngwae ada neˈe Farasi ki kira ka fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia sasia ru neˈe, noaˈa nia kasi leka laˈu maˈi faˈasia God, osiˈana nia ˈoia na taki ana Sabat, ˈani guralana na ngwae neˈe ana Sabat.”

Ma ti ngwae laˈu kira ka ˈuri, “Noaˈa, ma faˈuta mo neˈe na ngwae abula taˈa ˈuri ka fulia na faˈanadaˈa doe ˈunaˈeri ki?” Ma noaˈa kira kasi ˈado fiku goˈo osiˈana na ru neˈeri.
17 Sui na Farasi ki kira ka saefilo ˈuri laˈu ana na ngwae neˈeri, “ˈOko saea sa Jesus neˈe gura naˈa maamu, na tae neˈe ˈoko saea ana?”

Ma nia ka ˈuri, “Niaˈa ta profet.”
18 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka ˈaila ˈani faˈamamanalana ana neˈe maana nia rodo naˈa maˈi ˈi naˈo. Ma kira ka saea maˈi na maˈa nia faˈinia teˈa nia.
19 Ma kira ka saefilo kera ˈuri, “Na ngela koroˈo nama niniˈa? Koroˈo saea fasi na maana nia rodo naˈa, ana kaidaˈi nia futa maˈi ana. Ma tae neˈe sasia nia ka lia naˈa ana kaidaˈi neˈe?”
20 Ma na maˈa nia faˈinia teˈa nia kera olisida kira ka ˈuri, “Keroˈo saiana nia na ngela keroˈo, ma keroˈo ka saiana neˈe maana nia rodo ˈua naˈa maˈi ana kaidaˈi nia futa ana.
21 Bore ma keroˈo kina logo tae neˈe kwate ma nia ka lia naˈa, nama sa tai neˈe ka ˈifingia maana. Kamu ke saefilo nia kwau, sulia nia ˈaˈana naˈa, ma nia ka tala alaˈa naˈa ˈana talana!”
22 Na maˈa nia faˈinia teˈa nia kera saea ru neˈe sulia kera maˈu ˈani na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki. Sulia kira alafafia ka sui naˈa, fasi diˈia ta ngwae neˈe ka saea sa Jesus neˈe na Christ, na ngwae ba God nia filia, noaˈa kira kasi alaˈania ka ruˈu saena luma fuana foˈongaˈa ki.
23 Nia neˈe maˈa nia faˈinia teˈa nia kera ka saea, “Nia ˈaˈana naˈa. Kamu ke saefiloa kwau!”
24 Sui kira ka saea laˈu maˈi na ngwae ba na maana nia rodo ˈi naˈo, ma kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOke fata alangaˈi ˈi naˈona God neˈe ˈoko saea naˈa ru mamana ki! Kaimili saiana na ngwae neˈe niaˈa na ngwae taˈa.”
25 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri, “Nau ku kina niaˈa na ngwae taˈa nama noaˈa. Taˈi ru nau ku saiana goˈo ˈaku neˈe ˈuri, na maaku nia rodo ˈi naˈo, bore ma ana kaidaˈi neˈe nau ku lia naˈa.”
26 Ma kira ka saefilo laˈu ˈuri ana, “Na tae neˈe nia sasia amu kwa? Ma nia ka gura faˈuta ana maamu?”
27 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri, “Nau ku saea ka sui naˈa fuamuˈa ba, bore ma noaˈa kamu kasi rongoa goˈo. Faˈuta neˈe kamu ka oga laˈu rongolana? Sali kaumulu oga kamu ka faˈamamana ma kamu ka leka logo sulia niaˈa.”
28 Kira fata buri tolingaˈi fuana ma kira ka ˈuri, “ˈAeˈo neˈe ngwae fafarongo nia kwa. Bore ma kaimili na ngwae fafarongo sa Moses ki lala.
29 Sulia kaimili saiana God nia fata fuana sa Moses. Ma na ngwae neˈe, kami kina nia leka maˈi faˈasia ˈi faˈi!”
30 Ma na ngwae neˈe ka olisida ka ˈuri, “Nau ku ˈarefo liu naˈa ana kaumulu. Osiˈana nia ˈifingia naˈa maaku, bore ma kamu ka saea neˈe noaˈa kamu kasi saiana goˈo ˈaumulu ˈi faˈi neˈe nia leka maˈi faˈasia.
31 Kulu taˈifau, kulu saiana God noaˈa kasi rongoa na ngwae taˈa ki. Nia ka rongoa lala na ngwae neˈe kira fuˈusi ˈinotoˈa ana ki, ma kira ka sasia na ru neˈe nia oga fuana kira ka sasiˈi.
32 Ka ˈita ˈua naˈa maˈi ana etangilana na magalia, noaˈa kulu ˈiri rorongoa ˈua neˈe ta ngwae ka ˈifingia maana ta ngwae neˈe rodo ˈita ana kaidaˈi nia futa maˈi ana.

33 Ma diˈia na ngwae neˈe noaˈa
kasi leka maˈi faˈasia God, nia
ˈafitaˈi nia ka sasia ta ru ˈunaˈeri.”
34 Ma kira ka saetaˈa liu, ma kira
ka fata ˈuri fuana, “ˈOko doe maˈi
saena taˈangaˈa ˈita naˈa maˈi ana
futalamu! Faˈuta neˈe ˈoko oga ˈoke
faˈamanata kaimili lala?” Sui kira
ka luia noaˈa nia kasi ruˈu ˈi saena
na luma fuana foˈongaˈa ki.
35 Sui sa Jesus ka rongoa neˈe kira
sasi ˈunaˈeri ana ngwae neˈeri. Ma
nia ka dao toˈona ma ka fata ˈuri,
“ˈUri ma ˈoko faˈamamana ana na
Ngela Ngwae?”
36 Ma na ngwae neˈe ka olisia
ka ˈuri, “Araˈi ˈae, ˈoke faˈarongo
nau, sa tai niniˈa, fasi ˈiri nau ku
faˈamamana ana niaˈa?”
37 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈOko lisia ka sui naˈa, ma niaˈa
naˈa neˈe ˈoko fata faˈinia ana
kaidaˈi neˈe.”
38 Ma na ngwae neˈe ka saea,
“Aofia ˈae, nau ku faˈamamana naˈa
amu.” Ma nia ka bobo uruuru ˈi ano
ˈi naˈona ˈaena sa Jesus.
39 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Nau ku
leka maˈi ˈiri nai toˈolangaˈinia ng-
wae ana magalia ki ˈani ro fikutaˈi
ngwae ki. Ta fikutaˈi ngwae diˈia
ngwae maa rodo ki osiˈana noaˈa
kira kasi saiana ru mamana sulia
God. Ngwae neˈe ki, nau ku kwatea
kike lia saiana ru mamana sulia
God. Ta fikutaˈi ngwae kira fia fasi
kira lia saiana ru mamana sulia God.
Nau ku faˈataˈinia neˈe noaˈa kira
ˈiri saiana ru mamana sulia God.”
40 Ma ti ngwae ada neˈe Farasi ki
neˈe kira tua ˈi neˈeri faˈinia, kira
rongoa nia saea ru neˈe, ma kira ka
saefiloa, “ˈUri ma ˈoko saea fasi neˈe
maamiˈa rodo logo niniˈa?”
41 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Diˈia maamuˈa nia rodo ˈira noaˈa
God kasi matalangaˈi kamu, sui bore
ˈana kamu ka abula taˈa. Bore ma
kamu saea neˈe kamu lia saiana ru
mamana. Nia neˈe kwate God ka
matalangaˈi kamu.”

10

*Sa Jesus neˈe na ngwae leˈa fuana
liaˈa sulia na sipsip ki*

1 Sa Jesus ka saea fuana na fa-
farongo nia ki ka ˈuri, “Ru mamana
nau ku saea fuamuˈa, na ngwae neˈe
noaˈa kasi ruˈu ana na sinamaa ana
na foka na sipsip ki, ma ka ruˈu goˈo
maˈi ˈana ˈi burina na fokaˈi sipsip,
niaˈa na ngwae bili.
2 Ma na ngwae neˈe nia ruˈu maˈi
ana sinamaa, niaˈa naˈa neˈe na
ngwae mamana neˈe ka lia sulia na
sipsip ki.
3 Na ngwae folo ana sinamaa ka
ˈifingia na sinamaa ana foka fuana,
ma na sipsip ki kira ka rongo saiana
na lingana, ma kira ka leka maˈi
siana. Nia ka saea satana na sipsip
nia ki, ma ka talaˈida ˈi maa.
4 Ma kaidaˈi nia ka talaˈia na
sipsip nia ki taˈifau ˈi maa, nia ka
etaeta ˈi naˈoda, ma kira ka leka ˈi
burina, sulia kira rongo saiana na
lingana.
5 Ma nia ˈafitaˈi kira ka leka ˈi
burina ta ngwae matamata. Kira
ka tafi faˈasia, osiˈana noaˈa ki kasi
rongo saiana na lingana.”
6 Ana kaidaˈi sa Jesus ka alaˈa ˈani
na tarifulaˈanga neˈe fuada, bore
ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana na
fadalana.
7 Nia neˈe, sa Jesus ka fata laˈu
ˈuri, “Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, nauˈa neˈe na sinamaa
fuana na sipsip ki ke ruˈu ana.
8 Na ngwae ba kira dao maˈi ˈi
naˈo ana nauˈa ki, kira diˈia na
ngwae bili ki, ma na sipsip ki noaˈa
kasi roˈo goˈo suli kira.
9 Nau ku diˈia na sinamaa fuana
ruˈungaˈa. Sa tai bore ˈana neˈe
nia ruˈu maˈi ana nauˈa, nai baˈa
faˈamauria. Nia ke baˈa ruˈu maˈi
ma ka ruˈu kwau ma ka dao toˈona
na ru leˈa ki.
10 Na ngwae bili nia dao goˈo maˈi
ˈana fuana bili lana ru ki ma ka
saungwae ma faˈinia faˈali ruˈanga.
Bore ma nau ku dao maˈi fasi ˈiri
muke toˈo ana na mauriˈa neˈe nia
leˈa ka tasa.
11 “Nau ku diˈia logo na ngwae
neˈe nia lia leˈa sulia sipsip ki. Ma
nau ku maˈudi fuana maeˈa ˈusia na
sipsip nau ki.

12 Ma na ngwae neˈe nia rao goˈo
fuana na folifoliˈa, ma na sipsip ki
noaˈa laˈu ru nia ki, kaidaˈi nia lisia
na kui kwasi ka leka maˈi, nia ka
faˈasia naˈa sipsip ki, ma ka tafi
naˈa ˈana. Ma na kui kwasi ka leka
maˈi ka saungia na sipsip ki, ma ka
takalongaˈinia na sipsip ki.
13 Na ngwae neˈeri ka tafi naˈa
ˈana sulia nia rao goˈo ˈana fuana
folifoliˈa, ma noaˈa kasi gerea goˈo
na sipsip ki.
14-15 Nau ku lia leˈa sulia na sipsip
ki, ma nau ku maˈudi fuana maeˈa
ˈusia na sipsip nau ki. Ma kira ka
saiaku, ma nau ku saiada logo, diˈia
logo neˈe Maˈa nia saiaku, ma nau
ku sai logo ana.
16 Ma ti sipsip aku logo neˈe noaˈa
kira kasi tua ˈua saena foka. Ma nai
baˈa ngalida logo maˈi. Ma kira ka
rongo saiana lingaku. Ma kira ke
baˈa tua fiku saena taˈi amuˈi sipsip
nau faˈinia na sipsip neˈe kira eta
tua naˈa ˈi neˈe ki. Ma nai baˈa lia
sulida taˈifau.
17 “Na Maˈa nia alafe fuaku,
osiˈana nau ku maˈudi fuana nai
mae, fasi ˈiri nau ku mauri laˈu.
18 Noaˈa ta ngwae kasi saungi
nau, diˈia noaˈa nau kusi danga
ˈania fuana. Ma nia naˈa neˈe
kwaiogaiˈanga nau. Nau ku toˈo
ana ngasingasiˈanga fuana kwate-
lana nauˈa talaku fuana maeˈa ma
fuana mauriˈa logo. Na ru neˈe
na Maˈa nau saea fuaku, nai sasia
neˈeriˈa.”
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ngwae
Jiu ki noaˈa kira kasi alua naˈa taˈi
manataˈanga sulia sa Jesus osiˈana
na ru neˈe nia saeˈe ki.
20 ˈOrolada kira saea, “Ngwae neˈe
nia boleboleˈa, ma ka toˈo ana anoˈi
ru taˈa. Noaˈa kamu kasi roˈosulia!”
21 Bore ma ti ngwae ada kira ka
fata ˈuri, “Na ngwae neˈe nia toˈo
ana anoˈi ru taˈa, nia ˈafitaˈi ka fata
ˈuri re! Ma na ngwae neˈe toˈo ana
anoˈi ru taˈa, nia ˈafitaˈi ka gura
ngwae maada rodo ki, ma kira ka lia
laˈu!”

Na ngwae ki kira ˈaila ˈania sa Jesus

22 Ana kaidaˈi ana uniˈi gwariˈa,
na ngwae Jiu ki kira fiku ˈi
Jerusalem fuana Fangaˈa ana Faˈa
Abulana Luma Abu God.
23 Ma sa Jesus ka tua logo saena
Luma Abu neˈeri, ma ka liliu goˈo
ˈana saena taofa sa Solomon.
24 Aia, ma ana kaidaˈi ngwae ki
kira lisia, kira ka fiku maˈi siana, ma
kira ka saefiloa kira ka ˈuri, “Kami
kwaimasi ka tau liu naˈa. ˈOke sae
saga ana fuamiˈa! ˈUri ma ˈaeˈo
neˈe na Christ, na ngwae ba God
filia ˈiri ka ˈafia na ngwae ki, nama
noaˈa?”
25 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Nau ku saea fuamuˈa ka sui naˈa,
bore ma noaˈa kamu kasi oga goˈo
faˈamamana laku. Na raoˈa neˈe
nau ku sasiˈi ki, na Maˈa nau neˈe
saea nau ku sasiˈi, ma kira ka
faˈataˈinia nauˈa naˈa.
26 Bore ma kamu kasi oga goˈo
faˈamamana ˈanga, osiˈana neˈe
kamuˈa noaˈa laˈu na sipsip nau ki.
27 Na sipsip nau ki neˈe kira rongo
saiana na lingana fatalaku, ma nau
ku saiada, ma kira ka leka ˈi buriku.
28 Ma nau ku kwatea na mauriˈa
firi fuada, ma noaˈa kira kasi mae.
Ma ka ˈafitaˈi ta ngwae ka lauda
faˈasi nau.
29 Na Maˈa nau neˈe kwatea na
sipsip neˈe ki fuaku, nia ka ngasin-
gasiˈa ka liufia naˈa ru ki taˈifau. Ma
ka ˈafitaˈi ta ngwae ka laua na sipsip
neˈe ki faˈasi nia.
30 Nauˈa faˈinia na Maˈa, keroˈo
taˈi ru goˈo.”
31 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae
ki kira ka goe fau laˈu maˈi, fasi ˈiri
kira ka ˈuia sa Jesus ka mae.
32 Ma sa Jesus ka saefilo kira ˈuri,
“Kaumulu lisia ka sui naˈa na raoˈa
leˈa ˈoro ki neˈe nau ku sasia faˈasia
na Maˈa. ˈUri ma na raoˈa faˈuta
ana na raoˈa neˈe ki neˈe kamu oga
saungilaku fafia?”
33 Ma kira olisia kika ˈuri, “Kaimili
kasi ˈui ˈoe laˈu fafia na raoˈa leˈa
neˈe ˈoko sasiˈi ki. Kami oga mika
ˈui ˈoe lala fafia neˈe ˈoko fata buri
tolingaˈi ana God. Osiˈana ˈaeˈo na
ngwae goˈo ˈana, ma ˈoko saea ˈaeˈo
God!”

34 Sa Jesus ka olisi kira laˈu ka ˈuri,
"Na alaˈanga ki niˈi teo naˈa saena
Kerekereˈa Abu kamu, God nia saea
ka ˈuri, 'Kamuˈa na god ki.'✡
35 Ma kulu saiana na ru ki taˈifau
saena Kerekereˈa Abu, nia mamana
daofaˈi liu sulia kaidaˈi ki. Ma
God noaˈa kasi rora kaidaˈi nia fata
fuana koˈo kia ki, ma ka saeda naˈa
ˈani god ki.
36 Ma nauˈa na ngwae neˈe God
nia fili nau, ma ka asungaˈi nau naˈa
maˈi saena na magalia neˈe. Ma ka
faˈuta neˈe kamu ka saea nau ku
fata buri tolingaˈi ana God, kaidaˈi
nau ku saea nau ˈani Ngela nia?
37 Diˈia noaˈa nau kusi sasia na
raoˈa ki neˈe Maˈa nau oga nau ku
sasiˈi, noaˈa kamu kasi faˈamamana
nau goˈo.
38 Bore ma si diˈia nau ku sasia
na raoˈa neˈe na Maˈa nia ogaˈi ki,
kamu ka faˈamamana ˈaumulu ana
raoˈa neˈeri ki, sui bore ˈana noaˈa
kamu kasi faˈamamana ana na ru
neˈe nau ku saeˈe fuamuˈa ki. Diˈia
kamu ka sasia na ru neˈe ki, muke
baˈa sai leˈa ana neˈe na Maˈa nia
tua ratai aku, ma nau ku tua ratai
logo ana na Maˈa."
39 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, kira
oga kika daua sa Jesus, bore ma nia
ka ago naˈa ˈana faˈasi kira.
40 Ma sa Jesus ka oli laˈu ana bali
kafo ˈi Jodan, ma nia ka tua ˈi neˈeri
ana kula ba sa John nia siuabua na
ngwae ki ˈi naˈo.
41 Ma na ngwae ˈoro liu ki kira
leka maˈi siana sa Jesus, ma kira
ka fata fuada kwailiu kira ka ˈuri,
"Sa John noaˈa kasi sasia goˈo ti
ru faˈanadaˈa, bore ma na ru neˈe
nia fata sulia ana ngwae neˈe, nia
mamana taˈifau goˈo."
42 Ma na ngwae ˈoro ki ana kula
neˈe kira ka faˈamamana ana sa
Jesus.

11

Maelana sa Lasaros

1 Taˈi ngwae satana sa Lasaros nia
mataˈi. Ma nia ka tua ana fanoa ˈi
Betani faˈinia na ro ngwaingwaena
nia ki, ˈi Mary ma ˈi Mata.
2 ˈI Mary neˈeri ba nia kisitani na
ngwaingwai moko leˈa ana ˈaena sa
Jesus na Aofia, ma ka ongoa ˈani na
ifuna.
3 Ma na ro kini neˈe ki kira kwate
alaˈanga ˈuana sa Jesus kira ka
ˈuri, "Aofia ˈae, na ngwae neˈe ˈoko
kwaima liu ana nia mataˈi."
4 Ma kaidaˈi sa Jesus rongoa na
ru neˈeri, nia ka fata ˈuri fuana na
fafarongo nia ki, "Sa Lasaros noaˈa
kasi mae ana mataˈinga neˈe. Na
mataˈinga neˈe saungia fasi ˈiri ka
faˈataˈinia na ˈinotoˈanga God, ma
fasi ˈiri neˈe ngwae ki kira ke faˈa
ˈinotoˈa nau, na Ngela God, ana."
5 Ma sa Jesus ka kwaima liu ana
sa Lasaros, ma na ro ngwaingwaena
nia ki ˈi Mata ma ˈi Mary.
6 ˈUnaˈeri bore ˈana, kaidaˈi sa Je-
sus nia rongoa sa Lasaros nia mataˈi
naˈa, nia ka tua laˈu ˈana ana kula
neˈeri nia tua ana, sulia ro asoa ki.
7 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana
na fafarongo nia ki, "Kulu oli laˈu
ˈuana ˈi Judea."
8 Ma na fafarongo nia ki kira olisia
kira ka ˈuri, "Faˈamanata ˈae, noaˈa
nia kasi tau goˈo ba, na ngwae Jiu ki
kira oga naˈa saungilamu ˈani ˈuilaˈi
fau lamu. Ma ˈoko oga logo ˈoe oli
laˈu ˈi neˈeri?"
9 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Ana taˈi
faˈi asoa na madaˈafi ka sina ˈita ˈi
ˈofodangi leleka ka dao ˈi saˈulafi.
Diˈia ta ngwae ka liu ana kaidaˈi
neˈe madaˈafi ka sina, ˈafitaˈi nia ka
firute, sulia nia lisia na madakolana
na magalia neˈe.
10 Bore ma diˈia ta ngwae ka galo
ˈi saena rodo, nia ka firute, osiˈana
noaˈa ta madakolaˈa fuana."
11 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, "Na
ngwae kwaima ba kulu sa Lasaros,
nia maliu naˈa, ma nai baˈa leka,
nau ku faˈaada."
12 Ma na fafarongo nia ki kira
olisia kira ka ˈuri, "Aofia ˈae, diˈia
neˈe nia maliu goˈo ˈana, nia ke baˈa
leˈa goˈo."

✡ **10:34** Sam 82:6

13 Na fadalana na alaˈanga sa Jesus fasi sa Lasaros nia mae naˈa. Bore ma kira fia fasi nia maliu mamana goˈo ˈana.
14 Nia neˈe, sa Jesus ka faˈarongo madako ana fuada ka ˈuri, “Sa Lasaros nia mae naˈa.
15 Bore ma fuana na leˈangaˈa kamu, nau ku saeleˈa neˈe noaˈa nau kusi tua faˈinia, fasi ˈiri kamu ka faˈamamana nau. Aia, kulu leka siana.”
16 Sa Tomas (neˈe kira saea ˈani Na ˈIˈiu) ka fata ˈuri fuana na fafarongo ki, “Kulu leka ˈakulu faˈinia na ngwae faˈamanata, fasi ˈiri kulu ke mae logo faˈinia!”
17 Ma kaidaˈi sa Jesus dao ana, fai asoa ki neˈe sui naˈa ˈi buri ˈana neˈe kira kwaiatoa naˈa sa Lasaros.
18 Na fanoa ˈi Betani tua karangia ˈi Jerusalem, ka bolo faˈinia uulu agi tala ki goˈo.
19 Ma ngwae ˈoro ˈi Judea ki kira dao ˈuana na maa toˈolana ˈi Mata ma ˈi Mary, ˈuana na gwale ladaroˈo, osiˈana ai ngwane keroˈa nia mae.
20 Ma kaidaˈi ˈi Mata ka rongoa sa Jesus nia dao maˈi, nia ka leka ˈuana lisilana. Ma ˈi Mary ka tua goˈo ˈana ˈi luma.
21 ˈI Mata ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “Aofia ˈae, diˈia ˈoko tua tua goˈo ˈamu ˈi neˈe, ˈirai na ai ngwane nau kasi mae goˈo.
22 Bore ma nau ku saiana kaidaˈi neˈe bore ˈana, God saiana ka kwatea goˈo ˈana ta tae bore ˈana neˈe ˈoko gania ˈuana.”
23 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Na ai ngwane ˈoe ke baˈa mauri laˈu.”
24 Ma nia ka fata fuana sa Jesus ka ˈuri, “Nau ku saiana nia ke baˈa mauri laˈu ana faˈi asoa ˈisi.”
25 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Nau naˈa neˈe nai taˈea na ngwae mae ki, ma ku kwatea laˈu na mauriˈa fuada. Sa tai bore ˈana neˈe nia faˈamamana nau, nia ke mauri laˈu, sui bore ˈana nia ka mae naˈa.
26 Ma sa tai bore ˈana neˈe kira faˈamamana nau ki, kike baˈa toˈo ana mauriˈa firi, ma noaˈa kira kasi mae. ˈUri ma ˈoko faˈamamana ana ru neˈe kwa?”
27 Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu Aofia. Nau ku faˈamamana ana ˈaeˈo naˈa neˈe na Christ, na Ngela God neˈe nia leka maˈi saena magalia.”
28 Ma buri ˈana neˈe ˈi Mata saea ru neˈeri, nia ka oli, ma ka kwaroro fuana na kini futa nia ˈi Mary, ma ka fata ˈuri fuana, “Na ngwae faˈamanata dao naˈa, ma nia oga ka lisiˈo.”
29 Ma kaidaˈi ˈi Mary nia rongoa ru neˈe, nia ka tataˈe, ma ka leka ˈaliˈali siana.
30 Ma sa Jesus kasi dao ˈua maˈi fanoa, bore ma nia tua ˈua goˈo ˈana maˈi ana kula ba ˈi Mata nia dao toˈona ana.
31 Ma na ngwae ki neˈe kira tua ˈi luma faˈinia ˈi Mary fuana na gwalelana na manatana, kira leka logo ˈi burina kaidaˈi kira lisia nia tataˈe ma ka leka ˈaliˈali kwau ˈi maa. Kira fia fasi neˈe nia ka leka ˈi maana na kilu gwaˈu ˈiri ka angi ˈi neˈeri.
32 Ma kaidaˈi ˈi Mary ka dao ana kula neˈe sa Jesus nia tua ana, nia ka lisia, ma ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena, ma ka fata ˈuri, “Aofia ˈae, diˈia ˈoko tua tua goˈo ˈamu ˈi neˈe ˈirai, na ai ngwane nau noaˈa kasi mae goˈo.”
33 Ma sa Jesus ka lisia ˈi Mary nia angi, ma na ngwae ki neˈe kira leka maˈi faˈinia kira angi logo, ma nia ka kwaimanatai liu.
34 Ma sa Jesus ka saefilo kira ka ˈuri, “ˈI faˈi neˈe kamu alua ana?”
Kira ka olisi ˈuri ana, “Aofia ˈae, leka maˈi, ma ˈoko lisia ˈamu.”
35 Ma sa Jesus ka angi.
36 Ma na ngwae Jiu ki kira ka fata fuada kwailiu kika ˈuri, “Kamu lisia na alafeˈanga doe nia fuana sa Lasaros!”
37 Ma ti ngwae ada laˈu kira ka fata ˈuri, “Nia gura na ngwae maada rodo ki. ˈUri ma noaˈa nia kasi luia sa Lasaros faˈasia na maeˈa?”
38 Sa Jesus ka kwaimanatai liu laˈu, ma ka leka ˈi maana na kilu gwaˈu. Na kilu gwaˈu neˈeri, neˈe

na faoda neˈe taˈi gwaˈi fau doe neˈe
kira alua ˈi maana.
39 Ma sa Jesus ka fata totongaˈi
fuada ka ˈuri, “Kamu ke lafua na fau
neˈana!”
Ma ˈi Mata na ngwaingwaena na
ngwae neˈe mae, ka olisia ka ˈuri,
“Aofia ˈae, na fai asoa ki neˈe sui
naˈa ˈi burina neˈe kira kwaiatoa.
Dao ˈuri, sali nia moko ngwaˈa
naˈa!”
40 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“Nau ku saea ka sui naˈa fuamu
ba diˈia ˈoko faˈamamana nau, ˈoke
baˈa lisia na ˈinotoˈanga God.”
41 Ma kira ka lafua na fau neˈeri.
Sui sa Jesus ka lia ˈalaˈa ˈi langi
ma ka foˈo ˈuri, “Maˈasi ˈae, nau
ku baˈatafe ˈoe sulia ˈoko fafarongo
naˈa maˈi fuaku.
42 Nau ku saiana neˈe ˈoko rongo
nau sulia asoa ki. Nau ku saea ru
neˈe, fasi ˈiri neˈe ngwae neˈe ki
kira ka faˈamamana ana neˈe ˈoko
asungaˈi nau maˈi.”
43 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea
alaˈanga neˈeri, nia ka ri doe ka
ˈuri, “Lasaros ˈae, ˈoke ruˈu maˈi ˈi
maa!”
44 Ma na ngwae neˈe mae naˈa ka
mauri laˈu, ma ka ruˈu naˈa maˈi
ˈi maa. Ma na ro ˈae nia ki, ma
na ro lima nia ki, kira buta ˈani na
ifi fuana ˈafulana na ngwae mae ki,
ma na maana kira buta logo. Ma sa
Jesus ka fata ˈuri fuada, “Muke logea
naˈa ifi neˈe ki faˈasia, ma kamu ke
alaˈani ka leka naˈa ana.”

Kira lokoa saungilana sa Jesus

(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Ma na ngwae ˈoro Jiu ki neˈe
kira dao maˈi siana ˈi Mary, kira
lisia ru neˈe sa Jesus sasia, ma kira
ka faˈamamana ana niaˈa.
46 Bore ma ti ngwae ada, kira oli
siana Farasi ki, ma kira ka alaˈa suli
ru neˈe sa Jesus nia sasia.
47 Ma na Farasi ki, ma na fata
abu doe ki, kira ka fiku lokoˈi ru
faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma
kira ka fata ˈuri, “Tae neˈe kulu ke
baˈa sasia ana ngwae neˈe? Sulia
ru faˈanadaˈa ˈoro ki naˈa neˈe nia
fuliˈi.
48 Ma diˈia kulu ka alaˈania ngwae
neˈe ka sasi goˈo ˈana ˈuri, na ngwae
ˈoro ki kira ka faˈamamana ana.
Sui, na ngwae gwaungaˈi ki faˈasia
ˈi Rom, kira ke baˈa saetaˈa naˈa
fuakulu. Ma leleka ka ˈuri naˈa, ng-
wae Rom ki ke baˈa takalongaˈinia
na Luma Abu God, ma kira ke faˈalia
naˈa maˈe fanoa kia!”
49 Ma taˈi ngwae ada satana sa
Kaeafas na ˈingataˈi fata abu ana
kaidaˈi neˈeri ka fata ˈuri, “Noaˈa
kaumulu ˈiri sai goˈo ana ta ru!
50 Fuila kaumulu ka saiana neˈe
nia leˈa goˈo fuana taˈi ngwae neˈe
ka mae, fasi ˈiri noaˈa kira kasi
saungia ngwae ki taˈifau?”
51 Aia, ma na alaˈanga neˈe sa
Kaeafas nia saea naˈa, noaˈa laˈu na
ru ˈi manatana taˈifilia. Sulia nia
neˈe ˈingataˈi fata abu ana kaidaˈi
neˈeri, ma nia neˈe God ka alua na
manataˈanga neˈeri ˈi liana. Ma
alaˈanga neˈe nia saea sulia sa Je-
sus ke baˈa mae fuana ˈafilana na
ngwae Jiu ki.
52 Ma noaˈa nia kasi mae fuana na
ngwae Jiu ki goˈo ˈana taˈifilida. Nia
mae fasi ˈiri na ngela God ki taˈifau
neˈe kira tua ana fanoa ki taˈifau,
kira ka fiku faˈinia na Jiu ki, fasi ˈiri
ka alua taˈi fikuˈa.
53 Ma talaˈae ana faˈi asoa neˈe sa
Kaeafas saea alaˈanga neˈeri ki, kira
ka talaˈae naˈa lokolana manataˈi
ngwae ˈoro ki fuana kira ka saungia
sa Jesus.
54 Duˈungana ru neˈeri, sa Jesus
noaˈa kasi liu tafangaˈi naˈa ana
abaˈi kula ˈi Judea. Ana kaidaˈi
neˈeri, nia ka leka faˈasia kula
neˈeri, ma ka leka faˈinia na fa-
farongo nia ki kira ka leka, kira ka
tua ana fanoa ˈi Ifrem neˈe karangia
naˈa abaˈi kula kwasi.
55 Ana kaidaˈi neˈeri, nia karangia
naˈa asoa ana Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa Jiu ki. Ma na ngwae ˈoro ki
kira ka leka kwau ˈuana ˈi Jerusalem
ˈi naˈona na Fangaˈa neˈe, fuana
faˈasikasikalada fuana na fafangaˈa
sulia na falafala kira ki.
56 Ma na ngwae ki kira ka lulu
ˈuana sa Jesus. Ma ana kaidaˈi

ne'eri, kira fiku ta'ifau ma'i 'i saena
ana Luma Abu God, kira ka saefilo
kira kwailiu kira ka 'uri, "'Uri ma
kaumulu fia nia ke dao ma'i ana na
Fanga'a ne'e? Sali noa'a go'o taka!"
57 Kira fata 'una'eri sulia na fata
abu doe ki, ma na Farasi ki, kira alu
ala'anga siana ngwae ki 'uri, "Di'ia
ta ngwae ka saiana kula ne'e sa
Jesus nia tua ana, nia ke fa'arongo
kami 'ani fasi 'iri mike daua."

12

'I Mary nia kisitani ngwaingwai fafona 'aena sa Jesus
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Ma ono asoa ki 'i na'ona Fanga'a
ana Daofa'i Liu'a, sa Jesus fa'inia na
fafarongo nia ki kira oli la'u 'uana
'i Betani, na ma'e fanoa sa Lasaros
ba sa Jesus nia fa'amauria fa'asia na
mae'a.
2 Kira sasi aka'u ana fanga ki
fuana sa Jesus. Sa Lasaros ta ngwae
logo ana na ngwae ne'e kira saea
ma'i 'uana fanga fiku'a fa'inia sa
Jesus. Ma 'i Mata ka ngali fanga
ma'i fuada.
3 Ma 'i Mary ka ngalia ma'i ta'i
bi'i* nura ni kwainura'a ne'e kira
saea 'ani "nad" ne'e folilana ka
doe liu. 'I Mary ka ngalia ma'i
ka kisitani 'i fafona 'aena sa Je-
sus fuana fa'a 'inoto'alana. Sui 'i
Mary ka ongoa 'aena sa Jesus 'ani
ifuna. Ma ana kaida'i ne'eri, na
luma ne'e ka fungu 'ani mokofana
na ngwaingwai moko le'a ne'e.
4 Bore ma sa Judas Iskariot, na
fafarongo ba ke ba'a kwatea sa Jesus
fuana malimae nia ki, nia ka fata
kwau ka 'uri,
5 "Fa'uta noa'a nia kasi 'oifoli
'ani na ngwaingwai le'a ne'e? Na
ngwaingwai ne'e di'ia nia 'oifoli
'ani, nia ke ba'a ngalia mani ne'e
bolo fa'inia na folifoli'a ne'e ta'i
ngwae ka rao 'uana sulia ta'i fa'i
ngali. Ma mani ne'eri fuila 'oko
ngalia 'oko kwatea fuana na ngwae
dala'a ki."
6 Sa Judas nia saea na ru ne'e,
noa'a la'u osi'ana ne'e nia man-
ata 'uana 'afilana ngwae ne'e kira
dala'a ki, bore ma du'ungana lala
ne'e nia'a ta ngwae bili. Ma nia
logo ne'e na ngwae fuana lia'a sulia
na ngwa'i mani kira. Ma kaida'i
ki ta'ifau, nia saiana ka fa'alia go'o
'ana mani ne'e fuana nia'a talana.
7 Ana kaida'i ne'eri, sa Jesus ka
fata 'uri, "Noa'a 'oe kosi fonea la'u
na kini ne'e! Ma nia ka gonia 'ana
na ngwaingwai ne'e fuana ongolana
'ani noniku ana kaida'i ana kwaia-
tolaku.
8 Ma ngwae ne'e kira dala'a ki,
kira tua go'o 'ada fa'i kamu sulia
asoa ki. Bore ma noa'a nau kusi tua
tau la'u fa'i kamu."

Kira loko'i ru fuana saungilana sa Lasaros

9 Ngwae 'oro ki kira rongoa sa
Jesus nia tua 'i Betani, ma kira ka
leka ma'i siana. Kira 'iri leka la'u
osi'ana sa Jesus go'o 'ana ta'ifilia
ne'e tua 'i fanoa ne'eri. Ma kira
leka logo ma'i fuana lisilana sa
Lasaros ba sa Jesus nia fa'amauri
nia fa'asia mae'a.
10-11 Ma na 'orolana ngwae Jiu
ki, kira leka na'a fa'asia na fata
abu doe ki, ma kira ka fa'amamana
na'a 'ada ana sa Jesus osi'ana nia
fa'amauria sa Lasaros fa'asia na
mae'a. Nia ne'e, na fata abu doe
ki kira ka lokoa logo na saungilana
sa Lasaros di'ia logo ne'e kira naia
saungilana sa Jesus.

Sa Jesus ru'u 'i Jerusalem di'ia ta ngwae tatalafa'a
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Sui ana ruana asoa, ngwae 'oro
ne'e kira leka ma'i 'ana Fanga'a ana
Daofa'i Liu'a, kira rongoa sa Jesus
ne'e leka ma'i 'uana 'i Jerusalem.
13 Kira leka, kira ka ngalia ma'i
uila niniu ki, ma kira ka leka ma'i
'iri kika saka to'ona sa Jesus. Ma
kira ka ri kira ka 'uri,
"Ba'atafea God!

* **12:3** Na bi'i nura ti'iti'i ne'e kulufana di'ia 327 grams. ✡ **12:13** Sam 118:26

God ˈoko ˈoilakitaˈinia na ngwae
neˈe nia leka maˈi ˈani na
ngasingasiˈanga ˈoe!✡
God ke faˈaleˈa na ngwae tatalafaˈa
kia ˈi Israel.”

14 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Jesus ka
ngalia taˈi dongki, ma ka raˈe maˈi ˈi
fafona. Na ru neˈe nia faˈamamana
goˈo maˈi na ru neˈe Kerekereˈa Abu
ba saea ka ˈuri,
15 “Kamu ngwae ˈi Jerusalem ki,
noaˈa kamu kasi maˈu! Mulu lisia
na ngwae tatalafaˈa kamu neˈe nia
leka maˈi ˈi fafona kala dongki.”✡
16 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na fa-
farongo ki noaˈa kira kasi sai ˈua
ana na ru neˈe. Sui ˈi burina neˈe sa
Jesus nia mauri laˈu ma ka oli ˈuana
ˈi langi, kira fiˈi manata toˈona na
Kerekereˈa Abu sulia, ma na ru neˈe
kira ka sasia ana.
17 Na ngwae neˈe kira tua faˈinia
sa Jesus ana kaidaˈi nia saea maˈi sa
Lasaros faˈasia saena faodaˈi ngwae
mae ma ka kwatea nia ka mauri
laˈu, kira faˈarongo ˈani ru neˈeri
fuana ngwae ˈoro ki.
18 Nia neˈe sasi ma na ngwae ˈoro
ki kira ka leka maˈi, ˈiri kike saka
toˈona sa Jesus. Kira leka sulia kira
rongoa taˈifau neˈe sa Jesus fulia na
ru faˈanadaˈa neˈeri.
19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na Farasi
ki kira ka fata ˈuri ˈada fuada
kwailiu, “Kamu lisia! Sui bore ˈana
kulu ka lokoˈi ru ˈani liaˈi ngwae
ˈoro ki, nia ˈafitaˈi naˈa. Sulia
ngwae ˈoro ki kira leka naˈa ˈada
sulia na ngwae neˈe!”

Na ngwae ˈi Grik ki lulua sa Jesus

20 Ti ngwae faˈasia ˈi Grik, kira
tua logo safitada na ngwae neˈe
kira leka maˈi ˈuana ˈi Jerusalem
fuana na foˈongaˈa ana Fangaˈa ana
Daofaˈi Liuˈa.
21 Kira leka siana sa Filip, na
ngwae faˈasia ˈi Betsaeda saena na
abaˈi kula ˈi Galili, ma kira ka fata
ˈuri fuana, “Araˈi ˈae, kaimili oga
mike lisia sa Jesus.”
22 Sui sa Filip ka leka, ma ka
faˈarongoa sa Andrew, ma kera ka
leka, ma kera ka faˈarongoa sa Jesus.
23 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri,
“Na kaidaˈi nau, na Ngela Ngwae,
dao naˈa fasi ˈiri God ka faˈataˈinia
naˈa na ˈinotoˈanga nau.
24 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa. Diˈia ta taˈi maga witi
noaˈa kasi ˈasia saena na ano ma
noaˈa kasi mae, na maga witi neˈeri
ka teo taˈifilia goˈo ˈana. Ma diˈia
nia ka mae tari, nia fiˈi kalea naˈa
maga witi ˈoro ki.
25 Ma diˈia ta ngwae ka lia doe
ana na maurilana ˈana talana, nia
ke baˈa mae goˈo ˈana. Bore ma
diˈia ta ngwae noaˈa kasi lia doe ana
maurilana saena na magalia neˈe,
nia ke baˈa toˈo ana mauri firi.
26 Ma ta ngwae bore ˈana neˈe
nia oga ka rao fuaku, nia ke leka
suli nau, fasi ˈiri niaˈa ngwae rao
mamana nau, ma ka tua ana na kula
neˈe nau ku tua ana. Ma na Maˈa
nau ka kwaiara na ngwae neˈe nia
rao fuaku.
27 “Ma na kaidaˈi neˈe, na liaku
nia figwanu, ma ta tae neˈe nai baˈa
saea? Nai baˈa fata ˈuri, ‘Maˈasi ˈae,
ˈoe kosi alaˈania kaidaˈi neˈe ka dao
maˈi fafi nau.’ Noaˈa. Sulia nia naˈa
neˈe na ru neˈe nau ku leka maˈi
fuana, fasi ˈiri nau ku liu nama ana
kaidaˈi neˈe ana na nonifiiˈanga.
28 Maˈasi ˈae, ˈoko faˈaˈinotoˈa na
satamu.”
Ma ana kaidaˈi neˈeri, taˈi lin-
galingaˈi ru ka fata maˈi faˈasia ˈi
langi ka ˈuri, “Nau ku ngalia taˈifau
naˈa maˈi na ˈinotoˈanga fuana na
sataku, ma nai baˈa sasi laˈu.”
29 Ma na fikuˈa neˈe kira uu ˈi
neˈeri, kira rongoa na lingalingaˈi
ru neˈeri, ma ti ngwae ada kira ka
saea fasi na kiri. Ma ti ngwae kira
ka fata ˈuri, “Ta ˈainsel neˈana fata
maˈi fuana!”
30 Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Na lingalingaˈi ru neˈe nia fata
maˈi, noaˈa laˈu fuana na ˈafilaku,
bore ma nia fata lala maˈi fuana na
ˈafi lamuˈa.

✡ **12:15** Sekaraea 9:9

31 Ma na kaidaˈi dao naˈa fuana
God ka matalangani na ngwae ki
saena magalia neˈe. Ma ana kaidaˈi
neˈe, God ka lafua naˈa sa Saetan,
na ngwae gwaungaˈi ana na magalia
neˈe.
32 Ma ana kaidaˈi kira ke baˈa
lafutaˈi nau ana ˈai rara folo, nai
baˈa talaˈia maˈi na ngwae ki taˈifau
siaku.”
33 (Ma ˈani na alaˈanga neˈe ki, nia
ka faˈataˈinia goˈo ˈana na maeˈa
faˈuta neˈe nia ke baˈa mae ˈani.)
34 Ma na ngwae ki kira ka fata
ˈuri, “Na Kerekereˈa Abu kia nia
saea neˈe na Christ ke baˈa mauri
firi. ˈIrai ma faˈuta ˈoko saea kira
ke baˈa lafutaˈinia na Ngela Ngwae
ana ˈai rara folo? Ma sa tai naˈa neˈe
na Ngela Ngwae neˈe kwa?”
35 Sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Nau
ku diˈia na madakolaˈa doe. Ana
kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe nau ku tua ˈua
faˈi kamu. Fuila kamu ke roˈosulia
naˈa fatalaku ana kaidaˈi neˈe nau
ku tua ˈua faˈi kamu, fasi ˈiri muke
lia saiana na tala leˈa. Sulia sa tai
neˈe nia leka saena maˈe rodo, nia
ka kina ˈi faˈi neˈe nia leka ˈuana.
36 Kaidaˈi neˈe na madakolaˈa
nia tua ˈua faˈi kamu, muke
faˈamamana ana, fasi ˈiri kamuˈa
na ngela ana madakolaˈa ki.”

Sa Jesus ka saea na ru neˈe ki, sui
nia ka leka naˈa ˈana faˈasida, ma
ka ago naˈa ˈana faˈasida.

Ngwae ki noaˈa kasi faˈamamana

37 Sui bore ˈana sa Jesus ka sasia
ru faˈanadaˈa ˈoro ki ma kira ka
lisia, noaˈa kira kasi faˈamamana
goˈo ana niaˈa.
38 Na ru neˈe ki nia ˈunaˈeri,
ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga sa
Aesea na profet ba nia saea naˈa
maˈi ˈi naˈo, ba nia fata ˈuri,

“Aofia, noaˈa kira kasi faˈamamana
goˈo ana alaˈanga neˈe kami
faˈatalo ˈani ki.
Ma noaˈa kira kasi lia sai logo ana
na ngasingasi ˈanga ˈoe neˈe
ˈoko faˈataˈinia fuada.”✡

39 Ma osiˈana kaidaˈi neˈe noaˈa
kira kasi saiana faˈamamanaˈanga
ˈana, na fatalana God neˈe sa Aesea
na profet neˈe faˈarongo ˈua naˈa
maˈi ˈani ˈi naˈo niniˈa fiˈi mamana.
40 Saena Kerekereˈa Abu, God nia
fata ˈuri,

“Nau ku bokota naˈa na maada fasi
ˈiri noaˈa kira kasi lisia tae
neˈe nau ku sasi fuada.
Nau ku faˈangasia naˈa manatalada
fasi ˈiri noaˈa kira kasi saiana
tae neˈe nau ku sasi fuada.
Nau ku sasi ˈunaˈeri ˈada fasi ˈiri
noaˈa kira kasi saiana kakari
alifaˈi ˈanga laˈu maˈi ˈuaku
ˈiri nau kui faˈamauri kira.”✡

41 Sa Aesea ka saea ru ki osiˈana
nia lisia naˈa na ˈinotoˈanga sa Je-
sus, ma nia ka fata sulia.
42 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, ng-
wae faˈinaˈonaˈo ˈoro ana Jiu ki
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus.
Bore ma noaˈa kira kasi fata goˈo
sulia fuana ngwae matamata ki,
osiˈana kira maˈungia na Farasi ki,
ˈasu ˈubani kira kata luida faˈasia
ruˈungaˈa saena na luma fuana
foˈongaˈa kira ki.
43 Kira manata ˈabera liu lala sulia
sasilana ru fuana ngwae goˈo ˈana
neˈe ka saeleˈa fafia. Bore ma noaˈa
kira kasi manata ˈabera goˈo sulia
sasilana ru fuana God ˈiri nia saeleˈa
fafia.
44 Ma sa Jesus ka fata doe ma ka
ˈuri, “Diˈia ta ngwae bore ˈana nia
faˈamamana aku, nia faˈamamana
logo God neˈe asungaˈi nau maˈi.
45 Ma diˈia ta ngwae nia lisi nau,
nia lisia logo God neˈe nia asungaˈi
nau maˈi.
46 Nau ku leka maˈi saena maga-
lia neˈe diˈia madakolaˈanga fuana
ngwae ki, fasi ˈiri sa tai neˈe
faˈamamana nau, noaˈa kira kasi
tua saena maˈerodo.
47 Ma sa tai bore ˈana neˈe ka ron-
goa fatalaku, ma noaˈa kasi sasi su-
lia, noaˈa nau kusi matalangaˈinia,
duˈungana noaˈa nau kusi leka laˈu
maˈi saena magalia neˈe fuana kwai
matalangaˈi ˈanga. Ma nau ku leka
lala maˈi fuana faˈamaurilana ng-
wae ki.

✡ **12:38** Aesea 53:1 ✡ **12:40** Aesea 6:10

48 Ngwae noaˈa kasi oga nau, ma
noaˈa kasi oga sasilana ru nau ku
saeˈe ki, na ru nia teo naˈa fuana
matalangaˈi lana na ngwae neˈeri.
Na alaˈanga nau ki neˈe na ru neˈe
ke baˈa matalangaˈinia ana asoa ˈisi.
49 Na ru neˈe nia mamana, sulia
kaidaˈi nau ku fata ˈani, noaˈa nau
kusi fata sulia na ru sulia manataku
talaku. Bore ma Maˈa nau neˈe nia
asungaˈi nau maˈi, nia saea fuaku
na fataˈa totongaˈi ki fuana nau ku
saea, ma nau ku fata suliˈi.
50 Ma nau ku saiana, na fata
totongaˈi ˈanga Maˈa nau ki neˈe
kwatea mauri firi fuana ngwae ki.
Ma na tae neˈe nau ku saea, nia
naˈa neˈe ru neˈe Maˈa nau nia
saea fuaku, fasi ˈiri nau ku faˈatalo
ˈania.”

13

Sa Jesus taufia naˈa ˈaeda na fafarongo nia ki

1 Taˈi faˈi asoa ˈi naˈo ana na
Fangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, sa Jesus
ka sai naˈa ana kaidaˈi nia karangi
dao naˈa fasi ˈiri nia ka leka naˈa
faˈasia na magalia neˈe, ma ka leka
siana na Maˈa nia. Ma nia alafe
fuana na fafarongo nia ki neˈe kira
tua naˈa saena na magalia neˈe, ma
nia ka alafe fuada leleka ka dao ana
kaidaˈi nia mae.
2 Ma sa Jesus faˈinia na fafarongo
nia ki, kira fanga ˈada ˈi saˈulafi. Ma
sa Saetan ka alua naˈa manataˈanga
saena na liana sa Judas, na ngela sa
Simon Iskariot, fasi ˈiri ka kwatea sa
Jesus fuana malimae nia ki.
3 Ma sa Jesus ka saiana neˈe Maˈa
nia kwatea ka sui naˈa na ngasin-
gasiˈanga ki taˈifau fuana. Ma nia
ka saiana logo, neˈe nia leka maˈi
faˈasia God, ma nia ke baˈa oli logo
siana God.
4 Nia neˈe sa Jesus ka tataˈe
faˈasia na tatafe ana fangaˈa, ma ka
kanusua na toˈongi fafo nia, ma ka
nikia naˈa ˈaba lauˈua ni ongo noni
ˈi liˈitana.
5 Sui nia ka kisitani na kafo ˈi
saena na dako, ma ka taufia naˈa
ˈaena na fafarongo nia ki, ma ka
ongoˈi ˈani na ˈaba lauˈua neˈe nia
nikia ˈi liˈitana.
6 Ma kaidaˈi nia dao ana sa Simon
Peter, nia ka fata ˈuri fuana sa Jesus,
“Aofia kwa, ˈuri ma ˈoko taufia logo
ˈaeku niniˈa?”
7 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“Ana kaidaˈi neˈe, ˈoko kina ˈua na
ru neˈe nau ku sasia amu, bore ma
ˈoke baˈa saiana ˈi buri.”
8 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Nauˈa
niniˈa, noaˈa liu ˈoe kosi taufia
ˈaeku!”
Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia
noaˈa nau kusi taufia naˈa ˈaemu,
ˈaeˈo noaˈa laˈu na fafarongo nau.”
9 Ma sa Peter ka olisia ka ˈuri,
“Aofia ˈae, noaˈa ˈoe kosi taufia
laˈu ˈaeku taˈifilia goˈo. Bore ma
ˈoke taufia logo na limaku, ma na
gwauku!”
10 Sa Jesus ka fata ˈuri, “Sa tai
neˈe siu ka sui naˈa, na nonina nia
sikasika taˈifau naˈa, ma noaˈa nia
kasi siufia laˈu na nonina taˈifau.
Nia ka taufia goˈo na ˈaena. Kau-
mulu sikasika taˈifau naˈa, ma taˈi
ngwae goˈo aumulu neˈe noaˈa kasi
sikasika.”
11 Sa Jesus nia saiana ka sui naˈa
sa tai neˈe ke baˈa ˈolosaea niaˈa
fuana na malimae ki, ma nia neˈe
nia ka fata ˈuri, “Kaumulu sikasika
taˈifau naˈa, ma taˈi ngwae goˈo
aumulu neˈe noaˈa kasi sikasika.”
12 Ana kaidaˈi sa Jesus nia taufia
ˈaeda ka sui, nia ka ruˈufia laˈu na
toˈongi fafo nia sui, nia ka oli ka tua
faˈi kira. Ma nia ka saefiloda ka ˈuri,
“ˈUri ma kaumulu saiana fadalana
na ru niniˈa nau ku sasia fuaumulu?
13 Na fadalana nia ˈuri: Kaumulu
sae nau ˈania ngwae Faˈamanata
faˈinia na Aofia kamu, ma ka
bolo liu fuana kamu ka sae nau
ˈunaˈeri, osiˈana nauˈa neˈe na ng-
wae faˈamanata ma na Aofia kamu.
14 Ma sui bore ˈana nau na ngwae
faˈamanata ma na Aofia kamu, nau
ku fiˈi taufia goˈo na ˈaemuˈa. Ta
neˈe kamu ke taufia nama ˈaemuˈa
kwailiu logo.
15 Nau ku sasia ru neˈeri fuamuˈa
fasi ˈiri kaumulu logo muke sasia
logo diˈia niniˈa nau ku sasia amuˈa.

16 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, na ngwae rao noaˈa nia
kasi ˈinotoˈa ka liufia ngwae ˈaˈana
nia. Ma na ngwae neˈe ka ngali
faˈarongoa, noaˈa kasi ˈinotoˈa
liufia na ngwae neˈe asungaˈinia.
17 Muke sai leˈa ana na ru niniˈa
nau ku saea fuamuˈa ki. Ma diˈia
muke sasi logo sulia, muke baˈa
saeleˈa mamana.
18 "Nau ku saea na ru neˈe ki
noaˈa laˈu fuamuˈa taˈifau. Nau ku
sai goˈo ˈaku ana sa tai faˈida neˈe
nau ku filida. Ma nau ku saiana taˈi
ngwae aumulu ke baˈa ˈolosae nau
fuana malimae nau ki, fasi ˈiri ke
faˈamamana Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri, 'Na ngwae neˈe keroˈo fanga
fiku ana fanga nau, niaˈa logo neˈe
na malimae nau.'✡
19 Na ru neˈe noaˈa kasi dao ˈua
maˈi, ma nia leˈa fuana nau ku saea
fuamuˈa ana kaidaˈi neˈe, ˈiri diˈia
ana kaidaˈi nia ke dao bore maˈi,
muke baˈa faˈamamana neˈe Nauˈa
Niniˈa.
20 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, sa tai bore ˈana neˈe
ka kwaloa sa tai neˈe nau ku
asungaˈinida kwau, nia ka kwalo
nau logo. Ma sa tai bore ˈana neˈe
ka kwalo nau, nia kwaloa logo God
neˈe nia asungaˈi nau logo maˈi."

Alaˈanga sulia sa Judas
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Buri ˈana sa Jesus nia fata
ˈunaˈeri ka sui, nia ka kwaimanatai
liu. Ma nia ka faˈarongo madako
naˈa ˈani fuana na fafarongo nia ki
ka ˈuri, "Ru mamana nau ku saea
naˈa fuamuˈa. Taˈi ngwae aumulu
nia ke baˈa ˈolosae nau fuana mali-
mae nau ki."
22 Ana kaidaˈi neˈeri, na fafarongo
ki kira ka bubu kwailiu naˈa fuada,
sulia noaˈa kira kasi saiana sa tai
neˈe sa Jesus nia fata sulia.
23 Ma taˈi ngwae ana fafarongo nia
ki ba sa Jesus nia alafe fuana, nia
neˈe ka tua karangia sa Jesus.
24 Ma sa Simon Peter ka faˈataˈi
ˈania na limana fuana fafarongo
neˈeri, fasi ˈiri ka saefiloa sa Jesus
ˈuana sa tai neˈe nia fata sulia.
25 Na fafarongo neˈe ka ˈidu
karangia kwau sa Jesus, ma ka
kwaroro fuana ka ˈuri, "Aofia kwa,
sa tai neˈe na ngwae neˈana ˈoko
fata sulia?"
26 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, "Na
ngwae neˈe nai baˈa taufia na beret
saena na dakoˈi sulu, ma nau ku
kwatea fuana. Ngwae neˈe nau ku
sasia ru neˈeri fuana, nia naˈa neˈe
na ngwae neˈeri." Goˈo sa Jesus nia
taufia na beret saena dakoˈi sulu, sui
ka kwatea fuana sa Judas ngela sa
Simon Iskariot.
27 Ana kaidaˈi neˈeri goˈo sa Judas
ka ngalia naˈa na beret neˈeri, sa
Saetan ka ruˈufia naˈa. Ma sa Jesus
ka fata ˈuri fuana, "ˈOke ˈaliˈali
faˈinia na ru neˈe ˈoke sasia."
28 Ma na fafarongo ki neˈe kira tua
kalia na tatafe ni fanga neˈeri, kira
ka kina tae neˈe sa Jesus nia fata
ˈunaˈeri ˈania fuana sa Judas.
29 Ma osiˈana sa Judas niaˈa na
ngwae neˈe lia sulia na ngwaˈi mani
kira, ti ai ana na fafarongo ki kira
fia fasi sa Jesus nia saea fuana sa
Judas, ˈiri nia leka ka folia maˈi
ti fanga neˈe kira boˈoboˈo ˈuana
fuana fangaˈa neˈeri, nama nia leka
ka ngalia maˈi ti ru fasi ˈiri kira ke
kwatea fuana ngwae dalaˈa ki.
30 Buri ˈana sa Judas ka ngalia
naˈa fanga baera, nia ka ruˈu ˈaliˈali
naˈa ˈi maa. Ma ana kaidaˈi neˈeri
nia ka rodo naˈa.

Muke alafe fuamuˈa kwailiu

31 Kaidaˈi sa Judas nia leka naˈa,
sa Jesus ka fata ˈuri, "Kaidaˈi fuana
faˈa ˈinotoˈa laku, na Ngela Ngwae,
nia dao naˈa. Ma God ke ngalia naˈa
faˈa ˈinotoˈalana osiˈana ru niniˈa
fuli fuaku ki.
32 Ma diˈia na faˈa ˈinotoˈa lana
God ke faˈataˈi ana nauˈa, ˈunaˈeri
God naˈa neˈe ke tala faˈataˈinia
ˈaliˈali ana na faˈa ˈinotoˈa laku ˈani
niaˈa talana.
33 Ngela nau kina ˈae, noaˈa nau
kusi tua tau goˈo faˈi kamu. Kamu

✡ **13:18** Sam 41:9

ke baˈa lulu ˈuaku, bore ma nau ku
saea naˈa fuamuˈa na ru ba nau ku
saea naˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo
ana Jiu ki ba ˈuri, ‘ˈAfitaˈi muke leka
ana kula neˈe nau ku leka ana.’
34 Ma na taki faolu nau ku kwa-
tea fuamuˈa neˈe ˈuri: Muke alafe
fuamuˈa kwailiu, diˈia logo neˈe nau
ku alafe fuamuˈa.
35 Ma diˈia muke toˈo ana na
alafeˈanga fuamuˈa kwailiu, na ng-
wae ki taˈifau kira ke baˈa saiana
neˈe kamu na fafarongo nau ki.”

Sa Peter ke tofea sa Jesus
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Sui sa Simon Peter ka saefiloa sa
Jesus ka ˈuri, “Aofia kwa, ˈi faˈi neˈe
ˈoke baˈa leka ˈuana?”
Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Kula
neˈe nai baˈa leka ˈuana, noaˈa
kamu kasi saiana lekaˈa faˈi nau
ˈuana. Bore ma ta asoa, muke baˈa
leka maˈi buriku.”
37 Sui sa Peter ka saefilo laˈu ka
ˈuri, “Kwala Aofia kwa, tae neˈe
ke kwate ma ka ˈafitaˈi fuaimili
fuana lekaˈa faˈiniˈo ana kaidaˈi
neˈe? Osiˈana nau ku sasi akaˈu
naˈa fuana maeˈa ˈusiˈo.”
38 Sa Jesus olisia ka fata ˈuri fuana,
“ˈUri ma ˈoko sasi akaˈu mamana
fuana maeˈa ˈusi nau kwa? Ru
mamana nau ku saea fuamu. ˈI
naˈona mala neˈe na karai ka angi,
ˈoke baˈa sae uulu fau ana neˈe ˈoko
kina nau.”

14

Sa Jesus na tala ˈuana lekaˈa siana God na Maˈa

1 Sa Jesus ka fata ˈuri fuana
na fafarongo nia ki, “Noaˈa
kamu kasi manata ˈabera ma na
manatalamuˈa kasi ˈasia. Muke
faˈamamana ana God, ma muke
faˈamamana logo aku.
2 Osiˈana kula ˈoro ni tuaˈa ki ˈi
saena na luma Maˈa nau. Aia, ma
nau ku leka ˈiri neˈe nai sasi akaˈu
ana kula fuamuˈa. ˈAfitaˈi nau ku
saea na ru neˈe fuamuˈa, diˈia noaˈa
nia kasi mamana.
3 Ma kaidaˈi neˈe nau ku leka, ma
nau ku sasi akaˈu ana kula fuamuˈa,
ka sui nai baˈa oli maˈi ma nau ku
talaˈi kamu fuaku talaku, fasi ˈiri na
kula neˈe nau ku tua ana, kamu ke
tua logo ana.
4 Ma kaumulu sai goˈo ˈamuˈa ana
na tala neˈe leka ˈuana na kula neˈe
nai leka ˈuana.”
5 Ma sa Tomas ka fata ˈuri, “Aofia
kwa, kaimili kina na kula neˈe ˈoke
leka ˈuana. ˈUri ma kami ke baˈa sai
faˈuta ana na tala neˈeri kwa?”
6 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“Nauˈa naˈa neˈe na tala fuana
faˈataˈilana ru mamana sulia God,
ma ka kwatea na mauriˈa fuana
ngwae ki. Noaˈa ta ngwae kasi leka
siana God na Maˈa diˈia nia noaˈa
kasi leka suli nau.
7 Ma diˈia kamu ka sai mamana
naˈa aku, tama muka sai logo ana
na Maˈa nau. ˈIta ana kaidaˈi neˈe
ka oli alaˈa, kaumulu sai naˈa ana
Maˈa nau, ma muka lisia naˈa.”
8 Ma sa Filip ka fata ˈuri, “Aofia
ˈae, kami oga ˈoke faˈataˈinia basi
na Maˈa fuamiˈa kwa.”
9 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“Kwala Filip kwa, nau ku tua faˈi
kamu ka tau naˈa, ma ˈoe kosi sai
ˈua aku niniˈa? Ma sa tai bore ˈana
neˈe nia lisi nau, nia ka lisia naˈa na
Maˈa logo. Ma faˈuta neˈe ˈoko saea
fasi nai faˈataˈinia laˈu na Maˈa nau
kwa?
10 ˈUri ma noaˈa ˈoe kosi
faˈamamana goˈo ana neˈe nau ku
tua ana na Maˈa, ma na Maˈa logo
ka tua ana nauˈa? Alaˈanga neˈe
nau ku saea fuamuˈa ki, noaˈa laˈu
na alaˈanga nau ki talaku. Na Maˈa
neˈe nia tua aku nia sasia na raoˈa
nia ki suli nau.
11 Muke faˈamamana ana ru neˈe,
nau ku tua ana na Maˈa, ma na
Maˈa ka tua aku. Diˈia noaˈa, muke
faˈamamana ana ru neˈe sulia na
raoˈa neˈe nau ku sasiˈi ki.
12 Ru mamana nau ku saea
fuamuˈa, diˈia sa tai bore ˈana neˈe
ka faˈamamana ana nauˈa, nia sasia
logo na raoˈa neˈe nau ku sasiˈi ki.
Ma nia ka sasia laˈu na raoˈa doe ki
mala, sulia neˈe nau ku leka siana
na Maˈa.
13 Ma ta tae bore ˈana neˈe muke
gania na Maˈa osiˈana kamu fa-
farongo nau ki, nai baˈa sasi, fasi
ˈiri ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira

ka lisia, kira ka lia saiana na Maˈa
neˈe talingaˈi ka tasa.
14 Ta tae bore ˈana neˈe muke gani
nia ˈuana sulia kamu ngwae nau ki,
nai baˈa sasia fuamuˈa.”

Alafeˈanga ma roˈongaˈa sulia sa Jesus

15 Sa Jesus ka fata laˈu ka ˈuri,
“Diˈia kamu alafe fuaku, muke
roˈosulia na taki nau ki.
16 Nai baˈa gania na Maˈa, ma nia
ke baˈa kwatea maˈi na Ngwae ni
Kwaiˈafi fuamuˈa, ma nia ke baˈa
tua tari faˈi kamu.
17 Niaˈa na Anoˈi ru Abu neˈe
faˈataˈinia naˈa mamanaˈanga su-
lia God. Ma na ngwae neˈe kira
kasi faˈamamana ki, noaˈa kira kasi
kwaloa goˈo, sulia noaˈa kira kasi
lisia, ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana.
Bore ma kamu sai naˈa ana, osiˈana
nia tua faˈi kamu, ma nia ke tua
saena maurilamuˈa.
18 “Kaidaˈi nai baˈa leka, ˈafitaˈi
nau ku faˈasi kamu diˈia na ngela
inamae ki. Nai baˈa oli logo maˈi
siaumulu.
19 Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, na
ngwae neˈe kira kasi faˈamamana,
noaˈa kira kasi baˈa lisi nau laˈu.
Bore ma kamuˈa niniˈa, muke baˈa
lisi nau logo amuˈa. Ma osiˈana nau
ku mauri, kamu ke mauri logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe nai baˈa
mauri laˈu, muke baˈa saiana neˈe
nau ku tua ratai ana na Maˈa nau,
ma kamu ke tua ratai faˈi nau, ma
nau ku tua ratai faˈi kamu.
21 “Ma sa tai bore ˈana neˈe
roˈosulia na taki nau ki, niaˈa neˈe
na ngwae neˈe nia alafe fuaku.
Ma sa tai bore ˈana neˈe ka alafe
fuaku, Maˈa nau ka alafe logo fuana,
ma nauˈa bore nau ku alafe logo
fuana, ma nau ku faˈataˈi nau talaku
fuana.”
22 Sa Judas (noaˈa laˈu sa Iskar-
iot) ka saefiloa ka ˈuri, “Aofia kwa,
faˈuta neˈe kaimili goˈo neˈe kami
saiana mike lisiˈo, ma na ngwae
neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana
noaˈa kira kasi lisiˈo?”
23 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Diˈia
ta ngwae neˈe alafe aku, nia ke
roˈosulia na faˈamanataˈanga nau
ki. Ma na Maˈa nau ke alafe fuana,
ma na Maˈa nau, keroˈo ka leka maˈi
siana, ma keroˈo ka tua faˈinia.
24 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa
kasi alafe aku, nia kasi roˈosulia
na faˈamanataˈanga nau ki. Ma na
faˈamanataˈanga nau ki neˈe kamu
rongoˈi, noaˈa laˈu na ru nau ki
talaku. Sulia nia ˈita maˈi faˈasia na
Maˈa, neˈe nia asungaˈi nau maˈi.
25 “Nau ku saea na ru neˈe ki
fuamuˈa ana kaidaˈi nau ku tua ˈua
faˈi kamu.
26 Na Maˈa nau ke baˈa kwatea
maˈi na Anoˈi ru Abu ˈani sataku,
fasi ˈiri nia ke ˈafi kaumulu. Nia ke
baˈa faˈamanata kamu ˈani na ru ki
taˈifau, ma ka faˈamanata oli amuˈa
ˈani na ru ki taˈifau neˈe nau ku
faˈarongo kamu naˈa ˈani ˈi naˈo.
27 “Nau ku faˈasia naˈa
aroaroˈanga nau fuamuˈa. Na
aroaroˈanga nau neˈe nau ku
kwatea fuamuˈa, noaˈa nia kasi diˈia
na aroaroˈanga saena na magalia.
Nia neˈe, noaˈa kamu kasi manata
ˈabera, ma noaˈa kamu kasi maˈu.
28 Kamu rongoa taˈifau naˈa na fa-
talaku ba ˈuri, ‘Nai baˈa leka, ma nai
baˈa oli logo maˈi siaumulu.’ Diˈia
kamu ka alafe aku, muke saeleˈa
sulia nau ku leka siana Maˈa, sulia
nia talingaˈi ka tasa liufi nau.
29 Nau ku saea naˈa ru neˈe ki,
sui mala niˈi ka fiˈi dao maˈi, fasi
ˈiri ana kaidaˈi niˈi ke dao maˈi ana,
kamu ke fiˈi faˈamamana.
30 Noaˈa nau kusi alaˈa tau laˈu
faˈi kamu, sulia sa Saetan na ngwae
gwaungaˈi ana magalia neˈe, nia
karangi dao naˈa maˈi. Bore ma nia
noaˈa kasi gwaungaˈi fafi nau.
31 Ma nauˈa talaku, nau ku sasia
ru ki taˈifau sulia tae neˈe Maˈa nau
nia saea fuaku fuana na sasilana,
fasi ˈiri na ngwae ana magalia neˈe,
kira ka saiana nau ku alafe fuana
Maˈa nau.
“Aia, kulu tataˈe, kulu ke leka naˈa
faˈasia kula neˈe.”

15

Sa Jesus nia diˈia na fuuˈi grep mamana

1 Sa Jesus ka fata ˈuri laˈu fuana na
fafarongo nia ki, “Nauˈa naˈa neˈe
fuuˈi grep mamana, ma na Maˈa nau
neˈe ngwae rao ana na oˈola.
2 Ma nia saiana ka tufua na rara
ˈai ki faˈasi nau neˈe noaˈa kira kasi
fungu, ma ka lufusia na rara ˈai
ki neˈe kira fungu, fasi ˈiri kira ka
fungu leˈa.
3 Ma kaumulu sikasika taˈifau
naˈa ˈani na faˈamanataˈanga nau
ki fuamuˈa.
4 Muke tua ratai faˈi nau, ˈiri nau
ku tua ratai faˈi kamu. Na rara
ˈai nia ˈafitaˈi ka fungu ˈana talana,
diˈia noaˈa nia kasi tua ratai ana na
fuuˈi ˈai. Ma ka ˈunaˈeri logo ana
kamuˈa, ka ˈafitaˈi muke sasia na ru
leˈa ki, diˈia noaˈa kamu kasi tua
ratai aku.
5 “Nauˈa naˈa neˈe fuuˈi grep, ma
kamu naˈa neˈe rara ˈai ki. Ma diˈia
sa tai neˈe ka tua ratai aku, nau ku
tua ratai ana niaˈa, nia saiana ka
fungu ˈani fuaˈi grep ˈoro ki. Ma
diˈia noaˈa kamu kasi tua ratai aku,
nia ˈafitaˈi muke sasia ta ru leˈa.
6 Ma diˈia sa tai neˈe noaˈa kasi
tua ratai aku, nia diˈia ta rara ˈai
neˈe kira ˈui ˈania ma ka mae.
Ma na rara ˈai ˈunaˈeri ki, kira ka
ngaliˈi, ma kika ˈui ˈaniˈi ˈi saena na
mafula ka duˈafia ˈana.
7 Ma diˈia muke tua ratai aku, ma
na fatalaku ka tua tari amuˈa, muke
gania ta ru bore ˈana neˈe kamu oga,
ma nai baˈa kwatea fuamuˈa.
8 Ma na raoˈa leˈa ˈoro neˈe
kamu sasia, nia ka faˈataˈinia naˈa
ˈinotoˈanga na Maˈa nau. Ma nia
ˈunaˈeri ka faˈataˈinia logo neˈe
kamuˈa na fafarongo nau ki.
9 Nau ku alafe fuamuˈa diˈia logo
Maˈa nau neˈe alafe fuaku. Nia neˈe,
muke tua tari saena na alafeˈanga
nau.
10 Ma diˈia muke roˈosulia na taki
nau ki, muke tua tari saena na
alafeˈanga nau, diˈia logo neˈe nau
ku roˈosulia na taki Maˈa nau ki,
ma nau ku tua tari logo saena na
alafeˈanga nia.
11 Nau ku saea muke roˈosulia na
taki nau ki, muke tua tari saena na
alafeˈanga nau fasi ˈiri muke toˈo
ana saeleˈanga doe, diˈia logo na
saeleˈanga nau, ma na saeleˈanga
kamu ke leka talau.
12 Ma na taki nau fuamuˈa,
nia ˈuri: Muke alafe fuamuˈa
kwailiu, diˈia logo neˈe nau ku alafe
fuamuˈa.
13 Noaˈa ta alafeˈanga kasi liufia
na alafeˈanga neˈe ngwae ka kwatea
na maurilana fuana kwaima nia ki,
fasi ˈiri ka faˈamaurida.
14 Ma kamu neˈe na kwaima nau
ki, diˈia kamu sasia na ru neˈe nau
ku asungaˈi kamu fuana.
15 Ma noaˈa nau kusi sae kamu
laˈu ˈani na ngwae rao ki, sulia neˈe
ngwae rao noaˈa kasi saiana ru neˈe
na ngwae gwaungaˈi nia sasia. Nau
ku sae kamu ˈani na kwaima nau ki
lala, sulia nau ku faˈarongo kamu
taˈifau naˈa ˈani na ru ki taˈifau
neˈe nau ku rongoa maˈi faˈasia na
Maˈa nau.
16 Ma noaˈa kamu kasi fili nau,
nauˈa lala neˈe nau ku fili kamu,
fasi ˈiri muke sasia na ru leˈa ˈoro
ki, diˈia na ˈai neˈe nia fungu leˈa
ˈani fuaˈi ru ka leka talau. Ma na
Maˈa ke baˈa kwatea ta ru bore ˈana
neˈe muke gani ˈuana, osiˈana kamu
fafarongo nau ki.
17 Ma na taki nau fuamuˈa ka ˈuri:
Muke alafe fuamuˈa kwailiu.

Ngwae ana magalia ke lia taˈafi kamu

18 “Diˈia na ngwae saena magalia
neˈe kira ka lia taˈafi kamu, muke
manata toˈona neˈe kira eta lia taˈafi
nau logo ˈi naˈo.
19 Diˈia kamu ti ngwae taˈa logo
saena na magalia neˈe, kira ka
alafe amuˈa, osiˈana kamu diˈia logo
kiraˈa. Bore ma nau ku fili kamu
taˈifau naˈa, fasi ˈiri muke mata-
mata faˈasia ngwae taˈa ki saena
magalia. Noaˈa kamu kasi tua laˈu
diˈia kiraˈa, ma nia neˈe sasia noaˈa
kira kasi oga kamu.
20 Muke manata toˈona tae ki ba
nau ku saeˈe ka sui naˈa fuamuˈa,
‘Na ngwae rao nia noaˈa kasi
talingaˈi ana ngwae gwaungaˈi nia.’
Ma osiˈana neˈe kira faˈakaisi nau,
kira ke faˈakaisi kamu logo. Ma
ti ngwae kira roˈosulia na fatalaku,

ma ˈunaˈeri ti ngwae ke baˈa roˈo
logo sulia fatalamuˈa.
21 Ma kike baˈa faˈakaisi kamu, si
neˈe kamuˈa na ngwae nau ki. Kira
ke sasi ˈunaˈeri logo sulia kira noaˈa
kasi saiana God neˈe nia asungaˈi
nau maˈi.
22 Ma diˈia noaˈa nau kusi leka
maˈi saena magalia, ma noaˈa nau
kusi faˈarongo kira ˈani ˈunaˈeri,
noaˈa kira kasi ˈeke ˈani sasia
taˈangaˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia
ka ˈafitaˈi naˈa fuana sa tai neˈe ka
saea nia noaˈa kasi rora, sulia nau
ku leka maˈi, ma nau ku saea ka sui
naˈa fuada.
23 Ma sa tai neˈe ka ˈaila ˈani nau,
nia ˈaila logo ˈani Maˈa nau.
24 Nau ku fulia na ru neˈe noaˈa
ta ngwae ˈiri fulia ˈi naˈo. Kira lisia
nau ku fulia na ru neˈe ki, ˈiri kike
ˈeke ˈani sasi taˈangaˈa kira ki, ma
kira ka lia taˈafi nau goˈo ˈada ma
faˈinia Maˈa nau logo.
25 Ru neˈe nia dao maˈi, fasi ˈiri
na Kerekereˈa ana Taki kira ki ka
mamana ˈani alaˈanga ba nia ˈuri,
‘Kira ilangaˈi ˈoˈo goˈo ˈada aku.’
26 “Na Anoˈi ru Abu ke baˈa leka
maˈi ma ka ˈafi kamu. Ma nia ke
baˈa faˈataˈinia na ru mamana ki
sulia God. Nai baˈa kwatea maˈi
siaumulu faˈasia na Maˈa nau. Ana
kaidaˈi nia leka maˈi, nia ka fata
faˈamamana suli nau fuamuˈa.
27 Ma kamu logo muke baˈa fata
faˈamamana suli nau, sulia kulu tua
fiku ˈita naˈa maˈi ana kaidaˈi nau
ku talaˈae ana raoˈa nau.”

16

1 Sa Jesus nia fata laˈu ka ˈuri,
“Nau ku saea naˈa ru neˈe ki
fuamuˈa, fasi ˈiri neˈe faˈamamana
ˈanga kamu ke ngasi.
2 Kira ke baˈa fone kamu faˈasia
ruˈungaˈa saena na luma fuana
foˈongaˈa kira ki. Ma nia ke baˈa
dao ana kaidaˈi neˈe, diˈia ta ngwae
ke saungi kamu ke mae, nia ka fia
fasi nia sasia na ru neˈe God nia oga.
3 Na ngwae neˈe ki, kira ke sasia ru
neˈeri ki amuˈa, osiˈana noaˈa kira
kasi saiana na Maˈa nau, ma noaˈa
kira kasi sai logo aku.
4 Bore ma nau ku saea naˈa ˈaku
na ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri ana
kaidaˈi kira talaˈae fuana sasilana
ru neˈe ki amuˈa, muke baˈa manata
toˈona na alaˈanga ba nau ku saeˈe
naˈa fuamuˈa ki.”

Na ru neˈe Anoˈi ru Abu nia fulia

Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Noaˈa
nau kusi saea maˈi na ru neˈe ki
fuamuˈa ˈi naˈo, osiˈana nau ku tua
ˈua faˈi kamu.
5 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nau
ku karangi oli naˈa siana God neˈe
nia asungaˈi nau maˈi. Ka ˈunaˈeri
bore ˈana, noaˈa ta ngwae amuˈa
kasi saefilo nau ˈua sulia ˈi faˈi neˈe
nai baˈa leka ˈuana.
6 Ana kaidaˈi neˈe, na liamuˈa ka
figwanu liu, sulia nau ku saea naˈa
ru neˈe ki fuamuˈa.
7 Bore ma nau ku saea ru mamana
fuamuˈa, nia leˈa liu fuamuˈa neˈe
nai baˈa leka faˈasi kamu ˈunaˈeri.
Osiˈana diˈia noaˈa nau kusi leka,
na Anoˈi ru Abu neˈe ke baˈa
leka maˈi fuana na ˈafilamuˈa, nia
noaˈa kasi leka goˈo maˈi fuamuˈa.
Bore ma kaidaˈi nai leka, nai baˈa
asungaˈinia maˈi siaumulu.
8 Ma kaidaˈi nia ke dao maˈi,
nia ke baˈa faˈataˈinia fuana ngwae
saena magalia ki neˈe kira manata
rora sulia na abula taˈangaˈa, ma
sulia na ˈoloˈoloˈa, ma sulia na
kwaˈikwaˈinga God.
9 Kira rora sulia na abula
taˈangaˈa, osiˈana noaˈa kira kasi
faˈamamana aku.
10 Ma kira rora sulia na ˈoloˈoloˈa,
osiˈana nai baˈa oli siana na Maˈa
ma noaˈa kamu kasi lisi nau laˈu.
11 Ma kira rora sulia na
kwaˈikwaˈinga God, osiˈana God nia
matalangaˈinia naˈa na ngwae taˈa
neˈe nia gwaungaˈi fafia na magalia
neˈe.
12 “Nau ku toˈo ˈana na ru ˈoro liu
ki fuana saelani fuamuˈa, bore ma
noaˈa kamu ˈiri totolia rongolaniˈi
taˈifau naˈa ˈi niniˈari.
13 Bore ma ana kaidaˈi neˈe
na Anoˈi ru Abu ke dao maˈi,
nia ke faˈamanata kamu ˈania na
mamanaˈanga, ma nia ke baˈa
faˈataˈinia na ru ki taˈifau fuamuˈa.
Ma nia noaˈa kasi fata ˈana talana,

bore ma nia ke fata sulia na ru neˈe
nia rongoˈi ki faˈasia God. Ma nia
ke baˈa fata sulia na ru neˈe ke baˈa
dao maˈi ki.
14 Nia ka faˈaˈinotoˈa nau, sulia
nia ke baˈa ngalia na alaˈanga nau
ki, ma ka faˈarongo kamu ˈani.
15 Ma na ru Maˈa nau ki taˈifau
neˈe, na ru nau ki logo. Nia ba nau
ku saea neˈe na Anoˈi ru Abu ke
ngalia maˈi na alaˈanga nau ki ma
ka faˈarongo kamu ˈani.”

Kwaimanataiˈanga ke rokisi ˈani saesaeleˈanga

16 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Ana
kaidaˈi tiˈitiˈi, noaˈa kamu kasi baˈa
lisi nau. Sui ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi
logo, muke baˈa lisi nau laˈu.”
17 Ma ti ngwae ana na fafarongo
nia ki kira ka saefilo kira kwailiu,
kira ka ˈuri, “Tae neˈe manataˈanga
ana alaˈanga niniˈa nia saea, ‘Ana
kaidaˈi tiˈitiˈi noaˈa kamu kasi baˈa
lisi nau, ma ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi
logo, kamu ke baˈa lisi nau laˈu?’
Ma nia ka saea laˈu, ‘Noaˈa kamu
kasi baˈa lisi nau sulia neˈe nau ku
leka siana na Maˈa.’ ”
18 Ma na fafarongo nia ki kira ka
saefilo kira kwailiu laˈu ˈuana, “Tae
neˈe manataˈanga ana alaˈanga
neˈe, ‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi?’ Kulu kina
tae niniˈa nia fata sulia.”
19 Sui sa Jesus ka saiana kira oga
kike saefiloa, ma nia ka fata ˈuri
fuada, “Kamu manata sulia ru ba
nau ku saea, ‘Ana kaidaˈi tiˈitiˈi,
noaˈa kamu kasi lisi nau. Ma
ana kala kaidaˈi tiˈitiˈi logo, muke
baˈa lisi nau laˈu.’ ˈUri ma na ru
neˈeri neˈe kamu saefilo kaumulu
talamuˈa sulia?
20 Ru mamana nau ku saea fuau-
mulu. Ana kaidaˈi neˈeri, muke
baˈa oˈomae ma muke nagu. Bore
ma ngwae taˈa ana magalia ki, kira
ke saeleˈa ˈada. Kamu ke baˈa
kwaimanatai, sui ˈi buri ˈana na
liadilaˈanga kamu ke sui, ma muke
saeleˈa laˈu.
21 Kamu saiana kaidaˈi neˈe
kini nia karangi faˈafuta, nia ka
kwaimanatai, sulia nia dao naˈa
ana kaidaˈi ana nonifiiˈa. Bore ma
kaidaˈi nia faˈafuta na ngela ka
sui, nia ka manata bura naˈa ˈani
nonifiiˈa baera, osiˈana nia saeleˈa
naˈa ˈana sulia na ngela nia futa
naˈa.
22 Kamu ˈunaˈeri logo. Ana
kaidaˈi neˈe goˈo neˈe kamu
kwaimanatai. Bore ma nai baˈa lisi
kamu laˈu, ma saena maurilamuˈa
muke baˈa saeleˈa liu. Ma na
saeleˈa ˈanga neˈe noaˈa ta ngwae
kasi totolia neˈe ke laua naˈa faˈasi
kamu.
23 Ana kaidaˈi neˈeri, noaˈa kamu
kasi gani nau naˈa ˈuana ta ru laˈu.
Ru mamana nau ku saea fuamuˈa,
diˈia ta ru bore ˈana neˈe muke
gania siana na Maˈa osiˈana kamu
fafarongo nau ki, nia ke baˈa kwatea
fuamuˈa.
24 ˈIta ˈua maˈi leleka ka dao ˈi
taˈena, noaˈa kamu kasi gania goˈo
ta ru ana Maˈa nau sulia kamu fa-
farongo nau ki. Kamu ke gania Maˈa
nau, nia ke baˈa kwatea fuamuˈa,
fasi ˈiri muke saeleˈa liu.”

Sa Jesus nia liufia na ngasingasiˈanga ana magalia

25 Sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nau
ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa ˈania
na tarifulaˈa ki. Bore ma kaidaˈi ke
baˈa dao maˈi neˈe noaˈa nau kusi
fata laˈu ˈani na tarifulaˈa ki, bore
ma nau ku fata abitako goˈo ˈaku
sulia Maˈa fuamuˈa.
26 Ana kaidaˈi neˈeri, kamu ke tala
gania God naˈa amuˈa osiˈana kamu
fafarongo nau ki. Ma nau ku saea
fuamuˈa neˈe noaˈa nau kusi baˈa
gani naˈa ˈuana ta ru fuamuˈa.
27 Nia ke baˈa ˈunaˈeri naˈa sulia
na Maˈa ˈana talana neˈe nia alafe
fuamuˈa, osiˈana kamu alafe fuaku,
duˈungana kamu faˈamamana ana
neˈe niaˈa nama neˈe asungaˈi nau
maˈi.
28 ˈI naˈo, nau ku leka maˈi faˈasia
na Maˈa ˈuana saena na magalia
neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku
leka naˈa faˈasia na magalia, ma nau
ku oli laˈu siana na Maˈa nau.”
29 ˈUnaˈeri na fafarongo nia ki
kira ka fata ˈuri fuana, “Ana kaidaˈi
neˈe ˈoko fiˈi fata madako naˈa
fuamiˈa, sulia noaˈa ˈoe kosi fata
naˈa ˈania na tarifulaˈa ki.

30 Kaidaˈi neˈe, kami fiˈi saiana neˈe ˈoko saiana na ru ki taˈifau, diˈia ta ngwae noaˈa kasi saefilo ˈoe bore, ˈoko saiana tae neˈe nia ˈi saena manatana. Ma nia neˈe kwatea ma mika faˈamamana neˈe God nia asungaˈi ˈoe maˈi.”

31 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “ˈUri ma kaumulu faˈamamana ngasingasiˈa naˈa neˈeriˈa?

32 Na kaidaˈi nia dao naˈa neˈe kamu ke baˈa takalo taˈifau faˈasi nau. Ma kamu ke baˈa tafi ˈuana fanoa kamu ki, sulia ru neˈe kike baˈa sasi aku. Bore ma noaˈa nau kusi tua taˈifili nau, osiˈana na Maˈa neˈe nia tua faˈi nau.

33 Nau ku saea na ru neˈe ki fuamuˈa, fasi ˈiri muke toˈo ana aroaroˈanga saena maurilamuˈa, sulia neˈe kaumulu tua fiku faˈi nau. Sui bore ˈana muke tua saena magalia ma kira ke baˈa faˈakaisi kamu liu naˈa, noaˈa kamu kasi maˈu, sulia nau ku liufia na ngasingasiˈanga ana na magalia neˈe ka sui naˈa.”

17

Sa Jesus nia foˈo

1 Kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka lia ˈalaˈa ˈi langi, ma ka fata ˈuri, “Maˈasi ˈae, nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana neˈe ˈoko faˈaˈinotoˈa nau, fasi ˈiri nau ku faˈaˈinotoˈa ˈoe.

2 Sulia ˈoko kwatea naˈa na ngasingasiˈanga fuaku fafia na ngwae ki taˈifau, fasi ˈiri nau ku ˈafia na ngwae neˈe ˈoko kwateda fuaku ki ˈiri kike mauri firi.

3 Aia, ma na mauriˈa firi neˈe nia ˈuri: Diˈia na ngwae ki kira ka saiamu neˈe taˈi God mamana, ma kira ka saiaku, sa Jesus na Christ, neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.

4 Nau ku faˈataˈinia naˈa ˈinotoˈanga ˈoe saena magalia, ma nau ku faˈasuia naˈa raoˈa ba ˈoko asungaˈi nau maˈi fuana sasilana.

5 Maˈasi ˈae, kaidaˈi neˈe, ˈoko faˈaˈinotoˈa nau laˈu ˈani ˈinotoˈanga neˈe nau ku toˈo maˈi ana faˈi ˈoe, ˈi naˈona mala maˈi saungaˈilana na magalia.

6 “Nau ku faˈamanata suli ˈoe fuana na ngwae ki neˈe ˈoko kwateda naˈa maˈi fuaku saena magalia neˈe. Kiraˈa neˈe ngwae ˈoe ki, ma ˈoko kwateda naˈa maˈi fuaku. Kira roˈo naˈa sulia na fatalamu.

7 Ma kaidaˈi neˈe, kira sai naˈa ana na ru ki taˈifau neˈe ˈoko kwateˈe fuaku, niˈi leka taˈifau maˈi faˈasi ˈoe.

8 Nau ku saea naˈa fuada na alaˈanga ki neˈe ˈoko kwatea fuaku, ma kira ka faˈamamana naˈa. Ma kira ka sai mamana naˈa ana neˈe nau ku leka maˈi faˈasi ˈoe, ma kira ka faˈamamana ana neˈe ˈoko asungaˈi nau maˈi.

9 “Ma nau ku foˈo fuada. Noaˈa nau kusi foˈo laˈu fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu ngwae ˈoe ki, bore ma nau ku foˈo lala ˈaku fuana na ngwae neˈe ˈoko kwateda maˈi fuaku, sulia kira na ngwae ˈoe ki.

10 Na ngwae nau ki taˈifau neˈe, kira na ngwae ˈoe ki laˈu goˈo. Ma ngwae ˈoe ki taˈifau, kira na ngwae nau ki laˈu goˈo. Ma kira ke faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nau ˈania tualada.

11 Nau kusi tua tau naˈa saena magalia, nai baˈa leka naˈa kwau siamu. Bore ma kira goˈo neˈe kira ka tua ˈua saena magalia. Maˈasi Abu ˈae, tagi sulida ˈani na ngasingasi ˈanga ba ˈoko kwatea fuaku, fasi ˈiri kira ka alu naˈa taˈi ru, diˈia nama neˈe koro taˈi ru logo.

12 Ma kaidaˈi ba nau ku tua faˈinida, nau ku tagi sulida ˈani na ngasingasiˈanga ba ˈoko kwatea fuaku. Nau ku gonida, ma noaˈa ta ngwae ada kasi funu goˈo, taˈifilia goˈo na ngwae taˈa ba na Kerekereˈa Abu saea nia ke funu nama.

13 Nai baˈa leka kwau siamu, ma nau ku saea na ru neˈe ki ana kaidaˈi nau ku tua ˈua saena magalia, fasi ˈiri kira ka saeleˈa liu diˈia na saeleˈanga nau.

14 Ma nau ku kwatea naˈa na fatalamu fuada. Bore ma na ngwae saena magalia ki neˈe noaˈa laˈu ngwae ˈoe ki, kira liataˈafida, osiˈana kiraˈa neˈe ngwae ˈoe ki, diˈia logo

ne'e nau'a ngwae 'oe.
15 Noa'a nau kusi gani 'oe fasi 'iri
'oko lafuda fa'asia saena magalia,
bore ma nau ku gani 'oe fasi 'iri
'oke tagi sulida fa'asia na Ngwae
Ta'a.
16 Kira'a noa'a la'u ngwae saena
fanoa ne'e 'i ano, di'ia logo ne'e
nau'a noa'a la'u ngwae saena fanoa
ne'e 'i ano.
17 'Oko fa'a abuda fuamu 'ani na
mamana'anga. Na fatalamu na'a
ne'e mamana'anga.
18 Nau ku asunga'i kira fuana
fa'amanatalana na ngwae ki, di'ia
logo ne'e 'oko asunga'i nau ma'i
'uana saena magalia.
19 Ma fuana na le'alada, nau ku
abunga'i nau talaku fuamu, fasi 'iri
kira logo kira ka abunga'i mamana
ada talada fuamu.
20 "Nau kusi fo'o go'o fuada ta'ifili
kira. Bore ma nau ku fo'o logo
fuana na ngwae ne'e kike ba'a
fa'amamana ana nau'a sulia na
fa'arongo'anga kira.
21 Ma nau ku fo'o fasi 'iri kira ka
alua ta'i ru go'o. Ma'asi 'ae, kira
ka tua ratai fa'i koro, di'ia logo ne'e
'oko tua ratai aku, ma nau ku tua
ratai amu. Kira ka alua na'a ta'i
ru, fasi 'iri na ngwae ne'e saena
magalia ki kira ka fa'amamana ana
ne'e 'oko asunga'i nau ma'i.
22 Nau ku kwatea fuada na
'inoto'anga ba 'oko kwatea logo
fuaku, fasi 'iri kira ka alua ta'i ru,
di'ia logo ne'e koro ta'i ru go'o.
23 Fadalana ru ne'e nia 'uri: Nau
ku tua ratai ana kira'a, ma 'oko
tua ratai aku, fasi 'iri kira ka ta'i
ru ta'ifau, ma fasi 'iri na ngwae ki
saena magalia kira ka saiana ne'e
'oko asunga'i nau ma'i, ma 'oko
alafe fuada, di'ia logo ne'e 'oko
alafe fuaku.
24 "Ma'asi 'ae, nau ku oga na
ngwae ne'e 'oko kwateda fuaku,
kira ka tua fa'i nau ana kula
ne'e nau ku tua ana, fasi 'iri kira
ka lisia na'a 'inoto'anga nau ne'e
'oko kwatea fuaku. 'Oko kwatea
'inoto'anga ne'e fuaku, osi'ana ne'e
'oko alafe fuaku 'i na'ona mala na
saunga'ilana na magalia.
25 Ma'asi 'ae, 'ae'o ngwae ana
'olo'olo'a. Na ngwae ta'a ki saena
na magalia ne'e noa'a kira kasi sa-
iamu, bore ma nau ku sai go'o 'aku
amu, ma na ngwae fafarongo nau ki,
kira saiana ne'e 'oko asunga'i nau
ma'i.
26 Nau ku fa'arongo kira na'a
'ani'o. Ma nau ku sasi funi-
fara'a go'o 'aku ana, fasi 'iri ne'e
alafe'anga 'oe fuaku ka tua logo
saena maurilada, ma nau'a bore,
nau ku tua neketa'i logo fa'inida
saena maurilada."

18

Kaida'i kira daua sa Jesus
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Buri 'ana sa Jesus nia fo'o ka
sui na'a, nia'a fa'inia na fafarongo
nia ki, kika leka kwau, ma kira
ka to'ofolo ana dodo kira saea 'ani
Kidron. Ma kira leka kwau 'uana
kula ne'e na o'ola 'i 'ai ki nia ana.
2 Ma sa Judas, na ngwae ne'e ke
ba'a 'olosaea sa Jesus fuana mal-
imae nia ki, nia sai na'a ana na
kula ne'eri. Sulia kaida'i 'oro sa
Jesus fa'inia na fafarongo nia ki,
kira 'idufa'i leka leka 'i ne'eri.
3 Nia ne'e sa Judas ka dautala'ia
kwau ngwae ana ofo'a ki fa'asia
Rom fa'inia na ngwae ne'e kira folo
kalia na Luma Abu God. Na fata abu
doe ki, ma na Farasi ki ne'e, kira
asunga'inida kwau. Aia, na ngwae
ne'e kira leka ma'i ki, kira dau ana
na unu ki, ma na ra'unga fuana
fu'anga ki.
4 Ma sulia sa Jesus nia saiana ka
sui na'a ru ne'e ke ba'a dao ana
ki, nia ka fali kwau 'usida, ma ka
saefiloda ka 'uri, "Tai ne'ana kamu
lulu 'uana?"
5 Kira olisia kira ka 'uri, "Kaimili
lulu 'uana sa Jesus, na ngwae ba
fa'asia 'i Nasaret."
Ma sa Jesus ka fata 'uri, "Nau
nini'a na'a."

Aia, ma sa Judas na ngwae ba nia
talaˈida kwau siana sa Jesus, nia ka
uu logo ˈi neˈeri faˈinida.
6 Ana kaidaˈi sa Jesus nia fata ˈuri,
“Nau niniˈa naˈa,” na ngwae neˈeri
ki kira dudufaˈi buri, ma kira ka
ˈasida ˈi ano.
7 Sui sa Jesus ka saefilo kira laˈu ka
ˈuri, “Tai neˈe kamu lulu ˈuana?”
Ma kira ka ˈuri laˈu, “Kaimili lulu
ˈuana sa Jesus, na ngwae ba faˈasia
ˈi Nasaret.”
8 Sa Jesus ka fata ˈuri fuada, “Nau
ku saea ka sui naˈa fuamuˈa, ‘Nauˈa
niniˈa naˈa.’ Sulia nauˈa niniˈa naˈa
neˈe kamu lulu nau maˈi ˈunaˈeri,
ˈirai kamu ke alaˈania na ngwae
neˈe ki kike leka ˈada.”
9 Sa Jesus ka saea ru neˈeri ˈiri
ka faˈamamana tae neˈe nia saea ka
sui naˈa maˈi suli kira, ba nia fata
ˈuri, “Maˈasi ˈae, noaˈa ta ngwae
ana ngwae nau ki neˈe ˈoko kwateda
fuaku ki kika funu.”
10 Ma sa Simon Peter ka toˈo ana
taˈi sele ni ofoˈa, nia ka tara, ma
ka kwaˈi ˈani, ma ka kwaˈi muusia
alinga ˈoloˈolo ana na taˈi ngwae rao
na ˈingataˈi fata abu. Na ngwae rao
neˈeri satana sa Malakas.
11 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana sa
Peter, “ˈOke olitaˈinia ˈamu na sele
ni ofoˈa neˈana ˈi fuila! ˈUri ma ˈoko
fia fasi noaˈa nau kusi ruˈu saena
kaidaˈi ana nonifiiˈanga neˈe Maˈa
nau kwatea fuaku?”

Kira talaˈia sa Jesus siana sa Anas

12 Sui na ngwae folo ki, ma na ng-
wae ana ofoˈa ki, faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kira daua sa Jesus,
ma kira ka firi fafia ro lima nia ki.
13 Ma kira ka eta talaˈia kwau sa
Jesus siana sa Anas, sulia nia neˈe
funga sa Kaeafas, na ˈingataˈi fata
abu ana faˈi ngali neˈeri.
14 Ma sa Kaeafas ba saea fuana
ngwae faˈinaˈonaˈo kira Jiu ki ˈuri,
“Nia leˈa goˈo fuana taˈi ngwae ke
mae, fasi ˈiri noaˈa kira kasi saungia
ngwae ki taˈifau.”

Sa Peter tofea sa Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Sa Simon Peter faˈinia taˈi fa-
farongo laˈu, kera ka leka sulia sa
Jesus. Ma na ruana fafarongo, na
ˈingataˈi fata abu neˈeri nia sai leˈa
ana. Ma na ruana fafarongo nia ka
leka donga buri naˈa ana sa Jesus,
leleka ka tua maˈi saena labata ana
luma na ˈingataˈi fata abu.
16 Sa Peter nia uu goˈo ˈana maˈi
ˈi maa. Sui na ruana fafarongo nia
ka ruˈu kwau ˈi maa, ma ka fata
fuana kini neˈe nia folo ˈafia na
sinamaa, fasi ˈiri ka talaˈia maˈi sa
Peter saena.
17 Ana kaidaˈi sa Peter ka ruˈu
maˈi, na kini neˈe ka fata ˈuri fuana,
“Sali ˈaeˈo ta ngwae logo ana fa-
farongo na ngwae neˈe kira ngalia
maˈi taka niniˈa!”
Sa Peter ka olisia ka fata ˈuri,
“Nauˈa noaˈa!”
18 Sulia kaidaˈi neˈeri kaidaˈi ana
uniˈi gwariˈa, neˈe ngwae rao ki
faˈinia na ngwae folo ki, kira ka
ukua na mafula ˈi leleo, ma kira ka
uu ˈada kalia, ma sa Peter ka uu logo
faˈinida ˈi neˈeri, ma ka rara logo
ˈana.

Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa sa Jesus
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Na ˈingataˈi fata abu ka saefiloa
sa Jesus ka ˈuri, “Tai faˈida neˈe na
fafarongo ˈoe ki? Ma na tae ki neˈe
ˈoko faˈamanatada ˈani?”
20 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“Nau ku alaˈa sulia ru ki taˈifau
fuana na ngwae ki ˈiri kira ka
rongoa taˈifau. Noaˈa nau kusi
sofongaˈinia goˈo ta ru, kaidaˈi nau
ku faˈamanata na ngwae ki. Nau
ku sasia ru neˈeri ana asoa ki saena
luma fuana foˈongaˈa ki, ma ˈi saena
na Luma Abu God ˈi neˈe, fasi ˈiri
ana kaidaˈi ngwae ki kira fiku maˈi,
kira ka rongoa. Ma noaˈa nau kusi
fata ago goˈo ˈani ta ru.
21 Faˈuta neˈe ˈoko saefilo nau
ˈunaˈeri? ˈOke saefiloa lala ˈamu
na ngwae neˈe kira rongoa na ru
neˈe nau ku saea fuada ki. Kira neˈe
saiana na ru neˈe nau ku saea fuada
ki.”

22 Kaidaˈi sa Jesus ka fata goˈo
ˈunaˈeri, taˈi ngwae ana ngwae folo
ki ka leka maˈi, ma ka fidalia, ma
ka fata ˈuri, “Faˈuta neˈe ˈoko fata
ˈunaˈeri fuana ˈingataˈi fata abu
kwa?”
23 Sa Jesus ka olisia kwau ka ˈuri,
“Diˈia nau ku saea ta ru neˈe nia
rora, ˈoke saea naˈa ru neˈe nau ku
rora ana. Ma diˈia noaˈa nau kusi
saea goˈo ta ru rora, faˈuta neˈe ˈoko
fidali nau kwa?”
24 Buri ˈana na ru neˈe sa Anas ka
kwatea naˈa kwau sa Jesus siana sa
Kaeafas, na ˈingataˈi fata abu. Ma
na limana kira firi ˈua fafia.

Sa Peter tofea laˈu sa Jesus (Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Ma kaidaˈi sa Peter nia uu,
ma ka rarangia ˈua ˈana nonina,
na ngwae neˈe kira uu ˈi neˈeri
faˈinia, kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOe
ta ngwae ana fafarongo na ngwae
niniˈa kira matalangaˈinia niniˈa?”
Ma sa Peter nia tofe, ma ka fata
ˈuri, “Noaˈa liu, nauˈa noaˈa!”
26 Ma taˈi ngwae ana ngwae rao
ˈingataˈi fata abu ka tua logo ˈi
neˈeri. Na ngwae neˈe niaˈa na ng-
waefuta faˈinia na ngwae rao ba sa
Peter nia kwaˈi muusia na alingana,
ma nia ka fata ˈuri, “ˈIu! Kaidaˈi ba
kira daua sa Jesus saena oˈola baera,
nau ku lisiˈo faˈinia.”
27 Ma sa Peter ka fata ˈuri, “Noaˈa!
Noaˈa laˈu nauˈa baniˈa.” Ana
kaidaˈi neˈeri goˈo na karai ka angi
naˈa.

Kira talaˈia kwau sa Jesus siana sa Paelat (Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Ma ana laˈa bilabila ˈi
ˈofodangi, kira ka talaˈia kwau sa
Jesus faˈasia luma sa Kaeafas, kira
ka talaˈia ˈuana saena luma sa
Paelat, na ngwae gwaungaˈi ana
kula neˈeri. Kaidaˈi neˈeri, ngwae
faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira uu goˈo ˈada
kwau ˈi maa, sulia diˈia kira ruˈu
saena luma ngwae neˈe nia noaˈa
laˈu na ngwae Jiu, kira fia fasi kira
ke baˈa sua ˈi naˈona God. Ana
kaidaˈi neˈeri, kira oga kira ka tua
sikasika masia ˈanilana na Fangaˈa
ana Daofaˈi Liuˈa.
29 Ma sa Paelat ka ruˈu kwau
fuada ˈi maa, ma ka saefilo ˈuri, “Ru
faˈuta neˈe kamu giosia ˈani ngwae
neˈe fuana matalangaˈilana?”
30 Kira olisia kira ka fata ˈuri,
“Ngwae neˈe nia sasia na ru taˈa ki
niniˈa kami ka talaˈia maˈi siamu.
Diˈia noaˈa, nia ˈafitaˈi kami ka
talaˈia maˈi siamu.”
31 Sa Paelat ka fata ˈuri fuada,
“Diˈia ni ˈirai, mulu talaˈia kwau,
kamu ka matalangaˈinia sulia na tae
neˈe taki kamu ki saea.”
Kira ka fata ˈuri, “Na taki kamu
ki ˈi Rom neˈe kami tua olofana,
nia luia noaˈa kami kasi saungia ta
ngwae.”
32 Nia ˈunaˈeri, fasi ˈiri ka
faˈamamana tae ki ba sa Jesus nia
saea ka sui naˈa sulia na maelana.
Sulia na ngwae faˈasia ˈi Rom ki,
kira saungia na ngwae ki ana na ˈai
rara folo.
33 Sa Paelat ka oli laˈu ˈuana saena
na luma nia, ma ka saea maˈi sa
Jesus siana, ma ka saefiloa ka ˈuri,
“ˈUri ma ˈaeˈo neˈe na ngwae tata-
lafaˈa na ngwae Jiu ki kwa?”
34 Ma sa Jesus ka saefiloa kwau ka
ˈuri, “ˈUri ma na saefiloˈanga neˈe
nia leka maˈi faˈasiˈo talamu, nama
ti ngwae neˈe kira faˈarongo ˈoe suli
nau?”
35 Ma sa Paelat ka fata laˈu ka
ˈuri, “Nauˈa noaˈa laˈu na ngwae Jiu
niniˈa! Na ngwae ˈoe ki, ma na fata
abu doe ki neˈe talada niniˈa, kira
talaˈi ˈoe maˈi siaku. Na tae taˈa
neˈe ˈoko sasia?”
36 Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
“Na ˈinotoˈanga nau noaˈa laˈu
saena magalia neˈe. Ma diˈia na
ˈinotoˈanga nau neˈe ru saena ma-
galia, na ngwae nau ki kira ka fuˈa
usi nau faˈasia na kwatelaku fuada
na ngwae faˈinaˈonaˈo ˈi Jiu ki. Na
ˈinotoˈanga nau, noaˈa laˈu na ru ˈi
saena magalia neˈe goˈo.”
37 Ma sa Paelat ka saefiloa ka ˈuri,
“ˈUri ma ˈaeˈo ta ngwae tatalafaˈa
niniˈa?”

Ma sa Jesus ka olisia ka ˈuri,
"ˈAeˈo neˈe ˈoko saea nauˈa na tata-
lafaˈa. Nau ku futa, ma nau ku dao
maˈi saena na magalia neˈe fuana
taˈi ru goˈo, fuana nai alaˈa sulia na
ru mamana. Ma sa tai neˈe ka oga
na ru mamana, nia roˈo suli nau."
38 Sui sa Paelat ka saefiloa laˈu
ka ˈuri, "ˈUri ma na tae neˈe ma-
manaˈanga kwa?"

Kira matalangaˈinia sa Jesus fuana maeˈa
(Matthew 27:15-31; Mark 15:6-20; Luke 23:13-25)

Ma sa Paelat ka oli laˈu ˈi maa
siana ngwae ki, ma ka fata ˈuri
fuada, "Noaˈa nau kusi dao goˈo
toˈona ta taˈangaˈa ana na ngwae
neˈe.
39 Bore ma sulia na falafala kamu,
nai baˈa logea taˈi ngwae fuamuˈa
ana kaidaˈi ana Fangaˈa ana Daofaˈi
Liuˈa. ˈUri ma kaumulu oga nai
logea na ngwae tatalafaˈa Jiu ki
fuamuˈa?"
40 Ma kira ka ˈada kokolada kira
ka fata ˈuri, "Noaˈa! Na ngwae neˈe
noaˈa ˈoe kosi logea! Kaimili oga
ˈoke logea maˈi sa Barabas!" Aia, sa
Barabas niaˈa na ngwae fofolo bili.

19

1 ˈUnaˈeri goˈo sa Paelat ka kwa-
tea naˈa sa Jesus fuana na ngwae
ana ofoˈa ki, ma ka saea kira ka
ulasia.
2 Ma kira ka ˈerea na ˈeregwau
ˈani na kwalo ngarangaraˈa, ma
kira ka alua ana gwauna sa Jesus.
Sui kira ka faˈaruˈufia ˈani na ifi
meo boraboraˈa, diˈia ta ngwae tata-
lafaˈa.
3 Sui kira ka leka maˈi siana, ma
kira ka ˈuri, "ˈAeˈo neˈe na tata-
lafaˈa ngwae Jiu ki." Ma kira ka
fidalia.
4 Ma sa Paelat ka ruˈu laˈu kwau
siana ngwae ˈoro neˈe kira fiku ki,
ka fata ˈuri, "Nai baˈa ngalia maˈi na
ngwae neˈe siaumulu, fasi ˈiri muke
saiana neˈe noaˈa nau kusi lisia goˈo
ta taˈangaˈa ana niaˈa."
5 Sui, sa Jesus ka ruˈu maˈi ˈi
maa, ma ka ruˈufia na ˈeregwau
ana kwalo ngarangaraˈa, ma na ifi
meo boraboraˈa. Ma sa Paelat ka
fata ˈuri fuada "Lisia basi na ngwae
neˈe!"
6 Ma ana kaidaˈi fata abu doe ki,
ma na ngwae neˈe kira folo ˈusia na
Luma Abu God, kira lisia, kira fiˈi
ako doe laˈu, ma kira ka ˈuri, "ˈOke
saungia! Fotoˈia ana ˈai rara folo!"
Sa Paelat ka fata ˈuri, "Diˈia
ˈunaˈeri, kamu ka ngalia, ma muke
fotoˈia ana ˈai rara folo. Osiˈana
noaˈa nau kusi dao goˈo toˈona ta
taˈangaˈa ana niaˈa."
7 Na ngwae ki kira ka fata ˈuri
fuana sa Paelat, "Kaimili toˈo ana
na taki fuana ngwae ˈuri nia ka
mae, osiˈana nia saea niaˈa na Ngela
God."
8 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa ru
neˈe, nia ka maˈu liu liufia naˈa ˈi
naˈo.
9 Ma nia ka oli laˈu ˈi luma ka sae-
filoa sa Jesus ka ˈuri, "ˈAeˈo ngwae
faˈasia ˈi fai niniˈa kwa?"
Ma sa Jesus noaˈa kasi saea goˈo
ta ru.
10 Sa Paelat ka fata laˈu ˈuri fuana,
"ˈUri ma noaˈa ˈoe kosi oga goˈo
alaˈanga faˈi nau? Noaˈa ˈoe kosi sai
goˈo ana neˈe, nau ku toˈo ana na
ngasingasiˈanga fuana saelana kike
logeˈo, nama diˈia noaˈa, kira ka
saungiˈo ana ˈai rara folo?"
11 Sa Jesus ka olisia ka fata ˈuri,
"Nia mamana ˈoko toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana ˈoke sasi ˈunaˈeri
aku. Bore ma God goˈo neˈe nia
kwatea na ngasingasiˈanga neˈeri
fuamu. Nia neˈe na ngwae niniˈa
nia kwate nau fuamu, nia sasia na
ru neˈe taˈa ka tasa ka liufia na ru
ˈoko sasia."
12 Ana kaidaˈi sa Paelat nia rongoa
fatalana sa Jesus, nia ka lulu ˈuana
ta masikwaˈa neˈe nia ka sasia fasi
ˈiri ke logea. Bore ma na Jiu ki,
kira ako doe kira ka ˈuri, "Diˈia
ˈoko logea ngwae neˈe, noaˈa ˈoe
kosi bali faˈinia na tatalafaˈa ˈi Rom.
Osiˈana diˈia ta ngwae saea nia neˈe
na tatalafaˈa, nia suˈusia na ngwae
tatalafaˈa ˈi Rom."
13 Kaidaˈi sa Paelat nia rongoa
na alaˈanga neˈeri ki sui, nia ka

tala'ia kwau sa Jesus 'i maa, ka tua
ana kula ana kwai matalanga'inga 'i
saena na ma'e luma ne'e kira saea
'ani "Tatafe'e fau," ma na ala'anga
Jiu ne'e "Gabata."
14 Ma kaida'i ne'eri, na asoa ana
sasi aka'u 'anga na fa'i asoa na'ona
Fanga'a ana Daofa'i Liu'a, ma nia
karangi tofonga'i asoa na'a. Ma sa
Paelat ka fata 'uri fuana na ngwae
ki, "Lisia basi na ngwae tatalafa'a
kamu."
15 Ma na ngwae ki kira ri, kika
fata 'uri, "Saungia! Saungia! Foto'ia
'ana 'ai rara folo!"
Sa Paelat ka saefiloda la'u ka 'uri,
"'Uri ma kamu oga nai foto'ia na
ngwae tatalafa'a kamu ana 'ai rara
folo?"
Ana kaida'i ne'eri, na fata abu
doe ki olisia kika 'uri, "Nia'a noa'a
la'u na ngwae tatalafa'a kami. Ta'i
ngwae tatalafa'a ne'e 'i Rom go'o
ne'e na gwaunga'i kami!"
16 Ma sa Paelat ka kwatea sa Jesus
fuana na ngwae ana ofo'a ki, fasi 'iri
kike foto'ia ana 'ai rara folo.

Kira foto'ia sa Jesus ana 'ai rara folo

(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Ma kira ka tala'ia na'a kwau sa
Jesus.
17 Ma nia ka leka ka ngalia na 'ai
rara folo nia talana 'uana na kula
ne'e kira saea 'ani 'i Golgota ana
ala'anga ngwae Jiu. (Na fadalana
satana kula ne'eri ne'e "Na Lasi
Ngwae.")
18 Ma 'i ne'eri kira ka foto'ia ana
'ai rara folo. Ma na ro ngwae ki
logo ne'e kira foto'ida 'i ne'eri, ta'i
ngwae ana bali mauli ma ta ngwae
ana bali 'olo'olo, ma kira ka foto'ia
sa Jesus ana 'ai rara folo ne'e uu 'i
safitadaro'o.
19 Ma sa Paelat ka keresia na
ala'anga, ma kira ka alua 'i gwauna
'ai rara folo sa Jesus. Na ala'anga
ne'eri ki nia keresia ka 'uri, "SA
JESUS FA'ASIA 'I NASARET, NA NGWAE
TATALAFA'A JIU KI."
20 Kula ne'e kira alua na 'ai rara
folo ne'e kira foto'ia sa Jesus ana,
noa'a kasi teo tau go'o fa'asia 'i
Jerusalem. Ma na ngwae 'oro ana
Jiu ki kira to'omani ala'anga ne'e.
Ma na ala'anga ne'e kira ka keresia
logo 'ani uulu ala'anga matamata
ki. Ala'anga ngwae Jiu ki, ala'anga
ngwae Rom ki, ma na ala'anga ng-
wae Grik ki logo.
21 Ma na fata abu doe ki, kira ka
fata 'uri fuana sa Paelat, "Noa'a 'oe
kosi keresia la'u na 'Tatalafa'a Jiu
ki!' Bore ma 'oke keresia lala 'uri,
'Nia 'ana talana ne'e nia fata 'uri,
nau'a na ngwae tatalafa'a fuana
ngwae Jiu ki.' "
22 Sui sa Paelat ka olisida ka fata
'uri, "Tae ne'e nau ku keresia ka sui
na'a, nia ka teo na'a 'ana 'una'eri."
23 Ma 'i buri 'ana na ngwae ana
ofo'a ki kira foto'ia sa Jesus ana 'ai
rara folo ka sui, kira ka ngalia na ifi
nia ki, ma kira ka daro'ia 'ani na fai
bali'i ru ki fuana na fai ngwae ne'eri
ki. Ma na to'ongi fafo doe nia, ne'e
noa'a ta lado'a ana tailana, ma kira
usu la'ula'u go'o 'ada ana.
24 Ma na ngwae ni ofo'a ki kira
ka fata 'uri fuada kwailiu, "Noa'a
kulu kasi gasia fa'alia la'u na ifi
ne'e. Kulu daisi 'uana, di'ia sa tai
ne'e daisi ka dao siana, nia ne'e
ke ngalia." Nia ka 'una'eri fasi 'iri
ka fa'amamana na Kerekere'a Abu
ba nia 'uri, "Kira daro'ia na'a ifi
nau ki fuada, ma kira ka daisi 'uana
to'ongi fafo doe nau." Na ru ne'e ki
na ngwae ni ofo'a ki ne'e kira sasia.
25 Na te'a sa Jesus, ma na ai kini
futa te'a sa Jesus, ma 'i Mary 'afe sa
Klopas, fa'inia 'i Mary kini fa'asia 'i
Magdala ne'e kira uu 'i 'aena na 'ai
rara folo sa Jesus.
26 Ma na fafarongo ba sa Jesus nia
alafe fuana, nia uu logo 'i ne'eri
fa'inia te'a sa Jesus. Kaida'i sa
Jesus nia lisia te'a nia fa'inia na
fafarongo ne'e nia alafe fuana kera
uu karangia, nia ka fata 'uri fuana
te'a nia, "Te'asi 'ae, na ngela 'oe
ne'ana na'a."
27 Sui, nia ka fata 'uri la'u fuana
na fafarongo ne'eri, "Na te'a 'oe
ne'ana na'a." Ma ka tala'ae ana agi

asoa neˈeri, na fafarongo neˈeri ka talaˈia naˈa teˈa sa Jesus ˈuana luma nia ˈiri nia ka tagi sulia.

Maelana sa Jesus
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; Luke 23:44-49)

28 ˈI buri ˈana ru neˈe ki sui, sa Jesus saiana neˈe na raoˈa nia ki, niˈi sui taˈifau naˈa. Ma nia ka fata ˈuri, "Nau ku silikwaˈu" ˈiri ka faˈamamana na alaˈanga saena Kerekereˈa Abu.✡
29 Ma ana kula neˈeri, kira alua taˈi dako neˈe fungu ˈani waen ˈafae. Ma kira ngalia taˈi lumulumu asi, ma kira ka taufia saena dakoˈi waen neˈe, sui kira ka alua ˈi maana na maˈe ˈai kira saea ˈani "hisop," sui kira ka kwatea ˈuana maana ngiduna sa Jesus.
30 Ana kaidaˈi sa Jesus nia kwaˈufia ka sui, nia ka fata ˈuri, "Nia sui naˈa." Buri ˈana nia saea alaˈanga neˈeri ki ka sui goˈo, na gwauna ka gwautoli naˈa, ma nia ka mae naˈa.

Kira labua kakarona sa Jesus ˈani sua

31 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe ki sui, ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki kira leka maˈi, ma kira ka saefiloa sa Paelat ˈiri ke alaˈania fuana ngwae ni ofoˈa ki kike leka, ma kike ˈoia naˈa ˈaena na uulu ngwae neˈe kira fotoˈida ana ˈai rara folo ki, fasi ˈiri kike mae ˈaliˈali. Sulia kira oga kike lafua naˈa nonida faˈasia na ˈai rara folo ki ana faˈi asoa neˈeri. Sulia faˈi asoa neˈe na faˈi asoa fuana sasi akaˈu ˈanga Jiu ki masia asoa ana Sabat. Ma noaˈa kira kasi oga neˈe ngwae mae ki kira ka daukulukulu ana ˈai rara folo ana Sabat asoa ana mamaloˈanga. Sulia neˈe Sabat neˈeri nia na asoa ˈinotoˈa Jiu ki.
32 Ma na ngwae ana ofoˈa ki kira leka maˈi, kira ka ˈoia ˈaena ro ngwae ba kira fotoˈida ki ana ˈai rara folo.
33 Bore ma kaidaˈi kira dao ana sa Jesus, kira ka lisia nia mae ka sui naˈa. Nia neˈe, noaˈa kira kasi ˈoia laˈu na ˈaena sa Jesus.
34 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, taˈi ngwae ada neˈe nia oga ka faˈamamana leˈa ana, nia ka ngalia na maˈe sua, ma ka labua ˈani ˈi kakarona sa Jesus. Ma kira ka lisia naˈa ˈabu ma na kafo ka afe maˈi.
35 Nau ku lisia ru neˈeri, ma nau ku alaˈa sulia, fasi ˈiri kamu taˈifau muke faˈamamana logo. Na ru neˈe nau ku saea nia mamana, ma nau ku saiana na fatalaku nia mamana logo.
36 Ma ru neˈeri ki ka ˈunaˈeri, fasi ˈiri ka faˈamamana Kerekereˈa Abu ba nia fata ˈuri, "Taˈi suli bore ana noaˈa ˈiri maˈoi goˈo."✡
37 Ma ta bali Kerekereˈa Abu logo nia ˈuri, "Na ngwae ki kike baˈa bubungia naˈa ngwae neˈe, kira labua na nonina."✡

Kira alua nonina sa Jesus saena kilu gwaˈu
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Ma ˈi buri ˈana ru neˈeri ki, sa Josef na ngwae faˈasia ˈi Arimetea, nia leka maˈi ka gania sa Paelat ˈuana nonina sa Jesus, fasi ˈiri kike ngalia. Sa Josef ba, nia ta ngwae ana fafarongo sa Jesus ki logo, bore ma nia ago naˈa, osiˈana nia maˈu ˈani na ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki. ˈUnaˈeri sa Paelat ka alaˈania, ma nia ka leka maˈi ka ngalia.
39 Ma sa Nikodimas ba nia leleka maˈi siana sa Jesus saena rodo ˈi naˈo ba, nia ka leka faˈinia sa Josef, ma ka ngalia uulu akwala kilo ˈana ru moko leˈa ki fuana alulana faˈinia nonina ngwae mae. Na satana ru neˈe "Mira," faˈinia "Alos."
40 Ro ngwae neˈe ki, kera ka ngalia nonina sa Jesus, ma kera ka buta ˈani ˈaba ifi kwao leˈa faˈinia na ru moko leˈa neˈeri ki. Kira sasia ru neˈe sulia falafala Jiu ki ana sasi akaˈu ˈanga ana ngwae mae ki fuana alulana saena kilu gwaˈu.
41 Ma taˈi oˈola nia teo karangia kula neˈe kira saungia sa Jesus ana.

✡ **19:28** Sam 69:21 ✡ **19:36** Eksodas 12:46; Nambas 9:12; Sam 34:20 ✡ **19:37** Sekaraea 12:10

Ma taˈi faoda fuana alulana nonina ngwae mae ki teo logo ana kula neˈeri. Ma na faoda neˈeri neˈe ru faolu goˈo ˈana, noaˈa kira kasi alua ˈua ta ngwae ˈi saena.
42 Ma ana kaidaˈi neˈeri faˈi asoa kira Jiu ki fuana sasi akaˈu ˈanga masia na Sabat asoa ana mamaloˈanga. Ma faˈi asoa Sabat nia karangi naˈa. Ma ro ngwae neˈeri ki, kera leka, kera ka alua nonina sa Jesus ˈi saena faoda neˈeri, sulia nia teo karangi goˈo ˈana.

20

Sa Jesus nia tataˈe faˈasia na maeˈa
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 ˈI ˈofodangi ana na Sande kaidaˈi rodoˈa ˈua, ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala ka leka ˈi maana na faoda, ma ka lisia na fau ba kira alua bokota na maana, nia abuli ka sui naˈa.
2 Ma nia ka lalili ˈaliˈali siana sa Simon Peter, ma na fafarongo ba sa Jesus nia alafe fuana, ma ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Ti ngwae kira ngalia naˈa na nonina na Aofia faˈasia na faoda baera, ma kami ka kina naˈa ˈi faˈi neˈe kira alua ana.”
3 Sui sa Peter ma na fafarongo baera, kera ka leka naˈa ˈuana na faoda gwaˈu neˈeri.
4 Ma kera ka lalili taˈifau, ma na fafarongo neˈeri ka lalili ˈaliˈali ka liufia sa Peter, ma ka eta dao ˈi maana na faoda ˈi naˈo.
5 Ma nia ka oro oro, ma ka lisia na ifi kwao ba kiri taˈifau, ma noaˈa nia kasi ruˈu goˈo ˈi saena.
6 Ma sa Simon Peter ka dao maˈi ˈi buri, ma ka leka daofaˈi liu naˈa ˈuana ˈi saena na faoda neˈeri. Nia ka lisia na ifi kwao ba kiri niˈi teo goˈo ˈani ˈi neˈeri,
7 faˈinia na ˈaba ifi ba kira buta ˈani gwauna sa Jesus. Na ˈaba ifi neˈeri noaˈa kasi teo goˈo faˈinia na ˈaba ifi kwao neˈeri ki, bore ma nia boliboliˈa ˈana, ma nia ka teo naˈa ˈana taˈifilia.
8 ˈUnaˈeri mala na ngwae eta dao maana na faoda ka fiˈi ruˈu logo kwau ˈi saena. Nia ka lisia, ma ka faˈamamana ana.
9 Ma noaˈa keraˈa kasi sai ˈua ana na Kerekereˈa Abu ba saea fasi nia ke baˈa mauri laˈu faˈasia na maeˈa.
10 Ma ˈi buri ˈana ru neˈe, na ro fafarongo neˈeri ki, kera ka oli naˈa adaroˈo.

ˈI Mary faˈasia ˈi Magdala nia lisia sa Jesus
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Ma ˈi Mary ka uu ˈua ˈi maana faoda, ma ka angi goˈo ˈana. Ma ana kaidaˈi nia angi ˈana, nia oro oro ka lia kwau saena faoda gwaˈu.
12 Ma nia ka lisia na ro ˈainsel ki, kera ruˈufia ifi kwao ki. Ma na ro ˈainsel neˈeri ki, kera tua ana kula neˈe nonina sa Jesus teo teo ana ˈi naˈo, ta ai ana kula neˈe gwauna teo ana, ma ta ai ana kula neˈe ˈaena teo ana.
13 Na ro ˈainsel neˈeri ki, kera ka saefilo ˈuri ana ˈi Mary, “Kini neˈe ˈae, ˈuri ma ˈoko angi ˈuana tae niniˈa kwa?”
Ma nia ka olisidaroˈo ka ˈuri, “Na nonina na Aofia nau neˈe kira ngalia faˈasia ˈi neˈe, ma nau ku kina ˈi faˈi laˈu neˈe kira alua ana.”
14 Ma ˈi buri ˈana nia fata ˈunaˈeri ka sui, nia ka kakari abula, ma ka lisia taˈi ngwae nia uu goˈo ˈana, ma noaˈa nia kasi lia saiana goˈo neˈe na ngwae neˈe niaˈa sa Jesus.
15 Ma sa Jesus ka saefiloa ka ˈuri, “Kini neˈe ˈae, faˈuta neˈe ˈoko angi kwa? Ma sa tai neˈe ˈoko lulu ˈuana?”
Ma ˈi Mary ka fia fasi niaˈa na ngwae neˈe lia sulia na oˈola neˈeri. Ma nia ka ˈuri fuana, “Araˈi kwa, diˈia ˈoko ngalia kwau na nonina Aofia nau, nau ku oga ˈoke faˈarongo nau ˈani ˈi faˈi neˈe ˈoko alua ana, fasi ˈiri nai leka ku ngalia.”
16 Sui, sa Jesus ka fata ˈuri fuana, “Mary ˈae!”
Ma ˈi Mary ka kakari abula, ma ka lia kwau, ma ka lia saiana, ma ka fata ˈuri fuana, “ˈOi Raboni ˈae!” Ma na fataˈa neˈe “Raboni” ana alaˈanga ngwae Jiu fadalana neˈe “Ngwae Faˈamanata.”

17 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
"Noaˈa ˈoe kosi dau nau laˈu,
osiˈana nau kusi oli ˈua siana na
Maˈa ˈi langi. ˈOke oli siana
na ngwaefuta nau ki, ma ˈoko
faˈarongoda, nau ku leka naˈa siana
Maˈa nau, ma na Maˈa kira. Nia
neˈe na God nau, ma na God kira."
18 Sui ˈi Mary faˈasia ˈi Magdala ka
oli, ma ka faˈarongoa na fafarongo
ki neˈe nia lisia na Aofia. Ma ˈi Mary
ka alaˈa logo fuada sulia na ru neˈe
sa Jesus nia saea fuana.

Na fafarongo ki lisia sa Jesus (Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Ma ˈi saˈulafi ana na Sande,
na fafarongo ki kira fiku ˈi saena
taˈi luma, ma kira ka fono ˈusia na
sinamaa ki. Ma kira ka sakisia logo
na sinamaa ki, sulia kira maˈu ˈani
na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae ˈi
Jiu ki. Ma sa Jesus ka sakatafa, ma
ka uu ˈi safitada, ma nia ka fata ˈuri,
"Na aroaro ˈanga ka tua faˈi kamu."
20 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea
na alaˈanga neˈe, nia ka faˈataˈinia
naˈa ro lima nia ki ma na kakarona
fuada. Ma na fafarongo ki kira ka
saeleˈa liu ana kaidaˈi kira lisia na
Aofia.
21 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu
fuada, "Na aroaro ˈanga ka tua faˈi
kamu. Diˈia na Maˈa ba nia asungaˈi
nau maˈi, nau ku asungaˈi kamu
logo."
22 Sa Jesus ka saea alaˈanga neˈe,
sui ka mangofi kira, ma ka fata ˈuri,
"Muke ngalia na Anoˈi ru Abu.
23 Diˈia kamu ke rufuanata ana
taˈangaˈa na ngwae ki, God ke baˈa
rufuanata logo ada, ma na taˈangaˈa
kira ki ke aloge naˈa faˈasida. Ma
diˈia noaˈa kamu kasi rufuanata
ada, God bore noaˈa kasi rufuanata
logo ada, ma na taˈangaˈa kira ki
bore noaˈa kasi aloge logo faˈasida."

Sa Tomas lisia sa Jesus

24 Ma taˈi ngwae ada na akwala
ma ro fafarongo neˈeri ki neˈe sa-
tana sa Tomas neˈe kira saea logo
ˈani na ˈIˈiu, noaˈa nia kasi tua
faˈinida ana kaidaˈi neˈe sa Jesus
dao ana.
25 Ma na fafarongo neˈe kira tua
ki, kira ka fata ˈuri fuana sa Tomas,
"Kaimili lisia naˈa na Aofia."

Sui sa Tomas ka fata ˈuri fuada,
"Diˈia nau ku lisia mala na sibasiba
baera ki ˈi fuila na nila ki ˈi limana,
ma nau ku sama toˈona na sibasiba
neˈeri ki ˈania limaku, ma nau ku
alua na limaku ˈi saena fuila na
maˈe maala ba ˈi kakarona tari, nau
ku fiˈi faˈamamana ana. Ma diˈia
noaˈa nau kusi sasia goˈo ˈunaˈeri,
noaˈa nau kusi faˈamamana goˈo
ana."
26 Ma ana fiuna faˈi asoa ˈi buri,
na fafarongo ba kiri kira fiku logo ˈi
saena na luma baera, ma sa Tomas
ka tua naˈa faˈinida. Ma kira ka
sakisi logo ˈusia na sinamaa ki. Sui
sa Jesus ka sakatafa maˈi, ma ka uu
ˈi safitada, ma ka fata ˈuri, "Aroaro
ˈanga ka tua faˈi kamu."
27 ˈUnaˈeri sa Jesus ka fata ˈuri
fuana sa Tomas, "Tomas ˈae, ˈoke
alua na ˈuˈumu ˈi neˈe saena li-
maku, ma ˈoko lisia logo na ro
lima nau ki. Sui ˈoko taga maˈi
na limamu, ma ˈoko alua limamu
ˈi saena fuila maˈe maala neˈe ˈi
kakaroku. Noaˈa ˈoe kosi man-
ata ruarua naˈa, bore ma ˈoko
faˈamamana naˈa!"
28 Ma sa Tomas ka olisia ka ˈuri,
"ˈOe na Aofia nau, ma na God nau."
29 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
"ˈOko faˈamamana goˈo ˈamu,
osiˈana ˈoko lisi nau. Na ˈoilakiˈa
fuana sa tai neˈe noaˈa kasi lisi nau,
bore ma kira faˈamamana goˈo ˈada
ana nauˈa."
30 Na ru faˈanadaˈa ˈoro ki neˈe
sa Jesus ka sasiˈi laˈu ˈi maana na
fafarongo nia ki, bore ma noaˈa nau
kusi keresiˈi goˈo ˈi saena buka neˈe.
31 Nau ku keresia naˈa ru neˈe ki,
fasi ˈiri muke faˈamamana ana sa
Jesus naˈa neˈe na Christ, na ngwae
ba God nia filia fuana ˈafilana na
ngwae ki, ma niaˈa naˈa neˈe na
Ngela God. Ma sulia na faˈamamana
ˈanga kamu ana sa Jesus, muke toˈo
ana na mauriˈa firi.

21

Sa Jesus nia dao tafangaˈi laˈu

1 ˈI buri ˈana ru neˈe, sa Jesus ka
faˈataˈi laˈu fuada na fafarongo nia
ki ˈi ninimana na ˈosi ˈi Galili.* Ma
ru neˈeri ka fuli ˈuri:
2 Sa Simon Peter, ma sa Tomas
neˈe kira saea ˈani na ˈIˈiu, ma sa
Nataniel na ngwae faˈasia ˈi Kena
saena abaˈi kula ˈi Galili, ma na
ro ngela sa Sebedi ki, ma ta ro
fafarongo laˈu, kira fiku.
3 Ma sa Simon Peter ka fata ˈuri
fuada na ngwae neˈeri ki, “Nai leka
dee iˈa naˈa ˈaku.”
Ma kira saea fuana kira ka ˈuri,
“Kaimili oga logo mike leka maˈi faˈi
ˈoe.” Ma kira leka, kika taˈelia naˈa
gwaˈi baru. Bore ma ana faˈi rodo
neˈeri, noaˈa kira kasi deea goˈo ta
taˈi gwaˈi iˈa.
4 Ma ˈofodangi kaidaˈi nia laˈa
naˈa, sa Jesus ka uu naˈa ˈi nini-
mana na ˈosi. Ma na fafarongo nia
ki, noaˈa kira kasi lia sai goˈo ana.
5 Sui sa Jesus ka fata kwau fuada
ka ˈuri, “Kwaima nau kina ˈae, ˈuri
ma kaumulu deea ta iˈa?”
Ma kira olisia kika ˈuri, “Noaˈa
goˈo!”
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Muke
ˈui ˈania na furai kaumulu ˈi bali
ˈoloˈolo ana na gwaˈi baru, ma
kamu ke baˈa deea ti gwaˈi iˈa.” Ma
kira ka ala ˈania na furai, ma ka
ˈafitaˈi liu naˈa fuana lafulana maˈi,
osiˈana na iˈa ki ˈoro liu.
7 Sui na fafarongo ba sa Jesus
nia alafe fuana, ka fata ˈuri fuana
sa Peter, “Na Aofia lokoniˈa!” Ma
kaidaˈi sa Simon Peter nia rongoa na
ru neˈe, nia ka toro ˈani na toro keta
nia, osiˈana nia kanusua na toro nia,
ma ka faˈasaka saena kafo, ma ka
ˈaranga ˈuana ˈi sara.
8 Ma na fafarongo ki kira ka leka
naˈa maˈi ˈi sara ˈani na gwaˈi baru.
Ma kira ka tara naˈa maˈi na furai
neˈe fungu ˈani iˈa, sulia kira noaˈa
kasi tua tau goˈo faˈasia ˈi sara, ka
bolo goˈo ˈana faˈinia taˈi talangaˈi
faˈi faliˈa.
9 Ma kaidaˈi kira koso ˈi sara, kira
ka lisia taˈi mafula nia nanaoˈa naˈa
faˈinia na iˈa ki ˈi saena faˈinia afu
beret ki logo.
10 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Kamu ke ngalia maˈi ti gwaˈi iˈa
ana na iˈa neˈe kamu deeˈe ki.”
11 Sa Simon Peter ka leka kwau
saena na gwaˈi baru, ma ka tara
maˈi na furai neˈeri ˈi sara. Na furai
neˈeri ka fungu ˈani na iˈa doe ki
taˈifau goˈo, taˈi talangaˈi ma lima
akwala ma uulu gwaˈi iˈa. Sui bore
ˈana na iˈa ka ˈoro ˈunaˈeri ˈi saena
na furai, na furai neˈeri noaˈa kasi
foga goˈo.
12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuada,
“Leka maˈi, muka fanga ˈaumulu.”
Bore ma noaˈa ta ngwae ada kasi
saefilo goˈo ˈuri, “ˈAeˈo sa tai
niniˈa?” Osiˈana kira saiana goˈo
ˈada neˈe niaˈa na Aofia.
13 Ma sa Jesus ka leka kwau ka
ngalia na beret, ma ka kwatea fuana
na fafarongo nia ki, ma ka sasi logo
ˈunaˈeri ana gwaˈi iˈa ki.
14 Na uula kaidaˈi naˈa neˈe sa
Jesus nia faˈataˈi fuana na fafarongo
nia ki ˈi buri ˈana neˈe nia tataˈe
faˈasia na maeˈa neˈeri.

Sa Jesus faˈinia sa Peter

15 Ma kaidaˈi kira fanga taˈifau ka
sui naˈa, sa Jesus ka fata ˈuri fuana
sa Simon Peter, “Simon na ngela sa
John ˈae, ˈuri ma ˈoko alafe fuaku,
ka liufia na fafarongo neˈe ki neˈe
kira alafe fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu,
Aofia. ˈOko sai goˈo ˈamu ana neˈe
nau ku alafe fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈOke lia sulia na kala sipsip nau ki.”
16 Ma sa Jesus ka fata ˈuri laˈu
fuana ruana kaidaˈi, “Simon na
ngela sa John ˈae, ˈuri ma ˈoko alafe
fuaku?”
Ma nia ka olisia ka ˈuri, “ˈIu,
Aofia. ˈOko saiana goˈo ˈamu neˈe
nau ku alafe fuamu.”
Sui sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈOke lia sulia na sipsip nau ki.”

* **21:1** Taebirias neˈe ta sata logo fuana ˈosi ˈi Galili.

17 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri
ana uula kaidaˈi, “Simon na ngela sa
John ˈae, ˈoko alafe fuaku?”
Ma sa Peter ka liadila naˈa, sulia
sa Jesus nia saefilo uulu ru naˈa
ana ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko alafe
fuaku?” Ma sa Peter ka fata ˈuri
fuana, “Aofia kwa, ˈoko sai naˈa ana
ru ki taˈifau, ma ˈoko sai goˈo ˈamu
ana neˈe nau ku alafe fuamu.”
Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana,
“ˈOke lia sulia na sipsip nau ki.
18 Ru mamana nau ku saea fuamu,
kaidaˈi ˈoko ˈalako ana, ˈoko toro
ˈamu talamu, ma ˈoko leka ˈamu
talamu ana kula neˈe ˈoko oga
lekaˈa ˈuana. Bore ma ana kaidaˈi
ˈoke baˈa ngwaro, ˈoke taga naˈa
limamu, ma ta ngwae matamata
neˈe ka firi fafi ˈoe, ma ka talaˈi ˈoe
kwau ˈuana kula neˈe noaˈa ˈoe kosi
oga lekaˈa ˈuana.”
19 Sa Jesus ka saea ru neˈe, fasi
ˈiri ka faˈataˈinia na maeˈa neˈe
sa Peter ke baˈa mae ˈani, neˈe ke
faˈaˈinotoˈa nama God ˈania. Sui sa
Jesus ka fata ˈuri fuana, “ˈOke leka
maˈi ˈi buriku.”
20 Ma sa Peter ka kakari abula, ma
ka lisia na fafarongo ba sa Jesus nia
alafe fuana. (Nia ngwae neˈe nia tua
karangia sa Jesus ana kaidaˈi kira
fanga, ma ka saefiloa ˈuri, “Aofia
ˈae, sa tai neˈe ke baˈa ˈolosaeˈo, ma
ka kwateˈo fuana na malimae ˈoe
ki?”)
21 ˈUnaˈeri ana kaidaˈi sa Peter
lisia, nia ka saefiloa sa Jesus ka ˈuri,
“Aofia kwa, tae mo neˈe fuana na
ngwae neˈe?”
22 Sa Jesus ka olisia ka ˈuri, “Si
diˈia nau ku oga na ngwae neˈe
ke mauri ˈana, leleka ka dao ana
kaidaˈi nau ku oli maˈi, nia noaˈa
laˈu na ˈabera ˈanga ˈoe neˈeriˈa.
Ma ˈoko leka lala maˈi ˈamu suli
nau.”
23 Aia, na alaˈanga ka talofia naˈa
na fafarongo sa Jesus ki. Kira saea
na fafarongo neˈeri noaˈa nia kasi
mae. Bore ma sa Jesus noaˈa kasi
saea laˈu neˈe na ngwae neˈe noaˈa
kasi mae. Nia fata goˈo ˈana ˈuri
ba, “Si diˈia nau ku oga na ngwae
ke mauri ˈana, leleka ka dao ana
kaidaˈi nau ku oli maˈi, nia noaˈa
laˈu na ˈabera ˈanga ˈoe neˈeriˈa.”

Alaˈanga ˈisi ki

24 Ma na fafarongo neˈe sa Peter
ka saefiloa sa Jesus sulia, niaˈa goˈo
neˈe alaˈa sulia ru neˈe ki taˈifau,
ma ka keresia. Ma kaimili saiana na
ru neˈe nia fata sulia, nia mamana
naˈa.
25 Sa Jesus sasia ru ˈoro liu ki laˈu.
Ma diˈia kira kerekere suliˈi taˈifau,
nau ku fia sali neˈe na magalia neˈe
bore, noaˈa kasi bolo fuana dauˈa
fafia na buka ki neˈe kira keresia ru
neˈeri ki ˈi saena.

Na Raoʹa Na Lifurongo Ki

Sa Luke niniʹa keresia na buka neʹe sulia raoʹa na ngwae lifurongo ki. Nia keresia buka neʹe fuana taʹi ngwae neʹe satana sa Tiofilas. Nia keresia logo na buka neʹe kulu saea ʹania na Faʹarongoʹa Leʹa sulia sa Jesus Christ neʹe sa Luke nia keresia.

Sa Luke kerekere sulia tae neʹe nia fuli ana fikutaʹi ngwae faʹamamana, burina neʹe sa Jesus nia oli naʹa ʹuana ʹi langi. Ana kaidaʹi neʹeri, na ngwae faʹamamana ana God ki, kira taʹi ʹoro liu, ma kira ka talaʹae fuana liuʹa fuana sae kwailiulana Faʹarongoʹa Leʹa sulia sa Jesus Christ ana kula ʹoro ki, leleka na ngwae ʹoro ki ka faʹamamana, ma na fikutaʹi ngwae ʹoro ki ka taʹe saena magalia.

Sa Luke ili ili ʹuana ke faʹataʹi madakola ana neʹe na ngwae faʹamamana ki, noaʹa kira kasi oga faʹalilana na gwaungaʹi ʹanga ʹi Rom, nama ti ngwae laʹu. Bore ma kira oga lala kiraʹa taʹifau fuana rongolana ma na faʹamamanalana Faʹarongoʹa Leʹa sulia sa Jesus Christ.

Na ru talingaʹi ana na buka neʹe, na alaʹanga sulia raolana Anoʹi ru Abu ana asoa ana Pentekos. Anoʹi ru Abu leka maʹi ʹiri nia kwaitalaʹi, ma ka kwaiʹafi ana ngwae God ki ana kaidaʹi ki taʹifau, sui bore ʹana ta kula ʹi faʹi nia saea kike leka ʹuana. Ta ru laʹu neʹe sa Luke kerekere sulia ti fataʹa talingaʹi ana na lifurongo ki neʹe kira saea fuana ngwae ki. Ma nia kerekere suliʹi na ru neʹe fuli fuana ngwae faʹamamana ki ana kaidaʹi neʹeri. Nia faʹataʹi madako ana fuakulu neʹe God nia toʹo ana ngasingasiʹanga doe liu, ma noaʹa ta ru kasi fonea Faʹarongoʹa Leʹa.

Na ru talingaʹi ki saena buka neʹe:

Na Faʹarongoʹa Leʹa liu kwailiu saena ʹi Jerusalem 1:1—8:3

Faʹarongoʹa leʹa talofia ʹi Judea ma ʹi Samaria 8:4—12:25

Etana lekaʹa sa Paul fuana talongaʹilana Faʹarongoʹa Leʹa 13:1—14:28

Faʹinaʹonaʹo ana siosi, kira fiku ʹi Jerusalem 15:1-35

Ruana lekaʹa sa Paul fuana talongaʹilana Faʹarongoʹa Leʹa 15:36—18:22

Uula lekaʹa sa Paul fuana talongaʹilana Faʹarongoʹa Leʹa 18:23—21:16

Kira ngali sa Paul ʹuana ʹi Rom 21:17—28:31

Sa Luke kerekere laʹu fuana sa Tiofilas

1 Fuamu kwala Tiofilas ʹae, saena
etana kerekereʹa ba nau, nau ku
kerekere sulia ru ki taʹifau neʹe sa
Jesus sasiʹi, ma ka faʹamanata ʹani,
2 leleka ka dao ana faʹi asoa ba
God ngalia ʹuana ʹi langi. ʹI naʹona
neʹe nia fane ʹuana ʹi langi, nia
ka kwatea alaʹanga totongaʹi ki ʹani
Anoʹi ru Abu fuana na ngwae neʹe
nia filida fuana lifurongo nia ki.
3 Ma sulia fai akwala faʹi asoa
ki laʹu buri ʹana na maelana, ana
kaidaʹi ʹoro ki nia faʹataʹinia talana
fuana na ngwae lifurongo ki,
ma nia ka fulia ru ki, fasi ʹiri ka
faʹamamana neʹe nia mauri. Kira
ka lisia, ma nia ka alaʹa faʹinida
sulia na falafala neʹe God ke baʹa
gwaungaʹi ʹani fafia ngwae nia ki.
4 Ma ana ta kaidaʹi ana fikuʹa kira
ki faʹinia sa Jesus, nia kwatea na
taki neʹe fuada ka ʹuri, “Noaʹa kamu
kasi leka faʹasia ʹi Jerusalem. Muke
masia na kwateʹa ba Maʹa nau eta
fataʹa ʹani. Kamu ba rongoa nau ku
fata naʹa maʹi sulia ka ʹuri,
5 ‘Sa John nia siuabua goʹo ngwae
ki ʹani kafo, ma noaʹa kasi tau, God
ke baʹa siuabu kamu ʹani na Anoʹi
ru Abu.’ ”

Sa Jesus fane ʹuana ʹi langi

6 Ma ana kaidaʹi neʹe lifurongo ki
kira fiku laʹu faʹinia sa Jesus, kira
saefilo kika fata ʹuri, “Aofia kwa,
ʹuri ma, kaidaʹi neʹe naʹa neʹe ʹoke
ʹui ʹania ʹinotoʹanga ʹi Rom, ma

ˈoko olitaˈinia na ˈinotoˈanga baera fuamiˈa ngwae ˈi Israel ki?”

7 Ma sa Jesus ka olisida ka ˈuri, “Noaˈa laˈu ta ru fuana neˈe muke saiana faˈi asoa ki ma na kaidaˈi ˈunaˈeri ki, osiˈana Maˈa nau neˈe alua taˈifau naˈa kaidaˈi fuana ru neˈe ki ke dao maˈi.
8 Bore ma kamuˈa niniˈa, kaidaˈi neˈe Anoˈi ru Abu ke dao maˈi fafi kamu, muke baˈa toˈo naˈa ana ngasingasi ˈanga. Ma muke baˈa alaˈa suli nau neˈe ˈi Jerusalem, ma ana fanoa ki taˈifau ˈi Judea ma ˈi Samaria, ma ka dao ana fanoa ki taˈifau saena na magalia.”

9 Ma ˈi buri ˈana neˈe nia saea ru neˈe ki taˈifau, God ka ngalia naˈa ˈuana ˈi langi. Ma kaidaˈi kira bubu goˈo ˈada ˈua, taˈi gwaˈi salo ka fonea, ma noaˈa kira kasi lisia naˈa.
10 Ma kaidaˈi kira bubu totongaˈi ˈalaˈa goˈo ˈada ˈuana ˈi langi fuana lisilana, ana kaidaˈi neˈe nia fane naˈa, na ro ngwae kira toro ˈani ifi kwao ki ˈaliˈali maˈi, kera ka uu naˈa faˈinida.
11 Ma keroˈa ka saefiloda kika ˈuri, “Kamu ngwae ˈi Galili ki, faˈuta neˈe kamu uu goˈo ˈamuˈa ˈi neˈe, ma muka lialia ˈalaˈa goˈo amuˈa ˈuana saena mamanga? Sa Jesus ba God ngalia faˈasi kamu ˈuana ˈi langi, nia ke baˈa oli logo maˈi, diˈia ba kamu lisia nia fane ˈuana ˈi langi.”

Na ngwae fuana didifulilana sa Judas

12 Sui na ngwae ni lifurongo ki, kira ka oli ˈuana ˈi Jerusalem faˈasia gwauna faˈi ua neˈe kira saea ˈani Olif, neˈe bolo faˈinia taˈi kadi tala* faˈasia ˈi Jerusalem.
13 Ma kaidaˈi kira dao naˈa ˈi Jerusalem, kira ka raˈe ˈuana na maˈe luma neˈe kira tua ana ˈi lifua. Ma na satana na ngwae neˈeri ki neˈe: sa Peter, ma sa John, ma sa James, ma sa Andrew, ma sa Filip, ma sa Tomas, ma sa Batolomiu, ma sa Matthew, ma sa James na ngela sa Alfeas, ma sa Simon ta ngwae ana na ngwae ba kira oga lalilana na ngwae ˈi Rom ki faˈasia ˈi Israel, ma sa Judas na ngela sa James.
14 Ma kira ˈidufaˈi fiku ˈunaˈeri sulia taˈi liaˈi ngwae fuana foˈongaˈa faˈinia ti kini logo, ma ˈi Mary na teˈa sa Jesus, faˈinia na ngwaefuta sa Jesus ki.
15 Ma ana taˈi kaidaˈi kira fiku ˈi neˈeri, taˈi talangaˈi ngwae ma ro akwala ngwae faˈamamana ki neˈe kira fiku maˈi. Ma sa Peter ka tataˈe ka fata ˈuri fuada,
16-17 “Ngwaefuta nau kina, na Kerekereˈa Abu sulia sa Judas fuli mamana naˈa, osiˈana na Anoˈi ru Abu ba fata ˈani sa David sulia sa Judas. Sa Jesus ba filia logo sa Judas ˈiri niaˈa ta taˈi ngwae akulu fuana sasilana na raoˈa neˈe fuana lifurongo ˈanga, bore ma sa Judas ba dau talaˈia na ngwae ki fuana daulana sa Jesus.”
18 (ˈUnaˈeri sa Judas ka ngalia mani ba kira folia ˈania ˈiri nia ke ˈolosaea sa Jesus, ma ka folia ˈani na afu ano. Ma saena ano neˈeri, nia ˈasi, ma sirana ka foga, ma na ogana ka busu tafa naˈa ˈi maa.
19 Ma na ngwae neˈe kira tua ˈi Jerusalem, kira ka rongoa na ru neˈe fuli fuana sa Judas, ma kira ka saea na ano neˈeri ˈani alaˈanga kira “Akeldama.” Ma fadalana na alaˈanga neˈeri na “Ano Ana ˈAbu.”)
20 Ma sa Peter ka alaˈa laˈu ka ˈuri, “Ru neˈe ka fuli nama diˈia ba kira keresia saena buka Sam ki nia ˈuri, ‘Na luma nia ka gwaˈu, ma noaˈa ta ngwae kasi tua ˈi saena.’✡ Ma taˈi kerekereˈa logo ba nia ˈuri, ‘Nia leˈa fuana ta ngwae laˈu neˈe ke didifulia fasi ˈiri ke ngalia raoˈa ba nia.’✡
21-22 “Ta neˈe nia leˈa fuana kuke filia laˈu ta ngwae ˈiri ke rao fiku nama faˈi kaimili na lifurongo ki fuana alaˈanga sulia na tataˈelana na Aofia sa Jesus faˈasia na maeˈa. Na ngwae neˈe kuke filia, niaˈa ta ngwae nama ana fikutaˈi ngwae ba kira leka leka fiku faˈi kulu ana kaidaˈi ba sa Jesus nia tua ˈua faˈi

* **1:12** Taˈi kilomita ✡ **1:20** Sam 69:25 ✡ **1:20** Sam 109:8

kulu, talaʼae maʼi ana kaidaʼi ba sa
John siuabu ana sa Jesus, leleka maʼi
ka dao ana faʼi asoa ba God ngalia
naʼa sa Jesus faʼasi kulu ʼuana ʼi
langi."
23 Ma kira ka filia ro ngwae ki.
Ma satana ta ngwae neʼe sa Josef,
neʼe kira saea ʼani sa Barsabas, ma
kira ka saea logo ʼani sa Justus.
Ma satana na ruana ngwae neʼe sa
Mataeas.
24 ʼUnaʼeri kira foʼo kira ka ʼuri,
"Aofia ʼae, ʼaeʼo neʼe ʼoko saiana
manatalana ngwae ki taʼifau. Aia,
ʼoke faʼataʼinia maʼi fuamiʼa ana
kaidaʼi neʼe sa tai ana ro ngwae neʼe
ki neʼe ʼoko filia,
25 ʼiri ke ngalia na raoʼa neʼe
ana lifurongoʼa neʼe sa Judas ba
faidanga ʼania ma ka leka naʼa ʼana
ʼuana na kula neʼe bolo faʼinia nia
ke tua ana."
26 Ma ʼi buri ʼana neʼe kira foʼo
taʼifau, kira ka masa ʼani ru diʼia
daisi, fasi ʼiri kike dao toʼona sa tai
ana ro ngwae neʼe ki neʼe God filia,
ma kira ka filia sa Mataeas ʼiri ka
rao faʼinia akwala ma taʼi ngwae ni
lifurongo neʼeri.

2

Daolana maʼi na Anoʼi ru Abu

1 Ma na faʼi asoa doe Jiu ki neʼe
kira saea ʼani Pentekos nia dao
naʼa maʼi, ma na ngwae neʼe kira
faʼamamana ki, kira fiku ana taʼi
kula saena fanoa doe ʼi Jerusalem.
2 Ma ʼasu bore ma taʼi lingalingaʼi
ru diʼia na iru doe, nia dao maʼi
faʼasia ʼi langi, ma ka longasia naʼa
na luma neʼe kira tua ana.
3 Ma kira ka lisia na ru diʼia na
meamea ana mafula ki, ma na ru
neʼeri ka takalo ma ka dau ʼi fafona
ngwae ki taʼifau neʼe kira tua ʼi
neʼeri.
4 Ma na Anoʼi ru Abu ka sura
adaʼa taʼifau, ma kira ka etangia
fataʼa ʼani na alaʼanga matamata ki,
diʼia neʼe Anoʼi ru Abu faʼafata kira
ʼani.
5 Ma ana kaidaʼi neʼeri, na ngwae
ʼi Jiu ki neʼe kira foʼosia God, kira
tua logo ʼi Jerusalem. Kira leka maʼi
faʼasia na maʼe fanoa toʼotoʼo doe
ki saena magalia.
6 Ma kaidaʼi kira rongoa na lin-
galingaʼi ru neʼeri, ngwae ʼoro ki
kira ka fiku. Ma kira ka ʼarefo liu,
duʼungana neʼe ngwae faʼamamana
ki, kira fata ʼani na alaʼanga kira ki
taʼifau.
7 Ma osiʼana kira ʼarefo liu, kira
ka fata ʼuri fuada talada, "Na ngwae
niniʼa kira fata ʼuri ki, kira ngwae ʼi
Galili ki taʼifau goʼo.
8 Ma faʼuta neʼe mika rongo kira
ka fata ʼani alaʼanga kami ki?
9 Osiʼana kami leka maʼi faʼasia
fanoa ʼi Partia, ma ʼi Media, ma
ʼi Elam, ma ʼi Mesopotemia, ma
ʼi Judea, ma ʼi Kapadosia, ma ʼi
Pontus, ma ʼi Asia,
10 ma faʼasia ʼi Frigia, ma ʼi Pam-
filia, ma ʼi Ejipt, ma faʼasia fanoa
ki ʼi Libia karangia ʼi Saeren, ma
ti ngwae kami leka maʼi faʼasia ʼi
Rom. (Aia, ma ti ai aimili kiraʼa
ngwae Jiu ki, ma ti ai aimili laʼu kira
fiʼi ruʼu goʼo maʼi ʼi Jiu ʼi buri.)
11 Ma ti ngwae kira leka maʼi
faʼasia ʼi Krit, ma faʼasia ʼi Ara-
bia, ma kulu ka rongoa neʼe ng-
wae neʼe ki kira fata sulia na ru
ni ʼarefoʼanga ani ki neʼe God nia
sasiʼi, ma kulu ka rongo saiana
alaʼanga kira ki neʼe alaʼanga ma-
mana kia goʼo talaka!"
12 Kira ka ʼarefo liu, ma kira kina
na ru neʼe kira lisia. Ma kira ka
saefilo kira talada kika ʼuri, "Tae
naʼa neʼe ʼuri re?"
13 Ma ti ngwae ada ka fata
ʼoidorole ʼani kira ka ʼuri, "Sali ʼuri
bore kira kwaʼufia liua naʼa waen
taka niniʼa, ma gwauda ka rora."

Na faʼataloʼanga sa Peter

14 Sui sa Peter ka uu faʼinia ak-
wala ma taʼi ngwae ni lifurongo
neʼeri ki, ma ka alaʼa doe fuana
fikuʼa neʼeri ka ʼuri, "Kamu na
sasiku kina ngwae ʼi Jiu ki, ma kamu
na ngwae ki taʼifau neʼe kamu tua
ʼi Jerusalem, muke fafarongo basi
maʼi fuaku, ʼiri nau ku faʼarongo
kamu ʼani fadalana ru neʼe.

15 Na ngwae neˈe ki noaˈa kira
ˈiri boleboleˈa laˈu ˈani kwaˈufilana
waen niniˈa, diˈia neˈe kamu man-
ata toˈona. Osiˈana nia fiˈi dao goˈo
ana sikona agi sina ˈi ˈofodangi.
16 Aia, ma na ru neˈe ba sa Joel
na profet fata naˈa maˈi sulia ˈua ba
ˈuri,
17 ‘God ka fata ˈuri,
Ana asoa ˈisi ki, nai baˈa kwate dan-
galu ana na Anoˈi ru Abu nau
fuana ngwae nau ki taˈifau.
Ma na ˈalako kamu ki, ma na sariˈi
kamu ki, kike baˈa faˈarongo
ˈani fatalaku.
Ma na ngwae ˈalako kamu ki kike
baˈa lisia na faˈataˈi ˈanga ki,
ma na ngwae ngwaro kamu ki
kike baˈa lisia ru ki ˈani maliu
boleˈa kira ki.
18 Ana kaidaˈi neˈeri ki, nau ku
baˈa kwatea logo na Anoˈi ru
Abu nau fuana ngwae nau ki
neˈe kira rao ˈoˈo ma kika
faˈamamana, ˈiri kira logo
kike faˈarongo ˈani fatalaku.
19 Ma nai baˈa fulia na ru ni
ˈarefoˈanga ani ki saena ma-
manga ˈi langi, ma nau ku
sasia na faˈanadaˈa ki ˈi ano
saena magalia.
Saena magalia na ngwae ki kike
baˈa lisia na ngwae ki kike
mae, ma na mafula, ma na
gwaˈi sasu ki.
20 Ma ˈi langi na ngwae ki kike lisia
na sina ke baˈa rodoˈa, ma na
madamo ke baˈa meo diˈia ta
ˈabu.
ˈUnaˈeri ka sui mala faˈi asoa
ˈinotoˈa liu neˈeri ka fiˈi
dao maˈi, neˈe God ke baˈa
matalangaˈinia na ngwae ki
taˈifau.
21 Sa tai bore ˈana neˈe ka gani
ˈuana kwaiˈafiˈanga ana
Aofia, nia ke baˈa mauri.’ ”✡

22 Ma sa Peter ka fata laˈu ˈuri,
“Kamu ngwae ˈi Israel ki, muke
fafarongoa na alaˈanga neˈe ki! Sa
Jesus ngwae faˈasia ˈi Nasaret, nia
na ngwae neˈe God asungaˈinia.
God ka faˈataˈinia fuamuˈa ˈani
faˈanadaˈa, ma na ru ni ˈarefoˈanga
ki neˈe God ka sasiˈi maˈi ˈani niaˈa.
Kamu talamuˈa muke saiana taˈifau
na ru neˈe ki neˈe fuli ˈi safitamuˈa.
23 Aia, ma God ka saiana, ma
nia ka naia naˈa sa Judas neˈe ke
ˈolosaea sa Jesus, ma ka kwatea
fuamuˈa, ma muka saungia, osiˈana
kamu alaˈania fuana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka fotoˈia ana
ˈai rara folo.
24 Bore ma God taˈea laˈu faˈasia
na maeˈa, ma ka logea faˈasia na
ngasingasiˈanga ana maeˈa, osiˈana
nia ˈafitaˈi fuana na maeˈa ka dau
fafia sa Jesus.
25 ˈI naˈo maˈi sa David ba fata
ˈuri suli niaˈa,
‘Nau ku lisia God ana kaidaˈi ki
taˈifau neˈe nia tua faˈi nau,
ma noaˈa naisi maˈu, osiˈana
nia tua karangi aku.
26 Ma osiˈana ru neˈe, nau ku saeleˈa
liu, ma na fatalaku ka fungu
ˈani saeleˈa ˈanga.
Nau kui fitoˈo ana God,
27 osiˈana noaˈa ˈoe kosi alaˈani nau
ˈuana na kula ana maeˈa, ma noaˈa
ˈoe kosi lugataˈi nau, na Ngwae Abu
ˈoe ka fura saena kilu gwaˈu.
28 Ma ˈoko faˈataˈinia fuaku neˈe nai
baˈa mauri laˈu.
Ma ana tualamu faˈi nau, ˈoke
baˈa faˈafungu nau ˈani
saeleˈanga.’ ”✡

29 Ma sa Peter nia fata noniraˈa
laˈu ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina
ˈae, nau ku alaˈa madako fuaumulu
sulia na koˈo bora kia sa David na
tatalafaˈa. Nia mae, ma kira ka alua
naˈa. Ma na kilu gwaˈu nia ka tua
karangi kulu goˈo ˈana ˈi neˈe ˈi
taˈena.
30 Sa David noaˈa ˈiri alaˈa laˈu
sulia niaˈa talana kaidaˈi nia saea ru
neˈe. Niaˈa ta profet, ma nia ka sai
goˈo ˈana ana na fata alangaˈinga
God fuana. God fata alangaˈi fuana
nia ke baˈa alua ta ngwae ana
kwalafa sa David na tatalafaˈa, nia
ke baˈa gwaungaˈi diˈia niaˈa.

✡ **2:21** Joel 2:28-32 ✡ **2:28** Sam 16:8-11

31 Sa David ka lisia taˈifau naˈa
tae neˈe God ke baˈa sasia, ma sa
David ka fata sulia na tataˈelana na
Christ, na ngwae filia God, faˈasia
na maeˈa, ma God noaˈa kasi danga
ˈania saena kula ana maeˈa, ma na
nonina noaˈa kasi ngwaˈa.
32 Sa Jesus ba, God taˈea faˈasia
na maeˈa, ma kaimili taˈifau goˈo
neˈe kami lisia, ma mika fata
faˈamamana sulia ˈunaˈeri.
33 God nia faˈa ˈinotoˈa sa Je-
sus ˈani faˈagwaurulana ˈiri nia ka
gwaungaˈi faˈinia, ma God ka kwa-
tea na Anoˈi ru Abu fuana, diˈia ba
nia eta fataˈa ˈani. Aia, ma na ru
neˈe kamu lisia, ma kamu ka rongoa
taˈena naˈa neˈe sa Jesus ke kwate
dangalu maˈi ana na Anoˈi ru Abu
fuamiˈa.
34 Osiˈana noaˈa laˈu sa David
neˈe fane ˈuana ˈi langi. Bore ma
sa David ka fata lala ˈuri,
‘God nia fata ˈuri fuana Aofia nau:
ˈOko tua bali ˈoloˈolo aku, ma ˈoko
gwaungaˈi faˈinau,
35 masia kaidaˈi nau kui alua mali-
mae ˈoe ki ka roˈosuliˈo.’✡

36 “Ta neˈe kamuˈa, ngwae ˈi Is-
rael ki, nau ku oga muke sai leˈa ana
sa Jesus neˈe nau ku fata sulia, ba
kamu fotoˈia ana na ˈai rara folo, ma
God ka alua sa Jesus, na Christ neˈe
ngwae filia nia, ma nia ka alua sa
Jesus ka gwaungaˈi!”
37 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki
kira rongoa ru neˈe, kira ˈeke, ma
mangoda ka ˈaruˈaru. Ma kira ka
fata ˈuri fuana sa Peter faˈinia na
ngwae ni lifurongo ki, “Ngwaefuta
kina ˈae, tae neˈe kami ke baˈa sasi
ˈiri God ke rufuanata amiˈa?”
38 Sa Peter olisida ka ˈuri,
“Kamuˈa taˈifau, muke kakari alifaˈi
faˈasia na taˈangaˈa kamu ki, ma
kami ke siuabu kamu, osiˈana kamu
faˈamamana sa Jesus Christ ˈiri God
ka rufuanata ana taˈangaˈa kamu
ki, ma God ka kwatea na Anoˈi ru
Abu nia fuamuˈa.
39 God kia nia eta fataˈa ke kwatea
na Anoˈi ru Abu fuana ngwae neˈe
nia laefida fuana niaˈa talana ki.
Na eta fata ˈanga neˈe nia ˈafutaˈi
kamu naˈa faˈinia ngelamuˈa, ma na
ngwae neˈe kira tua tau ki logo.”

40 Sa Peter ka saea na ru
neˈe ki fuada faˈinia alaˈanga ni
kwairaduˈanga ˈoro ki laˈu ka ˈuri,
“Muke tagi leˈa suli kamu talamuˈa
faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe ke
leka maˈi fuana na ngwae taˈa ki!”
41 Ma na ngwae ˈoro ki, kira
ka faˈamamana ana na fatalana,
ma kira ka siuabu. Ma ana faˈi
asoa neˈeri, bolo faˈinia na uulu
toˈoni ngwae ki neˈe kira ruˈu laˈu
maˈi ˈi saena na fikutaˈi ngwae
faˈamamana neˈeri.
42 Ma ana asoa ki taˈifau, kira ka
fafarongoa na faˈamanataˈanga na
ngwae lifurongo ki, ma kira ˈidufaˈi
tua fiku, ma kira ka fanga kwaima
fiku, ma kira ka foˈo fiku.

43 Ma na ngwae lifurongo ki, kira
fulia ru faˈanadaˈa ˈoro ki ma na ru
ni ˈarefoˈanga ˈani ki, ma na ngwae
ki taˈifau kira ka ˈarefo.
44 Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus ki, kira
ka ˈado faˈinia na fikuˈa kwaima,
ma kira ka daroˈia safitada kwailiu
toˈo ruˈa kira ki.
45 Ma ti kaidaˈi kira ka ˈoifoliˈa
logo ˈani na aluruˈanga kira ki, ma
na ano kira ki, ma kira ka daroˈia
na mani kira ngaliˈi ki ˈi safitada
kwailiu, ka bolo faˈinia boˈoboˈo
ˈanga ana taˈi taˈi ngwaeˈa adulu
neˈe oga.
46 Ma kira ka fiku ana asoa ki
taˈifau saena faˈi labu ana Luma
Abu God. Ma kira ka fanga fiku
kwaima saena luma kira ki, ma
kaidaˈi kira fiku ˈunaˈeri, kira ka
saeleˈa liu faˈinia na enoenoˈanga
saena maurilada.
47 Ma kira ka fata leˈa ana God,
ma na ngwae ki taˈifau ˈi Jerusalem
ka saeleˈa faˈinida. Ma ana asoa
ki taˈifau, na Aofia ka faˈamauria ti
ngwae laˈu, ma kira ka ruˈu maˈi
saena fikutaˈi ngwae faˈamamana
neˈe.

✡ **2:35** Sam 110:1

3

Sa Peter faˈinia sa John gura na ngwae ˈaena mae

1 Ana taˈi asoa, sa Peter faˈinia sa
John, kera ka leka ˈuana Luma Abu
God ana uula kadi sina ˈi saˈulafi,
osiˈana kadi sina neˈeri, kaidaˈi Jiu
ki nama fuana foˈongaˈa.
2 Ana asoa ki taˈifau, ngwae ki
kira ˈidufaˈi ngalia maˈi taˈi ngwae
ˈaena mae talaˈae maˈi ana kaidaˈi
ana futalana. Ma kira ka alua
ˈi ˈaena sina maa ana Luma Abu
God. (Na tafa neˈeri, kira saea ˈani
"Mae Taˈelo Kwanga.") Ana asoa
ki taˈifau, nia tua ˈi neˈeri, ˈiri ka
gani mani ana ngwae neˈe kira ruˈu
kwau saena Luma Abu God.
3 Ma ana kaidaˈi nia lisia sa Peter
faˈinia sa John kera ruˈu kwau, nia
ka gani kera ˈiri kera ka kwatea ta
ru fuana.
4 Ma keroˈa ka bubu totongaˈi
fuana, ma sa Peter ka fata ˈuri
fuana, "Lia maˈi fuamiroˈo."
5 Ma nia ka bubungi kera, ka
manata ˈana fasi keroˈa kata kwatea
ta ru fuana.
6 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana,
"Noaˈa nau kusi toˈo goˈo ana ta
mani. Bore ma nai kwatea fuamu
na ru neˈe nau ku toˈo ana. Nau
ku saea ˈoe tataˈe, ma ˈoko fali,
osiˈana sa Jesus Christ na ngwae
faˈasia ˈi Nasaret kwatea ngasingasi
ˈanga fuaku."
7 Goˈo sa Peter ka dau ana na lima
ˈoloˈolo nia, ma ka taˈea. Ma ˈaliˈali
goˈo ˈaena taˈifau ka ngasingasiˈa
naˈa,
8 ma nia ka faˈasaka, ma ka uu
ˈani ro ˈaa nia ki, ma nia ka fiˈi
talaˈae ka fali kwailiu. Ma nia ka
ruˈu kwau faˈi keroˈa ˈuana saena
faˈi labu ana Luma Abu God, ka fali,
ma ka ngwaˈe sakasaka faˈinia na
fata leˈa ˈanga ana God.
9 Ma kaidaˈi na ngwae neˈeri ki,
kira lisia nia fali, ma ka auraˈea God,
10 kira lia saiana neˈe niaˈa na
ngwae gani gani ba leka ruˈu ka
tuatua ˈi ˈaena sina maa ana Luma
Abu God. Ma kira ka ˈarefo liu ana
na ru neˈe fuli fuana ngwae neˈeri.

Alaˈanga sa Peter saea saena Luma Abu God

11 Kaidaˈi neˈeri, ngwae neˈe ka
daubibi liu naˈa ana sa Peter ma sa
John, na ngwae ˈoro ki kira ka ˈarefo
liu, ma kira ka lalili siada saena kula
ana Luma Abu God neˈe kira saea
ˈani "Taofa sa Solomon."
12 Kaidaˈi sa Peter lisia naˈa ng-
wae neˈeri ki, nia ka fata ˈuri
fuada, "Kamu ngwae Israel ki, faˈuta
neˈe kamu ka ˈarefo ana ru neˈe,
ma kamu ka bubungi keroˈo naˈa
ˈaumulu ˈuira? Sali kaumulu fia
fasi na ngasingasiˈanga keroˈo ta-
lamiroˈo, ma na tuaˈa abu keroˈo
niniˈa keroˈo gura ˈani na ngwae
neˈe ma ka fali?
13 God neˈe sa Abraham, ma sa
Aesak, ma sa Jakob kira foˈosia, God
ba koˈo kia ki, nia tala faˈa ˈinotoˈa
na ngwae rao nia sa Jesus. Bore ma
kamu ka kwatea lala sa Jesus fuana
na faˈinaˈonaˈo ki. Ma kaidaˈi sa
Paelat nia matalangani, kamu ˈaila
ˈania niaˈa, ma kamu ka sae taˈa liu
lala ana kaidaˈi ba sa Paelat saea ke
logea.
14 Sa Jesus neˈe na ngwae abu,
ma ka ˈoloˈolo ba God filia fuana
faˈamaurilana ngwae nia ki, bore
ma kamu ka ˈaila ˈania, ma kamu ka
ˈengoa lala sa Paelat fuana logelana
na ngwae neˈe sau ngwae.
15 Ma kamu ka saungia sa Je-
sus na ngwae neˈe gwalona na
mauriˈa. Bore ma God ka taˈea
faˈasia na maeˈa, ma keroˈo ka lisia
mamanalana ru neˈe.
16 Kamu lisia na ngwae neˈe,
ma kamu ka lia saiana. Nia
faˈamamana na ngasingasiˈanga sa
Jesus neˈe ka faˈamauria. Fitoˈonga
ana sa Jesus neˈe kwate ngwae neˈe
ka tatakila neˈe kamu ka lisia taˈifau
naˈa.
17 "ˈUnaˈeri ngwaefuta nau kina
ˈae, nau ku saiana kaumulu faˈinia
na faˈinaˈonaˈo ki kamu sasi
ˈunaˈeri ana sa Jesus, osiˈana kamu
kinaˈi ru.
18 Bore ma God saea naˈa maˈi
ˈua ˈi naˈo ˈani na profet ki taˈifau
fasi na ngwae filia nia ke baˈa

nonifii. Ma nia ˈunaˈeri fuana ka
faˈamamana nama na fatalana God.
19 ˈUnaˈeri muke kakari alifaˈi
naˈa, ma kamu ke faˈitaˈi ˈuana
God, ˈiri nia ke rufuanata na abula
taˈangaˈa kamu ki, ma ˈiri God ke
baˈa faˈasaeleˈa na maurilamuˈa,
20 ma nia ke baˈa kwatea maˈi sa
Jesus na Christ na ngwae ba nia filia
naˈa fuamuˈa.
21 Nia tua maˈi ˈana ˈi langi leleka
ka dao ana kaidaˈi God ke faˈafaolua
na ru ki taˈifau, diˈia ba nia saea
naˈa maˈi ˈua ˈani na profet abu nia
ki.
22 Osiˈana sa Moses fata sulia na
Aofia ka ˈuri, ‘God kamu ke baˈa
kwatea kwau taˈi profet siaumulu,
diˈia logo neˈe nia baˈe nau maˈi.
Niaˈa ta ngwae nama amuˈa ngwae
Jiu ki. Kamu ke roˈosulia na tae ki
neˈe nia saea fuamuˈa.
23 Sa tai bore ˈana neˈe noaˈa
kasi roˈosulia na tae neˈe na profet
neˈeri saea, God ke baˈa daroˈia nia
ka tua matali faˈasia ngwae nia ki
ma ka malangisia.’✡
24 Sa Samuel, ma na profet ki
taˈifau neˈe kira leka maˈi ˈi buri,
kira toˈo ana na faˈarongoˈanga
neˈe faˈasia God, kira ka faˈatalo
logo ˈania tae neˈe niˈi fuli naˈa maˈi
ana kaidaˈi neˈe.
25 Na fata alangaˈinga God ki
fuamuˈa niˈi dao maˈi ˈani na profet
nia ki. Ma kamu ˈado logo ana
faˈinia na koˈo kamu ki ˈani fau
alangaˈinga God fuada, diˈia nia
saea fuana sa Abraham ka ˈuri, ‘Nau
kui baˈa faˈaleˈa na ngwae ki taˈifau
saena magalia, sulia na ngwae neˈe
futa olitamu.’✡
26 Nia neˈe, God ka filia maˈi ma
ka kwatea maˈi na ngwae rao nia
sa Jesus siaumulu, fasi ˈiri nia ka
faˈaleˈa kamu, ana kaidaˈi kamu
kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa
kamu ki.”

4

Kira matalangani sa Peter ma sa John

1 Ana kaidaˈi sa Peter faˈinia sa
John kera alaˈa ˈua fuana ngwae
ki, ti fata abu, ma ti Sadusi, ma na
faˈinaˈonaˈo ana ngwae neˈe kira
folo ˈusia Luma Abu God, kira ka
dao maˈi siadaroˈo.
2 Kira oga taˈa, osiˈana na ro
ngwae lifurongo neˈe ki kera
faˈamanata na ngwae ki neˈe sa
Jesus nia tataˈe naˈa faˈasia na
maeˈa, ma ka faˈataˈinia neˈe na
ngwae neˈe kira mae ki bore kira ke
tataˈe logo faˈasia na maeˈa.
3 Nia neˈe kwatea kira ka dau-
daroˈo, ma kira ka aludaroˈo saena
luma ni lokafo, kera ka tua ˈi neˈeri
masia ruana asoa, duˈungana nia
saˈulafi naˈa.
4 Ma na ngwae ˈoro neˈe kira
rongoa alaˈanga kera, kira ka
faˈamamana. Ma na ngwae neˈe
kira faˈamamana na faˈarongoˈa
leˈa kaidaˈi neˈeri, nia bolo faˈinia
lima toˈoni ngwane ki.*
5 Ana na asoa ˈi buri, na ˈingataˈi
fata abu fikua maˈi na fata abu doe
ki, na ngwae faˈamanata ana taki ki,
faˈinia ti ngwae ana fikutaˈi ngwae
ni lokoˈi ru, ma kika fiku ana taˈi
kula ˈi Jerusalem.
6 Kira fiku faˈinia sa Anas na
ˈingataˈi fata abu, ma sa Kaeafas,
ma sa John, ma sa Aleksanda faˈinia
ti ngwae laˈu ana kwalafa ana
ˈingataˈi fata abu.
7 Sui kira ka faˈauua sa Peter
faˈinia sa John ˈi naˈoda taˈifau,
ma kira ka saefilodaroˈo kika ˈuri,
“Koroˈo gura faˈuta ana na ngwae
taˈu neˈe? Na mamanaˈanga tae
neˈe koroˈo toˈo ana, ma na ngasin-
gasiˈanga ana sa tai niniˈa koroˈo
gura ˈani?”
8 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura
ana sa Peter nia fata ˈuri fuada,
“Kamuˈa ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma
na gwaungaˈi ngwae ki,
9 kamu saefilo keroˈo taˈena sulia
na ru leˈa neˈe keroˈo sasia fuana
ngwae ˈaena taˈu, ma tae niniˈa
kwate nia ka leˈa.

✡ **3:23** Diutronomi 18:15, 18 ✡ **3:25** Jenesis 22:18 * **4:4** Lima toˈoni ngwae neˈe noaˈa kira kasi toˈomani goˈo kini faˈinia na ngela ki neˈe kira faˈamamana logo na faˈarongoˈa leˈa.

10 Kero'o oga kamu'a fa'inia na
ngwae ki ta'ifau 'i Israel muke sa-
iana ru ne'e, na ngwae ne'e kamu
lisia, nia 'akwa, ma ka uu na'a fa'i
kamu, nia 'akwa 'ani na ngasin-
gasi'anga sa Jesus Christ na ngwae
fa'asia 'i Nasaret ba kamu saungia
ana 'ai rara folo ma God ka ta'ea
fa'asia na mae'a.
11 Sa Jesus ba na Kerekere'a Abu
fata sulia ka 'uri,

'Nia'a na fau ne'e kamu na ngwae
saunga'i luma ki, kamu 'aila
'ania.

Nia ne'e na fau ne'e talinga'i ka
liufia na fau ki ta'ifau ana
'odoa.'

12 Ta'ifilia nia'a go'o ne'e saiana ka
fa'amauria na ngwae ki, noa'a na'a
ta ngwae la'u saena magalia, ne'e
God kwatea fasi 'iri ka fa'amauri kia
'ani."
13 Ma na gwaunga'i ngwae ki, kira
ka 'arefo liu ana sa Peter ma sa
John, osi'ana noa'a kera kasi ma'u
'ani fata nonira'anga. Ma kira ka
'arefo logo ana sai'i ru'anga kera'a,
ro ngwae ne'e ki noa'a kero'a kasi
saesae'e ru go'o. Ma kira saiana
kero'a ro ngwae dee i'a ki go'o. Ma
kira ka sai logo ana kero'a ro ngwae
ne'e ki ba liliu fiku fa'inia sa Jesus.
14 Ma kira ka kina na'a saelana
la'u ta ru, osi'ana na ngwae ba kera
gura nia uu logo fa'i kera.
15 'Una'eri ne'e kira ka kwatea sa
Peter, ma sa John, fa'inia na ngwae
ne'eri, kira ka ru'u kwau 'i maa
fa'asia kula ni fiku'a ne'eri. Sui,
kira ka fata basi 'ada sulia tae ne'e
kike ba'a sasia ana sa Peter ma sa
John.
16 Ma kira ka fata 'uri, "Tae ne'e
kulu ke ba'a sasia ana ro ngwae ne'e
ki? Osi'ana na ngwae ki ta'ifau ne'e
kira tua 'i Jerusalem, kira sai go'o
ana ta'ifau na ru fa'anada'a ne'e
kera sasia, ma noa'a kulu kasi bolo
fuana tofelana.
17 Bore ma fuana ru ne'e noa'a
kasi talo fuana ti ngwae la'u, kulu
saea fuada noa'a kera kasi fata la'u
sulia sa Jesus fuana ti ngwae la'u."

18 Sui kira ka ri la'u ma'i 'uana
sa Peter ma sa John, kira ka fata
totonga'i 'uri fuadaro'o, "Noa'a
koro'o kasi fata la'u 'ani ma noa'a
koro'o kasi fa'amanata na'a sulia sa
Jesus."
19 Ma sa Peter fa'inia sa John
olisida kera ka 'uri, "Kamu ke man-
ata basi na tae ne'e saga 'i maana
God, ana ro'onga'a suli kamu, nama
ro'onga'a sulia God?
20 Noa'a kero'o kasi mango na'a
fa'asia ala'anga sulia tae ne'e
kero'o tala lisia, ma kero'o ka
rongoa, osi'ana kero'o ro'o sulia
God."
21 Ma na fiku'a ne'e ana ngwae
loko'i ru ki, kira ka fata ngasin-
gasi'a la'u fuadaro'o. Sui kira ka
logedaro'o, 'asu 'ubani ngwae ki
kata fu'alida fafia kwa'i ladaro'o,
du'ungana na ngwae ki ta'ifau, kira
ba'atafea liu God fafia tae ne'e kera
fulia.
22 Osi'ana ne'e ngwae ki saiana
talito'ona God go'o ne'e saiana ke
gura ngwae nini'a mata'i na'a sulia
fai akwala fa'i ngali ma ka tarenga
ana maurilana.

Ngwae fa'amamana ki kira fo'o 'uana nonira'anga

23 Kaida'i kira logea go'o sa Pe-
ter ma sa John, kera ka oli la'u
siana fiku ta'i ngwae kira, ma
kera ka fa'arongoda 'ania na ru
ne'e fata abu doe ki ma na ngwae
fa'ina'ona'o ki kira saea.
24 Ana kaida'i kira rongoa, kira ka
fo'osia God kika 'uri, "God 'inoto'a
'ae, 'ae'o ne'e 'oko saunga'inia na
mamanga, ma na magalia, ma na
asi, ma na ru mauri ki ta'ifau 'i ne'e.
25 Ma 'oko kwatea na'a Ano'i ru
Abu 'oe fuana ko'o kami sa David na
ngwae rao 'oe, fasi 'iri ka fata 'uri,

'Na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki,
kira saeta'a fuaku, ma kira
ka tata'e sauli nau sulia man-
ata'i ngwae bolebole'a kira ki.

26 Na tatalafa'a ki kira ka sasi aka'u
'ada talada ma na ngwae
'inoto'a ki kira ka fiku fuana

✡ **4:26** Sam 2:1-2

fuˈanga faˈinia God ma Christ
na ngwae filia nia.’✡
27 “Sulia ru neˈe fuli kaidaˈi sa
Herod Antipas ma sa Pontias Paelat,
kera fiku saena fanoa neˈeri faˈinia
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ma na
ngwae ˈi Israel ki logo. Kira fiku
fuana matalangaˈilana sa Jesus, na
ngwae rao abu ˈoe neˈe ˈoko filia
naˈa.
28 Kira fiku fuana faˈamamanalana
ma sasilana na ru ki taˈifau, diˈia
ba ˈoko naia naˈa maˈi, sulia ˈani
ngasingasiˈanga ˈoe, ma na kwaio-
gaiˈanga ˈoe fuana ka fuli naˈa
ˈunaˈeri.
29 Ma ana kaidaˈi neˈe God ˈae, ˈoke
lisia basi alaˈanga totongaˈi kira ki,
ma ˈoko kwatea maˈi na ngasin-
gasiˈanga ˈoe fuamiˈa na ngwae rao
ˈoe ki, fasi ˈiri mike fata nonираˈa
ˈani fatalamu.
30 ˈOke faˈataˈinia maˈi na ma-
manaˈanga ma ˈoko gura ngwae
ki, fasi ˈiri kira ka lisia fulilana
ru faˈanadaˈa ki, ma na ru ni
ˈarefoˈanga ki, ˈani na ngasin-
gasiˈanga ngwae rao abu ˈoe sa
Jesus.”
31 Ma ana kaidaˈi kira foˈo ka sui
goˈo, kula neˈe kira fiku ana ka
ngwaˈigiˈigi naˈa. Ma na Anoˈi ru
Abu ka sura adulu taˈifau, ma kira
ka fata nonираˈa naˈa ˈani fatalana
God.

Kira daroˈia na toˈoruˈa kira ki

32 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana, kira ka fiku ˈani taˈi
manataˈanga faˈinia taˈi liaˈi ngwae.
Ma noaˈa ta ngwae ˈiri toˈo ana ta ru
neˈe nia ke saea ˈani ru nia talana,
bore ma kira ka daroˈia ˈi safitada
na ru kira ki taˈifau.
33 Ma na ngwae lifurongo ki ka
faˈatalo nonираˈa sulia tataˈelana na
Aofia sa Jesus faˈasia na maeˈa, ma
God ka faˈaleˈa kira taˈifau goˈo.
34 Ma noaˈa ta ngwae saena fiku
taˈi ngwae ana tuaˈa kira neˈe ka
boˈoboˈo ˈuana ta ru, duˈungana ti
kaidaˈi neˈe kira boˈoboˈo, ti ngwae
ada neˈe kira toˈo ana ano nama ta
luma, kira ka ˈoifoliˈa ˈaniˈi, sui ma
kira ka ngalia maˈi mani neˈeri ki,
35 kira ka kwatea fuana ngwae li-
furongo ki, kira ngalia, kika daroˈia
fuada sulia boˈoboˈo ˈanga kira ki
taˈifau.
36 Ma sa Josef taˈi ngwae ana
kwalafa sa Lifae ba futa ˈi Saeprus
ba na ngwae lifurongo ki kira saea
ˈani sa Banabas (fadalana neˈe sa
Kwairadui),
37 nia ka ˈoifoli ˈani taˈi afu ano
nia, ka ngalia mani neˈeri, ka kwa-
tea fuana na ngwae lifurongo ki.

5

Sa Ananias faˈinia ˈafe nia ˈi Safira

1 Bore ma taˈi ngwae neˈe satana
sa Ananias, faˈinia ˈafe nia satana ˈi
Safira, kera tua logo faˈinia na fiku
taˈi ngwae faˈamamana neˈeri. Ma
kera ka foli logo ˈani ta bali ana ano
kera.
2 Ma sa Ananias ka alua ˈana ta
bali ana mani neˈeri fuadaroˈo, ka
ngalia goˈo maˈi ˈana ta bali ana
mani neˈeri ka kwatea fuana ngwae
lifurongo ki, ma nia ka saea fasi niˈi
taˈifau naˈa neˈeriˈa. Ma na ˈafe nia
bore ka ala logo fafia sokeˈa neˈeri.
3 ˈUnaˈeri sa Peter ka saefilo ˈuri
ana, “Ananias kwa, faˈuta neˈe ˈoko
alaˈania sa Saetan ka talaˈiˈo, ma ka
sasi ˈoko sokea na Anoˈi ru Abu ˈani
sofongaˈilana ta bali ana mani ba
koroˈo ngalia kwa?
4 ˈI naˈona neˈe ˈoko foli ˈani na
ano baera, niaˈa neˈe ru ˈoe. Ma
buri ˈana ˈoko ˈoifoli ˈani, mani ˈoko
ngalia ˈuana ru neˈana, ˈaeˈo neˈe
ˈoko ˈaˈana fuana, ma ˈoko saiana
ˈoe sasia ˈamu ˈani ta ru sulia na
kwaiogaiˈanga ˈoe. ˈUri ma faˈuta
neˈe ˈoko manata ˈunaˈeri saena
manatalamu? Noaˈa ˈoko ˈiri sokea
goˈo ngwae, ˈoko sokea logo God!”
5 Kaidaˈi sa Ananias rongoa ru
neˈeri, nia ka ˈasi ˈi ano, ma ka mae
naˈa. Ma na ngwae neˈe kira rongoa
ru neˈeri, kira ka maˈu liu.
6 Na ngwae ˈalako ki kira ruˈu
maˈi, kira ka buta nonina. Ma
kira ka ngalia ˈi maa, ma kira ka
kwaiatoa.

7 Nia bolo faˈinia ta uulu kadi sina
ˈi buri ˈana, na ˈafe nia ka ruˈu maˈi
saena luma ana kula neˈe sa Peter
nia tua ana, ma noaˈa kasi sai logo
ana tae neˈe fuli fuana na araˈi nia.
8 Ma sa Peter ka saefilo ˈuri ana,
“Faˈarongo nau basi maˈi, ˈuri ma
na mani baera taˈifau naˈa niniˈa
neˈe araˈi ˈoe faˈiniˈo moro ngalia
ˈuana na ano ba koroˈo ˈoifoli ˈani?”
Ma nia olisia ka ˈuri, “ˈIu, nia
taˈifau naˈa niniˈa.”
9 Goˈo sa Peter ka saefilo laˈu ˈuri
ana, “Faˈuta neˈe araˈi ˈoe faˈiniˈo,
moro ka sokea na Anoˈi ru Abu God,
ma koroˈo fia fasi nia kasi mata-
langaˈi koroˈo goˈo? Na ngwae ba
kira kwaiatoa na araˈi ˈoe neˈana,
kira uu goˈo ˈada ˈi ˈaena sinamaa
ana kaidaˈi neˈe. Ma kira ke baˈa
ngaliˈo logo ˈiri kika kwaiatoˈo.”
10 Ma ˈunaˈeri goˈo kini neˈe ka
ˈasia logo ˈi ano ˈi naˈona ˈaena
sa Peter, ma ka mae naˈa. Ma
na ngwae ˈalako baera ki kira ruˈu
maˈi, ma kira ka lisia nia mae naˈa,
kira ka ngalia ˈi maa, ma kika leka
kwaiatoa logo ˈi ninimana araˈi nia.
11 Na ngwae faˈamamana ki
taˈifau, ma ngwae ki taˈifau logo
neˈe kira rongoa ru neˈeri, kira ka
maˈu liu logo.

Ru faˈanadaˈa ki

12 Na ngwae lifurongo ki, kira fulia
ru ˈoro ni ˈarefoˈanga ani ki ma na
faˈanadaˈa ki ˈi safitana na ngwae
ki. Ma na ngwae faˈamamana ki
taˈifau, kira ka fiku ˈi saena Luma
Abu God ana kula neˈe kira saea ˈani
Taofa sa Solomon.
13 Ma ta ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana, noaˈa kasi nonираˈa
fuana ka fiku faˈinida, sui bore ˈana
na ngwae ki ka tafea na ngwae
faˈamamana ki ma ka saea kira leˈa.
14 Bore ma na ngwae ˈoro ki,
ma na kini ˈoro ki logo, kira ka
faˈamamana ana na Aofia, ma kira
ka fiku logo ˈi saena na fiku taˈi
ngwae neˈeri.
15 Ma duˈungana na ru neˈe na
ngwae lifurongo ki kira fuliˈi ki, na
ngwae ˈi neˈeri ki kira ka ngalia
naˈa ngwae mataˈi ki, ma kika aluda
sulia na taˈi tala fafona na ˈifitaˈi
kira ki, fasi ˈiri kaidaˈi sa Peter ka
liu ana, nununa bore ka liu fafida,
ma kira ka ˈakwa.
16 Ma na ngwae ˈoro ki kira ka
leka maˈi faˈasia na fanoa ki kalia
ˈi Jerusalem, kira ngalia maˈi na ng-
wae kira ki neˈe kira mataˈi faˈinia
na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa ki
faˈafiida, ma na ngwae lifurongo ki
kika gurada, ma kira taˈifau kika
ˈakwa logo.

Kira faˈakaisia na ngwae li-furongo ki

17 Ma na ˈingataˈi fata abu, faˈinia
na ngwae nia ki neˈe kira tua saena
fiku taˈi ngwae ana Sadusi ki, kira
ka ogalaˈa liu fuana na ngwae li-
furongo ki.
18 Ma kira dauda, ma kira ka aluda
saena luma ni lokafo.
19 Bore ma ana faˈi rodo neˈeri, na
ˈainsel God dao maˈi, ma ka ˈifingia
na sinamaa ki ana luma ni lokafo
neˈeri, ma ka talaˈida ˈi maa, ma ka
fata ˈuri fuada,
20 “Muke leka, muke uu saena
Luma Abu God, kamu ke faˈarongoa
ngwae ki sulia na mauriˈa faolu
neˈe.”
21 Na ngwae lifurongo ki kira
ka roˈo sulia na ˈainsel neˈeri,
ma ˈi ˈofodangi laˈa bilabila, kira
ka leka naˈa saena Luma Abu
God, ma kira ka talaˈae naˈa ana
faˈamanataˈanga.

Na ˈingataˈi fata abu faˈinia ng-
wae nia ki, kira ka ri maˈi ˈuana
na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki
fuana fikutaˈi ngwae lokoˈi ru, ˈiri
kika filoa na ngwae lifurongo ki.
Ma kira ka kwate alaˈanga fuana na
ngwae ana ofoˈa ki, kira ka talaˈia
naˈa maˈi ngwae lifurongo ki faˈasia
saena luma ni lokafo siada.
22 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ana
ofoˈa ki kira dao kwau, noaˈa kira
kasi lisia naˈa ta taˈi ana ngwae
lifurongo saena luma ni lokafo. Ma
kira oli kika faˈarongoa na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kika ˈuri,

23 “Kaidaˈi kami dao kwau saena
luma ni lokafo, kami lisia neˈe ng-
wae folo ki kira fono ngasi liu mala
ana sinamaa ki, ma kira ka folo goˈo
ˈada maana sinamaa ki. Bore ma
kaidaˈi kami ˈifi, kami ka lia kwau
saena luma, ma noaˈa kami kasi lisia
goˈo taˈi ana na ngwae lifurongo ki
ˈi saena.”
24 Kaidaˈi neˈe fata abu doe ki,
ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana na
ngwae folo ki ana Luma Abu God,
kira rongoa ru neˈe, kira ka filo
kwailiu tae laˈu neˈe ke baˈa fuli.
25 ˈUnaˈeri taˈi ngwae ka ruˈu
maˈi, ma ka fata ˈuri fuada, “Muke
sailinga basi, na ngwae ba kamu
aluda saena luma ni lokafo, kira uu
naˈa ˈada saena Luma Abu God, ma
kira ka faˈamanata naˈa ngwae ki!”
26 Ma na gwaungaˈi ngwae ana
ngwae folo ki faˈinia na ngwae nia
ki, kira leka, kira ka oli maˈi faˈinia
na lifurongo ki. Noaˈa kira kasi
kwaˈi laelae laˈu sulida fuana oliˈa
maˈi, osiˈana kira maˈu ˈani ngwae
ki, ˈasu kira kata ˈuilaˈi fauda lala.
27 Ma kaidaˈi kira talaˈia maˈi na
ngwae lifurongo ki, ma kira ka faˈa
uuda ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae
lokoˈi ru neˈe kira fiku maˈi, na
ˈingataˈi fata abu ka fata fuada ka
ˈuri,
28 “Kaimili lui totongaˈi ana
noaˈa kaumulu kasi faˈamanata
laˈu ˈani sa Jesus. Bore ma na
faˈamanataˈanga kamu talofia naˈa
saena fanoa ˈi Jerusalem. Ma kamu
ka fafi kaimili fasi kaimili lala neˈe
kami saungia sa Jesus ka mae!”
29 Sui sa Peter faˈinia na lifurongo
ki ka olisida kika ˈuri, “Kami ka
roˈo nama sulia God ma noaˈa laˈu
ngwae ki.
30 Ma buri ˈana neˈe kamu saun-
gia sa Jesus ana na ˈai rara folo ka
mae, God ba koˈo kia ki neˈe taˈea
faˈasia na maeˈa.
31 Ma God taˈea nia ka gwaungaˈi
faˈinia fasi ˈiri nia ka kwaitalaˈi ma
ka faˈamauri, fasi ˈiri ka kwatea
kaidaˈi fuana ngwae Israel ki, ˈiri
kike kakari alifaˈi, ma God ka rufua-
nata ana taˈangaˈa kira ki.
32 Kaimili lisia naˈa ru neˈe fuli
fuana sa Jesus ki, ma kamiˈa faˈinia
na Anoˈi ru Abu ka fata faˈamamana
naˈa suliˈi. God kwatea maˈi na
Anoˈi ru Abu fuana sa tai faˈida neˈe
roˈosulia.”
33 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae
saena fikutaˈi ngwae lokoˈi ru ki
kira rongoa ru neˈe, kira ka saetaˈa
liu, ma kira ka oga kike saungia na
ngwae lifurongo neˈeri ki.
34 Bore ma taˈi ngwae ana fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru neˈeri, ma niaˈa tai
ana fikutaˈi ngwae ana Farasi satana
sa Gamaliel neˈe ngwae faˈamanata
ˈani taki ki, ma nia neˈe ngwae ki
kira fuˈusi doe liu ana, nia tataˈe
ka saea kira ka olitaˈinia basi ˈada
na ngwae lifurongo neˈe ki ˈi maa
fuana kaidaˈi tiˈitiˈi.
35 Sui, nia ka fata ˈuri fuana na
ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri ki, “Kau-
mulu ngwae ˈi Israel ki, kamu ke
manata leˈa sulia na ru neˈe kamu
ke baˈa sasia ana ngwae neˈe ki.
36 Osiˈana noaˈa ˈisi tau goˈo
kwau, sa Tedas leka maˈi ka saea
niaˈa ta ngwae ˈinotoˈa liu, ma ka
bolo faˈinia fai talangaˈi ngwae ki
neˈe kira leka sulia. Ma noaˈa kasi
tau goˈo, na ngwae ki kika saungia,
ma na fafarongo nia ki kira ka takalo
taˈifau, ma na raoˈa ba nia sasia ka
sui logo ˈana.
37 Sui buri ˈana sa Judas na ngwae
ˈi Galili ka leka laˈu maˈi ana kaidaˈi
kira keresia satana na ngwae ki
taˈifau. Ma na ngwae ˈoro ki neˈe
kira leka sulia ma kira ka ofolia
ngwae ˈi Rom ki, bore ma ngwae
ana ofoˈa ˈi Rom ki kira ka saungia
logo. Ma na fafarongo nia ki, kira ka
takalo logo ˈada.
38 Ma sulia na ru neˈe fafarongo
sa Jesus ki kira sasi, nau ku saea
fuaumulu, noaˈa kamu kasi sasia ta
ru ada. Muke alaˈanida kika leka
kwau ˈada ma muka leka faˈasida.
Diˈia na manataˈanga ma na raoˈa
neˈe kira sasia neˈe ru goˈo ana
ngwae, nia ke baˈa funu logo ˈana.
39 Ma diˈia nia leka maˈi faˈasia
God, nia ˈafitaˈi kamu ke tataˈe
saulida, ma kamu ke dao toˈona neˈe

kamu fuˈa saulia God.”
Ma na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri, kira ka roˈosulia fatalana sa Gamaliel.
40 Sui kira ka oli laˈu maˈi faˈinia na ngwae ni lifurongo ki, ma kira ka saea fuana ngwae folo ki kira ka ulasida. Ma kira ka luida noaˈa kira kasi fata laˈu sulia sa Jesus. Sui, kira ka kanusuda.
41 Ma ana kaidaˈi neˈe na ngwae lifurongo ki kira leka naˈa faˈasia na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri, kira ka saeleˈa liu, osiˈana God nia alafafida neˈe kira totolia non-ifiiˈanga duˈungana sa Jesus.
42 Ma ana asoa ki taˈifau, na ngwae lifurongo ki kira ka liu ˈi saena Luma Abu God, ma ˈi saena na luma ngwae ki, ma kira ka faˈamanata, ma kika fatataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sa Jesus nia na Christ, na ngwae filia God.

6

Kira filia na fiu ngwae ki fuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae lifurongo ki

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ki, kira ˈoro naˈa. Ma na ˈugaˈa ka tataˈe safitana Jiu neˈe kira fata ˈani na alaˈanga ngwae Jiu faˈinia na Jiu neˈe kira fata ˈani na alaˈanga Grik. Ti ai ada neˈe kira fata ˈani alaˈanga Grik, kira ˈuga, osiˈana neˈe Jiu neˈe kira fata ˈani alaˈanga ngwae Jiu noaˈa kasi ˈafia goˈo na gwaˈi ˈuru kira ki ka bolo logo faˈinia ˈuru Jiu neˈe kira alaˈa ˈani alaˈanga ngwae Jiu ˈani na fanga, ma na mani neˈe kira daroˈia ana asoa ki.
2 Ma na akwala ma ro ngwae lifurongo neˈe ki, kira ka ri maˈi ˈuana ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈiri leˈa neˈe kami ka ˈabera laˈu ˈani na daroˈilana na mani kulu ki, ma kami ka manata buru naˈa ˈaimili ˈani na faˈatalongaˈi lana fatalana God.
3 Nia ˈunaˈeri ngwaefuta nau kina ˈae, kamu ke filia ta fiu ngwae leˈa ˈi safitamuˈa neˈe kamu saiada neˈe na Anoˈi ru Abu nia sura ada, ma kira ka liatoˈo, fasi ˈiri kike lia sulia na raoˈa neˈe.
4 Ma kaimili ka rao taˈi bali naˈa ˈaimili ˈani foˈongaˈa ma na faˈatalongaˈi lana fatalana God.”
5 Ma na ngwae neˈeri ki, kira fiku, ma kika saeleˈa kaidaˈi kira rongoa ru neˈe, ma kira ka filia sa Stefen, na ngwae neˈe faˈamamanaˈanga nia ngasingasiˈa ma na Anoˈi ru Abu ka tua faˈinia. Ma kira ka filia logo sa Filip, sa Prokorus, sa Nikanor, sa Timon, sa Parmenas, ma sa Nikolaus na ngwae faˈasia ˈi Antiok neˈe nia dau sulia faˈamanataˈanga ngwae Jiu ki, bore ˈana nia noaˈa ˈiri futa laˈu maˈi ana ta ngwae Jiu.
6 Sui, na fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈeri, kira ka talaˈia maˈi fiu ngwae neˈeri ki siana na lifurongo ki, ma na lifurongo neˈeri ki kira ka foˈo faˈi kira, ma kira ka alua limada fafia na gwauda.
7 Ma na fatalana God ka talofia taˈifau naˈa ˈafutana ˈi Jerusalem. Ma na ngwae ˈi Jerusalem ki neˈe kira faˈamamana, kira ka ˈoro liu maˈi, ma na fata abu ˈoro ki logo, kira ka faˈamamana.

Na daulana sa Stefen

8 Sa Stefen na ngwae neˈe God faˈaleˈa, ma ka toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana sasilana ru faˈanadaˈa ˈoro ki ma na ru ni ˈarefoˈanga ani ki ˈi safitana ngwae ki.
9 Ma ti ngwae neˈe kira ˈaila ˈani sa Stefen, kira ka tua logo saena fiku taˈi ngwae kira saea ˈani “Na luma fuana foˈongaˈa ana ngwae kira tua sakadola ki.” Ti ngwae adaˈa kira Jiu neˈe leka maˈi faˈasia ˈi Saeren, ma ˈi Aleksandria. Kira faˈinia ti Jiu faˈasia abaˈi kula ˈi Silisia, ma ˈi Asia ki, kira ka etangia olisuˈusuˈunga faˈinia sa Stefen.
10 Ma na Anoˈi ru Abu ka kwatea na liatoˈo fuana sa Stefen, fasi ˈiri kaidaˈi nia ka fata ˈani, ˈafitaˈi liu ta ngwae ka olisia.
11 Sui kira ka foli ago ana ti ngwae ˈiri kira ka saea, “Kaimili rongoa

nia fata buri tolingaˈi ana sa Moses faˈinia God.”
12 ˈUnaˈeri na ngwae neˈe ki kika
radua na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma
na faˈamanata ana taki ki, kira ka
saetaˈa liu, ma kira leka maˈi siana
sa Stefen, ma kira ka daua, ma kira
ka talaˈia maˈi siana na fiku taˈi
ngwae lokoˈi ru.
13 Sui kira ka ri maˈi ˈuana ti
ngwae ˈiri kira ka soke fafia. Kira
fata ˈuri, “Sulia asoa ki, na ngwae
neˈe fata buri tolingaˈi ˈana Luma
Abu God, faˈinia na taki sa Moses ki.
14 Kami rongoa nia saea sa Jesus
ngwae ˈi Nasaret nia ke baˈa osia na
Luma Abu God, ma ke olisia logo na
falafala kia ki neˈe sa Moses kwateˈe
naˈa fuaka.”
15 Ma na ngwae neˈe kira tua
saena fiku taˈi ngwae lokoˈi ru neˈe,
kira ka alu naˈa maada ana sa Ste-
fen, ma kira ka lisia neˈe maana ng-
wasinasina ka diˈia naˈa ta ˈainsel.

7

Sa Stefen suˈusia nia ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru

1 ˈUnaˈeri na ˈingataˈi fata abu ka
saefiloa sa Stefen ma ka fata ˈuri,
“ˈUri ma na ru niniˈa kira fai fafiˈo
ˈaniˈi ki, nia mamana niniˈa?”
2 Sa Stefen olisida ka ˈuri, “Ng-
waefuta nau kina, ma maˈasi nau
kina, muke fafarongo nau basi! God
neˈe ˈinotoˈa ma ka ngasingasiˈa,
nia faˈataˈi fuana koˈo bora kia
sa Abraham kaidaˈi nia tua ˈua ˈi
Mesopotemia, sui mala nia ka fiˈi
leka tua ˈi Haran.
3 God fata ˈuri fuana, ‘ˈOke taˈe
faˈasia na fuuˈi ngwae ˈoe, ma na
fanoa ˈoe, ˈoke leka ˈuana na fanoa
neˈe nau ku saea fuamu ˈoke baˈa
leka ˈuana.’✡
4 Sui nia ka leka faˈasia abaˈi kula
nia ˈi Kaldia, ma ka leka tua ˈi
Haran. Ma buri ˈana na maˈa sa
Abraham nia mae, God ka saea nia
ka ˈidu maˈi ˈuana na fanoa neˈe
kamu tua naˈa ana ˈi taˈena, neˈe
kira saea ˈani ˈi Kenan ˈi naˈo.
5 Aia, God noaˈa kasi kwatea goˈo
ta bali ana ano neˈe fuana sa Abra-
ham, ta bali tiˈitiˈi bore ˈana fasi
ˈiri sa Abraham ka toˈo ana bore ka
noaˈa logo. Bore ma God nia eta
fataˈa fuana nia ke baˈa kwatea na
ano neˈeri ˈiri ano nia naˈa ˈana,
faˈinia na olitana kwalafa nia. Ma
kaidaˈi God nia eta fataˈa fuana, sa
Abraham noaˈa nia kasi toˈo ˈua ana
ta ngela.
6 ˈI buri God ka fata ˈuri fuana,
‘Na olitamu kike baˈa tua ana fanoa
neˈe noaˈa laˈu na fanoa kira, ma ˈi
neˈeri kira ke baˈa rao ˈoˈo. Ma na
ngwae ki kike baˈa faˈakaisida sulia
fai talangaˈi faˈi ngali ki.
7 Bore ma nau ku kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana ngwae neˈe
kira rao fuada ki. Ma ˈi buri, na
olitamu kike sakatafa maˈi faˈasia
fanoa neˈeri, ma kike foˈosi nau
saena kula neˈe.’✡
8 “God eta fataˈa fuana sa Abra-
ham ma ka saea fuana, diˈia na ng-
wae nia ki kira ˈolo faˈataˈinia, kira
alafafia na fau alangaˈinga nia.✡ Ta
neˈe sa Abraham ka ˈolo faˈataˈinia
ana sa Aesak, fiu asoa ki ˈi buri
ˈana neˈe nia futa. ˈUnaˈeri logo, sa
Aesak ka ˈolo faˈataˈinia ana ngela
nia sa Jakob, ma sa Jakob ka ˈolo
faˈataˈinia ana akwala ma ro ngela
nia ki neˈe kiraˈa naˈa neˈe na koˈo
kia ki.
9 “Sa Josef neˈe ta ngwae naˈa
ana akwala ma ro ngela nari sa
Jakob faˈafutada ki. Na ai naˈona ki
taˈifau liada kwaimamagolai fuana,
ma kira ka foli ˈani fuana na ngwae
neˈe kira leka ˈuana ˈi Ejipt ki, fasi
ˈiri nia ke baˈa rao ˈoˈo ˈi neˈeri.
Bore ma God tua faˈinia,
10 ma ka tagi sulia saena
ˈafitaˈiˈanga nia ki. Kaidaˈi sa Josef
nia dao siana sa Fero, na tatalafaˈa ˈi
Ejipt, God kwatea naˈa liatoˈo fuana,
ma ka kwaiˈafi ana neˈe kwate ma
sa Fero ka oga, ma sa Fero ka alua
nia ka gwaungaˈi fafia tuaˈa ˈi Ejipt,
ma ka alua nia ka lia logo sulia na
toˈoruˈa nia ki taˈifau.

✡ **7:3** Jenesis 12:1 ✡ **7:7** Eksodas 3:12 ✡ **7:8** Jenesis 17:10-14 * **7:11** ˈI Kenan na sata ˈua fuana abaˈi kula ˈi Israel. Lisia logo verse 4,5,7,11.

11 Ma kaidaˈi neˈeri logo neˈe na uniˈi fioloˈa doe ka liu saena fanoa
ˈi Ejipt ma ˈi Kenan,* neˈe ka kwa-
tea naˈa ˈafitaˈiˈanga doe fuana na
ngwae ki. Ma kaidaˈi neˈeri, nia
ˈafitaˈi liu fuana sa Jakob faˈinia
ngela nia ki ka dao toˈona ta fanga.
12 Ta neˈe ana kaidaˈi sa Jakob
rongoa neˈe fanga ˈoro ˈi Ejipt, nia
ka kwatea naˈa ngela nia ki (neˈe
koˈo kia ki), kira ka eta leka dao ˈi
neˈeri.
13 ˈUnaˈeri ana ruana kaidaˈi
kira leka laˈu maˈi, sa Josef ka
faˈatafalangaˈinia fuana ai naˈona
ki kira ka fiˈi lia saiana. Ma sa Fero
bore ka sai logo ana fuuˈi ngwae sa
Josef neˈe kira tua ˈi Kenan.
14 Ma sa Josef ka kwate alaˈanga
ˈuana na maˈa nia sa Jakob, ma ka
saea niaˈa faˈinia na kwalafa nia ki
taˈifau kika leka maˈi ˈuana ˈi Ejipt.
Ma kiraˈa taˈifau naˈa neˈe kira fiu
akwala ma lima ngwae ki.
15 Sa Jakob ka leka ˈuana ˈi Ejipt
faˈinia na ngela nia ki, ma kira ka
mae naˈa ˈi neˈeri.
16 Kira ka ngalia nonidaˈa kika
kwaiatoda ˈi Sekem taˈi fanoa saena
abaˈi kula ˈi Kenan, na ano ba sa
Abraham folia faˈasia na kwalafa sa
Hamor.
17 “Ma na kaidaˈi karangi naˈa
fuana God ka faˈamamana na fata
alangaˈinga neˈe nia sasi fuana sa
Abraham, na ngwae kulu ki neˈe
kira tua ˈi Ejipt, kira ˈoro liu naˈa.
18 Ana kaidaˈi neˈeri, na tatalafaˈa
faolu, neˈe noaˈa kasi saiana ta
falafala sulia sa Josef, nia talaˈae ka
gwaungaˈi fafia ˈi Ejipt.
19 Nia ka ˈoiˈana na koˈo kia ki,
ma ka faˈakaisida liu naˈa, ma ka
fata totongaˈi fuada, ˈiri kira ka
toˈosia ngela kira ki ˈi maa, ˈiri kika
saumaelida.
20 Ma ana kaidaˈi neˈeri neˈe, sa
Moses nia futa maˈi ana, na ngela
ˈoloˈolo leˈa liu. Ma teˈa nia ka
gonia goˈo sulia uulu madamo ki ˈi
luma nia.
21 Ma kaidaˈi kira ngali kwau sa
Moses faˈasia luma nia, na sariˈi
sa Fero ngalia, ma ka sarea, ma ka
gonia diˈia na ngela nia naˈa.
22 Ngwae ˈi Ejipt ki kira
faˈamanata sa Moses ˈani na ru
ˈoro neˈe ngwae ˈi Ejipt ki oga kika
saiana. Ma nia ka ˈaˈana naˈa,
ma niaˈa ta ngwae talingaˈi ˈani
fatalana ma na abulalana.
23 “Ma ana kaidaˈi sa Moses doe
maˈi ka dao ana fai akwala faˈi ngali
ki, nia ka manata ˈuana ka dao
toˈona ngwae nia ki ana kwalafa sa
Israel.
24 Ma kaidaˈi nia dao, nia ka lisia
taˈi ngwae Jiu neˈe ngwae Ejipt nia
mala taˈa liu naˈa ana. Ma nia leka
kwau ka kwaiˈafi ana, ma ka duˈua
fuana, ma ka saungia naˈa na ngwae
ˈi Ejipt neˈeri.
25 Nia ka fia fasi na ngwae nia
ki fuila kira ka saiana neˈe God
filia fuana talaˈilada faˈasia na
faˈakaisiˈanga ˈi Ejipt, bore ma na
ngwae ki taˈifau noaˈa ki kasi sai
goˈo ana.
26 Ma ana taˈi asoa laˈu, nia ka
lisia ro ngwae Jiu ki kera fuˈa, ma
nia ka ili ˈuana kwatelana aroaroˈa
ˈi safitadaroˈo ka fata ˈuri, ‘Moro
rongo basi, koroˈo neˈana na ro
ngwai asina ki goˈo. Fuila noaˈa
koroˈo kasi fuˈa laˈu.’
27 Ma taˈi ngwae ana keroˈa neˈe
mala taˈa ana toˈolana ka suiˈia sa
Moses, ka fata ˈuri, ‘Sa tai neˈe aluˈu
ˈoko gwaungaˈi fuamiroˈo, ma ˈoko
tua ni ngwae kwai matalangaˈi ˈi
safitamiroˈo kwa?
28 ˈOko oga ˈoe saungi nau logo,
diˈia ba ˈoko saungia na ngwae ba
ˈi Ejipt ˈi roˈoki?’
29 Kaidaˈi sa Moses nia rongoa ru
neˈeri, nia ka tafi faˈasia ˈi Ejipt, ma
ka leka tua naˈa ˈana ˈi Midia, ma
nia ka araˈi naˈa ˈi neˈeri, ma na
ˈafe nia ka faˈafuta ro ngela ngwane
ki.
30 “Ma ˈi buri ˈana neˈe sa Moses
nia tua naˈa ˈi neˈeri sulia fai ak-
wala faˈi ngali ki, na ˈainsel ka
faˈataˈi fuana saena meamea ana
mafula neˈe kwasufia na ˈai neˈe uu
karangia totoloa ˈi Saenae, ˈi saena
abaˈi kula kwasi neˈe noaˈa kasi
bolo faˈinia ta ngwae ka tua ana.

31 Sa Moses ka ˈarefo liu ana ru
neˈe nia lisia, ma ka ˈidu karangia
kwau na ˈai neˈeri, fasi ˈiri nia lia
leˈa ana. Bore ma nia rongoa lala
na lingana God
32 neˈe ˈuri, ‘Nauˈa na God koˈo
bora ˈoe ki, God sa Abraham, ma sa
Aesak, ma sa Jakob.’✡ Ma sa Moses
ka lebelebe, ma ka ˈaila lia naˈa
kwau, osiˈana nia maˈu liu.
33 Ma God ka fata ˈuri fuana, ‘ˈOke
kanusua na taˈe butu ˈoe ki faˈasia
na ˈaemu, duˈungana kula niniˈa
ˈoko uu ana, neˈe ano abu.
34 Nau ku lisia naˈa faˈakaisiˈanga
taˈa liu niniˈa kira sasi ana ngwae
nau ki neˈe kira tua ˈi Ejipt, ma nau
ku rongoa naˈa lingana na angiˈa
kira ki. Ta neˈe nau ku koso maˈi
fuana nai lafuda faˈasia. ˈOke leka
naˈa kwau ˈi Ejipt, osiˈana nau ku
filiˈo naˈa.’

35 “Sa Moses na ngwae ba na
ngwae ˈi Israel ki kira ˈaila ˈania,
ma kira ka fata ˈuri fuana, ‘Tai
neˈe aluˈu ˈoko gwaungaˈi fafi kami,
ma ˈoko uu fuana kwai matalangaˈi
lamiˈa?’ Nia ba God ka kwatea
maˈi fasi ˈiri ka gwaungaˈi, ma ka
logeda faˈinia kwaiˈafiˈanga faˈasia
na ˈainsel ba nia faˈataˈi fuana ana
ˈai ba na mafula duˈafia.
36 Ma sa Moses ka talaˈia ngwae
Jiu ki faˈasia ˈi Ejipt, ma ka fulia
faˈanadaˈa ki ma ru ni ˈarefoˈanga
ani ki ˈi Ejipt, ma saena asi neˈe kira
saea ‘Asi Meo,’ ma ˈi saena abaˈi
kula kwasi sulia fai akwala faˈi ngali
ki.
37 Sa Moses logo ba nia fata ˈuri
fuana ngwae Israel ki, ‘God ke baˈa
kwatea maˈi taˈi profet siaumulu,
diˈia neˈe nia asungaˈi nau maˈi
siaumulu, ma niaˈa neˈeriˈa ta ng-
wae goˈo ˈana, ana ngwae kamu
ki.’✡
38 Ma sa Moses ka tua faˈinia
ngwae ˈi Israel ana fikuˈa ba saena
abaˈi kula kwasi, nia ka tua faˈinia
na koˈo kia ki, ma faˈinia na ˈainsel
neˈe alaˈa faˈinia ˈi gwauna totoloa
ba ˈi Saenae. Ma nia ka ngalia
naˈa faˈarongoˈanga sulia mauriˈa
faˈasia God fasi ˈiri ke kwatea fuaka.
39 “Bore ma na koˈo kia ki, kira
ka ˈaila liu ˈania roˈongaˈa sulia
sa Moses. Ma kira ka abula ˈada
faˈasia, ma kira oga liua oliˈa ˈuana
ˈi Ejipt.
40 Kaidaˈi sa Moses tua ˈua
gwauna totoloa, kira ka fata ˈuri
fuana sa Aaron, ‘ˈOke saungaˈinia
maˈi ti nunuˈi ru neˈe diˈia ti
god fuaimili, fasi ˈiri kira ke talaˈi
kaimili. Osiˈana kami kina naˈa tae
neˈe sasi ma sa Moses, na ngwae ba
talaˈi kaimili maˈi faˈasia ˈi Ejipt, ka
dole maˈi gwauna totoloa loeri.’
41 Ma kira ka saungaˈinia naˈa
na nunuˈi ru lisilana diˈia na bu-
luka fuada fuana foˈosilana, ma
na sungilana na kwaisuˈusiˈanga
ki fuana, ma kira ka sasia naˈa
fangaˈa fuana faˈadoelana ru neˈe
kira saungaˈinia ˈada talada.
42 Duˈungana neˈe kira sasi
ˈunaˈeri, God ka abula faˈasida, ma
ka faˈasida ˈiri kira ka foˈosia naˈa
ˈada na madaˈafi, ma na madamo,
ma na bulubulu ki ˈi langi, diˈia ba
na profet ki kira keresia kika ˈuri,

‘Kamu ngwae Israel ki, noaˈa
kamu ˈiri saungia laˈu ru
mauri kamu ki, ma na
kwaisuˈusiˈanga niniˈa kamu
ka sasiˈi sulia fai akwala faˈi
ngali neˈe ki saena abaˈi kula
kwasi, noaˈa kamu ˈiri sasiˈi
laˈu fuaku.
43 Na babala neˈe kamu ngalia faˈi
kamu, ru fuana nunuˈi ru
Molok.
Kamu ngalia logo faˈi kamu nunuˈi
ru diˈia na bulubulu neˈe kira
saea ˈani Refan, keraˈa neˈe
nunuˈi ru kamu saungaˈinida
ki goˈo fuana foˈosilada.
Ma osiˈana ru neˈeri ki, nau ku lali
kamu kwau faˈasia ˈi Israel
ka daofaˈi liu ana fanoa ˈi
Babilon.’✡

44 “Na koˈo kia ki bore, kira
ngalia logo na Babala Abu God faˈi
kira saena abaˈi kula kwasi. Kira

✡ **7:32** Eksodas 3:1-10 ✡ **7:37** Diutronomi 18:15, 18 ✡ **7:43** Emos 5:25-27

saungaˈinia na Babala Abu neˈe
sulia tae neˈe God saea ma ka
faˈataˈinia fuana sa Moses.
45 ˈI buri ˈana, na koˈo kia ki
kira ngalia naˈa babala neˈe faˈasia
na maˈa kira ki. Kaidaˈi kira leka
faˈinia sa Josua, kira ngalia kwau na
babala. Kaidaˈi neˈeri neˈe God lalia
na ngwae ki faˈasia na ano kira, ma
na ngwae Israel ki ka ngalia naˈa
fuada. Ma na babala neˈeri ka tua
ˈi neˈeri, leleka ka dao ana kaidaˈi
sa David nia tatalafaˈa.
46 Ma God ka saeleˈa faˈinia sa
David, ma nia ka gania God ka
alaˈania ˈiri nia ka saungaˈinia ta
luma fuana God neˈe sa Jakob
foˈosia.
47 Bore ma sa Solomon lala neˈe ka
saungaˈinia na luma fuana.

48 "Bore ma God neˈe ˈinotoˈa ka
tasa, noaˈa kasi tua ˈi saena ba-
bala neˈe ngwae ki kira saungaˈiniˈi.
Diˈia na profet Aesea ba keresia
fatalana God fuana ngwae Jiu ki ka
ˈuri,

49 'Nauˈa neˈe nau ku gwaungaˈi
maˈi ˈi langi fafia ru ki taˈifau,
ma na magalia neˈe na kula
fuana alulana ˈaeku ana.

Noaˈa kamu kasi totolia neˈe kamu
ka saungaˈinia ta luma neˈe
leˈa ka diˈia kula neˈe nau ku
tua ana.

Ma noaˈa kamu kasi totolia neˈe
kamu ka saungaˈinia ta luma
neˈe doe ka bolo faˈinia neˈe
nai tua ˈi saena.

50 Osiˈana nauˈa neˈe nau ku
saungaˈinia na ru neˈe ki
taˈifau ˈi langi ma saena
magalia.' "✡

51 Ma sa Stefen ka fata laˈu ka
ˈuri, "Sui bore ˈana kamu na ng-
wae Jiu ki, na maurilamuˈa ngasi
ka diˈia lala na ngwae neˈe noaˈa
kasi oga roˈongaˈa sulia God, ma na
maurilamuˈa ka rodoˈa. Nia neˈe
kwatea ma noaˈa kamu kasi oga
rongolana ma kwairoˈoi ˈanga ana
fatalana God. Kamu diˈia naˈa koˈo
kamu ki, duˈungana kamu iliili logo
ˈuana suˈungengelana na Anoˈi ru
Abu.
52 Na koˈo kamu ki kira faˈakaisia
na profet ki taˈifau. Osiˈana ˈi
naˈo maˈi ba kira saungia na ng-
wae ni faˈataloˈa God ki, neˈe kira
faˈarongo ˈani lekalana maˈi na
Christ, na ngwae ba God filia fuana
faˈamaurilana ngwae nia ki. Ma
ana kaidaˈi neˈeri, kamu ka kwatea
niaˈa fuana na malimae nia ki, ma
muka saungia ka mae.
53 ˈIu, ma kamuˈa ba ngalia naˈa
taki God ki ba na ˈainsel ki kira
kwateˈe maˈi fuamuˈa, bore ma
noaˈa kamu kasi roˈo goˈo suliˈi!"

Kira saungia sa Stefen

54 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae
faˈinaˈonaˈo ki saena fikuˈa neˈe
kira rongoa sa Stefen, na manata-
lada ka ngeˈengeˈela liu, ma kira
ka ˈala girigiri fuana, osiˈana kira
saetaˈa liu fuana.
55 Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu
nia sura naˈa ana sa Stefen, nia lia
ˈalaˈa ˈuana ˈi langi, ma ka lisia
God ˈinotoˈa ma ka ngasingasiˈa, ma
ka lisia logo sa Jesus nia uu ana
bali lima ˈoloˈolo ana God ma ka
gwaungaˈi faˈinia.
56 Ma sa Stefen ka fata ˈuri, "Lia
basi! Nau ku lisia na fanoa ˈi langi
nia ˈifi, ma na Ngela Ngwae ka uu ˈi
bali lima ˈoloˈolo ana God!"
57 Ma kaidaˈi neˈe ngwae
faˈinaˈonaˈo ki kira rongoa ru neˈe,
kira ka bokota naˈa alingada, ma
kira ka ri koko, ma kira ka afaˈiriˈiri
naˈa fafia.
58 Ma kira ka suulangaˈinia ˈuana
ˈi maa faˈasia ˈi saena na fanoa, ma
kira ka talaˈae naˈa ana ˈuilana ˈani
fau ki. Ma na ngwae neˈe kira ˈuia
sa Stefen ˈani fau ki, kira ka kanusua
na toˈongi kira ki, ma kira ka aluˈi ˈi
ˈaena taˈi ngwae ˈalako neˈe satana
sa Saul, ˈiri kira ka abitako fuana
ˈuilana.
59 Ma kaidaˈi kira ˈuia, sa Stefen
foˈo ka ˈuri, "Jesus Aofia nau ˈae,
ˈoke ngalia naˈa mangoku."
60 Ma nia ka bobo uruuru ˈi ano,
ma ka fata doe ka ˈuri, "Aofia, ˈoke

✡ **7:50** Aesea 66:1

rufuanata ada fuana saungilaku!”
Buri ˈana neˈe nia saea ru neˈe ki
taˈifau, nia ka mae naˈa.

8

Sa Saul faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki

1-2 Ma sa Saul ka alafafia mae-
lana sa Stefen. Ma ti ngwae neˈe
fitoˈonga kira ki ngasingasiˈa, kira
ngalia nonina sa Stefen, ma kira
ka kwaiatoa, ma kira ka angi liu
faˈinia. Ma ana faˈi asoa neˈeri
logo, na ngwae faˈamamana ki ˈi
Jerusalem kira talaˈae kika ruˈu
naˈa saena faˈakaisiˈanga, osiˈana
neˈe faˈakaisiˈanga nia doe liu.
Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana kira ka takalo taˈifau
naˈa ˈuana fanoa ki saena abaˈi kula
ˈi Judea ma ˈi Samaria, bore ma
noaˈa laˈu na ngwae lifurongo ki.

3 Sa Saul ka sasi ngangata liu
ˈuana malangisilana na ngwae
faˈamamana ki. Ma nia ka ruˈu
saena luma ki ˈuana daulana sa tai
faˈida neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus, ngwae ki ma na kini ki logo,
ma ka aluda saena luma ni lokafo.

Kira faˈatalo logo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ˈi Samaria

4 Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana, kira ka takalo ana
fanoa ki taˈifau. Ma kaidaˈi kira
liu kwau, kira ka faˈatalo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus.

5 Sa Filip ka leka ˈuana taˈi
maˈe fanoa doe saena abaˈi kula ˈi
Samaria, ma ka faˈarongo ˈani sa
Jesus, na ngwae faˈamauri, fuana
ngwae ki ˈi neˈeri.

6 Kaidaˈi ngwae ˈi neˈeri ki kira
rongoa naˈa fatalana sa Filip, ma
kira ka lisia logo na ru faˈanadaˈa
ki neˈe nia fuliˈi, kira ka fafarongo
mamana ana ru neˈe sa Filip nia
saeˈe ki.

7 Osiˈana nia ka lalia anoˈi ru taˈa
ki faˈasia ngwae ˈoro ki, ma kira ka
ri koko, ana kaidaˈi kira ruˈu maˈi
faˈasida. Ma na ngwae neˈe nonida
ka taˈu, ma ngwae ˈaeda mae ki, nia
ka gurada taˈifau.

8 Ma na ngwae ˈi Samaria ki, kira
ka saeleˈa liu faˈinia.

9 Ma saena fanoa neˈeri, taˈi ng-
wae ka tua logo neˈe satana sa
Simon, ma ka tau naˈa maˈi nia faˈa
ˈarefoa na ngwae ˈi Samaria ki ˈani
raoˈa neˈe nia sasi ˈania na lufina
ngwai. Ma kira ka saea nia ta ngwae
talingaˈi liu.

10 Ma na ngwae ki taˈifau ˈi fanoa
neˈeri, na ngwae ˈaˈana ki, ma kaela
ngela tiˈitiˈi ki logo, kira ka fafaron-
goa, ma kira ka saea nia na ng-
wae neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga
faˈasia God, ma kira ka saea ˈani
“Ngasingasiˈanga Doe.”

11 Kira donga ka tau naˈa maˈi
sulia nia ka sasia raoˈa neˈeri ki ˈani
lufina ngwai.

12 Bore ma ana kaidaˈi kira rongoa
sa Filip nia fata sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na ˈInotoˈanga God ma
sa Jesus Christ, kira ka faˈamamana,
ma kira ka siuabu ngwae ki ma na
kini ki logo.

13 Sa Simon bore ka faˈamamana
logo, ma ka siuabu. ˈI buri ˈana,
nia ka leka naˈa faˈinia sa Filip
ˈuana kula neˈe nia leka ˈuana. Ma
kaidaˈi nia lisia sa Filip fulia naˈa ru
faˈanadaˈa ki, ma na ru ni ˈarefoˈa
ki, nia ka ˈarefo liu.

14 Na ngwae lifurongo ki neˈe kira
tua ˈi Jerusalem, ana kaidaˈi neˈeri
kira rongoa ngwae ˈi Samaria ki kira
faˈamamana logo ana na fatalana
God, goˈo kira ka kwatea sa Peter
faˈinia sa John ka leka kwau siada.

15 Kaidaˈi kera dao, kera ka foˈo
fuana ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, ˈiri kira ka toˈo ana na Anoˈi ru
Abu.

16 Kira taˈifau kira siuabu naˈa
kaidaˈi kira faˈamamana naˈa ana
sa Jesus, bore ma na Anoˈi ru Abu
noaˈa kasi koso ˈua fafia ta ngwae
ada.

17 ˈUnaˈeri sa Peter ma sa John,
kera ka alua limada ˈi fafoda, mala
kira ka fiˈi toˈo naˈa ana Anoˈi ru
Abu.

18 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Simon ka
lisia na ngwae lifurongo ki kera alua
limada fafida, ma na Anoˈi ru Abu

ka sifolida naˈa, nia ka ngalia mani
ka sasi ˈuana kwatelana fuana sa
Peter ma sa John,
19 ka fata ˈuri, “Koroˈo ke kwa-
tea logo na ngasingasiˈanga neˈana
fuaku, ˈiri diˈia nau ku alua bore
na limaku ˈi fafona ta ngwae, nia ke
baˈa toˈo logo ana Anoˈi ru Abu.”
20 Bore ma sa Peter ka olisia ka
ˈuri, “Nia bolo faˈinia mani ˈoe
faˈiniˈo koroˈo ke funu, osiˈana ˈoko
fia fasi neˈe na kwateˈa God na ru
lala fuana folilana ˈani mani.
21 Noaˈa ˈoe kosi bolo goˈo fuana
raoˈa faˈi kaimili, osiˈana na man-
atalamu noaˈa kasi saga ˈi naˈona
God.
22 ˈOke kakari alifaˈi faˈasia man-
ataˈanga taˈa neˈe ˈoe ki, ma ˈoke
foˈosia God fasi ˈiri nia ke manata
logeˈo faˈasia manataˈanga taˈa nini
ˈoe ki.
23 Osiˈana nau ku lisia neˈe
ˈoko ˈuga ka taˈa liu, ma ˈoko
tua ˈani laeroroto ˈanga ˈi olofana
taˈangaˈa.”
24 Sui sa Simon ka fata ˈuri fuana
sa Peter ma sa John, “Moro foˈosia
God ka ˈafi nau, fasi ˈiri ta ru ana ru
niniˈa koroˈo saeˈe ki kasi toˈe nau.”
25 Ma ˈi buri ˈana, sa Peter faˈinia
sa John kera alaˈa sulia tae ki neˈe
kera saiana sulia sa Jesus, ma kera
ka fata sulia fatalana na Aofia. Sui
kera ka oli ˈuana ˈi Jerusalem. Ma
ana oliˈa kera, kera ka faˈarongo
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ana maˈe
fanoa ˈoro ki ˈi Samaria.

Sa Filip faˈinia ngwae ˈinotoˈa ˈi Etiopia

26 Ma taˈi ˈainsel na Aofia ka alaˈa
fuana sa Filip ka ˈuri, “ˈOke sasi
akaˈu, ˈoko leka ˈi bali ˈalaˈa sulia
na tala neˈe toˈo ˈi Jerusalem ka
leka ˈuana ˈi Gasa sulia tala neˈe liu
saena kula ˈeˈerede.”
27-28 Ma sa Filip ka sasi akaˈu ma
ka leka. Ma na taˈi ngwae ˈinotoˈa
faˈasia ˈi Etiopia ka leka logo maˈi
sulia tala neˈeri, ka oli ˈuana fanoa
nia. Na ngwae neˈe, nia* lia sulia
na mani na tatalafaˈa kini ˈi Etiopia.
Nia tua maˈi ˈi Jerusalem fuana
foˈosilana God, sui nia ka oli naˈa
ˈi fanoa saena ru ni lekaˈa nia neˈe
hos nia tara. Ma kaidaˈi nia leka
ˈana, nia tua ka toˈomani na buka
sa Aesea na profet nia keresia.
29 Goˈo na Anoˈi ru Abu ka fata
ˈuri fuana sa Filip, “Leka, ˈoko leka
karangia na ngwae loˈoko.”
30 Ma sa Filip ka lalili kwau siana,
ma ka rongoa nia toˈomani na buka
sa Aesea na profet, ma nia ka sae-
filoa ka fata ˈuri, “ˈOko saiana na ru
neˈana ˈoko toˈomani?”
31 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri
ka olisia ka ˈuri, “ˈUri ma nai sai
faˈuta ana, diˈia noaˈa ta ngwae kasi
faˈamanata nau ˈani?” Ma nia ka
saea maˈi sa Filip, fasi ˈiri ke raˈe
kwau siana ma ka tua faˈinia.
32 Na Kerekereˈa Abu neˈe nia
toˈomani, nia ˈuri,

“Ngwae ki talaˈia fuana saungilana,
ka diˈia neˈe ngwae ki talaˈia
na sipsip fuana saungilana,
ma noaˈa nia kasi saea goˈo
ta alaˈanga, ma ka diˈia naˈa
kala sipsip neˈe nia tua nene
kaidaˈi kira sufia ifuna.
33 Ma kira ka ˈoidorole ˈani niaˈa,
ma kira ka matalangaˈinia
ˈani sokeˈa ki.
Ma nia noaˈa kasi toˈo ana ta
kwalafa, osiˈana kira saungia
ka mae.”✡

34 Goˈo na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka
fata ˈuri fuana sa Filip, “Faˈarongo
nau basi maˈi kwa, ˈuri ma sa tai
niniˈa na profet neˈe fata sulia? Suli
niaˈa talana, nama sulia ta ngwae
matamata lala ˈana?”
35 Ma sa Filip ka talaˈae ka
alaˈa fuana sulia na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia sa Jesus, nia talaˈae ana
Kerekereˈa Abu neˈeri.
36-37 Ma ana kaidaˈi kira leka sulia
tala, kira ka liu bolo faˈinia taˈi
gwaˈi kafo. Ma na ngwae ˈinotoˈa
neˈeri ka fata ˈuri fuana sa Filip, “Na

* **8:27-28** Ngwae ˈinotoˈa faˈasia ˈi Etiopia, nia ta ‘eunuch.’ Na fadalana ana ‘eunuch’ neˈe ngwae falasia. Saena Fau Alangaˈinga ˈUa, ta ngwae ˈuri nia sua, ma noaˈa kasi leka saena Luma Abu God.
✡ **8:33** Aesea 53:7, 8

kafo ninilˈa goˈo kwa, siuabu nau naˈa.”†
38 Sui na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka
saea na hos nia ka uu toˈo, ma sa
Filip kera ka koso saena kafo, ma sa
Filip ka siuabua naˈa.
39 Ana kaidaˈi kera raˈe maˈi
faˈasia saena kafo, na Anoˈi ru God
fiˈi leka maˈi ka laua naˈa sa Filip.
Sui bore ˈana na ngwae ˈinotoˈa
neˈeri noaˈa kasi lisia naˈa laˈu sa
Filip, nia ka leka naˈa kwau ˈana
faˈinia na saeleˈanga doe.
40 Bore ma sa Filip ka ngwano
ma niaˈa lala naˈa ˈi Asotus, ma
ka liu daraninia naˈa maˈe fanoa
neˈeri ki faˈinia faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa ana fanoa neˈeri
ki, leleka ka dao ana fanoa ˈi
Sesarea.

9

Sa Saul kakari alifaˈi ma ka faˈamamana

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri logo, sa
Saul ka ngangata naˈa faˈinia na
alaˈanga nia ki fuana na saungilana
fafarongo na Aofia ki. Ma nia ka
leka siana na ˈingataˈi fata abu,
2 ma ka gania ˈiri nia ka kere-
sia ta alaˈanga fuana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki ana luma fuana
foˈongaˈa ki ˈi Damaskas, ˈiri kira
ka alaˈania fuana nia lulua ˈuana na
ngwae neˈe kira faˈamamana ana
na Aofia ki, ma diˈia nia dao toˈona
ta ngwae nama ta kini ˈunaˈeri, nia
ke dauda, ma ke oli maˈi faˈinida
ˈuana ˈi Jerusalem.
3 Ma ana kaidaˈi nia leka ˈuana ˈi
Damaskas, ma ka dao karangia naˈa
kwau na fanoa, tona ma na binabina
faˈasia saena mamanga rara naˈa
ˈafia niaˈa.
4 Ma nia ka ˈasi ˈi ano, ma nia
ka rongoa taˈi lingalingaˈi alaˈangai
fata ˈuri fuana, “Saul, Saul! Faˈuta
laˈu neˈe ˈoko faˈakaisi nau kwa?”
5 Sui sa Saul ka olisia ka ˈuri,
“Araˈi kwa, ˈaeˈo sa tai niniˈa?”
Ma na lingalingaˈi alaˈanga neˈeri
olisia ka ˈuri, “Nauˈa sa Jesus, na
ngwae neˈe ˈoko faˈakaisia.
6 ˈOke tataˈe, ˈoko leka ˈi fanoa,
ma kika faˈarongoˈo ˈani tae neˈe
ˈoke baˈa sasia.”
7 Ma na ngwae neˈe kira leka
faˈinia sa Saul ki, kira ka uu nene,
ma noaˈa kira kasi saea naˈa ta
alaˈanga, kira rongoa na lingalingaˈi
alaˈanga neˈeri, bore ma noaˈa ki
kasi lisia goˈo ta ngwae.
8 Sui sa Saul ka tataˈe maˈi, ma
ka kwadalani naˈa maana, bore ma
noaˈa nia kasi lisia goˈo ta ru. Ma
kira ka dau ana limana, kira ka
talaˈia ˈuana ˈi Damaskas.
9 Ma sa Saul noaˈa kasi lisia
naˈa ta taˈi ru, osiˈana maana rodo
naˈa sulia uulu asoa ki. Ma sulia
uulu asoa neˈeri ki logo, noaˈa nia
kasi ˈania ta fanga, ma noaˈa kasi
kwaˈufia logo ta kafo.
10 Ma na taˈi fafarongo sa Jesus
logo neˈe satana sa Ananias, nia tua
logo ˈi Damaskas, ma nia ka lisia na
Aofia ana faˈataˈinga. Ma na Aofia
ka fata ˈuri fuana, “Ananias kwa!”
Ma sa Ananias ka olisia ka ˈuri,
“Aofia ˈae, nauˈa niniˈa.”
11 Na Aofia ka fata ˈuri fuana,
“ˈOke sasi akaˈu, ko leka ˈuana
na tala neˈe kira saea ˈani ‘Tala
Saga,’ ma ˈoko leka ˈuana luma sa
Judas, ˈoko saefiloa ˈuana taˈi ngwae
faˈasia ˈi Tarsus neˈe satana sa Saul.
Nia foˈo ˈana ˈi neˈeri,
12 ma nia ka lisiˈo ˈani faˈataˈinga
neˈe ˈoko ruˈu maˈi siana, ma ˈoko
alua naˈa limamu fafia, fasi ˈiri neˈe
ro maana nia ki ka lia laˈu.”
13 Sui sa Ananias ka olisia ka
ˈuri, “Aofia kwa, ngwae ˈoro ki kira
faˈarongo nau sulia ngwae neˈe ma
na ru taˈa ˈoro nia sasi fuana ngwae
ˈoe ki ˈi Jerusalem.
14 Ma nia ka leka naˈa maˈi ˈi neˈe
ˈi Damaskas, ˈiri nia ke daua sa tai
faˈida neˈe kira foˈosi ˈoe, osiˈana
na fata abu doe ki neˈe kira alaˈania
fuana.”

† **8:36-37** Ti kerekereˈa ua ana Acts noaˈa kasi ˈadoa verse 37, Ma sa Filip ka fata ˈuri fuana, “ˈOko saiana ˈoe siuabu goˈo ˈamu, diˈia ˈoko faˈamamana ana sa Jesus ˈani maurilamu taˈifau.” Nia olisia ka ˈuri, “ˈIu, nau ku faˈamamana ana sa Jesus Christ niaˈa neˈe Ngela God.”

15 Bore ma na Aofia olisia ka fata
ˈuri fuana, “ˈOke leka ˈamu, osiˈana
nau ku filia naˈa ˈiri nia ke rao
fuaku, ma ke faˈatalo sulia nauˈa
fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu ngwae
Jiu ki, ma na tatalafaˈa kira ki, ma
fuana ngwae ˈi Israel ki logo.
16 Ma nauˈa talaku neˈe nau kui
baˈa faˈataˈinia fuana tae ki neˈe nia
ke baˈa nonifii ˈani ana kaidaˈi nia
ke faˈatalo ˈani nau.”
17 ˈUnaˈeri sa Ananias ka leka, ka
ruˈu saena luma neˈeri, ma ka alua
limana fafona sa Saul, ma ka fata
ˈuri, “Ngwaefuta nau Saul ˈae, sa
Jesus na Aofia talana neˈe asungaˈi
nau maˈi. Nia ba faˈataˈi fuamu
sulia na tala, ana kaidaˈi ba ˈoko
leka maˈi ˈi neˈe. Nia ka asungaˈi
nau maˈi, fasi ˈiri ˈoko lia laˈu, ma
ˈoko toˈo ana na Anoˈi ru Abu.”
18 Ma ˈaliˈali goˈo na ru diˈia na
reforefo iˈa ki ka ˈasia faˈasia naˈa
maana sa Saul, ma nia ka lia laˈu.
Sui nia ka tataˈe, ma ka siuabu.
19 Ma buri ˈana nia fanga ka sui
naˈa, nonina ka fiˈi ngasingasiˈa
laˈu.

Sa Saul faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ˈi Damaskas

Ma sa Saul ka tua faˈinia na fa-
farongo ki ˈi Damaskas sulia bara
asoa.
20 Ma nia ka leka ˈaliˈali ˈuana
luma fuana foˈongaˈa, ma ka talaˈae
ana alaˈanga sulia sa Jesus ka ˈuri,
“Niaˈa neˈe na Ngela God.”
21 Ma sa tai faˈida neˈe kira rongoa
niaˈa, kira ka ˈarefo liu, ma kira ka
saefilo kwailiu safitada kira ka ˈuri,
“Se reala na ngwae neˈe ba tua tua
ˈi Jerusalem, ma ka saungia ngwae
neˈe kira foˈosia sa Jesus ki. Ma nia
leka naˈa maˈi ˈi neˈe, ˈiri ke dauda,
ma ke talaˈida siana na fata abu doe
ki.”
22 God ka radua sa Saul, ma na
fatalana ka ngasingasiˈa liu. Ma
sa Saul ka faˈataˈinia sulia sa Jesus
saena na Kerekereˈa Abu neˈe niaˈa
na ngwae neˈe God filia. Ma ka
ˈunaˈeri, ngwae Jiu ki neˈe kira
tua ˈi Damaskas, kira ka kina naˈa
olisilana ˈani ta ru.
23 Ma ˈi buri ˈana asoa ˈoro ki ka
sui,* ngwae Jiu ki kira ka fiku fuana
lokoˈi ru ˈanga fuana saungilana sa
Saul.
24 Sulia asoa ma na rodo, kira
ka folo ˈusia maana na sakasakaˈa
ana fanoa neˈeri fasi ˈiri kira ke
saungia. Bore ma sa Saul ka rongoa
na manataˈanga kira ki.
25 Ma ana taˈi faˈi rodo, na fa-
farongo nia ki kira ngalia, kira
ka faˈakosoa saena na kaibaru doe
ˈuana ˈi maa sulia maˈe kwakwa
tofongana sulufau neˈe kira ˈuia
kalia ˈania na fanoa neˈeri.

Sa Saul tua ˈi Jerusalem

26 Ma sa Saul ka leka ˈi Jerusalem,
ma ka iliili ˈuana leka fikuˈa faˈinia
na ngwae neˈe kira faˈamamana
ana sa Jesus ki. Ma noaˈa kira kasi
faˈamamana ana fasi niaˈa neˈe ta
fafarongo logo ana sa Jesus, ma kira
ka maˈu ˈani niaˈa.
27 Goˈo sa Banabas ka leka maˈi,
ka talaˈia siana na ngwae lifurongo
ki, ma ka faˈarongo kira ˈani neˈe
sa Saul nia lisia na Aofia sulia tala,
ma na Aofia ka alaˈa logo fuana.
ˈUnaˈeri nia ka faˈarongo kira logo
ˈani sa Saul neˈe nia fata falataliˈa
sulia sa Jesus ˈi Damaskas.
28 Ma kira fiˈi faˈamamana, ma sa
Saul ka fiˈi tua naˈa faˈinida, ma ka
liu saena ˈafutana ˈi Jerusalem, ma
ka fata nonираˈa sulia sa Jesus.
29 Ma nia ka fata ma ka
olisuˈusuˈu faˈinia ngwae Jiu ki neˈe
kira fata ˈani alaˈanga Grik, ma kira
ka iliili ˈuana saungilana.
30 Ma ana kaidaˈi na ngwae neˈe
kira faˈamamana ki kira rongoa ru
neˈeri, kira ka talaˈia sa Saul ˈuana
ˈi Sesarea, ma kira ka kwatea ˈuana
ˈi Tarsus.
31 Ma na ngwae faˈamamana ki
saena abaˈi kula ˈi Judea, ma ˈi
Galili, ma ˈi Samaria ki, kira ka
fiˈi tua naˈa ˈani aroaroˈanga ana
kaidaˈi neˈeri. Ma na fikutaˈi ngwae
faˈamamana neˈeri ka ngasingasiˈa,

* **9:23** Ti ngwae fia asoa ˈoro neˈe ki bolo faˈinia ta ro faˈi ngali nama uulu faˈi ngali ˈunaˈeri. Lisia Galesia 1:17,18

ma ka doe laˈu ˈani ngwae ˈoro ki neˈe kira faˈamamana. Nia ˈunaˈeri, osiˈana na Anoˈi ru Abu kwaiˈafi ada, ma kira ka faˈadufa na Aofia.

Sa Peter leka kwau ˈuana ˈi Lida ma ˈi Jopa

32 Ma sa Peter ka leka ana maˈe fanoa ˈoro ki, ma ana taˈi kaidaˈi nia ka leka ˈi Lida ˈiri nia ka maa toˈona na ngwae God ki neˈe kira tua ˈi saena maˈe fanoa neˈeri.
33 Ma ˈi neˈeri, nia ka dao toˈona taˈi ngwae satana sa Aeneas neˈe nonina taˈu ma noaˈa nia kasi tataˈe naˈa faˈasia na ˈifitaˈi nia sulia kwalu faˈi ngali ki.
34 Ma sa Peter ka fata ˈuri fuana, “Aeneas ˈae, sa Jesus Christ ka guraˈo naˈa ana kaidaˈi neˈe. ˈOke tataˈe, ko laˈumia na ˈifitaˈi ˈoe.” Ma ˈaliˈali goˈo sa Aeneas ka tataˈe.
35 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ˈi Lida ma ˈi Saron, kira lisia, ma kira ka faˈamamana ana na Aofia.
36 Ana fanoa ˈi Jopa, taˈi kini neˈe faˈamamana, nia tua logo ˈi neˈeri, neˈe satana ˈi Tabita. (Ana alaˈanga ˈi Grik niaˈa ˈi Dorkas.) Nia ka sasia ru leˈa ˈoro liu ki, ma ka kwaiˈafi liu logo ana ngwae neˈe kira dalaˈa ki.
37 Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia mataˈi, ma ka mae. Ma kika taufia nonina ka sui, kira ka ˈafua, ma kira ka ngalia ˈuana maˈe luma ˈi lifua, ma kira egola ˈi neˈeri.
38 Ma na fanoa ˈi Jopa noaˈa kasi tau goˈo faˈasia ˈi Lida, ma ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira rongoa sa Peter nia tua ˈi Lida, kira ka kwatea ro ngwae ki siana faˈinia na alaˈanga ˈuri, “ˈOke leka ˈaliˈali maˈi siaimili.”
39 ˈUnaˈeri sa Peter ka leka faˈi kera. Ma kaidaˈi nia dao ana, kira ka talaˈia ˈuana maˈe luma neˈe ˈi lifua. Na gwaˈi ˈuru ki taˈifau goˈo neˈe, kira fiku siana sa Peter ˈi neˈeri, ma kira ka angi. Ma kira ka faˈataˈinia na toro ˈoro ki neˈe kini neˈeri nia taiˈi ana kaidaˈi nia mauri ˈua.
40 Sui sa Peter ka baˈe kira taˈifau, kira ka ruˈu ˈi maa faˈasia maˈe luma neˈeri, ma nia ka bobo uruuru, ka foˈo. Sui nia ka abula fuana noniˈi ru neˈeri, ka fata ˈuri fuana, “Tabita ˈae, ˈoke tataˈe.” Ma na kini neˈeri ka kwadalani maana, ma kaidaˈi nia lia kwau, nia ka lisia sa Peter, ma nia ka sula tataˈe ma ka gwauru.
41 Ma sa Peter ka dau ana na limana, ma ka ˈafia nia ka tataˈe ka uu. Sui nia ka ri maˈi ˈuana na gwaˈi ˈuru baera ki, faˈinia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, ma ka faˈataˈinia ˈi Dorkas neˈe nia mauri naˈa.
42 Na alaˈanga sulia na ru neˈe ka talofia ˈafutana naˈa fanoa ˈi Jopa taˈifau, ma na ngwae ˈoro ki kira ka faˈamamana naˈa ana na Aofia.
43 Ma sa Peter ka tua ˈi Jopa sulia asoa ˈoro ki faˈinia na ngwae neˈe satana sa Simon, na ngwae neˈe raoˈa nia fuana saungilana na ˈuˈuila ru ana buluka ki.

10

Sa Peter faˈinia sa Kornelius

1 Ma taˈi ngwae ˈi Sesarea neˈe satana sa Kornelius, na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae fuana ofoˈa ki ˈi Rom neˈe kira saea ˈani “Fikutaˈi ngwae ˈi Itali.”
2 Niaˈa na ngwae neˈe nia faˈaˈinotoˈa God, ma ka dangiˈi foˈosia logo. Niaˈa faˈinia na ngwae saena luma nia ki taˈifau neˈe kira foˈosia God, ma ka sasi ru ˈoro leˈa ki fuana ˈafilana ngwae dalaˈa Jiu ki logo.
3 Aia, ma ka bolo faˈinia uula kadi sina ˈi saˈulafi ana taˈi faˈi asoa, nia ka lisia taˈi faˈataˈinga neˈe faˈataˈi madako ana na ˈainsel God nia leka maˈi, ma ka fata ˈuri fuana, “Kornelius kwa!”
4 Ma nia ka alu naˈa maana ana ˈainsel neˈeri, ma ka maˈu, ma ka ˈuri, “Ngwae ˈaˈana nau ˈae, tae naˈa neˈe ˈoko oga?”

Ma na ˈainsel neˈeri ka olisia ka ˈuri, “God nia saeleˈa liu faˈiniˈo, ma ka alafafia na foˈongaˈa ˈoe ki faˈinia na raoˈa leˈa neˈe ˈoko sasiˈi fuana ˈafilana na ngwae dalaˈa ki, ma God ke kwaiaraˈo duˈunganiˈi.

5 Ana kaidaˈi neˈe naˈa, ˈoke kwa-
tea ti ngwae ke leka ˈuana ˈi Jopa
fasi ˈiri kike saea maˈi taˈi ngwae
neˈe satana sa Simon Peter.
6 Nia tua saena luma taˈi ngwae
rao ana ˈuˈuila ru ana buluka ki,
satana sa Simon ba na luma nia tua
sulia asi.”
7 Na ˈainsel neˈe ka alaˈa ˈunaˈeri
fuana ka sui, nia ka leka naˈa ˈana.
Ma sa Kornelius ka saea maˈi ro
ngwae ki ana ngwae neˈe kira rao ˈi
saena luma nia ki siana, faˈinia taˈi
ngwae ana ofoˈa nia, na ngwae neˈe
nia ka foˈosia logo God.
8 Ma nia ka faˈarongo kira ˈani na
ru neˈe nia lisia ma ka rongoa. Sui
nia ka asungaˈi kira kwau ˈuana ˈi
Jopa.

9 Ana asoa ˈi buri, kaidaˈi ngwae
neˈeri ki kira leka ˈua kwau, ma
kira ka karangi dao naˈa ana maˈe
fanoa ˈi Jopa, ma ana kaidaˈi neˈeri
sa Peter raˈe ˈi fafona luma, ˈiri nia
ka foˈo ˈi asoa.
10 Ma nia ka fiolo, ma nia ka oga
ka fanga. Ma ana kaidaˈi kira sasi
akaˈu ˈua ana fanga ki, nia ka lisia
taˈi faˈataˈinga.
11 Nia ka lisia ˈi langi nia ˈifi, ma
ka lisia na ru diˈia ˈaba ifi reba neˈe
kira faˈakosoa maˈi ˈi ano saena
magalia, ma lisilana diˈia ta ngwae
neˈe dau ana ˈani fai suˈusuˈuˈi ru
ki.
12 Ma saena ˈaba ifi neˈeri na
ru mauri ki, ma ru ˈaeˈaela ki, ru
angoango ki, ma na noˈo kwasi ki.
Na ru neˈeri ki, taki sa Moses luia
noaˈa ta ngwae kasi ˈaniˈi.
13 Sui nia ka rongoa taˈi lin-
galingaˈi ru ka fata ˈuri fuana, “Pe-
ter, tataˈe, ko saungida, ma ˈoko
ˈanida.”

14 Ma sa Peter ka olisia ka fata ˈuri,
“Aofia ˈae, noaˈa liu, osiˈana noaˈa
nau kusi ˈaniˈania ta ru neˈe sua ma
ka bulibuli.”

15 ˈUnaˈeri na lingalingaˈi ru
neˈeri ka fata laˈu ˈuri fuana,
“Noaˈa ˈoe kosi saea ta ru sua ma
ka bulibuli ana ta tae neˈe God ka
saea nia leˈa, ma ka sikasika fuana
ˈanilana.”

16 Uulu kaidaˈi ki neˈe ru neˈeri
nia faˈataˈi ˈunaˈeri ana ka sui, kira
ka olitaˈinia logo ˈada na ˈaba ifi
baera faˈinia na ru ki taˈifau ˈuana
ˈi langi.

17 Ma sa Peter ka manata sulia
fadalana faˈataˈinga neˈe nia lisia.
Ma ana kaidaˈi neˈeri logo neˈe
ngwae ba sa Kornelius asungaˈinida
maˈi ki, kira ka saefilo ˈuana luma
sa Simon, ma kira ka dao naˈa
maana maˈe taˈelo.
18 Ma kira saefilo kira ka ˈuri,
“ˈUri ma taˈi ngwae satana sa Simon
Peter nia tua ˈi neˈe?”

19 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Peter
ka manata goˈo ˈana ˈua sulia na
faˈataˈinga neˈe nia lisia, osiˈana nia
oga ka saiana na fadalana. Ma na
Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri fuana,
“Fafarongo basi, na uulu ngwae ki
kira dao ˈi neˈe, ma kira ka lulu
ˈuamu.
20 Tataˈe, ˈoko koso kwau siada,
ma noaˈa ˈoe kosi manata naˈi ore-
ore ˈuana lekaˈa faˈi kira, osiˈana
nauˈa neˈe nau ku asungaˈinida
maˈi.”
21 Sui sa Peter ka koso kwau siada,
ka fata ˈuri, “Nauˈa naˈa ngwae
baniˈa kamu lulu ˈuaku niniˈa. ˈUri
ma kamu leka maˈi faˈuta niniˈa?”
22 Kira olisia kira ka fata ˈuri, “Sa
Kornelius na ngwae faˈinaˈonaˈo
ana ofoˈa neˈe asungaˈi kaimili
maˈi. Niaˈa na ngwae leˈa, ma ka
foˈosia logo God. Ma na ngwae ˈi Jiu
ki taˈifau kira ka fuˈusi doe liu ana
niaˈa. Ma taˈi ˈainsel God ka saea
fuana fasi ˈiri nia ka saeˈo ˈuana
luma nia, ma nia oga ka rongoa tae
neˈe ˈoke baˈa saea.”
23 Ma sa Peter ka kwaloa kwau
ngwae neˈeri ki ˈi luma neˈe nia tua
ana, fasi ˈiri kike maliu basi faˈinia
ana rodo neˈeri.

Sui ˈofodangi ana ruana asoa, sa
Peter ka sasi akaˈu, ma ka leka
faˈinida ma ti ngwae laˈu ˈi Jopa
neˈe kira faˈamamana.
24 Ana faˈi asoa ˈi buri, kira ka
dao naˈa ˈi Sesarea, na kula ba sa
Kornelius maˈakwalia ana. Ma na
ngwaefuta nia ki, ma na toˈolana
faˈida, ma na ngwae kwaima nia ki

ne'e nia laefida ma'i, kira ka masia
logo sa Peter fa'inia sa Kornelius.
25 Ma kaida'i sa Peter fasi ke ru'u
go'o kwau, sa Kornelius ka dao
to'ona, ma ka 'asia 'i na'ona 'aena
sa Peter, ma ka fa'a aofia.
26 Bore ma sa Peter ka ta'ea ka
fata 'uri, "'Oke tata'e, osi'ana nau'a
nini'a na ngwae di'ia logo 'ae'o."
27 Ma sa Peter ka ala'a fa'inia
sa Kornelius, ma kera ka ru'u na'a
kwau saena luma. Ma nia ka lisia
ngwae 'oro liu ki kira fiku.
28 Ma nia ka fata 'uri fuada, "Kau-
mulu muke sai le'a na'a ana ta'ifau
go'o ne'e na taki kaimili Jiu ki, nia
luia noa'a kami kasi ru'u saena
luma kaumulu ki, ma noa'a kami
kasi rao fiku fa'i kamu ngwae ne'e
noa'a la'u Jiu ki. Bore ma God
fa'ata'inia fuaku noa'a nau kusi
saea ta ngwae 'ani ngwae bulibuli
ma ka sua.
29 Nia ne'e kwate ma nau ku
leka ma'i ana kaida'i ne'e 'oko sae
nau ma'i, ma noa'a naisi leka ma'i
fa'inia ta manata ruarua'anga. 'Irai
nai saefilo kamu, fa'uta ne'e kamu
ka laefi nau ma'i 'iri nai leka ma'i?"
30 Sa Kornelius ka olisia ka 'uri, "'I
gwanulafi, nau ku fo'o 'aku 'i luma
nau ana uula kadi sina 'i sa'ulafi
'una'eri, ma ngwano ma ta'i ngwae
toro 'ani ifi ngwasinasina, nia uu
na'a 'i na'oku,
31 ma ka fata 'uri, 'Kornelius 'ae,
God rongoa fo'onga'a 'oe, ma ka
lisia na rao'a le'a 'oe ki ana 'afilana
na ngwae dala'a ki.
32 'Oke kwatea ta ngwae ke leka
'i Jopa fasi 'iri ke saea ma'i ta'i
ngwae satana sa Simon Peter. Nia
tua fa'inia sa Simon, na ngwae ba
rao ana na 'u'uila buluka ki, ma na
luma nia teo 'i 'a'e one sulia asi.'
33 Nia ne'e, nau ku 'ali'ali ku laefi
'oe ma'i. Ma nia le'a liu ne'e 'oko
leka ma'i. 'Iu, God tua fa'i kulu
ta'ifau, ma kami ka kwaimasi fuana
rongolana ta tae ne'e God oga 'oke
saea."

Na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki kira fi'i rongoa na Fa'arongo'a Le'a

34 Sa Peter ala'a ma ka fata ka
'uri, "Nau ku sai le'a ana ne'e God
nia lisia na ngwae ki ta'ifau ka bolo
go'o, ma noa'a kasi 'inifilifili ana
ngwae ki.
35 Ma sa tai bore 'ana ne'e nia
fu'usi doe ana God, ma ka sasia ru
saga ki, nia'a na'a ne'e na ngwae
ne'e God ka kwaloa, sui bore 'ana
ta kwalafa tae ne'e nia ka leka ma'i
fa'asia.
36 Nau ku saiana kaumulu rongo
na'a sulia na Fa'arongo'a Le'a
fuana Jiu ki ne'e aroaro'anga fa'inia
God sulia sa Jesus Christ na ngwae
ne'e Aofia fuana ngwae ki ta'ifau.
37 Kamu ka sai logo ana ne'e na
ru doe ki ba fuli 'i Israel, tala'ae
ma'i 'i Galili, buri 'ana ba sa John
fa'amanata 'iri ne'e ngwae ki kike
kakari alifa'i fa'asia ta'anga'a kira
ki ma kike siuabu.
38 Ma kamu ka sai logo ana sa
Jesus na ngwae 'i Nasaret, ma kamu
ka sai logo ana ne'e God ka kwatea
na Ano'i ru Abu ma na ngasin-
gasi'anga fuana. Sa Jesus ka leka
ana kula 'oro ki, ma ka sasia na ru
le'a ki, ma ka gura na ngwae ne'e
kira tua olofana ngasingasi'anga
ana sa Saetan. Sa Jesus sasia ru
ne'eri ki, du'ungana God tua fa'inia.
39 Kami lisia na ru ne'e sa Jesus
nia fuli'i ki 'i Israel ma 'i Jerusalem.
Sui kira ka saungia ka mae 'ani
foto'ilana ana 'ai rara folo.
40 Bore ma, God ka ta'ea fa'asia na
mae'a ana uula asoa, ma ka fa'ata'i
nia fuaimili.
41 Noa'a nia 'iri fa'ata'i la'u fuana
ngwae ki ta'ifau, bore ma nia ka
fa'ata'i go'o 'ana fuaimili na ngwae
ne'e God nia fili kami ka lisia, ma
kami ka fata fa'amamana suli'i. Ma
kaimili ne'e kami fanga ma kami ka
kwa'u fa'inia 'i buri 'ana ne'e nia
tata'e fa'asia na mae'a.
42 Ma nia ka fata totonga'i
'ani fuaimili, 'iri kami ke fata
fa'amamana ma mike fa'atalo 'ania
sa Jesus na ngwae ne'e God filia
'iri ke matalangani ngwae mauri ki
fa'inia ngwae ne'e mae na'a ki.
43 Ma na profet ki ta'ifau ne'e
kira fata sulia na Christ, na ngwae
ne'e God filia fuana fa'amaurilana

ngwae nia ki. Na profet ki ka saea na
ngwae neˈe kira faˈamamana ana
niaˈa, God ke baˈa rufuanata ana
taˈangaˈa kira ki, osiˈana na ru neˈe
na Christ nia sasia fuada."

Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira toˈo logo ana Anoˈi ru Abu

44 Ma ana kaidaˈi sa Peter ka alaˈa
goˈo ˈana ˈua, na Anoˈi ru Abu
ka koso fafia na ngwae neˈe kira
fafarongoa na fatalana.
45 Ma na ngwae Jiu neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus, ma kira
ka leka maˈi faˈasia ˈi Jopa faˈinia
sa Peter, kira ka ˈarefo liu, osiˈana
God nia kwate dangalu naˈa ana na
Anoˈi ru Abu fafia na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki logo.
46 ˈIu, kira rongoa ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, kira fata logo ˈani
alaˈanga matamata ki, ma kira ka
faˈa ˈinotoˈa God. Ma sa Peter ka
fata ˈuri,
47 "Na ngwae neˈe ki, kira toˈo
logo ana na Anoˈi ru Abu diˈia logo
kaimili. Ma noaˈa ta ngwae kasi
totolia neˈe ka luida faˈasia siuabuˈa
ˈani kafo."
48 Ma sa Peter ka saea kira
ka siuabu naˈa, osiˈana kira
faˈamamana ana sa Jesus Christ. Sui
kira ka gania ˈiri nia ke tua laˈu
faˈinida sulia ta bara asoa.

11

Sa Peter faˈarongoa na ngwae faˈamamana ki ˈi Jerusalem

1 Na ngwae lifurongo ki faˈinia
na ngwae neˈe kira faˈamamana ki
neˈe kira tua ˈi Judea, kira rongoa
na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira
faˈamamana logo ana fatalana God.
2 Ma ana kaidaˈi sa Peter faˈinia
ono ngwae faˈamamana ki kira dao
ˈi Jerusalem faˈasia ˈi Sesarea, na
ngwae Jiu ki neˈe kira faˈamamana
ana sa Jesus, kira ka balufia sa Peter,
3 kira ka fata ˈuri, "Se! ˈOko
ruˈu saena luma ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki neˈe noaˈa kira kasi
ˈolo faˈataˈinia, ma ˈoko fanga goˈo
ˈamu faˈinida!"
4 Ma sa Peter ka alaˈa fuada sulia
na ru neˈe fuli ki taˈifau ka ˈuri,
5 "Ana kaidaˈi nau ku tua ana
fanoa ˈi Jopa, nau ku foˈo, ma nau
ku lisia taˈi faˈataˈinga. Nau ku
lisia ru diˈia ˈaba ifi reba neˈe kira
faˈakosoa maˈi faˈasia ˈi langi, diˈia
ti ngwae kira dau ana fai suˈusuˈuˈi
ru ki, ma nia ka koso maˈi siaku.
6 Ma nau ku lia saena, ma nau
ku lisia ru mauri ki saena ano, ru
ˈaeˈaela ki, ru angoango ki, ma na
noˈo kwasi ki.
7 ˈUnaˈeri, nau ku rongoa na
lingalingaˈi ru ka fata ˈuri, 'Pe-
ter tataˈe, ˈoko saungida, ma ˈoko
ˈanida!'
8 Bore ma nau ku fata ˈuri, 'Aofia
ˈae, noaˈa liu goˈo, osiˈana noaˈa
nau kusi ˈaniˈania ˈua ta ru neˈe sua
ma ka bulibuli, na ru neˈe ki taki
sa Moses luia noaˈa ta ngwae kasi
ˈaniˈi.'
9 Sui na lingalingaˈi ru neˈe faˈasia
langi ka fata laˈu ˈuri, 'Noaˈa ˈoe
kosi saea ta ru nia sua ma ka bu-
libuli ana ru neˈe God saea niˈi
sikasika naˈa.'
10 Na ru neˈeri ka ˈunaˈeri uulu
fau sui, kira ka olitaˈinia logo ˈada
ˈi langi.
11 Ana kaidaˈi neˈeri, na uulu
ngwae ki neˈe taˈi ngwae ka
asungaˈinida maˈi siaku faˈasia ˈi
Sesarea, kira dao naˈa ˈi maana
luma neˈe nau ku tua ana.
12 Ma na Anoˈi ru Abu ka saea
fuaku, nai leka faˈinida, ma noaˈa
nau kusi manata naˈi oreore sulia
kiraˈa ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma
na ono ngwae neˈe ki, neˈe kira
faˈamamana ma kira tua ˈi Jopa,
kira ka leka logo faˈinau ˈuana ˈi
Sesarea, ma kami ka ruˈu ˈi saena
luma sa Kornelius.
13 Ma nia ka faˈarongo kaimili ˈani
neˈe nia lisia na ˈainsel nia uu saena
luma nia ma ka saea fuana, 'ˈOke
asungaˈinia ta ngwae ˈuana ˈi Jopa
ˈiri ke saea maˈi na ngwae neˈe
satana sa Simon Peter.
14 Nia ke baˈa saea na alaˈanga ki
fuamu, ˈiri ˈaeˈo faˈinia na kwalafa
ˈoe kamu ke mauri firi.'
15 Ana kaidaˈi nau ku talaˈae ku
alaˈa goˈo fuada, na Anoˈi ru Abu ka

koso naˈa maˈi fafida, diˈia logo ba
nia koso maˈi fafi kulu ana asoa ana
Pentekos.
16 Ma nau ku manata toˈona na
ru ba Aofia nia saea ba ˈuri, ‘Sa
John nia siuabua ngwae ki goˈo ˈani
na kafo, bore ma God ke baˈa siufi
kamu ˈani na Anoˈi ru Abu.’
17 God ka kwatea logo na Anoˈi
ru Abu fuana na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, diˈia logo neˈe nia kwa-
tea fuakulu, ana kaidaˈi ba kulu
faˈamamana ana na Aofia sa Jesus
Christ. ˈUnaˈeri neˈe noaˈa nau kusi
totolia neˈe nai luia God, kaidaˈi nia
alafafia na ngwae neˈe ki!”
18 Ma ana kaidaˈi kira rongoa naˈa
ru neˈeri, na ˈugaˈa kira ki ka mango
naˈa, ma kira ka baˈatafea naˈa God,
kira ka ˈuri, “God alaˈania logo na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore,
ˈiri kira ke kakari alifaˈi faˈasia
taˈangaˈa kira ki, ma kira ke mauri
firi!”

Na fiku taˈi ngwae faˈamamana ki ˈi Antiok

19 Ma osiˈana na kwai faˈakaisiˈanga
ana kaidaˈi ba kira saungia sa Stefen
nia silolo, neˈe kwate ma na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki kira ka
takalo. Ma ti ai ada kira leka ˈuana
abaˈi kula ˈi Fonisia, ma ˈuana
bubunga ˈi Saeprus, ma fanoa doe
ˈi Antiok, ma kira ka faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ˈi Jiu
ki goˈo ti ˈada.
20 Ma ti ngwae neˈe kira
faˈamamana ki neˈe kira leka maˈi
faˈasia bubunga ˈi Saeprus, ma taˈi
fanoa doe ˈi Saeren, kira ka leka
logo ˈuana ˈi Antiok, ma kira ka
faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa
sulia na Aofia sa Jesus fuana ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki logo.
21 Ma na ngasingasiˈanga God
ka tua faˈinia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, ma na ngwae ˈoro
ki, kira ka faˈamamana logo, ma
kira ka abula ˈuana na Aofia.
22 Na faˈarongoˈa sulia na ru
neˈeri ki ka talofia naˈa fiku taˈi
ngwae faˈamamana ˈi Jerusalem ma
na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, ma
kika kwatea sa Banabas ˈuana ˈi
Antiok.
23 Ma ana kaidaˈi nia dao, nia ka
lia saiana neˈe God faˈaleˈa ngwae ˈi
neˈeri ki, ma nia ka saeleˈa liu, ma
ka amasida taˈifau fasi ˈiri kira ka
uu ngasi ˈani faˈamamanaˈanga kira
ki ana na Aofia.
24 Sa Banabas niaˈa ngwae leˈa,
ma na faˈamamanaˈanga nia ka
ngasingasiˈa, ma na Anoˈi ru Abu
ka sura ana. Ma osiˈana sa Ban-
abas, ngwae ˈoro ki kira ka eta kika
faˈamamana naˈa ana na Aofia.
25 ˈUnaˈeri sa Banabas ka leka
ˈuana ˈi Tarsus, ka lulu ˈuana sa
Saul.
26 Ma kaidaˈi nia dao toˈona, nia
ka talaˈia, kera ka leka ˈuana ˈi
Antiok. Ma kera ka tua ˈi neˈeri
sulia taˈi faˈi ngali. Ma kera ka
fiku faˈinia ngwae ˈoro neˈe kira
faˈamamana ˈi neˈeri ki, ma kera
ka faˈamanatada. Ma ˈi Antiok neˈe
ngwae ki kira etangia saelana na
ngwae neˈe kira faˈamamana ki ˈani
na “Ngwae sa Christ ki.”
27 Ma ana kaidaˈi neˈeri, ti profet
kira leka faˈasia ˈi Jerusalem, kira ka
leka ˈuana ˈi Antiok.
28 Taˈi ngwae ada neˈe satana sa
Agabus, nia uu, ma ka fata ˈani
ngasingasiˈanga ana Anoˈi ru Abu,
ka saea na uniˈi fioloˈa doe ke baˈa
liu saena magalia. Nia dao maˈi ana
kaidaˈi sa Kladius nia tatalafaˈa ˈi
Rom.
29 Ma na fafarongo ki, kira
ka manata ˈuana kwate maniˈa
fuana ˈafilana ngwae neˈe kira
faˈamamana ma kika tua ˈi Judea.
Ma na ngwae ki taˈifau, kira ka
kwatea tae neˈe totolia kika kwatea.
30 Ma kira ka sasi ˈunaˈeri, ma
kira ka kwatea mani fuana sa Ba-
nabas ma sa Saul, ˈiri keraˈa neˈe
ka ngalia fuana ngwae faˈinaˈonaˈo
ana ngwae faˈamamana ki ˈi neˈeri
ˈi Jerusalem.

12

Kira faˈakaisia na ngwae faˈamamana ki ˈi Judea

1 Ma ana kaidaˈi neˈeri, sa Herod
na tatalafaˈa nia daua ti ngwae ana

ngwae fa'amamana ki, ma nia oga
ka fa'akaisida.
2 Ma nia kwatea na ngwae ana
ofo'a nia ki 'iri kike saungia sa
James, na ai na'ona sa John, 'ani
sele ni ofo'a.
3 Ma kaida'i nia lisia ne'e na Jiu
ki kira saele'a liu fa'inia na ru ne'e
nia sasia, nia ka kwatea na ngwae
ana ofo'a nia ki, kira ka daua logo
sa Peter. Nia sasia na ru ne'e ana
kaida'i ana Fanga'a kira saea 'ani
"Fanga'a ana Daofa'i Liu'a."*
4 Ma buri 'ana kira daua sa Peter
ka sui na'a, kira ka alua 'i saena
luma ni lokafo, ma na fai fiku ta'i
ngwae ana ofo'a ki ne'e kira folo
'usia, ma saena fiku ta'i ngwae
ne'eri ki, kira alua fai ngwae'a
saena ta'i fiku ta'i ngwae'anga.
Du'ungana sa Herod manata 'uana
matalanga'ilana sa Peter 'i maana
ngwae ki buri 'ana na Fanga'a ana
Daofa'i Liu'a.
5 Ma sa Peter ka tua go'o 'ana
saena luma ni lokafo. Ma na ngwae
fa'amamana ki, kira ka fo'o 'alata'a
liu fuana God fuana sa Peter.

Na 'ainsel tala'ia sa Peter fa'asia saena luma ni lokafo

6 Ma ana fa'i rodo 'i na'ona ne'e
sa Herod ke matalangani sa Peter
'i maana ngwae ki, sa Peter nia
maliu 'ana safitana ro ngwae folo
ki. Kira firi'ia 'ani ro sene ki, ma
na ngwae folo ki kira ka folo logo
ma'i 'i maana sinamaa ana luma ni
lokafo.
7 Ma ngwano bore ma na 'ainsel
na Aofia leka ma'i ka uu siana,
ma na madako'anga ka rara 'afia
saena ma'e luma ni lokafo ne'e nia
maliu ana. Ma na 'ainsel ka dau
ana gwauna 'aba'abana sa Peter ka
fa'a ada, ka fata 'uri, "'Oke tata'e
'ali'ali!" Go'o, na dadalo sene ba
kira firi'ia 'ani limana ki ka 'asi'i
na'a fa'asia na limana.
8 'Una'eri na 'ainsel ne'eri ka fata
'uri, "'Oke toro 'ani toro 'oe, ma
'oke alua ta'e butu 'oe ki 'aemu."
Ma sa Peter ka sasi sulia. Sui
na 'ainsel ka fata la'u 'uri, "'Oke
ru'ufia na to'ongi fafo doe 'oe fafi'o,
'oko leka ma'i fa'i nau."
9 Ma sa Peter ka leka sulia 'i maa
fa'asia saena luma ni lokafo. Ma
noa'a nia kasi saiana na ru ne'e
'ainsel ne'eri nia sasia ana, na ru
mamana, osi'ana nia fia fasi nia lisia
go'o 'ana na fa'ata'inga.
10 Ma na 'ainsel ne'eri fa'inia sa
Peter, kera ka leka, kera ka liufia
na'a etana ngwae folo, sui na ruana
ngwae la'u, sui kera ka fi'i dao
ana maa ne'e kira saunga'inia 'ani
na babalita'i ka'ika'i salo ki, ne'e
nia leka kwau 'uana saena fanoa.
Ma na sinamaa ne'eri ka tala 'ifi
go'o 'ana fuadaro'o, ma kera ka
ru'u kwau. Ma kaida'i kera leka
kwau sulia tala doe, 'una'eri go'o
na 'ainsel ne'eri ka leka na'a 'ana
fa'asia sa Peter.
11 Ma sa Peter ka fi'i saiana na ru
ne'e fuli fuana ma ka fata 'uri, "'Iu
nau ku fi'i saiana nia mamana liu.
God nia tala kwatea ma'i na 'ainsel
nia, ma ka 'afi nau fa'asia sa Herod
fa'inia na ngwae Jiu ki, ma noa'a
kira kasi saungi nau di'ia ne'e kira
loko'i ru fuana sasilana."
12 Kaida'i sa Peter nia sai na'a ana
ru ne'e, nia ka leka na'a 'uana luma
'i Mary te'a sa John Mark. Ma na
ngwae 'oro ki kira fiku saena luma
ne'eri, 'iri kika fo'o 'ada.
13 Kaida'i sa Peter dao ma'i, nia uu
'i burina sinamaa, nia ka kidikidi.
Ma ta'i sari'i rao 'i luma ne'eri ne'e
satana 'i Roda ka leka ma'i.
14 Ma kaida'i nia rongo saiana
lingana sa Peter, nia ka saele'a liu,
ma noa'a nia kasi 'ifingia la'u na
maa. Bore ma nia lalili ka oli, ka
fa'arongo basi 'ani ne'e sa Peter nia
uu ma'i 'i maa.
15 Noa'a kira kasi fa'amamana
ana, ma kira ka saea nia bolebole'a
lala. Bore ma nia su'usu'u fa'inia
ka fata 'uri, "Nau ku fata mamana."
'Una'eri kira ka olisia kika 'uri,
"Sali na 'ainsel nia taka ne'ana."
16 Ma ana kaida'i ne'eri logo, sa
Peter ka ina'u ana kidikidi 'anga.
Ma ana kaida'i kira 'ifingia na'a

* **12:3** Ta'i sata la'u fuana "Fanga'a ana Daofa'i Liu'a" kira saea 'ani "Beret ne'e noa'a ta isi 'i saena."

sinamaa, kira ka lisia sa Peter, ma
kira ka ˈarefo liu.
17 Ma nia ka kwaikarui ˈani li-
mana fuada ˈiri kira ke tua aroaro.
Ma nia ka faˈarongo kira ˈani neˈe
God logea naˈa faˈasia saena luma ni
lokafo. Ma nia ka fata ˈuri, “Kamu
ke leka kwau, ma muke faˈarongo
ˈani ru neˈe ki fuana sa James†
faˈinia na barangwai asina neˈe kira
faˈamamana ki.” ˈI buri ˈana nia ka
saea na ru neˈeri ki taˈifau, nia ka
leka naˈa kwau ˈana ˈuana ta kula
matamata.
18 Ma ˈofodangi naˈa, na ngalun-
galuˈa doe ka tataˈe safitana na
ngwae folo ki, osiˈana kira kina na
tae neˈe fuli fuana sa Peter.
19 Ma sa Herod ka kwatea fatalana
ˈiri kira ke lulu ˈuana sa Peter. Bore
ma noaˈa kira kasi dao goˈo toˈona.
Ma nia ka ri maˈi ˈuana na ngwae
folo ki, ka saefiloda, ma noaˈa kira
kasi saiana na tae neˈe fuli fuana
sa Peter, goˈo nia ka kwatea na ng-
wae ana ofoˈa nia ki, kika saungida
taˈifau.
Ma ˈi buri ˈana, sa Herod ka leka
faˈasia ˈi Judea, ma ka leka tua basi
ˈana ˈi Sesarea.

Na maelana sa Herod

20 Ma sa Herod ka saetaˈa liu
fuana ngwae ana ˈi Taea ma ˈi
Saedon ki. Ma kira fiku ˈada talada,
ma kira ka leka siana sa Herod.
Kira eta leka dao basi ˈada siana
sa Blastas fasi ˈiri ka ˈafida, osiˈana
niaˈa neˈe na ngwae doe saena luma
sa Herod. Sui ˈunaˈeri mala kira
fiˈi leka siana sa Herod, kira ka
gania ˈuana aroaroˈanga. Kira gania
ˈunaˈeri, osiˈana kira oga folilana
fanga faˈasia na abaˈi kula neˈe sa
Herod nia tatalafaˈa fafia.
21 Ma asoa neˈe sa Herod filia
fuana nia ke alaˈa fuana ngwae ki,
nia dao naˈa maˈi. ˈUnaˈeri nia ka
ruˈufia na ifi kwanga nia ki, ma ka
fiˈi tua ana kula ni tua na tatalafaˈa,
ma nia ka alaˈa fuada.
22 Kaidaˈi nia alaˈa ka sui goˈo, na
ngwae ki kira ka norea akoˈa kira ka
ˈuri, “Noaˈa laˈu lingana na ngwae
neˈeriˈa, bore ma na lingana god
lala!”
23 Ma ˈunaˈeri goˈo na ˈainsel
God ka leka maˈi ma ka kwaiˈia sa
Herod, ma nia ka mataˈi, osiˈana
noaˈa nia kasi faˈa ˈinotoˈa God.
Ma na ngwangwa ki kira ka ˈania
nonina, ma buri ˈana nia ka mae
naˈa.
24 Ma na fatalana God ka takalo
ana fanoa ˈoro ki, ma na ngwae ˈoro
ki kira ka faˈamamana ana.
25 Ma sa Banabas ma sa Saul, kera
tuatua ˈi Jerusalem sui kira ka oli
naˈa ˈuana ˈi Antiok ˈi buri ˈana
neˈe kera faˈasuia na raoˈa neˈe kira
kwatea fuadaroˈo. Ma kera ka baˈea
sa John Mark faˈi kera.

13

Kira filia sa Banabas ma sa Saul

1 Ma ti profet, ngwae neˈe kira
talongaˈinia faˈarongoˈa leˈa, ma
na ngwae faˈamanata ki neˈe kira
faˈamanata na ngwae faˈamamana
ki, kira tua logo ˈi Antiok, saena na
fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈeri,
ma kiraˈa neˈe: sa Banabas, sa
Simion ba kira saea ˈani “ngwae
bulu,” sa Lusius faˈasia ˈi Saeren,
sa Manaen ba kira gonia faˈinia sa
Herod na tatalafaˈa, ma sa Saul.
2 Ana kaidaˈi neˈe ngwae neˈeri
ki kira foˈosia God faˈinia na abu
fangaˈa, na Anoˈi ru Abu ka fata ˈuri
fuada, “Kamu ke filia sa Banabas ma
sa Saul fuaku ˈiri kike sasia na raoˈa
neˈe nau ku filidaroˈo fuana.”
3 Buri ˈana kira abu fanga ma
kira foˈo, kira taˈifau kika alua
naˈa limada fafia keraˈa, sui kira ka
asungaˈinidaroˈo naˈa kwau.

Etana kaidaˈi sa Saul leka li-furongo

4 Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu ba
kwatea sa Banabas ma sa Saul, kera
ka leka naˈa ˈuana ˈi Selusia faˈasia
ˈi Antiok, kera ka toˈo folo ˈuana na
bubunga ˈi Saeprus.
5 Kaidaˈi kera dao ana fanoa ˈi
Salamis, kera ka faˈarongo ˈani fa-
talana God saena luma abu fuana
foˈongaˈa Jiu ki. Ma sa John

† **12:17** James neˈe niaˈa ai burina sa Jesus. Ma nia na ngwae faˈinaˈonaˈo ana ngwae faˈamamana ˈi Jerusalem.

Mark ka leka logo faˈinida fuana
ˈafiladaroˈo.
6 Ma kaidaˈi kira leka faˈasia ˈi
Salamis, kira ka leka daofaˈi liu kika
toˈofolo ana bubunga neˈeri ˈuana
ˈi Pafos. Neˈeri, kira ka dao toˈona
taˈi ngwae neˈe satana sa Barjesus
neˈe nia rao ˈani talana na lufina
ngwai. Niaˈa na ngwae ˈi Jiu, ma
kira saea niaˈa na profet ma noaˈa
ˈiri mamana goˈo.
7 Nia kwaima faˈinia na
gwaungaˈi ngwae ana bubunga
neˈeri satana sa Sergius Paulus, neˈe
ngwae liatoˈo liu. Na gwaungaˈi
ngwae neˈeri ka ri ˈuana sa Banabas
ma sa Saul siana, osiˈana nia oga ka
rongoa fatalana God. Ma keraˈa ka
dao kika alaˈa faˈinia.
8 Bore ma sa Barjesus neˈe rao
ˈani talana ˈilu, neˈe ta sata laˈu
ana sa Elaemas ˈani alaˈanga ˈi Grik,
nia tataˈe saulida, nia ka iliili ˈuana
folilana gwaungaˈi ngwae neˈeri ˈiri
nia kasi faˈamamana laˈu ana sa
Jesus.
9 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura ana
sa Saul neˈe kira saea logo ˈani sa
Paul, nia ka alu naˈa maana ana
ngwae neˈe rao ˈani talana lufina
ngwai,
10 ka fata ˈuri fuana, “ˈOko futa
olitana na akalo! ˈOko malimaeˈa
ana ru leˈa ki taˈifau, ma ˈoko sai
liu logo ana na kwalukaela sokeˈa
taˈa ki, ma ana asoa ki ˈoko ili ˈuana
rokisilana mamanaˈanga God ˈani
sokea ki.
11 ˈOko saiana God ke baˈa kwa-
tea naˈa kwaˈikwaˈinga fuamu ana
kaidaˈi neˈe naˈa. Na maamu ke
rodo, ma noaˈa ˈoe kosi lisia na
madakola lana na madaˈafi sulia taˈi
kala kaidaˈi.”
Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo,
maana sa Elaemas ka rodo naˈa, ma
ka fali galogalo naˈa ˈana ˈuana ta
ngwae ˈiri ka dau ana limana ma ka
talaˈia.
12 Ma na gwaungaˈi ngwae neˈeri,
kaidaˈi nia ka lisia na ru neˈeri
ki, nia ka faˈamamana naˈa ana
sa Jesus, ma ka ˈarefo liu ana
faˈamanataˈanga kera sulia na
Aofia.

Kira tua ˈi Antiok maˈe fanoa saena abaˈi kula ˈi Pisidia

13 Sui sa Paul ma ti ngwae neˈe
kira leka faˈinia, kira toˈo toˈofolo
maˈi faˈasia ˈi Pafos, ma kira ka dao
ana fanoa ˈi Perga, saena abaˈi kula
ˈi Pamfilia. Ma sa John Mark ka
leka faˈasidaroˈo ˈi neˈeri, ma ka oli
ˈuana ˈi Jerusalem.
14 Bore ma kira leka faˈasia ˈi
Perga, kira ka dao naˈa ˈi Antiok,
maˈe fanoa saena abaˈi kula ˈi Pi-
sidia. Ma ana Sabat asoa ana ma-
maloˈanga, kira ka leka saena luma
fuana foˈongaˈa Jiu ki, ma kira ka
tua naˈa ˈi ano.
15 Buri ˈana naˈa toˈomaˈi ˈanga
ki faˈasia na Taki sa Moses ki ma na
Kerekereˈa na Profet ki, na ngwae
faˈinaˈonaˈo ana luma abu fuana
foˈongaˈa ki neˈe kira ka kwatea
alaˈanga fuada kira ka ˈuri, “Ng-
waefuta kina ˈae, diˈia koroˈo toˈo
ana ti alaˈanga ana kwairaduˈanga
fuana na ngwae neˈe ki, kaimili oga
koroˈo ka alaˈa fuada.”
16 ˈUnaˈeri, sa Paul ka tataˈe, ma
ka kwaikaru ˈani limana ˈiri kira ke
aroaro, ma ka talaˈae alaˈa ka ˈuri,
“Ngwae ˈi Jiu ki, ma kamu ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kamu tua
ˈi neˈe fuana foˈosilana God, muke
fafarongo nau basi maˈi!
17 God kia ngwae Jiu ki, nia filia
koˈo kia ki ma ka kwate kira ka ˈoro
liu ana kaidaˈi kira tua ˈi Ejipt, ana
kula neˈe noaˈa laˈu fanoa kira. Ma
God ka olitaˈi kira faˈasia ˈi Ejipt
ˈania na ngasingasiˈanga doe nia.
18 Ma sali karangi fai akwala faˈi
ngali ki neˈe, nia lia sulida saena
abaˈi kula kwasi.
19 Nia ka malangisia fiu fuuˈi ng-
wae ki ˈi Kenan, ma ka alua ngwae
nia ki kira ka toˈo ana na ano neˈeri.
20 Nia ngalida fuana kika leka tua
ˈi Ejipt ka dao ana neˈe kira leka ˈi
Kenan, sulia bali ana fai talangaˈi
ma lima akwala faˈi ngali. ˈI buri
ˈana, God ka kwatea na ngwae ni
kwai matalangaˈi ki fuada, leleka ka
dao ana kaidaˈi ba sa Samuel niaˈa
na profet.
21 Ma ana kaidaˈi kira gani ˈuana

ta tatalafaˈa, God ka filia sa Saul ka gwaungaˈi fuada. Sa Saul neˈe na ngela sa Kis, faˈasia na fuuˈi ngwae sa Benjamin. Ma nia ka gwaungaˈi fuada sulia fai akwala faˈi ngali ki.

22 Sui God ka lafua sa Saul, ma ka alua sa David ka tatalafaˈa fuada. Ma God ka fata ˈuri sulia sa David, ‘Sa David, na ngela sa Jesi, niaˈa neˈe na ngwae neˈe nau ku saeleˈa liu faˈinia, nia na ngwae neˈe saiana ka sasia ru neˈe nau ku oga nia ka sasiˈi ki.’✡

23 Ana kwalafa ngwae neˈe sa David neˈe God filia sa Jesus ka alu niaˈa na ngwae ni faˈamauriˈanga fuana ngwae Israel ki, diˈia ba nia eta fata naˈa ˈani.

24 ˈI naˈona neˈe sa Jesus nia talaˈae ana raoˈa nia, sa John ba faˈataloˈania fuana ngwae ki taˈifau Israel, fasi ˈiri kira ke kakari alifaˈi faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma kira ke siuabu.

25 Ma ana kaidaˈi sa John nia karangi ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈe nia sasia, nia ka fata ˈuri fuana ngwae ki, ‘Sali kamu fia fasi nauˈa na ngwae ba God filia naˈa niniˈa, bore ma noaˈa. Nauˈa noaˈa laˈu na ngwae neˈe kamu kwaikwaimasi ana. Nia ke baˈa leka maˈi buriku, ma noaˈa nau kusi totolia neˈe nai orooro, ma ku logea na butu nia ki ˈi ˈaena.’✡

26 “Ma kamu ngwaefuta nau kina ana kwalafa sa Abraham, ma kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kamu fiku ˈi neˈe fuana foˈosilana God, God nia kwatea naˈa maˈi fuakulu na alaˈanga sulia sa Jesus neˈe faˈamauri kulu.

27 Aia, ma na ngwae neˈe kira tua ˈi Jerusalem, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, noaˈa kira kasi saiana neˈe sa Jesus nia na ngwae faˈamauri. Ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana na fatalana profet ki, sui bore ˈana kika toˈomani ana na Sabat asoa ana mamaloˈanga ki taˈifau. Kaidaˈi kira matalangaˈinia sa Jesus, kira faˈataˈinia neˈe fatalana na profet ki nia mamana.

28 Sui bore ˈana noaˈa kira kasi dao toˈona goˈo ta ru neˈe kira ke saungia duˈungana, kira ka gania sa Paelat ˈiri ke saungia ka mae.

29 Ma ˈi buri ˈana kira sasia ru ki taˈifau neˈe Kerekereˈa Abu nia alaˈa sulia, sui kira ka lafua faˈasia na ˈai rara folo, ma kira ka alu nia saena faoda gwaˈu.

30 Bore ma God ka taˈea faˈasia maeˈa.

31 Ma sulia na asoa ˈoro ki, ngwae neˈe kira leleka funifaraˈa faˈinia faˈasia ˈi Galili ˈuana ˈi Jerusalem, kira ˈidufaˈi lisia goˈo ˈada logo. Ma kaidaˈi neˈe, kira ka alaˈa naˈa sulia fuana ngwae ˈi Israel ki.

32 “Keroˈo leka maˈi ˈiri mike faˈarongo kamu ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Na ru neˈe God eta fataˈa ˈani fuana koˈo kia ki,

33 kuluˈa naˈa na ngela kira ki neˈe God ka faˈamamana eta fataˈanga neˈeri fuakulu ˈani taˈelana sa Jesus ˈuana mauriˈa. Osiˈana God ba saea ˈani Sam✡ ro ru ki ka ˈuri,

‘ˈAeˈo na Ngela nau.

Taˈena nauˈa neˈe Maˈa ˈoe naˈa.’✡

34 “Aia, God eta fata ˈani tataˈelana faˈasia na maeˈa, ma nia ˈafitaˈi fuana nia ka mae laˈu. Ru neˈeri kira keresia saena Kerekereˈa Abu ka ˈuri,

‘Nai baˈa kwatea fuamu na faˈaleˈanga abu ki neˈe nau ku eta fataˈa ˈani fuana sa David.’✡

35 “Nia mamana liu, sulia nia saea logo saena taˈi Kerekereˈa Abu ma ka ˈuri,

‘Noaˈa ˈoe kosi alaˈania ngwae rao abu ˈoe ka mae ma ka ngwaˈa.’✡

36 “Ana kaidaˈi neˈe sa David mauri ˈua, nia ka sasia naˈa ru neˈe God ogaˈi ki. ˈUnaˈeri ma nia ka mae naˈa, kira ka alua saena kilu gwaˈu ˈi ninimana koˈo nia ki, ma na nonina ka ngwaˈa.

✡ **13:22** 1 Samuel 16:12 ✡ **13:25** Mark 1:7; Luke 3:16; John 1:27 ✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:33** Sam 2:7 ✡ **13:34** Aesea 55:3 ✡ **13:35** Sam 16:10

37 Bore ma sa Jesus na ngwae neˈe
God nia taˈea faˈasia na maeˈa, na
nonina noaˈa kasi ngwaˈa.
38-39 Ngwaefuta kina, kamu ka sai
leˈa ana, neˈe kami faˈarongo ˈani
siaumulu neˈe God ke baˈa rufua-
nata ana taˈangaˈa kamu ki ˈani
maelana sa Jesus. Ngwae ki taˈifau
neˈe kira fitoˈo ana sa Jesus, kira
aloge ma noaˈa kira kasi ˈeke
naˈa, osiˈana God ka fulangani nia
ˈoloˈolo. Roˈongaˈa sulia taki sa
Moses ki, noaˈa kasi totolia neˈe ka
sasia ngwae ka ˈoloˈolo.
40 Muke lia suli kamu, ˈiri na ru neˈe
profet ki kira fata sulia noaˈa kasi
fuli fuamuˈa,
41 kira ka ˈuri,

‘Mulu sailinga, ngwae neˈe kamu
ˈoinonga ˈania fatalana God
ki.
God ke baˈa sasi raoˈa doe liu ana
kaidaˈi kamu mauri ˈua.
Noaˈa kamu kasi faˈamamana neˈe
God sasia ru neˈeri, sui
bore ˈana diˈia ta ngwae nia
faˈarongo kamu sulia.
Mulu lisia! Kamu ke baˈa ˈarefo, ma
muke mae.’ ”✡

42 Ma kaidaˈi sa Paul ma sa
Banabas, kera ruˈu naˈa kwau ˈi
maa faˈasia na luma abu fuana
foˈongaˈa, na ngwae ki kira ka
ganida ˈiri kira ke oli laˈu maˈi ana
Sabat asoa ana mamaloˈanga ˈi buri,
fasi ˈiri kira ke faˈarongoda laˈu ˈani
na ru neˈe ki.
43 ˈI buri ˈana neˈe ngwae ki
kira leka naˈa faˈasia na fikuˈa
ana foˈongaˈa neˈeri, ngwae ˈoro
kira leka sulia sa Paul ma sa Ba-
nabas. Kiraˈa ti ngwae Jiu ma
ti ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
logo neˈe kira ˈado naˈa faˈinia ng-
wae Jiu ki saena abuˈa kira. Ma
sa Paul faˈinia sa Banabas alaˈa
fuada faˈinia na radulada ˈuana uu
ngasiˈa ana faˈamamanaˈanga ana
na kwaiˈofeˈanga God.
44 Ma ana Sabat asoa ana ma-
maloˈanga ˈi buri, karangi na ngwae
ki taˈifau saena na fanoa neˈe, kira
dao maˈi fuana rongolana na fata-
lana sa Paul ma sa Banabas sulia na
Aofia.
45 Ma kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki
kira lisia neˈe fikuˈa neˈeri doe,
liada ka ogalaˈa liu. Ma kira fata
ngengea naˈa ru neˈe sa Paul nia
saea, ma kira ka fata buri logo ana.
46 Bore ma sa Paul ma sa Banabas
kera ka fata noniraˈa mala, kera
ka ˈuri, “Nia bolo fuana keroˈo ka
eta fata basi sulia na fatalana God
fuamuˈa Jiu ki ˈi naˈo. Bore ma
duˈungana neˈe kamu ˈaila ˈania,
kamu faˈataˈinia fasi neˈe noaˈa
kamu kasi totolia goˈo ngalilana na
mauriˈa firi. Nia neˈe keroˈo ka
faˈasi kamu, ma keroˈo ka leka naˈa
ˈamiroˈo fuada na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki.
47 Keroˈo leka siana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, osiˈana God nia
asungaˈi keroˈo ka ˈuri,

‘Nau ku alu ˈoe ˈoko diˈia naˈa unu
fuada na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki.
Nau ku asungaˈiniˈo ˈiri ˈoke
faˈarongoa ngwae ki taˈifau
saena magalia ˈani tae neˈe
nai sasi fuana faˈamaurilada.’ ”✡

48 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki kira rongoa
ru neˈe, kira ka saeleˈa liu, ma
kira ka baˈatafea na faˈarongoˈa na
Aofia. Ma na ngwae neˈe God ka
filida fuana na mauriˈa firi, kira ka
faˈamamana naˈa.
49 Ma na fatalana God ka talo naˈa
ana kula ki taˈifau, ma na ngwae
ˈoro ki ka rongoa naˈa fatalana God
saena ˈafutana abaˈi kula neˈeri.
50 Bore ma na ngwae Jiu ki kira ka
fata liana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
saena na fanoa doe neˈeri faˈinia na
gwaungaˈi kini ki ana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira foˈosia
God. Ma na Jiu neˈeri ki, kira
ka talaˈae naˈa ana faˈakaisilana sa
Paul ma sa Banabas, ma kira ka
lalidaroˈo naˈa faˈasia na bali fanoa
neˈeri.

✡ **13:41** Habakuk 1:5 ✡ **13:47** Aesea 42:6; 49:6

51 Ma kera ka kwaˈitafula na gegeo
ana ano ki faˈasia na ˈaedaroˈo
diˈia na faˈabasuˈanga naˈa fuada
neˈe God ke baˈa matalangaˈi kira
duˈungana kira ˈaila ˈania ron-
golana fatalana God. Ma kera ka
leka naˈa adaroˈo ˈuana ˈi Ikonium.
52 Ma na ngwae ˈi Antiok ki neˈe
kira faˈamamana, kira ka saeleˈa liu,
ma na Anoˈi ru Abu ka sura ada.

14

ˈI Ikonium

1 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas
dao ˈi Ikonium, kera ka leka laˈu
saena na luma fuana foˈongaˈa Jiu
ki, diˈia ba kera ˈidufaˈi sasi. Ma
kera ka fata ˈani ngasingasi ˈanga
neˈe na ngwae ˈoro Jiu ki, ma na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka
faˈamamana ana sa Jesus.
2 Bore ma na Jiu neˈe kira ˈaila
faˈamamana, kira ka fata liana ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma
kira ka faˈalia na manatada kira
ka tataˈe saulia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki.
3 Sa Paul ma sa Banabas, kera ka
tua laˈu ˈi neˈeri sulia kala kaidaˈi
tau, kera ka fata nonираˈa sulia na
Aofia. Ma na Aofia ka faˈataˈinia
neˈe fataladaroˈo sulia sa Jesus nia
mamana ˈani kwatelana na ngasin-
gasiˈanga fuadaroˈo fuana sasilana
ru ni ˈarefoˈa ki ma na faˈanadaˈa
ki.
4 Ma na ngwae ki saena maˈe
fanoa neˈeri, kira ka daro toˈotoˈo
ma kika takalo. Ti ngwae faˈinia Jiu
ki, ma ti ngwae faˈinia na ngwae
lifurongo ki.
5 ˈUnaˈeri ti ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki faˈinia ti Jiu ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kira ki, kira ka lokoˈi
ru fuana faˈakaisilana na ngwae
lifurongo ki ma kike saungida ˈani
ˈuilada ˈani fau ˈiri kike mae goˈo.
6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na ng-
wae lifurongo ki kera rongo sai ana,
kera ka tafi ˈuana fanoa ˈi Listra, ma
fanoa ˈi Derbe saena abaˈi kula ˈi
Laekonia, ma ˈuana na maˈe fanoa
ki kalikalida.
7 Neˈeri, kera ka faˈatalo ˈania
Faˈarongoˈa Leˈa.

ˈI Listra ma ˈi Derbe

8 Ma taˈi ngwae nia tua ˈi Listra
neˈe ˈaena taˈu. Na ˈaena mae
talaˈae mala maˈi ana futalana, ma
noaˈa nia kasi fali naˈa.
9 Nia tua ˈi ano, ma ka fafarongoa
fatalana sa Paul. Ma sa Paul ka alu
naˈa maana ana, ma ka saiana neˈe
nia faˈamamana sa Jesus saiana ke
gura goˈo ˈana niaˈa,
10 ma ka fata ˈani lingaˈi ngwae
doe fuana ka ˈuri, “ˈOke tataˈe, ma
ˈoko uu saga ˈani ˈaemu!” Ma na
ngwae neˈe ka fafusaka, ma ka fali
kwailiu naˈa ˈi safitada.
11 Kaidaˈi fikuˈa neˈe kira lisia
ru neˈe sa Paul sasia, kira ka ri
koko ˈani alaˈanga kira ngwae ˈi
Laekonia, kira ka ˈuri, “Na god ki
kira ngwaeˈa naˈa, ma kera ka koso
naˈa maˈi siaka!”
12 Kira ka saea sa Banabas ˈani na
gwaungaˈi god Sus, ma sa Paul kira
ka saea ˈani sa Hermes na ngwae
ngali alaˈanga ana god ki, osiˈana
nia ngwae neˈe fata ˈani keraˈa.
13 Ma na luma ni foˈongaˈa ana
god Sus ni taˈi teo toli ˈi ili ana
fanoa neˈeri. Ma na fata abu
fuana god Sus, nia ka leka ma ka
ngalia maˈi buluka ki, ma na takana
ˈai ki, ka alua maana tafa ana
fanoa neˈeri. Osiˈana nia faˈinia
na fikuˈa neˈeri, kira oga kwatelana
na kwaisuˈusiˈanga fuana na ngwae
lifurongo ki.
14 Ana kaidaˈi sa Banabas ma
sa Paul kera rongoa neˈe kira sasi
ˈunaˈeri, kera ka gasia na toˈongi
kera ki fuana faˈataˈilana kera ˈaila
ˈani, ma kera ka ˈuri,
15 “Reala kwa, faˈuta neˈe kamu
ka oga sasilana ru neˈe re? Ma
keroˈo neˈe ngwae ki goˈo diˈia logo
kamuˈa. Keroˈo leka maˈi fuana
faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa
sulia taˈi God mauri. Fuila muke
foˈosia lala niaˈa. Ma noaˈa kamu
kasi foˈosia laˈu na mala mala god
neˈe ki, osiˈana noaˈa kira kasi ˈafi
kamu goˈo. God saungaˈinia ˈi langi,

ma na magalia, ma na asi, ma na ru
ki ta'ifau ne'e kira tua 'i saena ki.
16 Ana kaida'i sui toli ki, nia
ala'ania na ngwae ki ta'ifau kira ka
leka 'ada sulia kwaiogai'anga kira
ki.
17 Ka 'una'eri bore 'ana, noa'a
nia kasi mutala fa'asia kwatelana ru
le'a ki fuana ngwae ki ta'ifau sulia
asoa ki, ma nia ka fa'ata'inia nia'a
talana 'ani ru le'a ne'e nia sasi'i
ki. Nia kwatea uta fuamu'a fa'asia
saena mamanga, ma ka kwatea fua'i
'ai ki ana kaida'i kira ki, ma nia
ka kwatea fanga fuamu'a, ma ka
kwatea maurilamu'a ka saele'a."
18 Sui bore 'ana na ngwae li-
furongo ki kira ka fata 'una'eri, na
fiku'a ne'e, kira oga kika kwatea
nama 'ada na kwaisu'usi'anga kira
ki fuadaro'o.
19 Ma ti Jiu ne'e kira leka ma'i
fa'asia fanoa 'i Antiok saena aba'i
kula 'i Pisidia, ma fanoa 'i Iko-
nium, kira dao ma'i, kira ka kwate
ala'anga fuana fiku'a ne'e, ma kira
ka oga ta'a fuana sa Paul ma sa
Banabas. Ma kira ka 'uia na'a
sa Paul 'ani fau ki, ma kira ka
'abalanga'i nia 'i maa fa'asia saena
fanoa, ma kira ka dangalua, osi'ana
kira fia fasi nia mae na'a.
20 Bore ma kaida'i ngwae ne'e
kira fa'amamana ki, kira leka ma'i,
ma kira ka uu kalia sa Paul, nia ka
tata'e, ka oli fa'inida 'uana 'i fanoa.
Sui ana fa'i asoa 'i buri, sa Paul ma
sa Banabas kera ka leka 'uana fanoa
'i Derbe.

Kera oli la'u ma'i 'uana 'i Antiok

21 Sa Paul ma sa Banabas kera ka
fa'arongo 'ani na Fa'arongo'a Le'a
saena fanoa 'i Derbe, ma na ngwae
'oro ki kira ka fa'amamana ana sa
Jesus. Sui kera ka oli 'uana fanoa
'i Listra, ma fanoa 'i Ikonium, ma
fanoa 'i Antiok saena aba'i kula 'i
Pisidia.
22 Ma kera ka fa'angasingasia
na fa'amamana'anga na ngwae
ne'e kira fa'amamana ki, ma
kera ka falangi ada 'iri na
fa'amamana'anga kira ki ka ngasi.
Ma kera ka saea, "'I na'ona ne'e
kuke ru'u saena mauri'a firi ne'e
God ke gwaunga'i fafia, kulu ke
dao ta'ifau nama to'ona na 'afita'i
'anga."
23 Ma ana fanoa ne'eri ki
ta'ifau, kera ka filia na'a ngwae
fa'ina'ona'o ki fuana fikulana
ngwae God ki. 'Ani fo'onga'a ma
abu fanga'a, kera ka kwatea na'a
na ngwae ne'eri fuana na Aofia ne'e
kira fa'amamana 'ana.
24 Sui kera ka leka fa'asia aba'i
kula 'i Pisidia, kera ka dao ana aba'i
kula 'i Pamfilia.
25 Ma kera ka fa'arongo 'ani na
Fa'arongo'a Le'a saena fanoa 'i
Perga, sui kera ka leka 'uana fanoa
'i Atalia.
26 Sui kera ka leka 'ani gwa'i baru
fa'asia 'i ne'eri, ma kera'a ka oli
na'a 'uana fanoa 'i Antiok. Na
fanoa ba kira tala'ae ana leka'a
kera fa'asia. Na fanoa ba ngwae
fa'amamana ki kira kwatedaro'o
saena kwai'ofe'anga God, 'iri ke
'afida fuana na rao'a nini'a kera
fa'asuia na'a.
27 Ma ana kaida'i kera dao na'a
'i Antiok, kera ka fikua na'a ng-
wae fa'amamana ki, ma kera ka
fa'arongoda 'ani na ru ki ta'ifau
ne'e God sasia 'anidaro'o. Ma kera
ka fa'arongo logo 'ani ne'e God
'afida na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu
ki bore kira ka fa'amamana logo.
28 Ma kera ka ta'i tua tau 'i
ne'eri fa'inia na ngwae ne'e kira
fa'amamana ki.

15

Na fiku loko'i ru'a 'i Jerusalem

1 Ti ngwae ne'e kira leka ma'i
fa'asia 'i Judea 'uana 'i Antiok,
kika fa'amanata na ngwae ne'e
fa'amamana na'a ki kira ka 'uri,
"Nia 'afita'i liu fuana God ke
lafu kamu fa'asia ta'anga'a kamu
ki, di'ia noa'a kamu kasi 'olo
fa'ata'inia di'ia ba na taki sa Moses
ki saea."
2 Ma sa Paul fa'inia sa Banabas
kera ka kwaingenge liu fa'i kira
sulia ru ne'e. Ma kira ta'ifau kira ka
filia sa Paul ma sa Banabas ma ti ng-
wae fa'amamana 'i Antiok, 'iri kira
ke leka 'i Jerusalem fuana ala'anga

fa'inia na ngwae lifurongo ki ma na
ngwae fa'ina'ona'o ki sulia ru ne'e.
3 Ma na fikuta'i ngwae
fa'amamana ne'e ka asunga'inida
na'a kwau. Ma kaida'i kira leka
na'a, kira liu ana aba'i kula 'i
Fonisia ma 'i Samaria ki, kira ka
fa'arongoa 'ani ne'e na ngwae ba
noa'a la'u Jiu ki ne'e kira abula na'a
'uana God. Ma kaida'i na ngwae
ne'e kira fa'amamana ki rongoa
na'a fa'arongo'anga ne'eri, kira ka
saele'a liu.
4 Kaida'i sa Paul ma sa Banabas
kira dao na'a 'i Jerusalem, na ngwae fa'amamana ki, ma na ngwae lifurongo ki fa'inia na ngwae fa'ina'ona'o ki, kira ka kwaloda. Ma kira ka fa'arongo 'ani na ru ne'e God ka sasi'i 'anida 'i safitana ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki.
5 Bore ma ti ngwae ana ngwae ne'e kira fa'amamana ma kira
ana fikuta'i ngwae Farasi ki, kira
tata'e kira ka fata 'uri, "Na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki, di'ia
kira fa'amamana ana sa Jesus, kike
'olo fa'ata'inia nama, ma kulu saea
fuada kika ro'o logo sulia na taki sa
Moses ki di'ia nama kia'a na ngwae
Jiu ki."
6 Ma na ngwae lifurongo ki fa'inia
na ngwae fa'ina'ona'o ki, kira ka
fiku fuana loko'i ru 'anga sulia ru
ne'e.
7 Ma buri 'ana na ala'anga keta
ne'e kira sasia ka sui, sa Peter ka
tata'e, ka fata 'uri, "Ngwaefuta nau
kina 'ae, kaumulu saiana, tau na'a
ma'i God nia fili nau safitamu'a 'iri
nai fa'arongo 'ani Fa'arongo'a Le'a
ne'e fuana ngwae ne'e noa'a la'u
Jiu ki, 'iri kira ke rongoa logo 'ada
ma kira ke fa'amamana.
8 Ma God ne'e nia saiana man-
atalana ngwae ki ta'ifau, nia ka
fa'ata'inia kwalolana na ngwae
ne'e noa'a la'u Jiu ki 'ani kwatelana
Ano'i ru Abu fuada, di'ia logo ne'e
nia kwatea fuakulu.
9 Ma ka noa'a ta 'inifilifili'anga
safitakulu ma fa'inia kira'a. Nia
ka rufuanata ana ta'anga'a kira ki,
du'ungana kira fa'amamana ana sa
Jesus.
10 Ma God fa'ata'inia fuaka ka sui
na'a, noa'a nia kasi oga ne'e kamu
ke kwatea la'u ta 'afita'i'anga fuada
'ani taki ki, osi'ana ne'e ko'o kia
ki ma kia'a bore, noa'a kulu kasi
sai go'o ana ro'onga'a sulia. Aia,
ma di'ia kaumulu kwatea na'a ta
'afita'i'anga 'una'eri fuana ngwae
ne'e kira fa'amamana ana sa Jesus
ki, God ke ba'a saeta'a fuamu'a.
11 Kulu fa'amamana ne'e God
fa'amauri kulu fa'asia ta'anga'a
kulu ki 'ani tae ne'e sa Jesus sasia
fuakulu 'ani le'anga'a nia fuaka.
God fa'amauri logo 'una'eri ana
ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki."
12 Ma na fiku'a ne'e, kira ka tua
aroaro kaida'i kira rongoa sa Banabas ma sa Paul kera fa'arongo
'ani ru ni 'arefo'anga ki ma na ru
fa'anada'a ki ne'e God ka sasi'i 'ani
kera'a fuada ngwae ne'e noa'a la'u
Jiu ki.
13 Ma 'i buri 'ana kera ala'a ka sui,
sa James ka fata 'uri, "Ngwaefuta
nau kina 'ae, muke fafarongo nau
basi.
14 Sa Peter ba fata ka fi'i sui go'o
kwau sulia ba God eta fa'ata'inia
na'a alafe'anga nia fuana ngwae
ne'e noa'a la'u Jiu ki 'ani kwalolada
fa'asia 'i safitana ngwae ki 'iri kira
ka ro'osulia.
15 Ma na profet ki kira ka fata
logo 'una'eri, di'ia na'a ba na
Kerekere'a Abu saea,
16 'God ka fata 'uri, Ta asoa 'ana,
nai ba'a oli ma'i, ma nai
ba'a ta'ea na gwaunga'inga
sa David ne'e nia 'asia na'a.
Nai ba'a ta'ea oretana ru ana, ma
nai fa'a uua la'u.
17 Ma na ngwae matamata ki, kira ke
ba'a leka ma'i siaku.
Ma na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki,
nau ku saeda na'a 'ani ngwae
nau ki.
18 God ne'e saea, ba nia fa'arongo
'ua na'a ma'i 'ani ru ne'e 'i
na'o.' "✡

✡ **15:18** Emos 9:11-12

19 Aia, ma sa James ka alaˈa laˈu ka fata ˈuri, “Nau ku manata
ˈuri, noaˈa kulu kasi kwatea laˈu
ta ˈafitaˈiˈanga fuana ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira abula
taˈifau naˈa ˈuana God.
20 Nia leˈa kulu ke kerekere fuada,
kulu ka faˈarongo kira ˈani neˈe
noaˈa kira kasi ˈania ta fanga neˈe
kira foˈosi ˈani fuana malamala god
ki, ma kira ka lia sulida faˈasia na
kakabaraˈanga, ma noaˈa kira kasi
ˈania logo ta ru mauri neˈe kira
liˈoa, ma noaˈa kira kasi ˈania logo
ta ˈabu.
21 Osiˈana na taki niniˈa sa Moses
ki, kira toˈomani ˈua naˈa maˈi ˈi
saena luma fuana foˈongaˈa kira ki
ana asoa ana Sabat ki taˈifau, ma na
fatalada ka faˈatalo naˈa ˈania saena
fanoa kira ki taˈifau.”

Kerekereˈa fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki

22 ˈUnaˈeri na ngwae lifurongo
ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki,
ma na fikutaˈi ngwae faˈamamana
ki taˈifau, kira ka filia ti ngwae
ada ˈiri kira ka asungaˈinida kwau
ˈuana Antiok faˈinia sa Paul ma sa
Banabas. Kira filia sa Judas neˈe
kira saea logo ˈani sa Barsabas, ma
sa Silas, osiˈana keroˈa ro ngwae
faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae
kira.
23 Ma na kerekereˈa ˈuri neˈe kira
kwatea faˈinida,

“Kaimili na ngwae lifurongo ki,
ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe
na ngwaefuta kamu ki ana na
Aofia, kami kwatea kwau alaˈanga
leˈa leˈa kami ki fuamuˈa na bara
ngwai asina na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, neˈe kamu tua ˈi An-
tiok, ma ˈi Siria, ma ˈi Silisia.

24 Kaimili rongoa fasi ti ngwae
ana kaimili neˈe kira leka kwau,
ma kira ka kwatea naˈa man-
ata buli musikulaˈanga fuamuˈa
ˈani fatalada. Ma noaˈa kami
kasi asungaˈinida fuana sasilana ru
neˈeri.
25 Ta neˈe kami ka fiku alafafia ru
neˈe ˈi safitamiˈa, ma kami filia ti
ngwae ngali alaˈanga, ma kami ka
asungaˈinida kwau siaumulu. Kira
ke baˈa leka kwau faˈinia kwaima
leˈa kia ki sa Paul ma sa Banabas.
26 Kera ro ngwae neˈe kera kwate
dangalu ana na mauri ladaroˈo
fuana na raoˈa madumadu fuana na
Aofia kia sa Jesus Christ.
27 ˈUnaˈeri niniˈa kami ka kwatea
logo kwau sa Judas ma sa Silas ˈiri
kera ke tala fata adaroˈo sulia na ru
neˈe kami keresia kwau.
28 Osiˈana na Anoˈi ru Abu faˈi
kaimili, kami alafafia, noaˈa kami
kasi alua laˈu ta ˈafitaˈiˈanga ˈi fafi
kamu. Ru neˈe ki goˈo neˈe muke
roˈo nama suliˈi:
29 Noaˈa kamu kasi ˈania ta fanga
neˈe kira foˈosi ˈani fuana na mala-
mala god ki, ma noaˈa kamu kasi
ˈania ta ˈabu. Ma noaˈa kamu kasi
ˈania ta ru mauri neˈe kira liˈoa. Ma
muke tua faˈasia na kakabaraˈanga.
Ma diˈia neˈe kamu tua faˈasia na ru
neˈeri ki, nia leˈa liu.”

30 Ma kira ka kwatea na ng-
wae neˈeri ki neˈe kira ngali
faˈarongoˈanga, kira ka leka ˈuana
ˈi Antiok. Ma kika fikua naˈa ngwae
neˈe kira faˈamamana ki taˈifau, ma
kira ka kwatea naˈa ru neˈe kira
keresia fuada.
31 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ki
kira toˈomani taˈifau naˈa, kira ka
saeleˈa liu, osiˈana neˈe alaˈanga
neˈeri ki gwalea naˈa manatalada.
32 Ma sa Judas ma sa Silas, kera ka
alaˈa fuada ka tau liu naˈa, ma kera
ka kwatea ramoˈalaˈalaˈanga ma
na ngasingasiˈanga fuada, osiˈana
keraˈa ro profet ki.
33-34 Ma ˈi buri ˈana keraˈa
tua ˈi neˈeri sulia bara asoa
ka sui, na bara ngwai asina
neˈeri ka asungaˈinidaroˈo ˈani na
aroaroˈanga, ma kera ka oli naˈa ˈi
Jerusalem.*
35 Ma sa Paul ma sa Banabas
keraˈa ka tua laˈu ˈi Antiok. Ma
keroˈa faˈinia na ngwae ˈoro ki kira

* **15:33-34** ˈOrolana kerekereˈa ˈua noaˈa kasi ˈadoa verse 34, “Bore ma sa Silas ka manata ˈakoˈako liu fasi ˈiri ka tua goˈo ˈana ˈi neˈeri ˈi Antiok.”

ka faˈamanata, ma kika faˈatalo ˈani fatalana na Aofia.

Sa Paul ma sa Banabas kera tua matali naˈa

36 Buri ˈana bara madamo ka sui naˈa, sa Paul ka fata ˈuri fuana sa Banabas, “Koro oli laˈu fasi ˈiri koro ke maa toˈona na ngwaefuta koro ki ana maˈe fanoa ba koro faˈarongo maˈi ˈani na fatalana na Aofia, fasi ˈiri koro ke saiana na tualada faˈuta naˈa niniˈa.”
37 Ma sa Banabas ka oga liua fasi sa John Mark ka leka faˈinidaroˈo.
38 Bore ma sa Paul neˈe manatana sulia noaˈa kasi leˈa fuana sa John Mark neˈe ka leka faˈi keroˈa, osiˈana nia oli logo faˈasidaroˈo ˈi Pamfilia, ma noaˈa kasi leka naˈa faˈi keraˈa fuana na faˈasuilana na raoˈa.
39 Ma sa Paul faˈinia sa Banabas kera ka kwaingilongiloi ˈi safitadaroˈo, ma kera ka takalongaˈinidaroˈo naˈa kwailiu. ˈUnaˈeri sa Banabas ka baˈea naˈa sa Mark, kera ka toˈofolo ˈuana bubunga ˈi Saeprus.
40 Ma sa Paul ka filia naˈa sa Silas, ˈiri kera ke leka. Ma ti ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira ka asungaˈinidaroˈo naˈa, buri ˈana neˈe kira kwateda naˈa fuana na Aofia fasi ˈiri ke lia suli kera.
41 Ma kera ka leka, ma kera ka liu saena abaˈi kula ˈi Siria ma ˈi Silisia ki. Ma kera ka faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe kira faˈamamana ki.

16

Sa Timoti leka faˈinia sa Paul ma sa Silas

1 Ma sa Paul ka leka ma ka dao ana fanoa ˈi Derbe ma ˈi Listra ki. Ma taˈi ngwae fafarongo neˈe satana sa Timoti nia tua ˈi neˈeri. Ma teˈa nia neˈe kini Jiu ma nia faˈamamana logo, bore ma na maˈa nia goˈo neˈe ngwae ˈi Grik.
2 Ma na bara ngwai asina ana Aofia ki ˈi Listra ma ˈi Ikonium ki, kira ka saeleˈa liu faˈinia sa Timoti.
3 Ma osiˈana neˈe sa Paul oga sa Timoti ka leka faˈinia, nia ka ˈolo faˈataˈinia nama ana ˈiri ke faˈa ogaleˈa ngwae Jiu ki. Nia sasia ru neˈeri, osiˈana neˈe Jiu ki taˈifau neˈe kira tua ana fanoa neˈeri ki, kira sai logo ana neˈe na maˈa sa Timoti nia na ngwae Grik neˈe sasi ma noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia ˈua sa Timoti.
4 Ma ana kaidaˈi kira leka ma kira ka liu ana fanoa ki, kira ka kwatea na taki ki fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ki. Na taki neˈeri ki, na ngwae lifurongo ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira keresia ˈi Jerusalem. Ma kira ka saea nama fuana ngwae ki ˈiri kira ke roˈosulia.
5 Ma kira ka faˈangasingasia na fikutaˈi ngwae faˈamamana saena fanoa neˈeri ki, ma ana asoa ki taˈifau ˈi burina, ngwae faolu ˈoro ki logo kira ka faˈamamana.

Kaidaˈi sa Paul lisia na faˈataˈinga

6 Ma sa Paul faˈinia na ngwae kwaima nia ki, kira leka liu saena abaˈi kula ˈi Frigia ma ˈi Galesia ki, osiˈana neˈe Anoˈi ru Abu luia noaˈa kira kasi faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa ana abaˈi kula ˈi Asia.
7 Kaidaˈi kira dao bolo faˈinia abaˈi kula ˈi Misia, kira ka ili ˈuana lekaˈa ˈuana ˈi Bitinia. Bore ma na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi alaˈanida.
8 ˈUnaˈeri neˈe, kira ka daofaˈi liu naˈa adulu faˈasia ˈi Misia, ma kira ka leka ˈuana fanoa ˈi Troas.
9 Ma ana rodo neˈe kira teo ˈi neˈeri, sa Paul ka lisia na faˈataˈinga. Nia lisia taˈi ngwae ana abaˈi kula ˈi Masedonia uu, ma ka kwaiamasi ka ˈuri, “ˈOke leka maˈi ˈi Masedonia ˈiri ˈoke kwaiˈafi aimili!”
10 Ma kaidaˈi sa Paul nia lisia naˈa faˈataˈinga neˈeri, kami ka sasi akaˈu naˈa fuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula ˈi Masedonia,* duˈungana kami saiana God oga kaimili ke leka faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa logo fuana ngwae ki ˈi neˈeri.

* **16:10** Sa Paul faˈinia kwaima nia ki dao toˈona sa Luke ana fanoa ˈi Troas.

ˈI Lidia nia faˈamamana ana sa Jesus

11 Sui kami ka leka faˈasia fanoa
ˈi Troas ˈani faka, kami ka toˈofolo
ˈuana bubunga ˈi Samotres, ma faˈi
asoa buri ˈana, kami ka leka ˈuana
fanoa ˈi Neapolis.
12 Kami taˈe faˈasia ˈi neˈeri, kami
ka leka sulia tala ˈi tolo ˈuana fanoa
ˈi Filipae, na maˈe fanoa ˈinotoˈa
saena abaˈi kula ˈi Masedonia, maˈe
fanoa neˈeri ngwae ˈi Rom ki neˈe
kira gwaungaˈi ana. Kami ka tua
saena maˈe fanoa neˈeri sulia kala
bara asoa.
13 Ma ana Sabat, na asoa ana ma-
maloˈanga kami leka faˈasia fanoa
neˈeri, kami ka leka ˈuana ninimana
taˈi kafo, osiˈana neˈe kami fia fasi
kula fuana foˈongaˈa Jiu ki nia ˈi
neˈeri. Ma kami ka tua ˈi ano, mika
alaˈa fuana kini ki neˈe kira fiku ˈi
neˈeri.
14 Taˈi kini adulu ˈi neˈeri neˈe
kira rongo kaimili neˈe ˈi Lidia,
faˈasia fanoa doe ˈi Taeataera, nia
saungani ma ka ˈoifoli ˈani toro neˈe
niˈi meo borabora'a ki. Niaˈa bore
foˈosia logo God, ma God ka ˈifingia
naˈa manatana ˈiri nia ka fafaron-
goa sa Paul, ma ka faˈamamana ana
na ru neˈe nia saeˈe ki.
15 ˈUnaˈeri niaˈa faˈinia na ngwae
saena luma nia ki, kira ka siuabu
taˈifau. Ma nia ka sae kaimili ka
ˈuri, “Osiˈana neˈe kamu alafafia
neˈe nau ku faˈamamana naˈa ana
na Aofia, nau ku oga muke leka maˈi
ma muka tua ˈi luma nau.” Ma
kaimili ka tua ˈi luma nia sulia naˈa
fatalana.

Saena luma ni lokafo ˈi Filipae

16 Ana taˈi asoa, kaidaˈi kami leka
ˈuana kula ni foˈongaˈa, kami ka
dao toˈona taˈi sariˈi neˈe anoˈi ru
taˈa sura ana. Na sariˈi neˈeri nia
rao ˈoˈo ana ti ngwae saena fanoa
neˈeri. Osiˈana neˈe anoˈi ru neˈeri,
nia saiana ka saea fuana ngwae ki
ˈani na tae ki neˈe ke baˈa dao maˈi
fuada. Ma nia ka ngalia naˈa mani
ˈoro fuana ngwae neˈe lia sulia ki
ˈani raoˈa neˈeri.
17 Ma na sariˈi neˈe ka leka sulia sa
Paul faˈi kaimili, ma nia ka ri koko
ka ˈuri, “Na ngwae neˈe ki, kiraˈa
na ngwae kira rao fuana God neˈe
ˈinotoˈa liu. Kira faˈarongo kamu
ˈani na tae neˈe God sasia fuana
faˈamauri lamuˈa.”
18 Nia sasia ru neˈe sulia asoa ˈoro
ki, leleka sa Paul ka toˈetoˈela liu,
ma ka abula fuana ka fata ˈuri fuana
anoˈi ru taˈa neˈeri, “ˈAni satana sa
Jesus Christ, nau ku baˈe ˈoe, ˈoke
ruˈu maˈi faˈasia na sariˈi neˈana!”
Ma na anoˈi ru taˈa neˈeri ka ruˈu
naˈa ˈi maa ana kaidaˈi neˈeri.
19 Ma kaidaˈi na ngwae ˈaˈana
ana na sariˈi neˈeri kira saiana neˈe
na raoˈa nia ˈani talana anoˈi ru
taˈa ka sui naˈa, ma noaˈa kira kasi
baˈa ngali mani naˈa faˈasia, kira ka
daua sa Paul ma sa Silas, ma kira
ka ˈabalangaˈi kera siana na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki maana usiˈa.
20 Kira ka talaˈidaroˈo maˈi siana
ngwae faˈinaˈonaˈo ki faˈasia ˈi
Rom, ma kira ka fata ˈuri, “Na ro
ngwae neˈe ki, kera ro ngwae Jiu ki,
ma kera ka kwatea na firuteˈanga
saena fanoa neˈe kulu.
21 Kera ka faˈamanata ˈani na
falafala neˈe noaˈa ˈiri bolo faˈinia
na taki kulu ki. Osiˈana kuluˈa
ngwae Rom ki lala, ma ka ˈafitaˈi liu
fuana kulu ka sasi sulia na falafala
kera ki!”
22 Aia, na ngwae ˈoro neˈe kira
fiku ˈi neˈeri, kira ka fiku fai
fafidaroˈo logo. Ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki ka fata totongaˈi
fuana ngwae ni ofoˈa ki ˈiri kira
gasia naˈa toro sa Paul ma sa Silas
ki, ma kika ulasi keroˈa.
23 Buri ˈana kira ulasidaroˈo ka to-
tonge naˈa, kira ka aludaroˈo saena
luma ni lokafo, ma kira ka saea
fuana ngwae neˈe folo ˈusia na luma
ni lokafo neˈeri ˈiri ka fono ngasi
ˈusidaroˈo.
24 Ma na ngwae folo neˈeri, kaidaˈi
nia rongoa naˈa alaˈanga neˈeri ki,
nia ka ngali kera, ka alu kera ana
maˈe luma ˈi saena, sui ka firi fafia
naˈa ˈaedaroˈo ˈi safitana ro reba ˈai
kulu ki.
25 Aia, kaidaˈi bolo faˈinia tofon-
gana na rodo, sa Paul ma sa Silas
kera foˈo, ma kera ka ngulia naˈa
ngu ki fuana God. Ma na ngwae neˈe

kira tua logo saena luma ni lokafo
ne'eri, kira ka fafarongoa kero'a.
26 Ma ngwano bore ma na tikitiki
doe nia 'asua na'a luma ni lokafo
ne'eri, ma na babato'olana luma
ne'eri bore ka saola na'a logo. Ma
na babalita ki ana luma ne'eri ka
'ifi ta'ifau, ma na kwalo ana lali salo
ne'e kira firi fafia 'ani ngwae ne'eri
ki saena luma ka aloge ta'ifau na'a
fa'asida.
27 Ma na ngwae folo ne'eri ka lebe
ma'i fa'asia maliu'a, ma ka lisia
ne'e na babalita ki 'ifi ta'ifau na'a,
ma ka fia fasi ne'e ngwae baera ki
ne'e kira firi fafida, kira tafi ta'ifau
na'a. Ma nia ka lafua na sele ni
ofo'a nia fasi 'iri ke saungi nia na'a
'ana talana, osi'ana nia saiana ne'e
na ngwae fa'ina'ona'o nia ki, kira
ke ba'a saungia di'ia ne'e ngwae
ne'eri ki kira tafi.
28 Bore ma sa Paul ka ri koko ka
'uri, "Noa'a 'oe kosi sasi la'u ta ru
'ira ana 'ae'o talamu! Kaimili nini'a
tua ta'ifau go'o 'aimili!"

29 Ma na ngwae folo ne'e ka saefilo
'uana fa'i unu ki, ma ka ru'u likota'i
ma'i fa'inia na lebelebe'a, ma ka
bobo uruuru 'i 'aena sa Paul ma sa
Silas.
30 Sui nia ka tala'idaro'o 'i maa,
ka saefilo kera ka 'uri, "Ro ngwae
'a'ana ne'e ki 'ae, tae ne'e nai ba'a
sasia 'iri God ke fa'amauri nau?"

31 Kera olisia kera ka 'uri, "'Oke
fa'amamana ana na Aofia sa Jesus
'iri God ke fa'amauri 'oe, 'ae'o
fa'inia na tua'a 'oe."
32 Ma kera ka fa'arongo 'ani fa-
talana na Aofia fuana, ma fuana na
ngwae ne'e kira tua logo saena luma
nia ki, ma kira ka fa'amamana na'a.
33 Ana agi rodo ne'eri nama
go'o, na ngwae folo ne'eri ka tala'i
kero'a, ka taufia na'a ma'e maala
ki 'i nonida, ka sui nia'a fa'inia na
tua'a nia, kira ka 'ali'ali kira ka
siuabu na'a.
34 Sui nia ka tala'ia sa Paul ma sa
Silas, kira ka leka 'uana luma nia,
ma nia ka saredaro'o. Ma nia fa'inia
na tua'a nia, kira ka saele'a liu, sulia
kira fa'amamana na'a ana God.

35 Sui 'i 'ofodangi, na ngwae
fa'ina'ona'o 'i Rom ki, kira kwatea
fatalada fuana ti ngwae 'a'ana ana
ofo'a kira ka 'uri, "Muke leka, muka
fa'arongoa na'a ngwae folo baera
'iri ka tala'ia ro ngwae ba kiri 'i maa
fa'asia saena luma ni lokafo baera."
36 'Una'eri go'o na ngwae folo
ne'eri ka leka ka fa'arongoa sa Paul
ka 'uri, "Na ngwae fa'ina'ona'o ki
kira saea ma'i fuaku 'ae'o fa'inia sa
Silas, moro ka leka na'a 'amuro'o
'i maa. Koro'o ke leka aroaro na'a
'amuro'o ana kaida'i ne'e."
37 Bore ma sa Paul olisia ka fata
'uri fuana ngwae 'a'ana kira ki, "Na
ngwae fa'ina'ona'o 'i Rom ki noa'a
'iri matalanga'i kero'o 'ua, bore ma
kira ulasi kero'o 'i maana ngwae
'oro ki. 'Una'eri ma kira ka alu
kero'o saena luma ni lokafo. Ma
na ru ne'eri noa'a 'iri saga, osi'ana
kero'o na ngwae Rom ki logo nini'a!
Ma kaida'i ne'e, kira oga kika olita'i
ago la'u ana kero'o. Noa'a liu go'o!
Kero'o oga na ngwae fa'ina'ona'o 'i
Rom ki nama ne'e kike leka ma'i 'i
ne'e, 'iri kike loge kero'o!"
38 Ma na ngwae 'a'ana kira ki ana
ofo'a kira leka, kira ka fa'arongo
'ani na ala'anga ne'eri ki siana
ngwae fa'ina'ona'o 'i Rom ki. Ma
ana kaida'i kira rongoa ne'e sa Paul
ma sa Silas kera ro ngwae 'i Rom ki
logo, kira ka ma'u liu.
39 Ma kira ka leka ma'i siadaro'o,
ma kira ka kwaimanatai fuadaro'o.
Sui kira ka tala'i kero'a 'i maa
fa'asia saena luma ni lokafo, ma
kira ka kwaiamasi ana kero'a, fasi
'iri kera ke leka na'a adaro'o fa'asia
fanoa ne'eri.
40 Kaida'i sa Paul ma sa Silas
kera ru'u fa'asia luma ni lokafo,
kera ka leka saena luma 'i Lidia.
'I ne'eri kera ka dao to'ona na
ngwae ne'e kira fa'amamana ki,
ma kera ka kwatea na'a ala'anga
ana kwairadu'anga fuada, sui kera
ka fi'i leka na'a adaro'o fa'asia 'i
Filipae.

17

'I Tesalonika

1 ˈUnaˈeri sa Paul faˈinia sa Silas,
kera leka, kera ka liu ana fanoa
ˈi Amfipolis, ma ˈi Apolonia ki, sui
kera ka dao ana fanoa ˈi Tesalonika,
kula ba na luma fuana foˈongaˈa Jiu
ki nia teo ana.
2 Ma ˈi neˈeri, sa Paul leka saena
luma fuana foˈongaˈa Jiu ki sulia na
falafala neˈe nia ˈidufaˈi sasia ana
fanoa ki. Ma ana uulu asoa ana
Sabat kwalokwalo ki, nia ka alaˈa
faˈinia na ngwae ki, ma ka fata sulia
na Kerekereˈa Abu fuada.
3 Nia ka fada ma ka toˈomani na
Kerekereˈa Abu fuana faˈataˈilana
neˈe na Christ na ngwae God filia,
nia ka nonifii nama nia ka mae, sui
ka fiˈi tataˈe faˈasia maeˈa. Sa Paul
ka fata ˈuri, “Sa Jesus nini nau ku
faˈataloˈania fuaumulu neˈe, niaˈa
naˈa neˈe na Christ na ngwae neˈe
God filia.”
4 Ma ti ai ana ngwae Jiu ki kira
ka faˈamamana, ma kira ka ˈado
faˈinia sa Paul ma Silas, ma ti kini
faˈinaˈonaˈo ˈoro logo faˈasia saena
maˈe fanoa neˈeri faˈinia ti ngwae
ˈoro faˈasia ˈi Grik neˈe kira auraˈea
God.
5 Bore ma ti ngwae Jiu noaˈa kira
kasi saeleˈa neˈe na ngwae ˈoro
ki leka sulia sa Paul ma sa Silas,
ma kira ka fikua ngwae taˈa ki
neˈe kira liliu ˈoˈo goˈo ˈada maana
usiˈa, ˈiri kira ke fiku faˈinia taˈi
fikutaˈi ngwae saetaˈa ki. Ma kira ka
faˈangalungalua liu naˈa na fanoa
neˈeri, ma kira ka alasia na luma sa
Jason, osiˈana kira oga kika daua sa
Paul ma sa Silas, ˈiri kike talaˈi kera
siana na ngwae ki.
6 Bore ma kaidaˈi noaˈa kira kasi
dao toˈo adaroˈo, kira ka daua lala
sa Jason faˈinia ti ngwae neˈe kira
faˈamamana, ma kira ka ˈabalangaˈi
kira siana ngwae faˈinaˈonaˈo ki
saena fanoa, ma kira ka fai fafida,
kira ka rikoko kika ˈuri, “Ngwae
neˈe ki, kira sasia ru taˈa liu ki saena
fanoa ˈoro ki! Ma kira ka leka laˈu
maˈi saena maˈe fanoa nini kulu,
7 ma sa Jason ka gonida saena
luma nia. Kiraˈa taˈifau goˈo kira
ˈoia na taki na tatalafaˈa ˈinotoˈa
kulu ˈi Rom, osiˈana kira saea fasi
ta taˈi tatalafaˈa laˈu neˈe satana sa
Jesus.”
8 Ma na alaˈanga neˈeri ki, ka kwa-
tea naˈa ngalungaluˈa doe fuana
na fikuˈa neˈeri faˈinia na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki.
9 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki
kira ka silolongaˈinia sa Jason
faˈinia ti ngwae laˈu, ˈiri kira ka
kwate mani fuana logelada. Na
mani neˈeri diˈia na eta fataˈanga
neˈe sa Paul ma sa Silas noaˈa keraˈa
kasi fulia laˈu ta ngaluˈa saena na
fanoa neˈeri. ˈUnaˈeri kira ka fiˈi
logeda naˈa kwau.

ˈI Berea

10 Ana kaidaˈi neˈeri nama ma nia
ka rodo naˈa maˈi, na ngwae neˈe
kira faˈamamana ki kira ka kwatea
sa Paul ma sa Silas ˈuana fanoa
ˈi Berea. Kaidaˈi kera dao kwau
ana, kera ka leka saena luma fuana
foˈongaˈa Jiu ki.
11 Na ngwae ˈi neˈeri ki kira toˈo
ana falafala neˈe leˈa ka liufia mala
na ngwae ana ˈi Tesalonika, osiˈana
kira oga liua rongolana tae neˈe sa
Paul nia saea. Ma ana asoa ki taˈifau
goˈo, kira toˈomani na Kerekereˈa
Abu fasi ˈiri kira ka saiana tae neˈe
sa Paul saea nia mamana.
12 Ma na ngwae ˈoro ˈi Jiu ki,
kira ka faˈamamana, ma na kini
faˈinaˈonaˈo ˈoro Grik ki, ma na
ngwae ˈoro ki logo ˈi Grik, kira ka
faˈamamana.
13 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ˈi
Jiu ki neˈe kira tua ˈi Tesalonika,
kira rongoa sa Paul nia faˈarongo
logo ˈani fatalana God ˈi Berea, kira
ka leka logo maˈi ˈi neˈeri, ma kira
ka kwatea ma na ngwae ˈi Berea ki
kika saetaˈa, ma kika booa taˈi ngalu
ngaluˈa doe ˈi neˈeri.
14 Ma ˈunaˈeri goˈo, ti ngwae neˈe
kira faˈamamana, kira ka kwatea sa
Paul ˈuana fafona asi faˈasia fanoa
ˈi Berea. Bore ma sa Silas ma sa
Timoti, kera ka tua naˈa adaroˈo ˈi
Berea.
15 Ma na ngwae neˈe kira talaˈia
sa Paul ki kira leka faˈinia, kira ka
dao naˈa ˈi Atens. Sui mala kira fiˈi
oli ˈuana ˈi Berea faˈinia alaˈanga sa

Paul ki fuana sa Silas ma sa Timoti,
ˈiri kera ka leka ˈaliˈali siana.

ˈI Atens

16 Ma kaidaˈi sa Paul tua naˈa ˈi
Atens masia sa Silas ma sa Timoti,
nia kwaimanatai liu, osiˈana nia
lisia na nununa malamala god ˈoro
ki fuana foˈosilani niˈi teo saena
fanoa neˈeri ˈi Atens.
17 Nia neˈe kwatea ma nia ka leka
saena luma fuana foˈongaˈa na Jiu
ki, ma ka alaˈa fuana Jiu ki, ma na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe
kira auraˈea God. Ma nia ka alaˈa
logo maana fuli usiˈa sulia asoa ki
fuana na ngwae neˈe kira liliu ˈoˈo
goˈo ˈada ki.
18 Ma ti faˈamanata logo ana
ngwae Grik ki neˈe kira saeda
ˈani "Epikurean" ma "Stoik," kira
olisuˈusuˈu logo faˈinia sa Paul. Ma
ti ai ada kira ka fata ˈuri, "Tae lala
niniˈa ngwae lafe kinaˈi ru neˈe oga
ke saea re?"

Ma ti ai ana ngwae neˈeri ki kira
ka fata ˈuri, "Lisilana diˈia nia oga
kuke foˈosia lala na god matamata
ki niniˈa." Kira fata ˈunaˈeri osiˈana
sa Paul faˈarongo sulia sa Jesus, ma
na tataˈe oliˈa faˈasia na maeˈa.
19 Ma kira ka talaˈia sa Paul ˈi
naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru
neˈe kira saea ˈani "Areopagus,"
kira ka fata ˈuri, "Kaimili oga kami
ke saiana na faˈamanataˈanga faolu
niniˈa ˈoko fata sulia kwa.
20 Osiˈana ru niniˈa kami rongoa
ˈoko saea nia matamata liu mala
faˈasia na ru neˈe kami rongoˈi ˈi
naˈo ki, ma kami ka oga mika saiana
na fadalani."
21 (Kira fata ˈunaˈeri, osiˈana na
ngwae ˈi Atens, ma na ngwae neˈe
kira leka maˈi fuana tuaˈa ˈi Atens
ki, kira oga alaˈanga ana asoa ki
sulia ma na fafarongolana na tae ki
neˈe faolu.)
22 Ma sa Paul ka uu ˈi naˈoda
na fikuˈa neˈeri ana ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma ka fata ˈuri,
"Kamu ngwae ana ˈi Atens, nau ku
lisia kaumulu oga liua foˈosilana
god sulia falafala saga ki.
23 Osiˈana kaidaˈi nau ku liu saena
fanoa kamu, nau ku lisia na kula
ni foˈo kamu ki, ma nau ku lisia
maana taˈi fuli fuˈa, kamu keresia
na alaˈanga ˈuri, 'Fuana na god neˈe
noaˈa kulu ˈiri saiana.' Ma na God
niniˈa kamu foˈosia ma noaˈa kamu
kasi saiana, niaˈa naˈa neˈe nau ku
faˈataloˈania fuamuˈa.
24 God neˈeri saungaˈinia na ma-
galia ma na ru ki taˈifau ˈi saena,
niaˈa neˈe gwaungaˈi fafia asi, ˈi
langi, ma ˈi ano, ma noaˈa kasi
tua ˈi saena luma abu neˈe ngwae
saungaˈinia.
25 Ma noaˈa nia kasi boˈoboˈo goˈo
ˈuana ta ru neˈe ngwae ki saiana
kira ka sasia fuana, osiˈana niaˈa
ˈana talana neˈe kwatea mauriˈa
fuana ngwae ki taˈifau, ma ka kwa-
tea fuada na ru ki taˈifau neˈe kira
boˈoboˈo ˈuana.
26 Ma ana na etangilana maˈi,
God nia saungaˈinia goˈo taˈi ng-
wae, ma faˈasia taˈi ngwae neˈeri
nia ka saungaˈinia naˈa ngwae ˈoro
matamata kwailiu ki, ma ka alu kira
saena magalia taˈifau. ˈI naˈona
mala neˈe nia saungaˈinia ru ki
taˈifau, ma niaˈa ˈana talana ka alua
naˈa kaidaˈi ki ma nia ka faˈiboa
naˈa kula ki neˈe kika tua ani.
27 Nia sasia ru neˈe ˈiri ngwae ki
kika lulu ˈuana, ma kira fiˈi dao
toˈona taka diˈia kira lulu ngangata
ˈuana. ˈUnaˈeri bore ˈana God
noaˈa kasi tua tau goˈo faˈasi kia.
28 Ma ta ngwae ba fata ˈuri, 'Sulia
niaˈa naˈa neˈe kulu ka mauri, ma
kulu ka saola ma kulu ka tua.' Ma
ta ngwae ana ngwae kerekere kamu
ki ka saea logo, 'Kulu na ngela God
ki logo.'
29 Osiˈana kiaˈa na ngela nia ki,
noaˈa kulu kasi fia fasi God niaˈa ta
ru goˈo ˈana, diˈia ta nunuˈi ru neˈe
ngwae saungaˈinia ˈani gol, nama
silva, nama ta fau. Nia noaˈa kasi
diˈia ta ru neˈe ngwae goˈo ˈana ka
saungaˈinia ˈani saiˈi ruˈa nia.
30 ˈI naˈo God noaˈa kasi mata-
langani ta ngwae neˈe foˈosia na
malamala god ana kaidaˈi noaˈa nia
kasi sai ˈua ana. Bore ma ana
kaidaˈi neˈe, nia saea naˈa fuana

ngwae ana fanoa ki taˈifau ˈiri kike
kakari alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa
kira ki,
31 osiˈana nia alua naˈa asoa ˈiri
nia ke baˈa matalangani na ngwae
ki taˈifau. Na matalangaˈinga nia
ka ˈoloˈolo, ma nia ka filia naˈa taˈi
ngwae ˈiri nia ke matalangaˈinia na
ngwae ki. Ma nia ka faˈataˈinia
naˈa na ngwae ni kwai matalangaˈi
neˈeri fuana ngwae ki taˈifau ˈani
taˈelana na ngwae neˈeri faˈasia na
maeˈa!”
32 Kaidaˈi ngwae ki kira rongoa
neˈe sa Paul alaˈa sulia tataˈenga
faˈasia na maeˈa, ti ngwae ada ka
gaˈasia, ma kira ka ˈoidorole ˈani.
Bore ma ti ai ada kira ka saea,
“Kaimili oga ˈoke fata laˈu sulia ru
neˈe kwa.”
33 Ma sa Paul ka leka naˈa ˈana
faˈasia na fikuˈa neˈeri.
34 Ma ti ngwae kira ka ˈado faˈinia,
ma kira ka faˈamamana. Ma taˈi
ngwae ada neˈe satana sa Dionisius,
ta ngwae ana fikuˈa ana ngwae
fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri. Ma
taˈi kini logo satana ˈi Damaris, ma
ti ngwae laˈu kira ka faˈamamana.

18

ˈI Korint

1 ˈUnaˈeri goˈo, sa Paul ka leka
naˈa faˈasia ˈi Atens, ka daofaˈi liu
ˈuana fanoa ˈi Korint.
2 ˈI neˈeri, nia ka dao toˈona taˈi
ngwae ˈi Jiu satana sa Akuila neˈe
futa saena abaˈi kula ˈi Pontus. Nia
leka maˈi faˈasia ˈi Itali faˈinia na
ˈafe nia ˈi Prisila, osiˈana neˈe na
tatalafaˈa ˈinotoˈa satana sa Kladius
ka kwatea na ngwae ˈi Jiu ki taˈifau,
kira ka leka faˈasia ˈi Rom. ˈUnaˈeri,
sa Paul ka leka dao siadaroˈo.
3 Ma nia ka tua ma ka rao ˈana faˈi
kera, osiˈana kira sasi goˈo taˈi raoˈa
ˈani saungaˈilana babala ki ˈani ifi
ngasi ki fuana ˈoifoliˈanga ˈaniˈi.
4 Ma nia ka alaˈa faˈinia na ngwae
ki saena luma fuana foˈongaˈa ana
asoa Sabat ki, fasi ˈiri ka bulasia
manatana ngwae ˈi Jiu ki ma na
ngwae ˈi Grik ki logo.
5 Ma ana kaidaˈi sa Silas ma
sa Timoti kera dao maˈi faˈasia
ˈi Masedonia, sa Paul ka faidanga
naˈa ˈani na raoˈa nia. Ma ana
kaidaˈi ki taˈifau nia ka faˈarongo
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ma ka fada
madako ana fuada Jiu ki neˈe sa
Jesus niaˈa na Christ, na ngwae filia
God.
6 Ma ana kaidaˈi kira olisi saetaˈa
ana, ma kira ka saea ru taˈa ki sulia,
nia ka saulida ˈani kwaˈi tafulilana
na fulafulana ano faˈasia toro nia ki,
ma ka fata ˈuri fuada, “Diˈia noaˈa
kamu kasi toˈo ana na mauriˈa faolu
faˈasia God, kaumulu talamuˈa naˈa
neˈe kamu sasia! Noaˈa laˈu na
roraˈa nau. Ma ˈita taˈena ka oli
ˈalaˈa, nai baˈa leka ˈaku siana ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.”
7 Ma nia ka leka faˈasi kira, ma
ka leka ka tua ˈi saena luma taˈi
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu neˈe sa-
tana sa Titius Justus, na ngwae neˈe
nia foˈosia logo God. Na luma nia
teo logo ˈi ninimana luma fuana
foˈongaˈa Jiu ki.
8 Ma sa Krispus, na ng-
wae faˈinaˈonaˈo ana luma
fuana foˈongaˈa neˈeri, nia ka
faˈamamana ana Aofia faˈinia
na ngwae nia ki taˈifau. Ma ti
ngwae ˈoro logo ˈi Korint, kira
rongoa fatalana sa Paul, ma kira ka
faˈamamana ana, ma kira ka siuabu.
9 Sui saena taˈi rodo, sa Paul ka
lisia taˈi faˈataˈinga, ma na Aofia
ka fata ˈuri fuana, “Noaˈa ˈoe kosi
maˈu, ma ˈoe kosi mamalo fasi
alaˈanga fuada, ma ˈoe kosi danga
ˈania na raoˈa ˈoe.
10 Duˈungana nau ku tua faˈiniˈo.
Ma nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka
sasia ta ru fuana faˈalilamu, osiˈana
na ngwae nau ki kira ˈoro saena
maˈe fanoa neˈana.”
11 Nia neˈe kwatea ma sa Paul
ka tua ˈi neˈeri sulia taˈi faˈi
ngali ma ono madamo ki fuana
faˈamanatalana ngwae ki ˈani fata-
lana God.
12 Ma ana kaidaˈi neˈe tatalafaˈa
doe ˈi Rom ka alua sa Galio ka
gwaungaˈi fafia abaˈi kula ˈi Gris, na
ngwae Jiu ki kira ka fiku, ma kira ka

daua sa Paul, ma kira ka ngalia siana
sa Galio fuana na matalangaˈilana.
13 Ma kira ka fai fafida ka ˈuri,
“Na ngwae neˈe nia iliili ˈuana na
talaˈilana ngwae ki ˈiri kike foˈosia
God ˈani falafala neˈe matamata
faˈasia na taki kami ki.”
14 Ma ana kaidaˈi sa Paul oga ka
alaˈa, sa Galio ka fata ˈuri fuana
ngwae Jiu ki, “Na ru neˈe, diˈia ta ru
ana ta taˈangaˈa nama ana ta roraˈa
ana na taki kami ki, nau ku saiana
nai mabetau faˈi kamu Jiu ki.
15 Bore ma sulia na olisuˈusuˈunga
kamu ki goˈo ˈana sulia na alaˈanga
ki, ma na sataˈi ru ki, ma na taki
kamu ki talamuˈa, nia leˈa fuana
kamu ka faˈasaga amuˈa talamuˈa.
Duˈungana noaˈa nau kusi kwatea
ta kwai matalangaˈinga fuana na ru
ˈunaˈeri ki.”
16 ˈUnaˈeri nia ka saea fuada
taˈifau ˈiri kike leka faˈasia na kula
ni kwai matalangaˈinga.
17 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae
Grik ki ka daua sa Sosetenes, na
ngwae faˈinaˈonaˈo ana luma fuana
foˈongaˈa, ma kira ka ulasia ˈi
maana fuli matalangaˈinga. Bore
ma sasiˈa neˈeri noaˈa kasi ˈoga goˈo
sa Galio.

Sa Paul oli ˈuana ˈi Antiok

18 Sa Paul ka tua ˈi Korint faˈinia
ngwae faˈamamana ki sulia asoa
ˈoro ki. Sui nia ka faˈasi kira, ma
ka toˈofolo ˈani faka ˈuana abaˈi
kula ˈi Siria faˈinia ˈi Prisila ma
sa Akuila. Ma ˈi naˈona neˈe kira
toˈofolo faˈasia ˈi Kenkrae, nia sufi
gugurua naˈa ifuna fasi ˈiri nia
faˈataˈinia neˈe nia faˈasuia naˈa na
eta fataˈanga nia✡ fuana God.
19 Kaidaˈi kira dao ˈi Efesus, sa
Paul ka leka naˈa faˈasia ˈi Prisila
ma sa Akuila, ma ka leka saena luma
fuana foˈongaˈa, ma ka alaˈa fuana
Jiu ki.
20 Sui na ngwae ki kira ka gania
ˈiri nia ka taˈi tua tau faˈinida, bore
ma noaˈa nia kasi alafafia.
21 ˈUnaˈeri ma nia ka leka lala
ˈana, nia ka fata ˈuri fuada, “Diˈia
na kwaiogaiˈanga God fuaku, nai
baˈa oli laˈu maˈi siaumulu.” Sui
nia ka toˈofolo naˈa ˈana saena faka
faˈasia ˈi Efesus.
22 Kaidaˈi nia dao naˈa ˈi Sesarea,
nia ka leka ˈuana fanoa ˈi Jerusalem,
ma ka fata leˈaleˈa ana na ngwae
faˈamamana ki ˈi neˈeri. Sui nia ka
leka ˈuana ˈi Antiok.
23 Ma ˈi buri ˈana nia tua ˈi Antiok
sulia bara asoa, nia ka leka, ma ka
liufia naˈa abaˈi kula ˈi Galesia ma
ˈi Frigia fuana faˈangasilana sa tai
faˈida neˈe kira faˈamamana.

Sa Apolos

24 Ana kaidaˈi neˈeri, taˈi ngwae ˈi
Jiu satana sa Apolos, neˈe futa saena
fanoa ˈi Aleksandria, nia leka maˈi
ˈuana ˈi Efesus. Niaˈa na ngwae
alaˈa lana leˈa, ma nia ka sai leˈa
logo ana na Kerekereˈa Abu.
25 Ma nia ka sai logo ana na
falafala sulia na Aofia, ma nia ka
fata ngasingasiˈa, ma ka faˈamanata
saga sulia sa Jesus. Bore ma,
nia sai goˈo ana neˈe sa John
siuabua ngwae neˈe kira kakari al-
ifaˈi faˈasia na taˈangaˈa kira ki,
ma noaˈa nia ˈiri saiana na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
ki, kira ka siuabu logo osiˈana kira
faˈamamana.
26 Ma nia talaˈae ka fata noniraˈa
fuana ngwae ki saena luma fuana
foˈongaˈa. Ma ana kaidaˈi ˈi Prisila
ma sa Akuila kera rongoa, kera ka
baˈea ˈuana na luma keroˈa, ma
kera ka kwaiˈafi ana, ˈiri nia ka sai
leˈa laˈu ana faˈamanataˈanga sulia
God.
27 Ma sa Apolos oga ka leka
ˈuana fanoa ˈi Korint saena abaˈi
kula ˈi Gris. Ma na ngwae
neˈe kira faˈamamana ˈi Efesus
ki, kira ka kwaiˈafi ana ˈani
kerekereˈa fuana ngwae ˈi Korint
neˈe kira faˈamamana osiˈana na
kwaiˈofeˈanga God fuada, fasi ˈiri
kira ka kwaloa kaidaˈi nia dao kwau
siada. Ma ana kaidaˈi nia dao kwau,
nia ka kwaiˈafi leˈa liu ana ngwae
neˈeri ki.
28 Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae
Jiu ki kira olisuˈusuˈu faˈinia, nia

✡ **18:18** Nambas 6:1-21

ka fata ngasingasiˈa faˈi kira ma ka liufida taˈifau. ˈUnaˈeri nia ka faˈataˈinia na Kerekereˈa Abu ki neˈe faˈamamana neˈe sa Jesus niaˈa na Christ, na ngwae neˈe God nia filia.

19

ˈI Efesus

1 Kaidaˈi sa Apolos nia tua ˈi Korint, sa Paul nia liu ana fanoa ki saena abaˈi kula ˈi Galesia ma ˈi Frigia ki leleka ka dao ana fanoa ˈi Efesus. Ma nia ka dao toˈona ti ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus ˈi neˈeri.

2 Ma nia ka saefilo kira ka ˈuri, “Kaumulu toˈo naˈa ana na Anoˈi ru Abu ana kaidaˈi kaumulu faˈamamana ana?”

Ma kira olisia kira ka ˈuri, “Kaimili niniˈa neˈe rongolana bore na tae neˈe na Anoˈi ru Abu, noaˈa kami kasi rongoa ˈua.”

3 Sa Paul ka saefilo kira laˈu ka ˈuri, “ˈIrai ma na siuabuˈanga faˈuta mo neˈe kaumulu siuabu ˈania?”

Ma kira olisia kira ka fata ˈuri, “Na siuabuˈanga ba sa John alaˈa sulia.”

4 Sui sa Paul ka fata laˈu ˈuri fuada, “Sa John nia siuabua lala ana sa tai faˈida neˈe kira kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kira ki. Ma sa John ka saea logo fuana ngwae ˈi Israel ki, neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus, na ngwae neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi burina.”

5 Ma kaidaˈi kira rongoa na ru neˈeri, kira ka siuabu ˈiri ka faˈataˈinia neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus na Aofia.

6 Goˈo sa Paul ka alua naˈa limana ˈi fafoda, ma na Anoˈi ru Abu ka koso fafida, ma kira ka fata ˈani na alaˈanga matamata ki, ma kira ka fata sulia na fatalana God.

7 Kira bolo faˈinia akwala ma ro ngwae.

8 Sa Paul ka ruˈu ˈi saena luma fuana foˈongaˈa ˈi Efesus, ma ka fata noniraˈa fuana na ngwae ki, ma ka iliili ˈuana rokisilana na manatada sulia na ˈInotoˈanga God. Ma nia ka sasi ˈunaˈeri sulia uulu madamo ki.

9 Bore ma ti ngwae ada, kira keˈaliliˈa, ma kira ka aburongo, ma noaˈa kira kasi faˈamamana. Ma kira ka saea alaˈanga taˈa ki sulia Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia ˈi naˈona na ngwae ˈoro ki. Sui sa Paul ka talaˈia na fafarongo ki kira ka leka faˈasida, ma ana asoa ki taˈifau nia ka alaˈa fuana na ngwae ki saena luma ni faˈananauˈanga sa Taeranus.

10 Na ru neˈe kira sasia ka leka talau sulia ro faˈi ngali ki. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Asia, na Jiu ki ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka rongoa fatalana na Aofia.

Na ngela sa Skefa ki

11 Ma God ka kwatea na ngasingasiˈanga doe fuana sa Paul, fasi ˈiri nia ka fulia naˈa ru faˈanadaˈa ki ma na ru ni ˈarefoˈanga ani ki.

12 Ma diˈia kira ngalia ta kala ˈaba lauˈua tiˈitiˈi bore ˈana ana ˈaba lauˈua nia ki siana ta ngwae neˈe mataˈi, na ngwae neˈeri ke baˈa ˈakwa naˈa. Ma na anoˈi ru taˈa ki logo, kika ruˈu ˈi maa faˈasia na ngwae neˈeri ki.

13-14 Ma ti Jiu logo kira liu kwailiu sulia asoa ki fuana lalilana na anoˈi ru taˈa ki. Na fiu ngela na fata abu doe Jiu ki neˈe satana sa Skefa neˈe kira sasia ru neˈeri. Ma kira bore kira ka iliili ˈuana lalilana na anoˈi ru taˈa ki ˈani satana na Aofia sa Jesus. Kira fata ˈuri fuana anoˈi ru taˈa ki, “Nau ku ifulangaˈi kamu ˈani satana sa Jesus ba sa Paul nia faˈarongo ˈani.”

15 Bore ma na anoˈi ru taˈa neˈe nia olisida ka ˈuri, “Nau ku saiana sa Jesus, ma nau ku sai logo ana sa Paul nia toˈo ana ngasingasiˈanga sa Jesus. Bore ma kaumulu niniˈa, kaumulu ˈiri toˈo ana na ngasingasiˈanga sa Jesus.”

16 Ma na ngwae neˈe anoˈi ru taˈa neˈeri nia manu ana ka faˈasaka ˈuada, ma ka kwaiˈida. Ma kira ka tafi dadara faˈasia luma ngwae neˈeri faˈinia na maˈe maala ki ˈi nonida.

17 Ana kaidaˈi neˈe ngwae Jiu ki
ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
neˈe tua ˈi Efesus, kira rongoa ru
neˈe, kira ka maˈu liu, ma kira ka
fuˈusi doe liu ana satana na Aofia sa
Jesus.
18 Ma na ngwae ˈoro ana ngwae
neˈe kira faˈamamana ki, kira leka
maˈi, kira ka fata tafa, ma kira
ka faˈataˈinia na maˈe fataˈa ana
kelema kira ki.
19 Ma ti ngwae ˈoro logo ada neˈe
kira rao ˈani talana anoˈi ru taˈa ki,
kira ka ngalia logo maˈi na buka kira
ki ana raoˈa sulia na anoˈi ru taˈa ki,
ma kira ka doˈofiˈi ˈi safitana fikuˈa
neˈeri. Ma kira ka alu fikua naˈa
liulana na buka neˈeri ki, ma nia ka
dao ana 50,000 ngisingisi mani ki.
20 Osiˈana na ru neˈeri na fatalana
God ka inua ngwae ˈoro ki, ma kira
ka faˈamamana ana na Aofia.

Na sua ngalungaluˈa ˈi Efesus

21 Buri ˈana na ru neˈeri ki sui, sa
Paul ka naia naˈa saena manatana
ˈiri nia ke leka ˈuana fanoa ki saena
abaˈi kula ˈi Masedonia ma ˈi Gris ki,
ma ka daofaˈi liu ˈuana ˈi Jerusalem.
Ma sa Paul ka fata ˈuri, “Buri ˈana
neˈe nai leka ˈi neˈana, nau ku oga
nai leka logo ˈuana ˈi Rom.”
22 Ma nia ka kwatea sa Timoti ma
sa Erastus, na ro ngwae kwaiˈafi nia
ki, ˈuana ˈi Masedonia, kaidaˈi nia
tua basi ˈana ˈua ˈi Efesus saena
abaˈi kula ˈi Asia.
23 Ma ana kaidaˈi neˈeri ba na
ngaluˈa doe ka fuli ˈi Efesus sulia na
Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia.
24 ˈUnaˈeri ma taˈi ngwae satana
sa Demitrius, niaˈa na ngwae nia
rao ana saungaˈilana na ru ng-
wasinasina ki, ma nia ka saiana
saungaˈilana na kala nunuˈi ru ki
ana na god kini kira neˈe satana ˈi
Atemis, fuana luma abu kira ki. Ma
na raoˈa sa Demitrius ka faˈatoˈorua
liu na ngwae neˈe kira rao fuana ki.
25 Ma nia ka saeda kira ka fiku
maˈi faˈinia ti ngwae neˈe kira sa-
sia logo na raoˈa diˈia neˈe kira
sasia. Ma nia ka fata ˈuri fuada,
“Reala ˈae, kaumulu saiana na
toˈoruˈa kulu neˈe nia saka goˈo
maˈi faˈasia na raoˈa neˈe kulu sasia
ˈani saungaˈilana kala nunuˈi ru ki.
26 Kaumulu lisia ma kamu ka ron-
goa taˈifau naˈa na ru neˈe sa Paul
nia sasiˈi ki. Nia saea na kala nunuˈi
ru neˈe ngwae ki kira saungaˈiniˈi
ki, kiraˈa noaˈa laˈu na god mamana
ki. Aia, ma osiˈana neˈe nia ka fata
ˈunaˈeri, na ngwae ˈoro ki ˈi neˈe
ˈi Efesus ma na maˈe fanoa ˈoro ki
saena abaˈi kula ˈi Asia logo neˈe
manatada ka abula naˈa sulia.
27 Ma diˈia ˈunaˈeri, na ngwae ki
kira ke baˈa fata faˈalia na raoˈa
neˈe kulu ki. Noaˈa laˈu taˈifilia ru
neˈeri, ma ta ru neˈe ke baˈa taˈa
logo, na luma abu god kini doe nini
kulu ˈi Atemis, kike baˈa maladalafa
naˈa ˈada, ma na ˈinotoˈalana ke
baˈa dalafaˈa naˈa. Ma na ngwae
ˈi Asia ki taˈifau, ma na magalia
taˈifau neˈe, kike baˈa mango faˈasia
foˈosilana!”
28 Kaidaˈi na fikuˈa neˈeri kira
rongoa alaˈanga neˈeri ki, kira
saetaˈa liu, ma kira ka ri koko kira
ka ˈuri, “ˈI Atemis neˈe god ˈi Efesus
neˈe ˈinotoˈa ka tasa!”
29 Sui na sua ngalungaluˈa ka
tae saena maˈe fanoa doe neˈeri.
Ma kira ka daua sa Geas faˈinia
sa Aristakus, ro ngwae faˈasia
abaˈi kula ˈi Masedonia neˈe kera
leleka faˈinia sa Paul, ma kira ka
ˈabalangaˈinidaroˈo, ma kika lalili
faˈinida ˈuana na fuli masaˈa neˈe
ngwae ki kira fiku ana.
30 Ma sa Paul ka oga ka leka ˈi
naˈona fikuˈa neˈeri, bore ma na
ngwae neˈe kira faˈamamana ki ka
luia.
31 Ma ti ngwae faˈi naˈonaˈo ana
abaˈi kula neˈeri ki, kira kwaima
faˈinia sa Paul, kira luia logo noaˈa
nia kasi leka ana kula neˈe kira fiku
ana.
32 Ma na sua ngalungaluˈa doe liu
ka tataˈe saena fikuˈa neˈeri. Ma
ti ngwae kira ka ako kira ka saea
naˈa ˈada ta ru, ma ti ngwae kira
ka saea logo ˈada ti ru matamata,
duˈungana na ˈorolana ngwae noaˈa
kasi sai goˈo ana tae neˈe kira fiku
maˈi fuana.
33 Ma ti ngwae Jiu kira usungaˈinia

kwau sa Aleksanda, ma kira ka
talaˈia maˈi ˈi naˈona fikuˈa neˈeri,
osiˈana kira oga nia fada madakola
ana ngaluˈa neˈeri. Sui sa Aleksanda
ka faˈataˈi fuana fikuˈa neˈeri ma
ka nene fafida ˈani limana, fasi ˈiri
nia ka saea ta alaˈanga ni kwai-
foneˈanga ˈi naˈo ana na ngwae ki.
34 Bore ma kaidaˈi kira lia saiana
nia na Jiu, kira ka rikoko laˈu kira ka
ˈuri, "Atemis neˈe god kia ˈi Efesus
neˈe ˈinotoˈa ka tasa!" Ma kira
ka rikoko ˈunaˈeri sulia kala kaidaˈi
tau, bolo faˈinia ta ro kadi sina.
35 Sui na ngwae ˈaˈana ana
na fanoa neˈeri ka leka maˈi ka
faˈanotoa na ngwae ki ka ˈuri, "Ng-
wae ana ˈi Efesus ˈae, na ngwae ki
taˈifau kira saiana kiaˈa naˈa neˈe
lia sulia na luma abu ˈi Atemis,
faˈinia na gwaˈi fau abu nia ba ˈasia
maˈi faˈasia saena mamanga.
36 Noaˈa ta ngwae kasi tofea na ru
neˈe ki. Ta neˈe nia leˈa liu kamu
ka tua aroaro naˈa, noaˈa kamu kasi
sasia laˈu ta ru neˈe ka diˈia lala na
ngwae bolebole'a ki.
37 Ma kamu ngalia naˈa maˈi ro
ngwae neˈe ki, sui bore ˈana noaˈa
kera kasi bilia goˈo ta ru faˈasia
saena luma abu, ma noaˈa kera kasi
fata buri tolingaˈi goˈo ana ta ru
sulia na god kini kia.
38 Ma diˈia sa Demitrius, ma na
ngwae neˈe kira rao fuana ki, kira
oga kike nge maana ta ngwae, tama
kira ka matalangaˈinia ana faˈi asoa
ana kwaˈikwaˈinga ki saena luma ni
kwai matalangaˈinga, ma na ngwae
ni kwai matalangaˈi ki, kira saiana
rongolada ana alaˈanga.
39 Bore ma diˈia kamu oga ˈua ta
ru, muke faˈasaga naˈa ˈi naˈona
fikutaˈi ngwae.
40 Nia leˈa kuke lia suli kulu, ˈasu
ˈubani na ngwae gwaungaˈi ki kata
fai fafi kulu ˈani sua ngalungaluˈa
neˈe kulu sasia taˈena. Ma nia
ˈafitaˈi liu fuana kulu ka kwatea
ta manataˈanga leˈa neˈe kulu ke
fofoni ru ˈania sulia."
41 Buri ˈana nia saea ru neˈe ki
taˈifau, nia saea kira ka oli naˈa
ˈada.

20

ˈI Masedonia ma ˈi Gris

1 Ma ˈi buri ˈana na sua ngalun-
galuˈa neˈe aroaro naˈa, sa Paul ka
saea maˈi na ngwae faˈamamana
ki siana, ma ka kwatea alaˈanga ni
kwairaduˈanga ki, ma nia ka falangi
ada. Sui nia ka fata olioli ada, ma
nia ka leka naˈa ˈuana ˈi Masedonia.
2 Kaidaˈi nia leka naˈa ˈuana ˈi
Masedonia, nia ka liufia na fanoa ki,
ma ka radua na ngwae faˈamamana
ki ˈani alaˈanga ˈoro ki. Sui nia ka
dao ana abaˈi kula ˈi Gris.
3 Ma nia ka tua ˈi neˈeri sulia uulu
madamo ki. Ma kaidaˈi nia sasi
akaˈu fuana lekaˈa ˈuana abaˈi kula
ˈi Siria ˈani na faka, nia ka rongoa
na Jiu ki kira naia fuana saungilana.
ˈUnaˈeri ma nia ka manata agwaˈi
naˈa fuana oliˈa ˈi Siria sulia tala ˈi
tolo neˈe liu ˈi Masedonia.
4 Ma sa Sofata, na ngela sa Pirus
na ngwae ˈi Berea, ma sa Aristakus,
ma sa Sekundus neˈe keroˈa ngwae
ˈi Tesalonika ki, ma sa Geas ngwae
ˈi Derbe, ma sa Tikikus, ma sa
Trofimus keroˈa ngwae ˈi Asia ki,
ma sa Timoti, neˈe kira leka faˈinia
sa Paul.
5 Kira leka kira ka maˈakwalia
kaimili ana fanoa ˈi Troas.
6 Ma kami ka toˈofolo faˈasia
fanoa ˈi Filipae buri ˈana na
Fafangaˈa ˈani beret neˈe noaˈa ta
isi ˈi saena, ma lima asoa ki ˈi buri
ˈana, kami ka fiku laˈu faˈinida ˈi
Troas. ˈI neˈeri kami ka tua sulia fiu
asoa ki.

Daoˈa ˈisi sa Paul ˈi Troas

7 Ana Sarere ˈi saˈulafi, kami
fiku maˈi fuana na fiku fanga
kwaimaˈanga. Ma sa Paul ka alaˈa
fuana na ngwae ki, ˈita ˈi saˈulafi
leleka ka dao saena tofongana rodo,
osiˈana nia ke baˈa leka naˈa kwau
ˈana rorodo.
8 Ana na agi luma neˈe ˈi langi
neˈe kami fiku ana, neˈe faˈi unu
ˈoro ki kira niˈi ˈi neˈeri.
9 Ma taˈi ngwae ˈalako satana
sa Iutikus tua ˈana ˈi maana maa
olofolo, ma osiˈana neˈe sa Paul nia
alaˈa ka tau, na maana ngwae ˈalako
neˈe ka kulufefe naˈa, ma ka maliu

liu naˈa ˈana, ma nia ka ˈasi naˈa
ˈana faˈasia uula tala luma ˈi lifua
ˈuana ˈi ano. Kaidaˈi kira lafua
kwau niaˈa, kira ka lisia, ma nia mae
naˈa.
10 Bore ma sa Paul ka koso ˈi ano,
ka bobo uruuru, ma ka ofia, sui ka
fata ˈuri, “Noaˈa kamu kasi manata
ˈabera, osiˈana nia mauri goˈo ˈana
ˈua.”
11 ˈUnaˈeri nia ka oli logo ˈana
ˈuana agi luma neˈe kira fiku ana,
ma ka ngiia na beret, ma kira ka
fanga. Ma buri ˈana nia alaˈa
faˈinida leleka ka ˈofodangi naˈa, sa
Paul ka fiˈi leka.
12 Ma kira ka olifaˈinia na ngwae
ˈalako neˈe ˈuana luma nia, ma kira
ka saeleˈa liu duˈungana neˈe nia
mauri naˈa.

Faˈasia ˈi Troas kira ka leka ˈuana ˈi Miletus

13 ˈUnaˈeri kami ka leka etaeta
naˈa ˈaimili ˈuana saena faka, ma
kami ka toˈofolo ˈuana fanoa ˈi Asos,
fasi ˈiri kami ka ngalia sa Paul ˈi
neˈeri. Nia saea ˈunaˈeri fuaimili,
osiˈana nia leka kwau ˈi neˈeri ana
tala ˈi tolo.
14 Kaidaˈi nia dao toˈo amiˈa ˈi
Asos, nia ka raˈe naˈa faˈi kami
saena faka, mika leka naˈa ˈuana
fanoa ˈi Mitilene.
15 Ma kami leka faˈasia ˈi neˈeri,
kami ka liu ana bubunga ˈi Kios ana
ruana asoa. Ma ana na uula asoa,
kami ka dao ana bubunga ˈi Samos.
Ma ana faina asoa, kami ka dao ana
fanoa ˈi Miletus.
16 Sa Paul nia manata ˈuana fasi ke
daofaˈi liu kwau ˈuana ˈi Efesus, ˈiri
noaˈa kami kasi tua ana abaˈi kula
ˈi Asia, osiˈana kami leka ˈaliˈali ˈiri
mika dao ˈaliˈali goˈo ˈi Jerusalem ˈi
naˈona faˈi asoa ana Pentekos, diˈia
nia talangwaraˈu.

Alaˈanga ni olioliˈa sa Paul fuana ngwae ˈi Efesus ki

17 Ana kaidaˈi sa Paul tua ˈi Mile-
tus, nia ka kwate alaˈanga fuana na
ngwae faˈi naˈonaˈo ki ana fikutaˈi
ngwae faˈamamana ki ˈi Efesus, fasi
ˈiri kike leka maˈi siana.
18 Kaidaˈi kira dao maˈi, nia ka
fata ˈuri fuada, “Kamu saiana ru
neˈe nau ku sasia kaidaˈi nau ku tua
faˈi kamu, ˈita ana kaidaˈi nau ku
dao maˈi saena abaˈi kula ˈi Asia.
19 Nau ku sasia na raoˈa fuana na
Aofia faˈinia na enoenoˈanga, ma na
angiˈa ana kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki ka
dao aku, osiˈana neˈe ru taˈa ki neˈe
Jiu ki sasiˈi aku.
20 Kamu ka saiana taˈifau naˈa,
kaidaˈi nau ku faˈamanata ˈi saena
luma kamu ki, ma fuana na ng-
wae ki taˈifau, noaˈa nau kusi so-
fongaˈinia goˈo ta ru faˈasi kamu
fuana ˈafilamuˈa.
21 Fuana Jiu ki, ma fuana na
ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, nau
ku fata totongaˈi fuada ˈiri kira ke
abula faˈasia taˈangaˈa kira ki, ma
kira ke abula ˈuana God, ma kira ke
faˈamamana ana na Aofia sa Jesus.
22 “Bore ma duˈungana nau ku
roˈosulia na Anoˈi ru Abu, nau ku
leka ˈuana ˈi Jerusalem, ma noaˈa
nau kusi saiana tae neˈe ke baˈa fuli
fuaku ˈi neˈeri.
23 Ma ana na fanoa ki taˈifau neˈe
nau ku dao ani, na Anoˈi ru Abu
ka saea fuaku nai baˈa dao toˈona
ˈafitaˈiˈanga, ma nai baˈa tua ˈi
saena luma ni lokafo ˈi Jerusalem.
24 Bore ma nia leˈa goˈo ˈana.
Noaˈa naisi ˈabera goˈo sulia ru
neˈe ke fuli fuaku, si diˈia nau
ku faˈasuia nama na raoˈa neˈe
na Aofia sa Jesus nia kwatea
fuaku. Ma na raoˈa neˈeri neˈe
faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa
sulia na kwaiˈofeˈanga God fuana
na ngwae ki taˈifau.
25 “Ma nau ku liliu ˈi safitamuˈa
taˈifau faˈinia na alaˈanga sulia
ˈInotoˈanga God. Ma ana kaidaˈi
neˈe, nau ku saiana noaˈa kamu kasi
baˈa lisi nau laˈu.
26 Bore ma nau ku sae madako
naˈa ana fuamuˈa ˈi taˈena neˈe,
diˈia ta ngwae bore ˈana amuˈa
neˈe noaˈa kasi toˈo ana na mauriˈa
faolu faˈasia God, nau ku sulitalaˈa
faˈasia, ma noaˈa laˈu na ˈabera
ˈanga nau fuana.
27 Osiˈana noaˈa nau kusi
sofongaˈinia goˈo ta ru ni
faˈarongolamuˈa ˈani sulia na
kwaiogaiˈanga God ki fuaka.

28 Ta neˈe kamuˈa ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, kamu ke lia suli
kamu talamuˈa, ma na ngwae ki
neˈe na Anoˈi ru Abu alua fuana
muke lia sulida. Muke lia sulia na
ngwae neˈe kira faˈamamana ana
God, diˈia na ngwae lia sulia na
sipsip ki neˈe lia sulida. God ka
folida ˈani na maelana na Ngela nia
talana.
29 Nau ku saiana buri ˈana nau
ku leka, ti ngwae faˈamanata rora
kike baˈa leka maˈi, ma kike
takalongaˈinia na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki, diˈia na kui kwasi
ki neˈe saungia na sipsip ki.
30 Kaidaˈi ke baˈa dao maˈi neˈe
ti ngwae ana fikuˈa kamu kike baˈa
sokea sa tai faˈida neˈe faˈamamana
ˈuana lekaˈa sulida.
31 Muke lialia, ma muke man-
ata toˈona sulia uulu faˈi ngali ki,
sulia asoa ma na rodo, nau ku
faˈamanata kamu, sui bore ˈana
saena ˈafitaˈiˈanga ma na angiˈa.

32 “Ma ana kaidaˈi neˈe, nau
ku kwate kamu naˈa fuana God,
fasi ˈiri nia ka lia suli kamu.
Ma manata toˈona alaˈanga sulia
kwaiˈofeˈanga leˈa nia. Osiˈana
alaˈanga neˈeri nia bolo fuana
faˈangasingasilamuˈa ma ka kwatea
na ru leˈa neˈe God nia toˈo ana
fuana na ngwae nia ki taˈifau.
33 Ma kamu ka sai logo ana, noaˈa
nau kusi oga goˈo ta mani, nama ta
toro faˈasia ta ngwae aumulu.
34 Ma kamuˈa taˈifau goˈo kamu
saiana neˈe nau ku rao ˈani na ro
lima nau ki, fasi ˈiri nau ku ˈafia
nauˈa ma kwaima nau ki kaidaˈi
kamiˈa boˈoboˈo.
35 Nau ku faˈataˈinia taˈifau naˈa
fuamuˈa ˈani raoˈa ngasingasiˈa
ˈunaˈeri, kulu saiana kulu ka ˈafia
na ngwae neˈe kira ngwataˈutaˈu
ki. Muke manata toˈona na alaˈanga
ba na Aofia kia sa Jesus nia saea,
‘Na ngwae neˈe nia kwate ru, nia
saeleˈa ka doe liufia na ngwae neˈe
nia ngalia ru.’ ”

36 Kaidaˈi sa Paul nia alaˈa ka sui,
nia ka bobo uruuru, ma ka foˈo faˈi
kira.
37 Ma kiraˈa taˈifau goˈo kira ka
angi kaidaˈi kira lolofafia sa Paul,
ma kira ka nonoˈia.
38 Ma kira ka kwaimanatai liu
sulia nia saea noaˈa kira kasi baˈa
lisia laˈu. ˈUnaˈeri goˈo ma kira ka
leka faˈinia ˈuana saena na faka.

21

Sa Paul leka ˈuana ˈi Jerusalem

1 Kami olioli ada ka sui, kami ka
taˈelia naˈa na faka, ma kami ka leka
naˈa. Kaidaˈi neˈe kami toˈofolo
naˈa, kami ka dao ana bubunga ˈi
Kos. Sui ana ruana asoa, kami ka
dao ana bubunga ˈi Rodes. Ma kami
ka leka kwau ˈuana fanoa ˈi Patara
faˈasia ˈi neˈeri.
2 ˈI neˈeri, kami ka dao toˈona na
faka neˈe ke leka ˈuana abaˈi kula ˈi
Fonisia saena ˈi Siria. Sui kami ka
taˈelia na faka neˈeri, ma kami ka
leka laˈu.
3 Kami ka liu ana kula neˈe kami
lia kwau ma kami ka lisia bubunga
ˈi Saeprus. ˈUnaˈeri kami ka gali ˈi
bali toli, kami ka leka ˈuana abaˈi
kula ˈi Siria. Kami ka koso ˈi sara
ana fanoa ˈi Taea, kula neˈe faka
kami faˈakosoa na ludaˈa ki ana.
4 Ma ˈi neˈeri kami ka dao toˈona
ti ngwae neˈe kira faˈamamana ki,
ma kami ka tua faˈinida sulia fiu
asoa ki. Ma osiˈana na Anoˈi ru
Abu ka kwatea naˈa manataˈanga
fuada, kira ka fata ˈabera ˈani sa
Paul ˈiri noaˈa nia kasi leka laˈu
ˈuana Jerusalem.
5 ˈUnaˈeri bore ˈana, ma ana
kaidaˈi fuana lekaˈa kaimili, kami
ka leka naˈa ˈaimili. Ma na ngwae
ki, faˈinia na ˈafe kira ki, ma na
ngela kira ki taˈifau goˈo neˈe kira
leka faˈi kaimili ˈuana ˈi fafona asi.
Kaidaˈi kami dao, kami ka bobo
uruuru, ma kami ka foˈo.
6 ˈUnaˈeri kami ka olioli ada ka
sui, kami fiˈi taˈelia na faka, ma kira
ka oli naˈa ˈadulu ˈi fanoa.
7 Sui kami ka leka faˈasia ˈi Taea,
kami ka dao ana fanoa ˈi Tole-
mais, kami ka lisia ti ngwae neˈe
kira faˈamamana, ma kami ka tua
faˈinida sulia taˈi asoa.
8 Ma ana ruana asoa, kami ka
leka laˈu, kami ka dao ana fanoa

ˈi Sesarea. ˈI neˈeri, kami ka tua ˈi luma sa Filip, na ngwae neˈe rao ˈani faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma niaˈa ta ngwae ana fiu ngwae ba kira filida ˈi Jerusalem ˈuana kwaiˈafiˈanga ana ngwae neˈe kira faˈamamana ki.

9 Nia toˈo ana fai sariˈi ki, ma kira ka faˈarongo logo ˈani fatalana God.

10 Ma kami tua ˈi neˈeri sulia bara asoa, ma taˈi profet satana sa Agabus ka dao maˈi faˈasia ˈi Judea.

11 Nia ka leka maˈi siaimili, ma ka ngalia na foˈosae sa Paul fuana lobilana liˈitana, ma ka firi fafia ˈani ro ˈae nia ki talana faˈinia ro lima nia ki logo, sui ka fata ˈuri, “Na Anoˈi ru Abu ka saea, na ngwae niniˈa na foˈosae nia, na Jiu ki kira ke baˈa firi ˈuri logo ana ˈi Jerusalem, sui kira ke kwatea fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.”

12 Ana kaidaˈi kami rongoa na ru neˈeri, kaimili faˈinia na ngwae neˈeri ki kami ka ˈengoa sa Paul fasi ˈiri noaˈa nia kasi leka ˈuana ˈi Jerusalem.

13 Bore ma nia ka olisi kaimili ka ˈuri, “Faˈuta neˈe kamu ka angi ˈunaˈeri ma muke kwate nau ku kwaimanatai? Nau ku sasi akaˈu noaˈa laˈu fuana firiˈilaku goˈo ˈana ˈi Jerusalem, bore ma ˈiri nai mae logo duˈungana na Aofia sa Jesus.”

14 Ma sulia kami kasi bolo goˈo fuana rokisilana manatana sa Paul, ˈunaˈeri bore ˈana kami ka fata naˈa ˈaimili ˈuri, “Nia leˈa, alaˈania na kwaiogaiˈanga God ka fuli naˈa ˈana.”

15 Buri ˈana kami tua ˈi neˈeri sulia bara asoa, kami ka sasi akaˈu naˈa ana ru kaimili ki, kami ka leka naˈa ˈuana ˈi Jerusalem.

16 Ma ti fafarongo logo faˈasia Sesarea kira leka faˈi kaimili, ma kira ka talaˈi kaimili ˈuana luma ngwae neˈe kami ke baˈa tua siana, satana sa Nason ngwae ˈi Saeprus, niaˈa ta ngwae neˈe eta faˈamamana ˈua naˈa maˈi.

Sa Paul alaˈa faˈinia sa James

17 Kaidaˈi kami dao naˈa ˈi Jerusalem, na ngwae neˈe kira faˈamamana ki kira ka kwalo leˈa liu ana kaimili.

18 Ana ruana asoa, sa Paul ka leka faˈi kaimili fuana lisilana sa James. Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki taˈifau saena fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe, kira tua ˈi neˈeri.

19 Sa Paul ka fata leˈa leˈa fuada, sui nia ka faˈarongo kira ˈani ru neˈe God nia sasiˈi taˈifau ki ˈani raoˈa neˈe sa Paul sasiˈi safitana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.

20 Ma ˈi buri ˈana kira rongoa niaˈa ka sui, kira taˈifau goˈo kira ka baˈatafea God. Sui kira ka fata ˈuri fuana sa Paul, “Kwala ngwaefuta Paul, ˈoko lisia goˈo ˈamu na ngwae ˈoro liu ana ngwae ˈi Jiu ki kira faˈamamana, ma kira ka fuˈusi doe goˈo ˈada ˈua ana taki sa Moses ki.

21 Kira rongoa neˈe ngwae ki fai fafiˈo, osiˈana ˈoko faˈamanata na Jiu ki neˈe kira tua ana maˈe fanoa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, fasi ˈiri noaˈa kira kasi roˈo laˈu sulia na taki neˈe sa Moses nia kwatea, ma ˈoko saea fuada noaˈa kira kasi ˈolo faˈataˈinia ana ngela kira ki, ma noaˈa kira kasi sasi sulia na falafala kulu Jiu ki.

22 Ma kira ka rongoa naˈa neˈe ˈoko dao ˈi neˈe. Nia bolo faˈinia kuke faˈasaga basi na manataˈanga rora niniˈa ˈi safitana na ngwae faˈamamana ˈi Jiu ki.

23 ˈOke sasia tae neˈe kami saea fuamu. Na fai ngwae ki kira tua ˈi neˈe, ma kira fata alangaˈi fuana God.

24 ˈOke leka faˈi kira fuana faˈasikasikaˈanga ˈi maana God saena Luma Abu God, ma ˈoko foli fuana faˈasikasikaˈanga neˈeri, fasi ˈiri kira ke sufi gugurua na ifuda ka faˈataˈinia neˈe kira faˈasuia naˈa na eta fataˈanga kira✡ fuana God. Diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri sulia taki sa Moses, na ngwae ki taˈifau kira ke baˈa saiana na ru neˈe kira rongoa neˈe kira saea suliˈo ki, noaˈa kasi mamana, bore ma ˈaeˈo bore ˈoko roˈosulia na taki sa Moses ki.

✡ **21:24** Nambas 6:1-21

25 “Ma fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira faˈamamana, kaimili kerekere fuada taˈifau naˈa, ma kami ka faˈarongoda ˈani na liaˈi ngwae neˈe kami alafafia: Noaˈa kira kasi ˈania na fanga neˈe kira foˈosi ˈani fuana malamala god neˈe kira foˈosia, ma noaˈa kira kasi ˈania ˈabu nama noaˈa ta ru ˈaeˈaela neˈe kira liˈoa, ma kira ka lia suli kira faˈasia kakabaraˈanga.”

26 Sa Paul alafafia na liaˈi ngwae neˈeri, ma ana ruana asoa, nia ka leka naˈa faˈinia na fai ngwae neˈeri ki, ma ka faˈasikasika faˈinida. Sui nia ka leka saena Luma Abu God, ka faˈarongoa na fata abu ˈani na kaidaˈi faˈuta neˈe na fiu asoa fuana faˈasikasikaˈa ke sui ana, sui mala kira fiˈi kwatea na kwaisuˈusiˈanga kira ki.

Kira daua sa Paul

27 Ma kaidaˈi fiu asoa neˈeri ki karangi sui, ti ngwae Jiu maˈi faˈasia abaˈi kula ˈi Asia, kira ka lisia sa Paul saena Luma Abu God. Ma kira ka bo ˈi burina naˈa na ngwae ki, ma kira ka daua sa Paul.

28 Ma kira ka rikoko kira ka ˈuri, “Ngwae ana ˈi Israel! Muke kwaiˈafi maˈi aimili! Na ngwae neˈe nia liufia naˈa fanoa ki taˈifau fuana faˈamanatalana ngwae ki fuana maladalafa lana ngwae ˈi Jiu ki, ma faˈinia maladalafa lana na taki sa Moses ki faˈinia na Luma Abu neˈe. Ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka talaˈia ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki ˈuana saena Luma Abu neˈe, ma kira ka faˈasua na kula abu neˈe!”

29 Kira saea ru neˈe, osiˈana neˈe kira lisia sa Trofimus na ngwae ˈi Efesus nia tua faˈinia sa Paul ˈi neˈeri ˈi Jerusalem ana asoa etaeta, ma kira ka fia fasi sa Paul nia talaˈia ˈuana saena Luma Abu God.

30 Ma na sua ngalungaluˈanga ka tataˈe saena fanoa ˈi Jerusalem taˈifau, ma na ngwae ki kira ka afaˈiriˈiri maˈi taˈifau, ma kira ka daua sa Paul, ma kira ka taraˈeˈeoˈa ana ˈuana ˈi maa faˈasia saena Luma Abu God. Ma ˈunaˈeri goˈo na sina maa ki ana Luma Abu neˈeri, kira ka fono naˈa.

31 Kaidaˈi neˈe ngwae ki kira oga kike saungia sa Paul, ti ngwae kira ka kwate alaˈanga fuana ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ˈi Rom, osiˈana na sua ngalungaluˈanga doe neˈeri ka liu saena fanoa ˈi Jerusalem.

32 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈinotoˈa nia rongoa na ru neˈeri, nia fiˈi leka, ma ka talaˈia ti ngwae ana ofoˈa nia ki faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo kira ki, kira ka leka ˈaliˈali ˈuana kula neˈe ngwae ki kira fiku ana. Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia naˈa ngwae ˈinotoˈa neˈeri faˈinia na ngwae ofoˈa nia ki, kira fiˈi mamalo faˈasia na kwaˈilana sa Paul.

33 Kaidaˈi na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka dao naˈa, nia ka leka siana sa Paul, ma ka daua. Sui nia ka saea fuana ngwae nia ki ˈiri kira ka firi fafia ˈani ro kwalo sene ki. Sui nia ka saefiloa ngwae ki ka fata ˈuri, “Sa tai niniˈa ngwae neˈe, ma ru taˈa tae neˈe nia sasia?”

34 Ma na ngwae ki kira ka saea na alaˈanga ˈoro matamata kwailiu ki, na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka kina naˈa tae neˈe kira saetaˈa fuana sa Paul duˈungana. Ta neˈe nia ka saea naˈa fuana ngwae ana ofoˈa nia ki, ˈiri kira ke ngalia sa Paul, kira ke alua saena luma na ngwae ana ofoˈa ki neˈe kira tua ana.

35 Ma na ngwae ana ofoˈa ki kira ka talaˈia ˈuana ˈaena sinamaa ana luma neˈeri, ma kira ka ngalia ˈi langi, osiˈana neˈe ngwae neˈeri ki kira sua ngalungalu ka doe liu.

36 Ma na Jiu ki kira ka lalili faˈinia na akoˈa kira ka ˈuri, “Saungia ke mae lala kwa! Saungia ke mae lala kwa!”

Sa Paul fata suˈusi nia talana

37 Ana kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa ki kira sasi akaˈu fuana ruˈungaˈa ˈi luma faˈinia sa Paul, nia ka fata ˈuri fuana ngwae ˈinotoˈa neˈeri, “Nau ku oga nai saea taˈi ru fuamu kwala araˈi kwa.”

Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri ka saefiloa ka ˈuri, “ˈUri ma ˈoko saiana alaˈanga ˈi Grik?

38 ˈUnaˈeri ma ˈaeˈo noaˈa laˈu
na ngwae ba ˈi Ejipt ba ana kaidaˈi
ba sui naˈa toli ba ˈoko tatabula na
fuˈanga doe, ma ˈoko talaˈia naˈa
fai toˈoni ngwae ki, ma kira ka leka
ˈuana saena abaˈi kula kwasi faˈinia
na sele ni ofoˈa kira fuana fuˈanga?”
39 Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri
“Noaˈa! Nauˈa na ngwae Jiu lala,
nau ku futa ˈi Tarsus fanoa ˈinotoˈa
ˈi Silisia. Nau ku oga ˈoke alaˈani ˈiri
nau ku alaˈa basi fuana ngwae neˈe
ki.”
40 Goˈo na ngwae ˈinotoˈa neˈe
ka alaˈania, ma sa Paul ka uu ˈi
maana luma neˈeri ˈi lifua, ma ka
faˈataˈi ˈani limana ma ka nene fafia
na ngwae ki. Ana kaidaˈi kira tua
aroaro, sa Paul ka alaˈa fuada ˈani
alaˈanga ngwae Jiu ka ˈuri,

22

1 “Ngwaefuta nau kina faˈinia
kamuˈa na maˈa nau ki, muke fa-
farongo nau basi niniˈa nau ku ili
fata ni suˈusilaku faˈasia na ru neˈe
kamu fai fafi nau ˈani!”
2 Kaidaˈi kira rongoa nia fata ˈani
alaˈanga ngwae Jiu, kira ka tua
aroaro taˈifau, ma sa Paul ka alaˈa
laˈu ka fata ˈuri,
3 “Nauˈa na ngwae Jiu, ma nau ku
futa ˈi Tarsus na maˈe fanoa saena
abaˈi kula ˈi Silisia, ma nau ku doe
maˈi ˈi Jerusalem kaidaˈi nau ku
saesaeˈe ru siana sa Gamaliel. Ma
nia ka faˈamanata leˈa liu aku ˈani
sasiˈa sulia na taki neˈe sa Moses
kwatea maˈi fuana koˈo kia ki, ma
nau ku oga logo sasilana na tae ki
neˈe God nia oga, diˈia logo neˈe
kamu oga sasilana naˈa ˈi taˈena.
4 Ma nau ku faˈakaisia logo na
ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus, ma nau ku saungida. Nau ku
daua logo na ngwae ki, ma na kini
ki, ma nau ku aluda saena luma ni
lokafo.
5 Na ˈingataˈi fata abu, ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo kulu ki, kira
saiana na ru niniˈa nau ku fata sulia
nia mamana. Ma kira keresia naˈa
ru ki fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo
ana na Jiu ki ˈi Damaskas, ma kira ka
kwatea fuaku, fasi ˈiri nau ku ngalia
fuada. Ma kira ka alaˈani nau fasi
ˈiri nai lulu ˈuana na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus ki ˈi
neˈeri, fasi ˈiri nai dauda, ma nai
firi fafida, ma nai oli maˈi faˈinida
ˈuana ˈi neˈe Jerusalem, fasi ˈiri
neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ke
kwatea kwaˈikwaˈinga fuada.
6 “Ana kaidaˈi nau ku leka ma nau
ku dao karangia naˈa ˈi Damaskas
bolo faˈinia tofongana asoa, ngwano
ma na ngwabinabinaˈanga doe sina
maˈi faˈasia mamanga kalikali nau.
7 Ma nau ku ˈasi ˈi ano, ma nau ku
rongoa na lingalingaˈi ru fata ˈuri
fuaku, ‘Saul ˈae, Saul ˈae, faˈuta neˈe
ˈoko faˈakaisi nau?’
8 Sui nau ku fata ˈuri fuana, ‘Araˈi
kwa, ˈaeˈo sa tai neˈana?’ Ma na
lingalingaˈi ru neˈeri ka olisi nau ka
fata ˈuri, ‘Nauˈa sa Jesus ngwae ˈi
Nasaret niniˈa ˈoko faˈakaisi nau.’
9 Ma na ngwae neˈe kira leka
faˈinau ki, kira lisia na ngwabin-
abinaˈanga neˈeri, ma noaˈa kira
kasi rongo goˈo na lingana ngwae
neˈe ka alaˈa faˈinau.
10 Ma nau ku saefiloa, nau ku ˈuri,
‘Aofia ˈae, tae neˈe nai baˈa sasia?’
Ma na Aofia ka olisi nau ka fata
ˈuri, ‘ˈOke tataˈe, ˈoko leka ˈuana ˈi
Damaskas. Ma kika faˈarongo ˈoe
ˈani ru neˈe nau ku naia fuana ˈoke
sasiˈi.’
11 Ana kaidaˈi neˈeri, na maaku
ka rodo, osiˈana na binabinalana ru
neˈeri, ma na ngwae neˈe kira leka
faˈi nau, kira ka dau ana limaku, ma
kira ka talaˈi nau ˈuana ˈi Damaskas.
12 “Ma taˈi ngwae nia tua ˈi
Damaskas satana sa Ananias, nia na
ngwae neˈe fuˈusi doe ana God, ma
ka roˈosulia na taki kiaˈa Jiu ki, ma
na ngwae Jiu ki taˈifau neˈe kira tua
ˈi Damaskas, kira fuˈusi doe liu ana.
13 Nia leka maˈi ka uu siaku, ka
fata ˈuri, ‘Ngwaefuta nau Saul ˈae,
ˈoke lia naˈa!’ Ma ana kaidaˈi neˈeri
nama goˈo, na maaku ka lia naˈa,
ma nau ku lisia naˈa.
14 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku,
‘God koˈo kia ki nia fili ˈoe, fasi ˈiri
ˈoke saiana na kwaiogaiˈanga nia
ki, ma ˈoko lisia na Ngwae ni Rao

ˈOloˈolo nia, ma ˈoko rongoa naˈa
lingana.
15 Ma ˈoke baˈa faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa sulia fasi ˈiri ˈoke
faˈarongoa na ngwae ki sulia na ru
neˈe ˈoko lisia ma ˈoko rongoa.
16 ˈUri ma na tae laˈu neˈe ˈoko
masia? Tataˈe naˈa, ˈoke siuabu,
ma ˈoke foˈosia na Aofia, ˈiri nia ke
rufuanata ana taˈangaˈa ˈoe ki.’
17 “Sui nau ku oli laˈu ˈuana ˈi
Jerusalem, ma ana kaidaˈi nau ku
foˈo saena na Luma Abu God, nau
ku lisia na faˈataˈinga,
18 ma nau ku lisia na Aofia, ma
nia ka fata ˈuri fuaku, ‘ˈOke leka
likotaˈi faˈasia ˈi Jerusalem, osiˈana
na ngwae neˈe ki noaˈa kira kasi
faˈamamana ana fatalamu suli nau.’
19 Ma nau ku fata ˈuri, ‘Aofia ˈae,
kira sai goˈo ˈada ana ba nau ku
leka saena luma fuana foˈongaˈa ki,
ma nau ku daua na ngwae neˈe kira
faˈamamana amu ki, ma nau ku
ulasida logo.
20 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ki
kira saungia naˈa sa Stefen, na ng-
wae neˈe ka faˈarongo ˈaniˈo, nau
ku tua logo ˈi neˈeri, ma nau ku
alafafia na ru neˈe kira sasia ana,
ma nau ku kwaiˈafi fuana liaˈa sulia
na toˈongi fafo kira ki.’
21 Sui na Aofia ka fata ˈuri fuaku,
‘ˈOke leka, osiˈana nai baˈa asungaˈi
tau mala amu siana na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki.’ ”
22 Na ngwae ki kira fafarongoa sa
Paul leleka nia ka saea goˈo na ru
neˈe sulia na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki. Ma kaidaˈi kira rongoa na
ru neˈeri, kira fiˈi rikoko kira ka
ˈuri, “Kamu ke ngalia kwau muka
saungia! Noaˈa nia ˈiri totolia neˈe
ka mauri!”
23 Kira ri, ma kira ka kwaikarui
ˈani na ifi kira ki, ma kira ka ˈui ˈani
gegeo ana ano ki saena mamanga,
osiˈana neˈe kira saetaˈa liu.
24 Ma na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa
ˈi Rom, nia ka saea fuana ngwae nia
ki ˈiri kira ka talaˈia sa Paul ˈi luma,
ma ka saea kira ka ulasia, ˈiri kira
ke dao toˈona duˈungana tae neˈe
kwate ma Jiu ki kira ka rikoko fuana
ˈunaˈeri.
25 Bore ma kaidaˈi kira firiˈia sa
Paul fuana ulasilana, nia ka fata ˈuri
fuana taˈi ngwae ana ofoˈa, “Nia
bolo goˈo ˈana saena taki kia ki
ˈi Rom fuana muke ulasi nau, na
ngwae ˈi Rom neˈe noaˈa kamu kasi
matalangaˈi nau ˈua?”
26 Kaidaˈi neˈe ngwae ana ofoˈa
neˈeri ka rongoa na ru neˈeri, nia
ka leka siana ngwae ˈinotoˈa nia, ma
ka saefiloa ka ˈuri, “Tae niniˈa ˈoko
sasia kwa? Na ngwae loˈoko niaˈa
na ngwae ˈi Rom!”
27 ˈUnaˈeri na ngwae ˈinotoˈa
neˈeri ka leka siana sa Paul, ka fata
ˈuri, “Faˈarongo nau basi, ˈuri ma
ˈaeˈo na ngwae ˈi Rom niniˈa?”
Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri, “ˈIu.”
28 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka
fata ˈuri, “Nauˈa na ngwae ˈi Rom
logo, duˈungana nau ku foli ˈani
mani doe.”
Ma sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Nau
neˈe ngwae ˈi Rom, osiˈana nau ku
futa ana ngwae ˈi Rom.”
29 Ma na ngwae neˈe kira uu
karangia fuana kwaˈilana ma sae-
filolana, kira ka dudu faˈiburi
faˈasia. Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri
logo, kaidaˈi nia saiana neˈe sa Paul
niaˈa na ngwae ˈi Rom, nia ka maˈu,
osiˈana nia firi fafia ˈani kwaloˈi
sene ki.

Sa Paul uu ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru Jiu ki

30 Sui na ngwae ˈaˈana ana ofoˈa,
nia oga ka sai leˈa ana tae neˈe Jiu
ki kira fai fafia sa Paul ˈani. Ta
neˈe ana ruana asoa, nia ka kwatea
na ngwae nia ki, fasi ˈiri kira ke
kanusua naˈa kwalo ki faˈasia sa
Paul, ma ke kwatea alaˈanga fuana
fata abu doe ki ma na fikutaˈi ngwae
lokoˈi ru Jiu ki ˈiri kira ke fiku. Sui
nia ka talaˈia kwau sa Paul, ma ka
faˈauua ˈi naˈona na fikutaˈi ngwae
lokoˈi ru neˈeri kaidaˈi neˈe kira
fiku.

23

1 Ma sa Paul ka bubu teˈeteˈe naˈa
fuana ngwae faˈi naˈonaˈo neˈeri

ki neˈe kira fiku, ka fata ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi Israel, nau ku faˈa ˈinotoˈa God, ma ˈani na liaku taˈifau, nau ku saiana na maurilaku nia leˈa ka leleka ka dao ana faˈi asoa taˈena.”
2 Kaidaˈi sa Paul nia fata ˈunaˈeri, na ˈingataˈi fata abu sa Ananias ka saea fuana ngwae neˈe kira uu karangia sa Paul ˈiri kira ka fida fafia kwakwana.
3 Ma sa Paul ka fata ˈuri fuana, “God nia ke baˈa fidaliˈo, ˈoko diˈia ta ˈodoa ba kira rafua ka kwao fuana sofongaˈilana na bulibuli ki. ˈOko tua ˈi neˈe logo fuana na matalangaˈi laku ˈani na taki sa Moses ki. Ma ˈaeˈo bore, ˈoe kosi roˈo goˈo sulia na taki neˈe ki kaidaˈi neˈe ˈoko saea kika fidali nau!”
4 Ma na ngwae neˈe kira uu karangia sa Paul, kira rongoa, kira ka fata ˈuri fuana, “ˈOko fata taˈa ana ngwae ˈingataˈi fata abu God kwa!”
5 Ma sa Paul ka olisida ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi Israel, kwaimanatai, noaˈa nau kusi saiana neˈe niaˈa na ngwae ˈingataˈi fata abu. Osiˈana na Kerekereˈa Abu nia saea, ‘Noaˈa ˈoe kosi fata taˈa ana na ngwae ˈinotoˈa kamu.’ ”
6 Ma kaidaˈi sa Paul ka lisia ti ai ana fikutaˈi ngwae lokoˈi ru neˈeri ki neˈe Sadusi ki, ma ti ai ada neˈe Farasi ki, nia ka fata doe fuana fikuˈa neˈeri ka ˈuri, “Ngwaefuta nau kina ˈi Israel, nauˈa na Farasi, na ngela na Farasi ki. Ma kira ka matalangaˈi nau naˈa, osiˈana nau ku faˈamamana na ngwae neˈe kira mae ki, God ke baˈa taˈeda laˈu ˈuana na mauriˈa!”
7 Ma ana kaidaˈi nia saea na alaˈanga neˈeri ki, na Farasi ki ma na Sadusi ki, kira ka talaˈae ana olisuˈusuˈunga, ma na fikuˈa neˈeri kira ka toˈolangaˈi kira ana ro fikutaˈi ngwae ki.
8 Kira toˈolangaˈinida, osiˈana na Sadusi ki kira saea diˈia ngwae mae, ˈafitaˈi kira ka mauri laˈu, ma kira saea noaˈa goˈo ta ˈainsel, ma ka noaˈa logo ta anoˈi ru. Bore ma na Farasi ki kira ka faˈamamana ana uulu ru neˈeri ki.
9 Ma na akoˈa fiˈi doe fuada kwailiu, ma ti ngwae faˈamanata ana taki ki neˈe kira Farasi ki logo, kira uu, ma kira ka fata ngasingasiˈa liu kira ka ˈuri, “Noaˈa kaimili kasi dao goˈo toˈona tae neˈe rora ana ngwae neˈe! Bore ma sali na anoˈi ru nama ta ˈainsel taka niniˈa fata ˈania.”
10 ˈUnaˈeri, ma na kwaingilongiloiˈanga doe liu ka tataˈe, ma na ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa, nia ka maˈu ˈasu ˈubani kira kata saungia sa Paul. Ma nia ka saea fuana ngwae ki ana ofoˈa ki, kira ka leka siana fikuˈa neˈe fasi ˈiri kira ke talaˈia sa Paul faˈasi kira ˈuana saena luma ngwae ana ofoˈa ki.
11 Sui ka rodo naˈa maˈi na Aofia ka uu siana sa Paul ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi maˈu. ˈOke fata falataliˈa naˈa suli nau neˈe ˈi Jerusalem, ma ˈoke baˈa sasi logo ˈunaˈeri ˈi Rom.”

Kira lokoˈi ru fuana saungilana sa Paul

12 Ma ˈi ˈofodangi ti ngwae ana Jiu ki kira ka fiku, ma kira ka lokoˈi ru fuana saungilana sa Paul. Ma kira ka fata alafu noaˈa kira kasi ˈania ta fanga, ma noaˈa kira kasi kwaˈufia ta kafo, leleka ka dao ana kaidaˈi kira ke saungia sa Paul.
13 Sali nia bolo faˈinia fai akwala ngwae ma ka tarenga neˈe kira saungaˈi fiku ana manataˈanga neˈeri.
14 ˈUnaˈeri na ngwae neˈeri ki, kira ka leka siana fata abu doe ki, ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, kira ka fata ˈuri, “Kaimili fata alafu noaˈa kami kasi ˈania ta fanga leleka kami ke saungia nama sa Paul.
15 ˈUnaˈeri ma kaumulu faˈinia na ngwae saena fiku taˈi ngwae lokoˈi ru ki, kamu ka kwate alaˈanga fuana ngwae ˈinotoˈa ana ofoˈa ki ˈi Rom, fasi ˈiri kira ke talaˈia maˈi sa Paul faˈi kamu. Kamu ka sokeˈe saea kamu oga muke rongo leˈa ana ti alaˈanga laˈu sulia. Bore ma kaimili ke baˈa sasi akaˈu fuana saungilana

kaidaˈi nia ke baˈa dao karangi naˈa maˈi.”
16 Bore ma ana kaidaˈi neˈe na
ngwai sa Paul nia rongo sulia na
lokoˈi ru ˈanga neˈeri, nia leka ˈi
luma na ngwae ana ofoˈa ki, ka
faˈarongoa ˈani sa Paul.
17 Kaidaˈi sa Paul nia rongoa, nia
ka saea maˈi taˈi ngwae ana ofoˈa,
ka fata ˈuri fuana, “ˈOke talaˈia
kwau na ngwae ˈalako neˈe siana na
ngwae ˈinotoˈa ˈoe, osiˈana nia oga
ka saea taˈi ru fuana.”
18 Sui na ngwae ana ofoˈa neˈe ka
talaˈia na ngwae ˈalako neˈeri siana
ngwae ˈinotoˈa kira, ka fata ˈuri,
“Na ngwae ba nia tua saena luma
ni lokafo ba satana sa Paul neˈe sae
nau ku talaˈia maˈi ngwae ˈalako
neˈe siamu, osiˈana nia oga saelana
taˈi ru fuamu.”
19 Ma na ngwae ˈinotoˈa neˈeri
ka dau ana limana na ngwae ˈalako
neˈeri ka talaˈia ka taˈi tau kwau,
ma ana kaidaˈi taˈifili kera, nia ka
fata ˈuri, “Tae neˈe ˈoko oga ˈoke
faˈarongo nau ˈani?”
20 Sui na ngwae ˈalako neˈeri ka
fata ˈuri fuana, “Ti ngwae Jiu, kira
alafafia ka sui naˈa, sali rorodo kike
leka maˈi kike gani ˈoe ˈiri ˈoke
talaˈia sa Paul laˈu ˈuana na kula
neˈe fikutaˈi ngwae lokoˈi ru ki kira
fiku ana, fasi ˈiri kike dao mamana
toˈona tae ki neˈe nia sasiˈi.
21 Bore ma noaˈa ˈoe kosi
roˈosulida, osiˈana fai akwala
ngwae ma ka tarenga neˈe kira ago
masia fuana saungilana. Osiˈana
kira alafu ˈato liu mala fuana noaˈa
kira kasi fanga, ma noaˈa kira kasi
kwaˈu, leleka kira ke saungia sa
Paul. Ma kira sasi akaˈu naˈa, ma
na ru neˈe kira masia goˈo neˈe na
fatalamu.”
22 Sui na ngwae ˈinotoˈa neˈe ka
fata ˈuri fuana ngwae ˈalako neˈeri,
“Noaˈa ˈoe kosi faˈarongoa ˈani ta
ngwae neˈe ˈoko faˈarongo nau ˈani
na ru neˈe.” Sui nia ka kwatea ka
leka naˈa ˈana.

Kira kwatea sa Paul siana sa Feliks na ngwae gwaungaˈi

23 Sui naˈa ngwae faˈinaˈonaˈo
ana ngwae ana ofoˈa ki, nia ka saea
maˈi ro ngwae kira doe ˈi olofana, ka
fata ˈuri fuadaroˈo, “Koroˈo ke sasi
akaˈu ana ro talangaˈi ngwae ana
ofoˈa ki fuana lekaˈa ˈuana fanoa
ˈi Sesarea, faˈinia fiu akwala ngwae
fuana lekaˈa fafona hos ki, ma ro
talangaˈi ngwae ki neˈe kira dau
ana sua ki, kira ka sasi akaˈu fuana
lekaˈa ana sikona agi rodo saena
rodo ˈi taˈena.
24 Kamu ke alua ti hos fuana
sa Paul ˈiri ke taˈe ˈi fafoni, ma
kamu ke folo leˈa ˈafia, ma kamu
ke talaˈia siana sa Feliks na ngwae
gwaungaˈi.”

25 ˈUnaˈeri na ngwae ˈinotoˈa ana
ofoˈa ka keresia naˈa alaˈanga fuana
sa Feliks ka ˈuri,
26 “Nauˈa sa Kladius Lisias, nau
ku kerekere kwau fuamu ˈoe na
ngwae ˈinotoˈa sa Feliks. Nau ku
alaˈa basi faˈi ˈoe.
27 Na Jiu ki kira daua naˈa
ngwae neˈe, ma kira ka karangi
saungia. Kaidaˈi nau ku dao toˈona
nia na ngwae ˈi Rom, nau ku leka
faˈinia ngwae ana ofoˈa nau ki, kami
ka laua niaˈa faˈasida.
28 Ma osiˈana nau ku oga nai
saiana tae neˈe kira fai fafi nia
ˈani, nau ku talaˈia siana na fikutaˈi
ngwae lokoˈi ru Jiu ki.
29 Sui nau ku dao toˈona noaˈa
nia kasi sasia goˈo ta ru neˈe bolo
fuana kira ka saungia nama kira ka
alua saena luma ni lokafo. Na fai
fafilana kira sasi goˈo ˈada sulia na
taki kira ki talada.
30 Ma kaidaˈi nau ku rongoa Jiu
ki kira ˈolea naˈa fuani oro fuana
saungilana, nia neˈe nau ku manata
ˈuana kwatelana kwau siamu. Ma
nau ku faˈarongoa naˈa ngwae ki
neˈe kira fai fafia ˈiri kira ke mata-
langaˈinia ˈi naˈomu, osiˈana ˈaeˈo
naˈa neˈe na ngwae gwaungaˈi.”

31 Sui na ngwae ana ofoˈa ki kira
ka sasi naˈa sulia na tae neˈe ngwae
ˈinotoˈa kira saea. Ma kira ka talaˈia
sa Paul ana faˈi rodo neˈeri leleka
kira ka dao ana fanoa ˈi Antipatris.

32 Ma ana ruana asoa, na ngwae
ana ofoˈa ki neˈe kira fali ˈani
ˈaeda, kira ka oli ˈuana luma kira ˈi
Jerusalem. Ma na ngwae ana ofoˈa
neˈe kira leka fafona hos ki, kira ka
daofaˈi liu faˈinia sa Paul.
33 Kira talaˈia ka dao ana fanoa
ˈi Sesarea, ma kira ka kwatea naˈa
kerekereˈa baera fuana sa Feliks
na ngwae gwaungaˈi, ma kira ka
faˈasia naˈa sa Paul siana.
34 Ana kaidaˈi neˈe ngwae
gwaungaˈi neˈe nia toˈomani na
kerekereˈa neˈeri ka sui, nia ka
saefiloa sa Paul ˈuana na abaˈi kula
ˈi faˈi neˈe nia futa ana. Kaidaˈi
nia dao toˈona nia leka maˈi faˈasia
Silisia,
35 nia ka fata ˈuri, “Nai baˈa rongo
ˈoe ana kaidaˈi ngwae neˈe kira fai
fafiˈo ki kika ka dao maˈi.” Sui nia
ka kwatea na ngwae ana ofoˈa nia
ki kira ka folo leˈa ˈusia sa Paul
saena luma gwaroa neˈe sa Herod
saungaˈinia.

24

Na Jiu ki kira fai fafia sa Paul ˈi naˈona sa Feliks

1 Buri ˈana lima asoa ki sui, sa
Ananias na ˈingataˈi fata abu ka
leka ˈuana fanoa ˈi Sesarea faˈinia
ti ngwae faˈinaˈonaˈo ana Jiu ki, ma
taˈi ngwae satana sa Tertulus neˈe
nia saiana na taki ki. Kira leka
maˈi ˈi naˈona sa Feliks na ngwae
gwaungaˈi, ma kira ka fai fafia sa
Paul.
2 Sui kira ka saea maˈi sa Paul, ma
sa Tertulus ka talaˈae ana giosilana
fuana sa Feliks ka ˈuri, “Ngwae
gwaungaˈi ˈae, na kwaitalaˈiˈanga
ˈoe ˈani liatoˈo ˈoko sasia kulu
ka toˈo ana aroaroˈanga sulia kala
kaidaˈi tau. Ma neˈe ˈoko sasia naˈa
ru ˈoro leˈa faolu ki fuamiˈa ngwae
Jiu ki.
3 Ma kaimili taˈifau saeleˈa liu
fuana ru neˈeri ki, ma kami ka
baˈatafe ˈoe liu.
4 Ma noaˈa nau kusi oga liu goˈo
ngalilana kaidaˈi keta ˈoe. Ma neˈe
nau ku ganiˈo fasi ˈiri ˈoko fa-
farongo basi maˈi fuana na alaˈanga
dokodoko kaimili neˈe nau ku kwa-
tea.
5 Kaimili dao toˈona ngwae neˈe
faˈasaetaˈa na ngwae ki. Nia saiana
ka sua ngalungalua na Jiu ki saena
magalia taˈifau, ma niaˈa ta ngwae
ˈaˈana logo ana fikutaˈi ngwae neˈe
kira saeda ˈani, ‘Nasarene ki.’
6-7 Ma nia ka iliili logo ˈuana
na faˈasualana na Luma Abu God.
Kaidaˈi kami lisia ˈunaˈeri, kami
ka daua. Ma kami ka naia fuana
matalangaˈilana sulia na taki kami.*
8 ˈUnaˈeri sa Lisias ka kwatea
fatalana fuana sa tai faˈida neˈe ka
toˈo ana ta kwaigiosiˈanga kira ka
leka maˈi siamu. Diˈia ˈoko saefiloa
na ngwae neˈe, ˈoke baˈa dao toˈona
ˈamu talamu na ru neˈe kami fai
fafia ˈani ki niˈi mamana.”
9 Ma na Jiu ki logo neˈe kira tua ˈi
neˈe, kira saea na ru neˈe sa Tertulus
ka saea nia mamana, ma kira ka
alaˈa giosia logo sa Paul.

Fataˈa ni kwaisuˈusiˈanga sa Paul ˈi naˈona sa Feliks

10 ˈUnaˈeri na ngwae gwaungaˈi
neˈe sa Feliks ka karumia sa Paul
ˈiri ka alaˈa, ma sa Paul ka fata ˈuri,
“Nau ku saiana ˈoko kwai mata-
langaˈi ˈi neˈe ka tau naˈa maˈi sulia
faˈi ngali ˈoro ki, ma nau ku saeleˈa
fuana na suˈusilaku ˈi naˈomu.
11 Nia ˈiri bolo ˈua faˈinia akwala
ma ro asoa buri ˈana neˈe nau
ku leka ˈuana ˈi Jerusalem fuana
foˈongaˈa. Diˈia ˈoko saefiloa na
ngwae ki, ˈoke baˈa tala dao ˈamu
toˈona neˈe nau ku fata mamana.
12 Ma na Jiu ki noaˈa kasi dao
goˈo toˈoku neˈe nau ku kwaingenge
faˈinia ta ngwae saena Luma Abu
God, nama kira kasi dao toˈoku neˈe
nau ku alungaˈinia ti ngwae ˈi saena
luma fuana foˈongaˈa nama ana ta
kula saena fanoa ˈi Jerusalem.
13 Ma noaˈa kira kasi bolo goˈo
fuana kwatelana ta ru fuamu, ˈiri
ˈoke faˈamamana na tae ki neˈe kira
fai fafi nau ˈani.

* **24:6-7** Ti kerekereˈa ˈua ˈadoa verse 7, “bore ma sa Lisias, na ngwae ˈinotoˈa ana fuani oro ki, neˈe leka maˈi ma ka lau balubaluˈa ana faˈasi kaimili.”

14 Nau ku saea ru mamana fuamu:
Nau ku foˈosia God ba koˈo kami
ki, ˈani dauˈa sulia na ‘Tala ana
Aofia’ neˈe ngwae neˈeri ki kira
saea noaˈa kasi mamana. Ma nau
ku faˈamamana ana ru ki taˈifau
neˈe sa Moses ma na profet ki kira
keresiˈi saena Kerekereˈa Abu.
15 Ma nau ku manata fitoˈo ana
God diˈia logo kiraˈa, neˈe God
ke baˈa taˈea na ngwae ki taˈifau
faˈasia na maeˈa, na ngwae leˈa ki
ma na ngwae taˈa ki logo.
16 Ma nia neˈe kwatea nau ku sasi
ngangata ˈuana sasilana na ru leˈa
ki, fasi ˈiri noaˈa nau kusi ˈeke laˈu
ˈi maana God ma na ngwae ki.

17 “Ma buri ˈana nau ku leka
faˈasia ˈi Jerusalem sulia bara faˈi
ngali, nau ku oli laˈu maˈi ˈi neˈe
fuana ngali maniˈa fuana Jiu ki ma
ˈuana kwaisuˈusiˈanga logo.
18 Ma ana kaidaˈi nau ku sasia
na ru neˈeri, neˈe kira ka lisi nau
saena Luma Abu God buri ˈana
nau ku faˈasuia naˈa raoˈa ana
faˈasikasikaˈanga. Ma noaˈa goˈo ta
fikutaˈi ngwae faˈinau ana kaidaˈi
neˈeri, ma ka noaˈa goˈo ta ngaluˈa.
19 Bore ma ti Jiu faˈasia abaˈi kula
ˈi Asia neˈe kira tua neˈeri. Ma nia
bolo faˈinia kira ka leka logo maˈi ˈi
naˈomu, ˈiri kira ke giosi nau diˈia
kira saiana ta ru neˈe nau ku sasia
ka rora.
20 Ma na ngwae neˈe ki, kira sa-
iana kaidaˈi kira giosi nau ˈi naˈona
na fikutaˈi ngwae lokoˈi ru kami Jiu
ki, noaˈa kasi dao goˈo toˈona ta ru
neˈe nau ku sasia ka rora.
21 Taˈi ru goˈo neˈe nau ku saea
ˈi neˈeri, sali neˈe ka faˈasaetaˈa ta
bali ada neˈe ˈuri, ‘Kaumulu mata-
langaˈi nau ˈi taˈena, osiˈana na
faˈamamanaˈanga nau ana ngwae
neˈe kira mae naˈa ki, kira ke baˈa
mauri laˈu.’ ”

22 Sui sa Feliks, ngwae neˈe sai leˈa
naˈa ana falafala sulia na Tala ana
Aofia, nia ka saea kira ka mango
naˈa. Ma nia ka fata ˈuri, “Kaidaˈi sa
Lisias na ngwae ˈinotoˈa ana ngwae
ni ofoˈa ki ke dao maˈi, nai baˈa
faˈasuia na matalangaˈilamu.”

23 Ma nia ka saea fuana ngwae ana
ofoˈa neˈe tagi sulia sa Paul ˈiri nia
kwate ka sakadolaˈa fuana ana ti
kaidaˈi, ma ka alaˈania na kwaima
nia ki saiana kike maa toˈona, ma
kike kwate ru goˈo ˈada fuana.

Sa Feliks faˈinia ˈafe nia kira sailinga fatalana sa Paul

24 Ma buri ˈana bara asoa sui, sa
Feliks faˈinia ˈafe nia ˈi Drusila neˈe
taˈi kini ˈi Jiu, kera ka kwaiudui
ˈuana sa Paul ˈiri kera ke sailinga
nia. Ma sa Paul ka fata sulia
na faˈamamanaˈanga ana sa Jesus
Christ.
25 Bore ma sa Paul ka fata logo
sulia na ˈoloˈoloˈa, ma ka saea neˈe
ngwae ki noaˈa kasi sasi sulia na
kwaiogaiˈanga taˈa ana nonida ki,
ma ka fata logo sulia faˈi asoa neˈe
God ke baˈa matalangani na ngwae
ki taˈifau. Ma kaidaˈi kera rongoa
naˈa ru neˈeri ki, sa Feliks ka maˈu,
ma ka fata ˈuri, “ˈOke leka naˈa
kwau ˈamu. Nai baˈa saeˈo laˈu
maˈi ana ta kaidaˈi matamata neˈe
masikwaˈa fuamu.”
26 Ana kaidaˈi neˈeri logo, nia ka
fia fasi sa Paul ka kwatea mani
fuana. ˈUnaˈeri neˈe nia ka ˈidufaˈi
kwate alaˈanga fuana ˈiri nia ka
alaˈa faˈinia sulia kaidaˈi ˈoro ki.
27 Buri ˈana ro faˈi ngali ki sui, sa
Porsius Festus ka leka maˈi ka tala-
fuila sa Feliks na ngwae gwaungaˈi
neˈeri. Bore ma osiˈana sa Feliks
ka oga neˈe Jiu ki kira ka saeleˈa
faˈinia, noaˈa nia kasi alaˈani sa
Paul ka leka naˈa ˈana faˈasia saena
luma ni lokafo.

25

Sa Paul gani ˈuana lekaˈa siana tatalafaˈa doe ˈi Rom

1 Ma na uulu asoa ki ˈi buri ˈana
sa Festus ka dao maˈi ka gwaungaˈi
ana fanoa ˈi Sesarea, nia ka leka
ˈuana ˈi Jerusalem.
2 Ma na fata abu doe ki, ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo Jiu ki, kira ka
faˈarongo ˈani na ru neˈe kira fai
fafia ˈani sa Paul ki fuana sa Festus.
3 Ma kira ka ˈengoa sa Festus
ˈiri nia ke kwatea sa Paul ˈuana ˈi

Jerusalem, osiˈana kira naia naˈa
fuana saungilana sulia tala.
4 Ma sa Festus ka olisi kira ka fata
ˈuri, “Sa Paul nia tua saena luma ni
lokafo ˈi Sesarea. Ma noaˈa kasi tau
goˈo ma nai baˈa oli ˈaliˈali logo ˈi
neˈeri.
5 Diˈia nia sasia ta ru ka rora,
kamu ke kwatea ngwae faˈinaˈonaˈo
kamu ki ˈiri kike leka faˈinau ˈuana
ˈi Sesarea ma kira ke alaˈa giosia ˈi
neˈeri.”
6 Sui sa Festus ka tua ˈi Jerusalem
sulia ta kwalu asoa nama ta akwala
asoa laˈu, sui nia ka oli ˈuana ˈi
Sesarea. Aia, ma na asoa ˈi buri
ˈana, sa Festus ka leka ka tua ana
kula ni kwai matalangaˈinga, sui ka
saea kira ka baˈea maˈi sa Paul.
7 Ma ana kaidaˈi sa Paul nia dao,
na Jiu ki neˈe kira leka maˈi faˈasia
ˈi Jerusalem, kira ka uu kalia, ma
kira ka fai fafia ˈani ru ˈoro taˈa liu
ki neˈe noaˈa kasi mamana goˈo.
8 Bore ma sa Paul ka fata ˈani
suˈusilana, “Noaˈa nau kusi sasia
goˈo ta ru taˈa neˈe faˈalia na taki
kami Jiu ki, ma na Luma Abu God,
nama na tatalafaˈa doe ˈi Rom.”
9 Ma osiˈana sa Festus ka oga na
Jiu ki kira ka saeleˈa faˈinia, nia ka
saefiloa sa Paul ka ˈuri, “ˈOko oga
ˈoke leka ˈuana ˈi Jerusalem, fasi ˈiri
nai matalangaˈi ˈoe ˈi neˈeri ˈani na
ru neˈe kira saea suliˈo?”
10 Sui sa Paul ka olisia ka ˈuri,
“Kula ni matalangaˈinga na tata-
lafaˈa doe ˈi Rom alua niniˈa nau ku
uu naˈa ana. ˈI neˈe naˈa neˈe kula
neˈe totolia matalangaˈilaku. Noaˈa
nau kusi sasia goˈo ta ru rora fuana
ngwae ˈi Jiu ki. Ma ˈoko sai leˈa naˈa
ana taˈifau.
11 Diˈia nau ku ˈoia na taki ki ma
ka totolia neˈe ˈoke matalangaˈi nau
fuana maeˈa, noaˈa nau kusi gani
ˈuana neˈe nai tafi faˈasia. Bore
ma na alaˈanga kira ki neˈe kira
fai fafi nau ˈani, noaˈa nia kasi
mamana, ˈirai ma nia ˈafitaˈi goˈo
fuana ta ngwae neˈe ka kwate nau
fuada. Ma nau ku gani ˈuana lekaˈa
siana tatalafaˈa doe ˈi Rom fuana
matalangaˈilaku.”
12 ˈUnaˈeri sa Festus ka alaˈa
faˈinia na ngwae ki neˈe kira ˈafia
faˈinia kwai matalangaˈinga. Sui nia
ka fata ˈuri fuana sa Paul, “Osiˈana
ˈoko gani ˈuana lekaˈa siana na
tatalafaˈa doe ˈi Rom, nia leˈa, ˈoke
baˈa leka siana.”

Sa Paul nia alaˈa fuana sa Agripa faˈinia ˈi Bernis

13 Buri ˈana bara asoa sui, sa
Agripa na tatalafaˈa faˈinia ng-
waingwaena nia ˈi Bernis, kera ka
dao ˈi Sesarea ˈiri kike maa toˈona
sa Festus ma kika kwaloa.
14 Ana kaidaˈi kera tua ˈi Sesarea
sulia bara asoa neˈeri, sa Festus ka
faˈarongoa sa Agripa ˈani alaˈanga
neˈe sulia sa Paul. Nia ka fata ˈuri,
“Taˈi ngwae kira alua saena luma
ni lokafo kaidaˈi neˈe sa Feliks nia
gwaungaˈi maˈi mala kaidaˈi naisi
dao ˈua.
15 Ma ana kaidaˈi nau ku leka
kwau ˈuana ˈi Jerusalem, na fata
abu doe Jiu ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo kira ki, kika alaˈa
giosia, ma kira ka gani nau ˈiri nai
matalangaˈinia fuana saungilana.
16 Bore ma nau ku fata ˈuri fuada,
‘Noaˈa laˈu na falafala kami ngwae
ˈi Rom ki neˈe mike matalangaˈinia
ta ngwae ˈi naˈona neˈe nia fata
suˈusia ˈi maana na ngwae neˈe kira
giosia ki.’
17 Ma kaidaˈi kira dao naˈa maˈi
neˈe ˈi Sesarea, nau ku likotaˈi
ku tua fuana rongolada ana kula
fuana kwai matalangaˈinga ana ru-
ana asoa, ma nau ku saea maˈi
ngwae ana ofoˈa ki kira ka baˈea
maˈi na ngwae neˈeri.
18 ˈUnaˈeri, na ngwae neˈe kira fai
fafia ki kira ka uu, ma noaˈa kira
kasi fai fafia goˈo ˈani ti ru taˈa neˈe
nau ku fia fasi kira ke baˈa saea.
19 Ru neˈe kira olisuˈusuˈu naˈa
fafia faˈinia neˈe fadalana na
foˈosilana God kira faˈinia taˈi
ngwae neˈe satana sa Jesus. Sa Jesus
neˈeri nia mae naˈa, bore ma sa Paul
ka saea fasi nia mauri laˈu.
20 Ma osiˈana noaˈa nau kusi sa-
iana neˈe nau ku malingaˈi faˈuta
ana ru neˈe, nau ku saefiloa sa

Paul diˈia nia oga ka leka ˈuana
ˈi Jerusalem fuana nau ku mata-
langaˈinia ˈani na ru neˈe ki ˈi
neˈeri.
21 Bore ma sa Paul noaˈa kasi
alafafia, ma ka gani ˈuana tuaˈa
saena luma ni lokafo, ma lekaˈa
siana na tatalafaˈa ˈi Rom fasi ˈiri
niaˈa talana neˈe ka faˈasaga. Nia
neˈe, nau ku saea noaˈa kira kasi
lafua faˈasia saena luma ni lokafo,
leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe totolia
fuana baˈelana siana na tatalafaˈa
doe ˈi Rom."
22 Sui sa Agripa ka fata ˈuri fuana
sa Festus, "Nau ku oga logo ron-
golana ngwae neˈana."

Ma sa Festus ka olisia ka fata
ˈuri, "ˈOke baˈa rongoa naˈa niaˈa
rorodo."
23 Ma ana faˈi asoa ˈi buri ˈana,
sa Agripa faˈinia ˈi Bernis kera ka
dao maˈi, ma kera ka ruˈufia maˈi
na ifi ˈinotoˈa kera ki. Ma kera ka
ruˈu saena luma faˈinia na ngwae
ˈinotoˈa ana ofoˈa ki, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki saena maˈe fanoa
neˈeri. Sui sa Festus ka kwate
alaˈanga ˈiri kike talaˈia maˈi sa
Paul.
24 Ma sa Festus ka fata ˈuri,
"Agripa na tatalafaˈa ˈae, faˈinia na
ngwae neˈe kamu fiku maˈi ˈi neˈe
ki, kamu lisia na ngwae neˈe satana
sa Paul. Na Jiu neˈe kira tua ˈi neˈe
Sesarea ki ma na Jiu neˈe kira tua ˈi
Jerusalem ki, kira fai fafia niaˈa, ma
kira ka ri kira ka gani nau ˈiri nai
saungia ka mae.
25 Bore ma kaidaˈi nau ku saefiloa,
noaˈa nau kusi dao goˈo toˈona ta
tae neˈe nia sasia ka taˈa fuana kike
saungia ka mae duˈungana. Bore
ma nia ka gani ˈuana ˈiri ke leka
siana ngwae tatalafaˈa doe kia ˈi
Rom. Nia neˈe nau ku baˈea maˈi
siana na ngwae tatalafaˈa doe ˈi
Rom.
26 Bore ma noaˈa nau kusi toˈo
ana ta ru talingaˈi neˈe nai kerekere
sulia na roraˈa ngwae neˈe fuana
na ngwae tatalafaˈa doe. Niniˈa
nau ku talaˈia maˈi siamu ˈi taˈena
kwala Agripa na ngwae tatalafaˈa,
ˈiri muke kwaiˈafi aku fuana daoˈa
toˈona ta ru mamana fuana keresi-
lana.
27 Osiˈana noaˈa kasi leˈa fuana
nau ku kwatea kwau ta ngwae neˈe
tua saena lokafo fuana ngwae tata-
lafaˈa doe ˈi Rom, diˈia noaˈa naisi
faˈataˈi madako ana manataˈanga ki
neˈe kira giosia ˈani."

26

Sa Paul suˈusia niaˈa ˈi naˈona sa Agripa

1 Sa Agripa ka fata ˈuri fuana sa
Paul, "Nia bolo goˈo ˈana fuana ˈoko
faˈarongo kaimili ˈania manatamu."

Ma sa Paul ka taga na limana ka
faˈataˈinia neˈe nia alaˈa, ma ka
suˈusi nia ˈuri,
2 "Kwala Agripa na ngwae tata-
lafaˈa ˈae, nau ku saeleˈa goˈo ˈaku,
osiˈana nau ku totolia nai faˈarongo
ˈoe ˈani na suˈusilaku ˈani na ru
neˈe Jiu ki kira fai fafi nau ˈania.
3 Nau ku saeleˈa ka tasa, osiˈana
ˈoko sai leˈa ana falafala kia Jiu ki
faˈinia na olisuˈusuˈunga kia ki. Ta
neˈe nau ku gani ˈoe, fasi ˈiri ˈoke fa-
farongo nau basi faˈinia mabetauˈa.
4 "Ma na Jiu ki taˈifau kira saiana
malitaku ˈita maˈi ana tiˈitiˈilaku.
Kira ka saiana na maurilaku ˈi fanoa
nau, ma buri ˈana laˈu ˈi neˈe ˈi
Jerusalem.
5 Ma kira ka saiaku ka tau naˈa
maˈi, ana etangilana nauˈa ta ng-
wae ana fiku taˈi ngwae neˈe kira
faˈangasia naˈa foˈosilana God ˈani
falafala Jiu ki. Ma kira saea na fiku
taˈi ngwae neˈeri ˈani, 'Farasi ki.'
Fuila kika leka maˈi ˈi neˈe ˈiri kike
fata faˈamamana sulia ru neˈeri ki,
diˈia kira maˈudi.
6 Ma niniˈa nau ku uu naˈa ˈi neˈe
fuana na matalangaˈilaku, osiˈana
nau ku kwaimasi naˈa ana ru neˈe
God nia eta fataˈa ˈani fuana koˈo
kia ki.
7 Ma nia naˈa neˈe ru ba na ak-
wala ma ro fuuˈi ngwae kia ki kira
kwaimasi ˈuana ngalilana, kaidaˈi
kira foˈosia God sulia asoa ma na
rodo. Kwala Agripa, osiˈana na
fitoˈonga neˈe nau ku kwaimasi

naˈa ana neˈe ngwae ˈi Jiu ki kira
ka fai fafi nau!
8 Ma faˈuta neˈe ka ˈafitaˈi
fuamuˈa ngwae ˈi Jiu ki fuana
faˈamamanaˈanga ana God neˈe nia
saiana taˈelana ngwae mae ki?

9 “Ma ˈi naˈo maˈi, nauˈa talaku
nau ku ngangata fuana nau ku sasia
na ru ki taˈifau neˈe totolia nau
ku takalongaˈinia na fikutaˈi ngwae
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
ngwae ˈi Nasaret.
10 Na ru neˈeri neˈe nau ku sasi
ˈi Jerusalem. Nau ku ngalia naˈa
ngasingasiˈanga faˈasia na fata abu
doe ki, ma nau ku alua ngwae ˈoro
God ki saena luma ni lokafo. Ma ana
kaidaˈi kira matalangaˈinida fuana
maelada, nau ku ala logo fafia.
11 Ana kaidaˈi ˈoro ki, nau ku
liu ku nangasida saena luma fuana
foˈongaˈa ki, ma nau ku ili ˈuana
suˈungaˈilada, fasi ˈiri kike danga
ˈania naˈa faˈamamanaˈanga kira
ki. Ma osiˈana nau ku saetaˈa liu
fuada, nau ku leka logo ˈuana fanoa
matamata ki fuana faˈakaisilada.

12 “Ma duˈungana ru neˈeri, nau
ku leka ˈuana ˈi Damaskas. Nau ku
ngalia na kerekereˈa ki faˈasia na
fata abu doe ki fuana daulana na
ngwae neˈe kira faˈamamana ana sa
Jesus.
13 Kwala Agripa, kaidaˈi kami leka
sulia tala tofongana asoa, nau ku
lisia na taˈi ngwasinasina ˈanga neˈe
rara ka liufia na madakolana sina,
ma nia rara maˈi faˈasia saena ma-
manga ka leka kalikali nau faˈinia
na ngwae neˈe kami leka ki.
14 Ma kaimili taˈifau goˈo neˈe
kami ˈasi ˈi ano, ma nau ku rongoa
taˈi lingalingaˈi ru ka fata ˈuri fuaku
ˈani alaˈanga ngwae Jiu, ‘Saul, Saul!
Faˈuta neˈe ˈoko faˈakaisi nau? ˈOko
nonifii ana kaidaˈi ˈoko tataˈe sauli
nau, diˈia na buluka nia nonifii
kaidaˈi neˈe nia bulia maana sua
ana na ngwae neˈe ka talaˈia.’
15 Ma nau ku fata ˈuri fuana, ‘Araˈi
ˈae, ˈaeˈo sa tai niniˈa?’ Ma na
Aofia ka fata ˈuri, ‘Nauˈa sa Jesus,
na ngwae neˈe ˈoko faˈakaisia.
16 Tataˈe naˈa. Nau ku faˈataˈi
fuamu, ma nau ku fili ˈoe, fasi ˈiri
ˈoke rao fuaku. Ma ˈoko faˈarongoa
ngwae ki laˈu ˈani na ru neˈe ˈoko
lisiˈi aku ki ˈi taˈena, ma ti ru laˈu
neˈe nai baˈa faˈataˈinia fuamu.
17 Nau ku asungaˈiniˈo siana na
ngwae ˈi Israel ki, ma na ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma nau ku
tagi suliˈo fasi ˈiri noaˈa kira kasi
saungiˈo.
18 Nau ku asungaˈiniˈo fuada fasi
ˈiri ˈoko bulasida faˈasia na ro-
rodoˈa ˈuana madakolaˈa, faˈasia
na ngasingasiˈanga sa Saetan ˈuana
God. Ma God ke baˈa rufuanata
ana taˈangaˈa kira ki. Duˈungana
kira faˈamamana aku, God ke baˈa
alu kira na ngwae nia ki faˈinia na
ngwae ki taˈifau neˈe God nia filida.’
19 “Aia, kwala Agripa na ngwae
tatalafaˈa ˈae, nau ku roˈo naˈa sulia
na faˈataˈinga ba nau ku lisia faˈasia
ˈi langi.
20 Etana nau ku leka ˈi Damaskas,
sui ˈi Jerusalem, ma ˈafutana ˈi Is-
rael taˈifau, sui siana na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki, nau ku faˈarongo
ˈani ˈiri kira ka kakari alifaˈi faˈasia
taˈangaˈa kira ki, ma kira ka abula
ˈuana God ma fuana sasilana na ru
leˈa ki ˈiri ke faˈataˈinia kira kakari
alifaˈi mamana.
21 Ma duˈungana na ru neˈeri, na
Jiu ki kira ka dau nau kaidaˈi nau ku
tua saena Luma Abu God, ma kira ka
iliili ˈuana saungilaku.
22 Bore ma ka leka maˈi ka dao ana
faˈi asoa ˈi taˈena, God naˈa neˈe nia
ˈafi nau. Ma nau ku faˈarongoa na
ngwae ki taˈifau, fuana ngwae tiˈitiˈi
ki, ma ngwae ˈinotoˈa ki logo. Ma na
ru neˈe nau ku saeˈe ki, niˈi logo ba
na profet ki ma sa Moses kira saea
ke baˈa dao maˈi.
23 Kira saea na ngwae filia God
ke baˈa nonifii ma ka mae, ma
niaˈa logo na ngwae etaeta ke tataˈe
faˈasia na maeˈa, fasi ˈiri nia ke
faˈarongo ˈani madakolana mauriˈa
firi fuana ngwae Jiu ki ˈi naˈo, ma
fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki
logo.”
24 Ma kaidaˈi sa Paul ka alaˈa

ˈua suli nia ˈunaˈeri, sa Festus ka
ri fuana ka ˈuri, “Paul ˈae, ˈoko
bolebole'a lala ne'ana kwa! Na sai
ˈi ruˈanga doe ˈoe ne'e fa'abaniˈo.”
25 Ma sa Paul ka olisia ka ˈuri,
“Ngwae gwaunga'i ˈae, noa'a nau
kusi bolebole'a la'u nini'a! Na
ala'anga niniˈa nau ku sae'e ki niˈi
mamana ma ka saga ta'ifau.
26 Nau ku saiana nai fata nonira'a
go'o ˈaku fuana sa Agripa na ngwae
tatalafa'a, osiˈana nia sai go'o ˈana
ana na ru ne'e ki. Nia ka rongo sulia
na ru ne'e ki ta'ifau ne'e fuli ana
sa Jesus, osiˈana ru ne'e fuli ana sa
Jesus ki noa'a ˈiri fuli la'u ana ta
kula ago.
27 Aia, Agripa na ngwae tatalafa'a
ˈae, ˈuri ma ˈoko fa'amamana na
ala'anga profet ki? Nau ku saiana
ˈoko fa'amamana ani.”
28 Sui sa Agripa na ngwae tata-
lafa'a ka fata ˈuri fuana sa Paul,
“Ana kala kaida'i dokodoko ˈunaˈeri
go'o ne'e, ˈoko fia fasi ˈoke ba'a
kwatea nai fa'amamana ana sa Je-
sus na Christ?”
29 Sa Paul ka olisia ka ˈuri, “Sui
bore ˈana kaida'i dokodoko, nama
na kaida'i ka tau, nau ku fo'o fuamu
ma fuana ngwae ki ta'ifau ne'e kira
tua ˈi ne'e ma kira ka fafarongo
nau ta'ena, fasi ˈiri muke diˈia logo
nau'a. Fadalana ne'e, kamu ke
fa'amamana ana sa Jesus Christ,
bore ma noa'a nau kusi oga ne'e
muke tua saena luma ni lokafo diˈia
nau'a.”
30 Sui na ngwae tatalafa'a, ma ˈi
Bernis, fa'inia sa Festus na ngwae
gwaunga'i, ma na ngwae ki ta'ifau
ne'e kira tua fa'inida, kira ka tata'e,
ma kira ka leka na'a ˈada.
31 Ma ana kaida'i kira leka na'a
kwau ˈada, kira ka fata ˈuri fuada
kwailiu, “Na ngwae ne'e noa'a kasi
sasia go'o ta ru ne'e bolo fuana
nia ka maelia nama kira ka alu nia
saena luma ni lokafo.”
32 Ma sa Agripa ka fata ˈuri fuana
sa Festus, “Na ngwae ne'e totolia
ˈoke logea na'a, diˈia noa'a nia kasi
gani ˈuana na leka'a siana na ngwae
tatalafa'a doe ˈi Rom.”

27

Sa Festus kwate sa Paul ka leka ˈuana ˈi Rom

1 Ma kira manata ˈuana ˈiri kami
ke toˈofolo na'a ˈuana ˈi Rom saena
aba'i kula ˈi Itali. Kira ka kwatea
sa Paul fa'inia ti ngwae ne'e kira
firiˈida ki, fuana sa Julius na ngwae
ˈinoto'a na ngwae ana ofo'a ki ˈi
Rom ne'e kira saea ˈani “Ngwae ana
ofo'a na ngwae tatalafa'a doe.”
2 Sui kami ka ra'e saena faka
fa'asia na fanoa ˈi Adramitium, ne'e
sasi aka'u fuana leka'a ˈuana loboa
ki kalia aba'i kula ˈi Asia. Ma sa
Aristakus, na ngwae ˈi Tesalonika
saena aba'i kula ˈi Masedonia, ka
leka logo fa'i kaimili. Ma kaimili
leka na'a fa'asia fanoa ˈi Siseria.
3 Ma fa'i asoa buri ˈana, kami ka
dao na'a ana fanoa ˈi Saedon. Ma
sa Julius ka saele'a fa'inia sa Paul,
ma ka ala'ania ka leka fuana lisilana
kwaima nia ki ˈiri kira ke kwatea tae
ki ne'e nia bo'obo'o ˈuana.
4 Sui kami ka leka fa'asia ˈi ne'eri,
ma kami ka liu nunufana bubunga
ˈi Saeprus, osiˈana na iru nia tata'e
ma'i ˈi na'ona faka.
5 Sui kami ka to'ofolo na'a ana
na loboa ne'e karangia aba'i kula ˈi
Silisia ma ˈi Pamfilia ki, ma kami ka
leka ma'i ˈuana ˈi Mira, fanoa doe
saena aba'i kula ˈi Lisia.
6 ˈUna'eri sa Julius, na ngwae
ˈinoto'a ana ofo'a ne'eri, ka dao
to'ona na faka fa'asia ˈi Aleksandria
ne'e ke ba'a leka ˈuana ˈi Itali, ma
nia ka alu kaimili saena faka ne'eri.
7 Sui kami ka sarafa'inia liu leka'a
sulia bara asoa, ma kami ka dao
to'ona ˈafita'iˈanga doe ana leka'a
ana asoa ne'eri ki, sui leka ma'i
kami ka dao bolo fa'inia fanoa ˈi
Kinidus. Ma noa'a kami kasi leka
na'a ana bali ne'eri, osiˈana na iru
ra'e ma'i ˈusi kaimili. Ma kami ka
gali ana ngongora ˈi Salmone, ma
kami ka liu ˈi nunufana bubunga ˈi
Krit.
8 Sui kami ka usuli toli ma'i ma
ka ˈafita'i tiˈitiˈi, kami ka dao ana
lau'ua kira saea ˈani Lau'ua Le'a,
ne'e noa'a kasi tau go'o fa'asia
ma'e fanoa ˈi Lasea.

9 Na asoa ˈoro ki neˈe sui naˈa
ˈi neˈeri, osiˈana kami loloselo sau-
lia na iru naˈa ana kaidaˈi neˈeri.
Kaidaˈi neˈeri logo faˈi asoa doe
kira Jiu ki fuana manata logelana
taˈangaˈa ki liu ka sui naˈa, ma
kaidaˈi fuana kauburu ka talaˈae
naˈa, ma ka ˈafitaˈi naˈa fuana kami
ka daofaˈi liu ana lekaˈa, ˈasu ˈubani
na faka kata kuru ana kaidaˈi neˈe
iru nia doe. Nia neˈe, sa Paul ka fata
ˈuri fuada,
10 “Reala kwa, nau ku lisia ana
lekaˈa neˈe kulu faˈasia ˈi neˈe ke
baˈa ˈafitaˈi liu, ma na asi ke baˈa
faˈalia na faka neˈe faˈinia na ru
neˈe ki ˈi saena. Ma ti ngwae akulu
kike baˈa mae logo.”
11 Bore ma na ngwae ˈinotoˈa ana
ngwae ana ofoˈa ki ka faˈamamana
lala ana ngwae neˈe ˈaˈana fuana
faka faˈinia na ngwae neˈe nia toˈo
ana faka neˈeri kera saea. Ma noaˈa
nia kasi faˈamamana ana fatalana
sa Paul.
12 Ma na lauˈua neˈe kami dau
ana noaˈa kasi leˈa fuana dauˈa
ana kaidaˈi ana unuˈi gwariˈa. Nia
neˈe, ˈorolana ngwae kira ka oga
ˈada lekaˈa laˈu ˈi asi fasi ˈiri kami
ka dao ˈi Finiks, diˈia nia talang-
waraˈu, fasi ˈiri kami ke mamalo
ˈi neˈeri ana kaidaˈi ana unuˈi
gwariˈa. Osiˈana ˈi Finiks neˈe na
lauˈua ana bubunga ˈi Krit neˈe ago
faˈasia na iru ana kaidaˈi neˈeri.

Na kauburu dao saena asi

13 Aia, ma ana kaidaˈi neˈe iru
nia talaˈae ka ufi maˈi ˈi gwauna
bubunga, ma na ngwae ki kira fia
fasi kira totolia fuana sasilana na ru
neˈe kira oga. Nia neˈe, kira ka lafua
na gwalu saena faka, kira ka talaˈae
lekaˈa naˈa usulia na nununa na
bubunga ˈi Krit.
14 Ma noaˈa kasi tau goˈo, na iru
doe neˈe kira saea ˈani, “Ara Toli”
ka kwaˈi, ma ka lala ufiufi naˈa maˈi
fafona tolo ma ka susu naˈa.
15 Ma ka toˈea naˈa faka, ma ka
ˈafitaˈi liu fuana sagalana sulia na
iru, ma kami ka maruku naˈa ma
mika alaˈania naˈa faka ˈiri na iru
ka babalangaˈi nia naˈa ˈana faˈasia
ˈi Krit.
16 ˈIu, ma kaidaˈi kami liu kwau
nununa bubunga ˈi Kauda, kira la-
fua baru saena faka, sui bore ˈana
nia ka ˈafitaˈi.
17 Ma kira ka lobi faˈangasia logo
faka ˈasu ˈubani nia kata foga. Ma
kira ka faˈakosoa na ˈaba selo doe
neˈe kira loloselo ˈani ˈiri na iru
ka ufi babalangaˈinia naˈa faka neˈe
ˈania, osiˈana kira maˈu ara kata
sarangaˈinida ˈi ˈaˈe one karangia ˈi
Libia.
18 Sui na iru ka iru talau goˈo ˈana
ka doe liu, ma ana ruana asoa, kira
ka ˈui ˈania ti ludaˈa faˈasia saena
faka.
19 Ma ana faˈi asoa ˈi buri, kira ka
ˈui ˈania ti ru laˈu ana faka saena
asi.
20 Sulia faˈi asoa ˈoro ki neˈe noaˈa
kami kasi lisia naˈa sina nama ta
faˈi bulubulu bore, ma na iru ka
ngasingasiˈa liu. Sui kaimili ka fia
fasi noaˈa kami kasi mauri naˈa.
21 Bore ma sulia kala kaidaˈi tau
naˈa, na ngwae ki noaˈa kira kasi
ˈania ta fanga, sa Paul ka tataˈe
ka uu ˈi naˈoda, ma ka fata ˈuri,
“Reala kwa, faˈuta neˈe noaˈa kamu
kasi roˈo goˈo sulia na ru ba nau
ku saea fuaumulu, noaˈa kulu kasi
leka faˈasia ˈi Krit? Diˈia kaumulu
roˈo sulia na fatalaku, noaˈa kulu
kasi dao goˈo toˈona na ˈafitaˈiˈanga
neˈe.
22 Bore ma kaidaˈi neˈe, nau ku
saea naˈa fuaumulu noaˈa kamu
kasi maˈu! Osiˈana noaˈa ta ngwae
aumulu kasi mae, taˈifilia na faka
neˈe goˈo neˈe ke baˈa taˈa.
23 Nau ku saiana ru neˈeri ki,
osiˈana ana faˈi rodo ba sui kwau na
ˈainsel God, neˈe nau ku tua fuana
ma nau ku foˈosia, nia leka maˈi
siaku.
24 Ma nia ka fata ˈuri, ‘Paul ˈae,
noaˈa ˈoe kosi maˈu! Duˈungana
ˈoke baˈa uu ˈi naˈona na ngwae
tatalafaˈa doe ˈi Rom. Ma God
ke baˈa ˈafia na ngwae neˈe kira
leka faˈiniˈo ki ˈiri noaˈa kira kasi
mae, osiˈana na kwaiˈofeˈanga nia
fuamu.’
25 Ta neˈe ngwae ki, noaˈa kamu
kasi maˈu! Sulia nau ku fitoˈo naˈa
ana God ke baˈa sasi ˈunaˈeri naˈa

diˈia ba na ˈainsel nia saea fuaku.
26 Bore ma na asi ke baˈa olongaˈi
kulu ana ta taˈi bubunga laˈu.”
27 Ma na kauburu ka kwaˈi kaimili
naˈa saena asi neˈeri sulia akwala
ma fai faˈi rodo, na iru ka ufi
saulungaˈinia naˈa faka saena kula
ˈato naˈa ana asi Mediterenia. Ma
ka bolo naˈa faˈinia tofongana na
rodo, na ngwae neˈe kira rao saena
faka kira ka fia fasi kaimili karangi
dao naˈa ˈi sara.
28 Kaidaˈi kira manata ˈunaˈeri,
kira ngalia naˈa kwalo neˈe kira
firiˈia na fau kulu maana, kira ka
ˈui ˈania saena asi ˈuana ˈoitoˈolana
kula neˈeri fuana kira ka saiana
neˈe nia dao karangia naˈa ˈi sara.
Ma kaidaˈi kira ˈoitoˈo ana ˈani kula
neˈeri, nia ˈato ka bolo faˈinia ro
akwala tafanga ki. Sui noaˈa kasi
tau, kira ka ˈui laˈu ˈani kwalo
neˈeri, ma kira dao toˈona kula
neˈeri akwala ma lima tafanga ki
naˈa ana ˈatolana.
29 Ana kaidaˈi kira dao toˈona
ˈunaˈeri, kira ka maˈu ˈasu ˈubani
na faka kata raˈe ˈi fafona ta fau.
Nia neˈe kira ka ˈui ˈania fai gwalu
ki faˈasia burina na faka, ma kira ka
foˈo naˈa ˈuana na dangi.
30 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae
neˈe kira rao saena faka ki, kira
oga kike tafi faˈasia na faka, kira ka
faˈakosoa naˈa baru saena na asi,
kira ka soke fasi kira leka fuana
kike ˈui ˈania laˈu ti gwalu faˈasia
ˈi maana na faka.
31 Ma sa Paul ka fata ˈuri fuana
ngwae ana ofoˈa ki faˈinia na ngwae
ˈinotoˈa kira, “Diˈia na ngwae rao
neˈe ki noaˈa kira kasi tua saena
faka, noaˈa kamu kasi mauri.”
32 Kaidaˈi ngwae ana ofoˈa ki kira
rongoa, kira ka siki muusia naˈa
kwalo ana baru faˈasia na faka fasi
ˈiri ka leka naˈa ˈana.
33 Kaidaˈi nia karangi ka dangi
naˈa, sa Paul ka ˈengo kira ˈiri kika
ˈania ta fanga nia ka fata ˈuri, “Na
akwala ma fai asoa ki neˈe sui naˈa
kwau kamu ka tua kwaimasi ma
noaˈa kamu kasi ˈania ta ru.
34 Ma nau ku gani kaumulu naˈa,
muke ˈani ti fanga, fasi ˈiri muke
ngasingasiˈa ˈasu ˈubani kamu kata
mae. Ma nau ku saea fuamuˈa neˈe
noaˈa kamu kasi nonifii goˈo sui
bore ˈana na kauburu neˈe ka kwai
kulu.”
35 Buri ˈana nia saea ru neˈeri,
sa Paul ka ngalia na beret, ma ka
baˈatafea God ˈi naˈoda, sui ka ngiia,
ma ka ˈania.
36 Kaidaˈi kira lisia naˈa, kira ka
falataliˈa ma manatada fiˈi tua nene,
ma kira fiˈi fanga.
37 Kaimili ro talangaˈi ma fiu ak-
wala ma ono ngwae ki neˈe kami tua
saena faka.
38 Ma ˈi buri ˈana ngwae ki taˈifau
kira fanga kika abusu naˈa, kira ka
ˈui ˈania laˈu na ludaˈa ki taˈifau
neˈe kira saea ˈani witi ki saena asi,
fasi ˈiri neˈe faka ka sasala.

Na faka raˈe naˈa ˈi sara

39 Ana kaidaˈi nia dangi naˈa maˈi,
na ngwae neˈe kira rao saena faka
noaˈa kira kasi lia saiana ˈi faˈi neˈe
kira dao ana. Kira lisia na lauˈua
ana busu one, ma kira ka manata
diˈia ka talangwaraˈu kira ka leka
ˈani faka ˈuana na busu one neˈeri.
40 Ma kira ka siki muusia naˈa
gwalu ki, kira ka kanusua ˈada
saena asi. Ma ana kaidaˈi neˈeri
logo, kira ka logea naˈa kwalo
neˈe kira firi fafia ˈani na fote ni
faˈasagalana na faka. Sui kira ka
taga naˈa ˈaba selo ni loloseloˈanga
ˈi maana faka, ˈiri na iru ke ufi ma
ke laetaˈinia na faka ˈuana ˈi sara.
41 Aia, ana kaidaˈi kira sasi ˈua
faˈinia na ru neˈeri ki, na faka
neˈe ka olongaˈinia naˈa ˈi fafona
na busu one fafona mai, ma na
maana faka ka raˈe naˈa ˈi sara
ˈana ˈunaˈeri, ma na burina faka ka
madiko naˈa ana nafo.
42 ˈIu, ma ana kaidaˈi neˈeri, na
ngwae ana ofoˈa ki kira ka lokoa
naˈa saungilana ngwae neˈe kira firi
fafida ki, ˈasu ˈubani ti ngwae ada
kira kata ˈaranga ˈi sara, ma kira ka
tafi.
43 Ma osiˈana na ngwae ˈinotoˈa
ana ngwae ana ofoˈa ki nia oga ka
faˈamauria sa Paul, nia ka fata luida
noaˈa kira kasi sasia ru neˈeri, ma
nia ka saea kira ka logeda, ma ka
saea logo fuana na ngwae neˈe kira

saiana ˈarangaˈanga ki kira ka lofo
saena asi, fasi ˈiri kira ke ˈaranga ˈi
sara ˈi naˈo.
44 Ma bali ana ngwae kira ka ˈisi
kwau ˈi buri, nia ka saea kira ke dau
kwau ana reba ˈai ki neˈe madiko
ana faka ˈiri kira ke ˈaranga kwau ˈi
fafoni. Aia, kami sasi ˈunaˈeri neˈe
kwate ma kami ka mauri, ma kami
ka dao ˈi sara.

28

ˈI Malta

1 Ma kaidaˈi kami dao naˈa ˈi sara,
kami fiˈi dao toˈona na bubunga
neˈe kami dao ana kira saea ˈani ˈi
Malta.
2 Na ngwae ˈi neˈeri ki, kira
kwaima liu fuaimili. Ma ana kaidaˈi
neˈeri logo neˈe na uta toˈo, ma ka
gwari liu, ma kira ka fiku maana
mafula, ma kika kwalo kami taˈifau.
3 Ma ana kaidaˈi sa Paul ka gonia
na fofo rara ˈai ˈuana alulana saena
mafula, taˈi faˈi malo ka ruˈu maˈi
faˈasia na fofo rara ˈai neˈeri ki
osiˈana na ˈakoˈakolana mafula, ma
ka ˈala tatara ana limana sa Paul,
ma ka noaˈa kasi karasu.
4 Kaidaˈi ngwae ana fanoa neˈeri
kira lisia na faˈi malo neˈe nia dau
tatara ana limana sa Paul, kira ka
fata fuada kwailiu, “Na ngwae neˈe,
ngwae sau ngwae niniˈa, ma na god
neˈe satana ‘Duˈunga’ ma noaˈa nia
kasi oga nia ka mauri, sui bore ˈana
nia ka mauri maˈi faˈasia saena asi.”
5 Bore ma sa Paul ka nangataˈinia
na malo neˈe dau tatara ana limana
ˈuana saena mafula, ma noaˈa ta ru
kasi sasia goˈo.
6 Ma kira ka lialia fasi limana sa
Paul kata ubu, ma noaˈa kasi ˈasia
likotaˈi goˈo ˈi ano, ma ka mae. Sui
kaidaˈi kira kwaimasi ka tau, ma
noaˈa ta ru kasi sasia, kira ka rokisia
manatada kira ka ˈuri, “Na ngwae
neˈe, nia ta god!”
7 Ma na kula neˈeri noaˈa kasi
tau goˈo faˈasia na ano sa Publius
na ngwae gwaungaˈi ana bubunga
neˈeri. Nia ka kwalo leˈa liu aimili,
ma kami ka tua faˈinia sulia uulu
asoa ki.
8 Ma ana kaidaˈi neˈeri, na
maˈa sa Publius ka mataˈi ˈani
ˈakoˈakoˈanga, ma nia ka laetaˈinia
ˈabu. Ma sa Paul ka ruˈu siana
saena agi luma nia, ma ka foˈo,
ma ka alua limana fafia, ma nia ka
ˈakwa naˈa.
9 Kaidaˈi neˈe ngwae ki kira lisia
na ru neˈeri, na ngwae mataˈi ki
taˈifau saena bubunga neˈe, kira ka
leka logo maˈi siana sa Paul, ma nia
ka gurada.
10 Na ngwae ki kira ka kwatea
naˈa ru ˈoro ki fuaimili. Ma kaidaˈi
kami sasi akaˈu ˈuana lekaˈa saena
faka, kira ka alua naˈa na ru ˈoro
neˈe kami boˈoboˈo ˈuani ki fuana
lekaˈa kami.

Faˈasia ˈi Malta kira ka leka ˈuana ˈi Rom

11 Buri ˈana uulu madamo ki sui
naˈa, kami ka leka saena faka neˈe
ˈita maˈi faˈasia ˈi Aleksandria. Ro
gwari ˈai kala ki neˈe kira saea ˈani
sa Kasto ma sa Polaks neˈe kira ˈinia
ˈi maana na faka neˈeri. Na faka
neˈe nia tua logo ˈi Malta ana kaidaˈi
ana unuˈi gwariˈa.
12 Ma kami ka dao ana fanoa ˈi
Sirakus, ma kami ka tua ˈi neˈeri
sulia uulu asoa ki.
13 Ma ˈita ˈi neˈeri, kami ka leka
mika dao ˈi Regium. Faˈi asoa ˈi buri
ˈana, na iru ka iru ˈalaˈa maˈi, ma
ro asoa ki sui kami ka dao ana maˈe
fanoa ˈi Puteoli.
14 Kami ka dao toˈona ti ngwae
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
kira tua ˈi neˈeri, ma kira ka gani
kaimili ˈiri mike tua faˈinida sulia ta
fiu asoa. Sui, kami fiˈi leka ˈuana ˈi
Rom sulia tala ˈi tolo.
15 Ma ti ngwae neˈe kira
faˈamamana neˈe kira tua ˈi Rom,
kira rongoa kami dao naˈa, kira
ka leka maˈi maˈakwali kaimili
ana ro maˈe fanoa neˈe kira saea
ˈani “Usiˈa ˈi Apius” ma “Uulu
Luma fuana Ngwae Kwaita ki.” Ma
kaidaˈi sa Paul ka lisida, nia ka
baˈatafea God, ma nia ka falataliˈa
ma manatana ka babatoˈo.

ˈI Rom

16 Kaidaˈi kami dao ˈi Rom, kira ka
alaˈania sa Paul ka tua ˈana taˈifilia

saena luma fa'inia ta'i ngwae ana
ofo'a 'iri ka folo 'usia.
17 Kami dao mika tua na'a sulia
uulu asoa ki sui, sa Paul ka saea ma'i
na ngwae fa'ina'ona'o Jiu ki ne'e
kira tua 'i Rom fuana na ala'anga
fiku'a. Kaida'i kira fiku ma'i ka sui,
nia ka fata 'uri fuada, "Ngwaefuta
nau kina ngwae ana 'i Jiu, noa'a
nau kusi sasia go'o ta ru ta'a fuana
ngwae kulu ki, ma noa'a nau kusi
fa'alia go'o na falafala kia ki ne'e
kulu ngalia fa'asia na ko'o kia ki.
Ma fa'ina'ona'o Jiu ki firi'i nau 'i
Jerusalem, ma kira ka kwate nau
fuana ngwae 'i Rom ki.
18 Ma kaida'i na ngwae Rom ki
kira saefilo nau, kira ka oga logelaku
fa'asia saena luma ni lokafo, osi'ana
noa'a kira kasi dao go'o to'ona ta
rora'a ne'e nau ku sasia ka bolo
fuana nau ku mae du'ungana.
19 Bore ma kaida'i na Jiu 'i ne'eri
ki kira lokoa noa'a kira kasi alafafia,
nau ku gani 'uana leka'a siana na
ngwae tatalafa'a doe 'i Rom. Noa'a
nau kusi leka la'u ma'i 'i ne'e, 'iri
nai giosia na ngwae kia ki 'ani ta ru.
20 Nia ne'e, nau ku sae kaumulu
ma'i, 'iri nau ku lisi kaumulu, ma
nau ku ala'a fa'i kaumulu. Osi'ana
kira firi'i nau 'ani kwalo sene ne'e
du'ungana nau ku fa'amamana ana
ngwae ne'e na ngwae 'i Israel ki kira
kwaimasi ana 'ani fito'onga, nia dao
na'a."
21 Sui na Jiu ne'eri ki kira ka
olisia sa Paul kika 'uri, "Noa'a
ta kerekere'a kasi dao go'o aimili
suli'o fa'asia 'i Judea, nama ta ng-
wae ana ngwae asina kia ki ne'e kira
leka ma'i fa'asia 'i ne'eri fa'inia ta
fa'arongo'anga ma noa'a kira kasi
saea nama ta ru ta'a suli'o.
22 Bore ma kaimili oga rongolana
na manatamu osi'ana kami saiana
saena fanoa ki ta'ifau na ngwae ki
kira fata 'e'e lala sulia na ngwae
fa'amamana ne'e 'oko 'ado fiku
fa'inida."
23 Ma kira ka 'olea na'a asoa
fa'inia sa Paul, ma na ngwae 'oro
ki kira ka leka ma'i ana asoa ne'eri
'uana kula ne'e sa Paul nia tua ana.
Ma nia tala'ae 'ofodangi leleka ka
rodo, nia fa'amanata, ma ka kwatea
na'a ala'anga sulia na mauri'a ne'e
God ke gwaunga'i fafia fuada. Ma
nia ka iliili 'uana rokisilana man-
atada sulia sa Jesus ne'e ngwae filia
God ne'e ni'i saena na taki sa Moses
ki fa'inia na kerekere'a na profet ki.
24 Ma ti ngwae ada, kira ka
fa'amamana sulia na fatalana, bore
ma ti ai ada noa'a kira kasi
fa'amamana.
25 Ta ne'e kaida'i kira leka na'a
'ada, kira ka olisu'usu'u safitada
kwailiu buri 'ana sa Paul nia saea
ala'anga 'isi ne'e, "Na Ano'i ru Abu
ka fata le'a liu ana profet Aesea
fuana ko'o kamu ki,
26 ba ka 'uri,

'Aesea leka, 'oko saea fuana ngwae
nau ki ko 'uri: Kamu ke fa-
farongo, ma muke fafarongo,
bore ma noa'a kamu kasi sa-
iana fa'arongo'a God.

Ma kamu ke lia, ma muke lia, bore
ma noa'a kamu kasi lisia tae
ne'e God sasia fuamu'a.

27 Osi'ana ne'e manatamu'a nia
o'eo'ela, ma muke bokota na
alingamu'a, ma muke bokota
logo na maamu'a.

'Asu 'ubani maamu'a kata lisia,
nama alingamu'a kata ron-
goa, ma na manatamu'a kata
malinga'inia fatalana God,
ma muka fa'ita'i ma'i 'uana
ma nia ka gura kamu.' "✡

28-29 Sui sa Paul ka fa'asuia la'u na
fatalana ka 'uri, "Nau ku oga muke
saiana ne'e na mauri'a ne'e God ke
kwatea, nia'a logo fuana na ngwae
ne'e noa'a la'u Jiu ki. Kira'a bore
kike to'o logo ana!"

30 Ma sa Paul ka tua sulia ro fa'i
ngali la'ula'u ki ana luma ne'e nia
folia. Ma ana luma ne'eri, nia ka
kwaloa na ngwae ne'e kira leka
ma'i siana ki fuana lisilana.
31 Ma nia ka fa'atalo 'ania na
'Inoto'anga God, ma ka fa'amanata
sulia na Aofia sa Jesus Christ 'ani

✡ **28:27** Aesea 6:9-10

fata nonira'anga, ma noa'a ta ng-
wae kasi luia fa'asia fa'atalo'anga.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Rom

Kaidaˈi sa Paul nia keresia na buka neˈe, nia oga ke ala ˈania ngwae faˈamamana ki kike saiana neˈe nia oga liua lekaˈa maˈi ka dao toˈoda. (1:9-15) God nia ri ˈuana sa Paul fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma sa Paul ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈeri ana bali kula ana raˈelana sina ana ˈi Rom. ˈUnaˈeri, nia salisali naˈa ke leka ana kula ki ana suulana sina ˈi Rom, ka tasa naˈa neˈe ˈi Spen. Ma nia naia neˈe nia ke leka lisia ngwae faˈamamana ki ˈi Rom ana lekalana maˈi ˈuana ˈi Spen.

Ana kaidaˈi neˈe sa Paul ka kerekere fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Rom, na Jiu faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, tua fikulada noaˈa kasi leˈa. Sa Paul oga na Jiu ki faˈinia na ngwae noaˈa laˈu Jiu kike tua kwaima leˈa. ˈIu sa Paul ka alaˈa madako ana bali buka 1-12 neˈe God faˈamauria keroˈa Jiu, ma ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, duˈungana fitoˈonga kera ana sa Jesus. Kaidaˈi God nia alafafi kera Jiu faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu, kera bolo faˈinia keroˈa ke alafafi kera goˈo, ma kera ka tua kwaima fiku.

Sa Paul oga logo ke faˈamanata na Kristin ki fuana tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God. Ru neˈe fofo ˈafua roˈongaˈa sulia faˈinaˈonaˈo ki ana ˈinotoˈanga, ma folilana takisi, ma kwaimaˈanga fuana ti ngwae faˈamamana neˈe kira manata matamata sulia fanga ma na asoa abu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Paul neˈe na lifurongoˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa 1:1-17
Ngwae ki taˈifau goˈo neˈe kira abula taˈa 1:18—3:20
God nia faˈasaga na ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ana sa Jesus 3:21—4:25
Mauriˈa faolu sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu 5:1—8:39
God filia ngwae ˈi Jiu ki, bore ma kira ilangaˈinia sa Jesus 9:1—11:36
Na tuaˈa neˈe faˈasaeleˈa liana God 12:1—15:13
Sa Paul nia oga ke leka ˈuana ˈi Rom 15:14—16:27

1 Na kerekereˈa faˈasia sa Paul, na ngwae rao sa Jesus Christ. Nauˈa ta ngwae lifurongo logo osiˈana God nia fili nau, ma ka asungaˈi nau fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa nia.

2 Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe God nia eta fata ˈani ka tau naˈa maˈi ˈi naˈo ana profet ki, ma kira keresia saena Kerekereˈa Abu.

3 Ma na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri sulia na Ngela nia, na Aofia kia sa Jesus Christ. Nia ngalia noniˈi ngwae, ma ka futa maˈi ana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa.

4 Ma kulu saiana niaˈa malitana abu osiˈana God ka faˈataˈinia niaˈa na Ngela nia ana kaidaˈi God taˈea faˈasia maeˈa ˈani ngasingasiˈanga doe nia.

5 Ma ˈani sa Jesus Christ, God ka faˈaleˈa nau ˈiri nauˈa ta ngwae lifurongo fuana raoˈa fuana sa Jesus Christ, fasi ˈiri nai talaˈia ngwae neˈe noaˈa laˈu na Jiu ki, ana fanoa ki taˈifau, ˈiri kike faˈamamana ana niaˈa, ma kira ke roˈosulia na fatalana.

6 Ma kamuˈa logo na ngwae neˈe kamu tua ˈi Rom ki, God sae kamu fasi ˈiri kamuˈa na ngwae sa Jesus Christ ki.

7 Aia, nau ku kerekere fuamuˈa taˈifau goˈo na ngwae neˈe kamu tua ˈi Rom ki neˈe God alafe fuamuˈa ma ka sae kamu ˈiri muke alua naˈa ngwae nia ki. Nau ku foˈo fasi ˈiri na kwaiˈofeˈanga ma aroaroˈanga God na Maˈa kia, ma na Aofia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau.

Sa Paul oga ke maa toˈona ngwae faˈamamana ki ˈi Rom

8 Ru etaeta, nau ku baˈatafea God nau sulia sa Jesus Christ fuamuˈa taˈifau, osiˈana ngwae ana fanoa ˈoro ki saena magalia taˈifau kira rongo naˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu.

9 God nia saiana ru neˈe nau ku saea nia mamana. Niaˈa neˈe God niniˈa nau ku rao maˈi fuana ˈani na maurilaku taˈifau ˈani faˈatalongaˈilana Faˈarongoˈa Leˈa sulia Ngela nia. God saiana nau ku manata toˈo amuˈa,

10 ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku foˈo, nau ku gania God, diˈia nia oga, nia ka kwatea ka talangwaraˈu fuaku fasi ˈiri nau ku leka maˈi ˈiri nai dao toˈomuˈa ana kaidaˈi neˈe.

11 Sulia nau ku oga liua lisilamuˈa, fasi ˈiri nai alaˈa faˈi kamu sulia ru leˈa God nia sasi fuakulu taˈifau ˈiri ke faˈangasingasi kamu.

12 ˈUnaˈeri nau ku oga fasi ˈiri kuke ˈafi kulu kwailiu, ma nau ku ˈafi kamu ˈani faˈamamanaˈanga nau, ma muke kwaiˈafi aku ˈani faˈamamanaˈanga kamu.

13 Ngwaefuta nau kina ana sa Jesus, nau ku oga muke sai logo ana, kaidaˈi ˈoro ki neˈe nau ku manata ˈuana daoˈa toˈomuˈa, bore ma kaidaˈi ki taˈifau nau ku dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga fuana sasilana. Nau ku oga lekaˈa kwau siamuˈa, ˈiri ti ngwae laˈu neˈe kira tua ˈi Rom kike faˈamamana ana sa Jesus Christ, diˈia nau ku sasia logo fuana ti ngwae ana maˈe fanoa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.

14 God kwatea nauˈa na ngwae rao fuana faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ki taˈifau, sui bore ˈana ngwae neˈe kira sai ˈi ru diˈia ngwae Grik ki, ma na ngwae neˈe noaˈa kasi sai ˈi ru diˈia ngwae neˈe noaˈa laˈu Grik ki. Ma na raoˈa neˈe nia ˈoga nau naˈa.

15 Nia neˈe kwatea ma nau ku oga faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa ngwae neˈe kamu tua logo ˈi Rom ki.

God faˈamauria ngwae neˈe kira faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa

16 Noaˈa nau kusi ˈeke ˈania alaˈanga sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe, osiˈana neˈe God nia rao ˈani na ngasingasiˈanga nia ka faˈamauria ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana. Kamiˈa ngwae Jiu ki neˈe kami eta rongoa alaˈanga neˈeri, ma niniˈari laˈu mala kamuˈa ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.

17 Na Faˈarongoˈa Leˈa ka faˈataˈi madako naˈa ana fadalana falafala God fuana sagalana na ngwae. Ma nia ka faˈasaga na ngwae sulia kira faˈamamana ana sa Jesus Christ. Noaˈa laˈu ta ru matamata neˈe God faˈasaga na ngwae ki ˈani. Osiˈana ru neˈeri ba na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Na ngwae neˈe God faˈasagada sulia na faˈamamanaˈanga kira ki ke baˈa mauri.”✡

Sae taˈangaˈa God fuana ngwae abula taˈa ki

18 Ma God maˈi ˈi langi ka faˈataˈinia neˈe nia saetaˈa fuana ngwae neˈe kira fulia ru taˈa ki, ma kika aburongo ana niaˈa. Kira fulia ru taˈa ki, ma kira ka fonea na mamana ˈanga sulia God faˈasida.

19 God ka kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada, sulia nia faˈataˈi madako ana ru ki sulia niaˈa talana, ma ka talangwaraˈu naˈa fuada ma kira ka saiana.

20 Ana etangilana maˈi God nia saungaˈinia na magalia, ma na ngwae ki kira ka sai naˈa ana na ngasingasiˈanga nia neˈe noaˈa kasi sui, ma kira ka sai logo ana niaˈa na God mamana. Sui bore ˈana na ngwae ki noaˈa kasi totolia lisilana God, kira saiana kira ka lisia na ru neˈe nia saungaˈiniˈi ki, ma nia neˈe kwatea ma kira ka saiana na ru ki sulia God. Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, ka ˈafitaˈi goˈo fuana neˈe kira saea kira kina God.

21 Kira saiana God, bore ma noaˈa kira kasi oga goˈo na faˈadoelana, ma noaˈa kira kasi oga goˈo na

✡ **1:17** Habakuk 2:4

ba'atafelana fuana na ru ne'e nia
kwatea fuada ki. Ma kira ka
manata bolebole'a sulia God. Ma
noa'a kira kasi malinga'inia go'o
mamana'anga ne'e God oga kika
saiana.
22 'Iu, kira saea kira ngwae liato'o
sulia God, bore ma kira na ngwae
bolebole'a ki lala.
23 Ma noa'a kira kasi fo'osia
go'o God ne'e mauri firi, ma kira
ka fo'osia lala nunu'i ru ne'e
kira saunga'inia go'o 'ada ki di'ia
nununa ngwae ne'e noa'a kasi tu-
atua firi ki, ma na no'o ki, ma na ru
'ae'aela ki, ma na ru angoango ki.
24 Ma osi'ana na ru ne'eri ki, God
danga na'a 'anida fasi 'iri kike leka
na'a 'ada sulia liada, ma kira ka
fulia na'a ru ta'a ki fuada kwailiu
'ani nonida.
25 Kira ka 'aila 'ani fa'amamanalana
na mamana'anga sulia God, ma kira
ka fa'amamana ana sokea ki. Ma
kira ka fo'osia na'a 'ada, ma kira ka
rao na'a fuana na ru ne'e God nia
saunga'inida ki. Ma noa'a kira kasi
fo'osia God ne'e saunga'inia na ru
ne'eri ki ta'ifau, ma noa'a kira kasi
ro'osulia. Ta'ifilia nia'a ne'e bolo
fuana ngwae ki kike ba'atafea firi.
'Iu ke 'una'eri!
26 Ma osi'ana na abulalana na
ngwae ki ne'e ta'a 'una'eri, God ka
'aila 'anida fasi 'iri kike sasia na'a
'ada ru ni 'eke'a ki ne'e leka sulia
na kwaiogalana nonida. Ma na kini
ki logo, kira ka 'aila na'a 'ada 'ani
na ngwae ki, ma kike teo na'a 'ada
fa'inia na kini ki lala.
27 Ma ka 'una'eri, na ngwang-
wane ki logo kira ka 'aila na'a 'ada
'ania na kini ki, ma kira ka oga
na'a teo'a fa'inia na ngwangwane
ki la'u. Ma ka 'una'eri, na ngwae
ki kira ka sasia na'a na ru ni 'eke'a
fafi'i fuada kwailiu. Nia ne'e kika
ngalia na'a matalanga'inga ne'e
bolo fuada sulia na abula ta'anga'a
kira ki.
28 Ma osi'ana na ngwae ne'eri ki
kira 'aila 'ani tae ne'e kira saiana
sulia God, nia ka danga na'a 'anida
fasi 'iri kike manata ta'a na'a 'ada,
ma kira ka sasi na'a ru ne'e noa'a
kasi le'a fuana sasilani ki.
29 Kira ka 'idufa'i fulia na'a ru
ta'a ki, ma kika guguta, kira ka ab-
ula ta'a na'a fa'inida kwailiu, kira
ka kwaimamagolai, kika saungwae,
kika fu'a, kika soke, ma kika 'aila
'anida kwailiu, ma kika ala'a sulia
ngwae ki.
30 Ma kika fata ta'a sulida kwailiu,
ma kika ngasingasi'a liu fuana
'aila'anga 'ani God, ma kika fata
'e'e ada kwailiu, ma kika lafe, ma
kika fata naunau liu, ma kika man-
ata liu 'uana sasilana ru ta'a ki la'u,
ma kika aburongo ana ma'a fa'inia
te'a kira ki.
31 Ma kika sasia ru gwaubali'a ki,
ma noa'a kira kasi fa'amamana na
fata alanga'inga kira ki, ma noa'a
kira kasi alafe ma noa'a kira kasi
kwaimanatai fuana na ngwae mata-
mata ki.
32 Aia, ma kira sai na'a ana na fata
totonga'i 'anga 'olo'olo God ne'e
saea na ngwae ne'e kira tua 'una'eri
ki, kira totolia na'a mae'a. Sui ka
'una'eri bore 'ana, kira kasi mango
go'o fa'asia sasilana ru ne'eri ki, ma
kira ka oga na'a ngwae matamata
ne'e sasia logo ru 'una'eri ki.

2

Na matalanga'inga God

1 Kamu'a ne'e kamu mata-
langa'inia ngwae ne'e kira abula
ta'a 'una'eri ki, muke matalanga'i
kamu talamu'a logo. Osi'ana kamu
sasia logo na ru ta'a ne'e kira sasi'i
ki, ma ka 'afita'i muke tofea fasi
noa'a kamu kasi rora.
2 Ma kulu'a ta'ifau go'o kulu sa-
iana na kwa'ikwa'inga God nia saga
ana kaida'i nia matalanga'inia na
ngwae ne'e kira sasia na ru 'una'eri
ki.
3 Ma kaida'i kamu sasi logo di'ia
na ngwae ne'e kamu matalanga'i
kira ki, kamu saiana God ke ba'a
matalanga'i kamu logo.
4 Sali kamu manata rora fasi
God noa'a kasi matalanga'i kamu,
osi'ana na alafelana doe fuamu'a,
ma ka mabetau logo fuamu'a. Nia
le'a fuana muke saiana ne'e God
sasi le'a 'una'eri fuamu'a 'iri muke

kakari alifaˈi faˈasia abula taˈangaˈa
kamu ki.
5 Ma sulia noaˈa kamu kasi oga
goˈo kakari alifaˈi ˈanga, ˈunaˈeri
kamu talamuˈa logo neˈe kamu
faˈadoea na kwaˈikwaˈinga kamu
ki masia Asoa neˈe God ke baˈa
faˈataˈinia na saetaˈanga nia, ma na
ngwae ki taˈifau kike baˈa lisia na
kwaˈikwaˈinga saga nia.
6 God ke baˈa kwatea na ru ki
fuana ngwae ki taˈifau sulia na
raoˈa toˈotoˈo kira ki.
7 Ti ngwae, God ke baˈa kwatea na
mauriˈa firi fuada, sulia kira noni
mabe fuana sasilana ru leˈa ki, ma
kira ka oga God ka tafeda ma ka
faˈaˈinotoˈada ma ka kwatea kira ka
mauri firi.
8 Bore ma ti ngwae kira fanga
taˈa, ma kira ka ˈaila lala ˈania na
mamana ˈanga sulia God, ma kira
ka oga lala lekaˈa sulia na ru rora
ki. Ma osiˈana neˈe kira ˈunaˈeri,
God ke baˈa faˈataˈinia naˈa neˈe
nia saetaˈa fuada, ma ka kwatea na
kwaˈikwaˈinga doe fuada.
9 Ma sa tai faˈida neˈe kira abula
taˈa, kike baˈa toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
ma na manata ˈabonoˈanga. God ke
baˈa sasi ˈunaˈeri fuana na ngwae
Jiu ki, ma fuana na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki logo.
10 Ma God ke baˈa kwatea na
ˈinotoˈanga, ma na faˈadoeˈanga,
ma na aroaroˈanga fuana sa tai
faˈida neˈe kira sasia ru leˈa ki. Nia
sasi ˈunaˈeri fuana na ngwae ˈi Jiu
ki, ma fuana na ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki logo.
11 Nia sasi ˈunaˈeri osiˈana na
kwaˈikwaˈinga God fuana na ngwae
ki taˈifau nia bolo, ma nia noaˈa kasi
ˈinifilifili ana ta ngwae.
12 Ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, noaˈa kira kasi tua olofana
taki sa Moses ki. Ma God noaˈa
kasi matalangaˈinida ˈani na taki
neˈeri ki. God ke baˈa matalangaˈi
kira osiˈana kira fulia na ru taˈa
ki. Nia ke matalangaˈinida fuana
maeˈa, osiˈana na abula taˈangaˈa
kira ki. Ma na ngwae ˈi Jiu ki niniˈa,
kira tua olofana na taki sa Moses
ki. God ke baˈa matalangaˈi kira,
osiˈana kira fulia naˈa ru taˈa ki ˈani
aburongoˈanga ana taki neˈeri ki,
13 ma osiˈana noaˈa laˈu na ron-
golana taki ki neˈe ke baˈa faˈasaga
na ngwae ki fuana God, bore ma
sasilana lala na ru neˈe na taki ki
saea.
14 Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki, kira kasi tua olofana na taki
ki. Bore ma diˈia kira sasia ru leˈa
sulia na manatalada, ma ka leka
sulia na taki, kira faˈataˈinia neˈe
kira toˈolangaˈinia na sagaˈa faˈasia
roraˈa, sui bore ˈana kira noaˈa kasi
rongoa ˈua na taki sa Moses ki.
15 Na abulalada leˈa ˈunaˈeri neˈe
faˈataˈinia na taki God nia tua naˈa
ˈi saena na liada. Ma na man-
ataˈanga kira logo ka faˈataˈinia ru
neˈe nia mamana, osiˈana kaidaˈi
kira sasia na ru taˈa ki, kira ˈeke, ma
kaidaˈi kira fulia na ru leˈa ki, kira
ka saeleˈa.
16 God ke baˈa matalangaˈinia
ngwae abula taˈa ki ana na asoa
nia kwatea sa Jesus ke gwaungaˈi
fafia na ngwae ki ˈiri nia ke mata-
langaˈinida sulia na ru rora kira sasi
tafangaˈi ani ki ma na ru rora kira
sasi ago logo ani ki. Na Faˈarongoˈa
Leˈa niniˈa nau ku alaˈa sulia nia
fata ˈunaˈeri.

Na ngwae ˈi Jiu ki noaˈa kira kasi roˈo sulia na taki sa Moses ki

17 Aia, kamuˈa ngwae Jiu ki, kamu
fia neˈe God ke baˈa leˈa fuamuˈa,
osiˈana nia kwatea fuamuˈa na taki
ki faˈasia sa Moses. Ma muke
baˈatafe kamu talamuˈa, osiˈana
kamu ngwae God ki.
18 Ma muka saea fasi kamu saiana
ru neˈe God oga muke sasia, ma
muka saiana fililana ru neˈe saga
sulia kamu saiana na taki ki.
19 Ma kamu ka saea logo neˈe, kau-
mulu saiana talaˈilana sa tai faˈida
neˈe kira diˈia ngwae maa rodo sulia
kira kina God. Ma kamu ka saea
logo, kamu diˈia na unu fuana sa tai
faˈida neˈe kira tua saena maˈerodo
fasi ˈiri kira ka leka siana God.
20 Muka saea kamu toˈo ana na
saiˈi ruˈa aliˈafu, ma na ru ki taˈifau
neˈe mamana, sulia kamu toˈo ana

na taki ki fa'asia sa Moses. Ma muka saea kamu'a na ngwae fa'amanata ki fuana na ngwae bolebole'a ma fuana ngwae kina'i ru ki.

21 Ma kamu ka saiana fa'amanatalana na ngwae matamata ki, ma fa'uta mo ne'e noa'a kamu kasi fa'amanata kamu talamu'a? Kamu fata fuana ngwae ki muka 'uri, "Noa'a kamu kasi bili." Bore ma kamu talamu'a muka bili go'o amu'a.

22 Muka saea logo fuana ngwae ki, "Noa'a kamu kasi kakabara." Bore ma kamu kakabara logo. Muka saea logo, ne'e na nunu'i ru ne'e ngwae ki kira fo'osia ni'i ta'a liu. Bore ma kaumulu ru'u saena fera abu kira ki, ma muka bilia go'o amu'a na ru ne'eri ki.

23 Ma muka fata naunau suli kamu talamu'a, osi'ana kamu to'o ana taki sa Moses ki. Bore ma kamu aburongo go'o 'amu'a ana taki ne'eri ki. Ma nia ne'e kwatea na ngwae ki kira ka fata ta'a ana God.

24 'Una'eri ne'e Kerekere'a Abu ka fata 'uri, "Osi'ana kamu'a na ngwae Jiu ki kamu abula ta'a, na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki, kira ka fata buri tolinga'i ana God."

25 Kamu'a ngwae Jiu ki, kamu saea fasi na 'olo fa'ata'i 'anga ne'e fa'ata'inia kamu'a ngwae God ki. Di'ia kamu ro'o sulia taki God ki, na 'olo fa'ata'i 'anga ne'e kamu sasia na ru le'a. Ma di'ia noa'a kamu kasi ro'o sulia na taki ne'eri ki, na 'olo fa'ata'i 'anga ne'e kamu sasia bore, nia noa'a kasi 'afi kamu go'o 'i maana God. Ma kamu ka di'ia go'o amu'a na ngwae ne'e noa'a 'iri saiana God ki.

26 Aia, ma di'ia ta ngwae ne'e noa'a la'u Jiu, ma nia ka ro'osulia na taki ne'eri ki, God ke ba'a saea nia'a na ngwae nia, ka di'ia logo ngwae ne'e 'olo fa'ata'inia.

27 Ma ngwae ne'e kira ka ro'osulia na taki ki, sui bore 'ana noa'a kira kasi 'olo fa'ata'inia, kike ba'a fa'ata'inia ne'e kamu rora, ma God ke ba'a matalanga'i kamu. God ke ba'a matalanga'i kamu, osi'ana kamu aburongo ana taki ki, sui bore 'ana muka to'o ana na taki keresia ne'eri ma muka 'olo fa'ata'inia.

28 Sa tai ne'e na ngwae Jiu mamana? Nia noa'a la'u ta ngwae ne'e ro'o go'o sulia falafala Jiu ki nama ka 'olo fa'ata'inia go'o 'ana ana nonina, ma liana ka ta'a go'o 'ana 'ua.

29 Na ngwae mamana 'i Jiu, nia na ngwae ne'e maurilana saga 'i maana God, osi'ana God nia rokisia na manatalamu'a. Ma na rao'a ana Ano'i ru Abu fuana sagalana na maurilana ngwae, ma noa'a la'u na rao'a na taki ki. Na ngwae 'una'eri, God nia tafea, sui bore 'ana na ngwae ki noa'a kasi ba'atafea.

3

God nia mamana

1 'Uri ma nia le'a fuamu'a ngwae Jiu ki muke 'olo fa'ata'inia 'iri ka fa'ata'i kamu ngwae God ki?

2 'Iu, ru 'oro le'a ana ru ne'eri. Na ru etaeta, God kwatea na'a fatalana fuana ngwae 'i Jiu ki.

3 'Una'eri bore 'ana, ti ngwae Jiu noa'a kasi fa'amamana ana fatalana God. Sui bore 'ana kira ka 'oia na alanga'inga kira ki fa'inia God, God 'idufa'i sasia tae ne'e nia eta fata'a 'ani.

4 Osi'ana God nia mamana, sui bore 'ana ngwae ki kira ka soke. Sulia na Kerekere'a Abu ba fata 'uri, "Ta tae bore 'ana ne'e God saea nia ke fulia ana ngwae abula rora ki, nia ke fuli go'o 'ana. Ma sa tai bore ana ne'e kira saea God noa'a kasi matalanga'i saga ana, God fa'ata'inia ne'e nia saga daofa'i liu."✡

5 Ma ti ngwae ana Jiu ki kira saefilo bolebole'a kika 'uri, "Si di'ia na abula ta'anga'a kia ki fa'ata'i madako ana fuana ngwae ki ne'e God nia 'olo'olo kaida'i nia matalanga'i kia. 'Uri ma God nia rora kaida'i nia kwatea na'a matalanga'inga fuaka?"

✡ **3:4** Sam 51:4

6 Noaˈa liu! Osiˈana ˈafitaˈi God
noaˈa kasi saga, si diˈia nia noaˈa
kasi saga, nia kasi totolia mata-
langaˈilana na ngwae ki.
7 Ma ti ngwae Jiu kira saefilo
bolebole'a kika ˈuri, “Faˈuta, diˈia
kulu ˈoia fata alangaˈinga kulu ki,
ma na ngwae ki kira lia madako ana
fasi God dau sulia alaˈanga nia, ma
nia ne'e kwatea ma kira ka baˈatafe
God? Diˈia ˈunaˈeri, faˈuta mo
ne'e God ka matalangaˈi kia faˈinia
roraˈa kia ki?”
8 Ma fataˈa ˈuri nia bolebole'a
logo, “Kulu abula taˈa ˈakulu fasi ˈiri
ru leˈa ke dao maˈi.” Ti ngwae kira
soke fafi nau fasi nau ku saea ru
ne'eri. Ma na ngwae ne'eri ki, God
ke baˈa matalangaˈi kira.

Noaˈa ta ngwae ˈiri saga

9 Ma fuakulu ngwae Jiu ki, ˈuri
ma maurilamiˈa ma na abulaˈanga
kami ka leˈa faˈasia na ngwae noaˈa
laˈu Jiu? Noaˈa liu! Sulia nau ku
faˈataˈinia naˈa na ngwae ˈi Jiu ki,
ma na ngwae ne'e noaˈa laˈu Jiu ki,
kira bolo taˈifau goˈo ˈada faˈinia
tuaˈa ˈi olofana na ngasingasi ˈanga
ana taˈangaˈa.
10 Ru ne'eri nia mamana sulia na
Kerekere'a Abu nia saea, “Noaˈa ta
ngwae ˈiri saga.
11 Ma noaˈa ta ngwae kasi ma-
lingaˈinia malitana God, ma noaˈa ta
ngwae kasi oga saiˈa ana God.
12 Sulia kira taˈifau goˈo kira abula
faˈasia God, ma kira ka leka rora, ma
ta ngwae kasi sasia goˈo ta ru ne'e
saga.✡
13 Na kwakwada diˈia ta kilu
gwaˈu ne'e kira ˈiri asi fafia ˈani
ano, sulia na fatalada taˈa liu. Kira
saea ru taˈa ne'e noaˈa kasi ma-
mana ki ˈani meada. Ma kika
faˈakaisia ngwae ki ˈani fatalada,
diˈia na baˈeko tolo ne'e ˈalea na
ngwae.✡
14 Ma na fatalada logo ka fungu
ˈani kwaiagiˈanga ne'e taˈa liu.✡
15 Ma na ngwae ne'e ki kira ˈaliˈali
fuana saungwaˈa.
16 Ma ˈi fai bore ˈana ne'e kira
leka ana, kira faˈalia naˈa na ru ki,
ma kira ka kwatea liu naˈa nonifiiˈa
fuana ngwae ki.
17 Ma na aroaroˈanga noaˈa kasi
tua saena maurilada.✡
18 Ma noaˈa kira kasi maˈu goˈo
ˈani God.”✡
19 Ma kulu saiana ru ki taˈifau
goˈo ne'e God saea saena taki nia ki,
na ru fuana na ngwae ˈi Jiu ki ne'e
nia kwatea fuada. Nia kwatea taki
nia ki fasi ˈiri noaˈa ta ngwae kasi
saea noaˈa nia kasi fulia goˈo ta ru
taˈa. Ma God ke baˈa matalangaˈinia
ngwae ki taˈifau fuana na roraˈa
kira ki.
20 Noaˈa ta ngwae kasi saga ˈi
maana God, osiˈana nia kwairoˈoi
ana ma ka sasi sulia tae ne'e taki ki
oga. ˈIu, na taki ki tua ˈiri na ngwae
ki kike saiana ne'e kira abula taˈa.

God faˈasaga na ngwae ki

21 Bore ma ana kaidaˈi ne'e, God
faˈataˈinia tala fuana faˈasagalana
ngwae ki ˈi maana. Ma noaˈa laˈu
sulia roˈongaˈa sulia na taki ki, sui
bore ˈana na taki faˈasia sa Moses
ki ma na profet ki, kira ka kerekere
sulia na tala ne'e.
22 God nia faˈasaga na ngwae
ki sulia na faˈamamanaˈanga kira
ana sa Jesus Christ. Nia sasi
ˈunaˈeri fuana ngwae ki taˈifau goˈo
ne'e kira faˈamamana ana sa Jesus
Christ, osiˈana ngwae ki taˈifau kira
bolo goˈo ˈi maana God.
23 Ngwae ki taˈifau goˈo kira abula
taˈa, ma noaˈa ta ngwae ˈiri tua ˈani
falafala ne'e ke faˈadufa God.
24 Bore ma sulia na alafeˈanga
God ne'e nia kwate sakongaˈi goˈo
ana, nia ka logeda faˈasia na
kwaˈikwaˈinga ana abula taˈangaˈa
kira ki ˈani na kwaisuˈusiˈanga sa
Jesus Christ.
25 God ka kwatea maˈi sa Jesus
Christ ˈiri ka foˈosi ˈani niaˈa ana
maelana, fasi ˈiri God ke rufuanata
na abula taˈangaˈa na ngwae ki,
osiˈana na faˈamamanaˈanga kira
ana niaˈa. God sasi ˈunaˈeri fasi

✡ **3:12** Sam 14:1-3 ✡ **3:13** Sam 5:9 ✡ **3:14** Sam 10:7 ✡ **3:17** Aesea 59:7-8 ✡ **3:18** Sam 36:1

ˈiri ke faˈataˈinia na kwai mata-
langaˈinga nia saga liu, sui bore
ˈana ka tau naˈa maˈi nia noaˈa
kasi kwatea ta kwaˈikwaˈinga fuana
ngwae ki sulia mabetauˈa nia.
26 Ma God ka faˈataˈinia neˈe
nia saga fuana matalangaˈilana
taˈangaˈa ki, ana kaidaˈi nia kwatea
naˈa kwaˈikwaˈinga fuana sa Jesus
Christ. ˈUnaˈeri God ka faˈataˈinia
nia saga ma ka faˈasaga na ngwae ki
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus.
27 Ma osiˈana na tae neˈe kuke
baˈa fata baˈalafe? Noaˈa goˈo!
Noaˈa kulu kasi bolo goˈo fuana
saelana fasi kulu saga, osiˈana kulu
roˈosulia na taki ki. Bore ma
God lala neˈe nia faˈasaga kulu,
duˈungana kulu faˈamamana ana sa
Jesus.
28 Kulu saiana God nia faˈasaga na
ngwae ki osiˈana na faˈamamanaˈanga
kira, ma noaˈa laˈu sulia na
roˈongaˈa sulia tae neˈe taki ki saea.
29 ˈUri ma ˈoko fia fasi God alafafia
goˈo taˈifilia ngwae Jiu ki? Noaˈa!
Na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki bore
God ala logo fafida.
30 God taˈi God goˈo, ma nia sa-
iana ka faˈasaga ngwae Jiu ki diˈia
kira faˈamamana, ma nia saiana ka
faˈasaga logo ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki diˈia kira faˈamamana.
31 Osiˈana God nia faˈasaga ngwae
ki sulia faˈamamanaˈanga, ˈuri ma
kuke danga naˈa ˈakulu ˈania na
taki sa Moses ki? Noaˈa. Bore ma
tae neˈe nau ku faˈamanata ˈani
faˈataˈinia neˈe na taki nia ˈinotoˈa
logo.

4

*God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abra-
ham osiˈana faˈamamana ˈanga*

1 ˈUri ma tae neˈe kuke baˈa saea
ana sa Abraham na koˈo bora kami
kwalafa ngwae Jiu ki? Faˈuta neˈe
God ka fuˈusi ˈoloˈolo ana ˈi maana?
2 Diˈia God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa
Abraham osiˈana raoˈa leˈa neˈe nia
sasiˈi ki, sa Abraham saiana ka fata
baˈalafe sulia. Bore ma noaˈa nia
kasi bolo fuana fata baˈalafeˈa ˈi
maana God.
3 Osiˈana na Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri, “Sa Abraham nia
faˈamamana ana fata alangaˈinga
God, ma sulia na faˈamamanaˈanga
nia neˈe God ka saea sa Abraham nia
ˈoloˈolo ˈi maana.”✡
4 Ana kaidaˈi ta ngwae nia rao,
nia ke ngalia nama folifoliˈa. Ma
na mani neˈe nia ngalia, na ngwae
ˈaˈana nia noaˈa kasi kwate ˈoˈo
ana, sulia na ngwae rao nia bolo
fuana ngalilana folifoliˈa nia.
5 Ma kaidaˈi God nia fuˈusi
ˈoloˈolo aka ˈi maana, nia noaˈa
ˈiri diˈia laˈu kaidaˈi ngwae ˈaˈana
nia kwatea folifoliˈa fuana ngwae
rao nia. Osiˈana noaˈa laˈu sulia na
raolaka neˈe God fuˈusi ˈoloˈolo aka,
bore ma osiˈana kulu fitoˈo ana God
lala neˈe nia saiana ka faˈa ˈoloˈoloa
na ngwae taˈa ki. Ma God lisia na
fitoˈo laka, ma osiˈana ru neˈeri God
ka saea kuluˈa ˈani ngwae ˈoloˈolo
ki.
6 ˈUnaˈeri sa David fata sulia na
saeleˈanga ana ngwae ki neˈe God
saea kira ˈoloˈolo, sui bore ˈana
noaˈa kira kasi roˈo sulia na taki God
ki taˈifau. Sa David ka fata ˈuri,
7 “ˈOilakiˈa fuana sa tai faˈida
neˈe God rufuanata naˈa ana roraˈa
kira ki, ma ka lafua naˈa abula
taˈangaˈa kira ki.
8 ˈOilakiˈa logo fuana ngwae neˈe
God noaˈa kasi manata toˈona abula
taˈangaˈa nia ki.”
9 ˈUri ma na saeleˈanga neˈe sa
David nia fata sulia, na ru goˈo
ˈana ana ngwae Jiu neˈe kulu ˈolo
faˈataˈinia ki? Noaˈa! Na ru
logo fuana ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki neˈe noaˈa kira kasi ˈolo
faˈataˈinia. Kulu saiana ka sui naˈa
na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Sa
Abraham nia faˈamamana ana God,
ma osiˈana nia ka faˈamamana, God
ka saea niaˈa ngwae ˈoloˈolo.”
10 Ana kaidaˈi tae neˈe God saea sa
Abraham nia ˈoloˈolo? ˈI buri ˈana
neˈe nia ˈolo faˈataˈinia ka sui naˈa,
nama ana kaidaˈi nia noaˈa kasi ˈolo
faˈataˈinia ˈua? ˈI naˈona mala neˈe

✡ **4:3** Jenesis 15:6

nia ˈolo faˈataˈinia God ka saea nia ngwae ˈoloˈolo.
11 ˈI buri ˈana mala neˈe God fuˈusi ˈoloˈolo ana sa Abraham, sa Abraham ka fiˈi ˈolo faˈataˈinia naˈa. Ma na ˈolo faˈataˈinia ˈanga neˈe na maˈetoto ˈiri ka faˈataˈinia God saea nia na ngwae ˈoloˈolo sulia na faˈamamanaˈanga nia ana kaidaˈi noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia ˈua. Nia neˈe kwate sa Abraham ka diˈia koˈo bora fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kira kasi ˈolo faˈataˈinia, ma kira faˈamamana ana God, ma kira ka alua naˈa ngwae ˈoloˈolo ki.
12 Ma nia na koˈo bora fuana ngwae Jiu ki neˈe kira ˈolo faˈataˈinia ma kira ka faˈamamana fata alangaˈinga God. Noaˈa laˈu osiˈana goˈo neˈe kira ˈolo faˈataˈinia, bore ma osiˈana kira faˈamamana diˈia na koˈo bora kira sa Abraham ba nia faˈamamana ka sui mala, nia ka fiˈi ˈolo faˈataˈinia.
13 God nia eta fataˈa ˈania fuana sa Abraham ma na kwalafa nia ki, nia ka saea na magalia neˈe na ru nia. God nia eta fataˈa ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia neˈe sa Abraham roˈosulia na taki ki, bore ma sulia nia faˈamamana, ma God ka saea nia ˈoloˈolo.
14 Ma diˈia God kwatea na fata alangaˈinga nia goˈo fuana sa tai faˈida neˈe kira roˈosulia na taki ki, tama na faˈamamanaˈanga na ngwae ki neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana, ma na fata alangaˈinga God na ru ˈoˈo logo.
15 Na taki noaˈa kasi kwatea maˈi na fata alangaˈinga God, bore ma nia kwatea maˈi na saetaˈanga God, osiˈana ngwae ˈoia na taki nia. Ma kaidaˈi na taki ki tua, na ngwae ˈidufaˈi suˈungenge ana taki ki.
16 God fata alangaˈinia ru ki fuana sa Abraham sulia na faˈamamanaˈanga nia, fasi ˈiri ka faˈataˈinia na fata alangaˈinga neˈeri nia sulia na kwaimanataiˈanga nia neˈe ke baˈa kwate sakongaˈi ana fuana kwalafa sa Abraham. Ma na kwalafa sa Abraham, noaˈa laˈu kira taˈifilida goˈo neˈe roˈosulia na taki ki, bore ma kira ngwae neˈe kira faˈamamana logo diˈia sa Abraham. Sulia sa Abraham niaˈa na koˈo bora kia taˈifau, na ngwae Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
17 Ru neˈe nia mamana, osiˈana God saea fuana sa Abraham saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Nau ku filiˈo, ma nau ku aluˈu na maˈa ana kwalafa ki fuana ngwae ana fanoa ˈoro ki.” Na eta fataˈa neˈe God naˈa neˈe tala faˈangasia ka mamana. Sa Abraham faˈamamana ana God neˈeri, nia God neˈe taˈea ngwae mae ki fuana mauriˈa, ma ka saungaˈinia ru faolu ki.

18 Ana kaidaˈi God eta fataˈa fuana sa Abraham neˈe nia na maˈa fuana kwalafaˈa ana ngwae ana fanoa ˈoro ki, sa Abraham faˈamamana. God saea logo ka ˈuri, “Na ngwae neˈe ke futa olitamu ki ke baˈa ˈoro diˈia bulubulu ana salo.” Sa Abraham faˈamamana, sui bore ˈana nia ˈafitaˈi fuana ru neˈeri ka mamana ana.
19 ˈUnaˈeri bore ˈana sa Abraham nia karangi ka talangaˈi faˈi ngali naˈa ana maurilana, na faˈamamanaˈanga nia noaˈa kasi ngwataˈutaˈu kaidaˈi nia manata sulia nonina neˈe ngwataˈutaˈu, ma ˈi Sera bore ka ˈabaraˈa logo.
20 Ma na faˈamamanaˈanga nia noaˈa kasi anafu faˈasi nia, ma noaˈa kasi manata ruarua ana fata alangaˈinga God. Nia ka ngasingasiˈa sulia na faˈamamanaˈanga nia, ma ka baˈatafea God.
21 Sulia nia sai leˈa ana neˈe God totolia sasilana ru neˈe nia eta fataˈa ˈani.
22 Nia neˈe osiˈana faˈamamanaˈanga nia, God ka saea niaˈa ˈania na ngwae ˈoloˈolo.

23 Ma ta kerekereˈa ba ˈuri, “God saea ˈani na ngwae ˈoloˈolo,” noaˈa laˈu fuana sa Abraham taˈifilia.
24 Bore ma kira keresia logo fuaka ngwae neˈe God sae kia ˈani na ngwae ˈoloˈolo ki, osiˈana kulu faˈamamana ana God neˈe nia taˈea sa Jesus na Aofia kia faˈasia na maeˈa.

25 God ka kwate ma nia ka mae osiʼana na taʼangaʼa kia ki, ma God ka taʼea logo ʼuana na mauriʼa fuana na faʼa ʼoloʼoloʼa kulu ʼi maana.

5

God nia faʼa ʼoloʼoloa na ngwae ki

1 Kaidaʼi neʼe, kulu faʼamamana ana sa Jesus Christ, ma God ka faʼa ʼoloʼolo kulu ʼi maana. ʼUnaʼeri, kuka tua ʼani na aroaroʼa faʼinia God, osiʼana na raoʼa sa Jesus Christ na Aofia kia neʼe sasia naʼa.
2 Ma sulia faʼamamana lakulu, sa Jesus Christ nia ngali kia siana God, fasi ʼiri ka alafe fuaka ma ka faʼaleʼa kia. Ma osiʼana nia ʼunaʼeri, kulu saeleʼa liu sulia tae neʼe kulu kwaimaʼa kwali ana, neʼe God ke baʼa kwatea kuke lisia na ʼinotoʼanga nia.
3 Ma noaʼa laʼu na ru leʼa ki goʼo neʼe kulu saeleʼa sulia, bore ma kulu saeleʼa logo kaidaʼi ana ʼafitaʼiʼanga ki, osiʼana kulu saiana na ʼafitaʼiʼanga ru fuana faʼangasingasi laka, ma ka kwate kulu ka ʼalatai babatoʼo.
4 Ma diʼia kulu ka ʼalatai ʼunaʼeri, God ke baʼa saeleʼa faʼi kia. Ma ana kaidaʼi God saeleʼa suli kia ʼunaʼeri, kuke manata ʼuitoʼo ʼiri God ke baʼa kwate kuke lisia na ʼinotoʼanga nia.
5 Ma manata ʼuitoʼongaʼa neʼe noaʼa nia kasi kwate kulu ka lia kwaimaʼa kwali ʼoʼo, osiʼana God nia faʼataʼinia na alafeʼanga doe nia fuaka ʼani na Anoʼi ru Abu neʼe nia kwatea fuaka.
6 Kulu saiana God alafe fuaka, osiʼana kaidaʼi nia ʼafitaʼi fuana ʼafilaka talaka, sa Jesus Christ mae ʼusi kia na ngwae taʼa ki ana kaidaʼi neʼe God filia.
7 Nia ka ʼafitaʼi fuana ta ngwae neʼe ke maʼudi ma ka mae fuana ʼafilana ta ngwae ʼoloʼolo. ʼUnaʼeri bore ʼana, ti ngwae maʼudi kika mae goʼo ʼada fuana ʼafilana ta ngwae neʼe leʼa.
8 Bore ma God nia faʼataʼinia taʼifau naʼa na alafeʼanga nia fuaka, ana kaidaʼi neʼe maurilaka taʼa ʼua, sa Jesus Christ ka mae usi kia.
9 God ka faʼa ʼoloʼolo kulu naʼa osiʼana sa Jesus Christ nia mae naʼa ʼusi kulu. Diʼia ʼunaʼeri, sa Jesus Christ ke baʼa ʼafi kia ka tasa fasi ʼiri kuke mauri faʼasia na kwaʼikwaʼinga God.
10 ʼI naʼo maʼi, kuluʼa malimae God ki, bore ma ʼi niniʼari nia kwaima naʼa faʼi kia osiʼana na maelana na Ngela nia. Ma osiʼana neʼe kuluʼa kwaima God ki, nia ke baʼa faʼamauri mamana akulu sulia sa Jesus Christ nia mauri laʼu.
11 ʼIu, ma noaʼa laʼu ru neʼe goʼo ʼana neʼe kulu saeleʼa duʼungana. Bore ma kulu saeleʼa logo sulia na tae neʼe God fulia ʼani sa Jesus Christ na Aofia kia neʼe olitaʼi kia ʼiri kuka kwaima faʼinia God.

Sa Adam faʼinia sa Jesus Christ

12 Na ngwae ki taʼifau saena magalia etangia sasilana ru taʼa ki osiʼana sa Adam na ngwae etaeta nia abula taʼa. Ma God ka kwatea sa Adam ka mae osiʼana nia abula taʼa. Ma osiʼana nia ʼunaʼeri, na maeʼa ka dao maʼi fuana ngwae ki taʼifau, osiʼana na ngwae ki taʼifau kira abula taʼa.
13 Ma ʼi naʼona neʼe God kwatea na taki ki fuana sa Moses, na ngwae ki noaʼa ʼiri saiana neʼe kira abula taʼa faʼuta ʼi naʼona God.
14 Sui bore ʼana noaʼa kira ʼiri ʼoia na taki neʼe leka naʼa maʼi ana God diʼia sa Adam, ngwae ki taʼifau mae osiʼana kira abula taʼa goʼo ʼada.

Na taʼi ru talingaʼi neʼe matamata ʼi safitana sa Adam ma sa Jesus Christ neʼe dao maʼi ʼi buri ʼana.
15 Na ro ngwae neʼeri ki noaʼa kera kasi bolo, osiʼana na ru leʼa neʼe sa Christ nia sasia fuaka noaʼa ʼiri diʼia laʼu na ru taʼa sa Adam nia sasia. Nia mamana na ngwae ʼoro kira mae duʼungana na abula taʼangaʼa taʼi ngwae neʼeri. Ma nia ka mamana liu na alafeʼanga God, ma na kwatea ʼoʼo ʼanga God doe ka tasa logo fuana na ngwae ʼoro ki duʼungana sa Jesus Christ ma kwaiʼofeʼanga nia.

16 Ma taˈi matamataˈanga laˈu neˈe nia teo ˈi safitana na kwateˈa God ma na taˈangaˈa sa Adam nia fulia. Sulia ˈi buri ˈana na taˈangaˈa sa Adam, God ka kwatea kwaˈikwaˈinga. Ma sulia na ru leˈa neˈe God ka kwate sakongaˈi ana fuaka, nia faˈa ˈoloˈoloa ngwae ˈoro ki ˈi maana, sui bore ˈana kira ka fulia ru ˈoro taˈa ki.
17 Aia, nia mamana ngwae ki taˈifau kira mae osiˈana na abula taˈalana taˈi ngwae. Ma ka mamana liu logo, sa tai faˈida neˈe kira ngalia na alafeˈanga God faˈinia na kwateˈa nia ˈania na ˈoloˈoloˈanga, kira toˈo ana mauriˈa firi ma ˈinotoˈanga duˈungana sa Jesus Christ.
18 Nia neˈe, taˈi ngwae sa Adam nia fulia taˈi ru taˈa, ma God ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ki taˈifau. Ma ka ˈunaˈeri logo, taˈi ngwae sa Jesus nia sasia taˈi ru leˈa, ma ka faˈa ˈoloˈoloa ngwae ki taˈifau, ma nia ka kwatea naˈa mauriˈa firi fuada.
19 Ma ngwae ki taˈifau kira tua ˈani abula taˈangaˈa, sulia na suˈungengeˈa taˈi ngwae. Ma ka ˈunaˈeri, God nia faˈa ˈoloˈolo ngwae ki ˈi maana, sulia na kwairoˈoi ˈanga taˈi ngwae.
20 God kwatea naˈa taki sa Moses ki fasi ˈiri na ngwae ki kike saiana ru ˈoro kira sasiˈi ki nia rora. Bore ma kaidaˈi neˈe ngwae ki sasia ru ˈoro taˈa ki, God fiˈi faˈataˈinia naˈa alafeˈanga doe ka tasa nia.
21 Nia neˈe, ˈi naˈo mala maˈi, neˈe abula taˈangaˈa gwaungaˈi fafia na ngwae ki fuana maeˈa. Ma ka ˈunaˈeri ana kaidaˈi neˈe, na kwaiˈofeˈanga God nia gwaungaˈi fafia na ngwae ki ˈiri kike ˈoloˈolo. Ma nia neˈe kwate ma kulu ka ngalia naˈa mauriˈa firi osiˈana na ru neˈe sa Jesus Christ na Aofia kia nia fulia fuaka.

6

Kulu mauri faˈasia taˈangaˈa osiˈana maelana sa Jesus Christ

1 Tae neˈe kuke baˈa saea ana alaˈanga niniˈa nau ku keresiˈi ki? Kuke inaˈu ˈakulu ana kwaluˈani abula taˈangaˈa, fasi ˈiri God ke inaˈu logo ana faˈataˈilana na alafeˈanga nia fuaka kaidaˈi nia rufuanata ana taˈangaˈa kia ki?
2 Noaˈa liu! Kaidaˈi manataˈi ngwae taˈa dao ka salonga kulu fuana abula taˈangaˈa, kulu kasi fulia ta ru, diˈia noniˈi ru neˈe nia mae naˈa, ma noaˈa nia kasi lebe kaidaˈi kira salonga.
3 Kaumulu saiana taˈifau naˈa ru neˈe: Na kaidaˈi kulu siuabu ana neˈe faˈataˈilana na fikuˈa kia faˈinia sa Jesus Christ, kulu fiku logo faˈinia ana maelana.
4 ˈIu ana na siuabulaka, kulu mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ, ma kira ka kwaiato kulu logo faˈinia, fasi ˈiri kuke tataˈe kuke tua ˈani mauriˈa faolu, diˈia sa Jesus Christ neˈe God na Maˈa nia taˈea faˈasia na maeˈa ˈani na ngasingasi ˈanga nia.

5 Osiˈana kulu fiku faˈinia sa Jesus Christ ˈani maelana, God ke baˈa taˈe kulu logo diˈia ba nia taˈea sa Jesus Christ.
6 Ma kulu sai naˈa ana neˈe na mauriˈa ba kulu ˈi naˈo, nia mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, fasi ˈiri na falafala ˈua taˈa kia ki niˈi ka funu, ma na taˈangaˈa noaˈa kasi gwaungaˈi fafi kia.
7 Duˈungana nia ˈunaˈeri, ana kaidaˈi ngwae nia mae, nia noaˈa kasi tua ˈi olofana ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa.
8 Ma osiˈana kulu mae naˈa faˈinia sa Jesus Christ, kulu faˈamamana kuke baˈa mauri logo faˈinia.
9 Duˈungana kulu saiana sa Jesus Christ nia tataˈe faˈasia na maeˈa, ma nia ˈafitaˈi liu nia ka mae laˈu, ma na maeˈa noaˈa kasi gwaungaˈi fafia.
10 Nia mae taˈi ru goˈo ˈiri ke liufia taˈangaˈa, ma niniˈari nia ka mauri naˈa fuana faˈa ˈinotoˈalana God.
11 Ma ka ˈunaˈeri logo, muke manata diˈia neˈe kamu mae naˈa ma noaˈa kamu kasi abula taˈa. Ma kamu ka mauri naˈa fuana

fa'a 'inoto'alana God sulia sa Jesus Christ.

12 Nia ne'e, noa'a kamu kasi ala'ania na abula ta'anga'a ka gwaunga'i na'a fafia nonimu'a 'iri noa'a kamu kasi donga na kwaiogai'anga ta'a ki.

13 Ma noa'a kamu kasi ala'ania ta kula ana nonimu'a fuana ta'anga'a, 'iri muke fulia 'ani ru ta'a ki. Bore ma alu muke kwate kamu talamu'a fuana God, di'ia na ngwae ne'e God nia ta'eda fa'asia na mae'a 'uana mauri faolu, ma muke kwatea na'a nonimu'a ma na maurilamu'a ta'ifau fuana God, 'iri muke sasia 'ani ru saga ki.

14 Nia ne'e, noa'a kamu kasi ala'ania na abula ta'anga'a ka gwaunga'i fafi kamu, osi'ana kamu 'iri tua la'u 'i olofana na taki ki, bore ma kamu tua na'a 'i olofana na alafe'anga God.

Ngwae kira rao fuana sasia 'olo'olo'a ki

15 'Uri ma kuke dau 'ani abula ta'anga'a, osi'ana noa'a kulu 'iri tua 'i olofana na taki ki, bore ma kulu tua go'o 'akulu 'i olofana na alafe'anga God? Noa'a!

16 Aia, ma kamu sai ta'ifau na'a ana, sa ta'i bore 'ana ne'e nia fili kamu ka rao fuana, muke ro'osulia, osi'ana kamu na ngwae rao nia ki. Ka 'una'eri logo, di'ia kamu filia na ro'onga'a sulia abula ta'anga'a, kamu ke ba'a mae. Ma si di'ia kamu ka filia ro'onga'a sulia God, muke ba'a tua 'ani 'olo'olo'a.

17 Nau ku ba'atafea God! Sui bore 'ana 'i na'o kamu ka ro'osulia abula ta'anga'a, bore ma nini'ari kamu ro'osulia ta'ifau na'a na fa'amanata'anga mamana ne'e God kwatea fuamu'a.

18 Nia ne'e, God ka loge kamu fa'asia na ngasingasi'anga ana ta'anga'a, ma muka alua na'a na ngwae rao God ki 'iri muke sasia na'a ru saga ki.

19 Nau ku fata 'una'eri 'ani na tarifula'anga sulia na ngwae rao ki fa'inia na ngwae 'a'ana ki, osi'ana nia talangwara'u fuana muke malingani. Ana kaida'i ba sui na'a ma'i, kaumulu kwate kamu ta'ifau fuana abula ta'anga'a. Kamu ka fulia ru ta'a ki fuamu'a kwailiu 'ani nonimu'a ma na kwalu'ani ru ta'a. Ma nini'ari, muka kwate kamu ta'ifau na'a fuana God fasi 'iri muke fulia na'a ru saga ki.

20 Ana kaida'i ta'anga'a nia gwaunga'i fafi kaumulu, noa'a kamu kasi manata 'abera go'o fuana sasilana ru saga ki.

21 Aia, kamu kasi ngalia ta ru le'a fa'asia na abula ta'anga'a ba kamu danga na'a 'ani'i ki. Ma kaida'i ne'e, kamu 'eke sulia na abula ta'anga'a ne'e kamu sasi'i 'i na'o ki. Na ngwae ne'e kira abula ta'a 'una'eri ki, kike mae.

22 Bore ma ana kaida'i ne'e, God loge kamu fa'asia na abula ta'anga'a, ma kamu'a na ngwae rao God ki na'a. Ma osi'ana kamu 'una'eri, 'oilaki'a fuamu'a sulia kamu ro'osulia na kwaiogai'anga God, ma muka ngalia na'a na mauri'a firi.

23 Sulia na abula ta'anga'a nia kwatea mae'a, bore ma na kwate'a ne'e God kwate sakonga'i ana nia na'a ne'e mauri'a firi sulia sa Jesus Christ na Aofia kia.

7

Noa'a kulu 'iri tua 'i olofana na taki fa'asia sa Moses ki

1 Ngwaefuta kina ana sa Jesus Christ, nau ku saiana kamu saiana na taki ki. Fuila muke saiana na ngwae nia tua 'i olofana taki ki ana kaida'i nia mauri go'o.

2 Ka 'una'eri logo fuana na kini ne'e 'afe na'a. Kaida'i ne'e ara'i nia mauri 'ua, na taki saea nia noa'a kasi totolia fuana ka 'afe la'u fuana ta ngwae matamata. Bore ma, di'ia na ara'i nia ka mae, nia fi'i sakadola fa'asia na taki ana ara'inga, ma nia ka totolia ka 'afe la'u.

3 'Una'eri ma, di'ia na 'afe ne'e ka tua fa'inia ta ngwae matamata ana kaida'i ara'i nia mauri 'ua, na 'afe ne'eri kira saea 'ani 'afe 'usu.

Ma diˈia na araˈi nia ka mae naˈa,
ma nia ka tua sakadola naˈa faˈasia
na taki ana araˈinga, ma nia ka ˈafe
laˈu fuana ta ngwae, noaˈa kira kasi
saea ˈani ˈafe ˈusu.
4 Ngwaefuta nau kina, nia ka
ˈunaˈeri logo fuakulu. Sulia kaidaˈi
sa Jesus Christ nia mae, diˈia kuluˈa
bore kulu mae logo. Duˈungana
kulu mae, kulu sakadola naˈa
faˈasia na taki sa Moses ki. ˈUnaˈeri
nia ka talangwaraˈu fuana God ka
ˈado fiku kamu faˈinia ta ngwae
laˈu neˈe sa Jesus. Ana kaidaˈi neˈe,
kuluˈa na ngwae sa Jesus Christ ki
neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa, fasi
ˈiri kuke faˈa ˈinotoˈa God ˈani tuaˈa
ˈoloˈolo.
5 Ana kaidaˈi kulu roˈo roˈosulia
na kwaiogaiˈanga taˈa kia ki, kulu
oga liua logo sasilana na ru neˈe taki
ki saea niˈi abu. Ma osiˈana kulu
sasia naˈa ru taˈa ˈunaˈeri ki, kulu
ka totolia naˈa fuana maeˈa sulia
kudi.
6 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, kulu
sakadola naˈa faˈasia na taki ki neˈe
firi firi fafi kia ˈi naˈo maˈi, osiˈana
na mauriˈa kia ki ˈi naˈo niˈi mae
naˈa. Ma ana kaidaˈi neˈe, kuka
rao naˈa fuana God, ma kulu ka
leka naˈa sulia na tala faolu ana
roˈongaˈa sulia na kwaiogai ˈanga
na Anoˈi ru Abu. Ma noaˈa kulu kasi
leka naˈa sulia na tala ˈua ana na
taki neˈe sa Moses keresiˈi ki.

Na taki God ki faˈataˈinia taˈangaˈa kia ki

7 ˈUri ma kulu saea na taki ki taˈa?
Noaˈa! Na taki ki noaˈa ˈiri taˈa,
osiˈana na taki ki neˈe kwatea ma
nau ku saiana tae neˈe taˈangaˈa.
Diˈia na taki noaˈa kasi ˈuri, “Noaˈa
ˈoe kosi oga ru ta ngwae,” nau ku
kina goˈo ˈaku neˈe kwaiogaiˈanga
ˈunaˈeri nia taˈa.
8 Ma kaidaˈi na taki ki saea
fuaku neˈe kwaiogaiˈanga ˈunaˈeri
nia taˈa, nau ku fuˈa saulia na
taki neˈe saea nau ru rora, ˈunaˈeri
nau ku oga liua naˈa ru na ngwae
matamata ki. Diˈia noaˈa goˈo ta
taki neˈe luia abula taˈangaˈa, ˈirai
na kwaiogai ˈanga fuana fuˈalilana
na taki neˈe noaˈa kasi ngasingasiˈa.
9 Ana tualaku ˈua maˈi, kaidaˈi
nau ku kina ˈua na taki ki, noaˈa
naisi dao goˈo toˈona ta ru neˈe ka
faˈa ˈeke nau. Bore ma kaidaˈi nau
ku dao toˈona ru mamana ana taki
neˈe ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi oga ru ta
ngwae,” nia neˈe kwate ma nau ku
fiˈi saiana nauˈa ngwae abula taˈa,
ma nau ku totolia naˈa maeˈa sulia
kudi.
10 Na taki ki neˈe God kwatea ˈiri
ke faˈataˈinia na tala saga fuana
tuaˈa sulia, nia ka faˈataˈinia neˈe
nau ku totolia naˈa maeˈa sulia kudi.
11 Na taˈangaˈa ka soke nau ˈani
taki ki. Na kwaiogai ˈanga taˈa nau
ki ngalia na taki leˈa neˈe, ma ka
matalangaˈi nau fuana maeˈa.
12 ˈUnaˈeri neˈe, na taki sa Moses
ki ka abu, ka saga, ma ka leˈa liu.
13 ˈUri ma na taki leˈa ki neˈe
kwate ma nau ku mae? Noaˈa! Na
abula taˈangaˈa lala neˈe kwate ma
nau ku mae. Na liana God sulia na
taki nia neˈe na taˈalana taˈangaˈa
kia ki ke baˈa sakatafa. Osiˈana na
taˈangaˈa kulu ki, kulu faˈitaˈinia
taki leˈa God ˈuana na ru neˈe God
ke kwai matalangaˈi ˈani. ˈUnaˈeri
osiˈana na taki, taˈalana taˈangaˈa
kulu ki ke baˈa sakatafa.
14 Kulu saiana na taki ki leka maˈi
faˈasia na Anoˈi ru Abu God. Ma
nauˈa na ngwae goˈo ˈana. Ma
nau ku diˈia goˈo na ngwae neˈe
taˈangaˈa nia gwaungaˈi fafi nau.
15 Noaˈa nau kusi saiana tae neˈe
nau ku sasia, osiˈana noaˈa nau kusi
sasia goˈo ta ru leˈa neˈe nau ku oga
fuana sasilana, ma nau ku sasia lala
ru taˈa neˈe nau ku ˈaila ˈani ki.
16 Ma osiˈana nau ku sasia lala ru
neˈe noaˈa nau kusi oga sasilana ki,
nia ka faˈataˈinia nau ku alafafia na
taki God nia leˈa.
17 Duˈungana ru neˈe, nau ku
saiana, noaˈa laˈu nauˈa neˈe nau
ku sasia ru taˈa ki, bore ma na
taˈangaˈa neˈe tua lala aku.
18 Nau ku saiana na leˈangaˈa
noaˈa kasi tua aku saena malitaˈi
ngwae taˈa nau. Sulia nia noaˈa kasi
talangwaraˈu fuaku fuana sasilana
ru leˈa ki, sui bore ˈana nau ku oga
sasilana ru leˈa ki.

19 Ma noaˈa nau kusi sasia goˈo
na ru leˈa neˈe nau ku oga sasilani
ki, ma noaˈa nau kusi mango goˈo
faˈasia sasilana ru taˈa neˈe noaˈa
nau kusi oga sasilani ki.
20 Ma diˈia nau ku sasia naˈa ru
neˈe noaˈa nau kusi oga sasilana,
tama noaˈa laˈu nauˈa neˈe nau ku
sasia. Bore ma na taˈangaˈa neˈe tua
ˈi saena noniku lala neˈe sasia.
21 Nai olioliˈa laˈu ana ru neˈe
nau ku dao toˈona neˈe ˈuri: Kaidaˈi
nau ku oga sasilana na ru leˈa, na
taˈangaˈa ˈi noniku ka lui nau.
22 Na maurilaku ka oga liu sasi-
lana taki God ki.
23 Bore ma na taˈangaˈa ˈi non-
iku ka fuˈa suˈusia na leˈangaˈa
neˈe saena maurilaku. Ma na
taˈangaˈa neˈe ka rao saena noniku
ka suˈumaˈi nau fuana sasilana ru
taˈa ki.
24 Kwaimanatai fuaku nauˈa na
ngwae taˈa ˈuri! Sa tai neˈe ke
baˈa ˈafi nau fasi ˈiri naisi roˈosulia
taˈangaˈa neˈe ngali nau ˈuana
maeˈa?
25 Nau ku baˈatafea God, sulia
nia naˈa neˈe ˈafi nau ˈani sa Jesus
Christ na Aofia kia! ˈOko sai naˈa
ana: Saena manatalaku, nau ku oga
nai roˈosulia na taki God, bore ma
osiˈana na malitaˈi ngwae taˈa nau,
taˈangaˈa nia ka gwaungaˈi fafi nau.

8

Tua sulia ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu

1 God saea kulu ˈoloˈolo naˈa ˈi
naˈona osiˈana kulu faˈamamana
ana sa Jesus. ˈUnaˈeri logo, na
ngwae neˈe kira tua fiku naˈa
faˈinia sa Jesus Christ, God noaˈa
kasi fai fafida ma ka kwatea na
kwaˈikwaˈinga fuada.
2 Kulu saiana nia mamana,
osiˈana na ngasingasiˈanga na
Anoˈi ru Abu kwatea ma kulu
ka tua ˈani mauriˈa faolu sulia
kulu ˈado fiku faˈinia sa Jesus
Christ. Ma ˈunaˈeri nia ka loge
kia faˈasia na ngasingasiˈanga ana
abula taˈangaˈa neˈe gwaungaˈi fafi
kia ma ka talaˈi kia ˈuana maeˈa.
3 Na taki faˈasia sa Moses ki,
ˈafitaˈi niˈi ka loge kia faˈasia
na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa
faˈinia maeˈa, osiˈana malitakulu
taˈa kwatea ma kulu ka ng-
wataˈutaˈu fuana dongalana taki
neˈeri ki. Bore ma God lala neˈe
loge kia faˈasia na ngasingasiˈanga
ana taˈangaˈa faˈinia maeˈa. Sulia
nia kwatea naˈa Ngela nia fasi ˈiri
ka tua ˈani noni diˈia na ngwae,
bore ma nia noaˈa kasi abula taˈa
diˈia ngwae ki, ma God ka foˈosi
ˈani ˈiri ka lafua na taˈangaˈa kulu
ki. ˈUnaˈeri God ka matalangani na
abula taˈangaˈa kia ki.
4 God sasi ˈunaˈeri ˈiri kuke to-
tolia naˈa lekaˈa sulia na ru saga
ki neˈe taki ki baˈe kia ˈuana. Ma
nia talangwaraˈu goˈo ˈana sulia
kulu roˈosulia na Anoˈi ru Abu, ma
noaˈa kulu kasi roˈosulia na kwaio-
gai ˈanga taˈa ana noni.
5 Ma sa tai faˈida neˈe kira leka su-
lia na kwaiogaiˈanga taˈa ana noni,
kira manata goˈo ˈada sulia ru fuana
faˈatolilana na kwaiogai ˈanga taˈa
ana noni. Bore ma sa tai faˈida neˈe
na Anoˈi ru Abu nia talaˈida, kira
manata goˈo ˈada sulia sasilana na
kwaiogai ˈanga Anoˈi ru Abu.
6 Ma diˈia na kwaiogai ˈanga taˈa
ana noni nia talaˈia ta ngwae, nia
ka mae. Ma diˈia na Anoˈi ru
Abu ka talaˈia ta ngwae, nia ka
toˈo ana mauriˈa faolu faˈinia na
aroaroˈanga.
7 Ma diˈia na kwaiogai ˈanga taˈa
ana noni nia talaˈia ta ngwae, nia
malimaeˈa ana God, osiˈana noaˈa
nia kasi roˈosulia na taki God ki, ma
noaˈa nia kasi bolo fuana roˈongaˈa
sulia.
8 Na ngwae neˈe kira roˈosulia na
kwaiogai ˈanga taˈa ana noni, nia
ˈafitaˈi liu kira ka faˈasaeleˈa God.
9 Bore ma kamuˈa, noaˈa kamu
ˈiri roˈo laˈu sulia na kwaiogai ˈanga
taˈa ana noni. Diˈia na Anoˈi ru Abu
nia tua saena maurilamuˈa, tama
muke roˈosulia na kwaiogaiˈanga
nia. Ma sa tai neˈe na Anoˈi ru
God* noaˈa kasi tua saena mauri-

* **8:9** nama Anoˈi ru sa Christ

lana, nia'a noa'a la'u na ngwae sa
Jesus Christ.
10 Ma sa Jesus Christ ka tua saena
maurilamu'a, sui bore 'ana na non-
imu'a ke ba'a mae osi'ana na abula
ta'anga'a ki. Ma na mangomu'a nia
mauri, osi'ana God nia fa'a 'olo'olo
kamu na'a.
11 Ma na Ano'i ru God ne'e ta'ea
sa Jesus Christ fa'asia na mae'a, nia
tua na'a saena maurilamu'a. Ma
God ke ba'a ta'ea logo nonimu'a
'ani na Ano'i ru Abu ne'e tua saena
maurilamu'a.
12 Nia ne'e ngwaefuta kina 'ae,
kulu to'o ana ta'i ru fuana sasilana,
ne'e kulu ke tua sulia kwaiogai
'anga Ano'i ru Abu. Noa'a kulu kasi
ro'o la'u sulia na kwaiogai'anga
ta'a ana nonika.
13 Di'ia kamu ro'osulia na kwaio-
gai'anga ta'a ana noni, kamu ke
funu. Ma di'ia kamu ka ro'osulia
na Ano'i ru Abu fasi 'iri muke danga
'ania na abula'anga ta'a, muke ba'a
to'o ana mauri'a firi.
14 Ma sa tai fa'ida ne'e Ano'i ru
God tala'ida, kira na'a ne'e na ngela
God ki.
15 Na Ano'i ru Abu ne'e God
nia kwatea fuamu'a, noa'a nia kasi
kwate kamu ka ma'u liu 'ani God
ka di'ia ta ngwae rao ne'e nia ma'u
'ani ngwae 'a'ana nia. Bore ma
na Ano'i ru Abu ne'e kwatea ma
kamu'a na ngela God ki na'a. Nia
ne'e kwatea ka talangwara'u na'a
fuaka 'iri kuke saea God 'ania "Ma'a
kia."
16 Na Ano'i ru God saea kulu na
ngela God ki, ma kulu ka alafafia ru
ne'eri.
17 Ma osi'ana kia'a na ngela nia ki,
ma kuke ba'a ngalia na'a ru le'a ki
ne'e nia gonia fuana na ngela nia ki,
ka di'ia logo ne'e nia kwatea fuana
sa Jesus Christ. Kulu ngalia ru ne'eri
ki, osi'ana kulu 'ado fiku fa'inia sa
Jesus Christ 'ania na nonifii'anga
nia, 'iri kuke ba'a 'ado logo fa'inia
saena mauri'a ana 'inoto'anga nia.

Na 'inoto'anga ne'e ke ba'a dao ma'i

18 Sui bore 'ana kulu ka to'o
ana nonifii'anga ki saena magalia
ne'e, nau ku manata to'o ne'e na
'inoto'anga ne'e God ke ba'a kwa-
tea fuaka, nia doe ka tasa liufia na
'afita'i'anga ne'e kulu liu 'i saena
ana kaida'i ne'e.
19 Na ru ki ta'ifau ne'e God nia
saunga'ini'i, kira kwaimasi ta'ifau
go'o ana kaida'i God ke ba'a
fa'ata'inia na ngela nia ki, ma kira
ka oga kaida'i ne'eri ke dao 'ali'ali.
20 God nia manata ngasi na'a
fuana kala kaida'i go'o na ru ne'e
nia saunga'ini'i ki ta'ifau kike mae
ma kike ngwa'a. God nia sasi
'una'eri noa'a la'u sulia na kwaio-
gai 'anga na ru ne'eri ki, bore
ma sulia kwaiogai'anga God 'ana
talana. Ma ru ki ta'ifau ka kwaimasi
ana
21 kaida'i God ke logeda fa'asia
mae'a ma na ngwa'a 'anga 'iri kira
ke tua sakadola daofa'i liu fa'inia na
ngela nia ki.
22 Kulu saiana 'ita na'a ma'i 'ua
leleka ka dao ana kaida'i ne'e, na ru
ki ta'ifau go'o kira tua 'ani nonifii'a
di'ia na nonifii'a ana kaida'i kini
nia ngela fii.
23 Ma kulu'a ne'e kulu to'o ana
Ano'i ru Abu ne'e God nia kwatea
fuaka fasi 'iri ke kwate kulu ke
manata 'uito'o ne'e nia ke kwatea
ru le'a ki fuaka, kuke nonifii logo.
Kulu oga liua, ma kulu ka kwaimasi
ana kaida'i God ke ba'a kwate ma
kulu'a na ngela gwaumauri nia ki,
ma ka kwatea noni'i ngwae faolu ki
fuaka.
24 Tala'ae ana kaida'i God nia
fa'amauri kia, kulu ka lialia masia
fulilana ru ne'eri ki. Bore ma
di'ia kulu ka to'o na'a ana tae ne'e
kulu lialia masia, tama na manata
'uito'o 'anga ne'eri noa'a 'iri ma-
mana go'o. Sulia noa'a ta ngwae
kasi manata 'uito'o go'o 'uana ta ru
ne'e nia to'o na'a ana.
25 Bore ma di'ia kulu lialia masia
ta ru ne'e noa'a kulu 'iri to'o 'ua
ana, kuke kwaimasi ana fa'inia na
mabetau'a.
26 Ma ka 'una'eri logo na Ano'i
ru Abu leka logo ma'i fuana
'afilaka, ana kaida'i maurilaka nia
ngwata'uta'u ma kulu ka kina kuke
fo'osi fa'uta ana God ka 'afi kia.

Bore ma na Anoˈi ru Abu ˈana
talana neˈe gania God fuaka saena
toloˈofiiˈanga neˈe noaˈa kulu kasi
bolo fuana saelana ˈani ta alaˈanga.
27 Ma God neˈe nia sai filoa na
maurilaka taˈifau, nia ka sai logo
ana na manatana na Anoˈi ru Abu.
Ma na manatana Anoˈi ru Abu nia
ˈuri; nia gania God ˈi fulikulu na ng-
wae nia ki, sulia na kwaiogaiˈanga
God.
28 Ma kulu saiana ru neˈe: Na
ngwae neˈe kulu alafe fuana God,
God faˈaleˈa kia ˈani na ru taˈa ma
ru leˈa neˈe fuli fuaka ki. Nia sasi
ˈunaˈeri fuaka, ngwae neˈe nia fili
kia, osiˈana na kwaiogaiˈanga nia
fuakulu neˈe ˈunaˈeri.
29 Sulia tau naˈa maˈi, God nia fili
kia, ma ka alu kia fasi ˈiri kulu ke
diˈia Ngela nia sa Jesus, fasi ˈiri sa
Jesus neˈe ka ngwae etaeta fuaka na
ngwaefuta nia ki.
30 Aia, ma fuaka na ngwae neˈe
God fili kia ˈua naˈa maˈi fuana
ngela nia ki, nia ka sae kia siana.
Ma kuluˈa neˈe nia sae kia ˈunaˈeri,
nia ka faˈasaga kulu ˈi maana. Ma
kuluˈa neˈe nia faˈasaga kulu, nia ka
kwatea ˈinotoˈanga logo fuaka.

Noaˈa ta ru kasi fonea alafeˈanga God fuakulu

31 Ma ana kaidaˈi kulu manata su-
lia ru neˈeri ki, kulu ka saiana noaˈa
ta ngwae kasi bolo naˈa faˈinia
tataˈe saulilaka, osiˈana God nia
kwaiˈafi akulu.
32 Sulia na Ngela nia sa Jesus
bore, noaˈa nia kasi ogani laˈu
ana, bore ma nia kwatea fuana
kwaisuˈusiˈanga fuaka. Ma osiˈana
nia sasi ru leˈa neˈeri fuaka, nia ke
baˈa kwatea logo na ru ki taˈifau
fuaka.
33 Noaˈa ta ngwae goˈo ˈana neˈe
totolia ka giosi kia neˈe God fili kia,
osiˈana God talana saea neˈe kuluˈa
saga naˈa.
34 Ma ka noaˈa logo ta ngwae
goˈo ˈana neˈe ka matalangaˈi kia,
osiˈana sa Jesus Christ nia mae naˈa
fuaka, ma nia ka tataˈe logo, ma
ana kaidaˈi neˈe, nia ka tua ˈi bali
ˈoloˈolo ana God, ma nia ka kwaia-
masi ˈiri God ke ˈafi kia.
35 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, tama
noaˈa goˈo ta ru fasi ˈiri neˈe ke
lafu kia kuke tua matali faˈasia na
alafeˈanga sa Jesus Christ fuaka.
Sui bore ˈana kulu ka tua ˈani
ˈafitaˈiˈanga doe, ma na ngwae ki
kira ka fuli ru taˈa fuaka, ma kulu ka
fiolo, ma kulu ka dalaˈa, ma kira ka
saungi kulu, ka ˈafitaˈi kira ka lafu
kia faˈasia na alafeˈanga sa Jesus
Christ fuaka.
36 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba
saea, “Ana kaidaˈi ki taˈifau, kira
sasi ˈuana saungi lamiˈa, osiˈana
kami leka suliˈo. Kaimili diˈia naˈa
sipsip neˈe kira sasi akaˈu ana fuana
saungilana.”
37 Sui bore ˈana kulu ka tua saena
ˈafitaˈiˈanga doe ˈunaˈeri, kulu sa-
iana kuke baˈa liufia, sulia sa Jesus
Christ nia alafe fuaka.
38 Nau ku saiana noaˈa ta ru
ˈiri bolo fuana lafulaka faˈasia na
alafeˈanga doe nia fuaka. Sui bore
ˈana kaidaˈi kulu mauri ˈua, nama
ana kaidaˈi kuke mae, kulu ngalia
na alafeˈanga nia. Noaˈa ta ˈainsel,
nama ta anoˈi ru taˈa, nama ta
ngasingasiˈanga kira ka lafua na
alafeˈanga sa Jesus Christ faˈasi kia.
Ma ka ˈafitaˈi logo fuana ta ru ana
kaidaˈi neˈe, nama ana kaidaˈi neˈe
nia ˈua maˈi noaˈa kasi lafu kia
faˈasia na alafeˈanga nia fuaka.
39 Noaˈa ta ru logo saena magalia,
nama ˈi langi, nama ta ru ana ru
neˈe God saungaˈiniˈi ki noaˈa kasi
bolo fuana lafulana na alafeˈanga
nia. Nia ˈafitaˈi liu kira ka lafu kia
faˈasia na alafeˈanga God fuaka neˈe
nia faˈataˈinia fuaka ˈani sa Jesus
Christ na Aofia kia.

9

God filia ngwae ˈi Jiu ki bore ma kira ilangaˈinia sa Jesus

1 Ma taˈi ru neˈe nau ku oga
nai saea fuamuˈa, ma ru neˈeri nia
mamana liu. Nau kusi soke kamu,
osiˈana nauˈa na ngwae fafarongo
sa Jesus Christ. Ma nau ku sa-
iana na alaˈanga neˈe nai baˈa saea

fuamuˈa, nia mamana, osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe talaˈia na manataˈanga nau.

2 Ru neˈe nau ku saea nia ˈuri, nau ku kwaimanatai liu ana kaidaˈi ki taˈifau, sulia na ngwae ˈi Jiu ki neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ.

3 Kira neˈe na ngwae nau ki, osiˈana nauˈa ta ngwae ˈi Jiu logo. Nau ku oga diˈia nia talangwaraˈu, nai akafoˈa faˈasia na ˈado fikuˈa nai faˈinia sa Jesus Christ, ma nau ku ngalia ˈaku na kwaˈikwaˈinga olisida.

4 Sulia na Jiu ki, kiraˈa na ngwae God ki. Ma God ka suluˈida ˈua naˈa maˈi, fasi ˈiri kira ka diˈia na ngela nia ki, ma nia ka faˈataˈinia na ˈinotoˈanga nia fuada. God ka fata alangaˈi fuada, ˈiri ke baˈa faˈaleˈa kira. Ma God ka kwatea naˈa taki ki fuada. Ma kira ka saiana foˈosi mamanaˈanga ana God. Ma God ka eta fataˈa fuada.

5 Ma na kwalafa kira na ngwae doe neˈe God nia filida ˈua naˈa maˈi.* Ma sa Jesus Christ logo, ana kaidaˈi nia ka futa maˈi fasi ˈiri ka alua naˈa na ngwae, nia neˈe ta ngwae ˈi Jiu. Niaˈa neˈe God neˈe nia gwaungaˈi fafia ru ki taˈifau. Ma nia ka totolia kike baˈatafea tua tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

6 Sui bore ˈana ngwae ˈi Jiu kira ka ilangaˈinia sa Christ, God noaˈa kasi ˈoia fataˈa alangaˈinga nia fuada. Sulia noaˈa laˈu na ngwae ˈi Jiu ki taˈifau goˈo neˈe ngwae filia God ki.

7 Ma noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau goˈo neˈe futa ana sa Abraham neˈe ngela God ki. Sui bore ˈana sa Abraham ka toˈo ana ta ngela laˈu, God nia fata ˈuri fuana sa Abraham, “Na ngela ˈoe sa Aesak goˈo neˈe nai baˈa lisia ka diˈia na kwalafaˈa ba nau ku eta fataˈa ˈania fuamu.”

8 Ma na ru neˈe ka faˈataˈinia fuaka neˈe noaˈa laˈu ngwae ki taˈifau neˈe futa ana sa Abraham neˈe ngela filia God ki. Bore ma na ngwae neˈe kira futa maˈi sulia na fata alangaˈinga God ki lala neˈe kira na ngela mamana sa Abraham ki.

9 Na fata alangaˈinga ba God nia saea fuana sa Abraham neˈe ˈuri, “Ana kaidaˈi ˈolea, nai oli laˈu maˈi siamu, ma ˈi Sera ˈafe ˈoe ke baˈa faˈafuta taˈi ngela ngwane.”✡ Ma na ngela neˈeri neˈe sa Aesak.

10 Ma noaˈa laˈu ru neˈeri ki goˈo ˈana. Osiˈana sa Aesak faˈinia ˈi Rebeka na koˈo bora kia ki, kera toˈo ana ro ˈiˈiu ngwane ki.

11-12 Ma ˈi naˈona mala neˈe ˈi Rebeka nia faˈafuta na ˈiˈiu neˈeri ki, God ka fata ˈuri fuana, “Na ngela faˈinaˈonaˈo ke baˈa rao fuana ngela ˈi buri.” Nia saea ru neˈeri ka sui mala na ro ˈiˈiu neˈeri ki kera fiˈi futa maˈi, ma sui mala kera fiˈi fulia ta tae neˈe ka leˈa nama ka taˈa. Nia ka ˈunaˈeri sulia God faˈataˈinia fuaka nia filia taˈi ngela sulia liana talana, noaˈa laˈu sulia na raoˈa keroˈa sasiˈi ki.

13 Ma God ba saea saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Nau ku filia sa Jakob, ma nau ku ˈaila ˈania sa Esau.”

14 Ma diˈia ta ngwae ka saea neˈe God noaˈa kasi saga osiˈana nia filia taˈi ngela ma taˈi ka noaˈa, alaˈanga neˈeri nia rora liu.

15 Sulia God sae ˈua naˈa maˈi fuana sa Moses ka ˈuri, “Nauˈa lala neˈe nai filia sa tai neˈe nai baˈa kwaimanatai ana. Ma nau ku filida sulia na kwaiogaiˈanga nau goˈo talaku.”

16 Osiˈana na ru neˈeri ki, kulu ka saiana God filia na ngwae noaˈa laˈu sulia na ru neˈe kira oga nama kira ka sasia, bore ma God nia filia ngwae ki sulia kwaimanataiˈanga nia goˈo ˈana.

17 Ma God ka fata fuana na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt saena Kerekereˈa Abu ka ˈuri, “Nau ku alu ˈoe, ˈoko tatalafaˈa ˈiri nai faˈataˈinia na ngasingasi ˈanga nau ˈani ru neˈe nai baˈa sasiˈi fuamu, ma fasi ˈiri na ngwae ana fanoa ki taˈifau kira ke saiana na ngasingasi ˈanga nau.”

18 Nia neˈe, God saiana ka kwaimanatai goˈo fuana sa tai

* **9:5** sa Abraham, sa Aesak, ma sa Jakob ✡ **9:9** Jenesis 18:10

ne'e nia oga, ma nia ka fa'angasia manatana sa tai ne'e nia oga.

God nia kwai matalanga'i ma ka kwaigwale

19 Sali ta ngwae ke ba'a fata 'uri, "Fa'uta ne'e God ka saeta'a fuana ngwae ki sulia manatada ngasi, osi'ana nia 'afita'i fuana kira ka tata'e saulia na'a kwaiogai'anga God?"
20 Ma nau ku olisia 'uri: Kulu'a na ngwae ne'e God saunga'i kulu, noa'a kulu kasi bolo go'o fuana olisilana God 'una'eri! Ma kulu di'ia na dako ne'e ta ngwae nia saunga'i nia 'ani bobo 'ai. Na dako ne'eri noa'a kasi bolo fuana saefilo'a 'uri ana ngwae ne'e saunga'i nia, "Fa'uta ne'e 'oko saunga'i nau ka 'uri?"
21 Ma na ngwae ne'e saunga'i nia na dako ki 'ani bobo ai, nia to'o ana ngasingasi 'anga fuana sasi'a sulia kwaiogai'anga nia. Nia saiana ka laungia ta'i 'iri ka lia le'a, ma ta'i ka noa'a, fasi 'iri ta dako fuana asoa 'inoto'a ki, ma ta dako fuana kaida'i dalafa ki go'o 'ana.

22 Ma nia 'una'eri logo fuana tae ne'e God nia saungani. Osi'ana kaida'i nia oga ka fa'ata'inia na saeta'a 'anga nia ma na ngasingasi 'anga nia fuana ngwae abula ta'a ki, nia mabetau liu ma noa'a kasi 'ali'ali fuana fa'ata'ilana na saeta'anga nia fuana na ngwae ki ne'e nia ke ba'a matalanga'inida.
23 Ma nia mabetau 'una'eri fuana ka fa'ata'inia na ru 'inoto'a le'a nia sasi fuaka na ngwae ne'e nia kwaimanatai ka tasa fuaka ki. Sulia God sasi aka'u akulu fuana 'ado'a fa'inia saena 'inoto'anga nia.
24 Osi'ana kia'a na'a ne'e ngwae filia nia ki, noa'a la'u fa'asia na Jiu ki go'o 'ana, bore ma fa'asia na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki logo.

25 Sulia na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki, God ba fata 'uri saena na Kerekere'a Abu ne'e sa Hosea keresia,

"Na ngwae ne'e noa'a la'u na ngwae nau ki, nai ba'a saeda 'ania ngwae nau ki.
Ma na ngwae ne'e noa'a naisi alafe fuada ki, nai ba'a saeda 'ani ngwae le'a le'a nau ki."
26 Ma God ka saea fuana sa Hosea ka keresia la'u ka 'uri,
"Kamu rongoa 'i na'o ne'e nau ku saea, 'Kamu noa'a la'u na ngwae nau ki.'
Bore ma nini'ari kira sae kamu 'ani ngela God mauri ki."✡
27 Ma sa Aesea ba fata sulia na ngwae Jiu ki ka 'uri,
"Sui bore 'ana ngwae 'i Israel ki kira ka 'oro di'ia one sulia asi, kala bara ngwae ki go'o ada ne'e God fa'amaurida.
28 Osi'ana God ke ba'a matalanga'i 'ali'ali go'o ana na ngwae ki ta'ifau saena magalia."
29 Nia di'ia logo ba sa Aesea nia saea na'a ma'i 'i na'o logo ka 'uri,
"Di'ia God ngasingasi'a liu noa'a kasi fa'amauria ti ngwae ana kwalafa kia ana kaida'i nia matalanga'i kia, noa'a ta ngwae Jiu kasi mauri go'o, di'ia na'a ngwae ki ta'ifau 'i Sodom ma 'i Gomora ne'e kira mae na'a."

Na ngwae Jiu ki noa'a kasi fa'amamana

30 Aia, sulia na ru ne'eri ki, kulu saiana na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki, kira dao to'ona na tala ne'e God fa'asagada, sui bore 'ana noa'a kira kasi ili ili 'uana dao'a to'ona. Ma God ka fa'asagada sulia na fa'amamana 'anga kira.
31 Bore ma fuana na ngwae 'i Jiu ki, sui bore 'ana kira ka ili ili 'uana na fa'asagalada talada 'ani ro'onga'a sulia na taki ki, noa'a kira kasi dao go'o to'ona.
32 Ma noa'a kira kasi bolo go'o fuana sasilana, sulia kira fito'o ana na rao'a le'a kira ki, ma noa'a kira kasi fito'o ana fa'amamana 'anga. Kira 'asida 'una'eri, osi'ana kira firute ana na gwa'i fau doe.

✡ **9:26** Hosea 2:23; 1:10

33 God fata sulia sa Christ na gwaˈi
fau doe neˈeri saena Kerekereˈa Abu
ka ˈuri,
“Lia basi, nai baˈa alua taˈi gwaˈi
fau saena fanoa ˈi Sion.
Ma na ngwae ki kira ke baˈa firute
ana, ma kira ke ˈasi ana.
Bore ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa, noaˈa
kira kasi liadila osiˈana
niaˈa.”

10

1 Ngwaefuta kina, nau ku foˈo ma
nau ku oga liua God ke faˈamauria
na ngwae nau ki ˈi Jiu.
2 Nau ku saiana ma nau ku saea
kwau neˈe kira suˈute fuana don-
galana God. Bore ma noaˈa kira
kasi sai leˈa ana tala mamana fuana
dongalana God.
3 Kira kina na tala neˈe God sasi
fuana faˈasagalana na ngwae ki ˈi
maana niaˈa. Ma kira ka ili ili lala
ˈuana faˈasagalada talada ˈani na
tala neˈe kira tala saungaˈinia ˈada.
ˈUnaˈeri kira ka ˈaila ˈani na tala
neˈe God sasi fuana faˈasagalana
ngwae ki.
4 Ma na tala fuana faˈasagalana
ngwae ki sulia na taki sa Moses ki, sa
Jesus Christ faˈasuia naˈa, fasi ˈiri sa
tai faˈida neˈe kira faˈamamana ana,
kira ka saga naˈa ˈi maana God.

God faˈamauri ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus

5 Na tala fuana faˈasagalana ng-
wae ki sulia na taki ki, sa Moses
kerekere sulia ka ˈuri, “Diˈia ˈoko
oga ˈoke dao toˈona mauriˈa osiˈana
roˈongaˈa sulia na taki, ˈoke roˈo
nama sulia taki laˈulaˈu God.”✡
6 Bore ma na tala neˈe God
sasi fuana faˈasagalana ngwae ki
ˈi maana, osiˈana kira faˈamamana
ana sa Jesus, noaˈa ˈiri ˈafitaˈi goˈo
fuana dongalana. Osiˈana God nia
fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈuri
fuamu talamu, ‘Ta ngwae ke raˈe
nama ˈi langi fasi ˈiri ke faˈakosoa
maˈi sa Jesus Christ ˈi ano.’ Noaˈa
ˈoe kosi alaˈa ˈunaˈeri osiˈana sa
Jesus koso maˈi ka sui naˈa.
7 Nama ˈoe kosi fata ˈuri, ‘Ta
ngwae ke koso nama saena kula ni
maeˈa fasi ˈiri ke taˈea maˈi sa Jesus
Christ.’ Noaˈa ˈoe kosi alaˈa ˈunaˈeri
osiˈana sa Jesus tataˈe ka sui naˈa.”
8 Na tala neˈe God sasi fuana
faˈasagalana ngwae ki osiˈana
kira faˈamamana ana sa Jesus,
nia neˈe faˈarongoˈa neˈe mika
fatataloˈania, ma nia talangwaraˈu
fuana muke dao toˈona. Nia neˈe
na Kerekereˈa Abu ka fata logo ˈuri,
“Na faˈarongoˈa God teo karangiˈo
naˈa, nia teo saena fatalamu ma ˈi
saena maurilamu.”
9 Diˈia kamu saea sa Jesus ˈani na
Aofia, ma muke faˈamamana neˈe
God taˈea faˈasia na maeˈa, God ke
baˈa faˈamauri kamu.
10 Na ngwae neˈe nia faˈamamana
ana sa Jesus saena maurilana nia
ˈoloˈolo ˈi maana God. Ma na ngwae
neˈe nia fata tafa ˈania sa Jesus nia
Aofia, God ke baˈa faˈamauria.
11 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu nia
saea ka ˈuri, “Na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa, noaˈa kira
kasi liadila osiˈana niaˈa.”
12 God noaˈa kasi ˈinifilifili ana
ngwae ˈi Jiu ki ma ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki logo, osiˈana ngwae ki
taˈifau neˈe kira faˈamamana ana
niaˈa, kira toˈo goˈo ana taˈi Aofia.
Ma nia ka faˈaleˈa na ngwae ki
taˈifau neˈe kira gania ˈuana ta
kwaiˈafiˈanga.
13 Na Kerekereˈa Abu ka saea laˈu,
“God ke baˈa faˈamauria na ngwae
ki taˈifau neˈe kira ri satana ˈuana
kwaiˈafi ˈanga.”✡

Na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi fofoni ru fuana ilangaˈilana sa Christ

14 Sali ti ngwae Jiu kira fata
ˈuri, “ˈUri ma ngwae Jiu ki kike
baˈa gani faˈuta ana na Aofia
ˈuana kwaiˈafiˈanga faˈuta, diˈia
noaˈa kira kasi faˈamamana ana
niaˈa? Ma kira ka faˈamamana
faˈuta, diˈia noaˈa kira kasi rongoa
ˈua na faˈarongoˈanga? Ma kira

✡ **10:5** Levitikus 18:5 ✡ **10:13** Joel 2:32

ka rongo na faˈarongoˈanga faˈuta, diˈia noaˈa ta ngwae kasi faˈatalo ˈania?
15 Ma na ngwae ki kira ka faˈatalo ˈania na faˈarongoˈanga faˈuta, diˈia God noaˈa kasi kwatea ti ngwae fuana faˈataloˈanga?”

God asungaˈinia ngwae lifurongo nia ki diˈia ba na Kerekereˈa Abu saea, “Kaidaˈi ti ngwae kira dao maˈi faˈinia na Faˈarongoˈa Leˈa, nia leˈa liu!”
16 Bore ma noaˈa laˈu na ngwae Jiu ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana na Faˈarongoˈa Leˈa. Sulia sa Aesea ba fata ˈuri fuana God, “Aofia, noaˈa laˈu na ngwae ki taˈifau neˈe kira faˈamamana ana faˈarongoˈanga kami.”
17 Ma na ngwae ki saiana kira faˈamamana kaidaˈi kira rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma kira ka rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa kaidaˈi ngwae ki faˈatalongaˈinia sa Jesus Christ.
18 Ma nau ku saefilo ˈuri: Nia mamana neˈe ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa? Noaˈa! Kira rongoa, sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri,

“Na lingana ngwae lifurongo God ki talofia saena magalia taˈifau.
Ma na faˈatalongaˈilana fatalana leka ka dao maˈi saena magalia taˈifau.”✡

19 Ma nau ku saefilo laˈu ˈuri: Na ngwae Jiu ki, noaˈa kasi sai goˈo ana na faˈarongoˈanga neˈeri? Noaˈa. Kira saiana, sulia sa Moses ba keresia naˈa alaˈanga God ˈuri,

“Nai baˈa kwate ma kamu ngwae Jiu ki muke ˈuga sulia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki.
Nai baˈa faˈamaurida sui bore ˈana kamu ka saea kira ˈiri talingaˈi goˈo.
Ma nai baˈa sasi kamu ke saetaˈa, osiˈana nau ku alafe fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki neˈe kamu fia kira ˈiri sai sai aku.”✡

20 Ma sa Aesea ka fata nonираˈa ˈi naˈo sulia ngwae noaˈa laˈu Jiu ki ka ˈuri,

“Na ngwae neˈe noaˈa kasi lulu nau ki, kira ka dao toˈo aku.
Ma na ngwae neˈe noaˈa kasi saefilo suli nau ki, nau ku faˈataˈi fuada fasi ˈiri kira ka saiaku.”✡

21 Ma fuana ngwae ˈi Jiu ki, sa Aesea ka alaˈa ˈuri suli kira,

“Tau naˈa maˈi, nau ku saeda ˈiri kira ke leka maˈi siaku, bore ma manatada ka ngasi ma kira ka aburongo.”

11

God faˈataˈinia na kwaimanataiˈanga nia fuana ngwae Jiu ki

1 ˈUri ma God ka ˈaila ˈani na ngwae nia ki ˈi Jiu? Noaˈa goˈo! Nauˈa bore talaku nauˈa na ngwae Jiu logo, sulia nauˈa ta ngwae ana kwalafa sa Abraham ana fuuˈi ngwae sa Benjamin.
2 God noaˈa kasi ˈaila goˈo ˈani ngwae nia ki neˈe nia filida ˈua naˈa maˈi ana safaliˈanga. Kamu saiana tae ba Kerekereˈa Abu nia saea sulia sa Elaeja, kaidaˈi nia ˈugalia God sulia na ngwae Jiu ki kira ˈuri,
3 “God, kira saungia naˈa profet ˈoe ki, ma kira ka takalongaˈinia naˈa fuˈani kwaisuˈusi ˈoe ki. Ma taˈifili nau naˈa neˈe nau ku tua ˈua, ma kira ka sasi logo ˈuana saungilaku.”
4 Ma God ka olisia ka ˈuri, “Noaˈa laˈu taˈi ˈaeˈo goˈo neˈe ˈoko tua. Nau ku toˈo ana na fiu toˈoni ngwae Jiu ki talaku neˈe noaˈa kira kasi foˈosia sa Baal na mala mala god.”
5 Ma nia ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi neˈe, sulia kala bara ngwae Jiu goˈo neˈe kira faˈamamana. Ma God ka filida sulia na kwaiˈofeˈanga nia.
6 Ma nia filida sulia na kwaiˈofeˈanga nia, noaˈa laˈu sulia na tae ki neˈe kira sasiˈi. Si diˈia God ka filia naˈa ngwae ki sulia tae ki neˈe kira sasi, ˈirai ma filifiliˈa God

✡ **10:18** Sam 19:4 ✡ **10:19** Diutronomi 32:21 ✡ **10:20** Aesea 65:1

noaʼa laʼu sulia na kwaiʼofeʼanga nia.
7 Ma osiʼana nia ʼunaʼeri, na ngwae ʼoro Jiu ki noaʼa kira kasi dao goʼo toʼona na ʼoloʼoloʼanga neʼe kira lulu ʼuana. Taʼifilia bara ngwae ada goʼo neʼe God filida neʼe kira dao toʼona. Ma ti ngwae ada, kira ʼaila ʼania fafarongolana God.
8 Diʼia ba na Kerekereʼa Abu nia saea,
"God kwatea ma manatada ka oʼeoʼela, ma noaʼa kira kasi saiana tae ki neʼe kira lisia ma tae ki neʼe kira rongoa, leleka ka dao goʼo ʼi taʼena bore."✡
9 Ma sa David ka fata ʼuri saena Kerekereʼa Abu,
"Alaʼania kike saeleʼa ma kike ele ʼada ana fafangaʼa kira ki.
Alu kike fitoʼo ana faʼaleʼanga ʼoe, ma kika ʼarefo kaidaʼi ʼoko kwaʼida, diʼia ngwae neʼe kira ʼasida saena itoito.
10 Nau ku foʼo fasi ʼiri neʼe maada ka rodo ʼiri noaʼa kira kasi lia.
Ma nau ku foʼo fasi ʼiri kira ka liu ana ʼafitaʼiʼanga ʼoro sulia asoa firi."✡

11 ʼIu, na Jiu ki kira firute sulia noaʼa kira kasi faʼamamana ana sa Jesus Christ. Bore ma noaʼa kamu kasi fia goʼo fasi noaʼa kira kasi oli maʼi ʼuana faʼamamana ʼanga. Na ngwae neʼe noaʼa laʼu Jiu ki kira toʼo logo ana mauriʼa faolu faʼasia God, osiʼana na abula taʼangaʼa Jiu ki. Na ru neʼe ka ʼunaʼeri ʼiri na ngwae Jiu ki kira ka kwaimamagolai ʼuana ngalilana na mauriʼa faolu neʼeri.
12 Sulia na abula taʼangaʼa na Jiu ki, God ka kwatea ru leʼa ʼoro fuakulu taʼifau ngwae saena magalia. Ma sulia kira ka ʼaila ʼania sa Jesus Christ, God ka faʼaleʼa lala na ngwae neʼe noaʼa laʼu Jiu ki. Ma ana kaidaʼi neʼe Jiu ʼoro ki kike faʼamamana ana, God ke baʼa faʼaleʼa kia ka tasa.

God faʼamauria ngwae noaʼa laʼu Jiu ki

13 Aia, nai baʼa alaʼa fuamuʼa na ngwae noaʼa laʼu Jiu ki. Nauʼa na ngwae ni lifurongo fuana na ngwae noaʼa laʼu Jiu ki, ma nau ku saeleʼa liu sulia na raoʼa nau fuana faʼatalongaʼilana na Faʼarongoʼa Leʼa fuamuʼa.
14 Na ngwae Jiu ki neʼe kira diʼia nauʼa, diʼia nau ku alaʼa suli kamu, ʼirai liada ke kwaimamagolai sulia tae neʼe kamu toʼo ana. ʼUnaʼeri, nai baʼa ʼafida ʼiri kike toʼo logo ana mauriʼa faolu.
15 Kaidaʼi God ʼaila ʼanida, nia ka rokisia naʼa ngwae neʼe noaʼa laʼu Jiu ki faʼasia na malimae nia ki ʼuana na kwaima nia ki. Ma ana kaidaʼi God ka kwaloa laʼu na Jiu ki, nia diʼia nia taʼea na ngwae ki faʼasia na maeʼa, ma nia ka faʼaleʼa ka tasa ana ngwae nia ki taʼifau.

16 Ma diʼia na ngisingisi beret etaeta ana afu beret neʼe kira kwatea fuana God, tama na afu beret laʼulaʼu neʼeri taʼifau naʼa neʼe ru God logo. Ma diʼia neʼe lalina na ʼai kira kwatea fuana God, ʼunaʼeri na rara ru ki logo.
17 Ma na Jiu ki, kira diʼia ta ʼai neʼe God fasia. Ma ti rara ru ana ʼai neʼe, God ka ʼoiʼi. Ma fuamuʼa ngwae neʼe noaʼa laʼu Jiu ki, kaumulu diʼia na rara ʼai kwasi neʼe God ngalia ma ka labungaʼi kamu ana kula neʼe nia ʼoia na rara ru ki faʼasia. Ma ka ʼunaʼeri logo ana kaidaʼi neʼe, sulia God nia faʼaleʼa kamu ka diʼia logo neʼe nia faʼaleʼa ngwae ʼi Jiu ki ʼua naʼa maʼi.
18 Ma noaʼa kamu kasi fia fasi kamu talingaʼi ka tasa liufia naʼa ngwae ʼi Jiu ki neʼe kira diʼia na rara ʼai neʼe God ʼoiʼi ki, sulia kamuʼa neʼe rara ru ki goʼo ʼana, ma na maurilana rara ʼai ki leka goʼo maʼi faʼasia na lalina ʼai. Ma na maurilana lalina ʼai noaʼa kasi leka maʼi faʼasia na rara ru ki.

19 Sali nia talangwaraʼu fuana ta ngwae noaʼa laʼu Jiu ka fata ʼuri, "God ka lafua naʼa Jiu ki fasi ʼiri kami ka didifulida."

✡ **11:8** Aesea 29:10; Diutronomi 29:4 ✡ **11:10** Sam 69:22, 23

20 Nia mamana, kamu didifulida.
God nia lafua ngwae Jiu ki osiˈana
noaˈa kira kasi faˈamamana. Ma
duˈungana ru neˈe, nia alu ma
kamu ka didifulida osiˈana kamu
faˈamamana. Ma nia noaˈa kasi
leˈa fuana muke lafe duˈungana na
ru neˈeri, bore ma muke maˈu ˈani
God.
21 Osiˈana diˈia God ka kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae Jiu
ki neˈe kira diˈia naˈa rara ru ma-
mana ki, nia ke baˈa kwatea logo na
kwaˈikwaˈinga fuamuˈa neˈe kamu
diˈia na rara ru faˈasia na ˈai mata-
mata ki, diˈia neˈe kamu ˈaila ˈani.
22 Duˈungana ru neˈe, kulu saiana
na kwaiˈofeˈanga God faˈinia na
kwai matalangaˈinga nia. Nia
ka kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
fuana sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana niaˈa. Ma nia ka
ˈofe kamu, diˈia muke inaˈu ana
faˈamamanalana. Ma diˈia kamu
noaˈa kasi faˈamamana, nia ka
sikilia kamuˈa logo.
23 Ma diˈia na ngwae Jiu ki
kira ka danga naˈa ˈania na abu
faˈamamanaˈanga kira ki, God ke
baˈa olitaˈinida ˈuana na kula neˈe
kira tua tua maˈi ana. Osiˈana God
saiana ka sasia ru neˈeri.
24 Ma kamu ngwae neˈe noaˈa
laˈu Jiu ki, kamu noaˈa laˈu na
rara ru mamana faˈasia na ˈai neˈe
God fasia. Duˈungana kaumulu leka
maˈi faˈasia na ˈai kwasi, ma God
ka ˈoi kamu, ma ka labungaˈi kamu
goˈo ana ˈai neˈe nia fasia. Ma
diˈia nia talangwaraˈu fuana God ka
labungaˈi kamu ana ˈai nia, nia ke
baˈa talangwaraˈu liu fuana God ke
olitaˈinia na Jiu ki ˈuana ˈai neˈe nia
ˈoida maˈi faˈasia.

God ke faˈamauria ngwae Jiu ki

25 ˈIu ngwaefuta kina, nau ku
oga muke saiana na ru neˈe God
noaˈa ˈiri faˈataˈinia ˈi naˈo. Nau
ku fada fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu
kasi lafe. ˈOrolana ngwae Jiu
ki, kira ˈaila ˈania fafarongolana
Faˈarongoˈa Leˈa. Bore ma na abu
faˈamamana ˈanga kira teo leleka
ka dao ana kaidaˈi na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki neˈe God ka filida,
kira taˈifau kike faˈamamana ana
niaˈa.
26 ˈUnaˈeri mala, God ka fiˈi
faˈamauria na ngwae Jiu ki taˈifau.
Ka diˈia nama Kerekereˈa Abu ba
saea,
"Na Ngwae Faˈamauri ke baˈa leka
maˈi faˈasia Sion, ma ka la-
fua naˈa abula taˈangaˈa ki
faˈasia na fuuˈi ngwae ˈi Is-
rael.
27 Ma nai baˈa faˈamamana na fau
alangaˈinga nau faˈinida, su-
lia nau ku lafua naˈa abula
taˈangaˈa kira ki."✡

28 Ma na ngwae Jiu ki neˈe kira
ˈaila ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa,
ˈunaˈeri kira naˈa neˈe malimae
God ki. Ma osiˈana ru neˈeri neˈe
kamu na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki muka rongoa naˈa Faˈarongoˈa
Leˈa neˈeri. Sui ka ˈunaˈeri
bore ˈana, God nia alafe fuada,
osiˈana nia filida naˈa, sulia na fata
alangaˈinga nia ˈua naˈa maˈi fuana
koˈo bora kira ki.
29 Osiˈana God noaˈa kasi rokisia
naˈa manatana sulia sa tai faˈida
neˈe nia filida ma ka faˈaleˈada.
30 Ana kaidaˈi ba sui, kamu ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, noaˈa kamu ˈiri
roˈo roˈo goˈo sulia God. Bore ma
ana kaidaˈi neˈe, kamu ngalia naˈa
na kwaimanatai ˈanga God, osiˈana
na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi
roˈosulia God.
31 Ma ˈunaˈeri logo, na ngwae
Jiu ki kira aburongo ana God,
fasi ˈiri God ke faˈataˈinia logo
kwaimanataiˈanga nia fuada. Nia
sasi ˈunaˈeri, osiˈana nia faˈataˈinia
kwaimanatai ˈanga nia fuamuˈa.
32 Na ngwae ki taˈifau suˈungenge
ana God, ru neˈe kwatea ma nia
ka lisida ka diˈia ngwae tua saena
lokafo ki neˈe kira tua masia mata-
langaˈilada. Nia sasi ˈunaˈeri ˈiri
neˈe nia ka faˈataˈinia kwaimanatai
ˈanga nia fuada taˈifau.

Baˈatafea God

✡ **11:27** Aesea 59:20

33 ˈOi ˈokalana God! Kwaiˈofeˈanga
nia doe liu! Na liatoˈo ma na sai
ˈi ruˈanga nia ka doe liu! Noaˈa
ta ngwae kasi saiana na filifiliˈanga
God ma na falafala nia ki.
34 Ka diˈia ba na Kerekereˈa Abu
nia saea,
"Noaˈa ta ngwae ˈiri saiana na man-
atana God, ma noaˈa ta ngwae
ˈiri bolo fuana ˈafilana God
ˈani manataˈanga nia.
35 Ma noaˈa ta ngwae kasi bolo
fuana kwatelana ta ru fuana
God fasi ˈiri God ke duˈua logo
fuana."
36 Osiˈana God neˈe saungaˈinia na
ru ki taˈifau, ma na ru ki taˈifau
kira tua tua maˈi sulia ngasingasi
ˈanga nia ma fuana niaˈa. Alu kuke
baˈatafea God tua tua firi! ˈIu ke
ˈunaˈeri.

12

Raoˈa fuana God

1 Aia, ngwaefuta nau kina ˈae,
sulia na kwaimanatai ˈanga God
fuaka nia doe liu, nau ku gani
kamu, ˈiri muke kwatea naˈa
maurilamuˈa taˈifau fuana God
diˈia ta kwaisuˈusiˈanga. Na
kwaisuˈusiˈanga neˈeri nia mauri,
ma ka abu, ma God ka saeleˈa
faˈinia. Sulia nia naˈa neˈe falafala
mamana fuana foˈosilana God.
2 Ma noaˈa kamu kasi sasi
sulia falafala taˈa saena magalia
neˈe. Bore ma muke alaˈania
God ka rokisia naˈa maurilamuˈa
ˈani faˈafaolulana na manataˈanga
kamu ki, ˈiri muke saiana tae neˈe
God oga muke sasia. Muke saiana
tae neˈe nia leˈa, ma tae neˈe ka
faˈasaeleˈa God, ma tae neˈe nia
saga.
3 God ka faˈaleˈa nau ˈiri nauˈa ta
ngwae lifurongo fuana, ˈiri nau ku
saea fuamuˈa taˈifau: Noaˈa kamu
kasi manata lafu kamu talamuˈa.
Bore ma muke manata saga suli tu-
alamuˈa sulia na faˈamamanaˈanga
neˈe God kwatea fuamuˈa.
4 Kulu saiana na noni ˈi ngwae nia
toˈo ana kula toˈotoˈo ˈoro ki. Ma na
taˈi taˈi ru ana ru neˈeri ki toˈo ana
raoˈa matamata ki logo.
5 Ma nia ˈunaˈeri logo ana nonina
sa Jesus Christ. Kuluˈa kula toˈo
toˈo ki ana nonina. Ma kulu ka toˈo
ana raoˈa toˈo toˈo ki. ˈUnaˈeri neˈe
kulu ka rao nama fuana ˈafilakulu
kwailiu.
6 Ma kulu ka toˈo ana ngasin-
gasiˈanga matamata ki neˈe God nia
kwatea fuaka sulia na alafeˈanga
nia. Ma ta ngwae akulu, diˈia God
ka kwatea ngasingasiˈanga fuana
faˈatalo ˈanga ˈani Faˈarongoˈanga
nia, tama nia ke fata nama sulia na
faˈamamanaˈanga neˈe God kwatea
fuana.
7 Ma ta ngwae laˈu, diˈia God
ka kwatea ngasingasiˈanga fuana
kwaiˈafiˈanga, alu nia ke kwaiˈafi
nama ana na ngwae ki. Ma ta ngwae
laˈu, diˈia God ka kwatea ngasin-
gasiˈanga fuana faˈamanatalana ng-
wae ki, alu nia ke faˈamanata nama.
8 Ma ta ngwae laˈu, diˈia God
ka kwatea ngasingasiˈanga fuana na
radulana ngwae ki, nia ke sasia
nama. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God
ka kwatea ngasingasiˈanga fuana
kwate ruˈanga fuana ngwae ki, ˈoko
kwate tatakolaˈa ana. Ma ta ngwae
laˈu, diˈia God ka kwatea ngasin-
gasiˈanga fuana faˈinaˈonaˈo ˈanga,
ˈoko rao ngasingasiˈa ˈi naˈona ng-
wae ki. Ma ta ngwae laˈu, diˈia God
ka kwatea ngasingasiˈanga fuana
kwaigwaleˈanga ana ngwae ki, nia
ka sasia faˈinia na noni alealeˈanga.
9 Ma na alafeˈanga neˈe kulu toˈo
ana fuana ngwae ki, nia bolo fuana
alafeˈanga mamana, ma noaˈa kulu
kasi kwalabasa. Ma muke ˈaila ˈani
tae neˈe taˈa, bore ma muke dau
ngasi ana tae neˈe leˈa.
10 Muke kwaima fuamuˈa kwailiu,
sulia kamuˈa neˈe bara ngwae asina
ana sa Jesus Christ. Ma muke fuˈusi
doe amuˈa kwailiu.
11 Muke rao ngasingasiˈa, ma
noaˈa kamu kasi noni ˈaila. Muke
rao ngasingasiˈa fuana na Aofia.
12 Muke saeleˈa sulia na fitoˈonga
kamu. Ma muke mabetau kaidaˈi
kamu dao toˈona ˈafitaˈiˈanga ki.
Ma muke foˈo ana kaidaˈi ki taˈifau.

13 Ma muke daroˈia ˈi safitamuˈa
na ru kamu ki faˈinia na ngwaefuta
kamu ki ana sa Jesus Christ neˈe kira
dalaˈa. Ma muke kwaloa na ngwae
dao ki, fasi ˈiri kira ke tua saena na
luma kamu ki.
14 Ma na ngwae neˈe kira faˈakaisi
kamu ki, muke foˈo ˈiri God ke
faˈaleˈa kira. Muke foˈo ˈiri God ke
faˈaleˈa kira, ma noaˈa kamu kasi
agida.
15 Muke saeleˈa faˈinia na ngwae
ki kaidaˈi kira saeleˈa, ma muke
kwaimanatai faˈinia na ngwae ki
kaidaˈi kira kwaimanatai.
16 Muke tua kwaima faˈinia ngwae
ki taˈifau. Noaˈa kamu kasi naunau,
bore ma muke sasia na raoˈa neˈe
ngwae ki noaˈa kira kasi manata doe
ana. Ma noaˈa kamu kasi fia fasi
kamu liatoˈo liu.
17 Diˈia ta ngwae nia sasia ta ru
taˈa fuamuˈa, noaˈa kamu kasi olisia
ˈani ta ru taˈa. Muke iliili ˈuana
sasilana tae neˈe ngwae ki taˈifau
kira manata sulia nia leˈa.
18 Muke sasia na ru ki taˈifau neˈe
talangwaraˈu fuamuˈa fasi ˈiri muke
tua kwaima faˈinia ngwae ki taˈifau.
19 Kwaima nau kina ˈae, diˈia ta
ngwae ka sasia ta ru taˈa fuamuˈa,
alu noaˈa kamu kasi duˈua ˈani ta
ru taˈa. Alaˈania God lala neˈe
ke kwaˈida ˈania oga sasuˈa nia.
Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba saea
ka ˈuri, “God fata ˈuri, ‘Nauˈa lala
neˈe nai duˈua, ma nau ku olisia na
ru ki.’ ”✡
20 Ma muke roˈosulia na
Kerekereˈa Abu ba saea, “Diˈia
na malimae ˈoe nia fiolo, ˈoke
sarea. Ma diˈia nia silikwaˈu, ˈoke
kwatea kafo fuana ˈiri nia ke kwaˈu.
Osiˈana diˈia ˈoko sasi ˈunaˈeri
fuana, nia ka baˈa ˈeke liu sulia ru
taˈa ki neˈe nia sasiˈi fuamu.”
21 Ma noaˈa kamu kasi alaˈania na
taˈangaˈa ka liufi kamu. Bore ma
muke liufia lala na taˈangaˈa ˈania
na sasi leˈangaˈa kamu ki.

13

Roˈosulia na gwaungaˈi ngwae ki

1 Kamu taˈifau, muke roˈosulia
na gwaungaˈi ngwae ki ana fanoa
kamu ki, sulia na ˈinotoˈanga kira
ki ˈita maˈi faˈasia God, ma God ka
alaˈani kira fuana talaˈi lamuˈa.
2 Ma sa tai neˈe ka sasi ˈuana
uuˈa suˈusia na gwaungaˈi ngwae
neˈe ki, nia uu suˈusia logo tae ki
neˈe God alua. Ma ta ngwae neˈe
nia sasi ˈunaˈeri, nia ke baˈa ngalia
kwaˈikwaˈinga.
3 Na ngwae neˈe sasia ru leˈa ki,
noaˈa kira kasi maˈu ˈani gwaungaˈi
ngwae ki. Na ngwae neˈe kira sasia
ru rora ki, kira lala neˈe kira maˈu
ˈani gwaungaˈi ngwae ki. Ma diˈia
kamu oga noaˈa kamu kasi maˈu
ˈani gwaungaˈi ngwae ki, ˈunaˈeri
muke tua saga, ma kike baˈatafe
kamu.
4 Sulia kira neˈe ngwae rao God
ki fuana ˈafilamuˈa. Ma diˈia kamu
fulia ru rora ki, muke maˈu ˈanida,
sulia kira toˈo ana ngasingasi ˈanga
fuana kwaˈikwaˈinga. Sulia kira
neˈe ngwae rao God ki fuana kwa-
telana kwaˈikwaˈinga fuana sa tai
neˈe fulirulana taˈa.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri, muke
roˈosulia na gwaungaˈi ngwae ki
ana fanoa, sulia nia saga fuana sasi-
lana, ma diˈia kamu sasia ru taˈa,
kike kwaˈi kamu.
6 Duˈungana ru neˈeri ki logo,
kamu ka folia takisi, sulia na
gwaungaˈi ngwae ki kira rao fuana
God, ma kira ka rao ngangata fuana
ˈafilana ngwae ki.
7 Muke folia takisi ma ru ki taˈifau
neˈe taki ki ana fanoa kamu nia ka
saea. Ma muke fuˈusi doe ana na
gwaungaˈi ngwae ki taˈifau.

Muke sasia na raoˈa leˈa ki fuamuˈa kwailiu

8 Diˈia kamu ngali langa ana ta ru
ana ta ngwae, muka duˈua ˈaliˈali
nama. Ma ta ru neˈe totolia muke
sasi nama neˈe muke tua ni alafe
fuamuˈa kwailiu. Ma sa tai bore
ˈana neˈe nia alafe ˈunaˈeri, nia roˈo
naˈa sulia na taki God ki.
9 Sulia na taki ki ba ˈuri, “Noaˈa
ˈoe kosi kakabara, noaˈa ˈoe kosi

✡ **12:19** Diutronomi 32:35

saungia ta ngwae, noaˈa ˈoe kosi bili,
noaˈa ˈoe kosi oga ru ti ngwae ki.”
Na taki neˈeri ki faˈinia na taki ki
taˈifau laˈu, kira fiku goˈo ana taˈi
taki ba ˈuri, “ˈOko alafe fuana na
ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe
ˈoko alafe fuamu talamu.”
10 Osiˈana diˈia kamu alafe fuana
ta ngwae, noaˈa kamu kasi saiana
sasilana ta ru taˈa fuana. Nia neˈe,
diˈia kamu alafe, muke roˈosulia na
taki ki taˈifau.
11 Muke sasi ˈunaˈeri, sulia kamu
sai naˈa ana kaidaˈi neˈe sa Jesus
Christ ke dao maˈi fuana faˈamauri
laka, nia karangi liu naˈa ka liufia
na kaidaˈi ba kulu eta faˈamamana
ana. Nia neˈe, muke sasi akaˈu
fuana kwalolana sa Jesus Christ, ma
noaˈa kamu kasi diˈia na ngwae
neˈe kira maliu goˈo ˈada.
12 ˈIu, nia rodo ka tau naˈa, ma
na asoa fuana faˈamauri lamuˈa ka
karangi naˈa maˈi. Nia neˈe, kuke
mango faˈasia na abulaˈanga taˈa ki
diˈia na ngwae neˈe kira fuli ru ana
rodo. Ma na raoˈa leˈa kia ki ka
diˈia naˈa raˈunga kia ki fuana fuˈa
saulilana taˈangaˈa.
13 Nia bolo fuana abulalaka ka
saga, diˈia na ngwae neˈe kira
tua saena madakolaˈanga ana asoa.
Noaˈa kamu kasi kwaˈufia ru neˈe
ke burasia ngwae, ma masaˈa ˈani
ngwaˈe ngaˈa taˈa ki, noaˈa kamu
kasi ˈusu, ma noaˈa kamu kasi diˈia
kui laelae ki, noaˈa kamu kasi fuˈa,
ma noaˈa kamu kasi ˈuga.
14 Bore ma muke tua diˈia na
Aofia sa Jesus Christ, ma noaˈa kamu
kasi manata ˈuana faˈasaeleˈalana
kwaiogai ˈanga taˈa ana nonimuˈa
ki.

14

Noaˈa kamu kasi matalangaˈinia ngwae asina kamu ki

1 Aia, ta ngwae neˈe faˈamamana
ana sa Jesus Christ, muke kwaloa,
sui bore ˈana faˈamamana ˈanga nia
noaˈa kasi ngasingasiˈa ˈua. Ma
noaˈa kamu kasi olisuˈusuˈu faˈinia
sulia na manataˈanga nia ki.
2 Ma ti ngwae neˈe faˈamamanaˈanga
kira ki ngasi ngasiˈa, kira saiana kira
ka ˈania goˈo ˈada fanga matamata
kwailiu ki taˈifau. Bore ma ti
ngwae neˈe faˈamamanaˈanga kira
ngwataˈutaˈu, kira fia na fasi nia
abu fuana ˈanilana.
3 Ma na ngwae neˈe kira saiana
kira ka ˈania kwalukaela fanga,
noaˈa kira kasi manata taˈa sulia na
ngwae neˈe noaˈa kasi ˈania fasi. Ka
ˈunaˈeri logo, na ngwae neˈe noaˈa
kasi ˈania fasi, noaˈa kasi fata faˈalia
na ngwae neˈe saiana kira ka ˈania
kwalukaela fanga. Sulia kira na
ngwae neˈe God nia ala naˈa fafida
ki.
4 Noaˈa kasi bolo fuana kuke fata
faˈalia na ngwae rao God. Osiˈana
God naˈa neˈe ngwae gwaungaˈi
kira, niaˈa lala neˈe ke baˈa saea na
raoˈa kira ki taˈa nama ka leˈa. Ma
kira sasi leˈa, sulia na Aofia nia bolo
fuana ˈafilada ˈiri kike sasi leˈa.
5 Ma nia ka ˈunaˈeri logo, ti ngwae
saea taˈi asoa nia ˈinotoˈa ka tasa
liufia ta asoa matamata. Ma ti
ngwae kira ka saea asoa ki taˈifau
niˈi bolo goˈo ˈada. Aia, ma nia leˈa
fuada taˈifau kira ka roˈosulia na tae
neˈe kira saiana nia saga.
6 Ma na ngwae neˈe ka manata
doe ana taˈi asoa, nia sasia fuana na
faˈa ˈinotoˈa lana na Aofia. Ma na
ngwae neˈe saiana ka ˈania ta fanga,
nia sasia fuana faˈa ˈinotoˈa lana
na Aofia, sulia nia baˈatangoa God
fuana fanga neˈeri. Ma sa tai neˈe
ka ˈaila ˈania ˈanilana fasi, nia sasi
ˈunaˈeri fuana faˈa ˈinotoˈa lana na
Aofia, ma nia ka baˈatangoa God.
7 Duˈungana noaˈa ta ngwae kasi
mauri goˈo fuana niaˈa talana, ma
noaˈa ta ngwae kasi mae fuana niaˈa
talana.
8 Osiˈana diˈia kulu mauri, kulu
mauri fuana na Aofia. Ma diˈia kulu
mae, kulu mae fuana na Aofia. Nia
neˈe, sui bore ˈana kulu ka mauri
nama kulu ka mae, kuluˈa neˈe ru
Aofia ki naˈa.
9 Osiˈana sa Jesus Christ nia mae,
ma ka tataˈe naˈa ˈuana na mauriˈa
ˈiri nia gwaungaˈi fuana ngwae
mauri ki, ma fuana ngwae neˈe mae

ki logo.
10 ˈIu, ma kamuˈa neˈe noaˈa
kamu kasi saiana ˈanilana fasi,
muke tua faˈasia fata faˈalilana na
ngwaefuta kamu ki. Ma kamuˈa
neˈe kamu ˈania kwalukaela fanga,
muke tua faˈasia lia toliˈa ana ng-
waefuta kamu ki. Sulia kuluˈa
taˈifau goˈo kuke baˈa uu ˈi naˈona
God fuana matalangaˈi lakulu.
11 Duˈungana na Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri, “God fata ˈuri, ‘Nia ma-
mana nauˈa naˈa neˈe God mauri.
Ma nia mamana logo ˈunaˈeri, na
ngwae ki taˈifau kike baˈa bobo
uruuru ˈi naˈoku, ma kike saea neˈe
nauˈa God.’ ”
12 Nia neˈe, kulu saiana taˈifau
goˈo kuke baˈa faˈarongoa God ˈania
ru ki taˈifau goˈo neˈe kulu sasiˈi.

Noaˈa kamu kasi faˈarora ngwae asina kamu ki

13 Aia, noaˈa kulu kasi fata faˈali
kia kwailiu laˈu. Ma nia leˈa fuana
kuke mango faˈasia sasilana ru neˈe
ke baˈa sasia maurilana ngwaefuta
kia ka firute.
14 Sulia na fikuˈa nau faˈinia Aofia
sa Jesus, nau ku sai leˈa naˈa ana
noaˈa ta fanga kasi faˈasua ta ngwae
ˈi maana God. Si diˈia ta ngwae
ka fia fasi ti fanga ke sua fuana nia
ˈania, ˈirai tama nia rora fuana nia
ˈania.
15 Ma diˈia ta ngwaefuta amuˈa
ka kwaimanatai sulia tae neˈe kamu
ˈania, ˈunaˈeri tama noaˈa kamu
kasi faˈataˈinia goˈo na alafeˈanga
kamu fuana. Noaˈa kamu kasi alua
na fanga neˈe kamu ˈania ka faˈalia
na ngwae neˈe sa Jesus Christ nia
mae ˈusia.
16 Noaˈa kamu kasi sasi ta ru
neˈe kamu saea fasi nia leˈa ma ta
ngwaefuta amuˈa ka kwaimanatai
duˈungana, ˈiri neˈe ngwae ki kira
ke fuˈusi taˈa amuˈa faˈinia.
17 Kaidaˈi God nia gwaungaˈi fafi
kia, na ru talingaˈi noaˈa laˈu sulia
na ru kulu ˈania nama kulu ka
kwaˈufia. Bore ma, na ru neˈe
talingaˈi neˈe kuke sasia ru saga
fuana ngwae ki, ma kuke tua ˈani
aroaroˈa faˈinia ngwae ki, ma kuke
tua ˈani na saesaeleˈa ˈanga na
Anoˈi ru Abu kwatea fuaka.
18 Ma diˈia ta ngwae nia rao fuana
sa Jesus Christ ˈunaˈeri, God nia
saeleˈa sulia, ma ngwae matamata
ki bore kira ka alafafia.
19 Nia neˈe, kuke sasi ˈuana sasi-
lana ru neˈe kwatea aroaroˈanga
ma faˈangasilana faˈamamanaˈanga
kulu ki kwailiu.
20 Noaˈa kamu kasi takalongaˈinia
na raoˈa God sasia saena mauri-
lana ta ngwae, osiˈana ˈoko ˈania ta
fanga nia fia fasi nia abu. Sui bore
ˈana na fanga ki taˈifau goˈo ka leˈa
fuana ˈanilana, nia taˈa liu diˈia na
fanga neˈe kamu ˈania, nia faˈarora
ta ngwaefuta amuˈa.
21 ˈUnaˈeri nia taˈi leˈa diˈia noaˈa
kamu kasi ˈania fasina ta ru mauri,
ma noaˈa kamu kasi kwaˈufia ta
kafo ngasingasiˈa neˈe ke burasi
kamu, ma noaˈa kamu kasi sasia ta
ru laˈu neˈe ka talaˈia ngwaefuta
kamu ki ka leka rora.
22 Ma na manataˈanga kamu sulia
na fanga neˈe ti ngwae kira saea
nia abu, nia ta ru safitamuˈa goˈo
faˈinia God. ˈOilakiˈa fuana ngwae
neˈe nia sasia tae neˈe nia saiana nia
saga, ma na maurilana noaˈa kasi
matalangaˈinia.
23 Bore ma diˈia na ngwae neˈe
manatana ka ruarua sulia tae
neˈe nia abu ˈi maana God fuana
ˈanilana, ma nia ka ˈania ru neˈeri,
nia sasia ta ru rora, sulia na ngwae
neˈeri kasi roˈosulia na tae neˈe nia
manata sulia nia saga. Osiˈana diˈia
kulu sasia ta ru neˈe kulu manata
ruarua ana fasi nia leˈa ˈi maana
God, tama ru neˈeri nia taˈa.

15

Faˈasaeleˈa ngwae matamata ki, noaˈa laˈu fuaka talaka

1 ˈIu, kiaˈa na ngwae neˈe
faˈamamana ˈanga kia ki ngasin-
gasiˈa, nia bolo fuana kuke mabetau
faˈinia sa tai neˈe faˈamamana
ˈanga kira ki ngwataˈutaˈu. Ma
noaˈa kulu kasi manata goˈo sulia
kiaˈa talaka.

2 Ma nia ka bolo fuana kuke
fa'asele'a na ngwaefuta kia ki
'iri ka le'a fuada, fasi 'iri kuke
fa'angasingasia fa'amamana 'anga
kira ki.
3 Sa Jesus Christ noa'a kasi sasia
la'u na ru ki fuana fa'asele'alana
talana. Sulia na Kerekere'a Abu ba
saea, "God, na fata fu'usi ta'anga'a
kira fuamu fa'ali nau logo."
4 Na ru ki ta'ifau ne'e kira
keresia saena Kerekere'a Abu, kira
keresia fuana fa'amanatalaka. Na
Kerekere'a Abu nia 'afi kia fuana
mabetau'a, ma nia ka radu kia.
Ma ru ne'eri ki kwatea ma kulu
ka manata 'uito'o ana God ne'e
fa'amamana eta fata'a nia ki fuaka.
5 Nau ku fo'o 'iri God
ne'e gwalona mabetau'anga ma
kwairadu'anga, ka kwatea ma muke
tua sulia ta'i manata'anga go'o di'ia
logo sa Jesus Christ nia tua fa'i
kamu.
6 'Una'eri kamu ke to'o ana ta'i
lia'i ngwae ma ta'i fata'a, muke fa'a
'inoto'a God na Ma'a sa Jesus Christ
na Aofia kia.
7 Ma muke kwalo kamu kwailiu
ka di'ia sa Jesus Christ ba kwalo
kamu logo. Di'ia kamu sasi 'una'eri,
ngwae ki kira ke ba'atafea God.
8 Nau ku saea fuamu'a, sa Jesus
Christ nia leka ma'i saena magalia
fasi 'iri ka 'afia ngwae Jiu ki, 'iri ka
fa'ata'inia na fata alanga'inga God
ki fuana ko'o bora kira ki ke fuli
mamana.
9 Ma nia leka logo ma'i ka kwatea
na ngwae noa'a la'u Jiu ki kira
ka saiana ba'atafelana God fuana
kwaimanatai 'anga nia. Di'ia ba na
Kerekere'a Abu nia saea,

"Ana kaida'i nau ku tua fa'inia
ngwae noa'a la'u Jiu ki, nau
ku ba'atafe 'oe, ma nau ku
fatale'a amu 'ania ngu'a ki."

10 Ma na Kerekere'a Abu ka fata la'u
'uri,

"Kamu ngwae noa'a la'u Jiu ki,
muke saele'a fa'inia ngwae
God ki 'i Jiu!"

11 Ma na Kerekere'a Abu ka fata la'u
'uri,

"Kamu ngwae noa'a la'u Jiu ki,
muke ba'atafea God, ma ng-
wae ki ta'ifau, muke ba'atafe
nia!"

12 Ma ana ta Kerekere'a Abu la'u, sa
Aesea ka fata 'uri,

"Ta'i ngwae ana kwalafa sa Jesi
ke ba'a leka ma'i, ma nia
ke ba'a gwaunga'i fafia na
ngwae noa'a la'u Jiu ki, ma
kira ke ba'a fito'o ana nia'a."

13 Ma nau ku fo'o 'iri God ne'e
kwate kulu ka to'o ana fito'onga,
ka fa'asele'a kamu, ma ka kwa-
tea aroaro'anga fuamu'a sulia na
fa'amamana'anga kamu ana nia'a,
fasi 'iri na fito'onga kamu ke bulao
'ani ngasingasi'anga na Ano'i ru
Abu.

Du'ungana tae ne'e sa Paul ka kerekere nonira'a

14 Ngwaefuta nau kina, nau ku sai
le'a ana na abula'anga kamu nia
le'a liu, ma muka sai'i ru, ma muka
bolo fuana na fa'amanatalamu'a
kwailiu.
15 Sui bore 'ana nia 'una'eri,
saena kerekere'a ne'e nau ku fata
madako sulia ti ru ne'e nau ku oga
nai fa'amanata oli amu'a 'ani. Nau
ku fata nonira'a osi'ana God nia fili
nau sulia na kwai'ofe'anga nia,
16 ma nia kwatea ma nau'a na
ngwae rao fuana sa Jesus Christ
'i safitana na ngwae noa'a la'u
Jiu ki. Nau ku rao di'ia ta
fata abu 'ani fa'atalonga'ilana na
Fa'arongo'a Le'a fa'asia God, 'iri na
ngwae noa'a la'u Jiu ki kike ba'a
di'ia ta kwaisu'usi'anga ne'e God
nia saele'a fa'inia, ma na Ano'i ru
Abu ka fa'afaolu kira.
17 Ma ana fiku'a nau fa'inia sa
Jesus Christ, nau ku fata ba'alafe
'ani rao'a nau fuana God.
18 Nau ku fata go'o sulia tae ki
ne'e sa Jesus Christ nia sasi 'ani
nau fuana tala'ilana ngwae noa'a
la'u Jiu ki fuana ro'onga'a sulia
God. Kira ro'osulia God osi'ana kira
rongoa ala'anga nau ki, ma kira ka
lisia ru nau ku sasi'i ki.
19 Ma nau ku fulia fa'anada'a ki
ma ru ni 'arefo'anga ki 'ani na

ngasingasi ˈanga ana Anoˈi ru Abu God. ˈUnaˈeri, nau ku etangia raoˈa nau ˈi Jerusalem, ma nau ku leka kwai liu ana kula ki leleka ka dao ˈi Ilirikum. Ma ˈi niniˈari, nau ku fatataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ ka sui naˈa ana kula neˈeri ki.
20 ˈI faˈi bore ˈana nau ku leka ana, nau ku ˈidufaˈi sasi ˈuri: Nai fatataloˈania na Faˈarongoˈa Leˈa ana maˈe fanoa neˈe noaˈa kira kasi rongo ˈua sulia sa Jesus Christ, fasi ˈiri naisi diˈia ta ngwae neˈe saungaˈinia ta luma ˈi fafona fau ni babatoˈo ˈanga ta ngwae matamata alua.
21 Diˈia ba na Kerekereˈa Abu alaˈa sulia na Christ,
"Ngwae neˈe noaˈa kasi rongo ˈua sulia, kira ke baˈa lisia, ma kira ka saiana."

Sa Paul nia ke leka ˈuana ˈi Rom

22 Ma osiˈana nau ku ˈabera sulia faˈataloˈa ˈunaˈeri saena fanoa matamata ki, nia neˈe fonea noaˈa naisi leka kwau ˈiri nai dao toˈomuˈa.
23 Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku faˈasuia naˈa na raoˈa nau ki ˈi neˈe saena maˈe fanoa neˈeri ki. Ma sulia bara faˈi ngali naˈa neˈe nau ku oga lekaˈa kwau siaumulu,
24 ma ˈi niniˈari nau ku manata naˈa fuana fasi ˈiri nai liu kwau siaumulu, kaidaˈi nai baˈa leka ˈuana ˈi Spen. Nia neˈe nau ku manata toˈo fuana nai dao kwau siamuˈa, nau ku taˈi saeleˈa basi faˈi kamu ka sui, nau ku oga muke kwaiˈafi aku ana lekaˈa nau ˈuana ˈi Spen.
25 Bore ma ˈi naˈona neˈe nau ku leka ˈuana ˈi Spen, nai leka basi ˈuana ˈi Jerusalem fuana ˈafilana ngwae God ki ˈi neˈeri.
26 Osiˈana na ngwae faˈamamana ki ˈi Masedonia ma ˈi Gris, kira fia nia leˈa fuana kwate maniˈa fuana ˈafilana ngwae faˈamamana neˈe kira dalaˈa ma kira ka tua ˈi Jerusalem.
27 Ma na liaˈi ngwae neˈeri neˈe ru kira talada. Ma ka ˈunaˈeri bore, nia bolo fuana kike ˈafida. Sulia na ngwae Jiu ki kira daroˈia kwailiu na Faˈarongoˈa Leˈa faˈinia na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma ka leˈa fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, kira ka daroˈia na toˈo ruˈa kira ki faˈinia na ngwae Jiu ki.
28 Ma ana kaidaˈi nai faˈasuia naˈa na raoˈa fuana kwatelana na mani neˈe kira fikua fuada ka sui, nai baˈa leka ˈuana ˈi Spen, ma nau ku liu siaumulu ana lekaˈa nau.
29 Kaidaˈi nai dao maˈi siaumulu, nau ku saiana sa Jesus Christ ke faˈaleˈa kamu osiˈana nauˈa.
30 Ngwaefuta nau kina, sulia na Aofia kia sa Jesus Christ, ma sulia na alafeˈanga neˈe na Anoˈi ru Abu kwatea fuaka, nau ku gani kamu muke foˈo ngasingasiˈa faˈi nau, fasi ˈiri God ke ˈafi nau.
31 Muke foˈo ˈiri God ke ˈafi nau fasi ˈiri na ngwae ki ˈi Judea neˈe noaˈa kasi faˈamamana, noaˈa kasi faˈafii nau. Ma muke foˈo logo ˈiri na ngwae God ki ˈi Jerusalem kike saeleˈa sulia na mani ba nau ku kwatea fuana ˈafilada.
32 ˈUnaˈeri, diˈia na kwaio-gaiˈanga God, ana kaidaˈi nau ku faˈasuia naˈa raoˈa nau ˈi Jerusalem, nai baˈa leka maˈi siaumulu faˈinia na saeleˈanga doe, ma nau kui baˈa mamalo leˈa faˈi kamu.
33 Aia, nau ku foˈo ˈiri God neˈe kwatea aroaroˈanga fuaka, ke tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu ke ˈunaˈeri.

16

Sa Paul fata leˈaleˈa ana ti ngwae faˈamamana ˈi Rom

1 ˈIu, nau ku oga nai fata leˈa sulia na ngwaingwaena kia ˈi Fobe neˈe rao fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Kenkrae.
2 Ana kaidaˈi nia ke baˈa dao maˈi siaumulu, muke kwaloa sulia na faˈamamanaˈanga nia ana na Aofia, sulia ngwae God ki totolia kike sasi ˈunaˈeri. Ma muke ˈafia ˈani ta ru neˈe nia oga, osiˈana niaˈa ba ˈafia logo na ngwae ˈoro ki ma nauˈa logo.
3 Ma nau ku kwatea alaˈanga leˈa leˈa fuana sa Akuila ma ˈi Prisila

ne'e kera rao fa'i nau fuana sa Jesus
Christ.
4 Ana kaida'i kera 'afi nau,
karangi kira ka saungidaro'o. Ma
sulia ru ne'e, nau ku tafedaro'o
liu. Ma noa'a la'u ta'ifili nau, ma
na ngwae ne'e noa'a la'u Jiu ki
ta'ifau ne'e kira fa'amamana logo,
kira tafedaro'o.
5 Aia, ma nau ku kwatea ala'anga
le'a le'a logo fuana ngwae ne'e kira
fa'amamana, ma kira ka fiku saena
luma kera fuana fo'osilana God.
Ma nau ku kwatea ala'anga le'a
le'a logo fuana sa Epaenetus, na
kwaima le'a nau. Nia ne'e ngwae
etaeta ne'e nia fa'amamana ana sa
Jesus Christ 'i Asia.
6 Ma nau ku kwatea ala'anga le'a
le'a logo fuana 'i Mary, kini ba nia
rao ngasingasi'a fuamu'a.
7 Ma ala'anga le'a le'a logo fuana
sa Andronikus, ma sa Junias, na ro
ngwae Jiu ki di'ia logo nau'a ne'e
kira tua tua fa'i nau saena luma
ni lokafo. Ma kero'a ro ngwae
kera eta fa'amamana ana sa Jesus
Christ sui mala nau'a. Ma na ngwae
ni lifurongo ki, kira sai le'a logo
adaro'o.
8 Na ala'anga le'a le'a nau fuana
sa Ampilatus, na kwaima le'a nau
sulia na fa'amamana'anga kero'o
ana na Aofia.
9 Na ala'anga le'a le'a logo fuana
sa Urbanus, na ngwae rao fa'i nau
fuana sa Jesus Christ. Ma na
ala'anga le'a le'a logo fuana sa
Stakis, na ngwae kwaima le'a nau.
10 Ma ala'anga le'a le'a fuana sa
Apeles, na ngwae le'a ne'e sa Jesus
Christ alafafia. Ma fata le'a le'a
'anga fuana sa Aristobulus fa'inia
na tua'a nia.
11 Ma ala'anga le'a le'a fuana
sa Herodion, ta ngwae Jiu di'ia
logo nau'a. Ma ala'anga le'a le'a
logo fuana sa tai fa'ida ne'e kira
fa'amamana saena luma sa Nar-
sisus.
12 Aia, na ala'anga le'a le'a nau
ki fuana 'i Trifaena ma 'i Trifosa,
ne'e kera rao ngasingasi'a fuana na
Aofia. Ma na ala'anga le'a le'a logo
fuana kwaima nau 'i Persis, na kini
rao ma'udi fuana na Aofia.
13 Nau ku kwatea ala'anga le'a
le'a nau ki fuana sa Rufus, ngwae
rao le'a fuana na Aofia. Ma ala'anga
le'a le'a logo fuana te'a sa Rufus,
ne'e nia 'afi le'a aku di'ia na'a ta
ngela 'ana.
14 Ala'anga le'a le'a nau ki fuana
sa Asinkritus, sa Flegon, sa Hermes,
sa Patrobas, sa Hermas, ma na ng-
wae ki ta'ifau ne'e kira fa'amamana
ma kira ka tua fa'inida.
15 Ala'anga le'a le'a ki fuana
sa Filologus, ma sa Julia, ma sa
Nereus fa'inia ngwaingwaena nia,
ma fuana sa Olimpas fa'inia na
ngwae God ki ta'ifau ne'e kira tua
fa'inida.
16 Ma ana kaida'i kamu ke lisi
kamu kwailiu, muke fa'ata'inia na
alafe'anga kamu fuamu'a kwailiu.
Aia, ma na ngwae fa'amamana sa
Jesus Christ ki ta'ifau 'i ne'e, kira
kwatea kwau na ala'anga le'a le'a
kira ki fuamu'a.

Fata fa'abasu'a sulia tua'a le'a fuana ngwae fa'amamana ki

17 Ngwaefuta nau kina, nau ku
saea fuamu'a, muke madafi kamu
fa'asia na ngwae ne'e kira kwate
ma kamu ka fu'a ki, ma kira kwate
ma ti ngwae ka fa'ita'i fa'asia
sa Christ. Kira fa'amanata 'ani
na ru ne'e leka matamata fa'asia
na fa'amanata'anga mamana ne'e
kamu fa'amamana ana. Muke tua
tau fa'asida.
18 Sulia sa tai fa'ida ne'e kira sasi
'una'eri, noa'a kira kasi rao go'o
fuana sa Jesus Christ na Aofia kia,
bore ma kira rao go'o 'ada sulia
liada talada. 'Ania ala'anga le'a
kira ki fa'inia na ala'anga kwaig-
wafe kira ki, kira ka sokea ngwae
ne'e noa'a kira kasi sai'i ru 'ua ki.
19 Bore ma ngwae ki ta'ifau kira
rongo sulia ne'e kamu ro'osulia sa
Christ. Ma nau ku saele'a liu suli
kamu. Nau ku oga muke liato'o
sulia tae ne'e le'a, ma muke tua
fa'asia na ru ta'a ki.
20 'Una'eri God ne'e gwalona na
aroaro'anga kia, nia ke ba'a 'ali'ali

ka kwate ma kamu ke liufia sa Saetan.
Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia kia sa Jesus ka inaˈu ana ˈofelamuˈa.
21 Ma sa Timoti, na ngwae neˈe rao faˈi nau, kwatea logo kwau na alaˈanga leˈa leˈa nia ki fuamuˈa. Ma sa Lusius, sa Jason, ma sa Sosipater, na ngwae Jiu ki diˈia logo nauˈa, kira kwatea na alaˈanga leˈa leˈa kira logo fuamuˈa.
22 Ma nauˈa sa Tertius, na ngwae neˈe nau ku ˈafia sa Paul fuana keresilana na alaˈanga neˈe ki, nau ku kwatea kwau na alaˈanga leˈa leˈa nau fuamuˈa sulia na faˈamamanaˈanga kia ana sa Jesus Christ.
23-24 Aia, ma sa Geas ka kwatea kwau na alaˈanga leˈa leˈa nia ki. Nau ku tua faˈinia ˈi neˈe, ma na ngwae faˈamamana ki neˈe kira fiku logo ˈi luma nia. Ma sa Erastus, na ngwae lia sulia mani saena maˈe fanoa doe neˈeri, faˈinia ngwaefuta kia sa Kuartus, kera kwatea na alaˈanga leˈa leˈa keroˈa logo fuamuˈa.*

Foˈongaˈa ˈisi ˈani baˈatafeˈanga

25 Kuke fuˈusi ˈinotoˈa ana God, osiˈana nia saiana faˈangasingasi lamuˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau ku faˈataloˈania. Na Faˈarongoˈa neˈe nia leka sulia sa Jesus Christ. Kaidaˈi tau naˈa maˈi God noaˈa kasi faˈataˈi madako ana Faˈarongoˈa Leˈa neˈe.
26 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, nia faˈataˈinia naˈa na Faˈarongoˈa Leˈa. Na profet ki kerekere sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe. Ma God neˈe mauri firi, nia asungaˈi kami ka takaloa na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe fuana ngwae ana fanoa ki taˈifau, fasi ˈiri neˈe ngwae ki taˈifau, kike faˈamamana ana, ma kike roˈo logo sulia.
27 God taˈifilia goˈo neˈe liatoˈo ana ru ki taˈifau, kulu baˈatafea ˈani sa Jesus Christ tuatua firi. ˈIu ke ˈunaˈeri.

* **16:23-24** Ti kerekereˈa ˈua ˈadoa laˈu alaˈanga neˈe, “Na kwaiˈofeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ ke tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu.”

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Korint

Kaidaˈi sa Paul nia leka ana uula lekaˈa nia, nia dao ka tua ˈi Efesus sulia kala kaidaˈi, ma nia ka keresia ti kerekereˈa fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Saena taˈi kerekereˈa, sa Paul faˈamanata kira ˈani tuaˈa saga faˈinia ngwae abu faˈamamana. (Kulu ˈiri toˈo ana kerekereˈa neˈeri ˈi taˈena.) Buri ˈana neˈe ngwae ˈi Korint ki kira toˈomani na kerekereˈa neˈeri, kira ka toˈo ana ti lidiˈa neˈe kira oga kike lidia ˈuana sa Paul. Kira saefiloa ka ˈuri, "ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana araˈinga nama noaˈa? ˈUri ma, nia leˈa goˈo ana fuana ngwae faˈamamana ki, kuke leka fanga goˈo ada faˈinia kwaima kulu ki neˈe kira ˈania fanga neˈe kira foˈosi ˈani nunuˈi ru ki? ˈUri ma faˈuta neˈe kulu ka fiku foˈo goˈo aka? Ma kwateˈa faˈuta mo ana Anoˈi ru Abu neˈe leˈa fuaka fuana saefilolana God ˈuana?" Na ngwae faˈamamana ki ˈi Korint kira kerekere fuana sa Paul fuana saefilolana sulia ru neˈeri ki.

Ta uulu ngwae neˈe satada Stafanas, ma sa Fotunatus, ma sa Akaikus, kira leka maˈi faˈasia ˈi Korint faˈinia kerekereˈa baera siana sa Paul. Ma kira ka faˈarongoa logo sa Paul ˈania ti ru taˈa liu fuli ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint. Ti ngwae faˈamamana ˈi Korint, kira ka olisuˈusuˈu ˈi safitada kwailiu, ma kira ka fata baˈalafe sulia sa tai neˈe siuabua kira ma ka faˈamanatada ˈania ru God ki (3:1-23). Ti ngwae oga kike leka sulia sa Paul, ma ti ai ka oga kike leka sulia sa Apolos nama sulia ti ngwae matamata laˈu. ˈUnaˈeri ma taˈi ngwae logo ka kakabara na teˈa fafo nia, ma na faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae God ki noaˈa kira kasi sasia nama ta ru ana falafala taˈa ˈunaˈeri. Ma ta ru laˈu, ti ngwae faˈamamana kira ka ngali logo ti ngwae faˈamamana ana kwai matalangaˈinga ˈi maana ngwae abu faˈamamana ki fuana faˈasagalada.

Sa Paul ka keresia laˈu fuana ngwae faˈamamana ˈi Korint. Ma na kerekereˈa neˈeri kulu ka saea ˈani 1 Korint. Saena bali buka 1-6, sa Paul ka kerekere sulia ru taˈa neˈe fuli safitana ngwae faˈamamana ˈi Korint neˈe nia rongoˈi. Saena bali buka 7-16, nia olisia na lidia neˈe ngwae Korint ki kira saefiloa maˈi saena kerekereˈa kira.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Na ˈafitaˈiˈanga ana barangisiˈa saena siosi & 1:1—4:21
- Na ˈafitaˈiˈanga ana kakabaraˈanga & 5:1-13
- Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaifataiˈanga & 6:1-8
- Na ˈafitaˈiˈanga ana kwaiogaiˈanga taˈa & 6:9-20
- Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana araˈinga & 7:1-40
- Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana nunuˈi ru ki & 8:1—11:1
- Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana foˈo fikuˈa & 11:2—14:40
- Sa Paul olisia na lidiˈa kira ana tataˈe ˈanga ana noni faolu & 15:1-58
- Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul & 16:1-24

1 Na kerekereˈa neˈe nia leka maˈi faˈasi nauˈa sa Paul faˈinia na ngwae asina kia sa Sosetenes. God nia fili nau sulia na kwaiogai ˈanga nia ˈiri nauˈa ta ngwae ni lifurongo ana sa Jesus Christ.

2 Keroˈo kerekere fuamuˈa ngwae neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus, ma muka tua saena na fanoa ˈi Korint. God nia fili kamu, ma ka faˈa abu kamu na ngwae nia ki, sulia na ˈadoˈa kamu faˈinia sa Jesus Christ. God ka fili kamu faˈinia na ngwae ana fanoa ki taˈifau neˈe kira foˈosia sa Jesus Christ, neˈe na Aofia kira, ma na Aofia kia logo.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke

kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Kulu toˈo ana na leˈangaˈa ki osiˈana sa Christ

4 Nau ku baˈatafea God suli asoa ki osiˈana kamuˈa, sulia na kwaiˈofeˈanga neˈe nia faˈataˈinia fuamuˈa ˈania sa Jesus Christ.
5 God kwatea naˈa ru leˈa ˈoro ki fuamuˈa, osiˈana kamu tua ratai faˈinia sa Jesus Christ. ˈUnaˈeri muka sai leˈa ana ru ˈoro ki sulia sa Jesus Christ, ma muka faˈatalo leˈa logo sulia.
6 Na ru leˈa neˈe kiri nia kwatea fuamuˈa, nia faˈataˈinia fuamuˈa neˈe na faˈarongoˈa neˈe kami faˈarongo kamu ˈani sulia sa Christ nia mamana.
7 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kamu ka ngalia naˈa ru leˈa ki taˈifau faˈasia God, ana kaidaˈi neˈe muke kwaimasi ana faˈi asoa neˈe na Aofia kia sa Jesus Christ ke baˈa oli laˈu maˈi ana.
8 Ma nia ke baˈa faˈangasingasi kamu leleka ka dao ana asoa ˈisi, fasi ˈiri noaˈa ta ru taˈa kasi teo amuˈa ana faˈi asoa neˈe nia ke baˈa oli maˈi ana.
9 Kulu fitoˈo ana God ke sasi ˈunaˈeri fuamuˈa, osiˈana nia fili kulu ˈiri kulu ka tua kwaima faˈinia sa Jesus Christ na Ngela nia ma na Aofia kia.

Na barangisiˈanga ˈi safitana na fiku taˈi ngwae faˈamamana

10 Aia, ngwae asina nau kina ˈae, nau ku gani kamu ˈania na ngasingasiˈanga ana sa Jesus Christ na Aofia kia, muke mango faˈasia kwaingilongiloiˈanga faˈi kamu kwailiu, fasi ˈiri noaˈa ta barangisiˈanga ˈi safitamuˈa. Ma nia leˈa fuana neˈe manataˈanga kamu ki ma na kwaiogaiˈanga kamu ki ka alua taˈi ru.
11 Nau ku saea ru neˈeri, osiˈana neˈe ti ngwae faˈasia kwalafa ˈi Kloe kira faˈarongo nau ˈani fasi kamu toˈo ana olisuˈusuˈu ˈanga ki faˈi kamu kwailiu.
12 Ma ti ngwae amuˈa fata ˈuri, “Nauˈa na fafarongo sa Paul.” Ma ta ngwae ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Apolos.” Ma ta ngwae laˈu ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Peter.” Ma ta ngwae laˈu ka saea, “Nauˈa na fafarongo sa Jesus Christ.”
13 Na ru taˈa liu neˈeriˈa, si duˈungana kaumulu daroˈia sa Jesus Christ ˈani fikuˈa matamata ki. Noaˈa laˈu nauˈa sa Paul ba nau ku mae fuamuˈa ana na ˈai rara folo! Ma noaˈa kamu ˈiri siuabu ˈani sataku fasi ˈiri kamuˈa na fafarongo nau ki!
14 Nau ku baˈatafea God, duˈungana taˈifilia sa Krispus ma sa Geas goˈo neˈe nau ku siuabuda.
15 Nia neˈe, noaˈa ta ngwae bore ˈana kasi saea nia siuabu ˈiri niaˈa na fafarongo nau.
16 (Aia, nau ku siuabua logo sa Stafanas faˈinia na luˈuluˈua nia, ma noaˈa nau kusi manata toˈona sa tai laˈu neˈe nau ku siuabua.)
17 Osiˈana sa Jesus Christ noaˈa kasi asungaˈi nau maˈi fuana siuabulana ngwae ki. Nia asungaˈi nau lala maˈi ˈiri nau ku faˈarongo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa. Ma noaˈa nau kusi fata ˈani liatoˈo ˈanga ana magalia, ˈasu ˈubani ti ngwae kira kata faˈamamana sulia na alaˈanga leˈa nau ma noaˈa laˈu sulia na mamanaˈanga ana maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo.

Na maelana sa Jesus faˈataˈinia na ngasingasiˈanga ma na liatoˈongaˈa God

18 Ana kaidaˈi ti ngwae kira rongoa faˈarongoˈa sulia na maelana sa Jesus Christ ana ˈai rara folo, kira fia na faˈarongoˈanga neˈeri na ru ˈoˈo goˈo ˈana. Ma na ngwae neˈeri ki, God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada. Bore ma kuluˈa, na ngwae neˈe God faˈamauri kulu ki, kulu saiana na faˈarongoˈanga neˈeri nia neˈe na ngasingasiˈanga God fuana faˈamaurilana ngwae ki.
19 Osiˈana God nia saea saena na Kerekereˈa Abu ka ˈuri,

"Ti ngwae ˈi neˈana kira saea fasi
kira liatoˈo ma kira ka toˈo
ana na liaˈi ngwae saga ki.
Bore ma nai baˈa faˈataˈinia neˈe
noaˈa kira ˈiri liatoˈo goˈo, ma
nau kui baˈa faˈataˈinia neˈe
na naiˈi ru ˈanga kira ki ke
baˈa sui."

20 Nia neˈe, kulu saiana na
liatoˈongaˈa ngwae Grik ki, ma na
liatoˈongaˈa ngwae Jiu ki, ma na
liatoˈongaˈa ngwae alaˈa leˈa ki,
nia ke dalafaˈa goˈo ˈana. God
faˈataˈinia neˈe na liatoˈongaˈa
ngwae ki niˈi boleboleˈa goˈo ˈani.
21 God nia liatoˈo liu. Nia
neˈe kwate ma ka ˈafitaˈi fuana
na ngwae ki ˈiri kira kasi saiana
God ˈani na liatoˈongaˈa kira ta-
lada. God oga faˈamaurilana na
ngwae neˈe kira faˈamamana ana
faˈarongoˈanga neˈe kami faˈarongo
ˈani, sui bore ˈana ngwae ˈoro
ki kika saea neˈe faˈarongoˈanga
neˈeri nia boleboleˈa goˈo ˈana.
22 Ma na ngwae Jiu ki, kira oga
kike lisia na faˈanadaˈa ki sui mala
kira ka fiˈi faˈamamana. Ma na
ngwae ˈi Grik ki, kira oga rongolana
na alaˈanga liatoˈo ki sui mala kira
ka fiˈi faˈamamana.
23 Bore ma kamiˈa faˈarongo ˈani
sa Jesus Christ faˈinia na maelana
ana ˈai rara folo. Ma na ngwae Jiu ki
kira ˈaila ˈani na faˈarongoˈa neˈeri.
Ma na ngwae Grik ki, kira saea
neˈe faˈarongoˈa neˈeri na alaˈanga
boleboleˈa goˈo ˈana.
24 Bore ma fuana sa tai faˈida
neˈe God filida naˈa, ana Jiu ki,
ma ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu
ki logo, na faˈarongoˈa neˈeri su-
lia sa Jesus Christ neˈe faˈataˈinia
na ngasingasiˈanga God faˈinia na
liatoˈongaˈa God.
25 Sui bore ˈana ngwae ˈoro kira
ka saea neˈe liatoˈo ˈanga God ru
boleboleˈa goˈo ˈana, na liatoˈo
ˈanga God nia tasa liufia na liatoˈo
ˈanga na ngwae ki. Ma sui bore
ˈana ngwae ˈoro kira ka saea na
ngasingasiˈanga God neˈe ru tiˈitiˈi
goˈo ˈana, na ngasingasiˈanga God,
ngasingasiˈa ka tasa liufia na ngasin-
gasiˈanga ngwae ki.
26 Aia, ngwae asina nau kina ˈae,
noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
tuaˈa ba kamu tua maˈi ˈani ˈi
naˈona mala kaidaˈi ba God nia
sae kamu ˈuana faˈamamanaˈanga.
Osiˈana neˈe ˈi maana ngwae
ki, bara ngwae goˈo amuˈa neˈe
kira toˈo ana liatoˈongaˈa, ma na
ˈinotoˈanga. Ma bara ngwae goˈo
amuˈa neˈe leka maˈi faˈasia na
fuuˈi ngwae toˈofu ki.
27 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, God
nia fili kamu na ngwae neˈe kira
saea kaumulu boleboleˈa ki, fasi ˈiri
nia ke faˈaˈekea na ngwae liatoˈo ki.
Ma nia ka fili kamu na ngwae neˈe
kira saea kaumulu ngwataˈutaˈu ki,
fasi ˈiri nia ke faˈaˈekea na ngwae
ˈinotoˈa ki.
28 Ma God ka fili kamu na ngwae
neˈe kira kasi fuˈusi doe amuˈa ki,
ma kira ka ˈaila ˈani kamu, ma kira
ka saea kamu na ru ˈoˈo ki goˈo, fasi
ˈiri nia ke faˈalia na ru neˈe kira
saea ˈania na ru talingaˈi ki.
29 Ma sulia nia ˈunaˈeri, noaˈa ta
ngwae kasi saiana ka fata leˈa sulia
niaˈa talana ˈi naˈona God.
30 God naˈa neˈe alu kulu ka tua
ratai faˈinia sa Jesus Christ, ma God
naˈa neˈe ka kwatea liatoˈo ˈanga
fuaka ˈani sa Jesus Christ. Ma God
ka faˈa ˈoloˈolo kulu sulia sa Jesus
Christ. Ma osiˈana sa Jesus Christ
logo, God ka loge kia, ma nia ka faˈa
abu kia naˈa fuana.
31 Ma nia ka diˈia na Kerekereˈa
Abu ba saea, "Sa tai bore ˈana neˈe
oga ka fata baˈalafe, nia ka fata
baˈalafe sulia tae neˈe na Aofia nia
fulia."

2

Sa Paul noaˈa kasi faˈatalo ˈani na liatoˈo ˈanga ana magalia neˈe

1 ˈIu, ngwaefuta kina, ana kaidaˈi
ba nau ku dao maˈi siaumulu fuana
alaˈanga sulia na alaˈanga God ki
fuamuˈa, noaˈa nau kusi fata ˈani ta
alaˈanga liatoˈo diˈia na ngwae sai ˈi
ru ki.

2 Osiˈana neˈe ana kaidaˈi ba
nau ku tua faˈi kamu, nau ku oga
alaˈanga sulia taˈifilia goˈo sa Jesus
Christ ma na maelana ana ˈai rara
folo.
3 ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi ba nau
ku dao kwau siaumulu, nau ku
ngwataˈutaˈu ma nau ku lebelebe,
osiˈana nau ku maˈu.
4 Ma ana kaidaˈi nau ku alaˈa faˈi
kamu, na alaˈanga nau ki noaˈa laˈu
na liatoˈo ˈanga ana magalia. Bore
ma nau ku faˈatalo ˈania ngasin-
gasiˈanga ana Anoˈi ru Abu.
5 Nia ˈunaˈeri ˈiri faˈamamanaˈanga
kamu kasi ego ana liatoˈo ˈanga na
ngwae goˈo ˈana, bore ma muke ego
lala ana ngasingasiˈanga God.

God nia faˈataˈinia na lokoruˈa nia fuaka ˈani na Anoˈi ru Abu

6 Fuana ngwae neˈe faˈamamanaˈanga
kira ki ngasi naˈa ana God, nau
ku alaˈa fuada ˈani liatoˈo ˈanga.
Ma na liatoˈo ˈanga neˈe nau
ku faˈamanatada ˈani noaˈa laˈu
faˈasia na ngwae liatoˈo ana magalia
neˈe, nama na ngwae neˈe kira
ˈinotoˈa fafia na magalia neˈe. Na
ˈinotoˈanga kira ki ke baˈa sui.
7 Bore ma na faˈamanataˈanga
neˈe nau ku fata sulia neˈe na naiˈi
ru ˈanga God, neˈe God noaˈa ˈiri
faˈataˈi madako ana fuana ngwae ki
ˈi naˈo. Ma ˈi naˈona mala neˈe God
ka saungaˈinia ru ki, nia manata
naˈa maˈi sulia nia ke baˈa fulia na
liaˈi ngwae neˈeri fuana faˈaleˈalaka
ˈi langi.
8 Ma na ngwae gwaungaˈi ki ana
magalia neˈe noaˈa kasi saiana na
liaˈi ngwae neˈeri. Diˈia kira saiana,
nia ˈafitaˈi kira ka fotoˈia na Aofia
ˈinotoˈa ana ˈai rara folo.
9 Osiˈana na Kerekereˈa Abu ba
fata ˈuri,

“Na ru neˈe God nia sasi akaˈu
ana fuana kwatelana fuana
ngwae neˈe kira alafe fuana,
noaˈa ta ngwae kasi lia sa-
iana, ma noaˈa kasi rongo
saiana, ma noaˈa ta ngwae
kasi malingaˈinia ru neˈeri.”

10 Ma God ka faˈataˈinia na liaˈi
ngwae neˈeri fuaka ˈani Anoˈi ru
nia, neˈe saiana na ru ki taˈifau ma
na manatana God logo.
11 Taˈifilia goˈo na ngwae talana
neˈe saiana tae neˈe nia teo saena
manatalana ngwae. Ma ka ˈunaˈeri
logo, na Anoˈi ru Abu taˈifilia goˈo
neˈe saiana tae neˈe nia teo saena
manatalana God.
12 Ma kuluˈa ngwae neˈe
faˈamamana ki, noaˈa kulu kasi
manata diˈia na ngwae taˈa ki saena
magalia. Bore ma na Anoˈi ru Abu
faˈasia God neˈe tua akulu fasi ˈiri
kuke saiana ru ki taˈifau neˈe God
kwateˈe fuaka.
13 ˈUnaˈeri kaimili kasi faˈamanata
laˈu ˈani liatoˈongaˈa na ngwae ki.
Bore ma na Anoˈi ru Abu neˈe ˈafi
kaimili mika faˈamanata ˈania ru
mamana ki sulia God fuana ngwae
neˈe kira toˈo ana Anoˈi ru Abu
saena maurilada ki.
14 Ma na ngwae neˈe noaˈa kira
kasi toˈo ana Anoˈi ru Abu, nia
ˈafitaˈi kira ka saiana na ru ma-
mana ki sulia God neˈe Anoˈi ru
Abu nia faˈataˈinia. Osiˈana ngwae
neˈeri ki kira saea na ru neˈe Anoˈi
ru Abu faˈataˈiniˈi ki ru ˈoˈo goˈo
ˈani. Noaˈa kira kasi saiana ru
neˈeri, osiˈana kira boˈoboˈo ˈuana
na Anoˈi ru Abu ka ˈafida ˈiri kike
saiana na ru mamana neˈeri.
15 Bore ma na ngwae neˈe toˈo
ana Anoˈi ru Abu saena maurilana,
nia bolo faˈinia saiˈa ana ru ki
taˈifau faˈasia na Anoˈi ru Abu. Ma
na ngwae neˈe noaˈa kasi toˈo ana
Anoˈi ru Abu saena maurilana, nia
kasi bolo faˈinia ka malingaˈinia na
ngwae neˈe toˈo ana Anoˈi ru Abu.
16 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba
fata ˈuri,

“Noaˈa ta ngwae kasi saiana na
manatalana na Aofia.
Ma noaˈa ta ngwae ˈiri bolo logo
fuana faˈamanatalana ˈani ta
ru.”

Bore ma kuluˈa neˈe kulu toˈo
naˈa ana na Anoˈi ru, kulu ma-
lingaˈinia na manatana sa Jesus
Christ.

3

Ngwae neˈe toˈo ana na Anoˈi ru Abu noaˈa kasi fulia barangisiˈa

1 Ngwaefuta nau kina, ana kaidaˈi
ba nau ku tua faˈi kamu, falafala
kamu ki diˈia goˈo na falafala ana
ngwae saena magalia. Ta neˈe,
noaˈa nau kusi faˈamanata kamu
diˈia neˈe nau ku faˈamanata ngwae
neˈe toˈo ana Anoˈi ru Abu. Ma
kamu diˈia goˈo na ngela ki, osiˈana
neˈe faˈamamanaˈanga kamu ana sa
Jesus Christ noaˈa kasi ngasingasiˈa
ˈua.
2 ˈUnaˈeri nau ku faˈamanata
kamu diˈia ta kini ba faˈasusufia na
ngela tiˈitiˈi nia, ma noaˈa kasi kwa-
tea ˈua na fanga ngasi fuana. Ana
kaidaˈi neˈeri, nia ˈafitaˈi ˈua fuana
muke saiana na faˈamanataˈanga
nau. Ma ana kaidaˈi neˈe bore,
noaˈa kamu kasi totolia ˈua,
3 sulia na abulaˈanga kamu ki
diˈia na abulaˈanga taˈa na ngwae
ki saena magalia. Kamu kwaima-
magolai, ma muka olisuˈusuˈu faˈi
kamuˈa kwailiu, nia faˈataˈinia neˈe
kwaiogai ˈanga taˈa kamu ki goˈo
neˈe talaˈi kamu. Ma falafala kamu
ka diˈia na ngwae ki neˈe noaˈa kasi
toˈo ana na Anoˈi ru Abu.
4 Ma ti ai amuˈa kira ka fata ˈuri,
“Kaimili na fafarongo sa Paul ki.”
Ma ti ai kira fata ˈuri, “Kaimili neˈe
fafarongo sa Apolos ki.” Na alaˈa
lamuˈa neˈeriˈa faˈataˈi madako liu
ana falafala kamu ki diˈia naˈa ng-
wae noaˈa kasi faˈamamana ki.
5 Muke manata basi sulia
nauˈa, sa Paul, faˈinia sa Apolos.
Keroˈo na ro ngwae rao God
ki goˈo fuana ˈafilamuˈa ˈuana
faˈamamanaˈanga. Ma keroˈo ka
sasia amiroˈo tae neˈe na Aofia
kwatea fuamiroˈo fuana sasilana.
6 ˈIu, ma nau ku diˈia ta ngwae
neˈe fasia na maga ru ki. Ma sa
Apolos ka diˈia ta ngwae neˈe kikia
ana kafo na maga ru neˈe nau ku
fasiˈi ki. Ma God lala neˈe kwatea na
mauriˈa fuana maga ru neˈeri ki, ma
ka sasia ru neˈeri ki ka bulao maˈi.
7 ˈUnaˈeri, na ngwae neˈe fasi ru
faˈinia na ngwae neˈe kikia ana kafo
maga ru neˈeri ki, kera kasi ˈinotoˈa
goˈo. God naˈa neˈe ˈinotoˈa,
duˈungana nia kwatea naˈa mauriˈa
fuana maga ru ki ˈiri ka bulao.
8 Ma na ngwae neˈe fasi ru faˈinia
na ngwae neˈe kikia kafo ana ˈai ki,
kera rao fiku. Ma taˈi taˈi ngwaeˈa
ana ro ngwae neˈe ki, God ke baˈa
kwaiara kera fuana na raoˈa neˈe
kera sasiˈi ki.
9 Nau ku rao faˈinia sa Apolos
fuana God. Ma kamuˈa naˈa neˈe,
kamu diˈia na oˈola God neˈe keroˈo
rao saena.

Ma muka diˈia logo na luma God.

10-11 Ma God ka ˈafi nau su-
lia nau ku diˈia na ngwae liatoˈo
neˈe saungaˈinia na luma. Ma
ana kaidaˈi nau ku eta faˈamanata
kamu, nau ku alu na diro ˈai ana
luma neˈeri. Ma talitoˈona sa Jesus
neˈe na diro ˈai ana luma neˈeri.
Ma ti ngwae matamata ka saungaˈi
fafona diro ˈai neˈeri ki. Ma ka leˈa
fuana sa tai neˈe ka rao ana luma
neˈeri, nia ke sasi leˈa ana na raoˈa
nia ki.
12 Ta ngwae bore ˈana neˈe
saungaˈi fafona na diro ˈai neˈeri,
nia sasi raoˈa leˈa diˈia na ngwae
neˈe saungaˈinia na luma ˈani na ru
leˈa diˈia na gol, ma silva, ma na fau
folilani doe ki. Nama nia ka sasia
na raoˈa taˈa, diˈia na ngwae neˈe
saungaˈinia na luma ˈani na ˈai ma
sao goˈo.
13 Ma na kaidaˈi ke baˈa dao
maˈi ana faˈi Asoa sa Jesus Christ
fuana matalangaˈinga, nia ke baˈa
ilitoˈona na raoˈa kia ki ˈani mafula.
Ma diˈia na raoˈa ta ngwae ka leˈa,
ˈafitaˈi na mafula ke faˈalia. Ma
diˈia neˈe raoˈa ta ngwae ka taˈa, na
mafula neˈeri ke baˈa faˈalia taˈifau
goˈo.
14 Ma diˈia neˈe mafula kasi faˈalia
na raoˈa ta ngwae, nia ke baˈa ngalia
na kwaiaraˈa leˈa.
15 Ma diˈia na mafula ke faˈalia na
raoˈa ta ngwae, nia noaˈa kasi ngalia
ta kwaiaraˈa, bore ma God ke baˈa
faˈamauria. Sui bore ˈana nia ke
baˈa diˈia na ngwae ba tafi faˈasia
na luma neˈe duˈafia, ma noaˈa kasi
laua naˈa ta ru.

16 Aia, ma kamuˈa ngwae neˈe
kamu faˈamamana ki, kaumulu sa-
iana taka neˈe kamuˈa na luma abu
God, ma na Anoˈi ru God ka tua
saena maurilamuˈa.
17 ˈUnaˈeri, si diˈia ta ngwae ka
faˈalia na luma abu God, God bore
ke faˈalia logo niaˈa. Osiˈana na
luma God nia abu liu, ma kamu naˈa
neˈe luma abu God.

Na liatoˈo God nia ˈado fikua ngwae ki ma noaˈa kasi toˈolangaˈinida

18 Aia, noaˈa kamu kasi ˈoi amuˈa
talamuˈa. Diˈia ta ngwae amuˈa
fia fasi nia ta ngwae liatoˈo ana
manatalana ngwae ki goˈo ˈana, nia
leˈa fuana nia ka ˈaila ˈani liatoˈo
neˈeri, fasi ˈiri ke alua niaˈa na
ngwae liatoˈo ˈi maana God.
19 Sulia tae neˈe ngwae saena mag-
alia ki kira saea ˈani na liatoˈongaˈa,
nia neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana ˈi maana
God. Osiˈana neˈe Kerekereˈa Abu
ba fata ˈuri, “Na ngwae liatoˈo ki,
God faˈataˈinia neˈe manatalada nia
rora.”
20 Ma taˈi Kerekereˈa Abu ka ˈuri
logo, “Na Aofia saiana fasi neˈe
manatana na ngwae liatoˈo ki neˈe
ru ˈoˈo goˈo ˈana.”
21 ˈUnaˈeri, noaˈa ta ngwae amuˈa
kasi fata baˈalafe goˈo osiˈana kamu
donga goˈo taˈi ngwae faˈamanata.
Ma ru ki taˈifau neˈe ru kamu ki:
22 Kaimili, sa Paul, sa Apolos, ma
sa Peter logo, God alu kami na
ngwae rao kamu ki. Na magalia,
ma na mauriˈa faˈinia na maeˈa, ma
na ru ki neˈe fuli ana kaidaˈi neˈe,
ma ana kaidaˈi neˈe ke baˈa dao
maˈi, God ka kwatea na ru neˈeri ki
taˈifau logo fuamuˈa.
23 Ma kamuˈa neˈe ru sa Jesus
Christ ki. Ma sa Jesus Christ, niaˈa
neˈe ru God.

4

Na ngwae ˈi Korint ki fuila kike alafafia faˈamanataˈanga sa Paul

1 Ma fuaimili ngwae neˈe kami
faˈamanata ki, muke manata toˈo
aimili diˈia ngwae rao sa Jesus
Christ ki. God arabaˈe kaimili
fuana faˈamanataˈanga ˈani na naiˈi
ru ˈanga nia neˈe noaˈa nia kasi
faˈataˈinia ˈi naˈo.
2 God kwatea na raoˈa neˈe fuaim-
ili, ma kaimili ka sasia nama na
raoˈa leˈa neˈe.
3-4 ˈUri ma na raoˈa nau faˈi kamu
nia leˈa? Na Aofia talana neˈe ke
baˈa filongaˈi nau ma ka saiana.
ˈUnaˈeri ta tae bore ˈana neˈe kamu
nama ta ngwae bore ˈana ka manata
sulia raoˈa nau noaˈa ˈiri talingaˈi
goˈo. Noaˈa nau ku ˈiri saiana ta ru
neˈe nau ku fulia ka rora, bore ma
noaˈa kasi fada laˈu neˈe nau ku sa-
sia goˈo raoˈa leˈa ki. ˈUnaˈeri bore
ˈana na Aofia lala neˈe fulangani.
5 ˈUnaˈeri, noaˈa kamu kasi saea
na raoˈa ta ngwae nia leˈa nama
ka taˈa, ˈi naˈona na kaidaˈi neˈe
na Aofia ke oli logo maˈi ana.
Ana kaidaˈi neˈeri, nia ke baˈa
faˈataˈinia na manataˈanga ago ng-
wae ki faˈinia na ru sofongaˈiniˈi
ki taˈifau. Ma kaidaˈi neˈeri, God
ke baˈa tafea na ngwae ki totolia
fulirulada.
6 Ngwaefuta kina, ana kaidaˈi
ba nau ku fata sulia sa Apolos
ma nauˈa, nau ku oga muke ma-
lingani na alaˈanga ˈuri, “Muke
roˈosulia tae neˈe na Kerekereˈa
Abu nia saea.” Ma noaˈa kamu kasi
baˈatafea ta ngwae faˈamanata neˈe
leˈa ka liufia ta ai.
7 Ma noaˈa kamu kasi fia fasi
kamu talingaˈi ka liufia ti ngwae.
God kwate ˈoˈo ana ru ki taˈifau
fuamuˈa neˈe kamu toˈo ani. Nia
neˈe, noaˈa kamu kasi bolo fuana
fata baˈalafeˈa, osiˈana God taˈifilia
goˈo neˈe kwatea na ru neˈeri ki
fuamuˈa.
8 Kaumulu manata rora sulia neˈe
kamu toˈo naˈa ana ru ki taˈifau
neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani. Ma
kamu ka manata rora logo ana neˈe
kamu fia fasi kamu toˈo naˈa ana
na ru leˈa ki taˈifau. Ma kamu ka
manata rora logo ana neˈe kamu fia
fasi kamuˈa neˈe na tatalafaˈa ki,
bore ma kaimili na ngwae lifurongo
ki neˈe noaˈa. Aia, nau ku oga fasi
kaidaˈi neˈeri ke dao naˈa fuamuˈa
fuana tuaˈa naˈa saena ˈinotoˈanga
ˈiri kaimili logo mike tatalafaˈa logo
faˈi kamu.

9 Nau ku saea ru neˈeri, sulia
nau ku fia fasi God nia alu kaimili,
na ngwae ni lifurongo ki, kami na
ngwae enoeno ki, diˈia na ngwae
neˈe kira matalangani fuana maeˈa,
fasi ˈiri na ngwae ki taˈifau faˈinia
na ˈainsel ki logo kira ka adaˈi
maelamiˈa.
10 Ma na ngwae ˈoro ki kira
saea kaimili boleboleˈa goˈo ˈaimili
osiˈana na raoˈa kaimili fuana sa Je-
sus Christ. Bore ma kamu saea kau-
mulu liatoˈo duˈungana kaumulu
faˈamamana ana sa Jesus Christ.
Ma kira saea logo fasi kaimili ng-
wataˈutaˈu. Bore ma kaumulu saea
fasi kaumulu ngasingasiˈa. Ma kira
ka ˈaila ˈani kaimili, bore ma kira ka
fuˈusi doe lala amuˈa.
11 Ma kaimili niniˈa, ana kaidaˈi
neˈe bore, kaimili fiolo goˈo ˈaimili,
ma kami ka silikwaˈu goˈo ˈaimili,
ma na toro kaimili ki ka taˈa, ma
kira ka ulasi kaimili, ma noaˈa logo
ta luma ˈaimili.
12 Ma na nonimiˈa ka maruku
naˈa sulia na rao ngasilamiˈa. Aia,
ana kaidaˈi ngwae ki kira fata taˈa
aimili, kami ka gania God fasi ˈiri ke
faˈaleˈa kira. Ma ana kaidaˈi kira
fulia ru taˈa ki aimili, noaˈa kami
kasi fuˈalida goˈo.
13 Ma ana kaidaˈi kira fata
faˈali kaimili, kami ka olisida ˈani
alaˈanga leˈa ki. Ma leka ka dao
bore ˈana kaidaˈi neˈe, na ngwae
ˈoro ki saena magalia kira saea fasi
kaimili diˈia naˈa tafu.
14 Noaˈa naisi keresia ru neˈe ki
fuana faˈa ˈekelamuˈa, bore ma nau
ku oga nai faˈamanata kamu. Sulia
kaumulu diˈia na ngela nau ki neˈe
nau ku alafe fuada.
15 Sui bore ˈana ngwae ˈoro ki
kira ka faˈamanata kamu sulia sa
Jesus Christ, taˈi ngwae goˈo neˈe
nia diˈia na maˈa kamu. Osiˈana
nau ku faˈataloˈania na Faˈarongoˈa
Leˈa ˈiri muka faˈamamana ana,
ma nauˈa na ngwae diˈia ta maˈa
fuamuˈa.
16 Nau ku diˈia naˈa maˈa kamu,
nau ku gani kamu ˈiri muke diˈia
nauˈa ana na ru neˈe nau ku sasiˈi
ki.
17 Nau ku kwatea kwau sa Timoti
siaumulu, ˈiri kaumulu ke tua sulia
na falafala neˈeri. Nia diˈia na ngela
nau neˈe nau ku alafe fuana, ma nia
ka rao leˈa fuana na Aofia. Sa Timoti
neˈe ke baˈa ˈafi kamu, ˈasu ˈubani
mu kata manata bura ˈani falafala
saga neˈe bolo fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus Christ
ki. Nau ku roˈosulia na falafala
saga neˈeri, ma nau ku faˈamanata
ˈani ˈi safitana ngwae faˈamamana
ki taˈifau neˈe nau ku leka siada.
18 Aia, ma ti ai amuˈa, kira ka saea
fasi noaˈa naisi leka laˈu maˈi fuana
maaˈa toˈomuˈa. Ma kira ka fata
baˈalafe liu sulida talada.
19 Bore ma, diˈia na Aofia nia oga,
nai baˈa leka ˈaliˈali kwau siaumulu.
Ma ana kaidaˈi nai dao kwau, nai
baˈa lisia diˈia na ngwae neˈe kira
fata baˈalafe ki kira toˈo naˈa ana
ngasingasiˈanga, ma noaˈa laˈu na
alaˈanga ˈoˈo ki goˈo ana neˈe kira
saeˈe.
20 Kaidaˈi God gwaungaˈi fafi kulu,
na ru talingaˈi noaˈa laˈu alaˈanga
ki, bore ma na ngasingasiˈanga nia.
21 Aia, ma tae neˈe kamu oga?
Diˈia noaˈa kamu kasi kakari alifaˈi
faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki,
nai baˈa leka maˈi siaumulu fuana
balufilamuˈa. Bore ma, diˈia na
fuli ru lamuˈa niˈi leˈa, na daolaku
maˈi siaumulu ke baˈa leˈa logo,
ma nai baˈa faˈataˈinia fuamuˈa na
alafeˈanga nau faˈinia na kwaigere
ˈanga nau.

5

Na abula taˈangaˈa ˈi safitana ngwae faˈamamana ki ˈi Korint

1 Aia, nau ku rongo fasi taˈi ngwae
amuˈa neˈe abulalana nia taˈa liu.
Kira saea na ngwae neˈeri teo faˈinia
teˈa fafo nia. Ma na ngwae neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ki bore, kira
noaˈa kasi alafafia abulaˈa ˈunaˈeri.
2 Ma faˈuta neˈe kamu ka fata
baˈalafe goˈo amuˈa, sui bore ˈana
ta ngwae faˈamamana neˈe ka sasi
ˈunaˈeri. Ma nia leˈa fuana muke
kwaimanatai. Ma ka leˈa logo diˈia
kamu kasi alafafia fuana tuaˈa ˈi
safitamuˈa.

3-4 Ninilari nau ku tua tau bore
falasi kamu. Bore ma nia dilia
golo lana fasi nau ku tua fali
kamu, osilana na manataku fii liu
suli kamu. Ma nau ku mata-
langalinia na ngwae nele sasia ru
tala lunaleri. Nau ku bolo falinia
matalangalilana sulia na ngasingasi
langa nau falasia na Aofia kia sa
Jesus. Ana kaidali kamu ka fiku, nia
dilia nau ku tua logo fali kamu, ma
kaimili ka tolo ana ngasingasilanga
falasia na Aofia kia sa Jesus.
5 Ma lania na ngasingasilanga
neleri, nau ku fata totongali muke
danga nala lania ngwae neleri
fuana sa Saetan nele ke bala falalia
na nonina, liri na mangona ke bala
mauri falasia na kwalikwalinga
nele God ke bala kwatea ana fali
Asoa na Aofia sa Jesus ke bala oli
mali.
6 Noala kamu kasi bolo falinia
nele kamu ke fata naunau! Osilana
kamu saiana nele alalanga ba fata
luri, "Ta kala isi tilitili ba nia ke
sifolia kalakala ana beret talifau."
Ma ka lunaleri logo ta ngwae nele
abulalana tala saiana ke bala talalia
ngwae loro liu fuana lekala sulia.
7 Nia nele, ka lela fuana muke la-
fua falasi kamu na ngwae tala nele
dilia isi, liri noala ta talangala li
safitamula. Ma dilia kamu rolosulia
na ru nele, muke bala dilia na
beret faolu nele noala ta isi saena.
Ma nau ku saiana kaumulu lunaleri
nala. Dulungana nele na fafangala
kia kwaimamani nala, sulia sa Jesus
Christ dilia na kala sipsip nele kira
folosi nala lani ana fafangala Jiu
nele kira saea lani "Daofali Liula."
8 Ma osilana nele nia lunaleri, ana
kaidali kulu fanga ana na fafangala
ana "Daofali Liula," noala kulu kasi
lania na beret lua nele tolo ana isi
ana abula talangala saena, bore ma
kulu lania lala na beret nele noala
ta isi ana abula talangala saena,
sulia na abulalaka saga talifau, ma
na fatalaka ka mamana logo.
9 Saena na kerekerela ba nau ku
kwatea kwau fuamula li nalo,* nau
ku saea kwau fuamula noala kamu
kasi lado lalu falinia ngwae nele
maurilada teo ana lusula.
10 Ma noala nau kusi fata su-
lia ngwae nele noala kira kasi
falamamana ana God nele maurilada teo ana lusula, nama na ngwae guguta, nama na ngwae bilibili, ma na ngwae nele kira folosia nunuli ru ki. Si dilia kulu tua saena magalia nele, nia lafitali fuana kulu ka tua falasia na ngwae tala lunaleri ki.
11 Bore ma, na ru ba nau ku fata sulia nia luri, noala kulu kasi lado falinia na ngwae nele kira saea kira falamamana ana sa Jesus Christ, ma na maurilada ka teo ana lusula, ma kira ka guguta, ma kira ka folosia na nunuli ru ki, ma kira ka fata tala sulia ngwae ki, ma kira ka kwalu liua na waen, ma kira ka bili. Noala kamu kasi fanga falinida ngwae lunaleri ki.
12-13 Ngwae nele noala kira kasi falamamana ana sa Jesus Christ, noala kulu kasi bolo fuana mata-langalilada. God lala nele ke bala matalangali kira. Bore ma dilia ta ngwae akulu na ngwae falamamana nia sasia ta ru tala lunaleri, kulu bolo fuana matalangalilana. Sulia na Kerekerela Abu ba fata luri, "Dilia ta ngwae tala amula tua saena fikula kamu, muke lalia falasia fikula fali kamu."

6

Na kwaifatai langa safitana ngwae falamamana ki

1 Kaidali ta ngwae amula nia kwaifatai falinia ta ngwae nele falamamana logo, noala kasi lela fuana nia leka siana ngwae kwaigiosi ki nele noala kasi falamamana ana sa Jesus Christ fuana falasagalana. Bore ma nia lela fuana nia ke leka lala siana ngwae God ki, fasi liri kira ke falasaga na ru neleri.

* **5:9** Sa Paul keresia kerekerela neleri fuana ngwae falamamana ki li Korint, sui mala nia ka fili keresia buka 1 Korint.

2 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe ngwae God ki kike baˈa matalangani na ngwae ki saena magalia. Ma osiˈana kamu totolia sasiˈa ˈunaˈeri, kamu sai logo ana neˈe muke faˈasaga goˈo amuˈa kala ru ki ana kaidaˈi neˈe.
3 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe kuke baˈa matalangaˈinia na ˈainsel ki. Nia neˈe, ka tasa liu fuakulu neˈe kulu bolo fuana faˈasagalana kala ru ki ana kaidaˈi neˈe.
4 Diˈia ta ngwae amuˈa kwaifatai faˈinia ta ngwae logo neˈe nia faˈamamana, noaˈa kasi leˈa fuana lekaˈa siana ngwae abu faˈamamana ki fuana faˈasagaˈa.
5 Kaidaˈi ta ngwae amuˈa nia leka siana ta ngwae kwaigiosi ˈunaˈeri, nia taˈa liu ma nia totolia ˈekeˈa fafia. Nau ku fia sali ti ngwae faˈamamana ˈi fanoa kamu kira liatoˈo, ma kira ka sai goˈo ˈada ana faˈasagalana ru ki safitamuˈa.
6 Bore ma kamuˈa, ana kaidaˈi ta ngwae nia kwaifatai faˈinia ta ngwae logo ˈi safitamuˈa, nia ka leka siana na ngwae kwaigiosi neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ fuana faˈasagalana. Ma ru neˈeri noaˈa kasi leˈa!
7 Ma ana kaidaˈi neˈe kamu kwaifatai faˈi kamu kwailiu, nia faˈataˈinia neˈe noaˈa kamu kasi roˈo goˈo sulia na kwaiogai ˈanga sa Jesus Christ. Na kwaigiosiˈanga neˈe kamu sasia ana kaidaˈi neˈe ˈi maana ngwae abu faˈamamana ki, nia noaˈa kasi leˈa. Nia taˈi leˈa diˈia muke alaˈania na ngwaefuta kamu ki kira ka fulia ru taˈa ki amuˈa, ma kira ka ngalia naˈa ru kamu ki, ma noaˈa kamu kasi leka fuana na ngwae kwaigiosi ki.
8 Bore ma kamu ngwae neˈe faˈamamana ki, kamu sasi taˈa fuamuˈa kwailiu, ma muka bili kamu kwailiu naˈa.

Muke tua faˈasia ˈusuˈa

9 Kaumulu saiana na ngwae neˈe abulalada taˈa ki, ˈafitaˈi kira ka tua saena tuaˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia. Noaˈa kamu kasi faˈamamana ana ta sokeˈa. Na ngwae neˈe kira tua ˈani ˈusuˈa, ma na ngwae neˈe kira foˈosia na nunuˈi ru ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na ngwangwane neˈe kira kakabara faˈinia na ngwangwane ki, ma na kini ki neˈe kira kakabara faˈinia logo na kini ki,
10 ma na ngwae bili ki, ma na ngwae guguta ki, ma na ngwae neˈe kira kwaˈu doe ana waen, ma na ngwae neˈe kira alaˈa taˈa ki sulia ngwae matamata ki, ma na ngwae laulau ki, na ngwae neˈeri ki noaˈa ta ngwae ada kasi ruˈu saena tuaˈa neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
11 Ana kaidaˈi ba sui naˈa kwau, ti ngwae amuˈa neˈe abulalamuˈa ˈunaˈeri. Bore ma ana kaidaˈi neˈe, God rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kamu ki, ma muka sikasika naˈa faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, ma God ka kwalo kamu naˈa fuana niaˈa talana. Sulia na Aofia kia sa Jesus Christ faˈinia na Anoˈi ru God kia kera kwate kamu ka saga.

Muke kwatea naˈa nonimuˈa fuana God

12 Ta ngwae amuˈa fata ˈuri, “Nau ku saiana nai sasia goˈo ˈaku ru ki taˈifau.” Nau ku olisi ˈuri ana, “Sui bore ˈana ˈoko saiana sasilana ru ki taˈifau, na ru ki taˈifau noaˈa kasi leˈa fuamu.” Nauˈa logo, nau ku saiana nau ku sasia goˈo ˈaku na ru ki taˈifau. Bore ma noaˈa naisi alaˈania ta ru ka gwaungaˈi fafi nau.
13 Ma ta ngwae amuˈa laˈu ka fata ˈuri, “Na fanga ru naˈa fuana ogaˈi ngwae, ma na ogaˈi ngwae ru naˈa fuana fanga.” Nau ku olisi ˈuri logo ana, “God ke baˈa faˈasuia na fanga faˈinia na ogaˈi ngwae.” Ka ˈunaˈeri logo, na nonika noaˈa laˈu ru fuana kakabaraˈanga, osiˈana na Aofia nia saungaˈinia na nonika fuana niaˈa talana. Ma na Aofia ka tagi logo sulia na nonika.
14 God ka taˈea na Aofia sa Jesus faˈasia na maeˈa, ma nia ke baˈa taˈea nonika logo ˈani ngasingasiˈanga doe nia.
15 Kamu saiana kuluˈa ngwae neˈe kulu faˈamamana ki, na nonika nia

ta bali goˈo ana nonina sa Jesus Christ. Nia neˈe, noaˈa kasi bolo fuana kuke sasia ta ru ˈani ta bali ana nonina sa Jesus Christ fuana fikuˈa faˈinia ta kini ˈusu!

16 Fuila muke saiana neˈe diˈia ta ngwae teo faˈinia na kini ˈusu, na ro nonidaroˈo alua naˈa taˈi noni. Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba fata madako ana ka ˈuri, “Na ro ngwae neˈe ki kera alua naˈa taˈi noni.”

17 Aia, ma na ngwae neˈe faˈamamana ana Aofia sa Jesus, na maurilana faˈinia na maurilana sa Jesus keroˈa alua goˈo taˈi ru.

18 Muke tua faˈasia na kakabaraˈanga. Na taˈangaˈa ki taˈifau neˈe ngwae ki fuliˈi noaˈa kasi faˈalia goˈo nonida, bore ma ngwae neˈe kira tua ˈani ˈusuˈa ki kira faˈalia naˈa nonida talada.

19 Fuila kamu ka sai goˈo ana neˈe nonika na kula ni tuaˈa na Anoˈi ru Abu neˈe God kwatea fuaka. ˈUnaˈeri, noaˈa laˈu kuluˈa talakulu neˈe gwaungaˈi fafia na nonika, osiˈana kuluˈa neˈe ru God ki.

20 Osiˈana God nia foli kulu ˈani na maelana Ngela nia. Ta neˈe, na ru ki taˈifau neˈe kamu sasia ˈani na nonimuˈa, muke sasi leˈa ana fuana fuˈusi ˈinotoˈalana God.

7

Sulia na ˈafeˈa ma na araˈinga

1 Aia, nau ku keresia naˈa kwau na olisiˈanga nau sulia na saefiloˈa kamu ki ba kamu kerekere ma muka saefiloa maˈi. Kaumulu saefilo ˈuri, “ˈUri ma, nia leˈa fuana ngwae noaˈa kasi teo faˈinia ˈafe nia?”

2 Ma nau ku saea, nia leˈa fuana ngwae ki taˈifau kira ka toˈo ana ˈafe ki, ma ka leˈa logo fuana na kini ki taˈifau kira ka toˈo ana araˈi ki, ˈiri ke dau sulia ngwae ki faˈasia kakabaraˈanga.

3 Ma nia leˈa fuana na araˈi ka teo faˈinia na ˈafe nia. Ma ka leˈa logo fuana na ˈafe ka teo faˈinia na araˈi nia. Sulia noaˈa nia kasi leˈa fuana ta ngwae adaroˈo ka ˈaila ˈania ta ai.

4 Osiˈana neˈe na kini noaˈa kasi ˈaˈana ana nonina talana, bore ma na araˈi neˈe nia ˈaˈana ana ˈafe nia. Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae, nia noaˈa kasi ˈaˈana fuana na nonina ˈana talana, bore ma na ˈafe niaˈa logo neˈe ˈaˈana fuana.

5 Noaˈa kasi leˈa fuana kera ka tua toˈo toˈo ˈani kera kwailiu. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, diˈia kera alafafia fuana tuaˈa faˈasia teo fikuˈa fuana ta kaidaˈi tiˈitiˈi fasi ˈiri kera ka foˈo ngangata, nia leˈa goˈo ˈana. Sui ˈaliˈali logo kera ka oli keka teo fiku laˈu, ˈasu ˈubani sa Saetan kata liufi kera ˈania ilitoˈonga ki, sulia nia talangwaraˈu fuamuˈa fuana roˈongaˈa sulia na kwaiogaiˈanga taˈa ki.

6 Muke sailinga leˈa: Nau ku alafafia neˈe kera ke tua faˈasia teo fikuˈa faˈinidaroˈo kwailiu sulia ta kala kaidaˈi dokodoko. Bore ma noaˈa nau ku ˈiri alaˈa totongaˈi neˈe kamu ke sasi nama ˈunaˈeri.

7 Saena manatalaku talaku, diˈia ngwae ki taˈifau ka tua diˈia nauˈa neˈe noaˈa kusi toˈo ana ta ˈafe, nia leˈa. Bore ma nau ku saiana na kwateˈa neˈe God kwatea fuaka noaˈa kasi bolo taˈifau. Sulia na kwateˈa nia fuana ti ngwae nia talangwaraˈu fuana tuaˈa taˈifilida. Ma na kwateˈa nia fuana ti ngwae laˈu, nia talangwaraˈu fuana kike tua fiku saena araˈinga.

8 Niniˈari nau ku fata fuana na ˈuru ngwae ki ma na gwaˈi ˈuru kini ki, nau ku saea nia leˈa liu diˈia muke sasi suli nau neˈe noaˈa naisi araˈi.

9 Bore ma, diˈia nia ˈafitaˈi fuana ti ngwae amuˈa ˈiri kamu ka ˈaila ˈani na kwaiogaiˈanga kamu ki ana noni, nia leˈa fuamuˈa muke ˈafe ma muke araˈi. Sulia nia leˈa fuamuˈa muke araˈi ˈaumulu ma muke ˈafe ˈaumulu ˈasu ˈubani kamu kata toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ana kwaiogaiˈanga ana noni.

10 Niniˈari logo nau ku fata fuamuˈa ai neˈe kamu araˈi taˈifau ma muka ˈafe taˈifau naˈa ki, nau ku saea na taki neˈe noaˈa laˈu sulia liaku, bore ma na taki na Aofia lala. Na ˈafe noaˈa kasi ilangaˈinia na araˈi nia.

11 Ma diˈia ta ˈafe ka ilangaˈinia naˈa araˈi nia, leˈa fuana nia ka oli nama maˈi fuana fasi ˈiri kera ka tua

fiku laˈu. Ma diˈia noaˈa, noaˈa kasi totolia nia ka ˈafe laˈu. Ma na ngwae noaˈa kasi ilangaˈinia na ˈafe nia.

12 Nau ku fata laˈu fuamuˈa ngwae faˈamamana neˈe korea ta ai neˈe noaˈa kasi faˈamamana. Nau ku saea na alaˈanga nau naˈa talaku goˈo ˈana, ma noaˈa laˈu na alaˈanga totongaˈi na Aofia. Diˈia ta ngwae faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma nia ka toˈo ana ˈafe neˈe noaˈa kasi faˈamamana, ma na kini noaˈa kasi oga ilangaˈilana araˈi nia, na ngwae neˈeri logo noaˈa kasi ilangaˈinia na ˈafe nia.

13 Ma ka ˈunaˈeri logo fuana kini neˈe faˈamamana. Noaˈa nia kasi ilangaˈinia araˈi nia neˈe noaˈa kasi faˈamamana diˈia na araˈi nia oga kera ka tua fiku.

14 Noaˈa ˈoe kosi faˈasia osiˈana ta kini faˈamamana, ma na araˈi nia noaˈa kasi faˈamamana, God ke baˈa faˈasikasika logo na araˈi nia, sulia na ˈafe nia. Ma ˈunaˈeri logo, God ka faˈasikasika na kini neˈe noaˈa kasi faˈamamana sulia na araˈi nia neˈe faˈamamana ana sa Jesus Christ. Diˈia ru neˈeri noaˈa kasi mamana, na ngela kera ki diˈia na ngela ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ki. Bore ma kulu sai naˈa ana neˈe na ngela kera ki ngwae God ki naˈa.*

15 Ma diˈia ta ai amuˈa toˈo ana ta araˈi nama ta ˈafe neˈe noaˈa kasi faˈamamana, ma na araˈi neˈeri nama na ˈafe neˈeri ka ˈaila ˈani, muke alaˈania fuana araˈi neˈeri nama na ˈafe neˈeri ka leka ˈana. Sui bore ˈana God alaˈania na ru neˈeri, nia oga kamu ka tua ˈani aroaroˈa faˈinia ˈafe nama na araˈi neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana sa Jesus.

16 Sulia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki, noaˈa kira kasi sai leˈa ana neˈe ˈafe nia nama araˈi nia ke baˈa faˈamamana, nama diˈia noaˈa ka noaˈa goˈo.

17 Ngwaefuta nau kina, tualamuˈa nia faˈuta kaidaˈi neˈe kamu faˈamamana ana God, nia noaˈa ˈiri leˈa neˈe muke rokisia, bore ma kamu sai nama ana neˈe muke faˈasia taˈangaˈa kamu ki. Nia neˈe na Aofia nia oga. Nia naˈa neˈe faˈamanataˈanga nau fuana ngwae faˈamamana ki ana fanoa ki taˈifau.

18 Sulia nia ˈunaˈeri, ta ngwae neˈe ka ˈolo faˈataˈinia sulia na falafala ngwae Jiu ki, diˈia nia ka faˈamamana ana sa Jesus Christ, noaˈa nia kasi lafua na toto neˈeri ana ˈolo faˈataˈi ˈanga. Ma ka ˈunaˈeri logo, diˈia na ngwae neˈe nia noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka faˈamamana ana sa Jesus Christ, noaˈa nia kasi ˈolo faˈataˈinia.

19 Si diˈia ta ngwae ka ˈolo faˈataˈinia nama ka noaˈa, nia kasi ˈinotoˈa goˈo ana. Osiˈana na ru ˈinotoˈa neˈe, nia roˈo lala sulia na taki God ki.

20 Kamuˈa taˈifau, muke donga tuaˈa neˈe kamu tua maˈi ˈani ˈi naˈo kaidaˈi kamu talaˈae ana faˈamamanalana na Aofia kia.

21 Sulia nia ˈunaˈeri, diˈia ˈaeˈo neˈe ngwae rao ˈoˈo ana kaidaˈi ˈoko faˈamamana, nia leˈa goˈo ˈana, ˈoko uu ngasi naˈa. Bore ma, diˈia ka talangwaraˈu fuamu ˈoko tua sakadolaˈa, ˈoko kwateˈo talamu ˈuana tua sakadolaˈa.

22 Kaidaˈi na Aofia laefia ta ngwae neˈe rao ˈoˈo, nia alu nia ka sau ˈani ngwae sakadola na Aofia. Ma ka ˈunaˈeri logo na ngwae tua sakadola neˈe sa Jesus Christ ka laefia, nia neˈe ngwae rao ˈoˈo sa Jesus Christ.

23 Aia, God foli kamu ˈani na maelana sa Jesus Christ. Nia neˈe, noaˈa kamu kasi rao ˈoˈo fuana ngwae ki.

24 Ngwaefuta nau kina, na tuaˈa faˈuta neˈe kamu tua maˈi ˈani kaidaˈi kamu faˈamamana ana God, noaˈa kasi leˈa fuana muka rokisia, bore ma kamu sai nama ana neˈe muke faˈasia taˈangaˈa kamu ki.

25 Aia, na saefiloˈa kamu sulia na

* **7:14** Na ngwae ˈi Korint ki fia diˈia na ngwae faˈamamana korea na kini noaˈa kasi faˈamamana, nia faˈasua araˈi nia. Ka ˈunaˈeri bore, sa Paul saea saena verse 12 ka dao ana 14, noaˈa nia ˈiri mamana. Sa Paul saea neˈe na ngwae faˈamamana saiana ka gwalea ˈafe nia faˈinia na ngela nia ki fuana kike faˈamamana.

ngwae neˈe noaˈa kasi toˈo ˈua ana
ta ˈafe ma noaˈa kasi toˈo ˈua ana
ta araˈi, noaˈa nau kusi toˈo ana ta
taki faˈasia na Aofia. Bore ma, nau
ku keresia na manataku goˈo ˈana,
ma kamu ka fitoˈo aku sulia nau na
ngwae neˈe Aofia kwaimanatai aku.
26 Ma na manataˈanga nau nia
ˈuri: Sulia kulu ngwae faˈamamana
ki kulu dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe
ana kaidaˈi neˈe, nia leˈa neˈe diˈia
muke tua ˈani tuaˈa neˈe kamu tua
maˈi ˈani ˈi naˈo.
27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae toˈo
naˈa ana ˈafe, noaˈa nia kasi faˈasia
naˈa. Ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi
toˈo ˈua ana ta ˈafe, noaˈa nia kasi
lulu ˈuana ta kini fuana korelana.
28 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri,
diˈia ta ngwae ka araˈi, nia noaˈa
kasi abula rora goˈo. Ma ka ˈunaˈeri
logo, diˈia ta kini ka ˈafe, nia
noaˈa kasi abula rora goˈo. Aia,
duˈungana tae neˈe nau ku saea
fuamuˈa nia ka leˈa diˈia noaˈa
kamu kasi araˈi ma noaˈa mu kasi
ˈafe, osiˈana nau ku oga ˈiri noaˈa
kamu kasi toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
ˈoro ana magalia.

29 Aia, ngwaefuta kina, na
fadalana alaˈanga nau ˈuri: Na
tualaka ana mauriˈa noaˈa kasi tau
goˈo saena magalia neˈe. Noaˈa goˈo
ta ru ana diˈia ˈoko araˈi nama ka
noaˈa.
30 Noaˈa goˈo ta ru ana diˈia ˈoko
angi, nama ˈoko gaˈa, nama ˈoko
foli, nama ˈoko noaˈa daofaˈi liu ana
ru ki.
31 Nia ka ˈunaˈeri logo, na ngwae
neˈe manata ˈabera sulia ru ana
magalia ki, kira noaˈa kasi sasi laˈu
diˈia neˈe ru neˈeri ki doe saena
maurilada, sulia na magalia neˈe
karangi ka sui naˈa.

32 Aia, nau ku oga fasi na
ˈafitaˈiˈanga saena magalia neˈe
noaˈa kasi faˈa ˈabera kamu. Na
ngwae neˈe noaˈa kasi araˈi, nia
ˈabera goˈo ˈani na raoˈa fuana na
Aofia. Nia oga faˈasaeleˈalana Aofia.
33 Bore ma na ngwae neˈe
araˈi, nia manata liu sulia ru ki
ana magalia, duˈungana nia oga
faˈasaeleˈalana ˈafe nia.
34 Ma ana kaidaˈi ki taˈifau nia
manata sulia ro ru ki, na kwaio-
gaiˈanga na ˈafe nia ma na kwaio-
gaiˈanga na Aofia. Ma ka ˈunaˈeri
logo, na kini neˈe noaˈa kasi toˈo
ana araˈi, nia manata goˈo ˈuana na
raoˈa fuana na Aofia, sulia nia kwa-
tea naˈa maurilana ma na nonina
fuana God. Ma diˈia ta kini toˈo ana
araˈi, nia ka manata goˈo ˈana sulia
na ru ki saena magalia, duˈungana
nia oga faˈasaeleˈalana araˈi nia.
35 Ma noaˈa naisi saea ru neˈeri
ki fuana kwatelana ˈafitaˈiˈanga
fuamuˈa. Bore ma, nau ku saea ru
neˈeri ki, osiˈana nau ku oga ˈafi
lamuˈa, ˈiri muke rao leˈa, ma muke
alafe fuana na Aofia, ma noaˈa laˈu
ru fuana luilamuˈa.
36 Aia, diˈia ta ngwae ˈalako toˈo
ana ta sariˈi neˈe kira alu fafia
fuana, ma diˈia na kwaiogaiˈanga
nia ana noni doe liu, ma nia ka
oga korelana na sariˈi neˈe, nia leˈa
fuana nia ka korea ˈana. Ma diˈia
nia korea na kini neˈeri, kera kasi
abula taˈa goˈo.
37 Bore ma, diˈia ngwae ˈalako
neˈeri ka ˈaila ˈani araˈinga, ma
diˈia nia ka saiana dau fafilana na
kwaiogaiˈanga nia ana noni, nia leˈa
fuana nia noaˈa kasi korea ta sariˈi.
38 Nia neˈe, ka leˈa goˈo ˈana diˈia
kamu araˈi ma kamu ka ˈafe. Ma nia
leˈa ka tasa diˈia noaˈa kamu kasi
araˈi nama kamu kasi ˈafe.
39 Aia, ma diˈia ta kini ka toˈo
ana araˈi, noaˈa kasi leˈa fuana nia
ka ilangani araˈi nia. Ma diˈia na
araˈi nia ka mae, na kini neˈeri
saiana ka ˈafe laˈu fuana ta ngwae
neˈe nia oga, bore ma ngwae neˈe
nia faˈamamana nama ana sa Jesus
Christ diˈia logo niaˈa.
40 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri,
diˈia nia noaˈa kasi ˈafe laˈu, nia
ke baˈa saeleˈa ka tasa. Nia neˈe
manatalaku goˈo ˈana ˈunaˈeri, bore
ma nau ku fia na Anoˈi ru Abu God
naˈa neˈe faˈataˈinia fuaku.

8

Sulia na fanga neˈe kira foˈosia

ˈani nunuˈi ru ki

1 Aia, nau ku keresia ku olisia
kwau na saefiloˈa kamu sulia na
fanga neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi
ru ki.
Nia mamana, kuluˈa taˈifau goˈo
kulu saiana ru oro ki sulia God. Sui
bore ˈana ka ˈunaˈeri, nia noaˈa kasi
leˈa fuana lafulakulu sulia na saiˈi
ruˈa kulu ki. Bore ma, alafeˈanga
neˈe kwate ma kulu ka kwaiˈafi
akulu kwailiu.
2 Ma sa tai neˈe ka saea nia saiˈi
ru liu, nia noaˈa kasi sai goˈo ana ta
ru.
3 Bore ma na ngwae neˈe alafe
fuana God, God saiana.
4 ˈIu, sulia na fanga neˈe kira
foˈosia ˈani nunuˈi ru ki, kulu saiana
na nunuˈi ru ki, noaˈa kira kasi
mauri mamana. Osiˈana kulu sa-
iana taˈifilia God goˈo neˈe mamana.
5 Sui bore ˈana ti ngwae kika
foˈosia ru ˈoro ki ˈi langi ma saena
magalia logo, ma kika saea na ru
neˈeri ki neˈe god ki ma na aofia ki,
6 kulu saiana taˈi God goˈo
neˈe tua, ma nia na Maˈa neˈe
saungaˈinia ru ki taˈifau, ma kulu
ka mauri fasi ˈiri kuke rao fuana.
Ma kulu toˈo ana taˈi Aofia goˈo sa
Jesus Christ, neˈe ˈafia God fuana
saungaˈilana na ru ki taˈifau, ma nia
ka kwatea logo na mauriˈa fuaka.
7 Ma ti ngwae neˈe kira
faˈamamana, noaˈa kira kasi sai
goˈo ana na nunuˈi ru neˈe noaˈa
laˈu ru mamana ki. Ma osiˈana tau
naˈa maˈi, kira lisia naˈa ngwae
ki kira foˈosia na nunuˈi ru ˈoro
ki, kika manata fasi na fanga
neˈe kira foˈosia ˈani nunuˈi ru
ki, nia fanga naˈa ana nunuˈi ru
ki. Ma talangwaraˈu fuana kika
kwaimanatai diˈia kira ˈania na
fanga ˈunaˈeri, ma kira ka fia fasi
kira fulia ru taˈa ma kika bulibuli ˈi
maana God.
8 Bore ma nau ku saea fuamuˈa,
ˈafitaˈi fuana ta fanga ka kwaiˈafi
aka fuana faˈasaeleˈalana God. Su-
lia diˈia kulu ˈania ta fanga, nia ru
ˈoˈo goˈo ˈana ana God, ma diˈia
noaˈa kulu kasi ˈania, nia noaˈa kasi
matamata goˈo.
9 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, muke
lia suli kamu, ˈasu ˈubani kamu kata
sasi ti ngwae faˈamamana kika sasia
ta ru neˈe manatalada talada saea
fuada neˈe kira rora fuana sasilana.
10 Muke madafi kamu ˈasu
ˈubani ru neˈe kata fuli: Ngwae
faˈamamana neˈe kira manata sulia
fasi nia rora fuana ˈanilana fangaˈa
neˈe kira foˈosi ˈani fuana nunuˈi ru
ki. Ma kira lisia kamu ˈania fanga
neˈeri saena luma abu na nunuˈi
ru. Kamu saiana nia noaˈa kasi rora
fuana ˈanilana fanga ˈuri ki. Bore
ma kamu ke raduda fuana ˈanilana
fangaˈa neˈe kira foˈosi ˈani fuana
nunuˈi ru, ma kira ke sasia ru neˈe
mangoda saea fuada nia rora.
11 Ma ˈunaˈeri na toˈolamuˈa neˈe
faˈamamanaˈanga nia kasi ngasin-
gasiˈa ˈua, na maurilana ke baˈa
taˈa, osiˈana na abulalamuˈa ˈani
saiˈi ru lamuˈa. Ma ngwae neˈeri,
sa Jesus Christ mae naˈa fuana.
12 Kaidaˈi kamu fulia ru taˈa ana
ti ngwae faˈamamana ˈani radulada
fuana fulilana ru neˈe kira manata
sulia nia rora, kamu fulia ru taˈa ana
sa Christ logo.
13 Nia neˈe, ˈafitaˈi liu nau ku
ˈania ta fanga neˈe toˈolaku lisia ma
ka leka rora. Osiˈana noaˈa naisi oga
neˈe nai kwatea sa toˈolaku ka sasia
ta ru neˈe manatalana talana saea
fuana neˈe nia rora fuana sasilana.

9

Sa Paul noaˈa kasi tuaraˈinia ngwae fuana ru neˈe bolo fuana ganilana

1 Aia, nauˈa niniˈa, nau ta ng-
wae aloge. Ma nau neˈe ta ng-
wae lifurongo, ma nau ku lisia
naˈa sa Jesus na Aofia kia. Ma
kamu faˈamamana ana Aofia sulia
na raoˈa nau fuana.
2 Nia neˈe, kamu ka saiana nauˈa
naˈa neˈe ta ngwae lifurongo, bore
ˈana ti ngwae kira saea noaˈa.
Kamu saiana taˈifau naˈa, sulia na
faˈamamanaˈanga kamu ki ana na
Aofia neˈe faˈataˈinia na raoˈa nau
diˈia ta ngwae lifurongo.
3 Ana kaidaˈi ti ngwae kira balufi
nau, nau ku olisi ˈuri ada:

4 Nau ku toˈo ana ngasingasiˈanga
fuana ngalilana fanga ma na
kwaˈunga faˈasia sa tai faˈida neˈe
nau ku faˈamanatada. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nau kusi ngalia.
5 Ma nau ku toˈo ana ngasin-
gasiˈanga fuana sasiˈa sulia sa Pe-
ter faˈinia ti lifurongo, ma na ng-
waefuta sa Jesus ki, neˈe kira toˈo
ana ˈafe faˈamamana ki neˈe kira
leka faˈinida ana lekalada. Sui bore
ˈana ka ˈunaˈeri, nau kusi toˈo ana
ta ˈafe.
6 Sa Banabas faˈi nau, keroˈo toˈo
logo ana ngasingasiˈanga diˈia ti
lifurongo fuana ngalilana mani ˈiri
keroˈo kasi ˈabera ˈani raoˈa mata-
mata. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri,
keroˈo rao logo fuana folilana na
fanga keroˈo ki.
7 Ma ta ngwae ana ofoˈa bore, nia
noaˈa kasi sasia na raoˈa matamata
fuana folilana na fanga nia. Ma ta
ngwae neˈe nia fasia maga ru ki, nia
saiana ˈanilana na fuaˈi ru ana ˈai
neˈe nia fasiˈi ki. Ka ˈunaˈeri logo
fuana ngwae neˈe lia sulia na amuˈi
sipsip nia, sulia nia saiana ka ngalia
logo ti suluˈi ru ana susuda fuana
kwaˈufilana.
8 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki
taˈifilida neˈe nau ku faˈabolotaˈinia
ˈani ru ki saena magalia neˈe. Sulia
na taki faˈasia sa Moses ki saea logo
ru neˈeri.
9 Osiˈana saena taki sa Moses ki,
nia fata ˈuri, “Na buluka neˈe rao
fuana urilana na maga ru ki, nia
saiana ke ˈani ti ru, ma noaˈa ˈoe
kosi bokota kwakwana.” Ma God
noaˈa kasi fata ˈani ru neˈeri sulia
na buluka ki goˈo ˈana.
10 Bore ma nia fata logo suli
kaimili na ngwae faˈamanata ki ana
Faˈarongoˈa Leˈa. Nia naˈa neˈe,
ngwae fasia na maga ru ki ma na ng-
wae neˈe ka loia ru, kera taˈifau goˈo
neˈe kera kwaimasi fuana ngalilana
ti fuaˈi ˈai ana kaidaˈi ana unuˈi ˈai
maua.
11 Ka ˈunaˈeri logo fuamiˈa,
duˈungana kami fata taloˈania na
Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa diˈia ta
ngwae ba fasia na maga ru saena
ano. Nia neˈe, leˈa fuana mika
ngalia na ru leˈa ki faˈasi kamu
fuana maurilamiˈa saena magalia
neˈe.
12 Ma diˈia ti ngwae neˈe
faˈamanata kamu kira bolo fuana
ngalilana na ru neˈeri ki faˈasi
kamu, tama kami totolia ka tasa
fuana ngalilana ru neˈeri ki faˈasi
kamu. Sui bore ˈana keroˈo ka
toˈo ana ngasingasi ˈanga ˈunaˈeri,
noaˈa keroˈo kasi gani kamu goˈo
ˈuana ta ru, osiˈana keroˈo maˈudi
fuana liuˈa saena ˈafitaˈiˈanga ki,
ˈiri ngwae ˈoro ki kike rongo ˈaliˈali
ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus
Christ.
13 Kaumulu saiana ngwae neˈe
kira rao saena Luma Abu God, kira
ngalia naˈa fanga kira ki faˈasia
saena Luma Abu God, sulia kira
ˈania na kwaisuˈusiˈanga ki faˈasia
na fuˈani kwaisuˈusi neˈeri.
14 Ka ˈunaˈeri logo, na Aofia ka
saea na ngwae neˈe kira faˈarongo
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, kira totolia
kika ngalia na ru ki fuana maurilada
saena magalia fuana raoˈa neˈeri.
15 Sui bore ˈana nau ku toˈo ana
ngasingasiˈanga fuana ngalilana na
ru neˈeri ki faˈasia na ngwae neˈe
nau ku faˈamanatada ki, noaˈa naisi
gania ta ru faˈasia ta ngwae. Ma ˈi
taˈena, nau kusi keresia na ru neˈe
fasi ˈiri nau ku ngalia ta ru. Nau ku
fataleˈa aku talaku, sulia nau kusi
ngalia ta ru faˈasia na ngwae neˈe
nau ku faˈamanatada ki. Ma ka
leˈa diˈia nau ku mae ana fioloˈa sui
mala nau ku fiˈi gani kamu ˈuana
ta ru, sulia nau kusi oga na fataleˈa
laku ka alua goˈo ˈana ta ru ˈoˈo
ˈunaˈeri.
16 Ma noaˈa kasi talangwaraˈu
fuana nau ku fataleˈa sulia na
faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa
Leˈa, osiˈana na Aofia baˈe
nau fuana sasilana. Nia neˈe,
kwaˈikwaˈinga nia fuaku ke baˈa
doe diˈia noaˈa naisi faˈarongo ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa.
17 Diˈia nau ku faˈatalo sulia
na kwaiogaiˈanga nau, nia talang-
waraˈu fuana nau ku ngalia naˈa

mani. Bore ma noaˈa naisi masia
ta mani, sulia God fitoˈo aku fuana
sasilana na raoˈa neˈe nia baˈe nau
maˈi ˈuana.
18 Aia, tae neˈe kwaiaraˈanga nau
fuana raoˈa neˈe? Na kwaiaraˈanga
nau, nia neˈe fuana faˈarongoˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwae ki,
ma noaˈa naisi ngalia ta folifoliˈa
fuana tae neˈe nau ku sasia, sui bore
ˈana ka bolo fuana gania ˈuana ti ru
fuaku.
19 Ru neˈe fada ˈani neˈe noaˈa
ta ngwae kasi suˈumaˈi nau fuana
roˈongaˈa sulia duˈungana kira foli
nau. Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri,
nau ku rao ngangata fuana ngwae
ki taˈifau diˈia ta ngwae rao, fasi ˈiri
na ngwae ˈoro ki kike faˈamamana
ana sa Jesus Christ.
20 Nia neˈe, ana kaidaˈi nau
ku tua faˈinia ngwae Jiu ki, nau
ku roˈosulia na falafala Jiu ki,
ˈiri nau ku kwaiˈafi ada fuana
faˈamamanaˈanga. Ma sui bore
ˈana noaˈa naisi tua olofana taki
sa Moses ki, nau ku roˈo logo su-
lia diˈida, fasi ˈiri nai ˈafida fuana
faˈamamanaˈanga.
21 Nia ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi
nau ku tua faˈinia ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki, nau ku roˈosulia na falafala
kira ki, ma noaˈa naisi roˈosulia na
falafala Jiu ki, fasi ˈiri nai ˈafida
fuana faˈamamanaˈanga. Ma noaˈa
naisi saea neˈe nau ku aburongo ana
taki God ki, osiˈana nau ku roˈo lala
sulia na taki sa Jesus Christ ki.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo, ana kaidaˈi
nau ku tua faˈinia na ngwae neˈe
faˈamamanaˈanga kira ki noaˈa
kasi ngasingasiˈa ˈua, nau ku tua
diˈida logo, fasi ˈiri nau ku ˈafida.
ˈUnaˈeri, ana falafala ˈoro ki, nau
ku tua diˈia na ngwae ki taˈifau,
fasi ˈiri nai baˈa ˈafia ti ngwae
ada ˈuana faˈamamanaˈanga ana sa
Jesus Christ.
23 Nau ku sasia na ru neˈeri ki,
fasi ˈiri neˈe ngwae ˈoro ki kike
faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa,
ma nai baˈa ngalia na ru leˈa ki neˈe
Faˈarongoˈa Leˈa fata sulia.

Dau fafia maurilamu

24 Aia, kamu saiana diˈia na
laliliˈanga ana kwai kwai liufiˈanga,
ngwae ˈoro ki neˈe fuana kwai kwai
liufiˈanga, bore ma taˈi ngwae goˈo
neˈe liu ma ka ngalia na kwa-
iaraˈanga. Aia, kamu ngwae neˈe
faˈamamana ana sa Jesus Christ
ki, muke rao ngasingasiˈa ˈuana
roˈongaˈa sulia na kwaiogaiˈanga
God diˈia ta ngwae neˈe lalili ˈaliˈali
ka tasa ana kwai kwai liufiˈanga, ˈiri
God ke baˈa kwaiara kamu.
25 Aia, ma na ngwae neˈe leka
ˈuana laliliˈanga, nia ka dau fafia
nonina talana, fasi ˈiri na nonina ke
totolia lalili ˈaliˈali ˈanga, ma nia ke
ngalia ta kwaiaraˈanga neˈe saiana
ke funu goˈo ˈana. Ma ngwae neˈe
kulu faˈamamana ki, kuke dau fafia
nonika talaka fasi ˈiri kuke ngalia na
kwaiaraˈanga neˈe tuatua firi.
26 Nia neˈe, nau ku dau fafia
noniku talaku diˈia ta ngwae neˈe
lalili ˈaliˈali ma ka leka saga ˈuana
kula ni faˈasuilana laliliˈanga. Ma
nau ku diˈia logo ta ngwae neˈe fuˈa
ˈana kwaikumuliˈanga ma na faˈi
kumukumu nia ki leleka kasi tala
goˈo.
27 Ma nau ku dau fafia noniku,
ˈasu ˈubani nau na ngwae neˈe nau
ku faˈamanata bore na ngwae ki,
God noaˈa kasi kwaiara nau.

10

Na ngwae faˈamamana ki noaˈa kamu kasi foˈosia na nunuˈi ru ki

1 Aia, ngwaefuta nau kina, muke
manata sulia na koˈo bora kia ki
na ngwae Jiu ki. Ana kaidaˈi God
talaˈida ˈani na gwaˈi salo, ma kira
ka leka toˈo folo ana asi.
2 Nia diˈia kira siuabu ana gwaˈi
salo faˈinia na asi ˈiri kira na fa-
farongo sa Moses ki.
3 Ma kiraˈa taˈifau goˈo neˈe kira
ˈania fanga God kwatea fuada,
4 ma kira ka kwaˈufia logo na
kafo neˈe nia kwatea fuada. Osiˈana
kira kwaˈufia na kafo neˈe leka maˈi
faˈasia na fau neˈe God faˈataˈinia
fuada. Ma na fau neˈeri naˈa neˈe sa

Jesus Christ, ma nia noaˈa kasi leka
naˈa faˈasida.
5 Ma sui bore ˈana God ka kwaiˈafi
ada ˈunaˈeri, na abulalada taˈa,
ma God noaˈa kasi saeleˈa sulia
ˈorolada abulada taˈa. Ma osiˈana
ru neˈeri, kira ka mae saena na abaˈi
kula kwasi neˈe kira liu ana.
6 Ma ru neˈeri ki ka fuli ˈunaˈeri
fuada fasi ˈiri ka kwatea na
faˈabasuˈa fuaka ana tae ki neˈe ke
baˈa dao maˈi fuaka diˈia kulu sasi
sulida ˈuana ogalana ru taˈa ki,
7 ma fuana foˈosilana nunuˈi ru ki
diˈia ti ngwae ada kira sasia maˈi
ˈi naˈo. Sulia na Kerekereˈa Abu
ba saea, “Kira tua fuana fangaˈa,
ma kira ka kwaˈu doe, faˈinia kak-
abaraˈanga diˈia na ngwae bali buri
ki.”
8 Ma kulu niniˈa, noaˈa kulu kasi
sasia na kakabaraˈanga ki diˈia ti
ngwae Israel ki maˈi ˈi naˈo, osiˈana
God kwatea kwaˈikwaˈinga fuada
ma 23,000 ngwae ada kika mae ana
taˈi faˈi asoa.
9 Ma noaˈa kulu kasi ilitoˈona na
Aofia diˈia ti ngwae ada neˈe sasi
sulia na abula taˈangaˈa kira ki, ma
fuana baˈeko tolo ka ˈaleda kika
mae.
10 Ma noaˈa kulu kasi ˈuga, osiˈana
ti ai ada kira sasi logo ˈunaˈeri, ma
God ka kwatea maˈi na ˈainsel fuana
saungilada.
11 Ma duˈungana tae neˈe ru
neˈeri ki ka fuli fuada ˈiri na ngwae
ki taˈifau kike saiana na sasilana ru
ˈunaˈeri ki, God noaˈa kasi saeleˈa
goˈo sulia. Ma na alaˈanga neˈeri ki
ka teo naˈa saena Kerekereˈa Abu
fuana fata faˈabasuˈa fuaka neˈe
kulu tua saena asoa ˈisi ki.
12 Aia, ma na ngwae neˈe fia fasi
na faˈamamanaˈanga nia ngasin-
gasiˈa, nia ka madafia, nia kata fulia
logo ta ru taˈa.
13 Ana kaidaˈi kamu dao toˈona
ilitoˈonga, nia noaˈa laˈu ta ru faolu,
sulia ngwae matamata ki bore dao
logo toˈona ilitoˈonga ˈunaˈeri ki.
Ma God ka kwaiˈafi ana ngwae neˈe
kira fitoˈo ana ki, sulia nia noaˈa
kasi baˈa danga ˈani kamu fuana
ilitoˈonga neˈe ke liufia na ngasin-
gasiˈanga kamu ki. Ma ana kaidaˈi
kamu dao toˈona ilitoˈonga, God
ke baˈa kwatea na ngasingasiˈanga
fuamuˈa ˈiri muke ˈaila ˈania abula
taˈangaˈa.
14 Nia neˈe, kwaima nau kina ˈae,
muke tua faˈasia na foˈosilana na
nunuˈi ru ki.
15 Aia, ma kaumulu ngwae liatoˈo
ki naˈa. Nia neˈe, muke manata leˈa
sulia na alaˈanga nau ki, ma diˈia
kamu alafafia, muke roˈosulia.
16 Aia, ma sulia na Fanga Abuˈa,
ana kaidaˈi kulu kwaˈu ana titiu,
kulu ˈado faˈinia ana ˈabuna sa
Jesus Christ. Ma na beret neˈe
kulu ngiia, kaidaˈi kulu ka ˈania,
kulu ˈado naˈa faˈinia ana nonina sa
Jesus Christ. Ma kulu baˈatafea God
sulia na ru neˈeri ki.
17 Ma taˈi afu beret goˈo neˈe sa
Jesus. Sui bore ˈana kulu ka ˈoro,
kulu taˈi noni goˈo, sulia kulu ˈado
goˈo ana taˈi afu beret neˈeri.
18 Aia, muke manata sulia na ng-
wae Jiu ki. Kaidaˈi ti ngwae ada neˈe
kira ˈania tae neˈe kira foˈosi ˈani
fuana God fafona fuli fuˈa, kira ˈado
logo ˈani foˈosilana God.
19 Nau ku saea na nunuˈi ru
ki ma na fanga kira foˈosi ˈani
fuana nunuˈi ru noaˈa kasi ˈinotoˈa.
Osiˈana kulu saiana na ru neˈeri ki
ru ˈoˈo ki goˈo ˈana.
20 Ma nau ku saea, ana kaidaˈi
kira foˈosia nunuˈi ru, kira foˈosia
na anoˈi ru ki, ma noaˈa kira kasi
foˈosia goˈo God. Nia neˈe, noaˈa
nau kusi oga muke ˈado faˈinia na
ano ˈi ru ki.
21 Sulia noaˈa kamu kasi bolo
faˈinia kwaˈunga ana titiu na Aofia
ana Fanga Abu ma faˈasia na titiu
na ano ˈi ru ki logo. Ma noaˈa kamu
kasi bolo faˈinia ˈanilana na Fanga
Abu na Aofia faˈinia na fanga na ano
ˈi ru ki logo.
22 Diˈia kulu sasi ˈunaˈeri, na
Aofia ke saetaˈa fuaka. Ma noaˈa
kulu kasi bolo fuana uuˈa ˈusia na
kwaˈikwaˈinga nia.
23 Ti ngwae kira fata ˈuri, “Kulu
saiana kuka sasia goˈo akulu
kwaluˈani ru neˈe kulu oga, osiˈana
noaˈa kasi abu goˈo fuaka.” Bore

ma nau ku saea, “Ru ki taˈifau noaˈa
kasi leˈa, ma na ru ki taˈifau noaˈa
kasi kwaiˈafi akulu kwailiu.”
24 Noaˈa kulu kasi manata goˈo
ˈakulu sulia tae ki neˈe leˈa fuaka
talaka. Bore ma kuke manata logo
sulia tae neˈe ˈafia laˈu ngwae mata-
mata ki.
25 Nia leˈa goˈo ˈana fuana
ˈanilana tae neˈe kamu foli ˈi maana
usiˈa. Ma noaˈa kamu kasi manata
ˈabera sulia na ru neˈeri leka maˈi
faˈasia ˈi faˈi.
26 Noaˈa ta fanga ˈiri abu fuaka
fuana ˈanilana, sulia na Kerekereˈa
Abu ba saea, “Na magalia ma na ru
ki taˈifau ˈi saena, na ru Aofia ki
goˈo.”
27 Ma diˈia ta ngwae neˈe noaˈa
kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ
ka saeˈo fuana fangaˈa ˈi luma nia,
ma ˈoko leka, ˈania naˈa tae ki neˈe
nia kwatea fuamu fuana ˈanilana.
Noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera ˈuana
saefilolana diˈia na fanga neˈe kira
foˈosi ˈani fuana nunuˈi ru.
28 Bore ma diˈia ta ngwae saea
fuamu, “Na fanga neˈe kira foˈosi
ˈani fuana na nunuˈi ru ki,” ˈirai
noaˈa ˈoe kosi ˈania fanga neˈeri,
ˈasu ˈubani na liana ngwae neˈeri
kata figwanu.
29 Ru neˈeri noaˈa laˈu sulia na
liamu. Ma nau kusi oga ˈoko
faˈaliadila ta ngwae matamata.

Aia, ta ngwae saefilo ˈuri aku,
“Diˈia noaˈa ta fanga kasi abu fuaku,
faˈuta neˈe noaˈa naisi bolo fuana
ˈanilana sulia liana ta ngwae mata-
mata?
30 Ma diˈia nau ku baˈatangoa God
fafia fanga nau, faˈuta neˈe ta ngwae
matamata ka balufia nau fafia na
fanga neˈe nau ku baˈatangoa God
fuana?”
31 Aia, nau ku olisia nau ku ˈuri:
Ru ki taˈifau neˈe ˈoko sasia, ma
diˈia ˈoko fanga, nama ˈoko kwaˈu,
ˈoko sasia na ru neˈeri ki taˈifau
fasi ˈiri neˈe ngwae ki kike baˈatafea
God.
32 Muke tua ˈania tuaˈa neˈe noaˈa
kasi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga fuana
ta ngwae Jiu, nama ta ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu, nama fuana ta ngwae
faˈamamana ana God.
33 Muke diˈia nauˈa, duˈungana
nau ku iliili ˈuana faˈasaeleˈalana
ngwae ki taˈifau ˈani ru neˈe nau
ku sasiˈi ki. Noaˈa nau kusi man-
ata ˈuana faˈasaeleˈalaku talaku,
bore ma nau ku manata ˈuana
faˈasaeleˈalana ngwae ki taˈifau, ˈiri
kike toˈo ana mauriˈa firi.

11

1 Nia neˈe, muke tua diˈia nauˈa,
diˈia logo neˈe nau ku tua diˈia sa
Jesus Christ.

Falafala saga sulia foˈongaˈa

2 Nau ku baˈatafe kamu sulia
kaumulu manata toˈoku sulia asoa
ki taˈifau, ma muke leka sulia na
faˈamanataˈanga neˈe nau ku kwa-
tea fuamuˈa.
3 Ma nau ku oga muke saiana sa
Jesus Christ nia gwaungaˈi fafia na
ngwae ki taˈifau, ma na araˈi ki
kika gwaungaˈi fafia na ˈafe kira ki,
ma God ka gwaungaˈi fafia sa Jesus
Christ.
4 Nia neˈe, diˈia ta ngwae foˈo
nama ka alaˈa ˈania na fatalana
God, nia leˈa nia ka lafua na
kifi faˈasia na gwauna, sulia ru
neˈeri faˈataˈinia faˈadoelana sa Je-
sus Christ neˈe nia gwaungaˈi fuana.
5 Ma diˈia ta kini neˈe ka foˈo
nama ka alaˈa ˈania na fatalana
God, nia leˈa nia ka ˈafu fafia na
gwauna, sulia ru neˈeri faˈataˈinia
faˈadoelana na araˈi nia neˈe
gwaungaˈi fuana. Na kini neˈe
noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri, nia diˈia ta
kini neˈe kira sufi guguru ana ifuna
fuana faˈaˈekelana.
6 Kaidaˈi nia noaˈa kasi ˈafu fafia
na gwauna, nia diˈia nia sufi guguru
ana ifuna. Nia neˈe, leˈa fuana kini
ka alua na ru fuana ˈafuˈa fafia na
gwauna, sulia ru ni ˈekeˈa fuana
kini ka sufia ifuna nama ka sufi
guguru ana ifuna.
7 Aia, ma na ngwangwane ki neˈe,
noaˈa kasi ˈafu fafia na gwauda,
sulia God saungaˈinida diˈia niaˈa
talana, ma kira ka faˈataˈinia na
ˈinotoˈanga nia. Ma na kini ki,

kira ka fa'ata'inia na 'inoto'anga na
ngwangwane ki.
8 Du'ungana kaida'i God
saunga'inia na ngwangwane etaeta,
noa'a la'u kini ne'e fa'afuta
nia'a. Ma na kini etaeta, God ka
saunga'inia fa'asia na nonina na
ngwangwane etaeta.
9 Ma God noa'a kasi saunga'inia
na ngwangwane fuana 'afilana na
kini. Bore ma nia ka saunga'inia na
kini fuana 'afilana na ngwangwane.
10 Nia ne'e, na kini ki kira ka to'o
ana ru fuana 'afu'a fafia na gwauda
'iri na 'ainsel ki bore kira ka saiana
na kini ki kira fu'usi doe ana ara'i
kira ki.
11 Bore ma fuakulu ngwae ne'e
kulu fa'amamana ana na Aofia, ng-
wae ma kini, kulu ego akulu ta-
lakulu kwailiu. Na kini ke 'afia na
ngwangwane, ma na ngwangwane
ke 'afia na kini.
12 Sui bore 'ana na kini eta ka leka
ma'i fa'asia nonina na ngwangwane
etaeta, 'i ta'ena na kini ne'e fa'afuta
ngwangwane. Aia, ma na ru ki
ta'ifau leka ma'i fa'asia God.
13 Muke manata basi sulia tae ne'e
le'a. Kamu ke sai nama ana, noa'a
kasi le'a ne'e kini ka fo'o di'ia nia
noa'a kasi 'afua gwauna.
14 Ma na ngwae ki nini'a, kulu
saiana God noa'a 'iri saunga'inia na
ngwangwane fasi 'iri kira ka to'o
ana ifu keta di'ia kini ki. Ma di'ia
na ifuna ngwangwane ka 'una'eri,
nia 'eke liu.
15 Bore ma, di'ia na kini alua na'a
ifu keta, lisilana le'a liu. Sulia God
kwatea na ifu keta fuana 'iri ka
'afua fafia 'ani gwauna.
16 Aia, di'ia ta ngwae ne'e
noa'a kasi oga ala'a fafia na
fa'amanata'anga nau sulia ru ne'e,
na olisi'anga nau fuana 'uri: Noa'a
go'o ta falafala matamata ne'e
kaimili fa'amanata 'ani. Ma sa tai
fa'ida ne'e kira fa'amamana ana
God saena ma'e fanoa ki ta'ifau,
kira sasi logo 'una'eri.

Falafala saga sulia na Fanga Abu'a

17 Aia, ma sulia na ru nau
ku kerekere na'a fuamu'a
nini'ari, noa'a naisi ba'atafe
kamu. Sulia kaida'i kaumulu
fiku fuana fo'onga'a, na ab-
ula'anga kamu ki ta'a, ma noa'a
kamu kasi fa'angasingasia go'o na
fa'amamana'anga kamu ki, bore ma
kamu fa'angwata'uta'u ni lala.
18 Na etana ru nau ku balufi kamu
fafia ne'e 'uri: Nau ku rongo ana
kaida'i kamu fiku ki, kamu tua
to'oto'o 'i safitamu'a, ma muka
olisu'usu'u fa'i kamu kwailiu. Ma
nau ku sai le'a ana ti ru nau ku
rongoa nia mamana.
19 Mamana liu, na daro'a ne'eri
fa'ata'i le'a ana sa tai fa'ida ne'e
donga mamana ana God.
20 Aia, ana kaida'i kamu leka fiku
ma'i fuana Fanga Abu'a, noa'a la'u
na Fanga Abu'a mamana ne'e kamu
'ania.
21 Osi'ana ta bali amu'a fanga doe
na'a amu'a, ma noa'a kamu kasi
'ado na'a fa'inia ngwae matamata
ki. Nia ne'e, ta bali ana ngwae kira
ka fiolo go'o 'ada, ma ta bali amu'a
ka kwa'u leleka muka gwaulilinga
na'a amu'a.
22 Nia ne'e, ka le'a fuana muke
fanga basi 'i luma kamu ki, fasi
'iri noa'a kamu kasi fa'a 'eke'a
na ngwae ne'e fanga kira ki noa'a
kasi 'oro. Osi'ana kaida'i kamu
fanga doe 'i maana na ngwae dala'a
ki, kamu fa'ata'inia ne'e noa'a
kamu kasi fu'usi doe go'o ana
fikuta'i ngwae fa'amamana God.
Fa'uta, kaumulu fia nai ba'atafe
kamu osi'ana na abulalamu'a ne'e
'una'eri? Noa'a!

Na Fanga Abu'a
(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

23 Na fa'amanata'anga sulia na
Fanga Abu'a ne'e nau ku kwatea
fuamu'a, nau ku ngalia fa'asia na
Aofia ba nia 'uri: Ana rodo ba kira
'olosaea na Aofia sa Jesus fuana
malimae nia ki, nia ka ngalia na
beret,
24 ma nia ka ba'atafea God fafia,
ma ka ngiia, ka fata 'uri, "Nia

naˈa ne noniku neˈe nau ku kwatea
fuamuˈa. Muke ˈania fuana manata
ˈanga toˈoku.”
25 Ma buri ˈana kira fanga ka sui,
ˈunaˈeri logo sa Jesus ka ngalia na
titiu ana waen, ma nia ka fata laˈu
ˈuri, “Na titiu ana waen neˈe, nia
usulia naˈa na fau alangaˈinga faolu
neˈe God saungaˈinia ˈani ˈabuku.
Ana kaidaˈi muke kwaˈufia, muke
manata toˈoku.”✡
26 Nia neˈe, ana kaidaˈi ki taˈifau
neˈe kamu Fanga Abu ˈani beret
ˈunaˈeri faˈinia na titiu ˈunaˈeri,
muke fatatalo ˈani na maelana sa
Jesus, ma muka sasi ˈunaˈeri leleka
ka dao ana olilana maˈi sa Jesus.
27 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka
ˈania na beret ana na Aofia, ma
ka kwaˈufia na titiu nia, ma ka
sasia falafala taˈa,* nia ka abula taˈa
fuana nonina na Aofia faˈinia na
ˈabuna.
28 Nia neˈe, sa tai akulu neˈe oga
ka Fanga Abu, nia ka manata basi
sulia na abulalana talana, sui nia ka
fiˈi ˈania na beret ma ka fiˈi kwaˈu
ana na titiu neˈeri.
29 Sulia diˈia nia noaˈa kasi man-
ata basi sulia na nonina na Aofia
ana kaidaˈi nia ˈania na beret ma
ka kwaˈu ana na titiu, nia ngalia
naˈa kwaˈikwaˈinga fuana talana
ana kaidaˈi nia Fanga Abu ˈunaˈeri.
30 Nia neˈe kwate ma ngwae ˈoro
ka mataˈi, ma kika ngwataˈutaˈu,
ma ti ngwae kira ka mae naˈa.
31 Ma diˈia kulu filo kulu talakulu
ˈi naˈo, God noaˈa kasi matalangaˈi
kulu.
32 Bore ma na Aofia nia mata-
langaˈi kulu ma ka kwatea na
kwaˈikwaˈinga ki fuaka ana kaidaˈi
neˈe, fasi ˈiri nia noaˈa kasi mata-
langaˈi kulu fuana maeˈa faˈinia na
ngwae ki saena magalia ana kaidaˈi
ke dao maˈi.
33 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina,
ana kaidaˈi kamu fiku maˈi fuana
Fanga Abuˈa, muke tua maˈakwali
kamu taˈifau.
34 Ma diˈia ta ngwae ka fiolo, leˈa
fuana nia ka fanga basi ˈana ˈi luma
nia, sui mala nia ka fiˈi leka ana
fikuˈa, ˈasu ˈubani God kata kwatea
na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa sulia na
falafala kamu ki ana kaidaˈi kamu
fiku.
Ma, sulia ti ru matamata laˈu, nai
baˈa rokisiˈi ana kaidaˈi nai leka
maˈi siamuˈa.

12

Na kwateˈa ki faˈasia na Anoˈi ru Abu

1 Aia, ngwaefuta kina, nau ku
keresia na alaˈanga fuana olisilana
na lidiˈa kamu ki sulia na kwateˈa ki
faˈasia na Anoˈi ru Abu. Nau ku oga
muke sai leˈa ana kwateˈa ki neˈe
Anoˈi ru Abu nia kwatea fuaka.
2 Kamu saiana ˈi naˈona mala neˈe
kamu faˈamamana ana sa Jesus, na
nunuˈi ru neˈe noaˈa kasi mauri ki,
kira talaˈia rora amuˈa.
3 Ma nau ku oga muke saiana diˈia
na Anoˈi ru God talaˈia ta ngwae,
nia ˈafitaˈi na ngwae neˈeri ka fata
kwaiagi ana sa Jesus. Ma ka ˈunaˈeri
logo, diˈia na Anoˈi ru Abu kasi
talaˈia ta ngwae, nia ˈafitaˈi nia ka
saea sa Jesus neˈe na Aofia.
4 Bore ˈana na Anoˈi ru Abu
ka kwatea na kwateˈa matamata
kwailiu ki, na kwateˈa neˈeri ki ˈita
goˈo maˈi taˈifau faˈasia taˈi Anoˈi
ru Abu.
5 Sui bore ˈana na raoˈa neˈe na
Aofia nia ogaˈi kuke sasiˈi ki niˈi
ka matamata kwailiu, taˈi Aofia goˈo
neˈe kulu rao fuana.
6 Sui bore ˈana kulu ka saiana
sasilana raoˈa matamata kwailiu ki,
taˈi God goˈo neˈe kwaiˈafi akulu
fuana sasilani.
7 Ma na Anoˈi ru Abu ka
faˈataˈinia ngasingasiˈanga nia
fuakulu taˈifau ˈiri kuke rao fuana
ˈafilaka kwailiu.
8 Ma fuana ti ngwae, na Anoˈi
ru Abu kwatea na ngasingasiˈanga
fuana alaˈanga ˈania liatoˈongaˈa.

✡ **11:25** Jeremaea 31:31; Eksodas 24:8 * **11:27** Sa Paul alaˈa sulia falafala taˈa ngwae ˈi Korint ki kira sasia ana ngwae ki. Ngwae faˈamamana toˈoru ki kira faˈalia na ngwae dalaˈa faˈamamana ki ana Fanga Abuˈa (11:21-22). Noaˈa kira ˈiri daroˈia fanga kira aniˈi ki. Ma kira sasi na barangisiˈanga ki ˈi safitana ngwae God ki.

Ma fuana ti ngwae laˈu na Anoˈi ru
Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga
fuana alaˈanga ˈani saiˈi ruˈanga.
9 Ma fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi
ru Abu ka kwatea na fitoˈo ˈanga
neˈe ngasingasiˈa liu. Ma fuana ti
ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu ka
kwatea na ngasingasiˈanga fuana
guralana ngwae mataˈi ki.
10 Ma fuana ti ngwae laˈu, na
Anoˈi ru Abu ka kwatea na ngasin-
gasiˈanga fuana sasilana ru ni
faˈanadaˈa ki. Ma fuana ti ngwae
laˈu, na Anoˈi ru Abu ka ˈafida fuana
alaˈanga ˈani fatalana God. Ma
fuana ti ngwae laˈu, na Anoˈi ru
Abu ka kwatea na ngasingasiˈanga
fuana kika lia saiana ru ki neˈe
ˈita maˈi faˈasia na Anoˈi ru Abu
nama ka noaˈa. Ma fuana ti ngwae
laˈu, na Anoˈi ru Abu ka kwatea
na ngasingasiˈanga fuana alaˈanga
ˈania alaˈanga matamata neˈe noaˈa
kira kasi saiana ki. Ma fuana ti
ngwae laˈu, na Anoˈi ru Abu ka
kwatea na ngasingasiˈanga fuana na
fadalana alaˈanga neˈe kira saeˈe.
11 Sui bore ˈana nia ka kwatea na
ngasingasiˈanga matamata ki fuaka
taˈifau sulia na kwaiogai ˈanga nia,
ma taˈi Anoˈi ru Abu goˈo neˈe
kwateˈe.

Kulu taˈi noni goˈo neˈe toˈo ana kula ˈoro toˈotoˈo ki

12 Kuluˈa na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana sa Jesus Christ
ki, kulu diˈia taˈi noni ana sa Je-
sus Christ neˈe toˈo ana kula ˈoro
toˈotoˈo ki. Ma sui bore ˈana nia ka
toˈo ana kula ˈoro ki, nia taˈi noniˈi
ru goˈo ˈana.
13 Kuluˈa taˈifau goˈo, na ngwae
Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu
Jiu ki, ma na ngwae neˈe kira rao
ˈoˈo ki, ma na ngwae neˈe kira aloge
ki, kulu diˈia taˈi noniˈi ru goˈo,
sulia taˈi Anoˈi ru Abu goˈo neˈe
siuabu kia, fasi ˈiri kuke alua taˈi
noniˈi ru. Ma God ka kwatea taˈi
Anoˈi ru Abu goˈo ˈiri ka tua saena
maurilaka taˈifau.
14 Na noniˈi ru noaˈa kasi toˈo ana
taˈi bali ru goˈo, bore ma nia toˈo
ana kula ˈoro toˈotoˈo ki.
15 Ma diˈia na ˈae ka fata ˈuri,
“Nau noaˈa laˈu ta bali ana noni,
sulia nauˈa noaˈa laˈu na lima,” na
ˈae neˈeri ta bali nama ana noni
neˈeriˈa.
16 Ma diˈia na alinga ka fata ˈuri,
“Nauˈa noaˈa laˈu ta bali ana noni,
sulia nauˈa noaˈa laˈu na maa,” na
alinga neˈe ta bali nama ana noni
neˈeriˈa.
17 Ma diˈia na noniˈi ru taˈifau
neˈe na maa goˈo ˈana, nia kasi bolo
fuana rongolana ta ru. Ma diˈia na
noniˈi ru taˈifau neˈe alinga goˈo
ˈana, nia kasi bolo fuana mokoˈa
toˈona ta ru.
18 Aia, na nonika leˈa liu, osiˈana
kaidaˈi God saungaˈi kia, nia alua
na ru neˈeri ki taˈifau goˈo ana noni
sulia na kwaiogai ˈanga nia.

19 Ma diˈia na noni toˈo ana taˈi
kula goˈo ˈana, nia noaˈa laˈu na
noni mamana!
20 Na noni toˈo ana na kula ˈoro
ki, bore ma nia taˈi noni goˈo.
21 Ma duˈungana ˈunaˈeri, na maa
ˈafitaˈi ka fata ˈuri fuana lima,
“Lima ˈae, nau kusi ogaˈo goˈo!” Ma
ka ˈunaˈeri logo na gwau noaˈa kasi
bolo fuana alaˈanga ˈuri fuana ˈae,
“Nau kusi ogaˈo goˈo!”
22 Ti ngwae kira manata neˈe ti
kula ana noni niˈi ngwataˈutaˈu.
Bore ma, ˈafitaˈi liu kulu ka mauri
diˈia kula neˈeri ki noaˈa faˈasia
nonika.
23 Ma ti kula ana noni neˈe kulu
saea fasi noaˈa kasi ˈinotoˈa goˈo,
nia neˈe kuke lia leˈa sulida. Ma
ta kula ana noni neˈe lisilana kasi
leˈa goˈo, nia neˈe kuke faˈaruˈufia
nama ˈani toro.
24 Ma ti kula ana noni neˈe
lisida ka leˈa, noaˈa kulu kasi bolo
fuana faˈaruˈufilada. God saungaˈi
ˈunaˈeri ana nonika, fasi ˈiri kuke
faˈadoea na kula neˈeri ki ˈania
nonika neˈe ngwae ki kira fia kula
ˈoˈo ki goˈo ˈana.
25 Nia neˈe, noaˈa goˈo ta daroˈa
saena noniˈi ru, sulia neˈe kula ki
taˈifau goˈo kira lia sulida kwailiu.

26 Ma diˈia ta taˈi kula ana noni
nia fii, na kula ki taˈifau goˈo neˈe
kira fii logo faˈinia. Ka ˈunaˈeri logo,
diˈia ta kula ana noniˈi ru kira tafea,
na noniˈi ru taˈifau kira ngalia na
baˈatafeˈa neˈeri.
27 Aia, kaumulu taˈifau goˈo neˈe
na nonina sa Jesus Christ, ma taˈi
taˈi ngwaeˈa akulu neˈe ti kula ana
nonina.
28 Ma saena fikutaˈi ngwae God
nia kwatea na raoˈa matamata
kwailiu ki fuaka. Etana, nia kwatea
na raoˈa ˈani lifurongoˈanga fuana
ti ngwae. Ma ruana nia ka kwatea
raoˈa ana faˈataloˈa ˈania fatalana
God. Ma na uula nia ka kwatea
raoˈa ˈani faˈamanataˈanga. Sui, nia
ka kwatea ngasingasi ˈanga fuana
sasilana faˈanadaˈa ki. Sui, nia
ka kwatea ngasingasi ˈanga fuana
guralana ngwae mataˈi ki. Sui, nia
ka kwatea na ngasingasiˈanga fuana
kwaiˈafiˈanga. Ma nia ka kwa-
tea logo na ngasingasiˈanga fuana
kwaitalaˈiˈanga. Ma nia ka kwa-
tea logo na ngasingasiˈanga fuana
alaˈanga ˈani alaˈanga matamata
neˈe noaˈa kira kasi sai ani ki.
29 Aia, kulu taˈifau goˈo noaˈa laˈu
na ngwae lifurongo ki, ma noaˈa
laˈu na ngwae ana faˈataloˈa ˈania
fatalana God ki, ma noaˈa laˈu na
ngwae faˈamanata ki. Ma noaˈa
laˈu ngwae ki taˈifau akulu neˈe toˈo
ana ngasingasiˈanga fuana sasilana
faˈanadaˈa ki,
30 nama na ngasingasiˈanga fuana
guralana ngwae mataˈi ki. Nama
noaˈa laˈu kuluˈa taˈifau neˈe toˈo
ana ngasingasiˈanga fuana alaˈanga
ˈani alaˈanga matamata ki, ma
noaˈa laˈu kuluˈa taˈifau neˈe kulu
bolo fuana fadalana alaˈanga neˈe
kira saeˈe ki.
31 Ma nau ku oga muke oga na
kwateˈa ˈinotoˈa ki. Nia neˈe, ana
kaidaˈi neˈe, nai baˈa faˈataˈinia
naˈa ru neˈe leˈa ka tasa liufia naˈa
ru neˈeri ki taˈifau.

13

Alafeˈanga

1 Diˈia nau ku saiana fataˈa ˈani
alaˈanga matamata ngwae ki ma na
alaˈanga ˈainsel ki logo, bore ma
diˈia noaˈa naisi alafe fuana ngwae
ki, na alaˈanga nau ki na ru ˈoˈo
goˈo ˈana, ma nia diˈia goˈo ˈana
na isiˈa ˈani lingalingaˈi ru neˈe ta
ngwae nia ˈuia ta lali salo.
2 Ma diˈia nau ku saiana faˈatalo
ˈani fatalana God, ma nau ku toˈo
ana na saiˈi ruˈanga ki taˈifau,
ma nau ku saiana na ru ago ki
taˈifau, ma nau ku toˈo ana na
faˈamamanaˈanga neˈe bolo faˈinia
na ˈidulana na faˈi ua ki, bore ma
diˈia noaˈa naisi alafe fuana ngwae
ki, nau na ru ˈoˈo goˈo.
3 Ma diˈia nau ku kwatea na ru
nau ki taˈifau fuana ngwae dalaˈa
ki, ma nau ku alaˈania na ngwae ki
kira ka saungi nau ˈani mafula, bore
ma diˈia noaˈa naisi alafe fuana
ngwae ki, naisi ngalia goˈo ta kwa-
iaraˈanga.
4 Na ngwae neˈe alafe fuana ng-
wae ki, nia mabetau ma ka sasi leˈa
fuada. Ma na ngwae neˈe alafe
fuana ngwae ki, nia kasi kwaimam-
agolai ma kasi fata baˈalafe.
5 Ma na abulalana noaˈa kasi taˈa,
ma na ngwae ˈunaˈeri noaˈa kasi
manata goˈo sulia na ru neˈe nia
ogaˈi ki, ma nia kasi saetaˈa ˈaliˈali.
Bore ma nia saiana ka rufuanata
ana sa tai neˈe kira sasi taˈa fuana.
6 Ma na ngwae neˈe alafe fuana
ngwae ki, nia kasi saeleˈa faˈinia
na taˈangaˈa, bore ma nia saeleˈa
faˈinia na mamanaˈanga.
7 Ma na ngwae neˈe alafe ˈunaˈeri,
nia mabetau, ma nia saiana ka uu
ngasi ana kaidaˈi ˈafitaˈiˈanga ki
taˈifau. Ma ana kaidaˈi ki taˈifau,
nia ka faˈamamana ma ka manata
ˈuitoˈo ana God.
8 Ma na alafeˈanga ˈunaˈeri nia
tuatua firi. Bore ma na kwateˈa
ana faˈataloˈa ˈani fatalana God, niˈi
ke baˈa sui. Ma na kwateˈa ˈani
alaˈanga matamata ki, niˈi ke baˈa
sui logo. Ma na kwateˈa ˈani saiˈi
ruˈa, niˈi ke baˈa sui logo.
9 Sulia na saiˈi ru ˈanga ki ma na
alaˈanga faˈasia God ki, ana kaidaˈi

ne'e noa'a ni'i kasi ali'afu 'ua.
10 Bore ma ana kaida'i ne'e na ru
ali'afu ke ba'a dao ma'i, ma na ru
ne'e noa'a kasi ali'afu ki kike ba'a
sui.
11 Ana kaida'i nau ku ti'iti'i ma'i,
na fatalaku di'ia go'o 'ana na ngela
ti'iti'i, ma na manatalaku ka di'ia
logo na ngela ti'iti'i, ma na sai'i ru'a
nau, nia di'ia go'o 'ana na ngela
ti'iti'i. Bore ma ana kaida'i nau
ku doe na'a, nau ku fa'asia na'a
abulalana ngela ti'iti'i ki.
12 Ka 'una'eri logo fuakulu, ana
kaida'i ne'e na sai'i ru 'anga kulu
ki ni'i aba aba go'o 'ana, nia di'ia
ta ngwae ne'e lisia na nunu'i ru
rorodo'a saena ta'e lialia noa'a kasi
raola. Bore ma, ana kaida'i kuke
ba'a lisia na Aofia talana, kuke ba'a
sai le'a ana ru ki ta'ifau, di'ia logo
God ne'e sai le'a akulu ta'ifau.
13 Ana kaida'i ne'e na uulu ru ki
ne'e teo tari: na fa'amamana'anga,
na manata 'uito'o 'anga, ma na
alafe'anga. Ma na alafe'anga na'a
ne'e tasa ka liufia na ru ne'eri ki
ta'ifau.

14

Na kwate'a fa'asia na Ano'i ru Abu ne'e le'a ka tasa

1 Muke sasi ngangata 'uana
alafe'anga fuana ngwae ki. Ma
nia ka le'a logo fuana sasi'a 'uana
na kwate'a ki fa'asia na Ano'i
ru Abu, tasa na'a ne'e 'uana na
kwate'a fuana fa'arongoa madako
'ani fatalana God.
2 Ma di'ia ta ngwae ka fata 'ani
ala'anga matamata ne'e nia noa'a
kasi saiana, God lala 'ana ne'e nia
fata fuana, nia noa'a kasi fata fuana
ta ngwae, sulia kira kasi saiana tae
ne'e nia saea. Na Ano'i ru Abu
kwatea nia ka ala'a sulia na ru ago
ki.
3 Bore ma di'ia ta ngwae ka
fa'arongoa 'ani fatalana God, nia
fata fuana ngwae ki 'iri ka 'afida,
ma fuana radulada, ma gwalelada.
4 Na ngwae ne'e fata 'ani ala'anga
matamata ki ne'e nia kina, ta'ifilia
na maurilana talana go'o ne'e nia
'afia. Bore ma na ngwae ne'e
fa'arongoa 'ani fatalana God, nia
'afia na ngwae ki ta'ifau saena fiku
ta'i ngwae.
5 Sui bore 'ana nau ku oga kamu'a
ta'ifau go'o muke fata 'ani ala'anga
matamata ki ne'e noa'a kamu kasi
saiana, nau ku oga ka tasa fasi
'iri kamu ke saiana fa'arongoa 'ani
fatalana God. Sulia na ngwae ne'e
fa'arongoa 'ani fatalana God, nia
'inoto'a ka liufia na ngwae ne'e fata
'ani ala'anga matamata ki ne'e nia
kina. Ma di'ia ta ngwae tua fuana
fadalana na ala'anga ne'e noa'a
nia kasi saiana ki, nia le'a logo,
sulia kera ke ba'a 'afia na ngwae
fa'amamana ki ta'ifau.
6 Ngwaefuta nau kina, ana kaida'i
nau ku leka ma'i siaumulu, di'ia
nau ku fata 'aku 'ani ala'anga ne'e
noa'a kulu kasi saiana, noa'a naisi
kwai'afi go'o amu'a. Bore ma di'ia
nau ku fa'arongoa 'ania ta ru ne'e
God fa'ata'inia fuaku nama nau ku
fa'amanata kamu, tama nau 'afi
kamu'a ka doe.
7 Aia, na fa'abolota'ilana ne'e 'uri
na tala 'au ni ufilana. Di'ia ta ngwae
ne'e noa'a kasi saiana ufilana, na
ngwae ki noa'a kira kasi saiana na
lingalinga 'i ru tae ne'e nia ufia.
8 Ka 'una'eri logo, di'ia ta ngwae
ana fuani oro ka ufia na bungu
fuana ganilana ma'i na ngwae ki
fuana fu'anga, ma na lingana bungu
ne'eri noa'a kasi madako, noa'a
kira kasi leka go'o ma'i.
9 Ka 'una'eri logo ana kamu'a,
sulia di'ia kamu fata 'ani ala'anga
ne'e noa'a ta ngwae kasi saiana, na
ala'anga kamu ki kasi fulia go'o ta
ru.
10 Na ala'anga oro liu ki teo saena
magalia ne'e, ma na ala'anga ne'eri
ki ta'ifau go'o kira to'o ana fadalani.
11 Bore ma, di'ia ta ngwae ka
ala'a fa'i nau, ma noa'a nau kusi
saiana na ala'anga nia, nia 'afita'i
liu kero'o ka sai amiro'o kwailiu.
12 Osi'ana ne'e kamu oga liua
muke to'o ana kwate'a fa'asia
na Ano'i ru Abu ki, le'a fuana
muke sasi 'uana na kwate'a

ne'e saiana ka fa'angasingasia na fa'amamana'anga ngwae ki.

13 Kaida'i ta ngwae ka fata 'ania ala'anga matamata ki ne'e nia kina, nia ke fo'osia nama God 'iri nia ka kwatea na ngasingasi'anga fuana fadalana tae ne'e nia saea.
14 Sulia di'ia nau ku fo'o 'ani ala'anga matamata ki ne'e nau ku kina, na mangoku ne'e fo'o, ma na manatalaku noa'a kasi fo'o go'o.
15 Nia ne'e, nai ba'a fo'o 'ani mangoku, ma nai ba'a fo'o logo 'ani manatalaku. Ma nai ba'a ngu 'ani mangoku, ma nai ba'a ngu logo 'ani manatalaku.
16 Ana kaida'i kamu fiku fuana fo'onga'a, di'ia kamu ba'atafea God 'ani mangomu'a go'o, ta ngwae noa'a kasi saiana na ala'anga kamu, ma 'afita'i nia ka saea "'Iu ke 'una'eri" 'uana fa'ata'ilana nia alafafia tae ki ne'e kamu saea.
17 Ma sui bore 'ana na fo'onga'a kamu 'uana ba'atafelana God ka le'a, noa'a kamu kasi 'afia go'o ta ngwae.

18 Nau ku ba'atafea God sulia nau ku fata 'ani ala'anga matamata ki ne'e nau kusi saiana, ma nau ku sasi 'una'eri ana kaida'i 'oro ka liufi kamu ta'ifau.
19 Ma sui bore 'ana ka 'una'eri, ana kaida'i nau ku tua fiku fa'inia na ngwae ki fuana fo'onga'a, nau ku oga nau ku saea go'o lima ma'e fata'a ki ne'e madako ma kira ka saiana, fa'asia saelana 10,000 ma'e fata'a ki 'ani ala'anga ne'e noa'a kira kasi saiana.

20 Aia, ngwaefuta nau kina, muke tua di'ia ta kala ngela ne'e nia kina fuli ru'a ta'a. Bore ma, noa'a kasi le'a fuana na manatalamu'a ka di'ia na manatalana kala ngela ki. Nia le'a fuana na manatalamu'a ka di'ia na ngwae 'a'ana ki.
21 Sulia na Aofia ba saea saena na Kerekere'a Abu ka 'uri,

"Nau kui ba'a kwatea kwau ti ngwae kwaita siana ngwae nau ki, fasi 'iri kira ke fata fuada 'ani ala'anga matamata ki. Ma sui bore 'ana nau ku sasi 'una'eri, na ngwae nau ki, kasi oga go'o fafarongolaku."

22 Nia ne'e, kulu sai na'a ana, God kwatea na kwate'a 'ani ala'anga matamata ki 'iri sa tai fa'ida ne'e noa'a kira kasi fa'amamana, kira ka saiana God ne'e tala'ia na ngwae ne'e ala'a. Ma kwate'a 'ani fa'arongo'a 'ani fatalana God, God kwatea 'iri ka radua ngwae ne'e kira fa'amamana ta'ifau na'a ki.
23 Nia ne'e, ana kaida'i ngwae fa'amamana ki kira fiku fuana fo'onga'a, ma kira ka fata 'ani ala'anga matamata ki ne'e noa'a kira kasi saiana, ma di'ia ti ngwae abu fa'amamana kira ru'u ma'i 'i ne'e, ma noa'a kira kasi saiana na ala'anga kamu ki, kike ba'a fia fasi kamu bolebole'a.
24 Bore ma di'ia na ngwae ki ta'ifau ne'e kira fiku fa'arongo 'ani fatalana God, ma ta ngwae abu fa'amamana ka ru'u ma'i, nia ke ba'a saiana nia to'o ana ta'anga'a ki. Ma sulia na tae ne'e nia rongoa, nia ka saiana logo ne'e God ke ba'a matalanga'inia,
25 ma nia ke ba'a fa'ata'inia na manata'anga ago nia ki, ma ka abula fa'asia na ru ne'eri ki, ma nia ka bobo uruuru 'uana fo'osilana God, ma ka fata 'uri, "Mamana liu, God tua fa'i kamu."

Na fo'onga'a le'a

26 Ngwaefuta nau kina, ana kaida'i ne'e kamu fiku ma'i fuana fo'onga'a, muke sasi 'uri: Ta'i ngwae ka ngu ba'atafea God, ma ta ngwae la'u ke fa'amanata, ma ta ngwae la'u ke fa'arongo 'ani ru ne'e God fa'ata'inia fuana, ma ta ngwae la'u ke fata 'ani ala'anga ne'e noa'a nia kasi saiana, ma ta ngwae logo ke fada na ala'anga ne'eri. Aia, na ru kira sasia ki ta'ifau go'o ne'e ru fuana kwai'afilana na ngwae fa'amamana ki ta'ifau.
27 Ma di'ia ti ngwae kira fata 'ani ala'anga matamata ki ne'e noa'a kira kasi saiana, 'una'eri bolo

fa'inia ro ngwae go'o nama ta uulu
ngwae ne'e kike ala'a. Ma kira ka
ala'a ana kaida'i matamata ki. Ma
ta ngwae ke fada nama na ala'anga
ne'eri ki.
28 Ma di'ia noa'a ta ngwae kasi
saiana fadalana na ala'anga ne'eri
ki, 'irai noa'a ta ngwae kasi fata 'ani
ala'anga matamata ne'e noa'a kira
kasi saiana ki. Na ngwae ne'e kira
saiana ala'anga 'una'eri ki, kike
aroaro go'o 'ada, ma kike ala'a go'o
ada saena manatada fa'inia God.
29 Ka 'una'eri logo, na ngwae ne'e
kira fa'arongo 'ania fatalana God
ki, nia bolo fuana ro ngwae nama
ta uulu ngwae go'o ne'e kike ala'a.
Ma na ngwae ki ta'ifau kira ka
fafarongo le'a sulia.
30 Bore ma di'ia ta ngwae fata 'ani
fatalana God, ma ta ngwae la'u ne'e
tua 'i ne'eri, ma God ka fa'ata'inia
ta ru fuana, nia le'a fuana ta ng-
wae ne'e ka eta fata ka noto 'ana,
sui mala ka kwate ngwae baera ka
ala'a.
31 'Una'eri ne'e ngwae ki ta'ifau
ne'e kira fata 'ania fatalana God
kike kwatea masikwa'anga fuada
ta'ifau fuana fata'a. Muke sasi
'una'eri 'iri muke fa'amanata kamu
kwailiu fa'inia radulamu'a.
32 Ma ta ngwae ne'e fa'arongo
'ania na fatalana God, nia ka dau
fafia ala'anga nia.
33 Sulia God nia oga kuke sasi
saora'i ana ru ki, ma kulu ka tua
'ani aroaro'anga.

Na falafala ana fo'onga'a
fuana ngwae ki ta'ifau ne'e kira
fa'amamana ana fanoa ki ta'ifau
34 nia 'uri: Ana kaida'i kamu fiku
fuana fo'onga'a, noa'a kamu kasi
ala'ania na kini ki kira ka fata, bore
ma kira ka tua aroaro go'o 'ada.
Nia di'ia na taki kami ngwae Jiu ki
saea, ne'e kini ki kira ka ro'osulia
na fatalana ara'i kira ki.
35 Di'ia ta kini oga saefilolana
ta ru, nia ka saefiloa ara'i nia
ana kaida'i kera tua 'i luma kera,
osi'ana ru ni 'eke'a fuana na kini ka
fata ana kaida'i ngwae ki kira fiku
fuana fo'onga'a.
36 'Uri ma kamu ngwae Korint
ki kamu fia fasi kamu talinga'i liu
na'a? Na fatalana God noa'a kasi
'ita ma'i fa'asi kamu. Ma noa'a la'u
ta'ifili kamu go'o ne'e God kwatea
na fatalana fuamu'a.
37 Ma di'ia ta ngwae amu'a ka
fia nia to'o ana na kwate'a fa'asia
na Ano'i ru Abu, nama nia ta ng-
wae fuana fa'arongo'a 'ania fata-
lana God, le'a fuana nia ka saiana
nau ku keresia na ala'anga totonga'i
na Aofia.
38 Ma di'ia na ngwae 'una'eri
noa'a kasi ro'osulia ru ne'e ki, 'irai
noa'a kamu kasi fafarongoa na tae
ne'e nia saea.
39 Nia ne'e, ngwaefuta nau
kina, le'a fuana muke sasi 'uana
fa'arongoa 'ani fatalana God. Ma
noa'a kamu kasi luia na ngwae
ne'e kira oga fata'a 'ani ala'anga
matamata ne'e noa'a kira kasi
saiana.
40 Ma nia le'a fuana na fo'onga'a
kamu ka saora'i fa'inia na
aroaro'anga.

15

Na tata'elana sa Jesus Christ fa'asia na mae'a

1 Aia, ngwaefuta nau kina, ana
kaida'i ne'e, nau ku oga muke man-
ata to'ona na Fa'arongo'a Le'a ba
nau ku fa'arongo 'ani fuamu'a ma
muke uu ngasi ana.
2 Di'ia na fa'amamana'anga kamu
ngasi ana Fa'arongo'a Le'a nini'a
nau ku fa'arongo 'ania fuamu'a,
muke to'o ana mauri'a firi. Bore
ma di'ia kamu kasi dau ngasi ana
Fa'arongo'a Le'a ne'eri, 'irai na
fa'amamana'anga kamu ru 'o'o
go'o 'ana.
3 Nau ku fa'amanata na'a 'ani
fuamu'a, na ru doe ka tasa liu ne'e
kira fa'amanata nau 'ani ki ne'e
'uri:
Sa Jesus Christ nia mae na'a fuana
lafulana na abula ta'anga'a
kia ki, di'ia ba na Kerekere'a
Abu ba saea.
4 Ma kira kwaiatoa nia'a, ma God
ka ta'e nia 'uana mauri'a ana

uula asoa, diˈia na Kerekereˈa
Abu ba saea.
5 Ma nia ka faˈataˈi fuana sa Peter,
ma sui fuana akwala ma ro
ngwae lifurongo ki.
6 Sui ana taˈi kaidaˈi laˈu, nia ka
faˈataˈi fuana ˈorolana 500
fafarongo nia ki.
Ma ˈorolada kika mauri goˈo ˈada
ˈua saena magalia neˈe, bore
ˈana ta bali ada kira mae naˈa.
7 Sui, nia ka faˈataˈi fuana sa James,
ma ˈi buri ˈana nia ka faˈataˈi
laˈu fuana na ngwae ni li-
furongo ki taˈifau.

8 Ma ˈi buri, nia ka faˈataˈi logo
fuaku neˈe nau ku diˈia ta ngela neˈe
nia futa ana kaidaˈi rora.
9 Osiˈana nauˈa noaˈa laˈu ta
ngwae talingaˈi liu ana ngwae li-
furongo ki, ma noaˈa naisi bolo
fuana saelaku ˈania na lifurongo, su-
lia nau ku faˈakaisia naˈa na ngwae
faˈamamana God ki.
10 Ma sui bore ˈana nau ku
ˈunaˈeri, nau naˈa neˈe ta ngwae
lifurongo, sulia God neˈe fili nau
sulia na kwaiˈofeˈanga nia. Ma
na kwaiˈofeˈanga nia noaˈa nia ˈiri
manisuiˈa ana, sulia nau ku rao
ngasi ka tasa liufia na lifurongo
matamata ki. Aia, noaˈa laˈu nauˈa
talaku neˈe nau ku rao, osiˈana God
kwaiˈofe aku, ma ka ˈafi nau fasi ˈiri
nau ku rao fuana.
11 Ma kami ngwae lifurongo ki
taˈifau, mika faˈarongo ˈani taˈi
Faˈarongoˈa Leˈa goˈo. Ma nia neˈe
na ru neˈe kamu faˈamamana naˈa
ana.

Sulia na tataˈelaka faˈasia maeˈa

12 Aia, kami ka faˈamanata kamu
ˈania neˈe God taˈea naˈa sa Jesus
Christ faˈasia na maeˈa. Ma faˈuta
neˈe ti ai amuˈa ka saea God noaˈa
kasi baˈa taˈea laˈu na ngwae neˈe
mae naˈa ki?
13 Diˈia nia ˈafitaˈi God ka taˈea
na ngwae neˈe kira mae ki, ˈirai sa
Jesus Christ logo noaˈa kasi tataˈe
naˈa.
14 Ma diˈia sa Jesus Christ noaˈa
kasi tataˈe naˈa faˈasia na maeˈa,
na faˈamanataˈanga kaimili nia ru
ˈoˈo goˈo, ma na faˈamamanaˈanga
kamu ru ˈoˈo logo.
15 Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri goˈo
ˈana, sulia diˈia sa Jesus Christ noaˈa
kasi tataˈe naˈa, na alaˈanga kaimili
sulia God nia ˈoso goˈo ˈana, sulia
kami faˈarongo ˈania neˈe God taˈea
sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa.
Bore ma diˈia God kasi taˈea na
ngwae neˈe kira mae ki, nia noaˈa
kasi taˈea logo sa Jesus Christ.
16 Sulia diˈia noaˈa nia kasi talang-
waraˈu fuana ngwae mae ki kira
ka tataˈe laˈu, tama sa Jesus Christ
noaˈa kasi tataˈe logo faˈasia na
maeˈa naˈa.
17 Ma diˈia God kasi taˈea sa Jesus
Christ, tama faˈamamanaˈanga kau-
mulu ru ˈoˈo, ma muke baˈa ngalia
naˈa kwaˈikwaˈinga sulia na abula
taˈangaˈa kamu ki.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
Christ ma kira ka mae naˈa, kira kasi
toˈo ana mauriˈa firi.
19 Ma diˈia na ru leˈa ki ana sa
Jesus Christ tua akulu ana kaidaˈi
kulu tua goˈo saena magalia neˈe
ma noaˈa laˈu ˈi langi, kulu bolo
fuana kuke kwaimanatai ka tasa
liufia ngwae ki taˈifau.
20 Bore ma kulu sai leˈa ana God
taˈea mamana naˈa sa Jesus Christ
faˈasia na maeˈa. Nia neˈe, kulu ka
sai logo ana God ke baˈa taˈe kia
neˈe kuka faˈamamana kaidaˈi kulu
mae.
21 Na ngwae ki taˈifau kira mae,
osiˈana na taˈi ngwae sa Adam. Ma
ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa taˈe
kulu osiˈana taˈi ngwae sa Christ.
22 Na ngwae ki taˈifau kira mae,
osiˈana kulu ana kwalafa sa Adam
neˈe na ngwae etaeta. Ma ka
ˈunaˈeri logo, God ke baˈa taˈe kulu
taˈifau ˈuana mauriˈa, osiˈana kulu
tua ratai ana sa Jesus Christ.
23 God taˈea sa Christ ˈi naˈo. Ma
kuluˈa na ngwae sa Christ ki, God ke
baˈa taˈe kulu ana kaidaˈi sa Jesus
Christ ke oli maˈi.
24 Ma buri ˈana, faˈi asoa ˈisi ke
dao maˈi. Sa Jesus Christ ke baˈa
malangisia na malimae nia ki neˈe

kira ˈinotoˈa, ma kira ka toˈo ana ngasingasi ˈanga, ma nia ke baˈa kwatea naˈa ˈInotoˈanga nia fuana Maˈa nia God.
25 Sulia sa Jesus Christ ke ˈinotoˈa leleka ka dao ana kaidaˈi God ke liufia na malimae sa Jesus Christ ki taˈifau, ma ka aluda fuana kika kwairoˈoi ana sa Jesus Christ.
26 Ma na malimae ˈisi neˈe God ke malangisia naˈa neˈe maeˈa.
27 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, "God ka alua naˈa ru ki taˈifau olofana ngasingasiˈanga nia." Bore ma kulu saiana God kasi alu nia talana ˈi olofana ngasingasiˈanga sa Jesus Christ, sulia God alua naˈa ru ki taˈifau ˈi olofana ngasingasiˈanga sa Jesus Christ.
28 Ma ˈi buri ˈana ru ki taˈifau tua naˈa ˈi olofana ˈinotoˈanga sa Christ na Ngela God, niaˈa talana logo ke baˈa alu nia talana olofana God neˈe alua naˈa ru ki taˈifau ˈi olofana sa Christ. Ma ana kaidaˈi neˈeri, God ke baˈa ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau.
29 Aia, ti ngwae kira siuabu fuana na ngwae neˈe kira mae naˈa ki. Kira siuabu ˈunaˈeri, sulia kira sai leˈa ana God ke baˈa taˈea naˈa ngwae neˈe kira mae ki. Diˈia God kasi totolia taˈelana na ngwae neˈe kira mae ki, faˈuta neˈe kira ka siuabu ˈunaˈeri?
30 Aia, ma kaimili lifurongo ki logo, sui bore ˈana ru ˈoro ki ka sasi fuana saungilaimili, kami fatataloˈania sa Christ. Diˈia noaˈa kami kasi saiana God ke baˈa taˈe kia, ˈafitaˈi kami ka maˈudi fuana sasilana na raoˈa neˈeri.
31 Ngwaefuta nau kina ˈae, nia mamana liu, ana faˈi asoa ki taˈifau goˈo, ru ki sasi fuana saungilaku. Nia mamana liu logo, nau ku saeleˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu ki ana sa Jesus Christ na Aofia kia.
32 Nau ku dao toˈona ˈafitaˈiˈanga doe liu ˈi neˈe ˈi Efesus, sulia na malimae nau ki kira diˈia kui kwasi ki, ma kira ka oga saungilaku. Diˈia nau kusi fitoˈo ana God neˈe taˈea ngwae ki faˈasia na maeˈa, noaˈa nau kusi maˈudi goˈo fuana daoˈa toˈona ˈafitaˈiˈanga ˈunaˈeri. Ma diˈia God kasi taˈea ngwae ki faˈasia na maeˈa, leˈa fuakulu kuke roˈo sulia na alaˈanga ba ˈuri,

"Kuke fanga doe, ma kuke kwau doe
naˈa ˈakulu, sulia noaˈa kasi
tau kuke baˈa mae."

33 Aia, noaˈa kamu kasi faˈamamana ana ru ˈosoˈoso ki. Diˈia kamu leka fiku faˈinia na ngwae taˈa ki, kamu ke diˈida logo.
34 Muke manata saga, ma muke abula faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki. Sulia nau ku saiana ti ai amuˈa noaˈa kira kasi sai ˈua ana God, muke ˈeke osiˈana ru neˈeri.

Na nonika ke baˈa faolu ana kaidaˈi God ke taˈe kulu

35 Aia, sali ta ngwae saefiloa ka ˈuri, "ˈUri ma God ka taˈe faˈuta ana ngwae mae? Ma na noni ru faˈuta neˈe kike baˈa toˈo ana?"
36 Aia, na olisiˈanga nau ˈuri: Na saefiloˈa neˈe boleboleˈa liu. Manata sulia na maga ru neˈe ˈoko fasia. ˈOko ˈili fafia, ma buri ˈana na maga ru ka masubu maˈi. Ma na kwaiatolana noniˈi ru neˈe ˈunaˈeri logo.
37 Ma na ru neˈe ˈoko fasia neˈe nia na maga ru nama ˈana. Sali magana ta koli nama ta ru lala ˈana, bore ma kulu sai leˈa ana neˈe nia ˈiri alua ˈua ta noniˈi ˈai mamana.
38 Bore ma kaidaˈi nia bulao, God ka fiˈi kwatea maga ru neˈeri ka toˈo ana noniˈi ru nia oga. Ma God ka oga fuana ˈai toˈotoˈo ki ka saka maˈi faˈasi maga ru toˈotoˈo ki.
39 Ma ka ˈunaˈeri logo ana noni ki neˈe God saungaˈinida, sulia kira noaˈa kasi bolo taˈifau. Na ngwae ki, ma na gwata ki, ma na noˈo ki, ma na iˈa ki, nonida matamata kwailiu taˈifau goˈo.
40 Ma God ka saungaˈinia na ru ˈoro ki saena magalia neˈe ma na mamanga logo. Ma na ru neˈeri ki, nia saungaˈinida kika lia leˈa taˈifau goˈo. Ma ru nia saungaˈinida ana mamanga, kira toˈo ana kwangaˈa matamata faˈasia na ru ki saena magalia neˈe.

41 Sulia na sina toˈo logo ana kwangaˈa nia talana, ma na madamo ka toˈo logo ana ta kwangaˈa. Ma na bulubulu ki ka toˈo ana kwangaˈa kira ka matamata logo ˈana.
42 Ma ka ˈunaˈeri logo ana kaidaˈi God ke baˈa taˈea na ngwae neˈe kira mae ki. Ana kaidaˈi ta ngwae ka mae, kira kwaiatoa naˈa nonina, ma nia ke baˈa fura. Ma ana kaidaˈi God ke baˈa taˈea, na noni faolu nia ke tua tua firi.
43 Ma ana kaidaˈi kira kwaiatoa ta noni saena ano, nia noaˈa kasi lia leˈa ma kasi ngasingasiˈa. Bore ma ana kaidaˈi God ke baˈa taˈea, nia ke rokisi fasi ˈiri na noni neˈe ke lia leˈa ma ke ngasingasiˈa.
44 Ma na nonika neˈe kira alua saena ano, nia naˈa neˈe noni ana magalia neˈe. Ma kaidaˈi God ke baˈa taˈe kulu, kuke baˈa toˈo ana noni faolu ki neˈe totolia fuana tuaˈa ˈi langi. Sulia diˈia kulu ka toˈo ana nonika neˈe totolia fuana tuaˈa saena magalia, kuke baˈa toˈo logo ana nonika neˈe totolia fuana tuaˈa ˈi langi.
45 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “God eta saungaˈinia na ngwae mauri neˈe satana sa Adam.” Aia, ma sa Christ neˈe kulu saea ˈani “Adam ˈisi,” nia naˈa neˈe Anoˈi ru neˈe kwatea na mauriˈa faolu.
46 Na noni faolu noaˈa kasi eta leka maˈi, sulia kulu mauri ˈua saena magalia sui mala kulu ka fiˈi mauri ˈi langi.
47 ˈUnaˈeri, na etana Adam, God saungaˈinia ˈani na ano saena magalia. Ma na ruana Adam, ka leka maˈi faˈasia ˈi langi.
48 Ma na ngwae neˈe kira tua saena magalia ki, kira toˈo ana noni neˈe diˈia sa Adam ba God saungaˈinia ˈani ano saena magalia. Ma na ngwae neˈe kira tua ˈi langi ki, kira toˈo ana noni neˈe diˈia sa Christ neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi langi.
49 Ana kaidaˈi neˈe, na nonika diˈia na nonina sa Adam ba God saungaˈinia ˈani ano. Bore ma, na noni faolu kia ki ke baˈa diˈia na nonina sa Christ neˈe nia leka maˈi faˈasia ˈi langi.
50 Aia, ngwaefuta nau kina ˈae, nonika neˈe toˈo ana fasi faˈinia ˈabu saena magalia neˈe, ma nia noaˈa kasi totolia fuana ruˈungaˈa saena ˈInotoˈanga God. Ma na nonika neˈe saiana maeˈa, nia ˈafitaˈi ka toˈo ana mauriˈa firi.
51 Aia, muke fafarongo basi fuana na alaˈanga nau, sulia nau ku faˈarongo ˈani ru ago. Ti ngwae neˈe kira faˈamamana, noaˈa kira kasi baˈa mae. Bore ma God ke baˈa rokisi kulu taˈifau.
52 Ma ru neˈe ke baˈa fuli ˈaliˈali goˈo, diˈia na maˈafu kila kwangaˈanga ana maana ngwae. Ana kaidaˈi God ke ufia na bungu ka angi ana faˈi asoa ˈisi fuana magalia neˈe, sui nia fiˈi taˈea na ngwae faˈamamana neˈe kira mae taˈifau naˈa, ma noaˈa kira kasi mae laˈu. Ma ti ngwae akulu neˈe noaˈa kasi mae ˈua, God ke baˈa rokisi kulu fasi ˈiri kuke toˈo ana noniˈi ru faolu ki.
53 Ma na nonika neˈe saiana maeˈa, God ke baˈa rokisia fasi ˈiri ke maumauri firi.
54 Ana kaidaˈi God rokisia na nonika ˈunaˈeri ma noaˈa kulu kasi mae laˈu. Ma nia ka faˈamamana na Kerekereˈa Abu ba saea,
“God liufia naˈa maeˈa, ma na maeˈa ka funu naˈa!✡
55 Na maeˈa noaˈa kasi liufia naˈa.
Ma ka ˈafitaˈi naˈa fuana maeˈa ka kwatea na nonifiiˈa.”✡

56 Fulingana tae neˈe ngwae ki kira ka mae osiˈana kira fulia na taˈangaˈa ki. Ma kika toˈo ana taˈangaˈa sulia kira aburongo ana taki God ki.
57 Aia, kulu baˈatafea God, sulia na Aofia kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia faˈasia maeˈa.
58 Nia neˈe, ngwaefuta leˈa nau kina ˈae, muke faˈangasia na faˈamamanaˈanga kamu ki ana sa Christ. Ma muke uu ngasi ana na raoˈa kamu ki fuana na Aofia, sulia kaumulu saiana raoˈa kamu ki fuana na Aofia noaˈa kasi ˈoˈo.

✡ **15:54** Aesea 25:8 ✡ **15:55** Hosea 13:14

16

Na mani fuana kwaiʼafiʼanga ana ngwae ʼi Judea

1 Aia, nau ku olisia naʼa
kerekereʼa kamu ki sulia na mani
ba kamu ukua fuana kwaiʼafilana
na ngwae faʼamamana ki ba kira
tua ʼi Judea. Nau ku oga muke sasia
na tae neʼe nau ku saea logo fuana
ngwae faʼamamana ki saena abaʼi
kula ʼi Galesia.
2 Ana Sande ki taʼifau, nia leʼa
fuana taʼi taʼi ngwaeʼa amuʼa ka
sasi akaʼu ana tae neʼe nia ke baʼa
kwatea, ka bolo faʼinia tae neʼe nia
saiana ka ngalia ana raoʼa nia, ma
nia ka gonia leleka nau ku dao. Diʼia
kaumulu sasi ʼunaʼeri, ana kaidaʼi
nau ku dao maʼi siaumulu, noaʼa
kamu kasi ukua laʼu ti mani, sulia
kamu sasi akaʼu taʼifau naʼa.
3 Sui, ana kaidaʼi nau ku dao
kwau, kamu ke filia ti ngwae
ka ngali kwateʼa kamu ʼuana ʼi
Jerusalem. Ma nai baʼa kerekere
fuana na ngwae faʼinaʼonaʼo ki
ana fikutaʼi ngwae faʼamamana
ki ʼi Jerusalem sulia na ngwae
ba kamu filida ki kika ngalia na
kwateʼa kamu ki. Sui, kira ke
ngali kerekereʼa nau faʼinia kwateʼa
kamu ma ka leka.
4 Ma diʼia kaumulu oga nai leka
logo faʼinida ʼuana ʼi Jerusalem,
tama kulu ke fiku lekaʼa ʼakulu.

Lekaʼa sa Paul

5 Nai baʼa leka siaumulu ʼi Korint
ana kaidaʼi nau ku liu ana abaʼi kula
ʼi Masedonia, osiʼana nau ku man-
ata sulia nai baʼa leka basi ʼuana ʼi
Masedonia.
6 Ma ana kaidaʼi nau ku tua naʼa
neʼeri faʼi kamu, nai baʼa tua faʼi
kamu sulia ti madamo, ma nau ku
tua faʼi kamu taka leleka ka dao ana
kaidaʼi neʼe unuʼi gwariʼa ka sui.
Ma ana kaidaʼi nau ku liu daofaʼi
liu, nia leʼa liu fuana muke kwaiʼafi
aku ana lekaʼa nau ʼuana ʼi faʼi neʼe
nai baʼa leka ʼuana.
7 Noaʼa nau kusi oga goʼo ʼaku
daoʼa toʼomuʼa sulia kaidaʼi tiʼitiʼi
goʼo. Ma nau ku oga nau ku tua
ka taʼi tau mala faʼi kamu, diʼia na
Aofia alaʼania.
8 Nau ku manata nai baʼa tua ʼi
neʼe ʼi Efesus leleka ka dao ana faʼi
asoa kira saea ʼani Pentekos, sui
mala nau ku fiʼi leka.
9 Sui bore ʼana na ngwae ʼoro neʼe
malimaeʼa ana Faʼarongoʼa Leʼa,
kira tua logo ʼi neʼe, nai baʼa tua
ʼi neʼe, osiʼana nia talangwaraʼu
fuana nau ku sasia na raoʼa doe
fuana na Aofia niniʼari.
10 Kaidaʼi sa Timoti dao kwau
siaumulu, muke sasi leʼa fuana, su-
lia nia neʼe ngwae rao na Aofia diʼia
logo nauʼa.
11 Noaʼa kamu kasi manata tiʼitiʼi
ʼana sa Timoti. Ma ana kaidaʼi
nia ka daofaʼi liu ana lekaʼa nia,
muke ʼafia, ma muke faʼataʼinia na
alafeʼanga kamu fuana, fasi ʼiri nia
ka bolo fuana oliʼa maʼi ʼi neʼe
siaku. Sulia nau ku kwaikwaimasi
ana sa Timoti faʼinia ti ngwae logo
neʼe kira faʼamamana.
12 Aia, sa Apolos na ngwae asina
kia, nau ku amasi nia ka dao
toʼomuʼa faʼinia ti ngwae asina
akulu neʼe kira dao kwau siaumulu.
Bore ma nia manata fasi nia kasi
leʼa fuana lekaʼa kwau siaumulu
ana kaidaʼi neʼe. Ana ta kaidaʼi laʼu,
diʼia nia talangwaraʼu fuana, nia ka
fiʼi leka kwau siaumulu.

Na alaʼanga ʼisi ki

13 Aia, muke lialia, ma muke uu
ngasi ana faʼamamanaʼanga kamu
ki. Ma muke falataliʼa, ma muke uu
ngasi.
14 Ma ana ru ki taʼifau neʼe
kamu sasiʼi, muke faʼataʼinia na
alafeʼanga kamu ki.
15 Aia, kaumulu saiana na ngwae
etaeta neʼe faʼamamana ʼi safita-
mulu ʼi Gris, nia neʼe sa Stafanas
faʼinia tuaʼa nia. Kira rao ngasin-
gasiʼa taʼifau fuana kwaiʼafilana ng-
wae God ki. Ngwae asina nau ki,
nau ku amasi kamu,
16 fasi ʼiri muke roʼosulia fatalana
ngwae diʼia sa Stafanas, ma na tuaʼa
nia faʼinia ti ngwae laʼu neʼe kira
rao faʼinida.
17 Nau ku saeleʼa liu sulia na
daolana sa Stafanas, ma sa Fotuna-
tus, ma sa Akaikus, sulia kira tua faʼi

nau taˈifau, sui bore ˈana kamu kasi
totolia tuaˈa faˈi nau.
18 Kira faˈasaeleˈa nau diˈia logo
kira faˈasaeleˈa kamu. Muke
faˈataˈinia na fuˈusi doeˈanga kamu
ki fuana ngwae ˈunaˈeri ki.
19 Aia, na ngwae faˈamamana ki
saena abaˈi kula ˈi Asia, kira kwatea
kwau na fata leˈaleˈa ˈanga kira ki
fuamuˈa. Ma sa Akuila ma ˈi Prisila
faˈinia sa tai faˈida neˈe kira fiku
saena luma kira fuana foˈongaˈa,
kira taˈifau goˈo neˈe kira kwatea
logo kwau fata leˈaleˈa ˈanga kira ki
fuamuˈa.
20 Ma na ngwae neˈe kira
faˈamamana ki taˈifau neˈe kira tua
ˈi neˈe, kira logo neˈe kira kwatea
alaˈanga leˈa leˈa kira ki fuamuˈa.
Aia, ma kamuˈa taˈifau goˈo
muke faˈataˈinia alafeˈanga kamu ki
fuamuˈa kwailiu, ana kaidaˈi muke
lisi kamu ki.
21 Aia, alaˈanga leˈaleˈa nau
fuamuˈa niniˈa, nauˈa sa Paul
talaku, nau ku keresia kwau naˈa
ˈani limaku.
22 Ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi
alafe fuana na Aofia, nau ku oga God
ka kwatea kwaˈikwaˈinga fuana.
Ma nau ku oga liu fasi na Aofia sa
Jesus ke oli naˈa maˈi.
23 Nau ku oga na Aofia kia sa Jesus
ka kwaiˈofe amuˈa.
24 Ma nauˈa logo, nau ku alafe
fuamuˈa osiˈana sa Jesus Christ.

Na Ruana Kerekereʼa Sa Paul Fuana Ngwae Faʼamamana Ki ʼI Korint

Ti faʼamanata ʼosoʼoso kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ʼi Korint ki, duʼungana sa Paul saesaea nia ke leka siada, bore ma nia noaʼa kasi dao. Nia ka kerekere naʼa fuada, ma noaʼa nia kasi leka naʼa. Ma faʼamanata ʼosoʼoso kira saea fasi sa Paul noaʼa kasi mamana goʼo. Ma kira ka saea neʼe nia noaʼa laʼu lifurongo mamana sa Jesus Christ. Na ngwae faʼamanata ʼosoʼoso neʼeri ʼi Korint, kira noaʼa laʼu na ngwae eta faʼamamana ʼi Korint. Sa Paul saeda ʼani, "Ngwae maʼi ili ki." Ma faʼasia 11:22, kulu saiana neʼe kira ngwae ʼi Jiu ki. Na ngwae faʼamanata ʼosoʼoso neʼeri, kira liu musi kula fuana faʼamanataʼanga. Ma ngwae ki folida fuana faʼamanataʼanga kira.

Na ngwae faʼamanata ʼosoʼoso neʼeri, kira sasi ru ki taʼifau fuana faʼalilana mamanaʼanga sa Paul ʼi Korint, fasi ʼiri kiraʼa talada ngwae ki kike alafafida neʼe kira faʼinaʼonaʼo fuana ngwae ʼi Korint, ma kika ngali mani ʼoro ʼuana faʼamanataʼanga kira.

Saena kerekereʼa neʼe, sa Paul ka olisia sokeʼa ʼoro neʼeri ki. Ma na kerekereʼa neʼe nia alaʼa liu mala sulia sa Paul talana, ma sulia na nonifiiʼanga nia ana nonina, ma manata ʼaberaʼanga nia fuana ngwae God ki. Nia faʼataʼinia neʼe nia rao maʼudi fuana God ʼani maurilana taʼifau.

Na ru talingaʼi ki saena buka neʼe:

Raoʼa sa Paul fuana ngwae faʼamamana ki ʼi Korint & 1:1—7:16

Kwate fikuʼa fuana ʼafilana ngwae ki ʼi Jerusalem & 8:1—9:15

Sa Paul na ngwae ni lifurongo mamana & 10:1—13:13

1 Nauʼa sa Paul, ta ngwae lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiʼanga God. Nauʼa faʼinia sa Timoti na ngwae asina kia, keroʼo kerekere kwau fuamuʼa na ngwae God ki neʼe kamu tua saena maʼe fanoa doe ʼi Korint, ma fuana ngwae God ki taʼifau logo neʼe kira tua saena abaʼi kula ʼi Gris.
2 Nau ku foʼo fasi ʼiri God na Maʼa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ka kwaiʼofe amuʼa ma ka kwatea na aroaroʼanga fuamuʼa.

Sa Paul baʼatafea God

3 Kulu baʼatafea God na Maʼa sa Jesus Christ na Aofia kia. God neʼe na Maʼa ana kwaimanataiʼanga fuaka, ma nia naʼa neʼe gwalona na kwaigwaleʼanga ki taʼifau.
4 God kwaiʼafi aka, kaidaʼi kulu toʼo ana ʼafitaʼiʼanga ki, fasi ʼiri kuke ʼafia logo ti ngwae neʼe kira dao toʼona na kwalukaela ʼafitaʼiʼanga ki. Kulu bolo fuana ʼafilana ngwae ki, sulia na kwaiʼafiʼanga neʼe God kwatea fuaka.
5 Kulu dao toʼona nonifiiʼanga ʼoro ki, ka diʼia ba sa Jesus Christ nonifii. Bore ma God kwaiʼafi akulu ka doe logo, ka diʼia ba nia kwaiʼafi ana sa Jesus Christ.
6 Kaimili nonifii fasi ʼiri ka ʼafi kamu ma ka faʼamauri kamu. Ana kaidaʼi kaimili nonifii, God ʼafi kaimili, ma kaimili ka ʼafi kamu logo, ma mika faʼangasingasi kamu. ʼUnaʼeri muke bolo fuana mabetauʼa ana kaidaʼi kamu liu ana nonifii ʼanga diʼia logo neʼe kami liu ana.
7 Ma kaimili saiana ru neʼe: Ana kaidaʼi kamu liu ana nonifii ʼanga diʼia logo neʼe kami liu ana, God ke baʼa ʼafi kamu, diʼia logo nia ʼafi kaimili.

Sa Paul dao toʼona ʼafitaʼiʼanga doe saena abaʼi kula ʼi Asia (Acts 19:23-41)

8 Ngwaefuta kina, kaimili oga muke saiana neʼe ʼafitaʼiʼanga doe neʼe kami dao toʼona kaidaʼi kami tua saena abaʼi kula ʼi Asia. Ana kaidaʼi neʼeri, kaimili fia fasi kami

ke mae, sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈeri
doe ka tasa.
9 Kami fia fasi neˈe maurilamiˈa
saena magalia karangi ka sui naˈa.
Ma kaimili saiana na ru neˈeri ki fuli
fuaimili, ˈiri noaˈa kami kasi fitoˈo
ana kaimili talamiˈa, bore ma kami
ka fitoˈo ana God lala neˈe saiana
taˈelana na ngwae neˈe mae ki.
10 God ka ˈafi kaimili fasi ˈiri kami
kasi mae ana ˈafitaˈiˈanga neˈeri
ki. Ma nia ke baˈa kwaiˈafi aimili
logo fasi ˈiri na malimae kaimili ki
noaˈa kasi bolo fuana saungilaimili.
Kaimili ka fitoˈo ana nia ke baˈa
kwaiˈafi aimili ˈunaˈeri,
11 ana kaidaˈi kamu ˈafi kaimili
ˈani na foˈongaˈa kamu ki. Nia
neˈe, God ke baˈa kwaiˈafi aim-
ili sulia neˈe ngwae ki kira foˈo
ˈunaˈeri fuaimili ana kaidaˈi ˈoro
ki. Nia neˈe, na ngwae ˈoro ki
kira ka baˈatafea God sulia na
kwaiˈafiˈanga nia fuaimili.

*Sa Paul noaˈa liu ka talaˈi rora ana ngwae ˈi Korint ki**

12 Ngwaefuta kina, kami manata
baˈalafe osiˈana kami sai leˈa ana
abulaˈanga kami fuana na ngwae
ki taˈifau leˈa ma ka mamana, ma
ka tasa fuamuˈa. Na abulaˈanga
kami ka ˈunaˈeri noaˈa laˈu sulia na
liatoˈo ana ngwae ki, bore ma sulia
na kwaiˈafiˈanga God fuaimili.
13-14 Na kerekereˈa nau ki
fuamuˈa, kira talangwaraˈu fuana
malingaˈilani. Bore ma noaˈa kamu
kasi sai leˈa amiˈa ana kaidaˈi neˈe.
Ma nau ku oga kamu ke baˈa sai leˈa
aimili, ˈiri ana faˈi asoa na Aofia sa
Jesus ka oli maˈi, muke baˈa saeleˈa
faˈi kami, diˈia logo neˈe kaimili
saeleˈa faˈi kamu.
15 Ma sulia nau ku sai leˈa ana
neˈe kuke baˈa saesaeleˈa fuana lisi-
lakulu kwai liu, nau ku naia ˈuana
daoˈa toˈomuˈa ana ruana kaidaˈi,
ˈiri nau ku kwaiˈafi amuˈa.
16 ˈI naˈo nau ku fia fasi ana
kaidaˈi nai leka ˈuana ˈi Masedonia,
nai baˈa liu kwau siaumulu. Ma
ana kaidaˈi nau ku oli maˈi nai baˈa
liu logo siaumulu, fasi ˈiri muke
kwaiˈafi aku ana lekalaku ˈuana
abaˈi kula ˈi Judea.
17 Sui bore ˈana nau ku naia daoˈa
ro ru fuamuˈa ˈunaˈeri, nau noaˈa
kusi dao naˈa toˈomuˈa. Kamu kasi
fia fasi neˈe manataku rokisi kwai
liu ana kaidaˈi ˈoro ki duˈungana
nau noaˈa kusi dao siaumulu. Nau
noaˈa kusi diˈia ngwae ana magalia
neˈe kira fata ˈuri, “ˈIu, nai baˈa
sasi ˈuira,” ma buri ˈana kira ka fata
lala ˈuri, “Nau noaˈa naisi sasi goˈo
ˈuira.”
18 Na fatalaku mamana diˈia logo
na fatalana God neˈe mamana
19 sulia manataku diˈia logo man-
atana sa Jesus Christ na Ngela God
neˈe kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti
kami fatataloˈania fuamuˈa. Ma
manatana sa Jesus noaˈa kasi rokisi
kwai liu ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore
ma nia naˈa neˈe ngwae neˈe saea,
“ˈIu, nai baˈa sasi ˈuira,” ma nia ka
sasi ˈunaˈeri.
20 God faˈa aliˈafua na fata
alangaˈinga nia ki taˈifau ˈani sa
Jesus Christ. Ma kulu alafafia
neˈe sa Christ faˈa aliˈafua na fata
alangaˈinga God. ˈUnaˈeri kuka
baˈatafea God.
21 Ma God kwatea ma kaimili
faˈi kamuˈa logo, kulu ka tua ratai
faˈinia sa Jesus Christ. Ma God logo
neˈe fili kia,
22 ma ka alua na toto akulu fuana
ngwae nia ki ˈani Anoˈi ru Abu. Nia
kwatea na Anoˈi ru Abu fuaka ˈuana
tuaˈa saena mangoka, fasi ˈiri kuka
sai logo ana God ke baˈa kwatea na
ru leˈa ˈoro ki fuaka.
23 Aia, God saiana na alaˈanga
nau ki mamana liu. Noaˈa naisi
leka kwau ˈi naˈo siamuˈa ˈi Korint
duˈungana noaˈa naisi oga balufil-
amuˈa fuana na ru ba kamu sasiˈi
ki.
24 Noaˈa kami kasi oga neˈe
mike gwaungaˈi fafi kamu ˈani
suˈumaˈilamuˈa ana tae ki neˈe
kamu faˈamamana ani. Sulia kami

* **1:11** Ti malimae ana sa Paul, kira saea fasi sa Paul sokea ngwae ˈi Korint ki duˈungana sa Paul saesaea nia ke leka siada ma nia noaˈa kasi dao. Nia ka kerekere naˈa fuada ru fuila nia ke leka nama. Ma kira ka ˈuri, “Ngwae neˈe sa Paul fatalana kasi mamana goˈo.” Ma kira ka saea neˈe nia noaˈa laˈu lifurongo mamana sa Jesus Christ.

saiana na fa'amamana'anga kamu ana sa Jesus ni'i ngasingasi'a na'a. Bore ma kami oga mike kwai'afi amu'a, 'iri muke saele'a.

2

1 Kaida'i ba sui nau ku dao siamu'a, nau ku balufi kamu, ma nau ku fa'aliadila kamu. Du'ungana tae ba noa'a naisi leka go'o kwau siaumulu la'u, osi'ana noa'a naisi oga fa'aliadilalamu'a la'u.
2 Fuila kamu ke fa'asaele'a nau. Ma di'ia nau ku fa'aliadila kamu, tama sa tai mo ne'e ka fa'asaele'a nau? Noa'a go'o ta ngwae, sulia nau ku kwate kamu ka kwaimanatai.
3 Du'ungana ru ne'e, noa'a naisi leka kwau siaumulu, bore ma nau ku kerekere* kwau fuaumulu fuana fa'asagalana ti ai amu'a. Ma kaida'i nai ba'a dao kwau siamu'a, kamu kasi fa'aliadila nau 'ani ru baera. Kamu na ngwae ne'e nau ku oga muke fa'asaele'a nau. Sulia nau ku saiana di'ia nau ku saele'a, tama kamu ta'ifau muke saele'a logo.
4 Kaida'i ba nau ku kerekere kwau fuamu'a, nau ku kwaimanatai liu, ma na kafo 'i maaku ki ka afe sulia nau ku angi. Noa'a nau kusi kerekere kwau fuamu'a fasi 'iri muke liadila, bore ma nau ku kerekere kwau 'iri muke saiana na alafe'anga doe nau fuamu'a ta'ifau.

Na rufuanatalana na ngwae abula ta'a

5 Aia, ma fuana na ngwae ne'e abula ta'a ma ka etangia liadila'anga ne'e safitakulu. Nia fa'aliadila nau, bore ma nia ka fa'aliadila kamu ka tasa. Na liadila'anga baera nia sui na'a, osi'ana
6 'orolamu'a kamu kwatea kwa'ikwa'inga fuana ngwae baera, ma ka bolo na'a.
7 Ma ana kaida'i ne'e, le'a fuana muke rufuanata na'a ana, ma muke fata kwairadu'a fuana, 'asu nia kata kwaimanatai liu, ma ka oli fa'i buri.
8 Nia ne'e, nau ku gani kamu fasi 'iri muke fa'ata'inia fuana ne'e kamu alafe mamana fuana.
9 Du'ungana tae ba nau ku kerekere kwau 'i na'o sulia nau ku oga nai ili kamu, 'iri nau ku dao to'ona di'ia muke ro'osulia na ala'anga totonga'i nau ki ta'ifau.
10 Ma kaida'i kamu rufuanata ana ngwae baera, nau'a bore nau ku rufuanata logo ana. Ma nau ku rufuanata ana ka sui na'a ngwae ba fulia ru ta'a fuaku. Sa Christ saiana ne'e nau ku rufuanata ana, 'iri nau ku 'afi kamu 'ani tua fikua le'a.
11 Ma nau ku oga nai rufuanata ana, 'asu sa Saetan kata liufi kulu. Sulia kulu saiana nia oga ka sasia 'afita'i'anga ki akulu.

Kaida'i sa Paul tua 'i Troas nia manata 'abera sulia ngwae 'i Korint ki

12 Aia, ana kaida'i nau ku dao 'i Troas✡ 'uana fa'atalo'a 'ani Fa'arongo'a Le'a sulia sa Jesus Christ, nau ku dao to'ona na Aofia nia kwate ka talangwara'u fuaimili 'iri kami ka rao 'i ne'eri.
13 Sui bore 'ana ka 'una'eri, nau ku manata 'abera doe liu 'uamu'a, sulia noa'a naisi dao to'ona ngwaefuta kia sa Titus, ngwae ba ngali ala'anga suli kamu. Nia ne'e kwate ma nau ku fata ni oli oli'a fuana ngwae ki 'i Troas, ma nau ku leka na'a 'aku 'uana 'i Masedonia fuana dao'a to'ona sa Titus.

Na rao'a sa Paul

14 Aia, nau ku ba'atafea God sulia nia kwatea kulu ka tua ratai fa'inia sa Christ. Ana kaida'i ki ta'ifau, sa Christ tala'i kia saena kwaikwailiufi'anga nia 'i na'ona ngwae ki ta'ifau. Ma God ka kwate kulu ka fata talo'ania na fa'arongo'a sulia

* **2:3** Tae ne'e sa Paul ka saea 'i ne'e ma ana 7:5-16 kwate ma kulu saiana ti ngwae fa'amamana kira fulia ru ta'a liu ki. Sali sa Paul ala'a sulia ta ngwae fa'amamana nia fata fa'alia sa Paul maana fikuta'i ngwae ta'ifau. Nia fata 'uri, "Sa Paul nia noa'a la'u lifurongo mamana sulia ala'a lana noa'a kasi mamana." 'Una'eri ba leka'a baera (2:1) ka fa'anonifii'a liu na'a. Ma kulu ka lisia ana 2:5-10 na ngwae ne'eri fata fa'ali liua na'a sa Paul talana. Sa Paul nia ka kwatea sa Titus fa'inia ta kerekere'a, ma ka saea ngwae fa'amamana ki kike balufia na ngwae ne'eri. Ana 2:5-11 kulu lisia ne'e kira balufia ngwae ne'eri. ✡ **2:12** Acts 20:1

sa Jesus Christ ana fanoa ki taˈifau.
Ma na faˈarongoˈa neˈeri, nia diˈia
ta ru moko leˈa neˈe leka ˈuana kula
ki taˈifau.
15-16 Kaidaˈi kulu faˈarongo
ˈunaˈeri sulia sa Jesus Christ, kulu
kwate ma God ka saeleˈa. Ma kulu
kwatea na ˈai moko leˈa ana na
Faˈarongoˈa Leˈa ka liufia saena
fanoa ki taˈifau. Ma na ngwae neˈe
kira ka toˈo ana mauriˈa firi, na
Faˈarongoˈa Leˈa diˈia na ru moko
leˈa neˈe ngalia maˈi na mauriˈa
firi fuada. Ma na ngwae neˈe kira
ngalia kwaˈikwaˈinga faˈasia God,
na Faˈarongoˈa Leˈa diˈia na ru
moko taˈa neˈe saungida kika mae.
Aia, nia lia diˈia noaˈa ta ng-
wae kasi bolo fuana faˈataloˈa ˈani
Faˈarongoˈa neˈe.
17 Ma noaˈa kaimili kasi diˈia na
ngwae ˈoro neˈe kira faˈarongo ˈani
na fatalana God fasi ˈiri kira ke toda
ˈani mani. Bore ma kaimili faˈatalo
ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa, sulia God
nia arabaˈe kaimili. Kami ka saea
na ru mamana ki ˈani ngasingasiˈa
sa Jesus Christ. God saiana na ru ki
taˈifau neˈe kami sasiˈi.

3

Na fau alangaˈinga faolu ana Anoˈi ru Abu

1 Kaidaˈi kami ka alaˈa sulia na
raoˈa kami ˈunaˈeri, noaˈa kamu
kasi fia fasi kami ka lafe. Kaimili
noaˈa ˈiri boˈoboˈo ˈuana ti ngwae
matamata neˈe kike kerekere suli
kaimili fasi ˈiri kamuˈa ka sai amiˈa
neˈe ngwae rao God ki. Ma kaimili
noaˈa ˈiri boˈoboˈo ˈuamulu fuana
kerekereˈa suli kami fuana ti ngwae
matamata, fasi ˈiri kike sai aimili
neˈe kami ngwae rao God ki. Ti
ngwae matamata kira sasi ˈunaˈeri,
bore ma kaimili noaˈa.
2 Kamuˈa naˈa neˈe diˈia na
kerekereˈa ˈunaˈeri, osiˈana na
faˈamamanaˈanga kamu faˈataˈinia
neˈe kaimili lifurongo mamana ki.
Kaimili faˈinia na ngwae ki taˈifau
kaimili saiana ru neˈeri.
3 Ma na faˈamamanaˈanga kamu
neˈe diˈia na kerekereˈa neˈe
faˈataˈinia kaimili na lifurongo ki,
ma sa Jesus Christ neˈe keresia ru
neˈeri, ma ka kwatea fuaimili. Ma
nia noaˈa kasi keresia ˈani kafo
goa fuana kerekereˈa, bore ma nia
keresia lala ˈani Anoˈi ru mauri
God. Ma nia kasi kerekere ˈi fafona
ta fau diˈia na taki ki neˈe God
kwatea fuana sa Moses, bore ma nia
kerekere saena maurilakulu.
4 Kaimili faˈamamana daofaˈi
liu na ru neˈeri ki nia mamana,
duˈungana kaimili fitoˈo ana God
neˈe ˈafilamiˈa osiˈana sa Christ.
5 Noaˈa kaimili kasi saea neˈe
kaimili bolo fuana raoˈa neˈeri
osiˈana na sai ˈi ruˈanga kaimili
ki. Bore ma God neˈe kwatea na
ngwaludaˈanga fuaimili ˈuana raoˈa
fuana.
6 God naˈa neˈe kwaiˈafi aim-
ili, fasi ˈiri mika bolo ˈuana
faˈamanataˈanga sulia na fau
alangaˈinga faolu nia. Ma na fau
alangaˈinga faolu neˈeri, noaˈa laˈu
na ru ana taki sa Moses keresiˈi ki,
bore ma nia na ru ana Anoˈi ru Abu.
Sulia na taki ki kwatea maeˈa, bore
ma na Anoˈi ru Abu kwatea mauriˈa
firi.
7 Ma ˈi naˈo maˈi, ana kaidaˈi
God keresia na taki ki fafona na
reba fau ki, na madakolana God
nia ngwasinasina kalikalia sa Moses.
Ma na maana sa Moses ka ngwasi-
nasina sulia na madakolana God,
ma ka rara ˈafia maana ngwae
Jiu ki, ma nia ˈafitaˈi kira ka lia
ˈuana na maana sa Moses, sui bore
ˈana na ngwasinasinalana maana
sa Moses ka koso naˈa faˈasi ng-
wasinasinaˈanga. Aia diˈia na taki
neˈe kwatea maeˈa ka dao ˈani
ˈinotoˈanga ˈunaˈeri,
8 tama na ˈinotoˈanga ana raolana
Anoˈi ru Abu nia doe ka tasa.
9 Ma diˈia na fau alangaˈinga ana
taki ki neˈe kwatea kwai mata-
langaˈinga nia ˈinotoˈa, tama na fau
alangaˈinga faolu neˈe kwatea kulu
ka saga ˈi maana God, nia ˈinotoˈa
ka tasa.
10 Ma ana kaidaˈi neˈe, na
ˈinotoˈanga ana fau alangaˈinga ana
taki ki nia diˈia ta ru ˈoˈo goˈo,
sulia na fau alangaˈinga faolu neˈe
ˈinotoˈa ka tasa.

11 Na ˈinotoˈanga na fau
alangaˈinga ana taki ki, nia koso
naˈa. Bore ma ˈinotoˈanga na fau
alangaˈinga faolu neˈe tua tua firi.
12 Ma sulia kulu sai leˈa ana na fau
alangaˈinga faolu, nia neˈe kwate
ma noaˈa kami kasi maˈu ˈuana
faˈataloˈa fuamuˈa.
13 Noaˈa kami kasi diˈia sa Moses
ba alua ˈaba lauˈua fafia na maana,
ˈiri na ngwae Jiu ki noaˈa kira kasi
lisia na ngwasinasinaˈanga ba ˈi
maana nia koso naˈa faˈasia ngwasi-
nasinaˈanga.
14 Ma ˈi naˈo maˈi, na man-
atada ngwae Jiu ki kira ngasi. Ma
ana kaidaˈi neˈe logo, kaidaˈi kira
toˈomani na Kerekereˈa Abu, na
manatada na ngwae Jiu ki diˈia
kira suu fafia ˈani ˈaba lauˈua
ba sa Moses alua fafia maana,
sulia ˈafitaˈi kira ka saiana na
ru mamana. Sa tai adulu neˈe
faˈamamana ana sa Jesus Christ,
God ka lafua na ru neˈe suu fafia na
manatalana, fasi ˈiri nia ka saiana
ru mamana.
15 Ma ˈi taˈena bore, kaidaˈi kira
toˈomani na taki sa Moses ki, noaˈa
kira kasi sai goˈo ana.
16 Bore ma sa tai neˈe abula siana
na Aofia, na Aofia ka lafua na ru
neˈe suu fafia na manatalana.
17 Ma na Aofia neˈeri nia na Anoˈi
ru Abu. Ma diˈia ta ngwae ka toˈo
naˈa ana na Anoˈi ru Abu ˈi saena
maurilana, nia tua sakadola naˈa.
18 Ma ˈunaˈeri na maa kulu
noaˈa ta ru kasi fonea naˈa, kira
faˈataˈinia na raralana ngwasi-
nasinaˈanga na Aofia. Ma na Anoˈi
ru Aofia rokisi kulu leleka kulu ka
diˈia na Aofia ˈinotoˈanga kia.

4

1 Sulia na kwaimanataiˈanga
God fuamiˈa, nia ka baˈe kami
ˈuana sasilana na raoˈa neˈeri ana
faˈataloˈanga. Nia neˈe, noaˈa kami
kasi mango faˈasia faˈataloˈanga.
2 Ma noaˈa kami kasi fulia na
abulaˈanga ago taˈa ki faˈinia na ru
ni faˈa ˈekeˈa ki. Ma noaˈa kami kasi
soke, ma noaˈa kami kasi rokisia
na fatalana God. God saiana neˈe
kami faˈarongo ˈani ru mamana
ki fasi ˈiri ngwae ki taˈifau kika
faˈamamana ana raoˈa kami.
3 Diˈia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe
kami faˈarongo ˈani nia ˈafitaˈi
fuana malingaˈilana, tama nia
ˈafitaˈi goˈo fuana na ngwae neˈe
noaˈa kasi ngalia na mauriˈa firi.
4 Noaˈa kira kasi faˈamamana,
sulia sa Saetan suu fafia na mana-
talada. Sa Saetan gwaungaˈi fafia
ru taˈa ana magalia neˈe. Nia
lui kira fasi ˈiri noaˈa kira kasi
lisia na madakoˈanga neˈe leka maˈi
faˈasia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na
ˈinotoˈanga sa Jesus Christ neˈe na
nununa God.
5 Noaˈa kaimili kasi faˈarongo ˈani
kaimili talamiˈa. Bore ma kami
faˈarongo ˈani sa Jesus Christ neˈe
Aofia. Ma kami ka saea kaimili na
ngwae rao sa Jesus neˈe nia arabaˈe
kami fuana ˈafilamuˈa.
6 Ana kaidaˈi God saungaˈinia na
ru ki taˈifau, nia fata ˈuri, “Alu
madakoˈanga ka rara saena maˈe
rodo.” Ma nia ka faˈamadakola logo
na manataka, fasi ˈiri kulu ka saiana
God ˈinotoˈa neˈe sa Jesus Christ
faˈataˈinia.
7 Na madakoˈanga ma na ngasin-
gasiˈanga neˈe rara saena nonimiˈa
niniˈa ngwataˈutaˈu, nia diˈia ta ru
leˈa liu neˈe God alu ˈi saena ta biˈi
ru ngwataˈutaˈu. ˈUnaˈeri, ngwae
ki taˈifau kira ka lisia neˈe kami
toˈo ana ngasingasiˈanga doe faˈasia
God, noaˈa laˈu ru kami talamiˈa.
8 Ana kaidaˈi ˈoro kami dao toˈona
ˈafitaˈiˈanga ki, ka ˈunaˈeri bore
ˈana, kaimili kasi mango faˈasia na
raoˈa kaimili. Ma ana ti kaidaˈi,
kaimili kasi saiana tae neˈe ke baˈa
fuli fuaimili, ka ˈunaˈeri bore ˈana,
kaimili fitoˈo ˈua ana God.
9 Ma sui bore ˈana kaimili ka toˈo
ana malimae ˈoro ki, God noaˈa kasi
danga ˈani kaimili. Ma sui bore
ˈana na malimae kaimili kira ˈui
ˈani kaimili ˈi ano, ma kaimili ka
tataˈe laˈu.
10-11 ˈIu, nia diˈia neˈe malimae
kami ki saungi kami ana asoa ki
taˈifau, osiˈana kami faˈatalo sulia
sa Jesus. Na nonimili diˈia naˈa
niaˈa ˈani maelana, fasi ˈiri ngwae

ki kira ka lisia mauriˈa nia ˈi saena kaimili.
12 Nia neˈe, kira ka oga saungilaimili, sulia na raoˈa kaimili. Ma kamuˈa nini, kamu ngalia na mauriˈa firi, osiˈana na raoˈa kaimili.
13 Na Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Nau ku faˈamamana ana God, ma nia neˈe kwate ma nau ku fata suli nia.” Ma na faˈamamanaˈanga kaimili nia ˈunaˈeri logo, sulia kaimili fata sulia God osiˈana kami faˈamamana ana niaˈa.
14 Kaimili saiana God neˈe taˈea na Aofia sa Jesus ˈuana mauriˈa. Ma ka diˈia logo neˈe God taˈea sa Jesus, nia ke baˈa taˈe kaimili ˈuana mauriˈa, ma ka ngali kaimili logo faˈi kamu ˈuana tuaˈa faˈinia.
15 Kami liu ˈi saena ˈafitaˈiˈanga ˈoro ˈunaˈeri ki, ˈiri ke ˈafi kamu. Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈoro ki kira saiana na alafeˈanga God fuana faˈamauriˈanga, ma ngwae ˈoro ki kira ka baˈatafe nia.
16 Osiˈana nia ˈunaˈeri, noaˈa kami kasi mango faˈasi faˈataloˈanga. Bore ma ana asoa ki taˈifau, nonimiˈa ke ngwaro fuana ngwataˈutaˈu ˈanga, ma ana asoa ki taˈifau logo God ka faˈangasingasia na mangomiˈa.
17 Ma na ˈafitaˈiˈanga neˈe kami liu ana kaidaˈi neˈeri ki, niˈi ke baˈa sui. Ma sulia kami liu ana ru neˈeri ki, God ke baˈa kwatea na ˈinotoˈanga doe neˈe tuatua firi fuaimili. Ma na ˈinotoˈanga neˈe kaimili ke baˈa ngalia, nia doe ka tasa liufia na ˈafitaˈiˈanga ki neˈe kami toˈo ani ana kaidaˈi neˈe.
18 Noaˈa kaimili kasi manata sulia na ru ki neˈe kami saiana lisilana, bore ma kami manata sulia na ru ki neˈe kami kasi bolo fuana lisilani ana kaidaˈi neˈe. Sulia na ru neˈe kami lisiˈi ki kasi tua tau, bore ma na ru neˈe kami kasi lisiˈi ki neˈe tua tua kasi sui.

5

1 Kulu saiana ana kaidaˈi neˈe nonika ka mae, bore ma God ke kwatea noni faolu ki fuaka fuana tuaˈa ˈi langi. Sulia ana kaidaˈi neˈe, na nonika diˈia na luma ki saena magalia, neˈe kira ke baˈa osia logo. Bore ma kuke baˈa tua saena noni ru ki neˈe God ka saungaˈinia ˈi langi. Ma na noni faolu kia diˈia luma neˈe tuatua firi.
2 Ana kaidaˈi neˈe, kulu ka oga liu ilangaˈilana magalia neˈe, fasi ˈiri God ke kwatea na noni faolu fuakulu neˈe teo ˈi langi.
3 Ma ana kaidaˈi kulu tua ˈi langi, kuke baˈa toˈo ana noni faolu.
4 Aia, ma ana kaidaˈi kulu tua ˈua saena magalia neˈe, na nonika ka maruku sulia na ˈafitaˈiˈanga ki. Ma kulu kasi oga ilangaˈilana nonika neˈeri, bore ma kulu oga tuaˈa ˈani na noni faolu kia ki ˈi langi, ˈiri na nonika neˈe saiana maeˈa, God ke baˈa rokisia ˈani noni neˈe abu fura ki ma ka tuatua firi.
5 Aia, God ka sasi akaˈu naˈa aka fasi ˈiri nia ke fuli ˈunaˈeri. Ma nia ka kwatea logo na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia neˈe God ke sasi mamana ˈunaˈeri fuaka.

6 Nia neˈe sasi kulu kasi maˈu ˈani ta ru. Ma kulu ka saiana ana kaidaˈi kulu tua ˈua ˈani nonika ˈi saena magalia, noaˈa kulu kasi tua ˈua faˈinia na Aofia ˈi langi.
7 Na Aofia neˈe kulu faˈamamana ana, niaˈa naˈa neˈe talaˈi kia ˈani tuaˈa saena magalia neˈe, ma noaˈa kulu kasi leka sulia na ru neˈe kulu lisiˈi ki saena magalia.
8 Ma kulu kasi maˈu ˈania maeˈa. Sulia kulu oga liua naˈa lekaˈa kwau faˈasia noniˈi ru neˈe ki saena magalia, ˈiri kuke tua ana fanoa mamana kia ˈi langi faˈinia na Aofia.
9 Aia, sui bore ˈana kulu ka tua ˈua saena magalia neˈe nama kulu ka tua ˈi langi, na kwaiogai ˈanga kia neˈe doe ka tasa naˈa ˈiri kuke faˈasaeleˈa na Aofia.
10 Ma kuluˈa taˈifau goˈo, kuke baˈa uu ˈi naˈona sa Jesus Christ, fasi ˈiri nia ke matalangaˈinia raoˈa kulu ki. Ma nia ke baˈa kwatea naˈa kwaiaraˈa ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa akulu neˈe rao leˈa fuana ˈi saena magalia neˈe. Ma noaˈa nia kasi baˈa kwatea ta kwaiaraˈa ki fuana

ta'i ta'i ngwae'a ne'e raolana ta'a saena magalia ne'e.*

Na ngwae ki kwaima fa'inia God osi'ana sa Jesus Christ

11 Kaimili fu'usi doe ana na Aofia, nia ne'e kami ka iliili 'uana 'afilana na ngwae ki fasi 'iri kira ka fa'amamana. God saiana ne'e kaimili fata mamana, ma nau ku oga muke saiana ru ne'eri logo.

12 Ma na ala'alaku ne'eri, noa'a la'u fasi ne'e nai oga fata le'ale'a suli kaimili fuamu'a. Bore ma kami oga muke fu'usi doe ana rao'a saga kaimili, fasi 'iri muke bolo fa'inia olisilana ngwae ki ne'e kira fu'usi doe ana ru ne'e ngwae ki lia go'o 'ada ana maada ma noa'a la'u ana ru saena mango.

13 Ti ngwae kira fu'usi bolebole'a aimili. Aia, kira fata 'una'eri sulia kaimili rao ngangata fuana God. Ma ka mamana liu, kaimili kasi bolebole'a, ma nia ne'e sasi ma kaimili ka bolo fuana rao'a ngangata fuamu'a.

14 Kaimili rao ngangata, sulia kami saiana sa Jesus Christ ne'e alafe fuaka. Kaimili sai logo ana ta'ifilia sa Jesus Christ go'o ne'e mae olisia na ngwae ki ta'ifau, ma ka di'ia ngwae ki ta'ifau kira mae na'a fa'inia.

15 Nia mae 'iri ka fa'amauria na ngwae ki ta'ifau. Nia mae fasi 'iri na ngwae ne'e kira to'o ana mauri'a faolu, noa'a kasi tua go'o 'ada fuana sasilana na kwaiogai'anga kira ki, bore ma na kwaiogai 'anga sa Jesus Christ ne'e nia mae, ma ka tata'e logo fuana fa'amaurilada.

16 Nia ne'e, na manata'anga kia sulia ta ngwae noa'a kasi di'ia la'u na manata'anga ngwae ana magalia ne'e. Ma sui bore 'ana kaida'i ba sui ne'e na manata'anga kia ki 'una'eri sulia kulu manata rora fasi sa Jesus Christ nia ta ngwae go'o 'ana. Bore ma ana kaida'i ne'e, kulu saiana nia noa'a la'u ta ngwae 'o'o go'o 'ana.

17 Ma di'ia ta ngwae fa'amamana ana sa Jesus Christ, nia'a na ngwae faolu na'a. Na ru 'ua ki sui na'a, ma na ru faolu ki ka dao na'a ma'i.

18 God sasia ru ne'eri ki ta'ifau go'o sulia sa Jesus Christ. Nia ka rokisi kia fa'asia na malimae 'anga 'uana na ngwae kwaima nia ki. Ma nia ka kwatea rao'a fuaimili 'ani na rokisilana ngwae ki, fasi 'iri kika alu na'a na ngwae kwaima nia ki.

19 Na ru ne'e kami fa'arongo na'a 'ani ne'e God kwatea ngwae ki ta'ifau kira ka kwaima fa'inia sulia sa Jesus Christ. Ma nia ka rufuanata ana abula ta'anga'a kira ki. Ma nia ka kwatea na'a rao'a fuaimili 'iri mika fa'arongo 'ani na Fa'arongo'a Le'a sulia God ne'e rokisia na ngwae ki 'uana na ngwae kwaima nia ki.

20 Ta ne'e, kaimili na ngwae fuana saelana na ala'anga sa Jesus Christ ki. Ma ana kaida'i kami ka fa'arongo 'ani, nia di'ia God 'ana talana ne'e fata. Aia, ma sulia sa Jesus Christ, kaimili amasi kamu 'iri muke ala'ania God ke rokisi kamu fa'asia na malimae'a fasi 'iri muke alu na'a na ngwae kwaima nia ki.

21 Sui bore 'ana sa Jesus Christ ka noa'a ta ta'anga'a ana, God kwate ma nia ka ngalia na'a abula ta'anga'a kia ki, 'iri God ka fa'asaga kia di'ia ne'e nia saga logo sulia na fa'amamana'anga kia ki ana.

6

1 Sulia kaimili rao fa'inia God, kami amasi kamu ne'e kamu ngalia na kwai'ofe'anga God, noa'a kamu kasi ala'ania na kwai'ofe'anga nia ka leka 'o'o go'o 'ana fuamu'a.

2 Osi'ana God ba saea saena Kerekere'a Abu ka 'uri,

"Ana kaida'i fuana fa'ata'ilana na kwai'ofe'anga nau fuamu'a, nau ku fafarongo 'uana fo'onga'a kamu ki.
Ma ana fa'i asoa fuana fa'amaurilamu'a, nau ku 'afi kamu."

Aia, tae ne'e nau ku saea fuamu'a nia 'uri: Kaida'i ne'e na'a na kaida'i muke ngalia na

* **5:10** Sa Paul fa'amanata logo 'una'eri ana 1 Korint 3:13.

kwaiˈofeˈanga God, ma taˈena neˈe
na asoa muke ngalia na mauriˈa
faolu.
3 Kaimili madafia noaˈa kami kasi
fulia ta ru taˈa, sulia kami ˈiri oga
ta ngwae kasi ˈugali kami sulia na
raoˈa kaimili.
4 Bore ma kaimili sasi leˈa ana
kidaˈi ki taˈifau, fasi ˈiri na abu-
lalamiˈa ka faˈataˈinia kamiˈa neˈe
na ngwae rao God ki. Ma osiˈana
nia ˈunaˈeri, kami ka mabe fuana
ngwae ki neˈe kira kwatea na
ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaimili.
5 Ma kira ka nangasi kaimili, ma
kira ka alu kaimili saena luma ni
lokafo, ma kika dau kaimili ˈani
ngalungaluˈanga. Kaimili ka rao
ngangata liu, ma ana ti kidaˈi noaˈa
kami kasi maliu, ma kami ka fiolo
logo.
6 Kaimili faˈataˈinia fasi kamiˈa
naˈa neˈe na ngwae rao God ki
ˈani na ru saga neˈe kaimili sasiˈi,
ma na sai ˈi ruˈanga kaimili,
ma na mabetauˈa kaimili, ma na
kwaiˈofeˈanga kaimili fuana ngwae
ki. Ma na Anoˈi ru Abu faˈinia na
alafeˈanga kaimili neˈe mamana,
nia ka faˈataˈinia logo.
7 Ma na alaˈanga mamana kaim-
ili faˈinia na ngasingasiˈanga God
logo, ru neˈeri ki faˈataˈinia logo
fasi kaimili naˈa neˈe ngwae rao
God ki. Aia, na talo kaimili ma na
sele ni ofoˈa kaimili, nia naˈa neˈe
abulaˈanga saga kaimili.
8 Ti ngwae kira manata doe aimili,
ma ti ngwae ka noaˈa. Ma ti ngwae
kira baˈatafe kaimili, ma ti ngwae
kira ka fata taˈa aimili. Sui bore
ˈana kaimili ka fata mamana, ti
ngwae kira saea kaimili na ngwae
ˈosoˈoso ki goˈo ˈana.
9 Sui bore ˈana ti ngwae kira
kasi oga saiˈa amiˈa, na ngwae
ˈoro ki kira sai amiˈa. Ma sui
bore ˈana ngwae ˈoro ki kira oga
kaimili ka mae, kaimili mauri ˈua.
Ma sui bore ˈana kira kwatea naˈa
kwaˈikwaˈinga fuaimili, noaˈa kira
kasi saungi kaimili goˈo.
10 Ma sui bore ˈana ti ru ka
faˈaliadila kaimili, kaimili saeleˈa
goˈo ˈaimili sulia asoa ki. Ma sui
bore ˈana kaimili ka dalaˈa ana ru ki
saena magalia, kaimili saiana kami
ˈafia ngwae ˈoro ki, kira ka toˈoru
ana ru ki ˈi langi. Ma sui bore ˈana
kaimili kasi toˈo ana ru ˈoro ki saena
magalia, kaimili toˈo ana ru leˈa ki
taˈifau ˈi langi.
11 Kwaima leˈa nau kina ˈae neˈe
kamu tua ˈi Korint, kaimili kerekere
naˈa sulia na ˈafitaˈiˈanga kaimili ki,
ma noaˈa kaimili kasi sofongaˈinia
na manataˈanga kaimili ki faˈasi
kamu.
12 Noaˈa laˈu kaimili neˈe bokota
na alafeˈanga kaimili fuamuˈa. Bore
ma kamuˈa lala neˈe bokota na
alafeˈanga kamu faˈasi kaimili.
13 Nau ku alaˈa fuamuˈa diˈia
kamu na ngela nau ki. Aia,
alafeˈanga kamu ke doe fuaimili
diˈia logo neˈe kaimili alafe fuau-
mulu.

Noaˈa kamu kasi ˈado fiku faˈinia na ngwae noaˈa kasi faˈamamana ki

14 Aia, noaˈa kamu kasi ˈado fiku
kamu faˈinia na ngwae noaˈa kasi
faˈamamana ana sa Jesus Christ
ki. Sulia neˈe na ngwae neˈe tua
ˈoloˈolo ma na ngwae neˈe tua
abu ˈoloˈolo, kera matamata kwai
liu taˈifau. Ma na madakoˈanga
nia ˈafitaˈi ka tua fiku faˈinia na
maˈerodo.
15 Ma sa Jesus Christ faˈinia sa
Saetan, ˈafitaˈi kera ka alua taˈi
manataˈanga. Ma ta ngwae neˈe
faˈamamana ana sa Jesus Christ, nia
kasi bolo faˈinia ke rao fiku faˈinia
na ngwae neˈe ˈaila ˈania sa Jesus
Christ.
16 Ma na Luma Abu God, noaˈa
kasi leˈa fuana ta ngwae ka foˈosia
na nunuˈi ru ki logo ˈi neˈeri. Ma
kuluˈa na ngwae faˈamamana ki,
kulu diˈia na luma abu God. Sulia
God ba fata ˈuri,

“Nai baˈa tua faˈinia na ngwae nau
ki.
Ma nai baˈa leka kwai liu ˈi safitada.
Ma nauˈa neˈe God kira, ma kiraˈa
neˈe ngwae nau ki.”

17 Ma na Aofia ka fata laˈu ˈuri,

"Kamu ka tua matali ˈamuˈa faˈasia
na ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ki, ma muke
faˈasida amuˈa.
Ma diˈia kamu kasi sasia tae ki neˈe
bulibuli, tama nau ku alafafi
kamu.
18 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, nai baˈa
Maˈa kamu, ma kamuˈa neˈe
na ngela nau ki.
Nau, na Aofia ngasingasiˈa ka tasa,
nau ku fata ˈunaˈeri."

7

1 Kwaima leˈa nau kina ˈae, na ru neˈeri ki God ka eta fataˈa ˈani fuaka. Nia neˈe, kuke faˈasikasika kia talaka faˈasia na taˈangaˈa neˈe kwate ma na nonika ma na mauriˈa kia ki ka bulibuli. Ma kuke tua saga taˈifau, sulia kulu fuˈusi doeˈa ana God.

Sa Paul saeleˈa sulia alaˈanga sa Titus ngalia maˈi

2 Aia, kaimili oga liu muke kwalo kami. Sulia kami kasi sasia goˈo ta ru taˈa fuana ta ngwae, ma kami kasi faˈalia ta ngwae, ma kami kasi ˈosoa ta ngwae.

3 Nau kusi saea laˈu na ru neˈe ki fuana balufilamuˈa. Sulia nau ku saea ka sui naˈa kaimili alafe liu fuamuˈa. Nia neˈe, ana kaidaˈi kami mauri ˈua nama ana kaidaˈi kami mae, ˈafitaˈi ta ru ka lafua na alafeˈanga kaimili fuamuˈa.

4 Nau ku fitoˈo ma nau ku baˈalafe liu faˈi kamu. Nia neˈe, sui bore ˈana kaimili ka liu ana ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, nau kusi maˈu, ma nau ku saeleˈa liu.

5 Ma ana kaidaˈi kami dao ˈi Masedonia,✡ kami kasi toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana mamaloˈanga, sulia neˈe ˈafitaˈiˈanga ki kasi sui faˈasi kaimili, ma na malimae kaimili ki kira ka olisuˈusuˈu liu faˈi kaimili, ma kaimili ka manata ˈabera liu logo fuamuˈa.

6 Bore ma God, neˈe saiana faˈasaeleˈalana ngwae neˈe kira kwaimanatai, nia kwate ma kami ka saeleˈa ana daolana maˈi sa Titus.

7 Na daolana maˈi sa Titus neˈe kwate ma kami ka saeleˈa, ma kami ka saeleˈa logo sulia na alaˈanga neˈe nia ngalia maˈi, sulia nia saea kamu radua niaˈa. Ma nia ka faˈarongo kaimili neˈe kamu oga liu ˈiri nai leka dao toˈomuˈa. Ma nia ka faˈarongo kaimili logo ana kamu kwaimanatai sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈe kamu kwatea fuaku. Ma nia ka faˈarongo kaimili logo ˈani na alafeˈanga mamana kamu fuaku. Ma sulia na ru neˈeri ki, nau ku saeleˈa liu.

8 Sui bore ˈana kamu ka kwaimanatai sulia na kerekereˈa ba nau ku kwatea kwau, nau ku manata sulia fasi nia leˈa neˈe nau ku kwatea kwau. ˈI naˈo, ana kaidaˈi nau ku saiana kaumulu kwaimanatai, ma nau ku kwaimanatai sulia nau ku kwatea kwau. Bore ma liadilaˈanga kamu kasi tau.

9 Ma ana kaidaˈi neˈe, nau ku saeleˈa. Nau ku saeleˈa noaˈa laˈu sulia kamu kwaimanatai, bore ma sulia kamu faˈasaga na abulalamuˈa sulia kamu kwaimanatai. God ˈafi kamu ana liadilaˈanga neˈeri. Nia neˈe sasia kami kasi faˈali kamu ˈani kerekereˈa baera.

10 Diˈia God faˈaliadila ta ngwae, nia kwaiˈafi ana ˈuana kakari alifaˈi ˈanga faˈasi taˈangaˈa ˈiri God ke faˈamauria. Ma nia neˈe ru leˈa liu, ma kulu ka saeleˈa sulia. Bore ma, diˈia ta ngwae ka liadila ma noaˈa kasi kakari alifaˈi faˈasi taˈangaˈa nia, liadilaˈanga neˈeri nia bolo faˈinia saungilana na ngwae.

11 Muke lisia basi tae leˈa neˈe na liadilaˈanga neˈe leka maˈi faˈasia God ka sasia amuˈa. Nia kwate kamu ka oga liu faˈataˈilana ˈoloˈoloˈa kamu. Kaumulu saetaˈa osiˈana nau ku balufia kamu, ma muka maˈu, ma muka oga liua lisilaku, ma muka oga liua sasilana ru saga ki, ma muka oga liua kwatelana matalangaˈinga fuana ngwae neˈe abula taˈa. Ana ru ki taˈifau neˈe kamu sasia, kamu faˈataˈinia naˈa neˈe noaˈa kamu

✡ **7:5** 2 Korint 2:13

kasi ˈado faˈinia ana ru taˈa neˈe nia ka sasia.
12 Nia naˈa neˈe sasi nau ku kwatea kwau na kerekereˈa baera, noaˈa laˈu sulia na ngwae neˈe abula taˈa goˈo ˈana, ma noaˈa laˈu sulia na ngwae neˈe nia sasi taˈa fuada ki. Bore ma nau ku kerekere kwau, fasi ˈiri kamu ka faˈataˈinia na alafeˈanga kamu fuaimili. Ma God ka saiana na alafeˈanga kamu nia mamana.
13 Nia neˈe sasi kaimili ka saeleˈa liu sulia.
Ma noaˈa laˈu na ru neˈeri ki goˈo kwate kaimili ka saeleˈa, osiˈana kaimili saeleˈa logo sulia sa Titus nia saeleˈa sulia na ru leˈa ki neˈe kamu sasi ˈuana radulana.
14 ˈI naˈo naˈa maˈi, nau ku baˈatafe kamu fuana sa Titus. Ma ana kaidaˈi nia dao toˈomuˈa, kaumulu faˈamamana na alaˈanga nau ki. Na ru ki taˈifau neˈe kaimili fata sulia fuamuˈa, nia mamana. Ma ˈunaˈeri kaumulu faˈataˈinia naˈa baˈatafeˈanga kaimili suli kamu fuana sa Titus nia mamana logo.
15 Nia neˈe, alafeˈanga nia fuamuˈa doe liu, sulia nia manata toˈona na kwairoˈoi ˈanga neˈe kamu sasi ana tae ki neˈe nia saea fuamuˈa. Ma nia alafe fuamuˈa sulia nia manata toˈona kaidaˈi kamu kwaloa, ma muka fuˈusi doe mala ana.
16 Nau ku saeleˈa liu sulia nau ku fitoˈo amuˈa.

8

Na kwateˈa na ngwae faˈamamana ki

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili oga ˈiri muke saiana tae neˈe fuli ˈi safitana na ngwae faˈamamana ki saena abaˈi kula ˈi Masedonia sulia na alafeˈanga God.
2 Sui bore ˈana kika liu saena ilitoˈonga ma na ˈafitaˈiˈanga doe ki, kira saeleˈa liu. Ma sui bore ˈana kika dalaˈa liu, kira kwatea naˈa ru ˈoro ki fuana ˈafilana ngwae ki.
3 Nau ku faˈamamana kira kwate ka bolo logo faˈinia tae ki neˈe kira kwatea, ma kira kwate ka tasa liufia naˈa tae neˈe bolo faˈinia kira ka kwatea. Ma sulia na kwaiogaiˈanga kira talada,
4 kira ka amasi kaimili logo ˈiri mika alaˈania fuana kika ˈafia na ngwae neˈe kira faˈamamana ki ˈi Judea.
5 Kaimili ˈarefo, sulia kira sasi ˈunaˈeri. Etaeta kira manata kalia ru God oga kike sasia. Ma kira manata kalia logo sasilana tae neˈe kami oga.
6 Ma sa Titus neˈe talaˈae ana raoˈa ˈi Korint fuana konilana na mani fuana ˈafilana na ngwae ki ˈi Judea, kaimili ka gani nia ˈiri nia ke ngangata ana ˈafilamuˈa ˈuana faˈasuilana raoˈa neˈeri.
7 Nau ku saiana na faˈamamanaˈanga kamu doe, ma muka saiana faˈataloˈa, ma muka sai ˈi ru, ma muka oga liu ˈafilana ngwae ki ˈaliˈali, ma na alafeˈanga kamu fuaimili ka doe liu logo. Nia neˈe, kaimili ka oga na kwaiˈafiˈanga kamu fuana ngwae ˈi Judea ki ka doe logo, sulia na alafeˈanga kamu ki.
8 Aia, ˈania alaˈanga neˈeri, noaˈa naisi tuaraˈi kamu laˈu fuana sasilana. Bore ma nau ku oga muke saiana na ngwae faˈamamana ki ˈi Masedonia, kira ˈaliˈali ana kwatelana na kwaiˈafiˈanga kira. Ma nau ku faˈarongo kamu naˈa ˈani, ˈiri muke faˈataˈinia na doelana alafeˈanga kamu ki.
9 Kaumulu saiana na alafeˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ nia doe liu fuaka. Sui bore ˈana nia ka ˈinotoˈa liu maˈi ˈi langi, nia ka alu nia talana ˈuana dalaˈanga ˈani lekalana maˈi ka ruˈufia na noniˈi ngwae fasi ˈiri ka ˈafi kia. Ma sulia na dalaˈanga nia neˈe kwatea kulu ka ˈinotoˈa.
10 Aia, nau ku saea fasi nia leˈa fuamuˈa ka faˈasuia na koni maniˈa ba kamu talaˈae maˈi ana faˈi ngali ba sui kwau. Kamu naˈa neˈe ngwae etaeta neˈe kamu koni mani fuana ˈafilana ngwae ˈi Judea. Ma kamu logo neˈe ngwae etaeta neˈe oga sasilana.

11 Nia neˈe, leˈa fuamuˈa muke
uu ngasi fuana faˈasuilana raoˈa
neˈe. Ka leˈa diˈia na kwaiogaiˈanga
kamu doe fuana faˈasuilana na
raoˈa neˈe, ka diˈia logo kaidaˈi
ba kamu talaˈae ana. Ma muke
kwatea goˈo amuˈa ta fita mani
neˈe kamu bolo fuana konilana ana
kaidaˈi neˈe.
12 Sulia diˈia na kwaiogai
ˈanga kamu doe fuana kwatelana
kwaiˈafiˈanga, God saeleˈa sulia ru
neˈeri. Osiˈana nia kasi oga kamu
ka kwatea na ru neˈe noaˈa kamu
kasi toˈo ˈani ki, bore ma na ru neˈe
kamu bolo fuana kwatelana ki.
13-14 Na manataku noaˈa kasi
oga fuana kamu ka toˈo ana
ˈafitaˈiˈanga sulia kamu ˈafia na
ngwae neˈe kira toˈo naˈa ana
ˈafitaˈiˈanga ki. Bore ma nia leˈa liu
mo fuana kamu ka ˈafia na ngwae
dalaˈa ki, sulia kamu toˈo naˈa ana
na ru ˈoro ki ana kaidaˈi neˈe. Ma
ana kaidaˈi nia ˈua maˈi, diˈia kamu
toˈo ana ˈafitaˈiˈanga, ma kira ke
toˈo ana ru ˈoro ki, kike ˈafi kamu
logo. Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, na
boˈoboˈongaˈa ngwae ki taˈifau kike
lamaduˈuni.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu ba
saea,
“Na ngwae neˈe fikua ru ˈoro, noaˈa
kasi toˈo ana ru ˈoro liufia na
tae neˈe nia boˈoboˈo ˈuana.
Ma na ngwae neˈe fikua ru tiˈitiˈi,
noaˈa kasi toˈo goˈo ana
ˈafitaˈiˈanga.”

Sa Titus faˈinia kwaima nia ki

16 Kaimili baˈatafea liua God sulia
nia kwatea na kwaiogaiˈanga doe
fuana sa Titus ˈiri nia ka ˈafi kamu,
diˈia logo na kwaiogaiˈanga kaimili
fuana ˈafilamuˈa.
17 Ma ana kaidaˈi kami saefiloa
diˈia nia oga ke ˈafi kamu, nia
saeleˈa liu fuana sasilana, sulia nia
oga ˈafilamuˈa ka sui naˈa. Ma
sulia na kwaiogaiˈanga nia, nia ka
manata ˈuana oliˈa laˈu kwau faˈi
kamu.
18 Kaimili ka kwatea kwau taˈi
ngwae ana ngwae asina kia ki naˈa
faˈinia. Niaˈa na ngwae neˈe ng-
wae faˈamamana ki taˈifau kira
manata doe liu ana sulia na raoˈa
ngangata nia fuana faˈataloˈa ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa.
19 Ma na ngwae faˈamamana ki
kira ka filia fasi ˈiri nia leka faˈi
kaimili kaidaˈi kami leka kwailiu
fuana konilana na mani fuana ng-
wae faˈamamana ki ˈi Judea. Na ng-
wae ˈoro ki kira baˈatafea na Aofia
sulia na raoˈa neˈeri. Ma na raoˈa
neˈeri ki ke baˈa faˈataˈinia logo
neˈe kaimili oga liu fuana ˈafilana
na ngwae faˈamamana neˈe kira
dalaˈa ki.
20 Kaimili lia leˈa liu sulia na mani
neˈeri, ˈasu ta ngwae kata fata faˈali
kaimili.
21 Sulia kaimili oga mika sasia na
tae neˈe saga ˈi maana God ma ˈi
maana ngwae ki logo taˈifau.
22 Nia neˈe sasi ma kaimili ka kwa-
tea laˈu kwau ta ngwae asina akulu
faˈinia sa Titus. Ana kaidaˈi ˈoro
ki, ngwae neˈe faˈataˈinia fuaimili
neˈe nia oga liua kwaiˈafiˈanga. Ma
ana kaidaˈi neˈe, nia manata fitoˈo
amuˈa, ma nia neˈe kwatea nia ka
oga liua ˈafilamuˈa.
23 Ma sa Titus, niaˈa na ngwae
rao faˈi nau fuana ˈafilamuˈa. Ma
na ngwae asina ki neˈe kera leka
kwau faˈinia, na fiku taˈi ngwae
faˈamamana ki kira fili kera olisida,
ma na raoˈa kera ke baˈa faˈa
ˈinotoˈa sa Jesus Christ.
24 Leˈa fuana muke faˈataˈinia na
alafeˈanga kamu fuada, fasi ˈiri na
ngwae faˈamamana ki taˈifau, kira
ka sai leˈa ana baˈatafeˈanga kaimili
fuamuˈa nia mamana.

9

Kwaiˈafiˈanga fuana ngwae neˈe kira faˈamamana ki

1 Aia, noaˈa naisi boˈoboˈo goˈo
fuana kerekereˈa fuamuˈa sulia na
kwaiˈafiˈanga neˈe kuke baˈa kwa-
tea kwau fuana ngwae faˈamamana
ki neˈe kira dalaˈa ˈi Judea, osiˈana
nau ku saiana neˈe kamu talaˈae
fuana fikulana mani fuada.
2 Nau ku saiana kaumulu oga liu
goˈo amuˈa na kwaiˈafiˈanga. Ma
nau ku baˈatafe kamu fuana ngwae

ki ˈi Masedonia, nau ku ˈuri, “Na ngwaefuta kia ki saena abaˈi kula ˈi Gris, ana etangilana maˈi ana faˈi ngali ba sui kwau, kira sasi akaˈu fuana kwatelana mani fuana kwaiˈafiˈanga.” Ma ana kaidaˈi ngwae ˈi Masedonia ki rongoa na ru neˈe, na ˈorolada logo ka oga fuana kwaiˈafiˈanga.

3 Aia, nau ku baˈatafe kamu fuana ngwae ˈi Masedonia ki neˈe muka sasi akaˈu naˈa ana fikulana mani. ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi neˈe, nau ku fiˈi kwatea kwau siaumulu na ngwae asina baera ki, fasi ˈiri kika ˈafi kamu ˈuana faˈasuilana fikulana mani, ˈasu ˈubani na baˈatafeˈanga nau fuamuˈa noaˈa kasi mamana.

4 Ma diˈia noaˈa kamu kasi sasi akaˈu, ma diˈia ti ngwae faˈamamana ˈi Masedonia kira ke leka maˈi faˈi nau kaidaˈi nau ku leka kwau siamuˈa, ma kira ke lisia neˈe noaˈa kamu kasi sasi akaˈu ana mani kaumulu, kaimili ke ˈeke sulia na manata fitoˈo ˈanga kaimili ana kaumulu. Ma kaumulu bore muke baˈa ˈeke liu logo.

5 Nia neˈe, nau ku saea fasi nia leˈa fuana nau ku kwatea naˈa kwau na ngwae asina neˈeri ki fasi ˈiri kira ka leka kwau siamuˈa ˈi naˈo, ˈiri kika ˈafi kamu fuana na sasi akaˈu ˈanga ana mani ba kamu eta fataˈa ˈania. ˈUnaˈeri, na kwateˈa kamu ke tua masia kaidaˈi nai leka kwau. Ma ngwae ki taˈifau kira ka saiana kaumulu kwatea na mani neˈeri sulia na kwaiogai ˈanga kamu talamuˈa, ma noaˈa laˈu sulia ta ngwae neˈe suˈumaˈi kamu.

6 Aia, noaˈa kamu kasi manata bura ana tae ba na tarifulaˈa nia saea: Diˈia kulu fasia na maga ru tiˈitiˈi ki, ru tiˈitiˈi logo neˈe kuke baˈa gonia. Ma diˈia kulu fasia na ru ˈoro ki, na ru ˈoro ki logo neˈe kuke baˈa gonia.

7 Nia neˈe, ngwae ki taˈifau kira ka kwatea tae neˈe kira saiana nia leˈa. Ma noaˈa ˈiri leˈa fuana ta ngwae ka kwatea tae neˈe noaˈa nia kasi oga kwatelana. Ma noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka kwatea sulia nia fia fasi kira suˈumaˈinia. Osiˈana God saeleˈa fuana ngwae neˈe saeleˈa fuana kwateˈa.

8 Ma God totolia kwatelana ru ˈoro ki fuamuˈa liufia tae neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani, fasi ˈiri ana kaidaˈi ki taˈifau muke baˈa toˈo ana ru ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani, ma muke toˈo ana na ru ki logo fuana kwatelana fuana ˈafilana laˈu ti ngwae.

9 Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea, “Kira ka kwate doe liu fuana ngwae dalaˈa ki, ma God noaˈa kasi takadalafa kwaiˈafiˈanga kira.”

10 Ma God nia neˈe kwatea na maga ru ki fuana ngwae neˈe fasi ru, ˈiri ka alua fanga. Ma ka ˈunaˈeri logo, God ke baˈa kwatea na ru ki fuamuˈa, fasi ˈiri muke kwatea ti ru fuana ngwae neˈe kira toˈo ana ˈafitaˈiˈanga. Ma kamu ke baˈa toˈo ana na ru leˈa ˈoro ki logo, diˈia na ngwae neˈe fasia na maga ru ki ke baˈa gonia na fanga ˈoro ki.

11 Sulia ana kaidaˈi ki taˈifau, God kwate kamu ka toˈo ana ru ki neˈe bolo fuana ˈafilana ngwae ki, fasi ˈiri kira ka baˈatafea God fuana kwaiˈafiˈanga neˈe kamu ke baˈa kwatea ma kira ke baˈa ngalia faˈasi kaimili.

12 Na ru neˈe kamu kwatea, nia ke baˈa ˈafia na ngwae God ki, ma nia kwatea na ngwae ˈoro ki logo kira ka baˈatafea God.

13 Kamu ke baˈa faˈa ˈinotoˈa God ˈania kwateˈa doe kamu ki. Na kwateˈa doe kamu ki fuada ke baˈa faˈataˈinia neˈe kamu roˈo sulia na Faˈarongoˈa Leˈa sa Christ.

14 Ma kira ke foˈo fuamuˈa ˈani alafeˈanga osiˈana na alafeˈanga God neˈe nia faˈataˈinia fuada ˈani kamuˈa.

15 Aia, kulu ka baˈatafea God sulia na Ngela nia. Osiˈana nia naˈa neˈe kwateˈa leˈa ka tasa liu neˈe God kwatea fuaka. Noaˈa ta alaˈanga kasi bolo fuana fadalana kwateˈa neˈeri.

10

Sa Paul ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae

faˈamanata rora ki ˈi Korint

1 Aia, nauˈa sa Paul, nau ku amasi
kamu ˈani taˈi ru. Nau ku amasi
kamu ˈani falafala ana enoenoˈanga
diˈia logo falafala sa Jesus Christ, sui
bore ˈana ti ngwae amuˈa kira ka
saea nau ku maˈu ma nau ku enoeno
ana kaidaˈi nau ku tua faˈi kaumulu,
bore ma fatalaku nia ngasingasiˈa
ana kaidaˈi nau ku tua tau faˈasi
kamu ma nau ku kerekere kwau.
2 Nau ku amasi kamu, muke
faˈasaga na abulalamuˈa, ˈiri na
fatalaku fuamuˈa noaˈa kasi ngasin-
gasiˈa ana kaidaˈi nau ku dao kwau
siaumulu. Sulia nau ku saiana nau
ku bolo fuana dalelana na ngwae
neˈe kira saea kaimili leka goˈo
ˈaimili sulia na falafala taˈa saena
magalia.
3 Nia mamana kulu tua ˈua saena
magalia. Bore ma ana kaidaˈi kaim-
ili fuˈa faˈinia na malimae kaimili ki,
kaimili kasi fuˈa ˈani falafala taˈa ki
saena magalia.
4 Sulia na raˈunga neˈe kami fuˈa
ˈani noaˈa laˈu faˈasia ngwae ki.
Bore ma na raˈunga kami ki leka
lala maˈi faˈasia God neˈe kwatea
na ngasingasi ˈanga fuaimili fasi ˈiri
kami ka faˈalia na ru ngasingasiˈa
malimae kaimili ki. Kaimili saiana
liufilana na manataˈanga ˈosoˈoso
ki,
5 ma kami ka saiana osilana
faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ng-
wae lafe ki kira alua fuana fonelana
na ngwae ki ˈiri kira kasi saiana
God. Ma kaimili ka saiana liufilana
na manataˈanga rora ngwae ki, ma
kami ka olisida ˈiri kira ka roˈosulia
na fatalana sa Jesus Christ.
6 Ma ana kaidaˈi kamu faˈataˈinia
neˈe kamu roˈosulia taˈifau naˈa
alaˈanga kaimili ki, kami sasi akaˈu
fuana kwatelana kwaˈikwaˈinga
fuana sa tai amuˈa neˈe noaˈa kasi
roˈosuli kami.
7 Fuila kamu ka saiana tae ki neˈe
fuli ˈi safitamuˈa. Ta ngwae amuˈa
neˈe fia nia na ngwae rao sa Jesus
Christ, leˈa fuana nia ka sai logo
aimili neˈe ngwae rao mamana sa
Jesus Christ ki.
8 Sulia na Aofia kwatea ma-
manaˈanga fuaimili ˈuana talaˈi
lamuˈa. Ma nia ka baˈe kaimili
fuana ˈafilamuˈa, ma noaˈa laˈu
fuana faˈalilamuˈa. Nau ku fata
lafu nau sulia na ngasingasiˈanga na
Aofia kwatea fuaimili. Sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, nau kusi ˈeke goˈo.
9 Noaˈa nau kusi oga muke man-
ata fasi nau ku faˈamaˈu kamu
ˈani kerekereˈa ki neˈe nau ku sasi
fuamuˈa,
10 osiˈana ti ngwae kira fata ˈuri,
“Na kerekereˈa sa Paul ki nia ngasin-
gasiˈa. Bore ma ana kaidaˈi nia tua
faˈi kulu, nia maˈumaˈula ma noaˈa
kasi sai goˈo ana alaˈanga.”
11 Aia, na ngwae neˈe saea ru
neˈeri, nia leˈa fuana nia ka saiana
na tae neˈe kaimili fata ˈani ana
kaidaˈi kaimili kerekere, nia bolo
naˈa faˈinia na tae ki neˈe kaimili ke
sasiˈi ana kaidaˈi kaimili ke tua faˈi
kamu.
12 Noaˈa kaimili kasi faˈabolotaˈi
kaimili faˈinia na ngwae rao ba saea
kira ˈinotoˈa liu. Ma kira ka fata
lafuda talada ru noaˈa kasi bolo
faˈinida!
13 Ma kaimili niniˈa, noaˈa kaim-
ili kasi fata lafu kaimili faˈinia ta
ngasingasiˈanga neˈe noaˈa kami
ˈiri toˈo ana. Bore ma kaimili, mike
lafu kaimili sulia raoˈa neˈe God
arabaˈe kami fuana sasilana, ma
kamuˈa neˈe ti ngwae logo ana raoˈa
neˈeri.
14 Noaˈa kami kasi rora kaidaˈi
kaimili saea neˈe kaimili toˈo ana
ngasingasiˈanga fafi kamu, sulia
kaimili na ngwae etaeta neˈe kami
leka daofaˈi liu ˈuamuˈa faˈinia na
Faˈarongoˈa Leˈa sa Jesus Christ.
15 Noaˈa kaimili kasi saea kaim-
ili toˈo ana mamanaˈanga fafia na
raoˈa neˈe ti ngwae matamata sa-
sia saena maˈe fanoa ki neˈe God
noaˈa kasi baˈe kaimili ˈuana. Ma
kamuˈa ti ngwae neˈe God baˈe
kaimili fuamuˈa, kaimili oga na
faˈamamanaˈanga kamu ka doe ma
ka ngasingasiˈa. Ma kaimili ka oga
logo sasilana na raoˈa doe ka tasa
faˈi kamu.
16 Ma buri ˈana neˈe kaimili rao
logo faˈi kamu, kami ka daraninia

fanoa ki fuana faˈatalongaˈilana
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma noaˈa kami
kasi oga mika saea kami toˈo ana
mamanaˈanga fafia na raoˈa neˈe
ti ngwae matamata sasia ana maˈe
fanoa neˈe God asungaˈinida ˈuana.
17 Sulia na Kerekereˈa Abu ba
saea, “Diˈia ta ngwae oga ka fata lafu
nia, nia ka fata lafua goˈo ˈana sulia
tae neˈe God sasiˈi.”
18 Ma na ngwae neˈe fata lafu
nia talana, nia noaˈa kasi toˈo ana
ˈinotoˈanga. Bore ma na ngwae
neˈe God nia alafafia, nia na ngwae
ˈinotoˈa mamana.

11

Na ngwae ˈosoˈoso neˈe kira saea kira na ngwae lifurongo mamana ki

1 Sui bore ˈana nau ku fia noaˈa
nia kasi totolia fuana ngwae ka fata
sulia niaˈa talana, nau ku oga muke
mabetau basi faˈi nau, kaidaˈi nau
ku fata suli nau talaku.
2 Nau ku manata ˈabera suli kau-
mulu, diˈia logo neˈe God manata
ˈabera amuˈa. Sulia kaumulu diˈia
ta kini sariˈi laˈulaˈu ba nau ku alu
fafia masia daolana maˈi sa Jesus
Christ. Aia, na sariˈi neˈe kira alu
fafia fuana na ˈafeˈa, nia ka tua
faˈasia na ngwae matamata ki.
3 Nau ku manata ˈabera suli
kamu, ˈasu mu kata faˈamamana
ana faˈamanataˈanga ti ngwae, ma
na alafeˈanga kamu fuana sa Jesus
Christ ka takalo, diˈia ba ˈi Eve
ˈua naˈa maˈi nia faˈamamana ana
sokeˈa na loi.
4 Nau ku manata ˈabera
amuˈa, ˈasu ˈubani ˈaliˈali
mu kata faˈamamana ana na
faˈamanataˈanga neˈe matamata
faˈasia na faˈamanataˈanga kaimili.
Sulia diˈia ta ngwae leka kwau
siaumulu, ma nia ka faˈarongo
ˈani faˈarongoˈanga matamata
sulia sa Jesus, kaumulu kata fiˈi
faˈamamana goˈo ˈaumulu ana. Ma
kaumulu ka maˈudi ˈuana ngalilana
ta mangoˈi ru neˈe matamata faˈasia
na Anoˈi ru Abu neˈe kamu ngalia
ana kaidaˈi kaimili faˈarongo ˈani.
5 Aia, ma na ngwae neˈe kira leka
kwau siaumulu ki, ma kika saea kira
na lifurongo talingaˈi ki, nau kusi
manata goˈo fasi kira talingaˈi ka
liufi nau.
6 Sui bore ˈana noaˈa naisi saiana
alaˈanga leˈa, nau ku saiana ru ˈoro
ki ana Faˈarongoˈa Leˈa. Kaumulu
saiana na ru neˈeri, osiˈana kaimili
faˈamanata kamu ana kaidaˈi ˈoro
ki.
7 Ana kaidaˈi nau ku faˈarongo
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa God fuau-
mulu, noaˈa naisi gani kaumulu
ˈuana ta folifoliˈa, ma ta taˈi maga
mani bore ka noaˈa goˈo. Ma ana
kaidaˈi nau ku tua siaumulu, nau ku
faˈatiˈitiˈi nau fasi ˈiri kaumulu ka
ngalia ˈinotoˈanga. Faˈuta, kaumulu
fia fasi nau ku sasi rora neˈeriˈa?
8 Ana kaidaˈi nau ku faˈamanata
kaumulu, ti ngwae neˈe kira
faˈamamana saena fanoa matamata
ki, kira foli nau. Nia neˈe, nau ku
ngalia ru ki faˈasida, fasi ˈiri nau ku
ˈafi kaumulu.
9 Ma ana kaidaˈi nau ku tua
faˈi kaumulu, diˈia nau ku oga ta
mani, noaˈa naisi gani kaumulu goˈo
ˈuana. Ma na ngwae asina ki neˈe
kira leka maˈi faˈasia ˈi Masedonia
neˈe kira kwatea ru neˈe nau ku
ogaˈi ki. Noaˈa naisi gani kaumulu
ˈuana ta ru, ma noaˈa naisi baˈa
gani.
10 Ma nau ku fata lafu nau sulia
nau kusi gani kaumulu ˈuana ta
ru. Ma ru neˈeri, nia ˈafitaˈi ka
rokisi ana ta kaidaˈi, sulia nau kusi
baˈa ngalia ta mani faˈasia ta ngwae
saena abaˈi kula ˈi Gris taˈifau. Na
ru neˈeri nia mamana diˈia logo
na fatalana sa Jesus Christ neˈe nia
mamana.
11 Sali kamu manata rora fasi nau
kusi alafe fuamuˈa sulia nau kusi
ngalia mani faˈasi kaumulu. Bore
ma God saiana neˈe nau ku alafe liu
fuamuˈa.
12 Nai baˈa inaˈu goˈo ˈaku ana
falafala neˈeri, fasi ˈiri na ngwae
neˈe kira saea kira ngwae lifurongo
ki, noaˈa kira kasi bolo faˈinia sae-
lana na raoˈa kira neˈe leˈa ka diˈia
na raoˈa kaimili.

13 Kira saea kira na lifurongo ki,
bore ma kira noaˈa laˈu na lifurongo
mamana sa Jesus Christ ki. Kira
soke kaumulu ˈani raoˈa kira ki,
ˈiri kamu ka manata fasi kira neˈe
lifurongo ki.
14 Ma noaˈa nau kusi ˈarefo goˈo
ana ru neˈe, sulia sa Saetan bore, nia
saiana ka rokisi fasi ˈiri ka lia diˈia
ta ˈainsel ana madakoˈanga.
15 Nia neˈe, noaˈa kulu kasi ˈarefo
diˈia na ngwae rao sa Saetan ki logo,
kira kwate ma kira talada ka lia diˈia
ngwae rao mamana God ki. Kike
baˈa ngalia naˈa kwaˈikwaˈinga doe
neˈe bolo faˈi kira sulia na abula
taˈangaˈa kira ki.

Sa Paul fata lafua sulia ru ki faˈataˈinia nia ngwataˈutaˈu

16-17 Sui bore ˈana nau noaˈa kusi
oga fata baˈalafeˈa, niniˈari nai baˈa
fata lafu nau suli nau talaku. Kaidaˈi
nau ku fata suli nau talaku ˈunaˈeri,
ti ai aumulu fia fasi nau ku alaˈa
diˈia ngwae boleboleˈa ki, nama nau
noaˈa kusi alaˈa sulia tae neˈe na
Aofia saea. Sui bore ˈana muka
manata ˈunaˈeri, rongo basi sulia
tae neˈe nai saea.
18 Buri ˈana kaidaˈi neˈe ti ngwae
kira fata lafu kira talada, kamu ba
roˈo logo sulida. ˈUnaˈeri kaumulu
taˈifau muke fafarongoa basi ru
neˈe nai saea fuamuˈa sulia nauˈa
talaku.
19 Ma kaumulu fia fasi kamu
saiˈi ru liu, bore ma kamu ka
maˈudi fuana rongolana ngwae neˈe
alaˈalada noaˈa kasi bolo.
20 Kaumulu ka alaˈanida goˈo
amuˈa fuana kira ka ˈaˈana fafi
kaumulu, ma kira ka ngalia na ru
kaumulu ki, ma kira ka soke kau-
mulu, ma kira ka fata lafuda talada,
ma kira ka faˈa ˈekeˈa kaumulu ˈani
kwaˈi bokotalana maamuˈa.
21 Kaimili noaˈa kasi sasi ˈunaˈeri
amuˈa. Ma faˈuta neˈe kaumulu ka
fia fasi kaimili rora, sulia kami kasi
sasi ˈunaˈeri aumulu?

Na ngwae neˈe fia kira ta li-
furongo talingaˈi ki, kira fata lafu
kira talada. Ma nauˈa logo, nai fata
lafu nau ka diˈida logo, sui bore
ˈana noaˈa kasi leˈa fuana fataˈa
ˈunaˈeri.
22 Aia, kira saea kira ngwae ˈi Jiu
ki. Ma nauˈa ta ngwae Jiu logo. Kira
saea kira kwalafa sa Israel faˈinia
sa Abraham. Ma nauˈa ta ngwae
logo ana kwalafa sa Israel faˈinia sa
Abraham.
23 (Nau naisi oga fata lafu laku
sulia nauˈa talaku ˈuri.) Kira saea
kira ngwae rao sa Jesus Christ ki.
Bore ma nauˈa naˈa neˈe ngwae rao
leˈa sa Jesus Christ ka liufida. Sulia
nau ku rao ngasingasiˈa ka liufida,
ma ngwae ki kika alu nau saena
luma ni lokafo ana kaidaˈi ˈoro ki
ka liufida, ma ngwae ki ka nangasi
nau ana kaidaˈi ˈoro ki ka liufida,
ma karangi nau ku mae ana kaidaˈi
ˈoro ki ka liufida.
24 Lima kaidaˈi ki na ngwae doe
Jiu ki kira nangasi nau ˈania uulu
akwala ma siko faˈi kwaˈinga.
25 Ma uulu kaidaˈi ki na ngwae
doe ˈi Rom ki kira nangasi nau ˈani
maˈe ˈai. Ma ana taˈi kaidaˈi, ti
ngwae kira iliili ˈuana saungilaku
ˈani ˈuilaku ˈani fau ki. Ma uulu
kaidaˈi ki na faka neˈe nau ku leka
ˈani ka kuru faˈi nau, ma ana taˈi
kaidaˈi nau ku tua saena asi sulia
taˈi rodo ma taˈi asoa.
26 Ma ana lekaˈa ˈoro nau ki, nau
ku dao toˈona ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki
ana kafo afe ki, ma ana ngwae
bilibili ki, ma sulia na ngwae Jiu
ki, ma na ngwae kwaita ki neˈe
kira malimaeˈa aku. Ma nau ku
dao toˈona ˈafitaˈiˈanga saena fanoa
doe ki, ma saena abaˈi kula kwasi,
ma saena asi logo. Ma ti kaidaˈi
na ngwae neˈe soke ma kira ka
saea kira ngwae faˈamamana ana
sa Jesus ki, kira kwatea logo na
ˈafitaˈiˈanga doe ki fuaku.
27 Nau ku rao ngangata liu, ma ti
rodo noaˈa nau kusi maliu. Ma ti
kaidaˈi nau kusi toˈo ana fanga ma
noaˈa nau kusi kwaˈu. Ma ti kaidaˈi
nau ku gwari sulia nau ku olidoko
liu ana toro.
28 Noaˈa laˈu na ru neˈeri ki goˈo
ˈana, sulia ana faˈi asoa ki taˈifau
goˈo nau ku toˈo ana ˈafitaˈiˈanga
osiˈana nau ku manata ˈabera sulia

na fiku ta'i ngwae fa'amamana ki ta'ifau.
29 Ma di'ia ta ngwae ne'e fa'amamana ma ka dao to'ona 'afita'i'anga sulia ilito'onga doe, nau ku to'o ana 'afita'i'anga logo, sulia nau ku manata 'abera ana nia'a. Ma di'ia ta ngwae ka sasia ta ru ta'a, nau ku kwaimanatai.
30 Du'ungana kira su'uma'i nau ku fata lafu nau suli nau'a talaku, nau ku fata sulia na ru ki ne'e fa'ata'inia nau ta ngwae ngwata'uta'u.
31 God na Ma'a na Aofia kia sa Jesus, nia saiana tae ne'e nau ku saea nia mamana. Nau ku oga ngwae ki ta'ifau kira ka ba'atafea God tua tua firi.
32 Ana kaida'i nau ku tua 'i Damaskas, na ngwae ne'e sa Aretas na tatalafa'a filia 'uana gwaunga'inga fafia fanoa ne'eri, nia ka kwatea ngwae ana fuani oro ki kika folo 'afia na ma'e tafa ki ana ma'e fanoa ne'eri, fasi 'iri kira ka dau nau ana kaida'i nau ku ru'u 'i maa.
33 Bore ma ti ngwae kira kwai'afi aku, kira ka alu nau saena kukudu doe, ma kira ka fa'akoso nau sulia na maa 'olofolo ana 'odoa ne'eri 'uana 'i maa, ma nau ku tafi.*

12

Na ru God fa'ata'ini'i fuana sa Paul ki

1 Kira su'uma'i nau ku fata lafu nau suli nau'a talaku, bore ma fata'a 'una'eri noa'a nia 'iri fa'amamana ne'e nau'a na lifurongo. Sui bore 'ana ka 'una'eri, nau ku fata sulia na ru na Aofia nia fa'ata'ini'i fuaku.
2 Aia, na akwala ma fai fa'i ngali sui na'a, God ka ngali nau 'uana kula ne'e God tua ana 'i langi. (Aia, nau ku kina bore na noniku logo taka ne'e dao 'i ne'eri, nama God go'o 'ana taka ne'e fa'ata'inia ru ne'e ki fuaku, sulia ta'ifilia God go'o ne'e saiana.)
3-4 Aia, nau ku saea la'u, nau ku sai go'o ana God nama ne'e ngali nau 'uana 'i langi. (Ma nau kusi saiana na noniku dao logo 'i ne'eri taka, nama God go'o ne'e fa'ata'inia fuaku, sulia ta'ifilia God ne'e saiana.) Aia, ma ana kaida'i ne'e nau ku tua 'i langi, nau ku rongoa na ru ni 'arefo'anga ki ma ka 'afita'i ta ngwae ka saea 'ani ala'anga saena magalia ne'e.
5 Na lialiata ne'eri ru fuana fata lafulaka fa'inia. Bore ma nau noa'a kusi sasi 'una'eri. Sulia na ru ne'e nau ku fata lafu nau sulia na ru ne'e fa'ata'inia fasi nau'a ngwae ngwata'uta'u.
6 Ma di'ia nau ku oga tafelaku, nia totolia fuaku nau ku fata 'una'eri sulia na fatalaku nia mamana. Bore ma, noa'a nau kusi tafe nau, sulia noa'a nau kusi oga ngwae ki kira ka fia fasi nau'a na ngwae doe liufia na ru ne'e kira lisia nau ku sasi'i ki, ma na ru ne'e kira ka rongoa nau ku sae'e ki.
7 Aia, God ala'ania na'a mata'inga fuaku 'iri noa'a naisi fata naunau sulia na ru le'a 'oro ne'e nau ku lisida 'i langi ki. Ma na mata'inga ne'e, sa Saetan ne'e sasia 'iri ka fa'afii nau fasi 'iri nau kusi naunau.
8 Ma uulu kaida'i ki ne'e nau ku fo'o, ma nau ku amasi na Aofia 'iri nia ka lafua.
9 Bore ma nia olisi nau ka fata 'uri, "Na kwai'ofe'anga nau ta'ifilia, nia na ru ne'e 'oko bo'obo'o 'uana. Sulia di'ia 'oko ngwata'uta'u, na ngasingasi'anga nau fuana 'afilamu'a ke ba'a doe ka tasa." Sulia ru ne'eri, nau ku saele'a liu, ma nau ku fata lafu nau sulia na ngwata'uta'unga nau, 'iri na ngasingasi'anga sa Jesus Christ ka kwai'afi aku.
10 Nau ku saele'a go'o 'aku fafia na 'afita'i'anga nau ki sulia sa Jesus Christ. Nau ku saele'a go'o 'aku di'ia kira ka fata fa'ali nau, nama kira ka fa'akaisi nau. Nia le'a go'o 'ana di'ia nau ku to'o ana ngwata'uta'unga, sulia ana kaida'i nau ku ngwata'uta'u, sa Jesus Christ nia ka fa'angasingasi nau.

* **11:33** lisia nunu'i ru ana Acts 9:25

Sa Paul ka manata ˈabera fuada ngwae ˈi Korint ki

11 Aia, nia noaˈa kasi totoli nau fuana fata lafulaku, bore ma kaumulu neˈe kwate ma nau ku fata ˈunaˈeri. Fuila kaumulu ka baˈatafe nau goˈo ˈaumulu. Sui bore ˈana nau na ngwae goˈo aku, na ngwae ba kira saea kira ˈani lifurongo talingaˈi ki, noaˈa kira kasi doe ka liufi nau.

12 Ana kaidaˈi nau ku rao ˈi safitamuˈa ˈania mabetauˈa, God sasia na ru faˈanadaˈa ˈoro ki ˈani nau. Ma na ru neˈeri ki, nia ka faˈataˈinia neˈe nauˈa na ngwae lifurongo mamana.

13 Na ru nau ku sasia fuamuˈa ki, nia diˈia ru neˈe nau ku sasia fuana fiku taˈi ngwae faˈamamana ki taˈifau. Taˈi ru neˈe kasi diˈia na ru nau ku sasia ana fanoa matamata ki: Nau kusi gani ta mani aumulu fuana ˈafilaku. Ma kaumulu saea nau ku sasia ru taˈa aumulu ˈunaˈeri, bore ma noaˈa naisi fata ni kwaimanataiˈanga ana kaidaˈi neˈeri fasi ˈiri muke rufuanata nau.

14 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku sasi akaˈu naˈa ˈiri nai dao laˈu toˈomulu ana uula kaidaˈi. Ma nia diˈia logo ˈi naˈo, noaˈa nau kusi gania ta mani faˈasi kamu. Sulia noaˈa naisi oga goˈo na mani kamu ki. Na ru nau ku oga lala neˈe ˈiri kamu ke saeleˈa kaidaˈi nai dao kwau. Nau ku diˈia ta maˈa fuaumulu, sulia nau ku kwaiˈafi kamu ˈuana faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ. Ma noaˈa kasi bolo fasi ˈiri neˈe ngela ki kira ka kwate mani fuana maˈa kira, ma ka leˈa fuana maˈa ka kwate mani fuana ngela nia ki.

15 Ma diˈia nau ku kwatea na ru nau ki taˈifau faˈi nau talaku logo ˈuana ˈafilamuˈa, nau ku saeleˈa goˈo ˈaku. Faˈuta, na alafeˈanga kaumulu fuaku tiˈitiˈi goˈo ˈana, sulia na alafe ˈanga nai fuaumulu nia gwaˈilinga?

16 Aia, kaumulu saiana noaˈa naisi gania ta mani faˈasi kamu. Bore ma na malimae nau ki kira fata ˈuri, “Sa Paul toˈo ana taˈi manataˈi ngwae ago fuana ˈosolamuˈa.”

17 Ma kaumulu saiana na alaˈanga neˈeri noaˈa kasi mamana. Ma noaˈa nau kusi baˈeda kwau ngwae ki siaumulu fuana ˈaurafulamuˈa ˈuana mani.

18 Nau ku amasia sa Titus ˈiri nia leka kwau siamuˈa, ma nau ku kwatea kwau taˈi ngwae asina laˈu faˈinia. Ma kaumulu sai mamana ana sa Titus kasi obosi kamu goˈo ˈuana ta mani. Ma kaumulu saiana sa Titus faˈi nau, keroˈo sasia na ru saga ki neˈe bolo ma ka saga taˈifau goˈo.

19 Sali kamu fia fasi kami alaˈa ˈunaˈeri fuana fonelamiˈa talamiˈa. Aia, na manataku noaˈa kasi ˈunaˈeri. Sulia God saiana na ru neˈe kami saeˈe ki, nia leka sulia na ru neˈe sa Jesus Christ nia oga kami ka saeˈe ki. Kwaima leˈa nau kina ˈae, na ru ki taˈifau neˈe kaimili sasiˈi, kaimili sasiˈi fuana ˈafilamuˈa.

20 Nau ku manata ˈabera, ˈasu ˈubani nau kutu leka kwau, nau ku lisia na abulaˈanga kamu ki ka matamata faˈasia na ru neˈe nau ku oga. Ma diˈia nia ˈunaˈeri, nai kwatea kwaˈikwaˈi ˈanga fuamuˈa, ma noaˈa kamu kasi saeleˈa sulia. Nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani ti ngwae ˈi loˈoba kira kata olisuˈusuˈu, ma kira ka kwaimamagolai, ma kira ka saetaˈa, ma kira ka manata guˈuguˈu, ma kira ka fata taˈa, ma kira ka alaˈa sulia ngwae matamata ki, ma kira ka lafe, ma na falafala kira ki noaˈa kasi saga.

21 Ma nau ku manata ˈabera ˈasu ˈubani nau kutu leka laˈu maˈi, ma God ka sasia nau ku ˈeke suli kaumulu. Ma nai baˈa angi sulia na ngwae ˈoro aumulu, kira sasia ru taˈa ki, ma noaˈa kira kasi kakari alifaˈi faˈasia na kakabaraˈanga kira ki.

13

1 Aia, nai baˈa dao kwau siaumulu uula kaidaˈi. Na Kerekereˈa Abu ba saea, “Noaˈa kamu kasi matalangani ta ngwae leleka muke rongoa ta ro ngwae nama ta uulu ngwae neˈe fata mamana sulia tae neˈe nia sasia.”

2 Ana ruana kaidaˈi nau ku leka maˈi, nau ku faˈabasua na ngwae
ki amuˈa neˈe abulalada taˈa. Ma
ana kaidaˈi neˈe, nau ku faˈabasuda
logo saena kerekereˈa neˈe. Ma ana
kaidaˈi nai baˈa dao maˈi siaumulu,
noaˈa ta ngwae neˈe sasia ta ru taˈa
ka tafi faˈasia na kwaˈikwaˈinga nau
fuana.
3 Ana kaidaˈi neˈeri, kamu ke
baˈa sai leˈa ana sa Jesus Christ
neˈe kwatea alaˈanga fuaku fasi ˈiri
nau ku fata ˈania. Ma ana kaidaˈi
nia ka sasia ta ru fuamuˈa, nia
kasi ngwataˈutaˈu. Bore ma nia
ka faˈataˈinia na ngasingasiˈa doe
fuamuˈa.
4 Sulia sa Jesus Christ ngwataˈutaˈu kaidaˈi kira fotoˈia ana
ˈai rara folo, nia ka tataˈe faˈasia na
maeˈa sulia na ngasingasiˈanga doe
God. Ma kaimili ka ngwataˈutaˈu
logo diˈia sa Jesus Christ, bore ma
kaimili ke baˈa toˈo ana ngasingasiˈanga doe God sulia sa Jesus
Christ, ana kaidaˈi mike leka kwau
siaumulu.
5 Nia leˈa fuamuˈa muke manata sulia na mauriˈa kaumulu ki,
fasi ˈiri muka saiana na abulaˈanga
kamu ki bolo fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus Christ
ki nama noaˈa. Kaumulu saiana sa Jesus Christ goˈo neˈe tua
saena maurilamuˈa. Ma diˈia noaˈa
nia kasi tua saena maurilamuˈa,
na faˈamamanaˈanga kaumulu ki
noaˈa kasi mamana.
6 Nau ku oga muke saiana na
faˈamamanaˈanga kaimili nia mamana.
7 Ma kami ka foˈosia God fasi
ˈiri muke mango faˈasia abula
taˈangaˈa. Ma noaˈa kami kasi foˈo
goˈo ˈaimili ˈunaˈeri ˈiri ta ngwae
ka fia fasi na raoˈa kaimili nia leˈa.
Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri kaumulu ka
sasia na ru saga, bore ˈana ti ngwae
kira fia fasi na raoˈa kaimili na ru
ˈoˈo goˈo ˈana.
8 Kaimili sasi goˈo na ru sulia faˈamanataˈanga mamana,
ma noaˈa kami kasi uu fonea
faˈamanataˈanga mamana.
9 Kaimili saeleˈa mika ngwataˈutaˈu, diˈia kamu ngasingasiˈa
mamana. Ma kaimili foˈo fasi ˈiri
muke faˈasaga abulalamuˈa taˈifau.
10 Nia neˈe sasi nau ku keresia
naˈa ru neˈeri ki ana kaidaˈi nau
ku tua tau kwau ˈua faˈasi kaumulu.
Nau ku sasia fasi ˈiri ana kaidaˈi nau
ku leka kwau siaumulu, nau kusi
balufi kamu ˈani na ngasingasiˈanga
neˈe na Aofia kwatea fuaku. Nia
kwatea naˈa ngasingasiˈanga neˈeri
fuaku ˈiri nau ku ˈafi kamu, ma
noaˈa laˈu fuana faˈalilamuˈa.

Na alaˈanga ˈisi ki

11 Aia, ngwae asina kina ˈae, na
ru neˈeri ki goˈo neˈe nau ku saea
fuaumulu. Muke rokisia falafala
kamu ki, ma muke fafarongoa na ru
neˈe nau ku keresia kwau fuamuˈa,
ma muke tua ˈani taˈi manata ˈi ngwae, ma muke tua ˈani aroaroˈa faˈi
kamu talamuˈa. Ma God neˈe alafe
fuaka ma ka kwatea aroaroˈanga,
nia ke baˈa tua faˈi kamu.
12 Aia, muke faˈataˈinia naˈa
alafeˈanga kaumulu ki fuaumulu
kwailiu ana kaidaˈi muke lisi kaumulu kwailiu.
Na ngwae God ki taˈifau ˈi neˈe,
kira kwatea na alaˈanga leˈa leˈa
kira ki fuaumulu.
13 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri na
Aofia sa Jesus Christ ka kwaiˈofe
aumulu, ma God ka alafe fuaumulu,
ma na Anoˈi ru Abu ka tua faˈi kamu
taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Galesia

Sa Paul keresia na buka neˈe fuana na ngwae faˈamamana ˈi Galesia ki. Sa Paul nia rao faˈinida, ma ka ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana sa Paul ka faˈasida, kira ka talaˈae kika abula ˈuana rongoˈa fuana ta faˈamanataˈanga matamata laˈu. Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira dao toˈona Kristin ki ˈi Galesia, ma kira ka saea kira ke talaˈae fuana dongalana falafala Jiu ki. Taˈi falafala Jiu neˈe ˈolo faˈataˈinia (circumcision). Na Jiu ki faˈamanata neˈe roˈongaˈa ana taki sa Moses ki kwatea ma ngwae ki ka ˈoloˈolo ˈi maana God, ma na ˈolo faˈataˈinia neˈe toto fuana ngwae God ki. Bore ma sa Paul nia faˈamanata sulia na fitoˈonga ana sa Jesus lala neˈe kwate ma ngwae ki kika ˈoloˈolo ˈi maana God. Ma na Anoˈi ru Abu ma na tuaˈa saga, nia na toto neˈe faˈataˈinia kulu ngwae God ki. Kulu ka faˈamamana ana sa Christ Jesus fasi ˈiri kike saga ˈi maana God. God nia fuˈusi ˈoloˈolo akulu noaˈa laˈu osiˈana na roˈongaˈa sulia na taki ki, bore ma osiˈana lala neˈe kulu faˈamamana sa Christ. Roˈongaˈa sulia na taki ki noaˈa kasi totolia neˈe ke faˈa ˈoloˈoloˈa ta ngwae ˈi maana God.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Fata leˈaleˈanga & 1:1-11
Sa Paul nia niaˈa ta lifurongo mamana & 1:11—2:21
Ngwae ke faˈasaga tualana faˈinia God ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus & 3:1—4:31
Maurilana Kristin ki donga kwaitalaˈi ˈanga Anoˈi ru Abu & 5:1—6:18

1-2 Na kerekereˈa neˈe faˈasia nauˈa sa Paul, ma na bara ngwai asina ana sa Christ ki neˈe kira tua faˈinau ˈi neˈe, fuamuˈa ngwae faˈamamana God ki saena abaˈi kula ˈi Galesia. Nauˈa naˈa neˈe ta lifurongo ana sa Jesus. Noaˈa ta ngwae kasi fili nau fuana raoˈa neˈe. Bore ma sa Jesus Christ faˈinia God, na Maˈa neˈe nia taˈea sa Jesus faˈasia na maeˈa, keraˈa lala neˈe fili nau fuana lifurongoˈanga.

3 Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa kia faˈinia sa Jesus Christ na Aofia ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

4 Sa Christ ka kwatea niaˈa ˈana talana fuana na taˈangaˈa kia ki fasi ˈiri ke loge kia faˈasia na abula taˈangaˈa ˈoro ki neˈe saena magalia ana kaidaˈi neˈe. ˈUnaˈeri nia roˈosulia na kwaiogaiˈanga God na Maˈa kia.

5 Nau ku oga kuke faˈadufa God tutua firi! ˈIu nia ke ˈunaˈeri.

Taˈi Faˈarongoˈanga Leˈa goˈo

6 Nau ku ˈarefo naˈa ana ru neˈe kamu sasia, osiˈana nia noaˈa kasi tau goˈo muka siki tau naˈa faˈasia God neˈe fili kamu naˈa ˈiri muke tua ˈi olofana na kwaiˈofeˈanga sa Christ, ma niniˈari muka faˈamamana naˈa amuˈa ta faˈamanataˈanga matamata laˈu neˈe ti ngwae kira saea ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.

7 Bore ma na faˈamanataˈanga neˈeri noaˈa laˈu na Faˈarongoˈa Leˈa mamana sulia sa Christ. Ti ngwae goˈo neˈe kira feo kamu, ma kira ka iliili ˈuana rokisilana na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Christ.

8 Ma sui bore ˈana diˈia kamiˈa nama ta ˈainsel faˈasia ˈi langi neˈe ke faˈatalo ˈani fuamuˈa ta faˈarongoˈanga neˈe matamata faˈasia tae neˈe kami faˈatalo naˈa ˈani fuamuˈa ˈi naˈo, nia bolo faˈinia God ke ˈui ˈania ngwae neˈeri saena mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.

9 Diˈia ba kami saea ka sui naˈa maˈi ˈi naˈo, ma nau ku saea laˈu fuamuˈa: Diˈia ta ngwae ke faˈataloˈania fuamuˈa ta faˈamanataˈanga neˈe ka matamata faˈasia na tae neˈe kamu faˈamamana ana ka sui naˈa, nia bolo faˈinia God ke ˈui ˈania ngwae neˈeri saena mafula neˈe duˈaduˈa kasi mae.

10 Kaidaˈi nau ku saea alaˈanga neˈeri ki, noaˈa naisi sasi laˈu ˈuana ngwae ki neˈe kike auraˈe nau. Noaˈa liu. Ma nau ku oga lala God ˈana talana neˈe ke auraˈe nau. Diˈia nau ku sasi ˈuana neˈe ngwae ki kika oga nau, ˈirai ma nauˈa noaˈa laˈu ngwae ni rao sa Christ.

Alaˈanga sa Paul sulia kaidaˈi sa Jesus filia fuana lifurongoˈanga

11 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena kina ana sa Christ, nau ku saea fuamuˈa, na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau ku faˈarongo ˈani, nia noaˈa laˈu ru neˈe talaˈae maˈi faˈasia na ngwae ki.

12 Noaˈa nau kusi ngalia laˈu faˈasia ta ngwae, ma noaˈa ta ngwae kasi faˈamanata nau goˈo ˈani. Bore ma sa Jesus Christ lala neˈe tala faˈataˈinia fuaku.

13 Kamu rongoa taˈifau naˈa sulia na tualaku maˈi ˈi naˈo, kaidaˈi ba nau ku foˈosia ˈua God diˈia na Jiu ki kira sasia. Kamu rongoa logo ba nau ku maˈudua liu naˈa ngwae faˈamamana God ki, ma nau ku iliili liu ˈuana takalongaˈilada.

14 Kaidaˈi nau ku ˈalako ˈua, ˈorolana na ngwae Jiu ki neˈe kira ˈalako faˈi nau, nau ku liufida ˈani roˈongaˈa sulia na faˈamanataˈanga kami Jiu ki ma sulia na falafala koˈo bora kami ki.

15 Sui bore ˈana ka ˈunaˈeri, sulia kwaiˈofeˈanga God ˈi naˈona mala neˈe nau ku futa, God nia fili nau naˈa fuana raoˈa nia ki.

16 Ma God ka saeleˈa fuana faˈataˈilana na Ngela nia fuaku, fasi ˈiri nau kui faˈatałoˈania na Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ma kaidaˈi God nia ka faˈataˈinia naˈa Ngela nia fuaku, nau kusi leka naˈa siana ta ngwae ˈiri nia ka faˈamanata nau.

17 ˈUnaˈeri noaˈa nau ku ˈiri leka ˈalaˈa ˈuana ˈi Jerusalem fuana lisilana na ngwae neˈe kira lifurongo etaeta aku ki. Nau ku leka lala ˈaku ˈuana abaˈi kula ˈi Arabia, sui nau ku oli laˈu maˈi ˈuana ˈi Damaskas.

18 Sui buri ˈana uulu faˈi ngali ki, nau ku fiˈi leka ˈuana ˈi Jerusalem fuana lisilana sa Peter, ma nau ku tua faˈinia sulia na akwala ma lima asoa.

19 Ma nau ku alaˈa logo faˈinia sa James, na ai burina na Aofia, bore ma nau noaˈa kusi lisia ti lifurongo laˈu.

20 Ma na ru neˈe ki taˈifau niniˈa nau ku keresia kwau fuamuˈa na ru mamana ki taˈifau goˈo. God ka saiana nau noaˈa kusi soke.

21 ˈI buri, nau ku leka laˈu ˈuana abaˈi kula ˈi Siria ma ˈi Silisia ki.

22 Ana kaidaˈi neˈeri, na ngwae faˈamamana sa Christ ki saena abaˈi kula ˈi Judea, noaˈa kira kasi sai goˈo aku.

23 Kira sai goˈo ˈada ana na alaˈanga neˈe ti ngwae neˈe alaˈa suli nau kika ˈuri, “Na ngwae ba maˈudu kia ˈi naˈo ma ka iliili ˈuana faˈalilana na ngwae faˈamamana sa Christ ki neˈana. Kaidaˈi neˈe, nia faˈarongo naˈa sulia sa Christ fasi ˈiri na ngwae ki kika faˈamamana ana.”

24 Ma osiˈana faˈarongoˈa neˈe kira ka baˈatafea naˈa God fafia tae ki neˈe nau ku sasiˈi.

2

Na faˈinaˈonaˈo ˈi Jerusalem ki alafafia na faˈamanataˈanga sa Paul

1 ˈI buri ˈana taˈi akwala ma fai faˈi ngali, nau ku fiˈi oli laˈu ˈuana ˈi Jerusalem faˈinia sa Banabas, ma nau ku baˈea sa Titus ka leka logo faˈi keroˈo.

2 God neˈe oga nai leka ˈi neˈeri sulia faˈataˈinga nia fuaku. Ma ana kaidaˈi nau ku alaˈa fiku faˈinia na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ˈi Jerusalem taˈifilida, ma nau ku fada leˈa ana na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe nau ku faˈamanata ˈani fuana na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Nau ku faˈarongoa na faˈinaˈonaˈo neˈeri ki sulia na raoˈa nai taˈifau, ˈiri neˈe kike alafafia, ˈasu ˈubani nau kutu laga ulafu goˈo ˈaku ana raoˈa neˈe.

3 Sa Titus na ngwae neˈe tua faˈi nau, nia noaˈa laˈu ngwae Jiu,

bore ma ngwae ˈi Grik, ma na
faˈinaˈonaˈo ki kira kasi suˈumaˈi
nia goˈo fuana na ˈolo faˈataˈinga.
4 Kaimili alaˈa sulia ru neˈe
ki, osiˈana ti ngwae neˈe kira
kwaiilifaˈi neˈe kira saea kira
faˈamamana, kira oga nia ke ˈolo
faˈataˈinia nama. Na ngwae
neˈeri ki kira leka ago maˈi fuana
faˈalilana na fitoˈonga neˈe kami
ngali goˈo sa Jesus Christ fuana
faˈamaurilamiˈa. Kira oga kike
tuaraˈi kaimili fuana roˈongaˈa sulia
na taki ki.
5 Ma kami kasi ala goˈo fafia na
ngwae ˈosoˈoso neˈeri ki ana ta
taˈi kaidaˈi tiˈitiˈi bore, sulia noaˈa
kami kasi oga kika faˈalia na ma-
manaˈanga ana Faˈarongoˈa Leˈa
neˈe kamu faˈamamana naˈa.
6 Ma na faˈinaˈonaˈo neˈe ngwae
ki alafafida ˈi Jerusalem, noaˈa kira
kasi saea goˈo ta ru faolu fuaku
sulia faˈamanata ˈanga nau. (Bore
ma noaˈa naisi ˈabera goˈo sulia
ngwae neˈe ki, neˈe ti ngwae fia
kiraˈa ngwae ˈinotoˈa ki. Osiˈana
talitoˈona God goˈo neˈe saiana ke
saea neˈe ngwae nia ˈinotoˈa.)
7 ˈUnaˈeri na faˈinaˈonaˈo neˈeri
ki, taˈi ru neˈe kira tala lisia neˈe
God nia kwatea naˈa raoˈa neˈe
fuaku fuana na faˈataloˈanga ˈani
fuana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki, diˈia
logo neˈe nia kwatea fuana sa Peter
na raoˈa fuana na faˈataloˈanga ˈani
fuada Jiu ki.
8 Sulia God neˈe alu nau, nau ku
lifurongo fuana ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki, diˈia logo neˈe nia alua sa
Peter ka lifurongo fuada ngwae ˈi Jiu
ki.
9 Sa James, ma sa Peter, faˈinia
sa John, neˈe ngwae faˈinaˈonaˈo
ki, kira saiana neˈe God kwa-
tea na raoˈa talingaˈi neˈe fuaku
fuana faˈatalongaˈilana fuana ng-
wae noaˈa laˈu Jiu ki. Nia neˈe
kwate kira ka sama ana lima
ˈoloˈolo amiroˈo sa Banabas, fasi
ˈiri ke faˈataˈinia neˈe kira alafafi
keroˈo ka rao ˈi safitamuˈa ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki, ma kira ka rao ˈi
safitada ngwae ˈi Jiu ki.
10 Ma taˈi ru goˈo neˈe kira
oga keroˈo ke manata toˈona na
kwaiˈafiˈanga fuana ngwae dalaˈa
ki safitana ngwae faˈamamana God
ki ˈi Jerusalem. ˈIu, ru neˈeri neˈe
nau ku ngangata liu fuana sasilana.

Sa Paul balufia sa Peter

11-13 Kaidaˈi sa Peter dao ˈi Antiok,
nia ka fanga goˈo ˈana faˈinia ngwae
neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Sui, ti ngwae
Jiu neˈe sa James baˈeda maˈi kira
ka dao ˈi neˈeri. Na ngwae neˈeri ki
manata ˈuri, “Diˈia noaˈa ta ngwae
kasi ˈolo faˈataˈinia, niaˈa noaˈa
laˈu na ngwae mamana sa Christ.”
Goˈo ma, sa Peter noaˈa kasi fanga
naˈa faˈinia ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki.* Nia sasi ˈunaˈeri duˈungana
neˈe nia maˈu ˈani oli suˈusuˈu
ˈanga faˈinia na ngwae Jiu ki neˈe
kira leka maˈi faˈasia ˈi Jerusalem.
Ma ti Jiu neˈe kira faˈamamana logo
ana sa Christ, kaidaˈi kira lisia sa
Peter neˈe sasi ˈunaˈeri, kira ka
maˈu logo diˈia sa Peter, ma kira ka
ˈiri fanga logo faˈinia ngwae noaˈa
laˈu Jiu ki. Ma sa Banabas bore ka
sasi logo sulida.
14 Bore ma kaidaˈi neˈeri, nau
ku lisia kira rora osiˈana noaˈa
kira kasi roˈosulia na mamanaˈanga
ˈana Faˈarongoˈa Leˈa. Ma nau
ku balufia sa Peter ˈi safitana ng-
wae ˈoro neˈe kira faˈamamana ki,
osiˈana nia rora liu naˈa. Ma nau
ku fata ˈuri fuana, “ˈAeˈo na ngwae
ˈi Jiu, bore ma ˈoko danga naˈa ˈamu
ˈani falafala ngwae ˈi Jiu ki, ma ˈoko
tua naˈa ˈamu diˈia ta ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki. Kira noaˈa laˈu ng-
wae Jiu ki niniˈa. ˈOko rora liu naˈa
kwa neˈe ˈoko suˈumaˈinia ngwae
noaˈa laˈu Jiu ki fuana roˈongaˈa
sulia falafala Jiu ki.”

* **2:11-13** Jiu neˈe kira dau sulia na taki sa Moses ki, noaˈa kira kasi fanga fiku faˈinia ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Kira fia kira ke baˈa sua ana kaidaˈi kira sama toˈona ma kika ˈania na fanga ana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Levitikus 11; Acts 11

Jiu ki fa'inia ngwae noa'a la'u Jiu ki kira mauri du'ungana fa'amamana'anga kira

15 Nia mamana na'a kami futa ma'i ana na Jiu ki, ma kami noa'a la'u na ngwae kwaita ki ne'e kira kasi donga taki sa Moses ki.
16 Ma kami'a Jiu ki saiana ne'e ngwae ke fa'asaga na tualana fa'inia God 'ani fa'amamana'anga ana sa Jesus Christ, ma noa'a la'u 'ani ro'onga'a sulia na taki sa Moses ki. 'Una'eri ne'e kami ka fa'amamana logo ana sa Christ Jesus fasi 'iri mike saga 'i maana God. God nia fu'usi 'olo'olo ami'a noa'a la'u osi'ana na ro'onga'a sulia na taki ki, bore ma osi'ana lala ne'e kami fa'amamana sa Christ. Osi'ana na ro'onga'a sulia na taki ki noa'a kasi totolia ne'e ke fa'a 'olo'olo'a ta ngwae 'i maana God.
17 Ana kaida'i ne'e, kami'a Jiu ki, kami lulu 'uana mauri'a ana sa Christ ka liufia mala na ro'onga'a sulia na taki ki, ma ti Jiu kira saea kami'a ngwae abula ta'a ki na'a. 'Uri ma, nia fada 'ani sa Christ ne'e kwate kami ka abula ta'a, du'ungana ne'e kami fa'asia dongalana na taki ki? Nia noa'a kasi 'una'eri la'u.
18 Bore ma di'ia nau ku oli, ma nau ku fa'amamana la'u na taki ki ne'e nau ku 'aila na'a 'ani, nau ku 'asi nau na'a saena na abula ta'anga'a.
19 Kaida'i nau ku tua sulia na taki ki, nau ku lisia fuila noa'a naisi fito'o ana dongalana taki ki fasi 'iri ne'e nai 'olo'olo 'i na'ona God. Nia ne'e nau ku danga na'a 'ania na taki 'iri ne'e nai tua sulia God.
20 God nia 'ado nau fa'inia sa Christ ne'e nia mae ana 'ai rara folo. Nia ne'e nau ku mae na'a, bore ma sa Christ ne'e tua saena maurilaku. Ma na mauri'a ne'e nau ku to'o ana ana kaida'i ne'e, nau ku mauri 'ani na fa'amamana'anga nau ana na Ngela God. Nia alafe fuaku, ma ka mae fasi 'iri ke fa'amauri nau.
21 God nia ka alafafi kulu du'ungana na kwai'ofe'anga nia. Noa'a naisi 'aila 'ania na kwai'ofe'anga nia. Ma di'ia ta ngwae ke saga fa'inia God du'ungana na taki ki, nia fa'ata'inia ne'e na maelana sa Christ dalafa'a go'o 'ana.

3

Na ro'onga'a sulia na taki ki nama na fa'amamana'anga ana sa Jesus

1 Kamu ngwae ana 'i Galesia, kamu gwaubali'a! Nau ku fada ta'ifau na'a fuamu'a na maelana sa Jesus Christ ana 'ai rara folo. Bore ma nia di'ia ti ngwae nini'a feo kamu 'uana fa'amanata'anga rora ki!
2 Nau ku oga muke saiana ta'i ru 'uri: Kamu 'iri kwaloa la'u na Ano'i ru Abu God osi'ana ne'e kamu ro'o sulia na taki sa Moses ki, bore ma du'ungana lala ne'e kamu fa'amamana na Fa'arongoa Le'a sulia sa Jesus, ma muke fito'o ana.
3 Kamu gwaubalia liu na'a. Na Ano'i ru Abu ne'e kwate ma 'oko tala'ae ana mauri'a saena tua'a faolu, bore ma ta'ena kamu ili 'uana sasilana na rao'a Ano'i ru Abu ki 'ania ngasingasi'anga kamu ki talamu'a.
4 Kamu fa'amanifi liu na'a osi'ana na fito'onga kamu ana sa Jesus. Di'ia kamu oli fa'asia ma muka sasi la'u sulia na taki sa Moses ki, na fito'onga kamu ke funu.
5 Nau ku oga muke malinga'inia ne'e sulia na kwai'ofe 'anga God, nia kwate sakonga'i ana na Ano'i ru Abu nia fuamu'a, ma nia ka fulia na ru ni 'arefo'anga ki 'i safitamu'a, noa'a la'u du'ungana ne'e kamu ro'o sulia na taki ki, bore ma sulia lala na fito'onga kamu ana sa Jesus.
6 Ma muke manata basi sulia sa Abraham, na Kerekere'a Abu ba fata 'uri, "Nia fa'amamana ana God, ma God ka alafafia nia'a ngwae 'olo'olo sulia na fa'amamana'anga nia."

* **3:7** Ngela sa Abraham fada 'ani ta'i ana ngwae God ki.

7 Muke saiana sa tai bore ˈana neˈe ke faˈamamana ana God, niaˈa
na ngela sa Abraham.*
8 Na Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri
maˈi ˈi naˈo, God ke baˈa fuˈusi
ˈoloˈolo ana ngwae noaˈa laˈu Jiu ki
ˈani faˈamamanaˈanga. Ma God ka
faˈarongo ˈani faˈarongoˈa leˈa neˈe
fuana sa Abraham ka ˈuri, “Nau kui
baˈa faˈaleˈa na ngwae ki taˈifau
sulia ˈaeˈo.”
9 ˈIu, sa Abraham faˈamamana,
ma God ka ˈoilakitaˈinia. ˈUnaˈeri
logo, sa tai bore ˈana neˈe kira
faˈamamana, God ke faˈaleˈada
diˈia sa Abraham.
10 Sa tai faˈida bore ˈana neˈe
kira manata fasi God nia alafafida
neˈe kira saga osiˈana kira roˈosulia
na taki ki, kike baˈa ngalia
na kwaˈikwaˈinga faˈasia God.
Duˈungana neˈe Kerekereˈa Abu
ba nia fata ˈuri, “Sa tai bore ˈana
neˈe noaˈa kasi ˈidufaˈi roˈosulia
na taki ki taˈifau, kike baˈa ngalia
kwaˈikwaˈinga faˈasia God.”
11 Ma nia madako liu naˈa noaˈa ta
ngwae kasi saga faˈinia God ana na
taki ki, sulia na Kerekereˈa Abu nia
fata laˈu ˈuri, “Sa tai bore ˈana neˈe
kira ˈoloˈolo faˈinia God osiˈana na
faˈamamanaˈanga, kike baˈa mauri
firi.”
12 Na falafala ana mauriˈa sulia
faˈamamanaˈanga noaˈa ˈiri diˈia
laˈu na falafala ana dongalana na
taki sa Moses neˈe alaˈa ˈuri, “Diˈia
ˈoko oga ˈoke dao toˈona mauriˈa
osiˈana roˈongaˈa sulia na taki, ˈoke
roˈo nama sulia taki aliˈafu God.”
13 Na kwaˈikwaˈinga neˈe ˈita
maˈi faˈasia na taki ki, sa Christ
nia lafua naˈa faˈasi kia, ma ka
ngalia naˈa talana. Sulia neˈe
Kerekereˈa Abu ba fata ˈuri, “Na ng-
wae neˈe kira saungia ˈi tufungana
ˈai, nia mae duˈungana nia ngalia na
kwaˈikwaˈinga ana God.”
14 Sa Christ nia foli olitaˈi kia
faˈasia na kwai matalangaˈinga na
taki ki. ˈUnaˈeri neˈe God ka
faˈaleˈa logo na ngwae noaˈa laˈu
Jiu ki ˈania na leˈangaˈa neˈe nia
eta fataˈa ˈani fuana sa Abraham.
Ma kuluˈa taˈifau na ngwae neˈe
kulu faˈamamana ki, kuke toˈo logo
ana na Anoˈi ru Abu sulia na
faˈamamanaˈanga neˈe.

Na taki ki faˈinia na fata alangaˈinga God

15 Ngwaefuta ma ngwaingwaena
nau kina ana sa Christ, nau ku
fata ˈani na manataˈanga ana na
Kerekereˈa Abu ka sui naˈa, niniˈari
nai fada laˈu na alangaˈinga neˈe
ˈania na manataˈanga ana ngwae
sulia kaidaˈi ki. Diˈia ro ngwae
ki kera sasi ta alangaˈinga, noaˈa
taˈi kasi rokisia naˈa ta kula ana
nama noaˈa keraˈa kasi ˈoia laˈu
alangaˈinga neˈeri. Na alangaˈinga
neˈe ni diˈia logo na alangaˈinga
neˈe leka maˈi faˈasia God fuana sa
Abraham faˈinia ˈalako nia.
16 ˈIu, God nia fata alangaˈi faˈinia
sa Abraham ma na ˈalako nia.
Na Kerekereˈa Abu noaˈa kasi fata
laˈu ˈuri, “Na ˈalako ˈoe ki,” neˈe
fadalana na ngwae ˈoro ki. Bore
ma nia ka alaˈa lala ˈuri, “Na ˈalako
ˈoe,” neˈe fadalana taˈi ngwae goˈo,
ma nia naˈa neˈe sa Christ.
17 Na fadalana na fatalaku neˈe
ˈuri: God nia eta faˈangasia na
fau alangaˈinga faˈinia sa Abraham,
ma ka alangaˈi logo nia ke baˈa
faˈamamana. Nia neˈe na taki neˈe
God nia kwatea fai talangaˈi ma
uulu akwala faˈi ngali naˈa ˈi buri
ˈana, nia ˈafitaˈi liu ka muusia na
alangaˈinga neˈe God alangaˈi ˈani
fuana sa Abraham.
18 Si diˈia God kwatea ru leˈa
ki fuaka duˈungana neˈe kulu
roˈosulia na taki ki, ˈirai noaˈa
nia kasi kwatea sulia na fata
alangaˈinga nia. Bore ma osiˈana
na alangaˈinga nia, nia neˈe God ka
kwate sakongaˈi ana ru leˈa ki fuana
sa Abraham.
19 Faˈuta neˈe God ka kwatea na
taki ki? God kwatea na taki ki laˈu ˈi
burina alangaˈi ˈanga nia, fasi ˈiri ke
faˈataˈi madako ana abula taˈangaˈa
ki, leleka ka dao ˈana asoa neˈe
ˈalako sa Abraham, sa Christ, neˈe
God fata alangaˈi ˈani ke dao maˈi
ana. God neˈe kwatea na ˈainsel
ki ˈiri kike kwatea na taki ki fuana
sa Moses. Ma sa Moses neˈe na

ngwae ni ngali alaˈanga, duˈungana
nia neˈe ngalia maˈi na taki ki, ma
ka kwatea fuana na ngwae ki.
20 Bore ma kaidaˈi God nia fata
alangaˈi fuana sa Abraham, nia kasi
oga naˈa ta ngwae ni ngali alaˈanga,
osiˈana nia sasia naˈa ru neˈeri
taˈifilia.

Na ru neˈe taki ki leka maˈi fuana

21 ˈUri ma na taki sa Moses ki nia
ˈiri alafafia na fata alangaˈinga God
ki? Noaˈa liu! Si diˈia God nia
kwatea na taki neˈe ka faˈamauria
na ngwae ki, ˈirai na ngwae ki
kike roˈosulia, ma kike saga naˈa ˈi
maana God.
22 Bore ma, na Kerekereˈa Abu
nia saea neˈe ngwae ki taˈifau kira
oga abula taˈangaˈa, ma noaˈa kira
kasi bolo naˈa faˈinia daua sulia
na taki ki. ˈUnaˈeri neˈe God ka
kwatea na fata alangaˈinga ˈania na
mauriˈa firi fuana na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus Christ
ki.
23 ˈI naˈona mala na kaidaˈi neˈe
faˈamamanaˈanga ana Jesus Christ
nia dao maˈi, God nia goni kulu
Jiu ki olofana na taki sa Moses ki,
leleka ka dao ana kaidaˈi God nia
faˈataˈinia na tala faolu sulia na
faˈamamanaˈanga ana sa Christ.
24 Na taki ki ka lia suli kulu leleka
ka dao ana kaidaˈi sa Christ nia dao
maˈi. ˈUnaˈeri burina sa Christ nia
dao naˈa, kuke saga ˈi maana God,
osiˈana na faˈamamana lana.
25 ˈIu, ma na taki ki noaˈa kasi
lia naˈa suli kia ˈi niniˈari, osiˈana
kaidaˈi fuana faˈamamanaˈanga
ana sa Christ nia naˈa faˈi kia.

Na ngwae faˈamamana ana sa Jesus ki kira ngela God ki naˈa

26 Kamuˈa taˈifau neˈe ngela
God ki naˈa, duˈungana na
faˈamamanaˈanga kamu ana sa
Christ Jesus.
27 Kamu siuabu taˈifau naˈa ka
faˈataˈinia neˈe kamu ˈado naˈa
faˈinia sa Christ, ˈunaˈeri neˈe
mauriˈanga kamu ke diˈia naˈa sa
Christ.
28 Nia neˈe, ka noaˈa naˈa ta
mataliˈanga ˈi safitana na ngwae ˈi
Jiu ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki, ma na ngwangwane ki faˈinia
na kini ki, ma na ngwae rao ˈoˈo
ki faˈinia ngwae neˈe noaˈa ta ngwae kasi ˈaˈana fuada ki. Kamuˈa
taˈifau, kamu bolo goˈo ˈi maana
God, duˈungana kamu tua ˈani
fikuˈa faˈinia sa Christ Jesus.
29 Osiˈana kamuˈa neˈe ngwae sa
Christ ki naˈa, ˈunaˈeri kamuˈa logo
neˈe ngela ana kwalafa sa Abraham
ki, ma muke baˈa ngalia faˈaleˈa
ˈanga God nia fata alangaˈiniˈi
fuana sa Abraham.

4

1 Nau ku oga nai taˈi fada
madakola laˈu ana ru neˈe nau ku
fata sulia, diˈia ta ngwae nia toˈo
ana ta ngela, nia ke baˈa kwatea ru
nia ki taˈifau fuana. Bore ma ana
kaidaˈi neˈe ngela neˈeri nia tiˈitiˈi
ˈua, nia diˈia ta ngwae rao goˈo ˈana,
osiˈana noaˈa nia kasi ˈaˈana ˈua
fuana liaˈa sulia na alu ruˈanga nia
ki talana.
2 Kaidaˈi nia tiˈitiˈi ˈua, ti ngwae
neˈe kira lia sulia alu ruˈanga fuana,
leleka ka dao ana kaidaˈi neˈe maˈa
nia ˈolea.
3 Nia ˈunaˈeri logo, ˈi naˈo
maˈi ana kaidaˈi kami Jiu ki ˈiri
faˈamamana ˈua ana sa Christ, kami
roˈo lala sulia na taki ki ana tuaˈa
saena magalia, diˈia ta ngwae rao
ˈoˈo neˈe nia rao goˈo sulia fatalana
na gwaungaˈi nia.
4 Ma ana kaidaˈi neˈe God nia
ˈolea nia dao naˈa maˈi, nia kwatea
maˈi Ngela nia ˈi saena magalia. Nia
ka ngwaeˈa, ma ka futa ana kini, ma
nia ka roˈosulia na taki kami Jiu ki.
5 Nia ka sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri ke
logea sa tai faˈida neˈe na taki ki dau
fafida, ˈiri ke kwatea kuluˈa na ngela
God ki.
6 Osiˈana neˈe kuluˈa na ngela God
ki naˈa, nia kwatea na Mangoˈi ru
Ngela nia ka tua saena na mauri-
lakulu. Ma na Mangoˈi ru nia ka
kwate kuke foˈo ˈuri, “Maˈasi ˈae,
Maˈasi ˈae.”
7 Ma kamu noaˈa laˈu na ngwae rao ˈoˈo ki. Bore ma kamuˈa

na ngela gwaumauri God ki naˈa. Ma osiˈana neˈe kamu ngela gwaumauri nia ki naˈa, nia ke baˈa kwatea ru ki taˈifau neˈe nia alua fuana kwatelana fuana na ngela nia ki.

Sa Paul manata ˈabera fuana ngwae ˈi Galesia ki

8 Ana kaidaˈi noaˈa kamu kasi sai ˈua ana God, ru matamata neˈe noaˈa laˈu god mamana ki neˈe kira gwaungaˈi fafia maurilamuˈa.
9 Bore ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, kamu sai naˈa ana God nama nau ku fata ˈuri, God sai naˈa amuˈa. ˈUri ma faˈuta laˈu neˈe muka oli, muka roˈo laˈu sulia na taki ki ana tuaˈa saena magalia? Ru neˈeri ki noaˈa kasi fulia goˈo ta ru leˈa fuamuˈa. Ma faˈuta neˈe kamu ka oga laˈu raoˈa fuada?
10 Nau ku rongoa kwau neˈe kamu dau sulia na ru neˈe taki Jiu ki saea fuana faˈadoelana asoa ana Sabat ki, ma na fafangaˈa ana madamo faolu ki, ma na kaidaˈi talingaˈi ki saena faˈi ngali ki.
11 Nau ku manata ˈabera liu ˈani kamu, ˈasu ˈubani na raoˈa niniˈa nau ku sasia fuana ˈafilamuˈa fuana daoˈa toˈona na mauriˈa faolu kata fiˈi funu.
12 Ngwaefuta kina ma ngwaingwaena kina ˈae, nau ku amasi kamu, muke sui naˈa faˈasia na roˈongaˈa sulia na taki sa Moses ki, diˈia logo nini nau ku sui naˈa faˈasia. Duˈungana neˈe nau ku sui naˈa faˈasia taki sa Moses ki, diˈia logo neˈe kamu sui faˈasiˈi ˈi naˈo.

Asoa sui toli ki, kamu ˈiri sasia goˈo ta ru rora aku.
13 Kamu sai logo ana kaidaˈi ba nau ku faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa, nau ku mataˈi ba, bore ma nia niniˈa kosi nau ˈiri nai faˈatalo ˈani Faˈarongoa Leˈa fuamuˈa.
14 Ma sui bore ˈana nau ku mataˈi, ma nau ku kwatea ˈafitaˈiˈanga doe fuamuˈa, noaˈa kamu kasi manata taˈa goˈo fuaku, ma kamu kasi ˈaila goˈo ˈani nau. Ma kamu kwalo nau ka diˈia neˈe kamu kwaloa logo ta ˈainsel faˈasia God nama sa Christ Jesus talana naˈa.
15 Ma ana kaidaˈi neˈeri, kamu saeleˈa liu. Nau ku saiana neˈe na kwaima ˈanga kamu fuaku nia gwaˈi linga. Diˈia nau ku gania bore maamuˈa fuana ˈafilaku, kamu kasi luia goˈo faˈasi nau. ˈUri ma na saeleˈa ˈanga ba kamu, nia naˈa ˈi faˈi niniˈa?
16 ˈUri ma kulu malimaeˈa laˈu ˈi safitakulu, duˈungana nau ku fata ˈani mamanaˈanga niniˈari?
17-18 Nia leˈa liu fuana ta ngwae ka fata liana ti ai matamata diˈia nia sasi fuana leˈangaˈa. Nia mamana liu, ma noaˈa laˈu ana kaidaˈi niniˈa nau ku tua goˈo faˈi kamu, bore ma ana kaidaˈi nau ku tua tau logo faˈasi kamu. Ma na ngwae ba kira rao ngangata fuana rokisilana na Faˈarongoˈanga Leˈa, kira oga liu kike fata liamuˈa, bore ma noaˈa nia kasi leˈa goˈo fuamuˈa. Taˈi ru neˈe kira oga naˈa neˈe muke tua matali amuˈa faˈasi nau, fasi ˈiri kira goˈo neˈe muke dongada.
19 Ngela nau kina ˈae ana sa Christ, na manataku nia fii liu laˈu suli kamu, diˈia ta kini nia karangi ka faˈafuta ngela nia. Na fiiˈa neˈe noaˈa kasi sui leleka ka dao ana asoa neˈe muke faˈamamana goˈo ana sa Christ taˈifilia.
20 Ana kaidaˈi neˈe, nau ku oga liu nai tua faˈi kamu, ˈiri neˈe naisi alaˈa ngasingasiˈa laˈu ˈuri fuamuˈa. Nau ku kina naˈa ta ru neˈe nai saea laˈu fuamuˈa!

Sa Paul fata sulia ˈi Hega faˈinia ˈi Sera

21 Nau ku saefilo kamu basi, tai amuˈa neˈe oga roˈongaˈa sulia na taki ki ˈiri nia ke mauri, ˈUri ma kamu sai leˈa naˈa ana tae neˈe taki ki saea?
22 Na Kerekereˈa Abu saea sa Abraham toˈo ana ro ngela ngwane ki. Ta ngela, sa Ishmael, nia futa ana kini ni rao ˈoˈo ˈi Hega. Ma ta ngela, sa Aesak, nia futa ana ˈi Sera kini aloge, ma nia naˈa neˈe ˈafe sa Abraham.

23 Sa Ishmael, na ngela neˈe futa
ana ˈi Hega, na kini rao ˈoˈo, nia futa
diˈia goˈo ˈana na ngela ki taˈifau.
Bore ma sa Aesak, na ngela neˈe futa
ana ˈi Sera, na kini neˈe nia aloge,
nia futa sulia na alangaˈinga neˈe
God sasia faˈinia sa Abraham.
24 ˈUnaˈeri neˈe nai fada fulilana
na ru neˈe ki ˈani na tarifulaˈa.
Na ro kini neˈe ki diˈia ro fau
alangaˈinga ki neˈe God nia sasi
faˈinia ngwae nia ki. ˈI Hega diˈia
na fau alangaˈinga ana na taki neˈe
fuli gwauna na ua ˈi Saenae saena
abaˈi kula ˈi Arabia, kula neˈe God
kwatea na taki ki fuana sa Moses
ana. Na ngwae neˈe kira donga na
alangaˈinga ana taki, kira goˈo neˈe
rao ˈoˈo ˈi olofana na taki. Ma nia
diˈia ˈi Hega na kini rao ˈoˈo neˈe,
nia taˈi filia ke baˈa alua ngela neˈe
kira rao ˈoˈo ki.
25 Ma ˈi Hega neˈe nia uu ˈani na
ngwae ˈi Jerusalem ˈi taˈena, osiˈana
neˈe kira tua goˈo ˈada fuana raoˈa
fuana taki sa Moses ki.
26 Bore ma ˈi Sera neˈe uu ˈani
Jerusalem ˈi langi. Nia aloge, ma
nia diˈia teˈa fuaka ngwae neˈe kulu
fitoˈo ana sa Jesus ki.
27 Na ru neˈeri neˈe sa Aesea nia
fata sulia saena na Kerekereˈa Abu
ka ˈuri, “Na kini neˈe kamu ˈabaraˈa
ki, ma noaˈa kamu kasi sai goˈo ana
ˈua na nonifiiˈa ana ngela, muke
saeleˈa, ma muke ako saeleˈa amuˈa.
Sulia na kini neˈe araˈi nia faˈasia,
nia toˈo ana ngela ˈoro ka liufia na
kini neˈe na araˈi nia tua faˈinia.”✡
28 Ngwaefuta nau kina ma ng-
waingwaena kina, kamuˈa neˈe
ngela God ki sulia na alangaˈinga
nia, diˈia sa Aesak ba nia futa ana ˈi
Sera, duˈungana God alangaˈi fuana
sa Abraham.
29 Ana kaidaˈi neˈeri, sa Ishmael,
na ngela ˈi Hega neˈe nia futa maˈi
diˈia na ngela ki taˈifau goˈo ˈana
saena magalia, nia maˈudua sa Ae-
sak na ngela ˈi Sera, neˈe futa sulia
na ngasingasiˈanga ana Anoˈi ru
Abu God. Ma nia ka ˈunaˈeri logo
ana kaidaˈi neˈe, na ngwae neˈe kira
rao fuana taki ki, kira maˈudu kulu
ana kaidaˈi neˈe.
30 ˈUri ma na Kerekereˈa Abu nia
fata faˈuta baniˈa? Nia fata ˈuri
ba, “Ifulani na kini rao ˈoˈo neˈe
faˈinia na ngela nia, kira ke leka
tau kwau ˈada. Duˈungana na ngela
kini rao ˈoˈo neˈe noaˈa kasi totolia
ke ngalia ta ru ana toˈoruˈa maˈa
keraˈa, sulia na ru ki taˈifau neˈe
fuana sa Aesak na ngela neˈe futa
sulia na alangaˈinga neˈe nia aloge.”
31 Ngwaefuta kina ma ngwaing-
waena kina ˈae, nia ˈunaˈeri logo,
kuluˈa noaˈa laˈu ngela ˈi Hega ki
neˈe kulu rao ˈoˈo olofana na taki.
Kuluˈa ngela ˈi Sera ki lala, osiˈana
kulu fitoˈo ana sa Jesus.

5

Sa Christ nia loge kia taˈifau

1 Sa Christ neˈe nia loge kia naˈa,
fasi ˈiri kuke tua saka dola naˈa.
ˈUnaˈeri muke uu ngasi, ma muke
tua naˈa diˈia na ngwae neˈe kira
aloge ki, ma ka noaˈa laˈu na ngwae
ni rao ˈoˈo ki fuana taki sa Moses.
2 Sailinga basi! Nauˈa sa Paul, nau
ku alaˈa kwau fuamuˈa, diˈia neˈe
kamu ˈolo faˈataˈinia fasi ˈiri muke
saga ˈi naˈona God ma muke mauri,
noaˈa liu sa Christ kasi faˈamauri
kamu goˈo.
3 Nau ku fata totongaˈi laˈu fuana
ta ngwae neˈe alaˈania fuana ˈolo
faˈataˈinga, nia ke sasi nama sulia
na taki laˈulaˈu sa Moses ki.
4 Sa tai amuˈa neˈe kira iliili ˈuana
sagaˈa ˈi maana God ˈani roˈongaˈa
sulia na ru neˈe na taki ki saea,
kike baˈa tua matali naˈa faˈasia sa
Christ, ma kike foˈada talada naˈa
faˈasia na kwaiˈofeˈanga God.
5 Bore ma Anoˈi ru Abu kwatea
kulu ka manata toˈo neˈe God ke
alafafi kulu, osiˈana fitoˈonga kulu
ana sa Christ.
6 Duˈungana kaidaˈi neˈe kulu
ˈado naˈa faˈinia sa Christ Jesus, ma
diˈia ta ngwae nia ka ˈolo faˈataˈinia
nama noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia, nia
noaˈa kasi matamata goˈo. Na ru
ˈinotoˈa lala neˈe na fitoˈonga ˈoe

✡ **4:27** Aesea 54:1

ne'e kwatea ma 'oko alafe fuana
ngwae ki ta'ifau.
7 'I na'o ma'i, fa'amamana'anga
kamu ana sa Jesus nia le'a liu.
Bore ma ta'ena, ta ngwae nama
nini'a balilia manatamu'a ka 'uri
na'a fa'asia na fa'amanata'anga
mamana ne'e.
8 God noa'a kasi sasi 'una'eri,
du'ungana nia ne'e fili kamu 'iri
muke fa'amamana ana sa Christ.
9 Bore ma ta kala fa'amanata'anga
rora ti'iti'i ne'e nia 'i safitamu'a ke
sifolia kamu'a ta'ifau, di'ia ta kala
isi ti'iti'i ba nia ke sifolia ka'aka'a
ana beret ta'ifau.
10 Nau ku manata to'o ne'e
noa'a kamu kasi fa'amamana
ana fa'amanata'anga rora ne'ana,
osi'ana ne'e kulu ratai na'a fa'inia
sa Christ 'ani fito'onga. Ma sa
tai mo* nini'a kwatea na manata
'abera'anga fuamu'a, nau ku
saiana, nia ke ba'a ngalia na'a
kwa'ikwa'inga fa'asia God.
11 Ngwaefuta nau kina, nau noa'a
kusi fa'atalo 'ani ne'e ngwae ke
'olo fa'ata'inia nama, sui bore
'ana ti ngwae saea ne'e nau ku
sasi 'una'eri. Sulia di'ia nau ku
fa'amanata 'una'eri, ma fa'uta mo
ne'e na ngwae Jiu ki kika fa'akaisi
nau go'o 'ada re? Bore ma kira
saeta'a fuaku, du'ungana nau ku
fata sulia na maelana sa Christ ana
'ai rara folo fuana fa'amaurilana na
ngwae ki.
12 Ti ngwae kira kwatea man-
ata 'abera'anga fuamu'a ana
fa'amanata'anga kira ki sulia na
'olo fa'ata'i 'anga. Sali kira fia
fasi God nia saele'a fafia kaida'i
kira 'olo fa'ata'inia, di'ia 'una'eri,
fa'uta ne'e kira kasi tala falasida
daofa'i liu go'o re?
13 Ma kamu'a ngwaefuta nau
ki, God nia fili kamu na'a 'iri
muke sakadola'a fa'asia na taki sa
Moses ki. Sui bore 'ana kamu
ka tua sakadola'a 'una'eri, noa'a
kamu kasi manata 'uri fasi nia
le'a go'o 'ana fuana muke ro'osulia
na kwaiogai'anga ta'a ki ana non-
imu'a. Bore ma kamu sakadola na'a
'iri muke alafe fuamu'a, ma muke
'afi kamu kwailiu.
14 Sulia na taki sa Moses ki ta'ifau
kira fikua go'o ana ta'i taki ne'e
'uri, "'Oke alafe fuana ngwae ki
ta'ifau ka di'ia logo ne'e 'oko alafe
fuamu talamu."
15 Bore ma si di'ia kamu tua muka
fu'ali kamu di'ia na ru mauri kwasi
ki, 'irai ma kamu fa'anonifii kamu
kwailiu. Muke lia le'a ana, 'asu
'ubani muka fi'i takalonga'i kamu
kwailiu.

Na Ano'i ru Abu fa'inia na kwaiogai'anga 'ana noni

16 Nau ku fata 'uri: Di'ia kamu
ala'ania na Ano'i ru Abu God ka
tala'ia na mauri lamu'a, muke tua
fa'asia na kwaiogai'anga ta'a ana
noni.
17 Du'ungana na kwaiogai'anga
ana noni nia fu'alia na ru ne'e na
Ano'i ru Abu nia oga, ma na Ano'i
ru Abu ka 'aila logo 'ani na ru
ne'e noni nia oga. Na ro ru ne'e
kiri kira malimae'a adaro'o kwailiu.
Nia ka fa'ata'inia ne'e, di'ia na
Ano'i ru Abu nia tala'i kamu, nia
'afita'i fuana muke sasi ta ru bore
'ana ne'e kamu oga sasilana fuana
fa'atolilana kwaiogai 'anga ta'a ana
noni.
18 Di'ia na Ano'i ru Abu nia tala'i
kamu na'a, na taki fa'asia sa Moses
ki noa'a kasi gwaunga'i na'a fafi
kamu.
19 Kulu saiana na ru ta'a 'uri
ki ne'e 'ita ma'i fa'asia na kwaio-
gai'anga ta'a ana noni: 'usu'a, ma
manata bulibuli'anga, ma kui lae-
lae'anga.
20 Ma fo'osilana nunu'i ru kala
ki, ma rao'a 'ani 'ilala'anga ma
kelema'anga ki. Ma na mali-
mae'anga fuana fu'anga ki, ma fata
fa'alilana ngwae ki, ma kwaimam-
agolai 'anga ki, ma balubalu'anga
ki, ma tua'a 'ani ogala'anga ki, ma
tua'a 'ani barangisi'anga ki, ma
saeta'anga fuada kwailiu,

* **5:10** Sa tai mo fadalana ne'e ta ngwae fa'ina'ona'o saena lalusae 'i Galesia. Sali sa Paul fata 'ani ala'anga ne'e, "sa tai mo" 'iri ka fa'ata'i 'uana ta ngwae fa'ina'ona'o ana fikuta'i fa'amamana 'i Galesia, bore ma noa'a nia kasi talingani la'u satana.

21 ma ˈugaˈa ki, ma kwaˈufilana ru
neˈe ke burasia ngwae, ma masaˈa
ˈani ngwaˈe ngaˈa taˈa ki, ma sasi-
lana logo ru rora ˈoro ˈunaˈeri ki.
Nau ku faˈabasu kamu diˈia ba nau
ku saea ˈi naˈo, sa tai faˈida neˈe kira
sasia ru ˈunaˈeri ki, noaˈa kira kasi
totolia ruˈungaˈa ˈi saena na tuaˈa
neˈe God ke gwaungaˈi fafia.
22 Bore ma na Anoˈi ru Abu
nia kwatea fuana ngwae ki na
alafe ˈanga, na saesaeleˈa ˈanga, na
aroaroˈanga, na mabe ˈanga tau,
na sasi leˈangaˈa, na leˈangaˈa, na
abula mamana ˈanga,
23 na abula enoeno ˈanga, ma na
dauˈa fafia kwaiogai ˈanga ana noni.
Diˈia kamu sasi mo sulia na ru
neˈeri ki, noaˈa kamu kasi ˈoia goˈo
ta taki.
24 Ma na ngwae neˈe kira toˈo naˈa
ana sa Christ Jesus saena maurilada
ki, kira foto naˈa fafia na kwaio-
gaiˈanga taˈa lilisu kira ki ana ˈai
rara folo.
25 Osiˈana na Anoˈi ru Abu nia
kwatea naˈa mauriˈa faolu fuaka,
nia leˈa fuana kuke roˈosulia nama
na kwaitalaˈi ˈanga nia saena mau-
rilaka.
26 Alu noaˈa kulu kasi tua ˈani
naunauˈanga, nama suraduˈanga,
nama ˈugalilaka kwailiu.

6

Kwaiˈafiˈanga fuamuˈa kwailiu

1 Ngwaefuta ma ngwaingwaena
nau kina ˈae, diˈia ta ngwae neˈe
kamu dao toˈona nia sasia ta roraˈa,
sa tai amuˈa neˈe na Anoˈi ru Abu
nia talaˈia, nia ke olitaˈinia maˈi
faˈasia na taˈangaˈa nia. ˈOke fata
sarafaˈi fuana, ma ˈoko madafi ˈoe
logo ˈasu ˈubani ˈoko fiˈi sasi logo ta
roraˈa diˈia niaˈa.
2 Ma muke ˈafia sa tai bore ˈana
neˈe nia toˈo ana ta ˈafitaˈiˈanga.
Ma kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri,
kamu roˈosulia naˈa na faˈamanata
ˈanga neˈe sa Christ nia kwatea
maˈi.
3 Diˈia ta ngwae nia saea nia ta
ngwae ˈinotoˈa, ma nia kasi ˈafia
goˈo ta ngwae, nia soke nia goˈo
ˈana talana. Nia noaˈa laˈu na
ngwae mamana.
4 Alu taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa
muke filo leˈa ana na abulaˈanga
kamu ki talamuˈa. Ma nia ka
manata sulia na abulalana nia leˈa
nama noaˈa. Ma diˈia abulalana
nia leˈa, bolo faˈinia nia ke fata
leˈa ana talana. Bore ma nia
kasi faˈabolotaˈinia abulalana ta-
lana faˈinia abulalana ta ngwae
matamata laˈu.
5 Osiˈana nia ˈunaˈeri taˈi taˈi
ngwaeˈa akulu nia ke tagi sulia abu-
lalana talana.
6 Na ngwae neˈe faˈamanata
kamu sulia fatalana God, bolo
faˈinia muke kwatea nama na
kwaiˈafiˈanga ki fuana osiˈana na
faˈamanataˈanga leˈa neˈe.
7 Noaˈa kamu kasi manata rora
laˈu ˈamuˈa sulia na ru niniˈa
nau ku saea: ˈAfitaˈi liu ta ng-
wae ka sofongaˈinia ta ru faˈasia
God. Na ngwae ke ngalia nama
na kwaiaraˈanga nia faˈasia God
duˈungana ru neˈe nia sasiˈi ki,
ka diˈia neˈe ngwae ka loia nama
fufuaˈi ru ki ana ru nia fasiˈi ki.
8 Diˈia nia kasi mango faˈasia sasi-
lana na ru taˈa neˈe na nonina ogaˈi
ki, nia ke baˈa maelia. Bore ma,
diˈia nia sasia na ru neˈe Anoˈi ru
Abu nia ogaˈi ki, na Anoˈi ru Abu ke
kwatea mauriˈa firi fuana.
9 Noaˈa kulu kasi noni maruku
fuana sasilana raoˈa leˈa ki. Osiˈana
diˈia kulu noni mabe fuana sasilana
ru leˈa ki, faˈi asoa neˈe God nia filia
ke baˈa dao maˈi, kuke baˈa ngalia
kwaiaraˈanga kulu ki faˈasia God.
10 ˈUnaˈeri neˈe kaidaˈi kulu naˈa
fuana ˈafilana ngwae toˈo ana
boˈoboˈo ˈanga ki neˈeriˈa, ma tasa
naˈa fuana na bara ngwai asina neˈe
kira faˈamamana ana sa Christ.

Alaˈanga ˈisi ki

11 Lisia basi na kerekereˈa doe
niniˈa nau ku keresia kwau fuau-
mulu ˈani limaku talaku.
12 Na ngwae neˈana kira sasi
ˈuana na suˈumaˈilamuˈa fuana na
ˈolo faˈataˈinga, kira oga faˈasaeleˈa
lana ngwae Jiu ki ˈani dongalana
taki fuana ˈolo faˈataˈinga. Kira oga

ˈole lamuˈa, duˈungana kira maˈu ˈani na ngwae neˈana ki neˈe kira faˈanonifiiˈa na ngwae neˈe kira alaˈa sulia na maelana sa Christ ana ˈai rara folo.
13 Ma na ngwae neˈe kira ˈolo faˈataˈinia ki bore, noaˈa kira kasi roˈo goˈo sulia na taki sa Moses ki. Bore ma kira oga fasi muke ˈolo faˈataˈinia nama, fasi ˈiri kike fata baˈalafe ˈi maana ngwae Jiu ki fafia neˈe kamu alaˈani kamu fuana ˈolo faˈataˈinga.
14 Aia, ma nauˈa talaku, nau ku fata baˈalafe mala ˈaku sulia na ru na Aofia kia sa Jesus Christ nia sasia ana ˈai rara folo. Osiˈana maelana sa Christ ana ˈai rara folo, noaˈa naisi oga falafala taˈa ki saena magalia neˈe ngwae noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Christ ki neˈe kira ogaˈi. Ma kiraˈa bore noaˈa kira kasi oga logo na ru nau ku ogaˈi ki sulia na faˈamamanaˈanga nau.
15 Ma nia noaˈa kasi mata-mata goˈo diˈia ta ngwae ka ˈolo faˈataˈinia, nama ka noaˈa kasi ˈolo faˈataˈinia. Bore ma na ru talingaˈi neˈe tuaˈa naˈa ˈani mauriˈa faolu neˈe God nia kwatea maˈi.
16 Ma fuana sa tai faˈida neˈe kira leka sulia na faˈamanataˈanga neˈe saena maurilada, God ke kwatea na aroaroˈanga ma na kwaimanataiˈanga ke tua faˈinida, osiˈana kira ngela mamana nia ki naˈa.
17 ˈUnaˈeri, na alaˈanga ˈisi nau naˈa fuamuˈa nia ˈuri, alu noaˈa ta ngwae kasi kwatea laˈu ta ˈafitaˈiˈanga fuaku, duˈungana neˈe na sibasiba ˈi noniku ki faˈataˈinia naˈa neˈe nauˈa na ngwae rao sa Jesus.
18 Ngwaefuta ma ngwaingwaena nau kina ˈae, nau ku amasia na Aofia kia sa Jesus Christ fuana kwaiˈofeˈanga nia ma na ˈoilakiˈanga nia ke tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu nia ke ˈunaˈeri.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Efesus

ˈI Efesus na fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. ˈI taˈena na abaˈi kula ˈi Asia ta taˈi bali ana kula kulu saea ˈani ˈi Taki. Sa Paul leka dao ˈi Efesus ana ruana ma na uula lekaˈa ana fuana sae kwailiu lana na Faˈarongoˈa Leˈa. Lisia Acts 18:19-21 faˈinia bali buka 19. Nia lia diˈia nia keresia na buka neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

Sa Paul nia keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae God ki ˈiri kika sai leˈa ana neˈe kwaiˈofeˈanga God nia tasa liu, ma na naiˈi ruˈa nia ka tuatua firi fuana ngwae ki taˈifau. Na buka neˈe kira daroˈia ˈani ro bali ru ki.

Ana bali buka 1-3, sa Paul faˈamanata sulia neˈe God faˈa aliˈafua raoˈa nia ˈani sa Christ neˈe nia ˈinotoˈa fafia ru ki taˈifau. Ma ˈani sa Christ neˈe God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru neˈe na fikutaˈi ngwae God.

Ana bali buka 4-6, sa Paul nia faˈamadakola na ˈadoˈa ana fikutaˈi ngwae God. Ma nia ka saea neˈe ngwae God ki kike abula saga sulia asoa ki, fasi ˈiri kira inaˈu ana tua ˈado fikuˈa. Ma nia ka saea laˈu fuada kira tua ni fuˈa saulia sa Saetan.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- God ka faˈamauria keroˈa Jiu ki ma ngwae noaˈa laˈu Jiu, ma nia ka ˈado fikudaroˈo ˈani taˈi noniˈi ru & 1:1—3:21
- Ngwae Kristin kira ka tua ˈado fikuˈa faˈinia sa Christ & 4:1—6:24

1 Nauˈa sa Paul niniˈa, nau ku kerekere naˈa kwau. Nauˈa ta ngwae ni lifurongo ana sa Jesus Christ sulia na kwaiogaiˈanga God.

Nau ku kwatea kwau na kerekereˈa neˈe fuamuˈa na ngwae God ki neˈe kamu tua saena maˈe fanoa doe ˈi Efesus, ma kamu ka tua mamana faˈinia sa Jesus Christ.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia, ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God fulia ru leˈa ki fuaka

3 Kulu baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ. Sulia God nia faˈaleˈa kia ˈani kwatelana ru leˈa ki taˈifau ˈi langi fuana mangoˈi ru kia ki sulia na ˈadoˈa kia faˈinia sa Jesus Christ.

4 ˈI naˈona mala na saungaˈilana na magalia, God fili kia taˈifau naˈa ˈiri kiaˈa na ngwae nia ki naˈa duˈungana sa Christ, ˈiri kuke saga ˈi maana, ma noaˈa ta ngwae kasi fafi kia ˈani ta taˈangaˈa. Ma osiˈana alafeˈanga God fuaka,

5 nia eta naia naˈa maˈi ˈi naˈo fasi ˈiri kwate ma kulu na ngela nia ki duˈungana sa Jesus Christ. God sasi ˈunaˈeri sulia na kwaiogaiˈanga nia, ma nia ka saeleˈa faˈinia.

6 Aia, kulu baˈatafea God sulia nia kwate sakongaˈi ana na alafeˈanga doe nia fuaka duˈungana Ngela mutaˈi nia.

7 God loge kia faˈasia na matalangaˈinga ma ka rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kia ki ˈani na maelana sa Christ. ˈUnaˈeri, God ka faˈataˈinia naˈa na alafeˈanga doe liu nia fuaka.

8 ˈAni na liatoˈo ma na saiˈi ru ˈanga doe nia,

9 God ka faˈataˈinia fuaka na liaˈi ngwae nia ma noaˈa nia kasi faˈataˈi madako ana fuana ngwae ki maˈi ˈi naˈo. God ke baˈa fulia na liaˈi ngwae neˈe ˈani sa Christ.

10 Na liaˈi ngwae neˈeri nia ˈuri: Ana kaidaˈi ˈolea, nia ke baˈa fikua naˈa ru ki taˈifau neˈe nia saungaˈinia maˈi langi ma ˈi neˈe saena magalia, fasi ˈiri sa Christ ke baˈa gwaungaˈi fafia ru neˈeri ki taˈifau.

11 Na ru ki taˈifau neˈe God sasiˈi, nia sasiˈi fuana faˈafungulana na manatalana ma na kwaiogaiˈanga nia. Ma sulia logo na kwaiogaiˈanga

God, nia ka fili kami ngwae ˈi Jiu ki
fasi ˈiri mika alua ngwae nia ki ana
ˈadoˈa kami faˈinia sa Christ. God
sasi ˈunaˈeri sulia na liaˈi ngwae nia
neˈe nia alua naˈa maˈi ˈua ˈi naˈona
mala neˈe nia saungaˈinia na ru ki.
12 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, kami
na ngwae Jiu ki, kaimili ngwae
etaeta neˈe kami faˈamamana ana
sa Christ, ma kami ka baˈatafea God
ˈinotoˈa.
13 Nia ka ˈunaˈeri logo ana
kamuˈa na ngwae noaˈa laˈu Jiu
ki. Osiˈana kaidaˈi neˈe kamu
rongoa na faˈataloˈa mamana ˈani
Faˈarongoˈa Leˈa, muka toˈo ana
mauriˈa faolu, ma muka alu naˈa
ngwae God ki. Kamu faˈamamana
ana sa Christ, ma God ka kwatea
Anoˈi ru Abu fuamuˈa ka faˈataˈinia
neˈe kamu ngwae nia ki, diˈia nia
eta fataˈa naˈa maˈi ˈani ˈi naˈo.
14 Ma na Anoˈi ru Abu ka tua
ˈi saena na maurilaka, nia naˈa
neˈe faˈataˈilana fuaka fasi ˈiri kuke
saiana neˈe kuke baˈa ngalia naˈa
ru ki taˈifau neˈe God nia eta fataˈa
ˈani fuana ngwae nia ki. Ma na
Anoˈi ru Abu ke baˈa tua faˈi kia
leleka ka dao ana kaidaˈi God ke oli
maˈi ˈuana ngwae nia ki, ma kike
tua sakadola firi. Kulu ka tafea God
neˈe ˈinotoˈa ka tasa!

Sa Paul foˈo fuana na ngwae ˈi Efesus ki

15 ˈIta ana kaidaˈi nau ku ron-
goa na faˈamamanaˈanga kamu ana
Aofia sa Jesus, ma na alafeˈanga
kamu fuana ngwae God ki taˈifau,
16 nau ku ˈidufaˈi baˈatafea God
fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Ma
nau ku foˈo logo fuamuˈa ana
kaidaˈi ˈoro ki.
17 Ma God na Maˈa ˈinotoˈa neˈe
na God ana Aofia kia sa Jesus
Christ, nau ku gania ˈiri nia kwatea
na Anoˈi ru Abu fuamuˈa. Sulia
na Anoˈi ru Abu neˈeri, nia ke
baˈa kwatea liatoˈo fuamuˈa, ma ka
faˈataˈinia logo God fuamuˈa, fasi
ˈiri muke sai leˈa laˈu ana God.
18 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri neˈe
God ke kwatea ma manataˈanga
kamu ka leˈa fasi ˈiri muke saiana
na ru leˈa neˈe nia toˈo ani fuamuˈa
ki. Kamu ke sai leˈa ana neˈe kamu
ke toˈo ana na ru leˈa neˈeri ki,
osiˈana nia ri ˈuamuˈa muke alua
naˈa ngela nia ki. Ma nau ku foˈo
fasi ˈiri muke saiana na faˈaleˈanga
doe nia, neˈe nia alangaˈinia ke
kwatea fuana ngwae nia ki.
19 Ma nau ku foˈo fasi ˈiri muke
sai logo ana na ngasingasiˈanga doe
liu God neˈe rao ˈani kia na ngwae
faˈamamana ki. Ma na ngasin-
gasiˈanga neˈeri naˈa
20 neˈe God rao ˈani ana kaidaˈi ba
nia taˈea sa Jesus Christ faˈasia na
maeˈa ma ka faˈatua ˈi bali ˈoloˈolo
ana niaˈa ˈi langi.
21 Ma ˈi langi, sa Jesus Christ
gwaungaˈi fafia na ˈainsel ki ma na
anoˈi ru ki taˈifau ˈi langi. Ma na
satana sa Christ ka doe liufia na
ngwae doe ki taˈifau ana kaidaˈi
neˈe, ma logo ana kaidaˈi ke dao
maˈi neˈe nia tutua kasi sui.
22 God ka kwatea ru ki taˈifau
ka tua ˈi olofana sa Christ, ma ka
kwatea sa Christ ka gwaungaˈi naˈa
ana ru ki taˈifau, fasi ˈiri sa Christ ka
kwaiˈafi akulu na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana ki.
23 Aia, ma kulu na ngwae ki neˈe
kulu faˈamamana ana ki, kulu ka
diˈia naˈa nonina sa Christ. Ma kulu
ka fungu naˈa ˈani sa Christ, ngwae
neˈe nia faˈafungua ru ki taˈifau.

2

Tuaˈa ˈani mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

1 ˈI naˈo maˈi, kamuˈa diˈia ta
ngwae mae neˈe noaˈa nia kasi tona
sulia tae neˈe God nia oga, osiˈana
kamu tua ˈua saena na taˈangaˈa.
2 Ana kaidaˈi neˈeri ˈi naˈo, kamu
leka amuˈa sulia na falafala taˈa
saena magalia, ma kamu ka roˈo
sulia sa Saetan neˈe gwaungaˈi fafia
na ano ˈi ru taˈa ki, ma ka talaˈia na
ngwae neˈe kira aburongo ana God
ki.
3 Ma kulu ˈunaˈeri logo, ana
kaidaˈi ˈi naˈo maˈi, na abula laka
nia taˈa, duˈungana kulu roˈosulia
na kwaiogai ˈanga taˈa ana noni ki,
ma na manataˈanga taˈa kia ki. Kulu

di'ia na'a ngwae ki ta'ifau, sulia ne'e abulalaka ta'a, ma kulu ka totolia ngalilana na kwa'ikwa'inga fa'asia God.
4 Ma ka 'una'eri bore 'ana, na kwaimanatai'anga God fuaka nia doe, ma na alafe'anga nia fuaka ka doe logo.
5 Ma sulia God nia 'una'eri, nia ka kwai'afi aka kaida'i kulu aburongo 'ua ana, ma kulu ka di'ia ngwae kira mae na'a ki. God fiku kia fa'inia sa Christ ma ka kwatea mauri'a firi fuaka. God ka fa'amauri kia sulia na alafe'anga nia!
6 Ma sulia kulu 'ado fa'inia sa Jesus Christ, God ka ta'e kia logo fa'inia sa Christ, fasi 'iri kuke tua ma kuke gwaunga'i fa'inia 'i langi.
7 God sasi 'una'eri fasi 'iri nia ka fa'ata'inia na'a alafe'anga doe ne'e nia kwatea fuaka ana sa Jesus Christ, fasi 'iri ngwae ki ta'ifau ana kaida'i ki ta'ifau, kira ka saiana na alafe'anga nia.
8 God fa'amauri kia 'ani na alafe'anga nia sulia na fa'amamana'anga kia. Nia noa'a kasi fa'amauri kia go'o osi'ana rao'a kia ki talaka. Bore ma God kwate 'o'o go'o ana na mauri'a faolu fuaka.
9 Nia ne'e, 'afita'i ta ngwae ka fata naunau sulia na mauri'a faolu nia, sulia God noa'a kasi kwatea sulia ta rao'a ne'e kulu sasi'i ki.
10 God saunga'i faolu akulu 'ani sa Jesus Christ, fasi 'iri kuke sasia na rao'a le'a ki ne'e nia eta fata ma'i 'i na'o fuaka fuana sasilana.

Kulu'a ta'i fiku'a osi'ana sa Christ

11 Ma kamu'a na ngwae noa'a la'u Jiu ki, muke manata basi sulia na tua'a kamu 'i na'o. Na ngwae Jiu ki sae kira talada 'ani na "Ngwae God ki" bore ma kira sae kamu 'ani "Noa'a la'u ngwae God ki," sulia noa'a kamu kasi 'olo fa'ata'inia ngela ngwane kamu ki.
12 Kamu saiana, ka tau na'a ma'i, kamu tua tau fa'asia sa Christ, ma kamu noa'a la'u ti ai ana ngwae filia God ki 'i Israel, ma noa'a kamu kasi to'o ana na ru le'a ne'e God eta fata'a 'ani fuana na ngwae nia ki. Ma muka tua go'o 'amu'a 'i saena magalia ne'e, bore ma noa'a kamu kasi saiana God, ma noa'a kamu kasi masia go'o ta ru le'a fa'asia God.
13 Sui bore 'ana muka tua tau fa'asia God ana kaida'i 'i na'o, nini'ari osi'ana kamu 'ado na'a fa'inia sa Jesus Christ, kaumulu tua karangi na'a ana God, osi'ana na mae'a ana kwaisu'usi'anga sa Christ.
14 Ma kaimili Jiu ki fa'i kaumulu ngwae noa'a la'u Jiu ki, sa Christ sasia na'a fiku'a kwaima'anga kia ka aroaro fasi 'iri kuke alua ta'i fiku'a. Sulia nia ala'ania talana kira ka saungia ana 'ai rara folo, nia ka lafua na ru ne'e fonea na ngwae Jiu ki ma na ngwae noa'a la'u Jiu ki noa'a kasi kwaima.
15 Sulia sa Christ nia lafua na'a taki ne'e sa Moses kwate'e ki fasi 'iri kulu na ro fiku ta'i ngwae ne'e ki ka alua ta'i ngwae go'o, osi'ana kulu fiku na'a fa'inia sa Christ. 'Una'eri sa Christ ka kwate kulu ka kwaima fa'i kulu kwailiu.
16 Aia, 'ani maelana sa Christ ana 'ai rara folo, nia ka lafua na'a malimae'a 'i safitana ngwae Jiu ki fa'inia ngwae noa'a la'u Jiu ki. Ma 'ani mae'a nia logo, nia ka fikua na'a ro fiku ta'i ngwae fasi 'iri kuke alua ta'i fiku ta'i ngwae go'o, ma nia ka olita'i kia siana God.
17 Nia ne'e, sa Christ ka koso ma'i saena magalia, ma ka fa'atalo'ania na Fa'arongo'a Le'a sulia na aroaro'anga fuamu'a ngwae noa'a la'u Jiu ki ne'e kamu tua tau fa'asia God ana kaida'i 'i na'o, ma fuami'a logo na Jiu ki ne'e kami tua karangi ana God.
18 Osi'ana na ru ne'e sa Christ ka sasia, kami ngwae Jiu ki ma kamu ngwae noa'a la'u Jiu ki, kuka leka fiku ma'i siana God na Ma'a 'ani ta'i Ano'i ru Abu.
19 Du'ungana ne'e, kamu ngwae noa'a la'u Jiu ki, noa'a kamu kasi matamata fa'asi kami ngwae Jiu ki. Ma kaida'i ne'e, kamu na ngwae

God ki naˈa faˈi kami, ma God naˈa neˈe Maˈa kia.
20 Kulu ngwae faˈamamana ki,
kulu diˈia na luma neˈe God nia
saungaˈinia ˈi fafona ta fau. Sa Jesus
Christ naˈa neˈe fau neˈeri. Ma na
ngwae ni lifurongo nia ki faˈinia na
profet ki naˈa neˈe diro ˈai ki ana
luma neˈeri.
21 Ma kuluˈa naˈa neˈe ti ru ana
na ru fuana saungaˈilana na luma
neˈeri. Ma sa Christ naˈa neˈe
saungaˈinia na luma neˈeri leleka
nia ka faˈasuia luma abu fuana
foˈosilana God.
22 Ma kamuˈa na ngwae neˈe
noaˈa laˈu Jiu ki logo, sa Christ ˈado
fiku amuˈa faˈinia na ngwae God
ki. Nia sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi nia
saungaˈinia na luma neˈe God tua
saena ˈani na Anoˈi ru Abu.

3

Na raoˈa sa Paul fuada ngwae noaˈa laˈu Jiu ki

1 Nauˈa sa Paul, nau ku tua ˈi
saena luma ni lokafo sulia nau ku
faˈatalo ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa
sulia sa Jesus Christ fuamuˈa na
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki.
2 Nau ku saiana, kamu rongoa
taˈifau naˈa God neˈe fili nau naˈa
sulia na kwaiˈofeˈanga nia, fasi ˈiri
nai rao fuana ˈafilamuˈa ˈunaˈeri.
3 Diˈia ba nau ku eta keresia ka
sui naˈa, God faˈataˈinia naˈa liaˈi
ngwae nia fuaku. Na liaˈi ngwae
neˈe noaˈa nia ˈiri faˈataˈi madako
ana fuana na ngwae ki ˈi naˈo maˈi.
4-5 Ma diˈia muke toˈomaˈi leˈa
ana kerekereˈa neˈe, muke baˈa sa-
iana neˈe nau ku saiana ru ˈoro ki
sulia sa Christ neˈe God kasi faˈataˈi
madako ana fuana ngwae ki ˈi naˈo
maˈi. Bore ma ana kaidaˈi neˈe,
sulia na raoˈa na Anoˈi ru Abu, God
faˈataˈinia ka sui naˈa fuada ngwae
lifurongo ki faˈinia na profet abu nia
ki.
6 Ma na liaˈi ngwae neˈeri nia ˈuri:
Kamu ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki,
muka faˈamamana ana Faˈarongoˈa
Leˈa, ma God ka faˈaleˈa kamu logo
faˈinia na ngwae Jiu ki. Ma kulu ka
tua fiku ˈani taˈi fiku taˈi ngwae, ma
kuke baˈa ngalia ru ki taˈifau neˈe
God eta fataˈa ˈani sulia sa Jesus
Christ.
7 Ma God ka kwatea ˈiri nau
taˈi ngwae rao nia, fasi ˈiri nai
faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa.
God ka kwatea nau ngwae rao nia
ˈani alafeˈanga nia ma ˈani ngasin-
gasiˈanga doe nia.
8 Ma ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana ana God, kira talingaˈi
ka liufi nau. Ma sui bore ˈana
ka ˈunaˈeri, God faˈaleˈa nau
ˈani kwatelana raoˈa fuaku fuana
faˈatalongaˈilana na Faˈarongoˈa
Leˈa sulia na ru leˈa liu ki neˈe
sa Christ ke baˈa kwatea fuamuˈa
ngwae noaˈa laˈu Jiu ki. Ru leˈa
neˈeri ki tasa ka liufia saiˈi ru ˈanga
ngwae ki.
9 God neˈe saungaˈinia na ru ki
taˈifau, nia kasi faˈataˈi madako ana
na naiˈi ruˈanga neˈeri ˈua maˈi ˈi
naˈo. Ma nia ka baˈe nau fasi ˈiri nai
faˈataˈinia naiˈi ruˈanga nia fuana
ngwae ki taˈifau.
10 Ana kaidaˈi neˈe, na ngwae Jiu
ki ma na ngwae noaˈa laˈu Jiu ki,
kira fiku saena taˈi fiku taˈi ngwae
ana sa Christ. Ma God fiˈi faˈataˈinia
ru neˈeri fuana ˈainsel doe ki ma na
ru kwaitalaˈi ki ˈi langi, fasi ˈiri kira
ka saiana na liatoˈonga nia doe ma
ka matamata kwailiu.
11 God sasia ru neˈeri osiˈana nia
manata ˈua maˈi sulia ana etangi-
lana. God nia fulia na ru neˈeri
kaidaˈi nia asungaˈinia maˈi sa Jesus
Christ na Aofia kia.
12 Ma osiˈana kulu fiku faˈinia sa
Christ, ma na faˈamamanaˈanga kia
ana niaˈa, noaˈa kulu kasi maˈu
ˈania daoˈa ˈi maana God.
13 Duˈungana neˈe, nau ku gani
kamu noaˈa kamu kasi liadila
sulia na nonifiiˈanga nau fuamuˈa.
Osiˈana nau ku nonifii fuana
ˈafilamuˈa.

Na alafe ˈanga sa Christ fuaka

14 Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku
bobo uruuru nau ku foˈosia God na
Maˈa,

15 neˈe nia saungani na ru mauri
ki taˈifau ˈi saena magalia ma ˈi
langi.
16 Ma nau ku amasia sulia
na faˈaleˈanga doe nia neˈe nia
alangaˈinia ke kwatea fuana ngwae
nia ki. Ma nau ku amasia nia ka
kwatea ngasingasiˈanga fuamuˈa
ˈani na Anoˈi ru Abu, fasi ˈiri
na mauriˈa kamu ke ngasingasiˈa
taˈifau.
17 Ma nau ku foˈo logo fasi ˈiri sa
Christ ke tua saena mauri lamuˈa su-
lia na faˈamamanaˈanga kamu ana
niaˈa. Ma nau ku foˈo logo fasi ˈiri
ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi, muke
sasiˈi ˈi nunufana na alafeˈanga nia.
18 Nau ku foˈo ˈunaˈeri fasi ˈiri
kamuˈa ma na ngwae God ki taˈifau,
kike bolo fuana malingaˈilana na
alafeˈanga firi sa Christ fuaka.
19 ˈIu, nau ku foˈo fasi ˈiri muke
saiana na alafeˈanga sa Christ, bore
ˈana ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka
sai leˈa ana taˈifau. Ma muke sa-
iana na alafeˈanga sa Christ, ˈiri na
falafala kamu ki ke diˈia na falafala
God ki.
20 Kuke baˈatafea God sulia na
ngasingasiˈanga doe nia neˈe rao ˈi
saena mangoka, nia ka saiana sasi-
lana ru ˈoro ki fuana ˈafilaka, liufia
laˈu neˈe kulu bolo fuana ganilana
nama manataˈanga ˈuana.
21 Alu kuke baˈatafea God neˈe
nia tua ana sa Jesus Christ ma ana
ngwae nia ki, ˈi niniˈari ma ka tutua
firi. ˈIu ka ˈunaˈeri.

4

Kulu alua naˈa taˈi noniˈi ru

1 Nau ku tua saena lokafo sulia
nau ku rao fuana na Aofia, nau ku
amasi kamu muke sasi leˈa diˈia na
abulaˈanga neˈe totolia na ngwae
God ki tua ˈani, duˈungana God saea
kamuˈa ˈani ngwae nia ki.
2 Muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa,
ma muke tua enoeno. Ma muke
faˈataˈinia na alafeˈanga kamu ˈani
mabetauˈanga fuamuˈa kwailiu.
3 Muke rao ngasingasiˈa ˈiri muke
tua ˈani na kwaimaˈanga kwailiu
fuamuˈa neˈe Anoˈi ru Abu kwatea
fuamuˈa. Muke ˈado fiku kamu ˈani
aroaroˈanga.
4 Kulu ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana sa Jesus Christ,
kulu diˈia naˈa taˈi noniˈi ru faˈinia.
Ma taˈi Anoˈi ru Abu logo neˈe talaˈi
kia taˈifau. Ma taˈi mauriˈa firi goˈo
neˈe God sae kia maˈi ˈuana neˈe
kulu kwaimasi ana.
5 Ma kulu ka toˈo ana taˈi
Aofia goˈo, nia naˈa neˈe sa Je-
sus. Ma taˈifili nia goˈo neˈe kulu
faˈamamana ana. Ma nia neˈe kwa-
tea kulu ka siuabu.
6 Ma taˈi God goˈo neˈe nia tua, ma
niaˈa na Maˈa kia taˈifau. Ma nia
ka gwaungaˈi fafi kulu taˈifau, ma
nia ka rao ˈani kia, ma ka tua saena
mauriˈa kia ki.
7 Ma kulu taˈifau neˈe kulu
faˈamamana, sa Jesus Christ nia
kwatea taˈi taˈi ngwae akulu ka toˈo
ana ngasingasiˈanga fuana raoˈa
nia. Nia kwatea ngasingasiˈanga nia
fuaka sulia na kwaiogaiˈanga nia.
8 Osiˈana neˈe Kerekereˈa Abu ba
fata ˈuri,
"Kaidaˈi nia leka ˈuana ˈi lifua, nia
ka ngalia maˈi faˈinia ngwae
ˈoro neˈe nia liufia.
Ma nia ka kwatea naˈa kwateˈa ki
fuana ngwae nia ki."✡

9 Aia, ma tae naˈa neˈe fadalana
na alaˈanga ˈuri, "Nia ka leka ˈuana
na kula fane?" Na fadalana neˈe
ˈuri, sa Jesus Christ eta koso basi
maˈi saena magalia.
10 Ma sa Jesus Christ neˈe koso
maˈi saena magalia, nia logo neˈe
ka fane ˈuana ˈi langi, na kula neˈe
liufia naˈa kula ki taˈifau maˈi ˈi
langi. Nia ka sasi ˈunaˈeri ˈiri ka tua
ana kula ki taˈifau.
11 Ma sa Jesus Christ logo neˈe
kwatea na kwateˈa leˈa ki fuana ng-
wae ki. Ti ngwae akulu, nia alu kira
na ngwae ni lifurongo ki, ma ti ng-
wae akulu nia ka alu kira na profet
ki. Ma ti ngwae laˈu, nia ka alu kira
ˈani ngwae ni faˈatalongaˈilana na
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ti ngwae laˈu,
nia ka alu kira na ngwae kwaitalaˈi

✡ **4:8** Sam 68:18

ki ma fa'amanata ki fuana ngwae
fa'amamana ki.
12 Nia sasi 'una'eri, fasi 'iri kuke
totolia rao'a fuana God, ma fasi
'iri kulu, na nonina sa Christ, kuke
ngasingasi'a.
13 Na nonina sa Christ ke
mauri 'una'eri leleka kika fiku
'ani ta'i fiku ta'i ngwae 'ani na
fa'amamana'anga ma fa'inia na
liato'onga kia ana na Ngela God.
Ma na fa'amamana'anga kulu ki ke
ba'a ngasingasi'a, ma na falafala kia
ki ke ba'a ali'afu di'ia logo sa Jesus
Christ.
14 Ma ana kaida'i kulu ka lango
na'a 'una'eri, noa'a la'u kulu kasi
di'ia na'a ngela ti'iti'i ki. Ma noa'a
kulu kasi di'ia ta gwa'i baru ne'e iru
fa'asakalanga'inia ma na nafo ki ka
kwa'ifeoa fuana leka rora go'o 'ana.
Sulia 'afita'i kulu ka fa'amamana
ana ta fa'amanata'anga ne'e mata-
mata kwailiu ne'e ngwae 'oso'oso ki
kira fa'amanata 'ania.
15 Ma kulu'a nini'a, kulu fata
mamana 'ani falafala ne'e ka
fa'ata'inia na'a alafe'anga kia ki,
ma na abulalaka ta'ifau ne'e, ka
di'ia nama na abulalana sa Jesus
Christ ne'e ngwae 'a'ana kia.
16 Ma kia'a ka di'ia ta'i noni'i ru,
ma sa Christ ne'e gwauna. Ma ta'i
ta'i ngwae'a, nia ta kula ana noni,
ma ka to'o ana na rao'a nia. Ma sa
Jesus Christ kwate kulu ka tua fiku
fasi 'iri kuke alua ta'i noni ne'eri.
Ma kaida'i kulu sasia na'a rao'a
ne'e bolo fa'i kia, na noni ne'eri ka
bulao ma'i ma ka ngasingasi'a sulia
na alafe'anga kia ki fuaka kwailiu.

Na mauri'a faolu sulia sa Christ

17 Sulia na mamana'anga ne'e
Aofia kwatea ma'i fuaku, nau ku
fata totonga'i 'ani fuamu'a 'iri
muke danga na'a 'ania falafala
ta'a ki ne'e na ngwae noa'a kasi
fa'amamana ana sa Jesus Christ kira
sasi'i. Na manata'anga kira ki logo
na ru ta'a ki ta'ifau go'o ma ru 'o'o
ki ta'ifau go'o.
18 Ma kira noa'a kasi sai logo
ana na falafala sulia God ki. Ma
noa'a kira kasi tua 'ani na mauri'a
faolu ne'e God kwatea, osi'ana man-
atada rodo'a, ma kika fa'angasia
ru'uru'uda, ma kika bolebole'a.
19 Ma kira kasi 'eke go'o sulia na
abula'anga ta'a kira ki, ma kira ka
ro'osulia na kwaiogai'anga ta'a kira
ki, ma kira ka ngangata ana sasilana
na'a kwalukaela ru ta'a.

20 Bore ma kamu nini'a, ana
kaida'i ba na ngwae ki kira fa'atalo
'ani sa Jesus Christ fuamu'a, noa'a
kira kasi fa'amanata kamu ka abula
ta'a 'una'eri.
21 Kira fa'atalo fuamu'a 'ania na
mamana'anga sulia sa Jesus Christ,
ma muka fa'amamana na'a ana
fa'amanata'anga mamana nia.
22 Ma kira fa'atalo kika 'uri, kamu
ke fa'asia falafala ta'a kamu ki ba
kamu tua suli'i 'i na'o. Na falafala
ta'a ne'e, tala'i rora amu'a ma ka
fa'ali kamu.
23 Kira fa'atalo fuamu ne'e kamu
ka ala'ania God ka fa'afaolua na'a
maurilamu'a fa'inia na manata-
lamu'a.
24 Ma na falafala kamu ki ta'ifau
ka alu na'a ngwae faolu ne'e God
saunga'inia di'ia na'a falafala nia.
Aia, na ngwae faolu 'una'eri, nia ka
fa'ata'inia na'a faolu'anga nia 'ani
na abulalana ne'e saga ma ka abu.

25 Du'ungana ru ne'eri, muke
danga na'a 'ania soke'a. Ru ki
ta'ifau ne'e kamu sae'e fuana ng-
wae fa'amamana ki muke mamana,
sulia kulu ta'ifau di'ia na nonina sa
Jesus Christ.
26 Ma di'ia ta ngwae amu'a ka
saeta'a, noa'a 'oe kosi ala'ania na
saeta'anga ne'eri ka tala'i 'oe, 'oko
sasia ru ne'e ta'a. Ma ka le'a fuana
'oko fa'asuia na'a saeta'a nga'a 'oe
'ali'ali mala sina fi'i suu,
27 'asu 'ubani sa Saetan ka to'o
ana kaida'i fuana tala'ilamu 'ani
saeta'anga 'oe.
28 Ma sa tai amu'a ne'e ke bilibili,
nia ka mango na'a fa'asia na bili'a.
Ma nia ka rao saga fasi 'iri nia ke
to'o ana ti ru fuana na maurilana,
ma ka 'afia na'a 'ani ngwae dala'a
ki logo.

29 Ma muke tua fa'asia na
ala'anga ta'a ki. Muke saea lala
ala'anga ne'e saiana ke kwatea
kwai'afi'anga, 'iri muke fa'asaele'a
na ngwae ki ne'e kira rongoa na
ala'a lamu'a.
30 Ma muke tua fa'asia na sasilana
ru ki ne'e saiana ka fa'aliadila na
Ano'i ru Abu God. Sulia na Ano'i
ru Abu na'a ne'e ma'etoto saena
maurilamu'a ne'e kamu na ru God
ki, ma na ma'etoto logo ana fa'i asoa
ne'e ke dao ma'i ne'e God ke ba'a
fa'asuia na fa'amaurilamu'a.
31 Aia, muke tua fa'asia mal-
imae'anga fuamu'a kwailiu, ma
muke tua fa'asia na saeta'anga
kwailiu, ma fa'asia na olisu'usu'unga
'ani ako'a ma na ala'anga ta'a ki.
Muke tua fa'asia na kwai sulanga'i
'anga ki ta'ifau.
32 Ma na abula'anga kamu ke le'a
fuamu'a kwailiu, ma muke saele'a,
ma muke kwaimanatai fuamu'a
kwailiu. Ma muke rufuanata amu'a
kwailiu ana ru ta'a ne'e kamu sasi'i
ki, di'ia ba God rufuanata na'a
amu'a ta'ifau, osi'ana ru sa Jesus
Christ sasi'i ki.

5

Kulu tua 'i saena madako'anga

1 Kamu'a na ngela talinga'i God
ki, muke lia kwaimausuli sulia na
falafala nia.
2 Ana kaida'i ki ta'ifau, muke
alafe fuana ngwae ki, di'ia logo
ne'e sa Christ alafe fuaka ta'ifau,
ma ka kwatea na'a maurilana fuana
fa'amaurilaka. Sulia nia kwaisu'usi
'ani nia'a 'ana talana, ma God ka
saele'a osi'ana na kwaisu'usi'anga
nia.
3 Ma du'ungana kamu na ngwae
God ki, muke tua fa'asia na ab-
ula'anga bulibuli di'ia na 'usu'a,
ma na oga guguta'anga. Muke tua
fa'asia na ru ne'eri ki ta'ifau, fasi
'iri noa'a ta ngwae kasi ala'a sulia
ta ru bore 'ana 'una'eri suli kamu.
4 Ma muke tua fa'asia na ala'anga
ta'a ki, ma na ala'anga bulibuli ki,
ma ala'anga 'oidorole'anga ta'a ki.
Bore ma nia le'a lala fuana muke
ba'atafea God.
5 Ru mamana nau ku saea
fuamu'a, sa tai bore 'ana ne'e
abulalana ka bulibuli nama ka 'usu,
nia 'afita'i fuana nia ka ru'u 'i
saena 'Inoto'anga sa Jesus Christ ma
God. Ka 'una'eri logo fuana sa tai
ne'e ka oga guguta, nia di'ia na'a
fo'osilana na nunu'i ru ki.
6 Noa'a 'oe kosi ala'ania ta ng-
wae kasi soke'o sulia ru 'oro ta'a
'uri ki, "Nia le'a go'o 'ana fuana
ngwae ke 'usu nama ka oga guguta."
God ke ba'a saeta'a ma ka kwatea
kwa'ikwa'inga fuana ngwae ne'e
kira aburongo ana ki.
7 Muke tua fa'asia na ngwae
'una'eri ki.
8 Ana kaida'i 'ua ma'i na'o,
kamu talamu'a kamu tua ma'i
saena na ma'erodo, bore ma ta'ena
kaumulu alu na'a na ngwae na
Aofia ki, ma muka tua na'a saena
madakola'anga. Nia na'a ne'e ab-
ulalamu'a ka bolo fa'inia na ngwae
ne'e kira tua saena madakola'a.
9 Sulia na ngwae ne'e kira tua
saena madakola'anga, God 'afi kira
fasi 'iri na abulalada ka le'a ma
ka saga, ma na ala'anga kira ka
mamana.
10 Muke ili 'uana na malinga'ilana
tae ne'e fa'asaele'a na Aofia.
11 Ma noa'a kamu kasi fulia ru
ta'a ki, di'ia ngwae ne'e kira tua
saena ma'erodo, kira sasi'i. Bore
ma, muke fa'ata'inia lala na rora'a
kira ki, ma muke fata fa'abasuda.
12 Nau ku 'eke liu logo 'ani
ala'anga sulia na ru ne'e kira sasi
ago ani saena maurilada ki.
13 Bore ma kaida'i na madakola'a
ke rara 'afida, kike ba'a saiana na
ru ta'a ne'e kira sasi'i ki.
14 Osi'ana tae na'a ne'e
madako'anga rara 'afia, na ngwae
ki kike ba'a lisia. Sulia nia ne'e kira
ka fata 'uri,
"Kamu na ngwae ne'e kamu maliu,
ma kamu mae ki, muke
tata'e fa'asia mae'a, ma na
madakolana Christ ke rara fafi
kamu."

15 Nia 'una'eri ne'e, muke madafi
le'a ana falafala kamu ki fasi 'iri na
abula'anga kamu ka di'ia na ngwae

liatoˈo ki ma noaˈa kasi diˈia laˈu na
ngwae kinaˈi ru ki.
16 Ma ana kaidaˈi ki taˈifau, muke
sasia na ru leˈa ki neˈe bolo fuamuˈa
fuana sasilana. Osiˈana kaidaˈi
neˈe, na ngwae ˈoro ki abulalada
taˈa.
17 Nia neˈe, noaˈa kamu kasi
gwaubaliˈa, bore ma muke manata
leˈa lala amuˈa sulia ru neˈe na
Aofia oga kamu ka sasiˈi ki.
18 Aia, ma muke tua faˈasia kwaˈu
lilingaˈanga ˈani waen, osiˈana ru
neˈeri ke baˈa faˈali kamu. Bore ma
muke fungu lala ˈani na Anoˈi ru
Abu fasi ˈiri nia ke talaˈi kamu.
19 Ma ana kaidaˈi kamu ka fiku,
muke fata ˈani Sam ki, ma muke
ngulia na ngu abu ki. Muke
faˈataˈinia na saeleˈanga kamu ki
ana kaidaˈi muke tafea God ˈani
ngulilana faˈi ngu ki.
20 Ana kaidaˈi ki taˈifau, ma fuana
na ru ki taˈifau neˈe ka dao maˈi,
muke baˈatafea God na Maˈa sulia
na fikuˈa kamu faˈinia na Aofia kia
sa Jesus Christ.

Sulia na ˈafe ki ma na araˈi ki

21 Muke sasi ˈuana roˈongaˈa sulia
na kwaiogaiˈanga kamu ki kwailiu,
osiˈana na manata doeˈanga kamu
ana sa Jesus Christ.
22 Kamuˈa na ˈafe ki, muke
roˈosulia na araˈi kamu ki, diˈia logo
neˈe kamu roˈosulia na Aofia.
23 Osiˈana na ngwae araˈi ka toˈo
ana ngasingasiˈanga fafia na ˈafe,
diˈia logo neˈe sa Jesus Christ toˈo
ana ngasingasiˈanga fafi kia na ng-
wae neˈe kulu faˈamamana ana ki.
Ma sa Jesus Christ neˈe faˈamauri
kia, ma kulu ka diˈia naˈa na nonina.
24 Ma ka usulia logo na falafala
neˈeri, na kini neˈe nia ˈafe naˈa ka
roˈo nama sulia na araˈi nia ana ru
ki taˈifau, diˈia logo kulu na ngwae
faˈamamana ki kuka roˈo logo sulia
sa Jesus Christ.
25 Kamu ngwae araˈi ki, muke
alafe fuana ˈafe kamu ki, diˈia logo
sa Jesus Christ neˈe alafe fuaka na
ngwae neˈe kulu faˈamamana ki,
ma nia ka alaˈania talana kira ka
saungia olisi kia fasi ˈiri nia ka
faˈamauri kia.
26 Nia sasi ˈunaˈeri fuana faˈa ab-
ulana na ngwae faˈamamana ki, ma
ka faˈasikasikada ˈani siuabuˈanga
ma ˈani fatalana.
27 Ma nia ka sasi logo ˈunaˈeri
fuana kwatelana naˈa ngwae
faˈamamana ki fuana talana, diˈia
kulu na ˈafe leˈa nia ki ma ka noaˈa
ta ru kasi taˈa osiˈana kulu sikasika
naˈa, ma kulu ka saga naˈa, ma kulu
ka leˈa ˈi maana.
28 Kamu na ngwae araˈi ki, muke
alafe fuana ˈafe kamu ki, diˈia logo
neˈe kamu alafe fuana na nonimuˈa
talamuˈa. Na ngwae ka alafe fuana
na ˈafe nia, nia alafe logo fuana na
nonina ˈana talana.
29 Noaˈa ta ngwae kasi su-
langaˈinia nonina talana. Bore
ma nia ka sarea lala ma ka lia
sulia nonina talana, diˈia logo sa
Jesus Christ neˈe sasia fuana ngwae
faˈamamana ki.
30 Ma kuluˈa na ngwae neˈe kulu
faˈamamana ana niaˈa, kuluˈa naˈa
neˈe nonina sa Jesus Christ.
31 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri, “Na ngwae ke baˈa faˈasia teˈa
nia faˈinia maˈa nia, ma ka araˈi.
Aia, na ngwae neˈe faˈinia na kini
neˈe, kera ka alua naˈa taˈi ru.”
32 God faˈamanata kia ˈani ru leˈa
ki ˈani alaˈanga neˈeri, ma nau ku
saiana nia fata sulia sa Jesus Christ
ma kuluˈa ngwae neˈe faˈamamana
ki.
33 Ma na Kerekereˈa Abu ka
faˈataˈinia logo ru sulia na araˈi ki
faˈinia ˈafe ki ba ˈuri: Na ngwae
neˈe ˈoko araˈi naˈa, ˈoko alafe
fuana na ˈafe ˈoe, diˈia logo neˈe
ˈoko alafe fuamu talamu. Ma na kini
neˈe ˈoko ˈafe naˈa, ˈoko fuˈusi doe
ana araˈi ˈoe.

6

Sulia na maˈa faˈinia teˈa faˈinia na ngela kera ki

1 Ma kamu na ngela ki, muke
roˈosulia na fatalana maˈa ki faˈinia
teˈa kamu ki, osiˈana nia neˈe ab-
ulaˈanga leˈa sa Jesus Christ nia oga.

2 Ma na taki etaeta neˈe God ka
fikua naˈa fata alangaˈinga neˈe ka
ˈuri, “Muke fuˈusi doe ana na maˈa
faˈinia teˈa kamu ki,
3 fasi ˈiri muke tua leˈa, ma na
maurilamuˈa ke baˈa tau ˈi neˈe
saena magalia.”
4 Aia, kamu na maˈa faˈinia teˈa
ki, muke tua faˈasia faˈasaetaˈalana
na ngela kamu ki. Ma muke
faˈamanata kira, ma muke fata
ˈabera ˈani falafala neˈe bolo fuana
na ngwae neˈe kira faˈamamana
ana na Aofia.

Sulia na ngwae ˈaˈana fafia na ngwae rao ˈoˈo ki

5 Aia, ma kamu ngwae rao ˈoˈo
ki, muke roˈosulia fatalana ngwae
ˈaˈana kamu ki ˈi saena magalia
neˈe, ma muke fuˈusi doe ada. Ma
muke roˈosuli kira ˈani saeleˈanga
diˈia neˈe kamu rao fuana sa Jesus
Christ.
6 Muke faˈasaeleˈada ˈunaˈeri,
noaˈa laˈu ana kaidaˈi neˈe ngwae
ˈaˈana kamu ki kira lia goˈo ˈada
fafi kamu. Bore ma muke roˈo lala
sulida ana kaidaˈi ki taˈifau diˈia
God nia oga, sulia kamu na ngwae
rao sa Jesus Christ ki.
7 Muke saeleˈa fuana raoˈa, diˈia
neˈe kamu rao fuana God, ma noaˈa
laˈu fuana ngwae saena magalia
goˈo ˈana taˈifilia.
8 Sulia kulu sai naˈa ana diˈia na
raolaka leˈa, God ke baˈa kwaiara
kia ˈani ru leˈa ki, sui bore ˈana kulu
ngwae rao ˈoˈo nama ka noaˈa.
9 Aia, ma kamuˈa ngwae ˈaˈana
fafia ngwae rao ˈoˈo ki, muke ab-
ula leˈa logo ˈunaˈeri fuana ng-
wae rao ˈoˈo kamu ki. Muke tua
faˈasia na fata saetaˈa ngaˈa fuana
faˈamaˈulada. Osiˈana kamu saiana
ka sui naˈa neˈe, kamu faˈinia na
ngwae rao ˈoˈo kamu ki, kamuˈa
taˈifau toˈo goˈo ana taˈi God neˈe
ngwae ˈaˈana kamu. Sulia nia noaˈa
kasi ˈinifilia ana ta ngwae.

Kulu diˈia ngwae ana fuˈanga

10 Aia, na alaˈanga ˈisi nau ki naˈa
fuamuˈa neˈe, muke faˈangasingasi
kamu talamuˈa ana Aofia ma ˈani na
ngasingasiˈanga doe nia.
11 Muke dau ana raˈunga ni
fuˈanga neˈe God kwatea, fasi ˈiri
muke liufia sa Saetan kaidaˈi nia ka
sasi ˈuana ilitoˈo lamuˈa.
12 Noaˈa kulu kasi fuˈa laˈu faˈinia
na ngwae ki goˈo, bore ma kuke
fuˈa lala faˈinia sa Saetan faˈinia
na ngasingasiˈanga nia. Kulu fuˈa
faˈinia ano ˈi ru taˈa ki, ma faˈinia
na gwaungaˈi kira ki neˈe kira
ˈinotoˈa ˈania maˈerodo saena na
magalia neˈe.
13 Duˈungana ˈunaˈeri, muke dau
ana raˈunga ni fuˈanga ki taˈifau
neˈe God ka kwatea, fasi ˈiri ana
kaidaˈi ana fuˈanga faˈinia na mali-
mae ka dao maˈi, muke baˈa totolia
goˈo amuˈa liufilana na malimae
kamu. Ma ana kaidaˈi ana fuˈanga
ka sui, kamu ke uu ngasi ˈua.
14 Ta neˈe muke folo leˈa ˈusi
kamu. Ma na alaˈanga mamana
kamu ki nia diˈia na foˈosae ˈi
liˈitamuˈa. Ma na abulaˈanga
ˈoloˈolo kamu ki ka diˈia na talo
neˈe suˈusia na fuˈufuˈumuˈa.
15 Ma muke sasi akaˈu ana
kaidaˈi ki taˈifau ana alaˈanga sulia
na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe kwatea
aroaroˈanga, sulia nia naˈa neˈe taˈe
butu ana ˈaemuˈa ki.
16 Ma na faˈamamanaˈanga kamu
neˈe diˈia naˈa talo ki fuana
faˈamaelana na simaˈi mafula ki
taˈifau neˈe sa Saetan fanasi kamu
ˈaniˈi.
17 Ma na faˈamauriˈanga God
fuamuˈa neˈe diˈia na kifi neˈe duˈu
fafia na gwaumuˈa. Ma na fatalana
God, ka diˈia na sele ni fuˈanga neˈe
Anoˈi ru Abu kwatea fuamuˈa.
18 Ma muke foˈo ngangata ana
kaidaˈi ki taˈifau, diˈia neˈe Anoˈi
ru Abu talaˈi kamu ana. Muke
gania ta kwaiˈafiˈanga faˈasia God.
Muke lialia ma noaˈa kamu kasi
ngwataˈutaˈu fuana foˈongaˈa ˈiri
God ke ˈafia na ngwae faˈamamana
ki taˈifau.
19 Ma muke foˈo logo fuaku ˈiri
kaidaˈi nau ku fata, God ke baˈa
kwatea na alaˈanga nia ki fuaku, ˈiri
noaˈa nau kusi maˈu laˈu, ma nai

ba'a fa'amadakola nai'i ru 'anga God ne'e na Fa'arongo'a Le'a logo fuana na ngwae noa'a la'u Jiu ki. Na nai'i ru 'anga ne'e, God noa'a 'iri fa'amadakola 'i na'o fuana na ngwae ki.

20 Nau'a na ngwae sa Jesus Christ fuana na fa'atalo'a 'ani Fa'arongo'a Le'a ne'eri, ma nau ku tua saena luma ni lokafo osi'ana na ala'anga nau ki. Muke fo'o 'iri nau ku fata nonira'a sulia na Fa'arongo'a Le'a di'ia God nia oga.

Fata le'ale'anga 'isi ki

21 Sa Tikikus, na ngwae asina le'ale'a kia ma na ngwae rao mamana na Aofia, nia ke ba'a fa'arongo kamu sulia na tualaku, 'iri muke saiana ru ki ta'ifau ne'e fuli fuaku 'i ne'e.

22 Nia ne'e kwate ma nau ku ba'ea kwau siaumulu, 'iri nia ka ala'a sulia tua'a kaimili, ma 'iri nia ka radua kaumulu logo.

23 Nau ku fo'o 'iri God na Ma'a fa'inia na Aofia sa Jesus Christ ka kwatea aroaro'anga, alafe'anga, fa'inia fito'onga fuamu'a ngwae ne'e kamu fa'amamana ana sa Jesus Christ.

24 Ma nau ku oga God ka fa'ata'inia kwai'ofe'anga fuana ngwae ki ta'ifau ne'e kira alafe fuana na Aofia kia sa Jesus Christ 'ania alafe'anga talau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Filipae

ˈI Filipae taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Masedonia neˈe taˈena kulu saea ˈani kula ngwae Grik ki.

Ana Acts 16 nia alaˈa kwau sulia kaidaˈi sa Paul nia ˈafia siosi fuana ka taˈe maˈi saena fanoa neˈe. Sa Paul tua saena lokafo ana fanoa doe ˈi Rom ana kaidaˈi nia keresia na buka neˈe. Saena buka neˈe, sa Paul oga ke saea baˈatafeˈanga ana siosi ki ˈi Filipae, sulia kira kwaiˈafi ana ˈani balibalia ana mani. Sa Paul oga kike tua kwaima fiku faˈinida kwailiu. Ma nia ka saea fuada kike tua enoeno diˈia sa Jesus. Nia saea logo fuada neˈe manataˈanga kira ke tua ngangata ana God, sui bore ˈana kira ka dao toˈona ˈafitaˈiˈanga, diˈia neˈe sa Paul dao toˈona ka sui naˈa ki. Ma nia ka faˈabasu kira faˈasia dongalana faˈamamanaˈanga ˈosoˈoso. Na faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision) ˈiri kike faˈasaeleˈa God. Bore ma, sa Paul saea kulu ke fitoˈo ana nama kwaimaˈanga doe God goˈo. Kulu saiana kulu lado leˈa faˈinia sa Jesus, ma kulu saiana kuka saga naˈa ˈi maana God, osiˈana kulu faˈamamana ana sa Christ naˈa. Ma nia noaˈa kasi mamana diˈia kulu roˈo nama sulia taki Jiu ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Maurilana sa Paul & 1:1-26
- Kulu ka donga maurilana sa Christ & 1:27—2:18
- Na faˈarongoˈa sulia kwaima sa Paul ki & 2:19-30
- God faˈasaga ngwae ki sulia na faˈamamanaˈanga kira ki & 3:1—4:9
- Alaˈanga ana baˈatafeˈanga ki & 4:10-23

1 Nauˈa sa Paul faˈinia sa Timoti, na ro ngwae ni rao sa Jesus Christ ki. Keroˈo kerekere kwau fuamuˈa ngwae ki taˈifau neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma muka tua saena maˈe fanoa doe ˈi Filipae. Keroˈo kerekere fuana na ngwae faˈinaˈonaˈo kamu ki faˈinia logo na ngwae neˈe kira kwaiˈafi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana.

2 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Sa Paul foˈo fuada

3 Nau ku baˈatafea liu na God nau fuamuˈa, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku manata toˈomuˈa.

4 Ma nau ku saeleˈa liu ana kaidaˈi nau ku foˈo fuamuˈa taˈifau,

5 osiˈana nau ku manata toˈona na kwaiˈafiˈanga ki neˈe kamu sasiˈi fuaku ana raoˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, ana etangilana naˈa maˈi kaidaˈi kamu faˈamamana ana, leleka ka dao ˈi taˈena.

6 Ana kaidaˈi neˈeri, God nia talaˈae ana raoˈa leˈa neˈe nia sasiˈi ki ˈi saena maurilamuˈa, ma nau ku saiana nia ke baˈa faˈa aliˈafua laˈu leleka ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈeri ana faˈi asoa sa Jesus Christ ke oli maˈi ana.

7 Nia ka totolia nau ku saeleˈa ˈunaˈeri suli kamu, osiˈana nau ku alafe fuamuˈa, ma muka kwaiˈafi aku faˈinia na raoˈa neˈe God kwatea fuakulu. Kaumulu kwaiˈafi aku ana kaidaˈi nau ku tua saena na luma ni lokafo, ma ana kaidaˈi nau ku faˈataloˈa ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa ma nau ku fuˈa suˈusia.

8 Nau ku kolo kaumulu liu naˈa sulia na alafeˈanga doe nau fuamuˈa diˈia logo na alafeˈanga sa Jesus Christ fuamuˈa. God ka alafafia na ru niniˈa nau ku saeˈe ki niˈi mamana.

9 Nau ku foˈo logo fasi ˈiri na alafeˈanga kamu ke bulao daudonga ma ka tatakolaˈa. Nau ku foˈo ˈiri muke sai leˈa sulia God, ma muke sai leˈa ana sulia abulaˈanga neˈe leˈa ma ka taˈa,

10 fasi ˈiri muke bolo faˈinia fililana ru leˈa ki ma ka saga, ˈiri muke

tua saga ana fa'i asoa sa Jesus Christ
ke oli ma'i ana.
11 Nau ku fo'o 'iri na maurilamu'a ka saga ta'ifau sulia na
kwai'afi'anga ne'e sa Jesus Christ
ka sasi'i fuamu'a ki. Ma kaida'i
na maurilamu'a nia saga 'una'eri,
ngwae 'oro ki kike ba'atafea God.

Na mauri'a mamana

12 Ngwaefuta nau kina 'ae, nau
ku oga muke saiana na 'afita'i'anga
ba dao to'oku ki ana kaida'i
ne'e, nia 'afi le'a liu aku fuana
fa'atalonga'ilana na Fa'arongo'a
Le'a.
13 Sulia na ngwae ni ofo'a ki ne'e
kira folo 'i ne'e saena luma doe
na ngwae tatalafa'a, ma ngwae 'oro
matamata ki, kira sai go'o 'ada ana
ne'e nau ku tua saena luma ni
lokafo sulia nau na ngwae rao sa
Jesus Christ.
14 Ma osi'ana logo ne'e nau ku
tua saena luma ni lokafo, ru ne'e
ka radua 'orolana ngwae ki ne'e
kira fa'amamana ana Aofia, fasi
'iri kira ka fa'arongo nonira'a 'ani
Fa'arongo'a Le'a, ma noa'a kira
kasi ma'u.
15-17 Ti ngwae fa'atalo 'ani sa Jesus
Christ osi'ana kira kwaimamagolai
aku. Na lia'i ngwae kira fuana
fa'atalo'a 'ani sa Jesus Christ noa'a
kasi le'a. Sulia kira oga fa'atalo'a
kira 'ani sa Jesus kwate ma kira
ka talinga'i ka liufi nau. Kira sasi
'una'eri sulia kira oga kike ba'a
kwatea la'u ti 'afita'i'anga fuaku
kaida'i nini'a nau ku tua saena
luma ni lokafo. Ma ti ngwae la'u,
kira to'o ana na lia'i ngwae le'a ki
fuana fa'atalo'a 'ani na Fa'arongo'a
Le'a. Kira fa'arongo 'ani sulia
na alafe'anga kira fuaku, ma sulia
kira saiana God ne'e fili nau fuana
su'usilana na Fa'arongo'anga Le'a.
18 Ma nia le'a go'o 'ana. Sui
bore 'ana na lia'i ngwae kira ka le'a
nama ka ta'a, kira fa'arongo sulia
sa Jesus Christ. Nau ku saele'a liu,
osi'ana kira fa'arongo sulia sa Jesus
Christ.
'Iu nai ba'a saele'a 'aku,
19 sulia nau ku saiana God ke ba'a
'afi nau ana kaida'i 'afita'i ne'e,
osi'ana na fo'onga'a kamu fuaku
ma na kwai'afi'anga na Ano 'i ru sa
Jesus Christ.
20 Ma na kwaiogai'anga doe nau
ne'e, nau ku manata to'ona God
fasi nai ro'o na'a 'aku sulia kwaiogai'anga nia, ma naisi ma'u fuana
fa'atalo'a sulia sa Christ. Nau ku
'idufa'i nonira'a 'i na'o, ma nau ku
oga nai nonira'a logo ana kaida'i
ne'e, fasi 'iri ngwae ki kike tafea sa
Jesus Christ osi'aku. Sui bore 'ana
nau ku mauri 'ua nama nau ku mae,
nau ku oga kike tafea sa Jesus Christ
du'ungana ru nau ku sasi'i ki.
21 Osi'ana tae ne'e ngwae ki kira
mauri? Ma fuaku, nau ku mauri
fuana rao'a fuana sa Jesus Christ.
Ma di'ia nau ku mae, nia le'a sulia
nai ba'a tua fa'inia sa Jesus Christ 'i
langi.
22 Bore ma nau kusi saiana ta tae
ne'e nau ku filia. Sulia nau ku oga
nai mauri 'ua, fasi 'iri nau ku ulafu
'aku 'ani rao'a fuana sa Christ.
23 Ma nau ku oga logo nau ku mae,
fasi 'iri nai ba'a tua fa'inia sa Jesus
Christ, osi'ana nia le'a liu fuaku.
Nau kusi saiana tae ne'e nau ku oga.
24 Bore ma nia ka le'a go'o ne'e
noa'a naisi mae 'ua, 'iri nai 'afi
kamu.
25 Nau ku saiana ru ne'eri, ma
nia ne'e kwate ma nau ku saiana
nai ba'a mauri 'ua 'aku fa'i kamu,
fasi 'iri nau ku fa'angasingasia na
fa'amamana'anga kamu ki. Ma
na fa'amamana'anga kamu ka
fa'asaele'a kamu,
26 fasi 'iri ana kaida'i nau ku
oli la'u kwau siaumulu, muke
ba'atafea sa Jesus Christ ka tasa liu
osi'aku.
27 Ma di'ia ta tae bore 'ana ka fuli
fuaku, na abula'anga kamu ka saga
ka leka sulia na Fa'arongo'anga
Le'a sulia sa Jesus Christ. Muke
sasi 'una'eri, ma di'ia nau ku leka
kwau siaumulu nama ka noa'a, nai
ba'a rongo go'o 'aku kwau sulia
na falafala le'a kamu ki. Ma nai
ba'a saiana ne'e fa'amamana'anga

kamu ki ngasi, ma kamu ke tua ˈani
taˈi manataˈanga, ma taˈi kwaio-
gaiˈanga goˈo fuana raoˈa fiku fuana
Faˈarongoˈa Leˈa, fasi ˈiri neˈe ng-
wae ˈoro ki kike faˈamamana ana.
28 Noaˈa kamu kasi maˈu ˈani
malimae kamu ki. Sulia ru neˈe
faˈataˈinia naˈa fuada, kike baˈa
ngalia na matalangaˈilada, ma kamu
ke baˈa ngalia mauriˈa firi. God ke
baˈa sasi ˈunaˈeri.
29 God fili kamu fasi ˈiri muke
faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma
kamu ke nonifii logo fuana.
30 ˈI naˈo maˈi, kamu lisia nau ku
nonifii. Ma ana kaidaˈi neˈe muka
rongoa kira sasi ˈunaˈeri logo aku.✡
Ma kamu ka nonifii logo ˈunaˈeri.

2

Donga falafala sa Christ

1 Nau ku saiana neˈe fikuˈa
kamu faˈinia sa Jesus Christ
neˈe faˈangasingasi kamu, ma na
alafeˈanga nia fuamuˈa neˈe gwale
kamu. Ma nau ku sai logo ana
muka fiku faˈinia na Anoˈi ru Abu,
ma muka kwaigere, ma muka alafe
fuamuˈa kwailiu.
2 Osiˈana ru neˈeri ki, nau ku
amasi kamu, muke kwatea lia ˈi ng-
wae kamu ki ma na kwaiogaiˈanga
kamu ki ka alua naˈa taˈi ru, ma
muke kwate na alafeˈanga kamu
fuamuˈa kwailiu ka doe laˈu. Diˈia
muke sasi ˈunaˈeri, na saeleˈanga
nau ka fiˈi doe liu fuamuˈa.
3 Ma noaˈa kamu kasi fulia laˈu
ta ru sulia liamuˈa neˈe kamu
oga muke doe, ma muka oga
baˈatafelamuˈa talamuˈa. Bore ma
muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa, ma
leˈa fuana muke manata fuana ng-
wae matamata ki ka leˈa liufi kamu
talamuˈa.
4 Muke tua faˈasia na man-
ataˈanga sulia na tae ki neˈe kamu
ogaˈi, bore ma muke manata logo
sulia na kwaiogaiˈanga ngwae mata-
mata ki.
5 Na manataˈanga kamu ki ke diˈia
na manatana sa Jesus Christ.
6 Sui bore ˈana sa Christ neˈe God
mamana naˈa, noaˈa nia kasi
manata fasi nia ka tua tari
ˈana ana fuli nia faˈinia God.
7 Nia faidanga naˈa ˈani ru ki taˈifau,
ma ka futa ana nonina ngwae,
ma ka alua ngwae ni rao goˈo
ˈana.
8 Ma nia ka faˈatiˈitiˈi nia ˈana ta-
lana.
Sui bore ˈana kira ka fotoˈia ana ˈai
rara folo ma ka mae, nia roˈo
naˈa sulia na kwaiogaiˈanga
God.
9 Ma osiˈana na ru neˈe, God
ka faˈadoea nia ka tasa, ma
ka kwatea naˈa sata fuana
neˈe ˈinotoˈa ka liufia sata ki
taˈifau.
10 Ma fuana na faˈa ˈinotoˈanga
ana na satana sa Jesus, na ru
mauri ki taˈifau neˈe kira tua
ˈi langi, ma ˈi ano, ma na
fanoa ngwae mae ki, kira ke
bobo uruuru fuana.
11 Ma kira taˈifau kike faˈarongo ˈani
sa Jesus Christ naˈa neˈe na
Aofia, ˈiri kira ke faˈa ˈinotoˈa
God na Maˈa.

Muke kwasu diˈia na unu fuana ngwae ki saena magalia

12 Nia neˈe kwaima leˈa nau
kina ˈae, nia leˈa liu fuana muke
roˈosulia na alaˈanga nau ki
fuamuˈa, diˈia ba kamu sasia ana
kaidaˈi nau ku tua faˈi kamu.
Ma ana kaidaˈi neˈe, muke sasi
ngangata fuana roˈongaˈa sulia na
alaˈanga nau ki, ana kaidaˈi nau ku
tua tau faˈasi kamu. Nia ka leˈa
fuana taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa muke
ili ngangata ˈuana roˈongaˈa sulia
God ˈania faˈadufa ˈanga. Ma kamu
ka tua ˈani ta tuaˈa neˈe totolia
ngwae neˈe God faˈamaurida faˈasia
taˈangaˈa ki.
13 God kwate ma kamu ka oga
roˈongaˈa sulia, ma nia kwate ma
muke totolia roˈongaˈa sulia na tae
ki neˈe nia oga muke sasiˈi.
14 Ma ˈani ru ki taˈifau neˈe kamu
sasiˈi, muke tua faˈasia na ngunun-
gunuˈanga faˈinia olisuˈusuˈunga,
15 fasi ˈiri muke tua saga, ma
noaˈa kira kasi dao toˈona ta ru
fuana fafilamuˈa. Sui bore ˈana

✡ **1:30** Acts 16:19-40

kamu ka tua ˈua saena magalia neˈe
safitana na ngwae neˈe abulalada ka
taˈa, kamu tua naˈa diˈia ngela God
ki. Nia leˈa fuana muke diˈia na unu
ki neˈe rara ˈafida saena magalia
rodoˈa neˈe,
16 osiˈana kamu faˈarongo ˈani
alaˈanga neˈe kwatea na mauriˈa
firi fuada. Ma diˈia kamu sasi
ˈunaˈeri, nai baˈa saeleˈa ka doe liu
ana faˈi asoa sa Jesus Christ ke oli
maˈi ana, sulia raoˈa nari kamu ki
ke baˈa faˈataˈinia neˈe raoˈa nau ki
ˈi safitamuˈa noaˈa kasi ˈoˈo.
17 Na faˈamamanaˈanga kamu
ana God ka diˈia na foˈosiˈanga
neˈe kamu kwatea fuana. Ma
diˈia nia oga nai mae diˈia na
ru ni kwaisuˈusiˈanga logo, nai
baˈa saeleˈa liu logo, diˈia kaumulu
saeleˈa ana kaidaˈi neˈe.
18 Ma ka ˈunaˈeri logo, muke
saeleˈa logo faˈi nau.

Sulia sa Timoti faˈinia sa Epafroditus

19 Nau ku manata toˈo neˈe na
Aofia ke ˈafi nau ˈiri nau ku
asungaˈinia kwau sa Timoti ˈaliˈali
siaumulu, fasi ˈiri ana kaidaˈi nia
ke oli maˈi ˈi neˈe, ma ka faˈarongo
nau ˈani na tuaˈa kamu ki, nai baˈa
saeleˈa liu.
20 Noaˈa goˈo ta ngwae ˈi neˈe faˈi
nau diˈia sa Timoti neˈe saiana ka
gere kamu ma ka alafe fuamuˈa.
21 Sulia ngwae matamata ki, kira
manata goˈo ˈada sulia na kwaio-
gaiˈanga kira ki, ma ka noaˈa laˈu
na kwaiogaiˈanga sa Jesus Christ.
22 Ma sa Timoti ba kaumulu saiana
na raoˈa leˈa nia ki, sulia nia ka
diˈia naˈa na ngela mamana nau
fuana ˈafilaku fuana na faˈataloˈa
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa.
23 Nia neˈe, ana kaidaˈi nau ku
saiana ta tae neˈe ke baˈa fuli fuaku
ˈi neˈe, nau ku oga nai kwate ˈaliˈali
kwau ana niaˈa siaumulu.
24 Ma nau ku faˈamamana na
Aofia ke baˈa kwate ka talangwaraˈu
fuaku ˈiri nai leka ˈaliˈali logo kwau
siaumulu.
25 Ma nau ku manata naˈa logo
fuana nai eta kwatea kwau ngwai
asina kia sa Epafroditus, na ngwae
ba kamu kwatea maˈi ˈi neˈe fuana
na ˈafilaku. Nia rao faˈi nau fuana
God, ma nia ka ˈafi nau, ma keroˈo
ka fuˈa saulia malimae kulu ki.
26 Sa Epafroditus oga liu lisilamuˈa
taˈifau. Ma nia ka manata ˈabera,
sulia kamu rongoa maˈi fasi nia
mataˈi ˈi neˈe.
27 Ma nia ka mataˈi mamana, ma
ka karangi mae. Bore ma God ka
kwaimanatai ana niaˈa, ma ka gura
naˈa. ˈUnaˈeri, God ka kwaimanatai
logo aku, osiˈana diˈia neˈe nia mae
naˈa, ma liadilaˈanga nau ke baˈa
doe laˈu.
28 Ma nia neˈe kwatea ma nau ku
oga liua nai olitaˈi nia kwau siau-
mulu, ˈiri muke saeleˈa laˈu kaidaˈi
kamu lisia. Ma noaˈa nau kusi
ˈabera laˈu sulia.
29 ˈUnaˈeri neˈe, muke kwaloa
niaˈa ˈani saeleˈanga doe, sulia
niaˈa neˈe ngwai asina kia naˈa
duˈungana na faˈamamanaˈanga
kia ana na Aofia. Muke fuˈusi doe
logo ana ngwae ki taˈifau ˈunaˈeri.
30 Osiˈana nia noni maˈudi fuana
maeˈa ma ka karangi mae ana
kaidaˈi nia rao fuana sa Jesus Christ.
Nia ka kwaiˈafi aku olisi kamu, sulia
nia ˈafitaˈi fuamuˈa fuana ˈafilaku
ana kaidaˈi neˈe.

3

Na ˈoloˈoloˈa mamana

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke
saeleˈa sulia na fikuˈa kamu faˈinia
na Aofia. Sui bore ˈana nau ku kere-
sia taˈifau naˈa alaˈanga neˈe ki ˈi
naˈo, nia leˈa fuana nai keresia laˈu,
sulia neˈe alaˈanga nau ki ke baˈa
ˈafi kamu, kaidaˈi neˈe ti ngwae ke
iliili ˈuana kike talaˈi rora amuˈa.
2 Muke madafi kamu faˈasia na
ngwae taˈa neˈeri ki. Kira abula
taˈa. Kira ka faˈamanata kika saea
fasi neˈe kuke roˈo nama sulia na
taki ana ˈolo faˈataˈi ˈanga ˈiri neˈe
kuluˈa ngwae God ki.
3 Kuluˈa, ma noaˈa laˈu kiraˈa,
neˈe na ngwae God ki naˈa, osiˈana
kulu foˈosia God ˈani Anoˈi ru Abu,
ma kuka saeleˈa osiˈana na ru neˈe
sa Jesus Christ sasiˈi fuaka ki. Noaˈa

kulu kasi fitoˈo goˈo ana na falafala
Jiu ki ana ˈolo faˈataˈi ˈanga ˈiri neˈe
kuluˈa ngwae God ki.
4 Sui bore ˈana nau ku roˈosulia
na falafala neˈeri ki, noaˈa nau kusi
fitoˈo ana goˈo ru neˈeri ki. Ma diˈia
sa tai neˈe fia fasi nia ngwae God
sulia nia ka roˈo sulia na falafala
ana ˈolo faˈataˈinia, nauˈa naˈa neˈe
nau ku liufia ˈani roˈongaˈa sulia
falafala ˈunaˈeri ki.
5 Kaidaˈi kwalu asoa ki buri ˈana
nau ku futa maˈi ana, goˈo kira ka
ˈole nau naˈa. Ma nau ku futa maˈi
ana ngwae Jiu mamana, sulia nau
ku leka maˈi faˈasia na kwalafa sa
Benjamin. Ma nau ku leka saga naˈa
sulia na taki Jiu ki, sulia nauˈa bore
ta ngwae logo ana Farasi ki.
6 Ma sulia na kwaiogaiˈanga nau
ka ngasingasiˈa liu fuana falafala Jiu
ki, nau ku faˈakaisia na ngwae neˈe
kira faˈamamana ana sa Jesus ki.
Ma nau ku roˈosulia taˈifau na taki
sa Moses ka kwateˈe ki, ma noaˈa
naisi rora ˈani ta taki.
7 ˈI naˈo nau ku manata fasi ru
neˈeri ki leˈa fuaku. Bore ma taˈena,
nau ku saiana na ru neˈeri ki neˈe
ru ˈoˈo ki goˈo ˈana, osiˈana na ru
sa Jesus Christ sasiˈi fuaku ki.
8 Nia mamana! Nau ku dao toˈona
na ru neˈe nau ku sasiˈi ˈi naˈo ki,
ru ˈoˈo ki goˈo ˈani taˈifau. Bore ma
na ru neˈe talingaˈi ka mamana neˈe
fasi nau kui sai leˈa ana na Aofia nau
sa Jesus Christ. Ma duˈungana niaˈa
neˈe kwate ma nau ku faˈasia ru ki
taˈifau neˈe nau ku sasiˈi ˈi naˈo.
Ma nau ku manata suliˈi ru neˈeri
ki diˈia goˈo ˈana ru taˈa ki. Nau ku
sasi ˈunaˈeri ˈiri nai ˈado faˈinia sa
Jesus Christ,
9 ma nau ku alua naˈa taˈi ru
faˈinia. Noaˈa naisi saga ˈi maana
God sulia na tae neˈe nauˈa talaku
nau ku sasia fuana roˈongaˈa sulia
na taki Jiu ki. Bore ma God saea nau
ku saga sulia na faˈamamanaˈanga
nau ana sa Jesus Christ. God naˈa
neˈe faˈasaga ngwae ki sulia na
faˈamamanaˈanga kira ki.
10 Na ru talingaˈi neˈe nau ku
oga naˈa neˈe malingaˈilana sa Jesus
Christ faˈinia na ngasingasiˈanga
God neˈe faˈataˈinia ˈani tataˈenga
nia faˈasia na maeˈa. Ma nau ku oga
logo ˈadoˈa faˈinia ana nonifiiˈanga
nia, ma nau ku sasi logo diˈia neˈe
nia mae.
11 Ma ˈunaˈeri, nau ku manata
toˈo nai baˈa tataˈe logo faˈasia na
maeˈa.
12 Noaˈa naisi saea fasi nau ku
malingaˈi taˈifau ana sa Jesus nama
nau ku saga taˈifau naˈa. Bore ma
nau ku ngangata faˈinia faisuˈusuˈu
ˈanga ˈuana malingaˈilana sa Jesus
ma nau ku tua saga taˈifau osiˈana
nia fili nau fuana sasiˈa ˈunaˈeri.
13 Ngwaefuta nau kina ˈae, nau ku
saiana ru neˈeri ki taˈifau noaˈa kasi
fuli ˈua fuaku. Bore ma taˈi ru naˈa
neˈe nau ku sasia, nau ku manata
bura ˈani na ru neˈe sui naˈa ki ˈi
buriku, ma nau ku sasi ngangata
ˈuana na tuaˈa diˈia sa Jesus ana
kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua.
14 ˈUnaˈeri nau ku sasi ngasin-
gasiˈa naˈa fuana nai baˈa ngalia na
kwaiaraˈanga ana God kaidaˈi nia
ke baˈe nau ˈalaˈa ˈuana ˈi langi,
osiˈana nau ku faˈamamana ana sa
Jesus Christ. Ma ru neˈeri naˈa neˈe
kwaiaraˈanga nau.
15 Kuluˈa taˈifau goˈo neˈe
kulu ngasingasiˈa naˈa ˈani
faˈamamanaˈanga kia ki, kulu toˈo
logo ana manataˈanga ˈunaˈeri ˈi
saena maurilaka. Ma diˈia ti ngwae
amuˈa noaˈa kasi ala goˈo fafia na
ru niniˈa nau ku saeˈe ki, God neˈe
ke baˈa faˈataˈi madako ana na tala
neˈe saga.
16 Aia, nia leˈa fuana kulu ka roˈo
sulia na ru mamana neˈe kulu roˈo
naˈa maˈi sulia ˈi naˈo ki, leleka ka
dao ana kaidaˈi neˈe.
17 Ngwaefuta nau kina, muke ili
donga naˈa amuˈa na falafala nau ki.
Kamu ka sasi logo diˈia sa tai neˈe
kira leka saga sulia na falafala neˈe
kaimili faˈataˈinia fuamuˈa.
18 Nau ku fata naˈa fuamuˈa ana
kaidaˈi ˈoro ki ˈi naˈo, neˈe ngwae
ˈoro kika saea kira faˈamamana ana
sa Jesus Christ, bore ma abulada
faˈataˈinia neˈe kira malimaeˈa ana
Faˈarongoˈa Leˈa sulia na maelana
sa Jesus Christ ana ˈai rara folo. Ma

nai baˈa olioliˈa ana sulia. Ma nau
ku angi, ma nau ku kwaimanatai
sulia
19 kira leka goˈo ˈada ˈuana kula
ana kwaˈikwaˈinga. Na ru talingaˈi
fuada neˈe kwaiogaiˈanga ana non-
ida. Nia leˈa fuana kira ka ˈeke sulia
na ru kira sasiˈi ki, bore ma kira
saeleˈa goˈo ˈada suliˈi. Ma taˈi ru
goˈo neˈe kira manata sulia na ru
saena magalia neˈe ˈi ano ki.
20 Bore ma kuluˈa niniˈa, na fanoa
mamana kia nia ˈi langi. Ma kulu ka
kwaimasi ana daolana maˈi na Aofia
kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri
kia, sulia nia ke baˈa oli maˈi faˈasia
ˈi langi.
21 Ma nia ke baˈa rokisia nonika
neˈe ngwataˈutaˈu ma ke baˈa mae,
ma nia ke kwatea nonika ka ngwasi-
nasina diˈia nonina. Nia ke baˈa
rokisi kulu ˈunaˈeri ˈani ngasingasi
ˈanga doe nia neˈe nia toˈo ana
fuana gwaungaˈi ˈanga fafia na ru
ki taˈifau.

4

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke
uu ngasi ana na Aofia. Nau ku
alafe liu fuamuˈa, ma nau ku oga lisi
lamuˈa. Nau ku saeleˈa ka doe liu
osiˈamuˈa.

Donga na falafala ana aroaroˈanga

2 ˈIu, ma koroˈo ˈi Iudia faˈinia
ˈi Sintike, nau ku amasi koroˈo
ˈiri moke mango faˈasia olisuˈusuˈu
ˈanga, osiˈana koroˈo ngwai asina ki
naˈa ana na Aofia.
3 Ma sa Sisigus, ˈaeˈo logo na
ngwae rao leˈa kwaima faˈi nau, nau
ku oga ˈoke ˈafia ro kini neˈeri ki,
sulia keroˈa rao ngangata faˈi nau,
ma faˈinia sa Klement, ma faˈinia
ngwae ˈoro ki fuana na faˈataloˈa
ˈani Faˈarongoˈa Leˈa. God keresia
naˈa satada taˈifau ˈi saena buka
nia, na kula neˈe nia keresia naˈa
satana na ngwae neˈe kira ke baˈa
toˈo ana mauriˈa firi.
4 Muke saeleˈa ana kaidaˈi ki
taˈifau sulia na fikuˈa kamu faˈinia
na Aofia. Ma nau ku saea laˈu, muke
saeleˈa!
5 Muke faˈataˈinia na enoenoˈanga
fuana ngwae ki taˈifau, osiˈana na
Aofia nia ke baˈa dao ˈaliˈali naˈa
maˈi.
6 Muke tua faˈasia na manata
ˈaberaˈanga ˈani ta ru. Bore ma
muke foˈosia lala God, muke gania
ˈuana tae ki neˈe kamu boˈoboˈo
ˈuani, ma muke baˈa tangoa.
7 Ma na aroaroˈa God ke baˈa
tua ˈi saena maurilamuˈa ma ˈi
saena manataˈanga kamu, ˈiri muke
tua faˈasia na ˈaberaˈanga ma na
maˈungaˈa. Ma God ke baˈa kwa-
tea na aroaroˈanga nia fuamuˈa,
osiˈana kamu tua ˈado faˈinia sa
Jesus Christ. Ma na aroaroˈanga
nia noaˈa ta ngwae kasi malingaˈi
aliˈafu ana.
8 Ngwaefuta kina, na alaˈanga ˈisi
nau fuamuˈa naˈa niniˈa. Muke
manata sulia na ru mamana ki, ma
ru neˈe ngwae ki fuˈusi doe ani, ma
na ru saga ki, ma na ru neˈe sikasika
faˈasia taˈangaˈa, ma ru leˈa ki.
9 Muke roˈosulia naˈa faˈamanataˈanga
neˈe nau ku kwatea fuamuˈa. Ma
muke sasi sulia na abulalaku neˈe
kamu lisia nau ku tua ˈani, ma nau
ku alaˈa ˈani. Ma God neˈe kwatea
aroaroˈa fuaka, nia ke tua faˈi kamu.

Sa Paul tangoda fuana kwaiˈafiˈanga kira ki

10 Sulia na fikuˈa nau faˈinia na
Aofia, nau ku saeleˈa liu fafia na
kwateˈa ba kamu kwatea fuaku laˈu.
Tau naˈa maˈi ˈafitaˈi fuana muke
faˈataˈinia na alafeˈanga kamu
fuaku, osiˈana noaˈa kamu kasi
toˈo ana ta masikwaˈanga fuana
kwatelana.
11 Noaˈa nau kusi ˈuga goˈo neˈe
nai olidoko ana ta ru. Sulia ana
kaidaˈi neˈe, tuaˈa nau noaˈa kasi
leˈa, bore ma manataku toli naˈa
faˈinia tae neˈe nau ku toˈo naˈa
ana.
12 Ana kaidaˈi ki, nau ku dalaˈa.
Ma ana ti kaidaˈi, nau ku toˈo ana
ru ˈoro ki. Ma nau ku sai naˈa ana
tae neˈe manata toliˈa ana kaidaˈi
ki taˈifau, bore ˈana kaidaˈi ana
abusuˈa nama ana fioloˈa, ma ana
kaidaˈi nau ku toˈo ana ru ˈoro ki
nama kaidaˈi nau ku toˈo ana bara
ru ki.

13 Nau ku bolo goˈo ˈaku faˈinia na
sasilana na ru neˈeri ki taˈifau, sulia
sa Jesus Christ neˈe faˈangasingasi
nau.
14 Ma sui bore ˈana ka ˈunaˈeri,
na kwaiˈafi ˈanga neˈe kamu kwatea
fuaku ana kaidaˈi nau ku toˈo ana
ˈafitaˈiˈanga, nia leˈa liu.
15 Kamu ngwae ˈi Filipae ki, kau-
mulu saiana taˈifau naˈa, kaumulu
goˈo ngwae faˈamamana ki neˈe
kamu ˈafi nau. Ana kaidaˈi ba kamu
fiˈi eta rongoa na Faˈarongoˈa Leˈa,
ana kaidaˈi ba nau ku leka faˈasi
kamu saena abaˈi kula ˈi Masedo-
nia, noaˈa laˈu ta fikutaˈi ngwae
neˈe kira kwatea mani fuaku. Taˈi
kamuˈa goˈo ba kamu ˈafi nau.
16 Ma ana kaidaˈi nau ku oga
kwaiˈafiˈanga ki saena fanoa ˈi Tesa-
lonika, kaumulu ba kamu kwate
mani fuaku ana ro kaidaˈi.
17 Naisi fata laˈu ˈuri fasi ˈiri nau
ku ngali talau naˈa ana tae ki neˈe
kamu kwatea fuaku. Bore ma nau
ku oga lala na kwaiaraˈanga God
fuamuˈa ka doe.
18 Aia, nau ku ngalia na ru ki
taˈifau neˈe kamu kwateˈe maˈi
fuaku, ma ka doe liufia na ru nau
ku ogaˈi ki. Nau kusi oga naˈa ta ru,
sulia sa Epafroditus kwatea taˈifau
naˈa kwaiˈafiˈanga kamu fuaku. Ru
neˈeri ka diˈia ta foˈosi neˈe moko
leˈa, neˈe God saeleˈa fafia.
19 Ma God neˈe nau ku rao fuana,
nia ke baˈa kwatea fuamuˈa na ru
ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo ˈuani
faˈasia na ru leˈa ˈoro nia ki. Nia
ke kwatea ru neˈeri ki fuaka sulia sa
Jesus Christ.
20 Kuluˈa taˈifau kuke tafea God na
Maˈa kia tuatua firi! ˈIu.

Alaˈanga ˈisi ki

21 Nau ku kwatea kwau fata
leˈaleˈanga nau fuamuˈa taˈifau
neˈe kamu faˈamamana ana sa Jesus
Christ. Ma na ngwai asina kia ki
neˈe kami tua kwau ˈi neˈe, kira
taˈifau logo kira kwatea kwau na
fata leˈa leˈa ˈanga kira ki fuaumulu.
22 Na ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana neˈe kira tua ˈi neˈe ˈi
Rom, ma ka tasa faˈasia na ngwai
asina kia ki neˈe kira tua ˈi saena
luma sa Saesar, na ngwae tatalafaˈa,
kira kwatea logo kwau na fata leˈa
leˈa ˈanga kira ki.
23 Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia
sa Jesus Christ ke ˈofe kamu
ˈani faˈataˈilana na alafeˈanga nia
fuamuˈa taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Kolose

ˈI Kolose taˈi fanoa doe ana abaˈi kula ˈi Asia. Nia 160 kilomita bali fanelana sina ana fanoa doe ˈi Efesus. Nia lia diˈia sa Paul talana noaˈa kasi leka dao ˈi Kolose. Bore ma kaidaˈi nia tua ˈua ana fanoa ˈi Efesus, nia kwatea goˈo ngwae ni rao nia ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa ana fanoa neˈe. Kaidaˈi sa Paul keresia na buka neˈe, nia tua saena na lokafo ˈi Rom.

Ti faˈamanata ˈosoˈoso kira tua naˈa saena siosi ˈi Kolose. Taˈi bali ana faˈamanata ˈanga ˈosoˈoso, kira ngwae Grik neˈe saea Kristin ki kira ke foˈosia nama ˈainsel, ma anoˈi ru neˈe toˈo ana ngasingasi ˈanga ki. Ma taˈi bali ana faˈamanata ˈosoˈoso, kira ngwae Jiu neˈe saea ngwae ki taˈifau kike roˈo nama suli taki sa Moses ma ˈolo faˈataˈi ˈanga (circumcision), ma fuana faˈa abulana fanga ˈoro faˈasia Kristin ki fuana ˈanilaniˈi.

ˈIu sa Paul ka kerekere fuada ka fata fonea faˈamanataˈanga ˈunaˈeri ki. Nia saea neˈe sa Christ naˈa neˈe saungaˈinia ru ki taˈifau ana magalia neˈe, ma sulia raoˈa sa Christ lala neˈe God ka alaˈania ngwae ana magalia kira ka leka maˈi siana. Ka ˈunaˈeri, diˈia kulu faˈamamana ana sa Christ, niaˈa goˈo neˈe taˈi kula neˈe God faˈamauri kulu ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Mauriˈa mamana ma na raoˈa sa Christ & 1:1—2:19
- Mauriˈa faolu, kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ & 2:20—4:18

Sa Paul fata leˈa leˈa ana ngwae faˈamamana ki ˈi Kolose

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ sulia kwaiogaiˈanga God, faˈinia na ngwaefuta kia sa Timoti, keroˈo kerekere kwau fuamuˈa.

2 Keroˈo fata leˈa leˈa kwau fuamuˈa ngwae God ki neˈe kamu tua ˈi Kolose. Ma kamu ngwae asina keroˈo ki, osiˈana kamu uu ngasi ˈani faˈamamanaˈanga ana sa Jesus Christ.

Na foˈongaˈa keroˈo fuamuˈa neˈe God na Maˈa kia ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Foˈongaˈa ana baˈatafeˈanga

3 Ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe keroˈo foˈo fuamuˈa, keroˈo baˈatafea God, na Maˈa sa Jesus Christ na Aofia kia, fuamuˈa.

4 Keroˈo baˈatafea God, sulia keroˈo rongoa na falafala neˈe kamu faˈamamana naˈa ana sa Jesus Christ faˈinia na alafeˈanga kamu fuana ngwae God ki taˈifau.

5 Aia, ana kaidaˈi kamu eta rongoa na alaˈanga mamana neˈe kira saea ˈani Faˈarongoˈa Leˈa, kamu ka faˈamamana, ma muka alafe fuana ngwae ki, osiˈana kamu kwaimasi ana na ru leˈa ki neˈe God ka salisali fuamuˈa maˈi ˈi langi.

6 Na Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri ka takalo fuana ngwae ˈoro ki ana kula toˈotoˈo ki saena magalia, ma nia neˈe kwatea na ngwae ˈoro ki kira ka sasia ru leˈa ki. Na ru neˈeri neˈe fuli ˈi safitamuˈa ana kaidaˈi neˈe kamu etangia rongolana na Faˈarongoˈa Leˈa ma muka saiana na alafeˈanga God.

7 Sa Epafras, na ngwae ba faˈarongo kamu ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa, niaˈa na ngwae kwaima leˈa kaimili mala. Nia neˈe ngwae rao leˈa sa Jesus Christ faˈi keroˈo, ma nia ka rao leˈa ˈi safitamuˈa logo.

8 Sa Epafras neˈe faˈarongo keroˈo ˈani alafeˈanga kamu ana na ngwae neˈe kira faˈamamana ki. Na Anoˈi ru Abu kwatea naˈa alafeˈanga neˈeri fuamuˈa.

9 ˈIta maˈi keroˈo ka rongo suli kamu ˈunaˈeri, keroˈo ka inaˈu ana foˈongaˈa fasi ˈiri God ke faˈataˈinia ru neˈe nia oga muke sasiˈi ki, ma na

Anoʼi ru Abu ka ʼafi kamu ʼiri muke
manata saga ma muke malingaʼinia
kwaiogai ʼanga nia ki.
10 Keroʼo foʼo ʼunaʼeri, fasi ʼiri
neʼe tuaʼa kamu ke leka sulia kwaio-
gaiʼanga na Aofia, ma ka faʼasaeleʼa
nia, ma muke bolo fuana sasilana na
raoʼa leʼa matamata ki taʼifau, ma
muke saiana God ka leʼa ka tasa liu.
11 Nau ku gania God fasi ʼiri nia ke
faʼangasingasi kamu ana na ngasin-
gasiʼanga doe nia, fasi ʼiri muke
bolo faʼinia na ngangataʼanga ʼani
ta ru bore ʼana faʼinia mabetauʼa.
Ma muke saeleʼa,
12 ma muke baʼatafea God Maʼa
kia, neʼe kwate muke totolia
toʼongaʼa ana ru neʼe God gonia ʼi
langi ki fuana ngwae nia ki.
13 God lafu kia naʼa faʼasia na
ʼinotoʼanga ana maʼerodo neʼe
sa Saetan ʼinotoʼa ʼania, ma nia
ka talaʼi kia kwau ʼuana saena
ʼInotoʼanga na Ngela nia neʼe nia
alafe fuana.
14 Ma na Ngela nia ka loge kia
faʼasia sa Saetan, osiʼana nia rufua-
nata naʼa ana roraʼa kia ki.

Sa Christ nia talingaʼi ka tasa

15 Sa Christ neʼe kulu lisia naʼa
nia neʼe nununa God neʼe noaʼa
kulu kasi lisia ʼani maaka. Ma
nia ka gwaungaʼi fafia ru neʼe God
nia saungaʼiniʼi ki, diʼia ta ngela
faʼinaʼonaʼo neʼe lia sulia ru ki
taʼifau.
16 Sa Jesus Christ nia ʼafia God
ana kaidaʼi God saungaʼinia naʼa ru
ki taʼifau maʼi ʼi langi ma ʼi ano,
ma na ru ki taʼifau neʼe kulu lisia,
ma ru ki taʼifau logo neʼe noaʼa
kulu kasi lisia, ma na ano ʼi ru
ki neʼe kira ngasingasiʼa, ma kika
gwaungaʼi, ma kika ʼinotoʼa. Ana sa
Jesus Christ, God saungaʼinia na ru
ki taʼifau, ma God ka saungaʼinida
fuana sa Jesus Christ.
17 Sa Christ nia eta tua naʼa sui
mala na ru ki taʼifau, ma na ru
ki taʼifau ka tua leʼa sulia nia
gwaungaʼi fafida.
18 Sa Jesus Christ naʼa neʼe gwaʼi
ru ana nonina. Ma na ngwae neʼe
kira faʼamamana ana, kira naʼa
neʼe nonina, ma nia ka kwatea
mauriʼa fuada. Niaʼa na ngwae
etaeta neʼe God taʼea faʼasia na
maeʼa, ʼiri nia ka talingaʼi ka tasa
fafia naʼa ru ki taʼifau.
19 Sa Jesus nia usulia taʼifau naʼa
God, sulia nia neʼe kwaiogaiʼanga
God.
20 Ma ʼania sa Jesus, God ka
olitaʼinia na ru ki taʼifau maʼi ʼi
ano ma ʼi langi fuana. God ka
saungaʼinia na aroaroʼanga naʼa
ʼania na maelana sa Jesus ana ʼai
rara folo.
21 Ana kaidaʼi ʼi naʼo, kaumulu
tua tau faʼasia God ma muka mal-
imae logo ana, osiʼana na abula
taʼangaʼa ma na manataʼanga rora
ki neʼe kamu sasiʼi.
22 Bore ma ana kaidaʼi neʼe,
osiʼana maelana sa Jesus, God ka
saungaʼinia na aroaroʼanga faʼi
kamu. God nia sasi ʼunaʼeri ʼiri
muke sikasika, ma noaʼa ta ng-
wae kasi fai fafi kamu ʼania ta ru
taʼa, kaidaʼi nia ngali kamu maʼi ʼi
naʼona God.
23 Nia baʼa ʼunaʼeri, diʼia muke
ngangata ʼania faʼamamanaʼanga
kamu ana sa Jesus Christ, muke
uu ngasi ʼani fitoʼonga kamu ki
ana na ru neʼe kamu rongoʼi su-
lia ana Faʼarongoʼanga Leʼa. Na
Faʼarongoʼa Leʼa neʼeri neʼe kira
fata sulia taʼifau naʼa fuana na
ngwae ʼoro saena magalia. Aia,
nauʼa sa Paul logo neʼe ta ngwae
ni rao ʼania faʼatalongaʼilana na
Faʼarongoʼa Leʼa neʼeri.

Raolana sa Paul fuana na ngwae faʼamamana ki

24 Ana kaidaʼi neʼe, nau ku saeleʼa
sulia nau ku nonifii naʼa ʼaku fuana
ʼafilamuʼa. Saena noniku nai non-
ifii diʼia sa Christ ba nia non-
ifii. Na nonifiiʼa nini nau, nau
ku nonifii fuana na fikutaʼi ng-
wae faʼamamana neʼe na nonina sa
Christ.
25 God neʼe fili nau fuana raoʼa
fuana na ngwae faʼamamana ki. Na
raoʼa nau naʼa neʼe faʼatalongaʼi
lana taʼifau na fatalana God
fuamuʼa.

26 Kaidaˈi maˈi ˈi naˈo, God
noaˈa kasi faˈataˈi madako ana
Faˈarongoˈa neˈe. Bore ma ana
kaidaˈi neˈe, nia fiˈi faˈataˈinia naˈa
fuana ngwae nia ki.
27 God nia saeleˈa ka faˈataˈinia
fuaka na ngwae nia ki, neˈe na
Faˈarongoˈa neˈeri, nia fuana ng-
wae noaˈa laˈu Jiu ki logo. Ma
na Faˈarongoˈa neˈeri, neˈe sa Je-
sus Christ tua naˈa aka. Ma sulia
nia ˈunaˈeri, kulu saiana kuke baˈa
ˈinotoˈa faˈinia God.
28 ˈUnaˈeri, keroˈo ka faˈatalo
sulia sa Jesus Christ fuana ngwae
ki taˈifau. Keroˈo faˈamanata na
ngwae ki taˈifau sulia sa Christ,
ma keroˈo ka faˈabasuda ˈiri kike
donga. Keroˈo sasi ˈuri ˈani liatoˈo
neˈe keroˈo toˈo ana. Keroˈo sasi
ˈuri fasi ˈiri keroˈo ke talaˈia ngwae
ki taˈifau siana God diˈia naˈa ng-
wae neˈe kira manata ngasi ana sa
Jesus Christ.
29 Nau ku rao ngasingasiˈa ma
nau ku sasi ngangata ˈani ngasin-
gasiˈanga doe neˈe sa Jesus Christ
kwatea fuaku, fasi ˈiri nai sasia na
raoˈa neˈeri ki.

2

1 Nau ku oga muke saiana neˈe
nau ku rao ngasingasiˈa fuamuˈa,
ma fuana ngwae ki neˈe kira tua
saena maˈe fanoa ˈi Laodisea logo,
ma fuana sa tai neˈe noaˈa kasi lisi
nau ˈua.
2 Nau ku rao ˈunaˈeri sulia nau ku
oga nai alungaˈi kamu, ma ˈiri muke
alafe fuamuˈa kwailiu, ma muke
saiana taˈifau naˈa faˈarongoˈa sulia
sa Jesus Christ neˈe God noaˈa kasi
faˈataˈinia maˈi ˈi naˈo.
3 Osiˈana sa Jesus Christ naˈa neˈe
ngwae neˈe bolo fuana kwatelana
saiˈi ruˈa ma liatoˈongaˈa mamana
fuana ngwae ki.
4 Na fadalana na kerekereˈa nau
naˈa fuamuˈa nia ˈuri: Kamu kasi
faˈamamana ana faˈamanataˈanga
ˈosoˈoso neˈe ti ngwae kira saea,
sui bore ˈana alaˈanga neˈeri ki
rongolana nia ka leˈa.
5 Sui bore ˈana nau ku tua
tau faˈasi kamu, nau ku manata
toˈomuˈa goˈo ˈaku sulia asoa ki. Ma
nau ku saeleˈa liu fafia neˈe nau ku
saiana na faˈamamanaˈanga kamu
ki ngasi ana sa Jesus Christ.

Mauriˈa faolu sulia sa Jesus Christ

6 Aia, osiˈana neˈe kamu
faˈamamana taˈifau naˈa sa Jesus
Christ na Aofia kamu, na abu-
lalamuˈa ke faˈataˈinia logo neˈe
kamu fiku faˈinia.
7 Muke dau ngasi naˈa ana, diˈia
ta ˈai ba lalisusu naˈa saena ano ma
ka uu ngasi. Ma muke saungaˈinia
na maurilamuˈa fafona na ru ki
taˈifau neˈe nia saea fuamuˈa ˈiri
na faˈamamanaˈanga kamu ke ngasi
ana, diˈia neˈe kira faˈamanata
kamu taˈifau naˈa ˈani. Ma muke
baˈatafea God.
8 Ma muke madafi kamu ˈasu
ˈubani ta ngwae kata soke kamu
ˈani faˈamanata ˈanga neˈe noaˈa
ˈiri mamana. Na faˈamanata ˈanga
neˈeri, nia leka maˈi faˈasia ngwae
ki goˈo ˈana, ma faˈasia na taki neˈe
ngwae ki tala saungaˈiniˈi goˈo ˈada
ki, ma sulia anoˈi ru taˈa ki neˈe
tua saena mamanga, ma noaˈa laˈu
faˈasia sa Jesus Christ.
9 God taˈifau naˈa neˈe tua ana
nonina sa Jesus Christ.
10 Ma kamuˈa, God ka kwatea
taˈifau naˈa na mauriˈa mamana
fuaumulu ˈani ˈadoˈa kamu faˈinia
sa Jesus Christ. Sa Jesus Christ
ˈinotoˈa naˈa fafia ano ˈi ru kwait-
alaˈi ki, ma na ngasingasiˈanga ki
taˈifau.
11 Aia, sa Jesus Christ nia sik-
ilia taˈifau naˈa na manataˈanga
rora ki neˈe suˈumaˈi kamu fuana
na taˈangaˈa, ka diˈia ˈolo faˈataˈi
ˈanga neˈe ˈefoa ˈuliˈuli faˈasia na
noni.
12 Duˈungana ana kaidaˈi kamu
siuabu, nia diˈia kira ano naˈa fafi
kamu saena kilu gwaˈu diˈia neˈe
kira sasia ana sa Jesus Christ. Ma
ˈania siuabuˈa logo, kaumulu tataˈe
faˈasia na maeˈa faˈinia sa Jesus
Christ sulia na faˈamamanaˈanga
kamu ana ngasingasiˈanga God neˈe
taˈea sa Christ faˈasia na maeˈa.

13 Kamu mae naˈa, osiˈana kamu
abula taˈa naˈa, ma kamuˈa noaˈa
laˈu na ngwae God ki. Ma God
alaˈania sa Jesus Christ ka faˈamauri
kaumulu, ana kaidaˈi nia rufuanata
ana taˈangaˈa kamu ki taˈifau. Ma
kaidaˈi neˈe, God ka kwatea naˈa
mauriˈa faolu fuamuˈa, diˈia ba nia
taˈea sa Jesus Christ. Ma God ka
rufuanata naˈa ana taˈangaˈa kia ki
taˈifau.
14 Nia ka ongoa taˈifau naˈa saena
ˈaba ru neˈe kira keresia taˈangaˈa
kia ki ˈi saena. Nia ka lafuda taˈifau,
diˈia nia ka fotoˈia ana ˈai rara folo
faˈinia sa Jesus Christ.
15 Ma ˈania maelana sa Jesus
Christ ana ˈai rara folo, nia ka liufia
naˈa ano ˈi ru taˈa ki ma ka lafua
naˈa ngasingasiˈanga kira ki taˈifau.
Ma nia ka faˈa ˈekeda ˈi maana
ngwae ki taˈifau.
16 Ma kamu kasi rongo sulia ta
ngwae neˈe ka fata amuˈa sulia
ta fanga tae neˈe kamu ˈania, ma
tae neˈe kamu ka kwaˈufia, ma
sulia logo faˈi asoa tae neˈe kamu
faˈa abua, ma faˈi asoa neˈe kamu
faˈadoe sulia faˈi asoa ana madamo
faolu ki, ma sulia asoa ana Sabat.
17 Osiˈana na taki ˈunaˈeri ki, ka
diˈia goˈo ˈana na nunuˈi ru neˈe
ke baˈa dao maˈi ˈi naˈona na ru
mamana. Na ru mamana naˈa neˈe
sa Jesus Christ.
18 Noaˈa kamu kasi alaˈania ta
ngwae kasi faˈarora kamu faˈinia
faˈamanataˈanga rora ki, osiˈana
kamu toˈo ana kwaiaraˈa neˈe God
oga ke kwatea fuamuˈa. Noaˈa
kamu kasi donga ngwae neˈe
enoeno ˈosoˈoso ada ki, ma kira
ka faˈadoea nama ˈainsel ki. Kira
fata baˈalafe sulia lisilana lialiata ki.
Bore ma ru neˈeri ki, lia bolebole'a
taˈifau goˈo.
19 Ma na ngwae ˈunaˈeri ki kira
akafoˈa naˈa faˈasia sa Jesus Christ
neˈe nia tua tua ratai ana ˈi
naˈo. Sa Jesus Christ naˈa neˈe
ngwae gwaungaˈi fuana ngwae neˈe
kira faˈamamana ana ki, diˈia na
gwauna ngwae ba nia gwaungaˈi
ana nonina. Ma kulu diˈia na
nonina, ma God ka kwatea mauriˈa
fuaka, ma ka faˈangasingasi kia, ma
ka dau fiku kia, ˈiri kuke bulao
maˈi ˈani taˈi noni sulia na kwaio-
gaiˈanga God.

Mauriˈa faolu faˈinia sa Christ

20 Ana kaidaˈi sa Jesus Christ
nia mae, kamu diˈia kamu mae
logo faˈinia, ma nia ka loge kamu
naˈa faˈasia na taki neˈe ngwae ki
saungaˈiniˈi ˈada talada. Aia, faˈuta
neˈe falafala kamu ka leka goˈo
ˈana sulia na taki neˈe ngwae ki
kira saungaˈiniˈi goˈo ˈada talada?
Faˈuta neˈe muka roˈosulia na taki
neˈe kira fata ˈuri ˈani ki,
21 “Noaˈa ˈoe kosi sama toˈona na
ru loˈoko, ma noaˈa ˈoe kosi ˈania
na fanga loˈoko.”
22 Na taki neˈeri ki fata goˈo
ˈada sulia na ru neˈe ke baˈa funu
logo buri ˈana ngwae ki kira ˈania
taˈifau. Na ngwae goˈo ˈana neˈe
saungaˈinia na faˈamanataˈanga
neˈeri ki.
23 Na taki neˈeri ki rongolana leˈa,
diˈia niˈi sakatafa maˈi faˈasia na
ngwae liatoˈo. Kira ka suˈumaˈi
kamu ˈuana na foˈosilana ˈainsel ki,
ma na enoenoˈanga ˈosoˈoso goˈo
ˈana, ma ˈuana faˈafiilana noni goˈo
ˈana. Bore ma na taki neˈeri ki kasi
bolo goˈo fuana kwaiˈafilana ngwae
fasi ˈiri nia logea goˈo kwaiogai taˈa
ki ˈani nonina.

3

1 Ana kaidaˈi God taˈea sa Jesus
Christ faˈasia na maeˈa ˈuana na
mauriˈa, nia ka ˈunaˈeri logo ka
kwatea logo mauriˈa mamana fuaka
faˈinia sa Christ. Duˈungana ru
neˈe, muke manata sulia na ru ki ˈi
langi, na kula neˈe sa Jesus Christ
ka tua ˈania na ˈinotoˈanga ana bali
lima ˈoloˈolo ana God.
2 Muke manata sulia na ru ki ˈi
langi, ma noaˈa laˈu sulia na ru ki
saena magalia neˈe ˈi ano goˈo.
3 Kaidaˈi sa Christ mae, kamu bore
mae logo ma na mauriˈa mamana
kamu ka tua ago naˈa faˈinia sa
Christ neˈe tua rabi ana God.
4 Sa Jesus Christ naˈa neˈe na
gwalona na mauriˈa mamana kamu.

Ma kaidaˈi nia ke baˈa faˈataˈi maˈi ˈi neˈe, na mauriˈa mamana kamu logo ke faˈataˈi maˈi faˈinia ma muke ˈinotoˈa faˈinia.

Mauriˈa ˈua ma na mauriˈa faolu

5 Duˈungana ru neˈeri, muke faˈamaea taˈifau naˈa kwaiogaiˈanga taˈa kamu ki ana noni fuana kakabaraˈanga, ma na abulaˈanga taˈa, ma na kwaiogaiˈanga taˈa ki, ma na gugutaˈanga (sulia neˈe gugutaˈanga diˈia logo na foˈosilana ta god matamata).
6 Na abula taˈangaˈa ˈunaˈeri ki, God ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana ngwae noaˈa kasi roˈosulia ki.
7 Ana taˈi kaidaˈi ˈi naˈo, sui mala kamu ka fiˈi faˈamamana ana sa Jesus, kamu oga ˈamuˈa lekaˈa sulia kwaiogaiˈanga taˈa neˈeri ki.
8 Bore ma ana kaidaˈi neˈe, muke sikarangaˈinia faˈasia na mauriˈa kamu na abula taˈangaˈa neˈe ki: saetaˈanga, ma na ˈailaˈanga, ma na alaˈanga taˈa ki, ma na fata susualaˈanga ki.
9 Ma noaˈa kamu kasi soke kamu kwailiu, sulia kaumulu danga taˈifau naˈa ˈani na falafala ana mauriˈa neˈeri ˈi naˈo,
10 ma muke tua ˈani na mauriˈa faolu neˈe God saungaˈinia. Osiˈana nia faˈafaolu kamu sulia asoa ki taˈifau fasi ˈiri neˈe maurilamuˈa ka usulia niaˈa, ma muka sai leˈa ana niaˈa.
11 Ma osiˈana neˈe God faˈafaolu kia, ka noaˈa ta matamataˈanga ˈi safitana ngwae Jiu ki, ma na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ma na ngwae ˈolo faˈataˈinia faˈinia ngwae kasi ˈolo faˈataˈinia ki. Noaˈa ta matamataˈanga ˈi safitana kuluˈa ma na ngwae neˈe noaˈa kasi saiana alaˈanga Grik diˈia na ngwae ˈi Sitian ki. Ma noaˈa ta matamataˈanga ˈi safitana na ngwae rao, ma na ngwae ˈaˈana. Sa Jesus Christ goˈo neˈe nia talingaˈi, ma nia ka tua saena maurilana na ngwae ki taˈifau neˈe kira toˈo ana mauriˈa faolu neˈe faˈasi nia.
12 Kamuˈa ngwae God ki, ma nia alafe fuamuˈa, ma ka fili kamu ˈiri kamuˈa na ngwae nia ki naˈa. Osiˈana na ru neˈeri, muke kwaimanatai fuana ngwae ki, ma muke sasi leˈa, ma muke faˈatiˈitiˈi kamu talamuˈa, ma muke tua enoeno, ma muke mabetau.
13 Ma noaˈa kamu kasi saetaˈa ˈaliˈali fuamuˈa kwailiu. Ma diˈia ta ngwae ka sasia ta ru taˈa amuˈa, muke rufuanata ana faˈinia. Muke rufuanata amuˈa kwailiu, diˈia logo na Aofia nia rufuanata naˈa ana na roraˈa kamu ki.
14 Ma ka tasa ana ru neˈe ki taˈifau, muke alafe fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri muke tua ˈani ˈadoˈa leˈa.
15 Na aroaroˈanga neˈe sa Jesus Christ kwatea nia talaˈi kamu ˈani ru ki taˈifau neˈe kamu fuliˈi. Osiˈana God saungaˈi kamu ˈiri muke ˈado fiku ˈani taˈi noni, ma fasi ˈiri muke tua ˈani na aroaroˈanga neˈeri. Ma muke baˈatafea God sulia asoa ki.
16 Muke alaˈania na alaˈanga leˈa sa Jesus Christ ki ka tua ma ka fungu ˈi saena maurilamuˈa. Muke faˈamanata kamu kwailiu ˈani alaˈanga sa Jesus ki. Muke sasi ˈuri ˈani liatoˈongaˈa neˈe kamu toˈo ana. Muke ngulia Sam ki ma na ngu abu ki. Muke ngu sulia God faˈinia na baˈatafelana.
17 Ma ru ki taˈifau neˈe kamu sasiˈi ma muke saea, muke sasiˈi diˈia na ngwae sa Jesus na Aofia ki. Muke baˈatafea God na Maˈa ˈani sa Jesus Christ.

Abulaˈanga leˈa

18 Aia, kini neˈe kamu ˈafe naˈa ki, muke roˈosulia na araˈi kamu ki, sulia na falafala neˈeri bolo faˈinia ngwae kira faˈamamana ana sa Christ ki kike sasi sulia.
19 Ngwae neˈe kamu araˈi ki, muke alafe fuana ˈafe kamu ki, ma muke mabe faˈinida.
20 Ngela ki, muke roˈosulia na maˈa faˈinia teˈa kamu ki sulia asoa ki, sulia nia neˈe ru God nia saeleˈa faˈinia.
21 Ma na maˈa ki faˈinia teˈa ki, noaˈa kamu kasi fata balubaluˈa fuana na ngela kamu ki, ˈasu ˈubani

kira kasi oga naˈa na roˈongaˈa suli kamu.
22 Ma kamu ngwae rao ˈoˈo ki, muke roˈo nama sulia na ngwae kira ˈaˈana fuamuˈa ki. Noaˈa laˈu ana kaidaˈi neˈe kira bubungi kamu goˈo ˈiri kike alafafia na raoˈa kamu ki. Muke iliili ˈuana raoˈa leˈa fuana na faˈadoelamuˈa fuana na Aofia.
23 Na raoˈa tae neˈe kamu sasia, muke sasia ˈani na ngasingasiˈanga kamu taˈifau, diˈia kamu rao fuana na Aofia, ma noaˈa laˈu fuana na ngwae goˈo ˈana.
24 Muke manata toˈona ru neˈe: Na Aofia ke baˈa kwatea kwaiaraˈa nia neˈe nia eta fataˈa ˈani fuana ngwae nia ki. Ma sa Jesus Christ neˈe na ngwae ˈaˈana neˈe kamu rao mamana fuana.
25 Ma sa tai neˈe ka fulia na taˈangaˈa, nia ke baˈa ngalia logo na kwaˈikwaˈinga osiˈana roraˈa nia sasia. Osiˈana God noaˈa kasi efoa naˈa matalangaˈinga nia.

4

1 Kamu ngwae ˈaˈana ki, muke sasi leˈa fuana ngwae rao kamu ki ana falafala neˈe saga ma ka bolo faˈinida. Muke manata toˈona neˈe taˈi ngwae ˈaˈana fuamuˈa nia tua maˈi langi.
2 Kaidaˈi kamu foˈo, muke tua ni lialia, ma muke ˈidufaˈi baˈatafea God.
3 Ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kamu foˈo ana, foˈo logo fuamiroˈo ˈiri God ke kwatea ka talangwaraˈu fuamiroˈo fuana faˈatalongaˈilana fatalana sulia sa Christ neˈe God noaˈa kasi faˈataˈi madako ana ˈi naˈo maˈi. Aia, nau ku tua saena luma ni lokafo ana kaidaˈi neˈe, sulia neˈe nau ku faˈarongo ˈani fatalana God.
4 Aia, muke foˈo fasi ˈiri ka talangwaraˈu fuana nai faˈatalongaˈinia fatalana Christ ka madako.
5 Muke tua ˈani liatoˈo fuana ngwae neˈe kasi faˈamamana ˈua ana sa Christ ki. Ana kaidaˈi ki taˈifau, muke faˈataˈinia fuada neˈe tualamuˈa nia ˈoloˈolo.
6 Ma kaidaˈi kamu alaˈa faˈinida, na alaˈanga kamu ka tua madako ma ka leˈa. Ma muke saiana olisi ˈoloˈoloˈa ana saefiloˈa ngwae ki taˈifau.

Fata leˈangaˈa ˈisi ki

7 Sa Tikikus nia ta ngwae asina alafe akulu, ma nia rao leˈa fuana sa Jesus, ma nia ta ngwae rao faˈi nau ana raoˈa na Aofia kia. Nia ke baˈa alaˈa suli nau fuamuˈa.
8 Nau ku kwate nia kwau siaumulu, ˈiri nia ke faˈasaeleˈa kamu ˈani alaˈanga nia suli kaimili.
9 Sa Onesimus leka logo kwau faˈinia, na ngwae asina kwaima leˈaleˈa ba rao noni maˈudi ma niaˈa logo ta ngwae ana fikuˈa kamu. Kulu saeleˈa ana. Kera ke baˈa faˈarongo ˈani ru ki taˈifau neˈe fuli kwaˈu ˈi neˈe.
10 Sa Aristakus neˈe tua ˈua ˈi neˈe faˈinau saena luma ni lokafo, nia kwatea kwau na fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa, faˈinia logo sa Mark, na diˈi ba sa Banabas. (Nau ku kwatea naˈa kwau na alaˈanga nau ki fuamuˈa sulia sa Mark ˈiri muke kwaloa diˈia nia dao kwau siaumulu ana ta kaidaˈi.)
11 Ma sa Josua ba kira saea logo ˈani sa Justus ka kwatea logo kwau fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa. Na uulu ngwae Jiu ki neˈeriˈa, kira rao faˈi nau fuana na ˈInotoˈanga God, sulia noaˈa ta ngwae Jiu laˈu neˈe ka rao faˈi nau. Na uulu ngwae neˈeri ki goˈo neˈe kira ˈafi leˈa aku.
12 Sa Epafras ka kwatea logo kwau fata leˈa leˈa ˈanga nia ki fuamuˈa. Nia ta ngwae ana fikuˈa kamu ma na ngwae rao sa Jesus Christ logo. Nia foˈo fuamuˈa sulia asoa, ka gania God ˈiri muke uu ngasi, ma muke ngangata ˈani faˈamamanaˈanga kamu ana roˈongaˈa sulia kwaiogaiˈanga God ki.
13 Nauˈa talaku, nau ku sai leˈa ana niaˈa neˈe rao ngasi fuana ˈafilamuˈa faˈinia na ngwae neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi Laodisea ma ˈi Herapolis.
14 Ma sa Luke na ngwae kwaigurai kia faˈinia sa Demas, kera kwatea

logo kwau na fata leˈa leˈa ˈanga
kera ki fuamuˈa.
15 Muke kwatea logo na fata leˈa
leˈa ˈanga kaimili fuana na ngwai
asina kia ki neˈe kira tua saena maˈe
fanoa ˈi Laodisea ma fuana ˈi Nimfa
faˈinia na ngwae faˈamamana neˈe
kira fiku ˈi saena luma nia ki.
16 Buri ˈana neˈe kamu toˈomani
naˈa kerekereˈa neˈe ka sui, kamu
ke kwatea logo fuana fiku taˈi ngwae
ˈi Laodisea ˈiri kira ke toˈomaˈinia.
Ma kamu ke toˈomani logo na
kerekereˈa neˈe nau ku keresia
fuana fikutaˈi ngwae ˈi Laodisea.
17 Muke faˈarongoa sa Arkipus
ka faˈasuia naˈa raoˈa neˈe Aofia
kwatea nia ka sasia.
18 Aia, ˈani limaku talaku nau ku
keresia fata leˈa leˈa ˈanga neˈe
nau ki fuamuˈa. Noaˈa kamu kasi
manata bura logo ˈani neˈe nau ku
tua saena luma ni lokafo.
Nau ku foˈo fasi ˈiri God ke ˈofe
leˈa amuˈa ˈani alafe ˈanga nia.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

ˈI Tesalonika niaˈa taˈi fanoa ana abaˈi kula ˈi Masedonia. Sa Paul talana naˈa neˈe leka ˈi Tesalonika ka faˈarongo ˈania Faˈarongoˈa Leˈa fuana ngwaˈi toˈa ana fanoa doe neˈeri. Na ngwae ˈoro noaˈa laˈu Jiu ki, kira faˈamamana, ma kika donga faˈamanataˈanga nia. Bore ma ka ˈiri tau goˈo, ti ngwae Jiu, kira ka ogalaˈa fuana sa Paul, osiˈana ngwae ˈoro ki naˈa kira saiana rongo sulia alaˈanga leˈa sa Paul. Goˈo ma kira ka inamu ana sa Paul ka leka naˈa faˈasia fanoa neˈeri, ma nia ka leka laˈu ˈuana ˈi Berea (Acts 17:1-15).

Ti ngwae ˈi Tesalonika, kira sui faˈasia raoˈa ki, duˈungana kira fia fasi na Aofia ke dao ˈaliˈali naˈa maˈi. Ti ngwae laˈu kika manata ˈabera sulia na ngwae kwaima kira ki eta mae mala ˈi naˈona olilana maˈi sa Jesus. ˈUnaˈeri, saena buka neˈe, sa Paul ka faˈasaga manatada sulia olilana maˈi sa Christ. Nia saea fuada fuana kira ke inaˈu ana raoˈa kira ki ˈania liaˈi ngwae aroaro, leleka ka dao ana kaidaˈi sa Christ ke baˈa oli laˈu maˈi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Paul baˈatafea ngwae ˈi Tesalonika fuana fitoˈonga kira ma na raoˈa leˈa kira ki & 1:1—3:13

Faˈamanataˈanga sulia na abulaˈanga neˈe faˈasaleˈa God & 4:1-12

Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Jesus Christ & 4:13—5:11

Faˈamanataˈanga ˈisi & 5:12-28

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul neˈe kami kerekere kwau fuamuˈa na ngwae neˈe kamu faˈamamana ma muka tua ˈi Tesalonika, na ngwae God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ.

Kaimili foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na mauriˈa faˈinia na faˈamamanaˈanga na ngwae ˈi Tesalonika ki

2 Kami ˈidufaˈi baˈatafea God fuaumulu taˈifau, kaidaˈi kami foˈo fuamuˈa.

3 Osiˈana kaidaˈi kami foˈosia God na Maˈa kia, kami ˈidufaˈi manata toˈona na abulaˈanga leˈa kamu sulia na faˈamamanaˈanga kamu, ma na raoˈa leˈa neˈe kamu sasia ki sulia na alafeˈanga kamu ki, ma na fitoˈonga ngangata kamu ana daolana maˈi na Aofia sa Jesus Christ.

4 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili saiana God nia alafe fuamuˈa, ma ka fili kamu naˈa fuana ngwae nia ki.

5 Ana etangilana ba kami faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈanga Leˈa fuaumulu, noaˈa kami kasi fata goˈo ˈani alaˈanga kaimili ki. Bore ma, kami faˈarongo kamu ˈani ngasingasiˈanga ana na Anoˈi ru Abu, ma kami ka faˈataˈinia neˈe kami saiana na Faˈarongoˈanga Leˈa ba nia mamana taˈifau. Ma kamu sai leˈa goˈo amuˈa, ana kaidaˈi kami tua faˈi kamu, na falafala kami ki leˈa taˈifau fasi ˈiri mike ˈafi kamu ˈiri muke faˈamamana ana alaˈa lamiˈa.

6 Ma kamu faˈamamana ana Faˈarongoˈanga Leˈa, ma kamu ka saeleˈa goˈo aumulu, osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe faˈasaleˈa kamu, sui bore ˈana ngwae ki kika kwatea na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki fuaumulu osiˈana kamu faˈamamana ana sa Jesus Christ. Ma kaumulu ka sasi sulia na falafala kami taˈifau naˈa ma na falafala na Aofia sa Jesus logo.

7 Ma osiˈana na abulalamuˈa ˈunaˈeri, kamu ka diˈia naˈa na faˈataˈilana fuana na ngwae faˈamamana ki taˈifau neˈe kira tua saena abaˈi kula ˈi Masedonia ma abaˈi kula ˈi Gris. Kira ka sasi logo suli kamu.

8 Ma faˈasi kaumulu logo ˈi neˈe, na faˈarongoˈanga sulia na

Aofia ka talofia saena ˈi Masedonia ma ˈi Gris. Ma na ngwae ana fanoa ki taˈifau neˈe kira rongoa logo faˈarongoˈa sulia na faˈamamanaˈanga kamu ana God. Duˈungana nia ˈunaˈeri, noaˈa kami kasi faˈarongoa naˈa ti ngwae sulia kamuˈa.
9 Na ngwae neˈeri ki taˈifau talada, kira ka fata naˈa sulia na kwaikwaloiˈanga kamu fuaimili, ana kaidaˈi kami dao kwau ana fanoa kamu. Ma kira ka alaˈa sulia na sakadola ˈanga kamu faˈasia na foˈosilana na mala mala god ki ˈiri muka foˈosia naˈa God neˈe mamana ma ka mauri.
10 Kira saea logo neˈe kamu masia naˈa na olilana maˈi na Ngela God faˈasia ˈi langi. Nia naˈa neˈe sa Jesus neˈe God taˈea faˈasia na maeˈa. Ma sa Jesus ka loge kia faˈasia na kwaˈikwaˈinga neˈe God ke baˈa kwatea maˈi.

2

Na raoˈa sa Paul ˈi Tesalonika (Acts 17:1-9)

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaumulu saiana na lekaˈa kaimili kwau ˈuana saena maˈe fanoa kamu nia noaˈa kasi ˈoˈo.
2 Kaumulu saiana na ru taˈa ki neˈe kira saea aimili, ma kira ka faˈakaisi kaimili saena maˈe fanoa ˈi Filipae✡ sui mala kami fiˈi leka ˈuana maˈe fanoa kaumulu. Ma sui bore ˈana ngwae ˈoro saena fanoa kaumulu kira ka sasi ˈuana fone laimili, noaˈa kami kasi maˈu ˈani faˈarongolamuˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa neˈe sakatafa maˈi faˈasia God. Noaˈa kami kasi maˈu sulia God nia kwaiˈafi aimili fasi ˈiri mike fata noniraˈa.
3 Na faˈataloˈanga kaimili, nia noaˈa kasi sakatafa maˈi ana ta manata roraˈa nama ta kwaiogaiˈanga neˈe taˈa. Ma noaˈa kami kasi sokea goˈo ta ngwae.
4 God alafafi kaimili fuana faˈataloˈa ˈani fatalana. Ma nia ka fitoˈo aimili fuana na faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈanga Leˈa. ˈUnaˈeri neˈe, kami iliili ˈuana na faˈasaeleˈalana God neˈe saiana na manataˈanga kami ki. Ma noaˈa kami kasi iliili ˈuana faˈasaeleˈalana ngwae ki.
5 Kaumulu sai logo ana na alaˈanga ba kami fata ˈani ˈi safitamuˈa, noaˈa laˈu na ˈosoˈa ba fuana faˈasaeleˈa lamuˈa. Ma na ru ba kami saeˈe ki, noaˈa laˈu fuana todalana mani. God saiana neˈe noaˈa kami kasi ˈoso.
6 Ma noaˈa kami kasi sasi laˈu ˈuana ta faˈa ˈinotoˈanga faˈasi kamu nama faˈasia ti ngwae laˈu.
7 Kami na ngwae ni lifurongoˈanga sa Jesus Christ ki, ma kami bolo fuana mika baˈe kamu fuana sasilana ru ki fuaimili. Bore ma noaˈa kami kasi sasi goˈo ˈunaˈeri. Ma abula lamiˈa ka mabe goˈo ˈaimili fuamuˈa, diˈia ta teˈa neˈe lia sulia na ngela nia ki.
8 Kaimili alafe liu fuaumulu neˈe kaimili ka maˈudi fuana faˈataloˈa sulia na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe leka maˈi faˈasia God. Ma kaimili ka maˈudi logo fuana maeˈa fuana ˈafilamuˈa, osiˈana neˈe kami lia doe liu amuˈa.
9 Ngwaefuta nau kina ˈae, kami saiana kamu manata goˈo ˈaumulu toˈona na rao ngasingasiˈanga ba kami sasi ˈi safitamuˈa ki. Ana kaidaˈi ba kami faˈarongo ˈani na Faˈarongoˈanga Leˈa neˈe ˈita maˈi faˈasia God fuamuˈa, kami ka rao ngasingasiˈa logo sulia asoa ma rodo fuana fangalaimili, ˈiri na tuaˈa kaimili noaˈa kasi kwatea ta ˈafitaˈiˈanga fuaumulu.
10 Kamu saiana, diˈia logo neˈe God saiana ru neˈe nia mamana: Ana kaidaˈi ba kami tua maˈi faˈi kaumulu, na ngwae faˈamamana ki, noaˈa goˈo ta ru neˈe kami sasia ma ka bolo fuana kamu ka giosi kami ˈani abulaˈanga kaimili fuaumulu. Sulia na abulaˈanga kaimili fuaumulu nia leˈa ma ka saga taˈifau.
11 Kaumulu sai naˈa ana taˈifau na ru neˈe kami sasiˈi ki fuana taˈi taˈi ngwaeˈa amuˈa leˈa taˈifau naˈa, ka diˈia na abulalana ta maˈa fuana ngela nia ki.

✡ **2:2** Acts 16:19

12 Sulia kami fata ni kwairaduˈa
amuˈa, ma kami ka iribobo amuˈa,
ma kami ka ˈengo kamu logo fasi ˈiri
na mauriˈa kamu ki ke faˈasaeleˈa
God. Ma nia sae kamu naˈa ˈiri nia
ka tatalafaˈa fuamuˈa ma muke ˈado
ana ˈinotoˈanga nia.
13 Aia, ma ta ru laˈu neˈe kwatea
ma kami ka ˈidufaˈi baˈatafea God
fafia, nia ˈuri: Ana kaidaˈi ba kami
faˈarongo ˈani fatalana God fuau-
mulu, kaumulu faˈamamana ana,
osiˈana kamu lia saiana nia ˈita maˈi
faˈasia God, ma ka noaˈa laˈu faˈasia
na ngwae goˈo ˈana. Na fatalana
God neˈeri rokisi kamu neˈe kamu
faˈamamana ana.
14 Ngwaefuta nau kina ˈae, na
ngwae kamu ki neˈe faˈakaisi kamu.
Ta neˈe muka sasi sulia na ng-
wae faˈamamana saena fiku taˈi
ngwae God ˈi Judea, osiˈana kira
faˈamamana ana sa Jesus, ma ngwae
kira ki ˈi Jiu logo neˈe faˈakaisida.
15 Aia, ma na Jiu ki ba kira saungia
naˈa profet ki ˈi naˈo maˈi, ma
faˈinia logo na Aofia sa Jesus. Ma
kira ka lali kaimili logo. Na ab-
ulaˈanga kira ki leka tau liu faˈasia
na kwaiogaiˈanga God, ma kira ka
tataˈe saulia ngwae ki taˈifau.
16 Sulia kira sasi ˈuana fonelaimili
faˈasia faˈataloˈanga fuamuˈa na ng-
wae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki, ˈiri God
ke faˈamauri kamu. ˈUnaˈeri kira
donga naˈa taˈangaˈa ˈoro liu ki,
ma ana kaidaˈi neˈe, God ka kwatea
naˈa kwaˈikwaˈinga fuada.

Sa Paul nia oga liua ka leka laˈu ˈuana ˈi Tesalonika

17 Ngwaefuta nau kina ˈae, kaimili
niniˈa, kaidaˈi ba na malimae kaim-
ili ki kira lali kaimili faˈasi kamu ana
kaidaˈi dokodoko neˈeri, noaˈa kami
kasi manata bura goˈo amuˈa. Ma
na lia ˈi ngwae kami ka figwanu liu
goˈo sulia kami kasi tua faˈi kamu,
ma kami ka sasi ngangata ˈuana
lisilamuˈa laˈu ana ta kaidaˈi.
18 Kami oga mika oli laˈu maˈi
siamuˈa ˈi Tesalonika. Ma nauˈa
sa Paul, nau ku iliili ˈuana lekaˈa
laˈu kwau siaumulu ana kaidaˈi ki,
bore ma sa Saetan neˈe fone kaimili
faˈasia lekaˈa kwau.
19 Na ru neˈe kwate ma kami ka
oga lekaˈa kwau nia ˈuri: Kamu
kwaloa sa Jesus osiˈana fatalamiˈa,
ru neˈe kwate ma kami ka saeleˈa
liu, mika manata toˈo ma kami ke
baˈa saeleˈa ˈi maana na Aofia sa
Jesus ana kaidaˈi nia ke dao maˈi.
20 ˈIu, kaumulu naˈa neˈe kwate
ma kami ka fata baˈalafe ma kami
ka saeleˈa!

3

1 Ma ana kaidaˈi kaimili uulu ng-
wae neˈe ki, kami tua tau naˈa maˈi
faˈasi kamu, kami manata ˈabera
naˈa, ma kami fia nia leˈa ˈiri neˈe
keroˈo sa Silas, ka tua ˈamiroˈo
saena maˈe fanoa doe nini ˈi Atens,
2 ma keroˈo ka kwatea kwau
sa Timoti siamuˈa.✡ Sa Timoti
neˈe na ngwae asina kia, ma
na ngwae rao God logo faˈi
keroˈo fuana faˈatalongaˈilana
na Faˈarongoˈanga Leˈa sulia
sa Jesus Christ. Keroˈo kwa-
tea kwau fasi ˈiri nia ke radu
kamu ma ka faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu,
3 ˈasu ˈubani ta ngwae amuˈa kata
abula faˈasia na faˈamamanaˈanga
sulia na ngwae neˈe kira faˈakaisi
kamu. Aia, muke saiana kuluˈa
ngwae neˈe kulu faˈamamana ki,
kuke toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki.
4 Osiˈana kaidaˈi ba kami tua
ˈua maˈi faˈi kaumulu, kaimili ka
faˈarongo kaumulu ˈani neˈe kike
baˈa faˈakaisi kulu. Ma kamu ka
saiana kira sasia naˈa ˈunaˈeri.
5 Ma osiˈana faˈakaisiˈanga neˈeri,
nau ku ˈabera liu suli kaumulu, ma
nau ku maˈu, ˈasu ˈubani sa Saetan
ka liufi kamu ˈani na ilitoˈonga nia
ki, ma na raoˈa ulafu leˈa ki ba
kami sasiˈi ˈi safitamuˈa ka diˈia
goˈo ˈana ta ru ˈoˈo. ˈUnaˈeri
ba nau ku asungaˈinia kwau sa
Timoti siaumulu, ˈiri nia ke saiana
neˈe faˈamamanaˈanga kamu ki nia
faˈuta.
6 Ma niniˈari, sa Timoti nia fiˈi
dao goˈo maˈi ˈi neˈe, nia ka

✡ **3:2** Acts 17:15

ala'a 'ani ala'anga le'a ki sulia na
fa'amamana'anga kamu ana God
nia ngasi 'ua, ma na alafe'anga
fuamu'a kwailiu ka doe 'ua. Ma nia
ka fa'arongo logo 'ani ne'e kamu
manata le'a suli kaimili, ma kamu
ka oga lisilaimili, di'ia logo ne'e
kami oga lisilamu'a.
7 Ngwaefuta nau kina 'ae, 'i
du'ungana fa'arongo'a ne'eri, sui
bore 'ana kami ka kwaimanatai ma
na 'afita'i'anga doe ki ka dao fafi
kaimili, kami saele'a liu suli kamu
ma na fa'amamana'anga kamu ki.
8 Na mauri lami'a fi'i le'a liu
'i nini'ari, sulia ne'e kami rongoa
na fa'amamana'anga kamu ana na
Aofia nia ngasi.
9 Kami ka ba'atafea liua God kia,
osi'ana kamu uu ngasi. Ana kaida'i
kaimili fo'o, kami saele'a liu suli
kamu.
10 Kami ka fo'o ngangata su-
lia asoa ma na rodo fasi 'iri
God ke kwatea ka talangwara'u
fuaimili fuana lisilaumulu la'u
'iri kami ke fa'angasingasia na
fa'amamana'anga kamu ki, fasi 'iri
ke ngasi le'a la'u.
11 Kami fo'o 'iri God na Ma'a kia
ma fa'inia na Aofia kia sa Jesus ka
kwatea ka talangwara'u 'iri kami ke
dao kwau siamu'a.
12 Kami fo'o logo fasi 'iri na
Aofia ke kwatea na alafe'anga kamu
fuamu'a kwailiu ma fuana ngwae
ki ta'ifau ka doe di'ia logo na
alafe'anga kaimili fuaumulu ne'e
doe.
13 Kami fo'o logo 'iri nia ke
fa'angasingasia na maurilamu'a,
ma muke ba'a le'a ta'ifau ma muke
saga 'i maana God na Ma'a kia, ana
kaida'i na Aofia sa Jesus ke ba'a dao
ma'i ma ka fiku fa'inia na ngwae nia
ki ta'ifau.

4

Na mauri'a ne'e fa'asaele'a God

1 Aia, ngwaefuta kina 'ae,
kami fa'amanata na'a 'ani ta'ifau
fuaumulu na abula'anga ne'e
fa'asaele'a God. Ma ka le'a liu
ne'e kamu leka ta'ifau na'a sulia.
Ana kaida'i ne'e, kaimili amasi
kaumulu la'u 'iri muke sasia ka
liufia la'u falafala le'a ne'eri ki.
Kaimili gani kamu 'una'eri sulia na
ngasingasi'anga na Aofia sa Jesus
kwatea fuaimili.
2 Ma kaumulu saiana fa'amanata'anga
ba kami fata 'ani fuamu'a ki 'ita
ma'i fa'asia na Aofia sa Jesus.
3 God nia oga na abula lamu'a ka
saga ta'ifau, ma muke tua fa'asia na
kakabara'anga.
4 Nia totolia muka dau sulia non-
imu'a, ma tua'a sulia na falafala
ne'e le'a ma ka saga.
5 Ma noa'a kamu kasi leka sulia na
kwaiogai'anga ta'a ana noni, di'ia
na ngwae ne'e kina God.
6 'Una'eri, noa'a kamu kasi fa'alia
na ngwai asina kamu ki ana sa
Christ 'ani 'usu'a ana 'afe kira
ki, sulia na Aofia ke ba'a kwatea
kwa'ikwa'inga fuana sa tai fa'ida
ne'e kira abula 'una'eri. Ma kaim-
ili nini'a, kami fa'amanata madako
ta'ifau na'a 'ani fuamu'a sulia
falafala ne'e, ma kaida'i ne'e kami
ka fa'abasu kamu la'u.
7 Sulia God fili kia fasi 'iri na
abula laka ka saga, noa'a la'u fuana
bulibuli'anga.
8 'Una'eri ma sa tai bore 'ana ne'e
ka aburongo ana fa'amanata 'anga
ne'eri, nia noa'a kasi 'aila la'u 'ani
na ngwae, bore ma nia 'aila lala
'ania God ne'e kwatea na'a Ano'i ru
Abu nia fuaumulu.
9 Aia, muka sai le'a ana ne'e
muke alafe nama fuamu'a kwailiu
na ngwae ne'e kamu fa'amamana
ki, osi'ana God fa'amanata kamu
ta'ifau na'a 'ani, ma nia noa'a kasi
bolo na'a fuana ne'e nai fa'amanata
kamu la'u 'ani.
10 Kaimili saiana kamu alafe na'a
fuana ngwae ki ta'ifau ne'e kira
fa'amamana ma kika tua fa'i kamu
saena aba'i kula ne'e 'i Masedo-
nia. Sui bore 'ana, kami ka amasi
kaumulu, na bara ngwae asina,
muke alafe fuada ka liufia la'u
na alafe'anga ne'e kamu sasi 'i
nini'ari.
11 Ma muke ili 'uana tua
aroaro'anga, ma ta'i ta'i ngwae
amu'a noa'a kasi susufolofolo

ana ti ngwae, ma kamu ke rao
ngasingasiˈa fasi ˈiri kamu ke gonia
fanga ma na ru matamata neˈe
kamu boˈoboˈo ˈuani ki. Kami fata
sulia falafala neˈeri ka sui naˈa
fuamuˈa.
12 Ma diˈia muke sasi sulia ru
neˈeri ki, na ngwae neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ki, kira ke fuˈusi doe
amuˈa, ma kamu kasi ego naˈa ana
ta ngwae fuana ˈafilamuˈa.

Daolana maˈi na Aofia

13 Ngwaefuta kina ˈae, kaimili oga
muke saiana tae ki neˈe ke baˈa
fuli ana sa tai faˈida neˈe kira mae
naˈa, fasi ˈiri neˈe liamuˈa kasi
figwanu diˈia na ngwae neˈe kira
kasi faˈamamana ana na tataˈenga
faˈasia ngwae mae ki.
14 Kulu faˈamamana ana sa Jesus
nia mae, ma nia ka tataˈe laˈu
faˈasia na maeˈa. Nia ka ˈunaˈeri
logo ana sa tai faˈida neˈe kira
faˈamamana ma kika mae ka sui
naˈa, kulu faˈamamana God ke baˈa
taˈeda faˈasia na maeˈa, ma ka kwa-
tea kira ke oli fiku maˈi faˈinia sa
Jesus.
15 Aia, na ru ki neˈe kami
faˈamanata kamu ˈani nia neˈe
alaˈanga na Aofia: Kuluˈa neˈe kulu
mauri ˈua ana kaidaˈi na Aofia
ke baˈa dao maˈi, noaˈa kulu kasi
etaeta ˈi naˈo ana ngwae nia ki neˈe
kira mae naˈa.
16 Na olilana maˈi na Aofia ke baˈa
ˈuri: Na Aofia sa Jesus ke baˈa ri
totongaˈi ˈani lingalinga ˈi ru doe,
ma na ˈingataˈi ˈainsel ke ri, ma na
bungu God ke angi, sui na Aofia ka
fiˈi koso maˈi faˈasia ˈi langi. Ma
sa tai faˈida neˈe kira faˈamamana
ana sa Jesus Christ neˈe kira eta mae
naˈa ˈi naˈo, kike baˈa tataˈe etaeta.
17 Ma ˈi buri, ai neˈe kulu mauri
ˈua ki, God ke baˈa lafu fiku akulu
faˈinida saena gwaˈi salo ki ˈuana
fikuˈa faˈinia na Aofia saena ma-
manga. Ma kuke tua tua firi faˈinia
na Aofia.
18 Nia neˈe muke fata ni kwairadu
fuamuˈa kwailiu ˈania ru niniˈa nau
ku saeˈe naˈa kwau fuamuˈa ki.

5

Noaˈa ta ngwae kasi saiana na kaidaˈi tae neˈe na Aofia ke oli maˈi

1 Ngwaefuta kina ˈae, fuila noaˈa
kami kasi kerekere naˈa kwau fuau-
mulu sulia na kaidaˈi neˈe ru neˈeri
ki ke baˈa fuli.
2 Osiˈana kaumulu sai leˈa ana
taˈifau ana faˈi asoa na Aofia ke
oli laˈu maˈi, nia ke baˈa dao maˈi
diˈia ta ngwae bili ba dao maˈi
saena rodo, sulia noaˈa ta ngwae
kasi saiana kaidaˈi tae neˈe nia ke
dao maˈi ana.
3 Nia ke baˈa fuli ana kaidaˈi neˈe
ngwae ki kika saea na ru ki taˈifau
leˈa goˈo ˈana ma ka aroaro. Ma
ˈaliˈali goˈo faˈafunuˈa ke dao maˈi
fafida. Nia ke baˈa fuli ˈaliˈali goˈo
diˈia ta kini ba ngelafii ana kaidaˈi
nia karangi faˈafuta. Ma nia ˈafitaˈi
kira ke tafi faˈasia.
4 Bore ma kamuˈa ngwaefuta nau
ki, noaˈa kamu kasi tua saena maˈe
rodo, diˈia na ngwae neˈe noaˈa
kira kasi faˈamamana ki. Ma ana
kaidaˈi sa Jesus ke oli maˈi ana faˈi
asoa neˈeri, noaˈa nia kasi faˈatona
kaumulu, diˈia ta ngwae bili neˈe
faˈatona na ngwae ki.
5 Kamuˈa taˈifau kamu tua ˈi
saena madakoˈanga ma ˈi saena
dangi. Kulu noaˈa kasi tua ˈi saena
maˈerodo ana taˈangaˈa.
6 Nia neˈe, ka bolo fuana kuke dau
sulia malitana mauriˈa kia talakulu,
ma kulu ke tua ni lialia noaˈa kasi
diˈia na ai neˈe kira maliu ki ana
kaidaˈi sa Jesus ke oli maˈi.
7 Saena rodo naˈa neˈe ngwae ki
kira maliu. Ma saena rodo logo
neˈe ngwae ki kira kwaˈu doe ana
kwaˈunga lilinga fasi ˈiri neˈe man-
atada noaˈa kasi saga.
8 Bore ma kuluˈa, neˈe kulu tua
ˈi saena dangi, nia bolo fuana kuke
dau sulia malitana mauriˈa kia ta-
lakulu. Na faˈamamana ˈanga,
na alafe ˈanga, ma na manata
ˈuitoˈo ˈanga kulu neˈe sa Jesus nia
faˈamauri kulu, ka fone kulu faˈasia
abula taˈangaˈa, diˈia na kifi ngasi
ma talo neˈe fonea na ngwae ni
ofoˈa.

9 Kuke dau sulia malitana mauriˈa
kulu ki talakulu, osiˈana God
noaˈa kasi fili kia fuana kwatelana
kwaˈikwaˈinga nia fuaka. Nia fili
kia lala fuana faˈamaurilaka ˈani na
Aofia kia sa Jesus Christ.
10 Sa Jesus neˈe mae fuana
faˈamaurilaka, fasi ˈiri kuke toˈo
ana mauriˈa faˈinia, sui bore ˈana
kulu ka mauri ˈua nama kulu ka
mae naˈa ana kaidaˈi ana olilana
maˈi.
11 Osiˈana neˈe kamu saiana
taˈifau naˈa na ru neˈeri, muke
fata kwairadui ana kamuˈa kwailiu,
ma muke ˈafi kamu kwailiu ˈani
faˈamamanaˈanga kamu, diˈia neˈe
kamu sasia logo ana kaidaˈi neˈe.

Alaˈanga ˈisi ki

12 Ngwaefuta kina, kaimili amasi
kamu muke fuˈusi doe ana ngwae
neˈe Aofia filida ki, ma kira ka
rao ngangata fuana talaˈilamuˈa ma
kika faˈamanata kamu.
13 Muke fuˈusi doe ada, ma muke
alafe fuada, sulia na raoˈa neˈe kira
sasia. Ma muke tua kwaima faˈi
kamu kwailiu.
14 Ngwaefuta kina, kaimili ˈengo
kamu logo muke fata faˈabasua
ngwae ki neˈe kira noni ˈaila
fuana sasilana ta raoˈa. Muke
radua ngwae neˈe maurilada dila
ki. Muke ˈafia na ngwae neˈe kira
ngwataˈutaˈu ki. Ma muke tua
mabetau faˈinia ngwae ki taˈifau.
15 Kamu kasi alaˈania ti ai amuˈa
ka duˈua taˈangaˈa ˈani taˈangaˈa.
Bore ma muke ˈidufaˈi iliili ˈuana
sasilana ru leˈa ki fuamuˈa kwailiu
ma fuana ngwae ki taˈifau.
16 Ma muke noni ele ana kaidaˈi ki
taˈifau.
17 Muke foˈo logo ana kaidaˈi ki
taˈifau.
18 Ma muke baˈatafea God, bore
ˈana ta tae neˈe ka dao toˈomuˈa.
Sulia na ru neˈeri ki God oga muke
sasiˈi, osiˈana na mauriˈa kamu tua
fiku faˈinia sa Jesus Christ.
19 Noaˈa kamu kasi fonea na raoˈa
na Anoˈi ru Abu,
20 ma kamu kasi kware teˈeteˈe
ana na faˈarongoˈanga ki neˈe ˈita
maˈi faˈasia God.
21 Muke ilitoˈona na alaˈanga ki
taˈifau, ma diˈia ta alaˈanga neˈe nia
leˈa, muke gonia.
22 Ma muke tua faˈasia na
alaˈanga taˈa ki taˈifau.
23 Nau ku foˈo fasi ˈiri na God
ana aroaroˈa ka sasi muke saga ana
falafala kamu ki taˈifau. Nau ku
foˈo laˈu fuana maurilamuˈa, ma
manatalamuˈa, ma na nonimuˈa ke
tua ˈoloˈolo ˈi maana God, leleka ka
dao ana olilana maˈi Aofia kia sa
Jesus Christ.
24 God fili kamu, ma nia ke baˈa
fulia ru neˈeri, sulia nia sasia ru nia
saea.
25 Ngwaefuta kina, muke foˈo logo
fuaimili.
26 Muke faˈataˈinia na alafeˈanga
kamu ki fuamuˈa kwailiu ana
kaidaˈi muke lisi kamu kwailiu.
27 Nau ku fata totongaˈi ˈani
na gwaungaˈinga na Aofia, neˈe
muke toˈomani nama kerekereˈa
neˈe fuada ngwae faˈamamana ki
taˈifau logo.
28 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na
kwaiˈofe ˈanga na Aofia kia sa Jesus
Christ ke tua faˈi kamu.

Na Ruana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Ngwae Faˈamamana Ki ˈI Tesalonika

Nia noaˈa ˈiri tau goˈo ˈi buri ˈana neˈe sa Paul keresia etana buka fuana Kristin ki ˈi Tesalonika, nia ka keresia logo ai neˈe. ˈIu na ru doe neˈe sa Paul fata fonea na faˈamanataˈanga neˈe ngwae ki kira saea sa Christ oli maˈi ka sui naˈa. ˈUnaˈeri sa Paul ka alaˈa madakola ana nia noaˈa kasi mamana. Nia saea ˈi naˈona sa Christ ka oli maˈi, na Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke dao tafa maˈi.

Sa Paul saea fuana Kristin ki, kira ke uu ngasi nama ˈania fitoˈonga kira ki, ana kaidaˈi ilitoˈonga ki dao maˈi fuana faˈakaisilada. Ma kira ke inaˈu ana raoˈa ngangata, fasi ˈiri kike dao toˈona fanga fuada talada, ka diˈia sa Paul faˈinia ro ngwae kwaima nia ki kira sasia. Ma kira ka inaˈu nama ana raoˈa leˈa.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Faˈamanataˈanga sulia olilana maˈi sa Christ & 1:1—2:17

Faˈamanataˈanga sulia raoˈa Kristin ki fuana sasilana & 3:1-18

1 Kaimili sa Silas faˈinia sa Timoti ma nauˈa sa Paul, neˈe kami kerekere kwau fuaumulu ngwae faˈamamana ki ˈi Tesalonika, na ngwae God Maˈa kia ma faˈinia na Aofia sa Jesus Christ.

2 Kaimili foˈo ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamuˈa.

God ke baˈa matalangani ngwae ki ana kaidaˈi sa Jesus Christ ka oli maˈi

3 Ngwaefuta nau kina, nia bolo fuaimili mika ˈidufaˈi baˈatafea God osiˈamuˈa. Ru neˈeri nia bolo osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu ki neˈe bulao ka doe, ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu bulao ka doe logo.

4 Ma osiˈana na falafala kamu ˈunaˈeri, kami alaˈa leˈa suli kamuˈa fuana ngwae faˈamamana God ki. Kami alaˈa leˈa sulia na ngangataˈanga ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana kamu ka dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, osiˈana ti ngwae kira faˈakaisi kamu sulia na faˈamamanaˈanga kamu ki.

5 Aia, muka uu ngasi ana faˈamamanaˈanga kamu ki, sui bore ˈana muka dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ˈoro ki, nia faˈataˈinia neˈe God ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki taˈifau ˈani ˈoloˈoloˈa. Nia ke baˈa kwate muke bolo naˈa fuana tuaˈa saena ˈInotoˈanga Nia, neˈe kira faˈakaisi kaumulu duˈungana.

6 Ma kwai matalangaˈi ˈanga God nia saga, sulia nia ke baˈa kwatea na nonifiiˈa fuada ngwae neˈe kira faˈakaisi kamu ˈi taˈena ki.

7 Ma nia ke baˈa lafua naˈa nonifiiˈa ki faˈasi kamu ma kaimili logo. Nia ke sasi ˈunaˈeri ana kaidaˈi na Aofia sa Jesus ke leka maˈi faˈasia ˈi langi faˈinia na ˈainsel mamana nia ki,

8 ma faˈinia meamea ana mafula. Ma ana kaidaˈi neˈeri, nia ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga fuana sa tai neˈe kira ˈaila ˈani God ma noaˈa kira kasi roˈosulia na Faˈarongoˈa Leˈa sulia na Aofia kia sa Jesus.

9 Na kwaˈikwaˈinga nia fuada neˈe nia ke baˈa malangisida sulia kudi. Ma kira ke tua faˈasia na Aofia faˈinia na raralana ma na ngasingasiˈanga doe nia.

10 Ma na ru neˈeri ki ke baˈa fuli ana kaidaˈi neˈe nia maˈi ˈua ana faˈi asoa neˈe na Aofia ke baˈa oli laˈu maˈi. Nia ke baˈa oli laˈu maˈi saena magalia neˈe fasi ˈiri neˈe ngwae nia ki neˈe kira faˈamamana ana, kike baˈatafe nia, ma kike fuˈusi doe ana. Ma muke sasi logo ˈunaˈeri, osiˈana kamu faˈamamana ana faˈarongoˈanga neˈe kami faˈarongo kamu ˈani.

11 Nia neˈe sasia ma kami ka foˈo fuamuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau.

Kami foˈo ˈiri God ke kwatea na abulaˈanga kamu ki ka bolo faˈinia na mauriˈa neˈe nia fili kamu ˈuana. Ma kami ka foˈo laˈu fasi ˈiri na ngasingasi ˈanga nia ke baˈa ˈafi kamu ˈiri muke saiana sasilana ru leˈa neˈe kamu oga sasilana ki. Kamu oga sasilana ru leˈa neˈeri ki duˈungana kamu faˈamamana ana sa Jesus.

12 Kami foˈo ˈunaˈeri ˈiri kamu ke baˈa tafea na Aofia kia sa Jesus, ma nia ke baˈa tafe kamu logo. Ma na ru neˈe ki ke baˈa fuli sulia na kwaiˈofeˈanga God ma na Aofia sa Jesus Christ.

2

Na Ngwae Taˈa

1 Aia, ngwaefuta kina, kaimili oga muke sai leˈa ana na olilana maˈi na Aofia kia sa Jesus Christ faˈinia na fiku lakulu siana.

2 Kami amasi kamu faˈasia rongoˈa sulia sa tai neˈe saea fuamuˈa neˈe na faˈi Asoa na Aofia ke oli maˈi ana, nia dao ka sui naˈa. Na alaˈanga ˈunaˈeri kwate kamu ka manata ˈabera ma muka maˈu. Noaˈa kamu kasi faˈamamana alaˈanga neˈeri ki, sui bore ˈana ti ngwae kira saea na alaˈanga neˈeri ka ˈita maˈi faˈasi kaimili ana kaidaˈi kami fata ˈani fatalana God, nama kira ka saea neˈe kami kerekere maˈi sulia.

3 Ma noaˈa kamu kasi faˈamamana ana alaˈanga ki neˈe sakatafa maˈi faˈasia ngwae fatalada ˈosoˈoso ki. Osiˈana na ro ru ki neˈe ke fuli sui mala na asoa neˈe sa Jesus ka oli maˈi ka fii dao. Etana ru neˈe, na ngwae ˈoro ki kike faˈitaˈi ili ˈani God. Ma ruana ru neˈe na Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke dao tafa maˈi, bore ma God ke alua saena kula ni kwaˈikwaˈinga.

4 Ngwae Taˈa ana sa Saetan ke baˈa tataˈe saulia na ru ki taˈifau neˈe ti ngwae kira saea ˈani God, ma nia ka saea niaˈa ˈinotoˈa ka liufia na ru ki taˈifau neˈe ngwae ki kira foˈosida. Ma nia ke baˈa tua saena Luma Abu God, ma ka saea fasi nia naˈa neˈe God.

5 Nau ku alaˈa taˈifau naˈa sulia ru neˈe ana kaidaˈi ba nau ku tua ˈua maˈi faˈi kamu. Ma sali noaˈa kamu kasi manata buru ˈua ˈani taka?

6 Ma taˈi ru neˈe fonea Ngwae Taˈa neˈeri. Kamu saiana ka sui naˈa ru neˈeri. Ngwae Taˈa nia bolo faˈinia ke dao maˈi ana kaidaˈi God ˈolea goˈo fuana.

7 Na ngasingasiˈanga ana taˈangaˈa neˈeri rao ago goˈo ˈana kaidaˈi neˈe, ma nia ka tua ago ˈua, leleka ka dao ana ta kaidaˈi neˈe kira ka lafua mala na ru neˈe fonea.

8 Ana kaidaˈi neˈeri mala, na Ngwae Taˈa fiˈi dao tafangaˈi maˈi. Sui ana kaidaˈi na Aofia sa Jesus ka dao, nia ke baˈa mangofia ˈi fafona Ngwae Taˈa neˈeri fuana saungilana, ma ke faˈalia ˈani ngasingasiˈanga ana madakoˈanga nia.

9 Aia, na Ngwae Taˈa neˈeri ke dao tafangaˈi ma nia toˈo ana na ngasingasiˈanga ana sa Saetan, ma nia ke baˈa sasia kwalukaelana faˈanadaˈa neˈe nia soke goˈo ˈana ˈaniˈi ki.

10 Ma nia ke baˈa soke ˈani kwalukaelana falafala taˈa ki fuana ngwae ki neˈe kira leka naˈa ˈuana kula ana maeˈa firi. Kike baˈa mae sulia kira ˈaila ˈani na Faˈarongoˈanga mamana. Si diˈia kira faˈamamana ana na Faˈarongoˈa mamana, God saiana ka faˈamaurida.

11 Ma sulia kira ˈaila ˈani na Faˈarongoˈanga mamana, God ke baˈa sasia kira ka faˈamamana naˈa ˈada ana ˈosoˈa doe Ngwae Taˈa neˈeri.

12 Ma osiˈana na ru neˈeri, God ke baˈa matalangaˈinia sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi faˈamamana goˈo ana na Faˈarongoˈa mamana ma kira ka saeleˈa goˈo ˈada faˈinia na roraˈa kira ki.

God fili kamu fuana mauriˈa

13 Ngwaefuta kina, nia bolo fuana kaimili ka baˈatafea na Aofia ana kaidaˈi ki taˈifau, sulia kamu na ngwae neˈe God nia alafe fuamuˈa ki. Sulia ka tau naˈa maˈi ana etangilana, God fili kamu naˈa fasi ˈiri ka loge kamu faˈasia na kwaˈikwaˈinga. Nia

loge kamu ˈani na ngasingasiˈanga Anoˈi ru Abu neˈe faˈasikasika kamu. Ma God loge kamu ˈani na faˈamamanaˈanga kamu ˈania na Faˈarongoˈa mamana.
14 God nia sae kamu ˈiri muke toˈo ana mauriˈa firi, ana kaidaˈi ba kami faˈatalo ˈani Faˈarongoˈa Leˈa fuamuˈa. ˈUnaˈeri neˈe kamu ke baˈa ˈado ana ˈinotoˈanga faˈinia na Aofia kia sa Jesus Christ.
15 Ma sulia na ru neˈe ki naˈa, ngwaefuta kaimili ki, muke faˈangasingasia naˈa faˈamamanaˈanga kamu ki, ma muke dau ngasi fafia na faˈamanataˈanga mamana ba kami faˈarongo ˈani fuamuˈa, ma na kerekereˈa ki logo ba kami kwatea kwau ˈi naˈo fuamuˈa.
16-17 Kaimili foˈo ˈiri na Aofia kia sa Jesus Christ ma God na Maˈa kia ka radu kamu, ma ka faˈangasingasi kamu ˈiri muke sasi leˈa, ma muke fata leˈa ana kaidaˈi ki taˈifau. Sulia God alafe fuaka, ma ka kwaigwale aka firi, ma kulu ka kwaimasi ˈani manata ˈuitoˈongaˈa ana kwaluˈani ru leˈa ki.

3

Foˈo fuaimili

1 Ngwaefuta nau kina, taˈi ru laˈu nau ku saea fuamuˈa, muke foˈo fuaimili, ˈiri na faˈataloˈa kaimili ˈani alaˈanga na Aofia ke takalo ˈaliˈali, ma na ngwae ˈoro ki kira ke faˈamamana ana, ma kike fata leˈa sulia, diˈia logo neˈe kamu sasi ˈi neˈana.
2 Muke foˈo logo ˈiri God ke lia suli kaimili faˈasia na ngwae taˈa ki. Osiˈana na ngwae ˈoro ki noaˈa kasi faˈamamana ana Faˈarongoˈa na Aofia.
3 Bore ma na Aofia, nia faˈamamana goˈo ˈana ana alaˈanga nia ki, ma nia ke baˈa faˈangasingasi kamu ma ka lia suli kamu faˈasia sa Saetan.
4 Ma na Aofia kwatea kaimili ka fitoˈo amuˈa neˈe kamu maˈudia roˈongaˈa sulia na tae neˈe kami fata sulia fuamuˈa.
5 Kaimili ka foˈo logo ˈiri na Aofia ka ˈafi kamu fasi ˈiri muke sai leˈa ana na alafeˈanga God, ma muke ngangata ana faˈamamanaˈanga kamu ki, ka diˈia sa Jesus Christ ana kaidaˈi nia liufia ˈafitaˈiˈanga ki.

Nia bolo fuana kuke rao

6 Ngwaefuta kina ˈae, sulia na ngasingasiˈanga neˈe na Aofia kia sa Jesus Christ nia kwatea fuaimili, nia neˈe kami ka fata totongaˈi fuamuˈa ˈuri: Muke tua faˈasia na ngwae faˈamamana neˈe kira noni ˈaila ˈania raoˈa, ma kira ka aburongo ana na ru neˈe kami faˈamanata kamu ˈaniˈi ki.
7 Kaumulu saiana taˈifau naˈa neˈe fuila kamu ka sasi sulia na ru neˈe kaimili sasiˈi ki. Ana kaidaˈi kami tua maˈi faˈi kaumulu, noaˈa kami kasi noni ˈaila ˈania raoˈa.
8 Ma kaimili ˈiri ngali ˈoˈo goˈo ana ta fanga ana ta ngwae, bore ma na ru ki taˈifau goˈo neˈe kami foliˈi. Sulia asoa ma rodo, kami rao ngasingasiˈa ˈiri noaˈa kamu kasi dao toˈona ta ˈafitaˈiˈanga ana liaˈa suli kaimili.
9 Kaimili rao ˈunaˈeri, sui bore ˈana kaimili toˈo ana ngasingasiˈanga fuana ngali ˈoˈo ˈanga ana fanga faˈasi kamu. Kaimili sasi ˈunaˈeri, fasi ˈiri muke sasi sulia na falafala kaimili ana raoˈa.
10 Ma kaidaˈi ba kami tua faˈi kamu, na faˈamanataˈanga kaimili fuamuˈa nia ˈuri ba, “Sa tai bore ˈana amuˈa neˈe ˈaila ˈani raoˈa, noaˈa kamu kasi kwatea ta fanga fuana.”
11 Kami kerekere ˈunaˈeri, sulia kami rongoa ti ngwae amuˈa ˈi neˈana, kira ˈaila ˈani raoˈa. Ma kira ka liu ˈoˈo goˈo ˈada fuana susufolofoloˈa ana raoˈa ti ngwae matamata ki.
12 ˈAni ngasingasiˈanga ana na Aofia sa Jesus Christ, kami fata totongaˈi kwau fuada, ma kami ka falamaada kwau ˈiri kike tua saga ma kira ke sasia naˈa ti raoˈa fasi ˈiri kira ka ngalia naˈa ru ki neˈe kira boˈoboˈo ˈuana.

13 Ma kamuˈa logo ngwaefuta
kina, noaˈa kamu kasi noni maruku
ˈani sasilana ru leˈa ki.
14 Ma sa tai amuˈa neˈe kasi roˈo
goˈo sulia tae ki neˈe kami saea
kwau saena kerekereˈa neˈe, muke
lia saiana, ma noaˈa kamu kasi sasia
ta ru faˈinia, ˈiri nia ke ˈeke.
15 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, noaˈa
kamu kasi fia fasi nia ta mali-
mae amuˈa. Muke alaˈa kwaiˈafi
ana, osiˈana nia ta ngwaefuta logo
amuˈa.

Na fataˈa ˈisi ki

16 Kami foˈo ˈiri na Aofia ngwae
ni kwatelana aroaroˈanga fuaka, nia
ke kwatea aroaroˈanga fuamuˈa ana
kaidaˈi ki taˈifau, ma ke tua faˈi
kamu.
17 Ma nauˈa sa Paul niniˈa, nau
ku tala keresia naˈa ru ˈisi neˈe
ki. ˈUnaˈeri nau ku faˈasuia naˈa
kerekereˈa nau ki taˈifau. Ma nia ka
faˈataˈinia neˈe kerekereˈa neˈe leka
maˈi faˈasi nau.
18 Nau ku foˈo ˈiri na
kwaiˈofeˈanga na Aofia kia sa Jesus
Christ ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Etana Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Timoti ngwae ana fanoa doe ˈi Listra. Teˈa nia kini ˈi Grik. Sa Timoti ngwae kwaima sa Paul nia leka faˈinia ana kula nia liu ani ki fuana faˈarongoˈa ˈania Faˈarongoˈa Leˈa sa Jesus Christ. Sa Paul keresia buka neˈe kaidaˈi nia leka dao ˈi Masedonia, ma sa Timoti ka tua buri ˈi Efesus. Sa Paul saea fuana sa Timoti ka lialia leˈa ana faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe leka maˈi saena siosi. Ana kerekereˈa neˈe, sa Paul fata sulia falafala leˈa Kristin ki kaidaˈi kira foˈo saena siosi ki. Nia saea logo ngwaˈi toˈa faˈuta ki neˈe kira bolo faˈinia faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi.

Sa Timoti naˈa neˈe rao ana faˈamanatalana faˈinaˈonaˈo ki faˈinia ti Kristin matamata laˈu, ma sa Paul ka keresia alaˈanga ˈoro fuana ˈafilana ana raoˈa neˈe.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Faˈamanataˈanga sulia siosi faˈinia ngwae rao nia ki & 1:1—3:16

Faˈamanataˈanga sulia raoˈa sa Timoti & 4:1—6:21

1 Nauˈa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ. God neˈe faˈamauri kia, ma sa Jesus Christ na ngwae neˈe kulu kwaimasi ana, keroˈa fata totongaˈi fuaku ta ngwae ni lifurongo.

2 Nau ku kerekere kwau fuamu sa Timoti. ˈOko diˈia naˈa na ngela nau, sulia ˈoko faˈamamana ana fatalaku sulia sa Christ. Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa faˈinia sa Jesus Christ na Aofia kia ke kwatea na leˈangaˈa, ma na kwaimanataiˈanga, ma na aroaroˈa fuamu.

Sa Timoti ˈoke fuˈalia na faˈamanata ˈanga rora ki

3-4 Nau ku oga ˈoke tua basi ˈamu ˈi Efesus, diˈia ba nau ku asungaˈi ˈoe ana lekalaku ˈuana ˈi Masedonia. Sulia ti ngwae ˈi Efesus kira faˈamanata ˈani na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso ki. Kira faˈamanata ˈani ˈaˈemae ˈosoˈoso ki neˈe kira lalingani ana isuisuˈa sulia koˈo bora kira ki. Ma nau ku oga ˈoke fata luida. Kaidaˈi kira faˈamanata ˈani na ru neˈe ki, na ngwae ki kwaingilongiloi suliˈi, ma noaˈa kira kasi leka sulia na naiˈi ru ˈanga God fuana faˈamaurilana na ngwae ki. Kaidaˈi kulu faˈamamana ana sa Christ, kulu totolia saiˈa ana na naiˈi ru ˈanga God.

5 ˈOke alaˈa totongaˈi fuada noaˈa kira kasi kwaingilongiloi ˈunaˈeri, fasi ˈiri kamuˈa ngwae faˈamamana ki muke alafe fuamuˈa kwailiu. Diˈia kamu alafe ˈunaˈeri, kamu ke baˈa toˈo ana mauriˈa neˈe sikasika, ma na manataˈanga neˈe raola ka madako, ma na faˈamamanaˈanga neˈe ka mamana.

6 Bore ma ti ngwae kira abula matamata naˈa ˈada faˈasia na ru neˈe ki, ma kira ka leka naˈa ˈada sulia na olisuˈusuˈu ˈanga boleboleˈa ki.

7 Kira oga fasi ˈiri kira ka uu diˈia na ngwae faˈamanata ki ana na taki sa Moses ki. Bore ma noaˈa kira kasi sai goˈo ana na taki sa Moses ki, sui bore ˈana kira ka fata ngasingasiˈa sulia.

8 Ma kulu saiana na taki nia ki neˈe ru leˈa, diˈia na ngwae ki kira sasi saga sulia.

9 Ma kulu ka sai logo ana God noaˈa kasi saungaˈinia na taki ki fuana faˈasaga lana ngwae leˈa ki. Nia saungaˈinia lala fuana faˈasagalana na ngwae neˈe fulia ru taˈa ki, ma na ngwae neˈe abu rongo ki, ma na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈadufa God, ma na ngwae neˈe kira abula taˈa ki, ma na ngwae neˈe ilangaˈinia God ki ma ru abu ki. Ma nia saungaˈinia na taki ki naˈa fuana ngwae neˈe kira saungwae, ma na ngwae neˈe kira saungia na maˈa kira ki ma teˈa kira ki,

10 ma na ngwae kakabara ki ma na ngwae neˈe kira ˈusu ana ngwangwane ki, ma na kini neˈe kira ˈusu

ana kini ki, ma na ngwae neˈe kira
bilia ngwae ki ma kika ˈoifoli ˈanida
diˈia ti ngwae rao ˈoˈo, ma na ngwae
ˈosoˈoso ki, ma ngwae neˈe ˈoia fata
alangaˈinga kira ki, ma na ngwae
neˈe kira sasia ti ru neˈe matamata
faˈasia na faˈamanata ˈanga ma-
mana sulia na Faˈarongoˈa Leˈa.
11 God neˈe ˈinotoˈa liu ma ka
leˈa liu, nia alua ˈi limaku na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈeri ˈiri nai
faˈarongo ˈani.

Sa Jesus Christ dao fasi ˈiri ke faˈamauria na ngwae taˈa ki

12 Nau ku baˈatafea sa Jesus Christ
na Aofia kia, na ngwae neˈe kwatea
na ngasingasiˈanga fuaku fuana na
sasilana na raoˈa nau. Ma nau ku
baˈatafea logo suli nia manata fitoˈo
aku ma ka fili nau ˈuana na raoˈa
fuana. Nia ka fili nau,
13 sui bore ˈana na kaidaˈi ba ˈi
naˈo, nau ku faˈakaisia ma nau ku
fata faˈalia. Ma God ka kwaimanatai
aku, sulia noaˈa naisi faˈamamana
ˈua, ma naisi saiana na ru neˈe nau
ku sasia.
14 Ma na Aofia kia faˈaleˈa nau ka
doe liu, ma ka kwaiˈafi aku fasi ˈiri
nau ku faˈamamana ana niaˈa, ma
nau ku alafe logo fuana. Nia saiana
sasiˈa ˈunaˈeri fuaka na ngwae neˈe
kulu tua ratai faˈinia sa Jesus Christ.
15 Ma na alaˈanga neˈe nia ma-
mana, ma kulu ka faˈamamana ana
ba nia ˈuri, “Sa Jesus Christ nia
leka maˈi saena magalia fasi ˈiri ka
faˈamauria ngwae neˈe abulalada
taˈa ki.” Aia, ˈi naˈo nau ku abula
taˈa ka liufi kira taˈifau.
16 Sui bore ˈana nau ku abula taˈa
ˈunaˈeri, God kwaimanatai aku, ma
noaˈa nia kasi kwaˈi nau. Nia sasi
ˈunaˈeri fasi ˈiri ka faˈataˈinia naˈa
mabetauˈa sa Jesus Christ fuaku, na
ngwae neˈe nau ku taˈa liu. Nia sasi
ˈunaˈeri ˈiri ngwae ki ka saiana nia
rufuanata ana sa tai neˈe kike baˈa
faˈamamana ana niaˈa, ka diˈia logo
neˈe nia rufuanata aku. Ma God ka
kwatea mauriˈa firi fuada.
17 Ma nau ku oga kuke baˈatafea
ma kuke faˈadoea God tutua firi.
God naˈa neˈe na ngwae tatalafaˈa
tua tua firi, ma noaˈa kasi mae, ma
noaˈa kulu kasi lisia, ma taˈifili nia
goˈo neˈe God. ˈIu ka ˈunaˈeri.
18 Ma ˈaeˈo, sa Timoti ngela nau,
nau ku fata fuamu sulia alaˈanga
ba na Anoˈi ru Abu fata ˈani na
ngwae gwaungaˈi ki kira fata suliˈo
ana kaidaˈi ba sui naˈa maˈi. ˈOke
gonia na alaˈanga neˈeri ki, ˈiri ˈoke
fuˈa leˈa, ma ˈoko ngangata ˈusia na
ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki.
19 Ma ˈoke uu ngasi ˈani na
faˈamamanaˈanga ˈoe ana sa Christ,
ma ˈoke sasia na ru neˈe ˈoko saiana
nia saga ki. Ti ngwae kira danga
faˈiburi naˈa ˈani na ru ki neˈe kira
saiana nia saga, ma noaˈa kira kasi
faˈamamana naˈa ana sa Christ.
20 Ma ti ngwae ada neˈe sa Haeme-
neas ma sa Aleksanda. Ma nau ku
faˈasidaroˈo naˈa fuana sa Saetan
ˈiri ka sasia ta ru adaroˈo. Nau ku
sasi ˈunaˈeri ˈiri kera ke saiana na
ru kera sasia nia rora, ma kera ka
mango faˈasia fataˈa rora sulia God.

2

Na fikuˈa faˈinia na foˈongaˈa ngwae faˈamamana ki

1 Ru neˈe nia talingaˈi, nau ku
ˈengo kamu fasi ˈiri muke foˈosia
God, ma muke baˈatafe nia, ma
muke gani nia ˈuana kwaiˈafiˈanga
ana ngwae ki taˈifau.
2 Ma muke foˈo fuana na ng-
wae tatalafaˈa ki, ma sa tai faˈida
neˈe kira toˈo ana na ˈinotoˈanga,
fasi ˈiri kulu taˈifau kuke tua ˈani
mauriˈa ana aroaroˈanga ma na
babatoˈonga. ˈUnaˈeri kulu saiana
kuke faˈa ˈinotoˈa God ma sasilana
ru ˈoloˈolo ki.
3 Na foˈongaˈa ˈunaˈeri leˈa ma ka
faˈasaeleˈa God neˈe faˈamauri kia.
4 Osiˈana God nia oga na ngwae ki
taˈifau kira ka saiana na ru mamana
sulia sa Christ, ma kira ka toˈo ana
mauriˈa firi.
5 Sulia taˈi God goˈo, ma taˈi ng-
wae goˈo neˈe olifaˈinia na ngwae ki
fuana God. Nia neˈe sa Jesus Christ.
6 Sulia sa Jesus kwatea naˈa mau-
rilana talana ˈiri ka lafua na ngwae
ki taˈifau faˈasia na kwaˈikwaˈinga.

ˈUnaˈeri, ana kaidaˈi ba God nia filia, nia ka faˈataˈinia naˈa na kwaiogaiˈanga nia fuana ngwae ki taˈifau kira ka toˈo ana mauriˈa firi.
7 Nia neˈe, God ka fili nau naˈa fasi ˈiri nauˈa na ngwae ni lifurongo, ma nau ku faˈarongo, ma nau ku faˈamanata ˈani na faˈarongoˈa mamana sulia sa Jesus Christ fuana na ngwae neˈe noaˈa laˈu Jiu ki. Noaˈa nau kusi soke. Ru mamana nau ku saea.

Na faˈamanata ˈanga fuana fiku kwaimaˈanga

8 Nau ku oga na ngwangwane ki ana kula ki taˈifau kira ka foˈo. Ma ana kaidaˈi kira taˈea na limada fuana foˈongaˈa, kira ka tua ˈoloˈolo ˈani mauriˈa sikasika, ma noaˈa kira kasi saetaˈa nama kika olisuˈusuˈu faˈinia ta ngwae.
9 Nau ku oga logo na kini ki kike toro saga nama ˈani toro kira ki. Ma noaˈa kira kasi toro ˈani toro neˈe ngwae ki ke lia funufunu fuada faˈiniˈi. Diˈia kaidaˈi kira firiˈia ifuda, noaˈa laˈu ˈani na ru neˈe folilani doe liu ki neˈe kira ka laungi ˈani, ma noaˈa laˈu ˈani na toro neˈe folilani doe liu ma ka inua ngwae fuana taˈangaˈa.
10 Kike kwate maurilada ke kwanga lala ˈani sasilana ru leˈa ki neˈe bolo fuana kini ki neˈe kira saea kira faˈamamana ana God.
11 Na kini ki kike tua aroaro, ma kike enoeno ana kaidaˈi kira fafarongo fuana faˈamanataˈanga ki.
12 Noaˈa nau kusi alaˈania na kini ki ˈiri neˈe kike faˈamanata ma kira ka gwaungaˈi fafia na ngwae ki. Nia bolo fuana kike tua aroaro goˈo ˈada.
13 Sulia sa Adam neˈe God nia eta saungaˈinia, sui mala ˈi Eve.
14 Ma noaˈa laˈu sa Adam ba sa Saetan sokea, bore ma ˈi Eve lala ˈana ba nia faˈamamana na sokeˈa sa Saetan ki, ma ka ˈoia na taki God ki.
15 Bore ma, osiˈana neˈe kini ki kira faˈafuta ngela, God ke faˈamaurida diˈia kira faˈamamana ana sa Christ, ma kira ka alafe, ma kika tua saga, ma kira ka enoeno.

3

Na ngwae kwaitalaˈi fuana ngwae faˈamamana ki

1 Na alaˈanga ba ˈuri nia mamana, “Diˈia ta ngwae nia oga ka kwaitalaˈi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, tama ngwae neˈeri nia oga na raoˈa leˈa liu neˈeriˈa.”
2 Ma na ngwae kwaitalaˈi ana fikutaˈi ngwae faˈamamana neˈe ngwae neˈeri abulalana ka saga liu, ma nia ka toˈo ana taˈi ˈafe goˈo ma ka tua mamana faˈinia, ma nia ka lia leˈa sulia niaˈa talana ma ka daufafia mauriˈa nia, ma ka manata saga, ma ka sasia ru leˈa ki. Ma nia ka kwaloa ngwae ki ˈi luma nia, ma ka bolo fuana faˈamanata ˈanga ˈani fatalana God.
3 Nia noaˈa kasi kwaˈu doe ana na kafo neˈe ngasingasiˈa fuana burasilana gwauna. Ma nia noaˈa kasi oga fuˈanga, bore ma nia ka tua anoano faˈinia aroaroˈanga fuana ngwae ki. Ma nia noaˈa kasi ˈidufaˈi olisuˈusuˈu faˈinia ngwae ki. Ma nia noaˈa kasi guguta mani.
4 Ma nia saiana ka faˈasaga na ngela nia ki ma na ˈafe nia, ma ka faˈamanata na ngela nia ki fasi ˈiri kira ka roˈosulia, ma kira ka fuˈusi doe ana niaˈa.
5 Si diˈia na ngwae noaˈa kasi saiana na liaˈa sulia na ngela nia ki ma na ˈafe nia, nia ka lia mo faˈuta sulia na ngwae faˈamamana God ki?
6 Na ngwae neˈe faˈamamana ka tau, neˈe totolia nia ka kwaitalaˈi. Na ngwae neˈe fiˈi ruˈu maˈi saena fikutaˈi ngwae faˈamamana, nia kata auraˈe nia diˈia sa Saetan, ma God ke matalangaˈinia logo.
7 Nia logo neˈe ngwae fuana ngwae ˈi maa ana lalusae kira ka fuˈusi doe ana, ma noaˈa kira kasi saea ta ru taˈa sulia. ˈUnaˈeri neˈe sa Saetan noaˈa kasi daua ˈani na itoito nia.

Na ngwae ni kwaiˈafi ana na ngwae faˈamamana ki

8 Na ngwae ni kwaiˈafiˈanga ki saena na fikutaˈi ngwae

faˈamamana logo, neˈe abulalana
ka leˈa, ma ngwae ki ka fuˈusi doe
ana niaˈa. Nia ka fata mamana. Ma
noaˈa kasi kwaˈu doe ˈani kwaˈunga
lilinga ki, ma noaˈa kasi guguta
mani.
9 Nia noaˈa kasi manata ruarua,
bore ma nia ke faˈamamana ngasin-
gasiˈa ana faˈarongoˈa God neˈe nia
faˈataˈinia fuaka.
10 Ma na ngwae neˈe faˈamamana
ki, kira ka ilitoˈona basi ˈi naˈo, ˈiri
kira saiana neˈe nia saga naˈa, sui
mala nia ka fiˈi rao.
11 Ma na ˈafe nia logo, na abu-
lalana ka leˈa, ma ngwae ki ka fuˈusi
doe ana. Nia noaˈa kasi alaˈa buri
ana ngwae ki. Ma nia ka lia leˈa
sulia talana ma ka daufafia mauriˈa
nia, ma nia ka ˈoloˈolo ana na ru ki
taˈifau.
12 Ma na ngwae kwaiˈafi ana ng-
wae faˈamamana ki, nia ka toˈo
nama ana taˈi ˈafe goˈo, ma ka tua
mamana faˈinia. Ma nia saiana ka
faˈasaga na ˈafe nia ma na ngela nia
ki.
13 Ma sa tai neˈe nia rao leˈa
saena lalusae, ke baˈa leˈa fuada, ma
ka bolo fuana nia ka fata nonira
sulia na faˈamamanaˈanga nia ana
sa Jesus Christ.

Na liaˈi ngwae sa Paul fuana keresilana na kerekereˈa neˈe

14 Ana na kaidaˈi niniˈa nau ku
kere naˈa kwau fuamu, nau ku man-
ata nama fasi nau ku leka ma nau ku
lisiˈo ˈaliˈali.
15 Ma diˈia nau ku taˈi dole,
na kerekereˈa neˈe ke baˈa
faˈataˈinia fuamu na abulaˈanga
faˈuta neˈe kuke baˈa tua ˈani
saena fikuˈa faˈinia ngela God
ki. Kuluˈa na fikutaˈi ngwae
God mauri. Ma fikutaˈi ngwae
faˈamamana neˈe faˈangasingasia
na faˈamanataˈanga mamana
God, diˈia na diro ˈai ki neˈe
faˈangasingasia ta luma.
16 Nia mamana liu neˈe na
faˈarongoˈa God neˈe nia faˈataˈinia
fuaka nia mamana taˈifau. Na
faˈarongoˈa ba ˈuri,
“Sa Christ alu nia ka ngwaeˈa.
Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈataˈinia
naˈa na sagalana.
Ma na ˈainsel ki kira ka lisia naˈa.
Kulu ka faˈarongo naˈa ˈani niaˈa
fuana kwaluˈani ngwae.
Ma na ngwae saena fanoa ˈoro ki
kira ka faˈamamana naˈa ana
niaˈa.
Ma God ka ngali nia naˈa ˈuana ˈi
langi.”

4

Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Na Anoˈi ru Abu fata madako
ˈani fasi ti ngwae kira karasu naˈa
faˈasia na faˈamamanaˈanga kira,
ana kaidaˈi ˈi naˈo ana sa Jesus
ka fiˈi dao maˈi. Kira ka roˈosulia
na ano ˈi ru ˈosoˈoso ki, ma na
faˈamanataˈanga ana na ano ˈi ru
taˈa ki.
2 Na faˈamanataˈanga neˈeri ki
ˈita maˈi faˈasia na ngwae ˈosoˈoso
ki neˈe noaˈa kira kasi kwaimanatai
sulia na abula taˈangaˈa kira ki.
Diˈia ngwae matamata ki abula taˈa,
kira ka kwaimanatai. Bore ma na
ngwae ˈosoˈoso neˈeri, noaˈa kira
kasi kwaimanatai sulia neˈe mana-
talada taˈa taˈifau naˈa.
3 Na ngwae ˈosoˈoso neˈeri ki, kira
faˈamanata fasi na araˈinga ma na
ˈafeˈa nia rora. Kira faˈamanata
logo ˈani na ˈanilana ti fanga nia
rora. Bore ma God saungaˈinia
na fanga neˈeri ki fuana ngwae
faˈamamana ki fuana ˈanilani, ˈi bu-
rina neˈe kira kwatea na foˈongaˈa
ni baˈatafeˈa fuana God. Ma
God saungaˈinia na fanga neˈeri ki
fuana ngwae neˈe kira sai naˈa ana
faˈamanataˈanga mamana.
4 Sulia fanga ki taˈifau neˈe God
saungaˈiniˈi, noaˈa ta ru kasi taˈa,
niˈi leˈa taˈifau goˈo. Si diˈia kulu
ka foˈo ˈani baˈatafeˈanga fuana
ˈanilana, noaˈa kulu kasi ˈaila naˈa
ˈania ta fanga.
5 Fanga nia leˈa fuana ˈanilana,
osiˈana God saea nia leˈa, ma
na foˈongaˈa kulu fuana na fanga
kwate ma nia ka leˈa.

Na ngwae ni rao leˈa sa Jesus Christ

6 Timoti ˈae, diˈia ˈoko kwatea
na faˈamanataˈanga neˈe ki fuana
ngwae faˈamamana ki, ma diˈia
ˈoko mauri ˈani na Faˈarongoˈa
Leˈa, ma ˈoko tua ni roˈo sulia na
faˈamanataˈanga mamana, tama ˈoe
na ngwae rao leˈa sa Jesus Christ.
7 Aia, noaˈa ˈoe kosi fafarongo
sulia na ˈaˈemae ˈaurafu ki. ˈOko
suˈute lala ˈuana sasilana na kwaio-
gaiˈanga God.
8-9 ˈOko saiana ngwae ki fata
ˈuri, “Nia leˈa fuana na ngwae
ka faˈangasingasia nama nonina,
osiˈana nia ka ˈafia na mauriˈa
fuana na kaidaˈi neˈe.” Bore ma
nia leˈa ka tasa diˈia na ngwae
ke suˈute fuana sasilana na kwaio-
gaiˈanga God, sulia nia ka ˈafia na
mauriˈa fuana na kaidaˈi neˈe, ma
ta kaidaˈi neˈe ke baˈa dao logo
maˈi. Ma alaˈanga neˈeri nia ka
mamana, ma kulu ka faˈamamana
ana.
10 Kuke suˈute nama ˈunaˈeri,
osiˈana kulu fitoˈo ana God neˈe
mauri. Sulia nia saiana ke
faˈamauria ngwae ki taˈifau, ma
ka tasa fuana sa tai neˈe kira
faˈamamana ana.
11 ˈOke faˈamanata na ngwae ki
ˈani ru neˈeri ki, ma ˈoko fata
totongaˈi ˈani fuana ngwae ki ke
roˈosuliˈi.
12 Ma noaˈa ˈoe kosi alaˈania
na ngwae ki kira ka saea ˈoe
kosi totolia kwaitalaˈi ˈanga osiˈana
ˈaeˈo na ngwae ˈalako. ˈOke tua
ˈani tuaˈa leˈa fuana na ngwae
neˈe kira faˈamamana ki kike lia
suliˈo, ˈania na fatalamu, ma na
abulalamu, ma na alafelamu, ma
na faˈamamanalamu, ma na tua
madakolamu. Si diˈia kira lisia na
tua lamu nia leˈa, kike sasi logo
sulia.
13 Ana kaidaˈi ˈoke maˈakwalia
daolaku maˈi, ˈoke toˈomani na
Kerekereˈa Abu ki fuana ngwae ki,
ma ˈoke faˈatalo ˈani Faˈarongoˈa
Leˈa, ma ˈoke faˈamanata ngwae ki.
14 Ma noaˈa ˈoe kosi danga ˈani na
kwateˈa ˈoe neˈe Anoˈi ru Abu kwa-
tea fuamu, ana kaidaˈi neˈe profet ki
kira fata ˈani ma na faˈinaˈonaˈo ki
kika alua naˈa limada ˈi fafomu.
15 ˈOke sasia ru neˈeri ki sulia asoa
ki fasi ˈiri neˈe ngwae ki taˈifau kira
ka lisia na leˈalana raoˈa ˈoe neˈe
doe naˈa.
16 ˈOke lia leˈa sulia na abulaˈanga
ˈoe talamu, ma na ru neˈe ˈoko
faˈamanata ˈaniˈi ki. Ma ˈoko inaˈu
ana na raoˈa neˈeri ki, sulia diˈia
ˈoko sasi ˈunaˈeri, God ke faˈamauri
ˈoe faˈinia sa tai neˈe kira rongoa
fatalamu.

5

Na raoˈa fuana ˈafilana na ngwae faˈamamana ki

1 Noaˈa ˈoe kosi balufia ta ngwae
ngwaro, bore ma nia totolia ˈoke
alaˈa gwafea diˈia ta maˈa amu. Ma
kaidaˈi ˈoko sasia ta ru fuana ngwae
ˈalako ki, nia diˈia neˈe ˈoko sasia
fuana sa toˈolamu.
2 Ma kaidaˈi ˈoko sasia ta ru fuana
ˈafe ki, nia diˈia neˈe ˈoko sasia
fuana teˈa ˈoe ki. Ma kaidaˈi ˈoko
sasia ta ru fuana kini sariˈi ki, nia
diˈia neˈe ˈoko sasia fuana ngwaing-
waena ˈoe ki ˈi saena manataˈanga
neˈe leˈa taˈifau.
3 Fuila na ngwae faˈamamana ki
kike lia sulia na gwaˈi ˈuru ki neˈe
kira tua taˈifilida.
4 Bore ma diˈia gwaˈi ˈuru neˈe
toˈo ana na ngela ki nama na koˈo
ki, kira ka rao fuana God ˈani liaˈa
nama sulia. Ma kira ke lia nama
sulia teˈa kira, osiˈana teˈa kira eta
lia sulida. Ru neˈeri, God saeleˈa liu
faˈinia.
5 Muke ˈafia na gwaˈi ˈuru neˈe
tua taˈifilia ma ka noaˈa ta ngwae
fuana tagiˈa sulia. Nia fitoˈo ana
God, ma nia ka inaˈu ana foˈongaˈa
ma ganiˈa ˈuana kwaiˈafiˈanga sulia
rodo ma na asoa.
6 Bore ma na gwaˈi ˈuru neˈe ke
sasi ˈuana na kwaiogai ˈanga ana
noni, noaˈa kamu kasi ˈafia. Sui
bore ˈana nia ka mauri ˈua, na
mauriˈa nia faˈinia sa Christ mae ka
sui naˈa.
7 ˈOke kwatea na faˈamanataˈanga
neˈe ki fuana na ngwae faˈamamana

ki, ˈiri ta ngwae noaˈa kasi dao toˈona ta roraˈa ada.
8 Ma diˈia ta ngwae noaˈa kasi
lia sulia na ngwaefuta nia ki,
ma na ngwae ana kwalafa nia,
tama ngwae neˈeri faˈasia naˈa na
faˈamanataˈanga sa Christ, ma nia
ka taˈa ka liufia na ngwae neˈe
noaˈa kira kasi faˈamamana ki.

9 Ma na gwaˈi ˈuru neˈe noaˈa kasi
dao ˈua ana ono akwala faˈi ngali
ki, noaˈa ˈoe kosi toˈomaˈi fiku ana
faˈinia na gwaˈi ˈuru ki. ˈOke toˈoa
ta gwaˈi ˈuru neˈe nia ngwaro, ma
nia tuatua mamana fuana araˈi nia.
10 Ma kira ka saiana neˈe nia sasia
raoˈa leˈa ˈuri ki: Nia lia leˈa sulia
na ngela nia ki, ma ka kwaloa na
ngwae dao ki ˈi luma nia, ma ka
enoeno, ma ka ˈafia naˈa ngwae
faˈamamana ki faˈinia sa tai faˈida
neˈe kira toˈo ana na ˈafitaˈiˈanga,
ma ka danga taˈifau naˈa ˈani niaˈa
fuana sasilana na raoˈa leˈa ki.

11 Ma na gwaˈi ˈuru neˈe noaˈa
kasi ngwaro goˈo ki, noaˈa ˈoe kosi
toˈomaˈi fikuda faˈinia na gwaˈi
ˈuru ki. Ma si diˈia na kwaio-
gaiˈanga ana noni kwatea ma kira
ka abula matamata faˈasia raoˈa
fuana sa Jesus, kira oga kike ˈafe
laˈu.
12 Ma diˈia ˈunaˈeri, kira fulia
roraˈa sulia kira ˈoia naˈa fata
alangaˈinga neˈe kira eta sasia naˈa
fuana sa Jesus Christ.
13 Diˈia kira noaˈa kasi ˈafe
laˈu, tama kira saiana faˈalilana
na kaidaˈi kira ki fuana liu
kwailiuˈanga ana luma ki. Ma na
ru neˈe taˈa ka tasa neˈe kira tua
ni alaˈa goˈo ˈada ana ti ngwae, ma
kira ka fata sulia na ru neˈe noaˈa
kasi bolo fuana alaˈanga suliˈi ki.
14 Nia neˈe nau ku fia nia leˈa
fuana gwaˈi ˈuru fiˈi doe ki kira ka
ˈafe laˈu, ma kira ka faˈafuta ngela,
ma kira ka lia sulida faˈinia na luma
kira ki, fasi ˈiri neˈe malimae kulu ki
noaˈa kira kasi toˈo ana ta ru fuana
fata taˈangaˈa ˈani suli kulu.
15 Sulia ti gwaˈi ˈuru kira abula
matamata naˈa, ma kira ka leka naˈa
ˈada sulia sa Saetan.
16 Si diˈia ta kini neˈe faˈamamana
ana sa Jesus Christ, ma ta gwaˈi ˈuru
ka tua ˈi saena na tuaˈa nia, nia
ke lia suli nia, osiˈana noaˈa nia
kasi leˈa fuana ˈaberaˈanga ˈani laˈu
na ngwae neˈe kira faˈamamana ki.
ˈUnaˈeri ngwae faˈamamana ki kira
saiana kika lia naˈa ˈada sulia na
gwaˈi ˈuru neˈe kira tua taˈifilida ki.

Na faˈamanataˈanga fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki

17 Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo
neˈe kira rao leˈa fuana na fiku
taˈi ngwae faˈamamana, nia toto-
lia muke fuˈusi doe ada ma muke
foli leˈa ada. Tasa liu fuana
sa tai neˈe rao ngasingasiˈa ˈani
faˈataloˈa ˈani Faˈarongoˈa Leˈa
faˈinia faˈamanataˈanga.
18 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi firi fafia na
kwakwana na buluka ni rao, ana
kaidaˈi nia uria maga ru ki.” Ma ta
alaˈanga ka ˈuri logo, “Na ngwae ni
rao saiana ngalilana naˈa folifoliˈa
nia.”
19 Aia, ma noaˈa ˈoe kosi fa-
farongo ˈuana alaˈanga ta ngwae
goˈo ˈana neˈe ke fai fafia ta ngwae
faˈinaˈonaˈo, leleka ta ro ngwae
nama ta uulu ngwae neˈe leka maˈi,
kira ka fata faˈamamana sulia ru
neˈe.
20 Aia, ˈoke balufia na ngwae
neˈe kira abulalada taˈa ki. ˈOke
sasi ˈunaˈeri ˈi naˈona na ngwae ki
taˈifau, ˈiri na ngwae neˈe kira tua ˈi
neˈeri ki kike rongo, ma kike maˈu.

21 Nau ku alaˈa totongaˈi fuamu ˈi
maana God, ma sa Jesus Christ, ma
na ˈainsel abu ki, ˈiri ˈoke roˈosulia
na faˈamanataˈanga neˈe ki, ma
noaˈa ˈoe kosi efoa, ma noaˈa ˈoe
kosi ˈinifilifili ana ta ngwae sulia na
tae neˈe ˈoko lisia ˈi maa.
22 Ma noaˈa ˈoe kosi ˈaliˈaliˈa
ana alu limaˈanga fafona ta ngwae
fuana raoˈa fuana na Aofia. Ma
noaˈa ˈoe kosi ˈado faˈinia ta ngwae
ana kaidaˈi kira fulia ta ru rora.
ˈOke tua sikasika faˈasia taˈangaˈa
ki!

23 ˈOke kwaˈufia ta kala waen
faˈinia na kafo ˈiri ka ˈafia na sir-
amu ka leˈa, sulia ˈaeˈo na ngwae
neˈe ˈoko mataˈi firi goˈo ˈamu.
24 Na abula taˈangaˈa ti ngwae ki
talangwaraˈu liu naˈa fuana lisilana,
ma ngwae ki taˈifau ka saiana neˈe
God ke baˈa matalangaˈi kira. Bore
ma na abula taˈangaˈa ti ngwae ki,
kira noaˈa kasi lisia ana kaidaˈi naˈa
ˈana.
25 Ka ˈunaˈeri logo, ti ngwae sasi-
lana ru leˈa kira ki teo tafangaˈi liu
fuana lisilana. Ma na raoˈa leˈa ti
ngwae ki neˈe noaˈa kasi faˈataˈi
niniˈari, bore ma ana ta kaidaˈi kike
baˈa lisia.

6

1 Na ngwae faˈamamana neˈe kira
rao ˈoˈo, kira manata doe ana ngwae
ˈaˈana kira ki, fasi ˈiri ta ngwae
noaˈa kasi fata taˈa ana satana God
ma na faˈamanataˈanga kulu.
2 Ma na ngwae rao ˈoˈo neˈe na ng-
wae ˈaˈana kira ki faˈamamana ana
sa Jesus Christ, noaˈa kira kasi man-
ata ˈuri, “Na ngwae ˈaˈana nau nia
faˈamamana logo. ˈUri noaˈa naisi
fuˈusi doe goˈo ana nama ku rao
ngangata fuana.” Na manata ˈanga
ˈunaˈeri nia noaˈa kasi leˈa! Kira
rao leˈa ka tasa mo fuada, sulia kira
toˈo goˈo ana taˈi faˈamamanaˈanga
ma kika alafe fuana God.

Na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso ma na toˈoruˈa mamana

Nia neˈe, ˈoko faˈamanata ma
ˈoko fata sulia na ru neˈe ki.
3 Ti ngwae noaˈa kasi faˈamanata
ˈani ru neˈe ki. Ma noaˈa kira
kasi alafafia na alaˈanga mamana
na Aofia kia sa Jesus Christ, ma
na faˈamanataˈanga kia sulia tuaˈa
saga.
4 Ngwae neˈeri ki kira lafuda, ma
noaˈa kira kasi sai goˈo ana ta ru.
Ma na kwaiogaiˈanga kira ka taˈa
fuana na olisuˈusuˈunga sulia na
fadalana maˈe fataˈa ki. Ma na
manataˈanga ˈunaˈeri ki, nia kwa-
tea ma kira ka kwaimamagolai, ma
kika olisuˈusuˈu kwailiu, ma kika
fata maˈudi, ma kika manata taˈa
sulia na ngwae ki.
5 Ma kira ka olisuˈusuˈu sulia asoa
ki. Ma na manatada noaˈa kasi rao.
Ma noaˈa kira kasi sai naˈa ana ru
mamana ki. Kira fia neˈe diˈia kira
donga God, kike toda mani.
6 Aia, ma lekaˈa sulia God
faˈatoˈorua na ngwae, osiˈana na
kwaiogaiˈanga nia ki neˈe aliˈafu
ana na tae ki neˈe nia toˈo naˈa ana.
7 Aia, tae neˈe kulu ngalia maˈi
saena magalia neˈe? Noaˈa goˈo!
Ma na tae neˈe kuke baˈa ngalia
faˈasia na magalia neˈe? Noaˈa
goˈo!
8 Nia neˈe, diˈia kulu toˈo naˈa ana
fanga ma na toro, tama ru neˈeri ki
leˈa naˈa fuaka.
9 Ti ngwae kira oga liua
toˈoruˈanga. Ma ka talangwaraˈu
fuada neˈe kike sasia ru rora ki
fuana todalana mani. ˈUnaˈeri, kira
ka dao toˈona neˈe kira ˈasida saena
itoito diˈia ru ˈaeˈaela ki. Kira
oga sasilana ru ˈoro rora ma ka
bolebeleˈa ki neˈe taˈa fuada. Ma
kira ka dao naˈa toˈona nonifiiˈanga
doe liu.
10 Kaidaˈi ngwae liana teo ana
mani, kira ke sasia kwalu kaela ru
taˈa ki fuana ngalilana mani. Ti
ngwae kira sasi ˈuana na mani,
ma kira ka leka tau naˈa faˈasia
na faˈamamanaˈanga ana God, ma
na liadilaˈa ˈoro ki ka faˈalia naˈa
maurilada.

Na faˈamanataˈanga sa Paul fuana sa Timoti

11 Timoti ˈae, ˈoe na ngwae
God, ˈoke tua faˈasia na ru neˈeri
ki. Ma ˈoke sasi ngangata ˈuana
na ˈoloˈoloˈa, ma na tuaˈa abu,
ma na faˈamamanaˈanga, ma na
alafeˈanga, ma na ngangataˈanga
saena kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga ki,
ma na tuaˈa enoeno.
12 ˈOko rao leˈa fuana na
faˈamamanaˈanga. Ana kaidaˈi
ba ˈoko fata ngasingasiˈa sulia na
faˈamamanaˈanga ˈoe fuana ngwae
ˈoro ki, ˈoko ngalia na mauriˈa firi
neˈe God fili ˈoe ˈuana.
13 Nau ku baˈe ˈoe ˈi naˈona God
neˈe kwatea naˈa mauriˈa fuana ru

ki taˈifau, ma ˈi naˈona sa Jesus
Christ na ngwae ba fata ngasingasiˈa
fuana sa Pontias Paelat,
14 fasi ˈiri ˈoko roˈosulia naˈa ru
neˈeri ki, ma ˈoko sasi sulia ˈiri ˈoko
madakola ana ru ki, ma noaˈa ˈoe
kosi rora, leleka ka dao ana faˈi asoa
neˈe Aofia kia sa Jesus Christ ke oli
maˈi ana.
15 Nia ke baˈa dao tafa ana kaidaˈi
saga neˈe God nia filia. God neˈe
ngwae ki auraˈea, ma nia talana
ka gwaungaˈi ka tasa fafia na ru
ki taˈifau, ma na tatalafaˈa neˈe ka
gwaungaˈi fafia na ngwae tatalafaˈa
ki, ma ka Aofiaˈa fafia na aofia ki.
16 Ma taˈifili nia goˈo neˈe nia
mauri firi ma noaˈa kasi maˈe.
Nia tua ˈi saena na madakoˈanga
neˈe noaˈa ta ngwae kasi bolo naˈa
faˈinia daoˈa karangia. Ma noaˈa ta
ngwae kasi lisi nia ˈua, ma noaˈa ta
ngwae kasi bolo naˈa fuana lisilana
laˈu. Alu ngwae ki kike faˈa aofia.
Alu nia ka gwaungaˈi ˈani ngasin-
gasiˈanga neˈe tuatua firi! ˈIu ke
ˈunaˈeri.
17 ˈOko saea fuana ngwae neˈe
kira toˈo ana toˈoruˈa ˈi saena na
magalia neˈe, noaˈa kira kasi man-
ata lafuda. Kike alua fitoˈonga kira
ana God, ma noaˈa laˈu na toˈoruˈa
kira ki neˈe ke sui ˈaliˈali goˈo.
Sulia God kwatea ru ki taˈifau fuaka
fuana na saeleˈanga sulia.
18 ˈOke saea fuada kike sasi leˈa
ˈiri kike toˈoru ana raoˈa leˈa ki,
ma kira ka maˈudi fuana kwate ruˈa
fuana ˈafilana ngwae ki.
19 Diˈia kira sasi ˈunaˈeri, kira
gonia na toˈoruˈa neˈe ˈafi kira ana
kaidaˈi neˈe nia ˈua maˈi. Ma kike
toˈo ana mauriˈa neˈe mamana.
20 Timoti ˈae, ˈoke lia leˈa sulia
na tae neˈe God kwatea ˈoko lia
sulia. Ma noaˈa ˈoe kosi rongo sulia
alaˈanga taˈa ki ma na olisuˈusuˈu
ˈanga boleboleˈa ki neˈe ti ngwae
kira alaˈa rora ˈani ma kira ka saea
ˈani “na sae sae ruˈa.”
21 Osiˈana ti ngwae fitoˈo ana
alaˈanga boleboleˈa neˈeri, ma
kira ka leka rora faˈasia na
faˈamamanaˈanga ana sa Jesus
Christ.

Nau ku foˈo ˈiri na leˈangaˈa God
ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Ruana Kerekereʼa Sa Paul Fuana Sa Timoti

Sa Paul tua ʼi saena lokafo ʼi Rom kaidaʼi nia keresia buka neʼe. Alaʼanga ʼoro saena kerekereʼa neʼe sa Paul saea fuana sa Timoti fuana ʼafilana ʼania uu ngasiʼa fuana faʼarongo ʼanga ʼania Faʼarongoʼa Leʼa. Sa Paul oga sa Timoti ke faʼatalo ana Faʼarongoʼa Leʼa mamana neʼe, ma faʼamanataʼanga mamana ana Fau alangaʼinga Faolu. Nia saea sa Timoti fuana sasilana raoʼa nia, sui bore ʼana ti ngwae kira oga fonelana. Sa Paul oga sa Timoti ka manata oli ʼuana ru saena maurilana sa Paul ki, fasi ʼiri nia ke donga ru leʼa ana tuaʼa sa Paul, faʼinia faʼamanataʼanga leʼa sa Paul.

Na ru talingaʼi ki saena buka neʼe:

- Alaʼanga leʼa ki fuana sa Timoti & 1:1-18
- Na ʼafitaʼiʼanga neʼe sa Timoti naʼofia & 2:1-13
- Na ngwae rao neʼe God alafafia & 2:14-26
- Faʼi asoa ki ʼi naʼona neʼe sa Jesus ke oli maʼi & 3:1-9
- Faʼamanataʼanga ʼisi sa Paul ki fuana sa Timoti & 3:10—4:22

1 Nauʼa sa Paul, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ, osiʼana God nia saeleʼa fuana fili laku ʼiri nauʼa ta ngwae lifurongo. God kwate nau fasi ʼiri nau ku faʼarongo ʼani mauriʼa firi neʼe nia eta fata ʼani fuaka, na ngwae neʼe kulu faʼamamana ana sa Jesus Christ ki.

2 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Timoti neʼe ʼoko diʼia na ngela liaku teoliu ana.

Nau ku foʼo fasi ʼiri God na Maʼa ma sa Jesus Christ na Aofia kia, kera ke kwatea na leʼangaʼa, ma na kwaimanataiʼanga, ma na aroaroʼa fuamu.

Na baʼatafeʼanga ma na kwairaduʼanga

3 Nau ku baʼatafea God neʼe nau ku rao fuana ʼani na liaʼi ngwae raola, diʼia na koʼo nau ki ba kira rao fuana. Ma nau ku baʼatafe nia ana asoa ma na rodo, ana kaidaʼi nau ku foʼo ana, ma nau ku gania God fuana kwaiʼafiʼanga amu.

4 Nau ku oga liu fasi ʼiri nau kui lisiʼo laʼu, osiʼana nau ku manata toʼona na angiʼa ba ʼoe, ana kaidaʼi ba koro leka toʼotoʼo naʼa ana. Ma nai baʼa saesaeleʼa liu ana kaidaʼi koro ke oli laʼu maʼi.

5 Ma nau ku manata toʼona na faʼamamanaʼanga leʼa neʼe ʼoko tua ʼani, diʼia logo na faʼamamanaʼanga ba koʼo ʼoe ʼi Lois ma teʼa ʼoe ʼi Iunis kera tua ʼani. Ma nau ku saiana nia neʼe ʼoko tua logo ʼani.

6 Nia neʼe, nau ku faʼamanata oli laʼu amu fasi ʼiri ʼoko faʼangasingasia na kwateʼa neʼe God kwatea naʼa fuamu, ana kaidaʼi ba nau ku alua na limaku fafiʼo.

7 Sulia God noaʼa kasi kwatea na Anoʼi ru Abu fuaka fuana kulu ka maʼu. Bore ma nia kwatea naʼa Anoʼi ru Abu fuana faʼangasingasi laka, ma fuana kulu ka alafe fuaka kwailiu, ma fuana kulu ka dau fafia mauriʼa kulu ki.

8 Nia neʼe, noaʼa ʼoe kosi ʼeke ʼania fata faʼamamanalana na Aofia kia, ma noaʼa ʼoe kosi ʼeke logo ʼani nau, na ngwae neʼe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia na raoʼa nau fuana sa Jesus Christ. ʼOke rao faʼi nau fuana fata taloʼa ʼania na Faʼarongoʼa Leʼa, sui bore ʼana kira ka faʼanonifii ʼoe, sulia God ke baʼa kwatea na ngasingasiʼanga fuamu fuana sasilana.

9 God nia faʼamauri kia ma ka fili kia naʼa ʼiri kiaʼa na ngwae nia ki naʼa, noaʼa laʼu sulia na raoʼa kia ki. Nia faʼamauri kia ma ka fili kia naʼa, sulia na manatalana talana, ma na alafeʼanga nia talana fuaka. ʼI naʼona mala maʼi na kaidaʼi nia noaʼa kasi saungaʼinia ʼua ta ru, nia ka naia naʼa fuana ke kwatea sa Jesus ʼiri ke faʼataʼinia na leʼangaʼa nia fuaka.

10 Ma ana kaidaʼi neʼe, God ka faʼataʼinia naʼa na manataʼanga ma na alafeʼanga neʼeri fuaka ʼani na

daolana ma'i na ngwae Fa'amauri
kia sa Jesus Christ. Sa Jesus ka lafua
na'a na ngasingasilana mae'a. Ma
nia ka fa'ata'inia na mauri'a firi
'ani na Fa'arongo'a Le'a.
11 Ma God ka fili nau fasi 'iri nau'a
ta ngwae ni lifurongo, ma na ngwae
fa'amanata fuana na fa'atalo'a 'ani
na Fa'arongo'a Le'a.
12 Nia ne'e, nau ku nonifii saena
na luma ni lokafo 'uana na ru ne'eri
ki. Bore ma noa'a nau kusi 'eke
'ania tua'a saena luma ni lokafo
osi'ana fa'atalo'a nau sulia sa Jesus,
du'ungana na fito'onga nau ana
nia'a. Ma nau ku saiana mamana sa
Jesus bolo fuana na folo'a 'usia na
fa'amanata'anga mamana ne'e nia
alu'i 'i limaku, leleka ka dao ana fa'i
asoa ne'e nia ka oli la'u ma'i.
13 Nau ku oga 'oke fa'amanata
nama na ngwae ki 'ani na
fa'amanata'anga mamana ne'e
nau ku kwatea fuamu. Ma 'oke
fa'amamana logo ana God, ma 'oke
alafe fuana ngwae ki. 'Oke sasi
nama na ru ne'eri ki, osi'ana God
fiku kulu na'a fa'inia sa Jesus Christ.
14 Ma 'ani na ngasingasilana na
Ano'i ru Abu ne'e nia tua aka,
'oke lia sulia na fa'amanata'anga
mamana ne'e God alua 'i limamu.
15 'Oko sai go'o 'amu ana ne'e
ngwae 'oro ki 'i saena na bali fanoa
'i Asia, kira abula matamata na'a
fa'asi nau. Sa Figelus fa'inia sa
Hermogenes ne'e ro ngwae ne'eri
ki.
16 Na Aofia ka manataia sa Onesi-
forus ma na lu'ulu'ua nia, sulia nia
ka fa'asaele'a nau ana kaida'i 'oro,
ma nia noa'a kasi 'eke 'ani nau 'i
saena na luma ni lokafo.
17 Sulia na kaida'i nia dao ana 'i
Rom, nia ka lulu 'uaku ma ka leka
dao to'o aku.
18 Ma 'oko sai le'a na'a ana
na kwai'afi'anga 'oro ba nia sa-
sia fuaku saena fanoa 'i Efesus.
Nau ku fo'o fasi 'iri na Aofia ke
kwaimanatai ana nia'a ana fa'i asoa
ne'e nia ka oli la'u ma'i.

2

Na 'afita'i'anga ne'e sa Timoti na'ofia

1 'Oko di'ia na ngela nau, alu God
ka fa'angasingasi 'oe. Nia totolia nia
ka sasi 'una'eri, sulia na alafe'anga
nia fuamu, na ngwae ne'e 'oko
fa'amamana ana sa Jesus Christ.
2 Ma na ru ki ne'e 'oko rongoa
nau ku fa'amanata 'ani fuana na
ngwae 'oro ki, 'oke kwatea fuana na
ngwae ne'e 'oko fito'o ada ki ne'e
kira bolo fa'inia na fa'amanatalana
la'u ti ngwae.
3 Ma 'oko 'ado ana na nonifii'anga
sulia na rao'a 'oe fuana sa Jesus
Christ, di'ia ta ngwae ni fu'a le'a
nia.
4 Ta ngwae ni fu'a ne'e oga ke
fa'anoni saele'a na ngwae 'inoto'a
nia, nia noa'a kasi 'abera talana 'ani
na rao'a matamata ki.
5 Ma na ngwae lalili 'afita'i ka
liufia, di'ia nia noa'a kasi leka sulia
na taki fuana lalili'anga ki.
6 Ma na ngwae ne'e ka rao ngasin-
gasi'a saena na o'ola, nia totolia ka
eta 'ania na ru ki saena o'ola nia.
7 'Oko manata sulia ru ba nau
ku saea, osi'ana na Aofia ke ba'a
kwai'afi amu 'iri 'oke saiana na ru
ne'eri ki ta'ifau.
8 'Oko manata to'ona sa Jesus
Christ, na ngwae ana kwalafa sa
David, ba God ta'ea fa'asia na
mae'a, di'ia ba nau ku fata talo'ania
saena na Fa'arongo'a Le'a.
9 Ma kaida'i ne'e, nau ku nonifii
ma nau ku tua 'i saena luma ni
lokafo, di'ia na ngwae ba sasia ta
ru ne'e rora, du'ungana nau ku
fa'atalo 'ani na Fa'arongo'a Le'a.
Bore ma na fatalana God, 'afita'i
kira ka firi fafia saena luma lokafo.
10 Nia ne'e, nau ku ma'udi 'iri
nai nonifii 'ani ru ki ta'ifau fuana
le'alana na ngwae ne'e God filida
ki, fasi 'iri kira ke ngalia logo na
mauri'a firi sulia sa Jesus Christ,
fa'inia na tua'a ana 'inoto'anga 'i
langi.
11 Na ala'anga ne'e nia mamana
ba 'uri,
"Di'ia kulu mae ka sui na'a fa'inia
sa Jesus Christ, kuke ba'a
mauri logo fa'inia.

12 Di'ia kulu ka ngangata saena
na fa'akaisi'anga, kuke
gwaunga'i logo fa'inia.
Bore ma di'ia kulu ka tofea ne'e
noa'a kulu 'iri saiana, nia ke
ba'a tofe kulu logo.
13 Di'ia kulu mala dalafa na fata-
laka, ma noa'a kulu kasi sasia
na kwaiogai'anga nia ki, nia
'afita'i nia ka danga 'ania tae
ne'e nia saea ke ba'a sasia
fuaka, sulia nia noa'a kasi
mala dalafa na fatalana."

Na ngwae rao ne'e God alafafia

14 'Oke fa'amanata oli ana na
ngwae 'i ne'ana ki 'ani na ru
ne'eri, ma 'oko fata totonga'i fuada
'i maana God, fasi 'iri noa'a kira
kasi olisu'usu'u fafia na ala'anga
ki. Sulia sasi'a 'una'eri noa'a kasi
kwatea go'o ta ru le'a, ma ka fa'alia
go'o 'ana ngwae ne'e kira fafarongo
ki.
15 'Oke rao ngangata 'iri God ka
saele'a fafia na rao'a 'oe, di'ia
ta ngwae rao ba noa'a kasi 'eke
'ani rao'a nia, ma na ngwae ne'e
fa'amanata saga 'ani fatalana God
ne'e mamana ta'ifau.
16 'Oke tua fa'asia na ala'anga
'aurafu ki, sulia na ru ne'eri ke
tala'ia na ngwae ki fa'asia God.
17 Na ala'anga 'una'eri di'ia ta
ma'e du'adu'a ba du'afia na'a non-
ina ngwae. Ma na ro ngwae ne'e
kira fata 'una'eri ki ne'e sa Haeme-
neas ma sa Filetus.
18 Kera fa'amanata fasi na
tata'elaka fa'asia na mae'a fuli ka
sui na'a. 'Una'eri kera leka ta'ifau
na'a fa'asia na fa'amanata'anga
mamana, ma kera ka fa'alia na'a
na fa'amamana'anga ti ngwae ki.
19 Bore ma na ngwae God ki
kira uu ngasi, ka di'ia ta fau doe
osi'ana nia noa'a kasi 'idu, ma kika
kerekere 'uri 'i fafona fau ne'eri,
"Na Aofia nia sai go'o 'ana ana na
ngwae nia ki," ma, "Sa tai ne'e
ka saea nia donga na Aofia, nia ke
abula fa'asia abula ta'anga'a ki."
20 'I saena luma doe, na ru ni
fanga ki 'oro 'i saena. Ti ru kira
saunga'inia 'ani gol ma na silva, ma
ti ru kira ka saunga'inia 'ani na 'ai
ma na buli ano. Ti ru ana ru ne'eri
ki tua fuana fanga'a ana fa'i asoa
doe ki, ma ti ru ka tua fuana malana
kaida'i go'o 'ana.
21 Ma di'ia ta ngwae ka fa'afaolu
nia talana fa'asia na ru ta'a ki, nia
di'ia na ru ni fanga'a ana fa'i asoa
'inoto'a ki. Sulia nia abunga'i nia
talana, ma ka sasi aka'u ana nia'a
'uana na sasilana ta rao'a le'a fuana
na ngwae 'a'ana nia.
22 'Oke tua fa'asia na kwaiogai
'anga ta'a ngwae 'alako ki. 'Oke
sasi ngangata 'uana tua'a 'olo'olo,
ma fa'amamanalana sa Jesus, ma
alafe'anga fuana ngwae ki, ma tua'a
aroaro fa'inia ngwae ki. 'Oke tua
kwaima, ma 'oko fo'o fa'inia sa tai
fa'ida ne'e na liada raola.
23 Ma 'oko tua fa'asia na
olisu'usu'u 'anga bolebole'a ki,
sulia 'oko saiana na ru ne'eri ki ne'e
sasia na fu'anga ki.
24 Sulia na ngwae rao na Aofia
noa'a kasi tua 'ani kwaifatai'anga.
Nia ke sasi le'a lala fuana ngwae
ki ta'ifau, ma ka fa'amanata le'a
fa'inia mabetau'a.
25 Ma 'oke enoeno fuana ngwae
ne'e kira tata'e sauli 'oe, ana kaida'i
'oko fa'ata'inia na rora'a kira ki.
Sali God ke ba'a bulasia na liada fasi
'iri kike saiana na mamana'anga.
26 Ma manata'anga kira ke oli, ma
kira ke tafi fa'asia na itoito sa Saetan
ne'e dau dau fafida, ma ka su'uma'i
kira fuana sasilana na ru ne'e nia ka
oga'i ki.

3

Fa'i asoa 'i na'ona ne'e sa Jesus ke oli ma'i

1 'Oko manata to'ona ru ne'e: Na
kaida'i 'afita'i ki ke ba'a dao ma'i 'i
na'o ana sa Jesus ke dao ma'i.
2 Ma na ngwae ki kira ke ba'a
manata go'o to'oda talada, ma kike
oga mani, ma kira ke fa'adoe kira,
ma kira ke fata buri tolinga'i ana ng-
wae ki. Ma noa'a kira kasi ro'osulia
fatalana ma'a fa'inia te'a kira ki,
ma noa'a kira kasi ba'atafea sa tai

ne'e sasi le'a fuada, ma kira ke fata
maana na ru God ki.
3 Ma kira ke abula ta'a, ma noa'a
kira kasi kwaimanatai ana ngwae
matamata ki, ma kira ke soke fafia
na ngwae ki, ma kira ke oga fu'anga,
ma kira ke kwasila'a, ma kira ke
'aila 'ani na ru le'a ki.
4 Ma kira ke 'olea na maelana
na ngwae ki, ma noa'a kira kasi
manata sulia na fuli ru'a kira ki, ma
kira ke manata lafuda liu, ma kira
ke saele'a 'ada fa'inia na kwaio-
gai'anga ana noni ma God ka noa'a.
5 Kira ke saea kira fa'amamana
ana God, bore ma noa'a kira kasi
ala'ania na ngasingasi'anga God ke
rokisia na maurilada. 'Oke tua tau
fa'asia na ngwae 'una'eri ki.

6 Ma ti ngwae 'una'eri ne'e kira
ru'u saena luma ngwae ki, ma kira
ka fa'amanata, ma kika to'o ana
ngasingasi'anga fuana liliulana kini
ki fa'asia mamana'anga. Ma na
kini ne'eri ki, na rora'a kira ki
ka fa'angwata'uta'u kira, ma na
kwalukaela kwaiogai'anga ta'a ki
ka gwaunga'i fafida,
7 ma kira ka oga kike 'idufa'i
fafarongo go'o 'ada 'uana sai'i
ru'anga, bore ma 'afita'i kira ka
saiana na mamana'anga.
8 Na ngwae fa'amanata ta'a ne'eri
ki, kira fu'alia na fa'amanata'anga
mamana. Na manatalada ka
noa'a kasi rao saga, ma na
fa'amamana'anga kira ka noa'a
kasi mamana. Kira di'ia sa Janes
ma sa Jambres* ba kera fu'alia sa
Moses.
9 Bore ma nia 'afita'i fuana na
ngwae 'una'eri ki kira ka fa'arora
ngwae 'oro ki, sulia ne'e ngwae ki
ta'ifau kira lisia na'a na bolebole-
lada, di'ia ba nia fuli ana sa Janes
ma sa Jambres.

Fa'amanata'anga 'isi sa Paul ki fuana sa Timoti

10 Bore ma 'oko donga na'a na
fa'amanata'anga nau, ma na abu-
lalaku, ma na ru ne'e nau ku oga
sasilani 'ani na maurilaku. Ma
'oko lisia na'a na fa'amamana'anga
nau, ma na mabetau'a nau, ma
na alafe'anga nau, ma na ngan-
gata'anga nau,
11 ma 'oko lisia na'a na non-
ifii'anga nau ki. Ma 'oko saiana
ta'ifau na'a na ru 'afita'i ki ne'e
kira sasia aku 'i saena na fanoa 'i
Antiok ma 'i Ikonium ma 'i Listra.
Bore ma na Aofia nia 'afi nau, fasi
'iri noa'a naisi mae.
12 Mamana liu, sa tai ne'e oga
ke tua saga saena na tua fiku'a
fa'inia sa Jesus Christ, kike ba'a
fa'akaisida.
13 Na ngwae ta'a ki ma na ngwae
fa'amanata 'oso'oso ki kike ba'a
ta'a ka tasa, ma kike ba'a tala'i rora
ana ti ngwae, ma kira'a talada logo.
14 Bore ma 'ae'o nini'a, 'oke ngan-
gata ana dongalana na ru mamana
ki ne'e 'oko fa'amamana ngasin-
gasi'a na'a ani. 'Oko sai go'o
'amu ana ru ne'eri nia mamana,
osi'ana 'oko fito'o aimili ne'e kami
fa'amanata 'oe.
15 Ma 'oko manata to'ona 'ita ana
kaida'i ba 'oko ti'iti'i ma'i ana, 'oko
saiana na Kerekere'a Abu ki ne'e
bolo fa'inia ke fa'ata'inia fuamu
ne'e God ke fa'amauri'o kaida'i
'oko fa'amamana ana sa Jesus.
16 God na'a ne'e nia kwatea na
Kerekere'a Abu ki ta'ifau. Ma
na Kerekere'a Abu ki ka le'a
fuana na fa'amanata'anga, ma na
fa'asagalana ru ne'e rora ki, ma ka
fa'ata'inia na tua'a 'olo'olo,
17 fasi 'iri na ngwae ne'e rao fuana
God, ke bolo fuana na sasilana na
rao'a le'a ki ta'ifau.

4

1 Nau ku gani 'oe 'i maana God
ma sa Jesus Christ, na ngwae ne'e ke
ba'a matalangani na ngwae mauri
ki ma na ngwae mae ki, ma ka oli

* **3:8** sa Janes ma sa Jambres Satana na ro ngwae ba 'i Ejipt ki ba kera fu'alia sa Moses kaida'i nia oga ka tala'ia na fuu'i ngwae 'i Israel ki fa'asia 'i Ejipt. Kaida'i sa Moses 'ui 'ania fa'i kuba nia, kero'a bore 'ui logo 'ania fa'i kuba kero'a ki ka alua na fa'i loi ki.

ma'i fasi 'iri ke gwaunga'i di'ia ta
tatalafa'a. Ma nau ku gani 'oe,
2 'iri 'oke fa'arongo 'ani
Fa'arongo'a Le'a. Ma 'oke sasi
aka'u fuana sasilana ana kaida'i ki
ta'ifau. Kaida'i 'oko fa'amanata
'ani mabetau'anga, 'oke bulasia
liada na ngwae ki, ma 'oke balufia
na ngwae ne'e abula ta'a ki, ma 'oke
kwairadui ada.
3 'Oke sasi nama na ru ne'eri ki
osi'ana na kaida'i ke ba'a dao ne'e
ngwae ki noa'a kasi oga fafarongo'a
fuana na fa'amanata'anga ma-
mana. Bore ma kira oga lala
leka'a sulia na kwaiogai'anga kira
ki talada, ma kira ke lulu 'uana na
ngwae fa'amanata 'oro ki 'iri kike
saea ru ne'e kira oga rongolani ki.
4 Ma kira ke abula matamata 'ada
fa'asia na fafarongolana na ru ma-
mana ki, ma kira ke fafarongoa 'ada
na 'ae mae 'aurafu ki.
5 Bore ma 'ae'o nini'a, 'oke
madafi 'oe talamu ana kaida'i ki
ta'ifau, ma 'oke ngangata ana rao'a
'oe, bore 'ana ana kaida'i nia
'afita'i ki. Ma 'oke sasia na rao'a
'oe ana na fa'atalonga'ilana na
Fa'arongo'a Le'a, ma 'oke sasia na
rao'a ki ta'ifau ne'e God kwatea
fuamu.
6 Aia, ma nau'a nini'a, nia
dao na'a ana kaida'i fuana
kira ka saungi nau di'ia na
kwaisu'usi'anga.
7 Nau ku fa'asuia na'a na rao'a ki
ta'ifau ne'e God kwatea fuaku, di'ia
na ngwae ne'e lalili ma ka fa'asuia
na'a lalili'anga, ma nau ku dau na'a
'ani na fa'amamana'anga.
8 Ma na kwaiara'anga nau nia
ma'akwali nau na'a, sulia na tua
'olo'olo nau. Ma na Aofia, na ngwae
ne'e matalanga'i 'ani na 'olo'olo'a,
nia ke ba'a kwatea na'a kwa-
iara'anga ne'eri fuaku, ana fa'i asoa
nia ke ba'a oli ma'i ana. Ma noa'a
la'u nau'a ta'ifili nau, bore ma na
ngwae ki ta'ifau logo ne'e kira alafe
fuana sa Jesus Christ ma kira ka
kwaimasi ana na sakatafalana ma'i.

Na fa'arongo'anga sa Paul

9 'Oko sasi ngangata 'iri 'oke dao
'ali'ali siaku.
10 Sulia sa Demas fa'asi nau, ma ka
leka na'a 'ana 'uana 'i Tesalonika.
Nia leka osi'ana nia kwaima ana
dongalana na magalia ne'e. Ma sa
Kresens ka leka na'a 'ana 'uana
aba'i kula 'i Galesia, ma sa Titus ka
leka na'a 'ana 'uana aba'i kula 'i
Dalmatia.
11 Ta'ifilia sa Luke go'o ne'e nia
tua fa'i nau. 'Oke ba'ea ma'i sa
Mark fa'i 'oe, sulia nia bolo fa'inia
na 'afilaku ana na rao'a ne'e.
12 Nau ku kwatea na'a sa Tikikus
'uana 'i Efesus.
13 Ma ana kaida'i 'oke leka ma'i
ana, 'oke ngalia ma'i na toro keta
nau ba nau ku fa'asia ma'i siana sa
Karfus 'i Troas. Ma 'oke ngalia logo
ma'i na buka ba nau ki, ma tasa
na'a ne'e na buka le'a ba nau ki
ne'e kira saunga'inia 'ani na 'u'uila
sipsip ki.
14 Sa Aleksanda, na ngwae rao'a
nia ana lali salo ki, kwatea na'a
nonifii'a doe liu fuaku. Ma na Aofia
ke ba'a du'ua na ru ne'e nia sasi'i
ki.
15 'Oke lialia le'a logo suli 'oe,
sulia nia fu'a saulia na fa'arongo'a
kulu.
16 Ma 'ani na etana kaida'i kira
matalanga'i nau ana, noa'a ta ng-
wae kasi 'afi nau go'o. Na ngwae
ki ta'ifau kira danga na'a 'ani nau.
Nau ku fo'o fasi 'iri God kasi kwatea
na kwa'ikwa'inga fuada fuana na ru
ne'eri.
17 Bore ma na Aofia ne'e ka
tua fa'i nau ma ka fa'angasingasi
nau 'iri nai bolo fa'inia na
fa'atalonga'ilana na Fa'arongo'a
Le'a ta'ifau fuana ngwae 'oro ne'e
noa'a la'u Jiu ki, ma kika rongoa.
Ma na Aofia nia fa'amauri nau
fa'asia ngwae ki fuana saungilaku.
18 Ma na Aofia ke ba'a fa'amauri
nau fa'asia na ru ta'a ki ta'ifau,
ma ka ngali nau 'uana saena
na 'inoto'anga nia 'i langi. Na
'inoto'anga doe ne'e tua tua sulia
kudi! 'Iu ke 'una'eri.

Na fata le'ale'anga 'isi ki

19 Nau ku kwatea na fata le'anga'a
nau ki fuana 'i Prisila ma na ara'i

nia sa Akuila, ma na luˈuluˈua sa
Onesiforus.
20 Sa Erastus nia tua ˈi Korint, ma
nau ku faˈasia maˈi sa Trofimus ˈi
Miletus, sulia nia mataˈi.
21 ˈOke suˈusuˈu ngangata ˈiri
ˈoke dao ˈi neˈe ˈi naˈo ana na
kaidaˈi ana gwariˈa.
Sa Iubulus, sa Pudens, sa Li-
nus, ma ˈi Kladia, ma na ngwae
faˈamamana ki ana sa Jesus Christ
taˈifau neˈe kira tua logo ˈi neˈe,
kira kwatea logo kwau na fata
leˈaleˈanga kira ki fuamu.
22 Nau ku foˈo fasi ˈiri na Aofia ke
tua faˈi ˈoe, ma na faˈaleˈanga God
ke tua faˈi kamu taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Titus

Sa Titus taˈi ngwae ˈi Grik neˈe nia taˈe maˈi ka sai logo ana sa Jesus Christ. Etaeta nia leleka faˈinia sa Paul ana ti kula fuana faˈarongoˈa ˈania na Faˈarongoˈa Leˈa. Ma ˈi buri ˈana, sa Paul kwatea nia ka leka talana diˈia ta faˈinaˈonaˈo leˈa ana siosi. Kaidaˈi sa Paul nia keresia buka neˈe, sa Titus nia tua ana bubunga ˈi Krit, diˈia ta faˈinaˈonaˈo ana siosi neˈeri ki.

Sa Paul saea fuana sa Titus ke sai leˈa basi ana na falafala ana ngwaˈi toˈa neˈe kira oga faˈinaˈonaˈo ˈanga ana siosi. Nia fata logo sulia falafala leˈa fuana faˈamanatalana ti fikutaˈi ngwae toˈotoˈo saena siosi. Sa Paul oga sa Titus ke filo leˈa ana ngwaˈi toˈa ana siosi noaˈa kira kasi kwaifatai, ma kira ka fuˈa ˈania fataˈa ki. Bore ma kika tua nama ˈania dongalana kwaimaˈanga.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Fata leˈaleˈanga faˈinia foˈongaˈa fuana sa Titus & 1:1-4
- Faˈamanataˈanga fuana faˈinaˈonaˈo ana siosi ki & 1:5-16
- Faˈamanataˈanga fuana ngwae saena siosi ki & 2:1—3:11
- Fataˈa totongaˈi ki ma na fata leˈaleˈanga ˈisi sa Paul ki & 3:12-15

1 Titus ˈae, nauˈa sa Paul na ngwae ni rao God ma na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ. God nia baˈe nau maˈi fasi ˈiri nau ku faˈangasingasia na faˈamamanaˈanga na ngwae neˈe God nia filida naˈa ki, ma fasi ˈiri nau ku faˈamanata kira ˈani na ru mamana neˈe ke ˈafia ngwae ki ˈiri kike tua sulia mauriˈa neˈe God nia oga.

2 Ma na faˈamanataˈanga mamana neˈeri, nia sulia na fitoˈonga kia neˈe kiaˈa ke baˈa toˈo ana mauriˈa firi, neˈe God eta fata ˈani ˈua naˈa maˈi naˈo na kaidaˈi noaˈa nia kasi saungaˈinia ˈua na magalia. Ma God noaˈa kasi soke.

3 Ma ana kaidaˈi neˈe nia naia naˈa fuana, God ka faˈataˈi abitako naˈa ana faˈarongoˈa leˈa neˈe ˈani na raoˈa neˈe nau ku liu naˈa ˈania fuana faˈatalongaˈilana. Ma God, neˈe ka faˈamauri kia, nia iribobo aku fuana sasilana na raoˈa neˈe.

4 Nau ku kerekere kwau fuamu kwala Titus, neˈe ˈoko diˈia naˈa na ngela nau, osiˈana neˈe nau ku faˈamanataˈo ˈania na faˈamamanaˈanga neˈe koro ˈado naˈa ˈani.

Nau ku foˈo ˈiri God na Maˈa ma sa Christ Jesus neˈe faˈamauri kia Christ ke kwaiˈofe amu ma ke kwatea na aroaroˈanga fuamu.

Na faˈinaˈonaˈo fuana na ngwae faˈamamana ki

5 Nau ku faˈasiˈo maˈi ˈi saena na bubunga ˈi Krit, fasi ˈoko filia ngwae kwaitalaˈi ki fuana talaˈilana na ngwae faˈamamana ki saena na fanoa ki taˈifau. Na raoˈa neˈeri koro ˈiri faˈasuia ˈua. Ma ˈoko manata toˈona na ru ba nau ku saea fuamu ba ˈuri:

6 Na ngwae kwaitalaˈi ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau, ma ka toˈo goˈo ana taˈi ˈafe, ma ka tua mamana faˈinia. Ma na ngela kira ki kike faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma noaˈa kira kasi ˈifingia maurilada fuana taˈangaˈa, kira kasi suˈungengea laˈu fatalana na maˈa kira ki ma na teˈa kira ki.

7 Na ngwae kwaitalaˈi ki ka tua ˈoloˈolo taˈifau nama, osiˈana neˈe kira lia sulia na fiku taˈi ngwae God. Noaˈa kira kasi lafe, ma noaˈa kira kasi saetaˈa ˈaliˈali, ma noaˈa kira kasi ˈidufaˈi kwaˈufia na kwaˈunga ngasingasiˈa neˈe ke burasida, ma noaˈa kira kasi balubaluˈa, ma noaˈa kira kasi guguta mani.

8 Bore ma na ngwae kwaitalaˈi ki ka kwaloa lala na ngwae ki ˈi saena luma kira ki, ma kika oga liua sasilana ru leˈa ki, ma na abulalada ka abitako. Ma kira ka sasia na ru neˈe saga ki, ma kika tua sulia falafala neˈe God nia oga, ma kika totolia neˈe kike tala dau sulia malitana mauriˈa kira talada.

9 Kira ka fa'amamana ngasingasi'a ana na Fa'arongo'a Le'a sulia sa Jesus ne'e kami fa'amanata kira 'ani. Na Fa'arongo'a Le'a ne'e nia mamana ma noa'a kasi rokisi. Na ngwae 'una'eri ki ne'e bolo fa'inia radulana na ngwae ki 'ani na fa'amanata'anga mamana, ma ka bolo logo fa'inia na fa'ata'ilana rora'a na ngwae ne'e kira uu saulia na fa'amanata'anga mamana.

Na ngwae fa'amanata 'oso'oso 'i Krit ki

10 Nau ku fata 'uri osi'ana na ngwae 'oro ki ne'e noa'a kasi ro'osulia na fa'amanata'anga mamana. Kira fata sulia na ru 'o'o ki, ma kira ka sokea na ngwae ki. Ma nia mamana ka tasa na'a sulia ngwae mamana Jiu ki ne'e kira fa'amamana na'a, ma kira ka dau ngasi ana ti taki ana Jiu ki.

11 'Oke fa'anotoa na ngwae 'una'eri ki. Kaida'i kira fa'amanata 'ani fa'amanata'anga rora kira ki, kira fa'ita'inia na tua'a ki, ma kwate kira ka abula fa'asia fa'amanata'anga sulia sa Jesus. Kira sasi 'una'eri fuana na ngalilana go'o na mani fa'asida.

12 Ma ta'i ngwae ada 'i Krit ne'e kira saea 'ani na profet kira, ka fata 'uri, "Kia'a ngwae ana 'i Krit, kulu soke liu ana kaida'i ki ta'ifau, ma kulu ka ta'a liu di'ia na ru kwasi ki, ma kulu ka 'aila busu, ma kulu ka guguta liu ana fanga."

13 Aia, na ala'anga ne'eri ki ka mamana liu. Nia ne'e, 'oke balufida nama, fasi 'iri ne'e fa'amamana'anga kira ka ngasingasi'a ma ka saga,

14 ma fasi 'iri noa'a kira kasi fa'amamana ana 'a'emae 'oso'oso Jiu ki, ma na ala'a totonga'i ana ngwae ki ne'e kira 'aila 'ani na fa'amanata'anga mamana.

15 Kulu'a na ngwae ne'e liakulu sikasika, kulu sai na'a ana na ru ki ta'ifau nia sikasika. Aia, ma na ngwae ne'e liada ka bulibuli 'ua, osi'ana noa'a kira kasi fa'amamana ana sa Jesus Christ, ru ki ta'ifau ne'e kira manata sulia nia bulibuli, sulia na manatada noa'a kasi sikasika ma noa'a kasi saga.

16 Kira saea fasi kira saiana God, bore ma kira sasia go'o 'ada na ru ta'a ki nia fa'ata'inia ne'e noa'a kira kasi saiana God. Ma na manata'anga kira ki ka ta'a liu, ma noa'a kira kasi ro'osulia fatalana God, ma noa'a kira kasi bolo go'o fuana sasilana ta ru ne'e ka le'a.

2

Na fa'amanata'anga mamana ki

1 Ma 'ae'o nini'a, 'oke fa'amanata 'ania na ru ne'e leka sulia na fa'amanata'anga mamana.

2 Ma 'oke fata totonga'i fuana ngwae ngwaro ki fasi 'iri noa'a kira kasi leka sulia na kwaiogai'anga ta'a kira ki, 'iri na manatada ke sikasika, ma ke daufafia mauri'a kira ki, ma na fa'amamana'anga kira ke saga, ma na alafe'anga kira ke ngasingasi'a, ma kira ke ngasingasi'a ana kaida'i kira dao to'ona na 'afita'i'anga ki.

3 Ma 'oke fata ngasingasi'a logo 'una'eri fuana kini kwasito'ola ngwaro ki 'iri ne'e abulalada ka saga ma ka fa'ata'inia ne'e kira fa'adufa God, ma noa'a kira kasi fata fa'alia ngwae ki, ma noa'a kira kasi kwatea maurilada fuana kwa'u gwau lilinga 'anga 'ania na waen. Ma kira ka fa'amanata nama 'ani na tae ne'e nia le'a,

4 fasi 'iri kike fa'amanata na kwasito'ola fi'i doe ki 'iri kike alafe fuana ara'i kira ki ma na ngela kira ki,

5 ma fasi 'iri na kwasito'ola fii doe ki kike daufafia mauri'a kira ki, ma kike abula 'olo'olo, ma kike tagi le'a sulia na tua'a kira ki, ma kike sasi ru le'a ki, ma kike ro'osulia na fatalana na ara'i kira ki. Kira ke sasia na ru ne'eri ki, 'iri noa'a ta ngwae kasi fata ta'a sulia na fatalana God.

6 'Oke fata totonga'i logo 'una'eri fuana ngwae ne'e kira fi'i ara'i ki, fasi 'iri kira ka daufafia mauri'a kira ki.

7 Ma 'ae'o, 'oke sasia ru le'a ki ana kaida'i ki ta'ifau, fasi 'iri na

ngwae ki kira ka lisia na raoˈa leˈa
ˈoe, ma kira ka sasi sulia. Ma ana na
kaidaˈi ˈoko faˈamanata ana, ˈoko
faˈataˈinia nama na malitaˈi ngwae
raola, ma na mamanaˈanga.
8 Na fatalamu ka saga ana kaidaˈi
ˈoko faˈamanata ana, fasi ˈiri ta
ngwae kasi fata faˈalia fatalamu, ma
na ngwae neˈe malimae ˈoe ki kike
baˈa ˈeke, osiˈana noaˈa kira kasi
dao toˈona ta ru rora akulu.
9 Na ngwae ni rao ˈoˈo ki, kike
roˈosulia na ngwae ˈaˈana kira ki,
ma kira ke faˈasaeleˈada ˈani tae ki
neˈe kira fuliˈi, ma noaˈa kira kasi
fata olisia naˈa fatalada.
10 Ma noaˈa kira kasi bilia ta ru
faˈasia na ngwae ˈaˈana kira ki. Kira
ke abula saga fasi ˈiri neˈe ngwae
ˈaˈana ki kira ka manata fitoˈo ada.
Ma ˈunaˈeri neˈe ngwae ki taˈifau
kira ka lisia na sasi leˈangaˈa kira ki,
ma kira ka inua na faˈamanataˈanga
mamana sulia God neˈe faˈamauri
kia.
11 ˈOke faˈamanata kira taˈifau
kike tua saga, osiˈana God nia
faˈataˈinia naˈa na leˈangaˈa
nia fuana ngwae ki taˈifau ˈani
faˈataˈilana na tala neˈe ngwae ki
kira toˈo ana mauriˈa firi.
12 Ma na leˈangaˈa neˈeri ka baˈe
kia fasi ˈiri kuke danga faˈiburi naˈa
ˈani na falafala taˈa ki, ma na kwaio-
gai ˈanga taˈa ki neˈe saena magalia.
Ma kuke daufafia maurilaka faˈinia
tuaˈa saga, ma kuke fulia na ru neˈe
God ogaˈi ki ana kaidaˈi neˈe kulu
tua ˈi saena magalia.
13 Kuke sasia ru neˈeri ki ana
kaidaˈi kulu kwaimasi ana faˈi asoa
neˈe sa Jesus Christ ke dao maˈi
ˈania na ˈinotoˈanga nia. Niaˈa na
God ˈinotoˈa kia neˈe faˈamauri kia.
14 Nia ka kwate nia talana fuana
faˈamaurilaka, fasi ˈiri nia ka talaˈi
kia faˈasia na taˈangaˈa ki taˈifau
ma ka faˈasikasika kia, fasi ˈiri kuke
alua naˈa na ngwae nia ki talana, na
ngwae neˈe kira oga naˈa sasilana
na ru neˈe leˈa ki.
15 ˈOke faˈamanata ˈani na ru
neˈeri ki fuana ngwae ˈi Krit ki, ma
ˈoke fata ngasingasiˈa fuana radu-
lada faˈinia faˈasagalada. Ma ˈoe
kosi alaˈanida kira ka saea ˈoko ˈiri
toˈo goˈo ana mamanaˈanga fuana
na faˈamanata ˈanga ˈani na ru neˈe
ki.

3

Na falafala saga ki

1 ˈOko faˈamanata oli ana ngwae
ˈoe ki ˈiri kira ke roˈosulia na ngwae
ˈaˈana ana gafmanu ki taˈifau, ma
kira ke noni maˈudi fuana na sasi-
lana ru leˈa ki ana kaidaˈi ki taˈifau.
2 Ma ˈoke saea fuada noaˈa kira
kasi fata faˈalia ta ngwae, ma kira
ke tua kwaima, ma kira ke enoeno
fuana na ngwae ki taˈifau.
3 Osiˈana ˈi naˈo maˈi, kulu bole-
boleˈa logo, ma kulu ka aburongo,
ma ti ngwae kira ka faˈarora kia. Ma
kulu ka roˈo naˈa sulia na kwaluˈani
kwaiogai ˈanga taˈa kwailiu kia ki.
Ma kulu ka aburongo logo ˈani sasi-
lana na ru taˈa ki, ma kulu ka
kwaiogai ana ru ti ngwae matamata
ki. Na ngwae ki kira ka malimaeˈa
aka, ma kulu ka malimaeˈa logo ada.
4 Bore ma God neˈe faˈamauri
kia, nia faˈataˈinia naˈa neˈe na
leˈangaˈa faˈinia alafeˈanga nia
fuaka.
5 Nia ka faˈamauri kia, noaˈa laˈu
duˈungana na raoˈa leˈa neˈe kulu
sasiˈi ki. Nia ka faˈamauri kia sulia
na kwaimanataiˈanga nia talana, su-
lia na Anoˈi ru Abu neˈe nia taufia
taˈangaˈa kia ki, ma ka kwatea na
futa faoluˈanga ma na mauriˈa faolu
fuaka.
6 God ka kwate dangalu ana na
Anoˈi ru Abu fuaka ˈani sa Jesus
Christ neˈe faˈamauri kia.
7 God noaˈa kasi matalangaˈi rora
aka, osiˈana nia kwaiˈofe akulu. Ma
kulu sai naˈa ana neˈe kulu toˈo ana
na mauriˈa firi neˈe kulu kwaimasi
ana.
8 Na alaˈanga neˈe ki, nia ma-
mana.
Nau ku oga ˈoke fata totongaˈi
sulia na ru neˈe ki, fasi ˈiri na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana God, kira
ke sasi ngangata ˈuana na sasilana
na raoˈa neˈe leˈa ki. Sulia ru neˈeri
ki, kira leˈa ma kika ˈafi leˈa ana
ngwae ki taˈifau.

9 Bore ma ˈoke tua faˈasia na
olisuˈusuˈu ˈanga boleboleˈa ki, ma
na isufutaˈa keta, ma na fuˈanga
fafia fadalana na taki sa Moses ki.
Sulia na ru neˈeri ki, ru ˈoˈo ki goˈo
ˈani, ma noaˈa kasi ˈafia goˈo ta
ngwae.
10 Diˈia ta ngwae ka fulia na
barangisiˈanga ˈi safitana ngwae
faˈamamana ki, ˈoke balufia. Ma
diˈia buri ˈana ˈoko balufia ana ro
kaidaˈi, ma nia kasi tua goˈo faˈasia,
ˈoke fai danga naˈa ˈamu ˈania.
11 ˈOko saiana ka sui na ngwae
ˈunaˈeri nia taˈa, ma na abula
taˈangaˈa nia ki ka faˈataˈinia naˈa
neˈe nia rora.

Na alaˈanga ˈisi ki

12 Nai asungani kwau sa Artemas
nama sa Tikikus fuamu. Sui mala
nia ka dao toˈomu, ˈoke ili ili
ˈuana lekaˈa maˈi siaku ˈi Nikopo-
lis. Osiˈana nau ku manata ˈuana
nai tua ˈi neˈeri ana kaidaˈi ana
unuˈi gwariˈa, duˈungana asi nia
kauburuˈa.
13 Ma na kaidaˈi sa Senas, na
ngwae ba saiana na taki ki, ma sa
Apolos kera sasi akaˈu fuana leka
maˈi, ˈoke kwaiˈafi adaroˈo ˈani na
ru ki taˈifau neˈe kera oga fuana
lekaˈa kera, ˈasu ˈubani kera kata
olidoko ana ta ru.
14 Na ngwae faˈamamana ki kike
baˈa ili nama ˈuana sasilana ru leˈa
ki fuana ˈafilana na ngwae neˈe ru
ki ˈafitaˈi fuada. Ma noaˈa kira kasi
tua mamasa ˈoˈo goˈo ˈada.
15 Na ngwae ki taˈifau neˈe kira
tua faˈinau, kira kwatea kwau na
fata leˈaleˈa ˈanga kira ki fuamu.
Ma ˈoko kwatea na fata leˈaleˈa
ˈanga kaimili ki fuana na ngwae
faˈamamana ki neˈe kira sai aimili.
Nau ku foˈo fasi ˈiri neˈe
kwaiˈofeˈanga God ke tua faˈi kamu
taˈifau.

Na Kerekereˈa Sa Paul Fuana Sa Filemon

Sa Filemon nia ta taˈi ngwae Kristin ana fanoa doe ˈi Kolose. Nia lia diˈia neˈe sa Paul keresia kerekereˈa neˈe fuana sa Filemon, ana kaidaˈi nia keresia logo ta kerekereˈa fuana ngwaˈi toˈa ˈi Kolose. Ma sa Paul ka keresia kerekereˈa neˈe kaidaˈi nia tua saena lokafo ˈi Rom.

ˈIu sa Paul alaˈa sulia taˈi ngwae rao ˈoˈo (slave) sa Onesimus nia tafi naˈa faˈasia sa Filemon. Leleka ngwae rao ˈoˈo neˈe sa Onesimus nia ka dao ana kula sa Paul tua saena lokafo ana. Ma ka ˈiri tau goˈo sa Onesimus ka taˈe maˈi ka Kristin leˈa naˈa. Kaidaˈi sa Paul keresia na kerekereˈa neˈe ka sui naˈa, nia ka olitaˈinia sa Onesimus ka oli laˈu fuana ngwae ˈaˈana nia sa Filemon. Ma sa Paul ka amasia sa Filemon ka rufuanata nama ana sa Onesimus fafia ru tae neˈe nia fulia. Ana alaˈanga Grik, satana sa Onesimus fada ˈani “Ngwae Rao Kwaiˈafi”.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Fata leˈa leˈa ˈanga sa Paul ki fuana sa Filemon & 1-3
- Sa Paul alaˈa sulia sa Onesimus fuana sa Filemon & 4-22
- Fata leˈa leˈa ˈanga ˈisi ki ma na foˈongaˈa & 23-25

1 Nauˈa sa Paul, nau ku tua saena luma ni lokafo osiˈana na raoˈa nau fuana sa Jesus Christ. Keroˈo sa Timoti na ngwai asina kia saena faˈamamanaˈanga, keroˈo kwatea kwau fata leˈa leˈa ˈanga keroˈo ki fuamu kwala Filemon, na ngwae kwaima keroˈo neˈe rao fiku faˈi keroˈo.

2 Ma keroˈo ka kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga ki fuada na ngwae faˈamamana ki ana sa Jesus Christ neˈe kira fiku maˈi ˈi luma ˈoe, ma na ngwaingwaena kia ana sa Christ ˈi Afia, ma sa Arkipus na ngwae neˈe suˈusia na faˈarongoˈa leˈa faˈi keroˈo.

3 Nau ku foˈo fasi ˈiri God na Maˈa kia ma na Aofia sa Jesus Christ ke kwatea na kwaiˈofeˈanga ma na aroaroˈanga fuamuˈa.

Na alafeˈanga ma na faˈamamanaˈanga sa Filemon

4 Filemon ˈae, ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe nau ku foˈo fuamu, nau ku baˈatafea God nau,

5 osiˈana nau ku rongoa na alafeˈanga ˈoe fuana ngwae God ki taˈifau, ma na faˈamamanaˈanga ˈoe ana sa Jesus na Aofia.

6 Nau ku foˈo ˈiri neˈe na ˈado kwaimaˈanga neˈe kamu sasi faˈinia ti ngwae neˈe kira faˈamamana ki ke baˈa kwate kamu ke saiana na ru leˈa ki osiˈana kuluˈa naˈa ana sa Christ.

7 Ngwaefuta nau ˈae, ˈoko alafe ma ˈoko faˈasaeleˈa ngwae God ki taˈifau ˈi neˈana. Ru neˈeri neˈe kwate ma nau ku saeleˈa liu ma ka gwale nau liu naˈa!

Na ganiˈa fuana sa Onesimus

8-9 Osiˈana nia ˈunaˈeri, nau ku gani ˈoe ˈuana taˈi ru neˈe fuila ˈoke sasia. Sui bore ˈana nau ku toˈo ana na ngasingasiˈanga neˈe sa Jesus kwatea fuaku fuana iribobo ˈanga amu fuana ru neˈe, noaˈa nau ku ˈiri sasi goˈo ˈunaˈeri. Nau ku gani ˈoe, osiˈana nau ku alafe fuamu. Nauˈa sa Paul, na ngwae ngwaro neˈe nau ku tua saena luma ni lokafo sulia na raolaku fuana sa Jesus Christ,

10 nau ku gani ˈoe osiˈana sa Onesimus, na ngwae ni rao ˈoˈo ˈoe, ba nia tafi faˈasiˈo. Nau ku oga ˈoke rufuanata naˈa ana niaˈa. Nia diˈia naˈa ngela nau osiˈana kaidaˈi nau ku tua ˈi saena luma ni lokafo, nau ku ˈafia ˈiri nia ke faˈamamana.

11 Ana kaidaˈi ba sui, sa Onesimus neˈe ru ˈoˈo goˈo ˈana fuamu osiˈana nia tafi, bore ma ana kaidaˈi neˈe nia ka ˈafiˈo naˈa ma nauˈa logo.

12 Sui bore ˈana nau ku alafe liu fuana sa Onesimus, nau ku olitaˈinia naˈa kwau siamu.

13 Nau ku tua ˈi saena na luma
ni lokafo, duˈungana na leˈalana na
Faˈarongoˈa Leˈa. Ma nau ku oga
fasi ˈiri sa Onesimus ka tua basi ˈana
ˈi neˈe siaku kaidaˈi neˈe, ˈiri nia ke
ˈafi nau olisi ˈoe.
14 Ka ˈunaˈeri bore ˈana, nau
noaˈa kusi suˈumaˈinia laˈu fasi
ˈoke ˈafi nau, bore ma nau ku oga
lala fasi ˈoke sasi sulia na liamu
talamu. Ma noaˈa nau kusi sasia ta
ru, diˈia noaˈa ˈoe kosi alafafia.
15 Sali sa Onesimus leka ka tua tau
faˈasiˈo ana kaidaˈi dokodoko neˈe
goˈo ˈana taka, fasi ˈiri nia ke baˈa
tua tari faˈi ˈoe ana kaidaˈi neˈe oli
ˈalaˈa.
16 Ma na kaidaˈi neˈe, nia noaˈa
laˈu ta ngwae ni rao ˈoˈo goˈo ˈana,
ma nia liufia naˈa ngwae rao ˈoˈo.
Ma nia na ngwaefuta leˈa leˈa teoliu
kia ana sa Jesus Christ. Nau ku lia
doe liu ana, ma ˈaeˈo sa Filemon,
ˈoke lia doe ana sa Onesimus ka liufi
nau laˈu, sulia nia na ngwae rao ˈoˈo
ˈoe, ma nia ta ngwaefuta logo amu
ana Aofia.
17 ˈOke kwaloa sa Onesimus laˈu,
ka diˈia neˈe ˈoko kwalo nau,
duˈungana ˈoko lia doe aku, nauˈa
na ngwae neˈe koro rao kwaima
fuana na Aofia.
18 Ma diˈia nia ka sasia ta ru neˈe
rora fuamu nama ka ngali langa ana
ta ru faˈasiˈo, ˈoke alua ˈamu fafi
nau fasi ˈiri nau ku duˈua naˈa kwau
ˈaku fuamu.
19 Aia, nau ku keresia kwau na
kerekereˈa neˈe ˈani na limaku ta-
laku ku ˈuri, “Nauˈa sa Paul neˈe nai
baˈa duˈua fuamu tae neˈe nia ngali
langa ana.” (Bore ma noaˈa ˈoe kosi
manata bura neˈe ngali langaˈa ˈoe
faˈasi nau nia doe liu, osiˈana nau
ku ˈafiˈo fuana faˈamamanaˈanga
ana sa Jesus Christ.)
20 Nia neˈe, ngwae asina leˈa
nau ana sa Christ, nau ku oga
ˈoke ˈafi nau ana ru neˈe, osiˈana
kwaimaˈanga koro ana na Aofia.
ˈOke faˈasaeleˈa nau maˈi diˈia ˈoko
sasi ru neˈe fuaku!
21 Ana kaidaˈi niniˈa nau ku
kerekere kwau, nau ku manata toˈo
neˈe ˈoke baˈa sasi goˈo ˈamu ta ru
neˈe nau ku ganiˈo kwau ˈuana, ma
nau ku saiana ˈoke baˈa sasi goˈo
ˈamu ta ru doe liufia na ru nau ku
ganiˈo ˈuana.
22 Ma ˈoke sasi akaˈu logo ana
ta maˈe luma fuaku, osiˈana nau
ku manata toˈo neˈe God ke baˈa
kwatea taˈifau naˈa ru ba kamu
ganiˈi ki ˈani na foˈongaˈa, ma ka
olitaˈi nau kwau siaumulu faˈasia na
lokafo.

Na alaˈanga ˈisi ki

23 Ma sa Epafras, neˈe nia tua logo
faˈi nau saena na luma ni lokafo
duˈungana nia rao fuana sa Jesus
Christ, nia kwatea kwau fata leˈa
leˈa ˈanga nia ki fuamu.
24 Ma sa Mark, ma sa Aristakus,
ma sa Demas, ma sa Luke, na ngwae
rao kwaima nau ki, kira kwatea logo
na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki fuamu.
25 Nau ku foˈo ˈiri neˈe
kwaiˈofeˈanga sa Jesus Christ na
Aofia ke tua faˈi kamu taˈifau.

Hebrus
Na Kerekereˈa Fuana Ngwae Jiu Ki

Ti ngwae neˈe kira noaˈa kasi Kristin ki, kira fata faˈalida liu mala ngwae Kristin ki. Nia ˈunaˈeri kira ka tua toˈona kasi leˈa, ma kira ka karangi kanusu naˈa faˈasia faˈamamanaˈanga kira ki ana sa Christ. Kira oga ka oli ana falafala Jiu ki. Ngwae neˈe ka kerekere fuada ka saea fuada kike inaˈu ana dau ngasiˈa ana fitoˈonga kira ki. Nia saea fuada ka ˈuri, sa Jesus Christ goˈo neˈe faˈataˈi madakola ana God fuakulu. Sa Jesus naˈa neˈe uu ngasi kaidaˈi nia nonifii liu naˈa, ma niaˈa naˈa neˈe Ngela God tutua firi. Sa Jesus nia tasa ka liufia laˈu profet ˈi naˈo ki. Nia ka liufia laˈu ˈainsel ki, ma ka liufia laˈu sa Moses logo. ˈUnaˈeri, na ngwae Kristin ki kike uu ngasi saena fitoˈonga kira, ma noaˈa kasi oli faˈi buri ˈuana falafala Jiu ki.

Ma God saea ka sui naˈa neˈe sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu neˈe nia ke baˈa tutua firi, ma ka tasa liu laˈu ana fata abu ˈi naˈo ki. Ma na raoˈa nia ana fata abu, sa Jesus nia saiana faˈamaurilana ngwae ki, fasi ˈiri kike aloge dangalu faˈasia taˈangaˈa faˈinia maeˈa. Na kwaisuˈusi ˈanga ˈi naˈo ki faˈataˈinia goˈo nunuˈi ru sa Jesus sasia. Na ngwae nini keresia buka neˈe, nia ka saea fuana Kristin ki kike uu ngasi firi ana fitoˈolada, diˈia ngwae ˈaˈana ba ˈi naˈo ki. Sui bore kaidaˈi ngwae ki ka maˈudu kira, nia saea kike uu ngasi ana fitoˈonga kira ki.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Jesus tasa ka liufia na ˈainsel ki & 1:1—2:18
Sa Jesus tasa ka liufia sa Moses ma sa Josua & 3:1—4:13
Sa Jesus ˈingataˈi fata abu Mamana & 4:14—7:28
Fata alangaˈinga sa Jesus nia doe liu & 8:1—9:22
Kwaisuˈusi ˈanga sa Jesus nia doe liu & 9:23—10:18
Ngwae fitoˈo ki kira ka uu ngasi ana fitoˈonga & 10:19-30
Ngwae ˈi naˈo maˈi ki neˈe fitoˈo leˈa ana God & 11:1-40
Donga maurilana sa Jesus & 12:1—13:19
Alaˈanga ˈisi ki & 13:20-25

God fata fuaka ˈania Ngela nia

1 ˈUa naˈa maˈi ˈi naˈo, God fata fuana koˈo bora kia ki ana kaidaˈi ˈoro ma ˈania na ru matamata ki ˈania profet ki.

2 Bore ma ana faˈi asoa ˈisi neˈe ki, nia fata naˈa fuaka ˈania na Ngela nia. Ma ˈani na Ngela nia neˈe, God ka saungaˈinia na ru ki taˈifau, ma niaˈa logo neˈe God ka filia ˈiri nia ke baˈa toˈo ana na ru ki taˈifau.

3 Na Ngela God nia ka faˈataˈinia madakolaˈanga God ˈinotoˈa, sulia kera bolo goˈo. Ma sulia logo na ngasingasiˈanga ana fatalana Ngela God neˈe, nia dau faˈangasia na ru ki taˈifau fuana noaˈa kasi sui. Ma ˈi buri ˈana nia lafua naˈa na abula taˈangaˈa kia ki, nia ka fiˈi oli ˈuana ˈi langi, ma ka tua ana kula ni ˈinotoˈa ana bali ˈoloˈolo ana God duˈuduˈu fanoa.

Na Ngela God nia ˈinotoˈa ka tasa

4 God faˈa ˈinotoˈa na Ngela nia ka tasa liufi naˈa ˈainsel ki, diˈia logo na sata neˈe nia kwatea fuana Ngela nia ˈinotoˈa ka liufia na sata neˈe nia kwatea fuada na ˈainsel ki.

5 Sulia God ba fata ˈuri fuana Ngela nia,

"ˈOe na Ngela nau, ma ˈi taˈena nauˈa naˈa neˈe Maˈa ˈoe."✡

Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri fuana ta ˈainsel.

Ma tau mala maˈi ˈua, God ka fata logo ˈuri sulia na Ngela nia,

"Nai baˈa Maˈa nia, ma nia ke baˈa Ngela nau."✡

Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo ˈunaˈeri sulia ta ˈainsel.

✡ **1:5** Sam 2:7 ✡ **1:5** 2 Samuel 7:14

6 Ma ana kaidaˈi neˈe karangi
fuana God ka kwatea maˈi na Ngela
ˈinotoˈa nia ˈuana na magalia, nia
ka fata ˈuri,
“Na ˈainsel nau ki taˈifau kika
foˈosia.”✡
7 Bore ma sulia ˈainsel ki, God ka
fata ˈuri,
“Na ˈainsel nau ki neˈe kira rao
fuaku, nau ku kwate ma kira
ka diˈia naˈa na iru ki ma na
mafula ki.”✡
8 Ma sulia na Ngela nia, God ka fata
ˈuri,
“ˈAeˈo neˈe God, ma na ˈInotoˈanga
ˈoe nia ke baˈa tuatua firi.
Ma ˈoko ˈinotoˈa fafida na ngwae
ˈoe ki ˈania ˈoloˈoloˈa.
9 ˈOko saeleˈa faˈinia na ru neˈe saga
ki, ma ˈoko sisikoˈa ˈania na
ru taˈa ki.
Ma sulia ru neˈeri, nauˈa God ˈoe,
nau ku fili ˈoe, ma nau ku
kwatea logo na saeleˈanga
doe fuamu ˈani faˈadoeˈa tasa
liufia nau ku kwatea fuana
kwaima ˈoe ki.”✡
10 Ma God ka fata logo ˈuri fuana
Ngela nia,
“Aofia ˈae, ana etangilana maˈi,
ˈoko saungaˈinia na ano ˈani
limamu talamu, ma ˈoko
saungaˈinia naˈa mamanga.
11 Ma sui bore ˈana ru neˈeri ki ke
baˈa sui, ˈoko mauri tuatua
firi.
Kike baˈa taˈa diˈia ta toro ˈua.
12 Ma ˈoko kusuda diˈia ta ngwae ba
kusua ta toro ˈua.
ˈOko rokisida diˈia ta toro.
Bore ma ˈoe niniˈa, noaˈa ˈoe
kosi rokisi, ma na maurilamu
noaˈa kasi sui.”✡
13 Aia, ma God ka fata ˈuri laˈu fuana
Ngela nia,
“ˈOko tua ˈi bali ˈoloˈolo aku, leleka
ka dao ana ta kaidaˈi nau ku
alua ˈoko liufia na malimae
ˈoe ki.”✡
Bore ma God noaˈa kasi fata goˈo
ˈunaˈeri fuana ta ˈainsel.
14 Aia, na tae neˈe na ˈainsel ki?
ˈAinsel ki kira neˈe ano ˈi ru neˈe
kira rao fuana God. God asungaˈinia
na ˈainsel ki fuana kwaiˈafiˈanga
ana ngwae neˈe nia faˈamaurida ki.

2

Na faˈamanataˈanga sa Jesus nia ˈinotoˈa ka tasa liufia taki sa Moses

1 Ma duˈungana nia ˈunaˈeri
neˈe, kulu ka dau ngasi fafia na
faˈamanataˈanga mamana ki neˈe
kulu rongoa taˈifau naˈa sulia Ngela
God, ˈasu ˈubani kulu kata leka rora
faˈasia.
2 Na taki neˈe na ˈainsel ki
kira kwatea fuana sa Moses, nia
neˈe ru mamana ki taˈifau goˈo.
Ma na ngwae ba kira noaˈa kasi
roˈosulia, God ka kwatea naˈa na
kwaˈikwaˈinga neˈe saga fuana.
3 Nia ka ˈunaˈeri logo, noaˈa
kulu kasi tafi faˈasia kwaˈikwaˈinga
nia diˈia kulu aburongo ana
faˈamanataˈanga sulia na tala leˈa
neˈe God faˈamauria kia ˈani.
Na Aofia sa Jesus talana nia eta
faˈarongo ˈani na tala neˈe God
faˈamauria kia ˈani. Ma na ngwae
ki neˈe kira rongo nia, kira saea
fuaka, ma kira ka faˈataˈinia
na faˈamanataˈanga neˈeri nia
mamana.
4 Ma God logo neˈe faˈataˈinia
na faˈamanataˈanga neˈeri nia ma-
mana. Sulia nia kwatea na ngasin-
gasiˈanga fuada fasi ˈiri kika fu-
lia na faˈanadaˈa ki ma na ru ni
ˈarefoˈanga matamata ki. Ma nia ka
kwatea logo na ngasingasiˈanga ki
fuada faˈasia na Anoˈi ru Abu diˈia
nia oga.

Sa Jesus talaˈi kia fuana ˈinotoˈanga ˈi langi

5 Kulu saiana neˈe God noaˈa kasi
filia na ˈainsel ki ˈiri kike gwaungaˈi
fafia na magalia faolu neˈe ke baˈa
dao maˈi.
6 Osiˈana ta bali ana Kerekereˈa
Abu ba fata ˈuri,
“God ˈae, na ngwae ru faˈuta neˈe
ˈoko manata doe liu ana?
Sulia kira ngwae ki goˈo ˈana.
Ma ka faˈuta neˈe ˈoko tagi sulida?

✡ **1:6** Diutronomi 32:43 ✡ **1:7** Sam 104:4 ✡ **1:9** Sam 45:6-7 ✡ **1:12** Sam 102:25-27 ✡ **1:13** Sam 110:1

7 ˈOko kwate kira ka tiˈitiˈi ˈi olofana
ˈainsel ki ana kaidaˈi tiˈitiˈi.
Ma ˈoko faˈa ˈinotoˈa kira, ma ˈoko
faˈadoe kira,
8 ma ˈoko alu kira ka gwaungaˈi naˈa
fafia ru ki taˈifau.”✡

Aia, na Kerekereˈa neˈeri ka saea God alua ngwae ka gwaungaˈi fafia na ru ki taˈifau. Nia ka faˈataˈinia neˈe ngwae ki ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa ru ki taˈifau neˈe God nia saungaˈinida. Bore ma, ana na kaidaˈi neˈe, noaˈa kulu kasi lisia ˈua neˈe ngwae ki gwaungaˈi fafia na ru ki taˈifau.

9 Ma ka ˈunaˈeri bore ˈana, kulu saiana sa Jesus naˈa neˈe nia gwaungaˈi. God alu nia ka ngwaeˈa ma ka tua ˈi olofana ˈainsel ki ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo, fasi ˈiri nia ka mae fuana faˈamaurilana ngwae ki taˈifau, sulia na alafeˈanga God. Ma ana kaidaˈi neˈeri, God ka faˈa ˈinotoˈa nia ma ka faˈadoe nia, sulia na maelana.

10 God saungaˈinia naˈa ru ki taˈifau, ma nia ka dau logo fafia naˈa ru ki taˈifau. Ma nia ka asungaˈinia sa Jesus ka nonifii ma ka mae. Ma osiˈana nonifiilana sa Jesus, God ka alu sa Jesus, na ngwae aliˈafu neˈe faˈamauri kia. God sasia naˈa ru neˈeri fasi ˈiri nia kwatea na ngwae ˈoro ki ka alu ngela nia ki, ma kira ka ˈinotoˈa logo diˈia niaˈa. Na raoˈa God nia saga taˈifau.

11 Sa Jesus ka faˈasikasika ngwae ki faˈasia taˈangaˈa kira ki. Nia neˈe kira faˈinia sa Jesus, kira ka toˈo ana taˈi Maˈa. Nia neˈe ka kwate sa Jesus kasi ˈeke fuana saelada ˈani ngwaefuta nia ki.

12 Ma sa Jesus ka fata ˈuri fuana God,
“Nai baˈa faˈarongo ˈani fuana ngwaefuta nau ki ˈani na ru ˈoko saunganiˈi ki, ma nai baˈa baˈatafe ˈoe saena fikuˈa kira.”✡
13 Nia ka fata logo ˈuri,
“Nai baˈa fitoˈo ana God.”✡
Ma nia ka fata logo ˈuri,
“Nau ku tua ˈi neˈe, faˈinida na ngela neˈe God kwateda fuaku ki.”✡

14 Ma sulia kulu na ngela neˈeri ki, ma kulu ngwae neˈe kulu toˈo ana noni, sa Jesus ka ruˈufia logo na noni ma ka ngwaeˈa logo diˈia kiaˈa. Nia sasi ˈunaˈeri fasi ˈiri, ˈani na maelana, nia ofota naˈa sa Saetan neˈe toˈo ana ngasingasiˈanga ana maeˈa.

15 Ma ˈunaˈeri sa Jesus ka logea naˈa ngwae neˈe sa Saetan gwaungaˈi fafida ki sulia na maˈungaˈa kira ˈani maeˈa.

16 Kulu saiana, noaˈa laˈu na ˈainsel ki neˈe sa Jesus ˈafida ˈunaˈeri. Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba saea naˈa ka ˈuri,
“Nia ˈafia naˈa kwalafa sa Abraham ki.”✡

17 Duˈungana ru neˈeri, nia ka alu nia ka diˈia nama kuluˈa na ngwaefuta nia ki, fasi ˈiri nia ka alua ˈingataˈi fata abu kulu neˈe kwaimanatai fuaka, ma ka ˈidufaˈi kwaiˈafi aka ˈi naˈona God. Ma nia ka foˈosi ˈani niaˈa talana, fasi ˈiri God ka rufuanata naˈa ana abula taˈangaˈa kia ki.

18 Ma ana kaidaˈi neˈe, nia ka totolia kwaiˈafilana na ngwae neˈe sa Saetan ilitoˈoda ki. Sa Jesus saiana sasilana ru neˈeri, osiˈana sa Saetan ilitoˈona logo ma nia ka nonifii diˈia logo na ngwae ki taˈifau.

3

Sa Jesus neˈe talingaˈi ka tasa liufia sa Moses

1 Ngwaefuta abu nau kina ˈae, God fili kia kuke leka ˈi langi. Aia, muke manata basi sulia sa Jesus, neˈe kulu saea ˈani na ˈingataˈi fata abu kia, ma na ngwae neˈe God asungaˈinia.

2 Sa Jesus roˈosulia na kwaiogaiˈanga God ki taˈifau, ma God neˈe filia ka rao fuana, diˈia logo

✡ **2:8** Sam 8:4-6 ✡ **2:12** Sam 22:22 ✡ **2:13** Aesea 8:17 ✡ **2:13** Aesea 8:18 ✡ **2:16** Aesea 41:8, 9

sa Moses neˈe roˈosulia na kwaio-
gaiˈanga God, kaidaˈi nia kwaiˈafi
ana ngwae God ki.
3 Bore ma sa Jesus neˈe talingaˈi
ka liufia sa Moses, ka diˈia logo na
ngwae neˈe nia saungaˈinia luma,
kira baˈatafea nia liufia na luma ba
nia saungaˈinia.
4 Kulu saiana diˈia kulu lisia na
luma, ˈirai tama ta ngwae nama
neˈe saungaˈinia. Ma God neˈe
saungaˈinia ru ki taˈifau.
5 Sa Moses, nia roˈosulia God
kaidaˈi nia kwaiˈafi ana ngwae God
ki. Ma nia ka alaˈa sulia na ru neˈe
God ke fata ˈani kaidaˈi neˈe ke baˈa
dao maˈi.
6 Bore ma sa Christ niniˈa,
niaˈa Ngela God, ma nia ˈidufaˈi
kwaiˈafi aka saena raoˈa nia
fuana gwaungaˈinga fafia ngwae
God ki. Ma kiaˈa naˈa neˈe
ngwae God ki, diˈia kulu dau
ngasi ana faˈamamanaˈanga ma na
kwaimasiˈanga ˈani fitoˈonga ˈuana
na ru leˈa neˈe God ke baˈa kwatea
fuaka ki.

Na mamaloˈanga fuana ngwae God ki

7 Nia neˈe, na Anoˈi ru Abu ba fata
ˈuri,
"ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa
fatalana God,
8 kamu kasi faˈangasia na man-
atamuˈa diˈia na koˈo bora kamu
ki ana kaidaˈi kira ˈaila ˈani God,
ma kira ka aburongo ana God saena
abaˈi kula kwasi."

9 Ma God ka fata ˈuri,
"Sui bore ˈana kira ka lisia na
faˈanadaˈa ki neˈe nau
ku sasiˈi sulia fai akwala
faˈi ngali ki, kira ilitoˈo
aku kaidaˈi kira noaˈa kasi
faˈamamana ma kira kasi
kwairoˈoi aku.
10 Duˈungana nau ku saetaˈa liu
fuada, ma nau ku fata ˈuri,
'Kira aburongo aku, ma kira
ka ˈaila ˈani roˈongaˈa sulia
na taki nau ki.'
11 Aia, na liaku saetaˈa, ma nau ku
fata alangaˈi ˈuri, 'Nia ˈafitaˈi
kira ka ruˈu saena fanoa neˈe
nau ku sasi akaˈu ana fasi ˈiri
kike mamalo ˈana.' "✡

12 ˈIu, ngwaefuta nau kina ˈae,
muke lia suli kamu talamuˈa, ˈasu
ˈubani ta ngwae amuˈa neˈe man-
ataˈanga nia taˈa, ma nia kasi
faˈamamana ana sa Jesus Christ, ma
ka ˈaila naˈa ˈani God neˈe mauri.
13 Bore ma muke ˈafi kamu
kwailiu ana kaidaˈi neˈe, osiˈana na
Kerekereˈa Abu ba saea ˈi "taˈena."
Muke sasi ˈunaˈeri, ˈasu ˈubani ta
ngwae amuˈa kata fiˈi faˈamamana
ana sokea sulia abula taˈangaˈa, ma
na maurilana ka akafoˈa lala faˈasi
God.
14 Kulu fitoˈo ana sa Christ
ana kaidaˈi kulu eta faˈamamana.
Ma diˈia kulu ka dau ngasi ana
faˈamamanaˈanga kia ana sa Jesus
Christ leleka ka dao ana kaidaˈi
ˈisi, tama God ke baˈa kwatea ru
ki taˈifau fuaka neˈe nia eta fata
alangaˈi ˈani.
15 Sulia na Kerekereˈa Abu ba fata
ˈuri,
"ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa
fatalana God, kamu kasi
faˈangasia na manatamuˈa
diˈia na koˈo bora kamu ki
ana kaidaˈi kira ˈaila ˈani
God."✡

16 Ma sa tai faˈida neˈe kira rongoa
taˈifau naˈa fatalana God, ma kira
ka ˈaila ˈania? Kiraˈa na ngwae Jiu
ki ba sa Moses talaˈida faˈasia fanoa
ˈi Ejipt.
17 Ma sa tai faˈida neˈe God nia
saetaˈa fuada sulia fai akwala faˈi
ngali ki? Kiraˈa na ngwae neˈe kira
mae saena abaˈi kula kwasi osiˈana
na abula taˈangaˈa kira ki ˈi neˈeri.
18 Ma sa tai faˈida neˈe God fata
alangaˈi suli kira, ka ˈuri, "Nia
ˈafitaˈi kira ka ruˈu saena fanoa
neˈe nau ku salisali ana fasi ˈiri kike
mamalo ana?" God fata sulia na
ngwae neˈe kira ˈaila ˈania ki.
19 Ma kulu saiana noaˈa kira kasi
totolia ruˈungaˈa saena fanoa ana
mamaloˈanga neˈeri, osiˈana kira
kasi faˈamamana ana God.

✡ **3:11** Sam 95:7-11 ✡ **3:15** Sam 95:7-8

4

1 Ma sui bore ˈana na ngwae
neˈeri noaˈa kasi bolo fuana
ruˈungaˈa saena fanoa neˈeri ˈuana
mamaloˈanga, na fata alangaˈinga
God nia tua ˈua. Ma kuluˈa neˈe,
God sae kulu fasi ˈiri kuke ruˈu
fuana mamaloˈanga faˈinia. Nia
neˈe, kuke lia leˈa suli kulu, ˈasu
ˈubani ta taˈi ngwae akulu ka talafia
ruˈungaˈa ˈi neˈeri.
2 Osiˈana kulu rongoa taˈifau naˈa
ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia na fanoa
ana mamaloˈanga, diˈia naˈa koˈo
bora kia ki ˈi naˈo maˈi. Sui bore
ˈana kira ka rongoa taˈifau naˈa
na faˈarongoˈanga neˈeri, nia noaˈa
kasi ˈafida goˈo, sulia kaidaˈi kira
rongoa, kira kasi faˈamamana goˈo
ana.
3 Ma taˈifili kulu, neˈe kulu
faˈamamana taˈifau naˈa, kuke ruˈu
ˈi neˈeri fuana na mamaloˈa faˈinia
God. Sulia nia ba fata ˈuri,

> “Nau ku saetaˈa, ma nau ku fata alangaˈi ˈuri, ‘Nia ˈafitaˈi kira ka ruˈu saena fanoa neˈe nau ku sasi akaˈu ana fuada fuana mamaloˈa ana.’ ”✡

God fata ˈunaˈeri, bore ˈana nia
ka faˈasuia naˈa na raoˈa nia ma na
kula ni mamaloˈa neˈeri, ana kaidaˈi
nia saungaˈinia na magalia.
4 Sulia na Kerekereˈa Abu nia ba
fata sulia na fiuna asoa ka ˈuri, “Ana
fiuna asoa, God mamalo naˈa faˈasia
raoˈa nia ki.”
5 Ma na Kerekereˈa Abu ka fata
laˈu sulia ka ˈuri, “Nia ˈafitaˈi kira
ka ruˈu saena fanoa neˈe nau ku sasi
akaˈu ana fasi ˈiri kira ke mamalo
ana.”
6 Na ngwae ba kira eta rongoa
naˈa Faˈarongoˈa Leˈa, noaˈa
kira kasi ruˈu maˈi ˈiri kike
mamalo, osiˈana noaˈa kira kasi
faˈamamana. Nia neˈe, kulu
ka saiana, ti ngwae matamata
neˈe God ke baˈa alaˈanida fuana
mamaloˈanga.
7 Sulia God alua naˈa kaidaˈi mata-
mata fuana ruˈungaˈa ˈi saena ma-
maloˈanga. Ma God ka saea kaidaˈi
neˈeri naˈa neˈe “ˈi taˈena.” Su-
lia tau naˈa maˈi buri ˈana kaidaˈi
neˈe ngwae ba ˈi naˈo ki kasi
faˈamamana, sa David ka keresia na
fatalana God saena Kerekereˈa Abu
neˈe nau ku saea ka sui naˈa nia ˈuri,
“ˈI taˈena, diˈia kamu rongoa naˈa
fatalana God, noaˈa kamu
kasi faˈangasia naˈa manata-
lamuˈa.”✡

8 Sa Josua ba noaˈa kasi kwatea
na mamaloˈanga fuada ngwae Israel
ki, nia neˈe ka bolo fuana God ka
fata laˈu ˈani sa David sulia na ma-
maloˈanga ana ta kaidaˈi matamata
ˈi buri.
9 Nia neˈe, kulu saiana na ma-
maloˈanga fuana ngwae God ki, nia
teo ˈua, ma nia ta mamaloˈanga
diˈia ba God nia mamalo ana fiuna
asoa.
10 Sulia sa tai bore ˈana neˈe
mamalo faˈinia God, nia mamalo
taˈifau ana raoˈa nia ki, diˈia
logo God neˈe mamalo kaidaˈi nia
faˈasuia raoˈa nia ana saungaˈilana
magalia.
11 Nia neˈe, kuke sasi ngangata
fasi ˈiri kuke ruˈu ana kula ni
mamaloˈanga neˈe God sasi akaˈu
ana, ˈasu ˈubani ta ngwae akulu
noaˈa kasi totolia ruˈungaˈa, diˈia
na ngwae ˈi naˈo ki neˈe kira kasi
faˈamamana, ma noaˈa kira kasi
ruˈu saena mamaloˈanga.
12 Aia, na fatalana God nia diˈia
ta ru mauri ma nia fulia na ru doe
ki. Ma na fatalana God ka diˈia ta
naifi doe ba toˈo ro bali, sulia nia
labu ka ruˈu ˈi saena manatalaka
faˈinia ˈi saena maurilaka, sulia nia
faˈataˈinia fuaka ru neˈe leˈa ma ru
neˈe taˈa ˈi saena manataka faˈinia
ˈi saena kwaiogailaka.
13 Ma noaˈa ta ngwae kasi so-
fongaˈinia goˈo ta ru faˈasia God,
osiˈana God nia lisia naˈa ru ki
taˈifau. Ma nia ke baˈa kwate ma
kulu ka faˈarongo ˈani na ru ki
taˈifau neˈe kulu sasiˈi.

Sa Jesus naˈa neˈe na ˈingataˈi fata abu

✡ **4:3** Sam 95:11 ✡ **4:7** Sam 95:7, 8

14 Ma osiˈana ru neˈeri ki, kuke dau ngasi ana faˈamamanaˈanga neˈe kulu alaˈa sulia. Sulia kulu toˈo ana ˈingataˈi fata abu doe neˈe nia leka ˈalaˈa ˈi langi, ma ka alaˈa ˈani kia ˈi maana God. Nia naˈa neˈe sa Jesus, na Ngela God.

15 Ma sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu kia, nia sai taˈifau naˈa ana na ngwataˈutaˈu ˈanga kia ki, ma nia kwaiˈafi aka sulia nia liufia taˈifau naˈa na ilitoˈonga ki, diˈia sa Saetan neˈe nia ilitoˈo aka. Ma bore ˈana sa Saetan ka ilitoˈona sa Jesus, sa Jesus noaˈa kasi fulia ta ru taˈa.

16 Nia neˈe, noaˈa kulu kasi maˈu ˈuana leka maˈi siana God neˈe kwaimanatai aka. Sulia nia ke baˈa kwaimanatai fuaka ma ka kwaiˈafi aka, ana kaidaˈi kulu dao toˈona na ˈafitaˈiˈanga ki.

5

1 Ma diˈia ta ngwae neˈe kira filia faˈasia na ngwae ki fuana raoˈa ana ˈingataˈi fata abuˈanga, kira faˈamamana nia naˈa neˈe fuana na daoˈa ˈi naˈona God, ma niaˈa na ngwae neˈe fata olisia na ngwae ki. Ma na raoˈa nia logo, nia ka kwatea naˈa kwateˈa ki faˈinia na kwaisuˈusiˈanga ki fuana God fasi ˈiri God ka rufuanata naˈa ana abulaˈanga taˈa na ngwae ki.

2 Ma na ˈingataˈi fata abu nia na ngwae goˈo ˈana, ma nia ka sasia logo ru neˈe rora ki ana ti kaidaˈi, ˈunaˈeri nia ka saiana ka mabetau fuada ngwae neˈe kira kinaˈi ru ma kira ka rora.

3 Ma sulia na roraˈa nia ki talana, nia leˈa fuana nia ka kwatea kwaisuˈusiˈanga ki, fasi ˈiri God ka rufuanata ana na abula taˈangaˈa nia faˈinia na abula taˈangaˈa na ngwae ki.

4 Ma noaˈa ta ngwae kasi fili nia talana fasi ˈiri ka sasia na raoˈa doe ana na ˈingataˈi fata abuˈanga, sulia God talana neˈe nia totolia fililana, diˈia ba nia filia sa Aaron naˈa maˈi ˈua.

5 Nia ka ˈunaˈeri logo, sa Jesus Christ noaˈa nia kasi fili nia talana fuana ˈingataˈi fata abu, fasi ˈiri nia ka toˈo ana raoˈa doe neˈeri. Bore ma God lala neˈe filia sa Jesus Christ, sulia God ba fata ˈuri fuana,

"ˈAeˈo neˈe Ngela nau, ma ˈi taˈena nauˈa neˈe Maˈa ˈoe."✡

6 Ma God ba fata laˈu saena ta Kerekereˈa Abu ka ˈuri,

"ˈOke baˈa fata abu tuatua firi, diˈia sa Melkisadek."✡

7 Aia, ma ana kaidaˈi sa Jesus tua ˈua saena magalia neˈe, nia ka foˈo ngasingasiˈa, ma ka angi ma kafo ka asi ˈi maana fuana God neˈe nia saiana faˈamaurilana. Ma sa Jesus nia ka faˈatiˈitiˈi nia talana, ma ka fuˈusi doe ana God, ma God ka rongoa naˈa foˈongaˈa nia ki.

8 Sui bore ˈana nia na Ngela God, nia liu ˈi saena ru ˈafitaˈi ki, ma na ru neˈeri faˈamanata nia ˈuana roˈongaˈa sulia God.

9 Ma na nonifiiˈanga neˈeri kwate ma sa Jesus ˈingataˈi fata abu aliˈafu, ma nia ka faˈamauria ngwae ki taˈifau neˈe kira roˈosuli nia, fasi ˈiri kira ka ngalia na mauriˈa firi.

10 Ma God ka saea sa Jesus Christ na ˈingataˈi fata abu, diˈia ba sa Melkisadek na fata abu.*

Na fata faˈabasuˈanga fuana dau ngasiˈanga ana na faˈamamanaˈanga

11 Ma kaimili oga mike fata ˈua ˈani ru ˈoro ki fuamuˈa. Bore ma nia ˈafitaˈi fuana faˈamanatalamuˈa ˈani, sulia kamu kasi bolo fuana malingaˈilana ˈaliˈali.

12 Kaumulu faˈamamana ana sa Jesus ka tau naˈa maˈi. Ma fuila kaumulu naˈa neˈe na ngwae faˈamanata ki ana kaidaˈi neˈe. Bore ma nia ˈato liu, osiˈana noaˈa kamu ˈiri sai ˈua ana faˈamanataˈanga etaeta ki ba leka maˈi faˈasia fatalana God. Nia leˈa fuana ta ngwae ke faˈamanata kamu ka olioliˈa laˈu ana ru neˈeri ki. Nia diˈia kaumulu boˈoboˈo ˈua ˈuana susu, osiˈana neˈe noaˈa kamu kasi

✡ **5:5** Sam 2:7 ✡ **5:6** Sam 110:4 * **5:10** Sa Melkisadek lisia Genesis 14:17-24.

bolo ˈua faˈinia na ˈanilana fanga ngasi ki.
13 Ana kaidaˈi neˈe ngwae nia tiˈitiˈi ˈua, na fanga nia ˈania neˈe
na susu goˈo, ma nia noaˈa kasi sai
ˈua ana na ru ˈoloˈolo ki.
14 Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ka
doe naˈa, nia fiˈi saiana ˈanilana
fanga ngasi ki, ma ka sai naˈa ana
na tae ki neˈe leˈa ma na tae ki neˈe
ka taˈa.

6

1 Ma nia totolia kuka sai naˈa
ana faˈamanataˈanga talangwaraˈu
ˈunaˈeri ki, ma kulu ke sai nama
ana falafala sa Christ ki neˈe
kwate fitoˈonga kia ki ma ka ngasi.
Faˈuta neˈe kulu ka oli, kulu ka
faˈamanata laˈu amuˈa ˈani eta
faˈamanataˈanga ba sa Jesus ki?
Kulu sai naˈa ana neˈe kuke abula
faˈasia taˈangaˈa, ru neˈe saiana
saungilaka fuana maeˈa. Kulu ka
sai naˈa ana neˈe kuke faˈamamana
ana God.
2 Ma kulu ka sai naˈa ana falafala
ana siuabuˈanga, ma falafala ana
alulana limaˈi ngwae ki fafona
gwauka. Ma kulu ka sai naˈa ana
neˈe na ngwae mae ki kike baˈa
tataˈe faˈasi maeˈa. Ma kulu ka sai
logo ana neˈe God ke baˈa mata-
langaˈinia ngwae taˈa ki, ma kike
baˈa nonifii sulia kudi.
3 Ma diˈia God alaˈania kuluˈa,
kuke saiana falafala sa Christ ki neˈe
totolia ngwae ˈaˈana ki.
4 Na ngwae neˈe kira faˈamamana
ki, si diˈia kira danga faˈiburi ˈani na
faˈamamanaˈanga kira ki, ˈafitaˈi liu
fuada kira ka kakari alifaˈi laˈu ˈiri
kika faˈamamana. ˈI naˈo maˈi, ana
kaidaˈi kira faˈamamana ˈua, kira
tua ˈi saena madakolaˈanga God, ma
kira ka ngalia na kwateˈa nia, ma
kira ka ngalia taˈifau naˈa na Anoˈi
ru Abu ka tua faˈinida.
5 Ma kira ka sai logo ana na ru leˈa
ki sulia na fatalana God. Ma kira
ka lisia logo na ngasingasiˈanga neˈe
God ke baˈa faˈataˈinia ana faˈi asoa
neˈe ke dao maˈi ki.
6 Ma sui bore ˈana na ru neˈeri
ki ka fuli fuada, kira abula faˈasia
na faˈamamanaˈanga kira ana God.
Ma nia ˈafitaˈi fuana ˈafilada ma
kika kakari abula laˈu, osiˈana nia
diˈia kira fotoˈia laˈu na Ngela God
ana ˈai rara folo, ma kira ka sasi
na ngwae ki kira ka lia taˈafia naˈa
niaˈa.
7 Aia, na ngwae ki kira diˈia naˈa
oˈola neˈe uta toˈea ana kaidaˈi ˈoro
ki. Diˈia ta ˈai leˈa neˈe ta ngwae
fasia ma ka bulao ˈi neˈeri, God ke
baˈa faˈaleˈa na oˈola neˈeri.
8 Ma diˈia neˈe ˈai toˈotoˈo ki
nama na laua kwasi ki goˈo ˈani
neˈe bulao, na oˈola neˈeri tua ˈoˈo
goˈo ˈana, ma God ke baˈa kwatea
kwaˈikwaˈinga fuana oˈola neˈeri,
ma ka duˈafia.
9 Aia, kwaima kina ˈae, sui bore
ˈana na alaˈanga kaimili fuamuˈa ka
ˈunaˈeri, kaimili sai goˈo aimili ana
na faˈamamanaˈanga kamu ki nia
ngasingasiˈa ma noaˈa kasi mango,
sulia kamu toˈo naˈa ana na ru leˈa
ki sulia na mauriˈa faolu neˈe God
nia kwatea naˈa fuamuˈa.
10 God nia inaˈu ana ˈoloˈoloˈanga.
Nia noaˈa kasi baˈa manata bura
ana na raoˈa leˈa neˈe kamu sasiˈi
ki, ma nia noaˈa kasi baˈa man-
ata bura ana alafeˈanga kamu neˈe
kamu faˈataˈinia, ana kaidaˈi kamu
ˈafia na ngwae nia ki ˈi naˈo maˈi,
ma ana kaidaˈi neˈe logo.
11 Ma na liaimili naˈa neˈe kamuˈa
taˈifau goˈo muke alafe fuana ng-
wae ki, leleka ka dao ana faˈi asoa
ˈisi, fasi ˈiri muke ngalia naˈa ru
ki taˈifau neˈe kamu kwaikwaimasi
ˈani ˈi langi.
12 Ma noaˈa kaimili ˈiri oga neˈe
muka tua noni ˈailaˈa. Bore ma,
muke diˈia lala na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana God ma kira ka
mabetau, ma ˈunaˈeri kira ke baˈa
ngalia ru neˈe God nia fata alangaˈi
ˈani ki.

Na fata alangaˈinga God

13 Aia, muke manata basi sulia
sa Abraham. Ana kaidaˈi God nia
fata alangaˈi fuana, nia faˈangasia
naˈa fata alangaˈinga nia ˈani satana
talana, sulia noaˈa naˈa ta ngwae
laˈu neˈe doe ka liufia God fuana
faˈangasilana alaˈanga neˈeri.

14 Ma God ka fata ˈuri,
"Nia mamana liu, nai baˈa faˈaleˈa
ˈoe, ma nai baˈa kwate na
kwalafa ˈoe kika ˈoro."✡

15 Ma sa Abraham nia mabetau,
ma nia ka ngalia naˈa ru neˈe God
nia fata alangaˈi ˈani ki.
16 Ma diˈia ta ngwae bore ˈana
neˈe fata alangaˈi, nia ka faˈangasia
ˈani satana ta ngwae neˈe ˈinotoˈa
ka liufia. Ma ˈunaˈeri ngwae
ki taˈifau, kika faˈamamana ana
fata alangaˈinga neˈe nia faˈangasia
ˈunaˈeri.
17 Aia, ma kaidaˈi God nia fata
alangaˈi ˈani fuana sa Abraham,
nia oga na ngwae neˈe kike baˈa
ngalia na ru neˈeri ki, kike sai leˈa
ana neˈe nia ke baˈa faˈa aliˈafua
eta fata ˈanga nia fuada. Ma nia
neˈe kwate nia ka faˈangasia naˈa
alangaˈi ˈanga neˈeri.
18 Na ro ru ki neˈe teo ma nia
noaˈa kasi rokisi naˈa. Na etana ru
neˈe, na fata alangaˈinga God. Ma
na ruana ru neˈe na faˈangasilana
alangaˈi ˈanga nia ˈani satana. Ma
osiˈana na ro ru neˈeri ki, kulu
saiana God noaˈa kasi ˈoso.
Kulu tafi ka sui naˈa ˈuana God
neˈe nia lia suli kia. Ma na fata
alangaˈinga God ka radua kiaˈa
fasi ˈiri kulu ka uu ngasi ˈani na
kwaimasiˈanga masia na ru leˈa ki
neˈe God fata alangaˈi ˈaniˈa.
19 Aia, na fitoˈonga kia ana God
nia faˈangasia na maurilaka, diˈia
ta gwaluˈi fau ba nia faˈangasia ta
faka doe fasi ˈiri noaˈa kasi leka
matamata. Ma kulu ka fitoˈo ana
sa Jesus neˈe nia ruˈu maˈi saena
"kula abu liu" saena Luma Abu God
ˈi langi.
20 Sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata
abu neˈe tuatua kasi sui diˈia sa
Melkisadek.✡ Ma nia ka ruˈu ˈi
naˈo akulu saena kula abu liu fuana
ˈafilakulu.

7

Sa Melkisadek nia na fata abu talingaˈi ka liufia laˈu na fata abu ana sa Lifae

1 Ma sa Melkisadek niaˈa na ng-
wae tatalafaˈa fafia na fanoa ˈi
Salem, ma nia neˈe fata abu God
neˈe ˈinotoˈa ka tasa. Ana taˈi
kaidaˈi, sa Abraham fuˈa faˈinia
fai ngwae tatalafaˈa ki, ma nia ka
liufida. Ma kaidaˈi sa Abraham ka
oli ˈuana fanoa nia, nia ka toda sa
Melkisadek sulia tala, ma sa Melk-
isadek ka faˈaleˈa sa Abraham.
2 Ma sa Abraham ka kwatea tan-
gafula ana ru ki neˈe nia lauˈi ana
fuˈanga.

Ma na fadalana satana sa Melk-
isadek neˈe "Na ngwae tatalafaˈa
ana ˈoloˈoloˈa." Ma niaˈa neˈe tata-
lafaˈa fafia na fanoa ˈi Salem, neˈe
fadalana "Na ngwae tatalafaˈa ana
aroaroˈa."
3 Ma noaˈa kulu kasi sai goˈo ana
sa tai neˈe maˈa nia, ma ˈi tai neˈe
teˈa nia, ma na kwalafa nia. Ma
kulu kasi sai goˈo ana ta alaˈanga
sulia na futalana nama na maelana.
ˈUnaˈeri neˈe sa Melkisadek nia
diˈia goˈo na Ngela God, osiˈana na
raoˈa nia ana fata abuˈanga noaˈa
kasi sui.
4 Aia, muke manata basi sulia na
ˈinotoˈalana sa Melkisadek, sulia na
koˈo kia sa Abraham kwatea naˈa
tangafula ana ru neˈe nia lauˈi ki
faˈasi malimae nia ki.
5 Aia, ma na kwalafa ana sa Lifae
ki neˈe kira rao ana fata abuˈanga,
na taki ki saea kira ka ngalia naˈa
tangafula ana toˈoruˈa ki faˈasia ng-
waefuta kira na Jiu ki, sui bore ˈana
kira taˈe logo maˈi faˈasia kwalafa
sa Abraham.
6 Ma sa Melkisadek noaˈa ˈiri
sakatafa maˈi faˈasia kwalafa sa Li-
fae. Bore ma nia ngalia goˈo ˈana
tangafula ana ru ki neˈe sa Abraham
ngaliˈi maˈi, ma nia ka faˈaleˈa
sa Abraham. Sa Melkisadek sasi
ˈunaˈeri, sui bore ˈana sa Abraham
neˈe God ka fata alangaˈi fuana.
7 Ma kulu saiana, na ngwae neˈe
kwatea faˈaleˈanga fuana ta ngwae,
nia ˈinotoˈa ka liufia na ngwae neˈe
ngalia faˈaleˈanga.

✡ **6:14** Jenesis 22:16, 17 ✡ **6:20** Sam 110:4

8 Ma na fata abu ki neˈe kira
leka maˈi faˈasia kwalafa sa Lifae,
kira ngalia naˈa tangafulana ru ki
taˈifau, sui bore ˈana kira ke baˈa
mae goˈo ˈada. Bore ma sa Melk-
isadek niniˈa, nia ngalia naˈa tanga-
fulana ru sa Abraham ki, ma kulu
saiana na Kerekereˈa Abu ba saea sa
Melkisadek nia mauri ˈua.
9 Na kwalafa sa Lifae ki, kira sa-
iana kika ngalia naˈa tangafulalana
ru ki ana kaidaˈi neˈe. Ma kulu
totolia kuka saea ana kaidaˈi sa
Abraham kwatea naˈa tangafula ana
na ru nia ki fuana sa Melkisadek, sa
Lifae logo kwatea tangafulana ru ki
fuana sa Melkisadek,
10 osiˈana sa Lifae futa naˈa ˈi
buri ana kwalafa sa Abraham neˈe
kwate tangafulana ru ki fuana sa
Melkisadek.
11 Aia, kulu saiana kaidaˈi God
nia kwatea naˈa taki ki fuada fuuˈi
ngwae Israel, nia ka filia fata abu ki
neˈe kira leka maˈi faˈasia sa Lifae
fasi ˈiri kira ka ˈinotoˈa fafia na taki
neˈeri ki. Ma diˈia nia talangwaraˈu
fuana fata abu neˈeri ki kira ka
kwate ma ngwae ki ka saga ana
raoˈa kira ki, God noaˈa kasi kwatea
goˈo maˈi ta fata abu laˈu neˈe diˈia
sa Melkisadek. Ma na fata abu faolu
neˈeri nia noaˈa kasi usulia sa Aaron
neˈe leka maˈi faˈasia kwalafa sa
Lifae.
12 Sulia ana kaidaˈi kira rokisia na
fata abu ki, nia totolia logo kira ka
rokisia na taki sa Moses ki neˈe kira
dau fafiˈi.
13 Ma na Aofia sa Jesus neˈe kira
kerekere sulia, nia noaˈa kasi saka
maˈi faˈasia sa Lifae, ma ka noaˈa
naˈa ta ngwae laˈu ana kwalafa sa
Jesus neˈe fata abuˈa.
14 Sulia kulu saiana sa Jesus futa
maˈi faˈasia kwalafa sa Juda. Ma
sa Moses noaˈa kasi faˈamanata ˈani
fasi neˈe ta ngwae goˈo ana kwalafa
neˈeri ki neˈe kira ka fata abuˈa.

Sa Jesus neˈe na fata abu logo diˈia sa Melkisadek

15 Aia, ma kulu saiana ru neˈeri
ki madako liu, osiˈana taˈi fata abu
matamata sakatafa laˈu maˈi neˈe
diˈia sa Melkisadek.
16 Ma na fata abu faolu neˈeri
noaˈa laˈu ta fata abu osiˈana nia
futa ana kwalafa fata abu ki. Niaˈa
na fata abu lala osiˈana na ngasin-
gasiˈanga ana mauriˈa firi nia.
17 Sulia na Kerekereˈa Abu ba
saea,
"ˈOe na fata abu neˈe ˈoko tua
firi naˈa ˈamu diˈia sa Melk-
isadek."✡

18 Kulu saiana taˈifau na taki sulia
fata abuˈanga, God rokisia taˈifau,
osiˈana na taki neˈeri noaˈa kasi ˈafi
kia, ma nia ka dalafaˈa goˈo ˈana.
19 Sulia na taki neˈeri, nia ˈafitaˈi
liu nia ka faˈasaga goˈo ta ru. Ma
ana kaidaˈi neˈe, God ka kwatea
taˈifau naˈa fuaka na tala leˈa laˈu
fasi ˈiri kuka leka maˈi siana.
20 Na tala faolu neˈeri leˈa ka
tasa, sulia God fata alangaˈi ˈato
ana kaidaˈi nia alua sa Jesus ka
fata abuˈa. Ana kaidaˈi nia alua
naˈa kwalafa sa Lifae kira ka fata
abuˈa, noaˈa nia kasi fata alangaˈi
ˈato ˈunaˈeri.
21 Bore ma sa Jesus niniˈa,
God alua fata abuˈanga nia ˈani
fata alangaˈinga fuana, sulia na
Kerekereˈa Abu ba saea,
"God fata alangaˈinga ˈato, ma nia
noaˈa kasi rokisia naˈa man-
atana.
'ˈOke baˈa fata abuˈa sulia kudi.' "✡

22 Ma osiˈana na fata alangaˈi
ˈato God ˈunaˈeri, kulu saiana
na fau alangaˈinga neˈe sa Jesus
gwaungaˈi fafia, nia leˈa liufia na
fau alangaˈinga ˈua ana na taki.
23 Aia, taˈi ru laˈu neˈe kwate ma
kulu ka saiana na fau alangaˈinga
faolu neˈeri leˈa ka tasa. Sulia ˈi
naˈo maˈi, na fata abu ki neˈe ˈita
maˈi faˈasia kwalafa sa Lifae kira
ˈoro, sulia kaidaˈi ta ngwae ada ka
mae, nia talangwaraˈu goˈo ˈana
fuana rokisilana ˈani ta ngwae laˈu.
24 Ma sa Jesus niniˈa tuatua firi,
ma na raoˈa nia ˈani fata abuˈanga
ka tuatua firi.
25 Osiˈana nia ˈunaˈeri, ana
kaidaˈi ki taˈifau nia talangwaraˈu

✡ **7:17** Sam 110:4 ✡ **7:21** Sam 110:4

goˈo ˈana fuana sa Jesus ka faˈamauria na ngwae ki neˈe leka maˈi siana God. Sulia sa Jesus maumauri firi, ˈiri nia ˈafida ˈi maana God.

26 Aia, sulia na ru neˈeri ki, sa Jesus neˈe na ˈingataˈi fata abu neˈe kulu boˈoboˈo ˈuana, sulia nia abu liu, ma ka saga taˈifau, ma ka noaˈa ta taˈangaˈa ana. God ka ngali nia faˈasia na ngwae taˈa ki, ma ka alu nia ka tua ˈi langi.

27 Nia noaˈa kasi diˈia na ˈingataˈi fata abu ba ˈi naˈo ki. Sulia na ˈingataˈi fata abu ba kiri ˈi naˈo, kira saiana kika abula taˈa, sulia kira ngwae ki goˈo ˈada. Nia neˈe sasia ma kira ka kwatea kwaisuˈusiˈanga ki sulia asoa ki fuana lafulana na abula taˈangaˈa kira ki, sui mala kira ka kwatea kwaisuˈusiˈanga ki fuana lafulana na abula taˈangaˈa na ngwae matamata ki. Ma sa Jesus niniˈa, noaˈa nia kasi sasi goˈo ˈunaˈeri, sulia nia kasi toˈo ana ta taˈangaˈa. Sa Jesus kwatea naˈa maurilana fuana taˈi kwaisuˈusiˈanga nia ana taˈi kaidaˈi goˈo, ma ka noaˈa ta foˈosi laˈu.

28 Na taki faˈasia sa Moses, nia filia naˈa ngwae neˈe noaˈa kasi saga taˈifau fasi ˈiri kira ka fata abuˈa. Bore ma ka tau naˈa maˈi ˈi buri ˈana na taki neˈeri ki, God ka fata alangaˈi ma ka filia naˈa Ngela nia. Ma God kwate ma sa Jesus na ˈingataˈi fata abu aliˈafu ma ka tuatua firi.

8

Sa Jesus neˈe ˈingataˈi fata abu kia

1 Aia, na fadalana ru neˈe kami fata sulia fuamuˈa ki nia ˈuri: Na ˈingataˈi fata abu kia nia leˈa ka tasa, ma nia tua ana kula ˈinotoˈa ka tasa ˈi langi, sulia nia tua ana bali ˈoloˈolo ana God.

2 Nia sasia na raoˈa ˈingataˈi fata abu ˈi saena kula abu liu saena Babala Abu mamana ˈi langi neˈe na Aofia saungaˈinia, ma noaˈa laˈu neˈe ngwae ki saungaˈinia.

3 God ka filia naˈa ˈingataˈi fata abu ki taˈifau fasi ˈiri kira ka kwatea na kwaisuˈusiˈanga fuana God. Nia ka ˈunaˈeri logo na ˈingataˈi fata abu kia sa Christ toˈo ana taˈi ru ni kwaisuˈusiˈanga.

4 Diˈia sa Christ tua naˈa saena fanoa ˈi ano, nia kasi rao ana fata abuˈanga, sulia kulu toˈo naˈa ana fata abu ˈoro ki neˈe kira kwatea naˈa ru neˈe na taki sa Moses ki saea.

5 Ma na kula abu neˈe kira rao ˈi saena diˈia goˈo ˈana na kula abu ˈi langi, bore ma nia noaˈa kasi diˈia liua ru mamana neˈe nia ˈi langi. Sulia kaidaˈi sa Moses nia karangi saungaˈinia na Babala Abu God, God ka saea fuana ka ˈuri,

"ˈOke saungaˈi saga nama sulia ru neˈe nau ku faˈataˈinia fuamu ˈi gwauna ua."✡

6 Ma na raoˈa sa Jesus ana fata abuˈanga nia leˈa ka liufia na fata abu neˈe ˈi ano ki. Osiˈana nia neˈe kwatea ma fau alangaˈi faolu God ke fuli mamana neˈe liufia fau alangaˈinga ˈua. Na fau alangaˈinga faolu neˈeri, nia talingaˈi sulia nia ˈi saena fata alangaˈinga ngasingasiˈa God.

7 Si diˈia na fau alangaˈinga ˈua nia rao leˈa goˈo ˈana, tama noaˈa laˈu ta fau alangaˈi ˈanga faolu ˈi buri ˈana.

8 Bore ma God lisia na ngwae nia ki noaˈa kasi roˈo sulia na fau alangaˈinga ˈua, ma nia ka fata ˈuri,

"Nauˈa na Aofia, ma ana kaidaˈi neˈe nia ˈua maˈi, nai baˈa alua ta fau alangaˈi faolu fuana faˈamaurilana fuuˈi ngwae Israel.

9 Ma na fau alangaˈi faolu neˈeri, noaˈa kasi diˈia goˈo na fau alangaˈi ˈua neˈe nau ku kwatea fuana koˈo bora kira ki, ana kaidaˈi nau ku talaˈi kira maˈi faˈasia fanoa Ejipt.

✡ **8:5** Eksodas 25:40

Kira kasi roˈo goˈo sulia fau alangaˈi neˈeri.
Ma osiˈana ru neˈeri, nau ku faˈiburi ˈani kira.
10 Na fau alangaˈi faolu neˈe nai baˈa sasi fauna faˈamaurilana fuuˈi ngwae Israel neˈe nia ˈuri:
Nai baˈa alua naˈa taki nau ki saena manatada, ma nai baˈa keresia saena maurilada.
Ma nai baˈa God fuada, ma kira ke baˈa ngwae nau ki.
11 Ma noaˈa kira kasi oga laˈu ta ngwae ˈiri ke faˈamanata kira suli nau.
Sulia ana asoa neˈeri, ngwae ki taˈifau, na ngwae ˈinotoˈa ki ma na ngwae tiˈitiˈi ki, kira ke baˈa saiaku.
12 Ma nai baˈa rufuanata ana abula taˈangaˈa kira ki, ma nai manata bura ˈani na roraˈa kira ki.”✡

13 Aia, sulia God fata sulia na fau alangaˈinga faolu neˈeri, nia faˈataˈinia na fau alangaˈi ˈanga ˈi naˈo nia ˈua naˈa. Ma kulu ka saiana diˈia ta ru neˈe ˈua naˈa, ˈirai ma nia ke baˈa mu tatari, ma nia ka noˈana naˈa.

9

Na foˈongaˈa ˈi ano ma ˈi langi

1 Aia, saena fau alangaˈi ˈua, God ka kwatea taki ki fuana foˈongaˈa, ma nia ka faˈamanata logo sulia na Babala Abu neˈe ˈi ano.
2 Kira saungaˈinia naˈa Babala Abu neˈeri ˈani ˈaba ifi, ma nia toˈo ana ro maˈe luma ki. Na etana maˈe luma kira saea ˈani “kula abu.” Ma kira ka alua faˈi unu ˈi neˈeri, faˈinia na tatafe, ma na beret ˈuana kwatelana fuana God ka teo ˈi fafona.
3 Ma kira ka dauraˈinia logo na ˈaba ifi ˈi safitana na ro maˈe luma neˈeri ki. Aia, ma na ruana maˈe luma kira saea ˈani “kula abu liu.”
4 Ma saena maˈe luma neˈeri, kira alua naˈa fuˈani kwaisuˈusi neˈe kira saungaˈinia ˈani gol. Ma fuˈani kwaisuˈusi neˈeri kira duˈafia na ˈai moko leˈa fafona. Neˈeri logo kira alua taˈi faˈi kisi doe neˈe kira daua fafia ˈani gol. Na faˈi kisi doe neˈeri nia faˈataˈinia ˈani fau alangaˈinga God. Ma ˈi saena faˈi kisi doe neˈeri taˈi titiu kira saungaˈinia ˈani gol, ma ˈi saena kira ka alua na fanga neˈe kira saea ˈani “mana.” Ma ˈi saena faˈi kisi doe neˈeri logo, kira ka alua na faˈi kuba sa Aaron neˈe bulao, ma na ro reba fau ki neˈe God keresia na fau alangaˈinga ani.
5 Aia, ma na faˈi kisi doe neˈeri kira alua ro nunuˈi ˈainsel ki ˈi fafona. Ma na ˈainsel neˈeri ki kira toˈo ana ˈabaˈaba ru ki neˈe faˈataˈinia God tua ˈi neˈeri. Na ˈabaˈaba ru neˈeri ki ˈifi ˈi fafona na kula neˈe God lafua naˈa taˈangaˈa na ngwae ki. Bore ma noaˈa naisi faˈamanata daranini leˈa goˈo sulia na ru neˈeri ki ana kaidaˈi neˈe.
6 Ma ana kaidaˈi kira sasi akaˈu ana ru ˈunaˈeri ki taˈifau, na fata abu ki kira ka ruˈu saena etana maˈe luma ana asoa ki taˈifau fuana sasilana na raoˈa kira ki.
7 Aia, na ruana maˈe luma neˈe kira saea ˈani “kula abu liu,” taˈi ngwae goˈo neˈe ka ruˈu ma niaˈa na ˈingataˈi fata abu, ma nia ka ruˈu ˈi neˈeri ana taˈi kaidaˈi goˈo saena taˈi faˈi ngali. Ma kaidaˈi nia ruˈu ˈi saena, nia ka ngalia na ˈabu fuana foˈosiˈanga ˈani fuana na lafulana taˈangaˈa nia ki, ma na taˈangaˈa na ngwae ki logo neˈe kira sasiˈi ana kaidaˈi kira kina ˈua.
8 Aia, ˈani ru neˈeri ki, na Anoˈi ru Abu ka faˈamanata kia neˈe noaˈa kulu kasi ruˈu ˈua ˈi saena na “kula abu liu,” ana kaidaˈi na Babala Abu tua ˈua.
9 Ma ru neˈeri ka faˈamanata kulu ˈani taˈi ru ana kaidaˈi neˈe. Nia faˈamanata kulu ˈani na kwatelana na kwateˈa ki faˈinia na kwaisuˈusiˈanga ki noaˈa kasi faˈasikasika manatada ngwae ki.
10 Osiˈana taki neˈeri ki fata goˈo sulia fanga, ma kwaˈunga, ma na faˈasikasikalana noni. Ma na taki neˈeri ki leka goˈo sulia bali ana noni, ma niˈi ka talingaˈi goˈo ˈana leleka ka dao ana kaidaˈi God ka rokisia ˈani ta ru faolu.

✡ **8:12** Jeremaea 31:31-34

11 Ma ana kaidaˈi neˈe sa Jesus
Christ ka dao naˈa maˈi fuana sasi-
lana na raoˈa na ˈingataˈi fata abu
ana tala faolu neˈe leˈa ka liufia tala
ˈua. Na Babala Abu neˈe nia ka
rao ˈi saena nia ˈi langi, nia leˈa
ka tasa ma ka doe liufia na Babala
Abu ˈi ano. Noaˈa ta ngwae kasi
saungaˈinia na Babala Abu neˈeri,
ma na Babala Abu neˈeri noaˈa kasi
tua saena magalia neˈe.
12 Ma sa Jesus Christ ka ruˈu ana
taˈi kaidaˈi goˈo ˈi saena "kula abu
liu" neˈe tua maˈi ˈi langi, ma noaˈa
nia kasi ruˈu laˈu. Ma ana kaidaˈi
nia ka ruˈu, nia kasi ngalia maˈi
na ˈabuna nanigot ki faˈinia buluka
fuana na kwaisuˈusiˈanga. Bore
ma nia ka ruˈu lala fasi ˈiri nia
ka kwatea na ˈabuna talana fuana
kwaisuˈusiˈanga, ma ˈunaˈeri nia ka
sasia ka talangwaraˈu fuaka fuana
tuaˈa ˈani mauriˈa firi.
13 Sulia na ru neˈe na taki ki
faˈamanata ˈani, diˈia ta ngwae bore
ˈana noaˈa kasi sikasika ˈi maana
God, na fata abu ka faˈasikasika
nia ˈani namulilana ana ˈabuna
nanigot, ma buluka, ma na fuˈa
fuˈana kala buluka.
14 Aia, ma diˈia nia talangwaraˈu
goˈo ˈana fuana ta ngwae ka
faˈasikasika goˈo ˈana ˈani ˈabuna
buluka faˈinia nanigot ki, ˈunaˈeri
nia ka tasa liu mo diˈia nia sikasika
ˈani ˈabuna sa Jesus Christ. Ma ˈani
na kwaiˈafilana Anoˈi ru Abu tuatua
firi, sa Jesus Christ ka foˈosi ˈani
nonina talana fuana God, ma nia
noaˈa kasi toˈo goˈo ana ta roraˈa.
Ma sulia na ˈabuna, nia faˈasikasika
maurilaka taˈifau, fasi ˈiri kulu ka
rao fuana God neˈe mauri mamana.
Ma noaˈa kulu kasi fulia laˈu ti ru
neˈe ka talaˈi kia ˈuana maeˈa.

Na ˈabu faˈataˈinia neˈe God alafafia na fata alangaˈinga nia

15 Ma osiˈana nia ˈunaˈeri, sa Jesus
Christ naˈa neˈe ngwae gwaungaˈi
naˈa fafia fau alangaˈinga faolu, fasi
ˈiri na ngwae neˈe God saeda, kike
baˈa ngalia na mauriˈa firi neˈe
God fata alangaˈi ˈania. Nia ta-
langwaraˈu goˈo ˈana fuana God ka
sasi ˈunaˈeri, osiˈana na maelana sa
Jesus Christ. Ma sulia na maelana
sa Jesus Christ, God ka lafua naˈa
taˈangaˈa ngwae neˈe kira sasiˈi ana
kaidaˈi na fau alangaˈinga ˈua nia
gwaungaˈi ˈua fafida.
16 Aia, muke manata basi sulia na
ngwae neˈe tua ma ka keresia taˈi
ˈaba ru neˈe faˈataˈinia diˈia nia
ke mae, sa tai neˈe ke baˈa ngalia
na toˈoruˈa nia ki. Ana kaidaˈi na
ngwae ba keresia ˈaba ru neˈeri nia
mae, nia talingaˈi fuana ta ngwae
laˈu ka faˈataˈi mamana ana neˈe
nia mae, sui mala na ngwae neˈe nia
ka fata sulia ˈi saena ˈaba ru neˈeri
ka fiˈi ngalia naˈa toˈoruˈa neˈeri ki.
17 Ma diˈia ngwae ba keresia ˈaba
ru neˈeri ka mauri ˈua, na ru ba nia
keresia ki nia ˈafitaˈi ka fuli. Ma
diˈia nia ka mae mala, na ru neˈe
nia keresia ki ka fiˈi fuli.
18 Nia neˈe na fau alangaˈi ˈanga
etaeta ba God dao mamana kaidaˈi
kira namulia ana ˈabu.
19 ˈUnaˈeri, sa Moses ka
faˈamanata ˈani ngwae ˈi naˈo ki
sulia ru ki taˈifau neˈe taki totongaˈi
kira ka sasiˈi, sui nia ka ngalia
ˈabu faˈasia na buluka ki faˈinia na
nanigot ki, ma ka dola ˈani kafo. Sui
nia ka loloma'inia na ifuna sipsip
neˈe kira faˈameoa ma na rarana
ˈai neˈe kira saea ˈani "hisop." Ma
nia ka namulia na buka neˈe kira
keresia ˈani taki neˈeri ki, ma ka
namulia logo ˈani na ngwae ki.
20 Ma sa Moses ka fata ˈuri,
"Na ˈabu neˈeri, nia faˈataˈi ma-
mana ana fau alangaˈi ˈanga neˈe
God baˈe kamu ˈuana ˈiri muke
roˈosulia."
21 Nia ka ˈunaˈeri logo sa Moses
ka namulia naˈa Babala Abu neˈe
kira saungaˈinia ˈani ˈaba ifi, ma
ka namulia logo na ru ki taˈifau ˈi
saena fuana na foˈosilana God.
22 Ma ka ˈunaˈeri logo, na taki
ki ka saea neˈe nia teo fuana
faˈasikasikalana na ru ˈoro ki ˈani
ˈabu. Ma ˈunaˈeri logo, diˈia noaˈa
kira kasi saungia ta ru mauri ma
ˈabuna ka afe, nia ˈafitaˈi God ka ru-
fuanata ana na taˈangaˈa ta ngwae.

Kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ

neˈe lafua taˈangaˈa ki

23 Ma na ru fuana foˈosilana God ˈi
ano ki, kira diˈia goˈo ˈana nununa
ana ru mamana ki maˈi ˈi langi, nia
neˈe ngwae kira ka faˈasikasikada
ˈani ˈabu ˈunaˈeri. Bore ma na
ru mamana ki maˈi ˈi langi oga na
kwaisuˈusiˈanga neˈe leˈa ka tasa.
24 Sulia ana kaidaˈi sa Jesus Christ
kwatea naˈa kwaisuˈusiˈanga nia
fuana God, nia kasi ruˈu maˈi saena
Babala Abu ˈi ano neˈe ngwae ki
kira saungaˈinia ka diˈia goˈo ˈana
na nununa Babala Abu mamana ˈi
langi. Nia leka ˈi langi, ma ˈi neˈeri
nia ka tua faˈinia God fuana ˈafilaka.
25 Ma sulia faˈi ngali ki taˈifau,
na ˈingataˈi fata abu ngwae Jiu ki,
nia ka ruˈu saena "kula abu liu"
ana Luma Abu God neˈe ˈi ano,
ana taˈi kaidaˈi saena taˈi faˈi ngali
ˈuana kwatelana kwaisuˈusiˈanga
ˈani ˈabuna ru mauri ˈaeˈaela ki.
Bore ma sa Jesus Christ nia noaˈa
kasi ruˈu ana kaidaˈi ˈoro ki fuana
kwatelana na kwaisuˈusiˈanga ˈani
niaˈa talana.
26 Sulia diˈia nia ˈunaˈeri, ˈita
maˈi ana etangilana saungaˈilana na
magalia, nia ka nonifii funifaraˈa
ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore ma ana
kaidaˈi ˈisi neˈe ki, nia ka leka maˈi
ana taˈi kaidaˈi goˈo fasi ˈiri nia ka
lafua taˈangaˈa ki ˈani na kwatelana
kwaisuˈusiˈanga ana nonina talana.
Ma noaˈa nia kasi sasi naˈa ˈunaˈeri
laˈu.
27 Aia, ma na ngwae saena mag-
alia neˈe ki, kira mae ana taˈi faˈi
kaidaˈi goˈo, sui mala God ke baˈa
matalangaˈinida.
28 Ma ˈunaˈeri logo, sa Jesus Christ
ka mae ana taˈi kaidaˈi goˈo fuana
kwaisuˈusiˈanga fuana lafulana na
taˈangaˈa na ngwae ˈoro ki. Ma nia
ke baˈa oli laˈu maˈi ˈi ano, noaˈa
laˈu fuana lafulana taˈangaˈa ngwae
ki, bore ma nia ke baˈa oli fuana
faˈamaurilana na ngwae neˈe kira
kwaimasi ana ki.

10

1 Na taki neˈe sa Moses kwateˈe
ki, na nununa goˈo ˈana ru mamana
neˈe leˈa ka tasa neˈe sa Jesus sasiˈi
fuaka ki. Na taki ki saea kira ˈidufaˈi
kwatea na kwaisuˈusiˈanga ki ana
faˈi ngali ki taˈifau. Ma kulu ka
saiana na taki neˈeri ki, kira ˈafitaˈi
goˈo ka faˈasaga na ngwae neˈe kira
foˈosia God ki.
2 Diˈia na kwaisuˈusiˈanga neˈeri
kwate ma sa tai faˈida neˈe kira
foˈo ma kika sikasika naˈa, noaˈa
kira kasi bolo fuana kwatelana laˈu
ta kwaisuˈusiˈanga, osiˈana kira sa-
iana God ke baˈa rufuanata naˈa
taˈangaˈa kira ki taˈifau, ma noaˈa
kira kasi kwaimanatai laˈu.
3 Bore ma sulia faˈi ngali ki
taˈifau, na kwaisuˈusiˈanga kira ki
faˈamanata oli ada ana taˈangaˈa
kira ki.
4 Sulia nia ˈafitaˈi goˈo fuana
ˈabuna buluka ki faˈinia na nanigot
ki ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki.

5 Nia neˈe ana kaidaˈi sa Jesus
Christ karangi ka leka naˈa maˈi
saena magalia, nia fata fuana God ka
ˈuri,

"Noaˈa laˈu kwaisuˈusiˈanga ana ru
mauri ˈaeˈaela ki neˈe ˈoko
oga, bore ma ˈoko kwatea na
noni fuaku.

6 Sulia noaˈa ˈoe kosi saeleˈa goˈo
faˈinia na kwaisuˈusiˈanga
ˈani na ru mauri ˈaeˈaela
ki neˈe kira doˈofia ma na
ˈabuna ru ˈaeˈaela ki fuana
na lafulana taˈangaˈa ki.

7 Sui, nau ku saea, 'God ˈae, nau ku
dao naˈa fasi ˈiri nau ku sasi
sulia tae ki neˈe ˈoko oga, diˈia
kira kerekere naˈa suli nau ˈi
saena Kerekereˈa Abu.' "✡

8 Aia, sa Jesus ka saea neˈe God
noaˈa kasi oga goˈo na kwateˈa
ki ma na kwaisuˈusiˈanga neˈe
kira doˈofia ma na ˈabuna ru
mauri ˈaeˈaela ki fuana na lafulana
taˈangaˈa ki. Ma noaˈa nia kasi
saeleˈa sulia na ru neˈeri ki. Ma
nia ka fata ˈunaˈeri, sui bore ˈana
na taki sa Moses ki kira fata sulia
kwaisuˈusiˈanga neˈeri ki.

✡ **10:7** Sam 40:6-8

9 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuana God, “Nau ku dao naˈa fasi ˈiri nau ku sasi sulia tae ki neˈe ˈoko oga.” Ma sulia na alaˈanga neˈeri, kulu saiana God ka lafua naˈa kwaisuˈusiˈanga ana na taki, ma ka rokisia naˈa ˈani na kwaisuˈusiˈanga ˈani sa Jesus Christ.

10 Ma sulia sa Jesus Christ nia sasi sulia naˈa kwaiogai ˈanga God, ma God ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki, ma ka faˈasikasika kulu naˈa. Nia ˈunaˈeri, sulia kwaisuˈusiˈanga sa Jesus Christ ˈani nonina talana ana taˈi kaidaˈi goˈo, ma ka noaˈa laˈu ta foˈosi ˈani nonina ana ruana kaidaˈi.

11 Ma na fata abu Jiu ki kira ˈidufaˈi ruˈu ˈi saena Luma Abu sulia asoa ki, ma kira ka sasia na raoˈa kira ˈani kwaisuˈusiˈanga ana kaidaˈi ˈoro ki. Bore ma na kwaisuˈusiˈanga neˈeri ki, noaˈa kira kasi bolo fuana lafulana na taˈangaˈa ngwae ki.

12 Ma sa Jesus Christ neˈe, nia kwatea kwaisuˈusiˈanga nia ana taˈi kaidaˈi goˈo fuana lafulana na taˈangaˈa ki. Ma nia kasi oga ke kwatea laˈu ta kwaisuˈusiˈanga ana ta kaidaˈi matamata. Ma ana kaidaˈi nia ka kwatea naˈa kwaisuˈusiˈanga nia ka sui, nia ka tua ˈi bali ˈoloˈolo ana God, sulia na raoˈa nia fuana na kwaisuˈusiˈanga ka sui naˈa.

13 Ma sa Jesus Christ ke tua goˈo ˈana ˈi neˈeri, ma nia ka kwaimasi ana kaidaˈi neˈe God ke baˈa fuˈa ka liufia na malimae nia ki.

14 Aia, sulia taˈi kwaisuˈusiˈanga neˈeri, nia ka lafua naˈa taˈangaˈa kia ki, ma nia kwate ma kulu ka saga tua tua firi.

15 Ma na Anoˈi ru Abu nia fata laˈu sulia na ru neˈeri ki ka ˈuri,

16 “Nauˈa na Aofia, ma saena asoa neˈe ke baˈa dao maˈi, nai baˈa alua ta fau alangaˈinga faolu fuada fuana faˈamaurilada ˈuri:

Nai baˈa alua na taki nau ki ˈi saena manatada, ma nai baˈa keresia saena maurilada.”✡

17 Ma na Anoˈi ru Abu ka fata laˈu ˈuri,

“Na roraˈa kira ki ma na abula taˈangaˈa kira ki, nai baˈa rufuanata ani, ma noaˈa nau kusi manata laˈu toˈo ani.”✡

18 Aia, kaidaˈi God ka rufuanata naˈa ana taˈangaˈa, noaˈa kasi bolo fuana na kwatelana laˈu ta kwaisuˈusiˈanga fuana lafulana taˈangaˈa ki.

Kuke dau ngasi ana fitoˈonga kulu ana God

19 Ngwaefuta nau kina, sulia na maelana sa Jesus, kulu saiana kuke leka noniraˈa fuana ruˈungaˈa saena “kula abu liu.”

20 Sulia sa Jesus nia saungaˈinia na tala faolu fuaka fuana lekaˈa maˈi siana God, fasi ˈiri kuke mauri firi faˈinia. Nia sasi ˈunaˈeri ˈania na kwaisuˈusiˈanga ˈani nonina.

21 Kulu toˈo naˈa ana taˈi ˈingataˈi fata abu leˈa liu neˈe gwaungaˈi fafia ngwae God ki.

22 Ma sulia ru neˈeri ki, kuke dao siana God faˈinia na foˈongaˈa neˈe mamana, ma na faˈamamanaˈanga neˈe ngasi, ma na manataˈanga neˈe faolu, sulia kulu saiana God faˈasikasika kia naˈa sulia sa Jesus. Ma kuke siuabu logo fuana faˈataˈilana God neˈe faˈasikasika kulu naˈa.

23 Kulu saea fuana ngwae ki neˈe kulu manata kwaimasi ana God. Ma kuke dau ngasi ana fitoˈonga ˈuana na ru ba God nia fata alangaˈi ˈani fuaka ki, sulia kulu saiana nia ke baˈa faˈamamana na fatalana.

24 Ma kulu ke manata sulia na kwaiogai ˈanga kia kwailiu, fasi ˈiri kuke kwaiˈafi aka kwailiu, ma kuke faˈataˈinia na alafeˈanga fuaka kwailiu ˈani ru leˈa neˈe kulu sasiˈi ki.

25 Aia, ma noaˈa kulu kasi tua faˈasia na fikuˈa faˈinia foˈosilana God, diˈia ti ngwae neˈe kira sasia. Bore ma kuke fiku fasi ˈiri kuke radu kulu kwailiu, sulia kulu saiana na asoa ana olilana maˈi na Aofia sa Jesus nia karangi naˈa.

✡ **10:16** Jeremaea 31:33 ✡ **10:17** Jeremaea 31:34

26 Di'ia kulu saiana ka sui na'a
na fa'amanata'anga mamana ki, ma
di'ia kulu ina'u go'o 'akulu ana
sasilana ru ta'a ki, tama noa'a
ta kwaisu'usi'anga kasi bolo go'o
fa'inia lafulana rora'a kia ki.
27 Ma di'ia ta ngwae sasi 'una'eri,
nia ka ma'u sulia nia masia na'a na
matalanga'inga doe, ma na mafula
'ako'ako ne'e God ke ba'a fa'alia
'ani sa tai fa'ida ne'e kira tata'e
saulia nia'a.
28 Ma ana kaida'i ba sui, sa tai
ne'e ka aburongo go'o 'ana ana
na taki sa Moses ki, ma di'ia ta
uulu ngwae nama ta ro ngwae ka
fata fa'amamana ne'e ngwae ne'eri
rora, noa'a kira kasi manataia, kika
saungia go'o.
29 Ma di'ia ka 'una'eri fuana taki
sa Moses ki, na kwa'ikwa'inga ne'e
doe ka tasa fuana sa tai ne'e 'aila
'ania na Ngela God 'i ta'ena. Su-
lia na abulalana na ngwae 'una'eri
nia fa'ata'inia ne'e nia fia fasi na
maelana sa Jesus Christ noa'a kasi
'inoto'a go'o, ma nia fia fasi na
fau alanga'i faolu ne'e totolia ka
fa'asikasika nia, noa'a kasi 'inoto'a
logo. Aia, na ngwae 'una'eri nia
fata fa'alia na Ano'i ru Abu ne'e
kwai'ofe ana nia'a.
30 Sulia kulu saiana God ba fata
'uri, "Nai ba'a du'u, nau na'a
ne'e nai kwatea matalanga'inga
fuana ngwae ki, osi'ana na ab-
ula ta'anga'a kira ki." Ma na
Kerekere'a Abu ka fata la'u 'uri,
"Na Aofia ke ba'a matalanga'inia na
ngwae nia ki."
31 Si di'ia na God mauri nia
dau fafia ta ngwae fuana mata-
langa'ilana, na ngwae ne'eri ke ba'a
ma'u liu.
32 Ma muke manata to'ona kaida'i
'ato 'oro ba kamu ru'u 'i saena
ki, kaida'i kamu eta to'o ana
madakola'anga sa Christ.
33 Kira fa'afii kamu, ma kira ka
fata siara'i kamu maana ngwae 'oro
ki. Ma ana ti kaida'i, kamu ka
ma'udi fuana 'ado'a fa'inia na ng-
wae kwaima kamu ki ne'e ti ngwae
kira fa'afii kira 'una'eri.
34 Aia, ma ana kaida'i kira alu ng-
wae fa'amamana ki saena luma ni
lokafo, muka manataida, ma muka
'afida. Ma muka saele'a go'o amu'a
ana kaida'i ngwae ki kira laua na
to'oru'a kamu ki ta'ifau, sulia kamu
saiana muka to'o la'u ana to'oru'a
le'a ka tasa ki ne'e nia tuatua firi 'i
langi.
35 Du'ungana 'una'eri, noa'a
kamu kasi ma'u. Si di'ia muke
fa'amamana ngangata ana God,
muke ba'a ngalia na kwaiara'a nia
fuamu'a ne'e le'a ka tasa.
36 Muke to'o ana mabetau'a, fasi
'iri muke sasi sulia kwaiogai 'anga
God, ma muke ngalia na'a ru ne'e
nia fata alanga'inia fuamu'a ki.
37 Osi'ana na Kerekere'a Abu ba
fata 'uri,
"Karangi nia ke ba'a leka ma'i, ma
nia noa'a kasi tau na'a.
38 Ma na ngwae saga nau ki, kike
ba'a fa'amamana ma kike
mauri.
Bore ma di'ia sa tai bore ada ne'e
oli fa'i buri sulia kira ma'u,
noa'a nau kusi saele'a go'o
fa'inida."✡
39 Bore ma kulu noa'a kasi
di'ia na ngwae ne'e kira ngalia
kwa'ikwa'inga sulia kira leka tau
'una'eri. Kulu fa'amamana ana
God, ma nia ka fa'amauri kia.

11

Kulu fito'o ana God ke fulia fata alanga'inga nia

1 Di'ia kulu fito'o ana God, kulu
saiana kuke ba'a ngalia ru le'a
ki ne'e kulu kwaimasi ana fa'asia
nia'a, sui bore 'ana kulu noa'a kasi
lisida 'ua.
2 Aia, ma na ngwae 'ua ki 'i
na'o ma'i, God alafafida sulia na
fito'onga kira ana nia'a.
3 Sulia na fito'onga kulu ki, kulu
saiana God nia saunga'inia na ru
ki ta'ifau 'ani fata totonga'inga nia.
Na ru ki ta'ifau ne'e kulu lisia, kira
'ita ma'i fa'asia na ru ne'e noa'a
kulu kasi lisi'i ki.
4 Sa Abel ba fito'o ana God, ma
nia ka kwatea na kwaisu'usi'anga

✡ **10:38** Habakuk 2:3-4

nia fuana God neˈe leˈa ka liufia na kwaisuˈusiˈanga neˈe sa Kein kwatea. Ma sulia na fitoˈonga sa Abel, God ka saea nia ˈoloˈolo, sulia God alafafia na kwateˈa nia ki. Osiˈana sa Abel fitoˈo ana God, na ru neˈe nia sasiˈi ka faˈamanata kia ˈua, sui bore ˈana nia ka mae naˈa.

5 Ma sa Enok ka fitoˈo ana God, ma noaˈa nia kasi mae, sulia God ngalia ˈuana ˈi langi, ma noaˈa ta ngwae ˈi ano kasi lisia laˈu sa Enok. Ma na Kerekereˈa Abu ka saea God saeleˈa liu sulia sa Enok, ma God fiˈi ngalia ˈuana ˈi langi.

6 Diˈia ta ngwae noaˈa kasi fitoˈo ana God, noaˈa liu God ka saeleˈa fafia. Sulia sa tai neˈe leka maˈi siana God, nia ka fitoˈo nama neˈe God tua ma ka faˈaleˈa na ngwae neˈe kira leka maˈi siana ki.

7 Ma sa Noa fitoˈo ana God, ma nia ka roˈosulia na fata totongaˈinga God ki fuana sulia na igoigo neˈe ke baˈa dao maˈi. Nia ka faˈamamana, sui bore ˈana nia kasi lisia ˈua na igoigo neˈeri. Nia ka roˈosulia God, ma ka saungaˈinia taˈi faka doe. Ma kaidaˈi neˈe kafo doe ka fungu maˈi, nia faˈinia na ngwae nia ki kira ka mauri. Ma kaidaˈi nia sasi ˈunaˈeri, nia ka faˈataˈinia neˈe ngwae matamata ki kira taˈa ma kika totolia ngalilana na kwaˈikwaˈinga God. Ma God ka saea sa Noa nia ˈoloˈolo sulia na fitoˈonga nia.

8 Ma sa Abraham fitoˈo ana God, ma nia ka roˈosulia na fatalana. God baˈea nia ka leka faˈasia maˈe fanoa nia ˈuana ta abaˈi kula matamata laˈu ana kula neˈe God fata alangaˈi ˈani fasi ˈiri ka kwatea fuana. Nia neˈe sa Abraham ka faˈasia fanoa nia, sui bore ˈana noaˈa nia kasi sai ˈua ana ˈi faˈi neˈe nia leka ˈuana.

9 Ma kaidaˈi nia ka dao ana abaˈi kula neˈe God fata alangaˈi ˈani, nia ka tua diˈia na ngwae kwaita ana abaˈi kula neˈeri, ma nia ka tua goˈo ˈana saena babala. Nia ka ˈunaˈeri logo ana ngela nia sa Aesak, ma koˈo nia sa Jakob. Kera sai logo ana na fata alangaˈinga neˈe God saea fuana sa Abraham nia teo logo fuadaroˈo.

10 Sa Abraham tua ˈunaˈeri, osiˈana nia kwaimasi ana fanoa leˈa neˈe God saungaˈinia ˈi langi neˈe teoteo firi ma noaˈa kasi sui.

11 Ma sulia na fitoˈonga, sa Abraham bolo faˈinia nia ka toˈo ana ngela, sui bore ˈana nia ka ngwaro, ma na ˈafe nia ˈi Sera ka ˈabaraˈa logo. Ma kera ka toˈo ana ngela, sulia kera fitoˈo ana God ke baˈa faˈamamana na fata alangaˈinga nia.

12 Bore ˈana sa Abraham ka ngwaro ma leleka karangi ka mae, kera toˈo ana kwalafa ˈoro liu ki. Kira ˈoro ka diˈia na bulubulu ki saena mamanga, ma na one ˈi ninimani asi neˈe noaˈa kasi totolia toˈomaˈilana.

13 Aia, na ngwae neˈeri ki kira fitoˈo ana God, ma kira ka eta mae sui mala kira ka fiˈi ngalia ru ki taˈifau neˈe God nia fata alangaˈi ˈani fuada. Ma kira ka manata sulia na ru neˈe God nia fata alangaˈi ˈania ki, ma kira ka saiana kike baˈa ngalia ana kaidaˈi matamata. Ma kira ka saea logo na fanoa neˈe kira toˈo ana, noaˈa laˈu na fanoa kira, sulia na fanoa mamana kira neˈe nia maˈi ˈi langi.

14 Aia, ma na ngwae neˈe kira fata ˈunaˈeri ki, kira faˈataˈinia neˈe kira kwaimasi ana na fanoa mamana kira.

15 Ma sa Abraham ma na ngwae neˈeri ki logo noaˈa kasi manata naˈa ˈuana na fanoa kira ba kira leka faˈasia. Si diˈia nia ˈunaˈeri, nia bolo goˈo ˈana fuada ˈuana oliˈa ˈi neˈeri.

16 Bore ma, kira ka lulu ˈuana na fanoa leˈa liufia na fanoa ba kira faˈasia, sulia kira kwaimasi ˈuana na fanoa kira ˈi langi. Sulia na ru neˈeri, God ka saeleˈa ana kaidaˈi kira saea niaˈa ˈani God kira, sulia nia sasi akaˈu taˈifau naˈa ana fanoa ni tuaˈa boborida maˈi ˈi langi.

17-18 Kulu saiana God nia fata alangaˈi fuana sa Abraham, sulia na ngela nia sa Aesak neˈe na kwalafa nia ke baˈa ˈoro liu. Ma ana kaidaˈi God ka ilitoˈona na fitoˈonga sa Abraham, nia ka saea fuana ka saungia sa Aesak fuana

kwaisuˈusiˈanga. Ma na fitoˈonga sa Abraham ka ngasingasiˈa fafona na fata alangaˈinga God fuana, ma nia ka sasi akaˈu fuana saungilana ngela mutaˈi nia sa Aesak ˈiri nia ka kwaisuˈusi ˈania.

19 Sa Abraham sasi ˈunaˈeri osiˈana nia fia fasi diˈia sa Aesak ka mae, God saiana ka taˈe nia faˈasia maeˈa. Ma ka ˈunaˈeri nia diˈia God taˈea sa Aesak faˈasia maeˈa mamana.

20 Sa Aesak logo, sulia na fitoˈonga nia ana God, nia ka faˈaleˈa na ro ngela nia ki sa Jakob faˈinia sa Esau, ma ka faˈarongo ˈani tae neˈe ke baˈa dao maˈi fuadaroˈo.

21 Ma sa Jakob logo, sulia na fitoˈonga nia, nia ka faˈaleˈa na ngela ngwane sa Josef ki ana kaidaˈi sa Jakob tua naˈa fuana maelana. Ma nia ka uu oro oro sulia faˈi kuba nia, ma ka foˈosia God.

22 Ma sa Josef logo, sulia na fitoˈonga nia, ana kaidaˈi nia tua naˈa masia na maelana, nia fata ka saea fuuˈi ngwae Israel kira ke baˈa leka faˈasia fanoa ˈi Ejipt. Ma nia ka baˈeda logo ana kaidaˈi neˈeri, kaidaˈi kira ka leka, kira ka ngalia logo na sulina faˈinida.

23 Aia, na maˈa sa Moses logo faˈinia teˈa nia, kera fitoˈo ana God. Sui bore ˈana na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt ka fata totongaˈi kike saungida kala ngela ngwane Jiu ki taˈifau, kera kasi maˈu goˈo. Ma kaidaˈi sa Moses futa ana, kera ka sofongaˈinia sulia uulu madamo ki, fasi ˈiri kira kasi saungia, sulia na ngela neˈeri lisilana leˈa liu.

24 Ma sa Moses ka fitoˈo ana God logo. Ma kaidaˈi nia doe maˈi, nia ˈaila ˈani neˈe kira saea niaˈa ˈania na ngela kini sariˈi sa Fero neˈe sarea.

25 Ma sa Moses ka oga nonifii ˈanga faˈinia na ngwae God ki, faˈasia na tuaˈa saeleˈa ˈani taˈangaˈa neˈe noaˈa kasi tau goˈo.

26 Ma nia ka manata fasi nia leˈa fuana faˈakaisilana osiˈana na fitoˈonga nia ana na Christ neˈe God ke baˈa kwatea maˈi. Ma noaˈa nia kasi manata sulia na toˈoruˈa doe neˈe nia ngalia ˈi Ejipt. Sulia nia masia naˈa ru leˈa ki neˈe God ke baˈa kwatea fuana ana kaidaˈi nia ˈua maˈi.

27 Ma sulia na fitoˈonga sa Moses, nia ka leka faˈasia ˈi Ejipt. Ma noaˈa nia kasi maˈu goˈo ˈani saetaˈanga na ngwae tatalafaˈa ˈi Ejipt. Nia diˈia sa Moses lisia God neˈe noaˈa ta ngwae kasi saiana lisilana. ˈUnaˈeri, sa Moses nia ka leka nama.

28 Ma sulia na fitoˈonga sa Moses, nia ka saea fuana fuuˈi ngwae Israel kira leka sulia na fafangaˈa ana Daofaˈi Liuˈa, ma kira ka namulia na sina maa ana luma kira ki ˈani ˈabuna kala sipsip, fasi ˈiri na ˈainsel neˈe God kwatea maˈi noaˈa kasi saungia na faˈinaˈonaˈo ngela ngwane kira ki, ma ka daofaˈi liu faˈasia na luma kira ki.

29 Ma sulia na fitoˈonga fuuˈi ngwae Israel, nia kwate ma kira ka totolia toˈo folo ˈanga ana Asi Meo. Sulia God kulaa na kafo ˈiri kika leka diˈia kira fali fafona ano langalanga. Ma ana kaidaˈi neˈe ngwae ˈi Ejipt ki kira lalida kwau, kira ka kwaˈu kika ka mae taˈifau, sulia God sasia na asi doe neˈe ka fungu laˈu maˈi fafida.

30 Aia, fuuˈi ngwae Israel fitoˈo ana God. Ma ana kaidaˈi kira dao ana fanoa ˈi Jeriko, kira ka liu kalia na faˈi labu neˈeri sulia fiu asoa ki, sui God ka ofota naˈa faˈi labu neˈeri ˈi ano.

31 Ma taˈi kini ˈusu neˈe tua saena fanoa neˈe ˈi Jeriko, na satana ˈi Rahab, nia na kini fitoˈo ana God. Sulia ana kaidaˈi ro ngwae neˈe sa Josua asungaˈinidaroˈo maˈi, kera leka ago maˈi fuana lisilana ngasingasiˈanga ana fanoa neˈeri, ˈi Rahab ka ˈafi keroˈa. Sui, noaˈa kira kasi saungia ˈi Rahab, ana kaidaˈi neˈe fuuˈi ngwae Israel kira sau taˈifau ana ngwae neˈe kira aburongo ana God.

32 Ma nai mango basi ˈunaˈeri ana na alaˈanga neˈe, sulia noaˈa naisi toˈo naˈa ana ta kaidaˈi fuana fataˈa laˈu sulia na fitoˈonga na ngwae diˈia sa Gideon, sa Barak, sa Samson, sa Jefta, sa David, sa Samuel, ma na profet ki.

33 Sulia kira fitoˈo ana God, ma ti
ai ada kira fuˈa ka liufia ngwae ˈoro
ana fuˈanga saena fanoa doe ki. Ma
ti ngwae ada kira sasia ru saga ki,
ma kira ka ngalia naˈa tae ki neˈe
God nia fata alangaˈi ˈania. Ma ti ai
ada ana kaidaˈi kira tua karangia na
lion ki, ma noaˈa ta lion kasi ˈaleda
goˈo.
34 Ma ti ai ada laˈu, kira fitoˈo
ana God, ma na mafula ˈakoˈako doe
kasi duˈafida goˈo. Ma ti ai ada laˈu,
na malimae kira ki noaˈa kira kasi
bolo fuana saungilada. Ti ai ada, sui
bore ˈana kira ka ngwataˈutaˈu, God
faˈangasingasida laˈu. Sui, kira ka
lalida na fuani oro matamata ki.
35 Ma ti kini ˈi naˈo maˈi, kira
fitoˈo ana God, ma na ngela kira ki
neˈe mae, kira ka mauri laˈu.
Aia, ma ti ngwae laˈu neˈe kira
fitoˈo ana God maˈi ˈi naˈo ki, ma na
malimae kira nangasida naˈa fuana
maeˈa. Bore ma noaˈa kira kasi
oga goˈo tafiˈa faˈasia nonifiiˈanga
neˈeri, duˈungana kira sai leˈa ana
neˈe kike baˈa tataˈe faˈasia maeˈa
ˈuana mauriˈa mamana.
36 Ti ai ada, na malimae kira ki
kira faˈa ˈekeda ma kira ka nan-
gasida. Ma ti ai ada kira ka firi
fafida ˈani sene ki ma kira ka alu
kira saena luma ni lokafo.
37 Ti ai ada logo, kira ˈuilaˈi fauda
leleka kira ka mae. Ma ti ngwae laˈu
kira folosida ˈani ro afu ru ˈanga.
Ma ti ai ada kika saungida ˈani
sele ni ofoˈa ki, osiˈana na fitoˈonga
kira. Ma ti ai ada, kira ka toro
ˈani na ˈuˈuila sipsip faˈinia nanigot,
sulia kira dalaˈa liu mala. Ma na
malimae kira ki ka faˈalida ma kira
ka faˈakaisida.
38 Ma na ngwae saena magalia
neˈe noaˈa kira kasi totolia naˈa
tuaˈa kwailiu faˈinida ngwae saga
neˈeri ki. Ma ti ngwae ada kira
faˈasia naˈa luma kira ki, kira ka
liu kwailiu goˈo ˈada diˈia na ngwae
noaˈa kira kasi toˈo ana ta fanoa.
Kira ka tua ˈi saena abaˈi kula kwasi
ki, ma gwauna na ua ki, ma saena
faoda ki, ma kilu saena ano ki.
39 Aia, God ka saeleˈa liu fafia na
ngwae neˈeri ki, sulia na fitoˈonga
kira, bore ma kira kasi ngalia ru ki
taˈifau neˈe God nia fata alangaˈi
ˈani fuada,
40 sulia God manata sulia ru leˈa ki
tua bobori kulu ˈua. Nia oga ngwae
neˈeri ki kira ka tua masia ˈiri kuke
ˈado logo faˈinida, ana kaidaˈi nia ka
kwatea naˈa ru leˈa ki neˈe nia fata
alangaˈi niˈi.

12

God na Maˈa kia

1 Aia, ma na ngwae ˈoro neˈe
kira faˈamamana ana God ˈunaˈeri
ki, nia diˈia kira tua faˈi kulu ana
kaidaˈi neˈe, ma kira ka lialia ˈuana
tae neˈe kulu sasiˈi. Nia neˈe kuke
danga faˈiburi naˈa ˈani ru ki taˈifau
neˈe faˈadole kia, ma na taˈangaˈa
neˈe dau bibi aka ki. Sulia kulu
diˈia na ngwae neˈe kira lalili ana
masaˈa doe. Ma kuke lalili ngasin-
gasiˈa, leleka kuka dao ana kula
kuke faˈasuia ana.
2 Ma kaidaˈi kulu lalili ˈunaˈeri,
kuke alu maakulu ana sa Jesus, su-
lia niaˈa neˈe gwalona na fitoˈonga
kia ki. Nia maˈudi ka mae ana
ˈai rara folo. Ma noaˈa nia kasi
manata sulia na ˈekeˈa ana maeˈa
ˈunaˈeri, osiˈana nia saiana nia ke
baˈa toˈo ana saeleˈanga ˈi buri. Ma
ana kaidaˈi neˈe, nia tua naˈa ˈi
bali ˈoloˈolo ana God, na kula ni
ˈinotoˈanga.
3 Muke manata toˈona na
ˈafitaˈiˈanga ba kira sasiˈi ana
sa Jesus ana kaidaˈi neˈe ngwae
taˈa ki kira siaraˈi nia. ˈUnaˈeri,
noaˈa manatamuˈa kasi dudu ana
fitoˈonga kamu ki.
4 Muke suˈute fuana fuˈalilana
falafala ana taˈangaˈa. Bore ma ta
ngwae aumulu noaˈa ˈiri mae ˈua
ana fuˈalilana taˈangaˈa.
5 Ma noaˈa kamu kasi man-
ata bura ˈani na alaˈanga ni
kwairaduˈanga ba God saea
fuamuˈa na ngela nia ki, ba ˈuri,
“Ngela nau ˈae, ˈoko fafarongo leˈa
kaidaˈi na Aofia ka balufia
ˈoe.
Ma kaidaˈi nia ka faˈamanata ˈoe,
na manatalamu kasi dudu.

6 Sulia na Aofia ka balufia na ngwae
ne'e nia alafe fuada ki.
Ma nia ka kwatea kwa'ikwa'inga
fuana ngwae ne'e nia
alafafida fasi kira na ngela nia
ki.”✡
7 Muke uu ngasi, ma muke ala'ania
God ka fa'asaga kamu, osi'ana ru
ne'eri nia fa'ata'inia ne'e God nia
tagi suli kamu, ka di'ia na'a ta ma'a.
8 God saiana ka fa'asaga ngela nia
ki ta'ifau. Ma si di'ia noa'a nia kasi
fa'asaga 'oe, tama 'ae'o noa'a la'u
ngela mamana nia.
9 Ma ana kaida'i ne'e ma'a kia ki
'i ne'e saena magalia ne'e, kira
fa'asaga kia, ma kuke fu'usi doe
ada. Ka 'una'eri logo, kuke ala'ania
na Ma'a kia 'i langi ke fa'asaga kia,
ma kuke to'o ana mauri'a firi.
10 Aia, na ma'a kia ki saena ma-
galia ne'e, kira fa'asaga kia sulia
kaida'i ti'iti'i go'o, sulia na falafala
ne'e kira saiana nia le'a. Ma God
fa'asaga kia 'iri nia ka 'afi kia, ma
nia fa'asaga kia fasi 'iri kulu ka tua
'olo'olo logo di'ia nia'a.
11 Ma ana kaida'i kira fa'asaga
kia, kuke kwaimanatai sulia nia fii
kia. Bore ma 'i buri 'ana fa'asaga'a,
kulu saiana kuke ba'a to'o ana
aroaro'anga sulia na abulalaka ke
ba'a saga.

Na fa'amanata'anga fuana 'afilana ngwae fa'amamana ki

12 Ta ne'e, muke uu ngasi,
ma muke dau ngangata ana
fa'amamana'anga kamu.
13 Ma muke leka sulia na
tala saga, fasi 'iri na ng-
wae ne'e fa'amamanalada ng-
wata'uta'u, kira kasi faidanga 'ani
fa'amamana'anga kira, bore ma
na fa'amamana'anga kira ki ka
ngasingasi'a.
14 Muke iliili 'uana tua'a 'ani
aroaro 'anga fa'inia ngwae ki
ta'ifau. Ma muke sasi ngangata
'iri na abula'anga kamu ki ka saga
ta'ifau. Di'ia na maurilaka noa'a
kasi saga, nia 'afita'i kuke lisia na
Aofia.
15 Muke sasi ngangata fasi 'iri
noa'a ta ngwae amu'a kasi 'aila
'ania na kwai'ofe'anga God. Ma
noa'a kamu kasi ala'ania ta ng-
wae ka fa'alia na fa'amamana'anga
kamu ki, di'ia ta 'ai ba to'o 'ana
fua'i ru lilinga ki ma ka fa'alia na'a
ngwae ki.
16 Muke lialia le'a fasi 'iri noa'a
ta ngwae ke kakabara ma kira kasi
manata doe ana God di'ia sa Esau.
Sa Esau ka foli 'ani na gwa'i ng-
waluda nia na ngela ngwane 'i na'o
'uana ta'i titiu ana fanga go'o.
17 Ma kulu saiana, 'i buri 'ana
ne'e nia sasi 'una'eri, sa Esau fi'i
oga ma'a nia ka fa'ale'a nia. Bore
ma ma'a nia ka 'aila 'ania, ma ka
fa'ale'a lala na ngwaefuta nia, sulia
nia 'afita'i na'a fuana olita'ilana ru
ki ne'e nia foli ta'ifau na'a 'ani'i, sui
bore 'ana nia ka gwafea ma'a nia
'ani na angi'a.
18 Na tala 'uana dao'a siana God
ne'e kulu leka sulia, noa'a kasi usu-
lia na tala ne'e fuu'i ngwae Israel
'i na'o. Sulia na ru ne'e kira dao
karangia ana, kira saiana lisilana,
ma kira ka saiana sama'a to'ona.
Sulia 'i ne'eri na fa'i ua 'i Saenae
ne'e du'a 'ani mafula, ma ka rodo'a
'i ne'eri, ma na iru ka iru ngasin-
gasi'a.
19 Ma kira ka rongoa na lingana
bungu, ma na lingana ako'a doe
God. Ma ana kaida'i ngwae ne'eri
ki kira rongoa na'a linga 'i ru ne'eri,
kira ka ma'u, ma kira ka amasia ana
'iri nia kasi ala'a la'u.
20 Sulia kira ma'u liu 'ani ala'anga
God ba 'uri, “Di'ia ta ngwae nama
ta ru mauri 'ae'aela bore 'ana ne'e
sama to'ona fa'i ua ne'e, muke
'uila'i fauna leleka nia ka mae.”✡
21 Ma sulia na ru ne'e kira
lisida ki ana kaida'i ne'eri nia
kwaifa'ama'ui liu, sa Moses bore ka
saea, “Nau ku ma'u ma ku lebelebe
na'a.”✡
22 Ma kaida'i ne'e, kulu noa'a kasi
dao karangia na'a ru 'una'eri. Sulia

✡ **12:6** Job 5:17; Provebs 3:11, 12 ✡ **12:20** Eksodas 19:12-13 ✡ **12:21** Diutronomi 9:19

kulu dao naˈa ana ua ˈi Sion, na
fanoa God neˈe mauri, na fanoa doe
ˈi Jerusalem ˈi langi. Nia na kula
neˈe fikulana moleˈe ˈainsel ki kira
tua ana.
23 Kulu fiku maˈi faˈinia na ngela
etaeta God ki neˈe kira saeleˈa liu,
ma na satada kira keresia maˈi ˈi
langi. Ma kulu ka dao naˈa siana
God neˈe matalangaˈinia ngwae ki
taˈifau. Ma kulu ka dao logo siana
na mangoda ngwae leˈa ki neˈe God
faˈasagada.
24 Ma kulu ka dao siana sa Jesus,
na ngwae neˈe saungaˈinia na fau
alangaˈinga faolu fuaka faˈinia God.
Sulia na ˈabuna neˈe igo, kuke baˈa
ngalia na ru leˈa ki, bore ma ˈabuna
sa Abel noaˈa kasi kwatea ru leˈa
neˈeri ki.
25 Muke kwairoˈoi ana fatalana
God. Sulia na ngwae ba kira ˈaila
ˈani kwairoˈoi ˈanga ana God ana
faˈi ua ˈi Saenae, kira ngalia naˈa
kwaˈikwaˈinga doe. ˈUnaˈeri logo,
diˈia kamu ka ˈaila ˈani na ng-
wae neˈe alaˈa maˈi fuakulu faˈasia
ˈi langi, kamu ke baˈa ngalia na
kwaˈikwaˈinga logo.
26 Ka tau naˈa maˈi, na magalia
neˈe saola sulia na lingalingana fa-
talana God. Sui ana kaidaˈi neˈe, nia
ka fata alangaˈi ka ˈuri, “Ta kaidaˈi
laˈu, nai baˈa salonga na magalia
neˈe faˈinia ˈi langi logo.”✡
27 Ma na alaˈanga neˈeri, “ta
kaidaˈi laˈu” ka faˈataˈinia God
ke baˈa salonga na ru neˈe nia
saungaˈinia ki, ma ka lafuda taˈifau,
fasi ˈiri na ru neˈe teo tari ki goˈo
neˈe ka ore.
28 Sulia kulu tua saena ˈInotoˈanga
neˈe babatoˈo firi, kuke baˈatafea
God, ma kuke faˈasaeleˈa God
ˈani foˈosilana ma faˈataˈilana
faˈadoeˈa.
29 Sulia God kia, nia saiana
faˈalilana na ngwae ki ˈani mafula.

13

Falafala neˈe faˈasaeleˈa God

1 Kamuˈa na bara ngwae asina
goˈo ana sa Christ, muke uu ngasi
ˈani alafeˈanga fuamuˈa kwailiu.
2 Noaˈa kamu kasi manata bura
ˈani na kwalolana na ngwae dao ki.
Sulia ti ngwae kira kwaloa ngwae ki
saena luma kira, bore ma kira kasi
saiana neˈe ngwae ba kiri ˈainsel ki
lala.✡
3 Aia, kamu kasi manata bura logo
ˈani ngwae neˈe kira tua saena luma
ni lokafo ki. Muke tagi leˈa sulida,
diˈia neˈe kamu tua faˈinida saena
luma ni lokafo. Ma muke ˈafia
logo na ngwae neˈe kira toˈo ana
ˈafitaˈiˈanga ki, diˈia neˈe kamu toˈo
logo ana ˈafitaˈiˈanga faˈinida.
4 Aia, nia ka leˈa fuamuˈa taˈifau
muke faˈadoea na tua fikuˈa ana
araˈinga. Muke tua mamana fuana
araˈi kamu ki ma ˈafe kamu ki. Sulia
God ke baˈa kwatea kwaˈikwaˈinga
fuana sa tai neˈe abulalana bulibuli
ma ka kakabara ana ˈusuˈa.
5 Aia, muke aloge faˈasia ogalana
na mani ˈoro. Ma muke saeleˈa ana
tae ki neˈe kamu toˈo ani. Sulia God
ba saea, “Noaˈa nau kusi leka faˈasi
kamu, ma noaˈa nau kusi ˈaila ˈani
kamu.”
6 Duˈungana ˈunaˈeri, kuke fata
noniraˈa ˈuri, “Na Aofia naˈa neˈe
ngwae kwaiˈafi nau. Duˈungana
neˈe, nau noaˈa kusi maˈungia ta tae
neˈe ngwae ki sasia aku.”
7 Noaˈa kamu kasi manata bura
laˈu ˈani ngwae ˈaˈana kamu ki neˈe
kira faˈamanata kamu ka sui naˈa
ˈani fatalana God. Muke manata
sulia na mauriˈa leˈa kira ki faˈinia
na maelada. Ma muke sasi sulia na
fitoˈonga kira ki.
8 Sa Jesus Christ tua tua kasi rokisi.
Nia bolo goˈo ˈana diˈia ˈi roˈoki, ma
ˈi taˈena, ma na kaidaˈi neˈe kasi
dao ˈua.
9 Ma muke tua faˈasia faˈamamanalana
na faˈamanataˈanga matamata
ki neˈe noaˈa kasi mamana.
Kwaiˈofeˈanga God fuaka neˈe
faˈangasingasia na maurilaka.
ˈUnaˈeri neˈe ka kwaiˈafi aka, bore
ma roˈongaˈa sulia na taki ana fanga
ki, noaˈa kasi kwaiˈafi goˈo aka.

✡ **12:26** Hagae 2:6 ✡ **13:2** Jenesis 18:1-8; 19:1-3

10 Bore ma ngwae neˈe kira
ˈidufaˈi donga taki Jiu ki ana
kwaisuˈusiˈanga, noaˈa kira kasi
toˈo ana ta ngasingasiˈanga fuana
ngalilana ru leˈa ki neˈe leka
maˈi faˈasia kwaisuˈusiˈanga ana sa
Christ.
11 Kamu saiana, kaidaˈi neˈe
fuuˈi ngwae Israel kira kwatea
kwaisuˈusiˈanga osiˈana kira oga
na faˈasikasikalada faˈasia na
taˈangaˈa kira ki, na ˈingataˈi fata
abu ka ngalia maˈi na ˈabu na ru
mauri ˈaeˈaela ki ˈi saena na Luma
Abu ana "kula abu liu." Aia ma na
noniˈi ru ki neˈe kira foˈosi ˈani,
kira ka duˈafia ˈi maa faˈasia saena
fanoa.
12 Ma nia neˈe kwate ma sa Jesus
bore ka mae logo ˈi maa iila fanoa
ˈi Jerusalem, fasi ˈiri ka faˈasikasika
na ngwae faˈasia na taˈangaˈa kira
ki ˈani na ˈabuna.
13 Ta neˈe alu kuke leka logo ˈi
maa iila fanoa ˈi Jerusalem fasi ˈiri
kika faˈa ˈeke kia diˈia kira sasia ana
sa Jesus.
14 Sulia saena magalia neˈe, noaˈa
kulu kasi toˈo ana ta fanoa neˈe tua
tua firi. Bore ma kulu kwaimasi ana
na fanoa ˈi langi neˈe ke baˈa dao
maˈi.
15 Nia neˈe, kuke baˈatafea
God ana kaidaˈi ki taˈifau. Na
baˈatafeˈanga neˈeri, niaˈa na
kwaisuˈusiˈanga kulu ˈuana God
sulia sa Jesus neˈe kulu saea ˈani
na Aofia kia.
16 Noaˈa kamu kasi manata
bura ˈani sasi leˈangaˈa ma na
kwaiˈafiˈanga amuˈa kwai liu. Sulia
na abulaˈanga ˈunaˈeri neˈe nia
diˈia na kwaisuˈusiˈanga logo neˈe
God saeleˈa fafia.
17 Muke roˈosulia na faˈinaˈonaˈo
kamu ki. Kira lia sulia na man-
gomuˈa, ma kike baˈa fulaˈinia
raoˈa kira ki fuana God. Ma diˈia
kamu roˈosulia na alaˈanga kira ki,
kira ke saeleˈa liu fafia na raoˈa kira
ki. Ma diˈia noaˈa kamu kasi roˈo
goˈo sulida, kike baˈa kwaimanatai
fafia na raoˈa kira ki, ma ˈafitaˈi kike
ˈafi kamu.
18 Ma muke inaˈu ana foˈongaˈa
fuaimili. Kaimili saiana neˈe noaˈa
ta ru taˈa goˈo saena abula lamiˈa,
sulia kami sasi ˈuana sasilana ru
leˈa ki ana kaidaˈi ki taˈifau.
19 Ma nau ku gani kamu, muke
foˈo fuaku, ˈiri God ke olitaˈi ˈaliˈali
maˈi aku siaumulu.

Na foˈongaˈa

20 God taˈea na Aofia kia sa Je-
sus faˈasia na maeˈa. Ma sulia
na kwaisuˈusiˈanga sa Jesus ˈani
maelana, nia ka diˈia ta ngwae neˈe
lia sulia na sipsip nia ki. Ma God
ka saungaˈinia na fau alangaˈinga
faolu ˈani kwaisuˈusiˈanga sa Jesus.
Ma na fau alangaˈi ˈanga neˈeri
noaˈa kasi sui.
21 Aia, nau ku foˈo fasi ˈiri God ana
aroaroˈanga ke baˈa kwatea na ru
leˈa ki taˈifau neˈe kamu boˈoboˈo
ˈuani ˈiri muke sasia kwaiogai ˈanga
nia. Ma nau ku foˈo logo ˈiri sa Jesus
Christ ke ˈafi kamu, ma muke fulia
na ru ki neˈe God saeleˈa fafiˈi. Ma
kuke baˈatafea sa Jesus Christ tua
tua firi! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Alaˈanga ˈisi

22 Ngwaefuta nau kina ˈae,
nau ku amasi kamu ˈiri muke
fafarongo mabe fuana alaˈanga ni
kwairaduˈanga nau ki fuamuˈa.
Osiˈana na kerekereˈa nau, noaˈa
kasi keta goˈo.
23 Nau ku oga nai faˈarongo kamu
ˈani na ngwaefuta kulu sa Timoti nia
ruˈu naˈa ˈi maa faˈasia na luma ni
lokafo. Diˈia nia dao ˈaliˈali maˈi
ˈi neˈe, nau ku baˈea faˈi nau ana
kaidaˈi nai leka kwau ana.
24 Muke kwatea alaˈanga leˈa
kaimili fuana ngwae faˈinaˈonaˈo
kamu ki taˈifau, ma fuada ngwae
God ki taˈifau neˈe kira tua faˈi
kamu. Na ngwaefuta kia ki faˈasia ˈi
Itali, kira kwatea logo alaˈanga leˈa
leˈa kira ki fuamuˈa.
25 Nau ku foˈo fasi ˈiri God ke
kwaiˈofe amuˈa taˈifau.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa James

Sa James neˈe ngwae ˈoro ki fia fasi niaˈa na ngwaefuta sa Jesus neˈe raˈe maˈi ka ˈinotoˈa fuana Kristin ki ˈi Jerusalem. Kaidaˈi na ngwae Jiu ˈi Jerusalem ki kira saungia sa Stefen ka mae naˈa, Kristin ˈoro ki kira ka tafi, kika tua ana kula taˈifau saena magalia. (Lisia ana Acts 7:54—8:4.) Sa James nia tua buri goˈo ˈi Jerusalem. Saena kerekereˈa neˈe, sa James fata sulia ru ˈoro ki neˈe Kristin ki kike sasilaniˈi. Ru doe neˈe sa James nia keresia neˈe ngwae faˈamamana ki, noaˈa kira kasi saea goˈo neˈe fasi kira faˈamamana naˈa, bore ma kike sasia nama ru neˈe leka sulia liana God neˈe faˈataˈinia fitoˈolada. Na ngwae faˈamamana ki noaˈa kira kasi tua laˈu sulia saiˈi ru ˈanga taˈa ana magalia. Bore ma kike tua sulia liatoˈonga God faˈasia maˈi ˈi langi.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

- Bali ana faˈamamanalana God & 1:1-18
- Bali fuana sasilana ru leˈa ki & 1:19—2:26
- Bali ana alaˈalana ngwae & 3:1-18
- Bali ana manataˈanga saena magalia & 4:1—5:6
- Ru ˈisiˈisi sa James saeˈe fuana sasilani & 5:7-20

1 Nauˈa sa James na ngwae rao God ma sa Jesus Christ na Aofia. Na fata leˈaleˈa ˈanga nau ki fuamuˈa na ngwae God ki taˈifau, neˈe kamu tua takalo kwailiu ˈi saena na magalia.

Muke uu ngasi kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga fuana fuli ru roraˈa

2 Nau ku sae kamu ˈani na ngwaefuta nau ki osiˈana God naˈa neˈe Maˈa kia taˈifau. Kaidaˈi kamu dao toˈona na ilitoˈonga ˈoro matamata kwailiu ki, muke saeleˈa, ma muke manata sulia na ru neˈeri ke baˈa leˈa fuamuˈa.

3 Kaumulu saiana, kaidaˈi muke dao toˈona na ilitoˈonga, ma muke faˈamamana ngangata, tama na faˈamamanaˈanga kamu ke ngasingasiˈa liu.

4 Muke uu ngasi ˈunaˈeri fuana ˈisilana kaidaˈi, fasi ˈiri kamu na ngwae aliˈafu neˈe figolaˈa ki.

5 Bore ma diˈia ta ngwae amuˈa noaˈa kasi toˈo ana liatoˈonga fuana uuˈa saulia ilitoˈonga, nia ke gania God, ma God ke baˈa kwatea fuana. Sulia God ka saeleˈa liu fuana kwatelana maˈi ru ˈoro ki fuana ngwae ki taˈifau, ma nia noaˈa kasi silolongani goˈo ta ngwae neˈe gania.

6 Kaidaˈi ta ngwae nia gania God, nia ke fitoˈo nama ana God ma noaˈa kasi manata ruarua diˈia nia oga kwaiˈafiˈanga. Ma diˈia ta ngwae ka manata ruarua ˈunaˈeri, nia diˈia na nafo ana asi ba na iru irufia ma ka sakalangaˈinia.

7-8 Na ngwae ˈunaˈeri, nia toˈo ana ro lia ˈi ngwae ki ana abulalana taˈifau, sulia neˈe manatalana noaˈa kasi fautoˈo ana taˈi ru. Osiˈana nia ˈunaˈeri, nia kasi fia goˈo neˈe na Aofia ke kwatea ta ru fuana.

9-10 Ngwaefuta nau kina, sui bore ˈana ti ngwae amuˈa ka dalaˈa ma ti ngwae ka toˈoru, kamu taˈifau goˈo muke saeleˈa, osiˈana God faˈa ˈinotoˈa na ngwae dalaˈa ki, ma ka faˈatiˈitiˈi na ngwae toˈoru ki. Sui bore ˈana ta ngwae ka toˈoru ka doe, na ru ˈoro nia ki ke baˈa funu, diˈia na takana ˈai leˈa ki neˈe taka, niˈi ka tua goˈo sulia kala kaidaˈi dokodoko.

11 Ma kaidaˈi na sina taˈe maˈi ma ka sinafia na takana ˈai neˈeri ki, niˈi ka kuku, ma ka mae naˈa ˈada, ma niˈi ka ˈasi naˈa ˈi ano, ma na kwangalada ke baˈa sui logo ˈani. Ma nia ka ˈunaˈeri logo ana na ngwae toˈo ru, nia ke baˈa mae logo ana kaidaˈi nia ke sasia ta raoˈa ni toˈo maniˈa fuana talana.

Ilitoˈonga fuana taˈangaˈa noaˈa kasi leka maˈi faˈasia God

12 ˈOilakiˈa fuana na ngwae neˈe dao toˈona na ilitoˈonga ˈoro ma na faˈamamanaˈanga nia ka fau toˈo

goˈo ˈana. Sulia, kaidaˈi neˈe ngwae
faˈamamana ma ka suˈute saena na
ilitoˈonga ki, God ke baˈa kwatea
naˈa mauriˈa firi fuana. Na mauriˈa
firi neˈeri, God eta fataˈa naˈa ˈania
fuana na ngwae neˈe kira alafe
fuana ki.
13 Nia noaˈa kasi leˈa fuana ta ng-
wae ka fia fasi God naˈa neˈe kwatea
na ilitoˈonga fuana na sasilana ta ru
neˈe taˈa. Noaˈa kasi leˈa neˈe nia ka
manata ˈunaˈeri, sulia God ˈafitaˈi
ka ilitoˈona ta ngwae fuana sasilana
ta ru neˈe taˈa, ma ka ˈafitaˈi logo
fuana ta ngwae neˈe ka ilitoˈona
God fuana sasilana ta ru neˈe taˈa.
14 Na kwaiogaiˈanga taˈa ana ng-
wae talana neˈe ilitoˈo ana ma ka
lalafia fuana fuli ru roraˈa.
15 Ma na kwaiogaiˈanga taˈa
neˈeri ke baˈa doe ma nia ka alua ta
ru neˈe taˈa liu. Ma kaidaˈi ru taˈa
neˈeri ka doe, nia ke baˈa saungia
ngwae ka mae.
16 Ta neˈe, ngwaefuta leˈa nau
kina ˈae, noaˈa kamu kasi fia na
ilitoˈonga fuana taˈangaˈa ˈita maˈi
faˈasia God.
17 Sulia na ru leˈa ki taˈifau neˈe
ˈita maˈi faˈasia God ˈi langi. Ma
ka ˈafitaˈi fuana God ka rokisia na
falafala nia ˈana talana. Sulia nia
noaˈa kasi diˈia na ru ki ˈi lofana
salo neˈe nia saungaˈiniˈi kika rara
maˈi, ma kira ka ˈidu, ma kira ka
rokisi, ma kira ka rodoˈa.
18 God ka fili kia ma ka kwa-
tea mauriˈa firi fuaka ˈani alaˈanga
mamana nia. Ma ana na ru
saungaˈiniˈi ki taˈifau, kuluˈa ngwae
neˈe leˈalana ru God naˈa.

Muke kwaloa ma muka roˈo sulia fatalana God

19 Ngwaefuta leˈa nau kina ˈae,
muke manata leˈa sulia na fata-
laku neˈe ˈuri: Muke noni maˈudi
fuana na fafarongolana, ma noaˈa
kamu kasi ˈaliˈali fuana alaˈanga,
ma noaˈa kamu kasi saetaˈa ˈaliˈali.
20 Diˈia ta ngwae nia saetaˈa,
ˈafitaˈi nia ka fulia ta ru saga neˈe
God oga.
21 Nia neˈe muke faidanga naˈa
ˈania sasilana na ru taˈa ki, ma
muke kakari alifaˈi faˈasia na
taˈangaˈa kamu ki taˈifau. Ma
muke noni maˈudi fuana roˈongaˈa
sulia na fatalana God neˈe alua
naˈa saena na maurilamuˈa, ma ka
totolia neˈe ke faˈamauri kamu.
22 Noaˈa kamu kasi soke kamu
talamuˈa, sali kamu kata fia fasi
neˈe rongolana goˈo na fatalana God
neˈe leˈa. Noaˈa kasi ˈunaˈeri laˈu!
Noaˈa kamu kasi fafarongoa goˈo
ˈamuˈa fatalana God, bore ma muke
roˈosulia na ru neˈe nia saeˈe ki
logo.
23 Na ngwae neˈe nia rongoa goˈo
ˈana na alaˈanga neˈe ki, ma noaˈa
kasi sasi goˈo sulia na ru neˈe nia
rongoˈi ki, nia diˈia na ngwae neˈe
lisia goˈo nununa maana neˈe bu-
libuli saena taˈe iroiro.
24 Ma na ngwae neˈeri, ˈi buri ˈana
neˈe nia iro leˈa ana niaˈa talana,
nia ka leka naˈa ˈana, ma ka manata
bura ˈaliˈali naˈa ana maana lisilana
faˈuta baniˈa.
25 Bore ma na ngwae neˈe maa-
nunu leˈa ana na taki God ki, ma
noaˈa nia kasi rongoa goˈo ˈana ma
ka manata bura, ma nia ka sasia ru
neˈe na taki ki saea, God ke baˈa
faˈaleˈa ˈania na ru ki taˈifau neˈe
nia sasiˈi. Sulia na taki God ki niˈi
leˈa taˈifau, ma ka faˈasakadola na
ngwae ki.
26 Diˈia ta ngwae nia fia fasi nia
leka naˈa sulia na falafala God ki,
bore ma nia noaˈa kasi dau fafia
fatalana, nia soke nia goˈo ˈana
talana, ma na foˈosi nia ki noaˈa kasi
mamana.
27 God na Maˈa kia nia sai goˈo ana
ngwae neˈe kira foˈosi mamana ana
ki, ma kira ka sasia ru leˈa ki fuana
na ngwae ki, diˈia ˈafilana na gwaˈi
ˈuru ki, ma na ngela inamae ki neˈe
kira toˈo ana ˈafitaˈiˈanga ki. Na
ngwae ˈunaˈeri ki, noaˈa kira kasi
alaˈania na ru taˈa ki saena magalia
fuana faˈalilana na falafala leˈa kira
ki.

2

Noaˈa kamu kasi ˈinifilifili

1 Ngwaefuta leˈa nau kina ˈae,
osiˈana kaumulu faˈamamana ana
sa Jesus Christ na Aofia kia neˈe

ˈinotoˈa, noaˈa kamu kasi ˈinifilifili goˈo ˈi safitana na ngwae ki ˈani lisilana goˈo ana bali ˈi maa.

2-3 Diˈia ta ro ngwae kera dao maˈi ana na fikuˈa kamu, ta ngwae neˈe ngwae toˈoru ma ta ngwae ka dalaˈa. Na ngwae toˈoru neˈeri ka toro ˈani toro leˈa liu ki, ma ka alua naˈa faˈi kome leˈa ma na ru ngwabinabina ana ˈuˈuna. Ma kaidaˈi kamu lisia ana, kamu ka faˈa ˈinotoˈa, ma muka fata ˈuri, "Leka maˈi, ko tua leˈa ˈamu ˈi neˈe." Sui, na ngwae dalaˈa neˈe ka toro muu goˈo ˈana ˈani na muˈimuˈi toro, muka fata ˈuri, "ˈOke uu ˈira, nama ˈoke tua ˈamu ˈi ano ˈi ninimana ˈaeku."

4 Diˈia kamu sasi ˈunaˈeri, kamu rora, sulia kamu toˈolangaˈinia na ngwae ki ˈunaˈeri, ma kamu ka ˈinifilifili sulia na manataˈanga taˈa kamu ki.

5 Nia neˈe, ngwaefuta nau kina ˈae, muke fafarongo basi maˈi. God nia filia na ngwae neˈe kira dalaˈa saena magalia neˈe fasi ˈiri kira ka toˈo ana faˈamamanaˈanga doe. Ma nia ka filia ngwae ˈunaˈeri ki ˈiri kira ka toˈo ana ˈInotoˈanga neˈe nia eta fata naˈa ˈani fuana kwatelana fuada na ngwae neˈe kira alafe fuana ki.

6 Bore ma kamuˈa neˈe kamu dalea liu na ngwae dalaˈa ki. ˈUri ma sa tai neˈe sasia na taˈangaˈa fuamuˈa, ma ka ngali kamu ˈuana na matalangaˈinga? Na ngwae toˈoru neˈe ki naˈa!

7 ˈUri ma kamu fia fasi sa tai neˈe faˈalia na sata leˈa sa Jesus Christ neˈe kamu toˈo logo ana? Na ngwae toˈoru neˈe ki naˈa!

8 Diˈia muke roˈosulia na taki doe ka tasa ana na Aofia, tama nia ke leˈa fuamuˈa. Nia saea saena na Kerekereˈa Abu ki ka ˈuri, "Muke alafe fuana ngwae ki taˈifau ka diˈia logo neˈe kamu alafe fuamuˈa talamuˈa."

9 Bore ma diˈia kamu ˈinifilifili ˈi safitana na ngwae ki ˈani lisilana goˈo ana bali ˈi maa, tama kaumulu abula rora naˈa. Na taki ki naˈa neˈe faˈataˈinia kamu abula rora.

10 Kamu saiana, diˈia ta ngwae roˈosulia ru ki taˈifau neˈe taki ki saea, bore ma ta taˈi ru goˈo ana taki neˈeri ki neˈe ngwae neˈeri noaˈa kasi roˈosulia, nia ˈoia naˈa na taki neˈeri ki taˈifau.

11 Osiˈana God nia fata ˈuri, "Noaˈa kamu kasi ˈusu." Ma nia ka fata logo ˈuri, "Noaˈa kamu kasi saungwae." Diˈia ta ngwae kasi ˈusu, bore ma nia saungwae, nia ˈoia naˈa na taki neˈeri ki.

12 Na taki ki neˈe faˈasakadola na ngwae ki faˈasia taˈangaˈa, ma na taki neˈeri ki logo neˈe God ke baˈa matalangaˈi kamu ˈani. Nia neˈe, muke lialia leˈa fuana tae ki neˈe kamu saeˈe ma kamu ka sasiˈi.

13 Sulia kaidaˈi God nia matalangani na ngwae ki, nia noaˈa kasi manataia ta ngwae neˈe noaˈa kasi manataia ngwae matamata ki. Ma na ngwae neˈe kwaimanatai ma ka sasi leˈa fuana ngwae ki, God ke baˈa manataia, ma ka sasi leˈa fuana ana kaidaˈi nia ke matalangani na ngwae ki.

Na raoˈa leˈa ki faˈataˈinia fitoˈonga ana God

14 Ngwaefuta kina ˈae, noaˈa kasi leˈa fuana ta ngwae ka saea nia faˈamamana ana God, diˈia nia noaˈa kasi sasia goˈo ta ru leˈa fuana faˈataˈilana na faˈamamanaˈanga nia. Na faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri nia ˈafitaˈi ka faˈamauria niaˈa.

15 Diˈia ta ngwaefuta amuˈa, nama ta ngwaingwaena amuˈa noaˈa kasi toˈo ana ta toro nama ta fanga,

16 ma muka fata goˈo amuˈa ˈuri fuana, "Noaˈa ˈoe kosi manata ˈabera laˈu, ˈoke leka, ma ˈoko toro leˈa, ma ˈoko fanga abusu ˈamu." Diˈia kamu fata ˈunaˈeri, ma noaˈa kamu kasi kwatea goˈo ta ru fuana ˈafilana, tama noaˈa laˈu na kwaiˈafiˈanga neˈeriˈa.

17 Nia neˈe, diˈia ta ngwae ka saea nia faˈamamana ana God, bore ma nia noaˈa kasi sasia goˈo ta ru leˈa, na faˈamamanaˈanga ˈunaˈeri noaˈa kasi mamana goˈo.

18 Sali ta ngwae ka fata ˈuri, “Ti
ngwae kira faˈamamana ana God,
ma ti ngwae matamata kira ka sa-
sia ru leˈa ki.” Bore ma nau ku
saea, diˈia ta ngwae nia noaˈa kasi
sasia na ru leˈa ki, nia faˈataˈinia
neˈe na faˈamamanaˈanga nia ana
God noaˈa kasi mamana. Su-
lia na ngwae neˈe faˈamamana,
nia ke baˈa faˈataˈinia logo na
faˈamamanaˈanga nia ˈani sasilana
ru leˈa ki.
19 Nau ku saiana kaumulu
faˈamamana fasi taˈi God goˈo neˈe
nia tua, ma na ru neˈeri ka leˈa
liu naˈa. Ma na ano ˈi ru taˈa ki
bore kira faˈamamana logo ana taˈi
God goˈo neˈe nia tua, ma ru neˈeri
neˈe kwate kira ka maˈu ma kika
lebelebe.
20 Noaˈa kamu kasi bolebeleˈa!
Nau ku faˈataˈinia fuamuˈa, diˈia
ta ngwae saea nia faˈamamana ana
God, bore ma noaˈa kasi sasia goˈo
ru leˈa ki, na faˈamamanaˈanga
ˈunaˈeri nia ru ˈoˈo goˈo ˈana.
21 Kamu sai naˈa ana kulu futa
ana kwalafa sa Abraham. ˈUri ma
faˈuta neˈe God ka saea sa Abra-
ham neˈe na ngwae saga? Nia sasi
ru leˈa ki neˈe kwatea ma nia ka
ˈunaˈeri. Duˈungana nia alua na
ˈalako nia ˈi fafona fuli fuˈa fuana
kwaisuˈusiˈanga nia fuana God.
22 Kaumulu lia madako naˈa ana
neˈe sa Abraham faˈamamana ana
God ma ka sasia logo ru leˈa ki. Ma
na ru leˈa neˈeri ki naˈa neˈe, nia
kwatea ma faˈamamanaˈanga nia ka
aliˈafu.
23 Ma na ru leˈa neˈe sa Abra-
ham ka sasia, nia faˈataˈinia neˈe
na Kerekereˈa Abu ki ba ˈuri,
“Sa Abraham nia faˈamamana ana
God, nia neˈe God ka saea niaˈa
ˈani na ngwae saga, sulia na
faˈamamanaˈanga nia.” Nia neˈe,
kira ka saea ˈani na ngwae kwaima
God.
24 Kamu lia sai naˈa ana, kaidaˈi
ta ngwae sasi ru ka leˈa, nia
neˈe God ka fiˈi saea ˈani na ng-
wae saga. Ma noaˈa laˈu sulia
na faˈamamanaˈanga taˈi bali goˈo
ˈana.
25 Ma nia ˈunaˈeri logo ana ˈi Ra-
hab na kini ˈusu baera. Nia kwaloa
naˈa ro ngwae ba ˈi Jiu ki neˈe sa
Josua asungaˈinida kwau. Sui ˈi buri
ˈana, nia ka ˈafidaroˈo fasi ˈiri kera
ka tafi sulia ta tala matamata naˈa
ˈana. Nia neˈe, osiˈana na ru leˈa
neˈe ˈi Rahab sasiˈi ki, God ka saea
nia kini saga.
26 Nia neˈe, diˈia na noniˈi ru
neˈe ka noaˈa ta mangoˈi ru ˈi
saena, na noniˈi ru neˈeri ka
mae. Nia ka ˈunaˈeri logo ˈani
faˈamamanaˈanga. Diˈia ta ngwae
ka saea nia ka faˈamamana ana God,
bore ma noaˈa kasi sasia goˈo ta ru
leˈa, na faˈamamanaˈanga nia noaˈa
kasi mamana logo.

3

Ngwae faˈamanata ki kike dau sulia fatalada

1 Ngwaefuta nau kina ˈae, nia
noaˈa kasi totolia neˈe ngwae ˈoro
ki ˈi safitamuˈa neˈe kike oga
faˈamanata lana na ngwae ki. Kamu
saiana, kamiˈa na ngwae neˈe kami
faˈamanata na ngwae ki, God ke
baˈa matalangaˈi kami ka liufia naˈa
ngwae ki taˈifau.
2 Kuluˈa taˈifau goˈo neˈe kulu
abula rora ana kaidaˈi ˈoro ki.
Bore ma, diˈia ta ngwae ke dau
fafia fatalana, niaˈa neˈe na ngwae
aliˈafu naˈa. Ma nia ka bolo faˈinia
ke dau fafia maurilana taˈifau.
3 Ru neˈeri ka diˈia ta afu salo
tiˈitiˈi ba kira alua ana kwakwana
na hos, ma kira ka faˈitaˈinia na
nonina hos taˈifau ˈani na afu salo
tiˈitiˈi neˈeri, fasi ˈiri nia ke leka ana
ta kula goˈo ˈana neˈe kira oga nia
leka ˈuana.
4 Ma na reba ˈai tiˈitiˈi fuana liliu
lana na faka ka ˈunaˈeri logo. Bore
ˈana na faka ka doe, ma na iru
doe ka kwaiˈia, na reba ˈai tiˈitiˈi
neˈeri nia bolo goˈo ˈana faˈinia na
liliulana na faka neˈeri fasi ˈiri ke
leka sulia na manatalana na ngwae
neˈe ˈaˈana ana ngalilana na faka.
5-6 Ma na kwakwana ngwae ka
ˈunaˈeri logo, sui bore ˈana nia ka
tiˈitiˈi, nia fata naunau liu sulia na
ru doe ki.

Na fatalana ngwae ki ka diˈia logo
na mafula. Bore ˈana ta nanaoˈi ma-
fula, kaidaˈi nia duˈa nia ke duˈafia
goˈo ˈana na masuˈu doe. Na fata-
lana ngwae neˈe fungu ˈani na ru
taˈa ˈoro ˈunaˈeri ki logo. Nia ta ru
tiˈitiˈi goˈo ˈana ana maurilaka, bore
ma nia saiana faˈalilana maurilaka
taˈifau. Sulia na ru taˈa neˈe ngwae
ki kira ka saeˈe ki, niˈi ˈita maˈi
faˈasia sa Saetan, ma ka faˈalia na
maurilana na ngwae.
7 Na ngwae saiana ka faˈaraˈoa na
ru mauri ˈaeˈaela kwasi ki, ma na
noˈo ki, ma na loi ki, ma na iˈa ki.
8 Bore ma na ngwae noaˈa kasi
toˈo goˈo ana ta ngasingasiˈanga
fuana faˈaraˈolana na fatalana ta-
lana. Osiˈana na fatalana ngwae nia
taˈa liu, ma ka saea ru ˈafae liu ki
fuana na saungilana na ngwae, ma
ka ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka dau
sulia fatalana.
9 ˈAni na fatalaka neˈe, kulu
baˈatafea ˈani na Aofia ma na Maˈa
kia, ma kulu ka kwaitaofi logo ˈani
ana ti ngwae neˈe God saungaˈinida
ka diˈia logo niaˈa.
10 Na alaˈanga leˈa ki ma na
alaˈanga taˈa ki kira ruˈu logo maˈi
faˈasia taˈi kwakwaˈi ru neˈeri goˈo.
Ngwaefuta kina ˈae, ru ˈunaˈeri ki
noaˈa kasi leˈa.
11 Na kafo faˈinia na asi ˈafitaˈi
kera ka saka maˈi faˈasia taˈi mae
busu goˈo.
12 Ma ka ˈafitaˈi fuana kafo ni
kwaˈu ka busu maˈi faˈasia na asi.
Ma na ˈai neˈe kira saea ˈani na figi,
ka ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi ˈai
neˈe kira saea ˈani na olif. Ma na
kwalo neˈe kira saea ˈani na grep,
ka ˈafitaˈi ka fungu ˈani na fuaˈi
figi. Nama na taˈi maˈe busu ana asi
noaˈa kasi busulani na kafo leˈa.

Na raoˈa leˈa ki faˈataˈinia neˈe ˈoko toˈo ana liatoˈo faˈasia God

13 Diˈia ta ngwae amuˈa neˈe saea
nia toˈo ana na liatoˈo ma ka saiana
na ru neˈe God oga kuke sasiˈi
ki, ngwae neˈeri ke faˈataˈinia na
liatoˈo nia ma na sai ˈi ruˈanga nia
ˈani na sasilana ru leˈa ki, ma nia ka
faˈatiˈitiˈia niaˈa talana.
14 Bore ma diˈia na liamuˈa fungu
goˈo ˈani na kwaimamagolai ˈanga,
ma na saetaˈa ˈanga, ma ogalaˈanga,
tama noaˈa ˈoe kosi auraˈe ˈoe ta-
lamu neˈe ˈaeˈo ta ngwae liatoˈo
neˈe ˈoko sasi sulia kwaiogaiˈanga
God. Diˈia ˈoko auraˈe ˈoe talamu
ˈunaˈeri noaˈa ˈoko ˈiri mamana
goˈo.
15 Na liatoˈongaˈa ˈunaˈeri noaˈa
kasi leka maˈi faˈasia God ˈi langi.
Ru neˈeri ki leka maˈi faˈasia na
ngwae ki goˈo ˈana saena magalia
ma sa Saetan.
16 Ana kaidaˈi neˈe liana na ngwae
fungu ˈani na kwaimamagolaiˈanga
ma ogalaˈanga, tama nia ka fainuˈia
goˈo ˈana na ru ki taˈifau, ma na ru
taˈa ˈoro neˈe ka fuli logo.
17 Bore ma na ngwae neˈe tua
ˈani na liatoˈo neˈe ˈita maˈi faˈasia
God, noaˈa nia kasi sasia ta ru neˈe
taˈa. Ma nia noaˈa kasi oga fuˈanga.
Nia kwaima leˈa faˈinia na ngwae
ki taˈifau, ma ka maˈudi fuana ron-
golana ngwae ki, ma ka tua ˈani
kwaimanataiˈanga fuana ngwae ki,
ma ka sasi leˈa fuada. Ma nia ka
mabe faˈinia ngwae ki taˈifau, ma
nia kasi manata rua rua, ma noaˈa
kasi soke ˈani na abulaˈanga nia.
18 Na aroaroˈanga diˈia na maga
ˈai. Na ngwae neˈe kira luia na
ngwae faˈasia fuˈanga, kira neˈe na
ngwae kira fasia na maga ˈai neˈeri.
Ma kira ka gonia na abulaˈanga leˈa.

4

Noaˈa kamu kasi donga taˈalana ru saena magalia ki

1 ˈUri ma kamu saiana na ru neˈe
kwatea ma muke olisuˈusuˈu, ma
muke oga fuˈanga? Ta manataˈi
ngwae fuana ogalana ru ˈoro ki
fuamuˈa talamuˈa neˈe sasi ˈunaˈeri
amuˈa! Na manataˈanga taˈa
ˈunaˈeri ki neˈe fuˈa faˈinia na man-
ataˈanga leˈa kamu ki.
2 Kamu oga liu na ru ˈoro ki, bore
ma noaˈa kamu kasi toˈo ani, nia
neˈe kamu ka oga saungwaeˈa. Ma
ana kaidaˈi noaˈa kamu kasi ngalia
na ru neˈe kamu oga liua, kamu ka

etangia naˈa olisuˈusuˈu ˈanga, ma
muka fuˈa naˈa ˈamuˈa. Kaumulu
saiana na ru neˈe sasi ma kamu
kasi toˈo ana ru neˈe kamu ogaˈi ki,
osiˈana noaˈa kamu kasi gania goˈo
faˈasia God.
3 Kamu gania God ˈuana ru ki
ma noaˈa kamu kasi ngaliˈi, osiˈana
neˈe manatamuˈa nia taˈa. Ma
muka oga goˈo amuˈa ru neˈe kwa-
tea na noni saeleˈanga fuamuˈa ta-
lamuˈa goˈo ˈana.
4 Ma muka leka goˈo amuˈa faˈasia
God, diˈia ta ˈafe neˈe leka goˈo ˈana
faˈasia na araˈi nia. Diˈia kamu
kwaima faˈinia na ru taˈa ki saena
magalia, ˈirai kamu malimaeˈa ana
God. Diˈia ta ngwae ka oga lekaˈa
sulia na manataˈanga saena maga-
lia, nia ˈafitaˈi nia ka leka sulia na
manataˈanga God.
5 Kamu sai naˈa ana na Kerekereˈa
Abu neˈe ˈuri, “God nia tagi leˈa
liu mala sulia na Mangoˈi ru neˈe
nia alua saena maurilaka.”* Kaidaˈi
God nia fata ˈunaˈeri noaˈa nia kasi
fata ˈoˈo goˈo ˈana.
6 Ma na alafe ˈanga God nia doe
fuaka. Nia neˈe na Kerekereˈa Abu
ki ka fata ˈuri, “God ˈaila ˈani ngwae
naunau ki, bore ma nia ˈofea na
ngwae neˈe enoeno goˈo ki.”
7 Nia neˈe, muke faˈatiˈitiˈi kamu
talamuˈa, ma muke sasia na ru neˈe
God nia saea. Muke kwaˈisisinga
ˈani sa Saetan, ma nia ke tafi faˈasi
kamu.
8 Muke ˈidu karangia maˈi God
fasi ˈiri nia ka ˈidu karangi logo
maˈi amuˈa. Muke faˈasikasika naˈa
maurilamuˈa! Muke faidanga naˈa
ˈania na ru taˈa ˈoro neˈe kaumulu
sasiˈi ki! Noaˈa kamu kasi manata
rua rua sulia roˈongaˈa sulia God.
9 Kamu ke kwaimanatai ma muke
angi fafia taˈangaˈa kamu ki, osiˈana
nia noaˈa kasi leˈa neˈe muke gaˈa
ma muke saeleˈa.
10 Ma muke enoeno ˈi maana na
Aofia ˈiri nia ke baˈa faˈadoe kamu.

Noaˈa kamu kasi fata faˈalia ti ngwae faˈamamana

11 Ngwaefuta kina ˈae, muke tua
faˈasia na fata taˈangaˈa fuamuˈa
kwailiu. Diˈia muke fata taˈa fuana
ta ngwae neˈe faˈamamana logo
ana sa Christ, nama muka ngengea
niaˈa, tama kaumulu ngengea naˈa
na taki God ki. Ma ana kaidaˈi
kamu ngengea naˈa taki neˈe ki,
kamuˈa noaˈa laˈu na ngwae fuana
roˈongaˈa sulia na taki ki. Kamuˈa
talamuˈa sasi muka diˈia lala na ng-
wae fuana matalangaˈilana na taki
ki neˈe rora nama ka saga. Ma ana
kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri, kamu
kasi roˈo goˈo sulia na taki ki.
12 God kwatea na taki ki, ma nia ke
matalangaˈi kia ˈaniˈi. Niaˈa taˈifilia
goˈo neˈe bolo faˈinia faˈamaurilana
ngwae ma faˈinia saungilana ng-
wae. ˈUnaˈeri neˈe noaˈa ˈoko ˈiri
toˈo nama ana ta ngasingasiˈanga
fuana ngengelana sa toˈolamu neˈe
faˈamamana logo.

Na ngwae toˈo ru ki noaˈa kira kasi lafuda talada

13 Ti ngwae amuˈa tala manata
sulia ru ki saena na manatalamuˈa
muka fata ˈuri, “Taˈena nama ro-
rodo, mike leka naˈa ˈuana taˈi
fanoa doe. Ma mike baˈa tua maˈi
neˈeri sulia taˈi faˈi ngali, fasi ˈiri
mike sasia raoˈa kami ki fuana to-
dalana mani ˈoro ki.”
14 Aia, nau ku saea fuamuˈa, noaˈa
ta ngwae amuˈa kasi saiana ta tae
neˈe ka dao maˈi rorodo. Osiˈana
kulu diˈia goˈo gwaˈi gafu ˈofodangi
neˈe sakatafa maˈi, ma na ngwae ki
ka lisia, sui ka noˈana logo ˈana.
15 Fuila na ru kamu ke saea nia
ˈuri lala, “Diˈia God alaˈania kulu
ka mauri tau kwau, kuke sasia
kwaluˈani ru neˈe kulu manata toˈo
ani ki.”
16 Bore ma kamu faˈadoe kamu
liu, ma muka baˈatafe kamu goˈo
ˈamuˈa talamuˈa. Sasilana ru
ˈunaˈeri ki neˈe nia rora liu.
17 Ta neˈe ana kaidaˈi neˈe ta ng-
wae saiana ru leˈa ki fuana sasilani,
ma nia noaˈa kasi sasia, na ngwae
neˈeri nia abula taˈa naˈa.

* **4:5** nama na mangoˈi ru neˈe God nia alua ana kiaˈa, nia toˈo ana na kwaiogaiˈanga neˈe ka ngasingasiˈa ˈuana na ogalana na ru ˈoro matamata ki.

5

1 Ma kamuˈa na ngwae neˈe kamu toˈoru ki, fuila muka angi doe, ma muka oˈomae naˈa ana kaidaˈi neˈe. Sulia na ˈafitaˈiˈanga neˈe ke baˈa toˈe kamu nia doe liu.
2 Osiˈana na toˈoruˈa kamu ki ke baˈa fura. Ma na toro kamu ki, na sufusufu ki ke ˈaniˈi.
3 Ma na mani kamu ki ke baˈa fura taˈifau logo. Aia, God ke baˈa lisia na toˈoru neˈe fura, ma nia ke baˈa kwaˈi kamu ˈani mafula, osiˈana kamu ˈetea toˈoruˈa kamu ki ana faˈi asoa ˈisi neˈe ki.
4 Muke manata basi sulia na angiˈa na ngwae rao kamu ki neˈe kira rao saena na oˈola kamu ki. Kira angi sulia kamu lui fafia na folifoliˈa kira ki ana kaidaˈi ki taˈifau. Ma God kia neˈe ngasingasiˈa ka tasa, nia rongoa taˈifau naˈa na angiˈa na ngwae rao neˈeri ki.
5 Ana kaidaˈi neˈe, kamu toˈo ana ru leˈa ˈoro liu ki. Ma kaumulu toˈo ana na ru neˈeri ki ma muke saeleˈa liu faˈiniˈi. Bore ma muke diˈia na buluka neˈe kira faˈakubua, fasi ˈiri ka bolo faˈinia faˈi asoa neˈe kira ke saungia ana.
6 Ma kaumulu matalangani ma muka saungia naˈa ngwae saga ki, sui bore ˈana noaˈa kira kasi taˈe sauli kamu goˈo.

Muke suˈute kaidaˈi kamu nonifii

7 Ngwaefuta nau kina ˈae, muke noni mabe, kaidaˈi muke kwaimasi fuana faˈi asoa na Aofia ke baˈa dao maˈi. Muke manata basi sulia kaidaˈi neˈe ngwae nia rao ˈi saena oˈola, nia ke noni mabe masia na uta ˈiri ka toˈo basi, sui nia ka fiˈi kwaimaˈakwali masia na loi ruˈa.
8 Muke noni mabe logo. Muke uu ngasi goˈo ˈamuˈa, sulia na asoa na Aofia fuana daoˈa maˈi nia karangi naˈa.
9 Ngwaefuta kina ˈae, noaˈa kamu kasi ˈugalia ta ai amuˈa, ˈiri God noaˈa kasi matalangaˈi kamu. Sulia God sasi akaˈu naˈa fuana matalangaˈilana na ngwae ki taˈifau.
10 Ngwaefuta kina ˈae, kamu manata basi sulia na profet ba ˈi naˈo ki, ba kira fata ˈani God. Sui bore ˈana na ngwae ki kika fulia naˈa ru taˈa ˈoro ki fuada, kira suˈute nene goˈo ˈada. Ma kamuˈa bore, muke sasi logo diˈida.
11 Kulu saiana, kira saeleˈa sulia faˈamamanalada fautoˈo. Kamu rongoa taˈifau naˈa na alaˈanga ba sulia sa Job. Na ru taˈa ˈoro liu ki ba dao toˈona, bore ma nia faˈamamana goˈo ˈana ana God. Ma ˈi buri, God ka lia sulia, osiˈana God kwaimanatai fuana na ngwae ki, ma ka oga liua naˈa ˈafilana ngwae ki.
12 Futaˈa kina ˈae, ta ru doe fuana muke saiana nia ˈuri, noaˈa kamu kasi fata alafu ˈuri, “Nia mamana maˈi ˈi langi,” nama noaˈa kamu kasi fata ˈuri, “Nia mamana maˈi ˈi saena magalia neˈe.” Ma diˈia kamu saiana ta ru neˈe nia mamana, muke fata goˈo ˈuri, “ˈIu nia mamana.” Ma diˈia kamu saiana ru neˈeri nia noaˈa kasi mamana, muke fata logo ˈuri, “Nia noaˈa kasi mamana.” Ma diˈia ka noaˈa kamu kasi roˈosulia na ru neˈe, God ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga fuamuˈa.

Auraˈea God ma muke foˈosia

13 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka toˈo ana ta ˈafitaˈiˈanga, nia ke foˈo. Ma diˈia ta ngwae ka saeleˈa liu, nia ka sasia naˈa ngu ni baˈatafeˈanga fuana God.
14 Ma diˈia ta ngwae amuˈa ka mataˈi, nia ka gania na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ngwae faˈamamana ki fasi ˈiri kike foˈo fuana, ma kira ka ngwaia ˈani na satana na Aofia.
15 Ma God ke baˈa gura na ngwae mataˈi neˈeri sulia kira foˈo fuana ma kira ka faˈamamana ana niaˈa. God ka gura nia, ma na abula taˈangaˈa nia, God ke baˈa rufuanata ana faˈasia na ru neˈeri.
16 Nia neˈe, na roraˈa kamu ki, muke fulangaˈinia fuamuˈa kwailiu, ma muke foˈo fuamuˈa kwailiu fasi ˈiri muke ˈakwa laˈu.
Na ngwae leˈa, foˈongaˈa nia ngasingasiˈa ma ka mamana.
17 Na profet sa Elaeja, niaˈa na ngwae goˈo ˈana logo diˈia kiaˈa. Ma kaidaˈi ba nia foˈo ngasingasiˈa

ˈuana God ˈiri ka faˈasuia na uta, na
uta noaˈa kasi toˈo sulia na uulu faˈi
ngali ki ma na ono madamo ki.
18 Ma ˈi buri ˈana, nia ka foˈosia
laˈu God fasi ˈiri nia kwatea laˈu
maˈi na uta, ma na uta ka toˈo laˈu,
ma na ru ki taˈifau ˈi fafona ano kira
ka mauri, ma na ˈai ki ka fungu ˈani
na fufuaˈi ru ki.

Olitaˈinia maˈi ngwae oli faˈiburi ki siana God

19 Futaˈa kina ˈae, diˈia ta ng-
wae amuˈa ka leka rora faˈasia na
faˈamanataˈanga mamana, nia leˈa
liu ta ngwae amuˈa ka olitaˈinia
maˈi.
20 Sulia kaidaˈi kamu sasi ˈunaˈeri
ana, kaumulu kwaiˈafi ana neˈeriˈa,
fasi ˈiri God ka faˈamauria na mang-
ona faˈasia maeˈa, ma ka rufuanata
ana faˈasia na taˈangaˈa ˈoro nia ki.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Sa Peter neˈe ngwae na fafarongo ba sa Jesus. Kulu saiana sa Peter niaˈa na faˈinaˈonaˈo ana siosi, ma nia ka tua laˈu sulia kaidaˈi tiˈitiˈi ˈi Rom.

Sa Peter keresia na buka neˈe fuana ˈafilana ngwae ki fuana uu ngasiˈa, ma naˈofilana kaidaˈi ˈato neˈe dao toˈo ada ki, duˈungana kira Kristin naˈa. Nia oga manataˈanga kira ki ka dau ngasi ana Faˈarongoˈa Leˈa sulia sa Jesus Christ. Osiˈana kira sai naˈa ana falafala leˈa sa Jesus ki neˈe nia nonifii liu, kira ke maˈudi nama fuana nonifiiˈanga ana kaidaˈi ˈato ki, ma fuana uu ngasiˈa logo. Kaidaˈi ˈato neˈe ki, ru doe liu ki fuana iliˈa toˈona fitoˈonga kira ki goˈo. Ma si diˈia kira uu ngasi ˈuri, God ke baˈa kwatea fuada na kwaiaraˈanga tua tua firi, ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke baˈa oli laˈu maˈi ana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Mauriˈa leˈa Kristin ki & 1:1—2:10
Falafala Kristin ki kaidaˈi kira faˈanonifiida & 2:11—4:19
Sa Peter ka alaˈa fuana ngwae faˈinaˈonaˈo ki & 5:1-14

1 Faˈasia sa Peter, na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ.

Nau ku kerekere fuamuˈa na ngwae neˈe God nia fili kamu, ma muka tua diˈia ngwae kwaita saena magalia neˈe sulia na fanoa mamana kamu nia ˈi langi. Ma muka takalo naˈa saena abaˈi kula ˈi Pontus, Galesia, Kapadosia, Asia, ma ˈi Bitinia ki.

2 ˈI naˈo naˈo mala maˈi ˈua, God na Maˈa nia fili kamu sulia na kwaiogaiˈanga nia, ma na Anoˈi ru nia ka kwate kamu na ngwae nia ki ka abu fasi ˈiri muka roˈo sulia sa Jesus Christ, ma nia ka faˈasikasika kamu ˈani ˈabuna.

ˈIu, nau ku foˈosia God ˈiri ke ˈofe kamu ma ke kwatea aroaroˈanga fuamuˈa.

Manata filo toˈo neˈe kuke toˈo ana mauriˈa firi

3 Kuke baˈatafea God na Maˈa Aofia kia sa Jesus Christ, sulia na kwaimanataiˈanga doe God, nia ka kwatea naˈa mauriˈa faolu fuaka ˈani tataˈelana sa Jesus Christ faˈasia na maeˈa. ˈUnaˈeri kulu ka manata filo toˈo neˈe kuke ngalia na ru leˈa ki.

4 Kulu ka kwaimasi ana na ru leˈa ki neˈe God sasi akaˈu ana fuana na ngwae nia ki. Nia ka gonia naˈa ru neˈeri ki fuamuˈa maˈi ˈi langi, kula neˈe ru neˈeri ki ˈafitaˈi ke baˈa fura, ma noaˈa kasi baˈa taˈa, ma tuatua kasi funu.

5 Ma God ka folo ˈusi kamu ˈani ngasingasiˈa doe nia osiˈana na faˈamamanaˈanga kamu. God ka folo ˈusi kamu leleka ka dao ana faˈi asoa ˈisi. ˈUnaˈeri nia ke faˈamauria kamuˈa, ka diˈia ba nia ˈidufaˈi naia fuana sasilana fuamuˈa.

6 Muke saeleˈa amuˈa sulia na ru neˈe sui bore ˈana muka kwaimanatai ana kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe sulia na faˈakaisiˈanga ˈoro ki neˈe kamu liu ani.

7 Na faˈakaisiˈanga neˈeri ki ke faˈataˈinia na faˈamamanaˈanga kamu nia mamana. Na faˈamamanaˈanga kamu nia diˈia na gol neˈe kira alua saena mafula fuana duˈafilana ˈiri ke sikasika. Ma God nia oga na faˈamamanaˈanga kamu ka tasa ana na gol osiˈana na gol ke baˈa funu goˈo, bore ma na faˈamamanaˈanga kamu noaˈa kasi sui. Ma God ke baˈa fata leˈa amuˈa, ma ka faˈa ˈinotoˈa kamu, ma ka fuˈusi doe amuˈa ana Asoa sa Jesus Christ ke baˈa dao maˈi.

8 Kamuˈa na ngwae neˈe kamu alafe fuana na Aofia, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi lisia ˈua. Ma muka faˈamamana ana, sui bore ˈana noaˈa kamu kasi lisia ana kaidaˈi neˈe. Nia neˈe, muke saeleˈa ˈani na saeleˈanga doe neˈe noaˈa ta alaˈanga kasi bolo fuana alaˈanga sulia.

9 Muke saeleˈa ˈunaˈeri, sulia kamu ngalia naˈa mauriˈa firi fuana mangomuˈa. Ma na mauriˈa firi neˈeri naˈa neˈe na kwaiaraˈanga

ana ˈisilana na faˈamamanaˈanga kamu.
10 Aia, ma na mauriˈa firi neˈe na profet ki kira lulu ma kika oga kike sai leˈa ana. Ma kira ka eta fata sulia na mauriˈa firi neˈeri ˈi naˈo neˈe God kwatea fuamuˈa.
11 Sulia na Anoˈi ru sa Jesus Christ ka teo naˈa ada, ma ka faˈataˈinia fasi na Christ ke baˈa nonifii sui mala nia ka fiˈi ˈinotoˈa. Ma kira ka sasi ˈuana daoˈa toˈona na kaidaˈi faˈuta neˈe na Christ ke dao maˈi, ma tae neˈe ke fuli ana kaidaˈi nia dao maˈi.
12 Ma God ka faˈataˈinia fuana na profet neˈeri ki fasi na ru neˈeri ki noaˈa kasi fuli ˈua ana kaidaˈi kira tua saena magalia, bore ma niˈi ke baˈa fuli burina, ana kaidaˈi neˈe kamu tua ana. Kira fata sulia ru ki neˈe kamu rongoˈi ana kaidaˈi ti ngwae kira faˈatalo ˈani na Faˈarongoˈa Leˈa. Na Anoˈi ru Abu neˈe God kwatea maˈi faˈasia ˈi langi, nia naˈa neˈe ka kwatea na ngwae neˈeri fasi ˈiri kika faˈatalo ˈani ngasingasiˈanga nia. Ma na ˈainsel ki bore, kira oga kika sai leˈa logo ana sulia na mauriˈa firi neˈe nia leˈa ka tasa.

Na tuaˈa abu

13 Muke lialia, ma muke manata saga. Muke manata toˈo sulia God ke baˈa ˈofe kamu ana kaidaˈi sa Jesus Christ ke dao maˈi.
14 Muke roˈosulia God, ma noaˈa kamu kasi leka sulia na kwaiogaiˈanga neˈe kamu toˈo ani ana kaidaˈi ba kaumulu ˈiri sai ˈua ana na Faˈarongoˈa Leˈa.
15 Bore ma, muke abu faˈinia ru ki taˈifau neˈe kaumulu sasiˈi, diˈia God nia fili kamu, nia abu.
16 Sulia saena Kerekereˈa Abu God nia saea, “Muke abu, sulia nau ku abu.”
17 Ma kaumulu saea God ˈani “Maˈa” ana kaidaˈi kamu foˈo. Ma muke manata logo toˈona neˈe nia ke baˈa matalangaˈinia ngwae ki taˈifau fuana na ru neˈe kira sasiˈi ki, ma noaˈa nia kasi ˈinifilifili ana ta ngwae. Nia neˈe, muke fuˈusi doe ana niaˈa ana kaidaˈi neˈe kamu tua diˈia ngwae kwaita ˈi saena na magalia neˈe.
18 Kaumulu saiana ka sui naˈa, God nia foli olitaˈi kamu ˈani na ru doe liu, fasi ˈiri ke loge kamu faˈasia na abulaˈa ˈoˈo ki faˈasia na koˈo kamu ki. God ka foli olitaˈi kamu ˈani na ru neˈe liufia silva nama gol.
19 God nia foli olitaˈi kamu ˈani na maelana sa Jesus Christ neˈe diˈia ta kala sipsip neˈe leˈa taˈifau fuana na kwaisuˈusiˈanga ˈani.
20 God ka fili nia naˈa maˈi ˈi naˈo mala ana saungaˈilana na magalia. Ma ana kaidaˈi neˈe naˈa, ana faˈi asoa ˈisi ki, sa Jesus Christ dao naˈa maˈi ˈiri ka faˈamauri kamu.
21 Ma osiˈana sa Jesus Christ, kamu ka faˈamamana ana God neˈe nia taˈea faˈasia na maeˈa ma ka faˈa ˈinotoˈa, ˈiri faˈamamanaˈanga kamu ma na fitoˈonga kamu ka babatoˈo ana God.
22 Ma sulia neˈe kamu roˈosulia naˈa faˈamanataˈanga mamana, ma muka faˈasikasika kamu talamuˈa naˈa faˈasia na abulaˈanga taˈa kamu ki, nia neˈe muka alafe mamana fuamuˈa kwailiu na ngwae neˈe kamu faˈamamana. Osiˈana ˈunaˈeri, muke faˈangasingasia naˈa na alafeˈanga fuamuˈa kwailiu.
23 Kaumulu futa faolu ana God neˈe noaˈa kasi mae, niaˈa neˈe na Maˈa kamu. Ma kamu futa faolu ˈani na fatalana God neˈe tua tari ma noaˈa kasi sui.
24 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu nia fata ˈuri,
“Na ngwae ki taˈifau goˈo kira diˈia
na laua, ma na kwangaˈa kira
ka diˈia na takana ˈai kwasi.
Sulia na laua ka kuku, ma na takana
ka ˈasia.
25 Bore ma na fatalana God tua tua
firi.”✡
Ma fatalana neˈeri neˈe na Faˈarongoˈa Leˈa neˈe kira faˈarongo naˈa ˈani fuamuˈa.

2

1 Aia, sulia kaumulu futa faolu ˈunaˈeri, muke tua faˈasia na abulaˈanga taˈa ki taˈifau. Ma muke tua faˈasia na sokeˈa, ma abu

✡ **1:25** Aesea 40:6-8

ˈoloˈoloˈa, ma na kwaimamago-
laiˈanga, ma alaˈanga taˈa ki.
2 Muke diˈia ngela tiˈitiˈi ki neˈe
kira susu ˈua, ma kira ka oga
liua susuˈa ana kaidaˈi ki taˈifau.
ˈUnaˈeri logo, nia leˈa fuana muke
oga na fatalana God fasi ˈiri neˈe
faˈamamanaˈanga kamu ka bulao
ngasingasiˈa ma God ka faˈamauri
kamu.
3 Duˈungana kaumulu sai leˈa
naˈa ana na Aofia nia sasi leˈa liu
naˈa fuamuˈa.

Kuluˈa na fikutaˈi ngwae abu God

4 ˈIu, muke leka maˈi siana sa
Jesus, neˈe nia mauri firi. Sa Jesus
nia diˈia ta fau mauri ni saungaˈi
luma ˈanga ba na ngwae saungaˈi
luma ki kira ˈaila ˈania, bore ma
niaˈa na ngwae neˈe God filia sulia
nia leˈa ka tasa.
5 Kamuˈa logo diˈia na fau mauri
ki, ma muke alaˈania God ka
saungaˈinia luma nia ˈani kamu. Ma
muke baˈa diˈia na fata abu God
neˈe kamu leka rao ˈi saena luma
abu neˈeri, ma muke foˈosi ˈani ru
abu ki neˈe God nia oga. Kamu ke
baˈa ˈunaˈeri, sulia sa Jesus Christ.
6 Osiˈana saena Kerekereˈa Abu ba
God saea,
"Lia basi, nai baˈa filia ma nai alua
taˈi gwaˈi fau saena fanoa ˈi
Sion.
Ma nia naˈa neˈe fau talingaˈi leˈa
neˈe faˈangasia na luma.
Ma na ngwae neˈe kira faˈamamana
ana niaˈa, noaˈa kira kasi
liadila osiˈana niaˈa."✡
7 Ma na fau neˈe ka leˈa liu fuamuˈa
neˈe kaumulu faˈamamana. Bore
ma fuana sa tai neˈe noaˈa kira kasi
faˈamamana ana, kira faˈataˈinia na
Kerekereˈa Abu ba saea,
"Na fau ba na ngwae saungaˈi luma
ki kira ˈaila ˈani, nia naˈa
neˈe fau talingaˈi leˈa neˈe
faˈangasia na luma."✡
8 Ma Kerekereˈa Abu fata laˈu sulia
fau baera ka ˈuri,
"Ma na ngwae ki kike baˈa firute
ana, ma kike ˈasi ana."✡
Kira ka firute ana sulia noaˈa kira
kasi faˈamamana ana fatalana God,
ma kira ka firute osiˈana neˈe God
naia ru neˈeri ke fuli nama ˈunaˈeri
fuada.
9 Bore ma kamu niniˈa na ngwae
neˈe God nia filida naˈa ki. Kamuˈa
neˈe na fata abu ana na Aofia ki. Ma
kamu naˈa neˈe fikutaˈi ngwae abu
God. Nia fili kamu ˈuana faˈataloˈa
ˈani raoˈa leˈa nia ki. Ma nia ka sae
kamu faˈasia na rorodoˈa ˈuana ˈi
saena na madakoˈanga leˈa nia.
10 Ana kaidaˈi sui naˈa maˈi, kamu
noaˈa laˈu na ngwae God ki. Bore
ma ana kaidaˈi neˈe, kamuˈa neˈe
ngwae nia ki naˈa. Ma ana kaidaˈi
niniˈa sui naˈa kwau, noaˈa kamu
kasi saiana kwaimanataiˈanga God,
ma ana kaidaˈi neˈe, muka ngalia
naˈa na kwaimanataiˈanga nia.

Ngwae rao God ki

11 Kwaima nau kina, ana kaidaˈi
kamu tua ˈua saena magalia neˈe,
kamu diˈia ngwae kwaita sulia na
fanoa mamana kamu, nia ˈi langi.
Ma sulia na ru neˈeri, nau ku gani
kamu, muke abula faˈasia na kwaio-
gaiˈanga taˈa ana noni. Osiˈana na
kwaiogaiˈanga taˈa neˈeri ki, kira
fuˈa faˈinia na mauriˈa faolu kamu.
12 Na tuaˈa kamu ki ka leˈa taˈifau
ˈi safitana toˈolamuˈa faˈida neˈe
kira abu faˈamamana. Sui buri ˈana
kira fafi kamu ˈani abula taˈangaˈa,
kira ke lisia na raoˈa leˈa kamu ki,
ma kira ke baˈatafea God ana faˈi
Asoa nia ke dao maˈi ana.
13 Ma sulia kamu na ngwae ana
na Aofia ki, muke roˈosulia na taki
ki faˈasia na ngwae doe ki saena
magalia neˈe. Muke roˈosulia na
taki ki faˈasia na tatalafaˈa doe ˈi
Rom,
14 ma na gwaungaˈi ngwae neˈe
nia ka filida fuana kwatelana mata-
langaˈinga fuana sa tai neˈe kira
abula taˈa, ma kika baˈatafea sa tai
faˈida neˈe na abulaˈanga kira ka
leˈa.
15 Osiˈana God nia oga muke sasia
naˈa ru leˈa ki ˈiri muke faˈanotoa
na alaˈanga ˈoˈo ana ngwae bole-
boleˈa ki neˈe kira fata sauli kamu.

✡ **2:6** Aesea 28:16 ✡ **2:7** Sam 118:22 ✡ **2:8** Aesea 8:14-15

16 Muke tua diˈia ngwae kira tua
sakadola ki. Bore ma noaˈa kamu
kasi fia fasi nia bolo fuana neˈe
muke abula taˈa sulia kamu tua
sakadola. Muke tua diˈia ngwae ba
rao fuana God.
17 Muke fuˈusi doe ana ngwae ki
taˈifau, ma muke alafe fuana na
ngwae faˈamamana ki, ma muke
fuˈusi doe ana God, ma muke fuˈusi
doe ana ngwae tatalafaˈa doe ˈi Rom
logo.

Ngwae rao ˈoˈo ki

18 Kamuˈa na ngwae rao ˈoˈo
ki, muke roˈosulia na fatalana na
ngwae ˈaˈana kamu ki, ma muke
faˈadoeda. Muke sasi ˈunaˈeri fuana
ngwae ki taˈifau neˈe gwaungaˈi ˈusi
kamu, noaˈa laˈu fuana sa tai goˈo
ˈana neˈe kira ˈofe kamu, bore ma
fuana sa tai bore ˈana neˈe kira
silolongaˈi kamu logo.
19 Duˈungana God ke baˈa faˈaleˈa
kamu diˈia kamu dao toˈona non-
ifiiˈanga osiˈana kamu sasia na
kwaiogaiˈanga nia, ma noaˈa laˈu
sulia kamu sasia ta ru taˈa.
20 Kwaiaraˈanga tae neˈe muke
baˈa ngalia, si diˈia kira ulasi kamu
fafia tae neˈe kamu sasia ka taˈa?
Noaˈa! Bore ma diˈia kamu nonifii
duˈungana neˈe kamu sasia ru neˈe
saga, God ke baˈa faˈaleˈa kamu
duˈungana.
21 Ma God ka sae kamu ˈuana
nonifiiˈanga ˈunaˈeri. Sulia sa Jesus
Christ ˈana talana neˈe nonifii ˈiri
ka faˈamauri kamu, ma ˈunaˈeri nia
ka alua naˈa faˈataˈilana fuamuˈa
ˈiri muke ili nama sulia neˈe nia tua
ˈani.
22 Sa Jesus noaˈa kasi fulia ta ru
neˈe taˈa, ma nia kasi saea ta ru
ˈosoˈoso.
23 Ma kaidaˈi kira fata buri
tolingaˈi ana, noaˈa nia kasi olisida
ˈani ta alaˈanga taˈa. Ma kaidaˈi
nia ka nonifii, noaˈa nia kasi
faˈamaˈuda goˈo ˈani ta alaˈanga.
Nia ka fitoˈo goˈo ana God neˈe nia
giosida ˈani ˈoloˈoloˈa.
24 Ma sa Jesus Christ talana ka
ngalia naˈa abula taˈangaˈa kia ki
ˈani nonina ana ˈai rara folo, fasi ˈiri
kuke faˈasia naˈa abula taˈangaˈa
kia ki, ma kuke tua ˈani falafala
saga. Ma nia ka gura kia ˈani na
nonifiiˈanga nia.
25 Ma ana kaidaˈi ba sui naˈa
kwau, kaumulu diˈia na sipsip neˈe
kira leka rora faˈasia na ngwae ni
folo kira. Bore ma ana kaidaˈi neˈe,
kaumulu oli siana sa Jesus Christ, na
ngwae neˈe lia sulia na mangomuˈa,
diˈia ta ngwae ba lia sulia na sipsip
nia ki.

3

ˈAfe ki

1 ˈUnaˈeri logo, kamu na ˈafe ki,
muke roˈosulia nama fatalana araˈi
kamu ki, ˈiri diˈia ti ngwae ada
noaˈa kira kasi faˈamamana ana
fatalana God, kike baˈa faˈamamana
goˈo ˈada sulia na abulaˈanga leˈa
kamu ki. Sui bore ˈana noaˈa kamu
kasi faˈatalo ˈua fuada, kike baˈa
faˈamamana,
2 sulia kira lisia na abulaˈanga
kamu neˈe saga ma muka fuˈusi doe
ana God.
3 Aia, kamu kini ki, noaˈa kamu
kasi sasi ˈuana na kwangaˈa kamu
ka leka maˈi faˈasia na bula ifuˈanga
kamu ki, nama na saˈingilana ru
ngwasinasina ki, nama toroˈa ˈani
toro leˈa ki neˈe liulada doe liu ki.
4 Bore ma lisilamuˈa ka kwanga
lala ˈani falafala leˈa kamu ki neˈe
leka maˈi faˈasia saena mauriˈa
kamu ki. Na falafala kamu
fuana gerelana ngwae ki, ma
fata aroaroˈa, sulia nia neˈe na
abulaˈanga God nia oga. Ma na sasia
leˈangaˈa ˈunaˈeri, nia noaˈa kasi
taˈa ana kaidaˈi kamu ngwaro naˈa.
5 Osiˈana kaidaˈi ˈi naˈo, na kini
abu neˈe kira faˈamamana ana God,
kira kwate ma kira ka lia kwanga
ˈani roˈongaˈa sulia na fatalana
araˈi kira ki.
6 Ma ˈi Sera nia ˈunaˈeri. Nia
roˈosulia sa Abraham, ma ka saea
ˈani ngwae ˈaˈana nia. Ma kamuˈa
logo, si diˈia kamu kasi alaˈania ta
ngwae ka faˈamaˈu kamu faˈasia
sasilana ru saga ki, kamu ke diˈia
logo ˈi Sera.

Ara'i ki

7 Ka 'una'eri logo fuamu'a na ara'i ki, muke sai le'a ana ne'e na 'afe kamu ki kira ngwata'uta'u ka liufi kamu, 'una'eri ne'e muke tua fa'inida, ma muke sasi le'a fuada. Muke fu'usi doe ada, osi'ana God kwatea na'a mauri'a faolu fuada di'ia logo kamu'a. Muke sasia na ru le'a ne'eri 'iri ta ru kasi tata'e su'usia na fo'onga'a kamu ki 'uana God.

Muke alafe fuamu'a kwailiu

8 Aia, nau ku to'o 'ua ana ti ru la'u 'iri nau ku saea fuamu'a. Nia le'a fuana na liamu'a ka alua ta'i ru. Muke alafe fuamu'a kwailiu di'ia bara ngwae asina, ma muke kwaima fuamu'a kwailiu ma muke enoeno.

9 Noa'a kamu kasi olisia ta'anga'a 'ani na ta'anga'a. Ma di'ia ta ngwae ka taofi kamu, noa'a kamu kasi olisia 'ani kwaitaofi'anga. Bore ma, muke olisia lala 'ani ganilana God fuana na fa'ale'alana. Muke sasi 'una'eri, sulia ana kaida'i God sae kamu, nia eta fata'a 'ani ne'e nia ke ba'a fa'ale'a kamu.

10 Sulia na Kerekere'a Abu ba saea,

"Sa tai bore 'ana ne'e ka oga
na maurilana saena magalia
ne'e ka le'a ma ka saele'a, nia
le'a fuana noa'a nia kasi fata
ta'a ma noa'a kasi soke.
11 Ma nia ka abula fa'asia na sasi-
lana ru ta'a ki, ma na abu-
lalana ka le'a.
Ma nia ka sasi ngasingasi'a 'uana
tua'a 'ani aroaro'anga.
12 Osi'ana God ke lia sulia na ng-
wae ne'e tualada saga ki, ma
nia ka fafarongo 'uana na
fo'onga'a kira ki.
Bore ma na ngwae ne'e abulalada
ta'a ki, nia ke tata'e saulida."✡

Nonifii'anga sulia na fuli ru'a saga

13 Noa'a ta ngwae kasi sasia ta tae ne'e ke ta'a amu'a, di'ia ne'e abula'anga kamu le'a go'o 'ana.

14 Ma sui bore 'ana di'ia muke nonifii osi'ana kamu sasia na ru saga ki, God ke ba'a fa'ale'a kamu. Noa'a kamu kasi ma'u 'ani ta ngwae, ma noa'a kamu kasi manata 'abera.

15 Bore ma muke fu'usi doe ana sa Jesus Christ sulia nia ne'e na Aofia fafi maurilamu'a. Ma muke sasi aka'u ana kaida'i ki ta'ifau 'uana olisilana sa tai ne'e ke saefilo 'uri amu'a, "Fa'uta ne'e 'oko fa'amamana ana sa Jesus?" Ma kaida'i kamu ala'a sulia na fa'amamana'anga kamu, muke fata enoeno go'o amu'a, ma muke fu'usi doe logo ada.

16 Ma muke tua fa'asia na abula'anga ta'a, fasi 'iri di'ia ti ngwae kira fata ta'a sulia na abula'anga le'a kamu na fafarongo sa Jesus Christ ki, kike ba'a 'eke sulia na ru ne'e kira sae'e ki.

17 Di'ia na kwaiogai'anga God ne'e kamu ka nonifii, nia ta'i le'a ne'e muke nonifii osi'ana na abula'anga le'a kamu, ka liufia di'ia muke nonifii sulia na abula'anga ta'a kamu ki.

18 Sa Jesus Christ nia nonifii ma ka mae na'a 'uana lafulana abula ta'anga'a ki ta'ifau, ma noa'a kasi ba'a mae la'u. Sui bore 'ana nia na ngwae saga, nia ka mae fuamu'a na ngwae ne'e abulalamu'a ta'a ki, fasi 'iri nia ka tala'i kamu siana God. Ma kira ka saungia nonina sa Jesus Christ ana 'ai rara folo, bore ma God nia fa'amauria 'ani Ano'i ru Abu.

19 Ma na mangona ka leka siana mango'i ru ki ne'e kira tua saena lokafo, ma nia ka fa'arongo 'ani fuada ne'e nia liufida na'a.

20 Na mango'i ru ne'eri ki kira na ngwae ne'e mae 'ua na'a 'i na'o, ana kaida'i sa Noa saunga'inia na faka doe. Kira kasi ro'osulia God. Bore ma nia mabetau fa'i kira leleka ka dao ana kaida'i sa Noa nia fa'asuia na faka doe baera. Kaida'i nia fa'asuia na'a faka ne'eri, kwalu ngwae ki go'o ne'e kira leka saena ma na kafo ka ngalida fa'asia kwa'ikwa'inga God.

21 Na kafo ne'e, nia di'ia fa'ata'ilana ana siu abu'anga ne'e

✡ **3:12** Sam 34:12-16

saiana ke fa'amauri kamu ana kaida'i ne'e. Ma na siu abu'anga ne'eri noa'a la'u fuana fa'asikasika lana na nonimu'a 'ani na kafo, bore ma siu abu'anga fa'ata'inia kamu gania God 'iri nia ka lafua na ta'anga'a kamu ki ma ka fa'asikasika maurilamu'a. Ma na siuabu'anga ne'eri ka fa'amauri kamu sulia na tata'elana sa Jesus Christ.

22 Sa Jesus ka oli na'a 'uana 'i langi, ma kaida'i ne'e nia ka tua na'a 'i bali 'olo'olo ana God, ma God ka alu nia ka gwaunga'i na'a fafia na 'ainsel ki ta'ifau ne'e ngasingasi'a ma mamana'anga 'i langi.

4

Na mauri'a faolu

1 Kamu saiana ne'e kaida'i sa Jesus Christ nia tua saena magalia, nia nonifii. Ma osi'ana nia 'una'eri, kamu'a logo muke sasi aka'u fuana nonifii'anga. Sulia na ngwae ne'e nia nonifii 'una'eri, nia kasi oga abula ta'anga'a.

2 Nia ne'e, tala'ae ana kaida'i ne'e ka oli 'ala'a, muke su'ungengea na kwaiogai'anga ta'a kamu ki, bore ma muke ro'o lala sulia na kwaiogai'anga God.

3 Kaida'i sui na'a kwau, abula'anga kamu ki di'ia na ngwae baliburi ki. Ana kaida'i ne'eri kamu ala na'a 'ania maurilamu'a fuana kakabara'anga, ma na kwaiogai'anga ta'a ki, ma na kwa'u lilinga'anga, ma na fafanga'a ta'a ki. Ma God ka saeta'a logo fuamu'a sulia kaumulu fo'osia na gwari 'ai dori'i ki.

4 Ma ana kaida'i ne'e, ngwae baliburi ki kira 'arefo, du'ungana noa'a kamu kasi 'ado fa'inida 'ani ru ta'a kira sasi'i ki. Nia ne'e, kira ka saea ala'anga ta'a ki suli kamu.

5 Bore ma God lianga'i kira ana ta asoa fuana kike ala'a sulia na ru ki ta'ifau ne'e kira sasi'i. Ma God ka sasi aka'u fuana matalanga'ilana ngwae mauri ma ngwae ne'e kira mae na'a ki.

6 Ma nia ne'e ngwae ki kika fa'arongo 'ani na Fa'arongo'a Le'a fuana na ngwae ne'e kira mae na'a ki. Ana kaida'i kira mauri 'ua, na ngwae baliburi ki matalanga'inida, bore ma 'i nini'ari na mangoda mauri fa'inia God.

Ngwae ki muke rao saga 'ani kwate'a God ki

7 Kaida'i fuana ru ki ta'ifau ka funu, nia karangi na'a. Nia ne'e, muke dau suli kamu talamu'a, ma muke lialia, 'iri muke bolo fuana na fo'onga'a.

8 Na ru talinga'i ka tasa ana na ru ki ta'ifau ne'e muke alafe mamana fuamu'a kwailiu, osi'ana di'ia ta ngwae nia alafe 'una'eri, nia talangwara'u fuana nia ke rufuanata ana sa tai ne'e fulia ta ru ta'a amu'a.

9 Muke kwalo kamu kwailiu 'i saena luma kamu ki, ma muke tua fa'asia na ngununungunu buri 'anga kaida'i kamu kwaloa ngwae ki.

10 God ka kwatea na'a sai 'i ru'anga matamata ki fuamu'a ngwae ne'e kamu fa'amamana ana sa Jesus Christ. Ma God ka oga fasi ta'i ta'i ngwae'a amu'a, muke kwai'afi amu'a kwailiu 'ani na sai'i ru'anga ne'eri.

11 Ma sa tai bore 'ana ne'e God kwatea sai 'i ru'anga fuana na fa'atalonga'inga, nia ke fatatalo'ania fatalana God. Ma sa tai bore 'ana ne'e God ka kwatea sai 'i ru'anga fuana kwai'afi'anga, nia ke kwai'afi 'ani ngasingasi'anga ne'e God kwatea fuana, fasi 'iri 'ani ru ki ta'ifau ne'e mulu sasi'i, God ke ba'a ngalia ba'atafe'a sulia sa Jesus Christ. Ma sa Jesus ka 'inoto'a liu ma ka to'o ana na ngasingasi'anga tutua firi. 'Iu ke 'una'eri.

Fito'o ana God ana kaida'i muke nonifii

12 Kwaima le'a nau ki 'ae, noa'a kamu kasi 'arefo ana ta ilito'onga ne'e kamu nonifii 'ani. Sulia na ngwae ne'e kira fa'amamana ana sa Jesus Christ, kira saiana liu'a saena 'afita'i'anga 'oro ki.

13 Nia le'a fuana muke saele'a amu'a sulia kamu 'ado fa'inia sa

Jesus Christ ana nonifiiˈanga nia,
ˈiri muke baˈa saeleˈa ka tasa ana
kaidaˈi sa Jesus Christ ke dao maˈi
ˈani ˈinotoˈanga nia.
14 ˈOilakiˈa fuamuˈa diˈia kira ka
ˈoidorole ˈani kamu sulia kamuˈa
neˈe ngwae fafarongo sa Jesus Christ
ki, duˈungana nia faˈataˈinia naˈa
Anoˈi ru Abu ˈinotoˈa God ka tua faˈi
kamu.
15 Diˈia ta ngwae amuˈa ka saung-
wae, nama nia neˈe ngwae bili-
bili, nama ta ngwae neˈe sasia
kwalukaela ru taˈa matamata ki,
nama ta ngwae ba liu goˈo ˈana
ˈuana faˈalilana ru ti ngwae, tama
nia bolo faˈinia nia ka nonifii.
16 Bore ma diˈia kamu nonifii su-
lia kamu faˈamamana ana sa Jesus
Christ, noaˈa kamu kasi ˈeke ˈani.
Muke baˈatafea lala God, osiˈana
kira sae kamu ˈani "Na ngwae sa
Christ ki."
17 Kaidaˈi fuana etangilana na
matalangaˈinga ke dao naˈa maˈi.
Ma God ke matalangaˈinia basi na
ngwae nia ki etaeta. Ma diˈia
nia ke matalangani basi ngwae
nia ki, nia ke baˈa faˈangasingasia
naˈa kwaˈikwaˈinga nia ana kaidaˈi
nia ke faˈasuia kwaˈikwaˈinga nia
ana ngwae ki neˈe noaˈa kasi
faˈamamana ana Faˈarongoˈa Leˈa
nia.
18 Sulia neˈe Kerekereˈa Abu ba
fata sulia kaidaˈi God ke baˈa mata-
langaˈinia ngwae ki ka ˈuri,

"Diˈia nia ˈafitaˈi fuana ngwae saga
ki kira ka mauri, nia ˈafitaˈi
ka tasa naˈa fuana ngwae taˈa
neˈe noaˈa kasi faˈamamana
ana God."✡

19 Nia neˈe, diˈia kamu nonifii sulia
naˈa kwaiogaiˈanga God fuamuˈa,
muke alua naˈa mauriˈa kamu
saena limana God neˈe nia saungaˈi
kamu, sulia nia ke lia sulia kamu.
Ma muke inaˈu ana sasilana ru leˈa
ki.

5

Na ngwae faˈinaˈonaˈo ki

1 Aia, nau ku fata fuamuˈa ng-
wae faˈinaˈonaˈo ki ana fikutaˈi ng-
wae faˈamamana. Nauˈa ta ngwae
faˈinaˈonaˈo logo, ma nau ku lisia
nonifiilana sa Jesus Christ ka sui,
ma nau kui baˈa ˈinotoˈa faˈinia ana
kaidaˈi nia ke oli maˈi. Nia neˈe, nau
ku gani kamu,
2 muke lia leˈa sulia ngwae neˈe
kira faˈamamana ki. God nia aluda
naˈa saena limamuˈa. Muke lia leˈa
sulida diˈia ta ngwae lia sulia na
sipsip nia ki. God oga muke sasia na
raoˈa neˈeri sulia na maˈudiˈa kamu
ki, ma noaˈa laˈu osiˈana kamu fia
fasi God ka oro kamu fuana. Nia
leˈa fuana muke lia sulida osiˈana
kamu oga ˈafilada, ma noaˈa laˈu
neˈe sulia kira foli kamu fuana.
3 Ma noaˈa kamu kasi tuaraˈinia
na ngwae ki neˈe God aluda saena li-
mamuˈa, bore ma muke talaˈida ˈiri
kike leka suli kamu ˈuana sasilana
raoˈa leˈa ki.
4 Ma diˈia kaumulu lia sulida
ˈunaˈeri, sa Jesus neˈe diˈia na
gwaungaˈi ngwae ni lia sulia na sip-
sip, nia ke baˈa kwatea na kwaiaraˈa
ˈinotoˈa neˈe leˈa firi fuamuˈa, ana
kaidaˈi nia ke oli maˈi.
5 Ma ˈunaˈeri logo, kamu na ng-
wae ˈalako ki, muke roˈosulia ngwae
ˈaˈana ki. Ma kamuˈa taˈifau neˈe
kamu faˈamamana, muke enoeno
ˈiri muke kwaiˈafi amuˈa kwailiu.
Sulia na Kerekereˈa Abu ba saea,

"God ke tataˈe saulia na ngwae neˈe
kira fata baˈalafe ki, ma nia
ka ˈofea na ngwae neˈe kira
enoeno ki."✡

6 Nia neˈe, muke enoeno ma muke
roˈosulia God neˈe ngasingasiˈa ka
tasa, ˈiri nia ke faˈadoe kamu ana
kaidaˈi ˈolea nia.
7 Ma muke alua naˈa manata
ˈabera ˈanga kamu ki taˈifau saena
limana, sulia niaˈa tagi suli kamu.
8 Muke lialia, sulia sa Saetan, na
malimae kamu, nia liu kwailiu goˈo
ˈana diˈia ta ru mauri kwasi neˈe
saiana ˈanilana ngwae ki. Sulia sa
Saetan oga liua faˈalilamuˈa.

✡ **4:18** Provebs 11:31 ✡ **5:5** Provebs 3:34

9 Muke fa'angasingasia na
fa'amamana'anga kamu, ma
muke kwa'isisinga 'ani sa Saetan,
osi'ana kamu saiana ne'e ngwae
fa'amamana ki ana fanoa 'oro ki
saena magalia ne'e, kira nonifii logo
'una'eri di'ia kamu'a.
10 Ma buri 'ana kamu nonifii
ana kaida'i dokodoko, God ke
ba'a fa'afaolu kamu, ma nia
ke fa'angasingasi kamu 'iri ne'e
fa'amamana'anga kamu kasi sui.
God nia sae kamu na'a 'iri muke
'ado fa'inia sa Christ ma kamu ke
ru'u saena na 'inoto'anga nia ne'e
noa'a kasi sui. God ka sae kamu fasi
'iri muke tua ratai fa'inia sa Christ
ma muke 'inoto'a fa'inia tuatua firi.
11 Ma nia ka tua 'ani ngasin-
gasi'anga doe ka tua tua firi! 'Iu ke
'una'eri.

Na ala'anga le'a 'isi ki

12 Sa Silas ne'e 'afi nau fuana
keresilana na kerekere'a dokodoko
ne'e. Nia ne'e na ngwai asina kia,
sulia nia fa'amamana ana sa Jesus
Christ. Ma nau ku saiana ne'e rao'a
sa Silas, nia le'a ta'ifau. Du'ungana
tae nau ku kwatea na kerekere'a
ne'e fuamu'a fuana radulamu'a ma
ala'anga sulia na kwai'ofe'anga ma-
mana God. Aia, muke uu ngasi
saena na alafe'anga ne'eri.
13 Ma na ngwae ne'e kira
fa'amamana saena fanoa 'i Babilon,
kira kwatea fata le'a le'a 'anga kira
fuamu'a. God ne'e fili kira, di'ia
logo nia fili kamu. Ma sa Mark ka
kwatea logo kwau na fata le'a le'a
'anga nia ki fuamu'a. Nia di'ia na'a
ngela mamana nau.
14 Ma ana kaida'i kaumulu lisi
kamu kwailiu, muke fa'ata'inia na
alafe'anga kamu fuamu'a kwailiu.

Nau ku fo'o 'iri kamu'a ta'ifau
ngwae sa Jesus Christ ki, muke to'o
ana aroaro'anga.

Na Ruana Kerekereˈa Faˈasia Sa Peter

Na ru doe neˈe sa Peter nia manata ˈabera liu ˈani neˈe fuana Kristin kika fonea raolana faˈamanataˈanga rora ki. Nia saea fuada kira ke dau ngasi nama ana alaˈanga sulia God ma sa Jesus Christ. Alaˈanga mamana neˈe nia saka maˈi ana ngwae neˈe kira tala lisia sa Jesus, ma kira ka rongoa faˈamanataˈanga nia.

Ta taˈi faˈamanataˈanga rora neˈe sa Peter manata ˈabera ˈania, na alaˈanga neˈeri ˈuri, kira saea sa Christ noaˈa kasi oli maˈi. Sa Peter fata ˈuri, sa Christ kasi oli maˈi ˈua, duˈungana God nia oga noaˈa ta ngwae kasi funu. God oga ngwae ki taˈifau kira ke faˈasia falafala ana taˈangaˈa, ma kira ka oli basi maˈi siana.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

God nia fili kulu ka donga falafala nia ki & 1:1-21
Na faˈamanataˈanga rora ki & 2:1-22
Olilana maˈi sa Christ & 3:1-18

1 Nauˈa sa Simon Peter, na ngwae rao ma na ngwae ni lifurongo sa Jesus Christ, nau ku kerekere fuamuˈa. Sa Jesus Christ niaˈa na God kia ma nia ka faˈamauri kia. ˈAni na ˈoloˈoloˈa nia, nia kwate kamu ka faˈamamana, diˈia logo neˈe nia sasia amiˈa.

2 Nau ku foˈo ˈiri God ke kwaiˈofe amuˈa ma ke kwatea aroaroˈanga mamana fuamuˈa sulia kamu saiana God ma na Aofia kia sa Jesus.

Riˈa ma na filifiliˈanga God

3 Kulu toˈo ana ru ki taˈifau neˈe kulu boˈoboˈo ˈuani fuana tuaˈa neˈe donga falafala God ki. Na ru neˈeri ki taˈifau God neˈe kwateˈe ˈania ngasingasilana. God neˈe nia tasa liu, ma ka leˈa ma duˈungana kulu sai leˈa ana, nia laefi kulu fasi ˈiri kulu ka tua ˈania leˈangaˈa salilana nia.

4 ˈUnaˈeri nia ka kwatea na ru leˈa liu ki fuaka neˈe nia eta fataˈa ˈani, fasi ˈiri neˈe falafala kamu ki ke leˈa diˈia falafala God, ma muke saiana uuˈa ˈusia na kwaiogaiˈanga taˈa ki ana magalia, neˈe saiana faˈali lamuˈa.

5 Ma osiˈana God kwatea naˈa ru ki taˈifau fuamuˈa ˈunaˈeri, muke sasi ngangata ˈiri na faˈamamanaˈanga kamu ka ngasi. Ma muka sasia logo ru neˈe ki: muke abula ˈoloˈolo, ma muke malingaˈinia God,

6 ma muke dau sulia malitana mauriˈa kamu talamuˈa, ma muke lalifuˈa saena kaidaˈi ana ˈafitaˈi ˈanga, ma muke donga falafala God ki

7 faˈinia na kwaimaˈanga ma na alafeˈanga kamu fuamuˈa kwailiu.

8 Ma diˈia na falafala ˈi ngwae neˈeri ki ka doe saena maurilamuˈa, ka ˈunaˈeri kamu ka totolia naˈa sasilana ru leˈa ˈoro ki sulia na saiˈi ruˈa kamu ana Aofia kia sa Jesus Christ.

9 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi toˈo ana falafala ˈi ngwae neˈe ki, nia diˈia ta ngwae maa rodo, osiˈana nia manata bura ˈani neˈe God rufuanata naˈa ana taˈangaˈa nia ki.

10 Nia neˈe, sasiku kina ˈae, muke sasi ngangata ˈiri ka faˈataˈinia neˈe God nia fili kamu, ma ka sae kamu ˈani ngwae nia ki. Sasiˈa ˈunaˈeri neˈe noaˈa kamu kasi firute ma muka ˈasi kamu,

11 ma God ke baˈa kwalo kamu saena ˈInotoˈanga na Aofia kia sa Jesus Christ neˈe faˈamauri kia. Ma na ˈinotoˈanga neˈeri tuatua kasi sui.

12 Sui bore ˈana kamu ka saiana taˈifau na ru neˈe ki, ma kamu ka faˈamamana naˈa ana faˈamanataˈanga mamana neˈe kamu rongoa naˈa, nia leˈa fuana nau ku faˈamanata toˈo laˈu amuˈa ana kaidaˈi ˈoro ki.

13 Sulia ana kaidaˈi nau ku mauri ˈua saena magalia neˈe, nau ku fia fasi nia leˈa fuana nau ku saea laˈu na ru neˈe ki fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani.

14 Osiˈana nau ku saiana noaˈa
kasi tau nau ku mae, diˈia na Aofia
sa Jesus Christ ka sae madako naˈa
ana fuaku.
15 Ma sulia ka ˈunaˈeri, nau ku
rao ngasi ˈiri noaˈa kamu kasi man-
ata bura ˈani tae ki neˈe nau ku
faˈamanata kamu ˈani, ˈi buri ˈana
neˈe nau ku mae.

Sa Peter lisia na raralana sa Jesus na Christ

16 Aia, ma ru neˈe kami
faˈamanata ˈani sulia na daolana
maˈi na Aofia kia sa Jesus Christ
ˈani ngasingasiˈanga doe, nia noaˈa
laˈu na ˈaˈemae ti ngwae kira boa
goˈo ˈada ki. Sulia kaimili talamiˈa
kami lisia nama na ˈinotoˈanga ma
raralana.
17 Sulia kami tua faˈinia ˈua naˈa
maˈi ana kaidaˈi God na Maˈa nia
kwatea naˈa gwaungaˈi ˈanga ma
na ˈinotoˈanga fuana. Ma kami ka
rongoa lingana God ngasingasiˈa ka
tasa nia fata ˈuri fuana, “Na ngela
nau niniˈa, neˈe nau ku alafe liu ana,
ma nau ku saeleˈa liu sulia.”
18 Kami talamiˈa mika rongoa lin-
gana God faˈasia ˈi langi, ana kaidaˈi
kami tua faˈinia sa Jesus ˈi gwauna
faˈi ua abu baera.✡
19 Ma sulia ru neˈeri, kaimili ka
faˈamamana ngasi naˈa neˈe na fa-
talana na profet ki sulia sa Christ nia
mamana. Ma nia leˈa fuana muke
faˈamamana logo ˈani. Duˈungana
na fatalana na profet neˈeri ki, nia
diˈia na faˈi unu neˈe unu saena
rodo, leleka ka dao ana asoa sa
Christ ke sakatafangaˈi laˈu ma rar-
alana ngwasinasina lana ka kwasu
saena manatalamuˈa.
20 Ma na ru doe ka tasa liu
naˈa neˈe: Kamu ke malingaˈinia
nama neˈe noaˈa ta ru na profet
ki kerekere sulia saena Kerekereˈa
Abu ta alaˈanga neˈe fuli goˈo maˈi
ada talada,
21 nama osiˈana neˈe kira oga kike
alaˈa sulia. Osiˈana na alaˈanga pro-
fet ki noaˈa laˈu faˈasia manatana
ngwae goˈo ˈana, bore ma nia leka
maˈi faˈasia God. Sulia na Anoˈi ru
Abu neˈe nia talaˈia na profet ki ˈua
naˈa maˈi ˈi naˈo ˈiri kika saea na
fatalana God.

2

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

1 Ana kaidaˈi ˈua naˈa maˈi ˈi
Israel, ti ngwae ˈosoˈoso kira dao
maˈi, ma kira ka saea kira neˈe
profet God ki. Ma ka ˈunaˈeri logo, ti
ngwae kike baˈa dao maˈi, ma kike
faˈamanata kamu ˈani na sokeˈa ki.
Ma na faˈamanataˈanga kira ki ke
baˈa faˈalia na faˈamamanaˈanga ti
ngwae ki. Ma kike baˈa faˈamanata
logo ˈani fasi sa Jesus, na ngwae neˈe
mae fuana faˈamaurilada, noaˈa
laˈu na Aofia mamana. Ma sulia na
ru neˈeri ki, ˈaliˈali goˈo God ke baˈa
kwatea na kwaˈikwaˈinga fuada.
2 Sui ka ˈunaˈeri bore ˈana, ng-
wae ˈoro ki kike baˈa leka sulia
na abula taˈangaˈa kira ki. Ma
sulia tae ki neˈe kira sasiˈi ka taˈa,
ti ngwae kike baˈa fata faˈalia na
faˈamanataˈanga mamana neˈe.
3 Ma na ngwae faˈamanata
ˈosoˈoso neˈeri ki, kike baˈa ngalia
mani ana alaˈanga ˈosoˈoso kira ki
neˈe kira soke kamu ˈaniˈi. Kike
baˈa sasi ˈunaˈeri, sulia kira guguta.
Aia, tau naˈa maˈi God ka lisia naˈa
tae ki neˈe kira sasiˈi, ma nia ka
sasi akaˈu fuana na matalangaˈilada
faˈinia na faˈalilada.
4 Osiˈana na ˈainsel ki ˈua naˈa
maˈi neˈe kira abula taˈa, ma God ka
kwatea kwaˈikwaˈinga fuada, ma ka
aluda saena kula ni kwaˈikwaˈinga,
ma ka firi fafida ˈani kwalo ˈi salo,
ma kira ka tua goˈo ˈada ˈua ˈi neˈeri
saena rorodoˈa. Kira kwaimasi ana
faˈi asoa ana matalangaˈinga.
5 Ka ˈunaˈeri logo fuana na ngwae
ki saena magalia ba kira tua ˈua
naˈa maˈi, sulia neˈe abulaˈanga
kira ki taˈa liu ma noaˈa kira kasi
faˈadufa God. God ka saungida ˈani
kafo doe liu. Taˈi taˈifilia sa Noa
goˈo neˈe God faˈamauria faˈinia na
fiu ngwae ki logo. God ka faˈamauri
kira, osiˈana sa Noa faˈamanata su-
lia abulaˈanga neˈe ˈoloˈolo.

✡ **1:18** Matthew 17:1; Mark 9:2; Luke 9:28

6 ˈIu, ma God ka kwatea logo
na kwaˈikwaˈinga fuana ngwae ˈi
Sodom ma ˈi Gomora ki. Nia
saungi kira ˈani mafula, fasi ˈiri ka
faˈataˈinia fuana ngwae ki taˈifau
tae neˈe ke baˈa fuli fuana ngwae
neˈe kira aburongo ana niaˈa ki.
7 Bore ma God faˈamauria sa Lot,
sulia sa Lot niaˈa na ngwae saga, ma
nia kasi oga na abulaˈanga taˈa ana
ngwae neˈe kira aburongo ana taki
God ki.
8 Ma sa Lot neˈe nia saga, nia
tua faˈinida, ma ka lisi kira, ma ka
rongo kira sulia asoa, ma na liana ka
figwanu liu sulia na abula taˈalada.
9 Nia neˈe, na Aofia saiana
ˈafilana na ngwae neˈe kira
faˈamamana ana niaˈa ki, fasi ˈiri
neˈe ˈafitaˈiˈanga ki noaˈa kasi
faˈalida. Ma nia saiana ka kwatea
logo na kwaˈikwaˈinga fuana ngwae
taˈa ki, leleka ka dao ana faˈi asoa
fuana na matalangaˈinga mamana.
10 Ma nia ka kwatea na
kwaˈikwaˈinga doe ka tasa fuana
ngwae neˈe kira roˈosulia na
kwaiogaiˈanga taˈa kira ki ˈani
nonida, ma kira ka ˈaila ˈani na
gwaungaˈi ˈanga God.

Ma na ngwae ki neˈe nau ku
fata sulida neˈe kira faˈamanata ˈani
sokea ki, kira fata baˈalafe ma kira
ka fata noniraˈa liu. Ma noaˈa kira
kasi manata doe goˈo ana anoˈi ru
ˈinotoˈa ki ˈi langi, ma kira ka inaˈu
ana fata buri tolingaˈi ˈanga logo
ada.
11 Aia, ma na ˈainsel ki bore,
neˈe kira toˈo ana ngasingasiˈanga
doe liufia na faˈamanata ˈosoˈoso
neˈeri ki, noaˈa kira kasi fata faˈalia
goˈo na anoˈi ru ˈinotoˈa ki ˈi langi
ˈani alaˈanga ˈoidorole ˈunaˈeri ki ˈi
naˈona na Aofia.
12 Ma na faˈamanata ˈosoˈoso neˈe
ki noaˈa kira kasi manata sulia na
tae ki neˈe kira sasiˈi. ˈUnaˈeri, kira
ka diˈia naˈa ru mauri kwasi ki neˈe
kira bolo fuana daulada ma fuana
saungilada. Osiˈana neˈe ngwae
neˈeri ki, kira ka fata ˈoidorole sulia
ru neˈe noaˈa kira kasi saiana ki.
ˈUnaˈeri, God ke saungida diˈia na
ru mauri kwasi ki.
13 Ma sulia na nonifiiˈanga neˈe
kira sasia ana ngwae, God ke
duˈua logo ˈani nonifiiˈanga. Na
faˈamanataˈanga ˈosoˈoso neˈe ki,
fangalada doe, ma kira ka kwaˈu,
ma noaˈa kira kasi dau sulia mau-
rilada fuana fangaˈa saena asoa
ki. Kamuˈa niniˈa, muke ˈeke liu
kaidaˈi kira fanga faˈi kamu saena
fikuˈa kamu ki, sulia na abulalada
taˈa liu, ma kira saiana kike soke
ana kaidaˈi ki taˈifau.
14 Ma na kaidaˈi kira lisia na
kini, kira ka oga kakabaralana.
Noaˈa kira kasi mamalo faˈasia ab-
ula taˈangaˈa. Ma kika talaˈia na ng-
wae neˈe faˈamamanaˈanga kira ki
ngwataˈutaˈu ˈani abula taˈangaˈa.
Ma kira ka oga liua guguta'anga.
Ma osiˈana na ru neˈeri ki, God ka
kwatea kwaˈikwaˈinga fuada.
15 Kira leka matamata faˈasia na
tala saga, ma kira ka leka ˈada sulia
falafala taˈa sa Balaam, na ngela sa
Beor. Sulia sa Balaam✡ oga liua na
mani neˈe nia ke ngalia ana sasilana
ru taˈa ki.
16 Nia neˈe God ka kwatea na
dongki nia ka fata balufia ˈani lin-
galinga ˈi ru diˈia ngwae. Ma kaidaˈi
sa Balaam na profet rongoa neˈe
dongki nia fata ˈunaˈeri, nia ka
faˈasia naˈa abula bolebole'anga nia
ki.
17 Aia, ma na ngwae neˈe kira
faˈamanata ˈani na sokeˈa, kira diˈia
goˈo ˈada ta maˈe kafo busu ba
noaˈa ta kafo saena ma ka lan-
galanga. Ma kira ka diˈia logo na
gwaˈi salo ba na iru irufia ˈiri na uta
noaˈa kasi toˈo. Nia neˈe God ka sasi
akaˈu ana lokafo rorodoˈa fuada.
18 Kira tafeda talada ma na fata-
lada ka bolebole'a goˈo ˈana. Ma
ti ngwae neˈe kira kakari alifaˈi ka
sui, ma kira ka talaˈae kika rokisia
na abulaˈanga kira ki, ma noaˈa kasi
abula taˈa faˈinia na ngwae neˈe
kira rora ki. Ma na ngwae neˈe
kira faˈamanata ˈani sokeˈa, kira
faˈarora laˈu ngwae neˈeri ki ˈani na

✡ **2:15** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16

kwaiogaiˈanga taˈa ki ˈani nonida.
19 Osiˈana na ngwae faˈamanata
neˈeri ki, kira fata ˈuri fuada, “Kaim-
ili fata alangaˈi fuamuˈa neˈe muke
aloge fasi ˈiri muke sasia amuˈa ta
ru bore ˈana neˈe kamu oga sasilani
ki.” Bore ma ngwae faˈamanata
neˈeri ki talada noaˈa kira kasi
aloge. Kira diˈia na ngwae rao ˈoˈo
fuana na falafala taˈa kira ki neˈe
faˈalida. Sulia kwaiogaiˈanga taˈa
kira ki gwaungaˈi fafida, ma kira
noaˈa kasi mango faˈasia fuli ru
roraˈa.
20 ˈI naˈo na ngwae faˈamanata
ˈosoˈoso neˈeri ki kira saiana na
Aofia kia sa Jesus Christ neˈe
faˈamauri kia, ma kira ka kakari
alifaˈi faˈasia na taˈangaˈa ki saena
magalia neˈe saiana faˈalilada. Bore
ma kira ka oli laˈu ˈuana na sasilana
taˈangaˈa kira ki ba kira sasiˈi maˈi
ˈi naˈo, fasi ˈiri neˈe taˈangaˈa ki ka
gwaungaˈi fafida. Ma ˈi niniˈari kira
ka taˈa ka liufia naˈa kaidaˈi neˈe
kira ˈiri sai ˈua ana sa Jesus Christ.
21 Taˈi leˈa nama ˈana fuada diˈia
noaˈa kira kasi dao toˈona na tala
ˈuana ˈoloˈoloˈa. Ma nia ka taˈa
liu naˈa fuada neˈe kira dao laˈu
toˈona tala ˈuana ˈoloˈoloˈa, ma kira
ka abula laˈu faˈasia. Ma noaˈa kira
kasi roˈosulia faˈamanataˈanga sa
Jesus neˈe God kwatea naˈa fuada.
22 Kira ka faˈataˈinia mamana
na alaˈanga ba ˈuri ki, “Na kui
oli ka ˈania logo tae neˈe nia
moataˈinia.” Ma ta alaˈanga laˈu ka
ˈuri, “Gwata neˈe kira siufia nonina
ka sui naˈa, oli ka bunibuni laˈu
saena moˈamoˈa.”

3

Olilana maˈi na Aofia

1 Kwaima leˈa nau kina ˈae, ruana
kaidaˈi neˈe nau ku kerekere naˈa
fuamuˈa niniˈa. Duˈungana tae neˈe
nau ku keresia laˈu kwau kerekereˈa
neˈe fuamuˈa osiˈana nau ku oga
faˈamanata oliˈa amuˈa ˈuana ru
neˈeri ki, ˈasu ˈubani kamu kata
manata rora.
2 Nau ku oga muke manata
toˈona alaˈanga neˈe profet abu
ki ba ˈi naˈo maˈi, faˈinia na
faˈamanataˈanga na Aofia kia
neˈe faˈamauri kia. Na ngwae
ni lifurongo ki neˈe kira fata
faˈataloˈania fuamuˈa, kira neˈe
saea na faˈamanataˈanga neˈe
fuamuˈa.
3 ˈIu, na ru doe neˈe nau ku oga
muke saiana ana faˈi asoa ˈisi ki
ba ti ngwae kike leka maˈi, ma na
kwaiogaiˈanga taˈa kira ki ana noni
ba talaˈi kira. Ma kira ka fata
ˈoidorole ˈuri amuˈa,
4 “Na Christ baera nia naˈa ˈi
faˈi? Sulia nia eta fataˈa nia ke baˈa
oli laˈu maˈi saena magalia neˈe,
bore ma noaˈa nia kasi dao ˈua.
Na ngwae faˈinaˈonaˈo etaeta kia ki
kira mae naˈa. Ma leleka ka dao ana
kaidaˈi neˈe, noaˈa ta ru kasi rokisi
goˈo, talaˈae maˈi ana talaˈaelana
magalia leka ka dao ˈi taˈena, na ru
ki taˈifau bolo goˈo ˈana.”
5 Aia, ngwae neˈe kira fata
ˈunaˈeri ki, kira oga kike manata
bura ana neˈe God saungaˈinia
ˈi langi faˈinia na magalia goˈo
ˈani fatalana. Nia saungaˈinia na
magalia ˈani na kafo, ma nia ka
kwatea na magalia ka ruˈu maˈi
faˈasia na kafo.
6 Ma ˈani kafo logo, God ka taka-
longaˈinia na magalia neˈe ka tua ˈi
naˈo.
7 Aia, ma ˈani fatalana God logo,
nia ka sasia na magalia neˈe ka tua
faˈinia lalifuˈanga masia kaidaˈi nia
ke baˈa takalongaˈinida ˈani mafula.
Ana faˈi asoa neˈeri, God ke baˈa
matalangani na ngwae neˈe noaˈa
kasi faˈamamana ana ki, ma ka
takalongaˈinida.
8 Aia, kwaima leˈa nau kina ˈae,
noaˈa kamu kasi manata bura ˈani
alaˈanga ba ˈuri, taˈi asoa diˈia taˈi
toˈoni faˈi ngali ki ˈi maana God, ma
taˈi toˈoni faˈi ngali ki diˈia logo taˈi
asoa ˈi maana God.
9 Nia neˈe na Aofia noaˈa
kasi dole liu goˈo fuana faˈataˈi
mamanaˈanga ana fatalana sulia
olilana maˈi, sui bore ˈana ti ngwae
kira fia fasi nia ka dole mala ˈana.
Bore ma na Aofia nia mabetau liu
faˈi kamu. Nia noaˈa kasi oga ta

ngwae ke funu. Bore ma nia oga liua
ngwae ki taˈifau kike kakari alifaˈi
faˈasia na taˈangaˈa kira ki.
10 Ma faˈi asoa neˈe na Aofia ke oli
maˈi, nia ke dao maˈi diˈia ta ngwae
bili, sulia na ngwae ki kike baˈa
lebe. Ma ana faˈi asoa neˈeri, kike
baˈa rongoa na lingalinga ˈi ru doe,
ma na mamanga ke baˈa sui. God
ke baˈa malangisia na ru ki taˈifau
saena mamanga ˈani mafula. Ma na
magalia ma na ru ki taˈifau goˈo ˈi
saena, niˈi ke baˈa noˈana.
11 Ma osiˈana God ke baˈa
malangisia ru neˈeri ki ˈunaˈeri,
muke manata leˈa sulia na falafala
kamu ki. Na abulaˈanga kamu
ke saga, ma muke roˈosulia na
kwaiogaiˈanga God ki.
12 Ma muke kwaimasi ana faˈi
asoa neˈe God ke matalangaˈi maˈi,
ma muke sasi fasi ˈiri faˈi asoa neˈe
ke dao ˈaliˈali maˈi. Ana faˈi asoa
neˈeri, God ke baˈa takalongaˈinia
na mamanga ma na ru ki taˈifau ˈi
saena ˈani mafula.
13 Aia, ma kulu lialia masia na
magalia faolu ma ˈi langi faolu neˈe
God ka eta fataˈa ˈani fuaka. Ma
na ngwae ki taˈifau ˈi neˈeri, kike
roˈosulia God.
14 ˈIu, kwaima nau kina ˈae,
kaidaˈi muke kwaimasi ˈua goˈo
amuˈa masia faˈi asoa neˈeri, muke
sasi ngangata ˈuana sagalana ab-
ulaˈanga kamu, ˈiri God noaˈa kasi
silolongaˈi kamu fafia ta ru, ma
kamu ka tua kwaima faˈinia.
15 Noaˈa kamu kasi manata bura
ˈani duˈungana tae neˈe na Aofia
ka mabetau faˈi kamu, sulia nia oga
fasi ˈiri muke kakari alifaˈi ˈiri nia
ke faˈamauri kamu. Aia, osiˈana
ru neˈeri logo ba ngwaefuta kia sa
Paul nia kerekere fuamuˈa sulia.
God neˈe kwatea liatoˈonga fuana sa
Paul ˈiri nia ka kerekere ˈunaˈeri.
16 Ana kerekereˈa sa Paul ki
taˈifau, nia faˈamanata sulia na
ru neˈeri ki. Ti ru neˈe sa Paul
faˈamanata ˈani ki, niˈi ˈafitaˈi
fuana saiˈa ani. Ma na ngwae
neˈe noaˈa kira kasi sai ˈi ru ma
na faˈamamanaˈanga kira ki noaˈa
kasi ngasi, kika bulasia ru sa Paul
saea ki, ma kira ka faˈamanata ˈani
na sokeˈa sulia, diˈia logo ba kira
sasia ana ti bali ana Kerekereˈa Abu.
Ma osiˈana kira sasi ˈunaˈeri, God
ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga
fuada.
17 ˈIu kwaima nau ki ˈae, kaumulu
saiana taˈifau naˈa na ru neˈe ki.
Nia neˈe, muke lialia, ˈasu ˈubani
muka fiˈi faˈamamana ana sokeˈa
neˈe ngwae taˈa ki kira faˈamanata
ˈani, ma na faˈamamanaˈanga kamu
ki ka ˈasia.
18 Ma muke sasi ˈuana lalifuˈanga
ˈani ngalilana na alafeˈanga na
Aofia kia sa Jesus Christ neˈe
faˈamauri kia, ˈiri muke baˈa sai
leˈa ana. Kuke baˈatafea ana kaidaˈi
neˈe ma ka tua tua firi! ˈIu ke
ˈunaˈeri.

Na Etana Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Na lifurongo sa John naˈa neˈe keresia buka neˈe. Niaˈa ta taˈi ngwae ana akwala ma ro fafarongo ba sa Jesus ki, ma nia ba keresia logo Faˈarongoˈa Leˈa sa John. Saena kerekereˈa neˈe, nia saea fuana ngwae faˈamamana ki kike uu ngasi ana falafala God ki, ma kika madafia faˈamanataˈanga rora ki. Ana kaidaˈi neˈeri, ti ngwae ˈosoˈoso kira saea sa Jesus noaˈa kasi koso maˈi ˈani noniˈi ngwae mamana. ˈIu, sa John ka saea fuana ngwae faˈamamana ki kike madafia faˈamanataˈanga rora kira ki. Sa John oga Kristin ki fuana dongalana faˈamanataˈanga sa Jesus Christ ba lifurongo ki alaˈa naˈa maˈi sulia. Na lifurongo ba kiri, kira lisia naˈa sa Jesus kaidaˈi nia tua. Ma kira ka bolo fuana faˈamanataˈanga sulia.

Na ru talingaˈi ki saena buka neˈe:

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa & 1:1-10
Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga & 2:1-17
Na Malimae sa Jesus Christ & 2:18-29
Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu & 3:1-24
Na ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki & 4:1-6
God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu & 4:7-21
Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia & 5:1-21

Sa Jesus Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa

1 Nau ku kerekere kwau fuaumulu sulia na Alaˈanga neˈe kwatea mauriˈa mamana. Na Christ naˈa neˈe Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri. Ma nia tua mala maˈi ˈua ana etangilana magalia. Bore ma kaidaˈi neˈe, kaimili lifurongo ki rongoa naˈa, ma kami ka lisia naˈa ˈani maamiˈa. Ma kami ka sama naˈa toˈona ˈani na limamiˈa.

2 Na Mauriˈa mamana neˈe ka alua naˈa na ngwae, ma kami ka lisia naˈa. Nia neˈe kami ka fata sulia, ma kami ka faˈarongo kaumulu sulia na Mauriˈa firi neˈe nia tua ni fuli faˈinia God na Maˈa. Ma God ka faˈataˈinia naˈa Mauri mamana neˈe fuaimili.

3 Kami lisia ma kami ka rongoa na Christ neˈe na Alaˈanga ana Mauriˈa mamana neˈeri, ma kami ka faˈarongo logo ˈani fuamuˈa, fasi ˈiri muke fiku faˈi kaimili saena na mauriˈa neˈe kami tua ˈani faˈinia na Maˈa ma sa Jesus Christ na Ngela nia.

4 Ma kami keresia na ru neˈe ki kwau fuamuˈa fasi ˈiri na saesaeleˈa ˈanga kulu ke leka talau.

Abulalana God madakola taˈifau

5 Ma na faˈarongoˈa neˈe kami rongoa faˈasia na Ngela God ma kami ka saea fuamuˈa neˈe ˈuri: God nia diˈia na madakolaˈanga osiˈana nia leˈa ka tasa liu, ma ka noaˈa ta maˈe rodo ana niaˈa.

6 Ma diˈia kuka saea fasi kulu fiku ˈado kwaima naˈa faˈinia God, ma kulu ka tua ˈua goˈo ˈakulu saena maˈe rodo, kulu ka soke liu ˈani fatalaka, ma falafala kulu ki ka ˈiri tua sulia mamanaˈanga.

7 Bore ma diˈia kulu tua sulia na mauriˈa ana madakoˈanga God, diˈia God nia tua sulia na madakoˈanga nia, ˈunaˈeri kulu fiku faˈi kulu kwailiu, ma na maelana sa Jesus, na Ngela nia, ka faˈasikasika kia faˈasia na taˈangaˈa ki taˈifau.

8 Ma diˈia kulu saea noaˈa kulu kasi fulia goˈo ta roraˈa, kulu ka soke kulu talakulu. Diˈia kulu fata ˈunaˈeri, tama noaˈa kulu kasi sai goˈo ana na mamanaˈanga God.

9 Bore ma diˈia kulu fulangaˈinia na roraˈa kia ki fuana God, nia ke baˈa rufuanata ana na roraˈa kia ki, ma ka faˈasikasika kia faˈasia na taˈangaˈa kia ki taˈifau, osiˈana nia ke baˈa faˈamamana na eta fataˈa nia fuana sasilana na ru neˈeri, ma nia ka sasia naˈa ru saga.

10 Ma diˈia kulu saea noaˈa kulu
kasi fulia goˈo ta roraˈa ana kiaˈa,
tama kulu saea God na ngwae
ˈosoˈoso goˈo ana niaˈa talana, ma
na fatalana God ka noaˈa kasi tua
goˈo saena maurilaka.

2

Na Christ nia lafua naˈa taˈangaˈa kia ki

1 Ngela nau kina ˈae, nau ku kere-
sia na ru neˈeri ki fuamuˈa, fasi ˈiri
muke tua faˈasia abula taˈangaˈa.
Bore ma diˈia ta ngwae ka sasia ta
taˈangaˈa, sa Jesus Christ na ngwae
ana ˈoloˈoloˈa neˈe ka kwaiamasi
ana Maˈa nia fuaka.
2 Ma sa Jesus Christ naˈa neˈe
kwaisuˈusiˈanga fuana na lafulana
na taˈangaˈa kia ki. Ma noaˈa laˈu
na taˈangaˈa kia ki taˈifilia goˈo,
bore ma taˈangaˈa na ngwae ki
taˈifau.
3 Ma diˈia kulu roˈosulia fata to-
tongaˈi ˈanga God ki, kulu ka sai
mamana ana neˈe kulu saiana God.
4 Ma na ngwae neˈe saea nia
saiana God, bore ma noaˈa nia
kasi roˈosulia goˈo na fata totongaˈi
ˈanga nia ki, na ngwae neˈeri nia ka
soke liu, ma noaˈa nia kasi sai goˈo
ana mamanaˈanga God.
5 Ma sa tai neˈe ka roˈosulia na
fatalana God, niaˈa na ngwae neˈe
alafe mamana ana God. Ma ru neˈe
faˈataˈinia neˈe kulu fiku faˈinia
God nia ˈuri:
6 Sa tai neˈe saea nia tua fiku
faˈinia God, nia ke fulia ru leˈa ki,
ka diˈia logo ba sa Jesus Christ neˈe
fulia.

Na alaˈanga totongaˈi sulia na alafeˈanga

7 Kwaima nau kina ˈae, na
alaˈanga totongaˈi neˈe nau ku
keresia kwau fuamuˈa, noaˈa laˈu
ta ru faolu, bore ma na alaˈanga
totongaˈi ˈua ba kamu saiana
naˈa maˈi ˈua, ana etangilana
kaidaˈi kamu faˈamamana. Ma na
alaˈanga totongaˈi neˈeri naˈa neˈe
faˈarongoˈanga ba kamu rongoa ka
sui naˈa, neˈe muke alafe fuamuˈa
kwailiu.
8 Ma na alaˈanga totongaˈi neˈeri
nama neˈe nau ku keresia kwau
fuamuˈa neˈe faolu logo, osiˈana
neˈe mauriˈa sa Christ ma na
mauriˈa kamu neˈe faˈataˈinia naˈa
mamanaˈanga na alaˈanga totongaˈi
neˈeri, sulia na maˈe rodo karangi
ka sui naˈa, ma na madakoˈanga
mamana ka rara naˈa saena maurilamuˈa.
9 Ma sa tai neˈe ka saea nia tua
saena na madakoˈanga God, bore
ma nia mala taˈa ana na ngwaefuta
nia, nia tua goˈo ˈana ˈua saena na
mae rodo.
10 Ma sa tai bore ˈana neˈe alafe
fuana ngwaefuta nia, nia tua sulia
na madakoˈanga God. Ma noaˈa nia
kasi faˈarora ta ngwae.
11 Ma sa tai neˈe nia mala taˈa ana
ngwaefuta nia, nia tua ˈua saena na
maˈe rodo. Ma nia ka liu saena maˈe
rodo, ma noaˈa nia kasi saiana na
kula neˈe nia leka ˈuana, sulia na
maˈe rodo faˈarodoa na maana.

Noaˈa kamu kasi oga na ru taˈa ki ˈi saena magalia neˈe

12-14 Ngela nau kina ˈae, nau ku
kerekere fuamuˈa, sulia God nia
rufuanata naˈa ana taˈangaˈa kamu
ki osiˈana sa Christ, ma kaumulu
saiana God na Maˈa. Ma nau ku
kerekere fuamuˈa na maˈa ki, sulia
neˈe kamu saiana na Christ neˈe
nia tua ˈua naˈa maˈi ana etangi-
lana magalia. Ma nau ku kerekere
fuamuˈa na ˈalako ki, sulia kaumulu
ngasingasiˈa, ma na fatalana God ka
tua amuˈa, ma kaumulu ka liufia
naˈa ˈani sa Saetan neˈe taˈa.
15 Ta neˈe nau ku saea fuamuˈa,
noaˈa kamu kasi oga na falafala taˈa
ki ana mauriˈa neˈe ma na ru taˈa
ki ˈi saena na magalia. Diˈia kamu
kwaima ana magalia, noaˈa kamu
kasi kwaima fuana God na Maˈa.
16 Na kwaiogaiˈanga fuana na ru
taˈa ki, ma na ru neˈe ngwae ki kira
lisia ma kira ka oga, ma na toˈo ruˈa
ki neˈe ngwae ki kira lafe faˈinia,
ma na ru taˈa ki taˈifau saena na
magalia, noaˈa ta ru ada kasi leka
goˈo maˈi faˈasia na Maˈa. Kira leka
taˈifau goˈo maˈi faˈasia na magalia.

17 Bore ma na magalia ma na ru ˈi
saena ki taˈifau neˈe ngwae ki kira
oga, ke baˈa funu. Ma sa tai neˈe ke
sasi sulia na kwaiogaiˈanga God, nia
ke baˈa mauri firi.

Na Malimae sa Jesus Christ

18 Ngela nau kina ˈae, ˈisilana
na magalia nia karangi naˈa! Ma
kaumulu rongoa taˈifau naˈa ba na
Malimae sa Jesus Christ ke baˈa dao
maˈi. Ma ana kaidaˈi neˈe, na mal-
imae ˈoro nia ki kira dao naˈa. Nia
neˈe, kulu ka saiana neˈe ˈisilana na
magalia nia karangi ka dao naˈa.
19 Na malimae neˈe ki kira leka
naˈa faˈasi kulu, duˈungana noaˈa
kira kasi mamana goˈo saena na
fikutaˈi ngwae faˈamamana kulu.
Ma diˈia kira tua saena na fikutaˈi
ngwae faˈamamana kulu, kira tua
fiku goˈo ˈada ˈua faˈi kulu. Bore
ma, ana kaidaˈi kira leka naˈa faˈasi
kulu ˈunaˈeri, nia faˈataˈinia neˈe
kiraˈa taˈifau noaˈa laˈu na ngwae
mamana ki ana fikutaˈi ngwae kulu.
20 Bore ma fuamuˈa, sa Christ na
ngwae abu nia kwatea naˈa Anoˈi
ru Abu, ˈiri neˈe kamuˈa taˈifau goˈo
muke saiana na mamanaˈanga.
21 Nau ku kerekere fuamuˈa ma
noaˈa laˈu osiˈana neˈe kamu kina
na mamanaˈanga. Nau ku kerekere
fuamuˈa, osiˈana kamu saiana na
mamanaˈanga, ma muka saiana
logo neˈe noaˈa ta sokeˈa ˈiri leka
maˈi faˈasia na mamanaˈanga.
22 ˈUri ma sa tai neˈe na ngwae
ˈosoˈoso? Ta ngwae bore ˈana neˈe
saea fasi sa Jesus noaˈa laˈu na
ngwae filia God. Na ngwae ˈunaˈeri,
nia neˈe na malimae sa Jesus Christ,
sulia nia ˈaila ˈani God na Maˈa ma
na Ngela nia.
23 Ma ngwae ki taˈifau neˈe ˈaila
ˈani na Ngela, kira ˈaila logo ˈani na
Maˈa. Bore ma ngwae ki taˈifau neˈe
kira saea kira faˈamamana ana na
Ngela, kira tua fiku logo faˈinia na
Maˈa.
24 Muke gonia saena na liamuˈa na
faˈarongoˈanga neˈe kamu rongoa
naˈa maˈi ˈua. Ma diˈia kamu gonia
na faˈarongoˈanga neˈeri, muke tua
fiku faˈinia na Ngela ma na Maˈa
sulia asoa ki.
25 Ma kuka toˈo ana na mauriˈa
firi neˈe sa Christ eta fataˈa ˈani
fuana kwatelana fuakulu.
26 Nau ku keresia kwau na ru neˈe
ki fuamuˈa, ˈiri kamu ke madafia
na ngwae neˈe kira iliili ˈuana soke
lamuˈa ki.
27 Bore ma fuamuˈa, sa Christ
nia kwatea naˈa na Anoˈi ru Abu.
Noaˈa kamu kasi lulu naˈa ˈuana ta
ngwae neˈe ke faˈamanata ru laˈu
fuamuˈa, sulia na Anoˈi ru Abu tua
naˈa faˈi kamu. Ma na Anoˈi ru Abu
neˈe sa Christ kwate fuamuˈa, nia
faˈamanata kamu naˈa ˈani na ru
ki taˈifau. Ma na ru ki taˈifau neˈe
nia faˈamanata kamu ˈani ki niˈi
mamana, ma noaˈa kasi rora. Nia
neˈe muke tua fiku faˈinia sa Christ,
diˈia na Anoˈi ru Abu faˈamanata
kamuˈa ˈani.

Kiaˈa na ngela God ki naˈa

28 Ngela nau kina ˈae, kamu tua
fiku faˈinia sa Christ, fasi ˈiri ana na
kaidaˈi nia ke oli maˈi, noaˈa kulu
kasi maˈu, ma noaˈa kulu kasi ago
laˈu faˈasi nia ˈania ˈekeˈa ana faˈi
Asoa nia ke dao ana.
29 Muke saiana God nia ˈoloˈolo.
Nia neˈe, muke sai logo ana na
ngwae ki taˈifau neˈe kira sasia na
ru neˈe ˈoloˈolo ki, kira naˈa neˈe na
ngela God ki.

3

1 Muke manata basi sulia na
alafeˈanga God na Maˈa fuaka! Na
alafeˈanga nia doe liu, nia neˈe nia
ka sae kulu ˈani na ngela nia ki, ma
nia ka mamana naˈa. Na ngwae
saena magalia ki noaˈa kira kasi
saiana neˈe kuluˈa ngela God ki,
osiˈana noaˈa kira ˈiri saiana God.
2 Kwaima nau kina ˈae, kuluˈa
ngela God ki naˈa, ma God kasi
faˈataˈinia ˈua fuakulu nia ke baˈa
rokisi faˈuta akulu ana kaidaˈi neˈe
ke dao maˈi. Bore ma kulu saiana
ana kaidaˈi neˈe sa Jesus Christ ke
baˈa oli maˈi, kuke baˈa diˈia niaˈa,
osiˈana kuke baˈa lisia niaˈa ma-
mana naˈa.
3 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira
kwaimasi ana sa Christ ˈunaˈeri,

kira tagi sulida talada kika tua
sikasika, diˈia sa Christ neˈe nia tua
sikasika.
4 Ma ngwae ki taˈifau neˈe kira
abula taˈa, kira ˈoia na taki God ki,
osiˈana neˈe abula taˈangaˈa naˈa
neˈe ˈoilana taki God ki.
5 Ma kaumulu sai naˈa ana, sa
Jesus Christ nia leka naˈa maˈi ˈiri
ka lafua na taˈangaˈa kulu ki, ma
nia noaˈa kasi toˈo goˈo ana ta
taˈangaˈa.
6 Ma sa tai faˈida neˈe kira tua
fiku faˈinia sa Christ, noaˈa nia
kasi tua tari goˈo ˈana fuana abula
taˈangaˈa. Ma sa tai neˈe ka tua tari
goˈo ˈana fuana abula taˈangaˈa,
noaˈa nia kasi malingaˈinia ma
noaˈa kasi saiana sa Christ.
7 Ngela nau kina ˈae, kamu kasi
faˈamamana ana ta ngwae neˈe soke
kamu. Sa tai neˈe fuli ru lana saga,
nia saga ˈi maana God, diˈia logo sa
Christ neˈe nia saga.
8 Ma sa tai neˈe ka tua tari goˈo
ˈana fuana abula taˈangaˈa, niaˈa
na ngela sa Saetan, sulia sa Saetan
abula taˈa ˈita naˈa maˈi ana etangi-
lana magalia. Aia, na Ngela God nia
leka maˈi fuana takalongaˈilana na
ru neˈe sa Saetan sasiˈi ki.
9 Ma ngela God ki taˈifau, noaˈa
kira kasi tua tari goˈo ˈada ˈania na
abula taˈangaˈa, sulia kira toˈo naˈa
ana mauriˈa God ana kiraˈa. Ma
ka ˈafitaˈi fuana nia tua tari goˈo
ˈana fuana abula taˈangaˈa, sulia
God naˈa neˈe na Maˈa nia.
10 Nia neˈe ka faˈataˈinia naˈa
matamatalana na ngela God ki
taˈifau faˈasia na ngela sa Saetan
ki: Ta ngwae neˈe noaˈa kasi abula
saga, ma noaˈa kasi alafe fuana na
ngwaefuta nia, niaˈa noaˈa laˈu na
ngela God.

Alafeˈanga fuamuˈa kwailiu

11 Na faˈarongoˈanga neˈe ba
kamu rongoa naˈa maˈi ana etangi-
lana nia ˈuri: Kuke alafe fuaka
kwailiu.
12 Ma noaˈa kulu kasi diˈia laˈu
sa Kein, na ngwae ba sa Saetan nia
sura ana, ma nia ka saungia na ai
burina sa Abel. Faˈuta neˈe sa Kein
ka saungia? Sulia na ru sa Kein
sasiˈi ki niˈi taˈa, ma na ru sa Abel
sasiˈi ki niˈi saga.✡
13 Ngwaefuta kina, noaˈa kamu
kasi ˈarefo, si diˈia na ngwae taˈa ki
saena magalia kira ˈaila ˈani kamu.
14 Kulu sai naˈa ana na ru neˈe:
ˈI naˈo maˈi, kulu tua ˈi olofana
na ngasingasiˈanga ana maeˈa, bore
ma kaidaˈi neˈe kulu toˈo naˈa ana
mauriˈa firi. Kulu saiana na ru
neˈeri, sulia kulu alafe fuana na
ngwaefuta kia ki. Ma sa tai neˈe
noaˈa kasi alafe fuana na ngwaefuta
nia, nia tua ˈua ˈi olofana na ngasin-
gasiˈanga ana maeˈa.
15 Ma diˈia sa tai neˈe ka lia taˈafia
na ngwaefuta nia, niaˈa na ngwae
sau ngwae. Ma muke saiana neˈe
ngwae sau ngwae noaˈa kasi toˈo
ana na mauriˈa firi.
16 Kaidaˈi sa Jesus Christ nia mae
ˈusi kia, nia faˈataˈinia na falafala
fuana neˈe kuke alafe fuana ngwae
ki. Nia neˈe kuluˈa logo, fuila kuke
maˈudi logo fuana na maeˈa ˈusia na
ngwaefuta kia ki.
17 Diˈia ta ngwae neˈe toˈo ana ru
ki taˈifau neˈe nia boˈoboˈo ˈuani,
ma nia ka lisia na ngwaefuta nia ka
boˈoboˈo ˈuana ta ru, bore ma noaˈa
nia kasi manataia goˈo na ngwae
neˈeri, ma noaˈa kasi ˈafia goˈo, nia
ˈafitaˈi ka alaˈa mamana fasi nia
alafe fuana God.
18 Ngela nau kina ˈae, noaˈa kulu
kasi alafe goˈo ˈani alaˈanga ˈoˈo.
Kuke faˈataˈinia na alafeˈanga ma-
mana kia ˈani ru neˈe kulu sasiˈi ki.
19 Kaidaˈi kulu alafe ˈunaˈeri, nia
neˈe kwate kulu ka saiana neˈe
kulu toˈo ana na mamanaˈanga,
ma noaˈa kulu kasi manata ˈabera
kaidaˈi kulu foˈosia God.
20 Bore ma diˈia na manataka nia
matalangaˈi kia, kulu saiana man-
atana God neˈe doe ka liufia na
manataka, ma nia saiana na ru ki
taˈifau.
21 ˈUnaˈeri ngwaefuta leˈaleˈa
kina ˈae, diˈia manataka noaˈa kasi

✡ **3:12** Jenesis 4:1-16

matalangaˈi kia, noaˈa kulu kasi maˈu kaidaˈi kulu foˈosia God.
22 Ma kulu ka ngalia ta tae bore ˈana neˈe kulu gania God ˈuana, osiˈana kulu roˈosulia na alaˈanga totongaˈi nia ki, ma kulu ka sasia ru neˈe faˈasaeleˈa nia ki.
23 Aia, na alaˈanga totongaˈi nia ka ˈuri: Kuke faˈamamana ana sa Jesus Christ na Ngela nia, ma kulu ke alafe fuaka kwailiu, diˈia ba sa Jesus Christ nia fata totongaˈi maˈi ˈani fuaka.
24 Ma sa tai neˈe ka roˈosulia na alaˈanga totongaˈi God ki, nia tua ana God, ma God ka tua logo ana niaˈa. Ma osiˈana na Anoˈi ru Abu neˈe nia ka kwatea fuaka, kulu ka sai naˈa ana neˈe God nia tua aka.

4

Na Anoˈi ru mamana ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso

1 Kwaima nau kina ˈae, noaˈa kamu kasi faˈamamana na alaˈanga ana ngwae ki taˈifau neˈe kira saea kira toˈo ana na Anoˈi ru Abu. Bore ma muke ilitoˈoda basi fasi ˈiri muke dao toˈona diˈia neˈe anoˈi ru neˈe kira toˈo ana nia ˈita maˈi faˈasia God. Sulia na profet ˈosoˈoso ˈoro ki kira leka naˈa ana kula ki taˈifau.
2 Muke baˈa dao toˈona diˈia niaˈa toˈo ana na Anoˈi ru mamana faˈasia God diˈia kamu sasi ˈuri: Ngwae ki taˈifau neˈe faˈarongo ˈani sa Jesus Christ neˈe leka maˈi ma ka alua naˈa na ngwae, na ngwae neˈeri nia toˈo ana Anoˈi ru neˈe leka maˈi faˈasia God.
3 Bore ma diˈia ta ngwae neˈe tofea na ru neˈeri sulia sa Jesus, nia kasi toˈo goˈo ana na Anoˈi ru neˈe nia leka maˈi faˈasia God. Na ano ˈi ru neˈe nia toˈo ana, nia leka lala maˈi faˈasia na Malimae sa Jesus Christ. Ma kaumulu rongoa taˈifau naˈa na Malimae sa Jesus Christ ke baˈa dao maˈi, ma ana kaidaˈi neˈe nia tua naˈa ˈi saena na magalia.
4 Ngela nau kina ˈae, kamuˈa naˈa neˈe na ngwae God ki, ma muka liufia naˈa na profet ˈosoˈoso ki. Sulia neˈe Anoˈi ru Abu neˈe tua ana kamuˈa, nia ngasingasiˈa ka tasa ana sa Saetan neˈe nia tua ana na ngwae taˈa ki saena magalia.
5 Ma na profet ˈosoˈoso neˈeri ki, kira fata sulia na ru ana taˈalana na magalia, ma na ngwae taˈa neˈe saena magalia ki kira ka roˈo sulida, osiˈana na profet neˈe ki kiraˈa ngwae ana unitaˈi ngwae taˈa saena magalia neˈe.
6 Bore ma kuluˈa naˈa neˈe ngwae God ki. Ma sa tai neˈe saiana God, nia ka roˈo suli kulu. Ma sa tai neˈe noaˈa laˈu na ngwae God, noaˈa nia kasi roˈo suli kulu. Nia neˈe sasi kulu ka lia sai naˈa ana matamataˈanga ˈi safitana na Anoˈi ru mamana ma na ano ˈi ru ˈosoˈoso.

God faˈataˈinia fuakulu kuke alafe faˈuta fuakulu kwailiu

7 Kwaima nau kina ˈae, kulu ke alafe fuakulu kwailiu, sulia na alafeˈanga nia ˈita maˈi faˈasia God. Ma sa tai neˈe ka alafe, niaˈa naˈa neˈe ngela God, ma nia ka sai logo ana God.
8 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi alafe, noaˈa nia kasi saiana God, osiˈana God neˈe nia alafe.
9 Ma God ka faˈataˈinia na alafeˈanga nia fuaka ˈani kwatelana maˈi taˈi Ngela mutaˈi nia saena magalia, fasi ˈiri kulu ka toˈo ana mauri mamana sulia niaˈa.
10 Aia, na alafeˈanga mamana noaˈa laˈu neˈe kulu alafe fuana God, bore ma God neˈe alafe fuaka, ma nia ka kwatea maˈi na Ngela nia ˈiri nia diˈia na kwaisuˈusiˈanga fuana nia rufuanata ana taˈangaˈa kia ki.
11 Kwaima nau kina ˈae, osiˈana God nia alafe fuaka ˈunaˈeri, kuke alafe logo fuaka kwailiu.
12 Noaˈa ta ngwae kasi lilisia ˈua God. Si diˈia kulu ka alafe fuaka kwailiu, God ka tua fiku faˈi kia ma na alafe ˈanga nia ka fiˈi aliˈafu ana kiaˈa.
13 Ma kulu ka saiana kulu fiku faˈinia God ma nia ka fiku faˈi kia, sulia nia kwatea naˈa Anoˈi ru Abu nia fuaka.

14 Ma kami ka lisia naˈa na Ngela
nia, ma kami ka saea naˈa fuana
ngwae ki neˈe God na Maˈa nia kwa-
tea naˈa maˈi fasi ˈiri ka faˈamauria
naˈa ngwae ki taˈifau saena magalia.
15 Ma diˈia ta ngwae ka alaˈa
laˈalaˈa ˈani sa Jesus neˈe na Ngela
God, nia tua fiku faˈinia God, ma
God ka tua fiku logo faˈinia.
16 Ma kulu sai naˈa ana, ma kulu
ka faˈamamana ana na alafeˈanga
neˈe God nia toˈo ana fuaka.
God neˈe na alafeˈanga, ma sa tai
neˈe ka alafe, nia ka tua fiku naˈa
faˈinia God, ma God ka tua fiku
faˈinia.
17 Diˈia kulu alafe mamana fuana
ngwae ki, na maurilaka saena mag-
alia neˈe ka diˈia logo na maurilana
sa Jesus Christ, tama noaˈa kulu
kasi maˈu ana faˈi asoa ana kwai
matalangaˈi ˈanga.
18 Sa tai bore ana neˈe nia toˈo
ana alafeˈanga, noaˈa nia kasi maˈu,
osiˈana kaidaˈi kulu alafe fuana ng-
wae ki, noaˈa kulu kasi maˈungia
kwaˈikwaˈinga God. Bore ma sa tai
neˈe noaˈa kasi alafe ana ngwae ki,
nia ke baˈa maˈu, osiˈana nia ke
maˈu lala ˈani kwaˈikwaˈinga ana
God. Si diˈia ta ngwae nia maˈu ˈani
God, nia faˈataˈinia neˈe noaˈa nia
kasi alafe mamana fuana ngwae ki.
19 Kulu alafe osiˈana God naˈa
neˈe eta alafe fuaka.
20 Diˈia ta ngwae neˈe saea nia
alafe fuana God, bore ma nia ka
lia taˈafia na ngwaefuta nia, niaˈa
na ngwae ˈosoˈoso goˈo ˈana. Diˈia
noaˈa nia kasi alafe fuana ng-
waefuta nia, na ngwae neˈe nia lisia,
tama nia ˈafitaˈi liu ka alafe fuana
God neˈe noaˈa nia kasi lisia.
21 Ma na alaˈanga totongaˈi neˈe
God kwatea fuaka nia ˈuri: Sa tai
bore ˈana neˈe ke alafe fuana God,
nia ke alafe logo fuana na ngwaefuta
nia.

5

Na fitoˈonga kulu ana sa Jesus liufia naˈa magalia

1 Ngwae ki taˈifau neˈe kira
faˈamamana neˈe sa Jesus niaˈa na
Christ, na ngwae neˈe God filia, kira
naˈa neˈe ngela God ki. Ma ngwae
ki taˈifau neˈe alafe fuana na Maˈa,
kira ka alafe logo fuana na ngela nia
ki.
2 Aia, kulu saiana kulu ka alafe
fuana ngela God ki sulia kulu alafe
fuana God, ma kulu ka roˈosulia na
alaˈanga totongaˈi nia ki.
3 Ma diˈia kulu ka alafe fuana God,
kulu ka faˈataˈinia ˈania neˈe kulu
roˈosulia naˈa alaˈanga totongaˈi
nia ki. Ma na alaˈanga totongaˈi nia
ki kasi ˈafitaˈi goˈo fuaka,
4 sulia neˈe ngela God ki taˈifau,
kira ka liufia na taˈangaˈa ki
saena na magalia. Ma kulu ka
liufia naˈa taˈangaˈa sulia na
faˈamamanaˈanga kia ana sa Jesus.
5 Taˈifilia goˈo na ngwae neˈe kira
faˈamamana neˈe sa Jesus na ngela
God, kira liufia na taˈangaˈa.

Na faˈarongoˈanga sulia sa Jesus neˈe mae fuaka

6 Sa Jesus Christ naˈa na ngwae
neˈe nia leka maˈi faˈinia na kafo
ana siuabuˈanga ma na ˈabu ana
maelana. Noaˈa nia ˈiri leka maˈi
faˈinia na kafo goˈo tiˈana, bore ma
nia leka maˈi faˈinia na ro ru neˈeri
ki taˈifau goˈo, na kafo ma na ˈabu.
Ma na Anoˈi ru Abu ka faˈarongo
logo sulia, osiˈana na Anoˈi ru nia
fata ˈani na mamanaˈanga.
7 Na uulu ru neˈe ki kira faˈataˈi
madako ana sa Jesus fuaka:
8 Na Anoˈi ru Abu, ma na kafo, ma
na ˈabu. Ma na uulu ru neˈeri ki,
kira faˈataˈinia goˈo taˈi ru.
9 Kulu faˈamamana ana na fata-
lana na ngwae. Bore ma na fatalana
God neˈe ngasingasiˈa ka tasa, ma
nia ka fata faˈamamana naˈa taˈifau
sulia na Ngela nia.
10 Sa tai neˈe ka faˈamamana ana
na Ngela God, nia ka faˈamamana
ana tae neˈe God nia fata ˈania sulia
na Ngela nia. Bore ma sa tai neˈe
noaˈa kasi faˈamamana ana tae neˈe
God nia fata ˈania sulia na Ngela nia,
nia saea God na ngwae ˈoso, sulia
noaˈa nia kasi faˈamamana ana na
tae neˈe God saea sulia na Ngela nia.

11 Ma alaˈanga neˈe God ka
faˈamamana sulia na Ngela nia neˈe
ˈuri: God kwatea naˈa na mauriˈa
firi fuaka, ma na mauriˈa neˈe ka
ˈita maˈi faˈasia na Ngela nia.
12 Ma sa tai bore ˈana neˈe tua
fiku faˈinia na Ngela God, nia toˈo
ana na mauriˈa firi. Ma sa tai neˈe
noaˈa kasi tua fiku faˈinia na Ngela
God, nia noaˈa kasi toˈo logo ana na
mauriˈa firi.

Na mauriˈa firi

13 Nau ku keresia na ru neˈe
fuamuˈa ngwae neˈe faˈamamana
ana na Ngela God, fasi ˈiri muke
saiana neˈe kaumulu toˈo naˈa ana
na mauriˈa firi.
14 Ma kulu sai leˈa ana neˈe God
rongoa na foˈongaˈa kia ki, ana
kaidaˈi kulu gania ˈuana ta ru neˈe
donga na kwaiogaiˈanga nia.
15 Nia rongo kia goˈo ˈana ana
kaidaˈi ki taˈifau neˈe kulu gania
ana. ˈUnaˈeri, kulu ka sai logo ana
neˈe nia kwatea fuaka na tae neˈe
kulu gania faˈasia.
16 Ma diˈia ˈoko lisia ta ngwaefuta
amu nia sasia ta ru taˈa neˈe noaˈa
nia kasi maelia, nia totolia ˈoko
foˈosia God fuana, ma nia ka kwatea
mauriˈa fuana. Nau ku fata sulia
na ngwae neˈe taˈangaˈa kira ki
noaˈa kasi talaˈia na ngwae ki ˈuana
maeˈa ˈua. Bore ma ta taˈi taˈangaˈa
logo talaˈia naˈa ngwae ˈuana na
maeˈa. Ma noaˈa nau kusi saea laˈu
fasi neˈe muke foˈosia God fuana
sulia ru neˈeri.
17 Na ru ki taˈifau neˈe kulu sasiˈi
ka taˈa niˈi rora taˈifau goˈo. Bore
ma ti taˈangaˈa noaˈa kasi talaˈia na
ngwae ˈuana na maeˈa.
18 Kulu ka saiana na ngela God
ki noaˈa kasi inaˈu ana abula
taˈangaˈa, osiˈana sa Jesus na Ngela
God nia lia sulida, ma sa Saetan neˈe
taˈa nia ˈafitaˈi liu ka sasia ta ru ka
faˈalida.
19 Aia, kulu sai naˈa ana kuluˈa
na ngwae God ki, ma sa Saetan ka
gwaungaˈi fafia na ngwae matamata
ana magalia neˈe.
20 Ma kulu ka sai logo ana neˈe
Ngela God nia leka naˈa maˈi, ma ka
kwatea naˈa na malingaˈi ruˈanga
fuaka, fasi ˈiri kulu ka saiana na
God mamana. Ma kulu ka tua fiku
faˈinia na God mamana ˈania fikuˈa
faˈinia sa Jesus Christ na Ngela nia.
Nia naˈa neˈe God mamana, ma nia
naˈa neˈe mauriˈa firi.
21 Ngela nau kina ˈae, muke tagi
suli kamu talamuˈa faˈasia na ru
neˈe ti ngwae kira saea ˈani god ki,
bore ma noaˈa laˈu na God mamana.

Na Ruana Kerekereʼa Faʼasia Sa John

Na lifurongo sa John keresia kerekereʼa neʼe. Ana kaidaʼi neʼeri, ngwae ki kira faʼakaisia ngwae faʼamamana ki. ʼUnaʼeri, sa John noaʼa kasi oga keresilana satana ngwae faʼamamana ki saena kerekereʼa nia, ʼasu ʼubani ta ngwae taʼa kata ngalia satada ma ka faʼakaisida. Goʼo, sa John saea neʼe nia kerekere fuana na ʼafe neʼe God filia ma na ngela nia ki. Kaidaʼi nia saea ʼafe ma ngela nia, nia fada goʼo ʼania na fikutaʼi ngwae faʼamamana. Ma sa John saea nia talana na ngwae faʼinaʼonaʼo ana fikutaʼi ngwae faʼamamana baera.

Sa John faʼabasua ngwae Kristin ki faʼasia ngwae faʼamanata ʼosoʼoso neʼe saea sa Jesus Christ koso maʼi ma noaʼa kasi toʼo ana noniʼi ngwae.

1 Nau na ngwae faʼinaʼonaʼo ana fikutaʼi ngwae faʼamamana niniʼa, nau ku kerekere fuamu ʼafe neʼe God filia naʼa. Nau ku alafe mamana liu fuamu ma na ngela ʼoe ki. Noaʼa laʼu taʼifili nau, bore ma na ngwae ki taʼifau goʼo neʼe kira saiana na faʼarongoʼanga mamana God, kira alafe logo fuamuʼa.

2 Kami alafe fuamuʼa sulia kulu faʼamamana ana na faʼarongoʼanga mamana neʼe nia tua firi faʼi kia.

3 Nau ku foʼo fasi ʼiri God na Maʼa, ma sa Jesus Christ na Ngela nia ʼiri ke ʼofe kia ma ka manatai kia, ma ka kwatea aroaroʼanga fuaka neʼe kulu faʼamamana ana faʼarongoʼanga mamana, ma kulu ka alafe fuakulu kwailiu.

Na mamanaʼanga ma na alafeʼanga

4 Nau ku saeleʼa liu sulia nau ku dao naʼa toʼona ti ngela ana ngela ʼoe ki, kira tua sulia na faʼarongoʼanga mamana diʼia na Maʼa nia fata totongaʼi maʼi ʼani fuaka.

5 Ma ngwae kwaima, nau ku saea kwau fuamu faʼinia ngela ʼoe ki fasi ʼiri kuke alafe fuaka kwailiu. Ru neʼeri noaʼa laʼu na alaʼanga totongaʼi faolu niniʼa nau ku keresia kwau fuamuʼa, bore ma na alaʼanga totongaʼi ʼua ba kulu saiana naʼa maʼi ana etangilana kaidaʼi kulu faʼamamana.

6 Na fadalana na alafeʼanga neʼe nau ku fata sulia neʼe ʼuri: Kuke roʼosulia na alaʼanga totongaʼi God ki. Na alaʼanga totongaʼi ba kamu rongoa ʼua naʼa maʼi ana etangilana kaidaʼi kamu faʼamamana neʼe muke alafe fuamuʼa kwailiu.

7 Na ngwae ʼosoʼoso ʼoro ki kira leka taʼifau naʼa ʼi saena na magalia. Ma kira na ngwae neʼe saea sa Jesus Christ koso maʼi ma noaʼa kasi toʼo ana noniʼi ngwae. Ma na ngwae ʼunaʼeri ki naʼa neʼe ngwae ʼosoʼoso ki ma na Malimae sa Jesus Christ ki.

8 Muke madafia ʼasu ʼubani kira kata ʼoi ʼamuʼa ma na kwaiaraʼa neʼe kamu rao ʼuana kata funu. Bore ma muke dau ngasi ʼiri muke ngalia na kwaiaraʼa aliʼafu kamu.

9 Ma na ngwae neʼe nia rokisia na faʼamanataʼanga sa Jesus Christ, ma ka faʼamamana ana ta faʼamanataʼanga matamata, noaʼa nia kasi tua fiku faʼinia God. Ma sa tai neʼe ka faʼamamana ʼua ana faʼamanataʼanga mamana, nia tua fiku faʼinia na Maʼa ma na Ngela.

10 Nia neʼe, diʼia ta ngwae ka dao siaumulu fasi ʼiri neʼe nia faʼamanata, ma nia ka ngalia maʼi ta faʼamanataʼanga matamata, noaʼa kamu kasi kwaloa saena na luma kamu ki, nama noaʼa kamu kasi ʼafia faʼinia ta ru bore ʼana.

11 Si diʼia ta ngwae ka ʼafia faʼinia ta ru bore ʼana, nia ʼado kwaima naʼa faʼinia ana ru taʼa neʼe nia sasiʼi ki.

Na alaʼanga ʼisi ki

12 Nau ku toʼo ana ru ʼoro ki fuana na faʼarongolamuʼa ʼani, bore ma noaʼa nai si oga goʼo keresilana. Nau ku manata ʼuana daoʼa toʼomuʼa, ma kulu ke tala alaʼa

fiku ˈakulu, fasi ˈiri kuke saeleˈa liu
ˈakulu.
13 Na kini futa ˈoe neˈe God filia,
na ngela nia ki kwatea logo kwau
fata leˈa leˈa ˈanga kira ki fuamu.

Na Uula Kerekereˈa Faˈasia Sa John

Sa John keresia kerekereˈa neˈe fuana taˈi faˈi naˈonaˈo ana siosi, satana sa Geas. Sa John nia fata leˈa leˈa ana sa Geas, osiˈana nia tagi leˈa sulia ngwae faˈamanata ki neˈe kira ˈidufaˈi dao dao ˈi neˈeri. Sa John faˈabasua sa Geas ke lialia leˈa ˈuana ti ngwae taˈa neˈe noaˈa kasi oga roˈongaˈa sulia faˈamanataˈanga sa John.

1 Na ngwae faˈinaˈonaˈo ana fikutaˈi ngwae faˈamamana, niniˈa kerekere kwau fuamu sa Geas neˈe nau ku alafe mamana fuamu.
2 Kwaima nau ˈae, nau ku foˈo ˈiri na ru ki taˈifau ka leˈa fuamu, ma ˈiri ˈoko tua ˈakwa, diˈia logo neˈe mangomu nia tatakila.
3 Nau ku saeleˈa liu naˈa ana kaidaˈi ti ngwaefuta akulu ana sa Jesus Christ neˈe kira dao maˈi, ma kira ka faˈarongo nau neˈe maurilamu roˈosulia na faˈamanataˈanga mamana.
4 Ana kaidaˈi nau ku rongoa na ngela nau ki kira roˈosulia ˈua na faˈamanataˈanga mamana, nau ku saeleˈa ka liufia naˈa ru matamata ki taˈifau.

Sa Geas kwaiˈafi ana ngwae neˈe kira afulangaˈinia Faˈarongoˈa Leˈa

5 Ngwae kwaima nau ˈae sa Geas, ˈoko rao leˈa liu ana na kwaiˈafiˈanga neˈe ˈoko sasia fuana ngwae neˈe kira faˈamamana, ma kira ka liu kwailiu kika faˈamanata, sui bore ˈana noaˈa ˈoe kosi saiada.
6 Ma kira ka alaˈa fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi neˈe sulia na alafeˈanga ˈoe. ˈOke ˈafida fasi ˈiri kike leka ana lekaˈa kira sulia falafala neˈe God saeleˈa sulia.
7 ˈOko ˈafida sulia kira leka ana na lekaˈa kira ana raoˈa sa Jesus Christ, ma noaˈa kira kasi ngalia goˈo ta kwaiˈafiˈanga faˈasia na ngwae neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ki.
8 Aia, kulu na ngwae neˈe kulu faˈamamana ana sa Jesus Christ, kuke ˈafia na ngwae neˈeri ki, fasi ˈiri kuke kwaiˈafi ana na raoˈa kira fuana na faˈarongoˈa mamana.

Sa Diotrefes ˈaila ˈani roˈongaˈa sulia sa John

9 Nau ku keresia naˈa kwau taˈi kerekereˈa fuana na fikutaˈi ngwae faˈamamana ˈi neˈana. Bore ma sa Diotrefes, na ngwae neˈe oga talaˈilamuˈa, noaˈa nia kasi fafarongo goˈo sulia na ru neˈe nau ku saea.
10 Ma ana kaidaˈi nai dao kwau, nai baˈa alaˈa sulia ru taˈa neˈe nia sasiˈi ki, ma na sokeˈa taˈa nia ki neˈe nia sasia fuaimili. Noaˈa nia kasi sasi goˈo ˈunaˈeri ma ka mango, bore ma nia kasi kwaloa logo ti ngwaefuta neˈe kira leka maˈi, ma nia ka luia logo na ngwae neˈe kira oga kwalolada ki, ma nia ka sasi ˈuana lalilada faˈasia na fikutaˈi ngwae faˈamamana.

Sa John oga kike kwalo leˈa ana sa Demitrius

11 Ngwae kwaima ˈae sa Geas, noaˈa ˈoe kosi sasi sulia na ru neˈe taˈa ki, bore ma ˈoko sasi lala sulia na ru neˈe leˈa ki. Ma sa tai neˈe ka sasia ta ru neˈe leˈa, nia na ngwae God. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka sasia ta ru taˈa, noaˈa nia kasi saiana God.
12 Na ngwae ki taˈifau, kira alaˈa leˈa sulia sa Demitrius, ma falafala leˈa nia ki neˈe tala faˈamamana logo sulia niaˈa. Nia neˈe kami ka baˈatafea logo niaˈa, ma ˈoko saiana na ru niniˈa kami saeˈe ki niˈi mamana.

Alaˈanga ˈisi ki

13 Nau ku toˈo ana ru ˈoro ki fuana na faˈarongo lamu ˈaniˈi, bore ma noaˈa nau kusi oga goˈo keresilani.
14 Ma nau ku manata toˈo ˈiri nai baˈa lia toˈomu ˈaliˈali goˈo, fasi ˈiri koro ka tala alaˈa ˈakoro.
15 Nau ku oga na aroaroˈanga God ke tua faˈi ˈoe.

Na ngwae kwaima ˈoe ki taˈifau ˈi neˈe, kira kwatea kwau na fata leˈa leˈa ˈanga kira ki logo fuamu. Ma ˈoko kwatea logo na fata leˈa leˈa ˈanga nau ki fuana na ngwae

kwaima kaimili ki taˈifau ˈani sa-
tada toˈotoˈo.

Na Kerekereˈa Faˈasia Sa Jude

Sa Jude ngwaefuta sa Jesus nia keresia na kerekereˈa dokodoko neˈe. Sa Jude oga faˈabasulana ngwae faˈamamana ki faˈasia ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki. Nia saea kira ngwae taˈa, ma God ke baˈa kwaˈida. Ngwae Kristin ki noaˈa kira kasi donga faˈamanataˈanga kira nama lia kwaima usuliˈanga ana falafala kira ki.

1 Nauˈa sa Jude, na ngwae rao sa Jesus Christ ma na ngwaefuta sa James. Nau ku kerekere fuamuˈa ngwae neˈe God na Maˈa nia fili kamu ma ka alafe fuamuˈa, ma sa Jesus Christ ka lia suli kamu.

2 Nau ku foˈosia God fasi ˈiri nia ke kwaimanatai fuamuˈa ma ke kwatea na aroaroˈa mamana fuamuˈa ma na alafeˈanga doe nia fuamuˈa.

Ngwae faˈamanata ˈosoˈoso ki

3 Kwaima leˈa nau kina, ˈi naˈo maˈi nau ku oga liua kerekereˈa fuamuˈa sulia na faˈamauriˈanga neˈe God nia faˈamauri kia ˈani. Bore ma ana kaidaˈi neˈe nau ku oga nai kerekere sulia ta ru matamata laˈu fuamuˈa. Ma nau ku oga nai fata totongaˈi ˈiri muke uu ngasi ˈusia na ngwae neˈe kira iliili ˈuana rokisilana na faˈamanataˈanga mamana neˈe God kwatea fuaka na ngwae nia ki. God kwate dangalua naˈa faˈamanataˈanga fuana kaidaˈi ki taˈifau, ma noaˈa nia kasi oga ta ngwae ka rokisia faˈamanataˈanga mamana neˈeri.

4 Nau ku saea na ru neˈe sulia ti ngwae neˈe noaˈa kasi faˈamamana ana God, kira leka maˈi, kira ka fiku faˈi kamu. Ma kira ka saea kira faˈamamana, bore ma kira ka rokisia na faˈamanataˈanga mamana sulia na alafeˈanga God, fasi ˈiri na ˈusuˈa kira sasiˈi ki ka lia diˈia nia leˈa goˈo ˈana. Ma noaˈa kira kasi faˈamamana ana sa Jesus Christ. Niaˈa taˈifilia neˈe ngwae gwaungaˈi kia ma na Aofia kia. Aia, na Kerekereˈa Abu ˈua naˈa maˈi ka fata sulia tae neˈe na kwaˈikwaˈinga kira ki.

God kwaiˈia ngwae abula taˈa

5 Na ru neˈe nai baˈa alaˈa sulia, kaumulu sai taˈifau naˈa ana. Sui bore ˈana, nai saea laˈu fuamuˈa ˈiri noaˈa kamu kasi manata bura ˈani. Ana na kaidaˈi ˈua naˈa maˈi, God nia ˈafia naˈa ngwae nia ki fasi ˈiri kira ka tafi faˈasia fanoa Ejipt. Ma ˈi buri ˈana kira leka faˈasia ˈi Ejipt, God saungia ta bali ada neˈe noaˈa kira kasi faˈamamana ana.

6 Muke manata sulia na ˈainsel ki ˈi langi ana kaidaˈi ˈua naˈa maˈi. Ta bali ada kira oga kike ˈinotoˈa liufia na ru neˈe God kwatea fuada, ma kira ka leka faˈasia na kula ni tuaˈa mamana kira. Sulia kira ˈunaˈeri, God ka alu kira saena kula ni lokafo rorodoˈa. Ma nia ka firi fafida ˈani kwalo sene neˈe ˈafitaˈi kira ka faˈalia tuatua firi. Ma kira ka tua ˈunaˈeri masia faˈi Asoa neˈe ke dao maˈi ˈiri God ke kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada.

7 Kamu ka manata sulia logo na ngwae neˈe kira tua saena maˈe fanoa ˈi Sodom ma ˈi Gomora ki, ma na maˈe fanoa karangi ada ki. Kira diˈia logo na ˈainsel neˈeri ki, osiˈana kira tua logo ˈani ˈusuˈa ma tualada ka taˈa liu. Ma na ngwae ki ˈi neˈeri, ma noaˈa laˈu na kini ki taˈifilida neˈe ngwae ki kira ˈaberaˈanida, sulia neˈe ngwae ki kira kakabara logo fuada kwailiu. Ma sulia ru neˈeri, God ka kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈani mafula neˈe tua firi fuada. Ma na ru neˈeri neˈe diˈia fata faˈabasuˈa God fuana ngwae ki taˈifau fuana na kaidaˈi neˈe ke leka maˈi, neˈe nia ke baˈa kwatea na kwaˈikwaˈinga ˈunaˈeri.

8 Ka ˈunaˈeri logo fuana ngwae neˈe kira faˈamanata ˈani sokeˈa ˈi safitamuˈa ki. Kira sasia naˈa ru taˈa ki ˈani nonida, ma kira saea kira roˈosulia naˈa tae neˈe kira lisia ˈani maliu boleˈa ki. Ma kira ka ˈaila ˈani na gwaungaˈinga God, ma kira ka fata buri tolingaˈi ana ˈainsel ˈinotoˈa ki ˈi langi.

9 Ma sa Maekol bore, na ˈingataˈi
ˈainsel God, noaˈa kasi sasia goˈo
ru ˈunaˈeri. Si neˈe ana kaidaˈi sa
Moses nia mae, sa Maekol ma sa
Saetan kera olisuˈusuˈu faˈinia sulia
sa tai neˈe ke baˈa ngalia nonina sa
Moses. Ma sa Maekol bore noaˈa
kasi noniraˈa goˈo fuana ka fata buri
tolingaˈi ana sa Saetan. Bore ma nia
ka fata goˈo ˈana ˈuri, “God ke balufi
ˈoe.”
10 Bore ma fuana ngwae ba kira
faˈamanata ˈosoˈoso ki, kira fata
taˈa liu sulia na ru neˈe noaˈa kira
kasi sai ani ki. Kira diˈia ru mauri
kwasi ki neˈe noaˈa kasi manata.
Sulia ngwae neˈeri ki kira sasia goˈo
ˈada na tae ki neˈe nonida ka oga,
ma na ru neˈeri ki neˈe ka taka-
longaˈi kira.
11 Kwaimanatai fuada, sulia God
ke baˈa kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga
doe fuada! Sulia kira sasi taˈa diˈia
sa Kein. Ma kira diˈia sa Balaam✡
neˈe sasi goˈo ˈana ta ru neˈe nia
saiana ka toda mani ˈania. Ma
kira ka diˈia logo sa Kora✡ neˈe nia
tataˈe saulia God, ma God ke baˈa
malangisida logo diˈia sa Kora.
12 Ma na ngwae faˈamanata
ˈosoˈoso neˈeri ki, kira fiku faˈi
kamu ana kaidaˈi neˈe kamu fiku
fuana fanga kwaimaˈa, ma kira
kasi ˈeke goˈo ˈani suˈumaˈilada
talada fuana fangaˈa. Ma sui bore
ˈana noaˈa kira kasi ˈeke, kaumulu
niniˈa leˈa fuana muke ˈeke ˈani
ana kaidaˈi kira fiku faˈi kamu.
Sulia kira dalafaˈa goˈo ˈada, diˈia
ta gwaˈi salo neˈe noaˈa kasi kwate
ta uta, ma na iru ka ufi lofotaˈinia.
Ma kira diˈia logo na ˈai ki neˈe
noaˈa kasi fungu ana kaidaˈi fuana
funguˈa, sulia kira mae taˈifau naˈa,
ma kira ka tufuˈi naˈa taˈifau.
13 Ma na ngwae neˈeri ki, kira
sasia ru taˈa fuana ˈekeˈa fafia, ka
diˈia na nafo doe ki ukua ngisu ngisu
biliˈa oro ki ˈi fafona one. Ma sulia
na faˈamanataˈanga ˈosoˈoso kira
ki, kira ka diˈia logo naˈa bulubulu
ki neˈe kira ˈidu faˈasia fuli mamana
kira ki. Ma God ka sasi akaˈu naˈa
ana na kula rorodoˈa fuana tuaˈa
ana fuada tua tua kasi sui.
14 ˈIu, ma sa Enok neˈe fiuna talaˈi
ngwae ana kwalafa faˈasia sa Adam
neˈe fata sulia na ngwae neˈeri ki
ˈua naˈa maˈi ka fata ˈuri, “Na Aofia
ke baˈa leka maˈi faˈinia moleˈe ana
toˈoni ˈainsel abu nia ki,
15 fasi ˈiri ke matalangani na ng-
wae ki taˈifau. Ma nia ke baˈa
kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuana
ngwae ki taˈifau neˈe noaˈa kira kasi
faˈamamana ana, sulia na ru taˈa
kira ki neˈe kira sasiˈi ma sulia na
fata taˈangaˈa kira ana God.”
16 Na ngwae neˈeri ki, kira ngu-
nungunu ma kira ka ˈugalia na ng-
wae ki. Ma kira ka roˈosulia na
kwaiogai ˈanga taˈa kira ki. Ma kira
ka tangoda talada, ma kira ka gaea
na ngwae ki fasi ˈiri kira ka ngalia ti
ru faˈasida.
17 Bore ma kwaima nau kina,
muke manata toˈona na alaˈanga ba
na ngwae ni lifurongo na Aofia kia
sa Jesus Christ ki kira saea fuamuˈa.
18 Kira fata ˈuri fuamuˈa, “Ana
na kaidaˈi neˈe ka leka maˈi ana
faˈi asoa ˈisi ki, ti ngwae neˈe kira
ˈoidorole ˈani kamu kike baˈa dao
maˈi. Ma kike roˈo lala sulia na
kwaiogaiˈanga kira ki talada neˈe
kira tataˈe saulia God.”
19 Na ngwae neˈe ki kira sasia na
barangisi ˈanga ana fikutaˈi ngwae
faˈamamana. Noaˈa kira kasi toˈo
ana na Anoˈi ru Abu, ma na kwaio-
gaiˈanga taˈa kira ki talada neˈe ka
talaˈida.
20 Ma kamu na kwaima nau
ki, muke ngangata ana ˈafilamuˈa
kwailiu ˈiri muke ngasingasiˈa
saena faˈamanataˈanga God nia
kwatea fuamuˈa. Ma muke foˈo ˈani
na ngasingasiˈanga na Anoˈi ru Abu.
21 Kamu ka tua ma muka saiana
neˈe God nia alafe fuamuˈa. Ma
muke tua ni kwaimamani ana na
Aofia kia sa Jesus Christ neˈe kwa-
tea mauriˈa firi fuamuˈa sulia na
kwaimanataiˈanga nia.
22 Ma fuana ngwae neˈe
faˈamamanaˈanga kira ki kasi
babatoˈo, muke alafe fuada.

✡ **1:11** Nambas 22:18; 24:13; 25:1-3; 31:16 ✡ **1:11** Nambas 16:1-35; 26:9, 10

23 Ma muke ˈafia ti ngwae laˈu
ˈani laulada ˈiri noaˈa kira kasi leka
ˈuana kula ni kwaˈikwaˈinga ana
mafula. Ma ti ngwae laˈu, muke
kwaimanatai fuada, ma muke maˈu
logo ˈasu ˈubani kamu kata sasi taˈa
logo diˈida. Muke ˈaila ˈani na
sasi taˈangaˈa kira ki neˈe kira sasia
sulia na kwaiogaiˈanga taˈa kira ki.

Foˈo ˈani baˈatafeˈanga

24 Kuke baˈatafea God neˈe nia
saiana ˈafilamuˈa faˈasia na abula
taˈangaˈa fasi ˈiri muke tua saga
faˈinia na saeleˈanga ana na kaidaˈi
nia ke baˈa ngali kamu ka tua faˈinia
saena ˈinotoˈanga leˈa nia.
25 Ma taˈifilia God neˈe ka
faˈamauri kia ˈani na Aofia kia sa
Jesus Christ. Diˈia ˈi naˈo maˈi,
ma ana kaidaˈi neˈe, ma ana ta
kaidaˈi neˈe nia ke baˈa dao maˈi
noaˈa kasi sui, God nia tua ˈani
ˈinotoˈanga, ma na gwaungaˈinga,
ma na mamanaˈanga, ma na
ngasingasiˈanga! ˈIu ke ˈunaˈeri.

Reveleson
Na Faʼataʼi ʼanga Fuana Sa John

Sa John, na fafarongo ba sa Jesus, nia keresia na buka neʼe. Ana kaidaʼi neʼeri, na Tatalafaʼa doe ʼi Rom, ma ti ngwae doe laʼu, kira faʼakaisia Kristin ki osiʼana kira faʼamamana ngangata ana sa Jesus Christ, diʼia ngwae ʼaʼana kira. Sa Jesus nia oga liu ke kwaiʼafi ana Kristin neʼe ki, fasi ʼiri fitoʼonga kira kike ngasingasiʼa laʼu. Sa Jesus neʼe eta faʼataʼiniʼi ru neʼe fuana sa John fuana radulana ngwae Kristin ki.

Sa Jesus faʼataʼinia nunuʼi ru ʼoro ki fuana sa John neʼe fata sulia ʼatoʼanga ana Kristin ki ana kaidaʼi neʼeri, ma ka fata logo sulia tae ki neʼe ke baʼa fuli ana kaidaʼi sa Jesus ke oli laʼu maʼi. Manataʼanga doe saena buka neʼe ʼuri, God naʼa neʼe toʼo ana ngasingasiʼanga ki taʼifau, ma ka dau fafia ru ki taʼifau, ma nia ka totolia ka tagi sulia ngwae nia ki. Ma ana ta taʼi kaidaʼi ʼi buri, nia ke baʼa liufia malimae nia ki taʼifau, ma sa Saetan bore nia ke baʼa malangisia taʼifau. Ana kaidaʼi neʼeri, God ke baʼa ri ʼuana ngwae nia ki, ma kike baʼa tua faʼinia sulia na kudi. Osiʼana nia ʼunaʼeri, ngwae Kristin ki kike tua noni mabe kaidaʼi ana ʼafitaʼiʼanga ki.

Na ru talingaʼi ki saena buka neʼe:

Kerekereʼa leka fuana fiu siosi ki & 1:1—3:22
Na kula ni tuaʼa ana ʼinotoʼanga ʼi langi & 4:1—5:14
Na fiu ru ana fonoʼa ngasi na buka & 6:1—8:5
Fiu faʼi bungu ʼainsel ki & 8:6—11:19
Sa Saetan fuʼalia siosi God & 12:1—14:20
Na fiu ʼainsel ki faʼinia na fiu kwaʼikwaʼinga ʼisi ki & 15:1—16:21
God malangisia ʼi Babilon taʼifau & 17:1—19:21
God ka ʼinotoʼa ʼi langi ma ʼi ano logo & 20:1—22:21

1 Saena buka neʼe, sa John nia keresia na faʼarongoʼa sulia na ru neʼe sa Jesus Christ nia faʼataʼiniʼi ki. God neʼe faʼataʼinia fuana sa Christ ʼiri ka faʼataʼiniʼi fuana ngwae rao God ki sulia ru neʼe karangi ke baʼa dao maʼi ki. Sa Jesus Christ ka faʼataʼinia na ru neʼe ki fuana na ngwae rao nia sa John ʼani asungaʼilana maʼi na ʼainsel nia siana.
2 Ma sa John ka keresia naʼa ru ki taʼifau neʼe nia lisiʼi. Aia, na faʼarongoʼanga neʼeri neʼe God saea fuana ma na ru neʼe sa Jesus Christ ka faʼataʼiniʼi ki.
3 ʼOilakiʼa fuana sa tai neʼe ke toʼomani na buka neʼe, ma ka ʼoilakiʼa logo fuana sa tai faʼida neʼe kira rongoa alaʼanga neʼe ki faʼasia God, ma kira ka sasi sulia na tae ki neʼe sa John keresia saena buka neʼe! Osiʼana kaidaʼi nia karangi naʼa ʼiri na ru neʼe ki ke dao maʼi.

Na faʼarongoʼa fuana fiu maʼe siosi ki

4-5 Nauʼa sa John, nau ku kerekere kwau fuamuʼa na fiu fiku taʼi ngwae neʼe kamu faʼamamana ma muka tua ana fiu fanoa ki saena abaʼi kula ʼi Asia. Nau ku foʼo ʼiri God, faʼinia na fiu mangoʼi ru neʼe kira tua ʼi naʼona kula fuana tuaʼa ana ʼinotoʼanga God, ma sa Jesus Christ kira ke baʼa alafe fuamuʼa, ma kira ka kwatea logo na aroaroʼa fuamuʼa. Ana kaidaʼi noaʼa ʼua ta ru, God nia tua naʼa. Ma God ka tua logo ana kaidaʼi neʼe. Ma nia ka tuatua firi logo. Sa Jesus naʼa neʼe ngwae faʼarongo mamana, ma nia na ngwae etaeta neʼe God nia taʼea faʼasia na maeʼa, ma nia logo neʼe ngwae ʼinotoʼa fafia ngwae tatalafaʼa ki ana magalia. Sa Jesus ka alafe fuaka, ma ʼani maelana nia ka loge kia faʼasia abula taʼangaʼa kia ki.
6 Sa Jesus neʼe na ngwae tatalafaʼa kia, ma nia ka alu kulu na fikutaʼi ngwae fata abu ki, fasi ʼiri

kulu ka rao fuana God na Maˈa
nia. Nau ku foˈo ˈiri sa Jesus Christ
ke toˈo ana na ˈinotoˈanga ma na
ngasingasiˈanga tuatua firi! ˈIu ke
ˈunaˈeri!
7 Lia basi, nia karangi ka dao maˈi
ˈi fafona na gwaˈi salo ki! Ma na
ngwae ki taˈifau kira ke baˈa lisia.
Ma na ngwae ba kira labua ki, kira
ke baˈa lisia logo. Ma na ngwae ki
taˈifau saena magalia kira ke baˈa
oˈomae ma kike angi osiˈana niaˈa.
ˈIu, nia ka mamana.
8 Ma God neˈe ngasingasiˈa ka
tasa, nia tua naˈa ˈi naˈona mala
na ru ki taˈifau, ma nia ka tua ana
kaidaˈi neˈe, ma ke baˈa tua firi logo.
Nia ka saea logo, “Nauˈa neˈe Alfa
ma na Omega, na talaˈaelana ma na
suilana na ru ki taˈifau.”

Na faˈataˈinga sulia sa Jesus Christ

9 Nauˈa sa John na ngwaefuta
kamu sulia nau ku faˈamamana ana
sa Jesus Christ diˈia logo kamuˈa.
Ma kira faˈakaisi nau diˈia kamuˈa
sulia sa Jesus Christ neˈe na ng-
wae tatalafaˈa kia ma nia gwaungaˈi
fafi kia. Ma kulu ˈalatai saena
faˈakaisiˈanga, osiˈana kulu ngwae
nia ki. Kira ka dau nau, ma kira
ka alu nau saena bubunga neˈe kira
saea ˈani ˈi Patmos, sulia nau ku
fatataloˈania na fatalana God ma na
ru neˈe sa Jesus faˈataˈinia ki.
10 Sui ana taˈi asoa fuana
foˈosilana na Aofia neˈe Anoˈi ru
Abu nia faˈataˈinia ru ki fuaku, ma
nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
doe, diˈia na lingalingaˈi bungu, fata
maˈi ˈi buriku
11 ka ˈuri, “ˈOke keresia naˈa tae
neˈe ˈoke lisia, sui ˈoko kwatea
naˈa buka neˈe fuana fiu fikutaˈi
ngwae faˈamamana ˈi Efesus,
Smirna, Pergamum, Taeataera,
Sardis, Filadelfia, ma ˈi Laodisea.”
12 Ma kaidaˈi nau ku kakari ab-
ula fuana lisilana sa tai neˈe alaˈa
fuaku, nau ku lisia fiu faˈi matangaˈi
ˈai fuana unu ki kira saungaˈinia
ˈani gol.
13 Aia, ma safitana matangaˈi ˈai
fuana faˈi unu neˈeri ki, nau ku
lisia na ru neˈe lisilana diˈia ngwae,
nia ruˈufia ifi fafo keta leka ka dao
fafona ˈaena. Ma na foˈosae ana gol
neˈe teo ˈi fuˈufuˈuna.
14 Ma na ifuna kwao ka diˈia na
faufau, ma na maana ka rara diˈia
na mafula.
15 Ma na ˈaena lisilana ka diˈia
barasi neˈe kira doˈofia saena ma-
fula doe sui ma nia ka ngwasinasina.
Ma rongolana lingana ka diˈia ruru-
lana ta tata doe.
16 Ma nia ka dau fafia fiu faˈi
bulubulu ki ˈani bali lima ˈoloˈolo
nia. Ma na sele ni ofoˈa neˈe toˈo
ro bali neˈe sakatafa maˈi faˈasia
saena kwakwana. ˈIu, ma na maana
darana ngwasinasina ka doe diˈia
na sina.
17 Ma kaidaˈi nau ku lisia naˈa,
nau ku ˈasi fafia na maaku ˈi ˈaena,
diˈia ta ngwae ba nia mae. Ma nia
ka alua naˈa lima ˈoloˈolo nia fafi
nau, ka fata ˈuri, “Noaˈa ˈoe kosi
maˈu. Nauˈa neˈe talaˈaelana ma na
suilana na ru ki taˈifau.
18 Nauˈa na ngwae neˈe nau ku
mauri. Osiˈana nau ku mae, bore
ma kaidaˈi neˈe, nau ku mauri laˈu
tua tua firi. Ma nauˈa neˈe nau ku
ˈinotoˈa fafia na maeˈa ma na kula
neˈe ngwae ki leka ˈuana kaidaˈi
kira mae.
19 Ma ˈoke keresia na ru neˈe ˈoko
lisiˈi ki, ma na ru neˈe ka dao maˈi
ki ana kaidaˈi neˈe, ma na ru neˈe
ke baˈa dao maˈi.
20 Aia, na manata agoˈa sulia na
fiu faˈi bulubulu neˈe ˈoko lisia
nau ku dau fafia ˈani lima ˈoloˈolo
nau, ma na fiu faˈi unu ba kira
saungaˈiniˈi ˈani gol nia ˈuri: Na
fiu bulubulu ki neˈe na ˈainsel
neˈe kira lia sulia na fiu fikutaˈi
faˈamamana neˈeri ki. Aia, na fiu
fai matangaˈi ˈai fuana unu ki neˈe
kira saungaˈiniˈi ˈani gol neˈe na fiu
fikutaˈi faˈamamana ana fiu maˈe
fanoa neˈe ki.”

2

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Efesus

1 Sui na ngwae ka fata laˈu ˈuri,
“ˈOke keresia na fatalaku fuana
na ˈainsel neˈe lia sulia na ngwae
saena fanoa ˈi Efesus ki neˈe kira

fa'amamana, 'oke kere 'uri, 'Nau'a
na ngwae ne'e nau ku dau fafia na
fiu fa'i bulubulu ki 'ani lima 'olo'olo
nau, ma nau ku liu safitana na fiu
fa'i matanga'i 'ai fuana unu ana gol
ne'eri ki.
2 Nau ku saiana ru kamu sasi'i
ki, ma nau ku saiana na rao
ngasingasi'anga kamu fa'inia na
mabetau'a kamu ki. Ma nau ku
saiana kamu 'aila 'ani ngwae ta'a
ki, ma muka ilito'ona na ngwae ne'e
kira saea kira na ngwae ni lifurongo
ki ma kira ka soke go'o 'ada, ma
muka saiada kira soke.
3 Kaumulu mabetau, ma muka
nonifii du'ungaku, ma noa'a kamu
kasi ngwata'uta'u ana fa'amamana
'anga kamu.
4 Aia, ta'i ru ne'e nau ku balufi
kamu fa'inia, ne'e noa'a kamu kasi
alafe na'a fuaku di'ia ba kamu fulia
'i na'o.
5 Muke manata to'ona na doe'a
'ani alafe'anga kamu ana nau'a
'i na'o, ma kamu ka 'asi na'a
fa'asi nau. Aia, muke kakari alifa'i
fa'asia na abula ta'anga'a kamu ki,
ma muke sasia na'a ru ba kamu
sasi'i 'i na'o. Di'ia noa'a kamu
kasi kakari alifa'i fa'asia na abula
ta'anga'a kamu ki, nai ba'a leka
ma'i siaumulu ma nau ku lafua na
fai matanga'i 'ai fuana unu kamu
fa'asia na fulini.
6 Aia, ta'i ru le'a ne'e kamu sasia
ne'e nau ku oga: Kamu 'aila 'ania
abula'anga ta'a ana na ngwae sa
Nikolaus ki, ka di'ia nau'a bore nau
ku 'aila logo 'anida.
7 Alu sa tai ne'e ka rongo'i, nia
ka fafarongoa tae ne'e Ano'i ru
Abu saea fuana na fikuta'i ngwae
fa'amamana ne'e ki. Sui bore 'ana
tai ne'e noa'a kasi danga 'ania
fito'onga nia, nai ba'a ala'ania ke
'ania fuana 'ai ana mauri'a ne'e nia
uu ana kula ne'e God nia tua ana.' "

Sa Jesus fata fuana ngwae fa'amamana ki 'i Smirna

8 Ma nia ka fata la'u 'uri fuaku,
"'Oke kerekere fuana 'ainsel ne'e
lia sulia ngwae ki saena fanoa 'i
Smirna ne'e kira fa'amamana, 'oke
fata 'uri, 'Nau'a ne'e na tala'aelana
ma na suilana na ru ki ta'ifau, ba
nau ku mae ma nau ku mauri la'u.
9 Nau ku saiana na 'afita'i'anga
kamu ki, ma nau ku saiana kaumulu
dala'a. Bore ma noa'a kamu kasi
dala'a go'o, osi'ana kaumulu to'oru
liu 'ania fa'amamana'anga. Ma nau
ku saiana logo na ngwae ne'e kira
saea ru ta'a ki suli kamu. Ma kira ka
saea kira 'ani Jiu ki, bore ma noa'a
la'u na Jiu mamana ki, ma kira na
ngwae sa Saetan ki lala!
10 Noa'a kamu kasi ma'u 'ani ta'i
tae ne'e muke ba'a nonifii 'ani. Su-
lia sa Saetan ke ba'a ilito'omu'a, ma
ke ba'a alua ti ai amu'a saena luma
ni lokafo, ma ana akwala asoa ne'e
muke ba'a to'o ana 'afita'i'anga
ki. 'Iu, muke tua mamana 'ania
fa'amamana'anga kamu ana nau'a,
bore 'ana kira ka saungi kamu, ma
nai ba'a kwatea na 'eregwau ana
mauri'a firi fuamu'a.
11 Ma di'ia kamu ka rongo'i,
alu muke fafarongoa tae ki ne'e
Ano'i ru Abu nia saea fuana na
ngwae fa'amamana ki. Sa tai
fa'ida ne'e noa'a kasi danga 'ania
fito'onga kira ki, noa'a kira kasi
ba'a dao to'ona ta nonifii'a ana
ruana mae'a.' "

Sa Jesus fata fuana ngwae fa'amamana ki 'i Pergamum

12 Sui nia ka fata la'u 'uri, "'Oke
kerekere fuana 'ainsel ne'e lia sulia
na ngwae saena ma'e fanoa 'i Perga-
mum ne'e kira fa'amamana, 'oko
saea, 'Nau'a na ngwae ba nau ku
to'o ana sele ni ofo'a ba nia to'o ro
bali.
13 Nau ku saiana kula ne'e mulu
tua ana, ma 'i ne'eri logo ne'e na
fuli gwauru'a 'inoto'a sa Saetan nia
doe ana. Kamu ro'osuli nau, ma
noa'a kamu kasi oli oli'a fa'asia
na fa'amamana'anga kamu aku, sui
bore 'ana kira saungia sa Antipas
ana kula ne'e sa Saetan nia tua ana.
Sa Antipas ne'e na ngwae rao le'a
'ani fa'arongo'anga 'ani nau.
14 Aia, ma bara ru ne'e kamu sasi'i
ne'e nau ku balufi kamu fa'ini'i. Ti
ngwae amu'a, kira sasi go'o 'ada

sulia na fa'amanata'anga sa Balaam✡ ba fa'amanata sa Balak 'uana tala'ilana ngwae 'i Israel ki 'iri kira ka sasia ru ta'a ki. Sulia sa Balak kwatea na ngwae ki kira ka 'ania na fanga ne'e kira fo'osi 'ani fuana na malamala god ki fa'inia na kakabara'a.
15 Aia, nia 'una'eri logo, ti ngwae amu'a kira ka leka sulia na fa'amanata'anga ta'a ana ngwae sa Nikolaus ki.
16 Aia, muke kakari alifa'i na'a fa'asia na abula 'anga ta'a kamu ki! Di'ia noa'a, nai ba'a leka 'ali'ali ma'i go'o, ma nau ku fu'a fa'inia ngwae ne'eri 'ani sele ni ofo'a ne'e sakatafa ma'i fa'asia na kwakwaku.
17 Aia, di'ia mulu ka rongo'i, alu muke fafarongoa tae ki ne'e Ano'i ru Abu saea fuana na ngwae fa'amamana ki. 'Una'eri ma sa tai fa'ida ne'e noa'a kasi danga 'ania fito'onga nia, nai ba'a kwatea na mana ne'e ba kira sofongani 'i langi. Ma nai ba'a kwatea logo fuada na fau kwao ne'e kira keresia na sata faolu 'i fafona, ne'e noa'a ta ngwae kasi saiana, ta'ifilia go'o sa tai ne'e ke ba'a ngalia.' "

Sa Jesus fata fuana ngwae fa'amamana ki 'i Taeataera

18 Ma nia ka fata la'u 'uri fuaku, "'Oke kerekere fuana na 'ainsel ne'e lia sulia na ngwae saena fanoa 'i Taeataera ki ne'e kira fa'amamana, 'oko saea, 'Nau'a ne'e na Ngela God. Na maaku ka rara di'ia mafula, ma na 'aeku ka ngwasinasina di'ia na barasi kira do'ofia saena mafula.
19 Nau ku saiana na ru ne'e kamu sasi'i ki. Ma nau ku saiana na alafe'anga kamu, ma na fa'amamana'anga kamu, ma na rao'a kamu, ma na mabetau'a kamu. 'Iu, ma nau ku saiana na ru ne'e kamu sasi'i ana kaida'i ne'e, 'oro ka liufia tae ki ne'e kamu sasi'i ana kaida'i ba sui na'a kwau.
20 Aia, ma ru ne'e noa'a nau kusi oga: Kamu ala'ania na kini satana 'i Jesabel ka fa'amanata. Nia saea fasi God kwate nia fuana ala'anga, bore ma nia soke go'o 'ana. Nia ka fa'arora na ngwae rao 'oro nau ki 'ani na fa'amanatalada 'ani falafala ana kakabara'a, ma na 'anilana fanga ne'e kira fo'osi 'ani fuana malamala god noa'a 'iri mamana ki.
21 'Iu, ma nau ku kwatea kaida'i fuana kini ne'e 'iri nia ke kakari alifa'i fa'asia abula 'anga ta'a nia ki, bore ma noa'a nia kasi oga go'o kakari alifa'i 'anga fa'asia abula 'anga ta'a nia ki.
22 Nia 'una'eri, nai ba'a kwatea ma nia'a fa'inia sa tai ne'e kira fo'osia malamala god ki fa'inia, ma kira ke ba'a nonifii ka doe. Ma nai ba'a sasia ru ne'eri di'ia noa'a kira kasi kakari alifa'i fa'asia na abula'anga ta'a kira ki ne'e kira sasia fa'inia na kini ne'e.
23 Ma nai ba'a saungia na fafarongo nia ki logo, 'iri na ngwae ki ta'ifau ne'e kira fa'amamana nau, kira saiana nau'a na ngwae nau ku saiana manatana ngwae ki ta'ifau fa'inia na kwaiogai'anga kira ki. Ma nai ba'a du'u fuana ngwae ki ta'ifau du'ungana ru ne'e kira sasi'i ki, na ru le'a ki ma na ru ta'a ki.
24 Ma ta bali aumulu ne'e kamu tua 'i Taeataera noa'a kamu kasi sasi sulia na fa'amanata'anga ta'a ne'e, ma noa'a kamu kasi ala'ani kira ke fa'amanata kamu 'ani na ru ne'e kira saea 'ani ru ago sa Saetan ki. Nia ne'e, nau'a bore noa'a nau kusi kwatea ta 'afita'i'anga la'u fuamu'a.
25 Ma ta'i ru go'o ne'e, di'ia ru muke dau ngasi ana tae ki ne'e kamu to'o na'a ana, leleka ka dao ana kaida'i nau ku oli la'u ma'i.
26 'Iu, ma sa tai fa'ida ne'e noa'a kasi danga 'ania fito'onga kira, ma kira ka ma'udi fuana ro'onga'a sulia na kwaiogai'anga nau ki leleka ka dao ana 'isilana, nai ba'a kwatea fuada na'a gwaunga'i 'anga fafia na fanoa ki,
27 di'ia na Ma'a nau ne'e kwatea fuaku. Ma kira ke ba'a gwaunga'i fafia na'a fanoa ki 'ani ngasin-

✡ **2:14** Nambas 31:16; 25:1-3

gasiˈanga, ma noaˈa ta ngwae kasi
bolo fuana na ngengelana alaˈanga
kira.
28 Ma nai baˈa kwatea fuada na
kwalikwali neˈe tala ˈi ˈofodangi
ˈiri ke faˈataˈinia neˈe kira liufia
taˈangaˈa.
29 Ma diˈia kamu ka rongoˈi,
alu muke fafarongoa tae ki neˈe
Anoˈi ru Abu saea fuana na ngwae
faˈamamana ki.’ ”

3

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Sardis

1 Ma nia ka fata laˈu ˈuri fuaku,
“ˈOke kerekere fuana na ˈainsel
neˈe lia sulia na ngwae saena fanoa
ˈi Sardis ki neˈe kira faˈamamana,
ˈoko saea, ‘Nauˈa na ngwae neˈe
nau ku toˈo ana na fiu Anoˈi ru Abu
God ki ma na fiu bulubulu ki. Nau
ku saiana ru neˈe kamu sasiˈi ki.
Ma na ngwae ki kira saea kaumulu
ˈania ngwae faˈamamana ki, bore
ma na raoˈa kamu ki faˈataˈinia
noaˈa kamu kasi roˈo suli nau.
2 Kamu diˈia ngwae kira
maliu ki. Muke ada, fasi
ˈiri muke faˈangasingasia na
faˈamamanaˈanga kamu ki neˈe
karangi ka mae naˈa. Sulia nau ku
dao toˈona ru neˈe kamu sasiˈi ki
noaˈa kasi saga taˈifau ˈi maana God
nau.
3 Noaˈa kamu kasi manata bura
ˈani na ru neˈe kira faˈamanata
kamu ˈani ki ˈi naˈo, ma muke
roˈosulida, ma muke kakari alifaˈi
faˈasia na abula ˈanga taˈa kamu
ki. Si diˈia noaˈa kamu kasi lialia,
nai baˈa leka maˈi siaumulu, diˈia
ta ngwae bili ana kaidaˈi neˈe noaˈa
kamu kasi saiana nai baˈa dao maˈi
ana.
4 Ma na bara ngwae ana ngwae ˈi
Sardis ki neˈe kamu dau leˈa sulia
maurilamuˈa ka sikasika ˈua, muke
baˈa leka faˈi nau, ma muke ruˈufia
na ifi kwao ki, osiˈana kamu totolia.
5 Ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi
danga ˈania fitoˈonga kira, kira ke
baˈa ruˈufia ifi kwao ki, ma noaˈa
nau kusi lafua na satada faˈasia na
buka ana mauriˈa. ˈI naˈona Maˈa
nau ma na ˈainsel nia ki, nai baˈa
saea kira ˈani na ngwae nau ki.
6 Aia, diˈia kamu ka rongoˈi,
alu muke fafarongoa tae ki neˈe
Anoˈi ru Abu saea fuana na ngwae
faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Filadelfia

7 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku,
“ˈOke kerekere fuana ˈainsel neˈe
lia sulia ngwae ki saena fanoa ˈi
Filadelfia neˈe kira faˈamamana,
ˈoko saea, ‘Nauˈa neˈe ngwae nau
ku abu, ma nau ku fata mamana.
Nau ku toˈo ana na kii ba sa
David na ngwae tatalafaˈa nia toˈo
maˈi ana ˈi naˈo. Ma kaidaˈi nau
ku ˈifingia na sinamaa, nia ˈafitaˈi
fuana ta ngwae ka fono ˈusia. Ma
kaidaˈi nau ku fono ˈusia na sina-
maa, nia ˈafitaˈi fuana ta ngwae ka
ˈifingia.
8 Nau ku saiana na ru neˈe kamu
sasiˈi ki, ma nau ku saiana kamu
kasi toˈo goˈo ana ta ru leˈa neˈe
ngwae ki saena fanoa neˈe kike
fuˈusi ˈinotoˈa amuˈa faˈinia. Ma
kamu ka sasi sulia na fatalaku. Ma
noaˈa kamu kasi tofea sataku ma
na faˈamamanaˈanga kamu ki ana
nauˈa. Aia, nau ku ˈifingia naˈa na
sinamaa fuamuˈa fasi ˈiri muke ruˈu
maˈi, ma ˈafitaˈi fuana ta ngwae
bore ˈana ka fono ˈusia.
9 ˈIu, ma na ngwae neˈe kira saea
kira neˈe ngwae Jiu ki, ma kira ka
soke sulia kira ngwae sa Saetan, nai
baˈa sasia kike faˈaˈinotoˈa kamu
fasi ˈiri kike saiana nau ku alafe
fuamuˈa.
10 Ma sulia kamu roˈosulia na taki
nau ˈani ngangata ˈanga, nai baˈa lia
suli kamu kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga
ki neˈe ke baˈa dao maˈi saena
magalia ˈuana ilitoˈolana ngwae ki
taˈifau.
11 Noaˈa kasi tau, nai baˈa oli
maˈi. Muke dau ngasi ana na ru
neˈe kamu toˈo ani ki, ˈasu ˈubani ta
ngwae kata bilia na kwaiaraˈa neˈe
nai baˈa kwatea fuamuˈa.
12 Ma sa tai faˈida neˈe noaˈa kasi
danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa
alu nia ta maˈe funu ana Luma Abu
God nau, nia ka tua tari ma noaˈa

nia kasi ˈidu faˈasia. Ma nai baˈa keresia logo na satana God nau ana na nonina, ma na satana fanoa doe God nau, na Jerusalem faolu neˈe ke baˈa koso maˈi faˈasia God ˈi langi. Ma nai baˈa keresia logo na sata faolu nau ana na nonina.
13 Aia, diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

Sa Jesus fata fuana ngwae faˈamamana ki ˈi Laodisea

14 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “ˈOke kerekere fuana na ˈainsel neˈe lia sulia na ngwae saena fanoa ˈi Laodisea ki neˈe kira faˈamamana, ˈoko saea, ‘Nauˈa na ngwae neˈe kira sae nau ˈani ˈIu ke ˈUnaˈeri. Nau kusi mamalo faˈasia faˈataloˈa ˈani alaˈanga mamana ki sulia God. Ma nauˈa logo neˈe nau ku saungaˈinia na ru ki taˈifau faˈinia God.
15 Nau ku saiana na ru neˈe kamu sasiˈi ki, ma nau ku saiana logo noaˈa kamu kasi gwari ma noaˈa kamu kasi ˈakoˈako goˈo aku. Ma nau ku oga muke kwaima faˈi nau, nama muke malimaeˈa faˈi nau.
16 Ma sulia na faˈamamana ˈanga kamu aku noaˈa kasi gwari nama ka ˈakoˈako ˈunaˈeri, nai baˈa ilangaˈi kamu.
17 Aia, kaumulu saea kamu toˈoru, ma muka toda ru ˈoro, ma noaˈa kamu kasi oga naˈa laˈu ta ru sulia na ru ki taˈifau kamu toˈo naˈa ˈani. Bore ma noaˈa kamu kasi saiana goˈo neˈe kamu dalaˈa ana faˈamamanaˈanga, ma muka diˈia na ngwae maa rodo ma kira ka dadara.
18 Nia neˈe, nau ku saea fuamuˈa, muke folia naˈa gol neˈe kira faˈafaolua ˈani mafula ana nauˈa, fasi ˈiri muke toˈoru mamana. Ma muke folia logo na ifi kwao ki ana nauˈa, sasi kamu kata ˈeke sulia neˈe kamu dadara. Ma muke folia logo na ngwaingwai fuana ongolana na maamuˈa ˈani, ˈiri muke lia leˈa.
19 Ma na ngwae ki neˈe nau ku alafe fuada, diˈia kira ka sasia ru taˈa, nau ku saiana balufilada, ma nau ku kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuada. Nia neˈe muke saiana, muke kakari alifaˈi faˈasia na abula taˈangaˈa kamu ki, ma muke sasia naˈa ru leˈa ki.
20 Lia basi, nau ku uu ˈi burina babalita ana sinamaa ana luma kamu ki, ma nau ku faˈafo. Diˈia ta ngwae ka rongo nau ma ka ˈifi fuaku, nai baˈa ruˈu maˈi siana saena luma nia, ma nau ku fanga fiku faˈinia.
21 Ma sa tai bore ˈana neˈe noaˈa kasi danga ˈania fitoˈonga nia, nai baˈa kwatea na ngasingasiˈanga fuana tuaˈa faˈi nau, ana kaidaˈi nau ku tua ana kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga, ka diˈia logo nau ku liufia ma nau ku tua naˈa faˈinia na Maˈa nau ana kula ni tuaˈa nia.
22 Ma diˈia kamu ka rongoˈi, alu muke fafarongoa tae ki neˈe Anoˈi ru Abu saea fuana na ngwae faˈamamana ki.’ ”

4

Na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ˈi langi

1 Sui ˈi buri ˈana nau ku lia, ma nau ku lisia taˈi sinamaa ˈi langi nia ˈifi. Ma na lingalingaˈi ru neˈe eta fata fata fuaku ˈi naˈo diˈia na bungu, ka fata laˈu ˈuri, “ˈOke raˈe maˈi ˈi neˈe, ˈiri nai faˈataˈinia fuamu na ru neˈe ke baˈa dao maˈi ˈi buri ki.”
2 Ma ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na Anoˈi ru God ka talaˈi nau, ma nau ku tua naˈa ˈaku ˈi langi. Ma nau ku lisia taˈi fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, ma taˈi ngwae ka tua ˈi fafona.
3 Ma na maana ka diˈia naˈa na fau ngwasinasina ki neˈe kira saea ˈani na daspa ma na karnelian. Ma na tafisiˈoro ka tua kalikalia fuli gwauruˈa neˈeri. Ma na tafisiˈoro neˈeri ka lia diˈia na fau ngwasinasina kira saea ˈani na emaral.
4 Ma kalikalia na ngwae neˈe tua ana fuli gwauruˈa neˈeri ana ˈinotoˈanga, ro akwala ma fai fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ki neˈe niˈi teo ˈi neˈeri. Ma ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira

tua ˈi fafona na fuli gwauruˈa neˈeri ki, ma kira ka toro ˈani ifi kwao ki ma na ˈeregwau ana na gol ki ˈi gwauda.

5 Ma na meamea ka sina, ma na lingalingaˈi ru doe ki, ma na kwangakwanga ka talo maˈi faˈasia na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri. Ma na fiu unu ki ka duˈa ˈi neˈeri ˈi naˈona na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga. Ma na fiu unu neˈeri ki neˈe na fiu Anoˈi ru Abu God ki naˈa.

6 Ma ˈi naˈona logo ana na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, taˈi ru diˈia na asi ana galasi ma ka raola liu ka teo logo ˈi neˈeri.

Ma na fai ru mauri ki neˈe kira toˈo ana maa ˈoro ki kalikalia non-ida taˈifau, kira tua kalikalia na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri.*

7 Na etana ru mauri lisilana ka diˈia na lion. Ma na ruana ru lisilana ka diˈia na buluka. Ma uula ru, neˈe maana lisilana diˈia na maana ngwae. Ma na faina ru lisilana diˈia na afa neˈe lofo.

8 Na fai ru mauri neˈeri ki taˈifau kira toˈo ana ono ˈabaˈaba ru ˈanga, ma na maaˈi ru ˈoro ki logo teo ˈi nonidaˈa, ˈi naˈoda ma ˈi olofana ˈabaˈabada. Ma ana asoa ki ma ana rodo, noaˈa kira kasi mamalo goˈo ana nguˈa kira ka ˈuri,

"Abu, abu, abu na God neˈe ngasin-
gasiˈa ka tasa.
Nia ka tua ˈua naˈa maˈi ˈi naˈo, ma
ka tua ana kaidaˈi neˈe, ma
ka tua ana kaidaˈi neˈe ka nia
maˈi ˈua."

9 Kaidaˈi neˈe fai ru mauri neˈeri ki kira ngulia na faˈi ngu ana faˈaˈinotoˈanga, ma na fuˈusi doeˈanga, ma na baˈatafeˈanga fuana na ngwae neˈe nia tuatua firi neˈe tua ˈi fafona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga,

10 na ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ba kiri kira ka bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena na ngwae neˈe tuatua firi neˈe tua ˈi fafona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga. Ma kira ka alua naˈa ˈeregwau kira ki ˈi ano ˈi naˈona fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri, ma kira ka fata ˈuri,

11 "God kami, ˈoko totolia naˈa
na ngalilana na taloˈa, ma
na fuˈusi doeˈa, ma na
ngasingasiˈanga, osiˈana ˈoko
saungaˈinia na ru ki taˈifau.
Ma sulia na kwaiogaiˈanga ˈoe naˈa
neˈe ru ki taˈifau kira ka tua
ma kira ka mauri."

5

Na bukaˈi ru

1 Sui nau ku lisia taˈi bukaˈi ru neˈe kira kere ro bali ana. Kira ka bula fafia bukaˈi ru neˈeri, ma kira ka fono faˈangasia bukaˈi ru neˈeri ana fiu kula ki. Na ngwae neˈe tua ana fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, nia dau ana bukaˈi ru neˈeri saena lima ˈoloˈolo nia.

2 Ma nau ku lisia taˈi ˈainsel neˈe ngasingasiˈa liu, ma nia ka fata doe ka ˈuri, "Sa tai neˈe ˈoloˈolo ˈiri nia ka totolia ˈifingilana na fiu ru ana fonoˈa ngasi neˈe ki, ma ka ˈifingia na bukaˈi ru neˈe?"

3 Ma noaˈa kasi lisia goˈo ta ngwae ˈi langi, nama saena na magalia, nama ˈi olofana na magalia neˈe ka bolo faˈinia ˈifingilana na bukaˈi ru neˈeri ma ka lia saena.

4 Ma nau ku angi liu, sulia noaˈa kira kasi dao toˈona ta ngwae neˈe totolia ˈifingilana na bukaˈi ru neˈeri ma ka lia saena.

5 ˈUnaˈeri, taˈi ngwae ana na ngwae faˈinaˈonaˈo ki ka fata ˈuri fuaku, "Noaˈa ˈoe kosi angi. Lia basi. ˈOko lisia na Lion ana kwalafa sa David ma sa Juda. Nia ka liufia naˈa malimae nia ki, ma ka totolia ˈifingilana na fiu ru ana fonoˈa ngasi ki, ma na ˈifingilana na bukaˈi ru neˈe."

6 Sui nau ku lisia taˈi kala Sipsip nia uu ˈi safitana kula ni tuaˈa neˈeri ma na fai ru mauri ki ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira ka tua kalikalia. Ma nau ku lisia logo na maˈe maala

* **4:6** Na ru mauri neˈe taˈi ˈainsel matamata dangalu.

ki ana nonina neˈe diˈia kira saungia
ˈi naˈo. Nia ka toˈo ana fiu konakona
ru ki ma na fiu maa ki. Aia, na fiu
maa neˈeri ki neˈe na fiu mangoˈi ru
God ki neˈe ka kwatea ˈuana saena
magalia taˈifau.
7 Ma na kala Sipsip neˈeri ka
dao, ma ka ngalia naˈa bukaˈi ru
baera faˈasia na bali lima ˈoloˈolo
na ngwae neˈe tua ana kula ni tuaˈa
neˈeri.
8 Ma kaidaˈi nia ka ngalia naˈa na
bukaˈi ru neˈeri, na fai ru mauri
neˈeri ki, ma na ro akwala ma fai
ngwae faˈinaˈonaˈo neˈeri ki, kira
ka bobo uruuru ˈi ano ˈi ˈaena na
kala Sipsip neˈeri. Ma kira taˈifau
goˈo kira ka dau ana na ru ni
kwaˈilana neˈe kira saea ˈani na
harp ki, ma kira ka dau ana titiu ana
gol ki neˈe fungu ˈani na ˈai moko
leˈa ki fuana doˈofilana. Aia, ma na
sasu faˈasia na ˈai moko leˈa neˈeri
ki naˈa neˈe foˈongaˈa na ngwae
neˈe kira faˈamamana ana sa Jesus
Christ.
9 Ma kira ka ngulia taˈi faˈi ngu
faolu kira ka ˈuri,
"ˈOko totolia ngalilana naˈa bukaˈi
ru, ma ˈoko ˈifingia naˈa ru
ana fonoˈa ngasi ki.
Osiˈana kira saungi ˈoe, ma ˈani
na kwaisuˈusiˈanga ˈani mau-
rilamu ka foli olitaˈinia na
ngwae ki ana na kwalafa ki
taˈifau, ma na alaˈanga mata-
mata ki taˈifau, ma na maˈe
fanoa ki taˈifau fuana God.
10 ˈOko aluda na fikutaˈi ngwae na
fata abu ki ˈiri kike rao fuana
God kia.
Ma kira ke baˈa gwaungaˈi saena
magalia."
11 Ma nau ku lia laˈu, ma nau
ku rongoa na nguˈa na ˈainsel ˈoro
ki. Kira ˈoro liu, kira toˈoni ma na
moleˈe ki. Kira uu kalia na kula ni
tuaˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri, ma na
fai ru mauri ba kiri, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki.
12 Kira ngu doe kira ka ˈuri,
"Na kala Sipsip neˈe kira saun-
gia ka mae, nia toto-
lia naˈa ngalilana na
mamanaˈanga, ma na
toˈoruˈa, ma liatoˈo ˈanga,
ma na ngasingasiˈanga,
ma na faˈadoeˈanga, ma
na ˈinotoˈanga, ma na
baˈatafeˈanga!"
13 Ma nau ku rongoa na ru mauri ki
taˈifau ˈi langi, ma saena magalia,
ma ˈi olofana na magalia, ma ˈi
saena na asi, kira taˈifau kira ngu
kira ka ˈuri,
"Na baˈatafeˈanga, ma na
faˈadoeˈanga, ma na
ˈinotoˈanga, ma na ngasin-
gasiˈanga tuatua firi fuana
ngwae neˈe ka tua ana fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ma
fuana na kala Sipsip."
14 Ma na fai ru mauri neˈeri ki kira
olisia kira ka ˈuri, "Nia mamana."
Ma na ngwae faˈinaˈonaˈo ki kira
ka bobo uruuru ˈi ano, ma kira ka
foˈosidaroˈo.

6

Na fiu ru ana fonoˈa ngasi na bukaˈi ru

1 Sui nau ku lisia naˈa kala Sip-
sip neˈeri ka ˈifingia etana ru ana
fonoˈa ngasi ana na fiu ru ana
fonoˈa ngasi neˈeri ki. Ma nau ku
rongoa taˈi ru ana fai ru mauri ba
kiri ka fata ˈani lingalingaˈi ru neˈe
ka diˈia na kwanga kwanga ka ˈuri,
"ˈOke leka maˈi!"
2 Ma nau ku lia, ma nau ku lisia
taˈi hos kwao. Ma na ngwae neˈe ka
tua ˈi fafona, ka dau ana taˈi basi.
Ma kira ka kwatea na ˈeregwau
fuana. Ma nia ka leka kwau fuana
na liufilana diˈia ta ngwae ramo.
3 Sui na kala Sipsip neˈeri ka
ˈifingia ruana ru ana fonoˈa ngasi,
ma nau ku rongoa na ruana ru
mauri ka fata ˈuri, "ˈOke leka maˈi!"
4 Ma taˈi hos meo ka sakatafa
maˈi. Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi
fafona, kira ka kwatea taˈi naifi doe
fuana, ma ka toˈo ana na ngasin-
gasiˈanga fuana ngalilana aroaroˈa
faˈasia na ngwae ki saena magalia,
fasi ˈiri neˈe ngwae ki kike saungida
kwailiu.

5 Sui na kala Sipsip neˈeri ka
ˈifingia uula ru ana fonoˈa ngasi, ma
nau ku rongoa na uula ru mauri ka
fata ˈuri, “ˈOke leka maˈi!” Ma nau
ku lia, ma nau ku lisia taˈi hos goa.
Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona,
nia dau ana taˈi ru ni ˈoitoˈongaˈa
ana na ru kulu ki.
6 Sui nau ku rongoa taˈi lin-
galingaˈi ru ka raˈe maˈi ˈi safitana
na fai ru mauri neˈeri ki ka ˈuri,
“Kira ˈoifoli ˈani fanga ki ˈuana
mani doe! Ma noaˈa ˈoe kosi faˈalia
na ngwaingwai ma na waen!”

7 Sui na kala Sipsip neˈeri ka
ˈifingia naˈa faina ru ana fonoˈa
ngasi, ma nau ku rongoa na lingana
na faina ru mauri ka fata ˈuri, “ˈOke
leka maˈi!”
8 Ma nau ku lia, ma nau ku lisia
taˈi hos balabalaˈa, ma na satana
na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona neˈe
na Maeˈa, ma Kula ana na Maeˈa
ka leka ˈi burina. Ma kira ka kwa-
tea mamanaˈanga fuana keroˈa fafia
faina na bali ana na magalia fuana
saungilana ngwae ki ˈani fuˈanga,
ma fioloˈa, ma mataˈinga, ma na ru
kwasi ki saena magalia.

9 Ma kaidaˈi neˈe kala Sipsip ka
ˈifingia naˈa limana ru ana fonoˈa
ngasi, nau ku lisia na mangona
ngwae neˈe kira saungida sulia kira
ngangata faˈinia na faˈarongoˈa ˈani
Fatalana God ma na Faˈarongoˈa
Leˈa. Kira tua goˈo ˈada ˈi olofana
na fuˈa ana kwaisuˈusiˈanga.
10 Ma kira ako doe kira ka ˈuri,
“God ngasingasiˈa ka tasa, ˈoko abu,
ma ˈoko mamana. ˈI angita neˈe
ˈoke matalangani na ngwae saena
magalia ki, ma ˈoko duˈua fuada
osiˈana kira saungi kami?”
11 Ma God ka kwatea na ifi keta
kwao ki taˈifau goˈo fuada, ma
nia ka saea fuada fasi ˈiri kira ka
kwaimasi tiˈitiˈi basi, leleka ka dao
ana kaidaˈi neˈe kira ke saungia
na ngwae ni rao kwaima ki ma
na ngwae faˈamamana ki, mala nia
ka fiˈi duˈua ana ngwae neˈe kira
saungida ki.

12 Sui nau ku lisia naˈa kala Sipsip
baera nia ˈifingia naˈa onona ru ana
fonoˈa ngasi, ma na tikitiki doe ka
liu, ma na sina ka rorodoˈa diˈia ta
toro goa, ma na madamo ka meo
naˈa diˈia na ˈabu.
13 Ma na bulubulu ki ka ˈasia maˈi
saena magalia diˈia naˈa fuaˈi ˈai
ki neˈe kira ˈasia faˈasia na ˈai ki
kaidaˈi neˈe iru doe nia geloda.
14 Ma saena mamanga ka diˈia
naˈa ˈaba fola neˈe kira laˈumia. Ma
na ua ki taˈifau ma na bubunga ki
taˈifau ka ˈidu faˈasia fulida.
15 Sui na ngwae tatalafaˈa ki saena
magalia ma na ngwae gwaungaˈi
ki, ma na ngwae ˈinotoˈa fuana na
ngwae ana ofoˈa ki, ma na ngwae
toˈoru ki ma na ngwae ngasingasiˈa
ki, ma na ngwae ki taˈifau neˈe
kira rao laga ulafu, ma na ngwae
sulitalaˈa ki, kira ka maˈu, kira ka
ago saena na faodaˈi fau ki ma ˈi
olofana fau ki gwauna faˈi ua ki.
16 Ma kira ka ako fuana na faˈi
ua ki ma na fau ki kira ka ˈuri,
“Muke ˈasi maˈi fafia kaimili ma
kamu ka sofongaˈi kaimili faˈasia
maana na ngwae neˈe nia tua ana
fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga. Ma
kamu ka sofongaˈi kaimili faˈasia na
saetaˈanga na kala Sipsip.
17 Sulia faˈi asoa doe ana na
saetaˈanga kera ka dao naˈa, ma ka
noaˈa ta ngwae ˈiri bolo fuana uuˈa
ˈusia.”

7

Na taˈi talangaˈi ma fai akwala ma fai toˈoni ngwae God ki

1 Sui nau ku lisia fai ˈainsel ki
kira uu ana fai suˈu suˈua ki ana
magalia, ma kira luia na fai iru ki
ana magalia, fasi ˈiri na iru noaˈa
kasi irufia na magalia, ma noaˈa kasi
irufia na asi, ma noaˈa kasi irufia ta
ˈai.
2 Ma nau ku lisia taˈi ˈainsel laˈu
ka fane maˈi faˈasia fanelana sina,
ma ka ngalia maˈi na maˈetoto ana
God mauri. Ma ka ako doe fuana
fai ˈainsel neˈeri ki, neˈe God ka
kwatea na ngasingasiˈanga fuada

fuana faˈalilana na magalia faˈinia
na asi.
3 Ma ka fata ˈuri, “Noaˈa kamu
kasi faˈalia ˈua na magalia, ma na
asi, ma na ˈai ki, leleka kulu ka kere-
sia na maˈetoto ˈi maana darana
ngwae rao God kia ki.”
4 Ma kira ka faˈarongo nau ˈani
fita ngwae ki neˈe kira keresia na
maˈetoto God ˈi maana darada, ka
ˈuri: taˈi talangaˈi ma fai akwala ma
fai toˈoni ngwae ki. Ma kira neˈe
faˈasia na akwala ma ro kwalafa ki
ana ngwae ˈi Israel ki.
5 Faˈasia kwalafa sa Juda, taˈi
akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia
kwalafa sa Ruben, taˈi akwala ma
ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa
sa Gad, taˈi akwala ma ro toˈoni
ngwae.
6 Faˈasia kwalafa sa Asa, taˈi ak-
wala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia
kwalafa sa Naftali, taˈi akwala ma
ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa
sa Manase, taˈi akwala ma ro toˈoni
ngwae.
7 Faˈasia kwalafa sa Simion, taˈi
akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia
kwalafa sa Lifae, taˈi akwala ma
ro toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa
sa Isakar, taˈi akwala ma ro toˈoni
ngwae.
8 Faˈasia kwalafa sa Sebulun, taˈi
akwala ma ro toˈoni ngwae. Faˈasia
kwalafa sa Josef, taˈi akwala ma ro
toˈoni ngwae. Faˈasia kwalafa sa
Benjamin, taˈi akwala ma ro toˈoni
ngwae.
9 ˈI buri ˈana, nau ku lia, ma nau
ku lisia taˈi fikuˈa doe, neˈe noaˈa
ta ngwae kasi bolo naˈa faˈinia
toˈomaˈilana. Ma kira leka maˈi
faˈasia na kwalafa ki taˈifau, ma
na fanoa ki taˈifau, ma na alaˈanga
matamata ki taˈifau, ma kira ka
uu ˈi naˈona fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga ma ˈi naˈona kala Sip-
sip neˈeri. Ma kira ka ruˈufia na
ifi kwao keta ki, ma kira ka dau
ana uli niniu ki fuana faˈataˈilana
saeleˈanga kira.
10 Ma kira ako doe kira ka ˈuri,
“God kia neˈe tua ana fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga faˈinia
na kala Sipsip, keroˈa ka
faˈamauri kia.”
11 Ma na ˈainsel ki taˈifau kira
uu kalikalia fuli gwauruˈa neˈe
ana ˈinotoˈanga, ma na ngwae
faˈinaˈonaˈo ki, ma na fai ru mauri
ki. Ma kira ka bobo uruuru ˈi
naˈona fuli gwauruˈa neˈeri, ma
kira ka foˈosia God,
12 kira ka ˈuri,
“Nia mamana!
Na auraˈe ˈanga, ma na ˈinotoˈanga,
ma na liatoˈonga, ma
na baˈatafeˈanga, ma na
faˈadoeˈanga, ma na ma-
manaˈanga, ma na ngasin-
gasiˈanga, ru neˈeri ki neˈe
ru fuana God kia neˈe tua tua
firi!
Nia mamana.”

13 Ma taˈi ngwae ana ngwae
faˈinaˈonaˈo neˈeri ki ka saefilo nau,
ka ˈuri, “Tai faˈida niniˈa kira toro
ˈani ifi kwao neˈe ki ma kika leka
maˈi faˈasia ˈi faˈi?”
14 Ma nau ku olisia ku ˈuri, “Nau
ku kina. ˈAeˈo naˈa neˈe ˈoko sa-
iana.”
Ma nia ka fata ˈuri fuaku, “Na
ngwae neˈe ki na ngwae neˈe kira liu
maˈi ˈi saena na kwai maˈuduiˈanga
doe, ma noaˈa ta ru kasi faˈalida.
Kira ka taufia naˈa ifi keta kira
ki, ma kira ka faˈakwaoa ˈani na
ˈabuna na kala Sipsip.
15 Nia neˈe kira ka uu ˈi naˈona
fuli gwauruˈa God, ma kira ka rao
fuana ˈi saena Luma Abu nia sulia
kaidaˈi ki taˈifau. Ma God neˈe ka
tua ana fuli gwauruˈa neˈeri, ka lia
suli kira.
16 Ma ka ˈafitaˈi laˈu kira ka fiolo
nama kira ka silikwaˈu, nama na
sina ˈakoˈako nama ta ru ˈakoˈako
ka ˈakofida.
17 Osiˈana neˈe kala Sipsip neˈe
tua ˈi fafona na fuli gwauruˈa ana
ˈinotoˈanga, ka lia sulia kiraˈa. Ma
nia ka talaˈi kira ˈuana busulana na
kafo ana mauriˈa ki. Ma God ka
ongoa naˈa kafo ana maada ki.”

8

Na fiuna ru ana fonoˈa ngasi

1 Kaidaˈi neˈe kala Sipsip nia ˈifingia naˈa fiuna ru ana fonoˈa ngasi, ˈi langi ka aroaro sulia kala agi asoa dokodoko.
2 Sui nau ku lisia na fiu ˈainsel ki neˈe kira uu ˈi naˈona God, ma kira ka ngalia naˈa fiu bungu ki.
3 Ma taˈi ˈainsel laˈu neˈe ka toˈo ana na titiuˈi ru ana gol fuana na doˈofilana na ˈai moko leˈa ˈi saena, ka dao ma ka uu maana na fuli fuˈa ni kwaisuˈusi ˈanga. Ma kira ka kwatea ˈai moko leˈa ˈoro ki, nia ka doˈofia fuana fasi ˈiri ka alua faˈinia na foˈongaˈa ngwae God ki taˈifau ˈi fafona na fuˈa ana gol neˈe tua ˈi naˈona fuli gwauruˈa neˈeri.
4 Ma na sasu faˈasia na ˈai moko leˈa neˈeri ki, ka raˈe ˈi langi faˈinia na foˈongaˈa na ngwae God ki, faˈasia na limana na ˈainsel neˈeri neˈe uu ˈi naˈona God.
5 Sui na ˈainsel neˈeri ka ngalia naˈa titiu neˈeri, ma ka faˈafungua ˈani na mafula faˈasia fuˈa, ma ka ˈui ˈania maˈi fafona magalia. Ma na kiri ma na lingalingaˈi ru doe ki ka talo maˈi, ma na meamea ka bina, ma na tikitiki ka liu.

Na bungu ki

6 Sui na fiu ˈainsel neˈeri ki kira ka sasi akaˈu naˈa fuana na ufilana na fiu bungu neˈe kira dau ani ki.
7 Ma etana ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma na maga ˈaesi ki diˈia uta, ma na mafula ka dola faˈinia ˈabu, ka toˈo maˈi fafona na magalia. Ma nia ka duˈafia na taˈi uula bali ana magalia, ma na ˈai ki, ma na karasi ki taˈifau ˈi saena.
8 Sui na ruana ˈainsel ka ufia naˈa bungu nia, ma taˈi ru diˈia faˈi ua doe ka duˈa, ma nia ka ˈasia saena asi. Ma taˈi uula bali ana asi ka rokisi ka diˈia naˈa ˈabu.
9 Ma taˈi uula bali ana ru mauri ki saena asi kira ka mae, ma taˈi uula bali ana faka ki ka takalo.
10 ˈUnaˈeri naˈa uula ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma taˈi faˈi bulubulu doe ka diˈia ta unu, ka ˈasia maˈi faˈasia saena mamanga ma ka ˈasia fafia taˈi uula bali ana na kafo doe ki, ma na busulana kala kafo tiˈitiˈi ki.
11 Aia, na satana bulubulu neˈeri neˈe "ˈAfae." Ma taˈi uula bali ana na kafo ki ka ˈafae, ma na ngwae ˈoro ki kira ka mae ana kwaˈufilana na kafo neˈeri ki sulia kira ˈafae.
12 Sui na faina ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma taˈi uula bali ana na sina, ma na madamo, ma na bulubulu ki ka mae, ma taˈi uula bali ana madakolaˈa ka noaˈa naˈa. Ma taˈi uula bali ana faˈi asoa nia rodoˈa naˈa, ma taˈi uula bali ana rodo noaˈa kasi dangi logo.
13 Sui nau ku lia, ma nau ku rongoa taˈi noˈo abu ka lofo saena mamanga ka ri doe ka ˈuri, "Na taˈangaˈa, na taˈangaˈa! Nia ke baˈa taˈa liu fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena magalia, si kaidaˈi neˈe ta uulu ˈainsel laˈu kike baˈa dao maˈi, ma kike ufia na bungu kira ki."

9

Limana ˈainsel ufia na bungu nia

1 Sui na limana ˈainsel ka ufia na bungu nia, ma nau ku lisia faˈi bulubulu neˈe ka ˈasia maˈi ˈuana saena magalia, kira kwatea na kii ana na kilu neˈe ˈato ka gwagwa lingalinga fuana bulubulu neˈeri.
2 Sui na bulubulu neˈeri ka ˈifingia naˈa na kilu neˈeri, ma na sasu ka sakatafa maˈi ma ka taˈe maˈi diˈia sasuna ta mafula doe. Ma na sina ma saena mamanga ka rodoˈa ana na sasu neˈe sakatafa maˈi faˈasia na kilu neˈeri.
3 Sui na siko ˈoro ki kira ka sakatafa maˈi faˈasia na sasu neˈeri, ma kira ka leka maˈi saena magalia, ma kira ka ngalia naˈa ngasingasiˈanga diˈia na ngasingasilana na farifari ki.
4 Ma kira ka saea fuana na siko neˈeri ki noaˈa kasi faˈalia naˈa karasi ki, nama ta ˈai, nama ta ru neˈe ka mauri fafona ano. Aia, ma na ngwae neˈe noaˈa kasi toˈo ana maˈetoto God ˈi maana darada neˈe, na siko ki kwatea na nonifiiˈa fuada.
5 Ma noaˈa nia kasi alaˈania na siko neˈeri ki fasi ˈiri ka saungia ˈua na ngwae neˈeri ki, ma kira alaˈania

ˈiri kira ka kwatea goˈo ˈada non-
ifiiˈa fuada sulia lima madamo ki.
Ma na fiilada ka diˈia na farifari nia
ˈalea ngwae.
6 Ma sulia lima madamo neˈeri ki,
ngwae ki kira ke baˈa lulu ˈuana
maeˈa, ma noaˈa kira kasi dao
toˈona. Ma kira ka oga kike mae, ma
na maeˈa ka tafi faˈasi kira.
7 Na siko neˈeri ki, lisida ka diˈia
na hos ki neˈe kira sasi akaˈu fasi
ˈiri na ngwae ki kika uu fuana na
fuˈanga. Ma na maada ka diˈia na
maana na ngwae ki, ma kira ka
saˈingia na ru ki diˈia na ˈeregwau
ana gol ˈi gwauda.
8 Ma na ifuda keta ka diˈia na
ifuna kini ki, ma na lifada ka diˈia
na lifana na lion ki.
9 Ma na ru diˈia na reba salo ki
neˈe ka teo ˈi fuˈufuˈuda. Ma na
lingana na ˈabaˈabada ka doe diˈia
na lingana na hos ˈoro ki neˈe kira
tara faˈinia ngwae ki fuana fuˈanga.
10 Ma na kuˈikuˈida neˈe diˈia na
farifari ki, ma kira toˈo ana io fuana
susuˈilana ngwae ki. Ma kuˈikuˈida
neˈe fuana faˈafiilana ngwae ki sulia
lima madamo ki.
11 Ma na ngwae tatalafaˈa kira
naˈa neˈe ˈainsel neˈe gwaungaˈi
fafia na kilu, ma na satana ana
alaˈanga ngwae Jiu neˈe sa Abadon,
ma alaˈanga ˈi Grik kira ka saea ˈani
sa Apolion. Ma sata neˈeri ki neˈe
fadalana, “Na ngwae neˈe faˈafunua
ru ki.”
12 Na etana taˈangaˈa ka sui naˈa,
ma ta ro taˈangaˈa laˈu ke dao maˈi.

Na onona bungu

13 Na onona ˈainsel ka ufia naˈa
bungu nia, ma nau ku rongoa taˈi
lingalingaˈi ru ka talo maˈi faˈasia
na fai suˈu suˈua ki ana fuˈa neˈe
kira saungaˈinia ˈani gol neˈe tua ˈi
naˈona God.
14 Ma na lingalingaˈi ru neˈeri ka
fata ˈuri fuana na onona ˈainsel neˈe
toˈo ana bungu ka ˈuri, “ˈOke logea
naˈa fai ˈainsel ki neˈe kira firi fafida
ˈi ninimana na kafo doe neˈe ˈi
Iufretes.”
15 Ma nia ka logea naˈa fai ˈainsel
neˈeri ki kira sasi akaˈu ˈunaˈeri
masia kaidaˈi neˈeri naˈa, fasi ˈiri
kira ka saungia taˈi uula bali ana
ngwae ki.
16 Ma nau ku rongoa fita ngwae
ana ofoˈa kira ki neˈe kira tua ˈi fa-
fona hos ki: kira 200,000,000 ngwae
ki.
17 Ma ˈani faˈataˈinga neˈeri
fuaku, nau ku lisia na hos ki, ma na
ngwae neˈe kira tua fafoda ki kira
ruˈufia na reba ru ki ˈi fuˈufuˈuda.
Ma na reba ru neˈeri ki ka meo, ma
ka goa, ma ka sakosakoˈa. Ma na
gwauna hos ki kira diˈia na gwauna
lion ki. Ma na mafula ma na sasu
faˈinia na sulfa neˈe ka ruˈu maˈi
faˈasia na kwakwada.
18 Ma na ru taˈa neˈeri ki ka
saungia naˈa uula bali ana ngwae ki
saena magalia ˈani na mafula, ma
na sasu, ma na sulfa neˈe ruˈu maˈi
faˈasia na kwakwada.
19 Sulia neˈe ngasingasilana na hos
neˈeri ki, nia ana na kwakwada ma
na kuˈikuˈida. Na kuˈikuˈida ka
diˈia na loi ki neˈe toˈo ana gwauˈi
ru ki, ma kira ka faˈafiia na ngwae
ki ˈani na kuˈikuˈida.
20 Ma na ngwae neˈe kira ore ma
na ru taˈa ki noaˈa kasi saungida,
noaˈa kasi abula matamata faˈasia
taˈangaˈa kira ki. Sulia noaˈa kasi
tua faˈasia na foˈosilana na anoˈi ru
taˈa ki, ma na nunuˈi ru ki neˈe kira
saungaˈiniˈi ˈani gol ma na silva ma
na brons ma na fau ma na ˈai. Ma
na ru neˈeri ki, noaˈa kira kasi lia
ma noaˈa kira kasi rongo, ma noaˈa
kira kasi fali.
21 Ma na ngwae neˈeri ki noaˈa
kasi kakari alifaˈi goˈo faˈasia na
saungwaeˈa, ma na raoˈa fuana
anoˈi ru taˈa ki, ma na kakabaraˈa,
ma na biliˈa.

10

Na ˈainsel faˈinia na bukaˈi ru tiˈitiˈi

1 Sui nau ku lisia taˈi ˈainsel
ngasingasiˈa laˈu ka koso maˈi
faˈasia ˈi langi. Nia toro ˈani na
gwaˈi salo, ma na tafisiˈoro ka tua
kalia na gwauna, ma na maana ka
diˈia na sina, ma na ro ˈaa nia ki ka
diˈia ta ro diroˈi mafula.

2 Ma nia ka dau ana na bukaˈi
ru tiˈitiˈi neˈe kira ˈifingia ˈi saena
limana, ma ka uu ˈi fafona na asi
ˈani na bali ˈae ˈoloˈolo nia, ma na
bali ˈae mauli nia ka uu ˈani fafona
ano.
3 Ma ka ri ˈani akoˈa doe neˈe
rongolana diˈia ngorangoralana na
lion ki. Ma buri ˈana nia ri ka sui,
na fiu kiri ki kira ka olisia.
4 Ma kaidaˈi neˈe fiu kiri neˈeri
ki ka fata, nau ku sasi akaˈu fuana
keresilana na alaˈanga kira ki, ma
nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru
fata maˈi faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri,
"Noaˈa ˈoe kosi saea fuana ta ngwae
na ru ba na fiu kiri ki kira saea, ma
noaˈa ˈoe kosi keresia."
5 Sui na ˈainsel neˈe nau ku lisia
nia uu fafona na asi ma na ano,
nia taˈea na bali lima ˈoloˈolo nia ˈi
langi.
6 Ma ka fata alangaˈi ˈani na
satana God neˈe tuatua firi ma ka
saungaˈinia naˈa ˈi langi ma na ru
ki taˈifau neˈe kira tua ˈi saena,
ma na magalia ma na ru ki taˈifau
kira tua ˈi saena, ma na asi ma
na ru ki taˈifau neˈe kira tua ˈi
saena. Ma nia ka fata ˈuri, "Kaidaˈi
sui God noaˈa kasi faˈamadakola
ˈua na liaˈi ngwae nia. Bore ma
taˈena, God noaˈa kasi dole naˈa
fuana faˈamamanalana liaˈi ngwae
nia.
7 Ana kaidaˈi neˈe fiuna ˈainsel ka
ufia na bungu nia, na liaˈi ngwae
God ka fiˈi dao naˈa maˈi, diˈia ba
nia faˈarongo ˈani ˈi naˈo ˈania na
ngwae rao nia ki na profet ki."
8 Sui naˈa lingalingaˈi ru neˈe nau
ku rongoa ˈi naˈo ka fata laˈu fuaku
faˈasia ˈi langi ka ˈuri, "ˈOke leka
kwau, ˈoko ngalia na bukaˈi ru neˈe
ˈifi naˈa saena limana na ˈainsel
neˈe uu ˈi fafona na asi ma na ano."
9 Ma nau ku leka, ma nau ku gania
na ˈainsel neˈeri fasi ˈiri ke kwatea
na bukaˈi ru tiˈitiˈi neˈeri fuaku. Ma
nia ka fata ˈuri fuaku, "ˈOke ngalia,
ˈoko ˈania. Nia ke baˈa mamasiˈa
ˈi kwakwamu diˈia na ngingidua.
Bore ma nia ke baˈa ˈafae saena
siramu."
10 Ma nau ku ngalia na bukaˈi ru
tiˈitiˈi neˈeri faˈasia na limana na
ˈainsel neˈeri, ma nau ku ˈania. Na
ˈanilana ka mamasiˈa ˈi kwakwaku
diˈia na ngingidua. Bore ma kaidaˈi
nau ku onomia kwau, ka ˈafae naˈa
saena siraku.
11 Sui kira ka fata ˈuri fuaku, "ˈOke
faˈarongo laˈu ˈani na liaˈi ngwae
God fuana na ngwae ˈoro ki, ma na
fanoa ˈoro ki, ma na alaˈanga ˈoro
ki, ma na ngwae tatalafaˈa ˈoro ki."

11

God asungani ro ngwae faˈamamana ki

1 Sui kira ka kwatea taˈi maˈe ˈai
ni ˈoitoˈongaˈa fuaku, ma God ka
fata ˈuri, "ˈOke leka, ˈoko ˈoitoˈona
na Luma Abu nau faˈinia na fuˈa,
ma ˈoko toˈomaˈinia na ngwae ki
neˈe kira foˈo ˈi neˈeri.
2 Aia, ma noaˈa ˈoe kosi ˈoitoˈona
agi kula ˈi maa ana Luma Abu nau,
osiˈana nau ku kwatea naˈa fuana
ngwae neˈe kira noaˈa laˈu Jiu ki.
Ma kira ke baˈa leka maˈi, kira ka
gwaungaˈi fafia ˈi Jerusalem sulia
fai akwala ma ro madamo ki.*
3 Ma nai baˈa kwatea na ro
ngwae fata faˈamamana suli
nau ki. Kera ka toro ˈani
toro taˈa neˈe faˈataˈinia kera
kwaimanatai, ma kera ka faˈarongo
ˈani faˈarongoˈanga nau sulia 1,260
asoa ki."
4 Ma na ro ngwae fata
faˈamamana neˈeri ki naˈa neˈe ro
ˈai neˈe kira saea ˈani na olif ki,✡
ma na ro matangaˈi ˈai fuana unu
ki neˈe kira uu ˈi naˈona God neˈe
gwaungaˈi fafia na magalia.
5 Ma diˈia ta ngwae ka sasi ˈuana
malangisiladaroˈo, na mafula neˈe
ka sakatafa maˈi faˈasia na kwak-
wadaroˈo ke baˈa malangisia na
malimae kera ki. Ma ˈunaˈeri ta ng-
wae neˈe ka oga malangisiladaroˈo,
nia ka mae logo.

* **11:2** 42 madamo ki, 1,260 asoa ki, ma 3 faˈi ngali ma 6 madamo ki, niˈi bolo goˈo, ma kira faˈataˈinia na kaidaˈi dokodoko neˈe na taˈangaˈa ke gwaungaˈi fafia na magalia sulia, ˈi naˈona neˈe God ke matalangani na magalia. ✡ **11:4** Sekaraea 4:1-14

6 Ma kera toˈo ana na ngasingasiˈanga fuana fonelana naˈa saena mamanga, fasi ˈiri na uta kasi toˈo sulia asoa neˈe kera faˈarongo ˈani fatalana God ana. Ma kera toˈo ana na ngasingasiˈanga logo fuana kwaˈilana na maˈe kafo ki fasi ˈiri ka rokisi ˈania na ˈabu. Ma kera ka toˈo logo ana na ngasingasiˈanga fuana na kwaˈilana na magalia ˈani na taˈangaˈa ki taˈifau ana kaidaˈi ki taˈifau neˈe kera oga.

7 Ma kaidaˈi kera faˈasuia naˈa na faˈataloˈa ˈani na faˈarongoˈanga kera ki, na ru mauri kwasi neˈe ka raˈe maˈi ˈi maa faˈasia na kilu neˈe ˈato ka gwagwa lingalinga ke baˈa fuˈa faˈi kera, ma ka liufia keroˈa, ma ka saungidaroˈo.

8 Ma na nonidaroˈo ke baˈa teo goˈo ˈana sulia tala ana fanoa ba kira fotoˈia na Aofia kera ana na ˈai rara folo. Na ngwae ana na fanoa doe neˈeri ki taˈa ka diˈia na ngwae ana ˈi Sodom ma ˈi Ejipt neˈe kira ˈaila si rongoa na ngwae ni lifurongo God ki.

9 Na ngwae ki faˈasia na fanoa ki taˈifau ma na kwalafa ki taˈifau ma na alaˈanga matamata ki taˈifau, kira ka bubungia naˈa nonidaroˈo sulia uulu asoa laˈulaˈu ki ma faˈinia taˈi korengaˈi asoa, ma noaˈa kasi alaˈania naˈa fuana kwaiatolana na nonidaroˈo.

10 Ma na ngwae ki saena magalia kira ka saeleˈa sulia na maeladaroˈo. Ma kira ka saeleˈa ˈani kwatelana na kwateˈa ki fuada kwailiu osiˈana na ro profet neˈeri ki kera faˈafiia liu naˈa ngwae ki neˈe kira tua saena magalia.

11 Sui, ˈi buri ˈana uulu asoa laˈulaˈu ki ma taˈi korengaˈi asoa ka sui, na mangoˈi ru ana mauriˈa ka ˈita maˈi faˈasia God, ka ruˈufidaroˈo, ma kera ka tataˈe, ma kera ka uu. Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira lisi kera kira ka maˈu liu.

12 Sui kera ka rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ka ˈita maˈi faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri fuadaroˈo, “Moro leka maˈi ˈi langi.” Ma na malimae kera ki kira ka bubu goˈo ˈada ana kaidaˈi kera leka ˈi saena gwaˈi salo ˈuana ˈi langi.

13 Ana kaidaˈi neˈeri nama goˈo, na tikitiki doe ka liu ma na tangafulana fanoa doe neˈeri ka funu naˈa. Ma fiu toˈoni ngwae ki neˈe kira mae ana na tikitiki neˈeri. Ma na ngwae neˈe kira mauri ˈua ki, kira ka maˈu liu, ma kira ka baˈatafea God ˈi langi.

14 Aia, na ruana taˈangaˈa ka sui, ma na uula taˈangaˈa ke baˈa dao ˈaliˈali logo maˈi.

Na fiuna bungu

15 Sui na fiuna ˈainsel ka ufia naˈa na bungu nia, ma na lingalingaˈi ru doe ki ˈi langi ka fata ˈuri, “God kia faˈinia na Christ, na ngwae neˈe nia filia ˈiri ke faˈamauria kia, kera toˈo ana mamanaˈanga ˈiri kike gwaungaˈi fafia na magalia, ma God ke baˈa gwaungaˈi tutua firi.”

16 Ma na ro akwala ma fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki neˈe kira tua ana kula ni tuaˈa kira ki ana ˈinotoˈanga ˈi naˈona God, kira bobo uruuru ˈi ano, ma kira ka foˈosia God,

17 kira ka fata ˈuri, “God ngasingasi ka tasa, ˈoko tua ana kaidaˈi neˈe, ma ˈoko tua ˈua naˈa maˈi. Kami baˈatafe ˈoe fafia ˈoko ngalia na ngasingasiˈanga doe ˈoe, ma ˈoko etangia naˈa gwaungaˈi ˈanga.

18 Ma na ngwae neˈe kinaˈo ki, kira ka saetaˈa liu, osiˈana neˈe kaidaˈi fuana saetaˈanga ˈoe dao naˈa maˈi, faˈinia kaidaˈi fuana na matalangaˈilana ngwae neˈe mae ki, ma kaidaˈi fuana na kwaiaralada na ngwae rao ˈoe ki, na profet ki, ma na ngwae ˈoe ki neˈe kira foˈosiˈo, na ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na ngwae tiˈitiˈi ki. Ma kaidaˈi fuana na malangisilana na ngwae neˈe kira saungia na ngwae saena na magalia ka dao naˈa maˈi.”

19 Sui na Luma Abu God ˈi langi ka ˈifi, ma kira ka lisia naˈa faˈi kisi neˈe na fau alangaˈinga God teo ˈi saena. Sui na meamea ka bina, ma na kiri ka ruru, ma na lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi, ma na tikitiki ka liu, ma na uta diˈia fau ka toˈo.

12

Na kini faˈinia na faˈi loi doe

1 ˈUnaˈeri nau ku lisia taˈi ru ni ˈarefoˈanga ka faˈataˈi maˈi saena mamanga. Taˈi kini neˈe nia toro ˈani na madaˈafi, na madamo ka teo ˈi olofana ˈaena, ma na ˈeregwau ˈani na akwala ma ro faˈi bulubulu ki ka nia ˈi gwauna.

2 Nia ina, ma ka sasi akaˈu fuana faˈafutalana ngela. Ma na nonifiiˈanga ˈani faˈafutaˈanga ka sasi nia ka angi doe liu.

3 Ma taˈi ru ni ˈarefoˈanga ka faˈataˈi laˈu maˈi saena mamanga. Taˈi faˈi loi meo doe liu neˈe nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki, ma na fiu ˈeregwau tiˈitiˈi ki, ma taˈi akwala konakona ru ki.

4 Ma nia ka ˈabalangaˈinia naˈa uula bali ana na bulubulu ki saena mamanga ˈani kuˈikuˈina, ma ka ˈui ˈanida saena magalia. Ma na faˈi loi doe neˈeri ka uu ˈi naˈona kini neˈeri neˈe karangia ka faˈafuta naˈa, fasi ˈiri ke ˈania na ngela neˈeri ana kaidaˈi nia ka faˈafuta.

5 Ma nia ka faˈafuta taˈi ngela ngwane neˈe ke baˈa gwaungaˈi fafia naˈa fanoa ki taˈifau ˈani ngasingasiˈanga. Bore ma kira ka laua na ngela neˈeri, ma kira ka ngalia naˈa siana God ana fuli gwauruˈa nia ana ˈinotoˈanga.

6 Ma na kini neˈeri ka tafi naˈa ˈana ˈuana ˈi saena na abaˈi kula kwasi ˈuana kula neˈe God sasi akaˈu ana fuana fasi ˈiri kira ka lia suli nia sulia 1,260 asoa ki.

7 Sui na fuˈanga ka fuli ˈi langi. Sa Maekol, na gwaungaˈi ˈainsel, ma na ˈainsel nia ki kira ka fuˈa faˈinia na faˈi loi doe neˈeri, ma na faˈi loi doe neˈeri faˈinia na ˈainsel nia ki kira ka fuˈa logo.

8 Bore ma na faˈi loi doe neˈeri kasi liufida goˈo, ma God noaˈa kasi alaˈanida fuana tuaˈa ˈi langi.

9 Ma kira ka ˈui ˈania naˈa na faˈi loi doe neˈeri faˈasia ˈi langi. Nia neˈe faˈi loi doe neˈeri ba ˈita ana kaidaˈi ˈua maˈi neˈe kira saea ˈani Akalo, ma ta sata logo ana neˈe sa Saetan neˈe ka talaˈi rora ana na ngwae ki ˈi saena na magalia taˈifau. Kira ˈui ˈania maˈi saena magalia faˈinia na ˈainsel nia ki taˈifau.

10 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ˈi langi ka fata ˈuri, “Kaidaˈi neˈe, God ke baˈa faˈamauria naˈa ngwae ki. God ka faˈataˈinia na mamanaˈanga nia diˈia ta ngwae tatalafaˈa. Aia, ma na ngwae filia God ka faˈataˈinia naˈa na ˈinotoˈanga nia. Sulia sa Saetan neˈe uu ˈi naˈona God kia, ma ka fai fafia na ngwai asina kia ki sulia dangi ma na rodo, kira ˈui ˈania faˈasia ˈi langi.

11 Na ngwae asina kia ki kira ka liufia sa Saetan ˈani na ˈabuna na kala Sipsip ma ˈani na fatalana God neˈe kira fata taloˈania, ma kira ka maˈudi fuana na maeˈa fuana God.

12 Kamu ngwae neˈe kamu tua ˈi langi, muke saeleˈa ˈamuˈa! Ma nia ke baˈa taˈa liu fuana na magalia ma na asi, sulia sa Saetan koso naˈa kwau siaumulu. Ma nia ka saetaˈa liu sulia nia saiana kaidaˈi nia ki kasi tau naˈa.”

13 Ma kaidaˈi neˈe faˈi loi doe neˈe ka saiana kira ˈui ˈani niaˈa ˈuana saena magalia, nia ka lalia naˈa na kini ba faˈafuta na ngela ngwane.

14 Sui, God ka kwatea naˈa ro ˈabaˈaba ru doe ki diˈia ˈabaˈabana ta afa fasi ˈiri nia ke lofo ˈuana na kula kira sasi akaˈu ana fuana ˈi saena na abaˈi kula kwasi, ˈi neˈeri kira ke baˈa lia sulia, ma kira ke folo ˈusia faˈasia na faˈi loi doe neˈeri sulia uulu faˈi ngali ki ma ono madamo ki, ˈiri nia kasi saungia.

15 Sui na faˈi loi doe neˈe ka moataˈinia maˈi na kafo diˈia ta kafo doe fasi ˈiri ke afetaˈinia na kini neˈe.

16 Ma na ano ka ˈafia na kini neˈe, ma ka ˈifingia naˈa ano, ma ka onomia na kafo neˈe na faˈi loi doe neˈeri ka moataˈinia maˈi.

17 Sui na faˈi loi doe neˈe ka saetaˈa liu fuana na kini neˈeri, ma ka leka ka fuˈa faˈinia na kwalafa nia ki taˈifau neˈe kira roˈosulia na taki God ki, ma na faˈamanataˈanga mamana sa Jesus ki.

18 Ma na faˈi loi doe neˈeri ka dao naˈa ˈi asi, ma ka uu naˈa ˈana ˈi

ninimana asi.

13

Na ro ru mauri kwasi ki

1 Sui nau ku lisia taˈi ru mauri kwasi nia raˈe maˈi faˈasia saena asi. Na ru neˈeri nia toˈo ana fiu gwauˈi ru ki, ma taˈi akwala konakona ru ma faˈinia na akwala ˈeregwau tiˈitiˈi neˈe ka teo ana na konakona ru neˈeri ki. Na sata taˈa fuana fata buri tolingaˈi ˈanga ana God ki neˈe kira keresiˈi ana fiu gwaˈi ru neˈeri ki.

2 Ma na ru mauri kwasi neˈeri neˈe lisilana ka diˈia na lepad, ma na ˈaena lisilana ka diˈia na ˈaena na bea, ma na kwakwana lisilana ka diˈia na kwakwana na lion. Ma na faˈi loi doe baera ka kwatea na ngasingasiˈanga doe nia fuana na ru mauri kwasi neˈeri ˈiri nia ka gwaungaˈi fafia ngwae ki.

3 Ma ana taˈi gwau ana gwauˈi ru neˈeri ki, nau ku lisia taˈi ru lia diˈia na maˈe maala doe fuana saungilana, ma na maˈe maala neˈeri ka mafo naˈa. Ma na ngwae ki taˈifau saena magalia kira ka ˈarefo liu, ma kira ka leka sulia na ru mauri kwasi neˈeri.

4 Ma na ngwae ki kira ka foˈosia naˈa na faˈi loi doe neˈeri, osiˈana nia kwatea na mamanaˈanga nia fuana na ru mauri kwasi neˈeri. Ma kira ka foˈosia logo na ru mauri kwasi neˈeri kira ka ˈuri, “Noaˈa ta ngwae neˈe diˈia na ru mauri kwasi neˈe nama ta ngwae neˈe ka bolo fuana fuˈanga faˈinia.”

5 Ma God ka alaˈania na ru mauri kwasi neˈeri fasi ˈiri ka baˈatafea niaˈa talana, ma ka fata buri tolingaˈi ana God, ma nia ka gwaungaˈi sulia fai akwala ma ro madamo ki.

6 Ma nia ka talaˈae naˈa na fata faˈali lana God, ma ˈani satana God, ma ˈi langi kula neˈe nia tua ana, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua ˈi langi.

7 Ma God ka alaˈania fuana na fuˈanga faˈinia na ngwae God ki, ma fuana na liufilada, ma ka gwaungaˈi fafia na kwalafa ki taˈifau, ma na fanoa ki taˈifau, ma na alaˈanga matamata ki taˈifau.

8 Ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena magalia neˈe, God noaˈa kasi keresia na satada saena na buka ana mauriˈa firi, neˈe kira ke baˈa foˈosia na ru mauri kwasi neˈeri. Na buka neˈeri, nia neˈe buka kala Sipsip neˈe kira saungia. Ma God ka keresia naˈa buka neˈeri ˈua naˈa maˈi naˈona mala na saungaˈilana na magalia.

9 Aia, kamu na ngwae ki neˈe kamu toˈo ana na alinga ki, muke fafarongo.

10 Ti ngwae amuˈa ˈi neˈana God filida naˈa fuana daulada, kike baˈa dauda naˈa. Ma ti ai logo amuˈa neˈe God ka filida fuana saungilada ˈania sele ni ofoˈa ki, kike baˈa saungida nama ˈania sele ana ofoˈa ki. Kamu na ngwae God ki noaˈa kamu kasi manata sala, sulia nia neˈe kaidaˈi kamu naˈa fuana ngangataˈanga ˈani faˈamamanaˈanga kamu ki.

11 Sui nau ku lisia taˈi ru mauri kwasi laˈu ka sakatafa maˈi faˈasia saena magalia. Nia ka toˈo ana na ro konakona ru ki diˈia ta kala sipsip, ma na lingana ka diˈia ta faˈi loi doe.

12 Nia ka rao ˈani na ngasingasiˈanga na etana ru mauri kwasi kaidaˈi nia tua faˈinia. Ma ka suˈumaˈinia na magalia ma na ngwae ki taˈifau saena magalia fasi ˈiri kira ka foˈosia na etana na ru mauri kwasi ba na maala doe nia mafo naˈa.

13 Ma na ruana ru mauri kwasi ka sasi ru faˈanadaˈa doe fuana ˈarefoˈanga ani ki, ma ka faˈakosoa maˈi na mafula faˈasia ˈi langi ˈuana saena magalia ˈi naˈona na ngwae ki taˈifau.

14 Ma nia ka sokea naˈa ngwae ki taˈifau neˈe kira tua saena magalia ˈani ru ni ˈarefoˈanga ˈani ki, ana kaidaˈi nia tua faˈinia na ru mauri kwasi etaeta baera. God neˈe alaˈania nia ka sasia na ru neˈeri ki. Ma na ru mauri kwasi neˈe ka sasi na ngwae ki ka saungaˈinia nununa na etana na ru mauri kwasi ba kira kwaˈi maala ana ˈani sele ni ofoˈa,

bore ma nia ka mauri goˈo ˈana. Na
nunuˈi ru neˈeri fuana faˈadoelana
niaˈa.
15 Ma God ka alaˈania na ruana ru
mauri kwasi neˈeri fasi ˈiri ka kwa-
tea naˈa mauriˈa fuana na nunuˈi ru
neˈeri fasi ˈiri ka fata ma fasi ˈiri
ka saungia na ngwae ki taˈifau neˈe
noaˈa kasi foˈosia.
16 Ma nia ka suˈumaˈinia na ng-
wae ki taˈifau, ngwae tiˈitiˈi ki ma
na ngwae doe, neˈe ngwae toˈoru ki
ma na ngwae dalaˈa ki, na ngwae
rao laga ulafu ki ma na ngwae
aloge ki, fasi ˈiri kira ke keresia na
maˈetoto bali lima ˈoloˈolo kira ki
nama ˈi maana darada.
17 Noaˈa ta ngwae kasi foli nama
noaˈa kasi ˈoifoli diˈia noaˈa nia
kasi toˈo ana na maˈetoto neˈeri.
Na maˈetoto neˈeri neˈe na satana
na ru mauri kwasi neˈeri, nama na
toˈongaˈa ana na satana.
18 Muke malingaˈinia na ru neˈe.
Sui bore ˈana sa tai neˈe ka sai
ˈi ru ka fada toˈongaˈa neˈe ana
ru mauri kwasi neˈeri, osiˈana na
kerekereˈa nia neˈe satana ngwae
ma na kerekereˈa neˈeri nia ˈuri:
666.

14

Na kala Sipsip ma na ngwae nia ki

1 ˈUnaˈeri nau ku lia laˈu, ma nau
ku lisia naˈa kala Sipsip nia uu ˈi
gwauna na ua ˈi Sion faˈinia 144,000
ngwae ki neˈe kira keresia na satana
na kala Sipsip neˈeri ma na satana
na Maˈa nia ˈi maana darada.
2 Ma nau ku rongoa taˈi lin-
galingaˈi ru faˈasia ˈi langi ka diˈia
kwangakwanga doe, ma ka diˈia ta
kiri doe. Na lingalingaˈi ru neˈe
nau ku rongoa nia diˈia na ru fuana
kwaˈilana neˈe kira saea ˈani na
harp ki neˈe ngwae ki kira kwaiˈia.
3 Ma na ngwae neˈeri ki kira ngu-
lia taˈi faˈi ngu faolu ˈi naˈona na
kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga, ma ˈi
naˈo ˈada na fai ru mauri ki ma na
ngwae faˈinaˈonaˈo ki. Ma noaˈa ta
ngwae laˈu ka saiana faˈi ngu neˈe,
taˈifilia goˈo na 144,000 ngwae neˈe
na Christ nia foli ˈusida ki faˈasia
saena magalia goˈo neˈe kira saiana
faˈi ngu neˈeri.
4 Kira neˈe na ngwae neˈe kira
tua sikasika diˈia na ngwae ma na
kini neˈe kira ˈau abuda ki, osiˈana
noaˈa kira kasi faˈasua saena mau-
rilada ˈani foˈosilana malamala god
ki. Ma kira ka leka sulia na kala
Sipsip ˈuana kula ki taˈifau neˈe nia
leka ana. Ma kiraˈa logo na ngwae
God ka foli olitaˈinida faˈasia na
magalia, ma kira ka kwateda diˈia
na kwateˈa totongaˈi fuana God ma
fuana na kala Sipsip.
5 Ma noaˈa kira kasi soke ma noaˈa
kira kasi sasi ta ru taˈa.

Na uulu ˈainsel ki

6 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel
ka lofo saena mamanga, faˈinia na
Faˈarongoˈa Leˈa neˈe ka tuatua firi
ˈuana na faˈataloˈa ˈani fuana na
ngwae ki neˈe kira tua saena mag-
alia, ma fuana na kwalafa ki taˈifau,
ma na alaˈanga matamata ki taˈifau,
ma na fanoa ki taˈifau.
7 Ma nia ka ako doe ka ˈuri, “Muke
faˈaˈinotoˈa God, ma muke baˈatafe
nia! Sulia kaidaˈi nia fuana na
matalangaˈilana na ngwae ki nia
dao naˈa. Muke foˈosia God neˈe nia
saungaˈinia ˈi langi, ma na magalia,
ma na asi, ma na kafo ki!”
8 Sui na ruana ˈainsel ka leka maˈi
ˈi buri na, ka fata ˈuri, “Nia funu
naˈa. Na fanoa doe ba ˈi Babilon
funu naˈa, osiˈana nia kwate na
ngwae ki ka sasia ru taˈa liu.”
9 Aia, ma uula ˈainsel ka leka maˈi
burina na ro ˈainsel etaeta neˈeri ki,
ka fata doe ka ˈuri, “Diˈia ta ngwae
bore ˈana ka foˈosia na ru mauri
kwasi neˈeri ma na nununa ma ka
ngalia naˈa maˈetoto nia ˈi maana
darana nama ana limana,
10 nia ke baˈa ruˈufia logo
kwaˈikwaˈinga ana na saetaˈanga
God. Ma sa tai faˈida neˈe kira
sasia ru neˈe, kike baˈa nonifii ˈani
mafula ma na ru neˈe kira saea ˈani
salfa ˈi naˈona ˈainsel abu ki ma na
kala Sipsip.
11 Ma sasuna na mafula neˈe ka
faˈanonifii kira ka sasu talau naˈa
ˈana sulia asoa firi. Ma ka noaˈa ta
mamaloˈanga ana nonifiiˈanga sulia

rodo ma na asoa fuana sa tai faˈida neˈe kira foˈosia na ru mauri kwasi neˈe, ma na nununa, ma fuana sa tai faˈida logo neˈe kira toˈo ana na maˈetoto ana satana.”
12 Ma osiˈana na ru neˈeri ki, ngwae God ki ke suˈute, bore ˈana kaidaˈi ana ˈafitaˈiˈanga. Kiraˈa naˈa na ngwae neˈe kira roˈosulia taki God ki, ma kira ka rao leˈa fuana sa Jesus.
13 Sui nau ku rongoa naˈa lingalingaˈi ru faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “ˈOke keresia ru neˈe ki: ˈIta ana kaidaˈi neˈe ma ka oli ˈalaˈa, God ke faˈaleˈa sa tai faˈida neˈe kira mamana fuana ana kaidaˈi kira mae!”
Ma na Anoˈi ru Abu ka olisia ka ˈuri, “ˈIu, nia mamana liu. Kira ke baˈa saeleˈa, sulia kira mamalo faˈasia na raoˈa doe kira ki, sulia na leˈangaˈa ana raolada ka leka faˈinida.”

Kaidaˈi ana loiru ˈanga ana magalia

14 Sui nau ku lia laˈu, ma nau ku lisia na gwaˈi salo kwao. Ma na ru neˈe gwauru ˈi fafona na gwaˈi salo neˈeri lisilana ka diˈia na ngwae, ma na ˈeregwau ana gol neˈe ka teo ˈi fafona na gwauna, ma nia ka dau ana taˈi naifi toˈo liu.
15 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka ruˈu maˈi faˈasia na Luma Abu God, ma ka ako doe fuana na ngwae neˈe tua ˈi fafona na gwaˈi salo ka ˈuri, “ˈOke ngalia na naifi ˈoe, ˈoko fikua na ru ki, osiˈana neˈe kaidaˈi fuana loiruˈa saena magalia dao naˈa maˈi, sulia neˈe magalia nia diˈia naˈa fuaˈi ru maua!”
16 Ma na ngwae neˈe ka tua ˈi fafona na gwaˈi salo ka siru ˈani na naifi nia fafona na magalia, ma ka loia naˈa na ru saena magalia ki taˈifau.
17 Ma taˈi ˈainsel laˈu ka ruˈu maˈi faˈasia na Luma Abu God ˈi langi ma ka dau logo ana taˈi naifi toˈo liu.
18 Sui taˈi ˈainsel laˈu neˈe ka gwaungaˈi fafia na mafula, ka leka maˈi faˈasia na fulifoˈosi, ma nia ako kwau fuana na ˈainsel ba dau ana na naifi ka ˈuri, “ˈOke sikilia naˈa fingi grep ki saena magalia ˈani naifi ˈoe, sulia na fingi ˈai neˈe ki maua naˈa!”
19 Na grep ki uu fuana na ngwae taˈa ki. Ma na ˈainsel neˈeri ka siru ˈani naifi nia fafona na magalia, ma ka loia naˈa na grep neˈeri ki, ma ka ˈui ˈanida saena kula fuana na ngisilana na grep fuana waen, na kula fuana nonifiiˈanga sulia saetaˈanga God.
20 Ma na grep neˈeri ki kira ka uria ngisia naˈa ˈi saena na ru fuana ngisilana na grep neˈe teo ˈi maa faˈasia na fanoa doe. Ma na ˈabu ka raˈe maˈi faˈasia saena na ru neˈeri fuana ngisilana na grep, ma ka afe naˈa sulia 296 kilomita ki, ma na ˈatolana ka bolo faˈinia lima faˈi ˈoiˈa ki.

15

Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki

1 Sui nau ku lisia laˈu taˈi faˈataˈinga doe ni ˈarefoˈanga ana ˈi langi: Na fiu ˈainsel ki faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ˈisi ki. Na fiu kwaˈikwaˈinga neˈeri ki naˈa neˈe ˈisilana na saetaˈanga God fuana ngwae abula taˈa ki.
2 Sui nau ku lisia taˈi ru diˈia na asi neˈe lisilana ka diˈia na galasi neˈe ka dola faˈinia na mafula. Ma nau ku lisia logo na ngwae ki neˈe kira liufia na ru mauri kwasi, ma na nununa, ma na ru neˈe kira keresia na namba olisia na satana. Ma kira uu ˈi ninimana asi neˈeri, ma kira ka dau ana ru ni kwaˈilana ki neˈe kira saea ˈani na harp ki neˈe God kwatea fuada.
3 Ma kira ka ngulia na faˈi ngu sa Moses, na ngwae rao God, ma na faˈi ngu na kala Sipsip, kira ka ˈuri,

“God ngasingasiˈa ka tasa, na raoˈa ˈoe ki taˈifau ka doe ma ka leˈa liu.
ˈAeˈo neˈe na tatalafaˈa ana fanoa ki taˈifau, ma na malitamu ka saga ma ka mamana.

4 Aofia ˈae, ngwae ki taˈifau kira ke baˈa maˈu, ma kira ka faˈaˈinotoˈa ˈoe, sulia taˈifili

ˈoe goˈo neˈe ˈoko saga mamana.
Ma na ngwae ana fanoa ki taˈifau kira ke baˈa foˈosi ˈoe, si neˈe kira ka lisia naˈa na raoˈa saga ˈoe ki.”

5 Ma buri ˈana, nau ku lisia na Babala Abu God ˈi langi, ma kira ka ˈifi ˈafia na Kula Abu Liu neˈe God tua ˈana ˈi saena.
6 Ma na fiu ˈainsel ki kira ka ruˈu maˈi faˈasia na Babala Abu God faˈinia na fiu kwaˈikwaˈinga ki. Kira ka ruˈufia na ifi kwao ki neˈe faolu ma ka ngwasinasina, ma kira ka nikia na foˈosae ˈani gol ki ˈi fuˈufuˈuda.
7 Sui taˈi ru ana na fai ru mauri ba ki ka kwatea fuana na fiu ˈainsel ki na fiu titiu ana gol ki neˈe fungu ˈania na saetaˈanga God neˈe tuatua firi.
8 Ma na sasu faˈasia na ˈinotoˈanga God ma na ngasingasiˈanga nia ka fungulia saena Babala Abu God, ma noaˈa ta ngwae ka ˈiri totolia fuana ruˈungaˈa saena Babala Abu, leka ka dao ana kaidaˈi neˈe fiu kwaˈikwaˈinga na fiu ˈainsel neˈeri ki kira ngalia maˈi ka sui.

16

Na fiu dako ru ki ana saetaˈa ˈanga God

1 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru doe ka talo maˈi faˈasia na Luma Abu God, ma ka fata ˈuri fuana fiu ˈainsel neˈeri ki, “Kamu ke leka, muke kisitani na fiu dako ru ana saetaˈanga God ki ˈi fafona na magalia.”
2 Ma na etana ˈainsel ka leka, ka kisitani na dako ru nia ˈi fafona na ano. Ma na maˈe maala taˈa ki neˈe ka fii liu ka duˈafia na ngwae neˈe kira toˈo ana na maˈetoto ana na ru mauri kwasi baera ma kira ka foˈosia na nununa.
3 Sui na ruana ˈainsel ka kisitani na dako ru nia ˈi saena na asi. Ma na asi ka rokisi diˈia na ˈabuna ta ngwae ba nia mae, ma na ru mauri ki ˈi saena na asi kira ka mae taˈifau.
4 Sui na uula ˈainsel ka kisitani na dako ru nia ˈi saena na kafo afeafe ki, ma na maˈe busu ki, ma kira ka ˈabula taˈifau naˈa.
5 Sui nau ku rongoa na ˈainsel neˈe gwaungaˈi fafia na kafo ka fata ˈuri, “God ˈaeˈo neˈe ˈoko abu, ˈoko tua ˈua maˈi ˈi naˈo, ma ˈoko tua logo ana kaidaˈi neˈe. Na matalangaˈinga ˈoe ki neˈe ˈoko sasia, nia saga liu,
6 osiˈana kira saungia na ngwae God ki, ma na profet ki ka mae naˈa. Ma nia neˈe sasia ˈoko kwatea naˈa ˈabu fuada fuana na kwaˈufilana. Nia neˈe, kira ka ngalia na kwaˈikwaˈinga neˈeri.”
7 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru faˈasia fuˈa ka fata ˈuri, “God ngasingasiˈa ka tasa, neˈe matalangaˈinga ˈoe ki ka mamana ma ka saga liu!”
8 Sui na faina ˈainsel ka kisitani naˈa na dako ru nia ˈi fafona na madaˈafi, ma God ka alaˈania fuana ka sarufia na ngwae ki ˈani ˈakoˈako ˈanga doe nia.
9 Na ˈakoˈakoˈanga neˈeri ka duˈafia na ngwae ki, ma kira ka fata taˈa ana satana God neˈe nia toˈo ana na ngasingasi ˈanga fuana na kwaˈikwaˈinga neˈeri ki. Ma kira ka ˈaila ˈani kakari alifaˈi ˈanga faˈasia na roraˈa kira ki, ma kira ka ˈaila logo ˈani baˈatafelana ˈinotoˈanga nia.
10 Sui na limana ˈainsel ka kisitani na dako ru nia ˈi fafona kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ana na ru mauri kwasi baera, ma na ˈinotoˈanga nia ka rodoˈa. Ma na ngwae ki kira ka ˈala fafia na meada osiˈana nia fiida liu.
11 Ma kira ka fata taˈa ana God ˈi langi, osiˈana nonifiiˈa kira ki ma na maala kira ki. Ma noaˈa kira kasi kakari alifaˈi goˈo faˈasia na falafala taˈa kira ki.
12 Sui na onona ˈainsel ka kisitani naˈa na dako ru nia saena kafo doe neˈe kira saea ˈani ˈi Iufretes. Ma na kafo neˈeri ka langalanga ma ka alua naˈa tala fuana na ngwae tatalafaˈa ki neˈe kira leka maˈi faˈasia fanelana sina.

13 Sui nau ku lisia uulu ano ˈi
ru taˈa ki neˈe kira lia diˈia na
gwere ki, kira ka ruˈu maˈi faˈasia
kwakwana na faˈi loi doe baera,
ma faˈasia kwakwana na ru mauri
kwasi baera, ma faˈasia kwakwana
na profet ˈosoˈoso baera.
14 Kira naˈa neˈe ano ˈi ru taˈa
ki neˈe kira sasia na ru faˈanadaˈa
ˈoro fuana ˈarefoˈanga ˈani ki. Na
uulu ano ˈi ru taˈa neˈe ki kira leka
maˈi siana na ngwae tatalafaˈa ki
taˈifau saena magalia, fasi ˈiri kira
ka fiku kira ˈuana na fuˈanga ana
faˈi asoa neˈe God ngasingasiˈa ka
tasa ke matalangani na ngwae ki.
15-16 Sui na uulu ano ˈi ru taˈa
neˈeri ki kira ka fikua na ngwae
tatalafaˈa ki ana taˈi kula neˈe kira
saea ˈani alaˈanga ngwae Jiu "Ar-
magedon."

Ma sa Jesus ka fata ˈuri, "Muke
rongoa, nai baˈa leka maˈi ana taˈi
kaidaˈi neˈe kamu kasi saiana, diˈia
ta ngwae bili! Ma ˈoilakiˈa fuana sa
tai faˈida neˈe kira tua kwaimamani
ma kika ruˈufia na ifi kira ki, ˈiri
noaˈa kira kasi ˈeke fuana na liu
dadaraˈanga safitana ngwae ki!"
17 Sui na fiuna ˈainsel ka kisi-
tani na dako ru nia saena ma-
manga. Ma taˈi lingalingaˈi ru doe
ka talo maˈi faˈasia fuli gwauruˈa
ana ˈinotoˈanga ˈi saena na Luma
Abu God, ka fata ˈuri, "Nia sui naˈa!"
18 Sui na meamea ka bina, ma na
lingalingaˈi ru doe ki ka talo, ma na
kiri ka kwa, ma na tikitiki doe ka liu.
Aia, ma ka noaˈa ta tikitiki ˈunaˈeri
ˈita ˈua maˈi ana kaidaˈi God nia
saungaˈinia na ngwae ki, sulia na
tikitiki neˈe nia taˈa ka tasa.
19 Ma na fanoa doe neˈe ˈi Babilon
ka afole ˈani uulu baliˈi ru ki, ma na
fanoa doe ana fanoa ki taˈifau kira
ka takalo. God ka manata toˈona
fanoa doe neˈe ˈi Babilon ma ka
kwaiˈida ka diˈia neˈe kira kwaˈufia
na waen saena na titiu neˈe fungu
ˈania saetaˈanga nia.
20 Ma na bubunga ki taˈifau ka
noaˈa naˈa ˈada, ma na faˈi ua ki
taˈifau ka noaˈa naˈa ˈada logo.
21 Ma na uta neˈe ka diˈia na
fau doe ki neˈe kulu liu ka ˈasia
maˈi faˈasia saena mamanga fafona
ngwae ki. Kululana taˈi gwaˈi fau
ana fau neˈeri ki diˈia 45 kilogram.
Ma na ngwae ki kira ka fata taˈa ana
God osiˈana na ru neˈeri, duˈungana
na kwaˈikwaˈinga neˈeri nia taˈa liu.

17

Na kini ˈusu

1 Sui taˈi ˈainsel ana na fiu ˈainsel
ba kira dau ana na fiu dako ru
ba kiri ka leka maˈi siaku, ma ka
fata ˈuri, "ˈOke leka maˈi, ˈiri nai
faˈataˈinia na kwaˈikwaˈinga neˈe
God ke baˈa sasia ana fanoa neˈeri
neˈe nia tua karangia na kafo ˈoro
ki. God ka kwaiˈia na fanoa neˈeri
sulia nia diˈia na kini ˈusu.
2 Na ngwae tatalafaˈa ki saena
magalia kira inaˈu ana sasilana ru
taˈa ki diˈia na kini neˈe, ma na
ngwae saena magalia ki oga logo
sasilana ru taˈa neˈe kini neˈe oga
sasilaniˈi ki."
3 Sui na Anoˈi ru Abu ka talaˈi nau,
ma na ˈainsel ka ngali nau ˈuana
saena abaˈi kula kwasi. Ma nau
ku lisia taˈi kini neˈeri nia tua ˈi
fafona taˈi ru mauri kwasi meo neˈe
kira keresia na sata taˈa ki ˈi nonina
neˈe ka fata buri tolingaˈi ana God.
Na ru mauri kwasi neˈeri ka toˈo
ana fiu gwauˈi ru ki ma na akwala
konakona ru ki logo.
4 Ma na kini neˈeri ka toro ˈani
na toro meo borabora'a, ma kira
ka laungi ˈani na laungi neˈe kira
saungaˈinia ˈani na gol ma na ru
iroiroˈa ki liulada ka doe liu. Ma
nia ka dau ana taˈi titiu neˈe kira
saungaˈinia ˈani gol, ma ka fungu
ˈani na ru taˈa nia sasiˈi ki.
5 Ma na kerekereˈa neˈe kira kere-
sia ˈi maana darana ka ˈuri: "Na
fanoa doe ˈi Babilon, na teˈa ana
ˈusuˈa ki taˈifau ma na ngwae taˈa
ki taˈifau saena magalia." Ma na
fadalana kerekereˈa neˈeri kira ka
sofongaˈinia naˈa.
6 Ma nau ku lisia na kini neˈe
fasi nia kwaˈu ka gwaulilinga ana
na ˈabuna na ngwae God ki neˈe
nia saungida osiˈana neˈe kira
faˈamamana ana sa Jesus.

Kaidaˈi nau ku lisia, nau ku ˈarefo
liu.

7 Ma na ˈainsel neˈe ka fata
ˈuri fuaku, “Faˈuta neˈe ˈoko ˈarefo
kwa? Nau ku fada ˈaku na fadalana
na kini neˈe, ma na ru mauri kwasi
neˈe nia tua ˈi fafona, neˈe nia toˈo
ana fiu gwauˈi ru ki ma na akwala
konakona ru ki.
8 Na ru mauri kwasi neˈe ˈoko
lisia nia mauri ˈi naˈo, bore ma nia
mae naˈa. Ma nia ka karangi raˈe
naˈa maˈi ˈi maa faˈasia na kilu
gwagwa lingalinga baera, fasi ˈiri ka
leka ˈuana na malangisilana. Ma na
ngwae ki saena magalia neˈe noaˈa
kira kasi keresia na satada saena na
buka ana mauriˈa ˈita ˈua maˈi naˈo
ana saungaˈilana na magalia, kira
ke baˈa ˈarefo ana kaidaˈi kira lisia
na ru mauri kwasi neˈe. Sulia nia
mauri maˈi ˈi naˈo ma kaidaˈi neˈe
nia ka mae naˈa, bore ma nia ke
baˈa dao laˈu maˈi.
9 “ˈOke manata leˈa ˈania
liatoˈongaˈa sulia na ru neˈe: Na
fiu gwauˈi ru ki neˈe fiu faˈi ua neˈe
kini neˈe nia tua ˈi fafoni ki. Ma kira
logo neˈe fiu ngwae tatalafaˈa ki.
10 Na lima ngwae ki ada kira mae
naˈa, taˈi ngwae ka gwaungaˈi ˈua,
ma ta taˈi ngwae kasi dao ˈua maˈi.
Ma kaidaˈi nia dao maˈi, nia ke
baˈa gwaungaˈi goˈo ˈana sulia kala
kaidaˈi tiˈitiˈi.
11 Ma na ru mauri kwasi ba mau-
mauri ˈi naˈo ma ka mae naˈa,
nia neˈe kwaula ngwae tatalafaˈa.
Niaˈa ta ngwae ana na fiu ngwae
tatalafaˈa ki, ma nia ke baˈa leka
naˈa fuana na faˈafunulana.
12 “Ma na akwala konakona ru
ki neˈe ˈoko lisia neˈe na akwala
ngwae tatalafaˈa neˈe noaˈa kira
kasi ˈinotoˈa ˈua. Ma kira ke baˈa
kwatea na ˈinotoˈanga fuana kike
tatalafaˈa faˈinia na ru mauri kwasi
neˈeri sulia taˈi agi sina.
13 Ma na akwala ngwae tatalafaˈa
neˈe ki, kira rao goˈo ˈada fasi ˈiri
kira ka kwatea naˈa ngasingasiˈanga
kira ki ma na gwaungaˈi ˈanga kira
ki fuana na ru mauri kwasi baera.
14 Ma kira ke baˈa fuˈa faˈinia
na kala Sipsip. Ma na kala Sipsip
neˈeri faˈinia na ngwae nia ki neˈe
nia filida neˈe kira roˈosuli nia, kira
ke baˈa liufi kira. Sulia nia neˈe
Aofia fafia na aofia ki taˈifau, ma ka
Tatalafaˈa fafia na ngwae tatalafaˈa
ki taˈifau.”
15 Ma na ˈainsel ka fata laˈu ˈuri
fuaku, “Na kafo neˈe ˈoko lisia neˈe
kini ˈusu neˈe nia tua ˈi fafona ki
neˈe na fanoa ki, ma na ngwae ki,
ma na alaˈanga matamata ki.
16 Na ru mauri kwasi ma na ak-
wala konakona ru neˈe ˈoko lisida
neˈe, kira ke baˈa liataˈafia na kini
ˈusu neˈe. Ma kira ke baˈa lafua na
ru nia ki taˈifau faˈasia, ma nia ka
dadara naˈa ˈana. Ma kira ka ˈania
naˈa fasi ˈana nonina, ma kira ka
duˈafia ˈani mafula.
17 Sulia God alua naˈa manataˈi
ngwae ˈi saena na liada, kira ka
sasia na ru neˈe nia ogaˈi ki. Ma
kira ka alua taˈi manataˈanga ˈuana
na kwatelana na ngasingasiˈanga
kira fuana na ˈinotoˈanga fuana na
ru mauri kwasi neˈe, ˈiri nia ka
gwaungaˈi leleka ka dao ana kaidaˈi
neˈe fatalana God ke baˈa fuli ma-
mana naˈa.
18 “Ma na kini neˈe ˈoko lisia niaˈa
neˈe na fanoa doe neˈe gwaungaˈi
fafia na ngwae tatalafaˈa ki taˈifau
saena magalia.”

18

Na funulana ˈi Babilon

1 ˈI buri, nau ku lisia taˈi ˈainsel
laˈu nia koso maˈi faˈasia ˈi langi.
Ma nia ka toˈo ana na ngasin-
gasiˈanga doe, ma na raralana ka
raraˈafia na magalia taˈifau.
2 Ma nia ka ako ka ˈuri, “Nia funu
naˈa! Na fanoa doe ba ˈi Babilon
funu naˈa! Nia ka rokisi ka alua
naˈa na fanoa fuana na ano ˈi ru ki.
Ma na ano ˈi ru taˈa ki ma na noˈo
taˈa ki, kira tua naˈa ˈi saena.
3 Sulia na ngwae Babilon ki kwate
ma ngwae ana fanoa ki taˈifau ka
sasia ru taˈa ˈoro liu. Na ngwae
tatalafaˈa ki saena magalia kira ka
sasia ru taˈa diˈia ngwae Babilon
logo. Ma na ngwae ˈoro neˈe kira
foli ru ma kika ˈoifoli ki kira toˈo
ana na toˈoruˈa doe ki osiˈana neˈe
ngwae Babilon ki oga ru leˈa ˈoro
ki.”

4 Sui nau ku rongoa taˈi lingalingaˈi ru laˈu faˈasia ˈi langi ka fata ˈuri, “Ngwae God ki ˈae, mulu leka maˈi faˈasia na fanoa neˈana! ˈAsu ˈubani kamu kata ˈado faˈinia ana sasia taˈangaˈa nia ki, ma ˈasu ˈubani kamu kata ruˈufia na kwaˈikwaˈinga nia ki.

5 Sulia na sasi taˈangaˈa ana ngwae Babilon ki raˈe ka bolo naˈa faˈinia ˈi langi, ma God noaˈa kasi takadalafa na sasi taˈangaˈa kira ki.

6 Alu God ke sasi na ru taˈa ki fuana ˈi Babilon, diˈia logo ˈi Babilon nia sasia fuamuˈa ngwae God ki, ma nia ke duˈu ro fau ani fuana ˈi Babilon.

7 Alu God ke kwatea na nonifiiˈanga ma na liadilaˈanga fuana Babilon, ka diˈia logo na ˈinotoˈanga ma na tua leˈangaˈa neˈe ˈi Babilon kwatea fuana niaˈa talana. Sulia na ngwae Babilon ki ka fata goˈo ˈana ˈuri fuada talada, ‘Kulu gwaungaˈi fafia ngwae ki taˈifau! Ma kulu noaˈa laˈu diˈia ta gwaˈi ˈuru dalaˈa, ma noaˈa kulu kasi saiana ta liadilaˈanga.’

8 Osiˈana ngwae Babilon ki fata ˈunaˈeri, ana ta faˈi asoa God ke baˈa kwaiˈia niaˈa ˈani na mataˈinga, ma na liadilaˈa, ma na fioloˈa. Ma na mafula ke baˈa sarufia niaˈa, osiˈana neˈe God ngasingasiˈa ka tasa, nia ka matalangaˈi kira.”

9 Ma na ngwae tatalafaˈa ki faˈasia saena magalia neˈe kira sasia ru taˈa liu ki faˈinia ˈi Babilon, ma kira ka ˈado ˈani na toˈoruˈa nia, kike baˈa angi fafia na fanoa neˈeri kaidaˈi kira lisia na sasuna mafula neˈe doˈofia niaˈa.

10 Ma kira ke uu tau sulia kira maˈu ˈasu ˈubani kira kata nonifii diˈia logo niaˈa. Ma kira ka fata ˈuri, “Nia taˈa liu fuamu ˈi Babilon, na fanoa doe ma fanoa ˈinotoˈa! Na kwaˈikwaˈinga ˈoe, nia dao ˈaliˈali naˈa maˈi fafiˈo!”

11 Aia, ma na ngwae neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki saena magalia, kira angi ma kira ka kwaimanatai fuana ˈi Babilon, sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa na ru kira ki.

12 Sulia noaˈa ta ngwae kasi folia naˈa na gol kira ki, ma na silva kira ki, ma na fau ngwasinasina kira ki, ma na ru folilana doe ki, ma na toro kwanga kerokero ki neˈe folilada doe, ma na ˈai neˈe folilani doe ki, na ru saungaˈiniˈi ˈani na suli ki, ma na ru kira saungaˈinia ˈani ˈai folilana doe ki, ma na barasi ki, ma na kaˈikaˈi salo ki ma na mabol neˈe folilani doe ki,

13 ma na fanga leˈa ki, ma na ru moko leˈa ki neˈe folilani ka doe. Ma noaˈa logo ta ngwae neˈe ka folia naˈa na waen kira ki, ma na ngwaingwai kira ki, ma na ru kira ki fuana saungaˈilana na beret, ma na buluka kira ki, ma na sipsip kira ki, ma na hos kira ki, ma na ru neˈe na hos ki kira tara, ma na ngwae rao ˈoˈo ki. ˈIu ma ngwae ki bore, kira ka folida ma kika ˈoifoli logo ˈanida.

14 Ma na ngwae neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki, kira ka fata ˈuri fuana Babilon neˈeri, “Na ru leˈa ki taˈifau goˈo neˈe ˈoko oga ˈoke toˈo ani, kike baˈa noaˈa naˈa faˈasiˈo. Ma na toˈoruˈa ˈoe ki taˈifau ma na ru ngwasinasina ˈoe ki niˈi funu logo, ma ka ˈafitaˈi ˈoko lisida laˈu.”

15 Ma na ngwae neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki, neˈe kira toˈoru ˈani Babilon, kira ke baˈa uu tau sulia kira maˈu ˈasu kira ka ruˈufia logo na nonifiiˈanga nia. Ma kira ke baˈa angi ma kira ka kwaimanatai.

16 Ma kira ke baˈa angi kira ka fata ˈuri, “Nia taˈa liu, sulia na ngwae ana fanoa doe ba ˈoko toro ˈani na ifi leˈa ki neˈe folilani doe, ma ka laungia ˈani na ru ngwasinasina ki neˈe folilani doe.

17 Aia, ana kaidaˈi tiˈitiˈi neˈe toˈoruˈa nia ki ka sui faˈasi nia.”

Na ngwae doe ki taˈifau ana faka ki, ma na ngwae neˈe kira leka saena faka ki, ma na ngwae neˈe kira rao saena na faka ki, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira rao saena asi, kira ka uu tau naˈa ˈada.

18 Ma kira ka angi kaidaˈi kira lisia na sasuna na mafula neˈe sarufia Babilon, kira ka ˈuri, “ˈIta maˈi etangilana, noaˈa naˈa ta fanoa doe

laˈu neˈe ka diˈia na fanoa doe neˈe!”
19 Ma kira ka ˈuia na gwauda ˈani fuˈa, ma kira ka angi ma kira ka kwaimanatai kira ka fata ˈuri, “Taˈa liu fuana na fanoa doe neˈe. Na ngwae ki taˈifau neˈe kulu toˈo ana faka ki, kulu toˈoru ˈani na toˈoruˈa Babilon. Ana kaidaˈi tiˈitiˈi goˈo neˈe ru nia ki taˈifau ka sui naˈa faˈasia.”
20 Ma kamu na ngwae ˈi langi ki, muke noni saeleˈa, sulia ˈi Babilon funu naˈa. Ma na ngwae God ki, ma na ngwae ni lifurongo ki, ma na profet ki, muke saeleˈa sulia God matalangaˈinia naˈa fafia ru taˈa neˈe nia sasiˈi fuamuˈa.
21 Sui taˈi ˈainsel ngasingasiˈa ka ngalia taˈi fau doe ma ka ˈui ˈania saena asi, ma ka fata ˈuri, “Kira ke baˈa ˈui ˈani ˈoe, na fanoa doe neˈe ˈi Babilon, ˈiri noaˈa ta ngwae kasi lisi ˈoe laˈu.
22 Ma ka ˈafitaˈi laˈu kira ka rongoa na lingana na harp ki, ma lingana ngwae ki, ma na ˈau ki, ma na bungu ki faˈasi ˈoe. Ma ka ˈafitaˈi naˈa ta ngwae rao ka tua laˈu faˈi ˈoe. Ma noaˈa kasi rongoa naˈa lingana ta sauˈa ana fanga faˈasiˈo.
23 Ma noaˈa ta unu kasi duˈa laˈu ana ˈaeˈo. Ma ka ˈafitaˈi kira ka rongoa laˈu lingana ta araˈi faolu ma ta gwagwaeˈa faˈasi ˈoe. ˈI naˈo naˈa maˈi, na ngwae neˈe kira foli ru ma kika ˈoifoli ki, kira ngwae talo magalia ki. Ma ˈani na sokeˈa ˈoe ki, ˈoko faˈarora na ngwae ki taˈifau saena magalia.”
24 God kwatea naˈa kwaˈikwaˈinga fuana na ngwae ˈi Babilon ki, sulia neˈe kira ba saungia naˈa na profet ki, ma na ngwae God ki, ma ti ngwae ˈoro laˈu neˈe kira saungida saena magalia.

19

Na ˈainsel talongani ˈasilana ˈi Babilon

1 ˈI buri ˈana ru neˈe ki, nau ku rongoa naˈa lingana akoˈa neˈe doe diˈia lingana na fikuˈa doe ˈi langi kira ˈuri, “Kulu baˈatafea God! Talitoˈona God goˈo neˈe nia faˈamauri kia. Ma na ˈinotoˈanga ma na ngasingasiˈanga ki fuana God kia!
2 Na matalangaˈinga nia ki ka mamana ma ka ˈoloˈolo. Nia ka matalangaˈi maelia naˈa kini ˈusu neˈe nia faˈalia na ngwae ki saena magalia ˈania sasi taˈangaˈa nia. Ma God ka kwatea naˈa na kwaˈikwaˈinga fuana, sulia nia saungia na ngwae rao God ki.”
3 Ma kira ka ako laˈu kira ka ˈuri, “Kulu ke baˈatafea God! Ma na sasuna mafula neˈe ka duˈafia na fanoa doe neˈe ka raˈe ˈi langi sulia asoa firi.”
4 Ma na ro akwala ma na fai ngwae faˈinaˈonaˈo ki, ma na fai ru mauri ki, kira bobo uruuru ˈi ano ma kira ka foˈosia God neˈe tua ana fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga. Ma kira ka fata ˈuri, “ˈIu, nia ke ˈunaˈeri! Kulu ke baˈatafea God!”
5 Sui na lingalingaˈi ru neˈe ka talo maˈi faˈasia fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga, ka fata ˈuri, “Na ngwae ki taˈifau neˈe kamu fuˈusi doe ana God, ngwae doe ma ngwae tiˈitiˈi, ma na ngwae rao nia ki, muke baˈatafea God kia!”

Na fafangaˈa ana araˈinga na Kala Sipsip

6 Sui nau ku rongoa laˈu na ru diˈia na lingana ta fikuˈa doe ma ka ngwaˈigi diˈia na rurulana ta tata doe, ma ka diˈia ta kiri doe. Ma nau ku rongoa kira fata ˈuri, “Kulu ke baˈatafea God, sulia God ngasingasiˈa ka tasa, nia na ngwae tatalafaˈa!
7 Kulu saeleˈa liu, ma kulu ka baˈatafea naˈa ˈinotoˈanga nia! Sulia nia dao naˈa ana kaidaˈi fuana na fikuˈa faˈinia na kala Sipsip, ma na gwagwaeˈa nia ka sasi akaˈu naˈa ana niaˈa fuana.
8 Ma God ka kwatea naˈa toro mamaoˈa neˈe faolu ma ka ngwasinasina fuana gwagwaeˈa ˈiri ni ka toro ˈani.” (Aia, na fadalana na toro mamaoˈa neˈe nia naˈa neˈe ru leˈa neˈe ngwae God ki kira sasiˈi.)

9 Sui na ˈainsel ka fata ˈuri fuaku,
"ˈOke keresia ru neˈe: ˈOilakiˈa
fuana na ngwae ki neˈe God laefida
fuana na fangaˈa ana araˈinga na
kala Sipsip." Ma na ˈainsel ka fata
laˈu ˈuri, "Na alaˈanga God neˈeriˈa,
nia mamana!"
10 Nau ku rongoa ru neˈeri ki
taˈifau, nau ku bobo uruuru ˈi ˈaena
ˈainsel neˈeri fuana na foˈosilana.
Sui, nia ka fata ˈuri fuaku, "Noaˈa
ˈoe kosi foˈosi nau laˈu! ˈOke foˈosia
lala God! Sulia nauˈa na ngwae rao
God goˈo diˈia logo ˈaeˈo ma na ng-
waefuta ˈoe ki, na ngwae ki taˈifau
neˈe kira faˈamamana ana na ma-
manaˈanga neˈe sa Jesus faˈataˈinia.
Sulia neˈe mamanaˈanga neˈe sa
Jesus faˈataˈinia, nia neˈe kwatea
ma na ngwae God ki ka faˈatalo ˈani
na Fatalana God."

Na ngwae neˈe tua ˈi fafona na hos kwao

11 Sui nau ku lisia ˈi langi ka ˈifi,
ma nau ku lisia taˈi hos kwao. Ma na
ngwae neˈe ka tua ˈi fafona kira saea
ˈani sa Rao Leˈa ma sa Mamana,
osiˈana nia matalangaˈi ma ka fuˈa
sulia na ˈoloˈoloˈa.
12 Na maana ka diˈia na
meameana mafula, ma ka alua naˈa
ˈeregwau ˈoro ki ˈi gwauna. Ma nia
toˈo ana sata neˈe kira keresia ana
nonina, ma niaˈa taˈifilia goˈo neˈe
saiana.
13 Ma na ifi keta neˈe nia ka fungu
ˈani ˈabu. Ma na satana ka ˈuri, "Na
Fatalana God."
14 Ma na fuani oro ˈi langi kira
leka sulia. Ma kira toro ˈani toro
kwao ma ka sikasika ki, ma kira ka
tua ˈi fafona na hos kwao ki.
15 Ma taˈi sele ni ofoˈa toˈo liu ka
ruˈu maˈi faˈasia saena kwakwana
ˈiri ke baˈa liufia ˈani na maˈe fanoa
doe ki. Ma nia ke baˈa ˈinotoˈa
ˈusi kira ˈani na ngasingasiˈanga
doe nia, ma ˈani na saetaˈanga God
ngasingasiˈa ka tasa, nia ka ngisia
na malimae nia ki, ka diˈia nia uria
ngisia na grep ˈi saena na ru ni
ngisilana na grep ki fuana waen.
16 Ta sata neˈe kira keresia sulia na
toro keta nia ma sulia na ˈaena ka
ˈuri, "Na Tatalafaˈa fafia na ngwae
tatalafaˈa ki, ma na Aofia fafia na
aofia ki."
17 Sui nau ku lisia taˈi ˈainsel ka
uu ˈi saena na madaˈafi. Ma nia ka
ako fuada na noˈo ki neˈe kira lofo
saena mamanga ka ˈuri, "Kamu leka
maˈi, muke fiku ana na fangaˈa doe
God.
18 Muke leka maˈi, muke ˈania na
nonina ngwae tatalafaˈa ki, ma na
ngwae ˈaˈana ki ana ofoˈa, ma na
ngwae ana ofoˈa ki, ma na hos ki,
ma na ngwae ki neˈe kira tua fafona
na hos ki, ma na ngwae ki taˈifau,
na ngwae rao ˈoˈo ki, ma na ngwae
aloge ki, ma na ngwae ˈaˈana ki, ma
na ngwae tiˈitiˈi ki."
19 Sui nau ku lisia na ru kwasi
baera, ma na tatalafaˈa ki saena ma-
galia, ma na ngwae ni ofoˈa kira ki,
kira ka fiku maˈi fuana na fuˈanga
faˈinia na ngwae neˈe tua ˈi fafona
na hos kwao ma na fuani oro nia.
20 Ma kira ka daua naˈa na
ru kwasi baera faˈinia na profet
ˈosoˈoso neˈe sasia na ru fuana
ˈarefoˈanga ani ki fuana na ru kwasi
baera. (Ana neˈe ru faˈanadaˈa
neˈeri ki neˈe ka ˈoiˈana na ngwae
neˈe kira toˈo ana na maˈetoto ana
na ru kwasi neˈe ma na ngwae neˈe
kira foˈosia na nununa.) Ma na
ru kwasi neˈeri faˈinia na profet
ˈosoˈoso baera, kira ˈui faˈi mauri
ˈani keroˈa ˈi saena na ˈosi ana
mafula neˈe duˈa ˈani salfa.
21 Ma na sele ni ofoˈa ba sakatafa
maˈi faˈasia na kwakwana na ngwae
ba tua ˈi fafona na hos kwao ka
saungida na fuani oro kera ki. Ma
na noˈo ki kira ka leka maˈi, kira ka
ˈania na fasi ˈana nonida.

20

Na toˈoni faˈi ngali

1 Sui nau ku lisia laˈu taˈi ˈainsel
ka koso maˈi faˈasia ˈi langi, ma ka
dau ana taˈi sene doe faˈinia na kii
ana na kilu gwagwa lingalinga.
2 Ma nia ka daua naˈa na faˈi loi
doe ba kira saea ˈani sa Saetan, neˈe
ngwae ˈaˈana fuana na ano ˈi ru taˈa
ki, ma ka firi fafia sulia taˈi toˈoni
faˈi ngali.

3 Ma na ˈainsel neˈeri ka ˈui ˈani
nia ˈi saena na kilu neˈeri ma ka
fono ˈusia, fasi ˈiri noaˈa nia kasi
sokea laˈu na ngwae ki, leleka na taˈi
toˈoni faˈi ngali neˈeri ki ka sui. Ma
buri ˈana kaidaˈi neˈeri, kira ke baˈa
logea laˈu fuana kaidaˈi tiˈitiˈi.
4 Sui nau ku lisia naˈa ru ni tuaˈa
ki ˈana ˈinotoˈanga ma na ngwae ki
neˈe kira tua ˈi fafoda ki. God ka
kwatea naˈa ngasingasiˈanga fuada
fuana gwaungaˈi ˈanga. Ma nau
ku lisia logo na mangona ngwae
ki neˈe kira saungida sulia kira
faˈataloˈania na mamanaˈanga neˈe
sa Jesus faˈataˈinia ma na fatalana
God. Sulia noaˈa kira kasi foˈosia
goˈo na ru mauri kwasi baera ma na
nununa, ma noaˈa kira kasi ngalia
goˈo na maˈetoto ana na ru kwasi
neˈeri ˈi maana darada nama ana
limada. Nia neˈe, kira ka mauri
laˈu, ma kira ka gwaungaˈi diˈia na
ngwae tatalafaˈa ki faˈinia sa Jesus
Christ sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.
5 Nia naˈa neˈe etana na tataˈenga
faˈasia na maeˈa. (Aia, ma bali ana
ngwae ki neˈe kira mae, noaˈa kira
kasi mauri laˈu leleka taˈi toˈoni faˈi
ngali neˈeri ki ka sui.)
6 Na ngwae ki neˈe kira mauri laˈu
ana na etana tataˈenga faˈasia na
maeˈa, kira ka saeleˈa liu, ma kira ka
toˈo ana na ˈoilakiˈa. Sulia na ruana
na maeˈa kasi ngasingasiˈa fafi kira.
Ma kira ke baˈa alua naˈa na fata
abu God ki ma sa Jesus Christ, ma
kira ka gwaungaˈi faˈinia sa Jesus
Christ sulia taˈi toˈoni faˈi ngali.

Na liufilana sa Saetan

7 ˈI buri ˈana toˈoni faˈi ngali ka
sui, kira ke baˈa logea sa Saetan
faˈasia saena luma lokafo.
8 Ma nia ke baˈa leka fuana na
sokelana ngwae ki saena fanoa ki
taˈifau saena magalia. Nia neˈe na
fiku taˈi ngwae neˈe kira saea ˈani
sa Gog ma sa Magog ki. Sa Saetan ke
baˈa fikuda maˈi fuana na fuˈanga,
ma kira ke baˈa ˈoro liu diˈia na
magana one neˈe tua sulia na asi.
9 Kira ka takalo saena magalia
taˈifau, ma kira ka ˈereˈafu kalia
kula neˈe ngwae God ki kira tua
ana ma na fanoa doe ˈi Jerusalem
neˈe God alafe fuana. Sui na mafula
ka koso maˈi faˈasia ˈi langi ka
faˈafunuda.
10 Sui sa Saetan na ngwae neˈe
sokeda, God ka ˈui ˈania saena na
ˈosi ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa,
kula ba God ˈui ˈania logo na ru
mauri kwasi baera ma na profet
ˈosoˈoso ˈi naˈo. Ma kira ke baˈa
tua ˈani nonifiiˈanga sulia asoa ki
taˈifau, ma na rodo ki taˈifau tutua
kasi sui.

Na kwai matalangaˈi ˈanga ˈisi

11 Sui nau ku lisia taˈi fuli
gwauruˈa kwao ana ˈinotoˈanga
neˈe doe. Ma nau ku lisia logo na
ngwae neˈe ka tua ˈi fafona. Na
magalia ma ˈi langi, kira ka tafi naˈa
ˈada faˈasia, ma noaˈa ta ngwae
kasi lisia naˈa laˈu na magalia ma ˈi
langi.
12 Sui nau ku lisia logo na ngwae
mae ki taˈifau, neˈe kira doe ma
kira ka tiˈitiˈi, kira uu ˈi naˈona fuli
gwauruˈa ana ˈinotoˈanga neˈeri.
Ma God ka ˈifingia na buka ki. Ma
ka ˈifingia ta buka laˈu, na buka
neˈe ka toˈo ana satada ngwae neˈe
mauri ki. Ma God ka matalangani
na ngwae mae ki sulia ru neˈe kira
sasiˈi ki, ka diˈia naˈa kerekereˈa
saena na buka neˈeri ki.
13 Sui, na ngwae neˈe kira mae
saena na asi kira ka mauri laˈu. Ma
na ngwae neˈe kira tua saena na
ano ma na fanoa ana maeˈa, kira ka
mauri laˈu. Ma God ka matalangani
na ngwae ki taˈifau ˈani ru ki taˈifau
neˈe kira sasiˈi ˈi naˈo.
14 Sui God ka ˈui ˈania na maeˈa
ma na fanoa ana maeˈa saena na
ˈosi ana mafula. (Aia, ma na ˈosi
neˈeri ana mafula nia neˈe ruana
maeˈa.)
15 Ma ta ngwae neˈe satana kasi
tua saena na buka ana mauriˈa, God
ke ˈui ˈani nia logo saena na ˈosi ana
mafula.

21

Na mamanga faolu ma na magalia faolu

1 Sui nau ku lisia na mamanga
faolu ma na magalia faolu. Na ma-
manga etaeta ma na magalia etaeta
ka nonga naˈa ma na asi ka noˈana
naˈa.
2 Ma nau ku lisia na fanoa doe
abu neˈe na Jerusalem faolu ka koso
maˈi faˈasia God ˈi langi. Ma kira
sasi akaˈu ana, diˈia na kini gwag-
waeˈa neˈe kira laungia taˈifau naˈa
ˈiri nia ka dao toˈona na araˈi faolu
nia.
3 Ma nau ku rongoa taˈi lin-
galingaˈi ru doe ka fata maˈi faˈasia
na fuli gwauruˈa ana ˈinotoˈanga ka
ˈuri, “Na fanoa God tua naˈa siana
na ngwae ki. Ma nia ke baˈa tua
faˈinida ma kira neˈe na ngwae nia
ki naˈa. Ma God talana ke baˈa
tua faˈinida, ma nia naˈa neˈe God
fuada.
4 Ma nia ke baˈa ongoa kafo ana
angiˈa faˈasia na maada. Na maeˈa,
ma na liadilaˈanga, ma na angiˈa,
ma na nonifiiˈa ke baˈa noaˈa naˈa,
sulia na ru ˈua ki sui naˈa.”

5 Sui na ngwae neˈe ka tua ana
kula ni tuaˈa ana ˈinotoˈanga ka
fata ˈuri, “Na kaidaˈi neˈe, nau ku
faˈafaolua na ru ki taˈifau!” Ma
nia ka fata logo ˈuri fuaku, “ˈOke
keresia ru neˈe ki, sulia alaˈanga
neˈe ki mamana, ma niˈi ka totolia
faˈamamanalani.”
6 Ma nia ka fata ˈuri, “Na ru neˈeri
ki ka sui naˈa ˈuri! Nauˈa neˈe Alfa
ma na Omega, na safalilana ma na
suilana na ru ki taˈifau. Ma sa tai
neˈe ka silikwaˈu, nai baˈa kwate
ˈoˈo ana ta maˈe kafo ana mauriˈa
fuana, ma noaˈa nia kasi folia.
7 Ma ta ngwae neˈe noaˈa kasi
danga ˈania fitoˈonga nia, nia ke
baˈa toˈo ana ru neˈe: Nauˈa neˈe
God nia ma niaˈa neˈe ngela nau.
8 Aia, na ngwae ki neˈe kira tafi
osiˈana kira ka maˈu, ma na ng-
wae neˈe kira danga faˈi buri ˈani
fitoˈonga kira ki, ma na ngwae neˈe
kira sasia na ru taˈa ki, ma na
ngwae sau ngwae ki, ma na ngwae
kakabara ki, ma na ngwae kelema
ki, ma na ngwae neˈe kira foˈosia
na malamala god saungaˈiniˈi ki, ma
na ngwae ˈosoˈoso ki taˈifau, kula
fuada naˈa neˈe saena ˈosi neˈeri
ana mafula neˈe duˈa ˈani salfa. Ma
nia naˈa neˈe ruana maeˈa.”

Na Jerusalem faolu

9 Ma taˈi ˈainsel ana fiu ˈainsel
ba kira toˈo ana na fiu dako ru ana
kwaˈikwaˈinga ˈisi ki, ka leka maˈi
siaku, ma ka fata ˈuri, “ˈOke leka
maˈi, nau ku faˈataˈinia naˈa gwag-
waeˈa na kala Sipsip neˈe fuamu.”
10 Ma na Anoˈi ru Abu ka sura
aku ma ka ngali nau ˈuana gwauna
taˈi faˈi ua neˈe fane liu. Ma
nia ka faˈataˈinia na fanoa abu ˈi
Jerusalem neˈe koso maˈi faˈasia
God ˈi langi.
11 Ma na ˈinotoˈanga God ka kwate
ma nia ka ngwasinasina liu. Na
fanoa doe neˈeri ka ngwasinasina
liu diˈia taˈi fau neˈe folilana doe
neˈe kira saea ˈani na jaspa, ma ka
raola diˈia na galasi neˈe kira saea
ˈani na kristele.
12 Ma na fanoa doe neˈeri ka toˈo
ana sulufaua doe neˈe ka fane kalia,
ma na akwala ma ro tafa ki, ma na
akwala ma ro ˈainsel ki neˈe kira
folo ˈafia na tafa neˈeri ki. Ma na
satana na akwala ma ro kwalafa ana
ngwae Israel ki neˈe kira keresia ana
na akwala ma ro tafa neˈeri ki.
13 Na akwala ma ro tafa ana su-
lufaua neˈeri neˈe teo kalikalia na
fanoa doe neˈeri, ta uulu tafa bali
ˈi fanelana sina, ma ta uulu tafa ˈi
bali sulana sina, ma ta uulu tafa bali
mauli, ma ta uulu tafa laˈu ana bali
ˈoloˈolo.
14 Na sulufaua kalia na fanoa doe
neˈeri kira saungaˈinia fafona na
taˈi akwala ma ro fau ki. Aia, na
satada neˈe akwala ma ro ngwae
lifurongo ana kala Sipsip neˈe kira
keresia fafona na fau neˈeri ki.
15 Ma na ˈainsel neˈeri ka fata faˈi
nau, nia dau ana taˈi maˈe ˈai ana
ˈoitoˈongaˈa neˈe kira saungaˈinia
ˈani gol fuana na ˈoitoˈolana na
fanoa doe neˈeri, ma na tafa ana ki,
ma na sulufaua ki.
16 Na ketalana na sulufaua ana
fanoa doe neˈeri bolo ka sui goˈo. Na
ˈainsel neˈeri ka ˈoitoˈona na fanoa
doe neˈeri ˈani maˈe ˈai neˈeri, ma
ka dao toˈona na ketalana, ma na

rebalana, ma na fanelana ka bolo ta'ifau go'o, na akwala ma ro to'oni agi tala ki* ta'ifau go'o.
17 Na 'ainsel ne'eri ka 'oito'ona logo na sulufaua ma ka dao to'ona nia dao ana ta'i talanga'i fai akwala ma fai fa'i 'oi'a† ana na fanelana, ana 'oito'onga'a ne'e nia sasia 'ani.
18 Na sulufaua ki kira saunga'inia 'ani na fau kira saea 'ani jaspa, ma na fanoa doe ne'eri kira saunga'inia 'ani na gol ne'e raola di'ia na galasi.
19 Aia, ma na fau fa'ababato'olana na sulufaua ki ana fanoa doe ne'eri, kira laungia 'ani na fau ne'e folilani doe ki ta'ifau go'o. Na etana fau fa'ababato'onga, kira saea 'ani na jaspa. Na ruana fau, kira saea 'ani na safaea. Na uula fau, kira saea 'ani na aget. Na faina fau, kira saea 'ani na emaral.
20 Na limana fau, kira saea 'ani na oniks. Na onona fau, kira saea 'ani na karnelian. Na fiuna fau, kira saea 'ani na karts ne'e nia sakosako'a. Na kwaula fau, kira saea 'ani na beril. Na sikona fau, kira saea 'ani na topas. Na tangafulana fau, kira saea 'ani na kalkedoni. Na akwala ma etana fau, kira saea 'ani na turkois. Ma na akwala ma ruana fau, kira saea 'ani na ametist.
21 Ma na akwala ma ro tafa ne'e ki kira saunga'inia 'ani na akwala ma ro fau folilani doe liu ne'e kira saea 'ani perel. Ta'i fa'i perel nama go'o fuana ta'i tafa. Ma na tala ki saena na fanoa doe ne'eri kira saunga'inia 'ani na gol ne'e raola ka di'ia galasi.
22 Noa'a nau kusi lisia go'o na Luma Abu God saena na fanoa doe ne'eri, osi'ana na Luma Abu ne'eri ne'e na God ngasingasi'a ka tasa ma na kala Sipsip.
23 Na fanoa doe ne'eri noa'a kasi oga la'u na mada'afi nama na madamo 'iri ka sina saena, osi'ana na 'inoto'anga God na'a ne'e sina saena, ma na kala Sipsip ne'eri ne'e unu nia.
24 Na ngwae saena magalia ki kira ka totolia tua'a saena madako'anga ne'eri, ma na ngwae tatalafa'a ki kira ke ba'a ngalia ma'i na to'oru'a kira ki 'uana saena.
25 Ma na sinamaa ki ana na fanoa doe ne'e ke ba'a 'ifi talau go'o 'ana ma noa'a kasi fono, osi'ana noa'a ta rodo 'i ne'eri.
26 Ma kira ke ba'a ngalia ma'i na kwanga'a ki ma na to'oru'a ki ana na fanoa ki ta'ifau saena magalia 'uana saena na fanoa doe ne'e.
27 Aia, ma noa'a ta ru ne'e ka bulibuli, nama ta ngwae ne'e ka sasia ta ru ni 'eke'a 'ani, nama ta ngwae ne'e ka soke ke ba'a ru'u saena na fanoa doe ne'e. Bore ma ta'ifilia go'o na ngwae ne'e kira keresia na satada saena na buka ana mauri'a na kala Sipsip ne'e kira ke ba'a ru'u saena na fanoa doe ne'e.

22

Na kafo ana mauri'a

1 Na 'ainsel ne'e ka fa'ata'inia logo fuaku na busulana na kafo ana mauri'a ne'e raola ka di'ia ta galasi, nia busu ma'i fa'asia fuli gwauru'a ana 'inoto'anga God ma na kala Sipsip,
2 ma ka igo ma'i tofongana na tala ne'e liu saena na fanoa doe ne'e. Ma na 'ai ana mauri'a ki, kira ni'i uu ana ro bali ki ana kafo ne'eri, ma kira ka fungu talau go'o sulia akwala ma ro madamo ki saena ta'i fa'i ngali. Nia ka fungu ana ta'i kaida'i saena madamo ki ta'ifau, ma na rauna 'ai ne'eri kira ka ngalia fuana na guralana na ngwae ki ana na fanoa doe ki.
3 Aia, ma na ru ne'e God nia agi'i ki, noa'a kira kasi tua saena fanoa doe ne'eri.
Na fuli gwauru'a ana 'inoto'anga God ma na kala Sipsip ne'e tua saena na fanoa doe ne'eri, ma na ngwae rao nia ki kira ka fo'osia.
4 Ma kira ke ba'a lisia maana God, ma na satana kira ka keresia maana darada.
5 Ma noa'a go'o ta rodo na'a 'i ne'eri, ma noa'a kira kasi oga na'a ta unu nama na madakolana na sina, osi'ana God na'a ne'e

* **21:16** 2,400 kilomita ki † **21:17** ra'elana 65 mita

madakoˈanga kira, ma kira ka gwaungaˈi naˈa faˈinia sulia bongi firi.

Na daolana maˈi sa Jesus

6 Sui na ˈainsel ka fata ˈuri fuaku, “Alaˈanga neˈe ki mamana, ma alaˈanga ana faˈamamanalani ki. God neˈe kwatea maˈi na Anoˈi ru nia fuana na profet ki, ma ka kwatea maˈi na ˈainsel nia fasi ˈiri ke faˈataˈinia fuana na ngwae rao nia ki ru neˈe ke fuli ˈaliˈali maˈi ki.”

7 Ma sa Jesus ka fata ˈuri, “Muke sailinga, nai baˈa leka ˈaliˈali goˈo maˈi. ˈOilakiˈa fuada na ngwae neˈe kira roˈosulia na kerekereˈa abu ki saena na buka neˈe!”

8 Nauˈa sa John neˈe nau ku rongoa ma nau ku lisia na ru neˈe ki taˈifau. Ma kaidaˈi nau ku rongoa ma nau ku lisia na ru neˈe ki, nau ku bobo uruuru ˈi naˈona ˈaena na ˈainsel neˈe nia faˈataˈinia na ru neˈeri ki fuaku, ma nau ku sasi ˈuana foˈosilana.

9 Ma nia ka fata ˈuri fuaku, “ˈOe kosi sasi laˈu ˈunaˈeri! Nauˈa na ngwae rao goˈo, diˈia logo ˈaeˈo, ma na toˈolamu na profet ki, ma na ngwae ki taˈifau neˈe kira roˈosulia na alaˈanga ki saena na buka neˈe. ˈOke foˈosia God!”

10 Sui nia ka fata laˈu ˈuri fuaku, “Noaˈa ˈoe kosi sofongaˈinia na kerekereˈa God ki saena na buka neˈe. Sulia nia karangi ka dao naˈa ana kaidaˈi neˈe na ru neˈe ki ke dao maˈi.

11 Ta ngwae bore ˈana neˈe fulirulana taˈa, nia ke dau ngasi ana fuli ruˈa taˈa ki. Ma sa tai bore ˈana neˈe ka saga ma ka sasia na ru leˈa ki, nia ke dau ngasi ana ru saga ki, ma sasilana naˈa ru leˈa ki.”

12 Ma sa Jesus ka fata ka ˈuri, “Muke sailinga, nai baˈa leka ˈaliˈali goˈo maˈi. Nau ku ngalia naˈa maˈi na kwaiaraˈanga nau ki faˈi nau, ˈiri nai kwatea fuana sa tai faˈida neˈe kira dau sulia ru leˈa ki neˈe kira sasiˈi.

13 Nauˈa naˈa neˈe Alfa ma na Omega, na safalilana ma na suilana na ru ki taˈifau.”

14 ˈOilakiˈa fuada na ngwae neˈe kira taufia na ifi keta kira ki ka faolu, fasi ˈiri kira ka totolia ˈanilana fufuana na ˈai ana mauriˈa, ma kira ka ruˈu ana na tafa ki ˈuana saena na fanoa doe.

15 Ma na ngwae neˈe kira sasia na ru ni ˈekeˈa ki, ma na ngwae neˈe kira kelema ki, ma na ngwae kakabara ki, ma na ngwae sau ngwae ki, ma na ngwae neˈe kira foˈosia na nunuˈi ru ki, ma na ngwae neˈe kira soke, ma kira ka sasia na ru ˈosoˈoso ki, kira ka tua ˈi maa faˈasia saena na fanoa doe neˈeri.

16 Ma sa Jesus ka fata laˈu ˈuri, “Nauˈa sa Jesus neˈe nau ku kwatea kwau na ˈainsel nau fasi ˈiri ke faˈarongo ˈani ru neˈe ki fuamuˈa na ngwae faˈamamana ki. Nauˈa neˈe na ngwae ana na olitana kwalafa sa David na ngwae tatalafaˈa. Ma nauˈa naˈa neˈe na kwalikwali ˈofodangi neˈe raralana ka madako liu.”

17 Ma na Anoˈi ru Abu faˈinia na gwagwaeˈa, kera ka fata ˈuri fuana sa Jesus, “ˈOke leka maˈi!”

ˈIu, ma sa tai neˈe kira rongoa na buka neˈe, kira ka fata logo ˈuri, “ˈOke leka maˈi!”

Ma sa tai bore ˈana neˈe ka silikwaˈu ma ka oga ngalilana kafo ana mauriˈa, ˈoke leka maˈi, ˈoko ngalia ˈoˈo ana na kafo ana mauriˈa.

18 Nauˈa sa John, nau ku fata totongaˈi fuana ngwae ki taˈifau neˈe kira rongoa fatalana God saena na buka neˈe. Diˈia ta ngwae bore ˈana ka alua laˈu ta ru tarenga faˈinia, God ke baˈa kwate tarenga logo ana na kwaˈikwaˈinga ki neˈe kira fata sulia saena na buka neˈe fuana.

19 Ma diˈia ta ngwae ka lafua ta ru faˈasia na alaˈanga God ki saena na buka neˈe, God ke baˈa fonea faˈasia ˈai ana mauriˈa, ma na kula nia ana na fanoa abu doe neˈe kira fata sulia ˈi saena na buka neˈe.

20 Sa Jesus, na ngwae neˈe fata sulia na ru neˈe ki taˈifau, nia fata ˈuri, “Nia mamana liu! Nai leka ˈaliˈali maˈi!”

ˈIu, Jesus Aofia ˈae, leka naˈa maˈi!

21 Nau ku amasia na Aofia sa Jesus Christ fuana na kwaiˈofeˈanga nia ke tua faˈi kamu taˈifau. ˈIu nia ke ˈunaˈeri.